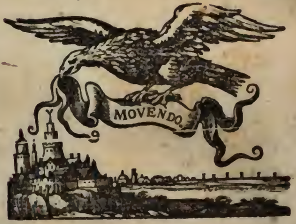
M. Acci Plauti
COMOEDIÆ
CUM
Commentariis Variorum.
Tomus II.

Lugd. Batav. et Roterod.
Ex Officina HACKIANA.
clɔ Iɔc lxix.

M. ACCI PLAUTI

MILES GLORIOSUS.

DRAMATIS PERSONÆ.

PYRGOPOLINICES, *miles.*
ARTOTROGUS, *paraſitus.*
PALÆSTRIO, *ſervus.*
PERIPLECTOMENES, *ſenex.*
SCELEDRUS, *ſervus.*
PHILOCOMASIUM, *meretrix.*
PLEUSIDES, *adoleſcens.*
LUCRIO, *puer.*
MILPHIDIPPA, *ancilla.*
ACROTELEUTIUM, *meretrix.*
PUER.
CARIO, *cocus.*

ARGUMENTUM.

MEretricem ingenuam deperibat mutuo
Athenienſis juvenis. Naupactum is domo
Legatus abiit: miles in eandem incidit.
Deportat Epheſum invitam. ſervos Attici
Ut nunciaret domino factum, navigat.
Capitur, donatur illic captus, militi.
Ad herum ut veniret Epheſum, ſcribit. advolat
Adoleſcens, atque in proxumo divortitur
Apud hoſpitem paternum. medium parietem
Perfodit ſervos, commeatus clanculum
Quâ foret amantum. geminam fingit: mulieris
Sororem ait eſſe. mox ei dominus ædium
Suam clientam ſollicitandum ad militem
Subornat. capitur ille, ſperat nuptias.
Dimittit concubinam, & mœchus vapulat.

ARGUMENTUM, ut quibuſdam videtur, PRISCIANI.

M Eretricem Athenis Epheſum miles avehit.
I d hero dum amanti ſervos nunciare volt
L egato peregre, captu'ſt ipſus in mari,
E t illi eidem militi dono datu'ſt.
S uum arceſſit herum Athenis, & forat
G eminis communem clam parietem in ædibus,
L icere ut quiret convenire amantibus.
O bhærentes cuſtos hos vidit de tegulis.
R idiculus autem, quaſi ſit alia, luditur.
I temque impellit militem Palæſtrio,
O miſſam faciat concubinam, quando ei
S enis vicini cupiat uxor nubere:
U ltro abeat, orat, donat multa. ipſe in domo
S enis prehenſus, pœnas pro mœcho luit.

ALIUD ARGUMENTUM CAMERARII.

IN hac Fabula hoc non ſolum ratione & arte factum eſſe à Poëta videri poſſit, quod reſpondere καταστροφὴ, id eſt, finis ad principium: ut maximæ gloriæ & intolerabilis cujuſdam factus exitus ſit turpis & pudendus. Eſt autem in hac Fabula præcipuum, pictura imperitæ ſuperbiæ: quam Poëta omnibus ſuis coloribus deformatam expreſſit: ut liceat hic quaſi in ſpeculo contemplari ridiculam illam vanitatis imaginem, qua tument & efferuntur animi feroces hominum indoctorum, in aliqua præſertim Fortunæ benignitate. Hoc vitium peculiare eſt adoleſcentiæ: quod hæc ætas in quodam quaſi impetu decurrentis vitæ & in fiducia virium exſultare ſoleat, & efferri, atque eſſe indomita. Ideoque negat prudentiſſimus vir Ariſtoteles, idoneos eſſe juvenes ad præcepta virtutis. nam de voluntate & intelligentia illorum hæc quaſi cautibus impacta reſiliunt, neque poſſunt adhæreſcere, &c. Nomen Fabulæ eſt, *Miles Glorioſus*: de perſona & re factum. nam *Glorioſus* gloriatorem ſignificat: qui eſt ἀλαζὼν, oſtentator & vanus. Tale autem eſt genus hoc militare hominum, qualis & Terentianus Thraſo producitur, & alii à Plauto alibi. *Argumentum* Fabulæ hoc eſt. Avexerat amicam adoleſcentis Attici Miles. hoc factum indicare hero abſenti ſervus dum vult, capitur à piratis, & illi eidem forte Militi dono datur. ſtatim agnoſcit mulierem ſervus: negotium occultat: rem omnem hero ſuo Athenienſi litteris exponit: quid fieri oporteat, demonſtrat. Advenit ille adoleſcens Epheſum: ad ſenem hoſpitem vicinum Militis divertitur. Erat utriuſque domus paries communis, quo perforato copia fit amantibus congrediendi. Sed Militis alter ſervus, forte mulierem in amatoris complexu viderat. Id ne vidiſſe crederet, dolis ſervi Attici perficitur, qui illi perſuadet, adeſſe geminam herilis amicæ ſororem. Poſtea Militi perſuadetur, amari ipſum mirifice ab uxore ſenis vicini: itaque dimittit concubinam: & mox deprehenſus per inſidias, pro mœcho plectitur. Res geritur Epheſi.

ACTUS

ACTUS PRIMI SCENA PRIMA.

PYRGOPOLINICES, ARTOTROGUS.

Curate, ut ſplendor meo ſit clypeo clarior,
Quam Solis radii eſſe olim, cum ſudum'ſt, ſolent:
Ut, ubi uſus veniat, contra conſerta manu
Oculorum præſtringat aciem in acie hoſtibus.
Nam ego hanc machæram mihi conſolari volo,
Ne lamentetur, neve animum deſpondeat;
Quia ſe jam pridem feriatam geſtitem,
Quæ miſera geſtit & fratrem facere ex hoſtibus.

2. Olim.] Eſt Adverbium omnium horarum ac temporum. Aſinaria act. 3. ſcen. 3. ỳſ. 126. *an quid eſt olim homini ſalute melius?* Grut. Hoc cum ſub oculis haberet, non intellexit, qui ſubjicit, *cœlum cum ſudum eſt.* Quid faciet Rud. 1. 2. *Exſicaſque arundines, Qui pertegamus villam, dum ſudum eſt.* Gronovius.

4. *Præſtringat aciem.*] Unice hoc rectum eſſe, quamvis *Lambinus* contra nitatur, docet vel ſolus *Aſconius Pedianus*, digniſſimus cui credatur, in re longe majori, ad illud Cicer. *Præſtringat aciem:* Vel à præſtigiatoribus, inquit, tranſtulit verbum; vel à tironibus, qui ignari & rudes pugnæ etiam vano armorum ſonitu terrentur præſtrictis luminibus. Si à præſtigiatoribus *præſtringo*, non ab antiquo verbo *ſtinguo*, deducitur: ſi à *præſtringo*, ſtricturæ; *præſtringo*, non *præſtringuo* dicendum: alioqui *ſtincturas* vel *ſticturas* diceremus. quod quis ferat. *Delrius.*

5. *Mihi.*] Παρέλκει. Terent. Phorm. *Qui mihi, ubi ad uxores ventum eſt, tum fiunt ſenes.* Ad quæ Donatus: *Eleganter inſertum* Mihi; *ut in Heaut. Is mihi ubi adbibit plus paulo ſua quæ narrat facinora.*

8. *Fratrem facere.*] Quidquid dicant de antiqua librorum lectione *fratrem*, & quomodocunque eam exponant, non poteſt ſatisfacere & mendoſa omnino videtur. Qui ex loco Arnobiano eam confirmant alibi errare oſtendam & vitium vitio confirmare. *Factum* igitur probo. Eo ſenſu & Theophraſtus, ζωμὸν πολὺν ποιεῖν dixit. Facere ſanguinem Livius, ut & Ovidius, *Et queritur facti ſanguinis eſſe parum.* Non poteſt ferri lectio *fratrem facere* in hoc Plautino loco, ſed poſſet unius litteræ mutatione commoda ſententia elici & forſitan vera, legendo, *fratres facere ex hoſtibus*, id eſt, hoſtes morte fratres & pares facere, dum omnes eodem genere necis adficiuntur. Ita apud Virgilium, *fratrem ne deſere frater.* Quaſi diceret qui fratres eſtis natura, etiam fato eſſe debetis, ut alter alterum non deſerat. *Salmaſ. Geſtit fratrem facere.*] Quam ſunt infelices, qui aliis rebus intenti & diſtricti ad quæſtiones difficiles, de quibus aut nunquam aut à longo tempore non cogitarunt, reſpondere coguntur? Ut τὸ πᾶν fere, dum abjicit extemporalis curæ in Plautum ſchedia, longe alia occupatio tenuit. Nam quis poteſt æquo animo legere, *fratres facere ex hoſtibus* poſſe dici pro eo, quod eſt hoſtes morte pares facere, dum omnes eodem genere mortis afficiuntur. De τῷ *factum* taceo, quia Livius & Ovidius *facere ſanguinem* dixerunt: nam operas ei feciſſe puto injuriam, cum vellet, *fartum*; quod poſt Muretum certatim invaſerunt. Certe & apud Arnobium l. 7. edidit, *dives ſis cum fartibus.* Abeant igitur *fratres* & *frātres.* Sed quid eſt, quod ambo codices *geſtit & fratrem*? Suſpicor Plautum ſcripſiſſe: *geſtit offam facere ex*

Sed ubi Artotrogus? AR. *hic eſt. ſtat propter virum*
Fortem atque fortunatum, & formâ regiâ;
Tum bellatorem. Mars haud auſit dicere, Meurſ. cum quo bellator.
Neque æquiparare ſuas virtutes ad tuas.
PY. *Quemne ego ſervavi in campis Gurguſtidoniis,*
Ubi Bombomachides Cluninſtaridyſarchides
Erat imperator ſummus, Neptuni nepos?
AR. *Memini, nempe illum dicis cum armis aureis,*
Quojus tu legiones difflaviſti ſpiritu,
Quaſi ventus folia, aut panniculam tectoriam.
PY. *Iſtuc quidem edepol nihil eſt.* AR. *nihil hercle quidem hoc,*
Præ ut alia dicam, tu quæ nunquam feceris.
Perjuriorem hoc hominem ſi quis viderit,
Aut gloriarum pleniorem, quam illic eſt:
Me ſibi habeto, & ego me mancupio dabo
Epityro, ut apud illum eſuriem inſane bene,

hoſtibus. Ut in Trucul. 2. 7. *Jam hercle ego te hic hac offatim conficiam.* Et, *quem ego offatim jam, jam, jam concipilabo.* Ex *OFFAM* ductibus quibuſdam obſcuris & male lectis reddidit minuta ſcriptura librarius, *& ſim.* inde *& fratrem.* Gronovius.

10. *Forma regia.*] *Forma regia*, corporis eſt dignitas egregia, & ſuperans atque auguſta, qualis regem decet. *Turnebus.*

13. *Gurguſtidoniis.*] Per jocum à Poëta fictum à *gurguſtiis*, forma gentilium ut *Chalcedoniis, &c.* Camer.

18. *Panniculam tectoriam.*] *Quaſi ventus folia aut peniculum tectorium*, lectio quidem eſt antiquorum Codicum, ſed vereor ut vera ſit. Non enim facile ventus difflare poteſt hujuſmodi peniculum quo tectoria inducuntur, ſive ex ſetis porcinis compactum ſit, ſive ex pilis caudæ equinæ. Quare omnino accedo ſententiæ virorum doctorum, quibus legendum videtur, *paniculam tectoriam.* In tectoriis admiſcebatur lanugo arundinum ut etiam hodieque fit, ex lana decerpta pannis pectine. Vulgo enim tectoria farciunt hujuſmodi tomentis ex veſtibus deraſis. Hinc & *tomenta* vocabantur, quia & culcitæ iis implebantur. Unde apud Martialem, *Vellera Lingonicis accipe raſa ſagis.* At olim paniculis arundinum ad hoc utebantur, quas tectoriis miſcebant. *Salmaſ.* Turnebi eſt, *paniculam tectoriam*, ſed aliter ille interpretabatur. Intelligebat enim lanoſam comam arundinis, qua integi villaticæ ædes ſolent, cujus meminit Plinius 16, 36. & earum tegulo domus ſuas ſeptentrionales populos operire ait. *Gronovius.*

24. *Epityrum.*] Apud Varronem lib. 6. de L. L. recta, niſi fallor, conſervata eſt hujus verſus ſcriptura, minus tamen recte ibi legitur, *ſi* pro *ni.* Nec puto quidquam aliud mutandum. Miles Pyrgopolinices jactat hic præclara ſua facinora quæ in bello patraverat, maximis cum mendaciis. Artotrogus, ut etiam ex ſua parte virtutes quibus pollebat prædicet, ſe tantum poſſe in comedendo gloriatur, quantum miles in pugnando ſe valere venditat. Unum itaque Epityrum ſe bene comedere poſſe, ſi modo inſane eſuriat, commemorat. Et ni ita ſit, vult ſe

man-

PY. *Ubi tu es?* AR. *eccum edepol vel elephanto in India*
Quo pacto pugno perfregiſti brachium?
PY. *Quid, brachium?* AR. *Illud dicere volui, femur.*
PY. *At indiligenter hic eram.* AR. *pol ſi quidem*
Conniſus eſſes, per corium, per viſcera,
Perque os elephanto brachium tranſmitteres. Priſc. elephanti.
PY. *Nolo iſtac hic nunc.* AR. *ne hercle operæ pretium quidem*
Mihi te enarrare, tuas qui virtutes ſciam.
Venter creat omnes has ærumnas. auribus
Peraudienda ſunt, ne dentes dentiant.

mancupio militi illi glorioſo tradi. Oportet cibi genus fuiſſe quod in magnam molem fingebatur: caſeum in eo non fuiſſe cum ex multis ſpeciebus componeretur, ſed ita dictum quod caſeo accederet. Ad magnitudinem igitur caſei & formam fingebatur. Hic guloſus igitur, cui inde nomen Artotrogi indidit poëta, ſe poſſe ita unum Epityrum eſurientem comedere inſane bene jactitat; ut miles gloriatur, ſe legiones difflare uno ſpiritu, ut ventus folia & paniculas tectorias. *Salmaſ.* *Epityro ut apud illum.*] Mſſ. *niſi unum Epitir aut apud illa eſturienſa ne bene.* Inde mirificæ proceſſerunt conjecturæ. Apud Varronem lib. 8. de L. L. habetur: *ſi unum epityrum edam apud illum eſuriens inſane bene.* Sciοppius edidit: *epityrum eſtur eſuriens.* Ubi τὸ *eſuriens* puto ex margine irrepſiſſe: reliqua fallenti memoriæ credidiſſe Varronem. Nam ſi quid video, ſcripſit Plautus, quia verſus ſunt ſenarii:

Me ſibi habeto: & ego me mancupio dabo, ſed n-
Ne epityro, ut apud illum eſtur inſane bene.

Ego me mancupio dabo, ſed uno epityro, ut apud illum eſtur inſane bene. Si quis, inquit, monſtrare poſſit vaniorem hominem, me ſibi habeat, & ego me mancipabo, qualis ſum, non tamen ſine mercede, quanquam ea non magna, nempe unius epityri, modo tam laute beneque parati, ut apud ipſum regem meum eſtur. Sciendum autem in Mſſ. ut poſuimus: *& ego me mancupio dabo.* Vulgo interpoſuerunt *illi.* Gruterus reddidit *ei ego me.* Nos tenemus priſcam manum & pronomen facile intelligi putamus. *Gronovius.*

26. *Brachium.*] Ad proboſcidem elephanti, quæ Latinis *manus*, alluſum. Et jocus eſt ex ambiguo. ſignificat enim obſcure Paraſitus, Militem, dum aliquem olim manu cædere conatur, pæne ſibi brachium perfregiſſe. per elephantem notans Militem, quod ſit inſtar elephanti magna beſtia & ſtolidus & quaſi ἀναίσθητος, ut elephantus, propter corii duritiem. *S. Boſius.*

23. *At indiligenter.*] Ἀλλ' ἐν τούτῳ γε ἐῤῥᾳθύμησεν. *Lambin.*

34. *Peraudienda.*] Hoc etiam ex iis fuerit, ut multa alia in Plauto, quæ extra ſcenam non eunt. *Dentes dentiant.*] *Dentes* eſuritorum hic *dentire* dicuntur. ut enim pueri *dentire* dicuntur, cum eis primum oriuntur; ſic quibus ceſſant à terendo cibo, quia non deteruntur, grandeſcere videntur, atque dentire, populari joco. *Turneb.* *Dentes dentire*, Græci dicunt μυλιᾷν. ut Heſiodus, δεῖ ἐν μυλιόωντες. In eadem ſignificatione *dentire* Varroni ἴως ποτὶ ἀεὶ ἀρῶν: ut in Pluto.

Teges ruinâ, ne jacentem ſub deo
Ambeſſet algus dentientem frigore.

Hipponax, βαμβαλίζων:

Δὸς χλαῖναν Ἱππώνακτι, κάρτα γὰρ ῥιγῶ,

Et aſſentandum eſt, quicquid hic mentibitur. Lamb. aſſentiendum.
PY. *Quid illud quod dico?* AR. *hem, ſcio jam quid vis dicere.*
Factum eſt hercle: memini fieri. PY. *quid id eſt?* AR. *quicquid eſt.*
PY. *Habes tabellas?* AR. *vis rogare? habeo & ſtilum.*
PY. *Facete advortis animum tuum ad animum meum.*
AR. *Noviſſe mores me tuos meditate decet,*
Curamque adhibere, ut prævolet mihi quo tu velis. Douz. quod tu velis.
PY. *Ecquid meminiſti?* AR. *memini, centum in Ciliciâ*
Et quinquaginta, centum Sycolatronidæ,
Triginta Sardi, ſexaginta Macedones,
Sunt homines, tu quos occidiſti uno die.
PY. *Quanta iſtac hominum ſumma eſt?* AR. *ſeptem millia.*
PY. *Tantum eſſe oportet: recte rationem tenes.*
AR. *At nullos habeo ſcriptos; ſic memini tamen.*
PY. *Edepol memoria eſt optuma.* AR. *offa me monet.*
PY. *Dum talem facies, qualem adhuc, aſſiduo edis:*

Καὶ βαμβακίζει. ---- *Scalig.*

38. *Vis rogare?*] Falſa ſunt, ne quid dicam gravius, quæ ad hujus loci eruendam mentem adferunt interpretes. *Vis rogare*, idem eſt, quod, vis militem conſcribere? Miles enim rogari dicebatur. Livius lib. 2. *Cum quinque legatis profectus, obvios in agris ſacramento rogatis, arma capere & ſequi cogebat.* Nulla igitur cauſſa fuit, quare hic locus tot correctionibus Criticorum vexaretur. *Boxhorn.*

43. *Et quinquaginta centum.*] Notentur glorioſorum mores, quibus non ſatis eſt, ſummatim facinora ſua prædicare; niſi etiam ordine enumerentur. *Caſaub.*

46. *Quanta iſthæc hominum ſumma eſt.*] *De Plantis*, hoc exemplo ſententiam ſuam illuſtrat; qua probat, *Summam* rei, in tali loco, non à *ſuprema* contractam vocem eſſe, ſed à *ſumendo* dici. *Scalig.*

49. *Offa me monet.*] Nihil difficile: ſed voluerunt ſcilicet venditare aliquid alibi, ut putabant, belle obſervatum, morem fuiſſe veteribus, ut verba facturi aſſiduos comites haberent monitores, qui dicenda, ſi forte hæſitaret memoria, confeſtim ſuggererent. Poteſt fieri: nam & à memoria ſervos habebant. Sed tamen τοῦ κεῖται; *Nominatim*, ajunt, *ſalutabat ſingulos nullo ſubmonente:* Ita Suetonius de Auguſto. At hic non excluditur ille monitor verba facturi, ſed nomenclator, ſervus qui dictaret nomina ſalutandorum. *Gronovius.*

50. *Aſſiduo edes.*] Jocum eſſe volunt in ambiguo ſignificationis τοῦ *ede*, quod & ſignificet comedere, ſicut paraſitus hic aſſidue edebat militem, & oſtendere & prædicare, ſicut hic idem paraſitus militem ut ſummum bellatorem aſſiduo laudabat: & hoc demonſtrandum erat ex Gloſſis Papiæ. Immo neutra ſignificatio huc convenit. Quid enim diceret miles, *aſſiduo me edes*, hoc ſenſu, aſſidue me comedendum & deridendum habebis? Aut etiam, aſſidue oſtenta-

Communicabo te ſemper menſa mea.
AR. *Quid in Cappadocia ubi tu quingentos ſimul,*
Ni hebes machæra foret, uno ictu occideres.
At peditatus reliquiæ erant, ſi viverent.
Quid tibi ego dicam, quod omnes mortales ſciunt,
Pyrgopolinicem te unum in terra vivere
Virtute, & forma, & factis invictiſſumis.
Amant te omnes mulieres, neque hercle injuria,
Qui ſis tam pulcher, ut vel illæ, quæ here pallio
Me reprehenderunt. PY. *quid here dixerunt tibi?*
AR. *Rogitabant: Hiccine Achilles eſt, inquit, tibi?*
Immo ejus frater, inquam. innuit illarum altera:
Ergo mecaſtor pulcher eſt, inquit, mihi
Et liberalis viſus. cæſaries quam decet! Col. vide cæſar. &c.
Næ illæ ſunt fortunatæ, quæ cum iſto cubant!
PY. *Itane ajebat tandem?* AR. *quæ me ambæ obſecraverint,*
Ut te hodie quaſi pompam illæ præterducerem.
PY. *Nimia eſt miſeria pulchrum eſſe hominem nimis.*
AR. *Moleſtæ ſunt mihi, orant, ambiunt, obſecrant,*

oſtendes? quid? quomodo? Nam *edere aliquem* pro prædicare & laudare ne Papias quidem. Immo *aſſiduo edes*, ſimpliciter eſt victus tibi apud me ſuppeditabit: ſed ambiguitas eſt in illis, *Dum talem facies, qualem adhuc*: poteſt enim intelligi vel me bellatorem & heroëm vel te aſſentatorem. *Gronovius.*

54. *At peditatus.*] Quingentos milites dicit occiſurum fuiſſe uno ictu, niſi hebes machæra fuiſſet. Non igitur eos occidit. Deinde addit illos ipſos quingentos reliquias peditatus fuiſſe, quem in ea pugna jam occiderat, ſi viverent, id eſt, niſi hos ipſos quingentos occidiſſet, pro reliquiis peditatus potuiſſe numerari. His verbis ad internecionem totum illum hoſtium exercitum deletum à milite fuiſſe ſignificat, ne uno quidem relicto qui nuntius eſſe poſſet cladis. *Salmaſ.*

63. *Ergo.*] *Ergo*, utrobique *merito* ſignificat, uſu antiquo: & ita uſus etiam Virgilius. *Servius.*

64. *Viſus. cæſaries.*] Mſſ. *vida & caſ.* aut, *inda & caſ.* Itaque quidam fecerunt: *vide cæſaries.* Forte: *Ergo mecaſtor pulcher eſt, inquit mihi, Et liberalis. Una &, cæſaries quam decet. Una* nempe mulierum, quæ pallio prehenderant paraſitum, &, inquiebat. *Gronovius.*

67. *Quaſi pompam.*] Hæc interpretor ex illo, quod ſolemni pompa Romæ quotannis, Circenſium diebus, in carpentis traducebantur. nam id proprie *Pompam* vocarunt. *Lipſius.*

68. *Nimia eſt miſeria.*] Profert hunc verſum Donatus ad illud Terent. Eunuch. act. 4. ſc. 7. *Omnia prius experiri, quam armis, ſapientem decet*; his verbis; *Animadverte, quantam vim habeant ad delectandum in Comœdiis ſeveræ ſententiæ, cum à ridiculis perſonis proferuntur, quale eſt apud Plautum, ubi Miles ſuam formam admirans ait; Nimia eſt miſeria, p. &c.*

Videre ut liceat: ad ſeſe arceſſi jubent.
Ut tuo non liceat operam dare negotio.
PY. *Videtur tempus eſſe, ut eamus ad forum.*
Ut in tabellis quos conſignavi hic heri
Latrones, ibus dinumerem ſtipendium.
Nam Rex Seleucus me opere oravit maxumo,
Ut ſibi latrones cogerem & conſcriberem.
Regi hunc diem mihi operam decretum eſt dare.
AR. *Age eamus ergo.* PY. *ſequimini ſatellites.*

74. *Latrones.*] Id eſt, milites: ἀπὸ τῆς λατρείας. Ii & λειτουργεῖν λατρεύειν eſt obſequi & mercede ſervire. & *latrocinari* pro militare, Latinis in uſu fuiſſe norunt omnes. Varro lib. 6. de Lingua Lat. eos appellari ſcribit, quaſi *laterones*, quod adſiſtant lateri regis; qui nunc ſunt *ſtipatores* & *ſatellites*; vel quia ad latus ferrum habent, vel quia mercede conducuntur, quæ λάτρον dicitur. uti *ſtipis ſtipatoribus* nomen fecit. *Scalig.*

74. *Dinumerem ſtipendium.*] Militum tam apud Græcos, quam Rom. duo erant genera: illi ſumptu ſuo militabant, & *Aſſidui* dicebantur: hi publico, & *Ærarii* atque *Metelli* ſunt nominati. *J. Meurſ.*

ACTUS SECUNDI SCENA PRIMA.

PALÆSTRIO.

Mihi ad enarrandum hoc argumentum eſt comitas,
Si ad auſcultandum voſtra erit benignitas.
Qui autem auſcultare nolit, exſurgat foras,
Ut ſit ubi ſedeat ille, qui auſcultare volt.
Nunc, qua aſſediſtis cauſsâ in feſtivo loco,
Comœdiai, quam modo acturi ſumus,
Et Argumentum, & Nomen vobis eloquar.
ALAZON Græce huic nomen eſt Comœdiæ,
Id nos Latine GLORIOSUM dicimus.
Hoc oppidum Epheſu'ſt: inde Miles meus herus, *Mſ. idem. In altero non ea deſideratur.*
Qui hinc ad forum abiit, glorioſus, impudens,
Stercoreus, plenus perjurii atque adulterii.
Ait ſeſe ultro omnes mulieres ſectarier.
Is deridiculu'ſt, quaqua incedit omnibus.

10. *IDem eſt miles.*] Nihil hic mutandum. *Idem* hic δεικτικῶς, demonſtrative ponitur. Gloſſæ veteres; *Idem*, αὐτός, *idem ipſe, hoc ipſum.* Idem ille miles, qui hinc ad forum abiit, herus eſt meus. *Boxhorn.*

15. *Labiis*

Itaque hîc meretrices labiis dum ductant eum,
Majorem partem videas valgis ſaviis.
Nam ego haud diu apud hunc ſervitutem ſervio.
Id volo vos ſcire, quomodo ad hunc devenerim
In ſervitutem, ab eò quoi ſervivi prius.
Date operam. nam nunc argumentum exordiar.
Erat herus Athenis mihi adoleſcens optumus,
Is amabat meretricem matre Athenis Atticis,
ET ILLA ILLUM contra, qui eſt amor cultu optumus.
Is publice legatus Naupactum hinc fuit,
Magnaï reipublicaï gratia.
Interibi ut hîc miles forte Athenas advenit,
Inſinuat ſeſe ad illam amicam heri mei,
Occœpit ejus matri ſuppalparier

15. *Labiis dum ductant, &c.*] *Labiis ductare* hoc loco eſt διαμυκτηρίζειν καὶ τὰ χείλη διαστρέφειν, quod proprie dicunt de his qui ore, vultuque diſtorto, & valgis labiis aliquem deridenr. Gellius, *labiorum ductu irridere* dixit, lib. 18. cap. 4. *Tum ille rictu oris labiorumque ductu contemni à ſe oſtendens, & rem de qua quæreretur, & hominem ipſum qui quæreret. Labiorum ductu* τῇ τῶν χειλῶν διαστροφῇ, à Græco μῶκος, *mocoſum* Latini deduxerunt, de hoc genere ridiculi quod fit non ſalibus & dicacitate, ſed vultu & geſticulationibus. *Salmaſ.*

16. *Valgis ſaviis.*] *Valga ſavia*, labra ſunt diſtorta. ita enim labris conformatis ridebant Militem. nam hic *ſavia*, labra ſunt: ne, ſi oſcula interpretaris, ſit, quod Græci στρουθὸν φίλημα vocant. Heſych. στρουθόν. φίλημά τι ποιὸν σκολιόν. Ita quidem *Scalig.* Acidalius, Non inquit, hoc ait Plautus, vagis ſuaviis Militem à meretricibus aſſiduo rideri, ſed inde adeo, quod aſſidue labiis eum ductent, valga ſavia ſive ora prave diſtorta ſibi ipſis feciſſe meretrices: ut maxima eorum pars ex contemnifica iſta obtortione jam valga ſavia gerat. Sed nimium fallitur. Priore verſu dicitur in genere meretrices militem labiis ductare, deridere; altero exprimitur modus ductandi, dum addit, majorem meretricum partem videri *valgis ſuaviis*, id eſt, labiis diſtortis, nempe, militem ductare, deridere. *Boxhorn. Majorem partem.*] Non accipio majorem partem meretricum, ſed majorem partem temporis, dum incedit in earum conſpectu miles, meretrices habere ora diſtorta, & valga, quia non deſinunt eum ſubſannare, & alia aliam ad ſannam provocare, dum in oculis eſt. Ut Pœnulo 1. 3. *Majorem partem in ore habitas meo.* Gronovius.

22. *Meretricem matre Athenis Atticis.*] Interpretes Athenis quaſi matre natum: & quam mater Athenæ Atticæ pepererunt. Alii *æque, arcte, macte, in acta, acrem* pro *matre.* Perperam omnes. Nam meretrix *matre Athenis Atticis* eſt nata matre Athenis Atticis oriunda. Vide 4. Obſervat. 17. *Gronovius.*

23. *Cultu optumus.*] Forte ſcripſit Plautus; *Multo optimus.* Ita enim Larini loquuntur, & *multo* cum ſuperlativo venuſtiſſime conjungitur. Haud tamen nego ex vulgata lectione commodam ſententiam elici poſſe. Amor, qui mutuo colitur, optimus eſt. Ut dicatur *amor coli*, ſicut dicitur, *amicitiam colere.* Boxhorn. V. N. Ciſtell. act. 1. 3.

25. *Vino,*

Vino, ornamentis, opipariſque obſoniis.
Itaque intimum ibi ſe miles apud lenam facit.
Ubi primum evenit Militi huic occaſio,
Sublinit os illi lenæ, matri mulieris,
Quam herus meus amabat. nam is illius filiam
Conjicit in navem Miles, clam matrem ſuam.
Eamque invitam huc mulierem in Epheſum advehit.
Ego quantum vivus poſſum, mihi navem paro, *Acid.* Ex quantum poſſum unus mihi, &c.
Ut amicam herilem Athenis avectam ſcio.
Inſcendo, ut eam rem Naupactum ad herum nunciem,
Ubi ſumus provecti in altum, id quod volunt,
Capiunt prædones navem illam ubi vectus fui.
Prius perii, quam ad herum veni, quo ire occœperam.
Ille, qui *me cepit, dat me huic dono Militi.*
Hic poſtquam in ædes me ad ſe duxit domum,
Video illam amicam herilem, Athenis quæ fuit.
Ubi contra aſpexit me, oculis mihi ſignum dedit,
Ne ſe appellarem: deinde, poſtquam occaſio eſt,
Conqueritur mecum mulier fortunas ſuas.
Ait ſeſe Athenas fugere cupere ex hac domu,
Seſe illum amare meum herum, Athenis qui fuit:
Neque pejus quenquam odiſſe, quam iſtum Militem.
Ego quoniam inſpexi mulieris ſententiam,
Cepi tabellas, conſignavi clanculum:
Dedi mercatori, qui ad illum deferat
Meum herum, qui Athenis fuerat, qui hanc amaverat,
Ut is huc veniret. is non ſprevit nuncium;
Nam & venit, & is in proxumo hîc devortitur
Apud ſuum paternum hoſpitem, lepidum ſenem.

29. *Vino, ornamentis.*] *Ornamenta* ſunt ea, quæ geſtamus corpore induti, quibus minum quantum ineſcantur Lenæ ſive magis Meretrices. *J. Gruterus.*

34. *Conjicit.*] Ita acutè Camerarius, ex veſtigiis Mſſ. in quibus *contegit*, aut *contigit*. Piſtoris malit, *compegit* retinere, quod in vulg. eſt admodum propriè & ad vim quam miles adhibuit ſignificandam, & ad navis anguſtias atque moleſtias. Sic *compingere in carcerem.*

38. *Inſcendo.*] Sic Cic. aliquoties *conſcendere*, abſolutè, pro navem conſcendere. *T.*

39. *Id quod volunt.*] Quod genus iſtud maxume cupit & ſolet. *T.*

60. *Machi-*

Itaque ille amanti ſuo hoſpiti morem gerit.
Noſque opera conſilioque adhortatur, juvat.
Itaque ego paravi hîc intus magnas machinas,
Quî amanteis una inter ſe facerem convenas:
Nam unum conclave, concubinæ quod dedit
Miles, quo nemo niſi eapſe inferret pedem,
In eo conclavi ego perfodi parietem,
Qua commeatus eſſet huic mulieri. Mſ. hic huc,
Et ſene ſciente hoc feci: is conſilium dedit.
Nam meus conſervos eſt homo haud magni pretii.
Quem concubinæ Miles cuſtodem addidit.
Ei nos facetis fabricis, & doctis dolis
Glaucomam ob oculos objiciemus: eumque ita
Faciemus, ut, quod viderit, non viderit.
Et mox, ne erretis, hæc duarum hodie vicem
Et hîc & illîc mulier feret imaginem:
Atque eadem erit, verum alia eſſe aſſimulabitur.
Ita ſublinitum eſt os cuſtodi mulieris.
Sed foris concrepuit hinc à vicino ſene.
Ipſe exit: hic ille eſt lepidus, quem dixi, ſenex.

60. *Machinas.*] Quas poſtea *facetas fabricas*, & *doctos dolos* appellat.

61. *Facerem convenas.*] Συνηλύτας. fortaſſe τῆς συνουσίας εἰς ἀφροδισιασμὸν innuit. *Conventiones* enim & *convenire*, pro, liberis operam dare, legitur apud Arnobium lib. 7. Et *conventus*, pro concubitu lib. 2. *Et conventu Jovis inſeminati & nati ſunt.* J. Gul.

70. *Glaucomam.*] *Glaucoma* vitium oculorum, quod Celſus lib. 6. *Suffuſionem* appellat, Græci ὑπόχυσιν, Plinius ſemper *glaucoma*.

72. *Hodie vicem.*] Hæc mulier Philocomaſium duarum mulierum partes agens aut perſonam ſuſtinens, duarum imaginem feret. *Lambin.*

76. *Foris concrepuit.*] In Græcia omnes omnium ædium fores non introrſum trahendo, ſed in viam publicam pellendo aperiebantur. quoniam autem periculum erat, ne quiſpiam, qui aut præteriret, aut pro foribus ſtaret, ab impulſa janua pelleretur: ideo qui exituri erant domo, ſolebant prius ipſimet intrinſecus aut fores ædium ſuarum percutere; aut crepitu digitorum indicium facere: ut illo ſtrepitu admonerentur, qui foris erant, cavere ſibi, atque eatenus abſiſtere, ut ne læderentur. Hinc factum ut in Plauti ac Terentii Fabulis nunquam fere quiſquam egrederetur, ut non antea *fores crepuiſſe* dicerentur. *Muret.*

ACTUS SECUNDI SCENA SECUNDA.

PERIPLECTOMENES, PALÆSTRIO.

Niſi hercle defregeritis talos, poſthac quemque in tegulis
Videritis alienum; ego veſtra faciam latera lorea.
Mihi quidem jam arbitri vicini ſunt, mea quid fiat domi.
Ita per impluvium intro ſpectant. nunc adeo edico omnibus,
Quemque à milite hoc videritis hominem in noſtris tegulis,
Extra unum Palaſtrionem, huc deturbatote in viam. MS. via.
Quod ille gallinam aut columbam ſe ſectari aut ſimiam
Dicat, diſperiſtis ni uſque ad mortem male mulcaſitis.
Atque adeo, ut ne legi fraudem faciant Talaria,

2. *Faciam latera lorea.*] *Latera lorea* ſunt latera virgis cæſa & lacerata: quod corium ſic vapulantium in lora ſcindi videatur; nam *lora* corium in corrigias ſciſſum ſignificant. Perinde igitur eſt, ac ſi diceret, è veſtro corio ſcindam lora virgis. *Turneb.*

5. *Quemque à milite.*] Sic alibi: *foris concrepuit à ſene*, id eſt, ſenis. Particula enim *a* vel *ab* ſexto caſui juncta inducit vim Patrui. Nec abhorret ab hac elegantia Lucr. *Fulgor ab auro: Ceres ab Iacho:* pro, *auri fulgor: Iachi Ceres.* Mira eſt illa dicendi ratio apud Cicer. Epiſt. *reus à Milone*, id eſt, accuſatore Milone. *Giſan.*

7. *Quid ille gallinam, &c.*] Venuſta & antiqua locutio: quæ ſic explicanda: Quantum ad illud attinet, quòd is cauſſari velit, ſe gallinam, aut columbam, aut ſimiam, quæ domo aufugerit, perſequi: nullam accipio cauſſam, actum eſt de vobis, niſi ad mortem eum verberaveritis. *Muret.*

9. *Ut ne legi fraudem faciant talària.*] Aſſentior illis qui alluſum putant ad legem aliquam circa illa tempora latam, de luſu talorum ac teſſerarum vetando. Nec enim puto intelligi poſſe de magiſtro convivii ſive Sympoſiarcha, qui talorum jactu creabantur. Lex talaria de talis tum recens lata, ut videtur, fuerat, quæ non diu tenuit, ut ejuſmodi leges de rebus levioribus & quibus populus delectatur, ut facile abrogantur, ita difficulter ſervantur. *Salmaſius.* *Fraudem faciant talariæ.*] *Lex talaria* eſt ratio normaque ludendi talis, quam migrare non licet, niſi, quæ callidorum ars, fallendo colluſorem. Cicero in Verr. *Iſte prætor ſeverus ac diligens, qui populi Romani legibus nunquam paruiſſet, illis diligenter legibus, quæ in poculis ponebantur, obtemperabat.* Petronius: *quod amica non ſe dimiſiſſet, niſi tribus potionibus è lege ſiccatis.* Prudentius Pſychom. *laxa ganearum lege tegi teneri.* ſic *aliud jus fori, aliud triclinii*, Ciceroni pro Cælio. Ita lex ludi talorum, *lex talaria.* Quid ſit *legi fraudem facere*, liquet ex Livio lib. 7. *Sua lege decem millium æris eſt damnatus, quod mille jugerum agri cum filio poßideret, emancipandoque filium fraudem legi feciſſet.* lib. 10. *quid ergo attinere leges ferri rogitans, quibus per eoſdem, qui juſſiſſent, fraus fieret.* Reſcriptum D. Antonini: *Quod ſi conſtitutioni meæ fraudem fecerit, ſciat me hoc admiſſum ſeverius exſecuturum.* Talis in conviviis utebantur non ad ſtrategi tantum aut modimperatoris lectionem, ſed etiam ut luſu inter vinum hilaritatem provocarent. In Curculione act. 2. ſc. 3. miles cum paraſito poſt cœnam talis ludit. In Aſinaria apud Scortillum Demænetus cum filio Argyrippo talos jaciunt. Ergo *ne fraudem, &c.* eſt, ne inter luden-

Accuratote, ut ſine talis domi agitent convivium.
PA. *Neſcio quid malefactum à noſtra huic familiâ eſt, quantum audio,*
Ita hic ſenex talos elidi juſſit conſervis meis.
Sed me excepit. nihilo facio, quid illis faciat cæteris.
Aggrediar hominem, eſtne advorſum? eſt quaſi collaturus pedem.
Quid agis, Periplectomene? PE. *haud multos homines, ſi optandum fuerit,*
Nunc videre & convenire, quam te, mavellem. PA. *quid eſt?*
Quid negotii eſt? PE. *res palam eſt.* PA. *quæ res palam eſt?* PE. *de tegulis*
Modo neſcio quis inſpectavit voſtrorum familiarium
Per noſtrum impluvium intus apud nos Philocomaſium atque hoſpitem
Oſculanteis. PA. *quis homo vidit?* PE. *tuus conſervos eſt.* PA. *quis is homo eſt?*
PE. *Neſcio, ita abripuit repente ſeſe ſubito.* PA. *ſuſpicor*
Me periiſſe. PE. *ubi abiit, conclamo: heus quid agis tu, inquam,* in tegulis?
Ille, mihi abiens ita reſpondit, ſe ſectari ſimiam.
PA. *Væ mihi miſero, cui pereundum eſt propter nihili beſtiam.*
Sed Philocomaſium hiccine etiam nunc eſt? PE. *cum exibam, hîc erat.*

dendum talis ſe decipiant in convivio, demite iis talos. Oratio magnifica vocum ſono, ſenſu levis. *Sine talis* duo ſignificare poteſt, & crurifragium & talorum luſoriorum inopiam. Sic apud Phædrum: *ſiniſtram fregit tibiam, duas cum dexteras maluiſſet perdere.* Gronovius.

14. *Eſtne advorſum? &c.*] Cum Grutero ſentio, legente ex ſcriptis Codicibus qui verba illa *collaturus pedem*, ignorant, *itne advorſum? it quaſi.* Scriptum fuit vitioſe, *& ne advorſum*, pro *it ne advorſum.* Unde factum eſt, *eſtne advorſum.* Salmaſius. *Eſtne advorſum? eſt quaſi.*] Hactenus ſcripti: unde reſtituendum cenſeo: *Aggredior hominem: & en advorſum it quaſi.* Dum pronuntiat initium verſus Palæſtrio; flectit ſe Periplectomenes in ingreſſu, ut deſineret eſſe averſus Palæſtrioni, & ei tergum oſtendere, non tamen omnino fieret adverſus, ſed latus ei objiceret, & quodammodo fieret adverſus. *Gronovius.*

22. *Inquam, in tegulis.*] Quia poſtremæ duæ voces neque in ſcriptis neque in editionibus antiquis habentur, cancellentur ſane: ſed ut cedat verſus, ut omnes tota hac ſcena, ſcribatur: *inquia.* Gronov.

Mſſ. ſe ut videat familiaris.

PA. *Sis, jube tranſire huc, quantum poſſit; ſe ut videant domi*
Familiares: niſi quidem illa nos volt, qui ſervi ſumus,
Propter amorem ſuum omneis crucibus contubernaleis dari.
PE. *Dixi ego iſtuc; niſi quid aliud vis.* PA. *volo:*
hoc dicito,

Mſſ. hic unde & huic dicito.

Paret artem & diſciplinam: obtineat colorem. PE. *& quemadmodum?*
PA. *Ut eum, qui hic ſe vidit, vero vincat, ut ne viderit:*
Siquidem centies hic viſa ſit, tamen inficias eat.
Os habet, linguam, perfidiam, malitiam, atque audaciam,
Confidentiam, confirmitatem, fraudulentiam:
Qui arguet ſe, eum contra vincat jurejurando ſuo:
Domi habet animum falſiloquom, falſificum, falſijurium:
Domi dolos, domi delenifica facta, domi fallacias.
Nam mulier olitori nunquam ſupplicat, ſi qua eſt mala.
Domi habet hortum & condimenta ad omnes mores maleficos.

26. *Se ut videant domi familiares.*] Scil. Militis. Jam *ſe* pro *ipſam* more Plauti poſitum eſſe ait *Gruterus*. Sententia eſt; Jube, ſi vis Philocomaſium tranſire ad nos, quam citiſſime fieri poſſit, ut familiares militis videant ſe, id eſt, ipſam Philocomaſium domi. *Lambin.*

27. *Omnes crucibus contubernaleis dari.*] Sic Aul. act. 1. 1. *ego te dedam diſcipulam cruci:* te ſuſpendam; faciamque ut crux te diſcipulam ſcribere doceat, & longam unam literam facere. *Turneb.*

29. *Dixi ego iſtuc, &c.*] Proinde habere debes, ac ſi dixerim. *Lambin.*

30. *Paret artem, &c.*] Simulet, diſſimulet, mentiatur, nec colorem mutet. *Lambin. Hei quemadmodum.*] Quando omnes ſcripti & editi veteres: *Et quemadmodum:* cur ſubſtituerint τὸ *Hei*, cauſam non video. Eſſet aliqua, ſi ſervus hoc diceret, qui & paulo ante: *Væ mihi:* Senex ut ita diceret, neceſſe non eſt. Sic Virgilius: *Et quæ tanta fuit Romam.* Gronovius.

33. *Os habet, linguam, perfidiam.*] Homo eſt impudens, perjurus interpretatur, quaſi de Sceledro loquatur. At Philocomaſium meretrix hic quoque deſcribitur. *Gronovius.*

37. *Delenifica facta.*] Θελκτικὰ, ἀπατηλά: facta ad decipiendum comparata. *Lambinus.*

38. *Si qua eſt mala.*] Sententia horum eſt. Mulier, quæ natura & ingenio mala eſt, non neceſſe habet noxium olus ex alieno horto petere, domi illud habet. *Boxhorn.*

39. *Ad omnes mores, &c.*] Per hortum ſignificat fontem & copiam malitiarum muliebrium. *Lambinus.* Hæc corrupta ſunt. Non enim reſpondet ab horto ducta metaphora, *hortum habet & condimenta.* Præterea ſcripti codices habent, *moles maleficas.* Unde emendandum puto, *Domi habet hortum ac condimenta ad omnes olas maleficas. Ola* vetus pro olla. Quæ ex horto ſumebantur condimenta, in ollis coquebantur. Unde proverbium apud Catullum, *ipſa olera olla legit.* Dicit igitur mulierem habere hortum & condimenta ad omnes ollas maleficas, ex quibus omnes ollæ, in quibus malæ & vene-

PE. *Ego iſtac, ſi erit hic, nunciabo. ſed quid eſt, Palæſtrio,*
Quod volutas tute tecum in corde? PA. *pauliſper tace,*
Dum ego mihi conſilia in animum convoco, & dum conſulo,
Quid agam: quem dolum doloſo contra conſervo parem,
Qui illam hîc vidit oſculantem: id viſum, ut ne viſum ſiet.
PE. *Quare: ego hinc abſceſſero abs te huc interim. illuc ſis vide;*
Quemadmodum abſtitit, ſevera fronte curas cogitans. Mnr. rugas.
Pectus digitis pultat, cor credo evocaturu'ſt foras.
Ecce autem avortit, niſus lævâ, in femine habet lævam manum,
Dextera digitis rationem computat, feriens femur
Dexterum ita vehementer; quod tactu ægre ſuppetit.
Concrepuit digitis; laborat, crebro commutat ſtatus. Grut. laborat cerebro: commut. &c.
Eccere autem capite nutat: non placet quod repperit.
Quicquid eſt, incoctum non expromit: bene coctum dabit. Ald. ex promet.
Ecce autem ædificat: columnam mento ſuffulſit ſuo.
Apage, non placet profecto mihi illa inædificatio.

venenatæ ac maleficæ herbæ, impleri poſſent atque inſtrui. *Salmaſius.*

46. *Severa fronte curas, &c.*] Graphice vultum ſtatumque ac geſtus omnes hominis cogitabundi exprimit. Quaſi dicas: adſtrictâ, caperata ſeu corrugata ac matutina fronte curas una pariter cum ſuperciliis adducens, & velut ſurſum compellens ac *cogens*: à cujus ſimplicis verbi fonte frequentativum illud *cogitans* deductum videri poteſt, velut *coagitans* unum in locum. *Cogere* enim ſimul agere eſt, quaſi tu *coigere* dicas. Nec abit à vi propria verbi illud Virgil. 1. Georg.

— *Quid cogitet humidus auſter.*

Douza.

48. *Ecce autem avortit.*] Repræſentatur hoc loco ritus computandi antiquis illis frequentatus: qui non manus tantum occupabat, ſed & aſſumebat alias corporis partes. de quo heic ſufficiat unum Bedæ locum annotaſſe. *Veteres*, inquit, *cum X. millia ſignificabant, medio pectori lævam ſupinam admovebant, digitis ad collum erectis: cum XX. millia, eandem expanſam pectori apponebant: cum XXX. millia, eadem manu prona & tamen erecta pollicem ad cartilaginem medii pectoris adfigebant: cum XL. millia, eandem in umbilico erectam ſupinabant: cum L. millia, ejuſdem pronæ & erectæ pollicem umbilico applicabant: cum LXX. millia, eandem ſupinam femori item lævo imponebant: cum LXXX. millia, eandem pronam, femori admovebant, &c.*

50. *Quod tactu ægre ſuppetit.*] In excerptis ex Mſ. codice, quæ apud me ſunt, legitur, *quid factu*. Et haud dubie ita legendum eſt. τῷ vulgato *tactu*, nullus hic locus. Quid facto opus ſit ægre ſuppetit, non ſuccurrit. *Boxhorn.* Cum libri habeant, *factu* pro *tactu*, nihil dubii eſt quin ita debeat legi. Nam ſi libri non haberent, ſic ex conjectura deberet reſtitui. *Quod ægre factu ſuppetit*, quod ægre ſuppetit ad faciendum. *Salmaſ.*

Nam os columnatum Poëtæ eſſe inaudivi barbaro,
Quoi bini cuſtodes ſemper totis horis accubant.
Euge, euge, euſcheme hercle aſtitit, & dulice & comœdice
Nunquam hodie quieſcet, priuſquam id, quod petiit, perficit.
Habet, opinor. age, ſi quid agis: vigila, ne ſomno ſtude:
Niſi quidem hîc agitari mavis varius virgis. vigila:
Tibi ego dico. au! feriatus ne ſis. hem te alloquor, MSS. an heratus veſtis.
Palæſtrio:
Vigila inquam: expergiſcere, inquam: lucet hoc, inquam.
PA. *audio.*
PE. *Viden' hoſtis tibi adeſſe? tuoque tergo obſidium? conſule.*
Arripe opem auxiliumque ad hanc rem. propere hoc, non placide decet.
Antevenito aliqua aliquos, aut tu circumduce exercitum,
Curre in obſidium perduelleis, noſtris præſidium para.

56. *Nam os columnatum.*] Apparet jam tum etiam, cum hanc Fab. commentaretur Plautus, Nævium, ob maledicentiam Romæ in vinculis Triumviralibus ſeu cuſtodia publica fuiſſe: unde poſtea, cum *Hariolum* & *Leontem* Fabulas ſcripſiſſet, in iiſque petulantias dictorum, quibus multos ante læſerat, diluiſſet, per Tribunos pl. liberatus eſt. *Os columnatum* autem jocans vocat os brachio tanquam columna ſubniſum. Nævius enim in commentando ſolebat manum mento ſuffulcire. *Douz.*

57. *Bini cuſtodes.*] Veteres illi *canes* vocabant *cuſtodes*: & contra, qui cuſtodiæ præfecti erant, *canes*. Sic Columella *mutos cuſtodes*, & carmen Phallic. *cuſtodes* dixit canes. Quo Plautus hic [illegible] alluſit. *Scalig.*

58. *Dulice.*] Ita J. Gul. *dulice*, δουλικῶς, *ſerviliter*. Ait enim, ſervum perſonam ſuam præclare agere, & ſtatum in Comœdia ſervilem egregie repræſentare. Cæteri, *dulce.*

62. *Au! feriatus ne ſis, &c.*] Puto, cum Mſſ. legant conſtanter *anferiatus*, legendum eſſe, *cantheriatus ne ſis*. Id eſt, cantherino ritu aſtans ne dormias. Quomodo alibi Plautus eſt locutus. *Cantherior* finxit à *Cantherius*, ut à *vulpes*, *vulpinor* componitur. *Boxh.* Omnes ferme libri in hoc verſu ſcribunt, *anferiatus ne ſis*. Certe probarem legi *cantheriatus ne ſis*, vel *Cantherii ritu ne ſis*. Cantherii equi caſtrati quos *Hongres* vulgo vocamus. Hi multum laborabant, aut ferendis oneribus, aut trahendis carris, multumque adeo fatigabantur, ideo ſemper fere dormitabant, ubi paullo ceſſaverant. Hinc *cantherino ritu adſtans ſomniat*, alibi apud Plautum. Cum hic igitur toties repetat, *vigila*, huic opponit Cantherii ritum, quia ſæpe præ laſſitudine dormitant Cantherii. Et fortaſſean inde verbum factum *cantheriari*, ut recte conjecit Clariſſ. Boxhornius. *Salmaſ.* *Lucet hoc, &c.*] Δουλικῶς, cœlum. *Turneb.*

66. *In obſidium perduelleis.*] Videtur *perduelles* poſuiſſe, quia dicimus, *obſidere perduelles*: nam *perduellium* dicendum erat. Aut aſſentiendum Camerario, qui pro *curre* legit *cage*: idque aſſentiente Lambino; ſed diſſentientibus Lipſio & Douza, qui *curre* approbant. Vel, quo nihil puto ſimplicius, *perduellis* ſingulo numero poſuerit, pro *perduellium*. Quaſi dixiſſet

Intercludito inimicis commeatum, tibi muni viam;
Quâ cibatus commeatuſque ad te & legiones tuas
Tuto poſſit pervenire. hanc rem age. res ſubitaria eſt.
Reperi, comminiſcere, cedo calidum conſilium cito.
Quæ hîc ſunt viſa, ut viſa ne ſint: facta infecta uti ſient.
Magnam illic homo rem incipiſſis: magna munis mœnia.
Tute unus ſi recipere hoc ad te dicis, confidentia eſt
Nos inimicos profligare poſſe. PA. *dico & recipio*
Ad me. PE. *& ego impetraturum dico id quod petis.* PA. *at te Juppiter*
Bene amet. PE. *at imperti, amice, me, quod commentu's.* PA. *tace:*
Dum in regionem aſtutiarum mearum te induco, ut ſcias
Juxta mecum mea conſilia. PE. *ſalva ſumes indidem.*
PA. *Herus meus elephanti corio circumtentus eſt, non ſuo:* — Coler. circumjectus.
Neque habet plus ſapientiæ, quam lapis. PE. *egomet iſtuc ſcio.*
PA. *Nunc ſic rationem incipiſſam, hanc inſtituam aſtutiam,*
Ut Philocomaſio hanc ſororem geminam germanam alteram
Dicam Athenis adveniſſe cum amatore aliquo ſuo,
Tam ſimilem, quam lacte lacti eſt: apud te eos hîc devortier. — Dousa. divortier.

dixiſſet *in obſidium hoſtis*, ſive *populi hoſtilis*. Voſſius. Non ſatisfaciunt mihi in hujus loci explicatione viri eruditi. Omnino legendum cenſeo; *Curre in obſidium, perdue illos, noſtris præſidium para. Perdue*, pro, *perde*, ab antiquo, *perduo*. Boxhorn. Non improbarem legi, ut *Boxhornius* conjectavit, *curre in obſidium, perdue illos*, nempe hoſtes, de quibus præcedit in ✝ſ. 65. *Viden' hoſtes tibi adeſſe?* Poteſt tamen etiam ferri vulgata. *Salmaſ.*

72. *Magnam illic homo.*] Puto ſcribendum, *magnam illic homo rem incipiſſit, magna mœnit mœnia.* Salmaſ.

74. *Si recipere hoc ad te dicis.*] Tute unus ſi dicis, te tuo periculo promittere fore, ut hoc negotium abs te conficiatur; certa ſpes eſt, nos inimicos poſſe perdere. *Recipere*, ἀναδέχεσθαι, &, ἐφ' ἑαυτοῦ δέχεσθαι. *Taubmann.*

79. *Juxta mecum.*] Æque atque ego. V.N. Aul. act. 4. 7. *Salva ſumes indidem.*] Id eſt, recte & tuto apud me depoſueris, ſeu mihi credideris: non enim ea cuique vulgabo; ſed ſalva & integra, qualia accepero, ex eodem loco in quo depoſueris, tolles. Tralatio à rebus depoſitis & creditis. Vide & Not. Trin. 1. 2. *Taub.*

80. *Herus meus elephanti corio circumtentus eſt, non ſuo.*] Reſpexit non ad naturam animalis, quod teſte *Cicer.* acutiſſimi ſenſus eſt, & bellearum prudentiſſima; ſed ad nudam duntaxat pellem: quæ quo durior eſt & craſſior, hoc belluæ eſt congruentior; quo autem tenerior, eo homine magis digna, & divino ejus ingenio accommodata. *Gruter.*

Dicam hoſpitio. PE. *euge, euge, lepide: laudo commentum tuum.*
PA. *Ut ſi illic concriminatus ſit advorſum Militem*
Meus conſervos, eam vidiſſe cum alieno oſcularier,
Eum arguam vidiſſe apud te contra conſervom meum
Cum ſuo amatore amplexantem atque oſculantem. PE. *immo ut optume.*
Idem ego dicam, ſi me exquiret Miles. PA. *ſed ſimillumas*
Dicito eſſe: & Philocomaſio id præcipiendum eſt, ut ſciat,
Ne titubet, ſi quæret ex ea miles. PE. *nimis doctum dolum!*
Sed ſi ambas videre in uno Miles concilio volet,
Quid agimus? PA. *facile eſt: trecenta poſſunt cauſſæ colligi:*
Non domi eſt, abiit ambulatum, dormit, ornatur, lavat,
Prandet, potat, occupata'ſt: operæ non eſt: non poteſt.
Quantum vis prolationum, dum modo nunc prima via
Inducamus, vera ut eſſe credat quæ mentibitur.
PE. *Placet, ut dicis.* PA. *intro abi ergo, & ſi iſti eſt mulier, eam jube*
Cito domum tranſire, atque hæc ei monſtra: præcipe,
Ut teneat conſilia noſtra, quemadmodum exorſi ſumus
De gemina ſorore. PE. *docte tibi illam perdoctam dabo.*
Nunquid aliud? PA. *intro ut abeas.* PE. *abeo.* PA. *& quidem ego ibo domum,*
Atque hominem inveſtigando ſumam operam, hinc diſſimulavero.
Qui fuerit conſervos, qui hodie ſiet ſectatus ſimiam.
Nam ille non potuit, quin ſermoni ſuo aliquem familiarem
Participaverit de amica heri, ſeſe vidiſſe eam
Hic in proxumo oſculantem cum alieno adoleſcentulo.
Novi morem ego: & tacere noſtrorum *ſolus ſcio.* *Aliſ. tacere nequeo ſolus.*

95. *Cauſſæ.*] Πϱοϐάσεις, prætexta, excuſationes. *L.*

97. *Operæ non eſt.*] Id eſt, non eſt vacuum. Infra act. 3. 2. *Non operæ eſt Sceledro.* Et V. N. Caſina, act. 5. 2.

98. *Quantum vis prolationum.*] Procraſtinationum, ἀναϐολῶν.

111. Ad

Si invenio qui vidit, ad eum vineas pluteoſque agam.
Res parata eſt, vi pugnandoque hominem capere certa res eſt.
Si ita non reperio, ibo odorans quaſi canis venaticus,
Uſque donec perſecutus volpem ero veſtigiis.
Sed fores concrepuerunt noſtræ: ego voci moderabo me.
Nam illic eſt Philocomaſio cuſtos meus conſervos, atque it foras.

111. *Ad eum vineas pluteoſque agam.*] Allegoria à re militari, qua ſignificatur, ſe machinas omnes & artes adhibiturum, quibus Sceledro & Militi perſuadeat, ſorores germanas inter ſe ſimillimas eſſe. *Lipſius.*

ACTUS SECUNDI SCENA TERTIA.

SCELEDRUS, PALÆSTRIO.

Niſi quidem ego hodie ambulavi dormiens in tegulis,
Certo edepol ſcio me vidiſſe hic proximæ viciniæ
Philocomaſium herilem amicam ſibi alium quærere.
PA. *Hic illam vidit oſculantem, quantum hunc audivi loqui.*
SC. *Quis hic eſt?* PA. *tuus conſervos. quid agis, Sceledre?* SC. *te Palæſtrio.*
Volupe'ſt conveniſſe. PA. *quid jam? aut quid negotii, fac ſciam.*
SC. *Metuo.* PA. *quid metuis?* SC. *ne hercle hodie, quantum hic familiarium eſt,*
Maxumum in malum cruciatum inſiliamus. PA. *tu ſali.*
Solus: nam ego iſtam inſulturam & deſulturam nihil hic moror.
SC. *Neſcis tu fortaſſe, apud nos facinus quod natum eſt novom.*

8. *Inſiliamus.*] Duo præcipua in hiſtoria *Crucis* ſunt, τὸ ὑποπόδιον, καὶ τὸ ἐξέχον πῆγμα, & tertium funes. Nam ſupplicio afficiendi pede in ſuppedaneum poſito, crucem adſcendebant. unde *Aſcendere in crucem*, &, *Inſilire*, & *Crucisſalus* in Bacchidibus. *Scalig.*

9. *Iſtam inſulturam & deſulturam.*] Jocatur: & fortaſſis alludit ad *Deſultores*, qui duobus abſque ephippiis utentes equis ex uno deſiliebant, & in alterum mira celeritate inſiliebant. Hinc *deſultoria levitas*: & *deſultorius*, inconſtans, inſtabiliſque ingenii homo.

 11. *Scis.*]

PA. *Quod id eſt facinus?* SC, *impudicum.* PA. *tute ſcis ſoli te tibi,*
Mihi ne dixis, ſcire nolo. SC, *non enim faciam, quin ſcias.*
Simiam hodie ſum ſectatus noſtram in horum tegulis.
PA. *Edepol, Sceledre, bono ſectatu's nihili nequam beſtiam.*
SC. *Dii te perdant.* PA. *te iſtuc æquom: quoniam occœpiſti eloqui.*
SC. *Forte fortunâ per impluvium huc deſpexi in proxumum:*
Atque ego illa aſpicio oſculantem Philocomaſium cum altero
Neſcio quo adoleſcente. PA. *quod ego, Sceledre, ſcelus ex te audio?*
SC. *Profecto vidi.* PA. *tuten?* SC. *egomet duobus his oculis meis.*
PA. *Abi, non veriſimile dicis, neque vidiſti.* SC. *num tibi*
Lippus videor? PA. *medicum iſtuc tibi melius percontarier.*
Verum enim tu iſtam, ſi te dii amant, temere haud tollas fabulam
Tuis nunc cruribus capitique fraudem capitalem hinc creas.
Nam tibi jam, ut pereas, paratum eſt dupliciter: niſi ſupprimis
Tuum ſtultiloquium. SC. *qui vero dupliciter?* PA. *id dicam tibi*
Primum dum, ſi falſo inſimulas Philocomaſium, hoc perieris:
Iterum, ſi id verum eſt, tu ei cuſtos additus perieris.

11. *Scis.*] Contractio priſca eſt, pro, *ſcias.* Tute, inquit, tibi ſoli ſcias, mihi ne *dixis*, pro *dixeris.* J. Gul.

15. *Te iſtuc æquum.*] Jocus Plauto familiaris, ut notavit olim Palmerius. Sed ſciendum diſtinctionem factam ex ſenſu Palæſtrionis, non ut ea videtur intelligere altera perſona. Te iſtuc faciant dii æquum eſt, quod mihi ominari cœpiſti. At Sceledrus accipit, quaſi diceret: *Te iſtuc æquum quoniam occœpiſti, eloqui.* Æquum eſt te pergere in narrando quod incepiſti. Utrique ſenſui ſatius videtur fore: *quod jam occœpiſti:* ut video etiam placere Diſſaldæo. *Gronovius.*

17. *Cum altero.*] Id eſt, alio. V. N. Trucul. act. 1, 2.

22. *Temere haud tollas fabulam.*] Alludit ad morem patrum qui agnoſcebant recens natos liberos, tellure cadentes tollendo ac ſuſcipiendo. Qui tollebat infantem, patrem ejus ſe profitebatur, puerum educabat ac nutriebat: ſic *tollit fabulam*, qui ejus ſe facit auctorem, qui incipit ſerere ac fovere, qui pro vera agnoſcit. Hinc exiſtit quidem ut palam fiat ac divulgetur: non tamen *tollere* proprie eſt divulgare & palam facere. *Gronovius.*

23. *Tuis nunc cruribus capitique fraudem capitalem hinc creas.*] *Cruribus* tuis compedes, & *capiti*, id eſt, vitæ extremam pœnam hoc ſermone, ſi palam fiet, paras. Veteres enim *fraudem* pro pœna ponebant.

SC. *Quid fuat me, neſcio: hæc me vidiſſe ego certo ſcio.*
PA. *Pergin' infelix?* SC. *quid tibi vis dicam, niſi quod viderim?*
Quin etiam nunc intus hîc in proxumo eſt. PA. *eho, an non domi eſt?*
SC. *Viſe, abi intro tute. nam ego mihi nihil credi poſtulo.*
PA. *Certum eſt facere id.* SC. *hîc te opperiar: eadem illi inſidias dabo.*

Grut. certum eſt facere. Sc i, hic te opperiat.

Quam mox horſum ad ſtabulum junix recipiat ſe à pabulo.
Quid ego nunc faciam? cuſtodem me illi miles tradidit.

Douz. addidit.

Nunc ſi indicium facio, interii: ſi taceo, interii *tamen,*
Si hoc palam fuerit. quid pejus *muliere atque audacius!*
Dum ego in tegulis ſum, illâc hæc ſe hoſpitio edit foras.
Edepol facinus fecit audax. hoccine ſi miles ſciat?
Credo hercle has ſuſtollat ædes totas, atque hinc in crucem.
Hercle quicquid eſt, muſſitabo potius, quam inteream male.
NON EGO POSSUM, quæ ipſa ſeſe venditat, tutarier.
PA. *Sceledre, Sceledre.* SC. *quis homo interminat?* PA. *eſt te alter audacior?*
Quis magis Diis inimicis natus, quam tu, atque iratis? SC. *quid eſt?*
PA. *Juben' tibi oculos effodiri, quibus id, quod nuſquam eſt, vides?*
SC. *Quid, nuſquam?* PA. *non ego nunc emam vitam tuam vitioſa nuce.*

31. *Mihi nihil.*] Sed rei potius.

32. *Eadem illi inſidias dabo.*] Eadem opera ex occulto loco Philocomaſium obſervabo, quam tempeſtive, hanc partem verſus, ſe in ædes noſtras recipiat è domo vicini.

33. *Horſum ad ſtabul.*] Quia paſta jumenta redeunt domum ad ſtabulum; feſtive uſurpavit de muliere, ab amatore, tanquam à pabulo domum redeunte. Virg. *Ite domum paſti, ſi quis pudor, ite juvenci.* Paſſer. *Junix.*] Δάμαλις. *Junix teneræ ætatis fœmina bos eſt, quæ jam deſiit vitula eſſe, mares eadem ætate dicuntur juvenci.* Ita autem nominat Philocomaſium. *Cornutus.*

39. *Credo hercle has ſuſtollat ædes totas atque hinc in crucem.*] Antiquitus moris fuit, ut in magnis ſceleribus non modo animadverteretur in homines ipſos, qui deliquerant, ſed eorum quoque ſedes. quod probo ex Varrone, Val. Max. l. 6. c. 3. Cicerone, Livio, Quint. lib. 3. c. 7. aliiſque. *Gruter.*

41. *Seſe venditat.*] Id eſt, vendere & proſtituere cupit. *Turneb.* V. N. Stich. 2. 1.

42. *Interminat.*] Minaci voce me inclamat? *T.*

SC. *Quid negotii eſt?* PA. *quid negotii ſit, rogas?* SC. *cur non rogem?*
Vidiſſe ajebas te oſculantem atque amplexantem cum altero.
SC. *Mirum eſt lolio victitare te, tam vili tritico.*
PA. *Quid jam?* SC. *quia luſcitioſus.* PA. *væ verbero! edepol tu quidem*
Cæcus, non luſcitioſus. nam illam quidem eccam domi.
SC. *Quid, domi?* PA. *domi hercle vero.* SC. *abi: ludis me, Palæſtrio.*
PA. *Tum mihi ſunt manus inquinatæ.* SC. *qui dum?*
PA. *quia ludo luto.* *Lipſ. quia luto jam.*
SC. *Væ capiti tuo.* PA. *tuo iſtuc, Sceledre, promitto fore,*
Niſi oculos orationemque aliam commutas tibi.
Sed fores concrepuerunt noſtræ. SC. *at ego illas obſervo fores.*
Nam nihil eſt, qua hinc huc tranſire ea poſſit, niſi recto oſtio.
PA. *Quin domi eccam. neſcio, quæ te, Sceledre, ſcelera ſuſcitant.*
SC. *Mihi ego video, mihi ego ſapio, mihi ego credo plurimum:*
Me homo nemo deterruerit, quin ea ſit in his ædibus:
Hîc obſiſtam, ne imprudenti huc ea ſe ſurrepſit mihi.
PA. *Meus illic homo eſt: deturbabo jam ego illum de pugnaculis.*

50. *Mirum eſt lolio victitare te, tam vili tritico.*] Quaſi dicat: ſi triticum carum eſſet, non eſſet mirum te lolio vitam tolerare; nunc vero cum tam vile ſit triticum, &c. Conſtat autem, *lolium*, propter vapores acres quos in cerebrum tollit, non ſolum ebrietatis ſpeciem quandam creare, ſed oculos vitiare & obtundere. Ovid. Faſt. I. *Et careant loliis oculos vitiantibus agri.* Lambin.

51. *Luſcitioſus es.*] *Luſcitionem* dici putat Ulpian. ubi homo lumine adhibito nihil videt. cui & Nonius adſtipulatur, & Varro. Sed Feſtus ait, vitium eſſe oculorum, cum quis clarius veſpertino tempore, quam meridie cernit. Interim hunc locum propius inſpicienti patet, per *luſcitioſum* non intelligi hic eum, qui nihil, ſed qui male aut parum videt. Sequentia iſta, *edepol tu quidem cæcus, non luſcitioſus*, ſatis oſtendunt hanc hujus vocabuli eſſe ſignificationem. *Boxhorn.*

53. *Ludis me, Palæſtrio.* PA. *tum mihi ſunt manus inquinatæ.*] Ita ſine interrogatione ἀποφαντικῶς lego, ut jocus ſit ex ambiguo. Nam Sceledrus *ludis me*, ſic accipit, ut *me*, ſit acc. caſus: Palæſtrio, ut ſit ſeptimi: ut cum dico, *Ludere, pila, diſco.* Douza.

54. *Quia ludo luto.*] Quia, inquit, cum ludo te, (*te*, ſept. caſus) proinde eſt, ac ſi luto ludam: tu enim homo lutulentus es. qui autem lutum manibus tractant, inquinantur. *Douza.*

60. *Solarium.*] *Solarium*, locus ubi ſolent apricari. Fiebat autem in ædibus ad excipiendam auram & vaporem Solis. Dicitur & *heliocaminus.* Turn.

Vin' jam faciam, ut ſtultividum te fatearis? Sc. *age face.*
Pa. *Neque te quicquam ſapere corde, neque oculis uti?*
Sc. *volo.*
Pa. *Nempe tu iſtic ais eſſe herilem concubinam?* Sc. *atque arguo*
Eam me vidiſſe oſculantem hic intus cum alieno viro.
Pa. *Scin' tum nullum commeatum hinc eſſe à nobis?* Sc. *ſcio.*
Pa. *Neque ſolarium, neque hortum, niſi per impluvium?*
Sc. *ſcio.*
Pa. *Quid nunc, ſi ea domi eſt, ſi faciam ut eam exire hinc videas domo,*
Dignus es verberibus multis? Sc. *dignus.* Pa. *ſerva iſtas fores:*
Ne tibi clam ſe ſubterducat iſtinc, atque huc tranſeat.
Sc. *Conſilium eſt ita facere.* Pa. *pedes ego jam illam huc tibi ſiſtam in viam.* Vid. pede ego jam.
Sc. *Agedum ergo face: volo ſcire utrum ego id quod vidi, viderim:*
An illic faciat, quod facturum dicit, ut ea ſit domi.
Nam ego quidem meos oculos habeo, nec rogo utendos foris.
Sed hic illi ſupparaſitatur ſemper, hic ei proxumus eſt,
Primus ad cibum vocatur, primo pulmentum datur:
Nam illic noſter eſt fortaſſe circiter triennium.
Neque cuiquam, quam illi, in noſtra melius famulo familia.
Sed ego hoc quod ago, id me agere oportet, hoc obſervare oſtium.
Hic obſiſtam hac quidem pol certo verba mihi nunquam dabunt.

73. *Pedes ego jam.*] Puto legendum; *per ædes ego jam illam huc tibi ſiſtam in viam.* Id omnino volunt præcedentia, præſertim iſta; *Quid nunc ſi ea domi eſt, ſi faciam ut eam exire hinc videas domo, Dignus es verberibus multis?* Hoc enim agebatur, ut palam fieret domi eam eſſe, domo exituram. *Boxhornius.* Non videtur reponendum *per ædes* pro vulgato *pedes.* Dicit ſe non aſcenſurum eſſe in tegulas vel in ſolarium vel impluvium, ut eam in viam ſiſtat, ſed peditem id facturum, id eſt, de plano. *Salmaſ.*

ACTUS SECUNDI SCENA QUARTA.

PALÆSTRIO, PHILOCOMASIUM, SCELEDRUS.

PRæcepta facito ut memineris. PH. *toties monere mirum eſt.*
PA. *At metuo, ut ſatis ſis ſubdola.* PH. *cedo vel doctas, docebo:* Grut. cedo vel decem.
Memini malas, ut ſint malæ: mihi ſolæ è quo ſuperſit.
PA. *Age jam nunc inſiſte in dolos: ego abs te procul recedam.*
Quid aſtas, Sceledre? SC. *hanc rem gero; habeo auris, loquere quidvis.*
PA. *Credo ego iſtoc exemplo tibi eſſe eundum actutum extra portam,*
Diſpeſſis manibus patibulum cum habebis. SC. *quamnam ob rem?*
PA. *Reſpice dum ad lævam; quis illæc eſt mulier?* SC. *pro dii immortales!*
Heri concubina eſt hæc quidem. PA. *mihi quoque polita videtur.*
Age nunc jam, quod lubet. SC. *quid agam?* PA. *peri perpropere.*
PH. *Ubi iſte bonus ſervos, qui propudii me maxume innocentem*
Falſo inſimulavit? PA. *hem tibi. hic mihi id dixit.* SC. *tibi.*
PH. *quem dixti*
Tu te vidiſſe in proxumo hic, ſceleſte, me oſculantem?

3. M*Ihi ſolæ è quo ſuperſit.*] Scribendum cenſeo, *Memini malas ut ſint malæ, mihi ſolæ quo ſuperſit. Solæ* pro ſoli ἀρχαϊκῶς. Se tantum abundare malitia ait, ut ſoli ſibi id ſuperſiat. *Quo* pro quod, ut ſæpe, ſcriptum fuit. *Salmaſ.*

6. *Credo ego iſtoc exemplo.*] Cum Sceledrus in oſtio ſtaret, mulierculam redituram exſpectans, ne qua elaberetur; ad eum Palæſtrio, bene eſt, inquit, forma & ſtatus in te, qui mox erit; cum herus alligatum te patibulo per urbem ducet. Atqui-ſtetiſſe eum opinor manibus ante ſe projectis & leviter diductis, habitu quo ſolent captantes & apprehenſuri.

Lipſius. Extra portam.] Scilicet, *Metiam:* quæ eadem cum *Eſquilina.* Supplicia plequeraque apud Romanos ſumi ſolita extra portas. credo, ne frequenti ſanguine & cæde contaminari oculi civium, aut delibari videretur libertas. Itaque & carnifex domum habuit extra urbem. *Lipſ.* Fuit Athenis, ſed & in aliis urbibus, ianua una, quam χαρώνειον θύραν vocabant, qua ad ſupplicium educebantur capitis damnati. Hinc hoc loco Proverbium, *Extra portam ire.* Seneca Controv. lib. 1. *Extra portam iſtam virginem.* Reſpondet iſtis Græcorum, ἐς μακαρίαν: & ἐς κόρακας Terent. *Malum foras.* Caſ.

36, Cla-

Pa. *Atque cum alieno adoleſcentulo, dixit.* Sc. *dixi hercle vero.*
Ph. *Tun' me vidiſti?* Sc. *atque his quidem oculis.* Ph. *carebis, credo,*
Qui plus vident, quam quod vident. Sc. *nunquam hercle deterrebor,*
Quin viderim id quod viderim. Ph. *ego ſtulta & mora multum,* Menſ. ego ſtulta moror multum.
Quæ cum hoc inſano fabulem: quem pol ego capitis perdam.
Sc. *Noli minitari: ſcio crucem futuram mihi ſepulchrum:*
Ibi mei majores ſunt ſiti; pater, avos, proavos, abavos.
Non poſſunt mihi minaciis tuis hiſce oculi fodiri.
Sed paucis verbis te volo, Palæſtrio, obſecro, unde
Exit hæc huc? Pa. *unde, niſi domo?* Sc. *domo?*
Pa. *me vidente.* Sc. *video.* Grut. me viden', Sc. te video
Nimis mirum eſt facinus, quomodo hæc hinc potuerit tranſire! MS. niſi,
Nam certo neque ſolarium eſt apud nos, neque hortus ullus:
Neque feneſtra, niſi clatrata: nam certo ego te hîc intus vidi.
Pa. *Pergin', ſceleſte, intendere, atque hanc arguere?* Ph. *ecaſtor ergo*
Mihi haud falſum eveniat ſomnium, quod noctu hac ſomniavi.
Pa. *Quid ſomniaſti?* Ph. *ego eloquar. ſed, amabo, advortite animum.*
Hac nocte in ſomnis mea ſoror gemina germana viſa
Veniſſe Athenis in Epheſum cum ſuo amatore quodam: MS. mea
Hi ambo hoſpitio huc in proxumum mihi devorti ſunt viſi.
Sc. *Palæſtrionis ſomnium narratur.* Pa. *perge porro.*

26. *Clatrata.*] Clatris vallata. *Clatri* ſeu *clatra* virgæ ſunt ligneæ aut ferreæ, quibus feneſtræ muniuntur. hinc *clatrare* etiam apud Columell. lib. 9. cap. 1.

27. *Intendere.*] Donatus ad Terent. Eun. act. 3. ſc. 3. *Intendere, eſt crimen in adverſarium jacere.*

33. Sc. *Palæſtrionis ſomnium narratur.*] Ita, *Palæſtrionis*, non, *Palæſtrioni*; ipſa ſententia clamitante: ut ſignificet Sceledrus, ſe ita maculam & ſtupidum non eſſe, ut non percipiat ſomnium quod ſibi & Palæſtrioni à Philoc. narratur, Palæſtrionis ipſius commentum eſſe, eamque de compacto verbiſque adeo conceptiſſimis hoc agere. *Douz.*

34. *Ego*

PH. *Ego læta viſa, quia ſoror veniſſet, propter eandem*
Suſpicionem maxumam ſum viſa ſuſtinere,
Nam arguere in ſomnis me familiaris meus mihi viſu'ſt
Me cum alieno adoleſcentulo, quaſi nunc eſt, oſculatam eſſe:
Cum illa oſculata mea ſoror gemina eſſet ſuumpte amicum.
Ita me inſimulatam perperam falſum eſſe ſomniavi.
PA. *Satin' eadem in vigilantes expetunt, quæ in ſomnis viſa memoras?*
Heus hercle præſentia omnia! abi intro, & comprecare. Præſ. omina.
Narrandum ego iſtuc Militi cenſebo. PH. *facere certum.* Deprec. conſeo.
Neque me quidem patiar probri falſo impune inſimulatam.
SC. *Timeo quid rerum geſſerim: ita dorſus totus prurit.*
PA. *Scin' te periiſſe?* SC. *nunc quidem domi certo: certa res eſt*
Nunc noſtrum obſervare oſtium, ubi ubi ſit. PA. *at, Sceledre, quæſo,*
Ut ad id exemplum ſomnium quam ſimile ſomniavit!
Atque, ut tu ſuſpicatus es eam vidiſſe te oſculantem?
SC. *Me eam non vidiſſe arbitraris?* PA. *næ tu hercle, opinor, (obſecro,*
Reſipiſce) ſi ad herum hæc res pervenerit, periſti pulchre.
SC. *Nunc demum experior, prius ob oculos mihi caliginem obſtitiſſe.*
PA. *Dudum edepol hoc planum quidem: quæ hic uſq; fuerit intus.*
SC. *Nihil habeo certi quid loquar: non vidi eam, etſi vidi.*
PA. *Næ, tu edepol ſtultitiâ tua nos pæne perdidiſti.*
Dum te fidelem facere hero voluiſti, abſumtus es pæne.
Sed fores vicini proxumi crepuerunt. conticiſcam.

34. *Ego læta viſa.*] Quid opus eſt idem verbum ſequenti verſu repeti? Numquid fuit: *Ego læta viſo.* Ut apud Livium lib. 21. de Hannibale; *Hoc viſu lætus tripartito copias Iberum traduxit.* Gronovius.

41. *Comprecare.*] *Comprecari* nihil aliud eſt, quam mola ſalſa aut ture devenerari, id eſt, deprecari ſomnia, pacemque ac veniam à prodigiali Jove *diiſque Averruncis*, id eſt, malorum depulſoribus omni ſuppliciorum ac piamentorum genere exambire. Quo item pertinent ea, quæ habes infra act. 3. 1. de *Precatrice, Conjectrice, Hariola*, atque *Aruſpica* Douz.

45. *Domi certo.*] Scilicet Philocomaſium, &c. *Taubm.*

1. *Inde*

ACTUS SECUNDI SCENA QUINTA.

PHILOCOMASIUM, PALÆSTRIO, SCELEDRUS.

INde ignem in aram, ut Epheſiæ Dianæ lauta laudes
Grateſque agam, eique ut Arabico fumificem odore amœne:
Quæ me in locis Neptuniis templiſque turbulentis
Servavit, ſævis fluctibus ubi ſum afflictata multum.
SC. *Palæſtrio, ô Palæſtrio.* PA. *ô Sceledre, Sceledre, quid vis?*
SC. *Hæc mulier, quæ hinc exit modo, eſtne herilis concubina*
Philocomaſium? an non eſt ea? PA. *hercle opinor, ea videtur.*
Sed facinus mirum eſt, quomodo hæc hinc nunc potuerit tranſire:
Siquidem ea eſt. SC. *an dubium tibi eſt eam eſſe hanc?* PA. *ea*
videtur.
Adeamus, appellemus. SC. *heus, quid iſtuc eſt, Philocomaſium?*
Quid tibi iſtic hiſce in ædibus debetur? quid negotii eſt?
Quid nunc taces? tecum loquor. PA. *immo edepol tute tecum?*
Nam hæc nihil reſpondet. SC. *te alloquor, vitii probrique plena,*
Quæ circum vicinos vaga es. PH. *quîcum tu fabulare?*
SC. *Quîcum, niſi tecum?* PH. *quis tu homo es, aut mecum*
quid negotii eſt?
SC. *Men' rogas, hem, qui ſim?* PH. *quin ego hoc rogem, quod*
neſciam?
PA. *Quis ego ſum igitur, ſi tu hunc ignoras?* PH. *mihi odioſus*
quiſquis es
Et tu, & hic. SC. *nos non noviſti?* PH. *neutrum.* SC. *metuo*
maxume.
PA. *Quid metuis?* SC. *enim ne noſmet perdiderimus uſpiam.*

1. *INde ignem in aram.*] Philocomaſium, ea ipſa, quam Sceledrus cum Pleuſide oſculantem vidit, domo Periplectomenis exiens, quaſi ſoror ſit germana Philocomaſii, non Philocomaſium: quaſique peregre paulo ante venerit, & ex adverſa tempeſtate ſervata ſit, hic Dianæ Epheſiæ ſacrificare & gratias agere, & vota ſolvere parat. Alloquitur autem ancillam. *Lambin.*

2. *Arabico fumificem.*] *Arabo* N. *Scriverius.*

3. *Templiſque turbulentis.*] Idem, quod *loca Neptunia.* Sicut legimus apud Ennium, *Cœli templa*, & *Acheruſia templa*; ita & *Neptuni* ſeu *Neptunia templa*, pro mari. Varro lib. 6. in principio: *Templum tribus modis dicitur, ab natura, ab auſpicio, ab ſimilitudine. Natura in cœlo; ab auſpicio, in terra: ab ſimilitudine, ſub terra.*

16. *Quin ego.*] V. N. infra act. 3. 3.

19. *Ne noſmet perdiderimus uſpiam.*] Sic Amphit. 1. 1. *Ubi ego perii? &c.*

21. Nos

Nam neque te, neque me noviſſe ait hæc. PA. *perſcrutari hic volo,*
Sceledre, nos noſtri an alieni ſimus: ne dum quiſpiam
Nos vicinorum imprudenteis aliquis immutaverit.
SC. *Certe equidem noſter ſum.* PA. *& pol ego. quæris tu, mulier, malum.*
Tibi dico, heus Philocomaſium. PH. *quæ te intemperiæ tenent,*
Qui me perperam perplexo nomine appelles? PA. *eho,*
Quis igitur vocare? PH. *Glycere nomen eſt.* SC. *injuria eſt.*
Falſum nomen poſſidere, Philocomaſium poſtulas.
At iſtuc non decet, & meo adeo hero facis injuriam.
PH. *Egone?* PA. *tute.* PH. *quæ heri Athenis Epheſum adveni veſperi*
Cum meo amatore, adoleſcente Athenienſi. PA. *dic mihi,*
Quid hîc tibi in Epheſo eſt negotii? PH. *geminam germanam meam*
Hîc ſororem eſſe inaudivi: eam veni quæſitum. PA. *mala es.*
PH. *Immo ecaſtor ſtulta multum, quæ vobiſcum fabuler,*
Abeo. SC. *abire non ſinam te.* PH *mitte.* SC. *manifeſtaria*
Res eſt, non mitto. PH. *at mihi jam crepabunt manus; mala tibi;*
Niſi me omittis. SC. *quid, malum, aſtas? quin retines altrinſecus?*
PA. *Nihil moror negotioſum mihi eſſe tergum. qui ſcio*
An iſta non ſit Philocomaſium, atque alia ejus ſimilis ſit?
PH. *Mittis me, an non mittis?* SC. *immo vi atque invitam, ingratiis,*
Niſi voluntate ibis, rapiam te domum. PH. *oſtium hoc mihi*

Dovz. injuria es.

21. *Nos noſtri an alieni.*] Noſtræ familiæ, an alienæ: ita mox, *Certe equidem noſter ſum.* L.

26. *Glycere nomen.*] Hoc ita tuetur Gruterus contra Cl. Meurſium, quem vide, ſi operæ. Vide & Not. act. 3. 1. extrema. T.

40. *Oſtium hoc mihi domicilium, &c.*] Littera inſerta emendo, *hoſticum hoc*, id eſt, peregrinum. Nam *hoſtis* antiquitus, qui nunc *peregrinus*. Callida igitur illa mulier, cum ſervus eam vi conaretur domum abſtrahere, diſſimulans ſe eam eſſe: Mi homo, inquit, vide ne erres: equidem hic non habito: ſed hoc Periplectomenis hoſpitio tantum utor, ut peregrina. Athenis eſt vera domus. Res clara ex Fabulæ argumento. *Lipſius.*

41. *Athe-*

Domicilium eſt, Athenis domus ac herus. ego iſtam domum

Tis. Athenis domus atque herus, ego iſtam &c.

Neque moror: neque vos, qui homines ſitis, novi, neque ſcio.
SC. *Lege agito: te nuſquam mittam, niſi das firmatam fidem,*
Te huc, ſi omiſero, intro ituram. PH. *vi me cogis, quiſquis es.*
Do fidem, ſi omittis, iſtoc me intro ituram, quo jubes.
SC. *Ecce omitto.* PH. *at ego abeo miſſa.* SC. *muliebri feciſti fide.*
PA. *Sceledre, manibus amiſiſti prædam. tam ea eſt quam potis*
Noſtra herilis concubina, vin' tu facere hoc ſtrenue?
SC. *Quid faciam?* PA. *affer mihi macharam huc intus.* SC. *quid facies eâ?*
PA. *Intro rumpam rectâ in ædes, quemque hîc intus videro*
Cum Philocomaſio oſculantem, eum ego obtruncabo extempulo.
SC. *Viſane eſt ea eſſe?* PA. *Immo edepol plane ea eſt. ſed quomodo*
Diſſimulabat! abi, macharam huc effer. SC. *jam faxo hîc erit.*
PA. NEQUE EQUES, *neque pedes profecto quiſquam tantâ audacia,*
Qui æque faciat confidenter quicquam, quam quæ mulieres
Faciunt. ut utrobique orationem docte edidit!
Ut ſublinitur os cuſtodi cauto conſervo meo!

41. *Athenis domus ac herus.*] Pro *hoſtium hoc mihi domicilium eſt*, legendum ex ſcriptis Codicibus, *hoſpitium hoc mihi domicilium eſt.* Id eſt, hoc domicilium mihi hoſpitium eſt, vel domus hoſpitalis. In hoc domicilio, in his ædibus, tanquam in hoſpitio, vel apud hoſpitem divertor. In ſequentibus nihil mutandum. *Athenis domus atque herus.* Quamvis enim ſe pro libera & ingenua gerat, pro meretrice loquitur quæ heros ſuos vocabant eos, quibus mercede addictæ operam dabant, aliæ in annum integrum, aliæ in menſem aut aliud temporis ſpatium. Cum libri conſtanter hanc lectionem retineant, non temere ſollicitanda. *Salmaſius.* *Oſtium hoc mihi.*] Explicandum, in ædibus, quarum eſt oſtium hoc, mihi domicilium eſt: nam *hoſpitium*, quod ſcriptis codicibus tribuit ὁ πάνυ, in neutro optimorum apparuit. Cæterum ſi potes ferre *herum* dici amatorem, facile patior: ſecus poterat ſcripſiſſe: *Athenis domus ac genus.* Ut, *Qui genus? unde domo?* Sic in Bacchid. 4. 2. pro *intendi tenus* alter codicum, *intendis herus.* Gronovius.

43. *Lege agito.*] *Lege agere*, eſt in jure id, quod in lege aliquis inſtitutum eſt, agere. Vide notas Aul. act. 3. ſc. 3. ℣. 10. *Niſi das firmatam fidem.*] Firmabatur fides jurejurando, ſponſoribus, fidejuſſoribus, &c. quanquam hic ſimpliciter, pro, *dare fidem certam*, poſitum videtur. *Lambinus.*

Nimis beat, quod commeatus tranſtinet trans parie-
rietem. J. Gul. clus. parietem.

SC. *Heus Palæſtrio, macharâ nihil opus.* PA. *quid jam, aut*
quid opus eſt?

SC. *Domi eccam herilem concubinam.* PA. *quid? domi?*
SC. *in lecto cubat.*

PA. *Edepol næ tu tibi malam rem repperiſti, ut prædicas.*

SC. *Quid jam?* PA. *quia hanc attingere auſus mulierem hic*
in proxumo.

SC. *Magis hercle metuo, ſed nunquam quiſquam faciet, quin*
ſoror

Iſta ſit germana hujus. PA. *eam pol tu oſculantem hic videras*

Et quidem palam eſt eam eſſe, ut dicis. SC. *quid propius fuit,*

Quam ut perirem, ſi locutus fuiſſem hero! PA. *ergo ſi ſapis,*

Muſſitabis. PLUS OPORTET ſcire ſervom, quam loqui.

Ego abeo à te, ne quid tecum conſilii commiſceam,

Atque apud hunc vicinum. tuæ mihi turbæ non placent.

Herus ſi veniet, ſi me quærit, hîc ero: hinc me arceſſito.

58. *Tranſtinet trans parietem.*] Mſ. pr. *tranſtinet jam p.* quod *Boſius* exponit, tranſverſum tenet; cum *tigna* dicantur proprie tranſtinere duos parietes disjunctos. Sed his non aſſentior, quomodo ut ligna tranſtinere duos parietes dicuntur; ſic & commeatum dici poſſe parietem hunc tranſtinere. itaque emendo, ut editum. Quin neque jam fortaſſis immutandum videatur, ſi *tranſtinet parietem* reſolvas, & præpoſitionem à verbo compoſito, ut ſæpe ſolet, ablatam nomini jungas, ut commeatus tenere trans parietem intelligatur. *Acidal.* Nihil mutandum; *Nimis beat*, ut *nimis juvat*; ſic *levat* etiam abſolute ponitur: *Levat integros accedere fontes.* Sic enim libri apud Lucretium. *Nimis beat*, nimis nos beatos eo facit, quod commeatus tranſtinet jam parietem. *Salmaſ.* *Quod commeatus tranſtinet.*] Id eſt, quod paries eſt feneſtratus & pervius, quod datur liber tranſitus per parietem. *Tranſtinere* eſt pertinere: quemadmodum *trans mare* ire, & *per mare* ire. Sic *pellegere* & *tranſlegere* idem Aſinar. 4. 1. 2. & 5. *Trans aliquid pertinere*, continuari, & uno ſpiritu, ut veteres Juriſconſulti loquuntur, perduci. Sic poſſent dicere: *pons tranſtinet trans flumen*, hoc eſt, ad alteram ripam continuus eſt. Eodem ſenſu *continere* in Sticho 3. 1. *Utroque commeatus continet*, id eſt, continuatur, continuus eſt. Sic *pertinere* Latini dicunt, pro quo ſemibarbari *pertingere*, eouſque produci. Cæſar lib. 1. de Gall. *Belgæ ab extremis Galliæ finibus oriuntur, pertinent ad inferiorem partem fluminis Rheni.* Lib. 2. *Neque longius quam quem ad finem porrecta ac loca aperta pertinebant, cedentes inſequi auderent.* Gronov.

ACTUS SECUNDI SCENA SEXTA.

SCELEDRUS, PERIPLECTOMENES.

SAtin' abiit ille, neque herile negotium
Plus curat, quam ſi non ſervitute ſerviat? *Acid.* quaſi non.
Certo quidem illa hæc noſtra intus eſt in ædibus.
Nam ego & cubantem eam modo offendi domi.
Certum eſt nunc obſervationi operam dare.
PE. Non hercle hiſce homines me marem, ſed fœminam
Vicini rentur eſſe ſervi Militis:
Ita me ludificant. meamne hîc in viâ hoſpitam,
Quæ heri huc Athenis cum hoſpite advenit meo,
Tractatam, & ludificatam, ingenuam & liberam? *Meurſ.* raptant & ludificant ing.
SC. Perii hercle! hic ad me rectâ habet rectam viam.
Metuo illæc mihi res ne magno malo fuat,
Quantum hunc audivi facere verborum ſenem.
PE. Accedam ad hominem. tun' Sceledre, hic ſcelerum caput,
Meam ludificaſti hoſpitam ante ædis modo?
SC. Vicine auſculta quæſo. PE. ego auſcultem tibi?
SC. Expurgare volo me. PE. tun' te expurges mihi,
Qui facinus tantum tamque indignum feceris?
An quia latrocinamini, arbitramini
Quidvis licere facere vobis, verbero?
SC. Licetne? PE. at ita me Dî Deæque omnes ament,
Niſi mihi ſupplicium virgarum de te datur

5. OBſervationi operam dare.] Diligenter fores noſtras obſervare, ne Philocomaſ. exeat. *T.*

6. *Hiſce homines.*] *Inveniuntur etiam nominativum pluralem Hiſce proferentes antiqui: ut Ter. in Eunuch.* (act. 2. ſc. 2.) *Hiſce hoc munere arbitrantur Suam Thaidem eſſe.* Priſcian.

10. *Tractatam & ludificatam.*] Male tentant. Sic Gratius: *matres auſi tractare deorum.* Pomponius l. 2. ≠. 43. D. de Origine juris. *Ea velut contumelia tractatus Servius.* Claudianus in ſextum Honorii conſulatum: *Tune giganteis urbem tractare deorum Aggreſſus furiis?* Gronovius.

19. *Quia latrocinamini.*] Id eſt, quia homines militares eſtis.

21. *Licetne.*] Scil. expurgare me.

22. *Niſi mihi ſupplicium virgarum, &c.*] Si cujus ſervus alteri damnum intulerat, vel arbitrio ejus, qui damno affectus erat, ſervus plectebatur: vel noxæ dedebatur: vel dominus litis æſtimationem ſufferebat: vel, ut ex hoc loco apparet, dedecore afficiebatur, &c. Et ſane

Longum diutinumque à mane ad veſperum:
Quod meas confregiſti imbrices & tegulas,
Ibi dum condignam te ſectatus ſimiam,
Quodque inde inſpectaviſti meum apud me hoſpitem
Amplexum amicam cum oſculabatur ſuam,
Quodque concubinam herilem inſimulare auſus es
Probri, pudicam, meque ſummi flagitii:
Tum quod tractaviſti hoſpitam ante ædes meas;
Niſi tibi ſupplicium ſtimuleum datur, Sic alter Mſ. alter *dedatur.*
Dedecoris pleniorem herum faciam tuum,
Quam magno vento plenum eſt undarum mare.
SC. *Ita ſum coactus, Periplectomene, ut neſciam*
Utrumne poſtulare prius tecum æquom ſiet,
An me expurgare hic tibi videatur æquius;
Niſi iſtæc non eſt hæc, neque iſta ſit mihi:
Sicut etiam nunc neſcio quid viderim:
Ita eſt iſtæc hujus ſimilis noſtræ tua,
Siquidem non eadem eſt. PE. *viſe ad me intro, jam ſcies.*
SC. *Licetne?* PE. *quin te jubeo. at placide noſcita.*
SC. *Ita facere certum eſt.* PE. *heus Philocomaſium, cito*
Tranſcurre curriculo ad nos, ita negotium eſt.
Poſt, quando exierit Sceledrus à nobis, cito
Tranſcurrito ad vos rurſum curriculo domum.
Nunc pol ego metuo, ne quid infuſcaverit.
Si hîc non videbit mulierem, aperitur dolus. *Mſ Pall.* aperitur *ſo*bis. *Aliter Mſ.* foris.
SC. *Pro Dî immortales! ſimiliorem mulierem,*
Magiſque eandem, utpote quæ non ſit eadem, non reor
Deos facere poſſe. PE. *quid nunc?* SC. *commerui malum.*

notanda verborum mira congeries ſeni ranum ſe ſimulanti à Poëta adficta: quæ uno fere ſpiritu ab ipſo continuatur. *Lambin.*

24. *Imbrices.*] Serv. 4. G. vſ. 296. *Imbrex* dicitur, *quod imbrem arceat.* Eſt enim incurvum genus tegularum. Gloſſarius liber: *Imbrex* κεραμωτής.

34. *Ita ſum coactus.*] Id eſt, in anguſtiam redactus.

41. *Placide noſcita.*] Dummodo ne dictis factiſque injurius ſis in hoſpitam noſtram, placide omnia peragas. *Grut.*

46. *Ne quid infuſcaverit.*] Ne quid Philocomaſium eorum, quæ ei præcepta ac præmonſtrata ſunt, turbaverit ſeu corruperit. *Infuſcare* quid ſit, ſi ſcire vis, vide notas Ciſt. 1. 1. 21.

Deos facere poſſe. PE. *quid nunc?* SC. *commerui malum.*
PE. *Quid igitur, ean' eſt?* SC. *etſi ea eſt, non eſt ea.*
PE. *Vidiſtin' iſtam?* SC. *vidi & illam, & hoſpitem*
Complexam atque oſculantem. PE. *ean' eſt?* SC. *neſcio.*
PE. *Vin' ſcire plane?* SC. *cupio.* PE. *abi intro ad vos domum*
Continuo, vide ſitne iſta hæc veſtra intus domum.
SC. *Licet; pulchre admonuiſti: jam ego ad te exibo foras.*
PE. *Nunquam edepol hominem quenquam ludificarier*
Magis facete vidi, & magis miris modis.
Sed eccum egreditur. SC. *Periplectomene, te obſecro*
Per Deos atque homines, perque ſtultitiam meam,
Perque tua genua. PE. *quid obſecras me.* SC. *inſcitiæ* — V. E. perque tuam gratiam.
Meæ & ſtultitiæ ignoſcas, nunc demum ſcio
Me fuiſſe excordem, cæcum, incogitabilem.
Nam Philocomaſium eccam intus. PE. *quid nunc, furcifer,*
Vidiſtin' ambas? SC. *vidi.* PE. *herum exhibeas volo.*
SC. *Meruiſſe equidem me maxumum fateor malum.*
Et tuæ feciſſe me hoſpitæ ajo injuriam:
Sed meam eſſe herilem concubinam cenſui,
Quoi me cuſtodem herus addidit Miles meus.
Nam ex uno puteo ſimilior nunquam poteſt
Aqua aquæ ſumi, quam hæc eſt, atque iſta hoſpita.
Et me deſpexe: ad te per impluvium tuum
Fateor. PE. *quid ni fateare, ego quod viderim?*
SC. *Sed Philocomaſium me vidiſſe cenſui.*
PE. *Ratuſne me iſtic hominem eſſe omnium minimi pretii,*
Si ego me ſciente paterer vicino meo
Eam fieri apud me tam inſignite injuriam?
SC. *Nunc demum à me inſipienter factum eſſe arbitror,*
Cum rem cognoſco: at non malitioſe tamen
Feci. PE. *immo indigne. namque HOMINEM ſervom ſuos*

54. *Intus domum.*] *Intus domum*, pro in domo. Adverbia enim ſæpe locum præpoſitionum occupabant. Lucr. *intus ſedibus*, pro, in ſedibus. *Popma.*

71. *Sumi.*] Id eſt, bibi. *Simpulum*, ait Varro, *à ſumendo*, id eſt, bibendo. *unde ſumi pote puteus*: id eſt, unde bibi poteſt. Cic. *Si ſumpſerit meracius.* Scaliger.

80. *Namque hominem ſervum.*] Notum

Domitos habere oportet oculos & manus
Orationemque. SC. *egone? ſi poſt hunc diem*
Muttivero, etiam quod egomet certo ſciam,
Dato excruciatum me: egomet dedam me tibi.
Nunc hoc mihi ignoſcas quæſo. PE. *vincam animum meum,*
Ne malitioſe factum id eſſe abs te arbitrer.
Ignoſcam tibi iſtuc. SC. *at Dii tibi faciant bene.*
PE. *Na tu hercle, ſi te Dii amant, linguam comprimes*
Poſthac: etiam illud, quod ſcies, neſciveris:
Ne videris, quod videris. SC. *bene me mones.*
Ita facere certum eſt. ſed ſatine oratus abis?
Nunquid nunc aliud me vis? PE. *ne me noveris.*
SC. *Dedit hic mihi verba, quam benigne gratiam*
Fecit, ne iratus eſſet! ſcio quam rem gerat:
Ut miles, cum extemplo à foro adveniat domum,
Domi comprehendat. una hic & Palaſtrio
Me habent venalem: ſenſi, & jamdudum ſcio.
Nunquam hercle ex iſta naſſa ego hodie eſcam petam.

Durr. dato me excruciatum, ni ego me dedam.

Acid. ſed ſatin' oratus? PE. abi. SO. nunq. &c.

tum & illud Periclis: *At enim Prætorem, Sophocle, decet non ſolum manus, ſed etiam oculos abſtinentes habere* apud Cic. I. Offic.

83. *Muttivero.*] *Mu*, canum eſt, inquit Chariſ. unde dicuntur *Muttire*: ſicut γρῦ porcorum: unde *grunnire.* Scal. Conject. *Mutiunt* canes, cum incipiunt irritari: ab eo, quod *M*, ve *Mu* videntur edere. V. N. Menæchm. 5. 1. 7.

84. *Dato excruciatum me.*] Scilicet tortoribus, quorum erat hoc munus & officium, etiam ubi dominus ipſe excruciare dicebatur. Quod autem corrigunt, *egomet ducam me tibi*, didicerant nimirum uſum verbi *duci*, cum eſt ad ſupplicium duci, & id jam voluerunt hic omni modo oſtendere. Sed nihil mutandum eſt: nam juxta eleganter Plautus alludit ad noxæ deditos. Nam *dedam* in utroque codice eſſe plane teſtatur Pareus, etſi Gruteri editio *dicam* ab operarum, ut opinor, errore. *Gronovius.*

89. *Etiam illud, quod ſcies, neſciveris.*] Ita te componas, ut etiam illa, quæ noſti, ita habeas, ut ſi ignores. Donatus ad illud Eun. Terent. act. 4. 4. *tu pol, ſi ſapis, Quod ſcis, neſcis:* notat: hoc dictum, ut illa, *Concordia diſcors*, Hor. &, *ſequiturque ſequentem*, Virgil. ita Heaut. *Tu neſcis id, quod ſcis.*

97. *Me habent venalem.*] Me incartum, ignarum, produnt & fallunt. Eadem loquendi forma Belgæ dicunt *yemande verkoopen*, quod Latine reddas, aliquem vendere, pro, prodere, circumvenire, clam fallere. *Boxhorn.*

98. *Nunquam hercle ex iſta naſſa ego hodie eſcam petam.*] Significat ſe domum heri non iterum, ubi futurum ſit, ut tanquam piſcis capiatur; & unde periculum virgarum ſibi imminere videat. *Naſſa*, ait Feſtus, *eſt piſcatorii vaſis genus, quo cum intravit piſcis, exire non poteſt.*

100. *Ita*

Nam jam aliquo aufugiam, & me occultabo aliquot dies,
Dum hæ conſileſcunt turbæ, atque iræ leniunt.
Nam jam *nunc ſatis & plus nimio merui mali.*
Veruntamen de me quicquid eſt, ibo hinc domum.
PE. *Illic hinc abſceſſit. ſat edepol certo ſcio,*
Occiſam ſæpe ſapere plus multo ſuem,
Cum manducatur, ne id, quod vidit, viderit!
Nam illius oculi atque aures atque opinio
Transfugêre ad nos. uſque adhuc actum eſt probe.
Nimium feſtivam mulier operam præbuit.
Redeo in ſenatum rurſus: nam Palæſtrio
Domi nunc apud me: Sceledrus nunc autem foras. Piſ. haud.
Frequens ſenatus poterit nunc haberier.
Ibo intro: ne, dum abſum, illis ſortito fuam.

100. *Iræ leniunt.*] Agellius lib. 18. 12. id quoque habitum in oratione facienda elegantiæ genus, ut pro verbis habentibus patiendi figuram, agentia ponerent: ac deinde vice verſa hæc inter ſe mutua verterent. Cicero, *Terra movet*, patiendi ſignificatu, pro *movetur*.

101. *Nam jam nunc ſatis.*] Tò *jam* interpoſuit Gruterus. Non habent nec Camerarii, nec Lambini, nec Sambuci, nec Douzæ; nec priores Taubmanni editiones. Et ex Mſſ. edit ipſe: *Nam nunc ſatis*. Scribendum ergo; *Jam nunc ſatis.* ut habent quædam edd. veteres. Tò *jam* enim videtur omnino requirere oratio: τῶ *nam* minime indiget. At inquiunt, ſic ruit verſus. At melius eſt, ut ruat ille, quam ſtet fultus centonibus. Deinde ſi in ſecunda regione jambi dactylo & ſpondæo uſus eſt Plautus, potuit & uti Pyrrhichio. Aut τὸ *jam* diſſyllabon poſuit, ut & alibi. *Gronovius.*

104. *Occiſam ſæpe ſapere plus multo ſuem cum manducatur.*] Feſtivus ſenex ludit in ambigua notione verbi *Sapere*: ex eo, quod ſapidiſſima omnium quadrupedum æſtimetur vulgo ſuilla caro.

105. *Cum manducatur.*] Longe aliter Mſſ. alter: *Quod in adimitatur.* alter *quod in adimatur*: correctumque poſtea: *Quod ei adimatur.* Inde conjecturæ. Sed videtur ſcribendum: *plus multo ſuem. Quoine adimatur, ne id, quod vidit, viderit.* Quippe ni? qui patiatur ſibi eripi, atque extorqueri, ut id, quod vidit, non viderit. Sic Tacitus: *pleriſque mortalium non eximi.* Hoc eſt, non poteſt adimi, vel eripi iſta opinio. *Gronovius.*

106. *Illius oculi atque.*] Sceledrus nihil videt, nihil audit, nihil opinatur; niſi quod volumus eum videre, audire, &c. *Lambin.*

112. *Illis ſortito fuam.*] Scribendum puto: *Ibo intro ne, dum abſum, illis obſtito ſuam.* Scriptum erat, *oſtito* pro obſtito, ex quo factum *ſortito*, repetita littera ex fine præcedentis ſyllabæ. Sæpe *oſtare* pro obſtare in veteribus libris ſcriptum reperi. Ibo, inquit, intro, ne dum abſentia mea illis obſtet ad ea quæ volunt facienda. *Ne obſtito ſim*, pro ne obſtem. *Obſtitum* pro obſtaculo, ut *mandatum* à mando, *juſſum* à jubeo, & ſimilia. Nihil poteſt boni ſenſus ex vulgata elici. *Salmaſ.*

ACTUS TERTII SCENA PRIMA.

PALÆSTRIO, PLEUSIDES, PERIPLECTOMENES.

Cohibete intra limen etiam vos parumper, Pleuſides.
Sinite me prius proſpectare, ne uſpiam inſidiæ ſient,
Concilium quod habere volumus. nam opus eſt nunc tuto loco,
Unde inimicus ne quis noſtris ſpolia capiat conſiliis,
Unde inimicus ne quis noſtra ſpolia capiat auribus;
Nam BENE CONSULTUM, *inconſultum eſt; ſi inimicis ſit uſui:*
Nam BONUM CONSILIUM *ſurripitur ſæpiſſume,*
Si minus cum curâ aut cate locus loquendi lectus eſt.
Quippe ſi reſciverint inimici conſilium tuum,
Tuopte tibi conſilio occludunt linguam, & conſtringunt manus;
Atque eadem, quæ illis voluiſti facere, faciunt tibi.
Sed ſpeculabor, ne quis aut hinc à læva, aut à dexterâ
Noſtro conſilio venator aſſit cum auritis plagis.
Sterilis hinc proſpectus uſque ad ultimam plateam eſt probe.
Evocabo: heus Periplectomene & Pleuſides, progredimini.
PE. *Ecce nos tibi obedienteis.* PA. FACILE EST *imperium in bonis.*

Mſſ. bene unde. Scrip. bene conſultum.

3. *Concilio, quod habere.*] Hoc Camerarii eſt. Scripti editique antiqui, *Concilium*: nec mutandum id erat, ſed diſtinguendum: *ne uſpiam inſidiæ ſient, Concilium quod habere volumus.* Cujus hic eſt ſenſus: ne, quod concilium habere volumus, ei uſpiam inſidiæ ſint. Id nimirum pronomen reticetur, ut centies alibi. *Gronovius.*

9. *Aut cate locus, &c.*] *Catalogo* vulgo editum eſt; in qua voce corrigenda conjecturarum plauſtra ſunt, quarum tamen nulla veram lectionem eſt aſſecuta. Nos vero ſumus aſſecuti:

Si minus, cum cura aut catalogoſt loquendi lectum id eſt.

Nam κατ' λόγον loqui eſt, lepide & commode loqui, ut paulo poſt ſequitur; κατ' λόγον enim loquitur, qui dicit id quod opus dicto eſt tantum: & κατ' λόγον loquendi conſilium legit, qui cum cura & ratione id providet, ne inimici ſermonem ſuum ſublegant, & conſilium ſurripiant; qui non temere loquitur aut inconſiderate. Apud Artemidorum habes ſæpe: ὀρθῶς τε καὶ κατ' λόγον, *recte atque ordine.* Salmaſius.

14. *Auritis plagis.*] *Auritæ plagæ* ſunt aures. Virg. 4. Æn. *Retia rara, plagæ.* Gloſſarium: ὠτοπάγρος, qui aurem omni loquenti accommodat. ὀξυακουστίλεγος. *Taubm.*

17. *In bonis.*] Poſſumus tueri vulgatam lectionem, ut ſit *in bonis* rebus, quæ ſint iis utibiles quibus imperamus. Nam facile ſuo quiſque ſervit commodo. *Diſſald.*

Sed volo ſcire, eodem conſilio, quod intus meditati ſumus,
Si gerimus rem. PE. *magis ad rem eſſe non poteſt utibile.*
PA. *Immo quid tibi, Pleuſides?* PL. *quodne vobis placeat diſpliceat mihi?*
Quis homo ſit magis meus, quam tu es? PE. *loquere lepide & commode.*
PA. *Pol ita decet hunc facere.* PL. *at hoc me facinus miſerum macerat,*
Meumque cor corpuſque cruciat. PE. *quid id eſt, quod cruciat? cedo.*
PL. *Me tibi iſtuc ætatis homini facinora puerilia*
Objicere, neque te decora, neque tuis virtutibus,
Ea te expetere: te ex opibus ſummis mei honoris gratia,
Mihique amanti ire opitulatum, atque ea te facere facinora,
Quæ iſtac ætas fugere facta magis quam ſectari ſolet.
Eam pudet me tibi in ſenecta objicere ſolicitudinem.
PE. *Novo modo tu homo amas: ſiquidem te quicquam, quod faxis, pudet.*
Nihil amas: umbra es amantum magis, quam amator, Pleuſides.
PL. *Hanccine ætatem exercere me mei amoris gratia.*
PE. *Quid ais tu? itane tibi ego videor oppido Acheronticus,*
Tam capularis, tamne tibi diu videor vita vivere?
Nam equidem haud ſum annos natus, præter quinquaginta & quattuor:
Clare oculis video, pernix ſum manibus, ſum pedes mobilis.

ſald. Facile eſt imperium in bonis.] Sic Mſſ. At Acidalius *in bonos.* Fruſtra. Vide ad Senecæ Nat. Quæſt. lib. 4. *Gron.*

25. *Te decora.*] Per hypallagen, pro *te digna*: cum dictum oportuerit, *tibi decora.* L.

26. *Ex opibus ſummis.*] Id eſt, ſumma contentione. Merc. act. 1. 2.

30. *Quod faxis pudet.*] Nam qui ſerio amat, cum nullius rei pudet. *Lambinus.*

31. *Umbra amantum.*] *Amantum umbra*, differt *ab umbra ſuamet.* vult enim ſi comparetur Pleuſides cum amatoribus aliis, vix dici poſſe umbram eorum. *Taubman.*

34. *Vitam vivere.*] V. N. Perſ. act. 4. 3. Mſſ. & edd. *vita vivere.*

36. *Pernix ſum, &c.*] *Manibus pernix* proprie dictum. Eſt enim *pernix* à pernitendo, quod manuum magis quam pedum eſt. *Pedes mobilis*, ut nuda genu, *ποδὰς ὠκύς. Diſſald.*

PA. *Si albus capillus hic videtur; neutiquam ingenio eſt ſenex.*
Ineſt in hoc amuſſitata ſua ſibi ingenua indoles.
PL. *Pol id quidem experior ita eſſe; ut prædicas, Palaſtrio,*
Nam benignitas quidem hujus oppido ut adoleſcentuli eſt!
PE. *Immo, hoſpes, magis cum periculum facies, magis noſces meam*
Comitatem erga te amantem. PL. *QUID OPUS nota noſcere?*
PE. *Ut apud te exemplum experiundi habeas, ne petas foris:*
Nam QUI IPSE HAUD AMAVIT, ægre amantis ingenium inſpicit.
Et ego amoris aliquantulum habeo humoriſque meo etiam in corpore.
Neque dum exarui ex amœnis rebus & voluptariis.
Vel cavillator facetus, vel conviva commodus
Item ero: neque ego unquam oblocutor ſum alteri in convivio.
Incommoditate abſtinere me apud convivas commode
Commemini, & meæ orationis juſtam partem perſequi:
Et meam partem itidem tacere, cum aliena eſt oratio.
Minime ſputator, ſcreator ſum, itidem minime muccidus.
Poſt Epheſi ſum natus, non in Apulis, non ſum in Umbriâ. Al. non ſum in inſula.

38. *Amuſſitata.*] Id eſt, *ad amuſſim facta*, Feſtus: *examinata*, Nonius; qui *amuſſim* eſſe regulam fabrorum ait, quam, cum opus probant, rubrica illinunt. Varro Quæſt. Plautin. *Amuſſis eſt æquamen, lævamentum.* Vetus Gloſſ. *Ex amuſſim*, ἰσϑύνω. *Sua ſibi ingenua indoles.*] Sua propria & à natura inſita. ita *Ingenui fontes*, id eſt, nativi, non manu facti, apud Lucret. *Indoles* incrementum ſignificat primigenia notione: ut apud Agell. *mendi indoles*. *Olere* enim, creſcere ſignificat, & ſpem, quam ex vultu colligimus virtutis futuræ in pueris: quæ vocatur χαρακτὴρ à Græcis: ut ab Euripide dictum, ὡς δεινὸς ὁ τῆς εὐγενείας χαρακτήρ. Gloſſæ: *Indoles*, καλὴ ἐλπὶς ἐν νεωτέρῳ. *Scalig.*

43. *Ne petas foris.*] V. N. act. 2. 2.

49. *Incommoditate.*] *Incommoditatem* dixit τὴν ἀηδίαν. ita, *Commodus* eſt qui opponitur τῷ ἀηδεῖ. cujuſmodi hominis graphica in hac Scena eſt deſcriptio. *Iſ. Caſaub.*

53. *Poſt Epheſi ſum natus; non in Apulis, non in Umbria.*] Quod Epheſi natum ſe gloriatur, credo ideo eſſe: quod civitas ea elegantiis facetiiſque imprimis dedita, contra morem Umbrorum & Apulorum, qui ruſtici, illepidi, ſubidique habebantur. *Douza.* Plautus ſcripſit: *Non ſum Animula*, aut certe *Animulæ*, id eſt, non ſum natus Animulæ; aut non ſum ab Animula, ſive Animulas. Quomodo apud hunc eſt, *Hoſpes Zacyntho*, pro à Zacyntho: apud Terentium, *Anus Corintho*, pro à Corintho: apud Lucillium, *Servus Ægypto*, pro ab Ægypto. Ad indagan-

PL. *O lepidum ſenicem, ſi quas memorat, virtutes habet;*
Atque equidem plane eductum in nutricatu Venerio!
PE. *Plus dabo, quam prædicabo ex me venuſtatis tibi.*
Neque ego ad menſam publicas res clamo, neque Leges crepo; Non eſt in MSS. ſed apud Servium.
Neque ego unquam alienum ſcortum ſubigito in convivio.
Neque præripio pulpamentum, neque prævorto poculum,
Neq; per vinum unquam ex me exoritur diſſidium in convivio,
Si quis ibi eſt odioſus, abeo domum, ſermonem ſegrego.
Venerem, amorem, amœnitatemque accubans exerceo.
PL. *Tui quidem edepol omnis mores ad venuſtatem valent.*
Cedo treis mihi homines aurichalco contra cum iſtis moribus.
PA. *At quidem illuc ætatis qui ſit, non invenies alterum*
Lepidiorem ad omnes res, nec qui amicus amico ſit magis.
PE. *Tute me ut fateare, faciam eſſe adoleſcentem moribus:*
Ita apud omnes comparebo tibi res benefactis frequens:
Opus ne erit tibi advocato triſti, iracundo? ecce me.
Opus leni? leniorem dices, quam mutum eſt mare,
Liquidiuſculuſque ero, quam ventus eſt favonius.
Vel hilariſſumum convivam hinc indidem expromam tibi,
Vel primarium paraſitum, atque obſonatorem optumum:
Tum ad ſaltandum non cinædus malacus æque eſt atque ego.
PL. *Quid ad illas artes optaſſis, ſi optio eveniat tibi?*
PE. *Hujus pro meritis ut referri pariter poſſit gratia;*

dagandam eruendamque veтam hanc lectionem hæc me veſtigia tulerunt; quod in membranis nonnullis, *Non ſum in imula*, ſcriptum compereram; quam lectionem cum *Phylargirii* ad 2. Georg. Virg. *Non ſum animata* contendenti; venit in mentem, quod apud *Feſtum* legere memineram: *Animula; urbs parvarum opum in Apulia.* Schopp.

54. PL. *O lepidum ſenicem.*] Hanc lectionem & Priſc. probat. Non diſſimile, quod apud Pompon. eſt, *Senica* pro fæmina ſene. *Lipſius.*

60. *Diſcidium.*] *Diſcidium*, apud Lucret. & Ciceron. eſt χωρισμὸς, *diſtractio*. *Diſſidium* animi eſt; *diſcidium* corporis, à *diſcindere*, id eſt, dirimere. *Giſan.*

61. *Sermonem ſegrego.*] Finem loquendi facio. *Lambin.*

64. *Cedo treis mihi hom.*] Da mihi tres iſtis moribus præditos: & ego tibi æqui ponderis orichalcum dabo. V. N. Epid. act. 3. 3. 30.

71. *Liquidiuſculuſque.*] Aliquanto liquidior, ſerenior, quam ventus Favonius, qui eſt, ut & Boreas *αἰθρηγενέτης*, æthræ ſeu ſerenitatis genitor. *Lambin.*

74. *Malacus.*] V. N. Bacch. 1. 1. 38.

PA. *Si albus capillus hic videtur; neutiquam ingenio eſt ſenex.*
Ineſt in hoc amuſſitata ſua ſibi ingenua indoles.
PL. *Pol id quidem experior ita eſſe; ut prædicas, Palaſtrio,*
Nam benignitas quidem hujus oppido ut adoleſcentuli eſt!
PE. *Immo, hoſpes, magis cum periculum facies, magis noſces meam*
Comitatem erga te amantem. PL. *QUID OPUS nota noſcere?*
PE. *Ut apud te exemplum experiundi habeas, ne petas foris:*
Nam QUI IPSE HAUD AMAVIT, ægre amantis ingenium inſpicit.
Et ego amoris aliquantulum habeo humoriſque meo etiam in corpore.
Neque dum exarui ex amœnis rebus & voluptariis.
Vel cavillator facetus, vel conviva commodus
Item ero: neque ego unquam oblocutor ſum alteri in convivio.
Incommoditate abſtinere me apud convivas commode
Commemini, & meæ orationis juſtam partem perſequi:
Et meam partem itidem tacere, cum aliena eſt oratio.
Minime ſputator, ſcreator ſum, itidem minime muccidus.
Poſt Epheſi ſum natus, non in Apulis, non ſum in Umbriâ, Al. non ſum in inſula.

38. *Amuſſitata.*] Id eſt, *ad amuſſim facta*, Feſtus: *examinata*, Nonius; qui *amuſſim* eſſe regulam fabrorum ait, quam, cum opus probant, rubrica illinunt. Varro Quæſt. Plautin. *Amuſſis eſt æquamen, lævamentum.* Vetus Gloſſ. *Ex amuſſim*, ἐφόδιον. *Sua ſibi ingenua indoles.*] Sua propria & à natura inſita. ita *Ingenui fontes*, id eſt, nativi, non manu facti, apud Lucret. *Indoles* incrementum ſignificat primigenia notione; ut apud Agell. *mendi indoles*. *Olere* enim, creſcere ſignificat, & ſpem, quam ex vultu colligimus virtutis futuræ in pueris: quæ vocatur χαρακτὴρ à Græcis: ut ab Euripide dictum, ὡς δεινὸς τῆς εὐγενείας χαρακτήρ. Gloſſæ: *Indoles*, καλὴ ἐλπὶς ἐν νεωτέροις. *Scalig.*

43. *Ne petas foris.*] V. N. act. 2. 2.

49. *Incommoditate.*] *Incommoditatem* dixit τὴν ἀηδίαν. ita, *Commodus* eſt qui opponitur τῷ ἀηδεῖ. cujuſmodi hominis graphica in hac Scena eſt deſcriptio. *Iſ. Caſaub.*

53. *Poſt Epheſi ſum natus; non in Apulis, non in Umbria.*] Quod Epheſi natum ſe gloriatur, credo ideo eſſe: quod civitas ea elegantiis facetiiſque imprimis dedita, contra morem Umbrorum & Apulorum, qui ruſtici, illepidi, ſubidique habebantur. *Douza.* Plautus ſcripſit: *Non ſum Animulæ*, aut certe *Animulæ*, id eſt; non ſum natus Animulæ; aut non ſum ab Animula, ſive Animulas. Quomodo apud hunc eſt, *Hoſpes Zacyntho*, pro à Zacyntho: apud Terentium, *Anus Corintho*, pro à Corintho: apud Lucillium, *Syrus Ægypto*, pro ab Ægypto. Ad indagan-

PL. *O lepidum ſenicem, ſi quas memorat, virtutes habet;*
Atque equidem plane eductum in nutricatu Venerio!
PE. *Plus dabo, quam prædicabo ex me venuſtatis tibi.*
Neque ego ad menſam publicas res clamo, neque Leges crepo:
Non eſt in MSS. ſed apud Servium.
Neque ego unquam alienum ſcortum ſubigito in convivio.
Neque præripio pulpamentum, neque prævorto poculum,
Neq; per vinum unquam ex me exoritur diſſidium in convivio.
Si quis ibi eſt odioſus, abeo domum, ſermonem ſegrego.
Venerem, amorem, amœnitatemque accubans exerceo.
PL. *Tui quidem edepol omnis mores ad venuſtatem valent.*
Cedo treis mihi homines aurichalco contra cum iſtis moribus.
PA. *At quidem illuc ætatis qui ſit, non invenies alterum*
Lepidiorem ad omnes res, nec qui amicus amico ſit magis.
PE. *Tute me ut fateare, faciam eſſe adoleſcentem moribus:*
Ita apud omnes comparebo tibi res benefactis frequens:
Opus ne erit tibi advocato triſti, iracundo? ecce me.
Opus leni? leniorem dices, quam mutum eſt mare.
Liquidiuſculuſque ero, quam ventus eſt favonius.
Vel hilariſſumum convivam hinc indidem expromam tibi,
Vel primarium paraſitum, atque obſonatorem optumum:
Tum ad ſaltandum non cinædus malacus æque eſt atque ego.
PL. *Quid ad illas artes optaſſis, ſi optio eveniat tibi?*
PE. *Hujus pro meritis ut referri pariter poſſit gratia;*

dagandam eruendamque veram hanc lectionem hæc me veſtigia tulerunt: quod in membranis nonnullis, *Non ſum in imula*, ſcriptum compereram; quam lectionem cum *Phylargirii* ad 2. Georg. Virg. *Non ſum animata* contendenti; venit in mentem, quod apud *Feſtum* legere memineram: *Animula; urbs parvarum opum in Apulia.* Schopp.

54. *PL. O lepidum ſenicem.*]. Hanc lectionem & Priſc. probat. Non diſſimile, quod apud Pompon. eſt, *Senica* pro fœmina ſene. *Lipſius.*

60. *Diſcidium.*] *Diſcidium*, apud Lucret. & Ciceron. eſt χωρισμὸς, *diſtractio*. *Diſſidium* animi eſt; *diſcidium* corporis, à *diſcindere*, id eſt, dirimere. *Giſan.*

61. *Sermonem ſegrego.*] Finem loquendi facio. *Lambin.*

64. *Cedo treis mihi hom.*] Da mihi tres iſtis moribus præditos: & ego tibi æqui ponderis orichalcum dabo. V. N. Epid. act. 3. 3. 30.

71. *Liquidiuſculuſque.*] Aliquanto liquidior, ſerenior, quam ventus Favonius, qui eſt, ut & Boreas αἰθρηγενέτης, æthræ ſeu ſerenitatis genitor. *Lambin.*

74. *Malacus.*] V. N. Bacch. 1. 1. 38.

Tibique, quibus nunc me eſſe experior ſummæ ſollicitudini.
At tibi tanto ſumtui eſſe mihi moleſtum eſt. PE. *morus es.*
Nam IN MALA UXORE *atque inimico ſi quid ſumas, ſumptus eſt:*
In bono hoſpite atque amico, quæſtus eſt, quod ſumitur:
Et, quod in divinis rebus ſumas, ſapienti lucro eſt.
Deûm virtute ut tranſeuntem hoſpitio accipiam, apud me eſt comitas.
Es, bibe, animo obſequere mecum, atque onera te hilaritudine.
Liberæ ſunt ædis: liber ſum autem ego; me uti volo libere.
Nam mihi, Deûm virtute dicam, propter divitias meas
Licuit uxorem dotatam genere ſummo ducere:
Sed nolo mihi oblatratricem in ædis intromittere.
PL. *Cur non vis? nam* PROCREARE *liberos lepidum eſt onus.*
PE. *Hercle vero,* LIBERUM ESSE, *id multo eſt lepidius.*
PA. *Tute homo & alteri ſapienter potis es conſulere, & tibi.*
PE. *Nam* BONA UXOR, *ſi ea deducta eſt uſquam gentium,*
Ubi eam poſſim invenire? verum egone eam ducam domum?
Quæ mihi nunquam hoc dicat: eme mi vir lanam, unde tibi pallium
Malacum & calidum conficiatur, tunicæque hibernæ bonæ,

82. *Deum virtute ut tranſeuntem.*] Vult: tantum ſibi ſupereſſe bonorum, ut non gravatim prætereuntes excipere poſſit. Porro, ut conſtet verſus, abjiciendum eſt illud *hoſpitio*, gloſſam vocis *accipere*. Gruter.

84. *Ego: me uti volo libere.*] *Uti aliquo:* &, *uti ſeipſo*, peræque dicunt Latini. Hor. 1. Epiſt. 12.

Utere Pompejo Groſpho: &, ſi quid petet, ultro
Defer.

Idem Epiſt. 17.

—— Regibus uti.

Plaut. Cap. 4. 4. *ſiquidem ſeſe uti volet*, id eſt, ſiquidem volet eſſe frugi & ſibi utilis. *Lambin.*

88. *Lepidum eſt onus.*] Placet hæc Lipſii conjectura ex veteri ſcriptura: *lepidus ſonus.* Ovidius: *Utque marem parias, oneroſior altera ſors eſt.* Suetonius in Caligula: *Filia vero nata, paupertatem nec jam imperatoria modo, ſed & patria conquerens onera.* At in onere, ajunt, quis quæſo lepor ineſt. Reſpondet Plautus in fabula ſequenti: *An boni quid uſquam eſt, quod quiſquam uti poſſit ſine malo omni?* Procreare liberos eſt illud quidem onus, ſed cui oneri multa dulcedo adſit. Truculento 2. 5. *Mulieri nimio malefacere melius eſt onus quam bene.* Eurip. Her. Fur. οἱ νεότητες μοι φίλον ἄχθος. *Gronovius.*

90. *Deducta eſt uſquam gentium.*] Caſina 2. 8. *Sine prius deduci.* Terentius Hecyra 1. 2. *uxorem deducit domum.* L. 13. ʒ. 8. Ad l. Jul. de Adulter. *minor duodecim annis in domum deducta.* Et paſſim. Cur ergo Lipſius *educta.* Gronovius.

Ne algeas hâc hieme. hoc nunquam verbum ex uxore audias.
Verum priuſquam galli cantent, quæ me ſomno ſuſcitet,
Dicat: Da mihi, vir, Calendis meam quod Meurſ. da mihi vir, quæ Calendis mittam, Martiis cum venerint.
matrem juverit:
Da qui farciat, da qui condiat: da quod dem Quin- Mſſ faciat.
quatribus
Præcantatrici, conjectrici, hariolæ atque aruſpicæ:
Flagitium eſt, ſi nihil mittetur, quo ſupercilio ſpicit!
Tum piatricem clementer non poteſt quin munerem. Mſſ pie-tricem.
Jampridem, quia nihil abſtulerit, ſuccenſet ceraria.
Tum obſtetrix expoſtulavit mecum, parum miſſum ſibi.
Quid? nutrici non miſſurus quicquam, quæ vernas alit?
Hæc atque hujus ſimilia alia damna multa mulierum,
Me uxore prohibent, mihi quæ hujus ſimiles ſermones ferat.

97. *Calendis.*] Sc. Martiis. Calendas omnes Junoni tributas, ut & Idus omnes Jovi, docet *Macrob.* Satur. lib. I. cap. 9. Hinc *Juno Calendaris* dicta. Sed Martiis Calendis *Junoni*, præcipue *Matronæ*, ſacrificabant: ut is annus ab exordio totus eis felix eſſet & fauſtus, & in partu & amore conjugali: atque etiam munera ſibi invicem miſſitare ſolebant. Et hæc feſta *Matronalia* dicebantur. Juvenal. *Cal. Martias* nominat *fœmineas*: *Munera fœmineis tractas ſecreta Calendis.*

29. *Quod dem quinquatribus.*] Diebus feſtis Minervæ. *Quinquatrus*, παναθήναια, Soſip. I. Inſt. Grammat. Idem eodem; *Quinquatrus pluraliter, non, Quinquatria: non enim dicti ſunt quinque dies atri, ſed quod quinquatrus antiqui dicebant, à quinquando, id eſt, luſtrando: quod eo die arma ancilia luſtrari ſint ſolita.*

99. *Præcantatrici.*] Rectum eſt, *præcantrici.* Et paulo poſt, *piatricem.* Sic enim & verſus poſtulat. *Salmaſ. Conjectrici.*] *Conjectrix*, quæ interpretatur ſignificationem ſomniorum. Et apparet viros conjectoribus, mulieres conjectricibus uſas fuiſſe; ac ſexibus officia artium diſtincta fuiſſe. *Turneb.*

101. *Tum piatricem clementer non poteſt quin munerem.*] Omnino *piatricem* probo cum meo *Colero.* Nam die infantis luſtrico ſive Nominali, quo nomen illi indebatur, (Ὀνομαστήρια Gr. nominant) luſtrandi partes proprie piatricum mulicrcularum, quæ anus recoctæ, fuerunt: dicebanturque ἀπομάκτριαι vel περιμάκτριαι, Feſtus *Piatrix dicebatur ſacerdos, quæ expiare erat ſolita, quam & ſagam & ſimpulatricem vocant.* Taubmannus.

102. *Geraria.*] Quod Græcis ὠλενοτρόφος diceretur, qui in ulnis ſuis aſſidue geſtitando alumnum nutricaret; hinc hoc loco nutrix *geraria* vocatur. Verum fortaſſe etiam legendum, *teraria*, & *terarius* in Gloſſis exponitur ὠλενοτρόφος. nam librorum ſcriptura varia, & partim habent *ceraria*, partim *teraria.* Salmaſius. *Succenſet ceraria.*] Sic Mſſ. unde *celaria, geraria, cellaria* fecerunt. Vide an fuerit: *ſuccenſet geraræ, tum Obſtetrix expoſtulavit. Geraræ* vel *Gereræ* Bacchi famulæ. Demoſthenes in Neæram: Καὶ τοιαύτη οὖσα εἰσῆλθεν οἷ οὐδεὶς Ἀθηναίων, τοσούτων ὄντων, εἰσέρχεται, ἀλλ' ἢ τοῦ βασιλέως γυνή. ἐξώρκωσέ τε τὰς Γεραιρὰς τὰς ὑπηρετούσας

τοῖς

PA. *Dii tibi propitii ſunt hercle: nam ſi iſtam ſemel amiſeris*
Libertatem, haud facile te in eundem rurſus reſtitues locum.
PL. *At ILLA LAUS EST, MAGNO in genere & in divitiis maxumis,*
Liberos hominem educare, generi monumentum & ſibi.
PE. *Quandq habeo multos cognatos, quod opus ſit mihi liberis?*
Nunc bene vivo, & fortunate, atque ut volo, atque animo ut lubet:
Mea bona meâ morte cognatis dicam, inter eos partiam.
Illi apud me edunt, me curant, viſunt quid agam, ecquid velim.
Priuſquam lucet, aſſunt, rogitant, noctu ut ſomnum ceperim.
Eos pro liberis habeo, quin mihi mittunt munera.
Sacrificant? dant inde partem mihi majorem, quam ſibi:
Abducunt ad exta: me ad ſe, ad prandium, ad cœnam vocant.
Ille miſerrimum ſe retur, minimum qui miſit mihi.
Illi inter ſe certant donis. ego hæc mecum muſſito:
Bona mea inhiant: certatim dona mittunt & munera. Lipſ. certatim nutricant & munerant.
PA. *Nimis bonâ ratione, nimiumque ad te & tua tu multum vides.*

τοῖς ἱεροῖς. Et mox: Ὅρκος Γεραιρῶν. Ἁγιστεύω καὶ εἰμὶ καθαρὰ καὶ ἁγνή, &c. αὕτη ἐποίει τὰ ἱερὰ ταῦτα καὶ ἐξάρχει τὰς Γεραίρας. Vide Harpocrationem, Pollucem, Suidam. *Gronovius.*

110. *Generi monumentum eſt ſibi.*] Liberi genus ſuum immortale reddunt. Sic Euripides *Mares familiæ columnas* vocat, Iphig. in Taur. act. 1. ſc. 1. verſ. 57. Στυλοὶ γὰρ οἴκων εἰσὶ παῖδες ἄρσενες.

118. *Abducunt ad exta.*] Sacrificiorum exta intelligit: quæ *exta luſtralia* Maro vocat, 8. Æn. quorum partem diis reddebant: partem in epulatione comedebant. Porro adhibebantur his tantum cariſſimi. *Turneb.* Convivia rem ſacram olim comitabantur. Aut ſi nollent convivium celebrare, è victima partes ad amicos mittebant. *Caſaub.*

122. *Nimiſque aperta tu multum.*] Saniſſimum hunc locum erutum ex primariis editionibus à Camerario, fœde contaminari Gruterus ait reponendo: *nimiumque ad te & tua multum vides*: quod non negat in ambobus membranaceis apparere. Sermonem tanto viro indigniſſimum. Quomodo ſanus, ubi tantum abeunt ſcripti? quæ illæ primariæ editiones optimis codicum & pæne ſolis tuto ſequendis potiores? perturbatus his terriculis Pareus præſidium deſeruit, ut tanto facilius in aperto & plano caperetur: facit *nimioque & te & tua multo vides.* Sed non eſt recedendum à ſcripturæ veteris elegantia. *Nimis bona ratione* faciunt illi, vel tu, vel facitis utrimque. Vel ſi libet hoc quoque continuare cum ſequentibus: Nimis juſta de cauſa, vel nimis bono modo *nimiumque multum vides*

ET TIBI SUNT GEMINI, *& trigemini, ſi*
te bene habes, filii. — *Acid.* ſi te bene habent.
Pe. *Pol, ſi habuiſſem, ſatis cepiſſem miſeriarum liberis.*
Cenſerem emori: cecidiſſetne ebrius, aut de equo uſpiam:
Metuerem, ne ibi defregiſſet crura aut cervices ſibi.
Tum ne uxor mihi inſignitos pueros pariat poſtea,
Aut varum, aut valgum, aut compernem, aut pætum, aut broncum filium. — Hi duo verſus non ſunt in Mſſ. ſed ex Feſto inſerti.
Pa. *HUIC HOMINI dignum eſt divitias eſſe, & diu vitam dari,*
Qui & rem ſervat, & qui bene habet, ſuiſque amicis eſt volup. — *Mſſ.* amicis volt.
Pl. *O lepidum caput! ita me Dii Deæque ament, æquom fuit*
Deos paraviſſe, uno exemplo ne omnes vitam viverent:
Sicuti merci pretium ſtatui, pro virtute ut veneat:
Quæ improba eſt, pro mercis vitio dominum pretio pauperet. — *Acid.* quæ improba eſt merces, pro vitio dominum.
Itidem divos diſpertiſſe vitam humanam æquom fuit.
Qui lepide ingeniatus eſſet, vitam longinquam darent:

vides ad te & tua, hoc eſt, in rebus ad te & tua pertinentibus ſapis pluſquam opus eſt. Vide 4. obſerv. 10. *Gronovius.*

124. *Satis cepiſſem miſeriarum.*] Non mihi videtur quidpiam mutandum. *Satis cepiſſem miſeriarum liberis*, id eſt, per liberos, vel *in liberis*. Quod etiam poteſt reponi. Nam *in* facile intercidit propter ſimilitudinem ultimæ ſyllabæ præcedentis vocabuli, *miſeriarum*. Salmaſ.

125. *Cenſerem emori.*] Supra cæteras ineptas conjecturas & explicationes allitum eſt nuper: Cenſerem liberos meos, ſi haberem, continuo in mortis aut alio aliquo diſcrimine verſari: Quæ tamen fuerat Taubmanni olim. Sed vel ipſe poſtea vel Gruterus: *Cenſerem me mori*, hoc eſt, æque male me haberet, ac ſi ipſe obirem, audito aliquo liberorum infortunio. Sed ne ſic quidem verum attigit. *Cenſerem emori*, eſt, cenſerem me identidem mori, angorem morti ſimilem ſentire, aſſidue cogitans, cecidiſſetne ebrius aut de equo uſpiam. Ut apud Ovid. 2. Faſtor. Lucretia: *Mens abit, & morien quoties pugnantis Me ſubit.* Petronio, *æque laſſus ac moriens Aſcyltos.* Talis proponitur Micio apud Terentium in Adelphis act. 1. ſc. 1. *Ego, quia non redit filius, quæ cogito? Quibus nunc ſollicitor rebus? ne aut ille alſerit, Aut uſpiam ceciderit aut perfregerit aliquid.* Sic quotidie emorimur parentes. *Gronovius.*

131. *Æquom fuit deos paraviſſe.*] Æquum fuit, deos feciſſe, ne omnes uno modo viverent: ſed viri boni, comes, liberales, &c. eſſent locupletes, fortunati ac longævi: homines contra improbi, incommodi, & liberales, &c. eſſent egentes, infortunati, & brevis vitæ. *Victorius.*

136. *Qui lepide ingeniatus eſſet, &c.*] Vulg. *ingennatus*, ſed ſcribendum, *ingeniatus*. Agell. lib. 12. cap. 1. *Corpuſque & ani-*

Qui improbi eſſent & ſceleſti, iis adimerent animam cito.
Si hoc paraviſſent, homines eſſent minus multi mali,
Et minus audacter ſceleſta facerent facta: & poſtea
Qui probi homines eſſent, eſſet his annona vilior.
PE. *Qui* DEORUM *conſilia culpet, ſtultus inſcituſque ſit;*
Quique eos vituperet. nunc jam iſtis rebus deſiſti decet.
Nunc volo obſonare. ut, hoſpes, tua te ex virtute & mea
Meæ domi accipiam benigne, lepide, & lepidis victibus.
PL. *Nihil me pœnitet jam quanto ſumtui fuerim tibi.*
Nam HOSPES NULLUS *tam in amici hoſpitium devorti poteſt,*
Qui ubi triduum continuum fuerit, jam odioſus ſiet.
Verum ubi dies decem continuos immorabitur,
Tametſi dominus non invitus patitur, ſervi murmurant.
PE. *Servientes ſervitute ego ſervos introduxi mihi,*
Hoſpes, non qui mihi imperarent, quibus ego eſſem obnoxius!
Si illis ægre eſt, mihi quod volupe eſt, meo remigio rem gero.
Tamen id quod odio eſt, faciundum eſt cum malo atque ingratiis.
Nunc, quod occepi, obſonatum pergam. PL. *ſi certum eſt tibi,*
Commodulum obſona, ne magno ſumptu: mihi quidvis ſat eſt.

& animum bene ingeniatis primordiis inchoatum, inſitivo degenerique alimento lactis alieni corrumpere. Rarum verbum, *ingeniari*, ab ingenio deductum; ut ab *auxilio*, *auxiliari*. J. Gulielm.

140. *Eſſet his annona vilior.*] Quaſi dicat: Si dii longam vitam viris bonis dediſſent, brevem improbis: futurum fuiſſe, ut eſſet rerum ad victum neceſſariarum proventus vilior. Ita interpretatur *Victorius*. Quod probo. Plane autem huic geminum eſt illud adagium Belgarum; Si homines inſulſi & inſipidi pape non veſcerentur, vilis eſſet annona. *Boxhorn.*

148. *Decem continuos immorabitur.*] Verbum poſtremum à Camerario eſt. Mſſ. & vett. edd. *continuos ite aſlodorum illas.* Saracenus, *iteraſti domum illius*, quod admiſit Pareus: poſtea illi placuit *ititaſti.* Sed de hoſpitio agit, cui verba iſta non conveniunt. Academicus quoque: *Continuos iti aſlodorum illas.* Forte verum eſt: *Verum ubi dies decem continuos uſitas domum illius.* Gronovius.

152. *Meo remigio rem gero.*] Id eſt, illis, velint nolint, parendum eſt, cum mei ſint. Aliis enim remigibus fortaſſe imperare, quod vellem, invitis non poſſem: nunc vero meis remigibus & ſervis rem gero, qui mihi dicto audientes eſſe coguntur. *Turneb.*

154. *Nunc quod occepi, obſonatum.*] Notabis, *quod*, poni, pro *quo*; & ſuſtinendo verſui interjectam *d.* nam, *quod occepi*, eſt, quo intendi, quo ire volui. *J. Gul.*

155. *Commodum obſona.*] Id eſt, ne magno ſumptu. *Camer.*

157. *Pro-*

PE. *Quin tu iſtanc orationem hinc veterem atque antiquam amoves.*
Nam proletario ſermone nunc quidem, hoſpes, utere.
Nam hi ſolent, quando accubuêre, ubi cœna appoſita eſt, dicere:
Quid opus fuit hoc ſumptu tanto noſtrâ gratiâ?
Iuſanivisti hercle: nam idem hoc hominibus ſat erat decem.
Quod eorum cauſâ obſonatum eſt, culpant; & comedunt tamen.
PA. *Fit pol illud ad illud exemplum. ut doctè & perſpectè ſapit?*
PE. *Sed iidem homines nunquam dicunt, quanquam appoſitum eſt ampliter.*
Jube illud demi: tolle hanc patinam: remove pernam: nihil moror.
Aufer illam offam penitam: probus hic conger frigidus: Mſſ. offam porcinam.
Remove, abi. auſer. neminem eorum hæc aſſeverare audias:
Sed procellunt ſe, & procumbunt dimidiati, dum appetunt. Recent. percellunt.
PA. *Bonus bene ut malos deſcripſit mores!* PE. *haud centeſimam*
Partem dixi, atque, otium rei ſi ſit, poſſim expromere.
PA. *Igitur id, quod agitur hic, primum prævorti decet.*
Nunc huc animum advortite ambo. mihi opus eſt opera tua,
Periplectomene: nam ego inveni lepidam ſycophantiam,
Qui admutiletur Miles uſque cæſariatus: atque uti

157. *Proletario ſermone.*] Id eſt, plebejo & vili. *Proletarii* erant, qui nihil Reip. exhibebant, ſed tantum prolem ſufficiebant. iidemque tenuiſſimi in plebe Romana: *Aſſidui* contra. Agellius l. 16. 10.

165. *Offam penitam.*] *Penem*, caudam vocabant: unde & *offam penitam* dicebant *offam porcinam cum cauda*. Feſtus.

167. *Dimidiati, dum appetunt.*] Hæc ita diſtinguo.. *Sed procumbunt, & ſe percellunt, dimidiati dum appetunt.* Ut enim apud Hor. faſtidiens, & *Languidus in cubitum ſeſe conviva reponit.* ita contra inhians & imminens toto corpore in cibum procumbebat, & à decoro illo habitu recedebat. Athen. *Dimidiatum aliquid appetere*, eſt, ἀνίςαϑαι εἰς τι τῶν παρατεθειμένων. *Lipſius.*

173. *Qui admutiletur Miles uſque cæſariatus.*] Qua ſycophantia miles quantumvis bene capillatus uſque ad cutem ton-

Huic amanti ac Philocomaſio hanc efficiamus copiam,
Ut hic eam abducat, abeatque. PE. *dari iſtanc rationem volo.*
PA. *At ego mihi annulum dari iſtum tuum volo.* PE. *quam ad rem uſui eſt?*
PA. *Quando habebo, igitur rationem mearum fabricarum dabo.*
PE. *Utere, accipe.* PA. *accipe à me rurſum rationem doli,*
Quam inſtitui. PL. *perpurgatis ambo damus tibi operam auribus.*
PA. *Herus meus ita magnus mœchus mulierum eſt, ut neminem*
Fuiſſe adæque, neque futurum credam. PE. *credo ego iſtunc idem.*
PA. *Itaque Alexandri præſtare prædicat formam ſuam:*
Itaque omnis ſe ultro ſectari in Epheſo memorat mulieres.
PE. *Edepol quin te de iſto multi cupiunt non mentiriet:*
Sed ego ita eſſe, ut dicis, teneo pulchre. proin, Palæſtrio,

tondeatur. Significat, ſe fallaciam reperiſſe, qua Miles probe decipiatur. *Turnebus.*

174. *Huic amanti ac Philocomaſio.*] Sic mutaverunt, credo ex Camerarianis: tacent enim. In membranis tamen & vetuſtiſſima editione reperio *ad Philocomaſium.* Quod multo magis ad guſtum meum: nam *copia ad aliquid* eſt copia alicujus. Sic infra: *Ut ſeſe ad eum conciliarem.* Et in prologo Captiv. *operam detis ad noſtrum gregem.* Gronovius.

182. *Prædicat formam ſuam.*] Silent hic omnes. Vix dubitem tamen, quin ſcripſerit auctor: *Itaque Alexandri præſtare prædicat formæ ſuam.* Gronovius.

184. *De iſto multi cupiunt non mentirier.*] Veram eſſe interpretationem dictant, quam & prodiderint illi, qui non ſatis probant: quam multi viri ſunt, qui de iſto (quaſi omnes mulieres ipſos ament) cupiunt te non mentiri. At hæc explicatio ex verbis Plauti extorqueri non poteſt. Nec ſufficit galeatum, quod præmiſerunt de Salmaſio, *de iſto mentiri,* eſſe, in iſta re mentiri. Nam *iſta res* erat non mulieres quoſvis alios amare, ſed memorare militem ſe ab omnibus matronis & meretricibus adfectari, aut certe ultro ſectari militem omnes fœminas. Si voluiſſet iſtud, faciendum erat: *Ædepol, quin te hoc de ipſis multi cupiunt non mentirier.* Nec placent, quæ attulerunt alii, nempe multos eſſe, qui velint uxores ſuas eſſe adulteras & mœchas ultro appetere, ſcilicet, ut illis deprehenſis dotem lucrentur: aut ut lautiuſcule ipſi viverent: nec ſatisfaciunt corrigentes. Videtur, *Cupio te non mentiri,* formula fuiſſe ſuſpicantis mendacium ſe audire, atque adeo tectius aliquem pro mendace arguentis. Non dubito, inquit, quin multi nunc dicerent tibi, *Cupio te non mentiri*, atque adeo mentiri te putarent. (Quid ita? quia videlicet tam certum eſt eſſe deriſui omnibus, ut vix veriſimile ſit hominem adeo ſtulte ſibi blandiri poſſe. Vide ſupra act. 2. ſc. 1.) ſed à me tale nihil eſt quod exſpectes: ego ita eſſe, ut dicis, teneo pulchre. *Gronovius.*

191. *Nam*

Quam potes, tam verba confer maxume ad compendium.
PA. *Ecquam tu potes reperire formâ lepidâ mulierem,*
Cui facetiarum cor corpuſque ſit plenum & doli?
PE. *Ingenuamne, an libertinam?* PA. *æque iſtuc facio, dummodo*
Eam des, quæ ſit quæſtuoſa; quæ alat corpus corpore:
Cuique ſapiat pectus: nam cor non poteſt, quod nulla habet.
PE. *Lautam vis, an quæ nondum ſit lauta?* PA. *ſiccam ſuccidam,*
Quam lepidiſſumam potes, quamque adoleſcentem maxume.
PE. *Habeo eccillam meam clientam, meretricem adoleſcentulam.*
Sed quid ea uſus eſt? PA. *ut ad te eam jam deducas domum,*
Utique eam huc ornatam adducas matronarum modo:
Capite compto, crines vittaſque habeat, aſſimuletque ſe
Tuam eſſe uxorem. itâ præcipiendum eſt. PL. *erro, quam inſiſtas viam.*
PA. *At ſcietis, ſed ecqua ancilla eſt illi?* PE. *eſt primaria.*
PA. *Ea quoque opus eſt, ita præcipito mulieri, atque ancillulæ,*
Ut ſimulet ſe tuam eſſe uxorem, & deperire hunc militem.
Quaſique hunc annulum faveæ ſuæ ancillæ dederit: ea porro mihi,

191. *Nam cor non poteſt, quod nullæ habet.*] Quaſi dicat: Recte dixi, *Cui ſapiat pectus*, non *cor*: quaſi omnes mulieres ſint excordes & amentes. *Cor* pro mente & ſapientia uſitatum: hinc *cordati* & *excordes* & *vecordes*.

192. *Lautam vis, an quæ nondum ſit lauta?*] Omnino *lauta* eſt Lucinam experta. nam à partu lavationibus multum utebantur. Oſtendit Soſia Amph. act. 2. 2. *Palmer.* *Siccam.*] Palæſtrio vult ſcortum *ſiccum ſuccidum*: *ſiccum*, non tamen ſucco carens & exhauſtum: ideo *ſuccidum*, ut Terent. *ſucci plenum.* Itaque *ſiccam*, minime ſputatricem, &c. Alias *ſiccus* pro ſobrio legitur apud Afranium, Plautum, Cic. alios. ſicut contra *madidus* & *madulſa*, pro ebrio. Ita etiam ξηρὸς Græce. *Scalig.*

199. *Eſt primaria.*] Nos emendavimus ex Mſſ. *Camer.* qui habebant *primicata*; *prime cata*. *Primi* autem pro *prime*, ut *peregri*, *peregre*: *fermi*, *ferme*: *præfiſcini* & *præfiſcine*, & ſimilia. *Primè* Latinis pro egregie: ut *prime proba*, apud Nævium in Acontizomeno:

Acontizomenos fabula eſt prime proba.

Ita fere Græci πρῶτον uſurpant: ut πρῶτον εἶδος præcipua & primaria forma. *Salmaſ.*

202. *Quaſique hunc annulum faveæ, &c.*] Lego, *Quaſique hunc annulum Faveæ ſuæ dederit, ea porro mihi.* Gloſſ. *Favea*, παιδίσκη: *Faveus*, παῖς. Juvenal. Satyr.

Militi ut darem : quaſique ego rei ſim interpres. PE. *audio.*
Ne me ſurdum verbera. PA. *tu ſi audis , ego recte meis*
Dabo : à tua mihi uxore dicam delatum & datum,
Ut ſeſe ad eum conciliarem. ille ejuſmodi eſt , cupiet miſer.
Qui niſi adulterio , ſtudioſus rei nullæ aliæ eſt, improbus.
PE. *Non potuit reperire , ſi ipſi Soli quærendas dares,*
Lepidiores duas ad hancce rem , quam ego. habe animum bonum.
PA. *Ergo accurato & properato opus eſt. nunc tu auſculta Pleuſides.*
PL. *Tibi ſum obediens.* PA. *hoc facito : miles domum ubi advenerit,*
Memineris ne Philocomaſium nomines. PL. *quam nominem ?*
PA. *Glyceram.* PL. *nempe eandem , quæ dudum conſtituta eſt.* PA. *pax , abi.*
PL. *Meminero , ſed quid meminiſſe id refert : ego te tamen.*
PA. *Ego enim dicam tum,quando uſus poſcet : interea tace.*
Ut nunc etiam hic agit , actutum partes defendas tuas.

tyr. 6. *Et faxeam , cui det mandata , puellam.* Scalig. *Quaſique hunc annulum.*] Camerarius *hoc annulum animo ancillæ.* Mſſ. & edd. vett. *Famſæ* aut *Famſcæ ancillæ.* Scaliget *Faxeæ ſuæ*, Meurſius *Faniſcæ.* Neutras ego fero , ſed verum monſtellum librarii eſſe exiſtimo , ſcribendumque , *Quaſique hæc annulum clam ſuæ ancillæ dederis.* Quod ſi in Mſſ. fuit *hoc*, tolerem, ut ſit , ob hoc: quia ſcilicet depereat militem. *Gronovius.*

210. *Ergo accurato & properato.*] Mſſ. *adcuras & properas.* Lege : *Ergo adcures & properes , opus eſt.* vel *opu'ſt.* per intellectum conjunctionis. Mercat. 5. 4. *Nihil opu'ſt reſciſcat.* Gronovius.

213. *Pax.*] *Pax* Interjectio comprimentis , & quaſi cum verecundia ſilentium ſibi aut alteri imponentis. Heſychius , πὰξ, ἐπὶ τοῦ τὸ τέλος ἔχειν. Pax , *Græcum eſt , quando ſignificat tantummodo* , ait Priſc. lib. 15. Diphilus, πὰξ τι πάξ. Satis conſtat, *Pax* tum Græcum eſſe, tum etiam ſilentii eſſe,non admirationis quod volunt quidam. Dum enim ſibi ſilentium imponebant , oppoſito ad os digito , tanquam ulterius ſermonem procudere vererentur : aut cum, quæ dicta erant, indicta vellent: aut cum ex ſermone præſentes dimitterent , tum πὰξ dicebant. *Scalig.*

216. *Ut nunc etiam hic agit.*] Sententiam comprehenderunt : Hic , Periplectomenes, nondum abſolvit partes ſuas, ſed etiamnum agit, quod ipſi mandatum eſt de invenienda muliere : id ſi expedierit , tunc tuæ erunt partes, nempe ut abducas Philocomaſium. Addunt etiam tecte ex media hiſtrionum diſciplina , atque adeo ex re præſenti ſumtam ſimilitudinem. Sed errant , quum eam ſententiam quærendam putant emendatione , veluti : *Et nunc etiam hic agit : vel tace, ut nunc etiam hic agat.* Satis ea colligitur ex integra veteri ſcriptura , modo diſtinguas : *Ut nunc , etiam hic agit*, & τὸ *ut nunc* accipias pro eo quod dicere ſolent , *ut nunc eſt.* Cælius ad Ciceronem

cum

PL. *Ego eo intro igitur.* PA. *& præcepta ſobrie ut cures, face:*

cum L. Domitio, ut nunc eſt, mihi inimicißimo homine. Cicero 7. ad Att. 4. *Sed, ut nunc eſt, a. d.* III. *Nonas jan ad urbem cogito.* Gronovius.

ACTUS TERTII SCENA SECUNDA.

PALÆSTRIO, LUCRIO.

QUantas res turbo! quantas moveo machinas!
Eripiam ego hodie concubinam Militi,
Si centuriati bene ſunt manipulares mei.
Sed illum vocabo, heus Sceledre, niſi negotium,
Progredere ante ædis: te vocat Palaſtrio.
LV. *Non operæ eſt Sceledro.* PA. *quid jam?* LV. *ſorbet dormiens.*
PA. *Quid, ſorbet?* LV. *illud ſtertit volui dicere.*
Sed quia conſimile eſt, quod ſtertas? quaſi ſorbeas. Diſ. quorſ ſtertas.
PA. *Eho an dormit Sceledrus intus?* LV. *non naſo quidem:*
Nam eo magnum clamat. tetigit calicem clanculum.
Demiſit nardini unam amphoram cellarius.
PA. *Eho tu ſcelеſte, qui illi ſuppromus es, eho!*
LV. *Quid vis?* PA. *qui libitum eſt illi condormiſcere?*
LV. *Oculis opinor.* PA. *non te iſtuc rogito, ſcelus.*
Procede huc: periiſti jam, niſi verum ſcio.
Promſiſti tu illi vinum? LV. *non promſi.* PA. *negas?*
LV. *Nego hercle vero: nam ille me vetuit dicere.*
Neque equidem heminas octo expromſi in urceum;
Neque ille hic calidum exbibit in prandium.

5. *TE vocat Palæſtrio.*] Cam. alter, *te voca*; alter, *te voco.* Quod haud dubie verum. Ut apud Livium, *Hannibal peto pacem:* apud Suetonium, *Tantis rebus geſtis C. Cæſar condemnatus eſſem.* Gronovius.

7. *Quid ſorbet?*] Sic Cælius *ſoporem ſorbilem* vocat, in quo maximus ſtertor efficitur. *Mercurialis.*

8. *Sed quia conſimile.*] Nihil hic mutandum, quod fecit Acidalius. Oratio eſt abrupta, interrumpente eam Palæſtrione. Plena eſſet. *Sed quia conſimile eſt quod ſtertas quaſi ſorbeas*, idcirco dixi ſtertentem Sceledrum ſorbere. *Boxhorn.*

11. *Demiſit nardini, &c.*] Scribendum, *dimiſit nardini amphoram cellarius*, ita poſtulante verſu. *Nardinum* abſolute, pro nardino vino, ſive nardo condito. ut *murrhinum* pro murrha condito. *Salmaſ.*

19. *Neque ille hic calidum exbibit.*] Calidum bibiſſe veteres tam vinum quam aquam θερμοπώλια indicant. *Salmaſius.*

PA. *Neque tu bibiſti?* LU. *dii me perdant, ſi bibi,*
Si bibere potui. PA. *quî jam?* LU. *quia enim obſorbui.*
Nam nimis calebat, amburebat gutturem.
PA. *Alii ebrii ſunt, alii poſcam potitant.*
Bono ſupppromo & promo cellam creditam!
LU. *Tu hercle idem faceres, ſi tibi eſſet credita:*
QUONIAM æmulari non licet, nunc invides.
PA. *Eho an nunquam promſit antehac? reſponde, ſcelus.*
Atque ut tu ſcire poßis, edico tibi,
Si falſa dixis cocio excruciabere. Bacch. corio. Lipſ. ocius. Cam. loris.
LU. *Ita vero, ut tu ipſe me dixiſſe delices,*
Poſtea ſagina ego ejiciar cellaria,
Ut tibi qui promat, alium ſuppromum pares.
PA. *Non edepol faciam, age loquere audacter mihi.*
LU. *Nunquam edepol vidi promere. verum hoc erat:*
Mihi imperabat, ego promebam poſtea.
PA. *Hui! illecebroſe! capite ſiſtebas cadum?*

23. *Alii poſcam potitant.*] Vinum acidum aquæ mixtum pro vili plebecula vænire ſolitum: quod *poſcam* appellaverunt. Et ſicut *eſca* pro cibis, ita *poſca* pro potibus eſt antiquitus uſurpata. *poſculenta* item pro potulentis leguntur. *Mercur.* Sententia eſt; alii ſervorum ebrii ſunt, alii miſcelli poſcam bibunt. *Lipſius.*

29. *Si falſa dixis loris.*] Pro *loris* MT. *vocio* vel *nocio*, unde *cocio* Lipſius. Fortaſſis ſimpliciſſimum eſt; *Si falſa dixis, Lucrio, excruciabere.* Id autem nomen eſt pueri, quicum conſervus loquitur. *Gronovius.*

30. *D lices.*] *Delices* legendum cum utroque MſS. quod idem eſſe cum *prodere, indicare*, duobus locis monuit Marcellus. In Gloſſario Papiæ; *delicare, deferre; pro quo & dilicare dicebant.* Ita enim ibi pro *deligare* eſt legendum. *Boxhorn.*

32. *Ut tibi qui promat.*] Camerariani *ſi promptis.* Scribe: *qui promptet.* Et eſt verbum Plauti. Bacchid. 3. 3. *Illum meum malum promptare malim quam peculium.* Pſeudolo 2. 2. *Siquidem hercle etiam ſupremi promptes theſauros Jovis.* Gronovius.

36. *Hui! illecebroſe! capite ſiſtebas cadum?*] *Huic illecebroſo capite ſiſtebas cadum.* Ita editiones quas vidi, non *illecebroſe.* Ex reſponſo Lucrionis videtur legi debere, *Hinc illecebra, quaſſantem ſiſtebas cadum.* Nam reſpondet ille, *Non hercle tam iſtoc valide quaſſabant cadi.* Quo enim hæc reſponſio niſi ille *quaſſantium cadorum* meminiſſet? Paulo poſt etiam ſequitur, *bacchabatur hamus, quaſſabant cadi.* Salmaſ. *Hui illecebroſe.*] Quia MſS. alter *Hic illecebro capite*; alter, *Hic illi: celebro capite*, admitto Salmaſii *illecebra*, ut in Trucul. 1. 2. *Mala es, atque eadem, quæ ſoles, inlecebra.* Sed magis placet *Hui* quam *Hinc*: minime autem faciendum *quaſſantem*: cum ſit elegantiſſimum *capite ſiſtebas*, quod Horatio *invertebas*: *Invertunt Allifanis vinaria tota.* Sticho. *Quamvis de ſubito vel cadus verti poteſt.* Sed, inquies, Quo reſponſio Lucrionis? At ne ibi quidem legendum *quaſſabant*, ſed

Lv. *Non hercle tam iſtoc valide caſabant cadi.*
Sed in cellâ eſt paulum nimis loculi lubrici,
Ibi erat bilibris aqualis, hîc propter cados.
Ea ſape decies complebatur die.
Eam plenam atque inanem fieri maxumam
Vidi. bacchabatur hama, caſabant cadi.
Pa. *Abi abi intro jam, vos in cella vinaria*
Bacchanal facitis, jam hercle ego herum adducam à foro.
Lv. *Perii, excruciabit me herus, domum ſi venerit,*
Quom hac facta ſcibit, quia ſibi non dixerim.
Fugiam hercle aliquo, atque hoc in diem extollam malum.
Ne dixeritis, obſecro, huic, voſtram fidem.
Pa. *Quo tu agis?* Lv. *miſſus ſum alio: jam huc revenero.*
Pa. *Quis miſit?* Lv. *Philocomaſium.* Pa. *abi, actutum redi.*
Lv. *Quaſo tamen tu meam partem infortunii,*
Si dividetur, me abſente accipito tamen.
Pa. *Modo intellexi, quam rem mulier geſſerit:*
Quia Sceledrus dormit, hunc ſubcuſtodem ſuum
Foris ablegavit, dum ab ſe huc tranſiret. placet.
Sed Periplectomenes, quam ei mandavi, mulierem

ſed *caſabant* (nam Mſſ. alter *ceſſavit*, alter *caſſavat*) aut *quaſſabant*, eſt id ipſum, quod priori verſu dixit, capite ſiſtebantur. Nimirum inclinabantur, evertebantur. *Gronovius.*

37. *Non hercle tam iſtoc valide caſabant cadi.*] *Iſtoc*, accipiendum δεικτικῶς: ut intelligamus, eum geſtu aut manu oſtendere, ſe cados haud magno admodum negotio loco moviſſe aut vertiſſe: quia ſine vi in lubrico loco & levi impulſu caſabant, id eſt, nutabant & inclinabantur. *quaſſabant* hoc loco ferri non poteſt. A cadendo, caſare. *Turneb.*

42. *Bacchabatur hama.*] Hæc non alio quam ad vorſuram illam antiquitus factitatam, referenda ſunt. ut ſit ſenſus: *Hama*, id eſt, *urceus*, ſive *bilibris aqualis* illa (ita enim ex ſuperioribus interpretor) propter cados aſtituta proxime, *bacchabatur*, id eſt, Baccharum ritu temetum in ſe avariter ingurgitantium, vino ex cadis mea comitate largiter defuſo, decies ſæpe in die complebatur. Quæ res caſantes ſeu caſabundos, id eſt, cernuum in morem nutantes ac pronos prorſus inclinatoſque (proinde ac ſi ebrii forent) cados efficiebat. *Doux.* *Bacchabatur hama.*] V. C. *avia.* Lege, *aula.* Scriverius.

48. *Ne dixeritis huic.*] Alloquitur ſpectatores, ſermo autem eſt implicatus. talis enim videtur ordo verborum eſſe: obſecro veſtram fidem, ne dixeritis hero meo. Poteſt tamen & hic eſſe, obſecro vos per veſtram fidem, ne dixeritis hero meo, ut ſubintelligatur præpoſitio, *per*, quod minus probo. *Lambin.*

56. *Sed Periplectomenes, &c.*] Hic Milphidippa, & Acroteleutium, à Periplectomene ſubornatæ Palæſtrionis mandatu, procedunt: quas proſpiciens

Nimis lepida forma ducit. dii hercle hanc rem adjuvant.
Quam digne ornata incedit, haud meretricie!
Lepide hoc ſuccedit ſub manus negotium.

Palæſtrio hæc loquitur. Sed Periplectomenes, nimis lepida forma ducit mulierem, quam mulierem ei mandavi ut duceret. *Lambin.*

ACTUS TERTII SCENA TERTIA.

PERIPLECTOMENES, MILPHIDIPPA, ACROTELEUTIUM, PALÆSTRIO.

Rem omnem Acroteleutium tibi, tibique mea Milphidippa,
Domi demonſtravi ordine, hanc fabricam fallaciaſque
Minus ſi tenetis, denuo volo percipiatis plane.
Satis ſi intelligitis, aliud eſt quod potius fabulemur.
AC. *STULTITIA atque inſipientia inſulſa atque maxuma hac ſit,*
Me ire in opus alienum, aut tibi meam operam pollicitari,
Si ea in opificina neſciam aut mala eſſe aut fraudulenta.
PE. *At melius eſt monerier.* AC. *meretricem commoneri,*
Quam ſane magni referat, mihi clam eſt! quin ego me fruſtro,
Poſtquam adbibêre aures meæ tuam moram orationis.
Tibi dixi, Miles quemadmodum potis eſſet deaſciari.
PE. *At NEMO SOLUS SATIS SAPIT. nam ego multos ſæpe vidi*
Regionem fugere conſilii, prius quam repertam habuere. MS. habere. Lamb. haberent.
AC. *SI QUID faciundum eſt mulieri male atque malitioſe,*
Ea ſibi immortalis memoria eſt meminiſſe & ſempiterna:
Sin bene quid aut fideliter faciundum eſt, eo deveniunt,
Oblivioſa extemplo uti fiant, meminiſſe nequeunt.

9. Q*Uin ego me fruſtro, &c.*] Immo me ipſa deſtituo & prodo, atque à meis ipſius conſiliis aberro, dum orationem tuam, quæ me moratur, auſculto. *Lambin.*

12. *Nam ego multos vidi.*] Nihil hic mutandum. Comparatio eſt deducta ab iis, qui per ignota loca iter faciunt. Sicut illi, ſi ſoli ſint, ſi ductores non habeant, ſæpius aberrant à recta via, priuſquam repertam habeant; ita qui ſoli conſilium capiunt, ſæpius hæſitant, aberrant à recta conſilii regione, priuſquam veram inveniant. *Boxhorn.*

18. Ergo

PE. *Ergo iſtuc metuo, quo venit vobis faciundum utrumque:*
Nam id proderit mihi, militi male quod facietis ambæ.
AC. *Dum ne inſcientes quid bonum faciamus, ne formida,*
Mala nulla meretrix eſt, ne pave, pejora ubi conveniunt.
PE. *Ita vos decet. conſequimini.* PA. *ceſſo ego illis obviam ire.*
Venire ſalvom gaudeo, lepido hercle ornatu incedit.
PE. *Bene oportuneque obviam es, Palæſtrio. hem tibi aſſunt,*
Quas me juſſiſti adducere, & quo ornatu. PA. *heus, noſter eſto.*
Palæſtrio Acroteleutium ſalutat. AC. *quis hîc amabo eſt,*
Qui tam pro nota me nominat? PE. *hic noſter architectus eſt.*
AC. *Salve architecte.* PA. *ſalva ſis. ſed dic mihi, ecquid hic te*
Oneravit præceptis? PE. *probe meditatam utramque duco.*

18. *Ergo iſtuc metuo, quo venit vobis.*] Puto ſcribendum, *Ergo iſtuc mihi tu, quo venit vobis faciundum utrumque.* Dixerat meretrix, ſi quid mulieri faciundum ſit male atque malitioſe, eam ſempiternam memoriam habere; ut contra oblivioſæ ſunt, ſi quid illis faciendum ſit bene ac fideliter. Reſpondet Periplectomenes, *ergo iſtuc mihi tu, quo vobis utrumque faciendum venit.* Id eſt, per quod vobis utrumque venit faciendum. utroque enim opus habemus, ut in hac re ſi quid male feceritis, memores ſitis: ſi quid bene, ut memoriam ejus amittatis. Nam id proderit mihi, inquit, malitia male quod facietis ambæ. *Salmaſius. Ego iſtuc metuo, quo.*] Legendum eſt, *quod*, ut vidit Acidalius: nihil præterea mutandum. Dixerat meretrix, mulierem, ſi male ſit faciendum & malitioſe, id meminiſſe ſatis; ſi bene quid aut fideliter, id facile oblivisci. Hoc poſtremum captat: *Ergo iſtuc metuo*, propterea ſollicitus ſum, *quod venit vobis faciendum utrumque:* nempe & male malitioſeque, & bene fideliterque. *Nam id proderit mihi*, bene fideliterque factum erit, *militi male quod facietis ambæ.* Ita quoque recte Acidalius, cui ſubſerviunt MSſ. qui *militia* non *malitia.* Gronovius.

21. *Pejora ubi conveniunt.*] In editionibus & ſcriptis legitur, *pejoribus conveniunt.* Omnino amplector Acidalii conjecturam, ut veriſſimam, legentis: *Mala nulla eſt meretrix, ne pave, pejora ibus conveniunt.* Mala, inquit, nulla eſt meretrix cum ſint malis pejores, atque adeo peſſimæ. *Pejora ibus conveniunt*, *ibus* pro iis ἀρχαϊκῶς, & tralaticium. Formulæ ſunt loquendi Græcanicæ, ἐστί τι καλοῦ κάλλιον, ἐστί τι θερμοῦ θερμότερον. Ita negat malas ſimpliciter meretrices eſſe, cum ſint malis pejores. *Salmaſius. Pejora ubi conveniunt.*] Undecunque ſit, (ſed videtur eſſe à Piſtorio, quam tamen ipſe non intellexit,) hæc lectio ſola vera eſt. Nam quod habent ſcripti: *pejoribus conveniunt*, aut quod Acidalius conjicit, *pejora ibus conveniunt*, patiuntur quidem ſenſum aliquem, ſi ſola & extra viciniam ſuam conſideres: ſed ſi totum contextum orationis inſpicias, illud unicum, quod primum poſuimus, requiritur. Ne formida, inquit, ne pave, dum ne inſcientes quid bonum faciamus, *meretrix nulla mala eſt*, hoc eſt, male atque imprudenter rem gerit, *ubi conveniunt pejora*, ubi male faciendum eſt. Ludit nimirum in ambiguitate τοῦ *mala eſt*, quod ſignificat, & malefica eſt & inſcite facit opus. *Gron.*

25. PA. *Heus noſter eſto, &c.*] Ita recte Acidal. hæc diſtinguit, & Acroteleutio nullo ait modo convenire; Palæſtrioni optime: qui ſenem laudet, ob conciliatas tam lepidas mulieres. quo facto, mulierem etiam ſalutet, &c. *Gruter.*

PA. *Audire cupio, quemadmodum. ne quid peccetis paveo.*
PE. *At tua præcepta: de meo nihil his novom appoſivi.*
AC. *Nempe ludificari Militem tuum herum vis?* PA. *elocuta es.*
AC. *Lepide & ſapienter, commode & facete res parata eſt.*
PA. *Atque hujus uxorem eſſe te volo aſſimulare.* AC. *fiet.*
PA. *Quaſi Militi animum adjeceris, ſimulare.* AC. *ſic futurum eſt.*
PA. *Quaſique hæc res per me interpretem & tuam ancillam geratur.*
AC. *Bonus vates poteras eſſe: nam quæ ſunt futura, dicis.*
PA. *Quaſique annulum hunc ancillula tua abs te detulerit ad me,*
Quem ego Militi darem tuis verbis. AC. *vera dicis.*
PE. *Quid iſtis nunc memoratis opus eſt, quæ commeminere?* AC. *meliu'ſt.*
Nam, mi patrone, hoc cogitato: UBI PROBUS EST *architectus,*
Bene lineatam ſi ſemel carinam collocavit,
Facile eſſe navem facere, ubi fundata & conſtituta eſt.
Nunc hæc carina ſatis probe fundata & bene ſtatuta eſt.
Adſunt fabri architectique à me, à te haud imperiti.
Si non nos materiarius remoratur, quod opu'ſt, qui det,
Novi indolem noſtri ingenii; cito erit parata navis.
PA. *Nempe tu noviſti Militem meum herum?* AC. *rogare mirum eſt,*
Populi odium quid ni noverim? magnidicum, cincinnatum,
Mœchum unguentatum. PA. *num ille etiam te novit?* AC. *nunquam vidit,*
Quî noverit me, quis ego ſim? PA. *nimis lepide fabulare.*

41. *Ubi probus eſt architectus.*] Significatur per *navem* negotium de decipiendo Milite: per *carinam* commentum & fallacia; totius denique Fabricæ ratio & fundamentum: per *fabros*, Peripl. & meretrices: per *architect.* Palæſtrio: per *materiarium*, Miles. *Lambin.*

49. *Cincinnatum.*] Cincinnis, id eſt, capillis criſpis & calamiſtratis comptum. Sic apud Cic. *Cincinnatus ganeo, & cincinnatus conſul.* T.

52. Pro

Eo potuerit lepidius pol fieri. A c. *potine ut hominem*
Mihi des? quieſcas cætera. ni lepide ludificata
Ero, culpam omnem in me imponito. P a. *agite igitur intro, abite,*
Inſiſtite hoc negotium ſapienter. A c. *alia cura.*
P a. *Age, Periplectomene, has nunc jam duc intro, ego ad forum illum*
Conveniam, atque illi hunc annulum dabo, atque prædicabo
A tua uxore mihi datum eſſe, eamque illum deperire.
Hanc ad nos, cum extemplo à foro veniemus, mittito tu;
Quaſi clanculum ad me miſſa ſit. P e. *faciemus. alia cura.*
P a. *Vos modo curate. ego illum probe jam oneratum huc accibo.*
P e. *Bene ambula, bene rem gere. at egone hoc ſi efficiam plane,*
Ut concubinam Militis meus hoſpes habeat hodie,
Atque hinc Athenas abeat, ſi hodie hunc dolum dolamus, Dum Athenas avehat.
Quid tibi ego mittam muneris? A c. *datne ab ſe mulier operam?*
P a. *Lepidiſſume & comiſſume.* A c. *confido confuturum.*
Ubi facta erit collatio noſtrarum malitiarum,

52. *Potine ut hominem mihi des? &c.*] Quaſi dicat: Da mihi tantum hominem: quod ad cætera attinet, otioſus ſis: ego curabo. *Lambin.*

55. *Alia cura.*] Tu aliam rem, ſinas me hanc curare. Ita loquebantur, ſi quem de re aliqua ſecurum eſſe juberent.

61. *Probe jam oneratum.*] Sic Moſtellar. 2. 1. *Sarcinam imponam ſeni*, id eſt, gravi cura ac moleſtia afficiam. *Lamb.*

65. *Datne abs ſe mulier operam?*] Nullo ſenſu eſt: *datne abs ſe mulieri operam?* Quis ferat ita loquentem, ſi rogatus quidpiam facere promiſſis additis, ipſe reſpondeat: facitne gratis? Verſus ſunt ſeptenarii Hipponactei, in quibus quæ ultimam præcedit ſyllaba ſemper eſt producta. Ut ſtatim in principio verſus finit *Milphidippa*: ſecundus, *fallaciaſque.* Quod ubi non obſervat Plautus, ibi duas breves pro una longa ſubjicit. Ut: *meminiſſe nequeunt, ludificata lepide.* Ita hic, *mulieri operam*, niſi quis διασυλλαβῶς *operam* malit. Putamus autem vocem unam, quæ ſenſui integrando eſt, excidiſſe ob literarum ſimilitudinem: quod cum factum eſſet, ex ſcholio, ſimul quo verſus fulciretur, aliam irrepſiſſe. Illa eſt τὸ *mulier*: nam dixerat Acroteleutium: *detne ab ſe mulier mulieri operam?* Nempe cum præmium pollicitus eſſet ſenex, viris, ſignificat illa, gratuitam operam dare non eſſe meretricium, ſed fœminam fœminæ, id vero decere. Alteram vocem cenſeo eſſe *mittam*: quæ per ſe nulli rei eſt: quare enim *mittam* potius quam *dabo*, *reddam*, *referam*? & pulchre tale quid intelligitur. Scribe igitur: *Quid tibi ego muneris?* A c. *detne ab ſe mulier mulieri operam?* Gronovius.

66. *Confido confuturum.*] Terentius Andr. *Spero conforе.* *Confieri*, Lucr. & Virg. Gloſſæ Papiæ; *confieri*, *compleri*, *perfici*. Boxhorn.

Haud vereor, ne nos ſubdola perfidia pervincamur.
PE. *Abeamus ergo intro, hæc uti meditemur cogitate.*
Nequid, ubi Miles venerit, titubetur. AC. *tu morare.*
Ut accurate & commode, hoc quod agendum eſt, exequamur.

Gul. hunc verſum ponit loco prioris.

ACTUS QUARTI SCENA PRIMA.

PYRGOPOLINICES, PALÆSTRIO.

Volup eſt quod agas, ſi id procedit lepide & ex ſententiâ.
Nam ego hodie ad Seleucum regem miſi paraſitum meum;
Ut latrones, quos conduxi, hinc ad Seleucum duceret,
Qui ejus regnum tutarentur, mihi dum fieret otium.
PA. *Quin tu tuam rem cura potius, quam Seleuci: quæ tibi*
Conditio nova & luculenta fertur per me interpretem!
PY. *Immo omnes res poſteriores pono, atque operam do tibi.*
Loquere: aures meas profecto dedo in ditionem tuam.
PA. *Circumſpicito dum, ne quis noſtro hic auceps ſermoni ſiet.*
Nam hoc negotii clandeſtino ut agerem, mandatum'ſt mih.
PY. *Nemo adeſt.* PA. *hunc arrhabonem amoris primum à me accipe.*
PY. *Quid hic? unde eſt?* PA. *à luculentâ atque à feſtivâ fœmina;*
Quæ te amat, tuamque expetiſſit pulchram pulchritudinem,
Ejus nunc mihi annulum ad te ancilla porro ut deferrem, dedit.
PY. *Quid? ean' ingenua an feſtuca facta è ſerva libera eſt?*
PA. *Vah, egone ut ad te ab libertina eſſe auderem internuncius,*
Qui ingenuis ſatis reſpondere nequeas, quæ cupiunt tui!
PY. *Nupta ea eſt, an vidua?* PA. *& nupta & vidua.* PY. *quo pacto potis*

15. *INgenua, an feſtuca facta.*] Per feſtucam *liber* quis fieri poteſt, *ingenuus* non poteſt, niſi quis ante fuerit. Eſt autem *feſtuca* idem quod *vindicta*, nimirum virga Prætoris manumittendis à Lictore imponi ſolita. *Donza.*

17. *Nequeas cupidis tui.*] Sic Camerarius. Mſſ. alter *reſponderet nequeas capiti uti.* alter *reſponſare nequeaſque cupit uti.* Lege: *quæ cupiunt tui.* Sic Symmachus I. 8. *Jamdudum veſtri cupiunt.* Scioppius. Sic ſcen. ſeq. v. 58.

18. *Et nupta & vidua.*] V. N. Sticho act. I. I.

21. *Ad*

Vidua & nupta eſſe eadem ? PA. *quia adoleſcens nupta eſt cum ſene,*
PY. *Euge !* PA. *lepida & liberali forma eſt.* PY. *cave mendacium.*
PA. *Ad tuam formam illa una digna eſt.* PY. *hercle pulchram prædicas.*'
Sed quis ea eſt ? PA. *ſenis hujus uxor Periplectomeni in proxumo,*
Ea demoritur te, atque ab illo incipit abire : odit ſenem.
Nunc te orare atque obſecrare juſſit, uti tui copiam
Sibi poteſtatemque facias. PY. *cupio hercle equidem, ſi illa volt.*
PA. *Quæ cupit!* PY. *quid illa faciemus concubina, quæ domi eſt?*
PA. *Quin tu illam jube abs te abire, quo lubet : ſicut ſoror*
Ejus huc gemina venit Epheſum, & mater, arceſſuntque eam.
PY. *Ain tu, advenit Epheſum mater ejus?* PA. *ajunt, qui ſciunt.*
PY. *Hercle occaſionem lepidam, ut mulierem excludam foras.* Lamb. extrudam foras.
PA. *Immo vin' tu lepide facere?* PY. *loquere, & conſilium cedo.*
PA. *Vin' tu illam actutum amovere, à te ut abeat per gratiam?*
PY. *Cupio.* PA. *tum te hoc facere oportet. tibi divitiarum affatim eſt :*
Jube ſibi aurum atque ornamenta, quæ illi inſtruxiſti mulieri,
Dono habere, auferreque abs te quo lubeat ſibi.
PY. *Placet uti dicis. ſed ne iſtanc amittam, & hæc mutet fidem,*
Vide modo. PA *vah delicatus, quæ te tanquam oculos amet.*
PY. *Venus me amat.* PA. *ſt, tace ! aperiuntur fores : concede huc clanculum.*
Hæc celox illius eſt, quæ hîc egreditur internuncia.
PY. *Quæ hæc celox ?* PY. *ancillula illius eſt, quæ hîc egreditur foras,*

21. *Ad tuam.*] Illa una digna eſt, cujus forma cum tua comparetur. *Ad* hic comparationem ſignificat. Sic Ter. Eun. *At nihil ad noſtram hanc.* Lamb.

23. *Demoritur.*] *Demoritur te*, dictum, ut *deperit te*, id eſt, perdite amat.

26. *Quæ cupit.*] Sine interrogationis nota hæc legenda. Explet Palæſtrio venuſte orationem Pyrgopolinicis, Cupio hercle, dixerat ille, ſi illa cupit. Addit hic; Cupis illam certe quæ te cupit. Nihil ergo cum *Acidalio* mutandum. *Boxh.*

39. *Celox.*] Vide notas Aſinar. act. 2. ſc. 1. ỳſ. 10.

42. *Pi-*

Quæ annulum iſtunc attulit, quem tibi dedi. PY. *edepol hæc quidem*
Bellula eſt. PA. *pithecium hæc eſt præ illa & ſpinturnicium.*
Viden' tu illam oculis venaturam facere, atque aucupium auribus?

42. *Pithecium & ſpinturnicium.*] Quis non videt hoc loco *ſpinturnicium* nomen eſſe quadrupedis, turpis figuræ; ut & *pithecium*, Græci πίθηκοι & πιθήκιον, de homine & muliere deformi ſæpe uſurpant. *Spinturnicium* igitur hoc Plauti verſu eſt, τὸ σφίγγιον, quod genus ſimiæ eſt turpicula facie, & liquet in Græco fuiſſe, πιθήκιον καὶ σφίγγιον: *pithecium & ſpinturnicium.* Alibi *clurinum pecus* de turpiculæ formæ puella dixit, id eſt, ſimiam. Quod *ſpinturnicem* quæ ſphinx eſt, de ave quidam veterum interpretati ſunt, ex eo factum videtur, quod Græci alatas ſphinges ex fabula pingebant; quas Ægyptii ſine alis, ut erant revera. *Salmaſius.*

ACTUS QUARTI SCENA SECUNDA.

MILPHIDIPPA, PYRGOPOLINICES, PALÆSTIO.

Jam eſt ante ædis circus, ubi ſunt ludi faciendi mihi? Scal. ludificandi.
Diſſimulabo: hoc quaſi non videam, neque eſſe hîc etiam dum ſciam.
PY. *Tace: ſubauſcultemus, ecquid de me fiat mentio.*
MI. *Num quis nam hîc prope adeſt, qui rem alienam potius curet quam ſuam?*
Qui aucupet me quid agam? qui de veſperi vivat ſuo?
Eos nunc homines metuo mihi ne obſint, neve obſtent uſpiam,
Domo ſi ibit, ac dum huc tranſibit, quæ hujus cupiens corporis eſt,

5. QUI *de veſperi vivat ſuo.*] Duæ ſunt explicationes, Durantii, qui intelligit graſſatores nocturnos, & Lambini, qui ſua quadra viventes, quibus domi victus eſt, nec opes alienas exſpectant: quales plerumque ſunt curioſi de rebus alienis, cum ventri non metuant, ſi ſua in re ſunt omiſſiores. Pejorem adoptarunt. nam verior haud dubie poſterior. Sic Rudente act. 1. ſcen. 2. *ſi tu de illarum cœnaturus veſperi es.* Huc facit in Trucul. act. 1. ſcen. 2. *Nimis otioſum arbitror hominem eſſe te.* DI. *Quianam arbitrare?* AS. *Quia tuo veſtimento & cibo alienis rebus curas.* Hieronymus ad Euſtochium: *Inter hos ſæpe ſunt jurgia, qui ſuo viventes cibo, non patiuntur ſe alicui eſſe ſubjectos.* Gronovius.

7. *Domo ſi ibit, &c.*] Mendoſus locus eſt. Scribendum puto; *Domo ſi ibit hac, dum huc tranſibit, quæ hujus cupiens corporis eſt.* Sententia eſt; Non mihi modo, ſed & heræ meæ metuo, ſi domo hac via eat, dum huc ad militem Pyrgopolinicem, cujus cupiens corporis eſt, vult tranſire. *Boxhorn.*

Quæ amat hunc hominem nimium lepidum & nimia pulchritudine
Militem Pyrgopolinicem. PY. *ſatin' hæc quoque me deperit?*
Meam laudat ſpeciem. edepol hujus ſermones haud cinerem quæritant.
PA. *Quo argumento?* PY. *quia enim loquitur laute & minime ſordide:*
Tum autem illa ipſa eſt nimium lepida, nimiſque nitida fœmina.
Hercle vero jam allubeſcit primulum, Palæſtrio.
PA. *Priuſne, quam illam oculis?* PY. *tuis video id, quod credo tibi.*
Cum hæc locuta, illam autem abſentem ſubigit me ut amem?
PA. *hercle hanc quidem*

10. *Haud cinerem quæritant.*] Lutum & ſordes ad hunc locum adfert, qui tantopere alios contemnit. Legendum ſcilicet: *Hujus ſermo nos, haud cineres quæritat.* At quomodo convenit huic orationi ſubjecta ratio, *quia enim loquitur laute & minime ſordide.* An quia mulier aliqua loquebatur laute, neceſſario quærebat militem & ſervum militis? Dein quæ ſimilitudo inter nos & cineres. Veriſſimum quod à Sibero dat Taubmannus, quo tanquam eluantur & nitidentur, ut ſolent hodieque vaſa ex orichalco: quippe jam ſic terſi & ſplendidi. Sed obnunciat Gruterus, ſe ignorare & multos cum ipſo vaſa ex orichalco nitidari cinere. Captavit vocem *Orichalco*: quod acceperant illi pro ære. Hoc igitur nos non commoveat. Videmus enim quotidie. Arnobius lib. 7. *Lavatio deum matris eſt hodie. Sordeſcunt enim divi, & ad ſordes eluendas lavantibus aquis opus atque adjuncta habent cineris frictione.* Sed & capillos mulieres rutilabant cinere: unde *cinifiones* & *cinerarii.* Valerius Maximus, 2. 1. *Gronovius.*

14. *Oculis tuis?* PY. *video id, &c.*] Puto legendum:

— PY. *video, idque credo tibi:*
Eccum hæc eloquutam. PA. *illam autem abſentem?* PY. *ſubigit me ut amem, &c.*

Decorum in libidinoſo Milite ſervans Plautus, facit eum ad conſpectum ancillulæ ſtatim adhinnire: quem reprehendens quaſi Palæſtrio. Minime gentium, inquit, tune ut huic te des priuſquam illam abſentem videris? *Lipſ.*

15. *Cum hæc locuta.*] Ita ultimæ editiones. Ex veſtigiis Mſſ. legendum puto, *Cum hæc locutam illam autumem abſentem, ſubigit me ut amem.* Quaſi dicat: cum ea quæ jam dixit & de me prædicavit ancilla, heram dixiſſe autumem, licet abſentem, cujus velut interpres eſt ancilla, ſubigit me ancilla ut amem. Quod & de ancilla & hera accipi poterat. Eſt enim ambigua oratio. Plane id confirmat, quod ſequitur Palæſtrionis reſponſum: *hercle hanc*, id eſt, ancillam, *tu non amaſſis.* Boxhorn. Lectio vulgata mihi proba videtur, quæ etiam habetur in Mſſ. Camerarii. Vaticani Codices, ut ex multis mihi conſtat, longe ſunt deterioris notæ quam illi Palatini. Optimus autem ſenſus ex vulgata elicitur. Viſa ancilla ejus quæ fingebat ſe amare militem, eam ſibi adlubeſcere is dicit. Quid, inquit Palæſtrio, an priuſquam illam oculis tuis? ſcilicet videris. Reſpondet Miles: *Ideo id, quia credo tibi, cum hæc locutum.* Non ex-

peroq;

Nihil tu amaſſis, mihi hæc deſponſa eſt: tibi ſi illa hodie nupſerit,
Ego hanc continuo uxorem ducam. PY. *quid ergo hanc dubitas colloqui?*
PA. *Sequere hac me ergo.* PY. *pediſſequus tibi ſum.* MI. *utinam, cujus cauſſa*
Foras ſum egreſſa, conveniendi mihi poteſtas eveniat!
PA. *Erit, & tibi exoptatum obtinget: bonum habe animum, ne formida:*
Homo quidam eſt, qui ſcit, quod quæris, ubi ſit. MI. *quem ego hîc audivi?*
PA. *Socium tuorum conſiliorum, & participem conſiliarium.*
MI. *Tum pol ego, id quod celo, haud celo.* PA. *immo, etiamſi non celas.*
MI. *Quo argumento?* PA. *infidos celas: ego ſum tibi firma fide.*
MI. *Cedo ſignum, ſi harunc Baccharum es.* PA. *amat mulier quædam quendam.*
MI. *Pol iſtuc quidem multæ.* PA. *at non multæ de digito domum mittunt.*
MI. *Enim cognovi nunc. feciſti modo mihi ex proclivo palam rem.* *Gail planam.*
Sed hic nunquis adeſt? PA. *vel adeſt, vel non.* MI. *cedo te mihi ſolæ ſolum.*
PA. *Brevin' an longinquo ſermone?* MI. *tribus verbis.* PA. *jam ad te redeo.*

peto, inquit, eam videre, quia facile credo tibi talem eſſe, ut narraſti. Cum hæc locutus, pro, cum hæc de ea ac de ejus forma locutus es. Addit deinde, *Illa autem abſens adigit me, ut amem hercle hanc quidem.* Cum illa abſens tam amari digna ſit, ut illam vis videri, ſubigit me ut eam amem quoque quæ ab illa venit, quam illa ad me miſit. Hæc argutia fuit ſtulti militis, quæ non apparet in iis lectionibus, quas commenti ſunt viri docti. *Salmaſ.*

25. *Cedo ſignum ſi harunc Baccharum es.*] Ritus obſervandus. Et eſt allegoria à ſacris Bacchi, quæ erant reconditiſſima: neque ulli, niſi ſacris ejuſdem initiato, cognita. Sic Apul. in Apol. I. *Si qui forte adeſt eorundem ſolemnium mihi particeps, ſignum dato.* Arnob. *ſymbola* appellat; Clem. Alexandrin. *συνθήματα.* Apulejus etiam *memoracula.*

27. *Ex proclivo.*] Q. d. facillimo negotio omnem mihi rem aperuiſti.

30. *Sic.*]

Py. Quid? ego hîc aſtabo tantiſper cum hâc formâ & factis ſic fruſtra?
Pa. Patere, atque aſta. tibi ego hanc do operam. Py. properando excrucior. — *Colv.* propera dum excrucior.
Pa. Pedetentim. tu hæc ſcis, tractari ita ſolere haſce hujuſmodi merces.
Py. Age, age, ut tibi maxume concinnum eſt. Pa. nullum eſt hoc ſtolidius ſaxum.
Redeo ad te. quid me voluiſti? Mi. quo pacto hoc dudum accepi,
Iſtuc fero ad te conſilium. Pa. quaſi hunc depereat. Mi. teneo iſtuc.
Pa. Collaudato formam & faciem, & virtutes commemorato.
Mi. Ad eam rem habeo omnem aciem, tibi ut dudum demonſtravi.
Pa. Tu cætera cura & contempla, & de meis venator verbis.
Py. Aliquam mihi partem hodie operæ des denique: jam tandem ades ilico.
Pa. Aſſum: impera, ſi quid vis. Py. quid illæc narrat tibi? Pa. lamentari
Ait illam miſeram, cruciari, & lacrumantem ſe afflictare,
Quia tis egeat, quia te careat, ob eam rem huc ad te miſſa'ſt.
Py. Jube adire. Pa. at ſcin', quid tu facias? face te faſtidii plenum,
Quaſi non lubeat me inclamato, quia ſic te volgo volgem.
Py. Memini, & præceptis parebo. Pa. voco ergo hanc, quæ te quærit?
Py. Adeat, ſi quid volt. Pa. Si quid vis, adi mulier. Mi. Pulcher ſalve.
Py. Meum cognomentum quis commemoravit? Dii tibi dent quæ optes.

30. *Sic.*] Δεικτικῶς. Et nota orationem Militi glorioſo convenientem. *Taubm.*

34. *Redeo ad te.*] Ad Milphidippam ſcilicet.

46. *Pulcher.*] Erat cognomentum Clodiorum, quo diſtinguebantur à Marcellis in gente Claudia, qui erant plebeii, non patricii.

52. *Non*

MI. *Tecum ætatem exigere ut liceat.* PY. *nimium optas.* MI. *non me dico,*
Sed heram meam, quæ te demoritur. PY. *multæ aliæ idem iſtuc cupiunt,*
Quibus non eſt copia. MI. *ecaſtor haud mirum, ſi te habeat carum*
Hominem tam pulchrum, & præclara virtute, & forma, & factis.
Ecquis dignior fuit, homo qui eſſet? PA. *non hercle humanum eſt ergo:*
Nam volturio plus humani credo eſt. PY. *magnum me faciam*
Nunc, quoniam illæc me collaudat. PA. *viden' ignavum, ut ſeſe inferat!*
Quin tu huic reſponde? hæc illæc eſt ab illa quam dudum.
PY. *Quâ nam ab illarum? nam ita me occurſant multæ: meminiſſe haud poſſum.*
MI. *Ab illâ, quæ digitos deſpoliat ſuos, & tuos digitos decorat.*
Nam hunc annulum ab tui cupiente huc detuli huic, qui porro.
PY. *Quid nunc tibi vis, mulier? memora.* MI. *ut, quæ te cupit, eam ne ſpernas.*
Quæ per tuam nunc vitam vivit. ſit, nec ne ſit, ſpes in te uno eſt.
PY. *Quid nunc volt?* MI. *te compellare, & complecti, & contrectare.*
Nam niſi tu illi fers ſuppetias, jam illa animum deſpondebit.
Age, mi Achilles, fiat quod te oro. ſerva illa pulchram pulchre:
Exprome benignum ex tete ingenium, urbicape, occiſor regum.

52. *Non hercle humanum eſt ergo: nam volturio, &c.*] Mihi omnis joci argutia in ambiguitate ſententiæ videtur conſiſtere. Ambiguitas vero in vocibus illis duabus; *Eſt*, & *Volturio*. Nam cum videatur dicere; Volturio plus humanitatis ineſſe, quam Glorioſo huic; aliud longe diverſum ſalſe ſignificat, primum in caſu τῷ *Volturio* Comico ludens, qui tametſi prò Dativo poſitus exiſtimari poſſit, tamen Nominandi caſus intelligendus; ut ſit, *Volturio, Volturionis.* (Sic *lanio*, & *lanius*: *longurio* & *longurius*; aliaque multa.) Deinde *Eſt* haud quidem pertractate aut ſimpliciter, verum pro *edit* poſitum accipere debemus. innuitque, *Volturium plus humani*, id eſt, humanæ carnis (interim dum in cadaveribus depaſcendis deditus eſt) roſtro vellicatim carpere, quam Pyrgopolinicem poſſideret ſententia nimiæ veriſimilitudinis ergo, quamvis urbana vel ridicula potius. *Douz.*

58. *Detuli huic.*] Scil. Palæſtrioni. *Qui porro.*] Scil. tibi traderet.

PY. *Heu Hercle odioſas res! quoties hoc tibi, verbero, ego interdixi,*
Meam ne ſic volgo polliciteris operam? PA. *audin' tu mulier?*
Dixi hoc tibi dudum, & nunc dico: niſi huic verri affertur merces,
Non hic ſuo seminio quamquam porculam impertiturus eſt. — *Mſſ.* porculem: *Edd. ant.* porculeam.
MI. *Dabitur quantum ipſus pretii poſcet.* PA. *talentum Philippum huic opus auri eſt.*
Minus ab nemine accipiet. MI. *heu ecaſtor nimis vile eſt tandem!* — *Alii* nimis vili'ſt tandem.
PY. *Non mihi avaritia unquam innata eſt: ſatis eſt divitiarum.*
Plus mihi auri mille eſt modiorum Philippei. PA. *præter theſaurum.*
Tum argenti montes non maſſas habet. Ætna mons non æque altus.
MI. *Heu ecaſtor hominem perjurum.* PA. *ut ludo!* MI. *quid ego? ut ſublecto os!* PA. *ſcite.*
MI. *Sed amabo, mitte me actutum.* PA. *quin tu huic reſpondes aliquid,*
Aut facturum, aut non facturum. quid illam miſeram animi excrucias,
Quæ nunquam male de te merita eſt? PY. *at jube eampſe exire huc ad nos,*
Dic me omnia quæ volt facturum. MI. *facis nunc ut facere æquom;*
Quod quæ te volt, eandem tu vis. PA. *non hic inſulſum habet ingenium.*

67. *Huic verri.*] Porco non caſtrato: cui opponitur *majalis.*

68. *Non hic ſuo ſeminio quamquam porculam, &c.*] Porculam ſui ſeminis hic verres admiſſarius participabit. *Lucr.* lib. 3. —— *ſuo cum ſemine ſeminioque*; *ſeminium* hic & ſemen & proles eſſe poteſt. *Turneb.*

74. *Quid ego? ut ſublecto os?*] Quam ſcitè ei palpando os demulceo? V. N. Caſ. act. 5. 4.

79. *Quod quæ te volt.*] Ita reſtitui ex ambigua ſcriptura Mſſ. ſec. *Quod ipſe vult eandem.* Alter: *Quodque te volt eadem,* Gruterus.

Mi. *Quomque me oratricem haud ſpreviſti, ſiviſtique exorare ex te.*
Quid eſt? ut ludo! Pa. *nequeo hercle quidem riſu me admoderarier.*
Ob eam cauſam huc abs te avorti. Py. *non edepol tu ſcis mulier,*
Quantum ego honorem nunc illi habeo. Mi. *ſcio, & iſtuc illi dicam.*
Pa. *Contra auro alii hanc vendere potuit operam.* Mi. *iſtuc pol tibi credo.*
Pa. *Meri bellatores gignuntur, quas hic prægnantes fecit.*
Et pueri annos octingentos vivunt. Mi. *væ tibi nugator.*
Py. *Quin mille annorum perpetuo vivunt, ab ſeculo ad ſeclum.*
Pa. *Eo minus dixi, ne hæc cenſeret me advorſum ſe mentiri.*
Mi. *Perii, quot hic ipſe annos vivet, quojus filii tam diu vivunt?*
Py. *Poſtriduo natus ſum ego, mulier, quam Juppiter ex Ope natus eſt.*
Pa. *Si hic pridie natus foret, quam ille eſt, hic haberet regnum in cœlo.*
Mi. *Jam jam ſat amabo eſt, ſinite abeam, ſi poſſum, viva à vobis.*
Pa. *Quin ergo abis, quando reſponſum eſt.* Mi. *ibo atque illam huc adducam.*

82. *Huc abs te avorti.*] Pro illis, *ob eam cauſam huc abs te avorti*, una littera adjecta putem legendum; *ob eam cauſam hunc abs te avorti.* Id eſt hunc militem, abs te avorti, ut poſſem tibi hæc dicere ſecreto. *Salmaſ.*

85. *Meri bellatores.*] *Merum*, quid ſit, aut eo ut veteres uſi, paucos reperias, qui intelligant; nullum, qui explicarit. Putant vulgo nihil eſſe aliud, quam *ſolum*: & errant. *Merus* igitur à linguæ Latinæ auctoribus ponitur pro vero, præſtanti; non ficto, aut ſimulato: pro inſigni, vehementi. Ita *merum lac*, in Lucret. eſt recens, bonum, purum putumque. Cic. *ſcelera mera loquuntur.* Idem, *meras proſcriptiones, meros Sullas attendere.* Idem *meram bilem, mera monſtra nunciare. meros Principes à Schola Iſocratis exiiſſe.* quem locum tentarunt ſcioli. *Meros bellatores* dixit Plautus. Hoc autem totum à Græcis ſumptum eſt, apud quos admirabili venuſtate ἀκράτως ponitur: ἄκρατος ὀργὴ, ἄκρατον ψεῦδος, &c. *Giſan.*

92. *Viva.*] Ἰδιωτισμὸς hominis ab aliqua re abhorrentis. Cum enim moleſtam ſibi fuiſſe alicujus garrulitatem volebant indicare, dicebant ſe adeo fuiſſe enectos. Sic Horatius metuit, ne à ſuo illo garrulo enecetur. Ita θάνατον ſive *morbum* ſibi eſſe dicebant rem auditu moleſtam. Sophocles, οἴμοι θάνατος ἦν τάδ' ἀκούειν. Cicero ſæpe *mortis inſtar putare, &c.* Caſaub.

95. Ut

Quam propter opera eſt mihi. nunquid vis? PY. *ne magis ſim pulcher, quam ſum:*
Ita me mea forma ſollicitum habet. PA. *quid hîc nunc ſtas, quin abis?* MI. *abeo.*
PA. *Atque adeo, audin' tu? dicito docte & cordate.*
MI. *ut cor ei ſaliat.* — *Cam.* MI. *cura aliud.*
PA. *Philocomaſio dic, ſi eſt hîc, domum ut tranſeat: hunc hîc eſſe.*
MI. *Hîc cum mea hera eſt, clam noſtrum hunc ſermonem ſublegerunt.*
PA. *Lepide factum eſt: jam ex ſermone hoc gubernabunt doctius porro*
Rem. MI. *me morare.* PA. *abeo; neque te moror, neque te tango, neque te. taceo.* — *Diff.* MI. me morare. abeo. PA. neque te mor. &c. neque te teneo. PY. jube, &c. MI. jam iſti, &c.
PY. *Jube maturate illam exire huc. jam iſti rei prævortemur.*

95. *Ut cor ei ſaliat.*] Id germanum cenſeo: ut alludat Ancilla ad id, quod Servus dixerat, *Cordate*; in amore autem vehementi cor ſubſilire ſolet. *Lipſius.*

101. *Jube maturate illam.*] *Maturate properare* eſt feſtinationis moderatæ, ut *leniter feſtinare*, tardioris maturationis, quod commendabat Auguſtus cap. 25. *Sueton.* Mercer.

ACTUS QUARTI SCENA TERTIA.

PYRGOPOLINICES, PALÆSTRIO.

QUid mihi nunc es auctor, ut faciam, Palæſtrio,
De concubina? nam nullo pacto poteſt
Prius hæc in ædes recipi, quam illam omiſerim.
PA. *Quid me conſultas, quid agas? dixi equidem tibi,*
Quo pacto id fieri poſſit clementiſſume.
Aurum atque veſtem omnem muliebrem habeat ſibi,
Quæ illi inſtruxiſti: ſumat, habeat, auferat.
Dicaſque tempus maxumum eſſe, ut eat domum:
Sororem geminam adeſſe & matrem, dicito,

8. T*Empus maximum.*] Id eſt, ultimum, poſt quod nulla ſupereſt alia occaſio id agendi, de quo agitur. Tacitus Agric. *Impavite expeditionibus magnum diem. Magnum diem*, hoc eſt, ultimum, ſupremum. *Boxhorn.*

Quibus concomitata recte deveniat domum.
PY. *Quî tu ſcis eas adeſſe?* PA. *quia oculis meis*
Vidi hîc ſororem eſſe ejus. PY. *convenitne eam?*
PA. *Convenit.* PY. *ecquid fortis viſa eſt?*
PA. *omnia*
Vis obtinere. PY. *ubi matrem eſſe ajebat ſoror?*
PA. *Cubare in navi lippam atque oculis turgidis,*
Nauclerus dixit, qui illas advexit, mihi.
Is ad hos nauclerus hoſpitio divortitur.
PY. *Quid is? ecquid fortis?* PA. *abi ſis hinc: nam tu quidem*
Ad equas fuiſti ſcitus admiſſarius,
Qui conſectare qua mares, qua fœminas.
PY. *Hoc age nunc.* PA. *iſtuc.* PY. *quod das conſilium mihi:*
Te cum illâ verba facere de iſta re volo;
Nam cum illa ſane congruus ſermo tibi.
PA. *Quin potius, quom tute ades, tuam rem tute agas.*
Dicas uxorem tibi neceſſum eſſe ducere,
Cognatos perſuadere, amicos cogere.
PY. *Itane tu cenſes?* PA. *quid ego ni ita cenſeam?*
PY. *Ibo igitur intro: tu hîc ante ædis interim*
Speculare, ut ubi illæc prodeat, me provoces.
PA. *Tu modo iſtuc cura, quod agis.* PY. *curatum id quidem eſt.*
Quin ſi voluntate nolet, vi extrudam foris.
PA. *Iſtuc cave faxis: quin potius per gratiam*
Bonam abeat abs te, atque illæc, quæ dixi, dato.

Schopp. omnia vita obnixe.

13. *Ecquid fortis viſa eſt.*] Quare *pulcer* inſpiretur, ratio declarat. Fuit enim Græcum πελόχλς, id eſt, *fortis:* ſic omnium doctiſſimus Poëta 7. Æn. ℣ſ. 656.
— *Satus Hercule pulcro*
Pulcer Aventinus.
Igitur Romani, qui omnia ponerent in fortitudine, eum demum bonum & formoſum putarunt, qui eſſet fortis. Itaque *Fortis* quoque pro pulcro poſitum eſt apud Plautum hoc loco, neque ſine ratione: exemplo enim Græcorum factum eſt, qui καλὸν æque & *formoſum* & *bonum* ſignificarunt. at bonus, fortis eſt: malus autem κακός, imbellis; unde *Cacula*, qui in numero Militum non eſſent, σῶσαι τὸ χάζεσθαι, quod eſt cedere. χάζειν τυδέιδη. *Scaliger.* Vide etiam notas Bacch. 2. 2.

32. *Per gratiam bonam abeat.*] Sic JC. dicunt, matrimonium diſſolvi *bona gratia:* ἀγαθῇ χάριτι, *bona venia, amicabili ſeparatione*, μετ' ὀλίγης αἰτίας: *ſine querela*, ἄνευ μέμψεως.

Aurum, ornamentaque, quæ illi inſtruxiſti, ferat.
PY. *Cupio hercle.* PA. *credo te facile impetraſſere.*
Sed abi intro, noli ſtare. PY. *tibi ſum obediens.*
PA. *Nunquid videtur demutare, atque uti ego*
Dixi eſſe vobis dudum hunc mœchum Militem?
Nunc ad me ut veniat, uſu'ſt, Acroteleutium,
Ancillula ejus & Pleuſides. proh Juppiter,
Satin' ut commoditas uſquequaque me adjuvat!
Nam quos videre exoptabam me maxume,
Una exeunteis video hinc è proxumo.

37. *Demutare.*] Id eſt, alius eſſe quam qualem eum eſſe dudum dixi. *Taubm.*

ACTUS QUARTI SCENA QUARTA.

ACROTELEUTIUM, MILPHIDIPPA, PLEUSIDES, PALÆSTRIO.

SEquimini, ſimul circumſpicite, ne quis adſit arbiter.
MI. *Neminem pol video, niſi hunc, quem volumus conventum.* PA. *& ego vos.*
MI. *Quid agis, noſter architecte?* PA. *egone architectus? vah!*
MI. *quid eſt?*
PA. *Qui enim non ſum dignus præ te, ut figam palum in parietem.* Douz. quia enim.
AC. *Eja vero.* PA. *nimis facete, nimiſque facunde mala eſt.*
Ut lepide deruncinavit Militem! AC. *at etiam parum.*
PA. *Bono animo es, negotium omne jam ſuccedit ſub manus.*
Vos modo porro, ut occepiſtis, date operam adjutabilem.
Nam ipſe Miles concubinam intro abiit oratum ſuam,
Ab ſe ut abeat cum ſorore & matre Athenas. AC. *eu, probe!*
PA. *Quin etiam aurum atque ornamenta, quæ ipſe inſtruxit, mulieri*
Omnia dat dono, ſe ut abeat, ita ego conſilium ei dedi. Douz. à ſe ut abeat.

4. QUI *enim non ſum dignus.*] Tantum abeſt, ut architecti nomen merear, tecum comparatus: ut dignus non ſim, qui palum figam in parietem: quod tamen quivis poteſt, etiam architecturæ imperitus.

6. *Deruncinavit.*] Vide notas Capt. act. 3. ſc. 4. ỿſ. 108.

12. *Se ut abeat.*] Sic in Prologo Mercatoris: *Quem navi abire vetui.* Fruſtra ergo ille conjector: *ſed ut abeat.* Gronovius.

PL. *Facile iſtuc quidem eſt, ſi & illa volt, & ille autem cupit.*
PA. *Non tu ſcis,* CUM EX ALTO *puteo ſurſum ad ſummum eſcenderis,*
Maxumum periculum inde eſſe, à ſummo ne rurſum cadas?
Nunc hæc res apud ſummum puteum geritur: ſi proſenſerit
Miles, nihil hinc ferri poterit hujus. nunc quam maxume
Opus eſt dolis. PL. *domi eſſe ad rem video ſilvæ ſatis:*
Mulieres tres: quartus tute es, quintus ego, ſextus ſenex.
PA. *Quot apud nos fallaciarum eſt exciſum! certo ſcio*
Oppidum quodvis videtur poſſe expugnari dolis,
Date modo operam. AC. *id nos ad te, ſi quid velles, venimus.*
PA. *Lepide facitis. nunc hanc tibi ego impero provinciam.*
AC. *Impetrabis, Imperator, quod ego potero, quod voles.*
PA. *Militem lepide & facete & laute ludificarier*
Volo. AC. *voluptatem mecaſtor mihi imperas.*
PA. *& ſcin' tu quemadmodum?* — Dous. at ſcin' quemad. &c.
AC. *Nempe ut aſſimulem me amore iſtius differri.* PA. *rem tenes.*
AC. *Quaſique iſtius cauſſâ amoris ex hoc matrimonio*
Abierim, cupiens iſtius ſumme nuptiarum. PA. *ordine is:*
Niſi modo unum hoc: haſce eſſe ædes dicas dotalîs tuas:
Hinc ſenem abs te abiiſſe, poſtquam feceris divortium;
Ne ille mox vereatur introire in alienam domum.
AC. *Bene mones.* PA. *ſed ubi ille exierit intus, iſtîc te procul*
Ita volo aſſimulare, præ illius formâ, quaſi ſpernas tuam,
Quaſique ejus opulentitatem reverearis, & ſimul
Formam amœnitatis illius, faciem, pulchritudinem
Collaudato. ſatin' præceptum'ſt? AC. *teneo. ſatin' eſt, ſi tibi*
Meum opus ita dabo expolitum, ut improbare non queas?
PA. *Sat habeo. nunc tibi viciſſim quæ imperabo.* PL. *dicito.*

17. *Poterit hujus.*] Laudo judicium *Jani Guil.* qui [illegible] collocat poſt *hujus.* Nihil hujus rei, inquit, quam ſtruimus, confici poterit, nihilque hujus auferri, ſi Miles dolos olfecerit. quare nunc cum maxime dolis utendum eſt caute. *Acidal.*

30. *Niſi modo unum hoc.*] Scil. addas velim. *Ædes dicas dotales tuas.*] Ex quo factum, ut, ſoluto jam matrimonio, ad te reverſæ fuerint.

38. *Expolitum.*] V. N. Aſin. 5. 2. 42. *Cas-*

PA. *Quam extemplo hoc erit factum, ubi intro hac abierit, tu illico*
Facito ut venias huc ornatu nauclerico,
Cauſiam habeas ferrugineam, culcitam ob oculos laneam,
Palliolum habeas ferrugineum: (nam is colos thalaſſicu'ſt)
Id connexum in humero lævo, expapillato brachio,
Præcinctus aliqui, aſſimulato quaſi gubernator ſies.
Atque apud hunc ſenem omnia hæc ſunt: nam is piſcatores habet.
PL. *Quid? ubi ero exornatus, quin tu dicis, quid facturus ſim?*
PA. *Huc venito, & matris verbis Philocomaſium arceſſito,*
Ut, ſi itura jam eſt Athenas, eat tecum ad portum cito:
Atque adjubeat ferri in navim, ſi quid imponi velit.
Niſi eat, te ſoluturum eſſe navim: ventum operam dare.
PL. *Satis placet pictura, perge.* PA. *ille extemplo illam hortabitur*
Ut eat, ut properet, ne mora ſit matri. PL. *multimodis ſapis.* (y Gul. medice ſapis.)
PA. *Ego illi dicam, ut me adjutorem, qui onus feram ad portum, roget.*

42. *Cauſiam.*] *Cauſia*, pileus latas oras ac margines habens, ad prohibendum Solis æſtum: à *καίω*, *incendo, uro.* Val. Max. lib. 5. cap. 1. *Cauſea, qua velatum caput ſuum more Macedonum habebat, texit.* Suidas: Καυσία, εἶδος πίλου βαρβαρικοῦ. Et notetur habitus naucleri. *Culcitam.*] *Tomenta* proprie ſunt ex ciliciis pilis: *borram* vulgo vocamus; iis igitur tomentis aut ciliciis pilis implebant culcitas. Tamen olim, ut etiam hodie, culcitæ inferciebantur acere, & glumis ſpicarum. Et quicquid omento inculcabant, vocabant *culcitam*: unde ei nomen. itaque *centunculum*, quod Dioſc. πίνωμα vocat, id eſt, *pulvillum*, culcitam appellat hic Plautus. *Scaliger.* Jubet ut oculi vitium ſimulet; nam id genus hominum laneum paniculum oculis prætendebat. qui mos etiam hodie obtinet: dicebanturque *Lanoculi.* Feſtus: *Lanoculus, qui lana tegit oculi vitium.* Meurſ.

44. *Exaffilato.*] Recte ſe habet, *expapillato brachio.* Quam ſcripturam etiam agnoſcit breviator Feſti his verbis; *Expapillato brachio, exerto, quod cum fit, papilla nudatur.* Quod in quibuſdam veteribus Gloſſis ac libris legitur, *exfafillato* ex mendo eſt, ut cum *trofæum* pro *tropæum* ſcribitur. Apud Placidum in Gloſſis ſcribitur, *exfafillato* pro *expapillato.* Apud eundem Feſti abbreviatorem *effafilatum* corrupte pro eodem legitur, quod à *filo* deducit, quod omnes *exerto brachio* ſunt *exfilati, id eſt, extra veſtimentum filo contextum.* Quod ineptum mihi videtur. Non enim *effafilatum* poteſt deduci à filio, niſi legatur, *exaffilatum.* In eadem ſignificatione poſitum apud eundem reperitur *exinfulatum*; *exinfulabat*, inquit, *exertabat. Inſulas enim ſacerdotum filamenta vocabant.* Salmaſ.

52. *Pictura.*] Fallaciæ in Militem ſtruendæ deſcriptio. *Lambin.*

Ille jubebit me ire cum illa ad portum. ego adeo, ut tu ſcias,
Prorſum Athenas protinus abibo tecum. PL. *atque ubi illo veneris,*
Triduum ſervire nunquam te, quin liber ſis, ſinam.
PA. *Abi cito, atque ornare.* PL. *nunquid aliud?* PA. *hæc ut memineris.*
PL. *Abeo.* PA. *& vos abite hinc intro actutum, nam illum hinc ſat ſcio*
Jam exiturum eſſe intus. AC. *celebre apud nos imperium tuum eſt.*
PA. *Agite, abſcedite ergo: ecce autem commodo aperitur foris.*
Hilarus exit, impetravit; inhiat, quod nuſquam eſt, miſer. *Mſ.* hilarius;

60. *Celebre apud nos.*] *Celeber* in nonnullis veteribus gloſſis exponitur, *prior, primus.* Vult ergo, primo loco ſibi eſſe imperium Palæſtrionis. Sed an male legeretur, *celere?* Quaſi dicat; Nos tibi imperanti nequaquam in mora futuri ſumus: celeriter tuum præcipientis imperiū exſequemur. Cogitent eruditi. *Boxh.*

ACTUS QUARTI SCENA QUINTA.

PYRGOPOLINICES, PALÆSTRIO.

QUod volui, ut volo, impetravi per amicitiam & gratiam *A Philocomaſio.* PA. *quidnam tam intus fuiſſe te dicam diu?*
PY. *Nunquam ego me tam ſenſi amari, quam nunc ab illa muliere.*
PA. *Quid jam?* PY. *ut multa verba fecit, ut lenta materies fuit!*
Verum poſtremo impetravi ut volui, donavique ei
Quæ voluit, quæ poſtulavit: te quoque ei dono dedi.

4. UT *lenta materies fuit!*] Verum quidem eſt, *lentum* Latine nonnunquam dici, quod flexibile & ſequax eſt. Recte Papias in Gloſſis; *Lentum, molle, tenue, & quidquid flexibile eſt.* Sed nemo facile verum eſſe credat, quod tamen eſt veriſſimum, poſtremos Plauti interpretes *lenta* ea ſignificatione hic accepiſſe. Miſeret me ἀβλεψίας. Quanto rectius Lambinus? Ut longum negotium fuit? Nec aliud voluiſſe Plautum, verſiculus proximus ſatis oſtendit. *Boxh.* *Ut lenta materies fuit.*] *Lenta materies*, eſt quæ tarde expeditur. Sic Cicero: *Teucris illa lentum negotium.* Quod recte adhibuerant interpretes. Sed adjecerant alia quæ parum huc faciunt. *Gronovius.*

ro Op:

Pa. *Etiam me? quomodo ego vivam ſine te?* Py. *age, es animo bono:*
Idem ego te liberabo; nam ſi poſſet ullo modo
Impetrari ut abiret, ne te abduceret, operam dedi:
Verum oppreſſit. Pa. *Deos ſperabo, teque poſtremo, tamen*
Etſi iſtuc mihi acerbum'ſt, quia hero te carendum eſt optumo,
Saltem id volupe eſt, cum ex virtute forma evenit tibi
Meâ operâ ſuper hanc vicinam, quam ego nunc concilio tibi.
Py. *Quid opu'ſt verbis? libertatem tibi ego & divitias dabo,*
Si impetras. Pa. *reddam impetratum.* Py. *at geſtio.* Pa. *at modice decet;*
Moderare animo: ne ſis cupidus. ſed eccam ipſam, egreditur foras.

10. *Oppreſſit.*] Pervicit, ut te ſecum abduceret.

Actus Quarti Scena Sexta.

Milphidippa, Acroteleutium, Pyrgopolinices, Palæstrio.

Hera, eccum præſto Militem. Ac. *ubi eſt?* Mi. *ad lævam, videto,*
Aſpicito limis oculis, ne ille nos ſe videre ſentiat.
Ac. *Video. edepol nunc nos tempus eſt malas pejores fieri.*
Mi. *Tuum eſt principium.* Ac. *obſecro, tute ipſum conveniſti?*
Ne parce voci, ut audiat. Mi. *cum ipſo pol ſum ſequuta*
Placide ipſa dum libitum eſt mihi, otioſe, meo arbitratu, ut volui.
Py. *Audin' quæ loquitur?* Pa. *audio. quam læta eſt, quia adit ad te!*
Ac. *O fortunata mulier!* Py. *ut amari videor!* Pa. *dignus es.*
Ac. *Permirum ecaſtor prædicas, te adiſſe atque exoraſſe.*

5. L*Ocuta, &c.*] *Secuta* temere interpolatum à doctis viris, cum ſit probiſſimum. Nam, *ſeco*, & *ſequor*, antiqui pro *dicere* uſurpabant. hinc *ſequeſter* & *inſequo*. Livius Andronic.
Inſeque Muſa virum verſutum.
Ovid. 13. Met.
— *Refer, ô cariſſima, dixit:*
Neve tui cauſſam tege, ſum tibi fida, doloris.
Nereis his contra reſecuta Crataide natum eſt.
Dixit *reſequi*, ut Sabini *reloqui*. Meurſius.

Per epiſtolam, aut per nuncium, quaſi regem, adiri eum ajunt.
MI. *Namque edepol vix fuit copia adeundi atque impetrandi.*
PA. *Ut tu inclitus apud mulieres!* PY. *patiar, quando ita Venus volt.*
AC. *Veneri pol habeo gratiam, eandemque & oro & quæſo,*
Ut ejus mihi ſit copia quem amo, quemque expeteſſo;
Benignuſque erga me ut ſiet, quod cupiam ne gravetur.
MI. *Spero ita futurum, quanquam illum multæ ſibi expeteſſunt:*
Ille illas ſpernit ſegregatque ab ſe omnes, extra te unam.
AC. *Ergo iſte metus me macerat, quod ille faſtidioſus eſt,*
Ne oculi ejus ſententiam mutent, ubi viderit me.
Atque ejus elegantia meam extemplo ſpeciem ſpernat.
MI. *Non faciet, bonum animum habe.* PY. *ut ipſa ſe contemnit!*
AC. *Metuo, ne prædicatio tua nunc meam formam exſuperet.*
MI. *Iſtuc curavi, ut opinione illius pulchrior ſis.*
AC. *Si pol me nolet ducere uxorem, genua amplectar,*
Atque obſecrabo alio modo: ſi non quibo impetrare,
Conſciſcam letum. vivere ſine illo ſcio me non poſſe.
PY. *Prohibendam mortem video mulieri. adibon'?* PA. *minime.*
Nam tu te vilem feceris, ſi te ultro largiere.
Sine ultro veniat, quæritet, deſideret, exſpectet.
Summovere iſtam vis gloriam quam habes? cave ſis, faxis. *Alii niſi immunere iſt. &c. cave faxis.*
Nam nulli mortali ſcio obtigiſſe hoc, niſi duobus,

10. *Per epiſtolam aut per nuncium.*] Neſcio cur viri eruditi *Regem* hic dici velint κατ' ἐξοχὴν Regem Perſarum. Reges, aut regia poteſtate omnes per epiſtolam, aut per ſere nuncium adibantur. Tacit. 4. Annal. de Tiberio; *Moris quippe tum erat, quanquam præſentem, ſcripto adire.* Apulejus de Deo Socratis; *Inter homines, qui fortunæ munere opulentia elatus, & uſque ad regni mutabilem ſuggeſtum & pendulum tribunal evectus eſt, raro aditur, & longe remotis arbitris in quibuſdam dignitatis ſuæ penetralibus degit.* Sic & majeſtati & ſecuritati conſuli credebatur. *Boxhorn.* *Quaſi regem.*] *Regem* hic dicit Plautus κατ' ἐξοχὴν Regem Perſarum, quem per epiſtolam aut per nuntium adibant: ut vulgo notum. In hoc autem ἑλληνίζει. nam Græci βασιλέα ἁπλῶς τὸν Περσῶν appellabant. Sed & Μέγας βασιλεὺς dicebatur. Scio tamen *Reges* dictos πλουσίους καὶ εὐδαίμονας. Sed hic nullum locum habebunt. *Briſſon.*

26. *Conſciſcam letum.*] Hoc ipſo ſummam præ ſe fert amoris vehementiam. Eodemque mimo fœminæ heredipetæ, à Simone neglectæ, minantur ſibi ſe illaturas necem, ut refert *Lucianus* in Somnio.

32. *Flam-*

Tibi & Phaoni Lesbio, tam miſere ut amarentur.
AC. *Eo intro. abi tu: illum evocato foras, mea Milphidippa.*
MI. *Immo opperiamur, dum exeat aliquis.* AC. *durare nequeo,*
Quin eam intro. MI. *occluſæ ſunt fores.* AC. *effringam.*
MI. *ſana non es.*
AC. *Si amavit unquam, aut ſi parem ſapientiam hic habet ac formam,* (Edd. vet. habet ad formam.)
Per amorem ſi quid fecero, clementi animo ignoſcet.
PA. *Ut, quæſo, amore perdita eſt hæc miſera?* PY. *mutuum fit.*
PA. *Tace: ne audiat.* MI. *quid aſtitiſti obſtupida? cur non pultas?*
AC. *Quia non eſt intus, quem ego volo.* PA. *qui ſcis?* AC. *ſcio edepol, ſcio.*
Nam odore naſum ſentiat, ſi intus ſiet. PY. *ariolatur.*
Quia me amat, propterea Venus fecit eam ut divinaret.
AC. *Neſcio, ubi hic prope adeſt, quem expeto videre: olet profecto.*
PY. *Naſo pol jam hæc quidem videt plus, quàm oculis.* PA. *cæca amore eſt.*
AC. *Tene me obſecro.* MI. *cur?* AC. *ne cadam.* MI. *quid ita?* AC. *quia aſtare*
Nequeo, ita animus per oculos meos defit. MI. *Militem pol*
Tu aſpexiſti. AC. *ita.* MI. *non video, ubi eſt?* AC. *videres pol, ſi amares.*
MI. *Non edepol tu illum magis amas, quam egomet, ſi per te liceat.*
PA. *Omnes profecto mulieres te amant, ut quæque aſpexit.*
PY. *Neſcio tun' ex me hoc audieris, an non: nepos ſum Veneris.*

32. *Phaoni Lesbio.*] Quem perdite amavit Sappho: & ob cujus in Sicilia tum peregrinantis amorem, ex Leucate Epiri promontorio in mare præcipitem ſeſe jactavit. Cujus Epiſtol. molliſſ. legere eſt apud Ovid. numero XXI.

33. *Eo intro.*] Loquitur non ut quæ introit, ſed quæ geſtit introire. Ita ſupra dixit Miles; *properando excrucior.* Non quod properaret reapſe, ſed quod vellet. Non ipſa Acroteleutium it, ſed ire Ancillam jubet, ipſa interim ire geſtit. *Acidalium* ergo vulgatam lectionem incuſantem mutantemque non audio. *Boxhornius.*

41. *Nam odore naſum ſent.*] Ita Mſſ. *Sagax naſum.* Curcul. 1. 2.

50. *Nepos ſum Veneris.*] Hæc enim formoſos & fortunatos atque adeo venuſtos facit amatores. Vide infra act. 5.

56. *Lin-*

AC. *Mea Milphidippa, adi obſecro, & congredere.* PY. *ut me veretur!*

PA. *Illa ad nos pergit.* MI. *vos volo.* PY. *& nos te.* MI. *ut juſſiſti,*

Heram meam eduxi foras. PY. *video.* MI. *jube ergo adire.*

PY. *Induxi animum ne oderim, item ut alias, quando hoc oraſti.*

MI. *Verbum hercle facere non potis, ſi acceſſerit prope ad te.* Dous. facere non poteris.

Dum te obtuetur, interim linguam oculi præciderunt.

PY. *Levandum morbum mulieri video.* MI. *viden' ut tremit atque ex-*

Timuit, poſtquam te aſpexit? PY. *viri quoque armati idem iſtuc faciunt:*

Ne tu mirêre plus mulierem. ſed quid volt med agere?

MI. *Ad ſed eas: tecum vivere volt atque ætatem exigere.* Muſ. ait ad ſe ut eas.

PY. *Egon' ad illam eam, quæ nupta ſit? vir ejus eſt metuendus.*

MI. *Quin tua cauſſa exegit virum à ſe.* PY. *quid? qui id facere potuit?*

MI. *Quia ædes dotales hujus ſunt.* PY. *itane?* MI. *ita pol.* PY. *jube eam domum ire.*

Jam ego illic ero. MI. *vide ne ſis in exſpectatione,*

Ne illam animi excrucies. PY. *non ero profecto.* *abite.* MI. *abimus.*

PY. *Sed quid ego video?* PA. *quid vides?* PY. *neſcio quis eccum incedit*

Ornatu quidem thalaſſico. PA. *jam nos volt hic profecto:*

Nauclerus eſt hic quidem. PY. *videlicet arceſſit hanc hinc.* PA. *credo.*

56. *Linguam oculi præciderunt.*] Eleganter. Nam in amore, cum oculi cupide, quod amant, intuentur; non ſolum mens, ſed etiam lingua obmuteſcit: ita fit, ut quaſi præcipi & præcidi verba ab adſpectu videantur. *Lipſius.*

67. *Ornatu thalaſſico.*] Id eſt, marino. ſupra ſcen. 4. dixit, *ornatu nauclerico.*

ACTUS

ACTUS QUARTI SCENA SEPTIMA.

PLEUSIDES, PALÆSTRIO, PYRGOPOLINICES.

ALium alio pacto propter amorem ni ſciam — *Dous.* Si alium, &c. amorem neſciam.
Feciſſe multa nequiter, verear magis
Me amoris cauſſa hoc ornatu incedere.
Verum cum multos multa admiſſe acceperim
Inhoneſta, propter amorem, atque aliena à bonis;
Mitto jam, ut occidi Achilles cives paſſus eſt.
Sed eccum Palæſtrionem, ſtat cum milite:
Oratio alio mihi demutanda eſt mea.
MULIER profecto nata eſt ex ipſa mora.
Nam quævis alia quæ mora eſt æque, mora
Minor ea videtur, quam quæ propter mulierem eſt.
Hoc adeo fieri credo conſuetudine. — *V.C.* conſuetione.
Nam ego hanc arceſſo Philocomaſium. ſed fores
Pultabo. heus, ecquis hic eſt? PA. *adoleſcens, quid eſt?*
Quid tu ais? quid pultas? PL. *Philocomaſium quærito,*
A matre illius venio: ſi itura eſt, eat:
Omnes moratur: navim cupimus ſolvere.
PY. *Jam dudum res parata eſt. heus, Palæſtrio,*
Aurum, ornamenta, veſtem, pretioſum omne ut ferat.
Duc adjutores tecum ad navim qui ferant.
Omnia compoſita ſunt, quæ donavi, ut ferat.
PA. *Eo.* PL. *quæſo hercle propera.* PY. *non morabitur.*
Quid iſtuc, quæſo, quid oculo factum eſt tuo?
PL. *Habeo equidem hercle oculum.* PY. *at lævum dico.* PL. *eloquar.*
Maris cauſſa hercle iſtoc ego oculo utor minus. — *Mſſ.* Moris.

6. MItto jam.] Ita reſtituo è Mſſ. Objicit Achilli, quod deſidens apud naves Græcorum, civium perniciem non averteret. *Grut.*

10. *Quæ mora eſt æque mora.*] Mirum ſane poſtremis Plauti interpretibus placuiſſe Palmerii ſententiam, tradentis hic medio verſu *mora* longa priore poni, idemque ſignificare quod *ſtulta.* Morum illud plane & ſtolidum eſt. *Mora* vocabulum identidem hic repetitum, idem ſignificat. Sententia venuſtiſſima eſt. Mulier, dum moratur ſemper, ex ipſa mora nata videtur. Si quæ mulieris cauſſa mora ſit, major vulgo creditur, quam quæ, licet non ſit minor, viri, aut alterius alicujus rei gratia affertur. *Boxhornius.*

Nam ſi abſtinuiſſem amare: tanquam hoc uteret.
Sed nimis morantur me diu. PY. *eccos, exeunt.*

26. *Nam ſi abſtinuiſſem amare.*] Jocus elegantiſſimus & Plautino digniſſimus ingenio. Nam cum Pleuſides oculum ſibi lævum, ne agnoſceretur, obligaſſet; interrogatus à Milite, cur id faceret, urbaniſſime reſpondet, ſe id maris cauſſa facere. Nam, inquit, ſi à mare abſtinuiſſem, eo æque atque altero uterer. ludit autem Militem ambiguitate vocabuli. cum enim dicere videatur duabus vocibus: Si *à mare* abſtinuiſſem; non id dicit; ſed ſi *amare* abſtinuiſſem. revera enim amor ipſi in cauſſa fuerat, ut eo oculo minus uteretur: aut ſaltem ita fingeret. *Mare* autem ſexto caſu uſitatum. Ovidius:

—— *Libyco de mare carpat aquam.*

Idem lib. 3. Triſt. 2.

Exiguum pleno de mare carpat aqua.

Et lib. 4. de Ponto. 5.

—— *Euxino de mare vertet iter.*

Muret.

ACTUS QUARTI SCENA OCTVA.

PALÆSTRIO, PHILOCOMASIUM, PLEUSIDES, PYRGOPOLINICES.

QUid modi flendo, quæſo, hodie facies? PH. *quid ego ni fleam?*
Ubi pulcherrume egi ætatem, inde abeo. PA. *viden' hominem tibi,*
Qui à matre & ſorore venit? PH. *video.* PY. *audiſtin', Palæſtrio?*
PA. *Quid vis?* PY. *quin tu intus jubes efferri omnia, quæ iſti dedi?*
PL. *Philocomaſium, ſalve.* PH. *& tu ſalve.* PL. *materque & ſoror*
Tibi ſalutem juſſerunt dicere. PH. *ſalvæ ſient.*
PL. *Orant te ut eas, ventus operam dum dat, ut velum explicent.*
Nam matri oculi ſi valerent, mecum veniſſet ſimul.
PH. *Ibo, quanquam invita facio omnia: pietas ſic cohibet.* PL. *ſapis.*
PY. *Si non mecum ætatem egiſſet, hodie ſtulta viveret?*
PH. *Iſtuc crucior, à viro me tali abalienarier.*
Nam tu quamvis potis es facere uti fluat facetiis:
Et quia tecum eram, propterea animo eram ferocior. *Mercer.* nimio eram ferocior.

Eam nobilitatem amittendam video. PY. *nimium hæc flet.*
PH. *nequeo,*
Cum te video. PA. *habe bonum animum: ſcio ego, & quid doleat mihi.*
Nam nihil miror, ſi libenter, Philocomaſium, hîc eras.
Forma hujus, mores, virtus, animum attinuere hîc tuum.
Quin ego ſervos, quando aſpicio hunc, fleo, quia dijungimur.
PH. *Obſecro licet complecti, priuſquam proficiſco?* PY. *licet.*
PH. *O mei oculi, ô mi anime!* PA. *obſecro tene mulierem:*
Ne affligatur. PY. *quid iſtuc?* PA. *poſtquam abs te abit, animo male*
Factum eſt huic repente miſeræ. PY. *accurrite intro, atque afferte aquam.*
PA. *Nihil aquam moror.* PY. *cur?* PA. *malo, ne interveneris,*
Quæſo, dum reſipiſcit. PY. *capita inter ſe nimis nexa hice habent.*
Non placet: labra labellis ferruminant. PL. *acre malum:*
Tentabam ſpiraret an non. PY. *aurem admotam oportuit.*

Scil. labra & labella inter ſe ferunt admodum.

14. N*Equeo.*] Mœcha hic eſt; aut potius adultera *Lambini* interpretatio. Legitimus ſenſus talis eſt: Cum ipſe diceret Miles, nimis eam flere: illa hoc ait; non poſſe nimis ſe flere, ubi illum talem virum videat ultimo; & cogitet amplius non videndum. *Acidalius.*

20. *Tene mulierem.*] Cum enim Philocomaſium ſe exanimatam eſſe ſimularet, Palæſtrio hortatur Militem aut Pleuſid. ut eam retineat: ne ad terram gravi caſu allidatur. *Lambin.*

23. PA. *Malo merum. ne interveneris quæſo, dum reſipiſcit.*] Non video, quomodo τὸ *merum* h.c locum habere poſſit. Itaque ejiciendum cenſeo, ut ſpurium; præſertim quia Gruterus affirmat vocis *meri* nullum exſtare veſtigium in libris Mſſ. habent illi; *malo ne interveneris quæſo dum reſipiſcit.* Quæ haud dubie vera eſt lectio. Sententia eſt; Cum Philocomaſium tua cauſſa animi deliquium paſſa ſit, ne intervenias, dum malo, dum à deliquio reſipiſcit, & ad ſe redit; ne te conſpecto iterum animo linquatur. *Boxhorn.* In Mſſ. neque *merum* eſt, neque *ipſe*, quæ in vulgatis. Et facile admitto ſcripturam veterem: ſed tam *malo intervenire*, quam *malo reſipiſcere* diſplicet. Fingit ſervus, quum neſcio quid ſe malle vellet dicere, interrumpi orationem ſuam, dum accedit miles, & ipſe eum properat monere, ne quia conſpectus ejus mulierem exanimarit dolore diſcidii, rurſus illi ſe offerat miles, priuſquam ad ſe redierit, ne prorſus moriatur. revera autem ſentit, malle abeſſe militem, ne mimus pateſiat. *Gronovius.*

26. *Spiraret, an non.* PY. *aurem admotam oportuit.*] Mihi proba videtur lectio Gruterianæ editionis, *aurem admotam oportuit*, ſive ex libris illa ſit, ſive ex conjectura. Philocomaſium ſimulaverat animi deliquium. Ex ea occaſione oſculabatur eam Pleuſides, labra labris ejus jun-

Pl. *Sin' magis vis, ambos mittam.* Py. *nolo: retineat.* Pa. *fleo miſer.*
Py. *Exite, atque efferte huc intus omnia, iſti quæ dedi.*
Pa. *Etiam nunc ſaluto te, Familiaris, priuſquam eo.*
Conſervi conſervæque omnes bene valete & vivite.
Bene, quæſo, inter vos dicatis & mihi abſenti tamen.
Py. *Age, Palæſtrio, bono animo es.* Pa. *eheu nequeo, quin fleam,*
Quom abs te abeam. Py. *fer æquo animo.* Pa. *ſcio ego, quid doleat mihi.*
Ph. *Sed quid hoc? quæ res? quid video? lux ſalve.*
Pl. *Jam reſipiſti?* Ph. *obſecro, quem amplexa ſum*
Hominem? perii! ſumne ego apud me? Pl. *ne time, voluptas mea.*
Py. *Quid iſtuc eſt negotii?* Pa. *animus hanc modo hic reliquerat.*
Metuoque & timeo, ne hoc tandem propalam fiat nimis.
Py. *Quid id eſt?* Pa. *nos ſecundum ferre nunc per urbem hæc omnia,*
Ne quis tibi hoc vitio vortat. Py. *mea, non illorum dedi;*
Parvi ego illos facio: agite, ite cum diis benevolentibus.
Pa. *Tuâ ego hoc cauſſa dico.* Py. *credo.* Pa. *jam vale.* Py. *& tu bene vale.*
Pa. *Ite cito: jam ego aſſequar vos: cum hero pauca* etiam *loquar.* *Aſſ. pauca eloqui.*
Quanquam alios fideliores ſemper habuiſti tibi
Quam me, tamen tibi habeo magnam gratiam rerum omnium:
Et ſi ita ſententia eſſet, tibi ſervire mavelim

jungens. Non placere hoc ſibi ait miles, qui jam ſuſpicabatur aliud agi quam quod ſimulabatur. Ut excuſaret factum Pleuſides ac tegeret; dicit ſe tentaſſe ſpiraret an non. Reſpondet miles, nam perſona ejus hic reponenda eſt, *aurem admotam oportuit*. Si hoc tentare volebas, oportuit aurem admotam ori ejus, non os nec labra. *Salmaſ.*

34. *Lux ſalve.*] Philocomaſium, tanquam ad ſe rediens, & lucem diei, cujus uſuram videbatur amiſiſſe, reviſens, hæc loquitur. quod ſolemne iis, qui ex deliquio animi ſibi reſtituuntur. *Lamb.*

39. *Nos ſecundum ferre.*] *Secundum ferri*, dicuntur, quæ à ſervis ſectatoribus feruntur: ipſique pueri à pedibus, *ſecundum ire*, Amph. act. 1. 1. *Palmer.*

Multo, quam alii libertus eſſe. PY. *habe bonum animum.*
PA. *hau mihi!*
Cum venit mihi in mentem, ut mores mutandi ſient,
Muliebres mores diſcendi, obliviſcendi ſtratiotici.
PY. *Fac ſis frugi.* PA. *jam non poſſum, amiſi omnem libidinem.*
PY. *I, ſequere illos, me morere.* PA. *bene vale.* PY. *& tu bene vale.*
PA. *Quæſo, ut memineris, ſi forte liber fieri occeperim,*
Mittam nuncium ad te, ne me deſeras. PY. *non eſt meum.*
PA. *Cogitato identidem, tibi quam fidelis fuerim.*
Si id facies, tum demum ſcibis, tibi qui bonus ſit, qui malus.
PY. *Scio & perſpexi ſæpe: verum cum antehac, tum hodie maxume.*
PA. *Scies: immo hodie verum factum faxo poſt dices magis.*
PY. *Vix reprimor quin te manere jubeam.* PA. *cave iſtuc feceris.*
Dicent te mendacem, nec verum eſſe, fide nullâ eſſe te:
Dicant ſervorum præter me eſſe fidelem neminem.
Nam ſi honeſte cenſeam te facere poſſe, ſuadeam:

47. *Hau mihi!*] Latet inſigne mendum. nam membranæ concorditer, *harum.* tantum agnoſcitur. Et vero hæc vox ſuſpirioſo cum fletu efferenda: aut aliud quid excogitandum. *Grut.*

50. *Amiſi omnem libidinem.*] Ridicule voluntatem aut rationem dixit *libidinem.* nam *libido* eſt rationis expers voluntas. *Lamb.* Latet hic jocus à nemine animadverſus. Miles hortabatur Palæſtrionem, poſtquam cum ſcorto Philocomaſio abiret, ut bene ſe gereret, prout deceret frugi ſervum. ille nequiter ludit, tanquam de Venere loqueretur, reſpondetque, non poſſe ſe: amiſiſſe enim omnem libidinem. Fuit autem Romæ *Venus Frugi*, cujus templum *Frucinal* ſive *Frugi-nal*, apud Feſtum, &c. *Venus* vero *Frugi* ea eſt, quam veteres honeſtis amoribus præſidere credebant: quam *σωφρονικὴν* Gr. nominabant. *Meurſ.*

53. *Ne me deſeras.*] Ut mihi victum & cultum præbeas. *Lambin.* *Non eſt meum.*] Scilicet, bene meritos deſerere. *Lambin.*

57. *Scies: immo, &c.*] Non aliud puto mutandum in hoc verſu, niſi quod interrogatione ſcribendum, *Scis? immo hodie verum factis faxo poſt dices magis.* Quem hodie verum eſſe, comperiſti faxo magis poſtea ita eſſe factis dices. *Verum*, id eſt veriloquum & veracem. Atque ita accipiendum etiam in præcedente verſu, *Scio, & perſpexi ſæpe verum, cum antehac, tum hodie magis.* Ut apud Terentium, *verum ſcias.* Salmaſ. *Scies: immo hodie.*] Nihil mutari velim. Primum *Scies*, inquit, ſcilicet cum tempore, quam tibi fidelis fuerim. Poſtea hoc quaſi corrigens: *immo hodie*, vel hoc ipſo die, id *verum factum* eſſe *poſt dices magis.* Et plane contrarium ſentit ſervus ei, quod miles putat. Experietur enim nihil infidelius illo ſibi ſervo fuiſſe. *Gronovius.*

Verum non poteſt : cave faxis. PY. *abi, jam patiar quicquid eſt.*
PA. *Bene vale igitur.* PY. *ire melius eſt ſtrenue.* PA. *etiam nunc vale.*
PY. *Ante hoc factum hunc ſum arbitratus ſemper ſervom peſſumum :*
Eum fidelem mihi eſſe invenio, cum egomet mecum cogito.
Stulte feci, qui hunc amiſi. ibo hinc intro nunc jam
Ad amores meos. & ſenſi, hinc ſonitum fecerunt fores.

ACTUS QUARTI SCENA NONA.

PUER, PYRGOPOLINICES.

NE me moneatis : memini ego officium meum.
Ego jam conveniam illunc. ubi ubi eſt gentium,
Inveſtigabo : opera non parco mea. *Meurſ.* non parſo.
PY. *Me quærit illic, ibo huic puero obviam.*
PV. *Ehem te quæro : ſalve, vir lepidiſſume,*
Cumulate commoditate : præter ceteros
Duo dî quem curant. PY. *qui duo?* PV. *Mars & Venus.*
PY. *Facetum puerum.* PV. *intro te ut eas obſecrat.*
Te volt, te quærit, teque exſpectans deperit :
Amanti fer opem : quid ſtas? quin intro is? PY. *eo.*
PV. *Ipſus illic ſeſe jam impedivit in plagas.*
Paratæ inſidiæ ſunt. in ſtatu ſtat ſenex,
Ut adoriatur mœchum, qui formâ eſt ferox :
Qui omnes ſe amare credit, quæque aſpexerit,
Mulieres, eum odêre quâ viri, quâ mulieres.
Nunc in tumultum ibo : intus clamorem audio.

12. IN *ſtatu ſtat ſenex.*] Facete alludit ad modum, quo gladiatores ſe componebant, & colligebant in arma, inſigni cura ſui defendendi, alterius petendi. Quam ex arte poſituram, vocabant *ſtatum.* Sic Petron. de anu : *ſtatum præliantis componit.* hinc illud, *Stare in ſtatu : Stare in gradu.* Petron. *ego intorto circa brachium pallio, compoſui ad præliandum gradum.* Alluſit D. Hieronymus ad Demetr. *Quaſi in procinctu & acie ſtemus ſemper ad pugnam. Vult nos loco movere hoſtis, & de gradu decedere: ſed ſolidanda ſunt veſtigia.* Lucifer. Caralit. *Proximus Chriſtiani, nec proſperis nec adverſis de gradu dimoveri.* Lipſius.

ACTUS QUINTUS.

PERIPLECTOMENES, PYRGOPOLINICES, CARIO, SCELEDRUS.

DUcite iſtum: ſi non ſequitur, rapite ſublimem foras: Facite inter terram atque cœlum ut medius ſit, diſcindite.

PY. *Obſecro hercle, Periplectomene, te.* PE. *nequicquam hercle obſecras.*

Vide ut iſtic tibi ſit acutus, Cario, culter probe.

CA. *Quin jamdudum geſtit mœcho hoc abdomen adimere,*

Ut faciam quaſi puero in collo pendeant crepundia. Diſſ. faciam ut, quaſi puero, &c.

PY. *Perii!* CA. *haud etiam, numero hoc dicis. jam in hominem involo?*

PE. *Immo etiam prius verberetur fuſtibus.* CA. *multum quidem.*

PE. *Cur es auſus ſubagitare alienam uxorem, impudens?*

PY. *Ita me dii ament, ultro ventum eſt ad me.* PE. *mentitur: feri.*

PY. *Mane, dum narro.* PE. *quid ceſſatis?* PY. *non licet mihi dicere?*

PE. *Dic.* PY. *oratus ſum ad te venire huc.* PE. *quare auſus? hem tibi.*

6. UT *faciam.*] Ut faciam ei pendere abdomen, ſeu caudam ſalacem, (nam hanc forte, quæ ſtat in imo ventre, per abdomen ſignificat) quemadmodum pendent puero in collo crepundia. *V. Flor.*

7. CA. *Haud etiam numero.*] Peſſime hoc vulgo interpungitur. Ait, Nondum periiſti: numero hoc dicis. præmature periiſſe te dicis, præ ut peribis. *Acidal.* *Numero.*] *Numero*, pro, *nimium cito*, cur dictum ſit antiquitus, patet è lib. 2. Macrobii, ubi ſcribitur: *His Geometricis rationibus applicatur natura numerorum. Et Monas Punctum putatur: quia ſicut punctum corpus non eſt, ſed ex ſe facit corpora: ita Monas numerus eſſe non dicitur, ſed origo numerorum, &c.* Atque hinc *Puncto* aliquid & *Numero fieri*, dictum eſt; ac pro iiſdem plane uſurpatum: indidemque natum fortaſſe etiam verbum illud vetus: *Ingenium habere in numerato.* Douza.

PY. *Oh, hei! ſum ſatis verberatus, obſecro.* CA. *quam mox ſeco?*

PE. *Ubi lubet: diſtendite hominem divorſum, & diſpennite.* Meurſ. diſpennite hominem, &c. & diſtennite.

PY. *Obſecro hercle te, ut mea verba audias, priuſquam ſecat.*

PE. *Loquere: nondum nihili factus.* PY. *viduam eſſe cenſui:*

Itaque ancilla, conciliatrix quæ erat, dicebat mihi.

PE. *Jura, te nociturum eſſe homini nunc hâc de re nemini,* Mſſ al. hominem h.d.r. neminem.

Quod tu hodie hîc verberatus, aut quod verberabere,

Si te ſalvom hinc mittimus Venereum nepotulum.

PY. *Juro per Dianam & Martem, me nociturum nemini,*

Quod ego hîc hodie vapulo: ſed mihi id æque factum arbitror. Cam. vapularim, jureque id factum arb.

Et ſi inteſtatus non abeo, bene agitur pro noxia.

14. *Diſpendite.*] In Italia perticis metabantur antiquitus agros: Propertius l. 4. 1.

Abſtulerat miſeras pertica triſtis opes.

Barbari vero funibus: ut eſt in Sacris Literis; & apud Herodotum. Poſtea hunc funem etiam Romanis *arvipendium* nominatum invenio. In vet. Gloſſario peroptimo exponitur χοῖνος γεωμετρικός. Quare cum in Gallia diceretur *Arpennium* pro jugero, non puto magis Gallicam vocem eſſe, quam Latinam Gallis receptam, quaſi *arvipennium*. Sic Plauto *diſpennere*, hoc loco, pro *diſpendere*. Scalig.

16. *Nondum nihili factus.*] Nondum eviratus, ſeu caſtratus es. Ex hoc loco intelligere licet, Eunuchos, ſpadones, & ſimiles, qui *virilitatem*, ſive (ut Phædrus loquitur) *corpus amiſerunt*, eſſe *homines nihili*. Rigalt.

17. *Conciliatrix.*] Proprie. *Concilio*, in re lenocinii uſurpant etiam Petronius, & Ovid.

Non me nupſiſti conciliante ſeni.

Unde & *Conciliatrix*, pro, *adductrice*, id eſt, lena ſeu ſtupri ſequeſtra, Comicis frequentata.

21. *Per Dianam.*] Editio vetus, *per Venerem & Martem.* & vero *Diana* heic non convenit. totus enim decor in eo eſt, quod putidus iſte mœchus poſt verbera & verba ignominioſa, retineat adhuc arrogantem eam præſumptionem pulcritudinis ac fortitudinis; eaque propter per Deos earum præſides jurare pergit. *Taubm.* Lege: *Juro Nerienem & Martem.* Trucul. 2. 6. 34. *P. Scriverius.*

23. *Et ſi inteſtatus, &c.*] Ludit in ambiguo ſignificatu verbi *inteſtatus*, & *inteſtabilis*. Poteſt enim accipi, pro eo, qui teſticulis privatus eſt; & qui propter fraudem aliquam capitalem, quam admiſit, neque teſtis alteri eſſe, neque teſtes in ſua re adhibere, neque teſtamentum facere poteſt. Sic *inteſtabilis* alibi in Plauto eſt ἀτελής: ut contra τέλειος, ἔνορχος. *Lambin.*

PE. *Quid ſi id non faxis?* PY. *ut vivam ſemper inteſtabilis.*
CA. *Verberetur etiam, poſt tibi amittendum cenſeo.*
PY. *Dii tibi benefaciant ſemper, cum advocatus mihi bene es.*
CA. *Ergo des minam auri nobis.* PY. *quamobrem?* CA. *ſalvis teſtibus*
Ut te hodie hinc amittamus Venereum nepotulum,
Aliter hinc à nobis: ne ſis fruſtra. PY. *dabitur.* CA. *magis ſapis.*
De tunica, & chlamyde, & machæra ne quid ſperes, non feres.
Verberone etiam, antequam amittis? PY. *mitis ſum equidem fuſtibus.*
Obſecro vos. PE. *ſolvite iſtum.* PY. *gratiam habeo tibi.*
PE. *Si poſthac prehendero ego te hîc, arcebo teſtibus.* Mſſ. arcebo cestibus.
PY. *Cauſſam haud dico.* PE. *eamus intro, Cario.* PY. *ſervos meos*
Eccos video. Philocomaſium jam profecta eſt? dic mihi.
SC. *Jam dudum.* PY. *hei mihi!* SC. *magis dicas, ſi ſcias, quod ego ſcio:*
Namque ille, qui lanam ob oculum habebat, nauta non erat.
PY. *Quis erat igitur?* SC. *Philocomaſio amator.* PY. *quî tu ſcis?* SC. *ſcio.*
Nam poſtquam exierunt portâ, nihil ceſſarunt ilico
Oſculari atque amplexari inter ſe. PY. *Væ miſero mihi!*
Verba mihi data eſſe video. ſcelus viri Palæſtrio:
Is me in hanc illexit fraudem. jure factum judico.

29. *Aliter hinc à nobis.*] Oratio inter minas imperfecta: intelligetur autem, *Non abibis.* Camer.

31. *Antequam amittis?*] Viſne, Periplectomene, ut etiam vapulet, priuſquam eum miſſum facis? Et eſt venuſta alluſio in *mittis* & *mitis.* quod hic poſitum, pro eo, quem Gr. dicunt πίνοντα. *Camer.* De verbo *amittere* vide etiam notas Capt. act. 2. ſc. 2. ℣ſ. 82.

 41. *Sce-*

Si ſic aliis mœchis fiat, minus hic mœchorum fiet:
Magis metuant, minus has res ſtudeant. eamus ad me. Plaudite.

41. *Scelus viri.*] Exitus Comœdiæ hujus commiſtus eſt, lætus ſimul ac mœſtus; ut Aſinariæ, Caſinæ, ac Perſæ: item Phormionis Terentianæ. *Scaliger.*

FINIS MILITIS GLORIOSI.

M. ACCI PLAUTI

MERCATOR.

DRAMATIS PERSONÆ.

CHARINUS, *adoleſcens.*
ACANTHIO, *ſervos.*
DEMIPHO, } *ſenes.*
LYSIMACHUS, } *ſenes.*
LORARII.

EUTYCHUS, *adoleſcens.*
PASICOMPSA, *meretrix.*
DORIPPA, *uxor.*
SYRA, *anus ſerva.*
COCUS.

ARGUMENTUM, ut quibuſdam videtur, PRISCIANI.

M *Iſſus mercatum ab ſuo adoleſcens patre*
E *mit atque apportat ſcita forma mulierem.*
R *equirit quæ ſit, poſtquam eam vidit, ſenex.*
C *onfingit ſervos emptam matri pediſequam.*
A *mat ſenex hanc. ad ſe ſimulans vendere.* Mſſ. alt. *ſe adſimulans.* vide act. 1. ſc. 2. v. 39.
T *radit vicino. eum putat uxor illius*
O *bduxe ſcortum. tum Charinum ex fuga*
R *etrahit ſodalis, poſtquam amicam invenerat.*

6. *Eum putat uxor illius.*] Mſſ. Pall. *uxor ſibi.* Veteres edd. *computat uxor ſibi.* Academicus: *Cum putat uxor ſibi.* Lege: *Amat ſenex hanc. ad ſe ſimulans vendere, Tradit vicino. quem putat uxor ſibi Obduxe ſcortum.* Nam *ad ſe ſimulans* recte vidit Camerarius dictum pro *ſe adſimulans.* ut act. 1. ſc. 2. ỳſ. 39. *Vin tu te mihi obeſſe ſequentem.* quod eſt, eſſe obſequentem. Truculento 1. 2. *Ad fores auſcultato, atque ſerva has ædis.* Gronovius.

ARGUMENTUM.

Mercatum à ſe dum filium extrudit pater.
Is peregre unius redimit ancillam hoſpitis MSſ. Is peregre milis red.
Amore captus. ut venit, navi exilit.
Pater advolat, viſam ancillam deperit.
Quojus ſit, percontatur. ſervos, pediſequam
Ab adoleſcente matri emptam ipſius.
Senex ſibi proſpiciens, ut amico ſuo
Væniret, natum orabat: natus, ut ſuo.
Hic filium ſubdiderat vicini; pater
Vicinum. præmercatur ancillam ſenex.
Eam domi deprehenſam conjunx illius
Vicini ſcortum inſimulat: protelat virum.
Mercator exſpes patria fugere deſtinat:
Prohibetur à ſodale, qui patrem illius
Orat ſuo cum patre, nato ut cederet.

ALIUD ARGUMENTUM CAMERARII.

Argumentum hujus Fabulæ futile & flagitioſum eſt. Quemadmodum autem prodeſt, venena nota eſſe, ut reſpuantur: ita talia dum legimus, exſecrari debemus. Sed neque venena nulli prorſus uſui ſunt; & hæc ad turpitudinem fugiendam & convertendos animos ad timorem Dei, adſumi poſſunt: *Producitur* Senex immitis, & tamen diſſolutus: itemque alter levis atque iners. Hic iniquior in filium juveniliter peccantem ſævis dictis illum in mercatum abigit. Qui reverſus ancillulam adduxerat, quam animi cauſſa ſibi paraverat. Hanc viſam amare Senex cepit, & amatam præripit aſtute filio, allegato Sene amico, qui illam præmercaretur. Nam & ſuum ſodalem Adoleſcens ſubornarat, ut illam emeret. Poſtea adducta muliere in ædes Senis vicini, & conductis cocis ad cœnam coquendam, advenit illius Senis uxor, & turbas movet: & tandem res per Adoleſcentes componitur.

ACTUS

ACTUS PRIMI SCENA PRIMA.

PROLOGUS.

CHARINUS.

DUas res ſimul nunc agere decretum eſt mihi,
Et argumentum & meos amores eloquar.
Non ego idem facio, ut alios in Comœdiis
Vidi facere amatores, qui aut nocti, aut die,
Aut Soli, aut Lunæ miſerias narrant ſuas.
Quos pol ego credo humanas querimonias
Non tanti facere, quid velint, quid non velint.
Vobis narrabo potius meas nunc miſerias.
Græce hæc vocatur EMPOROS Philemonis,
Eadem Latine MERCATOR Marci Accii.
Pater ad mercatum hîc me meus miſit Rhodum.
Biennium jam factum eſt, poſtquam abii domo. *Mſ.* Abii amore.
Ibi amare occœpi forma eximia mulierem.
Sed, ea ut ſim implicitus, dicam; ſi opera eſt auribus, *Xyn.* ſimplicitas.
Atque ad advortendum huc animum adeſt benignitas.
Et hoc parum etiam more majorum inſtiti:

1. D*Uas res ſimul.*] *M. Ant. Muretus* hoc reprehendit, quod is ipſe adoleſcens, cujus primæ partes in fabula ſunt, fabulam eam eſſe confiteatur, & tum Græci tum Latini Poëtæ nomen eloquitur: & attentionem à Spectatoribus poſtulat. itemque, quod in Ciſtellaria tum demum προλογίζει, cum jam inter ſe multa locutæ mulieres eſſent.

4. *Qui aut nocti aut die.*] Ut nutrix Medeæ, apud Euripidem: & Electra, apud Sophoclem. Tale eſt illud in Theogneti Comici *Phaſmate*, apud Athen. γῇ καὶ οὐρανῷ λαλεῖν, *fruſtra verba facere, &c.* Vict.

7. *Non tanti facere.*] Δεικτικῶς geſtu exprimendum. Ita ſola verba non poſſunt mentem hujus verſus exprimere, niſi adjuventur geſtu. *Taubman.*

15. *Atque advortendum.*] Mſſ. *Atque advortendum ut an.* Lege; *Atque advortendum ad animum.* Acidalius.

16. *Et hoc parum, &c.*] Ad rem ipſam attendenti & ſententiam, quam locus poſtulat, veſtigiaque ipſa veteris ſcripturæ, ita mihi hi verſus deploratiſſimi conſtituendi videntur:

Et hoc, parum etſi morem amatorum inſtiti,
Promere perconatus, ſumque index illico.

Sic ſenſus & verſus conſtant. Pro *etſi* ſcriptum erat *etſe.* Unde *eſſe* poſtea factum à librariis. Pro *perconatus*, quod minus obvium, ſcriptum eſt ab iiſdem *percontatus.* Deinde cum illud verbum *promere* non convenire videretur cum illo *percontatus*, pro eo fecerunt, *per me.* Sententia loci nunc plana eſt. Etſi, inquit, parum morem amatorum inſtiti non ſolum declarando quomodo in eum

Prius, ac percontatus ſum vos, ſumpſi indicium ilico,
Nam AMOREM HÆC cuncta vitia ſectari ſolent,
Cura, ægritudo, nimiaque elegantia:
Hæc non illum modo qui amat, ſed quemque attigit,
Magno atque ſolido mulitat infortunio.
Nec pol profecto quiſquam ſine grandi malo,
Præquam res patitur, ſtuduit elegantiæ.
Sed amori accedunt etiam hæc, quæ dixi minus,
Inſomnia, ærumna, error, terror, & fuga,
Ineptia, ſtultitiaque adeo, & temeritas,
Incogitantia, excors immodeſtia,
Petulantia, cupiditas & malevolentia:
Inhæret etiam aviditas, deſidia, injuria, *Acid.* incuria.
Inopia, contumelia, & diſpendium,
Multiloquium, pauciloquium. hoc ideo fit, quia
Quæ nihil attingunt ad rem, nec ſunt uſui, hæc
Amator profert ſæpe advorſo tempore.
Hoc pauciloquium rurſum iccirco prædico,
Quia NULLUS UNQUAM amator adeo'ſt callide

amorem inciderim, ſed etiam detegendo ac promendo omnia, quæ inſunt in amore vitia. Id facere tamen perconabor, & index illico horum omnium ero. Legendum eſſe *percontatus*, ſequentia indicant; *Iſtuc reverti certum, ut conata eloquar.* Salmaſius. *Et hoc parum etiam.*] Dixerat ſe facturum ſecus atque in aliis fiat Comœdiis. Huc reſpicit τὸ *Et hoc.* Præter illud prius, hoc quoque novum faciam, nec ut alii amatores. Si pro *etiam* placeat *ecce*, licet: nam in utroque Mſſ. *eſſe*, ut & in membranis Academiæ noſtræ: quo Codice nunc demum incipio uti. Deinde ſcriptus alter: *per me percopatus ſumque inde exilio.* Forte: *Per me proœmiatus ſum inde ab initio.* Non enim ipſam primariam perſonam amores ſuos narrantem in prima fabula inducere ſolent comici, ſed alium quemcunque, qui prologum faciat. *Proœmiari* & apud Plinium minorem eſt. *Inde ab initio* ut alibi, *Inde à principio.* Pſeud. 4. 2. *Gronovius.*

21. *Magno atque ſolido multat infortunio.*] Sic in Fabulis Mileſiis de Aſino aureo: *Parvo & formido ſolide*, hoc eſt, vehementer, admodum. Ter. Andr. act. 4. ſcen. 1. *Gaudium ſolidum*, id eſt, magnum & integrum. *J. Guil.*

23. *Res.*] Id eſt, cenſus. *D.*

25. *Inſomnia.*] Capio pro viſis nocturnis, ut Græcis ſunt ἐνύπνια: quibus amantes terreantur. *Paſſer.*

32. *Attingunt.*] Id eſt, attinent: ut *pertinent*, Latini, pro quo vulgo male *pertingunt.* *Nec ſunt uſui hæc.*] Veteres editi: *nec ſumtus videt Tum amator*: ut & Academiens. Camerariani, alter, *nec ſunt fidi tam amator*: alter, *nec ſunt uſuidi tam amator.* Scribe; *nec ſunt uſui dicta, amator profert.* Nec novum Plauto novum verſum à ſecta voce incipere. *Gronovius.*

38. *Eo-*

Facundus, quæ in rem ſint ſuam, ut poſſit loqui.
Nunc vos mihi iraſci ob multiloquium non decet:
Eodem quo amorem Venus mihi hoc legavit die. *Jul. Scal* eodem, quo Amor & Venus me hoc legarunt die.
Illuc revorti certum, ut conata eloquar.
Principio atque animus ephebis ætate exiit, *Muret* Principio ut ex ephebis ætate exii.
Atque animus ſtudio amotus puerili eſt meus,
Amare valide cœpi hîc meretricem: ilico
Res exulatum ad illam abibat clam patris.
Leno importunus, dominus ejus mulieris,
Vi ſummâ quidque ut poterat, rapiebat domum.
Objurgare pater hæc me noctes & dies,
Perfidiam, injuſtitiam lenonum expromere:
Lacerari valide ſuam rem, illius augerier.
Summo hæc clamore; interdum muſſans, colloqui,
Abnuere: negitare adeo me natum ſuum:
Conclamitare totâ urbe & prædicere,
Omnes tenerent mutuitanti credere.
Amorem multos illexe in diſpendium.
Intemperantem, non modeſtum, injurium,
Trahere, exhaurire me quod quirem ab ſe domo. *Al.* ſ *domum.*
Rationem peſſumam eſſe; ea, quæ ipſus optuma

38. *Eodem, quo amorem, &c.*] Venus eodem die me fecit multiloquum, quo amatorem. *Camer.*

44. *Leno importunus.*] Aptum Lenoni epitheton. *Importunus* enim eſt, qui alios quieſcere non ſinit. Iſidorus: *Importunus, inquietus: quia non habet portum, id eſt, quietem.*

47. *Lenonem expromere.*] Poſt hunc verſum reſtituendus in locum ſuum, qui vulgo eſt 53. *Amorem multos illexe in diſpendium.* P. Scriverius.

52. *Omnes tenerent mutuitanti credere.*] Omnes abſtinerent, caverent & parcerent credere pecuniam volenti mutuo ſumere. Ita enim veterrima quæque editio habet, *mutuitanti.* Recte. nam hujuſmodi verba præter eam quæ omnibus nota, frequentandi ſignificationem, etiam cupiditatem interdum & conatum notant. Certe *venditare*, eſt venditionis cauſa oſtentare, vendere cupere, apud Cic. Ita hic, *mutuitanti*, mutuari geſtienti; ut mutuetur, omnia molienti. *Turneb.*

53. *Diſpendium.*] *Diſpendium quod in diſpendendo ſolet minus fieri.* Varro.

56. *Rationem peſſimam eſſe.*] Nempe filii ſic agentis. Ut apud Terentium: *Nequeo ſatis mirari veſtram rationem.* Male vero quidam: *ipſius optima:* quaſi intelligat Lenonis commodo. Sed neque *optimæ* ſubſtantive accipiendum, ut *bona*, cum opes ſignificantur, quaſi *optima* ſint luculentiſſimæ opes. Hæc explicatio peſſima eſt: & tamen Lambino ſubducta, apud quem legis: *ea optima*, hoc eſt, ea bona, quæ ipſe perferens, &c. Quanto

Omnes labores inveniſſet perferens,
Amoris vi diffunditari ac deteri.
Convitium tot me annos jam ſe paſcere.
Quod niſi puderet, ne luberet vivere.
Seſe extemplo ex ephebis poſtquam exceſſerit,
Non, ut ego, amori, neque deſidiæ in otio
Operam dediſſe, neque poteſtatem ſibi
Fuiſſe; adeo arcte cohibitum eſſe à patre:
Multo opere immundo ruſtico ſe exercitum:
Neque niſi quinto anno quoque poſſe tum viſere
Urbem, atque extemplo inde, ut ſpectaviſſet peplum,
Rus rurſum confeſtim exigi ſolitum à patre.
Ibi multo primum ſe familiarium
Laboraviſſe: quom hæc pater ſibi diceret:
Tibi aras, tibi occas, tibi ſeris, tibi eidem metis:
Tibi denique iſte pariet lætitiam labos.
Poſtquam receſſet vita patrio corpore,

melius Taubmannus: *Optima* ſcil. ratione: *quæ* ipſe *optima ratione inveniſſet.* Sic apud Plinium eſt de Metello: *magnam pecuniam bono modo invenire.* Gron.

58. *Diffunditari ac deteri.*] Camerat. alter, *ac dieberet*; alter, *diedere.* Acad. & priſcæ edit. *ac dedere.* Lege: *Amoris vi diffunditari ac didier*, id eſt, diſſipari. Vetus poëta apud Ciceronem; *dide te ac disjice.* Gronovius.

59. *Convicium tot me annos jam ſe paſcere, quod, &c.*] Dicit adoleſcens; Etiam hoc ſibi à patre per contumeliam indigne objectum, ſe *convicium*, id eſt, opprobramentum & ipſi & generi ſuo vivere, ac ſine ſpe bonæ frugis, fruges paternas inutiliter depaſcere. cujus, niſi pudere mature occipiat, indignum eſſe adoleſcentem, qui vitam colat. *Douza.*

65. *Immundo ruſtico ſe exercitum.*] Sic malim quam diviſo verbo, *in mundo.* ut, *Immundum ruſticum* ſordes agreſtium vocet. *J. Gul.*

66. *Poſſe tum viſere.*] Lege: *poſſe inviſere.* Scriverius.

67. *Ut ſpectaviſſet peplum.*] Nam Panathenaïcis magnis, quorum feriæ quinquennales erant, (*Panathenæa* enim *parva* ſingulis annis celebrabantur) *peplus* ſeu *peplum* Athenis Minervæ conſecrabatur, cui intexta erat Titanomachia & victoria Palladis de Encelado. Peplum Trojanæ mulieres ferunt, ut ea veſte Minervæ ſimulacrum induant, & deam propitiam habeant. Magnis enim in periculis deorum fidem & opem implorantes, eos veſtibus etiam ornabant; illo cultu favorem numinis emere ſe credentes. Strenuorum quoque Ducum Athenis geſta in peplo intexta, templo Minervæ impoſita fuere. Et Ariſtoteles librum ſuum, quem de Heroum tumulis conſecerat, *Peplum* ideo vocavit. Pepli autem oblatio in templo Minervæ & Homerica eſt, Il. ζ. *Lutatius* Statii vetus & doctus interpres: *Peplum eſt veſtis candida, aureis clavis picta, ſine manicis, quod ſimulacris fiebat.* Turneb. & Scalig.

70. *Laboraviſſe.*] *Laborare* etiam dicuntur, qui buccas inflant. ita Plinius de ranis loquitur. *Scalig.*

Agrum ſe vendidiſſe, atque eâ pecuniâ
Navim, metretas quæ trecentas tolleret
Paraſſe, atque eapſe merces vectatum undique:
Adeo dum, quæ tum haberet, peperiſſet bona.
Me idem decere, ſi ut deceret me, forem.
Ego me ubi invíſum meo patri eſſe intellego,
Atque odio eſſe me quoi placere æquom fuit,
Amens amanſque ut ut animum offirmo meum,
Dico eſſe iturum me mercatum, ſi velit:
Amorem miſſum facere me, dum illi obſequar.
Agit gratias mihi, atque ingenium allaudat meum.
Sed mea promiſſa non neglexit perſequi.
Ædificat navim Cercurum & merces emit:
Paratâ navi, imponit. præterea mihi
Talentum argenti ipſus ſua annumerat manu:
Servom una mittit, qui olim à puero parvulo
Mihi pædagogus fuerat, quaſi uti mihi foret
Cuſtos. iiſce confectis navim ſolvimus:
Rhodum venimus. ubi, quas merces vexeram,
Omnes, ut volui, vendidi ex ſententia,
Lucrum ingens facto, præterquam mihi meus pater Dem. facit
Dedit æſtimatas merces. ita peculium
Conficio grande. ſed, dum in portu illi ambulo,
Hoſpes me quidam agnovit, ad cœnam vocat.

75. *Metretas.*] Pondus *amphoræ* ſive *dolii* ſive *metretæ* vini, centum librarum eſt. *Amphora* autem *Attica* Romanam dimidio, id eſt, urna ſuperat. *Agricola.*

76. *Atque eapſe merces vectatum undique.*] Ingenioſe ſic *Scal.* emendat: paullo tamen propius ad antiquam ſcripturam ego, *Paraſſe, atque ea ſe in Perſis vectatum undique:* & convenit aptiſſime ſententia. Solebant enim Attici cives in Perſiam aut Aſiam aut Ægyptum rei quærendæ cauſſa navigare; tum illic circumvehi & mercaturæ operam dare, donec onuſti opibus & quæſtu magno facto, & reditu cogitarent. *J. Gul.* *Atque eapſe merces vectatum.*] Hæc Scaligeri conjectura eſt, quum legeretur: *atque ea ſemper eis vectatum.* A quo parum abeunt ſcripti. Gulielmus: *ea ſe in Perſis.* Acidalius: *ea ſemet ſic.* Scio ut τὸ *vectatum* pro vectaſſe poſſit defendi. Malim tamen: *Paraſſe, atque ipſe merces vectatum undique.* Ut *ire ultum*, ſic *ire vectatum.* Gronovius.

86. *Cercurum.*] *Cercurus, navis Aſiana prægrandis*, ut docet Nonius: à Corcyra vel Cercyra inſula. τὸν κέρκυρον, & τὴν πάρωνα Græci navibus nomina fecerunt, ἀπὸ τῆς κερκύρας καὶ τῆς πάρω. *Camer.*

104. Me-

Venio, decumbo, acceptus hilare atque ampliter.
Diſcubitum noctu ut imus, ecce ad me advenit
Mulier, qua mulier alia nulla eſt pulchrior:
Ea nocte mecum illa hoſpitis juſſu fuit.
Voſmet videte, quam mihi valde placuerit!
Poſtridie hoſpitem adeo, oro ut vendat mihi.
Dico ejus pro meritis gratum me & munem fore. Lamb. memorem fore.
Quid verbis opus eſt? emi; atque advexi heri.
Eam me advexiſſe nolo reſciſcat pater.
Modo eam reliqui ad portum in navi, & ſervolum.
Sed quid currentem ſervom à portu conſpicor?
Quem navi abire vetui, timeo quid ſiet.

104. *Munem.*] Id eſt, *conſentientem ad ea, quæ amicus velit.* Nonius. Idem, eſt, ac ſi dixiſſet; Pro meritis ejus me obligatum illi agnoſco. nam immunibus rebus *res munes* contrariæ ſunt. Feſtus, certum & officioſum interpretatur, ὀρχαϊκῶς. *Revard.*

ACTUS PRIMI SCENA SECUNDA.

ACANTHIO, CHARINUS.

EX ſummis opibus viribuſque uſque experire, nitere,
Herus ut minor opera tua ſervetur: agedum, Acanthio;
Abige abs te laſſitudinem. cave pigritiæ præverteris:
Simul enicato ſuſpiritus, vix ſuffero hercle anhelitum.
Simul autem pleniſſume eos, qui advorſum eunt, aſpellito, Pal. ciſpellito.
Detrude, deturba in viam. hæc hîc diſciplina peſſuma eſt.
Currenti, properanti haud quiſquam dignum habet decedere.

1. EX *ſummis, &c.*] *Scipſum* & pedes ſuos ad curſuram hortans Acanthio ita loquitur: *Ex ſummis opibus, &c.* id eſt, ſummo opere. Grammatici, qui *opem* ſignificare tantum *auxilium*, *opes*, *divitias*, cenſent; Salluſtio reſpondeant, & pereant. *Palmer.*

4. *Enicato ſuſpiritus.*] Id eſt, crebras iſtas atque identidem repetitas anheli pectoris reciprocationes (vitium aſthmaticis peculiare) facito enices atque pervincas, animi invicti pervicacia ac firmitudine. *Douza.* Hic verſus trajiciendus poſt eum qui vulgo eſt 15. hoc modo: *Nimis nihili tibi cenſiem Simul enicat ſuſpiritus. vix ſuffero anhelitum.* P. Scriverius. *Vix ſuffero hercle anhelitum.*] Idem quod mox dicit: *Perii! animam nequeo vortere*, id eſt, recipere anhelitum; nempe ut ſurſum adſcendat, *emicetque quaſi in pectus*, ut loquitur alibi. *Douz.*

5. *Pleniſſime.*] Bene, cumulate. Pleniſſime toto corporis impetu. *Boxhornius.*

14. *Lien*

Ita tres ſimitu res agendæ ſunt, quando unam occœperis:
Et currendum, & pugnandum, & autem jurgandum eſt in via.
CH. *Quid illud eſt, quod ille tam expedite exquirit curſuram ſibi?*
Cura eſt negotii quid ſit, aut quid nunciet. AC. *nugas ago,*
Quam maxume reſiſto, tam res in periculo vortitur.
CH. *Mali neſcio quid nunciat.* AC. *genua hunc curſorem deſerunt.*
Perii! ſeditionem facit lien, occupat præcordia.
Perii! animam nequeo vortere. nimis nihili tibicen ſiem!
CH. *At tu edepol ſume laciniam, atque abſterge ſudorem tibi.*
AC. *Nunquam edepol omnes balineæ mihi hanc laſſitudinem eximent.*
Domin' an foris dicam eſſe herum Charinum? CH. *ego animi pendeo,*
Quid illud ſit negotii: lubet ſcire ex hoc me, ut ſim certior.
AC. *At etiam adſto? at etiam ceſſo foribus facere hiſce aſſulas?*
Aperite aliquis. ubi Charinus herus? domin' eſt an foris? Alſ. alter Charinum ſervus.
Num quiſquam adire ad oſtium dignum arbitratur? CH. *ecce me,*
Acanthio quem quæris. AC. *nuſquam eſt diſciplina ignavior.*
CH. *Quæ te res male agitant?* AC. *multa, here, te atque me.*
CH *quid eſt negotii?*
AC. *Periimus.* CH. *principium inimicis dato.* AC. *at tibi ſortito id obtigit.*

14. *Lien occupat præcordia.*] Vide notas Caſin. act. 2. ſc. 6. ỳſ. 62.

15. *Nimis nihili tibicen ſiem.*] His enim largo & expedito ſpiritu opus eſt. *Anima*, ſpiritus eſt, quo calamus inflatur. Varro: *Phrygio per oſſa cornu liquida canit anima.* Apul. *Nondum quidem tam infeſſa animæ ſono, nec tam pluriformi modo; nec tam multiforatali tibia.*

16. *Laciniam.*] Vide notas Aſin. act. 3. ſc. 2. ỳſ. 41.

20. *Foribus facere aſſulas.*] Vide notas Capt. act. 4. ſc. 2. ỳſ. 52.

23. *Ignavior.*] Scil. quam domi noſtræ; ubi nemo familiarium pulſanti neque reſpondent, neque fores aperiunt. *Lambin.*

25. *Principium inimicis dato.*] Mos deprecandi ſæva & infelicia ſolemnis veteribus. Terent. Heaut. *iſtud inimicis noſtris fiet.*

26. Pla.

CH. *Loquere id negotii, quicquid eſt.* AC. *placide: volo ac-quieſcere.*
Tua cauſſa rupi ramices, jamdudum ſputo ſanguinem.
CH. *Reſinam ex melle Ægyptiam vorato, ſalvom feceris.*
AC. *At tu edepol calidam picem bibito, ægritudo abſceſſerit.*
CH. *Hominem ego iracundiorem, quam te, novi neminem.*
AC. *At ego maledicentiorem, quam te, novi neminem.*
CH. *Sin ſaluti quod tibi eſſe cenſeo, id conſuadeo.*
AC. *Apage iſtiuſmodi ſalutem, cum cruciatu quæ advenit.*
CH. *Dic mihi* AN BONI QUID USQUAM EST, *quod quiſquam uti poſſiet*
Sine malo omni: aut ne laborem capias, cum illo uti voles?
AC. *Neſcio ego iſtæc: philoſophari nunquam didici, neque ſcio.*
Ego bonum, malum quo accedit, mihi dari haud deſidero. Kittersh. malum quoi accedit.
CH. *Cedo tuam mihi dexteram, agedum, Acanthio.* AC. *hem, dabitur: tene.*
CH. *Vin' tu te mihi ob eſſe ſequentem, an nevis?* AC. *opera licet*
Experiri, qui me rupi cauſſâ currendo tuâ,
Ut quæ ſcirem, ſcire actutum tibi liceret. CH. *liberum*
Caput tibi faciam, paucos cis menſes. AC. *palpo percutis.*

26. *Placide: volo acquieſcere.*] Ita interpungas. Neque enim hoc dicit Servulus, velle ſe placide quieſcere: ſed jubet herum placide ſingula exquirere. ſibi enim curſu defatigato quiete opus eſſe. *Placide*, id eſt, lente, cum mora, paullatim. cui è regione reſpondet, *propere.* Mil. *Propere hoc, non placide decet.* J. Gul.

27. *Rupi ramices, jamdudum ſputo ſanguinem.*] Scio, quid alii hic dicant. Ego vero & omnes docti negant, ſputum ſanguinis ſcrotum ſequi diruptum. Proinde *ramices* hoc loco explico venas pectoris latas: quas fortaſſe ſic nominat, quod populari ac ruſtico vocabulo quæque venæ amplæ, ut *varices* nuncupatæ, etiam *ramices* vocarentur. *Mercurial.*

28. *Reſinam ex melle.*] Neque vero *Reſinam ex melle Ægyptiam devorare* (quod Charinus ludens Acanthioni ſuadet) ramicum eſt remedium. quas ſola Chirurgica operatione curari, magni medicinæ auctores docent. Nos noſtrum agamus. & quidem, *Reſinam ex melle*, valet, *Reſinam cum melle*: μετὰ μέλιτος, ut loquitur Dioſcorid. Sic Var. 3. de Ruſt. *Pullis apponitur naſturtium ex aqua* [illegible]. Et Hom. Od. 19. χῆνες πυρὸν ἔδουσιν ἐξ ὕδατος, *Anſeres triticum ex aqua comedunt.* Mercurial.

42. *Palpo percutis.*] Vide notas Amphitr. act. 1. ſc. 3. vſ. 9.

55. Quam

CH. *Egon' auſim tibi uſquam quicquam facinus falſum proloqui?*

Quin jam priuſquam ſim elocutus, ſcis, ſi mentiri volo. AC. *ah,*
Laſſitudinem hercle verba tua mihi addunt, enicas.

CH. *Siccine mihi obſequens es?* AC. *quid vis faciam?* CH. *tun' id quod volo.*

AC. *Quid eſt igitur, quod vis?* CH. *dicam.* AC. *dice.* CH. *at enim placide volo.*

AC. *Dormientes ſpectatores metuis ne è ſomno excites.*

CH. *Væ tibi.* AC. *tibi equidem à portu apporto hoc.* CH. *quid fers? dic mihi.*

AC. *Vim, metum, cruciatum, curam, jurgiumque atque inopiam.*

CH. *Perii! tu quidem theſaurum hunc mihi apportaviſti mali.*
Nullus ſum. AC. *immo es.* CH. *ſcio jam miſerum dices.* AC. *tu dixti, ego taceo.*

CH. *Quid iſtuc eſt mali?* AC. *ne rogites: maxumum infortunium eſt.*

CH. *Obſecro, diſſolve jam me: nimis diu animi pendeo.*

AC. *Placide, multa exquirere etiam prius volo, quam vapulem.*

CH. *Hercle vero vapulabis, niſi jam loquere, aut hinc abis.*

55. *Quam vapulem.*] Leg. *vapules.* dixerat Charinus: *Diſſolve me: nimis diu animi pendeo.* metaphora à ſervis aut aliis, qui in quæſtione funibus torquentur, ducta. cui ſervus in eadem metaphora perſiſtens ſubjicit: immo nondum tempus eſt diſſolvere: multa enim à te pendente adhuc exquirere volo, antequam vapules, hoc eſt, ſi verba ſpectes, antequam huic cruciatui, quo pendens diſtineris, etiam virgas addam. vult autem; antequam malum, quod tibi dicturus ſum, plene cognoſcas. Qui mutarunt in *vapulem*, putarunt ſervo minus convenire, ut hero hæc dicat: cum tamen tota hac Scenâ admodum verniliter ipſi inſultet. Et herus mox ipſi ex joculario verum malam interminatur, *hercle vero vapulabis, &c.* Quod ſi omnino, *vapulem*, retinendum eſt, active oportet accipias, quod mox adoleſcens invertit, & paſſive uſurpat. Poſſet etiam dici, Servum per jocum alias Plauto uſitatum, ſermonis formam mutare, & quod de hero dicere inceperat, in ſeſe flagitriba deſinere. *Piſtoris. Quam vapulem.*] Jocus eſt elegans τῷ παρὰ προσδοκίαν. Nihil enim tale exſpectabant ſpectatores: ſed, *quæ ſcire vis, enuntiem.* At ille, inquit, *quam vapulem.* quaſi præſagiret malum nuntium de muliere viſa ab ſene, ſe expiaturum plagis ab adoleſcente hero acceptis, tanquam eſſet illius culpa, qui non ſatis cuſtodiſſet. *Priuſquam vapulem*, eſt, priuſquam audias ex me, ob quæ vapulem. Vide 4. obſ. 13. *Gronov.*

AC. *Hoc ſis vide, ut palpatur! nullus eſt, quando occœpit, blandior.*

CH. *Obſecro hercle oroque, ut, iſtuc quid ſit, actutum indices:*
Quandoquidem mihi ſupplicandum ſervolo video meo.

AC. *Tandem indignus videor.* CH. *immo dignus.* AC. *equidem credidi.*

CH. *Obſecro, num navis periit?* AC. *ſalva eſt navis, ne time.*

CH. *Quid alia armamenta?* AC. *ſalva & ſana ſunt.* CH. *quin tu expedis,*
Quid ſiet, te quod me per urbem currens quærebas modo.

AC. *Tu quidem ex ore orationem mihi eripis.* CH. *taceo.* AC. *tace.*
Credo ſi boni quid ad te nunciem, inſtes acriter:
Qui nunc, cum malum audiundum'ſt, flagitas me ut eloquar.

CH. *Obſecro hercle te, iſtuc uti tu mihi malum facias palam.*

AC. *Eloquar, quandoquidem me oras. tuus pater.* CH. *quid meus pater?*

AC. *Tuam amicam.* CH. *quid eam?* AC. *vidit.* CH. *vidit? væ miſero mihi!*
Hoc, quod te interrogo, reſponde. AC. *quin tu, ſi quid vis, roga.*

CH. *Quî potuit videre?* AC. *oculis.* CH. *quo pacto.* AC. *hiantibus.*

CH. *I hinc directus: nugare in re capitali meâ.*

AC. *Quî, malum, ego nugor, ſi tibi, quod me rogas, reſpondeo?*

CH. *Certen' vidit?* AC. *tam hercle certe, quam ego te, ac tu me, vides.*

CH. *Ubi eam vidit?* AC. *intus intra navim, uti prope aſtitit*
Et cum eâ confabulatus eſt. CH. *perdidiſti me pater!*
Eho tu, eho tu, quin caviſti ne eam videret verbero?
Quin, ſceleſte, abſtrudebas, ne eam conſpiceret pater?

AC. *Quia negotioſi eramus nos noſtris negotiis:*

60. *Equidem credidi.*] Me dignum eſſe, cui ſupplices. Alii: me indignum videri tibi, cui ſupplices. *Lambinus.*

71. *Oculis.*] Jocus ex ambiguo. V. N. Mil. 3. 1.

72. *Directus.*] Vide notas Capteiv. act. 3. ſc. 4. vſ. 103.

80. *Et*

Armamentis complicandis & componendis ſtuduimus.
Dum hæc aguntur, lembo advehitur tuus pater pauxillulo:
Neque quiſquam hominem conſpicatu'ſt, donec in navi ſuper.
CH. *Nequicquam mare ſubterfugi ſævis tempeſtatibus.*
Equidem jam me cenſebam eſſe in terra atque in tuto loco:
Verum video me ad ſaxa ferri ſævis fluctibus.
Loquere porro quid ſit actum. AC. *poſtquam aſpexit mulierem.*
Rogitare occœpit quoja eſſet. CH. *quid reſpondit?* AC. *ilico*
Occurri atque interpello, matri te ancillam tuæ
Emiſſe illam. CH. *viſu'ſt tibi credere id?* AC. *etiam rogas?*
Sed ſceleſtus ſubigitare occœpit. CH. *illamne, obſecro?*
AC. *Mirum, quin me ſubigitaret.* CH. *edepol cor miſerum meum,*
Quod guttatim contabeſcit, quaſi in aquam indideris ſalem.
Perii! AC. *hem iſtuc unum verbum dixiſti veriſſumum:*
Stultitia iſtæc eſt. CH. *quid faciam? credo, non credet pater,*
Si illam matri meæ emiſſe dicam. poſt autem mihi
Scelus videtur, me parenti proloqui mendacium.
Neque ille credet, neque credibile eſt formâ eximiâ mulierem,
Eam me emiſſe ancillam matri. AC. *non taces, ſtultiſſume?*

80. *Et componendis ſtuduimus.*] Male hodie ſic legitur, pro *tumicibus*, id eſt, velis carbaſinis: quæ Græcis θώμιγγες, Lucil. *Indimus ei tomices canabinas.* Dicebant etiam, *tumiculas* & *tumiclas*: ut, *tumicla ſpartea*, apud Apul. Etiam *tumicem* pro vibice uſurpabant. Gloſſ. *Tumex*, σμώδιξ, *αἱμαλώδης τόπος*. Sed tunc Latinum eſt, à *tumendo* ſcilicet. *Scaliger.*

82. *Conſpicatu'ſt, donec in navi ſuper.*] Id eſt, in ſuperiore navis parte. Nam qui in navis ſuperiore parte eſt, is & ſuper & in navi eſt. Solebant autem præpoſitiones interdum geminare: ut *In circum* pro, circumquaque: *In ſuper, in ante, ad ex, ad ultra, ab ante, in coram, in palam, ab uſque, ex uſque, in uſque.* Papinianus: *ſtrictam rationem in ſuper habere*, hoc eſt, ejus, quod ſuperabundabat, loco habere: & quia id quod abundat, negligere plerumque ſolemus, idcirco *in ſuper habere*, pro negligere poſitum eſt. Et hujuſmodi geminatas præpoſitiones, ſeparatas fuiſſe, non conjunctas, probari facile poteſt. Cic. *in ante diem*, & *ex ante diem Non. Junii. ad ex Cal. Mart.* Ter. Eunuch. *Ex Æthiopia eſt uſque hæc.* Ræuard.

93. *Subigitare.*] Vide notas extrema Capteiv. Per laſciviam nequiter attrectare.

Sed quid ego hîc in lamentando pereo, ad navim non eo?
Sequere. AC. *ſi iſtâc ibis, commodum obviam venies patri.*
Poſteaquam aſpiciet te timidum eſſe atque exanimatum, ilico
Retinebit, rogitabit, unde illam emeris, quanti emeris;
Timidum tentabit te. CH. *quin hac ibo potius. jam cenſes patrem*
Abiiſſe à portu? AC. *quin eâ ego huc præcucurri gratia,*
Ne te opprimeret imprudentem, atque electaret. CH. *optume.*

101. *R ſponde, quæſo. Ac. quid.*] Deſperabundus adoleſcens quaſi ſupplex fit ſervo. *Grut.*

111. *Electaret.*] Incogitanter ſane Lamb. ſubſtituit, *eluctaret*, verbum nihili, nec hic Latinum. *Electaret*, ſincerum & probum eſt; quod valet, rogando & appellando blande eliceret, erogitaret. idem, quod alibi dixit, *exterebrare*, *expalpare*, *in quæſtione exſculpere.* J. Gul.

ACTUS SECUNDI SCENA PRIMA.

DEMIPHO.

MIris modis Dii ludos faciunt hominibus,
Miriſque exemplis ſomnia in ſomniis danunt. *Poſſ. omina in ſomnis.*
Velut ego nocte hac, quæ præteriit, proxuma
In ſomnis egi ſatis, & fui homo exercitus.
Mercari viſus mihi ſum formoſam capram,
Ei ne noceret, quam domi ante habui capram,
Neu diſcordarent, ſi ambo in uno eſſent loco;
Poſterius quam mercatus fueram, viſus ſum
In cuſtodiam eam Simiæ concredere.
Ea Simia adeo poſt haud multo ad me venit,
Male mihi precatur, & facit convitium:
Ait ſeſe illius opera atque adventu capræ,
Flagitium & damnum feciſſe haud mediocriter.
Dicit capram, quam dederam ſervandam ſibi,
Suæ uxoris dotem ambadediſſe. oppido
Mihi illud videri mirum, ut una illæc capra

1 M*Iris modis, &c.*] Sciendum autem, non Sabinos ſolum, ut habet vetus adagium, ſed etiam Poëtas, quod volunt, ſomniare: ita lepidum hoc ſomnium eſt & nimium præſenti eventu. *J. Gul.* V. N. Bacchid. act. 4. 3. verſic. 13.

4. *Egi ſatis.*] Inverſum per μετάθεσιν, pro *ſategi*, ἀντὶ τοῦ *ſat agere.* Cato: *Iam apud vallum noſtri ſatis agebant.* Douz.

17. De-

Uxoris Simiæ dotem ambadederit.
Inſtare factum Simiæ: atque hoc denique
Reſpondet, ni properem illam ab ſeſe abducere,
Ad me domum intro ad uxorem ducturum meam,
Atque oppido, hercle, bene velle illi viſus ſum.
Aſt non habere quoi commendarem capram,
Quo magis, quid facerem, cura cruciabar miſer.
Interea ad me hœdus viſus eſt aggredirier,
Infit mihi prædicare, ſeſe ab Simia
Capram abduxiſſe, & cœpit irridere me.
Ego enim lugere, atque illam abductam conqueri.
Hoc quam ad rem credam pertinere ſomnium,
Nequeo invenire. niſi capram illam ſuſpicor
Jam me inveniſſe quæ ſit, aut quid voluerit:
Ad portum hinc abii mane cum luci ſimul,
Poſtquam hîc, quod volui, tranſegi, atque ego conſpicor
Navem ex Rhodo, qua eſt heri advectus filius,
Collibitum eſt illud mihi, neſcio quî, viſere:
Eſcendi in lembum, atque ad navim adrehor: atque ego
Illam conſpicio forma eximia mulierem,
Filius quam advexit meus matri ancillam ſuæ.
Quam ego poſtquam aſpexi, non ita amo ut ſani ſolent
Homines: ſed eodem pacto ut inſani ſolent.
Amavi hercle equidem ego olim in adoleſcentia;
Verum ad hoc exemplum nunquam. ut nunc inſanio!
Unum quidem hercle jam ſcio, periiſſe me.
Voſmet videte cæterum quanti ſiem.

17. *Dotem ambadederit.*] Ludit in verbo *ambadedere.* Sonus in eo eſt vocis *ambo*: cui opponit *unum.* Et ait mirari ſe, quomodo una capra dotem ambadederit. Hoc ita niſi accipias, nihil in iis verbis ſalis eſt: quanquam & illud ſimul ridicule miratur, quomodo capra unica totam domum arrodere circumquaque potuerit. *Acidal.*

21. *Atque oppido, hercle.*] Hunc verſum præpono alteri, *Aſt non hercle.* Cauſſas enim ſollicitudinis duas ponit Demipho, ſuam benevolentiam in capellam, & quod eam abſtrudere nuſquam poſſet. *J. Gul.*

32. *Poſtquam hic id.*] Ita MSſ. Cam. non *illic.* Nam quid ad portum negotii tranſigendum fuerit Seni, excogitare nequeo. Putabam enim Senem non alia de cauſſa ad portum vidiſſe, quam ut de reditu filii quid cognoſceret. *Schoppius.*

Nunc hoc profecto ſic eſt: hæc illa eſt capra.
Sed ſimia illa atque hædus timeo quid velint.
Sed conticeſcam. vicinum eccum, exit foras.

ACTUS SECUNDI SCENA SECUNDA.

LYSIMACHUS, DEMIPHO, LORARII.

PRofecto ego illunc hircum caſtrari volo,
Ruri qui nobis exhibet negotium.
DE. *Nec omen illud mihi, nec auſpicium placet.*
Quaſi hircum, metuo, ne uxor me caſtret mea,
Atque illius hæc nunc ſimiæ parteis ferat.
LY. *I tu hinc ad villam, atque iſtos raſtros villico*
Piſto ipſi facito coram ut tradas in manum.
Uxori facito ut nuncies, negotium
Mihi eſſe in urbe, ne me exſpectet: nam mihi
Tres hodie lites judicandas dicito.
I, & hoc memento dicere. LO. *nunquid amplius?*
LY. *Tantum eſt.* DE. *Lyſimache, ſalve.* LY. *euge, Demipho,*
Salve. ô quid agis? quid fit? DE. *quod miſerrumus.*
LY. *Dii melius faxint.* DE. *Dii hoc quidem faciunt.* LY. *quid eſt?*
DE. *Dicam; ſi videam tibi eſſe operam aut otium.*
LY. *Quanquam negotium eſt, ſi quid vis, Demipho,*
NON SUM occupatus unquam amico operam dare.
DE. *Benignitatem tuam mihi experto prædicas.*
Quid tibi ego ætatis videor? LY. *Acheruntiens,*
Senex, vetus, decrepitus. DE. *perverſe vides.*
Puer ſum, Lyſimache, ſeptuennis. LY. *ſanun' es?*
Qui puerum te eſſe dicas? DE. *vera prædico.*
LY. *Modo hercle in mentem venit, quid tu diceres:*
SENEX CUM extemplo eſt, jam nec ſentit, nec ſapit;

10. L*ites judicandas*] Lites judicio diſceptandas, & peragendas. Notandum, reo tribui, quod proprium eſt judicis. Pari ratione *condemnare adverſarium* dicitur is, qui litem vincit, ac judicatum reum facit. *Siberus.*

11. *I, & hoc memento.*] *Ei,* [illegible] in Plaut. & Terent. ſemper ſcribitur, quod nos *i.* Jubet enim puerum abire, & quæ imperarat, recte nunciare. *I. Guil.*

26. *Vi-*

Ajunt ſolere eum rurſum repueraſcere.
DE. *Immo bis tanto valeo, quam valui prius.*
LY. *Bene hercle factum, & gaudeo.* DE. *immo ſi ſcias,*
Oculis quoque etiam plus jam video, quam prius.
LY. *Bene eſt.* DE. *malam rem dico.* LY. *jam iſtuc non bonum eſt.*
DE. *Sed auſimne ego tibi eloqui, ſi quid velim?*
LY. *Audacter.* DE. *animum advorte.* LY. *fiet ſedulo.*
DE. *Hodie ire in ludum occœpi litterarium,*
Lyſimache: ternas ſcio jam. LY. *quid, ternas?* DE. *AMO.*
LY. *Tun' capite cano amas, ſenex nequiſſume?*
DE. *Seu canum, ſeu iſtuc rutilum, ſive atrum eſt, amo.*
LY. *Ludificas nunc tu me hic, opinor, Demipho.*
DE. *Decide collum, ſi falſum eſt uti loquar:*
Vel, ut ſcias me amare, cape cultrum, ſeca
Digitum vel aurem, vel tu naſum, vel labrum:
Si movero me, ſeu ſecari ſenſero,
Lyſimache, autor ſum uti me amando hic enices.
LY. *Si unquam vidiſti pictum amatorem, hem illic eſt.*
Nam meo quidem animo vetulus, decrepitus ſenex
Tantidem eſt, quaſi ſit ſignum pictum in pariete. *Acid.* tantundem eſt.
DE. *Nunc tu me, credo, caſtigare cogitas.*
LY. *Egon' te?* DE. *nihil eſt jam quod tu mihi ſuccenſeas:*
Fecēre tale ante alii ſpectati viri.
HUMANUM amare eſt, humanum autem ignoſcere eſt.
Ne ſis me objurga. hoc non voluntas me impulit. *Dous.* Neſcis? ne obj.

26. *Valeo.*] *Valeo*, ſcil. ab animo: hoc eſt, bis plus ſentio ac ſapio quam olim,

Jucundum cum ætas florida ver ageret.

Douza.

33. *Amo.*] Cenſet *Emmanuel Alvarus* ſenem intelligere ternas conjugationes; quarum paradigmata ſint, *Amo*, *Doceo*, *Lego*. Sed mihi dubium non eſt, quin ternæ literæ *A*, M, & O, intelligantur. Nam pueritia Romana, cui lingua Latina erat vernacula, non conjugationibus diſcendis occupabatur; ſed duntaxat legere ſcribereque diſcebat: cujuſmodi veterum fuit γραμματική. Illud etiam *Emmanueli* adverſatur, quod ternas quidem literas uno die puer in ludo diſcat; ternas conjugationes tam brevi ſpatio diſcere non poſſit. *Voſſius.*

49. *Hoc non voluntas.*] Pro *ad hoc*. L. Sed J.Gul. & Acid. *hoc*, antiqua ratione ſcribendi ajunt eſſe *huc*. Libri tamen vett. aliter: neque male diſtinguunt, *ne objurga hoc*: quaſi ſit, propter hoc. *T.*

LY. *Quin non objurgo.* DE. *at ne deteriorem tamen*
Hoc facto ducas. LY. *egone te? ah, ne Dî ſiverint!*
DE. *Vide ſis modo etiam.* LY. *viſum'ſt.* DE. *certen'?* LY. *perdis me.*
Hic homo ex amore inſanit, nunquid vis? DE. *vale.*
LY. *Ad portum propero: nam ibi mihi negotium eſt.*
DE. *Bene ambulato.* LY. *bene valeto.* DE. *bene ſit tibi.*
Quin mihi quoque etiam eſt ad portum negotium.
Nunc adeo ibo illuc. ſed optume gnatum meum
Video, eccum operiar hominem: hoc nunc mihi viſo eſt opus.
Huic perſuadere, quomodo potis ſiem,
Ut illam vendat, neve det matri ſuæ:
Nam ei dono advexe audivi, ſed præcauto eſt opus,
Ne ad illam me animum adjeciſſe aliqua ſentiat.

51. *Ah! ne dii ſiverint.*] Proverbialis deprecatio fuit hæc veteribus. Græci, μὴ γένοιτο.

58. *Hoc nunc mihi viſo eſt opus.*] Lege: *hoc nunc mihi uſu eſt opus.* Scriverius.

ACTUS SECUNDI SCENA TERTIA.

CHARINUS, DEMIPHO.

HOmo me miſerior nullus eſt æque, opinor,
Neque adverſa quoi ſint plura ſempiterna.
Sanctin' quicquid eſt ut *quam rem agere occœpi,*
Proprium nequit mihi evenire quod cupio?
Ita mihi mala res objicitur aliqua,
Bonum quæ meum comprimit conſilium:
Miſer amicam mihi paravi, animi cauſſa, pretio;
Ratus clam patrem meum poſſe habere.
Is reſcivit, & vidit, & perdidit me.
Neque is, cum roget, quid loquar cogitatum eſt,
Ita animi decem in pectore incerti certant.
Nec, quid corde nunc conſilii capere poſſim
Scio, tantus cum cura meo eſt error animo.
Dum ſervi mei perplacet mihi conſilium,

4. *Proprium.*] Id eſt, diuturnum, ſtabile. V. N. Trin. act. 5. 2.

18. *Quum-*

Dum rurſum haud placet: nec pater potis videtur
Induci, ut putet matri ancillam emptam eſſe illam.
Nunc ſi dico ut res eſt, atque illam mihi me
Emiſſe indico, quemadmodum exiſtimet me?
Atque illam abſtrahat, trans mare hinc venum aſportet.
Scio, ſævos quam ſit, domo doctus. igitur hoccine eſt
Amare? arare mavelim, quam ſic amare.
Jam hinc olim invitum domo extruſit ab ſeſe,
Mercatum juſſit ire: ibi hoc malum inveni. UBI
VOLUPTATEM ægritudo vincat, quid ibi ineſt amœni?
Nequicquam abdidi, abſcondidi, abſtruſam habebam.
Muſca eſt meus pater, nihil poteſt clam illum haberi,
Nec ſacrum, nec tam profanum qnicquam eſt, quin
Ibi ilico adſit. nec, qui rebus meis
Confidam, mihi ulla ſpes in corde certa eſt.
DE. *Quid illuc eſt, quod ſolus ſecum fabulatur filius?*
Sollicitus mihi neſcio quare videtur. CH. *attate!*
Meus pater hic quidem eſt, quem video. ibo, alloquar. quid
ſit, pater?
DE. *Unde incedis, quid feſtinas, gnate mi?* CH. *recte, pater.*
DE. *Ita volo. ſed iſtuc quid eſt, tibi quod commutatu'ſt color?*
Nunquid tibi dolet? CH. *neſcio quid meo animo eſt ægre, pater.*
Poſtea hac nocte non quievi ſatis mea ex ſententia.
DE. *Per mare ut vectus, nunc oculi terram mirantur tui.*

18. *Quemadmodum exiſtimet me.*] Forte: *lexem admodum exiſt.* Scriverius. V. N. Curcul. act. 1. 1.

20. *Domo doct.*] *Domo doctus*, vel *domi didiciſſe* dicitur, qui ex ſe ipſo quid expertus eſt, nec opus habuit, ut aliunde diſceret. Amph. 2. 1. *experior domi.* Grut.

21. *Arare mavelim, &c.*] Martialis lib. 9. 22.

Artemidorus amat, Callidorus arat.

26. *Muſca eſt meus pater, nihil.*] Non enim paraſiti ſolum *muſcæ* dicti ſunt olim, ſed etiam homines curioſi, qui nihil non exquirunt & penetrant. Itaque Ægyptios Orus tradit cum *impudentiam* ſignare vellent, muſcam pinxiſſe, quod nimirum vix abacta nihilominus continuo redeat. *Lipſius.*

29. *Spes in corde certa eſt.*] Forte, *creta eſt.* Scriverius.

33. *Recte, pater.*] Quaſi dicat: Non feſtino pater. *Recte* enim uſurpabant interdum veteres, cum negare vellent: negationis tamen particulam religione obſtricti ponere nollent. Terent. Hecyr. *quid es tam triſtis? P: recte, mater.* Ad quem locum Donatus; *Sic loquimur, cum ſine injuria interrogantis aliquid reticemus.*

36. *Poſtea.*] Id eſt, præterea. *D.*

37. *Mirantur tui, &c.*] Ita MSſ. Pa-

CH. *Magis opinor.* DE. *id eſt profecto. verum actutum abſceſſerit.*
Ergo edepol palles? ſi ſapias, eas ac decumbas domi.
CH. *Otium non eſt, mandatis rebus prævorti volo.*
DE. *Cras agito, perendie agito.* CH. *ſæpe ex te audivi, pater;*
REI MANDATÆ omnes ſapientes primum prævorti decet.
DE. *Age igitur, nolo advorſari tuam advorſus ſententiam.*
CH. *Salvos ſum, ſiquidem iſti docto ſolida & perpetua eſt fides.*
DE. *Quid illuc eſt, quod ille ſolus ſe in conſilium ſevocat?*
Jam non vereor, ne illam me amare hic potuerit reſciſcere.
Quippe haud etiam quicquam inepte feci, amantes ut ſolent.
CH. *Res adhuc quidem hercle in tuto'ſt, nam hunc neſcire ſat ſcio*
De illa amica. quod ſi ſciret, eſſet alia oratio.
DE. *Quin ego hunc aggredior de illa?* CH. *quin ego hinc me amolior?*
Eo ego, ut quæ mandata, amicus amicis tradam. DE. *immo mane.*
Paucula etiam ſciſcitare prius volo. CH. *dic quid velis.*
DE. *Uſquene valuiſti?* CH. *perpetuo recte, dum quidem illic fui.*
Verum in portum huc ut ſum advectus, neſcio qui animus mihi dolet.
DE. *Nauſea edepol factum credo: verum actutum abſceſſerit.*
Sed quid ais? ecquam tu advexti tuæ matri ancillam Rhodo?
CH. *Advexi.* DE. *quid? ea ut videtur mulier?* CH. *non edepol mala.*
DE. *Ut morata eſt?* CH. *nullam vidi melius mea ſententia.*
DE. *Mihi quidem edepol viſa eſt, cum illam vidi.* CH. *eho, an vidiſti pater?*
DE. *Vidi: verum non ex uſu noſtro eſt, neque adeo placet,*

lat. Sed J. Guil. diſtinguit: *tui magis.* CH. *opinor.* DE. *id.* Scilicet, qui diu in mari vectus erat, magis terram mirabatur, quam ſolitus erat.

38. *Abſceſſerit.*] Scil. ægritudo.

57. *Non edepol mala.*] Id eſt, non deformis: ut Catull. D. Vide N. Milit. act. 3. 4.

63. *Ædes*

CH. *Quî vero?* DE. *quia non noſtra formam habet dignam domo.*
Nihil opus nobis ancilla, niſi quæ texat, quæ molat,
Lignum cædat, penſum facit, ædis verrat, vapulet.
Quæque habeat cotidianum familiæ coctum cibum.
Horunc illa nihilum quicquam facere poterit admodum.
CH. *Eâ cauſſâ equidem illam emi, dono quam darem matri meæ.*
DE. *Ne duis, neu te advexiſſe dixeris.* CH. *Dii me adjuvant!*
DE. *Labefacto paulatim. verum quod præterii dicere,*
Neque illa matrem ſatis honeſte tuam ſequi poterit comes,
Neque ſinam. CH. *quî vero?* DE. *quia illa forma matrem-familias*
Flagitium ſit, ſi ſequatur, quando incedat per vias:
Contemplent, conſpiciant omnes, nutent, nictent, ſibilent,
Vellicent, vocent, moleſti ſint, occentent oſtium.
Impleantur meæ fores elogiorum carbonibus.

63. *Ædes verrat.*] Σαίρειν δῶμα, Eurip. Vide P. Vict. l. 11. 1.

64. *Quæque habeat.*] Coquam ſignificat, & quæ panem faciat; non, ut cenſet Palmerius, quæ avide veſcatur miſeris his quotidianis ſervilibus eſcis. in quam quidem ſententiam legebat is, *Quæque arrat quotid.* Eſt ergo hæc circumlocutio coquæ. &, *habere coctum cibum*, nihil aliud, quam cibum coquere. Ita idem noſter apud Varronem libro 6. de lingua Latina: *Plautus Epeum fumificum, coquum: ab Epeo illo, qui dicitur ad Trojam feciſſe equum Trojanum Argivis, & apte cibum curaſſe. Ides ait; Epeum fumificum, qui legioni noſtræ habet coctum cibum.* Jocoſe cocum ait vocari à Plauto *Epeum fumificum.* Talis autem formula loquendi & illa eſt Cicer. 3. de Rep. *infeſtum habere*, pro infeſtare, & ſimiles alibi. *J. Gul.* Vide Obſervationes noſtras in Scriptores Eccleſiaſticos cap. 17. *Gron.*

73. *Occentent oſtium.*] *Occentare, dicebant pro convicium facere, cum id clare & cum quodam canore fieret, ut procul exaudiri poſſet: quod turpe habebatur: quia non ſine cauſſa fieri putatur.* Feſtus.

74. *Impleantur.*] Qua ratione carbones impleant fores elogiis, quæſtio eſt. Ego id fieri arbitror, cum face extincta inſcribebatur famoſum aliquod oſtio carmen. Jam enim diu eſt quod *Lipſius* docuit, amantes cum non reciperentur à puellis intra ædes, deficientes faculas ſub auroram ad oſtium abjicere ſolitos. Sed hoc fuerit potientiorum. Callidiores, accenſa etiam lumina oſtio illidebant, & minitabantur exuſtionem domus: ut Perſa, 4. 4. Inter hos medii erant, quibus ſufficiebat januas amicarum calcibus impetere, aut ferro incidere, aut conſcribillare extincto titione. Atque iſta eo libentiùs fiebant à petulanti juventute: quia mala, carbone; bona, creta ſolita erant notari. Perſius Sat. 5.

Quæque ſequenda forent, & quæ vitanda vicisſim,
Illa prius creta, mox hæc carbone notaſti, &c.

Atque ut nunc ſunt maledicentes homines, uxori meæ
Mihique objectent lenocinium facere. nam quid eo eſt opus?
CH. *Hercle quin tu recte dicis: & tibi aſſentior ego.*
Sed quid illa nunc fiet? DE. *recte. ego emero matri tuæ*
Ancillam viraginem aliquam non malam, forma mala,
Ut matrem addecet familias, aut Syram, aut Ægyptiam:
Ea molet, conficiet penſum, pinſetur flagro, neque
Propter eam quicquam eveniet noſtris foribus flagitii.
CH. *Quid ſi igitur reddatur illi unde empta eſt?* DE. *minime gentium.*
CH. *Dixit ſe redhibere, ſi non placeat.* DE. *nihil iſtoc opu'ſt:*
Ligitare nolo ego vos. quam tuam autem accuſari fidem — *A:id. neque tuam autem*
Multo edepol, ſi quid faciendum eſt, facere damni mavolo,
Quam opprobramentum aut flagitium muliebre efferri domo.
Me tibi illam poſſe opinor luculente vendere.
CH. *Dum quidem hercle ne minoris vendas, quam ego emi, pater.*
DE. *Tace modo: ſenex eſt quidam, qui illam mandavit mihi* — *A:id qui olim.*
Ut emerem ad iſtanc faciem. CH. *at mihi quidam adoleſcens, pater,*
Mandavit ad illam faciem, ita ut illa eſt, emerem ſibi.
DE. *Viginti minis, opinor, poſſe me illam vendere.*

Nihil tamen vetat, quin & carbone uterentur; ubi ſcilicet, januæ eo eſſent colore ut creta in iis minus appareret. unde Martial. 12. Epig. 62. *Qui carbone rudi, putrique creta Scribit carmina, &c.* Gruterus.

84. *Dixit ſe redhibere.*] Hoc ſemel ſic uſurpatum reperiſſe notat ſe Scipio Gentilis in Originibus, ut ſit rurſus habere. Sed juriſconſultis placuit *redhibere* dici eum qui reddit: non qui recipit. *Redhibere eſt facere ut rurſus habeat venditor, quod habuerit, & quia reddendo id fiebat, idcirco redhibitio eſt appellata, quaſi redditio;* inquit Ulpianus. Nec ſecus Plautus in Moſtellaria 3. 2. *Si male emptæ Forent, nobis iſtas redhibere haud liceret.* Itaque & hic malim: *Dixit ſibi redhiberi*, hoc eſt, pactus eſt ſibi reſtitui. *Gronovius.*

87. *Efferri domo.*] Malim: *afferri domo*, id eſt, quam ut in domum meam aliquid flagitii, occaſione iſtius mulieris inferatur. *Piſtor.*

88. *Me tibi illam poſſe opinor luculente vendere.*] *Tibi vendere* hic idem eſt, quod tuo nomine, tuo cum lucro & commodo alteri vendere. *Boxhornius.*

90. *Qui illam mandavit mihi.*] Malim legere; *qui ancillam mandavit mihi Ut emerem.* Boxhorn.

96. *Treis*

CH. *At ego, ſi velim, jam dantur ſeptem & viginti minæ.*
DE. *At ego.* CH. *quin ego, inquam.* DE. *at neſcis quid dicturus ſum: tace.*
Treis minas accudere etiam poſſum, ut triginta ſient.
CH. *Quo vortiſti?* DE. *ad illum, qui emit.* CH. *ubinam eſt is homo gentium?*
DE. *Eccillum video, jubet quinque me addere etiam nunc minas.*
CH. *Hercle illunc dii infelicent, quiſquis eſt.* DE. *ibidem mihi*
Etiam nunc adnutat, addam ſex minas. CH. *ſeptem, mihi*
Nunquam edepol me vincet hodie; commodis poſcis pater.
DE. *Nequicquam poſcit: ego habebo.* CH. *at illic pollicitus eſt prior.*
DE. *Nihili facio.* CH. *quinquaginta poſcit.* DE. *non centum datur.*
Potine ut ne licitere advorſum animi mei *ſententiam?*
Maxumam hercle habebis prædam: ita ille eſt, quoi emitur, ſenex.
Sanus non eſt, ex amore illius. quod poſces, feres.
CH. *Certo edepol adoleſcens ille, quoi ego emo, efflictim perit*
Ejus amore. DE. *multo hercle ille magis ſenex, ſi tu ſcias.*

96. *Treis minas accudere.*] Hæc geſtu adjtuvanda ſunt. Demipho enim, dum hæc loquitur, ſe vertit, & ſimulat ſe obſervare nutus ejus ſenis, cui ancillam empturum ſeſe receperat. Reſponſi Charini, quod ſequitur: *Quo vortiſti?* ſententia ex geſtu hoc dependet. *Boxhorn.*

101. *Commodis.*] Lego: *hic commodius poſcit, pater*, id eſt, majori commodo noſtro licetur, utpote qui majus pretium offerat. Et *poſcere* hic pro liceri & auctionari omnino ponitur, ita Charinus, *At illic pollicitus eſt prior*, hoc eſt, licitatus eſt. Sed & *Alciatus* in Parerg. *Pollicitationem* vult eſſe illud primum pretium, quod ultro offert emptor, antequam præconem venalem proclamet: quod ab eo tempore fieri poſſit licitatio. *Nonius.* Nihil mutandum cenſeo. Neque tamen *commodas minas* hic acceperim pro integris, totis, juſti ponderis, non adulterinis; quomodo Nonius interpretatur; ſed pro juſto ac ſufficienti pretio. De eo enim hic agitur. *Boxhorn.*
Commodis poſcit.]Et ego nihil mutandum cenſeo. Neque tamen abjicienda Nonii interpretatio pro integris, totis, juſti ponderis: & *minæ commodæ* accipiendæ ſunt pro juſto & ſufficienti pretio, ut volunt. Neque enim de eo agitur, quod addunt: nam paullo poſt idem quinquaginta minis poſcit: & quod potiſſimum eſt, nuſquam ita *commodæ minæ*, *commodum talentum* & ſimilia accipiuntur. Vide Scaligerum de re nummaria pag. 24. *Gronovius.*

CH. *Nunquam edepol fuit neque fiet ille ſenex inſanior*
Ex amore, quam ille adoleſcens, quoi ego do hanc operam, pater.
DE. *Quieſce, inquam, iſtanc rem ego recte videro.* CH. *quid agis?* DE. *quid eſt?*
CH. *Non ego illam mancupio accepi.* DE. *ſed ille illam accipit. ſine.*
CH. *Non potes tu lege vendere illam.* DE. *ego aliquid videro.*
CH *Poſt autem communis eſt illa mihi cum alio. quî ſcio*
Quid ſit ei animi, vænirene eam velit, an non velit?
DE. *Ego ſcio velle.* CH. *at pol ego eſſe credo aliquem qui non velit.*
DE. *Quid id meâ refert?* CH. *quia illi ſuam rem eſſe æquom eſt in manu.*
DE. *Quid ais?* CH. *communis mihi illa eſt cum alio? is nunc hic non adeſt.*
DE. *Prius reſpondes, quam rogo.* CH. *prius tu emis, quam vendo, pater.*
Neſcio, inquam, velit ille illam, necne abalienarier.
DE. *Quid illic quidam, qui mandavit, cum ille nolet? nihil agis.*
Nunquam edepol quiſquam illam habebit potius, quàm ille quem ego volo.
Certum eſt. CH. *cenſen' certum eſſe?* DE. *quin ad navim jam hinc eo.*
Ibi vænibit. CH *vin' me tecum illo ire?* DE. *nolo.* CH. *non placet.*
DE. *Meliu'ſt te, quæ ſunt mandata res tibi, prævortier.*

112. DE. *Sed ille illam.*] Ita cogente ſententia diſtinguendum. Rejicit pater objectionem filii. Nihil referre de mancupio. quoniam licet ipſe non acceperit, accipere tamen illum ſenem: nec deterreri ab emptione. quod evictionis periculum non præſtetur. *Acidal.*

121. *Illic quidam.*] Ille quidam, qui mihi mandavit, ut ſibi emerem. Ita *Lambinus.* Sed nugæ meræ ſunt. Quin hoc vult: Cur nunc demum dicis, illum, cum quo tibi ancilla communis eſt, nolle eam vendere: cum antea dixeris, tibi mandatum ab alio ut emeres? Si ille non vult vendere, quid fiet illo, qui tibi mandavit ut emeres? Nihil agis: non conſtas tibi. Ita mox de mandato eum captat Senex: *Melius eſt te quæ ſunt mandata res, &c.* Piſtor.

CH. *Tu prohibes.* DE. *at tu excuſato, te feciſſe ſedulo*
Ad portum ne bitas, dico jam tibi. CH. *auſcultabitur.*
DE. *Ibo ad portum, & ne hîc reſciſcat cauto opu'ſt. non ipſe emam,*
Sed Lyſimacho amico mandabo. is ſe ad portum dixerat
Ire dudum, me moror, cum hîc aſto. CH. *nullus ſum, occidi.*

126. *Te feciſſe ſedulo.*] Sic ſolebant dicere, qui à ſe culpam avertebant. Cato de re Ruſt. 2. *Si ei opus non apparet, dicit villicus ſedulo ſe feciſſe; ſervos non valuiſſe tempeſtates malas fuiſſe, &c.* Cicero 10. ad Attic. 6. *De Quincto filio, fit à me quidem ſedulo: noſti reliqua.* Similiter villicus apud Senecam ep. 12. *Se omnia facere, in nulla re ceſſare curam ſuam, ſed illas vetulas eſſe.* Gronovius.

127. *Ad portum ne bitas.*] Eas. V. N. Epid. 1. 2.

ACTUS SECUNDI SCENA QUARTA.

CHARINUS, EUTYCHUS.

PEntheum diripuiſſe ajunt Bacchas. nugas maxumas
Fuiſſe credo, praut quo pacto ego divorſus diſtrahor.
Cur ego vivo? cur non morior? quid mihi eſt in vita boni?
Certum eſt, ibo ad medicum, atque ibi me toxico morti dabo.
Quando id mihi adimitur, quâ cauſſâ vitam cupio vivere.
EU. *Mane, mane obſecro, Charine.* CH. *qui me revocat.* EU. *Eutychus*
Tuus amicus & ſodalis, ſimul vicinus proxumus.
CH. *Non tu ſcis, quantum malarum rerum ſuſtineam.* EU. *ſcio.*
Omnia ego iſtæc auſcultavi ab oſtio: omnem rem ſcio.
CH. *Quid id eſt, quod ſcis?* EU. *tuus pater volt vendere.* CH. *omnem rem tenes.*
EU. *Tuam amicam.* CH. *nimium multum ſcis.* EU. *tuis ingratiis.*
CH. *Plurimum tu ſcis; ſed quî ſcis eſſe amicam illam meam?*
EU. *Tute heri ipſus mihi narraſti.* CH. *ſatin' ut oblitus fui,*
Tibi me narraviſſe? EU. *haud mirum factum eſt.* CH. *te nunc conſulo.*

1. P*Entheum.*] Pentheum Thebarum regem, Agave mater ſua, & matertera Ino & Autonoë, cæteræque mulieres Bacchi œſtro percitæ diſcerpſerunt, & quaſi particulatim excarnificarunt. De quo Horat. 2. Od. 19. & 2. Sat. 3. Ovid. 3. Metam. Seneca in Theb. Eurip. in Bacchis, alii.

14. *Te nunc conſulo, reſponde.*] Antique & proprie. utrumque enim, tam

Reſponde, quo leto cenſes me ut peream potiſſumum?
EV. *Non taces? cave iſtuc dixis.* CH. *quid vis me igitur dicere?*
EV. *Vin' patri ſublinere pulchre me os tuo?* CH. *ſane volo.*
EV. *Viſne eam ad portum?* CH. *quî potius, quam voles?* EV. *atque eximam*
Mulierem pretio? CH. *quî potius, quam auro expendat?*
EV. *unde at erit id?*
CH. *Achillem orabo, aurum mihi det, Hector qui expenſus fuit.*
EV. *Sanun' es?* CH. *pol ſanus ſi ſim, non te medicum mihi expetam.*
EV. *Tanti quanti poſcit, vin' tanti illam emi?* CH. *auctarium*
Adjicito, vel mille nummûm plus quam poſcet. EV. *jam tace.*
Sed quid ais? unde erit argentum, quod des, cum poſcet pater?
CH. *Invenietur, exquiretur, aliquid fiet.* EV. *enicas.*
Jam iſtuc, aliquid fiet, metuo. CH. *quin taces?* EV. *muto imperas.*
CH. *Satin' iſtuc mandatu'ſt?* EV. *potin' ut aliud cures?* CH. *non poteſt.*
EV. *Bene vale.* CH. *non edepol poſſum, priuſquam tu ad me redieris.*
EV. *Melius ſanus ſis.* CH. *vale, & vince, & me ſerva.* EV. *ego fecero.*
Domi maneto me. CH. *ergo actutum face cum prædâ recipias.* *Douz.* cum præda me ut recipias.

Conſuli quam *Reſpondere* JCtorum eſt. Horat. 2. Sat. 3.

Ergo Conſulere, & mox Reſpondere licebit?

Sunt Relativa. *Douza.*

18. *Qui potius, quam voles?*] Id eſt, qui vero aut qua cauſſa potius eas, quam voles? Quaſi dicat: An vero non juſta cauſſa eſt, quo *Dædaleo ocyor Icaro* voles potius, quam eas? Idem de ſequenti hemiſtichio dicendum: *Qui, potius, quam aere expendas?* Scitum eſt Salluſtii: *Animo cupienti nihil ſatis feſtinatur.* Douza.

26. *Aliquid fiet.*] Videtur vox deſperatorum, quique inſigne aliquod ſcelus facturi videntur potius, quam non exſequi quod deſtinarant. *Gruter.* Putem habitam mali ominis eam formulam, tanquam reſpiciat ad eam quæ habet, *Si quid de me fuat.* Apul. 10. *aliquid de ſe triſtius cogitare.* Paſſerat.

29. *Melius ſanus.*] Melius tibi conſulueris ſi ſanus ſis. *L.*

ACTUS TERTII SCENA PRIMA.

LYSIMACHUS, PASICOMPSA.

AMice amico operam dedi: vicinus quod rogavit, Hoc emi mercimonium. mea es tu: ſequere ſane: Ne plora: nimis ſtulte facis, oculos corrumpis tales. Quid? tibi quidem quod rideas magis eſt, quam ut lamentere.

Ald. quin tibi quidem,

PA. *Amabo ecaſtor, mi ſenex, eloquere.* LY. *exquire quidvis.* PA. *Cur emeris me?* LY. *tene ego? ut quod imperetur facias. Item quod tu mihi imperes ego faciam.* PA. *facere certum eſt, Pro copiâ & ſapientiâ, quæ te velle arbitrabor.* LY. *Laborioſe nihil tibi quicquam operis imperabo.* PA. *Namque edepol quidem, mi ſenex, non didici bajulare, Nec pecua ruri paſcere, neque pueros nutricare.* LY. *BONA SI eſſe vis, bene erit tibi.* PA. *tum pol ego perii miſera.* LY. *Qui?* PA. *quia illim unde advecta huc ſum, malis bene eſſe ſolitum'ſt: Nec mos meu'ſt ut prædicem quod ego omnes ſcire credam.* LY. *Oratio edepol pluris eſt hujus, quam quanti hæc emta eſt: Quaſi dicas, nullam mulierem bonam eſſe.* PA. *haud equidem dico.* LY. *Rogare hoc unum te volo.* PA. *roganti reſpondebo.* LY. *Quid ais tu? quod nomen tibi dicam eſſe?* PA. *Paſicompſæ.* LY. *Ex forma nomen inditum eſt. ſed quid ais, Paſicompſa Poſſin' tu, ſi uſus venerit, ſubtemen tenue nere?*

20. SUbtemen.] Aliud *Subtegmen* eſt, aliud *ſubtemen.* Nam *Subtegmen*, ſive (ut Auguſtinus in Grammatica legit) *Subtegimen*, eſt interior pannus, quo veſtis ſuffulta eſt commoditatis aut ornatus ergo: *Subtemen* vero pars eſt interior panni, velamentum, ἡ ἔνδον ἐπιπολή, quæ ſtamini ſubeſt; ut *trama*, ἡ ἔξωθεν ἐπιπολή, ſuperior pars, quæ trameat ſtamen: diciturque ut *tela*, à texendo *temen*, hinc, quod ſubtexitur, *Subtemen* dictum. Varronis itaque locus lib. 4. de L. L. ſic emendandus: *Stamen à ſtando, quod eo ſtat omne in tela velamentum* (exterius puta corium, ut ita dicam, & interius panni, ἡ τε ἔξωθεν ἐπιπολὴ καὶ ἡ ἔνδοθεν:) *Subtemen, quod ſubit ſtamini: Trama, quod trameat. Phrygius, id genus veſtimenti, &c.* Fr. Junius.

PA. *Poſſim.* LY. *ſi tenue ſcis, ſcio, te uberius poſſe nere.*
PA. *De lanificio neminem metuo, una ætate quæ ſit.*
LY. *Bonam hercle te & frugi arbitror, matura jam inde ætate,*
Quoniam ſcis facere officium tuum, mulier. PA. *pol* Duum. pol à docta didici.
docta didici,
Operam accuſari non ſinam meam. LY. *hem, iſtæc hercle res eſt,*
Ovem tibi ancillam dabo natam annos ſexaginta
Peculiarem. PA. *mi ſenex, tam vetulam?* LY. *generis Græci eſt.*
Eam ſi curabis, perbona eſt, tondetur nimium ſcite.
PA. *Honoris cauſſa quicquid eſt, quod dabitur, gratum habebo.*
LY. *Nunc, mulier, ne tu fruſtra ſis, mea non es ne arbitrere.*
PA. *Dic igitur, quæſo, quoja ſum?* LY. *tuo hero redempta es rurſum.*
Ego redemi te: ille me oravit. PA. *animus rediit,*
Si mecum ſervatur fides. LY. *bono animo es, liberabit*
Ille te homo: edepol deperit atque hodie primum vidit.
PA. *Ecaſtor jam biennium eſt, cum mecum rem cœpit.*
Nunc, quando amicum te ſcio eſſe illius, indicabo.
LY. *Quid ais tu? jam biennium eſt cum tecum habet rem?*
PA. *certo.*
Et inter nos conjuravimus, ego cum illo, & ille mecum,
Ego cum viro, & ille cum muliere: niſi cum illo, aut ille mecum,
Neuter ſtupri cauſſa caput limaret. LY. *dii immortales,*
Etiam cum uxore non cubet? PA. *amabo, an maritus eſt?*

26. *Ovem tibi ancillam.*] Dignitatem ei conciliat ab ætate: ponitque certum pro incerto, more Poëtarum: Et bene *Camerarius* ad iſtud, *generis Graji eſt*, notat; proprium fuiſſe pecus illo nomine. deque eo Plin. initio lib. 8. cap. 48. & Col. l. 7. c. 4. Ex enim erant, quæ ob lanarum præſtantiam domi fere alebantur, non foris. Jam, alicujus *ancillam*, dici *ovem*, nihil vetat; cum eo nomine veniat Apuleio *gallina*, Virgilio *cerva*, aliis alia animalia. Interim alludi heic ad Demiphonem, non dubito. *Gruter.*

27. *Generis Græci eſt.*] Ad oves Tarentinas alluſum, quæ tectæ & pellitæ paſcebantur, ob lanæ velleriſque præſtantiam. *Turneb.*

30. *Ne tu fruſtra ſis.*] Vide notas Amphitr. act. 2. ſc. 2. verſ. 200.

40. *Neuter ſtupri cauſſa caput limaret.*] *Limare caput, conjungere* interpretatus Nonius: ſed conjungere ex eo ſignificat, quod qui amatores cum amica caput jungunt, tanquam terunt & limant ſeſe mutuo fricando, dum oſculantur. *Limare* Vetus Lex. *ſociare* explicat: *συνδυάζειν.* *Turneb.* l. 15. 6.

Neque eſt, neque erit. LY. *nolim quidem. homo hercle perjuravit.*

PA. *Nullum adoleſcentem plus amo* LY. *puer eſt ille quidem, ſtulta.*

Nam illi quidem haud ſane diu eſt, cum dentes exciderunt.

PA. *Quid, dentes?* LY. *nihil eſt: ſequere ſis huc me. diem unum oravit*

Ut apud me præhiberem locum: ideo, quia uxor ruri eſt.

ACTUS TERTII SCENA SECUNDA.

DEMIPHO.

TAndem impetravi, ut egomet me corrumperem.
Empta eſt amica clam uxore meâ & filio.
Certum eſt, antiqua recolam, & ſervibo mihi.
Decurſo in ſpatio, breve quod vitæ reliquum eſt. Grut. decurſo jam ſpatio.
Voluptate, vino & amore delectavero.
Nam HANC SE BENE habere ætatem nimio eſt æquius.
ADOLESCENS cum ſis, tum cum eſt ſanguis integer,
Rei tuæ quærendæ convenit operam dare:
DEMUM IGITUR cum ſenex ſis, tunc in otium
Te colloces, dum poteſtur: id jam lucro eſt
Quod vivis. hoc ut dico, factis perſequar.
Interea tamen huc intro ad me inviſam domum. Dous. huc ad me interviſam.
Uxor me exſpectat jamdudum eſuriens domi.
Jam jurgio enicabit, ſi intro rediero.
Verum hercle poſtremo ut ut eſt, non ibo tamen,
Sed hunc vicinum, prius conveniam, quam domum
Redeam. ut mihi ædeis aliquas conducat volo,
Ubi habitet iſtæc mulier. atque eccum it foras.

A*Doleſcens cum ſis, tum cum eſt ſanguis integer.*] *Integer ſanguis*, aut copiam ejus ſignificat, aut ſincerum illum & purum. *Victor.* l. 25. cap. 21. Var.

ACTUS TERTII SCENA TERTIA.

LYSIMACHUS, DEMIPHO.

ADducam ego illum jam ad te ſi convenero.
DE. *Me dicit.* LY. *quid ais, Demipho?* DE. *eſt mulier domi?*
LY. *Quid cenſes?* DE. *quid ſi viſam?* LY. *quid properas? mane.*
DE. *Quid faciam?* LY. *quod opus eſt facto, facito ut cogites.*
DE. *Quid cogitem? equidem hercle opus hoc facto exiſtumo*
Ut illuc introeam. LY. *itane vero, vervex, intro eas?*
DE. *Quid aliud faciam?* LY. *prius hoc auſculta, atque ades.*
Prius etiam eſt, quod te facere ego æquom cenſeo.
Nam nunc ſi illo introieris, amplecti voles,
Confabulari, atque oſculari. DE. *tu quidem*
Meum animum geſtas: ſcis quid acturus ſiem.
LY. *Pervorſe facies.* DE. *quodne ames?* LY. *tanto minus.*
Jejunitatis plenus, anima fœtida,
Senex hircoſus, tu oſculere mulierem?
Utine adveniens vomitum excutias mulieri?
Scio pol te amare, quom iſtæc præmonſtras mihi.
DE. *Quid ſi igitur (unum factum hoc ſi cenſes) coquum*

6. *Vervex.*] Homo ad Venerem inepte, ut aries caſtratus eſt. *Lamb.*

12. *Quodne ames?*] Pervorſene facit is, qui, quod amat, id oſculetur, &c. *Lambin.*

13. *Jam plenus ætatis, animaque fœtida.*] Nonius Mſ. ſi non Had. Junii, at Joſ. Merceri, præfert, *Jejunitatis plenus anima fœtida.* P. Vict. l. 4. 2. Fœtorem quendam animæ, qui non vitio aliquo oris provenit, ſed in omnibus fere eſt, qui nihil guſtarunt, Græci ſignificare volentes, *νηστείας ὄζειν*, quaſi *jejunium olere*, dicebant. Cæcilius: *Quæ mihi, ubi domum adveni, adſcedit; extemplo ſavium dat jejuna anima.* Gruter. *Jam plenus ætatis.*] Mſſ. Pall. *Jam ætatis plenus anima fœtida.* Alter: *Jam ut atis plenus anima fœtida.* Tertius Academiæ noſtræ: *Jam ætatis plenus anima fœtidia.* Unde ſatis colligas verum eſſe, quod legitur apud Nonium: *Jejunitatis plenus, anima fœtida.* Quod Gruterus probat, tum ob rotunditatem numerorum, tum quod verſu ſequenti ſenectutis iterum fiat mentio. Addo aliud argumentum: nempe quod mox ait Demipho: *Quid ſi igitur, unum factum hoc ſi cenſes, coquum Aliquem arripiamus.* Nam in omnibus ſuperioribus nullum eſt verbum, ex quo colligere poſſit Demipho, Lyſimachum cenſere ſive unum ſive bonum hoc factum, ut ſitarchia navigium Veneris inſtruatur; niſi illud unum *jejunitatis.* Gronovius.

14. *Senex hircoſus.*] Cujacius lib. 11. Obſervat. cap. 10. exiſtimat *hircoſum* eum eſſe, cui os male oleat. idque hinc etiam probat. Sed docet Laur. Ramirez Hiſp. duo vitia diverſa notari in hoc ſene: quod illi anima fœtida ſit, & quod graviter oleant axillæ. quem vide comment. ad lib. 3. Epigr. Martial.

17. *Factum hoc ſi cenſes.*] Nihil mutan-

Aliquem arripiamus, prandium qui percoquat
Apud te hîc uſque ad veſperum? Ly. hem iſtuc cenſeo.
Nunc tu ſapienter loquere atque amatorie.
De. Quid ſtamus? quin ergo imus, atque obſonium
Curamus, pulchre ut ſimus? Ly. equidem te ſequor.
Atque hercle invenies tu locum illi, ſi ſapis.
Nullum hercle, præter hunc diem, illa apud me erit:
Metuo ego uxorem, cras ſi rure redierit,
Ne illam hîc offendat. De. res parata eſt, ſequere me.

tandum in hoc verſu cenſeo. Nam *factum hoc ſi cenſes* poſitum videtur, pro ſi faciundum hoc cenſes. Si ſcriptum eſſet *factum hoc ſi bonum cenſes*, nemo negaret Latine dictum. Simpliciter dictum æque rectum eſt, *factum hoc ſi cenſes*, vel etiam potius, *facto hoc ſi cenſes*, id eſt, hoc cenſes eſſe facto, id eſt, faciendum. Sic *accepto facere*, *accepto ferre*, quod etiam dicitur acceptum facere, & acceptum ferre. Reliquæ conjecturæ doctorum non placent. *Salmaſ.*

22. *Pulchre ut ſimus.*]Vide notas Menæch. act. 3. 2. 20.

Actus Tertii Scena Quarta.

Charinus, Eutychus.

Sumne ego homo miſer, qui nuſquam bene queo quieſcere?
Si domi ſum, foris eſt animus: ſin foris ſum, animus domi eſt.
Ita mihi in pectore atque in corde facit amor incendium:
Ni oculos lacrimæ defendant, jam ardeat, credo, caput.
Spem teneo, ſalutem amiſi: redeat an non, neſcio.
Si opprimit pater, quod dixit; exulatum abiit ſalus: *Palm.* Si opprimit pater nos, vixi.
Sin ſodalis, quod promiſit, fecit; non abiit ſalus.
Sed tandem ſi podagroſis pedibus eſſet Eutychus,
Jam à portu rediiſſe potuit, id illi vitium maxumum'ſt;
Quod nimis tardus eſt, advorſum mei animi ſententiam.
Sed iſne eſt, quem currentem video? ipſus eſt, ibo obviam.
Divûm atque hominum quæ ſpectatrix atque Hera eadem es hominibus,

6. S*I opprimit pater.*] Si occupat id facere, quod dixit. Vel ſic: ſi pater me opprimit alienando Paſicompſam, perii. *Lambin.*

12. *Quæ ſpectatrix, &c.*] *Fortuna* ab antiquis cenſebatur *Spectatrix* atque *Hera hominum.* Inde illud Ennii apud Cic. 1. Off.

Vosne velit an me regnare Hera.

Atque hanc *Heram*, quam & δέσποιναν Græci

Spem ſperatam cum obtuliſti hanc mihi, tibi grates ago.
Nunquid reſtat? eheu diſperii! voltus neutiquam hujus placet;
Triſtis incedit, pectus ardet: hæreo, quaſſat caput.
Eutyche. Ev. *heu, Charine.* Ch. *priuſquam recipias anhelitum,*
Uno verbo eloquere: Ubi ego ſum? hiccine an apud mortuos?
Ev. *Neque apud mortuos, neque hîc es.* Ch. *ſalvos ſum, immortalitas*
Mihi data eſt: hîc emit illam: pulchre os ſublevit patri.
Impetrabilior qui vivat nullus eſt. dic, obſecro. *Lambin. penetrabilior.*
Si neque hîc, neque Acheruntí ſum, ubi ſum? Ev. *nuſquam gentium.*
Ch. *Diſperii! illæc interemit me modo oratio.*
ODIOSA EST ORATIO, cum rem agas, longinquom loqui. *Acid. cum rem arcas.*
Quicquid eſt, ad capita rerum perveni. Ev. *primum omnium*
Periimus. Ch. *quin tu illud potius nuncias, quod neſcio.*
Ev. *Mulier alienata eſt abs te.* Ch. *Eutyche, capital facis.*
Ev. *Quî?* Ch. *quia æqualem & ſodalem civem liberum enicas.*
Ev. *Ne dii ſirint.* Ch. *demiſiſti gladium in jugulum: jam cadam.*
Ev. *Quæſo, hercle, animum ne deſponde.* Ch. *nullus eſt quem deſpondeam.*
Loquere porro aliam malam rem, quoi eſt empta? Ev. *neſcio.*

Græci vocant, tradit Pauſan. in Arcadicis, apud eas gentes maximo honori fuiſſe. Ptolemæus autem fortunæ patrem *Heram* appellavit: Catullus deos omnes, *Heros*, Carm. 64.

Hoſtia cœleſtes pacificaſſet Heros.

Ibidem:

Quem temere invitis ſuſcipiatur Heris.

Turneb. *Atque hera eadem es hominibus.*] Forte: *omnibus.* Scriverius.

15. *Pectus ardet.*] Verba ſunt inconſtantis & pæne amentis exſpectatione adoleſcentis. Itaque cum videret triſtem advenire Eutychum, *pectus ardet*, ait: hoc eſt, diſcrucior animi maximo angore. Nam in ſummo dolore hanc formulam uſitatam docet Cicero, his Poëtæ verbis; *Nunc demum mî animus ardet*, quibus è contrario reſpondere cenſet illa geſtientis lætitia, *Tanta lætitia auctus ſum, ut mihi non conſtem.* J. Gul.

20. *Impetrabilior.*] V. N. extrema Moſtellar.

23. *Cum rem agas.*] Nihil mutandum. Hoc vult, Odioſa eſt oratio multa verba profundere, ubi ad rem veniendum eſt. Sequentia; *Quicquid eſt, ad capita rerum perveni*; hanc mentem eſſe, ſatis oſtendunt. *Boxhorn.*

24. *Ad capita rerum perveni.*] Dic ſummatim. *L.*

30. *Loquere porro aliam malam rem.*] Aulul. 3. 5. *Et illæ malam rem metuent, quam metuunt magis.* Moſtell. 3. 2. *Res parata*

Jam addicta, atque abducta erat, cum ad portum venio. CH. *væ mihi,*
Montes tu quidem mali in me ardentes jamdudum jacis.
Perge, excrucia carnufex, quandoquidem occœpiſti ſemel.
EV. *Nec tibi iſtuc magis dividiæ eſt, quam mihi hodie fuit.*
CH. *Dic, quis emit?* EV. *neſcio hercle.* CH. *hem, iſtuccine eſt operam dare*
Bonum ſodalem? LV. *quid me facere vis?* CH. *idem quod me vides,*
Ut pereas quin percontatu's, hominis quæ facies foret,
Qui illam emiſſet: eo ſi pacto poſſet indagarier
Mulier? EV. *heu me miſerum!* CH *flere omitte, iſtuc quod nunc agis.*
EV. *Quid ego feci?* CH. *perdidiſti me & fidem mecum tuam.*
EV. *Dii ſciunt, culpam meam iſtanc non eſſe ullam.* CH. *euge, papæ!*
Deos abſentes teſtes memoras: quî ego iſtuc credam tibi?
EV. *Quin tibi in manu eſt, quod credas: ego quod dicam, id mihi meâ in manu eſt.*
CH. *De iſtâc re argutus es, ut par pari reſpondeas:*
Ad mandata claudus, cæcus, mutus, mancus, debilis.
Promittebas te os ſublinere meo patri. egomet credidi
Homini docto rem mandare, is lapidi mando maxumo.

parata eſt mala in veſperum huic ſeni. Menæch. 3. 2. *An tibi malam rem vis pro maledictis dari poſtea?* Abeat igitur in malam rem correctio: *Loquere porro: abeam in malam rem.* Nam & alibi *mala res* dicitur, non tantum in formula, *abi in malam rem.* Gronovius.

31. *Jam addicta atque abducta erat.*] Non tantum damnati in judicio, ſed etiam venales addicuntur primum in emptione; deinde abducuntur. V. N. Pæn. 3. 3.

32. *Montes tu quidem mali.*] Videtur alluſum ad genus tormenti; cum ferventi piçe inſtillata çorpora hominum urebantur. Lucret.

Verbera, carnifices, robur, pix, lamina, tedæ:

Vid. Plaut. Capt. 3. 4. Vel alluſum eſt ad tedas ardentes; de quo cruciatu Euſebius, ut notat Dalech. ad Plin. lib. 14. 20. V. N. Moſtellar. 2. 1. & Brod. Miſcell. l. 2. 10.

39. *Iſtuc quod nunc agis.*] Scil. age, ut ſis miſer.

43. *Quin tibi in manu eſt.*] Quia licet tibi credere, quod libet. *T.*

47. *Lapidi, mando max.*] Id eſt, homini ſtolidiſſimo. *T.*

EV. *Quid ego facerem?* CH. *quid tu faceres? meu' rogas? requireres,*
Rogitares, quis eſſet, aut unde eſſet, quâ proſapiâ.
Civiſne eſſet, an peregrinus. EV. *civem eſſe ajebant Atticum.*
CH. *Ubi habitaret, invenires ſaltem, ſi nomen nequis.*
EV. *Nemo ajebat ſcire.* CH. *at ſaltem hominis faciem exquireres.*
EV. *Feci.* CH. *quâ formâ eſſe ajebant?* EV. *ego dicam tibi:*
Canum, varum, ventrioſum, bucculentum, breviculum,
Subnigris oculis, oblongis malis, panſam aliquantulum.
CH. *Non hominem mihi, ſed theſaurum neſcio quem memoras mali.*
Nunquid eſt, quod dicas aliud de illo? EV. *tantum, quod ſciam.*
CH. *Edepol næ ille oblongis malis dedit mihi magnum malum.*
Non poſſum durare, certum eſt exulatum hinc ire me.
Sed quam capiam civitatem, cogito potiſſumum:
Megara, Eretriam, Corinthum, Chalcidem, Cretam, Cyprum,
Sicyonem, Gnidum, Zacynthum, Lesbiam, Bœotiam.
EV. *Cur iſtuc cœptas conſilium?* CH. *quia enim me afflictat amor.*
EV. *Quid tu ais? quid, cum illuc, quo nunc ire paritas, veneris?*
Si ibi amare forte occipias, atque item ejus ſit inopia,
Jam inde porro aufugies? deinde item illinc, ſi item evenerit:
Quis modus tibi exilio tandem eveniet? qui finis fugæ?
Quæ patria aut domus tibi ſtabilis eſſe poterit? dic mihi.
Cedo, ſi hac urbe abis, amorem te hic relicturum putas?
Si id forte ita ſat animo acceptum eſt: id pro certo ſi habes:
Quanto te ſatiu'ſt rus aliquo abire, ibi eſſe, ibi vivere:

55. *Panſam.*] Plinius lib. 11. cap. 45. *Panſam* ait qui πλατύπους & latipes eſt. Gloſſæ Papiæ; *Panſum, apertum, patefactum, extenſum,* à pando. *Boxh.*

56. *Theſaurum neſcio quem mali.*] Nonius: *Theſaurus etiam peſſimæ rei copia dici poſſet.* Sic Euripides Ione: θησαύρισμα κακῶν dixit. *T.*

61. *Eretria.*] Theſſaliæ urbs. V. N. Perſa. 2. 3. *Chalcidem.*] *Chalcis,* urbs Eubœæ inſulæ præcipua.

62. *Sicyonem.*] *Sicyon,* Sicyoniæ regionis in Peloponneſo urbs. *Gnidum.*] *Cnidus,* ſive *Gnidus* Aſiæ oppidum in Doride regione eſt. Eſt & inſula Rhodi. *Zacynthum.*] Inſula maris Ionii.

78. *Præ-*

Adeo dum illius te cupiditas atque amor miſſum facit?
CH. *Jam dixiſti.* EV. *dixi.* CH. *fruſtra dixti. hoc mihi certiſſumum eſt.*
Eo domum, patrem atque matrem ut meos ſalutem: poſtea
Clam patrem patriâ hâc effugiam, aut aliquid capiam conſilii.
EV. *Ut corripuit ſe repente, atque abiit? heu miſero mihi!*
Si ille abierit, meâ factum omnes dicent eſſe ignaviâ.
Certum eſt præconum jubere jam quantum eſt conducier, Al. præconium.
Qui illam inveſtigent, qui inveniant. poſt ad Prætorem ilico
Ibo, orabo ut conquiſitores det mihi in vicis omnibus:
Nam mihi nihil relicti quicquam aliud jam eſſe intellego.

78. *Præconum jubere, &c.*] Stat ſententia, quotquot ſunt præcones, συνάγεσθαι & in unum cogi. Ad conquirendas autem res amiſſas etiam præconibus olim utebantur. *Pretium* autem *indicii* Græcis εὕρετρα dicitur. immo *Indicium* ipſum pro præmio quod indicibus datur, Petronius dixit. ſicuti Cic. ad Attic. *nuntium* & *euangelium* dixit præmium nuntii & euangelii. *Briſſon.*

ACTUS QUARTI SCENA PRIMA.

DORIPPA, SYRA.

Quoniam à viro ad me rus advenit nuncius,
Rus non iturum, feci ego ingenium meum,
Reveni, ut illum perſequar, qui me fugit.
Sed anum non video conſequi noſtram Syram,
Atque eccam incedit tandem. quin is ocius?
SY. *Nequeo mecaſtor, tantum hoc oneris eſt, quod fero.*
DO. *Quid oneris?* SY. *annos octoginta & quatuor:*
Et eodem accedit ſervitus, ſudor, ſitis:
Simul hæc, quæ porto, deprimunt. DO. *aliquid cedo*
Quî hanc vicini noſtri aram augeam, Syra.
SY. *Da ſane hanc virgam lauri.* DO. *abi jam tu intro.* SY. *eo.*
DO. *Apollo, quæſo te, ut des pacem propitius;*

2. *Feci ego ingenium meum.*]. Morem geſſi ingenio meo. *Lambin.*
6. *Tantum oneris.*] V. N. Menæchm. act. 5. 2.
11. *Da ſane.*] Id eſt, in aram impone.
12. *Apollo.*] Προστατήριος Apollo, vel ἀγυιεὺς ſignificatur: cujus ſtatuam conſecratam ante ædes ponebant. *Turn.* V. tamen N. Bacch. act. 2. ſcena 1. v. 3.

Salutem & ſanitatem noſtræ familiæ,
Meoque ut parcas gnato pace propitius.
SY. *Diſperii, perii, miſera, væ miſeræ mihi!*
DO. *Satin' tu ſana es obſecro? quid ejulas?*
SY. *Dorripa mea, Dorripa!* DO. *quid clamas, obſecro?*
SY. *Neſcio quæ eſt mulier intus hîc in ædibus.*
DO. *Quid mulier?* SY. *mulier meretrix.*
DO. *veron' ſerio?* — *Acid.* Do. veron' Sy. ſerio. Nim.
SY. *Nimium ſcis ſapere, ruri quæ non manſeris:*
Quamvis inſipiens poterat perſentiſcere
Illam eſſe amicam tui viri belliſſumi.
DO. *Credo mecaſtor.* SY. *i hâc mecum, ut videas ſimul*
Tuam Alcumenam pellicem, Juno mea.
DO. *Ecaſtor vero iſtuc eo quantum poteſt.*

24. *Tuam Alcumenam pellicem.*] Ut Alcumena Amphitruonis uxor, cum qua rem habuit Juppiter, Junonis fuit pellex; ſic hæc Paſicompſa pellex eſt Dorippæ. Arnobius l.b. 4. *An uxore contentus haud ſua, concubinis pellicibus atque amiculis delectatur?* Sed *Pellex* apud antiquos ſignificavit concubinam, quam Græci παλλακὴν vocant, ut JCti annotarunt, D. De verbor. ſignif. l. 144. & ſic Juſtinus dixit *Cyri pellicem:* Curtius, *regis pellicem*, de Alexandro. *Popm.*

ACTUS QUARTI SCENA SECUNDA.

LYSIMACHUS.

Parum ne eſt malæ rei, quod amat Demipho,
Ni ſumptuoſus inſuper etiam ſiet?
Decem vocaſſet ſi ad cœnam ſummos viros,
Nimium obſonavit, ſed coquos, quaſi in mari
Solet hortator remiges hortarier,
Ita hortabatur. egomet conduxi coquom.
Sed eum demiror non venire ut juſſeram.
Sed qui hinc nam à nobis exit? aperitur foris.

5. *Hortator.*] Κελευστής. V. N. Aſin. act. 3. 1.

ACTUS QUARTI SCENA TERTIA,

DORIPPA, LYSIMACHUS.

Miſerior mulier, me nec fiet, ne fuit,
Tali viro quæ nupſerim. heu miſeræ mihi!
Hem, quoi te, & tu quæ habeas, commendas viro!
Hem, quoi decem talenta dotis detuli,
Hæc ut viderem, ut ferrem has contumelias!
LY. *Perii hercle! rure jam rediit uxor mea:*
Vidiſſe eam credo mulierem in ædibus.
Sed quæ loquatur, exaudire hinc non queo.
Accedam propius. DO. *væ miſeræ mihi!* LY. *immo mihi,*
DO. *Diſperii!* LY. *ego quidem hercle oppido perii miſer!*
Vidit ut. omnes te Demipho Dî perduint.
DO. *Pol hoc eſt ire quod rus meus vir noluit.*
LY. *Quid nunc ego faciam niſi ut adeam, atque alloquar?*
Jubet ſalvere ſuus vir uxorem ſuam.
Urbani fiunt ruſtici. DO. *pudicius*
Faciunt illi quam qui non fiunt ruſtici.
LY. *Num quid delinquunt ruſtici?* DO. *ecaſtor minus*
Quam urbani, & multo minus mali quærunt ſibi.
LY. *Quid autem urbani deliquerunt? dic mihi.*
DO. *Quoia illa mulier intus eſt.* LY. *vidiſtine eam?*
DO. *Vidi.* LY. *quota ea ſit, rogitas?* DO. *reſciſcam tamen;*

10. *Quia illa mulier.*] Docti certarim *Cuja illa* vel *Quoia illa.* Et merito. Sed non docti eſt addere *Cuja* pro *Cujas.* Nunquam enim dixerunt *Cujus* pro *Cujas:* ſed *cuja* eſt cujus hominis vel viri: *cujas*, unde oriunda, cujus patrix. *Gronovius.*

14. *Jubet ſalvere ſuus vir uxorem ſuam.*] Hunc dicendi modum temere nimis, *inuſitatum* appellarunt: quum etiam *Plautus qui Romanæ linguæ lex quædam fuit*; etiam *Terentius, qui veteris novique Latii lima quædam habitus eſt*, ita & ſcripſerint, & ſcripta totius urbis judicio approbarint. Cicero pro Sylla, *Sylla, ſi ſibi ſuus pudor & dignitas non prodeſſet, nullum auxilium requiſibit.* Scalig.

15. *Urbani fiunt ruſtici.*] Dependent hæc à geſtu. Lyſimachus uxorem ſuam comiter ſalutaverat, *Jubet ſalvere ſuus vir uxorem ſuam.* Dorippa uxor irata, ac icccirco muta & immota, ut ſtipes, comiter ſalutata marito ſalutem non reddiderat. Ergo maritus addit: *Urbani fiunt ruſtici.* Qui urbe relicta rus ſæpe eunt, ex urbanis fiunt ruſtici, ruſticos mores pro urbanis induunt. Hæc vera eſt hujus loci ſententia. *Boxhorn.*

21. DO. *Reſciſcam tamen.*] Non putem aliquid hic mutandum, aut tranſponendas perſonas eſſe. Lyſimachus rogando roganti reſponderat, quaſi neſciret, cuia eſſet

Cupio hercle ſcire : ſed tu me tentas ſciens.
LY. *Vin' dicam quota eſt ? illa, illa. edepol! væ mihi,*
Neſcio quid dicam. DO. *hæres ?* LY. *haud vidi magis.*
DO. *Quin dicis ?* LY. *quin, ſi liceat.* DO. *dictum oportuit.*
LY. *Non poſſum, ita inſtas : urges quaſi pro noxio.*
DO. *Scio, innoxius.* LY. *audacter quamvis dicito.*
DO. *Dic igitur.* LY. *ego dicam.* DO. *atqui dicundum eſt tamen.*
LY. *Illa eſt. num etiam vis nomen dicam ?* DO. *nihil agis.*
Manifeſto teneo, in noxiâ es. LY. *qua noxiâ ?*
Iſta quidem illa eſt. DO. *quæ illa eſt ?* LY. *illa.* DO. *jobia !* Dous. io, alla!
LY. *Jam ſi nihil uſus eſſet, jam non dicerem.*
DO. *Non tu ſcis quæ ſit illa ?* LY. *immo etiam ſcio :*
De iſtac ſum judex captus. DO. *judex ? jam ſcio :*
Hac tu in conſilium iſtam advocaviſti tibi.
LY. *Immo ſic ſequeſtro mihi data eſt.* DO. *intellego.*

eſſet ea mulier, quæ erat intus: Reſpondet Dorippa ; Se nihilominus id cognituram ; id velle ſcire ; à ſciente marito ſe tentari. Neque obſtat quod fœmina per Herculem juret, contra morem. Eſt enim ſermo perturbatæ, à qua receptæ loquendi leges non obſervantur. *Boxhorn.*

32. *Jam non dicerem.*] Recte hic ſe habet vulgata lectio. Turbata hominis eſt oratio ac neſcientis quid velit dicere. Cum toties diceret, *illa*, & urgeret uxor, ut nomen mulieris vellet dicere, cum in manifeſto teneretur crimine, aliena dicit, & quæ nullum plane ſignificatum habeant. Cum enim videatur velle hoc dicere, ſi nihil uſus eſſet, ſe nomen illius poſſe edere. Ita enim ſæpe nobis uſu venit, ut aliud agentibus ſuccurrant, quæ in memoriam non veniunt ſedulo ea quærentibus. Cum igitur hoc vellet dicere, *ſi nihil uſus eſſet, jam dicerem*, pro eo præter expectatum dixit, jam non dicerem. Quia ſane non erat mens ejus nec voluntas, ut nomen ejus mulieris uxori ſuæ indicaret. Talia multa ὀξύμωρα reperiuntur in Comicis, & in Plauto præcipue. *Salmaſ.*

35. *In conſilium iſtam advocaſti tibi.*] Facete ſcriptum ex conſuetudine antiqua. Nam qui judex olim captus vel datus erat, is ſibi qui in conſilio eſſent, amicos advocabat : ut verius & melius de re cognoſceret & judicaret: (*Vide Cic. Verr. 4.*) iique ſubſelliis iiſdem conſidebant, ut & in Tribunali, qui à magiſtratibus advocabantur. *Cicer.* 1. de Orat. Eſt autem hic ſermo irriſionis amaræ plenus. *Turnebus.*

36. *Sic ſequeſtro mihi data eſt.*] *Sequeſter* dicitur, apud quem plures rem, de qua controverſia eſt, deponunt. Græcis ὁ μέσος & μεσέγγυος, id eſt, *intervenior.* Vocabulum à *ſequendo* factum eſt : quod ejus, qui electus ſit, utraque pars fidem ſequatur. Sed quod apud *ſequeſtrum* depoſitum erat, *ſequeſtro poſitum* per adverbium dicebant. Hinc etiam liquet, Homines quoque apud ſequeſtres deponi potuiſſe ; ſed & Judicibus olim datos fuiſſe. Quæ autem res mobilis apud ſequeſtrem non poſita fuerit, eam in æde ſive fano cuſtoditam eſſe. *Rævardus.*

LY. *Nihil hercle iſtius quicquam eſt.* DO. *numero purgitas.*
LY. *Nimium negotii reperi. enim vero harco.*

37. *Numero purgitas.*] *Numero purgitas* rectum eſt. Qui nimis cito ſe purgare conantur, eo ipſo ſe videntur accuſare. *Numero* id ſignificare, neminem qui Plautum modo legerit, poteſt latere. *Salmaſius.*

ACTUS QUARTI SCENA QUARTA.

COCUS, LYSIMACHUS, DORIPPA, SYRA.

Gite, ite actutum. nam mihi amatori ſeni
Coquenda'ſt cœna: atque equidem *cum recogito,*
Nobis coquenda eſt, non quoi conducti *ſumus.*
Nam QUI AMAT, QUOD AMAT, ſi id habet, id habet pro cibo:
Videre, amplecti, oſculari, alloqui.
Sed nos confido onuſtos redituros domum.
Ite hac. ſed eccum qui nos conduxit, ſenex.
LY. *Ecce autem, perii! coquus adeſt.* CO. *advenimus.*
LY. *Abi.* CO. *quid? abeam?* LY. *ſt, abi.* CO. *abeamne?* LY. *abi.*
CO. *Non eſtis cœnaturi?* LY. *jam ſaturi ſumus.*
Sed interii! DO. *quid ais tu? etiamne hæc illi tibi* Acid. ſt; interii!
Juſſerunt ferri, quos inter judex datus?
CO. *Haccine tua eſt amica, quam dudum mihi*
Te amare dixti, cum obſonabas? LY. *non taces?*
CO. *Satis ſcitum filum mulieris: virum hercle avet.*

4. NAM *qui amat.*] Vere & ſcite nimis amantium ſententias exprimit hæc ſententia. Et rara dicendi Venus eſt, *habere pro cibo*; qua uſus eſt & alibi: *Qui pro cibo habeas te verberari.* Douz.

6. *Onuſtos.*] Saturos, probe ſaburratos.

15. *Filum mulieris.*] Pro forma mulieris hoc loco dixit Plautus; nam *filum* idem omnino eſt quod *lineamentum*, Græcis χαρακτὴρ, [illegible] εἶδος. Lucret. lib. 2.

Debent nimirum non omnibus omnia prorſus
Eſſe pari filo, ſimilique affecta figuras.

Inde *filo pares*, vel *filopares* quæ pari filo, ſimilique figura ſunt affectæ. *Salmaſius.* *Virum hercle avet.*] *Verum hercle amet* habent libri. Pro quo recte à Gulielmio repoſitum; *virum hercle avet.* *Amet* ſcriptum fuit pro *Abet*, ut iſtæ duæ litteræ invicem ſæpe permutantur. Nam & *Maſcanda* & *Baſcauda*, pro eodem in Gloſſ. veteribus reperitur. *Abet* autem pro amet. *Scitum*, inquit, *filum mulieris*, & quæ virum quærere videtur & avere.

Quæ rubet ac pallet, quæ tot ſuſpiria ducit

Pectore,

Ly. *Abin' dierectus?* Co. *haud mala eſt.* Ly. *at tu malus.*
Co. *Scitam hercle opinor ſatis concubinam hanc.* Ly. *non abis?*
Non ego ſum, qui te dudum conduxi. Co. *quid eſt?*
Immo hercle tu iſtuc ipſus. Ly. *væ miſero mihi!*
Co. *Nempe uxor ruri eſt tua, quam dudum dixeras*
Te odiſſe æque atque angueis. Ly. *egon' iſtuc dixi tibi?*
Co. *Mihi quidem hercle.* Ly. *ita me amabit Juppiter,*
Uxor, ut ego illud nunquam dixi. Do. *etiam negas?*
Co. *Non te odiſſe ajebat, uxorem verum ſuam.*
Do. *Palam iſtæc fiunt, te me odiſſe.* Ly. *quin nego.*
Co. *Et uxorem ſuam ruri eſſe ajebat.* Ly. *hæc ea eſt.*
Quid mihi moleſtus? Co. *quia me non noviſſe ais.*
Ni metuis tu iſtanc. Ly. *ſapio: nam mihi unica eſt.*
Co. *Vin' me experiri?* Ly. *nolo.* Co. *mercedem cedo.*
Ly. *Cras petito, dabitur. nunc abi.* Do. *heu miſeræ mihi!*
Ly. *Nunc ego verum illud verbum eſſe experior vetus:*
ALIQUID MALI eſſe propter vicinum malum.
Co. *Cur hic aſtamus? quin abimus? incommodi*
Si quid tibi evenit, id non eſt culpa mea.
Ly. *Quin me eradicas miſerum.* Co. *ſcio jam quid velis,*
Nempe hinc me abire vis. Ly. *volo, inquam.* Co. *abibitur,*
Drachmam dato. Ly. *dabitur.* Co. *dari ergo ſis jube.*

Pectore, quid credas hanc ſibi velle? virum.

De juvenibus etiam nimis comptis & in muliebrem modum ornatis dicebant, *hæc virum quærunt.* De ſcita muliere ac formoſa tanto magis id dixeris. *Salmaſius.* Sed quum *avet* atque *amat* idem hic ſignificent, hoc potius retinendum, quia proxime accedat ad libros, quam illud reponendum videri decernunt. Quaſi illud non accedat, quum codex alter *amet*, alter *anet* habeat. Præterea Gulielmius & Salmaſius ſciebant, *avere virum* & *amare virum* nec hic nec alibi idem ſignificare. Nam quæ dicitur *amare virum*, certum aliquem habet propoſitum, in quo amor ejus fixus ſit: at *avere virum*, eſt, quærere, venari, captare incertum. *Gronov.*

28. *Ni metuis tu iſtanc.*] Ita vett. edd. & Mſſ. Cam. *Ni metuis tu iſtanc?* id eſt, *ne metuis*, pro *metuiſne?* Meurſ.

29. *Vin' me experiri?*] Emendatur argute à Palmer. *expediri*, ſed non vere. *Experimur mercenarios*, cum eorum opera utimur. ſupra, hac Fabula: *opera licet Experiri*: & hoc rogat Cocus, velitne operam ſuam experiri in percoquendo prandio Lyſimachus. cum abnueret ille: at tu, inquit, mercedem cedo, quæ conducto debetur. *J. Gul.*

34. *Id non eſt culpa mea.*] Sic ambo Mſſ & noſter Lugdunenſis. Recentiores τὸ *id* deleverant. Sed ſcribendum: *Si quid tibi evenit, at non eſt culpa mea.* Sic Captiv. 3. 5. 26. Vide ad Livium 24. 37. *Gronovius.*

38. *Dum*

Dari poteſt interea dum illi ponunt. LY. *quin abis?*
Potin' ut moleſtus ne ſis? CO. *agite, apponite*
Obſonium iſtuc ante pedes illi ſeni.
Hæc vaſa aut mox, aut cras jubebo abs te peti:
Sequimini. LY. *fortaſſe te illum mirari coquom,*
Quod venit, atque hæc attulit. dicam quid eſt.
DO. *Non miror, ſi quid damni facis, aut flagitii.*
Nec pol ego patiar, ſic me nuptam tam male,
Meaſque in ædes ſic ſcorta obductarier.
Syra, i, rogato meum patrem verbis meis,
Ut veniat ad me jam ſimul tecum. SY. *eo.*
LY. *Neſcis, negotii quid ſit, uxor, obſecro?*
Conceptis verbis jam jusjurandum dabo,
Me nunquam quicquam cum illa. jamne abiit Syra?
Perii hercle! ecce autem hæc abiit. væ miſero mihi!
At te vicine, Dii Deæque perduint,
Tuâ cum amicâ cumque amationibus.
Suſpicione implevit me indigniſſume:
Concivit hoſtes: domi uxor eſt acerruma,
Ibo ad forum, atque Demiphoni hæc eloquar,
Me iſtanc capillo protracturum eſſe in viam,
Niſi hinc abducit, quo volt, ex hiſce ædibus.
Uxor, heus uxor, quanquam tu irata es mihi,
Jubeas, ſi ſapias, hæc intro hinc *auferrier:*
Eadem licebit mox cœnare rectius.

38. *Dum illi ponunt.*] Diſcipuli obſonium.

46. *Scorta obductarier.*] In conſpectum duci. Lucanus: *tenebræ obduxêre oculos.* Cic. *Cicatricem Reip. jam obductam refricare.*

56. *Concivit.*] Concitavit mihi hoſtes.

62. *Eadem.*] Scil. opera, vivemus lautius. T.

ACTUS

ACTUS QUARTI SCENA QUINTA.

SYRA, EUTICHUS.

HEra quo me miſit ad patrem, non eſt domi:
Rus abiiſſe ajebant. nunc demum renuncio.
EV. *Deſeſſus ſum urbem totam pervenarier,*
Nihil inveſtigo quicquam de illa muliere.
Sed mater rure rediit, nam video Syram
Aſtare ante ædeis, Syra. SY. *quis eſt, qui me vocat?*
EV. *Herus atque alumnus tuus ſum.* SY. *ſalve, alumne.*
EV. *Jam mater rure rediit? reſponde mihi.*
SY. *Sua quidem ſalute ac familiæ maxuma.*
EV. *Quid iſtuc negotii eſt?* SY. *tuus pater belliſſumus*
Amicam adduxit intro in ædeis. EV. *quomodo?*
SY. *Adveniens mater rure eam offendit domi.*
EV. *Pol haud cenſebam iſtarum eſſe operarum patrem.*
Etiam nunc mulier intu'ſt? SY. *etiam.* EV. *ſequere me.*

Hiſce vett. Editiones continuo iſta attexunt:

Quid? Periſtratam hic Demiphonis contuor?
Gradus grandit, emittit oculos, circumfert ſe, obſtipat verticem.
Aſſervabo hinc rerum quid gerat. magnum eſt, quicquid quæritat.

7. *Alumnus.*] *Alumnum* in Lat. lingua ἀντὶ τῦ τροφῦ pariter & τροφίμυ ſumi, hoc eſt, active & paſſive, tam pro eo qui alit, quam qui alitur; contra Vallam & ſubſequas ejus, clariſſ. auctoribus Nonio, Capro, Iſidoro, & exemplis docuit *Jac. Cruq.* ad Horat. 3. Odâ 18.

9. *Sua quidem ſalute.*] Cato: *Si quid bona ſalute uſus venerit, benigne defendent.* *Bona ſalute*, putem verbum eſſe, quo bonam valetudinem & ſalutem ominabantur, contrariaque deprecabantur. Ita ergo fuerit, *bona ſalute*, tanquam *ſalute propitia.* Turneb.

Quam

Quam SCENAM ſtatim excipiunt duæ aliæ.

PERISTRATA, SYRA, LYCISSA.

DIva Aſtarte hominum deorumque vis, vita, ſalus: rurſus eadem quæ eſt,
Pernicies, mors, interitus, mare, tellus, cælum, ſidera.
Iovis quæcunque templa colimus, ejus ducuntur nutu, illi obtemperant.
Eam ſpectant: quod illi diſplicet, facile excludunt cæteri.
Quicquid complacitum, id ſequontur, quæ vivont omnia, atque ſentiunt.
Alios enicat, extinguit, alios ſuo lacte fovet, atque erigit: ſed quos enicat,
Hi vivont, & ſapiunt: quos properat alere, ac erigere,
Hi quidem confeſtim pereunt, atque male ſapiunt miſeri.
Iacent benevolentes, odioſi humum mordent, caput reptant,
Fremunt, perſtrepuntque: cumque putant vivere, tunc ruunt maxume,
Tunc, tunc ſtudent perſequi, labant juvenes, itidem rapiuntur ſenes.
Illi ſe amant: quod amant, amatum volunt, atque cognitum.
Illi vero ſi amare eâ ætate occæperunt, multo inſaniunt acrius.
Verum ſi non amant, oderunt, moleſti itidem, atque difficiles;
Garruli, oſores, infenſi, iracundi, ſibi ſuiſque invidi.
Quod in ſe olim admiſere turpiter, id ſi fiat modeſtius,
Nec tolerant, ut æquom eſt patres: ſed clamant, indecenter obſtrepunt;
SY. *Quantum intelligo, & hanc male habet Demipho.* PE. *id verum.*
Amat filius & perit, id quom reſciſcit pater, inſanit vehementius.
Quæ iſtæc intemperies? abegit vir meus olim ipſe ad mercatum Rhodum filium:
Nunc ut fert Acanthio, ipſe ſibimet faciet exilium.
O iniquom patrem, ô infortunatum filium, quo te recipies?
Vbi matrem relinques? ſola degam? filium amittam? non patiar.
Vendidit pater? ubi ubi erit inventa, mater redimet.
Dic tu Lyciſſa, num in hanc viciniam adductam autumant?
LY. *In hanc opinor, in amici ſenis quojuſdam ædeis.* PE. *hîc, præter Lyſimachum,*
Nullus quem ſciam. SY. *Lyſimachum nominant.*
Mirum ni ſenes vicini in unum nidum conſpiraverint.
PE. *Dorippam ejus uxorem conveniam.* LY. *quid, convenias? non eam vides?*
PE. *Video equidem: auſcultemus. neſcio quid ſecum iracunda muſſitat.*

DORIPPA, SYRA, LYCISSA, PERISTRATA.

SYra non redit, quam accerſitum patrem jamdiu eſt quod miſeram:
Tarda nimium aut lapis obriguit, aut angue demorſa ceſſavit turgida.
SY. *Nulla ſum, adeſt hera, me quærit.* DO. *domi manere nequeo:*
Bellulam iſtanc pellicem mei non patiuntur oculi. excluſiſſem foras,
At me meus continuit Eutychus. ſed omnino quod fert non creduam.
LY. *Audin' hera?* PE. *audio: ſine pergat.* LY. *ſino.* DO. *amici inquit ſenis*
Gratiâ huc ad nos veniſſe. habet venalem, amanti dum detrahat filio
Hæc quidem aut viri aut gnati fallacia: diſſident ſententiæ.

Sequeſtro vir ait datam: eandem vero venalem dicit filius.
Sy. *Ibo de improviſo obviam, ne ceſſaſſe intelligat.* Do. *iſtæc filio.*
Non credam. qui obſequitur patri: huic vero ut mero cuculo,
Id certum eſt mentiri ampliter: equidem coquo creduam.
Eccam Syram. ut currit venefica. Syra! Sy. *quis me vocat?*
Do. *Malum quod di tibi danunt.* Sy. *hera ſi ſapis, hoc potius*
Tuæ pellici, & marito dato. Do. *iſtuc dictum tibi non amplius iraſcor.*
Sed ubi pater? quid ceſſat? an hominem podagra impedit?
Sy. *Nec podagricus nec articularius eſt, quem rus ducunt pedes,*
Do. *Non domi?* Sy. *non.* Do. *ubi?* Sy *ruri eſſe autumant.*
Atque nunquid redeat incertum hodie: cum villico rationis ſatis.
Do. *Omnia mihi hodie eveniunt præter ſententiam. non vivam veſperi,*
Niſi illanc à me ſceleſtam abigam: eo domum. Ly. *hera abit.*
Pe. *Hem, abit? compella.* Ly. *Dorippa, Dorippa.* Do. *quid moleſtiæ*
Hoc eſt? quis me revocat? Pe. *non ſum moleſta: ſed benevolens,*
Et amica te compellat tua Periſtrata: mane quæſo.
Do. *Hem Periſtrata, te pol non noram: mala bilis cruciat*
Me atque exagitat. Pe. *iſtuc volo, quæſo, ne neges,*
Te audivi modo: dic mihi, quæ te nunc habet ſolicitudo?
Do. *Periſtrata, ſic di tibi unicum gnatum ſoſpitent, da mihi benignius operam,*
Nulla dari mihi poterit melius: par eſt ætas: una crevimus,
Pares ætate habemus viros: nulli colloquor lubentius.
Sollicitcr merito quidem, quid tibi animi eſſe nunc poſſiet,
Si amicam hâc ætate ante oculos tuus adduxerit Demipho?
Pe. *Adduxit?* Do. *factum.* Pe. *domi eſt?* Do. *domi: immo coqui*
Conducti: parabatur convivium, ni meus diſturbaſſet adventus omnia.
Senem miſerum Venus & Cupido alieno ſatis vexant tempore.
Pe. *Sed iſta levia ſunt, Dorippa. utinam non ego eſſem miſerior!*
Do. *Levia?* Pe. *levia quidem.* Do. *quæ pejora tibi tuus faceret?*
Pe *Immo pejoribus pejora.* Do. *quæ iſtæc ſunt? quæſo loquere:*
Vt tu mihi, ego tibi, quæ facto opus ſunt demus conſilium.
Vetus id dictum eſt, Feliciter *is ſapit, qui periculo alieno ſapit.*
Pe. *Vnicus mihi, Dorippa, eſt gnatus: ſcis?* Do. *ſcio.* Pe. *hunc pater*
Olim à ſe extruſit Rhodum. Do. *quare?* Pe. *quoniam amaret.*
Do. *Ob id ipſum?* Pe. *id quidem nunc quoque, quom ancillam domum*
Adduxiſſet, hanc reſciſcens pater produxit, venalem præbuit.
Do. *Atat novi: verum dixerat filius: ego mariti amicam putabam mei.*
Quoi data eſt? Pe. *ſeni quoidam in hâc amico viciniâ.*
Credo hic alium, præter tuum, amicum habere neminem.
Do. *Ea quidem eſt. quid filius?* Pe. *urbem hanc ſe deſerturum autumat.*
Do. *In portû res eſt. quid ſi invenerit?* Pe. *manſurum credito.*
Do. *Præter ſpem ſalvæ ſumus, ne dubita: apud me ea eſt.*
Pe. *Apud te? ea erat opinor, de quâ loqui te audivi modo.*
Do. *Ea.* Pe. *ô factum bene. merito te amo, reſtituiſti filium.*
Fac videam. Do. *eamus intro.* Pe. *eamus. Lyciſſa ades,*
Acanthioni hæc nuncia: ego ad Dorippam huc devortam.

ACTUS QUARTI SCENA SEXTA.

SYRA.

ECastor lege durâ vivunt mulieres,
Multoque iniquiore miſeræ, quam viri.
Nam ſi vir ſcortum duxit clam uxorem ſuam,
Id ſi reſcivit uxor, impune eſt viro.
Uxor viro ſi clam domo egreſſa eſt foras,
Viro fit cauſſa, exigitur matrimonio.
Utinam lex eſſet eadem, quæ uxori eſt, viro!
Nam UXOR CONTENTA EST, *quæ bona eſt, uno viro,*
Qui minus vir unâ uxore contentus ſiet?
Ecaſtor, faxim', ſi itidem plectantur viri,
Si quis clam uxorem duxerit ſcortum ſuam,
Ut illæ exiguntur, quæ in ſe culpam commerent;
Plures viri ſint vidui, quam nunc mulieres.

6. E*Xigitur matrimonio.*] Facile inducor, antiquitus repudiaturos conjuges adjeciſſe cauſſam: ideoque aſſentior Ful. Urſino retinenti Phil. 2. Cic. *Mimam ſuas res ſibi habere juſſit: ex XII. tabulis cauſſam addidit, exegit.* Et huc reſpicit hic Syra: item ipſius *Repudii* etymon, quod allegat Feſtus: *Repudium, Verres ait dictum, quod fit ob rem pudendam.* Si ſic eam ipſam rem enunciaſſe, fit ſimile vero. *Gruter.*

ACTUS QUINTI SCENA PRIMA.

CHARINUS.

LImen ſuperum inferumque ſalve, ſimul autem vale.
Hunc hodie poſtremum extollo mea domo patria pedem.
Uſus, fructus, victus, cultus jam mihi harunc ædium
Interemptu'ſt, interfectu'ſt, alienatu'ſt. occidi!
Dii penates meûm parentum, familiæ Lar pater,
Vobis mando, meûm parentum rem bene ut tutemini.
Ego mihi alios Deos penates perſequar, alium Larem,
Aliam urbem, aliam civitatem: ab Atticis abhorreo:

1. L*Imen ſuperum inferumque ſalve.*] Limina coli & ſalutari ſolita ad inſtar numinum, vel oſtendat ſolus Deus, *Limentinus* dictus. Tertullianus Barnum quendam & Forculum, & Limentinum Deos conjungit in Scorpiace. Idem lib. de Corona, *Limentinum* à *limine* dictum docet. *Boxhorn.*

Nam UBI MORES deteriores increbeſcunt indies,
Ubi, qui amici, qui infideles ſint, nequeas pernoſcere,
Ubique id eripiatur, animo tuo quod placeat maxume:
Ibi quidem ſi regnum detur, non eſt cupita civitas. Sic alter Mſ. alter *cupida*.

12. *Non eſt cupida civitas.*] Forte melius legatur, *non eſt cupita civitas.* Retineo tamen *cupida*. Nam voces hujuſmodi utramque ſignificationem ἀρχαϊκῶς admittunt Sic *gnarus* & qui novit & qui notus eſt. *Timidus* qui timet, & qui timetur. *Formidoloſus* qui metuit, & qui metuendus eſt. *Suſpicioſus* pro ſuſpecto & pro ſuſpiciente. Ita & *infeſtus* tam paſſiva quam activa notione ponitur. *Neſcius* apud Plautum tam de illo qui ignorat, quam qui ignoratur. In Rudente: *Quæ in locis neſciis, neſcia ſpe ſumus.* Apud Salluſtium: *cupidine ignara viſendi*, id eſt, ignota. Talia ὥστε κοινῶς reperiuntur apud veteres. *Salmaſ.* Ms. quoque Acad. *cupita.* Gronovius.

ACTUS QUINTI SCENA SECUNDA.

EUTYCHUS, CHARINUS.

Divûm atque hominum quæ Spectatrix atque Hera eadem es hominibus,
Spem ſperatam quoniam obtuliſti hanc mihi, grates ago.
Ecquis nam Deus eſt, qui mea nunc lætus lætitia fuat? Mſ. alt. *fit.* alt. *fiet.*
Domi erat quod quæritabam. ibi *ſex ſodales repperi,*
Vitam, Amicitiam, Civitatem, Lætitiam, Ludum, Jocum.
Eorum inventu res decem *ſimitu peſſimas peſſundedi,*
Iram, Inimicitiam, Stultitiam, Exitium, Pertinaciam,
Mœrorem, Lacrimas, Exilium, Inopiam, Solitudinem.
Date Dî; quæſo, conveniendi mihi ejus celerem copiam.
CH. *Apparatus ſum, ut videtis: abjicio ſuperbiam.*
Egomet mihi comes, calator, equus, agaſo, armiger:
Egomet ſum mihi imperator, idem egomet mihi obedio:
Egomet mihi fero, quod uſu'ſt. ô CUPIDO QUANTUS ES!
Nam tu quemvis confidentem facile tuis factis facis,
Eundem ex confidente actutum diffidentem denuo.

1. *SPectatrix, &c.*] Vide notas ſupra act. 3. ſc. 4. ỷſ. 12.

3. *Ecquis nam deus.*] Quiſnam Deus eſt qui ita lætus ſit, ita gaudeat, ut ego gaudeo? Pro *fuat*, Palatini codices habent *fiet*. Unde *fiet* hic legi malim. *Boxhorn.*

10. *Abjicio ſuperbiam.*] Hoc eo dicit, quod eat ſine comite, ſervo, equo & cæteris ad iter neceſſariis. *Lambin.*

19. Nec

EV. *Cogito, quonam ego illum curram quaritatum.* CH. *certa re'ſt.*
Me uſque quærere illam, quoquo hinc abducta eſt gentium.
Neque mihi ulla obſiſtet amnis, neque mons, neque adeo mare; Scal. neque adeo mare, Neque calor, nec frig.
Nec calor, nec frigus metuo, neque ventum, neque grandinem.
Imbrem perpetiar, laborem ſufferam, Solem, ſitim:
Non concedam, neque quieſcam uſquam noctu, neque interdius,
Prius profecto, quam aut amicam aut mortem inveſtigavero.
EV. *Neſcio quoia vox ad aurem mihi advolavit.* CH. *invoco*
Vos Lares viales, ut me bene juvetis. EV. *Juppiter!*
Eſtne illic Charinus? CH. *cives bene valete.* EV. *ilico*
Sta, Charine. CH. *qui me revocat?* EV. *Spes, Salus, Victoria.*
CH. *Quid me voltis?* EV. *ire tecum.* CH. *alium comitem quærite.*
Non amittunt hi me comites, qui tenent. EV. *qui ſunt ei?*
CH. *Cura, Miſeria, Ægritudo, Lacrimæ, Lamentatio.*
EV. *Repudia iſtos comites, atque hoc reſpice, & revortere.*
CH. *Si quidem mecum fabulari vis, ſubſequere.* EV. *ſta ilico.*
CH. *Male facis, properantem qui me commorare. Sol abit.*
EV. *Si huc item properes, ut iſtuc properas, facias rectius,*

19. *Nec calor.*] Notabam *Calor* hic poſitum neutro genere, pro *calus*: ut *ador* & *adus*: *decor* & *decus*. nec dubitabam quin ad hanc faciem corrigendus apud Nonium locus in *Calor*. inepte enim ibidem legitur *calorem*; cum adducat exempla, quæ utrumque recipiant genus. Sed & Junius Philargyrus ad l. 2. Georg. Virgil. ỳſ. 349. ita citat hunc verſum:

Neque frigus, neque calor metuo, neque ventum, neque grandinem.

Calor inquit, pro *calorem*: aliter hypermetrus verſus erit. *Gruter.*

21. *Non concedam.*] *Concedere* eſt quieſcendi cauſſa aut conſiſtendi, in locum quempiam ſecedere. Rud. *Pauliſper remitte reſtem, dum concedo & conſulo.* Taubmann.

24. *Invoco vos lares viales.*] *Lares Viales*, dii ſunt, qui viæ præſunt, ut ſint θεοὶ ἐνόδιοι: quos invocare ſolent, qui peregre proficiſcuntur, & ad viam ſe accingunt: quo etiam cognomento colebatur Mercurius. *Turneb.* Deos peculiares *ſemitales*, hoc loco, *Lares Viales* vocat Plautus. Eſt & *Bivia* dea Arnobio. Nam in ambiviis & triviis olim carri & ciſia conducebantur, hinc igitur *Semitales dii.* Sed & *Dii Vii* erant. *Scal.* Sed vide mihi Not. Bacc. act. 2. 1. 3.

Huc ſecundus ventus nunc eſt, cape modo vorſoriam:
Hic favonius ſerenu'ſt, iſtic auſter imbricus:
Hic facit tranquillitatem, iſte omnes fluctus conciet.
Recipe te ad terram, Charine, huc. non ex adverſo vides? Meurſ. Reſpice ad dextram.
Nubis ater imberque inſtat, aſpice nunc ad ſiniſtram Mſſ. al. *ſin. atque dete.* alt. *ſiniſtera atque et dete.* Par ac vide ſis.
* *Cœlum ut eſt ſplendore plenum, ex advorſo vides.* Mſſ. *tenet.*
CH. *Religionem illic objecit: recipiam me illuc.* EV. *ſapis*
O Charine, contra pariter fer gradum, & confer pedem,
Porrige bracchium, prehende. jam tenes? CH. *teneo.* EV. *tene.*
Quo nunc ibas? CH. *exulatum.* EV. *quid ibi facere vis?* CH. *quod miſer.* Mſſ. al *hic.* unde Gr. *ει.*
EV. *Ne pave, reſtituam jam ego te in gaudia, antequam is.* CH. *eo.*
EV. *Maxume quod vis audire, id audies quod gaudeas.* Mſſ. audis Gr. audi ſis quo.
Sta ilico, amicus advenio multum benevolens. CH. quid eſt?
EV. *Tuam amicam.* CH. *quid eam?* EV. *ubi ſit ego ſcio.* CH. *tun' obſecro?*
EV. *Sanam & ſalvam.* CH. *ubi eam ſalvam?* EV. *quo ego ſcio.* CH. *ego me mavelim.*
EV. *Potin' ut animo ſis tranquillo?* CH. *quid ſi animus fluctuat?*
EV. *Ego iſtum in tranquillo & tuto ſiſtam, ne time.*

34. *Verſoriam.*] *Verſoria* eſt quo velum vertitur; quo nomine *pedem* vocabant. Nam *pedem tenere* in navi dicebatur, qui præerat tendendis, proferendis, vertendiſque velis. Servius *per ſortem diviſi ad officia remigandi, quis proreta eſſet, quis pedem teneret.* Id eſt, quis verſoriam teneret. Inde *facere pedem*, pro navigare: inde & proverbium Græcum, *ὑπέρου περιτροπή, ὁ πόδα ἐκπίπτει.* *Salmaſ.*

35. *Hic favonius ſerenu'ſt.*] Giſan. ad illud Lucret. lib. I.

— *Fluctifrago ſuſpenſæ in littore veſtes Uveſcunt: eædem diſpanſæ in ſole ſereſcunt.*

Notat, *ſereſcere*, id eſt, ſiccari, ut recte Nonius: nam *ſerenus* veteribus etiam ſonat *ſiccus.* hinc I. Georg. *Unde ſerenas Ventus agat nubes*, quas alibi vocat *arida nubila*, id eſt, ſicca. *T.*

40. *Religionem illic objecit.*] *Rejicit à ſe religionem*, qui omnem ad alium transfert. Sicut contra, *Objicere religionem*, *ἐπιθειάζειν*: nimirum ex obſervatione ominis *δεισιδαιμονίαν* incutere: ut hoc loco Plauti. Sic Horatius religionem objicit Galateæ profecturæ, ab omine: ſcil. ab exemplo Europæ. Suetonius dixit, *Afferre cui religionem.* Scaliger.

56. Nul-

CH. *Obſecro te, loquere ubi ſit; ubi eam videris.*
Quid taces? dic. enicas me miſerum tua reticentia.
EV. *Non longe hinc abeſt à nobis.* CH. *quin ergo commonſtras, ſi tu vides?*
EV. *Non video hercle nunc, ſed vidi modo.* CH. *quin ego videam, facis?*
EV. *Faciam.* CH. *longinquom iſtuc amanti eſt.* EV. *etiam metuis? omnia*
Commonſtrabo. amicior mihi nullus vivit, atque is eſt,
Qui illam habet: neque eſt quoi magis me velle melius æquôm ſiet.
CH. *Non curo iſtuc, illam quæro.* EV. *de illa ergo ego dico tibi.*
Sane hoc non in mentem venit dudum, uti tibi.
CH. *Dic igitur, ubi illa eſt?* EV. *in noſtris ædibus.* CH. *ædis probas,*
Si tu vera dicis, pulchre ædificatas arbitror.
Sed quid ego iſtuc credam? vidiſtin'? an de audito nuncias?
EV. *Egomet vidi.* CH. *quis eam adduxit ad vos?* EV. *inique rogas.*
CH. *Vera dicis.* EV. *nihil, Charine, te quidem quicquam pudet.*
Quid tua refert, quî cum iſtac venerit? CH. *dum iſtuc ſiet.*
EV. *Eſt profecto.* CH. *opta ergo ob iſtunc nuncium, quid vis tibi.*
EV. *Quid, ſi optabo?* CH. *Deos orato, ut ejus faciant copiam.*

56. *Nullus vivit.*] *Vivit*, pro *eſt*. Trin. act. 2. 2. *lepidus vivis.* T.

61. *Pulchre ædificatas.*] Videas ab amatore eſſe ſcitam hanc ædium, in qua amica erat, commendationem. nam quid his obſecro urbanius? Alluſum enim ad illam venditionis formulam; cujus Officiorum 3. ita commeminit Cic. *Quod ſi qui proſcribunt* VILLAM BONAM BENEQUE ÆDIFICATAM; *non exiſtimantur feſelliſſe, etiamſi illa nec bona eſt, nec ædificata ratione.* Cato: *Patremfamiliæ villam ruſticam* BENE ÆDIFICATAM *habere expedit.* unde in proclivi poſthac fuerit intelligere, quid ſit, quod ÆDES PULCHRE ÆDIFICATAS prædicet Charinus, id eſt, *cum ratione*, ut quidem explicat Cicero. *Douza.*

62. *De audito.*] Vide N. Bacchid. act. 3. 3.

67. *Deos orato, &c.*] Brix. edit. legit: *orabo.* quod præfero; atque in hoc jocus elegantior fuerit, & irriſio apertior. Nam cum optare juſſiſſet Charinus,

EV. *Derides.* CH. *ſervata res eſt demum, ſi illam videro.*
Sed quin ornatum hunc rejicio. heus aliquis, heus actutum huc foras
Exite, illinc pallium mihi huc ferte. EV. *hem nunc tu mihi ut places!*
CH. *Optume adveniens puere, cape chlamydem atque hæc. iſtinc ſta ilico:*
Ut, ſi hæc non ſint vera, inceptum hoc itiner perficere exſequar.
*EV. *Non mihi credis.* CH. *omnia equidem credo, quæ dicis mihi.*
Sed quin introducis me ad eam, ut videam? EV. *pauliſper mane.*
CH. *Quid manebo?* EV. *tempus non eſt intro eundi.* CH. *enicas.*
EV. *Non opus eſt, inquam, nunc intro te ire.* CH. *reſponde mihi,*
Qua cauſſa? EV. *opera non eſt.* CH. *cur?* EV. *quia non eſt illi commodum.*
CH. *Itane commodum illi non eſt, quæ me amat, quam ego contra amo?*
Omnibus hic ludificatur me modis. ego ſtultior,
Qui iſti credam. commoratur: chlamydem ſumam denuo.
EV. *Mane parumper, atque hoc audi.* CH. *cape ſis, puer, hoc pallium.*
EV. *Mater irata eſt patri vehementer, quia ſcortum ſibi*
Ob oculos adduxerit in ædis, dum ruri ipſa abeſt:
Suſpicatur illam amicam eſſe illi. CH. *Zonam ſuſtuli.*

ipſius erat optatum præſtare. Is autem in miſeria etiam ſua facetus, non ſe præſtiturum quod ſodalis exſpectabat, ſed, quod non exſpectabat oraturum deos ait qui præſtent. *Acidal.*

69. *Sed quin ornatum, &c.*] Sed cur non rejicio chlamydem viatoriam & cætera ad iter inſtructa. *T.*

84. *Zonam ſuſtuli*] Verba ſibi dari putat ab Eutycho Charinus. itaque dicit ſe zonam ſumpſiſſe, quaſi iter inceptum perfecturus. Condebant autem viatores in zona pecuniam, ut & milites. *Lamb.* Veteres uſi ſunt verbo ζῶσαι, pro eo, quod erat, *induere*, præſertim arma: quoniam ζώνη imprimis militi debeatur. ſicut de baltheo dicere videtur Juſtinianus. Inde *Minerva Zoſtria*, & *Juno Cinxia*;

alio

EV. *Eam rem nunc exquirit intus.* CH. *jam machara eſt in manu.*
EV. *Nam ſi eo te introducam.* CH. *tollo ampullam, atque hinc eo.*
EV. *Mane, mane Charine.* CH. *erras, me decipere haud potes.*
EV. *Neque edepol volo.* CH. *quin tu ergo itiner exſequi meum me ſinis?*
EV. *Non ſino.* CH. *ego me moror, tu puere, abi hinc intro ocius.*
Jam in currum eſcendi, jam lora in manus cœpi meas.
EV. *Sanus non es.* CH. *quin, pedes, vos in curriculum conjicitis*
In Cyprum recta? quandoquidem pater mihi exilium parat.
EV. *Stultus es. noli iſtuc quaſo dicere.* CH. *certum exſequi'ſt,*
Operam ut ſumam ad perveſtigandum ubi ſit illac. EV. *quin domi eſt.*
CH. *Nam hic quod dixit, id mentitu'ſt.* EV. *vera dixi equidem tibi.*
CH. *Jam Cyprum veni.* EV. *quin ſequere, ut illam videas quam expetis.*
CH. *Percontatus non inveni.* EV. *matris jam iram neglego.*
CH. *Porro proficiſcor quaſitum. nunc perveni Chalcidem.*

alio tamen fini. Itaque X. Iliad. non potuit Homerus tacere Neſtoris baltheum. ſed eum magnæ ipſi curæ eſſe ſcripſit. Inde Plauti jocus hoc loco; *Zonam ſuſtuli.* Scalig.

85. *Machara eſt in manu.*] Græci enim, ut & Romani, non gerebant gladium in urbe. *Lambin.*

86. *Tollo ampullam.*] Mos erat pedes oleo ungere, antequam calceos induerent. itaque peregre abeuntes ampullam ſecum portabant, quæ oleum in eum uſum ſuppeditaret. Poſterius ex hoc Plauti loco apparet, prius ex Heſychio. cujus ea verba, ἠλείφοντο τοὺς πόδας οἱ ἀρχαῖοι, πρὶν τὸ ὑποδήσασθαι. hinc λιπαροὶ πόδες apud Poëtas. *Meurſ.*

92. *Exſilium parat.*] Hic tandem blanditur aliquid Grutero, quod recipit ex quadam veteri ed. Pareus: *exſilium imperat.* Sed deluduntur ambo, & ſcripta lectio multo elegantior. Eſt in eo, quod ſi effecerit, ego exſul ero. Sic Livio lib. 1. Quintus Fabius Rullianus pater ad L. Papirium Curſorem: *nec ætas mea, cui tu orbitatem paras.* Ennius Telamone: apud Feſtum in Obſidionem: *Scibas natum ingenuum Ajacem, cui tu obſidionem paras.* Gronovius.

ACTUS QUINTI SCENA TERTIA.

DEMIPHO, LYSIMACHUS.

Huic Scenæ ;

Quaſi tu nunquam quicquam &c.

Præſcripſerant Vett. Edd. verſus XI. ſequentes :

LYs. *Demipho : Sapientum illud dictum te audiſſe reor ſæpius :*
VOLUPTAS eſt malorum eſca : quod ea non minus homines
Quam hamo capiantur piſces. hanc quando fugiant ſenes.
Tu tamen ſenectuti gratiam non habeas : quoniam hæc tibi
Non abſtulit modo , ſed in amorem conjecit fortius.
Quo te conſiliumque tuum atque mentem perdit funditus,
Atque oculorum tibi præſtringit aciem. me quoque
In magnum conjeciſti malum , nec quid faciam ſcio.
DE. *Lyſimache , deûm hoc arbitrium eſt, non hominum : tute hoc tecum*
Si cogites , non æquom te facere arbitrabere,
Quom amico homini , tuique conſcio , ita ſuccenſeas miſere.

QUaſi tu nunquam quicquam aſſimile hujus facti feceris.
LY. *Edepol nunquam , cavi ne quid facerem. vix vivus ſum miſer !*
3 *Nam mea uxor propter illam tota in fermento jacet.*
DE. *At ego expurgationem habebo , ut ne ſuccenſeat.*
LY. *Sequere me. ſed exeuntem filium video meum.*

3. *UXor tota in fermento jacet.*] *In fermento jacere*, ἐν τῇ ζύμῃ κεῖσθαι. dicebantur , qui animo eſſent ægro, quique iracundia turgerent. Nota tralatio. Fermentum enim & acorem habet & tumorem. *Lambin.* *Fermentum* hic pro ira ponitur, ut *Eſſe in fermento* , ſit θυμοῦσθαι, φλεγμαίνειν ὑπὸ χολῆς. Juvenal. *iſtud Fermentum tibi habe* , id eſt , indignandi cauſſas. Etiam Hebræi *fermentare* pro ira turgere & βιάζεσθαι accipiunt. Quin & de aliis affectibus dicitur : ut Prudent. *Cum fermentati turgeſcant mores.* Caſaubon.

4. *Expurgationem habebo.*] Id eſt, apud tuam uxorem te purgabo.

ACTUS

ACTUS QUINTI SCENA QUARTA.

EUTYCHUS, LYSIMACHUS, DEMIPHO.

AD patrem ibo, ut matris iram ſibi eſſe ſedatam ſciat.
Jam redeo, LY. *placet principium. quid agis? quid fit, Eutyche?*
EV. *Optuma opportunitate ambo adveniſtis.* LY. *quid rei eſt?*
EV. *Uxor tibi placida & placata'ſt. certe dextras nunc jam.*
LY. *Dii me ſervant.* EV. *tibi amicam nullam eſſe nuncio.*
DE. *Dii te perdant. quid negotii eſt nam quæſo iſtuc?* EV. *eloquar.*
Animum advortite igitur ambo. LY. *quin tibi ambo operam damus.*
EV. *QUI BONO SUNT genere nati,* ſi *ſunt ingenio malo,*
Suâpte culpâ genere capiunt genus, ingenium improbant.
DE. *Verum dicit hic.* LY. *tibi ergo dicit.* EV. *eo illud verum eſt magis.*
Nam te iſtâc ætate haud æquom fuerat filio tuo,
Adoleſcenti amanti amicam emptam argento eripere ſuo.
DE. *Quid tu ais? Charini amica'ſt illa?* EV. *ut diſſimulat malus!*
DE. *Ille quidem illam ſeſe ancillam matri emiſſe dixerat.*
EV. *Propterea igitur tu mercatus, novos amator, vetus puer?*

1. A*D patrem ibo.*] Hæc Eutychus ad Charinum in ædibus Lyſimachi reſtitantem. *Lambin.*

9. *Suapte culpa.*] Unica tantum littera mutata ex veteri ſcriptura lego: *Suopte culpam generi capiunt, genus ingenuum improbant.* Qui ſunt, inquit, bono genere nati, ſi ſint ingenio improbo, ſuopte generi culpam capiunt, hoc eſt, eorum culpa in genus proprium redundat, & genus ingenuum improbant. Vitium ab illorum ingenio malo adfricatur generi bono, & culpam capiunt non tantum in ſe, ſed etiam in ipſum genus quod dedecorant. *Salmaſ.* *Suapte culpa.*] Accipio partem à Salmaſio, partem à Lipſio: *Suopte' culpam generi capiunt, genus ingenio improbant.* nam & *generis* & *ingenii* mentionem tam poſteriore quam priore verſu facere debuit. *Gronovius.*

24. *Aliud*

LY. *Optume hercle : perge : ego aſſiſtam hinc altrinſecus.*
Quibus eſt dictis dignus, uſque oneremus ambo. DE. *nullus ſum.*
LY *Filio ſuo qui innocenti fecit tantam injuriam.*
LY. *Quem quidem hercle ego, in exilium cum iret, reduxi domum:*
Nam ibat exulatum. DE. *an abiit?* LY. *etiam loquere, larva?*
TEMPERARE iſtâc ætate iſtis decebat artibus.
DE. *Fateor: deliqui profecto.* EV. *etiam loquere larva?*
VACUOM eſſe iſtâc ted ætate iis decebat noxiis:
Itidem, ut tempus anni, ætatem aliam aliud factum convenit.
Nam ſi iſtuc jus eſt, ſenecta ætate ſcortari ſenes,
Ubi loci res ſumma noſtra eſt publica? DE. *hei, perii miſer!*
EV. *Adoleſcentes rei agendæ iſti magis ſolent operam dare.*
DE. *Jam obſecro vobis hercle habete cum porcis; cum fiſcina.* *Actid. cum ſportis.*
EV. *Redde filio: ſibi habeat.* DE. *jam ut volt, per me ſibi habeat licet.*

24. *Aliud factum convenit.*] Quia *convenit*, idem valet, quod decet, eandem illi conſtructionem attribuit. *Lamb.*

28. *Vobis hercle habete cum porcis, cum fiſcina.*] *Porcis* ſcriptum eſt pro *portis*, ut *C* & *T* in libris veteribus ſæpe permutantur invicem. *Portis* autem pro *ſportis*, ut *Caſteria* apud eundem Plautum pro *Schaſteria*. Proverbium eſt. Habete hoc vobis cum ſportis, cum fiſcina. Sportæ & fiſcinæ ex vimine texebantur, & continendis obſoniis & variis rebus ſerviebant. Nam à ſporta, ſportula dicta ὑποκοριστικῶς. *Fiſcinæ* etiam tunc parabantur ex vimine ad ficus & alia hujuſmodi continenda. Habeatis, inquit, rem ipſam cum iis vaſis quibus continetur. *Cum ſportis, cum æſcina*, proverbialiter hæc uſurpantur. Aliquando legebam, *cum porcis, cum fuſcina.* πορκὸς eſt rete piſcatorium, quod Latine ita dixerit Plautus. *Fuſcina* etiam inſtrumentum piſcatorium, tridens, ad figendos piſces. Habete igitur prædam ipſam, & quidquid piſcatum, cum porcis & cum fuſcina ipſa. Si nihil mutandum ſit, ego huic ſententiæ nunc magis adhæreſco. Cum hoc ſenſu, etiam *fiſcina* retineri plane poteſt. Vas enim eſt vimineum in quo & piſces capti reponuntur. *Porci* ſive πορκοὶ, ſunt retia, ſive naſſæ potius, Κυρτοὶ. Unde proverbium εὕδοντι πορκὸς αἱρεῖ, de fortunatis quibus dormientibus naſſa impletur. Habete, inquit, vobis totam capturam piſcium, cum ipſis naſſis ac fiſcina. Niſi quis dicat revera mulierem illam *ſportas* & *fiſcinam* ſecum attuliſſe, cum domum ſenis intravit. *Salmaſius.*

37. LY.

Ev. *Temperi edepol! quoniam, ut aliter facias, non eſt copiæ.*
De. *Supplicii ſibi ſumat quid volt ipſe ob hanc injuriam.*
Modo pacem faciatis, oro ut ne mihi iratus ſiet.
Si hercle ſciviſſem, ſive adeo joculo dixiſſet mihi,
Se illam amare, nunquam facerem, ut illam amanti abducerem.
Eutyche, ted oro, ſodalis ejus es, ſerva & ſubveni.
Hunc ſenem, para me clientem: memorem dices beneficii.
Ly. *Ora ut ignoſcat delictis tuis atque adoleſcentiæ.*
De. *Pergin' tu autem? eia ſuperbe invehere! ſpero ego mihi quoque*
Tempus tale eventurum, ut tibi gratiam referam parem.
Ly. *Miſſas jam ego iſtas artes feci.* De. *& quidem ego dehinc jam.* Ly. *nihil.*
CONSUETUDINE *animus rurſus te huc inducet.* De. *obſecro,*
Satis jam ut habeatis. quin loris cadite, etiam, ſi lubet.
Ly. *Recte dicis. ſed iſtuc uxor faciet, cum hoc reſciverit.*
De. *Nihil opu'ſt reſciſcat.* Ev. *quid iſtuc? non reſciſcet, ne time.*
Eamus intro, non utibilis hic locus factis tuis, Mſſ. Pall. non utibile'ſt hic loc.
Dum memoramus, arbitri ut ſint, qui prætereant per vias.
De. *Hercle quin tu recte dicis: eadem brevior Fabula*
Erit. eamus. Ev. *hic eſt intus filius apud nos tuus.*
De. *Optume eſt. illâc per hortum nos domum tranſibimus.*

37. Ly. *Ora ut ignoſcat delictis tuis.*] Ipſumne Demiphonem Lyſimachus orare jubet? At quem? filium ſuumne an ipſius? Equidem non aderat Charinus, qui orandus eſſet: & oratorem vero ſibi parat ille Eutychum, non ipſum orat. Nam hic quid oretur? Ignoſcere Charini erat, in quem deliquerat pater. Non convenit igitur vulgata lectio: quam in ſenſum aptiſſimum refinges levi mutatione, ſi pro *tuis* ſcripſeris *hujus*. Inequitat æquali ſuo Lyſimachus, & filium orat, orare atque intercedere apud filium illius pro illo velit. Salſiſſime rem indignam perſtringens, cum, quo modo, quibus delictis, quam veniam filii rogare ſolent à patribus, eodem iiſdem eandem patri è filio nunc rogari cupit. *Acidal.*

38. *Superbe invehere.*] Mihi inequita.

LY. *Eutyche, hanc volo prius rem agi, quam meum intro refero pedem.*
EU. *Quid iſtuc eſt?* LY. *SUAM QUISQUE homo rem meminit. reſponde mihi:*
Certon' ſcis non ſuccenſere tuam matrem? EU. *ſcio.*
LY. *Vide.* EU. *me vide.* LY. *ſatis habeo. at quæſo hercle, etiam vide.*
EU. *Non mihi credis?* LY. *immo credo, ſed tamen metuo miſer.*
DE. *Eamus intro.* EU. *immo dicamus ſenibus leges cenſeo,*
Priuſquam abeamus, quas leges teneant, contentique ſint.
Annos natus ſexaginta qui erit, ſi quem ſcibimus,
Seu maritum ſeu hercle adeo cœlibem ſcortarier,
Cum eo nos hic lege agemus: inſcitum arbitrabimur.
Et per nos quidem hercle egebit, qui ſuum prodegerit.
Neu quiſquam poſthac prohibeto adoleſcentem filium
Quin amet, & ſcortum ducat: quod bono fiat modo.

J *Guil.* qua ſe lege teneant contentique ſint.

51. *Suam quiſque homo rem meminit.*] Notat hominum mores, qui in alieno negotio dormitant, in ſuo quiſque vigilat. *T.*

59. *Cum eo nos hic lege agemus.*] Id eſt, pœnas legibus indictas infligemus, & legem in eum conſequemur. In eo ſignificatu capitur apud Tacit. lib. 12. Eſt igitur, *Lege agere*, quod Cic. alibi dicit, *facere judicatum*, id eſt, exſequi impleteque latam ſententiam. *Polletus.* V. & N. Aul. 3. 3. 10. *Inſcitum arbitrabimur.*] *Scitum* in re Venerea uſurpatum antiquitus, docuerunt alii, tum Plautus Trucul. Se. ult.

Quanquam hic horridus, quanquam hic ſqualidu'ſt:

At ſcitus bellum init. (V. N. ibid.) Iſti contrarium *Inſcitus* hoc loco Plauti. Sic enim hunc verſum à nemine hactenus, quod ſciam, intellectum interpretor: nec hunc ſolum, ſed & alium Terent. Hec. act. 5. 1.

Nam ſi facis facturave es, bonas quod par eſt facere:
Inſcitum offerre injuriam tibi immerenti, iniquum eſt.

Vult ſenex; iniquum eſſe, ſi homo, qui ex rebus amœnis & voluptariis exaruit, injuriam inferat meretrici: cum hoc ſit potius calidæ juventutis. *Gruter.*

60. *Et per nos quidem.*] Multo concinnius & non ſine joco legeretur hic verſus poſt illum: *Si quis prohib. &c.* Hæc enim, *Et per nos quidem, &c.* quaſi ſanctio eſt, qua pœna in eum ſtatuitur, qui id, quod de ſumptu adoleſcentibus ſubminiſtrando dicitur, violaverit, aut potius ſervaverit, nempe EGESTAS. *Piſtoris.*

62. *Quod bono fiat modo.*] Modo nil fiat contra leges & ſupra modum. V. N. Mil. act. 3. ſcen. 1. *L.*

Si quis prohibuerit, plus perdet clam, quam ſi prahibuerit palam.
Hæc adeo, ut ex hacce nocte primum lex teneat ſenes.
Bene valete, atque adoleſcentes, hac ſi vobis lex placet,
Ob ſenum hercle induſtriam, vos æquom eſt clare plaudere.

FINIS MERCATORIS.

M. Acci Plauti
PSEUDOLUS.

DRAMATIS PERSONÆ.

PSEUDOLUS, *ſervus.*
CALLIDORUS, *adoleſcens.*
BALLIO, *leno.*
LORARII, *quatuor.*
SIMO, } *ſenes.*
CALLIPHO, } *ſenes.*
HARPAX, *cacula.*
CHARINUS, *adoleſcens.*
PUER.
COCUS.
SIMIA, *ſycophanta.*
PHOENICIUM, *meretrix.*

ARGUMENTUM, ut quibuſdam videtur, Prisciani.

P Ræſentes numerat quindecim Miles minas.
S imul conſignat ſymbolum, ut Phœnicium
E i det Leno, qui eum cum reliquo afferat.
V enientem Caculam intervortit ſymbolo,
D icens Syrum ſe Ballionis, Pſeudolus:
O pemque herili ita tetulit: nam Simia
L eno mulierem, quem is ſuppoſuit, tradidit.
V enit Harpax verus: res palam cognoſcitur:
S enexque argentum, quod erat pactus, reddidit.

ALIUD ARGUMENTUM Camerarii.

HUjus Fabulæ laudatio exſtat Ciceroniana: in cujus *Catone* ipſe Cato dicit: *Quam gaudebat bello ſuo Punico Nævius; quam Truculento* Plautus, *quam* Pseudolo! Ac eſt Truculentus quidem ita depravatus, ut nulla alia Fabula Fabularum Plautinarum magis, tam in expreſſis, quam in Mſſ. libris. Pseudolus autem & beneficio veterum librorum, & noſtra diligentia, maxima parte reſtitutus integritati, facile probat lectori, ſe non ſine cauſſa tantopere placuiſſe Ciceroni. *Argumentum* eſt varium & plane mirificum. Senes duo ſatis commodi. Adoleſcens amore perditus. Servus veterator & fraudulentus. Leno ſceleratus & perfidus; à quo per fallacias ſubitæ occaſionis abducitur amica filii herilis conſilio ſervuli. Hæc exponuntur admodum copioſe & luculente, cum actione multiplici.

PROLOGUS.

STudete hodie mihi : bona in Scenam affero : *7 Gul* bonam ſcævam aff.
Nam BONA BONISFERRI reor ęquom maxume;
Ut mala malis : ut, qui mali ſunt, habeant mala :
Qui boni, bona. bonos quod oderint mali,
Sunt mali : malos quod oderint boni, bonos
Eſſe oportet. voſque ideo eſtis boni : quandoquidem
Semper odiſtis malos ; & lege & legionibus
Hos fugitaſtis, Quirites, ſucceſſis bonis.
Huic vos nunc pariter bonam boni operam date gregi,
Qui bonus eſt, & hodie ad bonos affert bona.
Aures, oculi, animus, ampliter fient ſaturi.
In Scenam qui jejunus venerit, aut ſitiens,
Is riſu & ventre raſo vigilabit ſedulo :
Dum ridebunt ſaturi, mordebunt famelici.
Nunc ſi ſapitis, cedite jejuni, atque diſcedite.
Vos ſaturi ſtate, immo ſedete, atque attendite :
Non argumentum, neque hujus nomen Fabulæ
Nunc proloquar ego : ſatis id faciet Pſeudolus :
Satis id dictum vobis puto jam atque deputo.
Ubi lepos, joci, riſus, vinum, ebrietas decent :
Gratiæ, decor, hilaritas, atque delectatio;
Qui QUÆRIT alta, is malum videtur quærere.
Curas malas abjicite jam, ut otioſi hodie.
EXPORGI meliu'ſt lumbos, atque exſurgier. Mſſ.exurgeſ.
PLAUTINA longa FABULA in Scenam venit.

13. V*Entre raſo.*] Eſt jocus inexſpectatus; alludens ad raſum caput, cui capilli de erant ; ut hic ventri cui cibus. *Taub.*

20. *Ubi lepos, joci, &c.*] Hic ordo & ſententia, ſine lepore omni eſt & Gratiis. legendum ; *Qui quærit alia, is malum, &c.* ſenſu & aperto & eleganti. Quid enim probabilius, quam eum hominem malum, & mœrorem ſibi quærere, qui alia conſectatur, quam *leporem, jocos, luſus, vinum,* & cætera quæ hic commemorantur. *Douza.*

24, *Exporgi melius eſt lumbos.*] Vanum hic *Lamb.* commentum, verſuſque unus aut etiam alter deeſſe videtur. ut ſenſus fuerit: Abjicite jam malas curas, ut otioſi nobis operam hodie detis. Si qui autem negotioſi ſunt, eos exſurgere atque abire melius eſt : nam longa fabula in Scenam agenda venit. *Acid.* Sane *Prologus* hic in Mſſ. Pall. præter ultimos verſus duos, deſideratur: quem tamen antiquum *Camer.* cenſet.

ACTUS

ACTUS PRIMI SCENA PRIMA.

PSEUDOLUS, CALIDORUS.

SI ex te tacente fieri poſſem certior,
Here, quæ miſeriæ te tam miſere macerant,
Duorum labori ego hominum parſiſſem lubens,
Mei te rogandi, & tui reſpondendi mihi.
Nunc, quoniam id fieri non poteſt, neceſſitas
Me ſubigit, ut te rogitem. reſponde mihi:
Quid eſt, quod tu exanimatus jam hos multos dies
Geſtas tabellas tecum, eas lacrumis lavis,
Neque tui participem conſilii quenquam facis?
Eloquere, ut quod ego neſcio, id tecum ſciam.
CA. *Miſere miſer ſum, Pſeudole!* PS. *id te Juppiter*
Prohibeſſit. CA. *nihil hoc Jovis ad judicium attinet.*
Sub Veneris regno vapulo, non ſub Jovis.

4. *MEI te rogandi.*] Ni A. Gellius palam teſtaretur ſic ſe legiſſe, ex ratione manifeſta ſcriberem: *Meo te rogandi & tuo.* Nam quæ afferunt ad probandum hoc genus orationis quid habent ſimile? *Tuum Samii Lucumonis acumen* male legitur apud Auſonium, & ſcribendum eſt: *Anticipeſque tuo Samii Lucumonis acumen*, ut monuit Douza lib. 2. Plautin. cap. 22. Tamen ſi debebat eſſe Plauto ſimile, *acumen tui, Samii Lucumonis*, erat habendum. Eodem modo, inquiunt, dicitur *Noſter utriuſque labor.* Credo, ut, *meus & tuus duorum labor*: non *noſtri utriuſque labor*, ut, *mei ac tui duorum labor.* Nam Hecuba Enniana cum ait: *Miſerere mei anus*: quî poterat aliter loqui? Sic & recte dicerem: *Miſerere duorum mei & tui.* Sed non ita bene ſonat, *labor duorum mei & tui*: neque *labor mei te rogandi*: & *labor tui reſpondendi mihi*, ut *labor duorum meus ac tuus*, *labor meus te rogandi*, *labor tuus reſpondendi mihi.* Similiter apud JC. *meus mea facientis teſtamentum*, ſi par huic Plautino eſſet, foret, *meus mei faciendi.* Unicus aſſertur locus par Ciceronis ad Curionem ep. 6. *Tui unius ſtudio.* Sed hic quidem, quin *tuo unius ſtudio* ſcripſerit, ut ſemper alias, nullum mihi dubium eſt. Lepidum vero eſt, quod iſtud, *judicium tuum eruditiſſimi viri*, volunt eſſe integrum, *tuum tui eruditiſſimi viri judicium*; *meum unius peccatum* pro *meum mei unius peccatum.* Quis unquam credat quenquam ita locutum, *tuum judicium tui, meum peccatum mei?* Immo ſi verum vis, integrantur illa hoc modo: *tuum judicium*, quod eſt judicium *eruditiſſimi viri*, *meum peccatum*, quod eſt *unius hominis. Tuum ſtudium adoleſcentis*, id eſt tuum ſtudium, quod erat ſtudium tum adoleſcentis: *tua veſtigia proximi prætoris*: tua veſtigia quæ erant veſtigia proximi prætoris. Alioqui quemadmodum non dicitur, *uxor mei, ager tui*, ita nec *labor mei & tui.* Salluſtianum quoque *majores veſtrum* agnôſcit Gellius: ſed omnes ſcripti illic, *majores noſtri*, teſte Grutero. Quod ſi dixerunt iſta hi duo, ſolo helleniſmo excuſantur, quem imitari nolim. Volunt etiam *tis* pro *tui* ex Gellio Mſſ. ambo: *& te reſpondendi.* Acad. *Mei interrogandi & tui reſpondendi mihi.* Gronovius.

13. *Sub Veneris regno.*] Apud Veteres, ju-

Ps. *Licet me id ſcire quid ſit? nam tu me antidhac*
Supremum habuiſti comitem conſiliis tuis.
CA. *Idem animus nunc eſt.* Ps. *fac me certum quid tibi eſt.*
Juvabo aut re, aut operâ, aut conſilio bono.
CA. *Cape has tabellas, tute hinc narrato tibi,*
Quæ me miſeria & cura contabefacit.
Ps. *Mos tibi geretur. ſed quid hoc quæſo?* CA. *quid eſt?*
Ps. *Ut opinor, quærunt litteræ hæ ſibi liberos,*
Alia aliam ſcandit. CA. *ludis me ludo tuo.*
Ps. *Has quidem pol, credo, niſi Sibylla legerit,*
Interpretari alium poteſſe neminem.
CA. *Cur inclementer dicis lepidis literis,*
Lepidis tabellis, lepida conſcriptis manu?
Ps. *An obſecro hercle, habent quoque gallinæ manus?* Mſ. habent que gal.
Nam has quidem gallina ſcripſit. CA. *odioſus mihi es.*
Lege, vel tabellas redde. Ps. *immo enim pellegam:*
Advortito animum. CA. *non adeſt.* Ps. *at tu cita.*
CA. *Immo ego tacebo, tu hinc ex cera cita:*
Nam iſtic meus animus nunc eſt, non in pectore.
Ps. *Tuam amicam video, Calidore.* CA. *ubi ea eſt, obſecro?*
Ps. *Eccam in tabellis porrectam: in cera cubat.*
CA. *At te dii deæque quantus es.* Ps. *ſervaſſint quidem.*

juvenes virgineſque, ſub Veneris ſe eſſe imperio arbitrabantur: Et ſi quid mali accidiſſet, ejus id ipſum iræ imputabant. Præterea cum amoris ſui compotes factæ, nupſiſſent, coronas ei ſuſpendebant: Juvenes quoque zonas amaſiarum ſuarum, &c. *Meurſ.*

22. *Alia aliam ſcandit.*] Litteræ ſcil. non erant recta linea collocatæ, ſed, ut à puella ſcriptæ, alia alii quaſi incubabat.

23. *Niſi Sibylla.*] Quæ etiamſi legere non poſſit, divinare tamen poſſit. V. N. Pæn. I. 3.

24. *Interpretari alium.*] Alter codicum: *alium poſſe reor neminem*, cui ſubſcribit Academicus: alter, *interpretari poſſe neminem.* Intellexit Camerarius τὸ *reor* eſſe inſiticium: & reddidit *poteſſe.* Ego idem ſuſpicor de τοῦ *alium*: & ſcripſiſſe Plautum puto: *Interpretarier poſſe neminem.* Gronovius.

28. *Gallina ſcripſit.*] Ludi in ambiguo, & quaſi ex inſidiis puellam convitio verberari volunt interpretes; ac ſi inter male nominata nomina, meretricibus indi ſolita, etiam fuerit, *gallina.* Non memini id me unquam legiſſe. Certus autem ſum per gallinæ ſcripturam & manus, nihil hic ſignificari aliud, quam inconditas, incompoſitas, & alias alias ſcandentes litteras, quibus hæ tabulæ erant exaratæ. Nos Belgæ, deſumpta à gallis metaphora, ejuſmodi inconcinnas litteras *haene-pooten*, quaſi tu dixeris, *gallorum pedes*, appellamus. *Boxhorn.*

36. Quaſi

CA. *Quaſi ſolſtitialis herba, pauliſper fui:*
Repente exortus ſum, repentino occidi.
PS. *Tace, dum tabellas pellego.* CA. *ergo quin legis?*
PS. *Phœnicium Calidoro amatori ſuo*
Per ceram & linum literaſque interpretes
Salutem mittit, & ſalutem abs te expetit,
Lacrumans titubanti animo, corde, & pectore.
CA. *Perii! ſalutem nuſquam invenio, Pſeudole,*
Quam illi remittam. PS. *quam ſalutem?* CA. *argenteam.*
PS. *Pro ligneân' ſalute vis argenteam*
Remittere illi? vide ſis, quam tu rem geras.
CA. *Recita modo: ex tabellis jam faxo ſcies,*
Quam ſubito argento mihi uſus invento ſiet.
PS. *Leno me peregre militi Macedonico*
Minis viginti vendidit, voluptas mea:
Et priuſquam hinc abiit, quindecim Miles minas
Dederat, nunc una quinque remorantur minæ:
Eâ cauſſâ Miles hîc reliquit ſymbolum.
Expreſſam in cera ex anulo ſuam imaginem,
Ut qui huc afferret ejus ſimilem ſymbolum,
Cum eo ſimul me mitteret. ei rei dies
Hæc præſtituta eſt, proxuma Dionyſia.
CA. *Cras ea quidem ſunt. prope adeſt exitium mihi,*
Niſi quid mihi in te eſt auxilii. PS. *ſine pellegam.*
CA. *Sino, nam mihi videor cum ea fabularier,*
Lege, dulce amarumque una nunc miſces mihi.
PS. *Nunc noſtri amores, mores, conſuetudines,*

Mur. & Lipſ. per ceram & lignum.

36. *Quaſi ſolſtitialis herba.*] *Herbam ſolſtitialem* de ea intelligo, quæ tempore ſolſtitii, nocte præſertim frigidiuſcula, ut ſolet, & rorulenta ſubnaſcitur, & poſtea à calore Solis diurni, qui tunc maxime ſævit, moritur, aut certe langueſcit. *Beeman.* Proverbialiter dicitur de re fugaci & non diuturna. *Scalig.*

40. *Ceram & linum.*] Vide notas Bacchid. act. 4. ſc. 4.

45. *Pro lignea ſalute.*] Quia tabellæ è ligno. Unde & Ovid. 1. Eleg. 1. 12. Amor. eas vocat, *inutile lignum.*

49. *Militi Macedonico.*] *Macedonio.* Scriverius.

53. *Symbolum.*] Vide notas Epid. act. 1. ſc. 2. *v*ſ. 22. & Bacch. act. 2. ſc. 3. *v*ſ. 29. Caſaub. in Athen. l. 3. c. 31.

58. CA. *Cras ea quidem ſunt.*] Verba hæc non pars epiſtolæ, ſed Calidori, qui fatalem quaſi diem ſibi inſtare conqueritur. *T.*

 64. *Aman-*

Jocus, ludus, ſermo, ſuavis ſaviatio,
Compreſſiones arctæ amantum comparum,
Teneris labellis molles morſiunculæ,
Papillarum horridularum oppreſſiunculæ,
Harum voluptatum mihi omnium, atque itidem tibi
Diſtractio, diſcidium, vaſticies venit,
Niſi quæ mihi in te'ſt aut tibi eſt in me ſalus.
Hæc quæ ego ſcivi, ut ſcires curavi omnia:
Nunc ego te experiar quid ames, quid ſimules. Dou. nunc ego te experiar.
vale.
CA. *Eſt miſere ſcriptum, Pſeudole!* PS. *ô miſerrume!*
CA. *Quin fles!* PS. *pumiceos oculos habeo: non queo*
Lacrumam exorare ut exſpuant unam modo.
CA. *Quid ita?* PS. *genus noſtrum ſemper ſiccoculum fuit.*
CA. *Nihilne adjuvare me audes?* PS. *quid faciam tibi?*
CA. *heu!*
PS. *Heu? id quidem* tibi *hercle, ne parſis, dabo.* Phlhg. ne par ſis.
CA. *Miſer ſum, argentum nuſquam invenio mutuom,*
Pſeudole. PS. *heu?* CA. *neque intus nummus ullus eſt.* PS.
eheu!
CA. *Ille abducturus eſt mulierem cras.* PS. *eheu!*
CA. *Iſtoccine pacto me adjutas?* PS. *do id quod mihi eſt:*
Nam is mihi theſaurus jugis in noſtra eſt domo.
CA. *Actum hodie de me eſt. ſed potes nunc mutuam*

64. *Amantium comparum.*] Ex vet. cod. leg. *artæ amantum comparum.* Compares ſunt σύζυγοι. uſurpatur in amore de duobus, qui inter ſe amant. Horat. 2. Od. 5. *Nondum munia comparis Æquare valet.* Lipſius.

66. *Papillarum horridularum.*] Id eſt, *prominentium, exſtantium.* Nonius. Catullo *ſurgentes papillæ* ſunt tumeſcentes & veluti ſtrophio obnitentes; quas hic Plautus *horridulas* vocat. alias & *plenum* ſignificat; ut cum Varro *horreum ab horrido* deducit. *Turneb.*

68. *Diſcidium.*] Vide notas Milit. act. 3. ſc. 1. ỳſ. 60.

73. *Pumiceos.*] Vide notas Aulular. act. 2. ſc. 4. ỳſ. 18.

74. *Lacrumam exſpuant.*] Tralatio ridicula & ſervo digna: alioqui putida & inepta. *L.*

77. *Ne parſis.*] Id eſt, ne peperceris, ne parce ejules, ſuppeditabo enim tibi magnam copiam vocum harum flebilium. *Lamb.*

82. *Jugis.*] Perennis: propter incommoda ſervitutis ſcilicet. *Theſaurum* vero de re etiam mala dici, Mercat. notavimus. Sic Oppianus, ὄλβον ὀλέθρου, *theſaurum interitus*, pro mundo & copia ſive ἀφθονίᾳ: ut obſervat *Ritterſh.*

94. Cu-

Drachmam dare mihi unam, quam cras reddam tibi?
PS. *Vix hercle opinor, ſi me opponam pignori.*
Sed quid de drachma facere vis? CA. *reſtim volo*
Mihi emere. PS. *quamobrem?* CA. *quî me faciam penſilem.*
Certum eſt mihi ante tenebras perſequi tenebras.
PS. *Quis mihi igitur drachmam reddet, ſi dederim tibi?*
An tu te ea cauſſa vis ſciens ſuſpendere,
Ut me defraudes drachma, ſi dederim tibi?
CA. *Profecto nullo pacto poſſum vivere,*
Si illa à me abalienatur atque abducitur.
PS. *Quid fles, cucule? vives.* CA. *quid ego ni fleam?* *Grut.* vive.
Cui nec paratus nummus argenti ſiet:
Neque cui *libellæ ſpes ſit uſquam gentium.*
PS. *Ut literarum ego harum ſermonem audio,*
Niſi tu illi drachmis fleveris argenteis,
Quod tu iſtis lacrumis te probare poſtulas,
Non pluris refert, quam ſi imbrem in cribrum geras.
Verum ego te amantem, ne pave, non deſeram.
Spero, alicunde hodie me bona opera, aut hac mea, *Meurſ.* bona opera aut mala.
Tibi inventurum eſſe auxilium argentarium.
Atque id futurum unde, unde dicam neſcio,
Niſi quia futurum eſt: ita SUPERCILIUM SALIT.

94. *Cucule.*] Vide notas Aſinar. extrema, ✝ſ. 73.

96. *Libellæ.*] *Libella* numulus erat argenteus, decima denarii pars. Proinde *As, libra, libella argenti* Plauto, & *libella* Ciceroni & *aſſis*, pro eodem accipiuntur. Hinc illa, *Ad libellam debere: ſumptum reddere ad aſſem.* Aliud eſt apud Plin. *Ad libellam & normam exigere.* V. N. Capt. act. 5. ſc. 1. ✝ſ. 27.

99. *Quod tu iſtis lacrumis, &c.*] Quod cenſes, te exiſtimari ab illa probum amatorem, ob lacrymas, falleris, &c.

102. *Aut hac mea.*] Quia ſemel ceſſit *avi* pro *aut* reſtitutum, hic quoque applicandum fuit, ſed, ut opinor, avi mala. Nec tamen placet, *ut hac mea.* Nihil melius vulgato: Bona opera, aut, ſi bona eſſe non poteſt, vel boni à me nihil exſpectas, hac mea, qualiſcumque eſſe poteſt. *Gronovius.*

105. *Ita ſupercilium ſalit.*] Ominandi ſcientia, à veterum ſuperſtitione diligenter culta fuit: quam κληδονισμὸν vocabant. Quod Auſonius ait, ejus tres ſpecies eſſe; non dubito, quin hæ fuerint: πταρμὸς, παλμὸς, & *tinnitus auris.* De *ſternutatione* multi; ut Propert. *Aridus argutum ſternuit omen amor.* Cujus ominationis ſolicitudinem cum deprecabantur Græci, dicebant, Ζεῦ σῶσον: In Epigrammate:

Οὐδὲ λέγει, Ζεῦ σῶσον, ὅταν πτάρῃ.

De *palpitatione* autem Theocr.

CA. Utinam quæ dicis, dictis facta ſuppetant!
PS. Scis tu quidem hercle! mea ſi commovi ſacra,
Quo pacto & quantas ſoleam turbellas dare!
CA. In te nunc ſunt omnes ſpes ætati meæ.
PS. Satin' eſt, ſi hanc hodie mulierem efficio tibi,
Tua ut ſit, aut ſi tibi do viginti minas?
CA. Satis, ſi futurum eſt. PS. roga me viginti minas,
Ut me effecturum tibi, quod promiſi, ſcias;
Roga obſecro hercle; geſtio promittere.
CA. Dabiſne argenti mihi hodie viginti minas?
PS. Dabo, moleſtus nunc jam ne ſis mihi.
Atque hoc ne dictum tibi neges, dico prius,
Si neminem alium potero, tuum tangam patrem.
CA. Dii te mihi omnes ſervent. verum ſi potes
Pietatis cauſſa vel etiam matrem quoque.
PS. De iſtac re in oculum utrumvis conquieſcito.
CA. Oculum utrum, anne in aurem? PS. at hoc pervolgatum eſt minus.
Nunc ne quis dictum ſibi neget, dico omnibus,
Pube præſenti, in concione, omni populo,

Ἄλλ[ο]] ὀφθαλμός μοι ὁ δεξιός, ἢ ῥάγ' ἰδήσω

Αὐτάρ;

Plaut. *Supercilium mihi ſalit.* Unde *ſaliſatio*, παλμὸς dicitur à veteri Gloſſario. *Scalig.*

107. *Mea ſi commovi ſacra.*] Putem hoc interpretandum de ſententia *Servii*, ſcribentis ad illud Virgilii Æneidos 4.

—— *Qualis commotis excita ſacris Thyas, ubi audito, &c. Commotis ſacris* ideo dixit, quia in Sacrorum renovatione commovebantur ſimulacra: unde Horatius 1. Od. 18.

—— *Non ego te, candide Baſſareu, Invitum quatiam.* quod ad *trieterica*, triennalia Bacchi pertinet. Ea enim ſacra tertio quoque anno innovabantur. Sane ſciendum ὄργια apud Græcos dici Sacra omnia, ſicut apud Latinos *Ceremoniæ* dicuntur. ſed jam abuſive Sacra Liberi *Orgia* vocant, vel ἀπὸ τῆς ὀργῆς, id eſt, *furore*, vel ἀπὸ τῶν ὀρῶν, id eſt, *à montibus*. Douza. Vide 1. Obſerv. 15. *Gronovius*.

108. *Turbellas.*] Vide notas Bacchid. act. 4. ſc. 9. ỳſ. 134.

116. *Nunc jam ne ſis.*] Deeſt huic verſui pes. Pareus: *nunc jam*. Forte: *nunc jam ne ſies mihi*. Gronovius.

118. *Tangam patrem.*] Vide notas Epidic. act. 5. ſc. 2. ỳſ. 4.

119. *Verum ſi potes, pietatis cauſſa.*] Per pietatem liceat tibi non patrem tantum, ſed matrem quoque tangere. *Pietatis cauſſa*, ſicut, *mea cauſſa*, per me. Sententia *Lambin.* abſurda eſt: hæc unice vera. *Acidal.*

124. *Pube præſenti.*] *Pubes*, auctore Feſto, *συνεκδοχικῶς ab iis, qui puberes ſunt, omnem populum ſignificat.* Doctiſſimus Romanorum *Virgilius*, inter alia conditæ antiquitatis arcana & hoc poſuit, cum

ait,

Omnibus amicis, notiſque edico meis,
In hunc diem à me ut caveant, ne credant mihi.
CA. *St! tace obſecro hercle.* PS. *quid negotii eſt?* CA. *oſtium*
Lenonis crepuit. PS. *crura mavellem modo.*
CA. *Atque ipſe egreditur penitus perjurum*
caput.

Meurſ. Pœnus perjur. *Rittersh.* Intus, &c. *MSſ. alt.* perjuri.

ait, *puppeſque tuæ, pubeſque tuorum.* ex ea enim conſuetudine dixit, cum exprimeret Homericum:

— Σὺν νηΐ τε σῇ καὶ σοῖς ἑτάροισι.

Ibidem: *Pubes, adoleſcens, qui etiam Veſticeps vocatur. Cui contrarium Invcſtis. Pubes, & pro plurium puberum numero dici ſolet.* Feſtus, *Scalig.*

127. *Oſtium crepuit.*] Vide notas Milit, act. 2. ſc. 1. ỿſ. 76.

128. *Crura mavellem modo.*] Crura mallem crepuiſſe, id eſt, fracta eſſe. De *crurifragio.* Vide Aſin. act. 2. ſcen. 4. ỿſ. 68.

ACTUS PRIMI SCENA SECUNDA.

LENO, LORARII IV, PSEUDOLUS, CALIDORUS.

EXite, agite, ite ignavi, male habiti, & male conciliati,
Quorum nunquam quicquam quoiquam venit in mentem,
ut recte faciant.
Quibus niſi ad hoc exemplum experior, non poteſt uſurpari
uſura.
Neque ego homines magis aſinos unquam vidi, ita plagis coſtæ
callent.
Quos dum ferias, tibi plus noceas: eo enim ingenio hi ſunt flagitribæ,
Qui hæc habent conſilia, ubi data occaſio eſt, rape, clepe, tene,
harpaga,
Bibe, es, fuge, hoc eſt eorum opus.

1. M*Ale habiti, & male conciliati.*] *Male habiti*, id eſt, damnoſe, immo (ut Catullus loquitur) *magno cum pretio atque malo* alti eductique mihi; ne quis *male habitos* forte pro ſtrigoſis & macilentis inſcite habeat. Sic noſter alibi: *Bene ego & pudice hanc domi habui meæ*, id eſt, alui atque educavi. Idem de *male conciliatis* dictum velim, nempe *vili & magno*, id eſt, care & cum diſpendio herili comparatis accipiendum, ut contra: *Bene ac pulchre conciliare*, pro vili emere, dictitabant. Conſule Donatum ad illud Terentii Eun. act. 4. ſc. 4. *Fugitive prodi, male conciliate.* ubi omnem conventionem *conciliationem* dici teſtatur. credoque pervulgatum in improba, nequam malæque frugi mancipia herile convicium fuiſſe. *Douza.*

3. *Quibus niſi ad hoc exemplum experior.*] Δεικτικῶς. Videtur enim hoc dicens, ſcutica & tergino officii quemque ſui commonefeciſſe. *Douza.*

Ut marelis lupos apud oves linquere, quam hos domi cuſtodes.
At faciem cum aſpicias eorum haud mali videntur, opera fallunt.
Nunc adeo hanc edictionem niſi animum advortitis omnes. Dou. nunc habeo hanc edict.
Niſi ſomnum ſocordiamque ex pectore oculiſque amovetis.
Ita ego voſtra latera loris faciam, ut valide varia ſint:
Ut ne periſtromata quidem æque picta ſint Campanica,
Neque Alexandrina belluata conchyliata tapetia. Grut. conſuta tapetia.
Atque heri ante dixeram omnibus, dederamque eas provincias:
Verum ita vos eſtis perditi, negligentes, ingenio improbo,
Officium voſtrum ut vos malo cogatis commonerier.
Nempe ita animati eſtis vos. vincite hoc duritia ergo atque me.
Hoc vide ſis, ut alias res agunt: hoc agite, hoc animum advortite.
Huc adhibete aures, quæ ego loquar, plagigera genera hominum.
Nunquam edepol voſtrum durius tergum erit, quam terginum hoc meum.
Quî nunc? doletne? hem. ſic datur, ſi quis herum ſervos ſpernit.
Aſſiſtite omnes contra me, & quæ loquor, advortite animum.

12. *Ut valide varia ſint.*] Vide notas Epidic. act. 1. ſc. 1. verſ. 15.

14. *Alexandrina belluata.*] Intellexit hoc loco Plautus *polymita*; quæ ſic Græcis dicebantur à *polymitariis*, qui ſtragula multis liciis texebant, & inde hoc nomine vocabantur. Hunc texendi modum & artem Alexandriæ primum inſtitutam fuiſſe, teſtis Plinius: *plurimis vero liciis texere, quæ polymita appellant, Alexandria inſtituit.* inde etiam *Alexandrina* dicebantur, quæ ad eum modum erant texta non acu operabantur Alexandrini illi polymitarii, ſed pectine: nam in tela & textoriis inſtrumentis artem ſuam exercebant, ac per hoc vere & proprie texebant. Tantum tamen eorum artificium fuit & induſtria, ut majore ferme varietate eorum opera diſtinguerentur, quam quæ acu Babylonia, aut Phrygia picta eſſent. nam & in his, & belluarum, & hominum, & avium aliarumque rerum formæ exprimebantur, haud ſecus atque in Babylonicis. *Salmaſ.*

14. *Conchyliata tapetia.*] *Conchyliatum color* eſt è cæruleo & rubro, qualis Martiæ violæ. Dicitur & *purpureus, oſtrinus, Sarranus; Theſſalicus* etiam Lucretio: *blattetus*, &c. Et *tapetum*, vel *tapetem* Nonius exponit *tegmen utile pictum de variis coloribus.* Cicero: *Conchyliatis Cn. Pompeji periſtromatis ſervorum in cellis lectos ſtratos videres.* Camer.

18. *Vincite hoc duritia ergo.*] Qui hæc mutare aggreſſi ſunt, ignoravere quam neceſſarium ſit in Comœdiæ lectione geſtus identidem ſibi repræſentare. Hoc, δεικτικῶς hic ponitur. Sententia autem eſt. Vos, ſi quidem velitis & poſſitis, duritia veſtra, & hoc terginum (id manu oſtenditur) & me eo vos excepturum, vincite. *Buxhorn.*

21. *Terginum.*] *Terginum* pro ſcutica & corio dixerunt antiqui. Lucill.
— *Dum ſalvo tergo & tergino licet.*
Scalig.

25. *Chr-*

Tu qui urnam habes, aquam ingere, face plenum aënum ſit cito.
Te, cum ſecuri, caudicali præficio provinciæ.
LO. *At hæc retunſa eſt.* LE. *ſine ſiet : itidem vos quoque eſtis plagis omnes.*
Num quî minus ea gratia tamen omnium opera utor ?
Tibi hoc præcipio, ut niteant ædes. habes quod facias : propera, abi intro.
Tu eſto lectiſterniator, tu argentum eluito, idem exſtruito.
Hæc, cum ego à foro revortor, facite, ut offendam parata,
Vorſa, præſterga, ſtrata, lautaque coctaque omnia uti ſint. Steph præſtega, ſtrata. *Acad.* ſparſa, terſa, ſtr.
Nam mihi hodie natalis dies eſt, decet eum omnes vos concelebrare.
Pernam, callum, glandium, ſumen, facito in aqua jaceant. ſatin' audis ?
Magnifice volo enim ſummos viros accipere, ut mihi rem eſſe reantur.
Intro abite, atque hæc cito celebrate, ne mora quæ ſit, cocus cum veniat,

25. *Caudicali præficio provinciæ.*] Ut lignum findas, & in tabulas ac fragmenta minuta diſſeces. *caudex* ſeu *codex*, arboris truncus. Virgil. 2. Georg. *Quin & caudicibus ſectis, &c.* eſt & interdum plurium tabularum contextus. Varro apud Non. hinc Claudius, qui primus Romanis perſuaſit conſcendere navem, cognominatus *Caudex*. Seneca de brevit. vitæ.

29. *Idem extruito.*] E thecis expromptum diſponito. *Lamb.* imo, in abaco ordine collocato. *Taubm.*

31. *Vorſa.*] *Vorſa, à verrendo, σεσαρωμένα.* Hunc verſum videtur in animo habuiſſe Diomedes, cum ſcribit lib. 1. cap. 4. *Verro, meto, furo*, horum verborum non facile reperimus tempus perfectum: & tamen, quod eſt *verro*, in paſſiva ſignificatione *verſus* habet : ut apud Senec. *Verſa templa:* & Plaut. *Verſa, ſparſa.* Douza. *Præſterga.*] Sic Mſſ. Pall. Membranæ Acad. Lugd. *præſterſa.* Verum puto *perterſa.* Ut Horatio, *Gauſape purpureo menſam perterſit :* & Columellæ *munda ſpongia vaſa pertergere.* Apud Lucretium quoque ſemel atque iterum *præterget* pro *perterget* habebatur in corruptioribus libris. Tum *S* & *G* miſceri interdum à librariis notavimus etiam in Livio, ubi *ſines* pro *genus*. Gronovius. *Coctaque.*] Quæ *cocta* ſunt huc non faciunt. Infra demum dicit, coquos ſeſe adducturum. Quomodo igitur aut quare hic vult, ut omnia cocta inveniat, domum reverſus ? *C* & *D* facile inter ſe in libris antiquis commutantur. Legendum ergo puto ; *doctaque. Docta* hic dicuntur ſcita, elegantia, expolita; quomodo *docta facies* in libris amorum Naſoni appellatur. *Boxhorn.*

34. *Accipere.*] V. N. Ciſtell. act. 1. 1. 12.

35. *Hæc cito celebrate.*] *Celebre* non ſolum frequens, ſed etiam velox ſignificat. *Nonius.*

37. *Cau-*

EV. *Temperi edepol! quoniam, ut aliter facias, non eſt copiæ.*
DE. *Supplicii ſibi ſumat quid volt ipſe ob hanc injuriam.*
Modo pacem faciatis, oro ut ne mihi iratus ſiet.
Si hercle ſciviſſem, ſive adeo joculo dixiſſet mihi,
Se illam amare, nunquam facerem, ut illam amanti abducerem.
Eutyche, ted oro, ſodalis ejus es, ſerva & ſubveni.
Hunc ſenem, para me clientem: memorem dices beneficii.
LY. *Ora ut ignoſcat delictis tuis atque adoleſcentiæ.*
DE. *Pergin' tu autem? eia ſuperbe invehere! ſpero ego mihi quoque*
Tempus tale eventurum, ut tibi gratiam referam parem.
LY. *Miſſas jam ego iſtas artes feci.* DE. *& quidem ego dehinc jam.* LY. *nihil.*
CONSUETUDINE *animus rurſus te huc inducet.* DE. *obſecro,*
Satis jam ut habeatis. quin loris cædite, etiam, ſi lubet.
LY. *Recte dicis. ſed iſtuc uxor faciet, cum hoc reſciverit.*
DE. *Nihil opu'ſt reſciſcat.* EV. *quid iſtuc? non reſciſcet, ne time.*
Eamus intro, non utibilis hic locus factis tuis, Mſſ. Pall. non utibile'ſt hic loc.
Dum memoramus, arbitri ut ſint, qui prætereant per vias.
DE. *Hercle quin tu recte dicis: eadem brevior Fabula*
Erit. eamus. EV. *hic eſt intus filius apud nos tuus.*
DE. *Optume eſt. illâc per hortum nos domum tranſibimus.*

37. LY. *Ora ut ignoſcat delictis tuis.*] Ipſumne Demiphonem Lyſimachus orare jubet? At quem? filium ſuumne an ipſius? Equidem non aderat Charinus, qui orandus eſſet: & oratorem vero ſibi parat ille Eutychum, non ipſum orat. Nam hic quid oretur? Ignoſcere Charini erat, in quem deliquerat pater. Non convenit igitur vulgata lectio: quam in ſenſum aptiſſimum reſinges levi mutatione, ſi pro *tuis* ſcripſeris *hujus*. Inequitat æquali ſuo Lyſimachus, & filium orat, orare atque intercedere apud filium illius pro illo velit. Salſiſſime rem indignam perſtringens, cum, quo modo, quibus delictis, quam veniam filii rogare ſolent à patribus, eodem iiſdem eandem patri è filio nunc rogari cupit. *Acidal.*

38. *Superbe invehere.*] Mihi inequita.

51. Suam

LY. *Eutyche, hanc volo prius rem agi, quam meum intro refero pedem.*
EU. *Quid iſtuc eſt?* LY. *SUAM QUISQUE homo rem meminit. reſponde mihi:*
Certon' ſcis non ſuccenſere tuam matrem? EU. *ſcio.*
LY. *Vide.* EU. *me vide.* LY. *ſatis habeo. at quæſo hercle, etiam vide.*
EU. *Non mihi credis?* LY. *immo credo, ſed tamen metuo miſer.*
DE. *Eamus intro.* EU. *immo dicamus ſenibus leges cenſeo,*
Priuſquam abeamus, quas leges teneant, contentique ſint.
Annos natus ſexaginta qui erit, ſi quem ſcibimus,
Seu maritum ſeu hercle adeo cœlibem ſcortarier,
Cum eo nos hic lege agemus: inſcitum arbitrabimur.
Et per nos quidem hercle egebit, qui ſuum prodegerit.
Neu quiſquam poſthac prohibeto adoleſcentem filium
Quin amet, & ſcortum ducat: quod bono fiat modo.

7 *Gull.* qua ſe lege teneant contentique ſint.

51. *Suam quiſque homo rem meminit.*] Notat hominum mores, qui in alieno negotio dormitant, in ſuo quiſque vigilat. *T.*

59. *Cum eo nos hic lege agemus.*] Id eſt, pœnas legibus indictas infligemus, & legem in eum conſequemur. In eo ſignificatu capitur apud Tacit. lib. 12. Eſt igitur, *Lege agere*, quod Cic. alibi dicit, *facere judicatum*, id eſt, exſequi implereque latam ſententiam. *Polletus.* V. & N. Aul. 3. 3. 10. *Inſcitum arbitrabimur.*] *Scitum* in re Venerea uſurpatum antiquitus, docuerunt alii, tum Plautus Trucul. Sc. ult.

Quanquam hic horridus, quanquam hic ſqualidu'ſt:
At ſcitus bellum init. (V. N. ibid.) Iſti contrarium *Inſcitus* hoc loco Plauti. Sic enim hunc verſum à nemine hactenus, quod ſciam, intellectum interpretor: nec hunc ſolum, ſed & alium Terent. Hec. act. 5. 1.

Nam ſi facis facturave es, bonas quod par eſt facere:
Inſcitum offerre injuriam tibi immerenti, iniquum eſt.

Vult ſenex; iniquum eſſe, ſi homo, qui ex rebus amœnis & voluptariis exaruit, injuriam inferat meretrici: cum hoc ſit potius calidæ juventutis. *Gruter.*

60. *Et per nos quidem.*] Multo concinnius & non ſine joco legeretur hic verſus poſt illum: *Si quis prohib. &c.* Hæc enim, *Et per nos quidem, &c.* quaſi ſanctio eſt, qua pœna in eum ſtatuitur, qui id, quod de ſumptu adoleſcentibus ſubminiſtrando dicitur, violaverit, aut potius ſervaverit, nempe EGESTAS. *Piſtoris.*

62. *Quod bono fiat modo.*] Modo nil fiat contra leges & ſupra modum. V. N. Mil. act. 3. ſcen. 1. *L.*

Si quis prohibuerit, plus perdet clam, quam ſi præhibuerit palam.
Hæc adeo, ut ex hacce nocte primum lex teneat ſenes.
Bene valete, atque adoleſcèntes, hæc ſi vobis lex placet,
Ob ſenum hercle induſtriam, vos æquom eſt clare plaudere.

FINIS MERCATORIS.

M. ACCI PLAUTI
PSEUDOLUS.

DRAMATIS PERSONÆ.

PSEUDOLUS, *ſervus.*
CALLIDORUS, *adoleſcens.*
BALLIO, *leno.*
LORARII, *quatuor.*
SIMO,
CALLIPHO, } *ſenes.*
HARPAX, *cacula.*
CHARINUS, *adoleſcens.*
PUER.
COCUS.
SIMIA, *ſycophanta.*
PHOENICIUM, *meretrix.*

ARGUMENTUM, ut quibuſdam videtur, PRISCIANI.

P Ræſentes numerat quindecim Miles minas.
S imul conſignat ſymbolum, ut Phœnicium
E i det Leno, qui eum cum reliquo afferat.
V enientem Caculam intervortit ſymbolo,
D icens Syrum ſe Ballionis, Pſeudolus:
O pemque herili ita tetulit: nam Simia
L eno mulierem, quem is ſuppoſuit, tradidit.
V enit Harpax verus: res palam cognoſcitur:
S enexque argentum, quod erat pactus, reddidit.

ALIUD ARGUMENTUM CAMERARII.

HUjus Fabulæ laudatio exſtat Ciceroniana: in cujus *Catone* ipſe Cato dicit: *Quam gaudebat bello ſuo Punico Nævius; quam Truculento* PLAUTUS, *quam* PSEUDOLO! Ac eſt Truculentus quidem ita depravatus, ut nulla alia Fabula Fabularum Plautinarum magis, tam in expreſſis, quam in Mſſ. libris. PSEUDOLUS autem & beneficio veterum librorum, & noſtra diligentia, maxima parte reſtitutus integritati, facile probat lectori, ſe non ſine cauſſa tantopere placuiſſe Ciceroni. *Argumentum* eſt varium & plane mirificum. Senes duo ſatis commodi. Adoleſcens amore perditus. Servus veterator & fraudulentus. Leno ſceleratus & perfidus; à quo per fallacias ſubitæ occaſionis abducitur amica filii herilis conſilio ſervuli. Hæc exponuntur admodum copioſe & luculente, cum actione multiplici.

PROLOGUS.

STudete hodie mihi: bona in Scenam affero: *J Gul bonam ſcævam aff.*
Nam BONA BONISFERRI reor ęquom maxume;
Ut mala malis: ut, qui mali ſunt, habeant mala:
Qui boni, bona. bonos quod oderint mali,
Sunt mali: malos quod oderint boni, bonos
Eſſe oportet. voſque ideo eſtis boni: quandoquidem
Semper odiſtis malos; & lege & legionibus
Hos fugitaſtis, Quirites, ſucceſſis bonis.
Huic vos nunc pariter bonam boni operam date gregi,
Qui bonus eſt, & hodie ad bonos affert bona.
Aures, oculi, animus, ampliter fient ſaturi.
In Scenam qui jejunus venerit, aut ſitiens,
Is riſu & ventre raſo vigilabit ſedulo:
Dum ridebunt ſaturi, mordebunt famelici.
Nunc ſi ſapitis, cedite jejuni, atque diſcedite.
Vos ſaturi ſtate, immo ſedete, atque attendite:
Non argumentum, neque hujus nomen Fabulæ
Nunc proloquar ego: ſatis id faciet Pſeudolus:
Satis id dictum vobis puto jam atque deputo.
Ubi lepos, joci, riſus, vinum, ebrietas decent:
Gratiæ, decor, hilaritas, atque delectatio;
Qui QUÆRIT alta, is malum videtur quærere.
Curas malas abjicite jam, ut otioſi hodie.
EXPORGI meliu'ſt lumbos, atque exſurgier. *Mſ. exurgere*
PLAUTINA longa FABULA in Scenam venit.

13. V*Entre raſo.*] Eſt jocus inexſpectatus; alludens ad raſum caput, cui capilli de erant; ut hic ventri cui cibus. *Taub.*

20. *Ubi lepos, joci, &c.*] Hic ordo & ſententia, ſine lepore omni eſt & Gratiis. legendum; *Qui quærit alia, is malum, &c.* ſenſu & aperto & eleganti. Quid enim probabilius, quam eum hominem malum, & mœrorem ſibi quærere, qui alia conſectatur, quam *leporem, jocos, luſus, vinum*, & cætera quæ hic commemorantur. *Douza.*

24, *Exporgi melius eſt lumbos.*] Vanum hic *Lamb.* commentum, verſuſque unus aut etiam alter deeſſe videtur. ut ſenſus fuerit: Abjicite jam malas curas, ut otioſi nobis operam hodie detis. Si qui autem negotioſi ſunt, eos exſurgere atque abire melius eſt: nam longa fabula in Scenam agenda venit. *Acid.* Sane *Prologus* hic in Mſſ. Pall. præter ultimos verſus duos, deſideratur: quem tamen antiquum *Camer.* cenſet.

ACTUS

ACTUS PRIMI SCENA PRIMA.

PSEUDOLUS, CALIDORUS.

SI ex te tacente fieri poſſem certior,
Here, quæ miſeria te tam miſere macerant,
Duorum labori ego hominum parſiſſem lubens,
Mei te rogandi, & tui reſpondendi mihi.
Nunc, quoniam id fieri non poteſt, neceſſitas
Me ſubigit, ut te rogitem. reſponde mihi:
Quid eſt, quod tu exanimatus jam hos multos dies
Geſtas tabellas tecum, eas lacrumis lavis,
Neque tui participem conſilii quenquam facis?
Eloquere, ut quod ego neſcio, id tecum ſciam.
CA. *Miſere miſer ſum, Pſeudole!* PS. *id te Juppiter*
Prohibeſſit. CA. *nihil hoc Jovis ad judicium attinet.*
Sub Veneris regno vapulo, non ſub Jovis.

4. MEI *te rogandi.*] Ni A. Gellius palam teſtaretur ſic ſe legiſſe, ex ratione manifeſta ſcriberem: *Meo te rogandi & tuo.* Nam quæ afferunt ad probandum hoc genus orationis quid habent ſimile? *Tuum Samii Lucumonis acumen* male legitur apud Auſonium, & ſcribendum eſt: *Anticipeſque tuo Samii Lucumonis acumen*, ut monuit Douza lib. 2. Plautin. cap. 22. Tamen ſi debebat eſſe Plauto ſimile, *acumen tui, Samii Lucumonis*, erat habendum. Eodem modo, inquiunt, dicitur *Noſter utriuſque labor.* Credo, ut, *meus & tuus duorum labor:* non *noſtri utriuſque labor*, ut, *mei ac tui duorum labor.* Nam Hecuba Enniana cum ait: *Miſerere mei anus:* quî poterat aliter loqui? Sic & recte dicetem: *Miſerere duorum mei & tui.* Sed non ita bene ſonat, *labor duorum mei & tui:* neque *labor mei te rogandi:* & *labor tui reſpondendi mihi*, ut *labor duorum meus ac tuus, labor meus te rogandi, labor tuus reſpondendi mihi.* Similiter apud JC. *mens mea facien: is teſtamentum*, ſi par huic Plautino eſſet, foret, *mens mei faciendi.* Unicus affertur locus par Ciceronis ad Curionem ep. 6. *Tui unius ſtudio.* Sed hic quidem, quin *tuo unius ſtudio* ſcripſerit, ut ſemper alias, nullum mihi dubium eſt. Lepidum vero eſt, quod iſtud, *judicium tuum eruditiſſimi viri*, volunt eſſe integrum, *tuum tui eruditiſſimi viri judicium*; *meum unius peccatum* pro *meum mei unius peccatum.* Quis unquam credat quenquam ita locutum, *tuum judicium tui, meum peccatum mei?* Immo ſi verum vis, integrantur illa hoc modo: *tuum judicium*, quod eſt judicium *eruditiſſimi viri*, *meum peccatum*, quod eſt *unius hominis. Tuum ſtudium adoleſcentis*, id eſt tuum ſtudium, quod erat ſtudium tum adoleſcentis: *tua veſtigia proximi prætoris:* tua veſtigia quæ erant veſtigia proximi prætoris. Alioqui quemadmodum non dicitur, *uxor mei, ager tui*, ita nec *labor mei* & *tui.* Salluſtianum quoque *majores veſtrum* agnôſcit Gellius: ſed omnes ſcripti illic, *majores noſtri*, teſte Grutero. Quod ſi dixerunt iſta hi duo, ſolo helleniſmo excuſantur, quem imitari nolim. Volunt etiam *tis* pro *tui* ex Gellio Mſſ. ambo 1 *& te reſpondendi.* Acad. *Mei interrogandi & tui reſpondendi mihi.* Gronovius.

13. *Sub Veneris regno.*] Apud Veteres, ju-

Ps. *Licet me id ſcire quid ſit? nam tu me antidhac*
Supremum habuiſti comitem conſiliis tuis.
Ca. *Idem animus nunc eſt.* Ps. *fac me certum quid tibi eſt.*
Juvabo aut re, aut operâ, aut conſilio bono.
Ca. *Cape has tabellas, tute hinc narrato tibi,*
Quæ me miſeria & cura contabefacit.
Ps. *Mos tibi geretur. ſed quid hoc quæſo?* Ca. *quid eſt?*
Ps. *Ut opinor, quærunt litteræ hæ ſibi liberos,*
Alia aliam ſcandit. Ca. *ludis me ludo tuo.*
Ps. *Has quidem pol, credo, niſi Sibylla legerit,*
Interpretari alium poteſſe neminem.
Ca. *Cur inclementer dicis lepidis literis,*
Lepidis tabellis, lepida conſcriptis manu?
Ps. *An obſecro hercle, habent quoque gallinæ manus?* Mſſ. habent que gal.
Nam has quidem gallina ſcripſit. Ca. *odioſus mihi es.*
Lege, vel tabellas redde. Ps. *immo enim pellegam:*
Advortito animum. Ca. *non adeſt.* Ps. *at tu cita.*
Ca. *Immo ego tacebo, tu hinc ex cera cita:*
Nam iſtic meus animus nunc eſt, non in pectore.
Ps. *Tuam amicam video, Calidore.* Ca. *ubi ea eſt, obſecro?*
Ps. *Eccam in tabellis porrectam: in cera cubat.*
Ca. *At te dii deæque quantus es.* Ps. *ſervaſſint quidem.*

juvenes virgineſque, ſub Veneris ſe eſſe imperio arbitrabantur: Et ſi quid mali accidiſſet, ejus id ipſum iræ imputabant. Præterea cum amoris ſui compotes factæ, nupſiſſent, coronas ei ſuſpendebant: Juvenes quoque zonas amaſiarum ſuarum, &c. *Meurſ.*

22. *Alia aliam ſcandit.*] Litteræ ſcil. non erant recta linea collocatæ, ſed, ut à puella ſcriptæ, alia alii quaſi incubabat.

23. *Niſi Sibylla.*] Quæ etiamſi legere non poſſit, divinare tamen poſſit. V. N. Pæn. 1. 3.

24. *Interpretari alium.*] Alter codicum: *alium poſſe reor neminem*, cui ſubſcribit Academicus: alter, *interpretari poſſe neminem.* Intellexit Camerarius τὸ *reor* eſſe inſiticium: & reddidit *poteſſe.* Ego idem ſuſpicor de τοῦ *alium*: & ſcripſiſſe Plautum puto: *Interpretarier poſſe neminem.* Gronovius.

28. *Gallina ſcripſit.*] Ludi in ambiguo, & quaſi ex inſidiis puellam convitio verberari volunt interpretes; ac ſi inter male nominata nomina, meretricibus indi ſolita, etiam fuerit, *gallina.* Non memini id me unquam legiſſe. Certus autem ſum per gallinæ ſcripturam & manus, nihil hic ſignificari aliud, quam inconditas, incompoſitas, & alias alias ſcandentes litteras, quibus hæ tabulæ erant exaratæ. Nos Belgæ, deſumpta à gallis metaphora, ejuſmodi inconcinnas litteras *haene-pooten*, quaſi tu diceris, *gallorum pedes*, appellamus. *Boxhorn.*

36. *Quæſi*

CA. *Quaſi ſolſtitialis herba, pauliſper fui:*
Repente exortus ſum, repentino occidi.
Ps. *Tace, dum tabellas pellego.* CA. *ergo quin legis?*
Ps. *Phœnicium Calidoro amatori ſuo*
Per ceram & linum literaſque interpretes — Mur. & Lipſ. per ceram & lignum.
Salutem mittit, & ſalutem abs te expetit,
Lacrumans titubanti animo, corde, & pectore.
CA. *Perii! ſalutem nuſquam invenio, Pſeudole,*
Quam illi remittam. Ps. *quam ſalutem?* CA. *argenteam.*
Ps. *Pro ligneân' ſalute vis argenteam*
Remittere illi? vide ſis, quam tu rem geras.
CA. *Recita modo: ex tabellis jam faxo ſcies,*
Quam ſubito argento mihi uſus invento ſiet.
Ps. *Leno me peregre militi Macedonico*
Minis viginti vendidit, voluptas mea:
Et priuſquam hinc abiit, quindecim Miles minas
Dederat, nunc una quinque remorantur minæ:
Eâ cauſſâ Miles hîc reliquit ſymbolum.
Expreſſam in cera ex anulo ſuam imaginem,
Ut qui huc afferret ejus ſimilem ſymbolum,
Cum eo ſimul me mitteret. ei rei dies
Hæc præſtituta eſt, proxuma Dionyſia.
CA. *Cras ea quidem ſunt. prope adeſt exitium mihi,*
Niſi quid mihi in te eſt auxilii. Ps. *ſine pellegam.*
CA. *Sino, nam mihi videor cum ea fabularier,*
Lege, dulce amarumque una nunc miſces mihi.
Ps. *Nunc noſtri amores, mores, conſuetudines,*

36. *Quaſi ſolſtitialis herba.*] *Herbam ſolſtitialem* de ea intelligo, quæ tempore ſolſtitii, nocte præſertim frigidiuſcula, ut ſolet, & roruleuta ſubnaſcitur, & poſtea à calore Solis diurni, qui tunc maxime ſævit, moritur, aut certe langueſcit. *Becman.* Proverbialiter dicitur de re fugaci & non diuturna. *Scalig.*

40. *Ceram & linum.*] Vide notas Bacchid. act. 4. ſc. 4.

45. *Pro lignea ſalute.*] Quia tabellæ è ligno. Unde & Ovid. 1. Eleg. 1. 12. Amor. eas vocat, *inutile lignum.*

49. *Militi Macedonico.*] *Macedonio.* Scriverius.

53. *Symbolum.*] Vide notas Epid. act. 1. ſc. 2. ℣ſ. 22. & Bacch. act. 2. ſc. 3. ℣ſ. 29. Caſaub. In Athen. l. 3. c. 31.

58. CA. *Cras ea quidem ſunt.*] Verba hæc non pars epiſtolæ, ſed Calidori, qui fatalem quaſi diem ſibi inſtare conqueritur. *T.*

 64. *Amans-*

Jocus, ludus, ſermo, ſuavis ſaviatio,
Compreſſiones arctæ amantum comparum,
Teneris labellis molles morſiunculæ,
Papillarum horridularum oppreſſiunculæ,
Harum voluptatum mihi omnium, atque itidem tibi
Diſtractio, diſcidium, vaſticies venit,
Niſi quæ mihi in te'ſt aut tibi eſt in me ſalus.
Hæc quæ ego ſcivi, ut ſcires curavi omnia:
Nunc ego te experiar quid ames, quid ſimules. Dous. nunc ego te experiar.
vale.
CA. *Eſt miſere ſcriptum, Pſeudole!* PS. *ô miſerrume!*
CA. *Quin fles!* PS. *pumiceos oculos habeo: non queo*
Lacrumam exorare ut exſpuant unam modo.
CA. *Quid ita?* PS. *genus noſtrum ſemper ſiccoculum fuit.*
CA. *Nihilne adjuvare me audes?* PS. *quid faciam tibi?*
CA. *heu!*
PS. *Heu? id quidem* tibi *hercle, ne parſis, dabo.* Pithœ. ne par ſis.
CA. *Miſer ſum, argentum nuſquam invenio mutuom,*
Pſeudole. PS. *heu?* CA. *neque intus nummus ullus eſt.* PS.
eheu!
CA. *Ille abducturus eſt mulierem cras.* PS. *eheu!*
CA. *Iſtoccine pacto me adjutas?* PS. *do id quod mihi eſt:*
Nam is mihi theſaurus jugis in noſtra eſt domo.
CA. *Actum hodie de me eſt. ſed potes nunc mutuam*

64. *Amantium comparum.*] Ex vet. cod. leg. *arctæ amantum comparum.* Compares ſunt σύζυγοι. uſurpatur in amore de duobus, qui inter ſe amant. Horat. 2. Od. 5. *Nondum munia comparis Æquare valet.* Lipſius.

66. *Papillarum horridularum.*] Id eſt, *prominentium, exſtantium.* Nonius. Catullo *ſurgentes papillæ* ſunt tumeſcentes & veluti ſtrophio obnitentes; quas hic Plautus *horridulas* vocat. alias & *plenum* ſignificat; ut cum Varro *horreum ab horrido* deducit. *Turneb.*

68. *Diſcidium.*] Vide notas Milit. act. 3. ſc. 1. vſ. 60.

73. *Pumiceos.*] Vide notas Aulular. act. 2. ſc. 4. vſ. 18.

74. *Lacrumam exſpuant.*] Tralatio ridicula & ſervo digna: alioqui putida & inepta. *L.*

77. *Ne parſis.*] Id eſt, ne peperceris, ne parce ejules, ſuppeditabo enim tibi magnam copiam vocum harum flebilium. *Lamb.*

82. *Jugis.*] Perennis: propter incommoda ſervitutis ſcilicet. *Theſaurum* vero de re etiam mala dici, Mercat. notavimus. Sic Oppianus, ὄλβον ὀλέθρου, *theſaurum interitus*, pro mundo & copia ſive ἀφθονίᾳ: ut obſervat *Rittersh.*

94. *Cu-*

Drachmam dare mihi unam, quam cras reddam tibi?
Ps. *Vix hercle opinor, ſi me opponam pignori.*
Sed quid de drachma facere vis? Ca. *reſtim volo*
Mihi emere. Ps. *quamobrem?* Ca. *quî me faciam penſilem.*
Certum eſt mihi ante tenebras perſequi tenebras.
Ps. *Quis mihi igitur drachmam reddet, ſi dederim tibi?*
An tu te ea cauſſa vis ſciens ſuſpendere,
Ut me defraudes drachma, ſi dederim tibi?
Ca. *Profectò nullo pacto poſſum vivere,*
Si illa à me abalienatur atque abducitur.
Ps. *Quid fles, cucule? vives.* Ca. *quid ego ni fleam?* *Grut.* vive.
Cui nec paratus nummus argenti fiet:
Neque cui *libellæ ſpes ſit uſquam gentium.*
Ps. *Ut literarum ego harum ſermonem audio,*
Niſi tu illi drachmis fleveris argenteis,
Quod tu iſtis lacrumis te probare poſtulas,
Non pluris refert, quam ſi imbrem in cribrum geras.
Verum ego te amantem, ne pave, non deſeram.
Spero, alicunde hodie me bona opera, aut hac mea, *Meurſ.* bona opera aut mala.
Tibi inventurum eſſe auxilium argentarium.
Atque id futurum unde, unde dicam neſcio,
Niſi quia futurum eſt: ita SUPERCILIUM SALIT.

94. *Cucule.*] Vide notas Aſinar. extrema, *vſ.* 73.

96. *Libellæ.*] *Libella* numulus erat argenteus, decima denarii pars. Proinde *As, libra, libella argenti* Plauto, & *libella* Ciceroni & *aſſis*, pro eodem accipiuntur. Hinc illa, *Ad libellam debere: ſumptum reddere ad aſſem.* Aliud eſt apud Plin. *Ad libellam & normam exigere.* V. N. Capt. act. 5. ſc. 1. *vſ.* 27.

99. *Quod tu iſtis lacrumis, &c.*] Quod cenſes, te exiſtimari ab illa probum amatorem, ob lacrymas, falleris, &c.

102. *Aut hac mea.*] Quia ſemel ceſſit *avi* pro *aut* reſtitutum, hic quoque applicandum fuit, ſed, ut opinor, avi mala. Nec tamen placet, *ut hac mea.* Nihil melius vulgato: Bona opera, aut, ſi bona eſſe non poteſt, vel boni à me nihil exſpectas, hac mea, qualiſcumque eſſe poteſt. *Gronovius.*

105. *Ita ſupercilium ſalit.*] Ominandi ſcientia, à veterum ſuperſtitione diligenter culta fuit: quam κληδονισμὸν vocabant. Quod Auſonius ait, ejus tres ſpecies eſſe: non dubito, quin hæ fuerint: πταρμὸς, παλμὸς, & *tinnitus auris.* De *ſternutatione* multi; ut Propert. *Aridus argutum ſternuit omen amor.* Cujus ominationis ſolicitudinem cum deprecabantur Græci, dicebant, Ζεῦ σῶσον: In Epigrammate:

Οὐδὲ λέγει, Ζεῦ σῶσον, ὅταν πτάρῃ.

De *palpitatione* autem Theocr.

CA. *Utinam quæ dicis, dictis facta ſuppetant!*
PS. *Scis tu quidem hercle! mea ſi commovi ſacra,*
Quo pacto & quantas ſoleam turbellas dare!
CA. *In te nunc ſunt omnes ſpes ætati meæ.*
PS. *Satin' eſt, ſi hanc hodie mulierem efficio tibi,*
Tua ut ſit, aut ſi tibi do viginti minas?
CA. *Satis, ſi futurum eſt.* PS. *roga me viginti minas,*
Ut me effecturum tibi, quod promiſi, ſcias;
Roga obſecro hercle; geſtio promittere.
CA. *Dabiſne argenti mihi hodie viginti minas?*
PS. *Dabo, moleſtus nunc jam ne ſis mihi.*
Atque hoc ne dictum tibi neges, dico prius,
Si neminem alium potero, tuum tangam patrem.
CA. *Dii te mihi omnes ſervent. verum ſi potes*
Pietatis cauſſa vel etiam matrem quoque.
PS. *De iſtac re in oculum utrumvis conquieſcito.*
CA. *Oculum utrum, anne in aurem?* PS. *at hoc pervolgatum eſt minus.*
Nunc ne quis dictum ſibi neget, dico omnibus,
Pube præſenti, in concione, omni populo,

Ἄλλ(ε)ται ὀφθαλμός μοι ὁ δεξιός, ἦ ῥά γ' ἰδήσω· Αὐτὰρ; Plaut. *Supercilium mihi ſalit.* Unde *ſaliſatio*, παλμὸς dicitur à veteri Gloſſario. *Scalig.*

107. *Mea ſi commovi ſacra.*] Putem hoc interpretandum de ſententia *Servii*, ſcribentis ad illud Virgilii Æneidos 4.

—— *Qualis commotis excita ſacris Thyas, ubi audito, &c. Commotis ſacris* ideo dixit, quia in Sacrorum renovatione commovebantur ſimulacra: unde Horatius 1. Od. 18.

—— *Non ego te, candide Baſſareu, Invitum quatiam.* quod ad *trieterica*, triennalia Bacchi pertinet. Ea enim ſacra tertio quoque anno innovabantur. Sane ſciendum ὄργια apud Græcos dici Sacra omnia, ſicut apud Latinos *Ceremoniæ* dicuntur. ſed jam abuſive Sacra Liberi *Orgia* vocant, vel ἀπὸ τῆς ὀργῆς, id eſt, *furore*, vel ἀπὸ τῶν ὀρῶν, id eſt, *à montibus*. Douza. Vide 1. Obſerv. 15. *Gronovius.*

108. *Turbellas.*] Vide notas Bacchid. act. 4. ſc. 9. vſ. 134.

116. *Nunc jam ne ſis.*] Deeſt huic verſui pes. Pareus: *nunc jam*. Forte: *nunc jam ne ſies mihi.* Gronovius.

118. *Tangam patrem.*] Vide notas Epidic. act. 5. ſc. 2. vſ. 4.

119. *Verum ſi potes, pietatis cauſſa.*] Per pietatem liceat tibi non patrem tantum, ſed matrem quoque tangere. *Pietatis cauſſa*, ſicut, *mea cauſſa*, per me. Sententia *Lambin.* abſurda eſt: hæc unice vera. *Acidal.*

124. *Pube præſenti.*] *Pubes*, auctore Feſto, συνεκδοχικῶς *ab iis, qui puberes ſunt, omnem populum ſignificat.* Doctiſſimus Romanorum *Virgilius*, inter alia conditæ antiquitatis arcana & hoc poſuit, cum ait,

Omnibus amicis, notiſque edico meis,
In hunc diem à me ut caveant, ne credant mihi.
Ca. *St! tace obſecro hercle.* Ps. *quid negotii eſt?* Ca. *oſtium*
Lenonis crepuit. Ps. *crura mavellem modo.*
Ca. *Atque ipſe egreditur penitus perjurum caput.* — *Meurſ.* Pœnus perjur. *Rittersh.* intus, &c. *Mſſ. alt.* perjuri.

ait, *puppeſque tuæ, pubeſque tuorum.* ex ea enim conſuetudine dixit, cum exprimeret Homericum:

— Σῷ νηΐ τε σῇ καὶ σοῖς ἑτάροισι.

Ibidem: *Pubes, adoleſcens, qui etiam Veſticeps vocatur. Cui contrarium Invеſtis. Pubes, & pro plurium puberum numero dici ſolet.* Feſtus. *Scalig.*

127. *Oſtium crepuit.*] Vide notas Mil. act. 2. ſc. 1. vſ. 76.

128. *Crura mavellem modo.*] Crura mallem crepuiſſe, id eſt, fracta eſſe. De *crurifragio.* Vide Aſin. act. 2. ſcen. 4. vſ. 68.

Actus Primi Scena Secunda.

LENO, LORARII IV, PSEUDOLUS, CALIDORUS.

Exite, agite, ite ignavi, male habiti, & male conciliati,
Quorum nunquam quicquam quoiquam venit in mentem, ut recte faciant.
Quibus niſi ad hoc exemplum experior, non poteſt uſurpari uſura.
Neque ego homines magis aſinos unquam vidi, ita plagis coſtæ callent.
Quos dum ferias, tibi plus noceas: eo enim ingenio hi ſunt flagitribæ,
Qui hac habent conſilia, ubi data occaſio eſt, rape, clepe, tene, harpaga,
Bibe, es, fuge, hoc eſt eorum opus.

1. M*Ale habiti, & male conciliati.*] *Male habiti*, id eſt, damnoſe, immo (ut Catullus loquitur) *magno cum pretio atque malo* alti eductique mihi; ne quis *male habitos* forte pro ſtrigoſis & macilentis inſcite habeat. Sic noſter alibi: *Bene ego & pudice hanc domi habui meæ*, id eſt, alui atque educavi. Idem de *male conciliatis* dictum velim, nempe αἰνῶς & *magno*, id eſt, care & cum diſpendio herili comparatis accipiendum, ut contra: *Bene ac pulchre conciliare*, pro vili emere, dictitabant. Conſule Donatum ad illud Terentii Eun. act. 4. ſc. 4. *Fugitive prodi, male conciliate.* ubi omnem conventionem *conciliationem* dici teſtatur. credoque pervulgatum in improba, nequam malæque frugi mancipia herile convicium fuiſſe. *Douza.*

3. *Quibus niſi ad hoc exemplum experior.*] Δεικτικῶς. Videtur enim hoc dicens, ſcutica & tergino officii quemque ſui commonefeciſſe. *Douza.*

Ut mavelis lupos apud oves linquere, quam hos domi cuſtodes.
At faciem cum aſpicias eorum haud mali videntur, opera fallunt.
Nunc adeo hanc edictionem niſi animum advortitis omnes. Dum nunc habeo hanc edict.
Niſi ſomnum ſocordiamque ex pectore oculiſque amovetis.
Ita ego voſtra latera loris faciam, ut valide varia ſint:
Ut ne periſtromata quidem æque picta ſint Campanica,
Neque Alexandrina belluata conchyliata tapetia. Grat conſuta tapetia.
Atque heri ante dixeram omnibus, dederamque eas provincias:
Verum ita vos eſtis perditi, negligentes, ingenio improbo,
Officium voſtrum ut vos malo cogatis commonerier.
Nempe ita animati eſtis vos. vincite hoc duritia ergo atque me.
Hoc vide ſis, ut alias res agunt: hoc agite, hoc animum advortite.
Huc adhibete aures, quæ ego loquar, plagigera genera hominum.
Nunquam edepol voſtrum durius tergum erit, quam terginum hoc meum.
Quî nunc? doletne? hem. ſic datur, ſi quis herum ſervos ſpernit.
Aſſiſtite omnes contra me, & quæ loquor, advortite animum.

12. *Ut valide varia ſint.*] Vide notas Epidic. act. 1. ſc. 1. ℣. 15.

14. *Alexandrina belluata.*] Intellexit hoc loco Plautus *polymita*; quæ ſic Græcis dicebantur à *polymitariis*, qui ſtragula multis liciis texebant, & inde hoc nomine vocabantur. Hunc texendi modum & artem Alexandriæ primum inſtituram fuiſſe, teſtis Plinius: *plurimis vero liciis texere, quæ polymita appellant, Alexandria inſtituit.* inde etiam *Alexandrina* dicebantur, quæ ad eum modum erant texta non acu operabantur Alexandrini illi polymitarii, ſed pectinariam in tela & textoriis inſtrumentis artem ſuam exercebant, ac per hoc vere & proprie texebant. Tantum tamen eorum artificium fuit & induſtria, ut majore ferme varietate eorum opera diſtinguerentur, quam quæ acu Babylonia, aut Phrygia picta eſſent. nam & in his, & belluarum, & hominum, & avium aliarumque rerum formæ exprimebantur, haud ſecus atque in Babylonicis. *Salmaſ.*

14. *Conchyliata tapetia.*] *Conchyliatus color* eſt è cæruleo & rubro, qualis Martiæ violæ. Dicitur & *purpureus, oſtrinus, Sarranus; Theſſalicus* etiam Lucretio: *blatteus, &c.* Et *tapetum*, vel *tapetem* Nonius exponit *tegmen unite pictum de variis coloribus.* Cicero: *Conchyliatis Cn. Pompeji periſtromatis ſervorum in cellis lectos ſtratos videres.* Camer.

18. *Vincite hoc duritia ergo.*] Qui hæc mutare aggreſſi ſunt, ignoravere quam neceſſarium ſit in Comœdiæ lectione geſtus identidem ſibi repræſentare. *H.e,* δεικτικῶς hic ponitur. Sententia autem eſt. Vos, ſi quidem velitis & poſſitis, duritia veſtra, & hoc terginum (id manu oſtenditur) & me eo vos excepturum, vincite. *Boxhorn.*

21. *Terginum.*] *Terginum* pro ſcutica & corio dixerunt antiqui. Lucill.

— *Dum ſalvo tergo & tergino licet.*

Scalig.

25. *Can-*

Tu qui urnam habes, aquam ingere, face plenum aënum ſit cito.
Te, cum ſecuri, caudicali præficio provinciæ.
LO. *At hæc retunſa eſt.* LE. *ſine ſiet: itidem vos quoque eſtis plagis omnes.*
Num qui minus ea gratia tamen omnium opera utor?
Tibi hoc præcipio, ut niteant ædes. habes quod facias: propera, abi intro.
Tu eſto lectiſterniator, tu argentum eluito, idem exſtruito.
Hæc, cum ego à foro revortor, facite, ut offendam parata,
Vorſa, præſterga, ſtrata, lautaque coctaque omnia uti ſint. Steph præſterga, ſtrata. Acad. ſparſa, terſa, ſtr.
Nam mihi hodie natalis dies eſt, decet eum omnes vos concelebrare.
Pernam, callum, glandium, ſumen, facito in aqua jaceant. ſatin' audis?
Magnifice volo enim ſummos viros accipere, ut mihi rem eſſe reantur.
Intro abite, atque hæc cito celebrate, ne mora quæ ſit, cocus cum veniat,

25. *Caudicali præficio provinciæ.*] Ut lignum findas, & in tabulas ac fragmenta minuta diſſeces. *caudex* ſeu *codex*, arboris truncus. Virgil. 2. Georg. *Quin & caudicibus ſectis, &c.* eſt & interdum plurium tabularum contextus. Varro apud Non. hinc Claudius, qui primus Romanis perſuaſit conſcendere navem, cognominatus *Caudex*. Seneca de brevit. vitæ.

29. *Idem extruito.*] E thecis exprompium diſponito. *Lamb.* imo, in abaco ordine collocato. *Taubm.*

31. *Vorſa.*] *Vorſa, à verrendo, σεσαρωμένα.* Hunc verſum videtur in animo habuiſſe Diomedes, cum ſcribit lib. 1. cap. 4. *Verro, meto, furo*, horum verborum non facile reperimus tempus perfectum: & tamen, quod eſt *verro*, in paſſiva ſignificatione *verſus* habet: ut apud Senec. *Verſa templa:* & Plaut. *Verſa, ſparſa.* Douza. *Præſterga.*] Sic Mſſ. Pall. Membranæ Acad. Lugd. *præſterſa.* Verum puto *perterſa*. Ut Horatio, *Gauſape purpureo menſam perterſit:* & Columellæ *munda ſpongia vaſa pertergere*. Apud Lucretium quoque ſemel atque iterum *præterget* pro *perterget* habebatur in corruptioribus libris. Tum *S* & *G* miſceri interdum à librariis notavimus etiam in Livio, ubi *ſenes* pro *genus*. Gronovius. *Coctaque.*] Quæ *cocta* ſunt huc non faciunt. Infra demum dicit, coquos ſeſe adducturum. Quomodo igitur aut quare hic vult, ut omnia cocta inveniat, domum reverſus? *C* & *D* facile inter ſe in libris antiquis commutantur. Legendum ergo puto; *doctaque*. *Docta* hic dicuntur ſcita, elegantia, expolita; quomodo *docta facies* in libris amorum Naſoni appellatur. *Boxhorn.*

34. *Accipere.*] V. N. Ciſtell. act. 1. 1. 12.

35. *Hæc cito celebrate.*] *Celebre* non ſolum frequens, ſed etiam velox ſignificat. *Nonius.*

37. *Cau-*

Mihi. ego eo in macellum, ut piſcium quicquid eſt pretio præſtinem.
I puere præ, ne quiſquam pertundat cruminam cautio eſt.
Vel opperire: eſt quod domi dicere pæne fui oblitus,
Auditin'? vobis mulieres hanc habeo edictionem:
Vos quæ in mundiciis, molliciis, deliciiſque ætatulam agitis,
Viris cum ſummis inclitæ amicæ: nunc ego ſcibo, atque hodie experiar,
Quæ capiti, quæ ventri operam det, quæque ſuæ rei, quæ ſomno ſtudeat:
Quam libertam fore mihi credam, & quam venalem, hodie experiar.
Facite hodie, ut mihi munera multa huc ab amatoribus conveniant.
Nam niſi penus annuus hodie convenit, cras populo proſtituam vos.
Natalem ſcitis mihi diem eſſe hunc. ubi iſti ſunt, quibus vos oculi eſtis?
Quibus vitæ? quibus delitiæ eſtis? quibus ſaviæ? mammillæ? mellitæ?
Manipulatim mihi munerigeruli facite ante ædis jam hîc aſſint.
Cur ego veſtem, aurum, atque ea quibus eſt vobis uſui, præhibeo? quid mihi
Domi, niſi malum, veſtra opera eſt hodie, improbæ? vino modo cupidæ eſtis:
Eo vos veſtros panticeſque adeo madefacitis, cum ego ſim hîc ſiccus.

37. *Cautio eſt.*] Id eſt, *cavendum eſt.* Donatus Andr. act. 2. ſc. 3.

42. *Quæ capiti.*] Saluti & libertati.

49. *Præhibeo.*] Præbeo. Vide Menæchm. 5. 2. 51.

51. *Panticeſque.*] Vide notas Capt. act. 4. ſc. 3. vſ. 116. Porro hoc loco ſcribendum eſt; *Eo vos veſtros pantices uſque adeo madefacitis, cum ego ſim hic ſiccus.* Vulgata lectio palam inconcinna eſt. *Boxhorn.* *Cum ego ſim hic ſiccus.*] Horatius 4. Od. 5.

— Dicimus integro
Sicci mane die: dicimus uvidi,
Cum Sol oceano ſubeſt.

Ita *abſtemius* ſæpe dicitur, non qui *invinius* priſcis illis; ὁ μὴ μεθύσκων οἴνῳ, ſed ὁ μὴ πιὼν, qui pro hora diei nihildum vini bibit. quem *Sobrium* vel *Siccum* dicimus. Apul. Apologia: *Nam dicitur ante horam diei ſecundam, jejunus adhuc & abſtemius, teſtimonium iſtud vendidiſſe.* ἄσιτος καὶ ἄποτος.

Nunc adeo hoc factum eſt optumum, ut nomine quamque appellem ſuo;
Ne dictum eſſe actutum ſibi quapiam voſtrarum mihi neget. advortite animum cunctæ.
Principio, Hedylium, tecum ago, quæ amica es frumentariis, Colv. principio Ædilis ſum tecum, &c.
Quibus cunctis montes maxumi acervi frumenti ſunt domi:
Fac ſis ſit delatum huc mihi frumentum, hunc annum quod ſatis
Mihi, etiam familiæ omni ſit meæ: atque adeo ut frumento affluam,
Ut civitas nomen mihi commutet, meque ut prædicet
Lenone ex Ballione regem Jaſonem. CA. *audin' furcifer*
Quæ loquitur? ſatin' magnificus tibi videtur? PS. *pol iſte,*
Atque etiam maleficus. ſed tace, atque hanc rem gere.
LE. *Æſchrodora tu, quæ amicos tibi habes lenonum æmulos*
Lanios, qui item ut nos jurando jure malo quærunt rem, audi: Dou. malam quærunt rem.
Niſi carnaria tria grandia tergoribus oneri uberi hodie
Mihi erunt, cras te quaſi Dircam olim, ut memorant, duo
Gnati Jovis devinxere ad taurum, item, hodie ſtringam ad carnarium: id tibi
Profecto taurus fiet. PS. *nimis ſermone hujus ira incendor.*
Hunccine hîc hominem pati colere juventutem Atticam?
Ubi ſunt, ubi latent, quibus ætas integra eſt, qui amant à lenone?
Quin conveniunt, quin unâ omnes peſte hac populum hunc liberant?

κὴ ἄσιν@. Ita utitur & Tertul. & alii. *Caſaub.*

55. *Montes maximi acervi.*] Acervi maximi inſtar montium. V. N. Ep. 1. 1. & Mil. 4. 2.

59. *Regem Jaſonem.*] Jaſonem Theſſaliæ tyrannum, qui ætate Epaminondæ floruit, malim intelligi, quam illum Argonautam. *Lambin.*

62. *Lenonum æmulos Lanios.*] V. N. Capt. act. 3. 1.

64. *Tergoribus oneri uberi.*] Tergoribus onere uberi. ſic *parti* pro *parte*, &c. Taubmann.

65. *Dircam.*] Zethus & Amphion Jovis ex Antiopa filii, Dircen, quam Lycus, Antiopa eorum matre ejecta, uxorem duxerat; quæque Antiopam in vincula conjecerat; caudæ bovis indomiti alligarunt, Lycumque interfecerunt. *Paſſerat.*

68. *Pati colere.*] *Colere*, abſolute, pro *incolere* & degere aliquo in loco.

69. *Qui amant à Lenone.*] V. N. Milit. act. 2. 2. Pæn. act. 5. 2.

71. Ne

Sed nimis ſum ſtultus, nimium fui indoctus, ne illi audeant
Id facere: quibus ut ſerviant ſuus amor cogit, ſimul
Prohibet, faciant adverſum eos quod volunt. CA. *vah, tace.*
PS. *quid eſt?*
CA. *Male morigerus male facis mihi, cum ſermone*
huic obſonas. PS. *taceo.* *Paſſ. obſcævas.*
CA. *At taceas malo multo, quem tacere te dicas.* LE. *tu autem*
Xyſtylis, fac ut animum advortas, quojus amatores olivi
Dynamin domi habent maxumam.
Si mihi non jam huc culleis oleum deportatur,
Te ipſam culleo ego cras faciam ut deportêre in pergulam.
Ibi tibi adeo lectus dabitur, ubi tu haud ſomnum capias,
Sed ubi uſque ad languorem. tenes quorſum hæc tendant quæ
loquor?
En excetra tu, quæ tibi amicos tot habes, tam probe oleo onuſtos,
Num quoipiam eſt hodie tua tuorum opera conſervorum,
Nitidiuſculum caput? aut num ipſe pulmento *Mſſ. nitidiſſimum.*
utor magis
Unctiuſculo? ſed ſcio, tu oleum haud magni pendis, vino te

71. *Ne illi audeant.*] J. Guliel. Acidal. & Popma, ajunt anaſtrophen eſſe, pro *illine*. Terent. Andr. *Audivi jam omnia.* D. *ah ne tu omnia?* id eſt, tu ne? V. N. Aulul. Prolog. *T.*

77. *Dynamin.*] In Tarviſina, Pariſ. Baſil. & Veneta edit. eſt, *amatores olivitam domi habent.* Hinc emendo: *quojus amatores Olivitam domi habent*, nam veteribus *Olivita* ſive *Oliveta*, idem erat quod *Olivetum*: ut *menda*, *mendum*, *&c.* Ergo errat Feſtus, qui putat eſſe illud tempus, quo olea colligebatur: quod tamen *Olivitas* dicebatur. *Meurſius.*

79. *Pergulam.*] Nullæ unquam fuerunt pergulæ publicæ, ſed tantum appendices ædificiorum, quæ in publicum ſpectabant. Et ob id artifices & magiſtri, qui minus noti erant, in illis primum ſolebant opera ſua proponere aut docere, ut populo innoteſcerent. Juvenal.

Sed nec ſtructor erit; cui cedere debeat omnis
Pergula.

Et, quod *Turnebus* producit ex Plauto de Lenone, qui interminatur mulieribus, ſe eas expoſiturum in pergula, eſt ipſius Lenonis pergula: qui vult eas mulieres venales proſtare. propterea eas exponit in eo ædium loco, qui omnibus in conſpectu eſſet: quo nomine vetus Gloſſar. exponit *Pergulam* προφαίνειν. *Scalig.* Non verum eſt, quod vir doctiſſimus ſcripſit, pauperes Grammaticos, quibus in ædibus habendæ ſcholæ poteſtas non erat, in *pergula* docuiſſe. *Pergulæ* erant cellæ publicæ, in quibus omnium artium doctrinarumque Profeſſores publice dicebant. Cellæ quoque publicæ meretricum, *pergulæ* hoc loco dicuntur. *Salmaſ.*

82. *Excetra tu.*] Vide notas Caſina act. 3. ſc. 5. vſ. 19.

83. *Tua tuorum opera.*] Quæſtu meretricio ex oleariis facto, &c. *Palmer.*

92. *Phœ-*

Devincis. ſine modo. reprehendam ego cuncta hercle una opera, niſi Acid. dcangis.
Quidem hodie tu omnia facis, ſceleſta, hæc uti loquor.
Tu autem quæ pro capite argentum mihi jam jamque ſæpe numeras,
Ea paciſci modo ſcis: ſed quæ pacta es, non ſcis ſolvere.
Phœnicium, tibi hæc ego loquor, deliciæ ſummatum virûm:
Niſi hodie mihi ex fundis tuorum amicorum omne huc penus affertur:
Cras Phœnicium Phœnicio corio inviſes pergulam.

92. *Phœnicio corio inviſes pergulam.*] *Phœnicium corium*, rubrum vocatur. Hic tergum flagris cruentum ſignificatur. *Turneb.*

ACTUS PRIMI SCENA TERTIA.

CALIDORUS, PSEUDOLUS, BALLIO.

PS*eudole, non audis quæ hic loquitur?* PS. *audio here equidem atque animum advorto.*
CA. *Quid mihi es auctor, huic ut mittam, ne amicam hic meam proſtituat?*
PS. *Bene curaſſis. liquido es animo: ego pro me & pro te curabo.* Piſ. tu ne curaſſ.
Jam diu ego huic bene & hic mihi volumus, & amicitia eſt antiqua.
Mittam hodie huic ſuo die natali malam rem magnam & maturam.
CA. *Quid opus eſt?* PS. *potin' aliam rem ut cures?* CA. *at.* PS. *bat.* CA. *crucior.* PS. *cor dura.*

3. B*Ene curaſſis.*] Conjiciunt, *Ne curaſſis*, *Tu ne curaſſis*, *ſine cura ſis*, *Bene: ne curaſſis.* BA. *ne curaſſis.* Omnia fruſtra. Cenſeo formulam eſſe hortandi aliquem, ne quid ex ordine quotidiano intermittat ob præſentem metum: ſed agat ſolita, quaſi nihil ſit, quod interpellet. Recte rem aliam gere: noli ob hoc animo perturbato minus curare res alias. Eadem brevitate verbum idem in prologo Pœnoli: *Ne & hic varientur virgis & loris domi, Si minus curaſſint, cum veniant heri domum.* Hinc & mox. *Potin' aliam rem ut cures.* Gronovius.

6. *At.* PS. *bat.*] *Bat*, ſonus eſt cornicinis lituum ex ore eximentis. *Chariſius.*

8. *Quam*

CA. *Non poſſum.* PS. *fac poſſis.* CA. *quonam pacto poſſim vincere animum?*
PS. *In rem quod ſit prævortaris, quam re adverſa animo auſcultes.*
CA. *Nugæ iſtæc ſunt: non jucundum eſt, niſi amans facit ſtulte.* PS. *pergin'?*
CA. *O Pſeudole mi, ſine ſim nihili: mitte me ſis.* PS. *ſine, modo ego*
Abeam. CA. *mane, mane: jam ut voles me eſſe, ita ero.* PS. *nunc tu ſapis.*
BA. *It dies: ego mihi ceſſo. i præ, puere.* CA. *heus, abiit. quin revocas?*
PS. *Quid properas? placide.* CA. *at priuſquam abeat.*
BA. *Quod hoc malum? tam placide is, puere.*
PS. *Hodie nate heus, hodie nate, tibi ego dico, heus hodie nate, redi &*
Reſpice ad nos, tametſi occupatus, moramur, mane: ſunt colloqui — Lamb. occupatum moramur.
Qui volunt te. BA. *quid hoc eſt? quis eſt qui moram occupato moleſtam obtulit?*
CA. *Qui tibi ſoſpitalis fuit.* BA. *mortuus eſt, qui fuit: qui eſt, vivos eſt.*

8. *Quam re adverſa.*] Futile interpretamentum Lambini dicit hic Acidalius: idem enim per idem interpretatur. Ipſe corrigit, *quam rei adverſa*, vel *re* accipit pro τῆς *rei:* ut ſit, quam obtemperes animo iis agendis, quæ abs re ſunt vel rei adverſa. Non perceperunt dignam intelligi ſententiam. *Animus* nonnunquam veteribus ea pars ingenii eſt, quæ miniſtrat, non quæ regit: non ratio, ſed quæ ſuſcipit affectus & iis agitatur. Ut in Trinummo 2. 2. 24. *Qui homo cum animo inde ab ineunte ætate depugnat ſuo, &c.* Hoc vult ergo: *Re adverſa*, in rebus parum ſecundis, *prævortaris quod in rem ſit*, potius conſulas, potius provideas & cures quomodo illas explices, *quam auſcultes animo*, id eſt, perturbere, trepides, inſanias. *Gronovius.*

14. *Quod hoc malum.*] PS. *Quid hoc malum, tam? placide.* BA. *i puere.* Scriverius.

15. *Hodie nate heus.*] Ita Lenonem appellat, quod ſuperiore Scena dixerat, ſibi hodie natalem diem eſſe. *Naſcuntur* etiam qui honores adipiſcuntur: & *naſcuntur*, qui ab exilio reducuntur. *Turnebus.*

16. *Tametſi occupatus moramur.*] Lambinus malit *occupatum.* Sed non neceſſe eſt ſcripturam veterem mutare, *Occupatu's.* Sic enim ſcribendum. Licet occupatus ſis, tamen neceſſario te moramur, detinemus. *Boxhorn.*

18. *Mortuus eſt, qui fuit.*] Vide N. Capteiv. act. 3. ſcen. 3. ℣. 1.

21. *Te*

Ps. Nimis ſuperbe. BA. *nimis moleſtus.* CA. *reprehende hominem: aſſequere.*
BA. *I, puere.* Ps. *accedamus hac obviam.* BA. *Juppiter te perdat, quiſquis es.*
Ps. *Te volo.* BA. *at vos ego ambos. vorte hâc te, puere.* Ps. *non licet*
Colloqui te? BA. *at mihi non lubet.* CA. *ſin tuam eſt quippiam in rem?* BA. *licet-*
Ne obſecro vivere, an non licet? Ps. *vah, manta.* Lipſ. bitere, id eſt, ire.
BA. *omitte.* CA. *Ballio,*
Audi. BA. *ſurdus ſum, profecto inanilogus eſt.* CA. *dedi, dum fuit.*
BA. *Non peto quod dediſti.* CA. *dabo, quando erit.* BA. *ducito,*
Quando habebis. CA. *heu heu, quam ego malis perdidi modis,*
Quod tibi detuli & quod dedi! BA. *mortua re, verba nunc facis.*
STULTUS ES, REM ACTAM AGIS. Ps. *noſce ſaltem hunc qui eſt.* BA. *jam diu*
Scio qui fuit: nunc quis eſt is, ipſus ſciat. ambula tu.
Ps. *Potin' ut ſemel modo, Ballio, huc cum lucro reſpicias?*
BA. *Reſpiciam iſtoc pretio: nam ſi ſacruficem ſummo Jovi,*
Atque in manibus exta teneam, ut porriciam, interea loci
Si lucri quid detur, potius rem divinam deſeram.
Ps. *Non poteſt pietate obſiſti huic, ut res ſunt cætera!*
Deos quidem, quos maxume æquom eſt metuere, eos minimi facit.
BA. *Compellabo. ſalve multum, ſerve Athenis peſſume.*

21. *Te volo.*] Ambiguum. vel, Te volo convenire: vel, Te Juppiter perdat, volo. Atque hoc modo Pſeudolus intelligit, idque non fefellit Lenonem, qui ſic reſpondit; *At ego volo vos ambos perdat Juppiter.*

22. *Colloqui te.*] V. N. Aſin. 3. 1. *Licetne obſecro vivere.*] Q. d. vos me enecatis odio veſtro & moleſtia. L. V. N. act. 4. 2. & N. Epid. 1. 2.

25. *Ducito.*] Scil. Phœnicium. V. N. Epid. 3. 2. & Trin. 2. 1.

28. *Rem actam agis.*] Donatus Andr. act. 3. ſc. 1. *Hæc res ſecundum jus civile dicitur: in qua cavetur, ne quis rem actam apud judices repetat.* Idem ad Eunuch. act. 1. ſcen. 1. *Actum eſt*, ſumptum à Jure; *ilicet*, à Judicio; *periſti*, à ſupplicio.

32. *Ut porriciam.*] *Porriciendi* verbum ex diſciplina haruſpicum & ex præcepto Pontificum ſolemne ſacrificantibus fuiſſe, Macrob. l. 3. 2. tradit. Nævius: *Simul atrocia porricerent exta miniſtratores.* Turneb.

PS. *Di te Deæque ament vel hujus arbitratu, vel meo:*
Vel ſi dignus alio pacto neque ament, neque faciant bene.
BA. *Quid agitur, Calidore?* PS. *amatur, atque egetur acriter.*
BA. *Miſereat, ſi familiam alere poſſim miſericordia.*
PS. *Eia ſcimus nos quidem te qualis ſis; ne prædices.*
Sed ſcin' quid nos volumus? BA. *pol ego propemodo: ut male ſit mihi.*
PS. *Et id, & hoc quod te revocamus, quæſo animum advorte.* BA. *audio.*
Atque in pauca, ut occupatus nunc ſum, confer, quid velis.
PS. *Hunc pudet quod tibi promiſit: quaque id promiſit die,*
Quia tibi minas viginti pro amica etiam non dedit.
BA. *NIMIO ID quod pudet facilius fertur, quam illud quod piget:*
Non dediſſe, iſtum pudet: me, quia non accepi, piget.
PS. *At dabit, parabit: aliquot hos dies manta modo.* *Dous.* parabit aliquid: tres dies manta modo.
Nam hic id metuit, ne illam vendas ob ſimultatem ſuam.
BA. *Fuit occaſio, ſi vellet, jampridem argentum ut daret.*
CA. *Quid, ſi non habui?* BA. *amabas? invenires mutuom,* *Dous.* jam haberes, immo.
Ad Daniſtam devenires, adderes fœnuſculum:
Surripuiſſes patri. PS. *ſurriperet hic patri, audaciſſume?*
Non periculum eſt, ne quid recte monſtres? BA. *non lenonium eſt.*
CA. *Egon' patri ſurripere poſſim quicquam, tam cauto ſeni?*
Atque adeo, ſi facere poſſem, pietas prohibet. BA. *audio.*
Pietatem ergo iſtam amplexator noctu, pro Phœnicio.
Sed quoniam pietatem amori video tuo prævortere,
Omnes tibi patres ſunt? nullus eſt tibi quem roges mutuum
Argentum? CA. *quin nomen quoque jam interiit Mutuum.*
BA. *Heus tu, poſtquam hercle iſti à menſa ſurgunt ſaturi, poti,*

47. *Nimio id.*] Viro bono indigna ſententia; cui famæ & exiſtimationis jactura gravior, quam rei. Sophocles:
Τὸ κέρδος ἡδὺ κἂν ἀπὸ ψευδῶν ἴῃ.
V. N. Trin. 2. 2.

55. *Non lenonium eſt.*] Scil. recte monſtrare.

62. *Heus tu, poſtquam.*] Ineptiſſima illa

Qui ſuum repetunt, alienum reddunt nato nemini,
Ab alienis cautiores ſunt, ne credant alteri?
CA. *Nimis miſer ſum, nummum nuſquam reperire argenti queo:*
Ita miſer & amore pereo, & inopiâ argentariâ.
BA. *EME die cœca hercle olivom, id vendito oculata die.*
Jam hercle vel ducenta fieri poſſunt præſentes minæ.
CA. *Perii! an non tum Lex me perdit quina vicenaria?*
Metuunt credere omnes. BA. *eadem eſt mihi lex, metuo credere.*

illa ſunt *Lambini*, menſam de cibaria menſa accipientis: cum manifeſto menſam trapezitarum intelligat. Et verborum quidem, quæ in vulgatis hodie habentur, hunc ſenſum eſſe puto: ut ſit jocus in aſtutos trapezitas, qui cum bonis cedere & menſam relinquere decreverunt, prius omnia quæ ipſis debentur, exigunt & abſcondunt, ne ii, quibus ipſi debent, ea occupent. Quaſi dicat: Poſtquam ii, qui bonis cedunt, tam aſtuti facti ſunt, ut non prius à menſa ſurgant, quam debita ſua exegerint, ſane cavent omnes mutuari. *Piſtor.* *A menſa ſurgunt ſaturi, poti.*] Non erat cur deſperarent de hoc loco, tanquam mutilo, aut lurcones aut helluones deſcribi putarent, aut neſcio quos *Saturnipetas* & *Saturipetas* confingerent. De trapezitis agere certum eſt, qui cum bonis cedere & menſam relinquere decreverunt, prius omnia, quæ ipſis debentur, exigunt & abſcondunt, ne illi, quibus ipſi debent, ea occupent, ut recte Piſtorius. *Qui ſuum repetunt*, deſcriptio eſt argentariorum. Curcul. 3. *Habent hunc morem plerique argentarii, Ut alius alium poſcant, reddant nemini.* Sed cur addit *ſaturi, poti?* non alia de cauſa, quam quia appellarat *menſam:* quæ eſt & trapezitica & ad quam veſcimur, ſaturique & poti reddimur. Ut cum in Curculione quia dixerat *datores*, addit *& factores*, etſi ad ſententiam *factores* nihil facerent. Ut cum Menæchmum dixiſſet eum convivas *recreare*, addit & *medicinam facere.* Et tamen ἀλληγορίᾳ poſſunt eadem verba ad præſentem pertinere materiam, ut ſint ſibi credita pecunia ſaginati & ebrii. Poſtquam, inquit, argentarii crebro à menſa ſurgere & bonis cedere cœperunt, ex eo tempore homines ab alienis, quorum rem & ſtatum non probe habent cognitum, cautiores ſunt, & non facile cuiquam credunt. *Gronovius.*

67. *Eme die cœca.*] Id eſt, ſolutione in diem prolata. Contra; *Oculata die emere*, eſt præſenti pecunia emere. Ita Cato dixit, *die vendere.* Sic JCti vocant *Cæca teſtimonia*, quæ ſcripto perhibentur abſentibus. Ita Virgil. in *Ætna:*

Atque oculis hæſura tuis.

Hoc eſt, quod Græci Poëtæ dicunt βλέποντα πιστεύεσθαι. Plautus vero aliter extulit:

— *Rem tibi auctorem dabo.*

Sic infra,

Non illuc duce me occultas ſcrutabere cauſas:
Occurrent oculis ipſæ.

Eodem modo, *oculatam diem* dixit Plautus. *Scalig.*

69. *Lex me perdit quina vicennaria?*] Ita duplici *nn* ſcribendum. nam *viceni* ſunt οἱ εἴκοσι τῶν ἀριθμῶν: *vicennes* vero εἰκοσαετεῖς. *Lex* enim *Lætoria* vetabat filiumfamilias minorem viginti quinque annis ſtipulari, id eſt, ἐπερωτᾶσθαι, ut ait Priſcianus, lib. 8. & 18. ſive ſtipulanti reſpondere: aut ſpondendo obligari: ut JCti loquuntur. *Lipſius.*

PS. *Credere autem? eho. an pœnitet te; quanto hic fuerit uſui?*
BA. *Non eſt juſtus quiſquam amator, niſi qui perpetuat data,* Lipſ. non eſt uſui quiſquam.
Datque uſque. quando nihil ſit, ſimul amare deſinat.
CA. *Nihilne te mei miſeret?* BA. *inanis cedis: dicta non ſonant.*
Atque ego te vivom ſalvomque vellem. PS. *eho, an jam mortuus eſt?*
BA. *Ut ut eſt: mihi quidem profecto cum iſtis dictis mortuus eſt.*
ILICO VIXIT amator, ubi lenoni placet. Dou. ubi ille lenoni.
Semper tu ad me cum argentata accedito querimoniâ.
Nam iſtoc, quod nunc lamentare, non eſſe argentum tibi
Apud novercam querere. PS. *eho an unquam tu hujus nupſiſti patri?*
BA. *Dii melius faciant.* PS. *fac hoc, quod te rogamus, Ballio,*
Meâ fide, ſi iſti formidas credere, ego in hoc triduo
Aut terra aut mari alicunde evolvam id argentum tibi.
BA. *Tibi ego credam?* PS. *cur non?* BA. *quia pol, qua opera credam tibi,*
Una opera alligem fugitivam canem agninis lactibus.
CA. *Siccine mihi abs te bene merenti, male refertur gratia?*
BA. *Quid nunc vis?* CA. *ut opperiare hos ſex dies ſaltem modo,*

80. *Apud novercam querere.*] Luſum putant viri docti in hoc, quod Pſeudolus illud *querere* ἀντὶ τοῦ *quereris* accipit, quum ſit imperantis. Immo & leno & Pſeudolus τὸ *querere* ἀντὶ τοῦ *quereris* accipiunt: neuter ut ſit imperantis. Sed luſus eſt in vocabulo *noverca*, quod per tranſlationem accipit Ballio, ceu proprie dictum ſervus. *Apud novercam queri* eſt queri apud aliquem qui non exaudiat, πρὸς ἐρημίαν ᾄδειν. Si mecum queri velis, quod utile tibi ſit, fac venias cum argentata querimonia: nam quod nunc doles ſine nummis, doles apud novercam, hoc eſt, eum qui tui non miſereatur. Hoc captat Pſeudolus: Ergo tu Callidori noverca es? & ſic nupſiſti hujus patri. Eam enim novercam dicimus, quæ poſt matrem patri noſtro nupſit. *Gronovius.* *An unquam tu hujus nupſiſti patri?*] Argutus, ſed licentior ſane jocus, qui in verbo *Nubendi* conſiſtit, quod verbum antiquitus inter ea fuit, quæ cuſtos ille hortorum libentius, quam Virgines Veſtæ uſurparent. Inde Feſto, *Nupta verba*, obſcena; & Petronio, *Nuptias facere*, τὸ συνουσιάζειν. Inde Virgini Veſtali crimen inceſti intentatum apud Declamatores, quod verſum ſcripſiſſet: *Felices nuptæ: moriar, niſi nubere dulce eſt.* Lipſius. Vide notas Ciſtellar. act. 1. ſc. 1. 45.

95. *Le-*

Ne illam vendas, neu me perdas hominem amantem. BA. *animo bono es.*

Vel ſex menſes opperibor. CA. *euge, homo lepidiſſume.*

BA. *Immo vin' etiam te faciam ex læto lætantem magis?*

CA. *Quid jam?* BA. *quia enim non venalem habeo Phœnicium.*

CA. *Non habes?* BA. *non hercle verò.* CA. *Pſeudole, arceſſe hoſtias,*

Victimas, lanios: ut ego huic ſacruficem ſummo Jovi:

Nam hic mihi nunc eſt multo potior Juppiter, quam Juppiter.

BA. *Nolo victimas: agninis me extis placari volo.*

CA. *Propera, quid ſtas? arceſſe agnos. audin' quid ait Juppiter?*

PS. *Jam hîc ero: verum extra portam Metiam currendum eſt prius.*

CA. *Quid eo?* PS. *Lanios inde arceſſam duos cum tintinnabulis.*

93. *Lanios.*] Ita vocat popas hoſtiarum mactatores, qui malleo ipſas impeterent, dum à victimario interim tenerentur. *Guther.*

95. *Agninis me extis placari volo.*] *Victimam* de magnis dixere; Certum veteribus illis, qui pure loquebantur, ita obſervatum fuiſſe. Quod verum eſſe, manifeſto Plautus docet in Pſeud. ex verbis Lenonis:

Nolo victimas; minimis med extis placari volo.

Nam *minimis exta* oppoſuit *victimis*. Sed luſit Comice in voce *minimis*, reſpiciens ad minas viginti, quibus ſibi litari volebat. Adoleſcens vero jocum non percipiens, jubet arceſſi agnos: quia eæ ſunt *minimæ hoſtiæ*, & quæ vere victimæ dici non poſſunt, quum ait; *Propera; quid ſtas? arceſſe agnos.* itaque male legitur hodie *agninis extis*: quum pleræque calamo exaratæ membranæ habeant, *minimis extis.* ubi ſane vere Plautinus latet jocus. *Scalig.*

97. *Extra portam Metiam currendum, &c. lanios inde arceſſam.*] Intelligit carnifices, quorum extra eam portam domus, ad ſolemnem ſuppliciis locum. Etiam locus certus fuit extra urbem, quem *Seſtertium* dixerunt, quia ſemitertio ab urbe milliari: ubi cruces, patibula defixa, cadavera objecta, aliaque, quæ ad ſupplicia plebis. *Lipſ.*

98. *Cum tintinnabulis.*] Quid fuit in mentem Scaligero, quum ad quartum Varronis notaret duo eſſe genera vehiculorum, *ſirpeas* & *tintinnabula*, & inſultaret ſcholaſticorum ac grammaticorum nationi, quibus hæc eſſent ignota vocabula? Quid illis, qui toties hoc ex illo deſcribunt? Immo nec *ſirpea* vehiculum eſt, ſed imponitur vehiculo, nec *tintinnabulum*, ſed, ſi quando, appenditur. De *Sirpea* alibi. Sed dixerit Lucilius: *Tintinnabulum abeſt hinc, ſirpiculaque elerorum.* Quid hic, quamobrem credam ea eſſe vehicula? Quid in loco Plauti? Palam eſt carnifices & tortores deſcribi, qui ſolebant cædere κωδωνοφοροῦντας, ut ab aliis jam notatum. Et tamen etiam nolas ad uſum ſacrificiorum comminiſcuntur. Luſus eſt ſervuli, qui de ſupplicio, quo vult mactari Lenonem, loquitur quaſi de ſacrificio, quo is, quem Jovem ſibi fecerat herus, mactetur. Itaque pro carnificibus dicit lanios, quaſi victimarios, ſed cum *tintinnabulis*, quibus carnifices ornabant noxios, pro ho-

Eadem duo greges virgarum inde ulmearum adegero,
Ut hodie ad litationem huic ſuppetat ſatias Jovi.
In malam crucem iſtic ibit Juppiter lenonius.
BA. *Ex tua re non eſt,ut ego emoriar.* PS. *qui dum?* BA. *ego dicam tibi :*
Quia ædepol dum ego vivos vivam, nunquam eris frugi bona.
PS. *Ex tua re non eſt,ut ego emoriar.* BA. *qui dum?* PS. *ſic, quia*
Si ego emortuus ſim, Athenis te ſit nemo nequior.
CA. *Dic mihi, obſecro, hercle verum ſerio, hoc quod te rogo.*
Non habes venalem amicam tu meam Phœnicium?
BA. *Non edepol habeo profecto; nam jampridem vendidi.*
CA. *Quomodo?* BA. *ſine ornamentis,cum inteſtinis omnibus.*
CA. *Meam tu amicam vendidiſti?* BA. *valde, viginti minis.*
CA. *Viginti minis?* BA. *utrum vis, vel quater quinis minis,*
Militi Macedonio. & jam quindecim habeo minas.
CA. *Quid ego ex te audio?* BA. *amicam tuam eſſe factam argenteam.*
CA. *Cur id auſus facere?* BA. *libuit, mea fuit.* CA. *eho, Pſeudole.*
I, gladium affer. PS. *quid opus gladio?* CA. *qui hunc occidam, atque me.*
PS. *Quin tu te occidis potius? nam hunc fames jam occiderit.*
CA. *Quid ais, quantum terra tegit, hominum perjuriſſume,*

Libr. quantum in terra degit, hom. &c.

ſtiis, *greges virgarum ulmearum*, vel virgas in faſcem colligatas. *Gronovius.*

109. *Sine ornamentis cum inteſtinis omnibus.*] Id eſt, nudam vendidit & ineſt in his verbis faceta antitheſis. Hoc ex Lambino uſque repetunt. At poterant aliquid doctius. Nempe hunc ſermonem tranſlatum à venditione ædium, ubi proprium ejus domicilium eſt. In iis *ornamenta*, in iis *opus inteſtinum* : & quum vendebantur, *opus inteſtinum* fiebat emptoris, *ornamenta* recipiebantur. Cicero in Topicis : *Fecique quod liberales venditores ſolent, ut cum ædes fundumve vendiderint, rutis cæſis receptis, concedant tamen aliquid emptori, quod ornandi cauſa apte & loco poſitum eſſe videatur : ſic tibi nos ad id, quod quaſi mancipio dare debuimus, ornamenta quædam voluimus non debita accedere.* Scilicet ornamenta erant in rutis cæſis. Varro lib. 3. de re ruſt. cap. 1. *Quum villam haberet opere tectorio & inteſtino & pavimentis nobilibus ſpectandam.* Vitruvius lib. 4. cap. 4. *Pluteis marmoreis ſeu ex inteſtino opere factis.* Sic apparet, unde quamque eleganter petiverit hunc ſermonem Plautus. *Gronovius.*

117. *Quantum terra tegit.*] Sic omnes libri.

Juraviſtin' te illam nulli venditurum, niſi mihi?
BA. *Fateor.* CA. *Nempe conceptis verbis.* BA. *etiam conſultis quoque.*
CA. *Perjuraviſti, ſceleſte.* BA. *at argentum intro condidi.*
Ego ſceleſtus nunc argentum promere poſſum domo:
Tu, qui pius es iſtoc genere gnatus, nummum non habes.
CA. *Pſeudole, aſſiſte altrinſecus, atque onera hunc maledictis.*
PS. *licet.*
Nunquam ad prætorem æque curſim curram, ut emittar manu.
CA. *Ingere mala multa.* PS. *jam ego te differam dictis meis,*
Impudice. BA. *ita eſt.* PS. *ſceleſte.* BA. *dicis vera.* PS. *verbero.*
BA. *Quippini.* CA. *buſtirape.* BA. *certe.* CA. *furcifer.*
BA. *factum optume.*
CA. *Sociofraude.* BA. *ſunt mea hæc iſta.* PS. *parricida.*
BA. *perge tu.*
PS. *Sacrilege.* BA. *fateor.* CA. *perjure.* BA. *vetera vaticinamini.*
CA. *Legirupa.* BA. *valide.* PS. *pernicies adoleſcentum.*
BA. *acerrume.*
CA. *Fur.* BA. *babæ.* PS. *fugitive.* BA. *bombax.* CA. *fraus populi.* BA. *planiſſume.*

libri. Conjectant: *Quantum in terra degit: Quantum terra regit: Quantum terra tegit: Quantum terra gerit*: Denique explicant, quantum eſt Acherunti mortuorum, vel qui unquam fuerunt. Putamus commodius explicari poſſe, quantum terra tuetur, tectos ac ſalvos habet. Ut Rud. 1. 3. 26. *Nec cibo nec loco tecta quo ſim ſcio.* Salluſtius in Catil. *Neque locus neque amicus quiſquam teget, quem arma non texerint.* Ut videtur & in veriſimilibus accepiſſe Scioppius. *Gronovius.*

118. *Juraſtin' te illam nulli.*] Tali interrogatione utuntur Scriptores veteres, etiam cum reſponſionem ajentem ſubjici volunt. *Lambin.*

119. *Conceptis verbis.*] *Verbis conceptis jurare*, eſt alio præeunte & jusjurandum verbis certa comprehenſis formula dictante jurare. *Turneb.*

121. *Ego ſceleſtus, &c.*] Seneca Philoſoph. Epiſt. 115. è vett. Poëtis: *Sine me vocari peſſimum; ut dives vocer. An dives, omnes quærimus: nemo, an bonus. Non, Quare, & Unde: Quid habeat, tantum rogant. Ubique tanti quiſque, quantum habuit, fuit,* & quæ ſequuntur.

124. *Ad prætorem. &c.*] Vide notas Mil. act. 4. ſc. 1. vſ. 15.

127. *Buſtirape.*] Qui lucri cauſſa nefanda omnia ſubire non verebantur, *buſtirapi* audiebant. *J. Gul.*

131. *Babæ.*] *Babæ*, ut & *Bombax*, hoc loco

Ps. *Fraudulente.* Ca. *impure leno.* Ps. *cœnum.* Ba. *cantores probos!*
Ca. *Verberaviſti patrem atque matrem.* Ba. *atque occidi quoque,*
Potius quam cibum præhiberem: num peccavi quippiam?
Ps. *IN PERTUSUM INGERIMUS DICTA DOLIUM: operam ludimus.*
Ba. *Nunquid alium etiam voltis dicere?* Ca. *ecquid te pudet?*
Ba. *Ted amatorem inventum eſſe inanem, quaſi caſſam nucem.*
Sed quanquam multa, malaque in me dicta dixiſtis mihi,
Niſi mihi attulerit Miles quinque, quas debet, minas,
Sicut hæc eſt præſtituta ſumma argento dies;
Si is non aderit, poſſe opinor facere officium me *meum.*
Ca. *Quid id eſt?* Ba. *ſi tu argentum attuleris, cum illo perdiderim fidem.*
Hoc meum eſt officium: ego, operæ ſi ſit, plus tecum loquar:
Sed ſine argento fruſtra eſt, quod me tui miſereri Schopp. fruſtra es.
poſtulas.
Hæc mea eſt ſententia, ut tu hinc porro, quid agas, conſulas.
Ca. *Jamne abis?* Ba. *negotii nunc ſum plenus.* Ps. *paulo poſt magis.*
Illic homo meus eſt niſi omnes Dî me atque homines deſerunt,
Exoſſabo ego illum ſimiliter itidem ut murænam cocus. Non. ſimolter.

loco Interjectiones ſunt hominis cum admiratione approbantis, vel negligentis; aut etiam læte alterius dicta ferentis. *Lambin.*

135. *In pertuſum.*] Proverbium à fabula Danaidum. Lucret. lib. 4.

Et non omnia pertuſum congeſta quaſi in vas
Commoda perfluxere, atque ingrata interiere. Taubm.

Scite Seneca in Apocolocynth. *Placuit novam pœnam excogitari debere; inſtituendum illi laborem irritum ſine fine & effectu. Tum Æacus jubet illum alea ludere, pertuſo fritillo.* Loquitur de Claudio Cæſare. *Boxhorn.*

136. *Nunquid alium.*] Ita Schopp. è MSS. quaſi dicat: Num præter ſuperiora illa cognomina, quæ mihi feciſtis, inſuper aliud mihi facere vultis? *T.*

141. *Officium me meum.*] *Officium lenonis*, eſt perfidia. ut Capt. *Servile officium*, fuga.

146. *Paulo poſt magis.*] Plus negotii tibi faceſſam.

148. *Exoſſabo ut murænam.*] Vide notas Amph. act. 1. ſc. 1. ✝ſ. 163.

Sed nunc, Calidore, operam te mihi volo dare. CA. *ecquid imperas?*
PS. *Hoc ego oppidum admœnire, ut hodie capiatur, volo.*
Ad eam rem uſu'ſt hominem aſtutum, doctum, ſcitum, & callidum,
Qui imperata effecta reddat, non qui vigilans dormiat.
CA. *Cedo mihi, quid es facturus?* PS. *tempori ego faxo ſcies.*
Nolo bis iterare: ſat ſic longæ fiunt Fabulæ.
CA. *Optumum atque æquiſſumum oras.* PS. *propera, adduc hominem cito.*
PAUCI EX MULTIS ſunt amici, homini qui certi ſient.
CA. *Ego ſcio iſtuc.* PS. *ergo utrimque tibi nunc delectum para:* Acid. utrumque.
Ex multis exquire illis unum, qui certus ſiet.
CA. *Jam hîc faxo aderit.* PS. *potin' ut abeas? tibi moram dictis creas.*

150. *Admœnire.*] Foſſa & vallo cingere. L. V. N. Ciſt. 2. 2. ♈︎. 5.

ACTUS PRIMI SCENA QUARTA.

PSEUDOLUS.

POſtquam illic hinc abiit, tu aſtas ſolus, Pſeudole;
Quid nunc acturus, poſtquam herili filio
Largitus dictis dapſilis? ubi ſunt ea?
Quoi neque parata gutta certi conſilii,
Neque adeo argenti: neque nunc quid faciam ſcio,
Neque exordiri primum, unde occipias, habes,
Neque ad detexundam telam certos terminos.
Sed quaſi Poëta tabulas cum cepit ſibi,

6. E*Xordiri.*] *Ordiendi* verbum proprium artis Minervæ. *Lipſius.*

7. *Detexundam.*] *Detexere*, de perfecto panno aut tela: quod Theocritus elegantiſſime dixit, καταβαίνειν ἀφ' ἱςῶ: alii καθαιρεῖν ἱςόν. Vetus Gloſſ. *Detexo*, καθαιρῶ ἱςόν. Titinnius Fullonibus: *Quæ inter annos decem nequiſti togam unum detexere.* Significantius tamen alii; *deponere.* P. Diaconus lib. 2. cap. 5. *talem ſe eidem telam orditurum, qualem ipſa dum viveret, deponere ac detexere non poſſet.* Dixi, ſignificantius. nam proprie *detexere* non eſt aliud quam τὸ ἱςὸν ὑφαςκέναι: & ita ſæpe apud Plaut. & Ciceronem. Quare non omnis *detexta tela*, utique & *depoſita.* Caſaub.

Quærit quod nuſquam eſt gentium, reperit tamen.
Facit illud veriſimile, quod mendacium eſt.
Nunc ego Poëta fiam: viginti minæ
Quæ nuſquam nunc ſunt gentium, inveniam tamen.
Atque ego huic jam pridem me daturum dixeram,
At volui injicere tragulam in noſtrum ſenem:
Verum is, neſcio quo pacto, præſenſit prius.
Sed comprimenda eſt mihi vox atque oratio.
Herum eccum video huc, una Simonem ſimul,
Cum ſuo vicino Caliphone incedere.
Ex hoc ſepulchro vetere viginti minas
Effodiam ego hodie, quas dem herili filio.
Nunc huc concedam, ut horum ſermonem legam.

14. *Tragulam injicere.*] Vide notas Epid. act. 5. ſc. 2. verſ. 25.

19. *Ex hoc ſepulcro vetere viginti, &c.*] Putem reſpectum ad aperturam ſepulcrorum, ad eruendos theſauros. Veteres enim partim luxus, partim ſecuritatis cauſſa, pecuniam ibi condebant. *Freherus.*

ACTUS PRIMI SCENA QUINTA

SIMO, CALIPHO, PSEUDOLUS.

SI de damnoſis aut de amatoribus
Dictator fiat nunc Athenis Atticis,
Nemo antecedat filio, credo, meo:
Ita nunc per urbem ſolus ſermo eſt omnibus,
Eum velle amicam liberare, & quærere
Argentum ad eam rem. hoc alii mihi renunciant,
Atque id jam pridem ſenſi, & ſubolet mihi.
PS. *Occiſa eſt hæc res, hæret hoc negotium.*
Quo in commeatum volui argentarium
Proficiſci, ibi nunc oppido obſepta eſt via.
Præſenſit: nihil eſt præda prædatoribus.
CA. *HOMINES QUI GESTANT, quique auſcultant crimina,*

2. D*ictator fiat nunc Athenis.*] Nominat more ſuo magiſtratum Romanum in Palliata Comœdia, intelligitque filium ſuum ducem principemque ac caput eſſe hominum amore perditorum.

14. Ge-

Si meo arbitratu liceat, omnes pendeant,
Geſtores linguis, auditores auribus.
Nam iſtac quæ tibi renunciantur: filium
Te velle amantem argento circumducere,
Forſitan ea tibi dicta ſunt mendacia.
Sed ſi vera ea ſunt, ut nunc mos eſt, maxume,
Quid mirum fecit? quid novum? adoleſcens homo
Si amat, ſi amicam liberat? PS. *lepidum ſenem!*
SI. *Vetus nolo faciat.* CA. *at enim nequicquam nevis.*
Vel tu ne faceres tale in adoleſcentia. Poſ. facere talia.
PROBUM PATREM ESSE *oportet, qui gnatum ſuum*
Eſſe probiorem, quam ipſus fuerit, poſtulet.
Nam tu quod damni, & quod feciſti flagitii,
Populo viritim potuit diſpertirier.
Id ne tu miraris, ſi patriſſat filius?
PS. Ω'ζεῦ, *quam pauci eſtis homines commodi!*
Ehem, illuc eſt patrem eſſe, ut æquum eſt, filio!
SI. *Quis hic loquitur? meus hic eſt quidem ſervos Pſeudolus.*
Hic mihi corrumpit filium, ſcelerum caput.
Hic dux, hic ille eſt pædagogus: hunc ego γ Gul. hic illi eſt pædagogus.

14. *Geſtores linguis.*] Ut, qua quis parte peccaret, eadem & plecteretur. Sic Seneca Epiſt. 123. *Peſſimum genus hominum videbatur, qui verba geſtarent: ſunt quidam qui vitia geſtant. Horum ſermo multum nocet. nam etiamſi non ſtatim efficit, ſemina in animo relinquit.*

21. *Vetus nolo faciat.*] Horum ſententiam neque *Lambinus*, neque *Acidalius* ſunt aſſecuti. Dixerat Calipho: *quid novum? &c.* quibus verbis oſtendit, neque Callidorum Simonis filium primum de Athenienſibus adoleſcentulis hanc inſaniam inſaniviſſe; ſed id ab aliis etiam jam longe factum fuiſſe: at reponit Simo, nolle ſe ut iſta faciat filius ſuus, cum fuerit ætate provectiore. Huic interpretationi firmandæ unice facit *Terentianus* Micio, Adelph. I. 2.

Non eſt flagitium, mihi crede, adoleſcentulum Scortari, &c.
— *Et tu illum tuum, ſi eſſes homo,*
Sineres nunc facere, dum per ætatem licet,
Potius quam, ubi te expectatum ejeciſſet foras
Alieniore ætate poſt faceret tamen.

Petitus.

26. *Populo viritim potuit diſpertirier.*] Certum eſt alludi ad viſcerationes, in quibus ſingulis, qui aderant, certa pars cibi dabatur. Et hoc vult: Tam magna ſunt flagitia tua, ut cuilibet è populo, tanquam in publica viſceratione, pars aliqua inde dari poſſit. Ad magnitudinem igitur pertinet; non, quod quilibet è populo ſuam partem ibi inventurus ſit. *Piſtorius.*

32. *Hic ille eſt pædagogus.*] Antiquo illo ævo *Pædagogi* diſtincti à *Præceptoribus.* Nam iſti nihil niſi aſſeclæ erant, & ut puerorum progreſſus, actiones, mores ob-

Quærit quod nuſquam eſt gentium, reperit tamen.
Facit illud veriſimile, quod mendacium eſt.
Nunc ego Poëta fiam: viginti minæ
Quæ nuſquam nunc ſunt gentium, inveniam tamen.
Atque ego huic jam pridem me daturum dixeram,
At volui injicere tragulam in noſtrum ſenem:
Verum is, neſcio quo pacto, præſenſit prius.
Sed comprimenda eſt mihi vox atque oratio.
Herum eccum video huc, una Simonem ſimul,
Cum ſuo vicino Caliphone incedere.
Ex hoc ſepulchro vetere viginti minas
Effodiam ego hodie, quas dem herili filio.
Nunc huc concedam, ut horum ſermonem legam.

14. *Tragulam injicere.*] Vide notas Epid. act. 5. ſc. 2. verſ. 25.

19. *Ex hoc ſepulcro vetere viginti, &c.*] Putem reſpectum ad aperturam ſepulcrorum, ad eruendos theſauros. Veteres enim partim luxus, partim ſecuritatis cauſſa, pecuniam ibi condebant. *Freherus.*

ACTUS PRIMI SCENA QUINTA.

SIMO, CALIPHO, PSEUDOLUS.

SI de damnoſis aut de amatoribus
Dictator fiat nunc Athenis Atticis,
Nemo antecedat filio, credo, meo:
Ita nunc per urbem ſolus ſermo eſt omnibus,
Eum velle amicam liberare, & quærere
Argentum ad eam rem. hoc alii mihi renunciant,
Atque id jam pridem ſenſi, & ſubolet mihi.
PS. *Occiſa eſt hæc res, hæret hoc negotium.*
Quo in commeatum volui argentarium
Proficiſci, ibi nunc oppido obſepta eſt via.
Præſenſit: nihil eſt præda prædatoribus.
CA. HOMINES QUI GESTANT, *quique auſcultant crimina,*

2. D*ictator fiat nunc Athenis.*] Nominat more ſuo magiſtratum Romanum in Palliata Comœdia, intelligitque filium ſuum ducem principemque ac caput eſſe hominum amore perditorum.

14. Ge-

Si meo arbitratu liceat, omnes pendeant,
Geſtores linguis, auditores auribus.
Nam iſtæc quæ tibi renunciantur: filium
Te velle amantem argento circumducere,
Forſitan ea tibi dicta ſunt mendacia.
Sed ſi vera ea ſunt, ut nunc mos eſt, maxume,
Quid mirum fecit? quid novum? adoleſcens homo
Si amat, ſi amicam liberat? Ps. *lepidum ſenem!*
Si. *Vetus nolo faciat.* Ca. *at enim nequicquam nevis.*
Vel tu ne faceres tale in adoleſcentia. — *Poſ. faceres talia.*
PROBUM PATREM ESSE *oportet, qui gnatum ſuum*
Eſſe probiorem, quam ipſus fuerit, poſtulet.
Nam tu quod damni, & quod feciſti flagitii,
Populo viritim potuit diſpertirier.
Id ne tu miraris, ſi patriſſat filius?
Ps. ὦ Ζεῦ, *quam pauci eſtis homines commodi!*
Ehem, illuc eſt patrem eſſe, ut æquum eſt, filio!
Si. *Quis hic loquitur? meus hic eſt quidem ſervos Pſeudolus.*
Hic mihi corrumpit filium, ſcelerum caput.
Hic dux, hic ille eſt pædagogus: hunc ego — *y Gul. hic illi eſt pædagogus.*

14. *Geſtores linguis.*] Ut, qua quis parte peccaret, eadem & plecteretur. Sic Seneca Epiſt. 123. *Peſſimum genus hominum videbatur, qui verba geſtarent: ſunt quidam qui vitia geſtant. Horum ſermo multum nocet. nam etiamſi non ſtatim officit, ſemina in animo relinquit.*

21. *Vetus nolo faciat.*] Horum ſententiam neque *Lambinus*, neque *Acidalius* ſunt aſſecuti. Dixerat Calipho: *quid novum? &c.* quibus verbis oſtendit, neque Callidorum Simonis filium primum de Athenienſibus adoleſcentulis hanc inſaniam inſaniviſſe; ſed id ab aliis etiam jam longe factum fuiſſe: at reponit Simo, nolle ſe ut iſta faciat filius ſuus, cum fuerit ætate provectiore. Huic interpretationi firmandæ unice facit *Terentianus* Micio, Adelph. I. 2.

Non eſt flagitium, mihi crede, adoleſcentulum Scortari, &c.
— Et tu illum tuum, ſi eſſes homo,
Sineres nunc facere, dum per ætatem licet,
Potius quam, ubi te expectatum ejeciſſet foras
Alieniore ætate poſt faceret tamen.

Petitus.

26. *Populo viritim potuit diſpertirier.*] Certum eſt alludi ad viſcerationes, in quibus ſingulis, qui aderant, certa pars cibi dabatur. Et hoc vult: Tam magna ſunt flagitia tua, ut cuilibet è populo, tanquam in publica viſceratione, pars aliqua inde dari poſſit. Ad magnitudinem igitur pertinet; non, quod quilibet è populo ſuam partem ibi inventurus ſit. *Piſtorius.*

32. *Hic ille eſt pædagogus.*] Antiquo illo ævo *Pædagogi* diſtincti à *Præceptoribus*. Nam iſti nihil niſi aſſeclæ erant, & ut puerorum progreſſus, actiones, mores ob-

Cupio excruciari. CA. *Jam iſtac* INSIPIENTIA EST,
Sic iram in promtu gerere. quanto ſatius eſt,
Adire blandis verbis, atque exquirere,
Sint illa, necne ſint, quæ tibi renunciant?
BONUS ANIMUS *in mala re dimidium eſt mali.*
SI. *Tibi auſcultabo.* PS. *itur ad te, Pſeudole:*
Orationem tibi para advorſum ſenem.
Herum ſaluto primum, ut æquom eſt: poſtea
Si quid ſuperſit, vicinos impertio.
SI. *Salve. quid agitur?* PS. *ſtatur hic ad hunc modum.*
SI. *Statum vide hominis, Callipho, quam Baſilicum!*
CA. *Bene confidenterque aſtitiſſe intellego.*
PS. DECET INNOCENTEM, *qui ſit, atque innoxius,*
Servom ſuperbum eſſe apud herum potiſſumum.
CA. *Sunt quæ te volumus percontari, quæ quaſi*
Per nebulam noſmet ſcimus atque audivimus.
SI. *Conficiet jam te hic verbis: ut tu cenſeas*
Non Pſeudolum, ſed Socratem tecum loqui.
PS. *Ita eſt. jampridem tu me ſpernis, ſentio,*
Parvam eſſe apud te mihi fidem ipſe intellego:
Cupis me eſſe nequam, tamen ero frugi bonæ.
SI. *Fac ſis vacivas, Pſeudole, ædis aurium,*
Mea ut migrare dicta poſſint quo volo.
PS. *Age, loquere quid vis, tametſi tibi ſuccenſeo.*
SI. *Mihin' domino ſervos tu ſuccenſes?* PS. *jam tibi*
Mirum id videtur? SI. *hercle qui, ut tu prædicas,* *Piſt.* hercle quia.
Cavendum eſt mihi abs te irato: atque alio tu modo
Me verberare, atque ego te ſoleo, cogitas.
CA. *Quid cenſes? edepol merito eſſe iratum arbitror,*
Cum apud te parum ſtet fides. SI. *jam ſic ſino,* *Lipſ.* parum fiet fides.
Iratus ſit: ego ne quid noceat, cavero.

obſervarent aut formarent. At *Præceptores* docebant, & artes ſcientiaſque infundebant. Seneca l. 2. 22. De Ira: *Præceptores pædagogique pueris placidi dentur.* Lipſius.

43. *Statum.*] Vide Not. Amphitr. 1. 1. 110.

54. *Fac ſis vacivas.*] Vide N. Caſina Prologo ꝟ. 29.

68. *Meum*

Sed quid ais? quid hoc, quod te rogo? Ps. *ſi quid vis, roga*
Quod ſcibo, Delphis tibi reſponſum dicito.
Si. *Advorte ergo animum, & fac ſis promiſſi memor.*
Quid ais? ecquam ſcis filium tibicinam
Meum amare? Ps. *negare meum eſt.* Si. *liberare quam velit?*
Ps. Καὶ τοῦτ καὶ τοῦτ *nego.* Si. *ecquas viginti minas*
Per ſycophantiam atque per doctos dolos
Paritas, ut auferas à me? Ps. *abs te ego auferam?*
Si. *Ita: quas meo gnato des, qui amicam liberet.*
Ps. *Fateri* δεῖ καὶ τοῦτ ναὶ, καὶ τοῦτ ναί.
Ca. *Fatetur.* Si. *dixin', Callipho, dudum tibi?*
Ca. *Memini.* Si. *cur hæc, ubi tu reſciviſti ilico,*
Celata me ſunt? cur non reſcivi? Ps. *eloquar.*
Quia nolebam ex me morem prægigni malum,
Herum ut ſervos ſuum criminaret apud herum.
Si. *Juberes hunc præcipitem in piſtrinum trahi.* Grut. Luberet hunc.
Ca. *Nunquid peccatum eſt Simo?* Si. *immo maxume.*
Ps. *Deſiſte: recte ego rem meam ſapio, Callipho.*
Peccata mea ſunt. animum advorte nunc jam.
Quapropter te expertem amoris nati habuerim,
Piſtrinum in mundo ſcibam, ſi id faxem, mihi.
Si. *Non à me ſcibas piſtrinum in mundo tibi,*

68. *Meum amare? &c.*] Latent in his voces Græcæ; lego itaque:
Meum amare? Ps. ναὶ γα. φημ' ἴον ἐστι. Si. *liberare quam velit.*
Ps. Καὶ τοῦτ καὶ τοῦτ ναὶ γαί. Si. *ecquas viginti minas*
Per ſycophantiam, atque per doctos dolos,
Paritas, ut auferas à me? Ps. *abs te ego auferam?*
Si. *Ita: quas meo gnato des, qui amicam liberet.*
Ps. Φα· τίρί· δεῖ. καὶ τοῦτ, καὶ τοῦτ, ναὶ, καὶ τοῦτ, ναί.

Petitus, de quo vide eum diſſentem lib. 2. Miſcell. 18. *Negare meum eſt.*] Cenſeo recte vidiſſe Petitum in his quoque verbis aliquid Græci latere. Et videtur adamaſſe Græca & hic, ut bis poſtea, quia dixerat: *Delphis tibi reſponſum dicito.* Voluit igitur Græci Dei oracula imitari. Tum alter codicum, *naegar mea eſt:* alter, ut & codex Academiæ: *negar mea eſt.* Sed quia non videtur auctor tot ſupra infraque nexis ſenariis interjeciſſe duos hos verſus longiores, utrumque breviorem fecerim, ejectis quæ inſcitia librariorum interpoſuit. Ut ſit: *Meum amare.* Ps. ναὶ ναί. Si. *liberare quam velit.* Ps. καὶ τοῦτ ναὶ, καὶ τοῦτ. Si. *ecquas viginti minas.* Nam & poſterior ſic exſtat in V. C. *Cetu ton katto ne geas equas viginti minas.* Ac. *Cetu tu au negar ſita ecques, &c.* Gron.

71. *Paritas.*] Id eſt, paras.

78. *Herum.*] Herilem filium apud herum majorem, Patrem.

85. *In mundo.*] V. N. Ep. act. 5. 1. 12.

88. *Huic*

Cum ea muſſitabas? Ps. *ſcibam.* Si. *cur non dictum eſt mihi?*
Ps. *Quia illud malum aderat, iſtuc aberat longius.*
Illud erat præſens, huic erant diecula.
Si. *Quid nunc agetis? nam hinc quidem à me non poteſt*
Argentum auferri, qui præſertim ſenſerim.
Ne quiſquam credat nummum, jam edicam omnibus.
Ps. *Nunquam edepol quoiquam ſupplicabo, dum quidem*
Tu vives: tu mihi hercle argentum dabis:
Abs te equidem ſumam. Si. *tu à me ſumes?* Ps. *ſtrenue.*
Si. *Excludito mihi hercle oculum, ſi dedero.* Lamb. Exſculpito m.
Ps. *dabis.*
Jam dico, ut à me caveas. Ca. *certe edepol ſcio:*
Si abſtuleris, mirum & magnum facinus feceris.
Ps. *Faciam.* Si. *ſi non abſtuleris?* Ps. *virgis cadito,*
Sed quid, ſi abſtulero? Si. *do Jovem teſtem tibi,*
Te ætatem impune habiturum. Ps. *facito ut memineris.*
Si. *Egon' ut cavere nequeam quoi prædicitur?*
Ps. *Prædico, ut caveas: dico, inquam, ut caveas: cave.*
Hem, iſtis mihi tu hodie manibus argentum dabis.
Ca. *Edepol mortalem graphicum, ſi ſervat fidem!*
Ps. *Servitum tibi me abducito, ni fecero.*
Si. *Bene atque amice dicis: nam nunc jam* Grut. nam nunc haud meus eſt.
meus es.
Ps. *Vin' etiam dicam, quod vos magis miremini?*
Ca. *Studeo hercle audire, nam ted auſculto libens.*
Si. *Agedum, nam ſatis libenter te auſculto loqui.*
Ps. *Priuſquam iſtam pugnam pugnabo, ego etiam prius*

88. *Huic erant diecula.*] Omnia ſibi reſpondent: *Illud* à filio: *iſtuc* à te. *Illud* aderat *præſens*, hoc erat *in diem*, ut Ter. loquitur. *Acidal.*

89. *Nam hinc quidem à me.*] Caſaubonus ait laborare metri modulum: eoque tollendam Gloſſam legendumque: *Nam hinc quidem jam non poteſt*: ad illud *Hinc* fuiſſe adſcriptum *à me*: quod tolli neceſſe eſſe, ſi metrum ſalvum velimus. Sic ille in epiſtolis. Quod equidem vehementer miror. Quid enim perfectius verſu, ut eſt in vulgata. Cur autem non diceret: *hinc à me*: ut in Rud. act. 4. ſc. 4. *dum hic hinc à me ſentiat.* Caſin. 2. 8. *Vocabit hunc eam ad ſe in nuptias.* Epid. 1. 2. *Eamus intro hunc ad te.* Et ſimilia paſſim. *Gronovius.*

100. *Ætatem.*] V. N. Aſin. act. 2. 2.

104. *Graphicum.*] V. N. Epid. 3. 3. 29.

110. *Priuſquam iſtam pugnam pugnabo.*] Priuſquam abs te argentum auferam.

Dabo aliam pugnam claram & commemorabilem.
Si. *Quàm pugnam?* Ps. *hem, ab hoc lenone vicino tuo*
Per ſycophantiam atque per doctos dolos
Tibicinam illam, tuus quam gnatus deperit,
Eam circumducam lepide lenonem. Si. *quid eſt?*
Ps. *Effectum hoc hodie reddam utrumque ad veſperum.*
Si. *Siquidem iſtæc opera, ut prædicas, perfeceris,*
Virtute regi Agathocli anteceſſeris.
Sed ſi non faxis, nunquid cauſſæ eſt, ilico
Quin te in piſtrinum condam? Ps. *non unum quidem* Acid. dabo, condam?
Diem modo, verum hercle in omnîs, quantum eſt. ſed ſi effecero,
Dabin' mihi argentum quod dem lenoni ilico
Tua voluntate? Ca. *jus bonum orat Pſeudolus:*
Dabo, inque. Si. *at enim ſcin' quid mihi in mentem venit?*
Quid ſi hice inter ſe conſenſerunt, Callipho,
Aut de compacto faciunt conſutis dolis,
Quî me argento circumvortant? Ps. *quis me audacior*
Sit, ſi iſtuc facinus audeam facere? immo ſic, Simo,
Si ſumus compecti, ſive conſilium unquam inivimus
De iſtâc re, aut ſi de ea re unquam inter nos convenimus:
Quaſi in libro cum ſcribuntur, calamo literæ,
Stilis me totum uſque ulmeis conſcribito.
Si. *Indice ludos nunc jam, quando lubet.*
Ps. *Da in hunc diem operam, Callipho, quæſo mihi,*
Ne quo te ad aliud occupes negotium.
Ca. *Quin rus uti irem, jam heri conſtitueram.*
Ps. *At nunc diſturba quas ſtatuiſti machinas.*
Ca. *Nunc non abire certum eſt iſtâc gratiâ.*

ram. Lucilius:
Vicimus, ô ſocii, & magnam pugnavimus pugnam.
126. *Conſutis dolis.*] Sic Gr. dicunt, συῤῥάπτειν δόλους. inde *ſutelas*, pro fraudibus. Vide inſuper notas Amph. act. 1. ſc. 1. ỳſ. 211.

132. *Stilis ulmeis conſcribito.*] Recte, *ſtilis*, pro virgis dicit: ut perpetuetur metaphora. Virgil. 1. Æn.
— *Verſa pulvis inſcribitur haſta.*
Sidonius lib. 1. *mundus incanduit, glacies Alpina deletur, & hiulcis arentium rimarum flexibus terra perſcribitur.* Meurſius.

143. Cla-

Lubido eſt ludos tuos ſpectare, Pſeudole.
Et ſi hunc videbo non dare argentum tibi,
Quod dixit: potius quam id non fiat, ego dabo.
SI. *Non demutabo.* PS. *namque edepol, ſi non dabis,*
Clamore magno & multum flagitabere.
Agite, amolimini hinc vos intro nunc jam, *Mſſ alii & old. amovemini.*
Ac meis viciſſim date locum fallaciis.
SI. *Fiat, geratur mos tibi.* PS. *ſed te volo*
Domi uſque adeſſe. SI. *quin tibi hanc operam dico.*
CA. *At ego ad forum ibo. jam hic adero.* SI. *actutum redi.*
PS. *Suſpicio eſt mihi nunc vos ſuſpicarier,*
Me iccirco hac tanta facinora promittere,
Quî vos oblectem, hanc Fabulam dum tranſigam,
Neque ſim facturus, quod facturum dixeram.
Non demutabo, atque etiam certum, quod ſciam;
Quo ſim facturus pacto, nihil etiam ſcio,
Niſi quia futurum eſt. nam qui in Scenam provenit
Novo modo, novom aliquid inventum afferre addecet.
Si id facere nequeat, det locum illi qui queat.
Concedere aliquantiſper hinc mihi intro libet,
Dum concenturio in corde ſycophantias.
Tibicen vos interea hic delectaverit.

143. *Clamore magno & multum flagitabere.*] *Multo.* Scriverius.
159. *Concenturio.*] Id eſt, in album refero. Cicer. ad Att. *Bru'us centuriat Capua.* V. N. Trin. 4. 2. 160.

ACTUS SECUNDI SCENA PRIMA.

PSEUDOLUS.

PRo *Juppiter, ut mihi, quicquid ago, lepide omnia proſpereque eveniunt!*
Neque quod dubitem, neque quod timeam, meo in pectore conditum eſt conſilium.
Nam ea STULTITIA EST, FACINUS *magnum timido cordi credere. nam* OMNES

3. N*Am ea, &c.*] Tò *Nam*, data opera toties iterat, ad exprimendam Servi non nimis accurate loquentis negligentiam. *Lambin.*

6. *Ma-*

RES PERINDE ſunt, ut agas, ut eas magniſacias. nam ego in meo
Pectore prius ita paravi copias duplicis, triplicis dolos,
Perſidias: ut ubicunque cum hoſtibus congrediar, Grat. maiorum meûm.
malorum meorum
Fretus virtute dicam, meâ induſtriâ & malitiâ, fraudulentiâ.
Facile ut vincam, facile ut ſpoliem meos perduelles meis perſidiis.
Nunc inimicum ego hunc communem, meum atque voſtrum omnium
Ballionem, exballiſtabo lepide; date operam modo. hoc ego oppidum
Admœnire, ut hoc die capiatur, volo: atque ad hoc meas legiones
Adducam. ſi hoc expugno, facilem ego hanc rem meis civibus faciam.
Poſt ad oppidum hoc vetus, continuo mecum exercitum protinus obducam.
Inde me & ſimul participes omnes meos præda onerabo, atque opplebo:
Metum & fugam perduellibus meis injiciam, *me eſſe ut ſciant natum,*
Quo ſum genere gnatus. magna me facinora decet efficere,
Quæ poſt mihi clara, & diu clueant. ſed hunc quem video, quis hic eſt,
Qui oculis meis obviam ignorabilis objicitur? libet ſcire
Quid hic velit, cum machæra: & huic, quam rem agat, hinc dabo inſidias.

6. *Malorum meorum.*] Ridicule, imo præter auditorum exſpectationem: quum in eo potius eſſe videretur, ut diceret: *majorum meorum.* Nec minor in illius dicti inſolentia feſtivitas,

Ego ſum genere gnatus, magna me facinora decet efficere.

Non ſine Amphiboliæ gratiâ, quæ ambiguo illo τῷ *facinora* vocabulo occultatur. Q. Curtius lib. 9. ex perſona Alexandri: *Ea ſtirpe ſum genitus, ut multam prius, quam longam vitam debeam optare.* Dous.

10. *Ballionem exballiſtabo.*] Similis huic plane metaphora eſt Bacchid. 4.4.

11. *Admœnire.*] Vide notas Ciſtell. act. 2. ſc. 2. verſ. 5.

12. *Facile ego hanc rem meis.*] *Facile ego claream* (vel *vincam*) *meis civibus factis.* Scriverius.

14. *Participes.*] Συμμάχους, κοινωνούς.

17. *Quæ poſt mihi clara & diu clueant.*] *Claritudine clueant.* Scriverius.

ACTUS SECUNDI SCENA SECUNDA.

HARPAX, PSEUDOLUS.

HI loci ſunt, atque hæ regiones, quæ mihi ab hero ſunt demonſtratæ,
Ut ego oculis orationem capio, quam mihi ita dixit herus meus miles, Lipſ. narr mihi.
Septimas eſſe ædes à porta, ubi ille habitat leno, cui juſſit
Symbolum me ferre, & hoc argentum. nimis velim, certum qui
Mihi faciat, Ballio leno ubi hic habitat. Ps. *ſt. tace, tace,*
Meus hic eſt homo, ni omnes dî atque homines deſerunt. novo conſilio
Nunc mihi opus eſt: nova res ſubito mihi hæc objecta eſt:
Hoc prævortar principio: illa omnia miſſa habeo quæ ante agere occœpi.
Jam pol ego hunc ſtratioticum nuncium advenientem probe percutiam.
HA. *Oſtium pultabo, atque intus evocabo aliquem foras.*
Ps. *Quiſquis es, compendium ego te facere pultandi volo;*
Nam ego precator & patronus foribus proceſſi foras.
HA. *Tune es Ballio?* Ps. *immo vero ego ejus ſum Subballio.*
HA. *Quid iſtuc verbi eſt?* Ps. *condus promus ſum, procurator peni.*
HA. *Quaſi te dicas atrienſem.* Ps. *immo atrienſi ego impero.*
HA. *Quid tu, ſervuſne, an liber?* Ps. *nunc quidem etiam ſervio.*
HA. *Ita videre, & non videre dignus qui liber ſies.*
Ps. NON SOLES RESPICERE TE, *cum dicas injuſte alteri?*
HA. *Hunc hominem malum eſſe oportet.* Ps. *dî me ſervant atque amant.*

4. *Certum qui mihi faciat.*] V. N. Menæchm. act. 2. 1.

14. *Procurator peni.*] Gloſſæ: *Atrienſis*, διαιτάριος, διαιτάρχης. *Diæta* aliis eſt *cœnatio*: aliis *habitatio in hortis*. Sidonius: *Ex triclinio in diætam ſive cœnatiunculum ſit tranſitus.* Gloſſæ. δίαιτα, τὸ ὑπερῷον, *Cœnaculum.* Servius 1. Æn. aſſerit, veteres in atrio ſolitos epulari. At *atrienſes*, principes ſervi tricliniares. Vide notas Aſinar. act. 2. ſc. 1. ꝟſ. 16.

18. *Non ſoles reſpicere te.*] Sic Trucul. 1. 2. *Qui alterum incuſat probri, eum ſe intueri oportet.*

Nam hæc mihi incus eſt: procudam ego hodie hinc multos dolos.
HA. *Quid illic ſecum ſolus loquitur?* PS. *quid ais tu adoleſcens?* HA. *quid eſt?*
PS. *Eſne tu, an non es, ab illo Milite Macedonio,*
Servos ejus qui hinc à nobis eſt mercatus mulierem?
Qui argenti hero meo Lenoni quindecim dederat minas,
Quinque debet? HA. *ſum. ſed ubi tu me noviſti gentium,*
Aut vidiſti, aut collocutus? nam equidem Athenas antidhac
Nunquam adveni, neque te vidi ante hunc diem unquam oculis meis.
PS. *Quia videre inde eſſe: nam olim cum abiit, argento hæc dies*
Præſtituta eſt, quoad referret nobis; neque dum rettulit.
HA. *Immo adeſt.* PS. *tun' attuliſti?* HA. *egomet.* PS. *quid dubitas dare?*
HA. *Tibi ego dem?* PS. *mihi hercle vero, qui res rationeſque heri*
Ballionis curo, argentum accepto, expenſo, & cui decet dato.
HA. *Siquidem hercle etiam ſupremi promptas theſauros Jovis,*
Tibi libellam argenti nunquam credam. PS. *dum tu ſtrenuas,* Sciop. creduam. Ps. ſi tu creduas.
Res erit ſoluta. HA. *vinctam potius ſic ſervavero.* Sciop. vinciam potius: ſic ſ.
PS. *Væ tibi! tu inventus vero, meam qui fórcilles fidem!*

20. *Nam mihi hic incus eſt.*] Mſſ. *hæc incus.* Quod ſine mora recipiendum. Sic enim malebant interdum loqui. Vide ad Senecæ Conſol. ad Marciam cap. 19. Et hinc firmatur, quod in Amphitr. 2.2.82. *Siquidem hæc jam mulier facta eſt ex viro.* Quod autem hic ſubjiciunt ex Guilelmio, Tacitum dixiſſe *incudem operis & laboris*, falluntur & fallunt. Nam apud Tacitum eſt, *vetus operis ac laboris*, lib. 1. Annal. 20. *Gronovius.*

34. *Dum tu ſtrenuas.*] Pro *ſtrenuas* quod nihili eſt, legendum *ſternuas.* ſed aliter diſtinguendus locus, & mutandæ perſonæ hoc modo:

Tibi libellam argenti nunquam credam.
PS. *I dum tu ſternuas.*

Id eſt, rem tibi ſolvam æque cito quam tu ſternuas. Dum tu ſternuiis, res erit tibi ſoluta. Nam & legi poteſt, quod & melius puto, *dum tu ſternuis.* Salmaſ. Lege: *nunquam creduam.* PS. *ſi tu creduas, Res erit ſoluta.* Scriverius. Veniebat aliquando in mentem: *da dum ſtrenue: Res erit ſoluta.* Gronovius.

36. *Meam qui forcilles fidem.*] Pæne aſſentior illis qui legunt, *ſuggilles.* Scriptum quippe videtur fuiſſe, *ſoccilles* pro ſuggilles. Unde poſtea corruptum *forcilles.* Ex cujus vocis veſtigiis commode etiam conjiciatur, *meam qui forioles fidem*, id eſt, inquines, contamines. *Foriare* & *foriolare* idem, & *lutare* & *lutulare*, à quo & *collutularit.* Mentio forioli apud Nonium: à quo verbum *foriolare.* Salmaſ.

41. *Quid*

Quaſi mihi non ſexcenta tanta ſoli ſoleant credier!
HA. *Poteſt ut alii ita arbitrentur, & ego ut ne credam tibi.*
PS. *Quaſi tu dicas me te velle argento circumducere.*
HA. *Immo vero quaſi tu dicas, quaſique ego autem id ſuſpicer.*
Sed quid eſt tibi nomen? PS. *ſervos eſt huic lenoni Syrus,*
Eum eſſe me dicam. Syrus ſum. HA. *Syrus?* PS. *id eſt nomen mihi.*
HA. *Verba multa facimus: herus ſi tuus domi eſt, quin provocas:*
Ut id agam quod miſſus huc ſum? quicquid eſt nomen tibi.
PS. *Si intus eſſet, evocarem, verum ſi dare vis mihi,*
Magis erit ſolutum, quam ipſi dederis. HA. *at enim ſcin' quid eſt?*
Reddere hoc, non perdere, herus me miſit. nunc certe ſcio
Hoc, febrim tibi eſſe, quia non licet hoc injicere ungulas.
Ego, niſi ipſi Ballioni, nummum credam nemini.
PS. *At illic nunc negotioſus eſt: res agitur apud judicem.*
HA. *Dî bene vortant. at ego quando eum eſſe cenſebo domi,*
Rediero. tu epiſtolam hanc à me accipe, atque illi dato.
Nam iſtic ſymbolum eſt inter herum meum & tuum de muliere.
PS. *Scio equidem, ut qui argentum afferret, atque expreſſam imaginem*
Suam huc ad nos, cum eo ajebat velle mitti mulierem.
Nam hîc quoque exemplum reliquit ejus. HA. *omnem rem tenes.*
PS. *Quid ego ni teneam?* HA. *dato ergo iſtum ſymbolum illi.* PS. *licet.*
Sed quid eſt tibi nomen? HA. *Harpax.* PS. *apage te Harpax, haud places.*
Huc quidem hercle haud ibis intro, ne quid Harpax feceris. Scrib. ne quid harpagaveris.

41. *Quid eſt tibi nomen.*] Ita etiam locutus Moſtell. 3. 1. ỳſ. 127. Menæch. 5. 6. ỳſ. 60. & 5. 9. ỳſ. 71. V.N. Amphit. 1. 1. ỳ. 240.

48. *Hoc febrim tibi eſſe.*] Hæc tibi febris inſtar eſſe.

55. *Cum eo alebat.*] Ἀνακόλουθον, nam particula, *ut*, quæ ſupra poſita eſt, non habet, cum quo cohæreat. *Lamb.*

59. *Ne quid Harpax feceris.*] V.N. Trin. act. 4. 2. Lege: *Harpagaveris.* vel *harpagefeceris.* Scriverius.

64. Di-

HA. *Hoſtes vivos rapere ſoleo ex acie: ex hoc nomen mihi eſt.*
PS. *Pol te multo magis, opinor, vaſa ahenea ex ædibus.*
Lipſ. pol tu vivos? magis opin.
HA. *Non ita eſt. ſed ſcin' quid te orem, Syre?* PS. *ſciam ſi dixeris.*
HA. *Ego devortor extra portam huc in tabernam tertiam,*
Apud anum illam doliarem, cludam, craſſam, Chryſidem.
PS. *Quid nunc vis?* HA. *inde ut me arceſſas, herus tuus ubi venerit.*
PS. *Tuo arbitratu, maxume.* HA. *nam ut laſſus veni de via,*
Me volo curare. PS. *ſane ſapis, & conſilium placet:*
Sed vide ſis ne in quæſtione ſis, quando arceſſam, mihi.
HA. *Quin ubi prandero, dabo operam ſomno.* PS. *ſane cenſeo.*
HA. *Nunc quid vis?* PS. *dormitum ut abeas.* HA. *abeo.* PS. *atque audin' Harpage:*
Jube ſis te opperiri: beatus eris ſi conſudaveris.

64. *Diobolarem.*] Verba Donati ad Andr. 4. 4. *Proprium eſt anibus ſuffarcinatas eſſe: ut Perſius, pannucea Baucis: Et Plautus, doliarem, cludam, craſſam.* Et is habuit omnino meliores Plauti codices quam nunc nobis ſunt. Facit illud Auguſti ad Horatium: *Vereri mihi videris, ne majores libelli tui ſint, quam ipſe es. Sed ſi tibi ſtatura deeſt, ventris abunde eſt. Itaque licebit in ſextariolo ſcribas, quo circuitus voluminis tui ſit ὀγκωδέστατος, ſicut eſt ventriculi tui.* Sic Nicetas in Alexio Comneno lib. 3. Ἐκ τῶν τοῦ Κομνηνῶν τις Ἀξοὺχ τῷ βασιλεῖ ἐπανίσταται, Ἰωάννης τοὔνομα. στρογγύλος δ' ὢν καὶ πιαίνων τὴν πλάσιν τοῦ σώματος, τῷ παχεῖ εἰς ἐπωνυμίαν εἵλκετο. At ratio obſtat, inquit Gruterus. Quid enim ineptius, ait, quam poſt *doliarem* appellare *craſſam*? Quaſi vero *doliaris* prorſus ſit idem quod *craſſus*: aut inſolens ſit Plauto in epithetis congeſtis verba propinqua aut etiam ejuſdem omnino ſignificationis ponere. Quid autem ineptius quam explicare anum *diobolarem*, quæ duobus obolis ſui copiam faciat. Unde enim qui vel duobus obolis anus copiam peteret? Nam ſcorta illa diobolaria, quorum alibi meminit, utcunque ſordida, habebant ætatem bonam. Deinde non ſignificat Harpax ſe pergere in lupanar, ſed in tabernam diverſoriam: & ſe facit frugi. *Gron.*

68. *Ne in quæſtione ſis.*] Sic Caſ. 3. 1. *Cave inquiſitioni mihi ſis*, id eſt, quærendus ſis. V. N. Ciſtell. 2. 3.

ACTUS SECUNDI SCENA TERTIA.

PSEUDOLUS.

DI immortales! conſervavit me illic homo adventu ſuo,
Suo viatico reduxit me uſque ex errore in viam.
Nam ipſa mihi Opportunitas non potuit opportunius
Advenire, quàm haec' allata eſt mihi opportune epiſtola:
Nam hæc allata cornucopia eſt, ubi ineſt quicquid volo.
Hîc doli, hîc fallaciæ omnes ſunt: hîc ſunt ſycophantiæ,
Hic argentum, hic amica amanti herili filio.
Atque ego nunc me ut glorioſum faciam, ut copi pectore,
Quo modo quicque agerem, ut Lenoni ſurriperem mulierculam,
Jam inſtituta, ornata, cuncta in ordine animo ut volueram,
Certa, deformata habebam: ſed profecto hoc ſic erit.
CENTUM DOCTUM hominum conſilia ſola hæc divincit DEA
FORTUNA. atque hoc verum eſt: proinde ut quiſque fortunâ utitur,
Ita præcellet; atque exinde ſapere eum omnes dicimus.

4. H*Æcce allata eſt.*] Vett. edd. MSſ. Pal. cum Acad. *hæc cavata eſt.* Conjecturæ doctorum probabilitate certant. Scaliger *cavita.* Douza *captata.* Poſſes & *curata.* Sed *allata* Lipſii Scioppio (etſi prius cogitaſſet *hæcce data*) Meurſio, Grutero probatum. Sequenti quidem verſu ſine dubio MS. *hæc allata:* ut Camerarius, Sambucus, Douza ediderunt, Gruterus edi voluit. Quod fecit idem *cornucopia eſt*, vix toleres: nam *cornucópiæ* dicimus, non *cornucopiam:* niſi diviſa voce; ut *diveſque meo bona copia cornu eſt:* & *cornu quæ retinet divite copiam.* Sed credibile eſt MSſ. in quibus, *cornu copia eſt*, ſignificare, *cornucopia'ſt.* Membr. Acad. *Nam hæc alata copiaſt cornu.* Vix putem ſectionem vocis ab librario eſſe: adeo ſuavis eſt. Gell. 14. 6. *tanquam ſi copiæ cornum nactus eſſem.* Et fere allubeſcit: *Nam hæc allatum copia'ſt cornu, ubi ineſt, quicquid volo.* Verſus eſt integer Trochaicus: ſed ultima vocalis τ *cornu* non eliditur. Quod qui non intelligerent, videntur voces tranſpoſuiſſe. Hunc ſenſum quærebat Lambinus audacius recedendo à veteri ſcriptura: *Nam hoc illud cornucopiæ eſt.* Mox idem codex Acad. *Hic argentum, hic amanti amica herili filio.* Quod etiam ſuavius videtur. Ubi pariter, quum hiatum non ferrent, nec ultimam in *argentum* non elidi, contra ſcriptos & vett. editiones, interpoſuerunt, *eſt.* Gronovius.

11. *Deformata.*] Seneca l. 7. c. 2. De Benef. *virum, quem deformamus:* Ubi, *deformare* eſt ὑποτυπῶσαι, *deſcribere.* quo verbo & Cicero eodem ſenſu utitur. *Lipſius.*

12. *Centum doctum, &c.*] Pleniſſima hujus ſententiæ explicatio à Plinio petenda lib. 5. Epiſt. 21. *Eſt omnino iniquum*, inquit, *ſed uſu receptum, quod honeſta conſilia vel turpia, prout male aut proſpere cedunt; ita vel probantur, vel reprehenduntur. Inde plerumque eadem facta modo diligentiæ, modo vanitatis, modo furoris nomen accipiunt.*

17. *Stulti*

Bene ubi quod conſilium diſcimus accidiſſe, hominem catum
Eum eſſe declaramus: ſtultum autem illum, quoi vortit male.
Stulti haud ſcimus, fruſtra ut ſimus, cum quod cupienter dari
Petimus nobis, quaſi quid in rem ſit, poſſimus noſcere.
Certa amittimus, dum incerta petimus, atque hoc evenit
In labore atque in dolore, ut mors obrepat interim.
Sed jam ſatis eſt philoſophatum, nimis diu & longum loquor.
Dî immortales, aurichalcho contra non carum fuit
Meum mendacium! hîc modo quod ſubito commentus fui,
Quia Lenonis me eſſe dixi. nunc ego hâc epiſtolâ Dom. qui à lenone.
Tres deludam; herum & Lenonem, & qui hanc mihi dedit epiſtolam.
Euge par pari! aliud autem quod cupiebam contigit.
Venit eccum Calidorus, ducit neſcio quem ſecum ſimul.

17. *Stulti haud ſcimus, &c.*] Plane idem dicit, quod tota Satyr. 10. perſequitur Juvenalis, & paucis ſub initium perſtringit:

- Quid enim ratione timemus?
Aut quid tam dextro pede concipis, ut te
Conatus non pœniteat, votique peracti?
Evertere domos totas optantibus ipſis
Dii faciles, &c. Boxhorn.

22. *Aurichalco contra.*] V. N. Epid. 3. 3. 30. De orichalco V. N. Curc. act. 1. 3. 46.

ACTUS SECUNDI SCENA QUARTA.

CALLIDORUS, CHARINUS, PSEUDOLUS.

Dulcia atque amara apud te ſum elocutus omnia.
Scis amorem, ſcis laborem, ſcis egeſtatem meam.
CH. *Commemini omnia: id tu modo quid me vis facere, fac ſciam.*
CA. *Cum hæc tibi alia ſum elocutus, ut ſcires, ſi ſcis de ſymbolo.*
CH. *Omnia, inquam, tu modo quid me facere vis, fac ut ſciam.*
CA. *Pſeudolus mihi ita imperavit, ut aliquem hominem ſtrenuum,*
Benevolentem adducerem ad ſe. CH. *ſervas imperium probe;*
Nam & amicum & benevolentem ducis. ſed iſtic Pſeudolus
Novos mihi eſt. CA. *nimium eſt mortalis graphicus: heuretes mihi eſt:*

Is mihi hæc eſſe effecturum dixit, quæ dixi tibi.
Ps. *Magnifice hominem compellabo.* Ca. *cuja vox ſonat?*
Ps. *jo, jo, jo:*
Te te te tyranne, te rogo, qui imperitas Pſeudolo,
Quæro: quoi ter, trina, triplicia, tribus modis, tria gaudia,
Artibus tribus, ter demeritas dem lætitias; de tribus
Fraude partas; per malitiam, & per dolum & fallaciam,
In libello hoc obſignato ad te attuli pauxillulo.
Ca. *Illic homo eſt.* Ch. *ut paratragœdat carnufex!* Ca. *confer gradum*
Contra pariter. Ps. *porrige audaciter ad ſalutem brachium.*
Ch. *Dic, utrum Spemne an Matrem te ſalutem, Pſeudole?*
Ps. *Immo utrumque.* Ch. *utrumque ſalve. ſed quid actum eſt?*
Ps. *quid times?*
Ca. *Attuli hunc.* Ps. *quid, attuliſti?* Ca. *adduxi, volui dicere.*
Ps. *Quis iſtic eſt?* Ca. *Charinus.* Ps. *euge! jam χαρῖνον οἶμαι ποιῶ,*

15. Q*Uære cui trina.*] Operæ pretium feciſſe putant, qui obſervant τὸ *quæro* ad ſequentia, non ad præcedentia eſſe referendum. Sed ad utraque referendum eſt, & oratio ob verſus neceſſitatem trajecta, ita conſtruenda: *Te te te tyranne, qui imperitas Pſeudolo, te rogo, quæro, ter trina, &c.* Ludit autem numero ternario, quia dixerat præcedenti ſcena ſe tres deluſurum, herum, Lenonem & à quo acceperat epiſtolam. *Gronovius.*

19. *Spemne an ſalutem.*] Veteres libros conſenſu habere, *Spemne an matrem* notavit Lipſius 4. Ant. 8. Idem expertus in Pall. Gruterus: & in Academico ego. Itaque diutius id excludere nequivi. Nam quod viro dat mulieris titulum, non magis miror quam quum in Curculione ad paraſitum adoleſcens, *ô mea opportunitas*, aut ipſe paraſitus *meam nutricem Herculem:* nec incommode ad hunc muliebrem titulum venit, quia nominavit ante *Spem* fœminini nominis numen. Denique videtur alludere ad ædem Spei Romæ & Matris Matutæ, quæ vicinæ erant; hæc intra portam Carmentalem, illa extra eandem. Liv. 24. *In templis Fortunæ ac Matris Matutæ & Spei extra portam late vagatus ignis.* lib. 25. *reficiendis ædibus Fortunæ ac Matris Matutæ intra portam Carmentalem, ſed & Spei extra portam.* Gronovius.

22. *Euge! jam.*] Lego; *euge! jam χαρῖνον χαίρειν τοῦτο.* Ludit enim in Charini nomine, quem valere & miſſum fieri vult, non uſui nunc illi, cui ſupra juſſerat ejuſmodi hominem inveniri. Optime omnium hæc *Acidalius.* Verum ſcriptura eorum, ſi ductum Mſſ. *Camer.* ſequamur, hæc nobis videtur: *Euge jam! χάριν, ὡς ἔχει νῦν ποιῶ.* Juſſerat Pſeudolus ſibi adduci à Calidoro hominem & aſtutum & callidum: dum in eo erat Calidorus, aliam decipiendi lenonis occaſionem nactus, caſtigat his verbis Calidori moram: *Euge jam!* & oſtendit nihil ſibi opus eſſe, ut quidem res erat, χάριν, ὡς ἔχει νῦν, ποιῶ, *gratiam, ut nunc res eſt, facio.* Quæ verba ſunt recuſantis

CH. *Quin tu quicquid opu'ſt, audacter imperas.* PS. *tam gratia eſt.*
Bene ſit, Charine: nolo tibi moleſtos eſſe nos. Palm. bene ſit, χαῖρε Charine,
CH. *Vos moleſtos mihi? moleſtum eſt* id *quidem.* PS. *tum tu igitur mane.*
CH. *Quid iſtuc eſt?* PS. *epiſtolam modo hanc intercepi, & ſymbolum.*
CH. *Symbolum? quem ſymbolum?* PS. *qui à milite allatu'ſt modo,*
Ejus ſervo, qui hunc ferebat cum quinque argenti minis,
Tuam qui amicam hinc arceſſebat; ei os ſublevi modo.
CA. *Quomodo?* PS. *horum cauſſa hæc agitur ſpectatorum Fabula.*
Hi ſciunt, qui hîc affuerunt, vobis poſt narravero.
CA. *Quid nunc agimus?* PS. *liberam hodie tuam amicam amplexabere.*
CA. *Egone?* PS. *tute.* CA. *ego?* PS. *ipſus, inquam: ſiquidem hoc vivet caput.*
Si modo mihi hominem invenietis propere. CH. *qua facie?* PS. *malum,*
Callidum, doctum, qui quando principium prehenderit,
Porro ſuâ virtute teneat, quid ſe facere oporteat.
Atque eum qui non hîc uſitatus ſæpe ſit. CH. *ſi ſervos eſt,* Douza viſitatus ſæpe ſit.
Nunquid refert? PS. *immo multo mavolo quam liberum.*
CH. *Poſſe opinor me dare hominem tibi malum & doctum, modo.*
Qui à patre advenit Caryſto: nec dum exiit ex ædibus

cuſantis uti opera Charini, quem adduxerat Calidorus. Quod miror non animadvertiſſe viros eruditiſſimos, cum vſ. ſeq. ubi Charinus ipſe operam ſuam pollicetur, Pſeudolus recuſet pæne iiſdem verbis; CH. *Quin tu, &c.* Petitus.

23. *Jam gratiam.*] Camerarius intelligit, habemus. Douza F. *jam gratia eſt.* Sed quum in altero codicum ſit, *tam gratiam*, dubium mihi non eſt, quin ſit ſcribendum: *Tam gratia eſt*, ut voluit Pareus. Vide ad Stichum 3. 2. 17. Verſu autem præcedente lego: Χαρίνῳ χάριν ποιῶ. Id eſt, *Charino gratiam facio.* Gronovius.

25. *Moleſtum eſt id quidem.*] Voſne, inquit Charinus, mihi oneri & moleſtiæ eſſe cenſeam? Certe id vos ſuſpicari, mihi moleſtum eſt. *Pontanus.*

Quoquam, neque Athenas advenit, unquam ante heſternum diem.

Ps. *Bene juvas. ſed quinque inventis opus eſt argenti minis Mutuis, quas hodie reddam: nam unam hujus mihi debet pater.*

Ch. *Ego dabo, ne quære aliunde.* Ps. *ô hominem opportunum mihi!*

Etiam opu'ſt chlamyde & machæra, & petaſo. Ch. *poſſum à me dare.*

Ps. *Dî immortales, non Charinus mihi hic quidem eſt, ſed copia!*

Sed iſtic ſervos, ex Caryſto huc qui advenit, quid ſapit?

Ch. *Hircum ab alis.* Ps. *manuleatam tunicam habere hominem decet.*

43. *Nam unam hujus.*] Pro illis, *nam unam hujus mihi debet pater*, puto omnino ſcribendum, *Nam quinam hujus mihi debet pater.* Id eſt, *quinam minam*, pro, quinque minis. Sic *ære quaterno* apud Martialem, pro quatuor aſſibus. Et *centenus remex* Virgilio, pro centum remis vel remigibus. *Salmaſius. Nam unam hujus.*] Quomodo *quinam*? An non ſuperius 1. 5. Pſeudolus ad ſenem. *Dabin mihi argentum, quod dem Lenoni?* Atque ille promittit. Id argentum erat viginti minæ, ut conſtat ex ſuperioribus. Et infra act. 4. ſc. 7. ſenex: *At me viginti commodis multavit minis.* Tum ſcena 8. *At ego jam inultus promam viginti minas.* Ergo Palmerius: *nam viginti minas*: Guilelmius & Gruterus delent τὸ *unam*: tolerabilius & hi & ille quam ὁ πάνυ *quinam.* Forte: *nam omne hujus.* hoc eſt, totam ſummam viginti minarum. quam noverat Charinus, apud quem Calidorus dulcia atque amara erat elocutus omnia. *Gronovius.*

48. Ch. *Uſque à cunabulis.*] Ita omn. Ed. veteres. At vero ego vehementer probem, quod repperi in ſchedis vetuſtiſſ. *Hircum ab alis.* Facetiſſime, reſpondet ex ambiguo, in verbo *ſapit*: ac ſi quæſierit Pſeud. quid oleret; non, quam ſapiens eſſet. ut pluribus etiam explicat Lambinus. *Hircum* autem notare tætrum illum odorem ſubalarem, vel Catullus docet: & Horat.

— *Gravis hirſutis cubat hircus in alis.*

Epod. 12. *Turnebus. Uſque à cunabulis.*] Fruſtra ſpectator ille unus diſſentit à Turnebo, quem magno totius caveæ conſenſu locum hunc emendaſſe fatetur. Fruſtra ſumit operam interpretando, quod Plauti non eſſe ſcripti oſtendunt, quia cunarum alicubi meminit, ubi quid turpiculum ſignificatur. Nec debuit ambigue reſpondere Salmaſius, ſi libri vetuſtiſſimi habeant, quomodo in his ſe reperiſſe dicit Turnebus, non aliud quærendum: ſin vetus & vera ſcriptura ſit, *uſque à cunabulis*, ita fore intelligendum, ut interpretatur Lipſius. Quid enim ambiguum poteſt eſſe, ubi Pal. alter prorſus *Hircum ab alis*: alter *Hircum ab aliis.* Lambinus in duobus reperit *Hircum ab aliis*, in aliis *Iſcum ab aliis.* Accedit membranaceus Academiæ noſtræ, in quo ut in Pal. ſec. *Hiſcum ab aliis.* At ullo ſe in Mſ. reperiſſe, *Uſque à cunabulis*, ne quidem qui tuetur, dicere auſus, Lipſius. Manicatam autem tunicam minus pati pervenire ad naſos illam peſtem, quam colobion, palam eſt. Et tamen adeſt Petitus cum ſuo: Ἰωνὸν ἀϐα-

Ecquid habet is homo aceti in pectore? CH. *atque acidiſſumi.*
PS. *Quid, ſi opus ſit, ut dulce promat indidem, ecquid habet?* CH. *rogas?*
Murrhinam, paſſum, defrutum, melinam, mel quojuſmodi.
Quin in corde inſtruere quondam cœpit thermopolium.
PS. *Eugepæ! lepide, Charine, me meo ludo lamberas.*
Sed quid nomen eſſe dicam ego iſti ſervo? CH. *Simiæ.*
PS. *Scitne in re advorſâ vorſari?* CH. *turbo non æque citus eſt.*
PS. *Ecquid argutus eſt?* CH. *malorum facinorum ſæpiſſume.*
PS. *Quid, cum manifeſto tenetur?* CH. *anguilla'ſt, elabitur.*
PS. *Ecquid is homo ſcitus eſt?* CH. *plebiſcitum non eſt ſcitius.*
PS. *Probus homo eſt, ut prædicare te audio.* CH. *immo ſi ſcias,*
Ubi te aſpexerit, narrabit ultro quid ſeſe velis.
Sed quid es acturus? PS. *dicam, ubi hominem exornavero,*
Subditicium fieri ego illum militis ſervom volo:

ἀπαλείας, quod non intelligeret ipſe Plautus. *Gronovius.*

50. *Quid ſi opus ſit, &c.*] Poſſumus ex veſtigiis *Thuani* & *Rigaltii* Codd. ſi modo certa ſint, hanc lectionem exſculpere:

Quod ſi opus ut dulce promat, id ex ſe ecquid dabit? Rogas.

Murrhinam, paſſum defrutum, &c. De *murrhina* veterum magna à veritate aberratio eſt, qum eam à *mu rrha* dictam deductamque cenſent. Græcum eſt ὁ μυῤῥίνης, inde Latinum hæc *murrhina*; ut ὁ χάρτης, hæc *charta*: ὁ γαυσάπης, hæc *gauſapa*. Μυῤῥίνην οἶνον dicebant Græci temperatum unguento, vel cui ſuperfundebatur unguentum, τῷ μύρῳ κεκερασμένον. Idem & μυρίτης, ut autem à voce φύλλον, ὁ φυλλίνης, ſic à μύρον. ὁ μυρίνης οἶνος. quin & μυῤῥίνης ſcribebant; geminatione ſolemni caninæ literæ. *Salmaſ.* MSſ. Acad. cum duobus Pall. ut editur. *Gronovius.*

51. *Paſſum.*] Vinum ex uvis paſſis & Sole ſiccatis confectum. *Uva paſſa eſt ſiccata. Paſſum eſt, quidquid ex uva paſſa compreſſum effluxerit. Dicitur autem paſſum à patiendo, vel pandendo. Uva enim tempore ſuo ad ſolem expanditur, & dum ſicca fuerit, percutitur atque decoquitur. Inde fit paſſum vinum, quod defrutum, id eſt, coctum dicimus.* Hæc totidem verbis in optimo veteri Gloſſario, quod MS. habeo, leguntur, & huc maxime faciunt. *Boxhornius.* *Defrutum.*] Vinum muſto ad dimidias decocto factum: ἕψημα. *à deferuendo.* ſed vide Columell. lib. 12. cap. 20.

52. *Thermopolium.*] Tabernam, ubi dulces potiones venibant, quas calidas bibebant: unde & nomen. *Turneb.*

53. *Me meo ludo lamberas.*] *Lamberare*, inquit Feſtus, *eſt ſcindere, laniare.* Verberari igitur & vapulare ſe ſuo ludo Servus dicit. Eiſdem enim jocis appetitur, quibus laceſſiverat. *Turneb.*

56. *Ecquid argutus eſt?*] Jocus in verbo. Nam cum Pſeud. quæſiſſet; Ecquid *argutus*, ingenioſus & ſollers eſt? Reſpondet Charinus, illum eſſe *argutum*, id eſt, accuſatum malorum facinorum ſæpiſſime, atque adeo convictum. Solinus: *Peccato argutus.* Linac. Gloſſæ Papiæ; *Argutus, convictus.* Boxhornius.

71. *Omnes*

Symbolum hunc ferat lenoni cum quinque argenti minis :
Mulierem ab lenone abducat. hem tibi omnem fabulam.
Caterum quo quicque pacto faciat, ipſi dixero.
CA. *Quid nunc igitur ſtamus?* PS. *hominem cum ornamentis omnibus*
Exornatum adducite ad me, jam ad trapezitam Æſchinum.
Sed properate. CH. *prius illic erimus, quam tu.* PS. *abite ergo ocius.*
Quicquid incerti mihi in animo prius, aut ambiguum fuit,
Nunc liquet, nunc defacatum eſt: cor mihi nunc pervium'ſt.
Omnes ordines ſub ſignis ducam legiones meas, *Leni ſub ſignis ducam legiones meæ.*
Avi ſiniſtra, auſpicio liquido, atque ex ſententia:
Confidentia eſt inimicos meos me poſſe perdere.
Nunc ibo ad forum, atque onerabo meis præceptis Simiam,
Quid agat, ne quid titubet, docte ut hanc ferat fallaciam.
Jam ego hoc ipſum oppidum expugnatum faxo erit lenonium.

71. *Omnes ordines.*] Littera *ſ*, quæ prima ſequentis voculæ fini præcedentis facile, ut fit, adhærere potuit, hunc locum corrupit. Omnino reſcribendum puto; *Omnes ordine ſub ſignis ducam legiones meas.* Nihil certius, ut nihil ineptius vulgata lectione. *Boxhorn.*

73. *Confidentia eſt.*] Nullus dubito: plenus ſpei, imo certus ſum, futurum ut inimicos meos perdam ac evertam.

74. *Onerabo meis præceptis.*] Quid *quæſtionis pendet* ad *præcepta*? Si opus erat, poterant adjicere ex Milite act. 3. 3. *Ecquid hic te oneravit præceptis.* Gronovius.

ACTUS TERTII SCENA PRIMA.

PUER.

CUI ſervitutem dî danunt lenoniam
Puero, atque eidem ſi addunt turpitudinem,
Næ illi, quantum ego nunc corde conſpicio meo,
Malam rem magnam, multaſque ærumnas danunt.
Velut hæc mihi evenit ſervitus, ubi ego omnibus
Parvis magniſque miſeriis præfulcior: *Alid. miniſteriis præfulcior.*

3. Q*Uantum nunc corde conſpicio.*] Videtur legendum *conſipio.* id eſt, quantum mente utor vel valeo: quantum mentis compos & ſanæ ſum. Verbum elegans quod Catoni & Livio Lipſius, nos ter Senecæ reſtituimus: & locis, in quibus vulgo etiam *conſpicere* habetur. Idem cod. ſuo adſcripſerat P. Scriverius. *Gronov.*

Neque ego amatorem mihi invenire ullum queo:
Qui amet me, ut curet tandem nitidiuſcule.
Nunc huic lenoni eſt hodie natalis dies,
Interminatus eſt à minimo ad maximum,
Si quis non hodie munus miſiſſet ſibi,
Eum cras cruciatu maximo perbitere.
Nunc neſcio hercle rebus quid faciam meis.
Neque ego illud poſſum, quod illi qui poſſunt, ſolent, Merc. quod illi poſſunt, qui ſolent.
Nunc niſi lenoni munus hodie miſero,
Cras mihi potandus fructus eſt fullonius.
Eheu! quam illæ rei ego etiam nunc ſum parvulus!
Atque edepol ut nunc male eum metuo miſer!
Si quiſpiam det, quoi mânus gravior ſiet,
Quanquam illud ajunt magno gemitu fieri,
Comprimere dentes videor poſſe aliquo modo:
Sed comprimenda eſt mihi vox atque oratio,
Herus eccum recipit ſe domum, & ducit coquom.

8. *Ut curet.*] Lego: *curer.* Nam in lenonia familia lautius curantur, qui amatorculos facile inveniunt; ii enim domino quæſtuoſi. *J. Gul.*

16. *Fructus fullonius.*] Non dubium eſt quin, *fructus fullonius*, ita ſit accipiendum, ut vulgo exponunt interpretes. Quod locis aliquot veterum poſſem confirmare. Etiam hodieque apud nos *fulloni dari* dicuntur mulieres quæ ſubiguntur. & permolantur. Latini premi & comprimi mulieres dicunt, quæ verba propria ſunt fullonicæ artis. *Salmaſ.*

18. *Manus.*] Puto omnino ſcribendum, *quo manus gravior ſiet.* Nuſquam legi aut extare credo manum pro ea parte qua viri ſunt. Sed ſolebant nequitiæ artifices, cum puero meritorio, aut muliere meretrice congreſſuri, ſtatim in manus eorum dare quo fieret gravior. Sic interpretantur verſum illum veterem, *Mala manu retinens gravida concepit in alvo.* Item illud Propertii, cum deprehendiſſet dormientem Cynthiam: *Et modo ſuppoſitis mala dabam manibus.* Sunt illa *mala bracteica*, quæ vocantur ab auctore Priapeorum. Pudet hæc apertius interpretari. *Salmaſ.* *Quoi manus gravior ſiet.*] Fruſtra turpificant & correctionibus & interpretationibus hæc verba. Legendum: *quî manus.* Et ſic uterque ſcriptus. Nec aliud intelligit quam nummos. Sed & diſtinguendum: *ut nunc male eum metuo miſer, Si quiſpiam det.* *Ut* pro utcumque, quamvis. Trucul. I. 2. *Nam qui manus attulerit ſteriles ad nos, gravidas foras exportet.* Catullus carm. 20. *Meiſque pinguis agnus ex ovilibus Gravem domum remittit ære dexteram.* Virgilius: *Non umquam gravis ære domum mihi dextra redibat.* Vide 3. Obſerv. cap. 4. *Gronovius.*

ACTUS TERTII SCENA SECUNDA.

BALLIO, COCUS, PUER.

FOrum coquinum qui vocant, ſtulte vocant,
Nam non coquinum eſt, verum furinum eſt forum:
Nam ſi ego juratus pejorem hominem quærerem,
Coquum non potui, quam hunc quem duco, ducere,
Multiloquum, glorioſum, inſulſum, inutilem:
Quin ob eam rem Orcus recipere hunc ad ſe noluit,
Ut eſſet hic, qui mortuis cœnam coquat.
Nam hic ſolus illis coquere, quod placeat, poteſt.
CO. *Si me arbitrabare iſto pacto, ut prædicas,*
Cur conducebas? BA. *inopiâ: alius non erat.*
Sed cur ſedebas in foro, ſi eras coquus
Tu ſolus præter alios? CO. *ego dicam tibi:*
Hominum avaritiâ ego ſum factus improbior coquus,
Non meopte ingenio. BA. *qua iſtuc ratione?* CO. *eloquar:*
Quia enim cum extemplo veniunt conductum coquom,
Nemo illum quærit qui optumus, & cariſſumu' ſt:
Illum conducunt potius, qui viliſſumu' ſt.
Hoc ego fui hodie ſolus obſeſſor fori.
Illi drachmis iſſent miſeri: me nemo poteſt

7. M*Ortuis cœnam coquat.*] *Orcus* haud dubie hic accipitur pro Dite patre aut Summano. Porro, mortui non ſunt ciborum, aut eduliorum indigentes. Quivis appoſiti, etiam inſulſi, iis placent, ſi quid iis placeat, quibus nihil poteſt diſplicere. Facete ergo hic deſcripturus coquum inſulſum, dicit eum inter viventes mortuis cibum coquere, iiſque ſolis, cum nihil quantumvis inſulſiſſimum appoſitum his poſſit diſplicere, eum placere. Hæc venuſtiſſima hujus loci ſententia eſt, quam non viderunt interpretes. *Boxhorn.*

11. *Coquus.*] Si coquinariæ artis bene peritus eras, cur tu ſolus otioſus, non conductus ad coquendum, in foro ſedebas, cæteris omnibus coquis conductis. Id imperitiæ tuæ in his rebus eſt argumentum. *Boxhorn.*

13. *Improbior coquus.*] Minus probatus ſum; minus opera mea cives utuntur. Ita enim vox, *improbior*, hic accipienda. Non enim vult ſe malum & inſulſum eſſe coquum, ſed cariſſimum eſſe, ideoque minus probari. *Boxhorn.*

19. *Illi drachmis iiſſent miſeri.*] Verbum *drachmiſſare*, à Lamb. repertum, ego ne coquinis quidem Romanis dignum cenſeo. Legendum, *Illi drachmis ſunt miſeri. Drachmis eſſe, venire*, ſive *operam drachmis locare*; elegantes loquendi formulæ. Caſſius ad Cic. *Nam jam ternis tetradrachmis frumentum apud Caſſium eſt.* J. Gul. *Drachmis iiſſent.*] In altero cod. eſt *drachmis ſint*. Quod palam arguit τὸ *is* poſterioris vocis à fine præcedentis eſſe abſorptum. Illi, inquit, drach-

Minoris quiſquam nummo ut ſurgam, ſubigere.
Non ego item cœnam condio, ut alii coqui,
Qui mihi condita prata in patinis proferunt,
Boves qui convivas faciunt, herbaſque oggerunt,
Eas herbas herbis aliis porro condiunt,
Indunt coriandrum, feniculum, allium, atrum olus:
Apponunt rumicem, braſſicam, betam, blitum,
Eo laſerpicii libram pondo diluunt:
Teritur ſinapis ſcelerata cum illis: qui terunt,
Priuſquam triverunt, oculi ut exſtillent, facit.
Ei homines cœnas ſibi coquint. cum condiunt,
Non condimentis condiunt, ſed ſtrigibus,
Vivis convivis inteſtina quæ exedint.
Hoc hîc quidem homines tam brevem vitam colunt.
Cum haſce herbas hujuſmodi in ſuum alvom congerunt,
Formidoloſas dictu, non eſu modo:
Quas herbas pecudes non edunt, homines edunt.
BA. *Quid tu? divinis condimentis utere,*
Qui prorogare vitam poſſis hominibus,
Qui ea culpes condimenta? CO. *audacter dicito:*
Nam vel ducenos annos poterunt vivere,

drachmis ſingulis conducti iſſent cum conducente domum: ego ut ſurgam & eam, non poſſum induci, niſi nummo, hoc eſt, duobus drachmis, ut ſuperius dictum. Neque enim aureus Romanus intelligitur, ut voluerunt. Neque opus, *drachma iſſent;* quia loquitur de multis. Et eſt quale in XII. Tabb. *Libras farris in dies dato*, hoc eſt, quoque die libram. *Gronovius.*

25. *Atrum olus.*] Atrum olus acceperim pro inſipido, ingrato. *Atrum*, *nigrum*, pro malo & ingrato paſſim ponitur.

26. *Blitum.*] *Blitum* genus oleris, à ſaporis ſtupore appellatum eſſe ex Græco putatur, quod ab his βλὰξ dicatur *ſtupidus*. Feſtus. V. N. Truc. act. 4. 4.

27. *Laſerpicii.*] Vide Not. Rudent. act. 3. 2.

29. *Exſtillent.*] Terent. Phorm. 5. 8.

Hiſce ego illam dictis ita tibi incenſam dabo,
Ut ne reſtinguas, lacrymis ſi extillaveris.

Ubi Donatus: *Stillare*, eſt guttas emittere è corpore. *Exſtillare*, ipſum corpus guttatim finire.

30. *Cœnas ſibi coquint.*] Tales coqui cœnas hujuſmodi ſibi coquant; non aliis, aut mihi.

31. *Sed ſtrigibus.*] *Striges*, aves nocturnæ, ut ait Verrius. Græci ϛρίγγας appellant: unde maleficis mulieribus nomen inditum eſt; quas *volaticas* etiam vocant. *Scalig.* Significat; condimenta, quæ alii coqui adhibent, diſtorquere convivis inteſtina, ut ſtriges quaſdam. *Taubmann.*

43. *Ma-*

Meas qui eſitabunt eſcas, quas condivero.
Nam ego cicilendrum quando in patinas indidi,
Aut ſipolindrum, aut macidem, aut ſancaptidem,
Eæ ipſæ ſeſe patinæ ferveſaciunt ilico.
Hæc ad Neptuni pecudes condimenta ſunt:
Terreſtres pecudes cicimandro condio,
Aut happalopſide, aut cataractria. BA. *at te Juppiter*
Diique omnes perdant, cum condimentis tuis,
Cumque tuis omnibus mendaciis.
CO. *Sine ſis loqui me.* BA. *loquere, atque i in malam crucem.*
CO. *Ubi omnes patinæ fervent, omnîs aperio,*
Is odos demiſſis pedibus in cœlum volat:
Eum in odorem cœnat Juppiter cotidie. y.Gal.cum odorem.
BA. *Odor demiſſis pedibus?* CO. *peccavi inſciens.*
BA. *Quid eſt?* CO. *quia enim demiſſis manibus volui dicere.*
BA. *Si nuſquam is coctum, quidnam cœnat Juppiter?*
CO. *It incœnatus cubitum.* BA. *i in malam crucem.*
Iſtaccine cauſſâ tibi hodie nummum dabo?
CO. *Fateor equidem eſſe me coquom cariſſumum:*
Verum pro pretio facio, ut opera appareat
Mea, quo conductus veni. BA. *ad furandum quidem.*
CO. *An invenire poſtulas quemquam coquum,*
Niſi milvinis aut aquilinis ungulis?
BA. *An tu coquinatum te ire quoquam poſtulas,*

43. *Macidem.*] *Macis*, cortex aromaticus, nucis myriſticæ amiculum.

53. *Eum in odorem.*] Τὸ *in* merito diſplicet eruditis. puto conjungendum eſſe cum *odorem*, &, *nidorem* ſcripſiſſe Plautum. *Boxhorn.*

55. *Demiſſis manibus volui, &c.*] *Demiſſis manibus currit*, qui currit contentiſſime: quia cum rapido incitati curſu ſumus, manus utraſque moventes demittimus. At ille cocus *demiſſis pedibus*, pro *demiſſis manibus* dixerat: nam pedibus demiſſis non potuiſſet ſubvolare in cœlum odor, ſed inferos petere: cum *demittere pedes*, ſit, eos deorſum mittere: ita eo odore inferi paſti fuiſſent, non ſuperi. Sic labes terræ in altum deſidentis & depreſſæ, Poëta *demiſſis pedibus* factas dicit in Ætna:

Cerſatas & in ſilvis ſpacioſa cubilia retro
Antraque demiſſis pedibus ſediſſe latebras.

Turneb.

57. *It incœnatus cubitum.*] *Incœnis* ſcripſit Plautus. Vide Gloſſ. Iſidori. *Scrverrius.*

60. *Pro pretio facio.*] Facio ut & operis & mercedis ratio conſtet conductori meo, par pari hoſtimentum reddens. Cato: *ſi ei opus non apparet, dicat ruſticus ſedulo ſe feciſſe, ſervos non valuiſſe*; id eſt, ſonticum morbum cauſſatos, quo minus opus facere valuerint. *Douza.*

75. Can-

Quin ibi conſtrictis ungulis cœnam coquas?
Nunc adeo tu qui meus es, jam edico tibi,
Uti noſtra properes amoliri omnia:
Tum ut hujus oculos in oculis habeas tuis:
Quoque hic ſpectabit, eo tu ſpectato ſimul:
Si quo hic gradietur, pariter progrediminor.
Manum ſi protollet, pariter proferto manum.
Suum ſi quid ſumet, id tu ſinito ſumere:
Si noſtrum ſumet, tu teneto altrinſecus.
Si iſte ibit, ito; ſtabit, aſtato ſimul.
Si conquiniſcet iſtic, ceveto ſimul.
Item his diſcipulis privos cuſtodes dabo.
Co. *Habe modo bonum animum.* Ba. *quæſo, qui poſſim, doce,*
Animum bonum *habere, qui te ad me adducam domum?*
Co. *Quia ſorbitione faciam ego te hodie meâ,*
Item ut Medea Peliam concoxit ſenem:
Quem medicamento, & ſuis venenis dicitur
Feciſſe rurſus ex ſene adoleſcentulum:
Item ego te faciam. Ba. *eho, an* tu *etiam veneficus?*
Co. *Immo edepol vero hominum ſervator magis.*

75. *Conquiniſcet.*] *Conquiniscere*, decubare eſt: à quo *Conquiniſco.* Eſt enim *conquiniſcere*, cernuum ſe inflectere, vel inclinare, ut faciunt exoneraturi ventrem. Pomponius Attellanarius: *In terra ut cubabas nuda: ad eum ut conquexi, &c.* Hoc etiam *cevere* dicebant, quanquam & hoc ἀντὶ τοῦ ἀσκωλιάζειν accipiebant. *Scalig.* Corrigi volo Plautum è Nonio, ubi extat, *Si conquiniſcet iſtic, ceveto ſimul.* cevere enim idem quod *conquiniſcere*, hoc eſt, inclinari: Itaque ut *oquiniſcere* interdum pathicis attributum, ita ſemper *cevere* de iis dictum. Juvenal. *ego te ceventem Sexte verebor?* Et: *Computat, & cevet.* Perſius: *An Romule ceves.* Martial. *Sed pulcre Nævole ceves.* Gloſſæ, *Cevens*, κύφων. Hujus vocis ignoratio corrupit locum Plauti: repertam enim eam in ſuis libris cum non intelligerent, mutarunt: dein, quia verſus nimium excreſcebat, quidam vocem *ſimul*, rejecere in ſequentem verſum. alii iſtic è verſu ſuſtulerunt. *Mercer.*

76. *Privos cuſtodes dabo.*] *Privi* vetuſte, qui nobis ſinguli. Lucilius:
Culcitulæ accedunt privæ centonibu' binis.
J. Gul.

80. *Ut Medea Peliam concoxit.*] De Æſone hoc traditur, non de Pelia: hunc enim concoquendo necavit. Jocatus igitur eſt & luſit Plautus ſciens. vel eſt hoc μνημονικὸν ἁμάρτημα. *Camer.* Plautus hic de induſtria affectaſſe τὸ πρέπον *Famæ*, quæ plurimum mendi, ſi præſertim de re vetuſtiori ſit, ſecum trahit. Cum enim hæc hiſtoria à vulgo depravate narraretur, Plautus vulgi errorem ſtudio ſequi voluit, ex quo errore plane Proverbium originem traxerat: *Tanquam Peliam recoquere.* quo & Cicero ita utitur. *Freherus.*

Paſſ. quanti imo nummo me coq.

BA. *Hem mane. quanti iſtuc unum me coquinare*
perdoces?
CO. *Quid?* BA. *ut te ſervem, ne quid ſurripias mihi.*
CO. *Si credis, nummo; ſi non, ne mina quidem.*
Sed utrum amicis hodie, an inimicis tuis
Daturus cœnam? BA. *pol ego amicis, ſcilicet.*
CO. *Quin tu illos inimicos potius, quam amicos vocas:*
Nam ego ita convivis cœnam conditam dabo
Hodie, atque ita ſuavitate condiam,
Ut quiſque quicque conditum guſtaverit,
Ipſos ſibi faciam ut digitos prærodat ſuos.
BA. *Quæſo hercle priuſquam quicquam convivis dabit,*
Guſtato tute prius, & diſcipulis dato,
Ut prærodatis voſtras furtificas manus.
CO. *Fortaſſe hæc tu nunc mihi non credas quæ loquor.*
BA. *Moleſtus ne ſis, nimium jam tinnis, non places.*
Hem, illic ego habito. intro huc abi, & cœnam coque
Propere. CO. *quin is accubitum, & convivas cedo.*
Corrumpitur jam cœna. BA. *hem, ſubolem ſis vide!*
Jam hic quoque ſceleſtus; eſt coqui ſublingio.
Profecto quid nunc primum caveam neſcio,
Ita in ædibus ſunt fures: prædo in proxumo eſt.
Jam à me hic vicinus apud forum paulo prius
Pater Calidori opere petivit maxumo,
Ut mihi caverem à Pſeudolo ſervo ſuo,
Neu fidem ei haberem. nam eum circumire in hunc diem,

94. *Ipſos ſibi faciam, &c.*] Cum ſuavitatem alicujus cibi, aut aviditatem eorum, quibus appoſitum iri deberet, Græci oſtendere volebant, ὑπερβολικῶς de illis dicebant, κατεσθίειν δακτύλους. Ariſtoph. in Pythagoreos utitur: immo nos quoque in patrio ſermone. *Vict.*

101. *Et convivas cedo.*] Lego: *convivas cedo.* Ut ita uſurparint Latini *cedo*, quemadmodum hic hactenus ceperunt, animum inducere non poſſum ut credam. Certe exempla nulla proferent: at, ut nos correximus, vel ſexcenta promi poſſunt. Curcul. *Auro contra cedo modeſtum amatorem.* J. Gul.

103. *Eſt coqui ſublingio.*] Quaſi dicat: diſcipulus coci ad lingendas patinas, quam ad obſonia coquenda aptior. *Sublingio, nis*, nomen factum à *ſublingendo*: quomodo alibi *tocullio*, & *turpio* apud Latinos. *Turnebus.* Legendum puto, *coqui ſublingio.* Coquum ſubliguritorem à ſublingendis, & liguriendis patinis. *Coqui ſublingio*, ut *ſcelus viri.* Salmaſ.

5. *Malus*

Ut me ſi poſſet muliere intervorteret,
Eum promiſiſſe firmiter, dixit ſibi,
Seſe abducturum à me dolis Phœnicium.
Nunc ibo intro, atque edicam familiaribus,
Profectò ne quis quicquam credat Pſeudolo.

ACTUS QUARTI SCENA PRIMA.

PSEUDOLUS, SIMIA.

SI unquam quenquam Dî immortales voluere eſſe auxilio adjutum,
Tum me & Calidorum ſervatum volunt eſſe, & lenonem extinctum.
Cum te adjutorem genuere mihi, tam doctum hominem atque aſtutum.
Sed ubi illic eſt? ſumne ego homo inſipiens, qui hæc mecum egomet loquor ſolus?
Dedit verba mihi hercle, ut opinor, malus cum malo ſtulte cavi.
Tum pol ego interii, homo ſi ille abiit: neque hoc opus quod volui, ego hodie efficiam.
Sed eccum video verbeream ſtatuam: ut magnifice infert ſeſe!
Hem, te hercle ego circumſpectabam: nimis metuebam male, ne abiiſſes.
SI. *Fuit meum officium ut facerem, fateor.* PS. *ubi reſtiteras?* SI. *ubi mihi libitum eſt.*
PS. *Iſtuc ego jam ſatis ſcio.* SI. *cur ergo quod ſcis, me rogas?* PS. *at hoc volo monere te,*
SI. *Monendus ne me moneat.* PS. *nimis tandem ego abs te contemnor.*

5. M*alus cum malos.*] Ita quidem codex alter: ſed alter *cum malo*, ut & Academiæ noſtræ liber. Quod recte probat Acidalius, & confirmat loco ex Moſtell. 5. 2. *Hercle mihi tecum cavendum eſt.* At Diſſaldeus, *cum malum.* Ecce & qui diſtinguit: *Dedit verba, hercle, mihi, ut opinor, malus cum malo. ſtulte cavi.* At illi non intellexerunt, quid eſſet *cavere cum aliquo.* Senex ait: *tecum mihi cavendum eſt*, id eſt, caute & prudenter agendum. Pſeudolus: *ego malus cum malo ſtulte cavi*, id eſt, parum mihi providi, parum callide cauteque egi. *Gronovius.*

11. *Monendus ne ille moneat.*] Id eſt, *Ne ſus Minervam.* Horat. 1. Epiſt. 17.

Diſce, docendus adhuc quæ cenſet amiculus.

SI. *Quippe ego te ni contemnam, ſtratioticus homo qui cluear?* PS. *jam*
Hoc volo quod occeptum'ſt, agi. SI. *nunquid agere aliud me vides?*
PS. *Ambula ergo cito.* SI. *immo otioſe volo.* PS. *hæc ea occaſio eſt, dum ille dormit,*
Volo tu prior ut occupes adire. SI. *quid properas? placide.*
Ne time. ita ille faxit Juppiter, ut ille palam ibidem aſſiet.
Quiſquis ille eſt, qui adeſt à Milite. nunquam edepol erit ille potior
Harpax, quam ego. habe animum bonum: pulchre ego hanc explicatam tibi rem dabo.
Sic ego illum dolis atque mendaciis in timorem dabo
Militarem advenam, ipſe ſeſe ut neget eum eſſe qui ſiet,
Meque ut eſſe autumet, qui ipſus eſt. PS. *qui poteſt?* SI. *occidis me*
Cum iſtuc rogitas. PS. *ô hominem lepidum! te quoque etiam dolis*
Atque etiam mendaciis, Juppiter te mihi ſervet.
SI. *Immo mihi. ſed vide, ornatus hic, ſatis me condecet?*
PS. *Optume habet.* SI. *eſto.* PS. *tantum tibi boni Dî immortales duint,*
Quantum tu tibi optes. nam ſi exoptem quantum dignus, tantum dent,
Minus nihilo eſt. neque ego hoc homine quenquam vidi magis malum,
Et maleficum. SI. *tun' id mihi?* PS. *taceo. ſed ego quæ tibi dona* Dona bona dabo & fac.
Dabo & faciam, ſi hanc rem ſobrie accuraſſis! SI. *potin' ut taceas?*
MEMOREM *immemorem facit, qui monet quod memor meminit. teneo omnia.*

25. *Tantum tibi boni.*] Pæn. act. 5.2. *Dii dent tibi omnes, quæ velis.* Quæ proverbialiter extuliſſe veteres conſtat. V. N. Stich. 2. 2.

29. *Sobrie accuraſſis.*] *Sobrie fieri* dicitur, quidquid cum cura & diligentia exquiſita aggredimur. *Gruter.*

31. *Me-*

In pectore condita ſunt, meditati ſunt doli docte. PS. *probus hic eſt*
Homo. SI. *neque hic eſt, neque ego.* PS. *at vide ne titubes.* SI, *potin' ut taceas?*
PS. *Ita me Dii ament.* SI. *ita non facient, mera jam mendacia fundes.*
PS. *Ut ego ob tuam, Simia, perfidiam te amo & metuo, & magnifico!*
SI. *Ego iſtuc aliis dare condidici. mihi obtrudere non potes palpum.*
PS. *Ut ego te hodie accipiam lepide, ubi effeceris hoc opus!* SI. *ha ha he!*
PS. *Lepido victu, vino, unguentis, & inter pocula pulpamentis,*
Ibidem una aderit mulier lepida, tibi ſavia ſuper ſavia quæ det.
SI. *Lepide accipis me.* PS. *immo ſi efficis, tum faxo magis dicas.*
SI. *Niſi effecero, cruciabiliter carnufex me accipito.*
Sed propera mihi monſtrare ubi oſtium lenonis ædium.
PS. *Tertium hoc eſt.* SI. *ſt! tace, ædes hiſcunt.* PS. *credo animo male'ſt*
Ædibus. SI. *quid jam?* PS. *quia edepol ipſum Lenonem evomunt.*
SI. *Illiccine eſt?* PS. *illic eſt.* SI. *mala merx eſt.* PS. *illuc ſis vide:*
Non prorſus, verum ex tranſvorſo cedit, quaſi cancer ſolet.

31. *Meditati ſunt.*] Μεμελετημένοι. paſſive. Priſcian. lib. 8.

35. *Palpum.*] *Obtrudere palpum*, eſt arte fucoque decipere. hinc *palpari*, adulari: & *palpones*, adulatores. Tractum ab equiſonibus.

40. *Carnufex me accipito.*] Ambiguitas jocum parit. nam *accipito* perſonæ ſecundæ & tertiæ eſt, dumque hac carnificem imprecatur ſibi, ſimul illa carnificem ipſum appellat Pſeudolum. *Acidalius.*

44. *Mala merx eſt.*] *Merx mala*, de homine, aut re nihili. *J. Gul.*

45. *Non prorſus.*] Fortaſſe Leno aliquid ſervis imperabat domo exiens: atque ideo non adverſa fronte, ſed ſecundum parietem tranſverſus egrediebatur. *Lambin.* Apparet Varroni in animo hunc locum fuiſſe, lib. 6. de L. Lat. *Ut tranſverſus cedit, quaſi cancer; non prorſus, ut homo.* Eſt igitur *prorſus*, ὀρθῶς; & *tranſverſus*, πλάγιος. niſi Varro etiam *prorſus* accepit, ut nomen. *Camer.* Immo, *prorſus* nihil plane à *proverſus* differt. ita *quorſum* eſt *quoverſum*: *horſum*, *hoc verſum*: *aliorſum*, *alioverſum*. idem hoc eſt, quod Caſin. act. 2. ſcen. 8. *imitari nepam.* intelligit καρκίνον λοξοβάτην, ut in Epigram. Græco. *Scalig.*

ACTUS QUARTI SCENA SECUNDA.

BALLIO, PSEUDOLUS, SYCOPHANTA.

MInus malum hunc hominem eſſe opinor, quam eſſe cenſebam coquum:
Nam nihil etiam dum harpagavit, præter cyathum & cantharum.
PS. *Heus tu, nunc occaſio eſt & tempus.* SY. *tecum ſentio.*
PS. *Ingredere in viam doloſe. & ego hic in inſidiis ero.* 7 Gul. doloſe, i, ego hic.
SY. *Habui numerum ſedulo, hoc eſt ſextum à porta proxumum*
Angiportum, in id angiportum me devorti juſſerat;
Quotumas ædes dixerit, id ego admodum incerto ſcio.
BA. *Quis hic homo chlamydatus eſt, aut unde eſt, aut quem quæritat?*
Peregrina facies videtur hominis, atque ignobilis.
SY. *Sed eccum, qui ex incerto faciet mihi, quod quæro certius.*
BA. *Ad me adit recta: unde ego hominem hunc eſſe dicam gentium!*
SY. *Heus tu, qui cum hirquinâ aſtas barbâ, reſponde quod rogo.*
BA. *Eho, an non prius ſalutas?* SY. *nulla eſt mihi ſalus dataria.*
BA. *Nam pol hinc tantundem accipies.* PS. *jam inde à principio probi.*
SY. *Ecquem in angiporto hoc hominem tu noviſti? te rogo.*
BA. *Egomet me,* SY. *pauci iſtuc faciunt homines, quod tu prædicas.*
Nam in foro VIX DECIMUS quiſque eſt, qui ipſus ſeſe noverit.
PS. *Salvos ſum: jam philoſophatur.* SY. *hominem ego hic quæro malum,*
Legirupam, impium, perjurum, atque improbum. BA. *me quæritat:*
Nam illa ſunt cognomenta, nomen ſi memoret modo.

8. CHlamydatus.] Ita Sc. 7. *Chlamydate, &c. Chlamys*, viatoria veſtis eſt: & hinc *Chlamydatos*, qui peregre advenirent, ab habitu fere vocabant.

23. *Per-*

Quid eſt ei homini nomen? SY. *Leno Ballio.* BA. *ſcivin' ego?*
Ipſe ego is ſum adoleſcens, quem tu quæritas. SY. *tune es Ballio?*
BA. *Ego enimvero is ſum.* SY. *ut veſtitus eſt perfoſſor parietum!*
BA. *Credo in tenebris conſpicatus ſi ſis me, abſtineas manum.*
SY. *Herus meus tibi me ſalutem multam voluit dicere.*
Hanc epiſtolam accipe à me; hanc me tibi juſſit dare.
BA. *Quis is homo eſt qui juſſit?* PS. *perii, nunc homo in medio luto eſt,*
Nomen neſcit. hæret hæc res. BA. *quem hanc miſiſſe ad me autumas?*
SY. *Noſce imaginem, tute ejus nomen memorato mihi,*
Ut ſciam te Ballionem eſſe ipſum. BA. *cedo mihi epiſtolam.*
SY. *Accipe: cognoſce ſignum.* BA. *oho! Polymachæroplacides,* Salm. Polymachæroplagides.
Purus putus eſt ipſus: novi: heus! SY. *Polymachæroplacides*
Nomen eſt. ſcio jam tibi me recte dediſſe epiſtolam:
Poſtquam Polymachæroplacidæ elocutus nomen es.
BA. *Sed quid agit is?* SY. *quod homo edepol fortis, atque bellator probus.*
Sed propere hanc pellegere quæſo epiſtolam, ita negotium eſt,
Atque accipere argentum actutum, mulieremque mihi emittere.

23. *Perfoſſor parietum!*] Τοιχωρύχος. Cic. in Vatin. *Licet impune per me parietes in adoleſcentia perfoderis, vicinos compilaris, matrem verberaris.* Iidem & *Effractores* JCtis dicti: item *vecticularii*, quod *vecte*, id eſt palo verreo, muros furandi gratia perfodiant. atque hi *vecticulariam facere* dicuntur & eorum vita *vecticularia.* Hinc & Thraſo Ter. Donacem cum *vecti venire jubet ad ædium expugnationem.* Porro, veteres Lenonibus verſicolorem habitum attribuere, atque eoſdem raſo capite & calvos in Scenam induxerunt. *Turneb.*

27. *In medio luto eſt.*] Id eſt, non poteſt ſe expedire. *Lambin.*

28. *Hæret hæc res.*] V. N. Amph. 2. 2.

31. *Cognoſce ſignum.*] Linum fuit vinculum, quo epiſtola obligabatur: & cui ſignum ipſum impoſitum impreſſumque. Nec epiſtolam aperire fuit, niſi illo ſoluto. Inde *linum incidere*, apud Cic. & paſſiva vulgataque phraſis, *Solvere epiſtolam.* Fere autem ſignum cum eo fractum: ideoque jubebant ſemper ante apertionem ſigna agnoſci, fidei cauſſa. ita & Cic. in Catil. *oſtendi tabellas Lentulo, & quæſivi, cognoſceretne ſignum?* Lipſ.

32. *Purus putus.*] *Putum pro puro dicebant: unde, putatæ vites; quod cum id, quod impedimento erat deciſum eſt, remanent pura.* Feſtus.

Nam neceſſe hodie Sicyoni me eſſe, aut cras mortem exequi,
Ita herus meus eſt imperioſus. BA. *novi, notis prædicas.*
SY. *Propera pellegere epiſtolam ergo.* BA. *id ago, ſi taceas modo.*
Miles lenoni Ballioni epiſtolam
Conſcriptam mittit Polymacharoplacides,
Imaginem obſignatam: quæ inter nos duo — *J. Gul. imagine obſig.*
Convenit olim. SY. *ſymbolum eſt in epiſtolâ.*
BA. *Video, & cognoſco ſignum. ſed in epiſtola*
Nullam ſalutem mittere ne ſcriptam ſolet?
SY. *Ita militaris diſciplina eſt, Ballio:*
Manu ſalutem mittunt benevolentibus;
Eâdem malam rem mittunt malevolentibus.
Sed ut occepiſti, perge operam experirier, — *Lipſ. opera experirier.*
Quid epiſtola iſta narret. BA. *auſculta modo.*
Harpax calator meus eſt, ad te qui venit.
Tune is es Harpax? SY. *ego ſum, atque ipſe Harpax quidem.*
BA. *Qui epiſtolam iſtam fert, ab eo argentum accipi,*
Et cum eo ſimitu mulierem mitti volo.
Salutem ſcriptam dignum eſt dignis mittere:
Te ſi arbitrarem dignum, miſiſſem tibi.
SY. *Quid nunc?* BA. *argentum des; abducas mulierem.*
SY. *Uter remoratur?* BA. *quin ſequere ergo intro.* SY. *ſequor.*

52. *Calator.*] Feſtus: *Calatores dicebantur ſervi, ἀπὸ τοῦ καλεῖν, quod eſt vocare: quia ſemper vocari poſſent, ob neceßitatem ſervitutis.* Calatores, ἀκόλουθοι ἱερέων, δοῦλοι δημόσιοι. *Calator, κλήτωρ.* Gloſſæ Græcorum. Ita Iſidorus: *Calator, miniſter ſacrorum.* Et erant libertini, ut patet ex Tacito. *Scalig.*

ACTUS QUARTI SCENA TERTIA.

PSEUDOLUS.

PEjorem ego hominem magiſque vorſute malum
Nunquam edepol quenquam vidi, quam hic eſt Simia.
Nimiſque ego illum hominem metuo & formido male,
Ne malus item erga me ſit, ut erga illum fuit,
Ne in re ſecunda nunc mihi obvortat cornua,
Si occaſionem capſit, qui fiet malus.

Atque

Atque edepol equidem nolo: nam illi bene volo.
Nunc in metu ſum maxumo, triplici modo.
Primum omnium jam hunc comparem metuo mecum,
Ne deſerat me; atque ad hoſtis tranſeat.
Metuo autem ne herus redeat etiam dum à foro, J.Gul. etiam domum à foro.
Ne capta præda capti prædones fuant.
Cum hæc metuo, metuo ne ille huc Harpax adveniat,
Priuſquam hinc hic Harpax abierit cum muliere.
Perii hercle! nimium tarde egrediuntur foras.
Cor colligatis vaſis exſpectat meum,
Si non educat mulierem ſecum ſimul,
Ut exulatum ex pectore aufugiat meo.
Victor ſum: vici cautos cuſtodes meos.

9. C*omparem.*] *Compar*, cujuſvis rei aut muneris ſocius. unde & *conjuges*, qui divinæ & humanæ domus ſocii ſunt, *Compares* vocat Plinius l. 18. *Lang.*

16. *Cor colligatis vaſis.*] Sumptum à re militari, ubi vaſa colligunt aut ornantes fugam aut caſtra mutantes. *Douza.*

ACTUS QUARTI SCENA QUARTA.

SYCOPHANTA, PSEUDOLUS.

NE plora: neſcis ut res ſit Phœnicium,
Verum haud multo poſt faxo ſcibis accubans.
Non ego te ad illum duco dentatum virum
Macedonienſem, qui te nunc flentem facit.
Quojam eſſe te vis maxume, ad eum duco te.
Calidorum haud multo poſt faxo amplexabere.
PS. *Quid tu intus quæſo deſediſti? quamdiu*
Mihi cor retunſum'ſt oppugnando pectore!
SY. *Occaſionem repperiſti, verbero,*
Ubi perconteris me inſidiis hoſtilibus:
Quin hinc metimur gradibus militariis.

3. D*entatum.*] Vel magnis dentibus; vel mordacem. *Lambin.*

7. *Quid tu intus.*] Lego:
Quid tu intus quæſo deſediſti tam diu?
Mihi cor retunſum'ſt (pro *retunſum eſt*) *oppugnando pectore.*

dum expecto rectene an perperam negotium peregeris, de abducenda virgine à lenone, ita mihi palpitando cor pectus tudit, ut jam ipſum penitus retuſum ſit. *Diſſald.*

11. *Quin hinc metimur.*] Neque le-

Ps. *Atque edepol, quanquam nequam homo es, recte mones:*
Ite hác triumphi ad cantharum recta via.

ctio vulgata, neque aliorum emendationes mihi probæ videntur. Non enim putem Latine ſimpliciter dici poſſe, *metimur*, ut *via* ſubintelligatur. De novis lectionibus, quas alii fingunt, nihil opus eſt dicere. Sunt enim palam improbæ. Lego; *Quin hincmet imus gradibus militaribus*; nulla prope mutatione. Nihil obſtare video, quo minus *hincmet*, quam *tanquammet*, quod in Curculione Plauti legitur, & ejuſmodi alia, dici poſſit. Porro *gradus militares* ſunt, quibus olim ex militiæ diſciplina iter facere miles ſolebat. Horis quinque æſtivis xx. millia paſſuum emetiri tenebatur, ut Vegerius docet. *Boxhorn.* Si *hincmet* dicitur ut *ipſemet*, aut *ſemet*, non dubium eſt quin ſit vera lectio, quam excogitavit doctiſſ. Boxhornius; *Quin hincmet imus.* Legebam olim: *Viam hinc metimur gradibus militaribus.* Si legitur, *Quin hinc metimur*, ſubintelligendum erit, *viam.* Salmaſ. *Quin hinc metimur.*] Cum ita ſuſpenderet ſententiam ſuam ὁ πάνυ, non ignorabat ſolum ſanum eſſe, quod habent omnes libri: *Quin hinc metimur*, nempe *viam*, & tam Latinum eſſe, *Hinc metimur*, quam non Latinum, *Hincmet imus.* Sed dedit conſultori, ne inepte videretur interrogaſſe. In Curculion. 5. 2. 29. videbis apud Gruterum, Cam. pariter & Lang. habere; *tanquam me & genium meum*, non *tanquammet*. Τὸ *viam* eodem modo intelligi vult Rud. 1. 2. *Si ad ſaxum quo capeſſit, deorſum cadas, Errationis feceris compendium.* Adde quæ diximus ad Liv. 38. 17. *Gronov.*

ACTUS QUARTI SCENA QUINTA.

BALLIO.

HAhæ! nunc demum mihi animus in tuto eſt loco,
Poſtquam iſte hinc abiit, atque abduxit mulierem.
Mihi libet nunc venire Pſeudolum, ſcelerum caput,
Et abducere à me mulierem fallaciis.
Conceptis hercle verbis ſatis certo ſcio.
Ego perjurare mavellem me millies, Ketter. perbitare id eſt, perire.
Quam mihi illum verba per deridiculum dare.
Nunc deridebo hercle hominem, ſi convenero.
Verum in piſtrinum, credo, ut convenit, fore.
Nunc ego Simonem mihi obviam veniat velim,
Ut mea lætitia lætus promiſcam ſiet.

ACTUS

ACTUS QUARTI SCENA SEXTA.

SIMO, BALLIO.

VIſo quid rerum meus Ulyſſes egerit,
Jamne habeat ſignum ex arce Ballionia.
BA. *O fortunate, cedo fortunatam manum,*
Simo! SI. *quid eſt?* BA. *jam.* SI. *quid jam?* BA. *nihil eſt*
quod metuas. SI. *quid eſt,*
Venitne homo ad te? BA. *non.* SI. *quid eſt igitur boni?*
BA. *Minæ viginti ſanæ ac ſalvæ ſunt tibi,*
Hodie quas abs te inde eſt inſtipulatus Pſeudolus. (Triſt. abs te eſt inſtipulatus. Cam. inde eſt ſtipulatus.)
SI. *Velim quidem hercle.* BA. *roga me viginti minas.*
Si ille hodie illa ſit potitus muliere,
Sive eam tuo gnato hodie, ut promiſit, dabit:
Rogato hercle obſecro: geſtio promittere.
Omnibus modis tibi eſſe rem ut ſalvam ſcias,
Atque etiam habeto mulierem dono tibi.
SI. *Nullum periclum eſt, quod ſciam, ſtipularier.*
Ut concepiſti verba, Viginti minas
Dabin? BA. *dabuntur.* SI. *hoc quidem actum'ſt haud male.*
Sed hominem conveniſtin'? BA. *immo ambos ſimul.*
SI. *Quid ait? quid narrat? quæſo, quid dicit tibi?*
BA. *Nugas theatri, verba quæ in Comœdiis*
Solent Lenoni dici, quæ pueri ſciunt:
Malum & ſceleſtum & perjurum ajebat eſſe me.
SI. *Pol haud mentitu'ſt.* BA. *ergo haud iratus fui,*
Nam QUANTI REFERT TE nec recte dicere,
Qui nihili faciat, quique inficias non eat?

2. S*ignum.*] Phœnicium ut olim Ulyſſes ex arce Trojana Palladium. Vide notas Bacch. act. 4. ſc. 9.

7. *Abs te inde eſt ſtipulatus.*] Lego: *ab te induſtipulatus*, id eſt, inſtipulatus. *Scriverius.*

14. *Nullum periculum.*] Qui enim *ſtipulatur*, ſe ipſe non obligat, niſi accedat *reſtipulatio.* Paſſer.

22. *Mentitu'ſt.*] V. N. Mercat. act. 5. 2. *Ergo haud iratus.*] *Ergo*, id eſt, ob eam cauſſam, quod non mentitus fuerit. *Gruterus.*

23. *Nec recte dicere.*] Eſt male dicere, κ͂ λιτότητα. V. N. Bacch. 4.

31. *Qui*

SI. *Quid eſt quod non metuas ab eo? id audire expeto.*
BA. *Quia nunquam ab me abducet mulierem jam, nec poteſt.*
Meminiſtine tibi me dudum dicere,
Eam veniſſe militi Macedonio?
SI. *Memini.* BA. *hem, illius ſervos huc ad me argentum attulit,*
Et obſignatum ſymbolum. SI. *quid poſtea?*
BA. *Qui inter me atque illum militem convenerat:*
Is ſecum abduxit mulierem haud multo prius.
SI. *Bonan' fide iſtuc dicis?* BA. *unde ea ſit mihi?*
SI. *Vide modo ne illic ſit contechnatus quippiam.*
BA. *Epiſtola atque imago me certum facit.*
Quin jam quidem illam in Sicyonem ex urbe adduxit modo.
SI. *Bene hercle factum. quid ego ceſſo Pſeudolum*
Facere, ut det nomen ad molarum coloniam?
Sed quis hic homo eſt chlamydatus? BA. *non edepol ſcio,*
Niſi ut obſervemus quo eat, aut quam rem gerat.

31. *Qui inter me, &c.*] Ad ſymbolum referatur.

38. *Ad molarum coloniam.*] Alludit ad morem Rom. quo, qui educendi erant in aliquam coloniam, in eam nomen dabant. Sic Aſin. 2. 2. *O catenarum colone!* Et *Coloniæ* nomen paſſim in noſtro, & apud JCtos, pro quavis etiam habitatione & conductione coloni ſeu domicilii ſumitur. *Sc. Gentil.*

ACTUS QUARTI SCENA SEPTIMA.

HARPAX, SIMO, BALLIO.

MAlus & nequam eſt homo, qui nihili imperium heri
Sui ſervos facit. NIHILI EST autem, ſuum
Qui officium facere immemor eſt, niſi adeo monitus.
Nam qui liberos eſſe ilico ſe arbitrantur,
Ex conſpectu heri ſi ſui ſe abdiderunt,
Luxuriantur, luſtrantur, comedunt quod
Habent, ii nomen diu ſervitutis ferunt:

Nov. Luxantur, luſtr. Grut. Comedunt quod habent, quod non Habent, ii non.

6. L*Uſtrantur.*] *Luſtro, luſtronis*, eſt, qui in luſtris patrita & avita abſumit. Nævius: *Peſſumarum peſſume, audax, ganeo, luſtro, aleo.* Et verbum *Luſtrari* Lucilius:

Quem ſumptum facis in luſtris circa oppida luſtrans.

Et *luſtramentum* apud JCtum ἀσέλγεια, ἀφροδισιασμός. *Scalig. Comedunt quod habent.*] Non eſt neceſſe mutari diſtinctio-

Nec boni ingenii quicquam in his ineſt, niſi ut im-
Probis ſe artibus teneant. cum his mihi nec locus, nec ſermo
Convenit, neque his unquam nobilis fui.
Ego ut mihi imperatum eſt, etſi abeſt, hic adeſſe herum
Arbitror. nunc ego illum metuo, cum hic non adeſt;
Ne cum aſſiet, metuam, ei rei operam dabo.
Nam me *in taberna uſque adhuc ſineret Syrus,*
Quoi dedi ſymbolum : manſi ut juſſerat:
Leno ubi eſſet domi, me ajebat arceſſere.
Verum ubi is non venit, nec vocat, venio huc ultro,
Ut ſciam quid rei ſiet : ne illic homo me ludificetur.
Neque quicquam eſt melius, quam ut hoc pultem, atque ali-
quem
Evocem huc intus. Leno argentum hoc volo à me accipiat,
Atque amittat mulierem mecum ſimul.
BA. *Heus tu?* SI. *quid vis?* BA. *hic homo meu'ſt.* SI. *quî dum.*
BA. *quia*
Præda hæc mea eſt: ſcortum quærit, habet argentum.
Jam admordere hunc mihi lubet.
SI. *Jamne illum comeſurus es?* BA. *dum recens eſt,*
Dum datur, dum calet, devorari decet: nam
Boni viri me pauperant, improbi alunt.
Augent rem meam mali : populi ſtrenui
Damno *mihi, improbi uſui ſunt.* SI. *malum,*
Quod tibi dei dabunt, qui ſic ſceleſtus.
HA. *Me nunc commoror, cum has fores non ferio,*
Ut ſciam ſitne Ballio domi. BA. *Venus mihi hæc*
Bona dat, cum hos huc adigit lucriſugas, damni

ctionem, & referri id *quod habent* ad ſequens *nomen.* Servi comedunt, quod habent dum peculium ſuum turbicinantur. *Salmaſ.*

29. *Damno mihi.*] Tò *damno* ſupplementum eſt Camerarii. Gruterus pro eodem facit *innſui.* Neutrum in ſcriptis ullis aut editis antiquis repererunt. Acad. *populi ſtrenui mihi improbi uſui ſunt:* Nos diſtinctionem modo & literam mutamus unam: imo ſi grave eſt, ne literam quidem: *Boni viri me pauperant, improbi alunt, Augent rem meam. mali populi ſtrenui mihi, improbi uſui ſunt.* Potes & eadem interpunctione: *mali populi ſtrenui.* Strenui, inquit, mihi ſunt mali, id eſt, inutiles & non boni: improbi mihi ſunt uſui. *Gronovius.*

34. Bell

Cupidos, qui ſe ſuamque ætatem bene curant;
Edunt, bibunt, ſcortantur. illi ſunt alio ingenio atque tu.
Qui neque tibi bene eſſe patere, & illis, quibus eſt, invides.
HA. *Heus, ubi eſtis vos?* BA. *hic quidem ad me recta habet rectam viam.*
HA. *Heus, ubi eſtis vos?* BA. *heus, adoleſcens, quid iſtic debetur tibi?*
Bene ego ab hoc prædatus ibo: novi; bona ſcæva eſt mihi.
HA. *Ecquis hoc aperit?* BA. *heus chlamydate, quid iſtic debetur tibi?*
HA. *Ædium dominum lenonem Ballionem quærito.*
BA. *Quiſquis es, adoleſcens, operam fac compendi quærere.*
HA. *Quid jam?* BA. *quia te ipſus coram præſens præſentem videt.*
HA. *Tun' is es?* SI. *chlamydate, cave ſis tibi à curio infortunio,*
Atque in hunc intende digitum: hic Leno eſt. BA. *at hic eſt vir probus.*
Sed tu, bone vir, flagitare ſæpe clamore in foro,
Cum libella nuſquam eſt; niſi quid Leno hic ſubvenit tibi.
HA. *Quin tu mecum fabulare?* BA. *fabulor. quid vis tibi?*
HA. *Argentum accipias.* BA. *jamdudum, ſi des, porrexi manum.*
HA. *Accipe: hîc ſunt quinque argenti lectæ numeratæ minæ.*

34. *Bene curant.*] *Curandi* verbo, ut & *Præbendi*, in rebus vitæ ac victui neceſſariis utebantur. Apul. *prolixe quam curabat!* id eſt, quam benigne & opipare excipiebat! Cic. *ſe curare.* Ter. Adelph. *Curaſti te molliter.*

39. *Bona ſcæva.*] *Scævum à Græcis; qui ſcævum dicunt ſiniſtrum. Varro: -- ne quid obſit bonæ ſcævæ cauſſa. Inde Scævola appellatus; à ſiniſtra: quod quæ ſiniſtra ſunt, bona auſpicia eſſe exiſtimantur, à quo dicuntur Comitia; aliud ex, quod ſit ex ſiniſtra, ſcæva.* Feſtus. Vide N. Epid. 2. 2.

44. *A curio infortunio.*] Non probo *cracio infortunio* legi, pro *curio*. Nec enim veriſimile videtur, vocem adeo notam mutatam fuiſſe à correctoribus in eam quæ difficilioris eſſet intellectus. *Curius* à cura. Ita *agnum curionem* ſupra dixit pro macro, quia præ curis emaciantur homines. Ita hoc loco *curium infortunium* dixit, quo macer reddi poſſit iſte, qui tam ſollicite quæreret, ubi eſſet Ballio leno. *Salmaſ.*

45. *Digitum.*] Martialis 2. 8. *Rideto multum, qui te Sextille cinædum, Dixerit & digitum porrigito medium.* Idem 7. 70. *Oſtendi digitum, ſed impudicum, Alconti.* Juvenalis: *cum Fortunæ ipſe minaci Mandaret laqueum, mediumque oſtenderet unguem.*

Hoc tibi herus me juſſit ferre Polimacharoplacides.
Quod deberet, atque ut mecum mitteres Phœnicium.
BA. *Herus tuus?* HA. *ita dico.* BA. *miles?* HA. *ita loquor.*
BA. *Macedonius?*
HA. *Admodum, inquam.* BA. *te ad me miſit Polymacharoplacides?*
HA. *Vera memoras.* BA. *hoc argentum ut mihi dares?* HA. *ſi tu quidem es,*
Leno Ballio. BA. *atque ut à me mulierem abduceres?* HA. *ita.*
BA. *Phœniciumne eſſe dixit?* HA. *recte meminiſti.* BA. *mane:*
Jam redeo ad te. HA. *at maturate propera. nam propero: vides*
Jam die multum eſſe? BA. *video: hunc advocare etiam volo.*
Mane modo iſtic: jam revortar ad te, quid nunc fiet, Simo?
Quid agimus? manifeſto hunc hominem teneo, qui argentum attulit.
SI. *Quid jam?* BA. *an neſcis quæ ſit hæc res?* SI. *juxta cum ignariſſumis.*
BA. *Edepol hominem verberonem Pſeudolum: ut docte dolum*
Commentu'ſt! tantundem argenti, quantum miles debuit,
Dedit huic, atque hominem exornavit, mulierem qui arceſſeret.
Pſeudolus tuus allegavit hunc, quaſi à Macedonio
Milite eſſet. SI. *habeſne argentum ab homine?* BA. *rogitas, quod vides?*
SI. *Heus, memento ergo dimidium iſthinc mihi de præda dare:*
Commune iſtuc eſſe oportet. BA. *quid, malum? id totum tuum eſt.*

59. *Die.*] Hæc loquutio valde antiquis familiaris; *dies multum præteriit: jam diei multum eſt*, Græci πολλὸν τῆς ἡμέρας. *Die*, ἀρχαϊκῶς pro diei. Ut apud Poëtam, *Libra die ſomniaque pares*. Et alio loco, *lætitiamque die*. Salmaſ.

62. *Juxta cum ignariſſumis.*] Æque neſcio ac ignariſſimi. Vide N. Aulul. act. 4. 7.

69. *Quid, malum?*] Jocus. *Malum* interjectiva particula, in indignatione ſolemnis. ſed & damnum & cruciatum notat. dumque hoc dicere videtur; Quid adeo commune lucrum iſtuc poſtulas? totum id quidem eſt tuum. illud interim dicit: Quid commune tibi poſtulas mecum? Malum? id vero totum tuum ſit, nec mihi partem inde peto. *Acidal.*

78. Al-

Ha. *Quam mox mihi operam das?* Ba. *tibi do equidem. quid nunc mihi es auctor, Simo?*
Si. *Exploratorem hunc faciamus ludo ſuppoſiticium.*
Ba. *Adeo, donicum ipſus ſeſe ludos fieri ſenſerit:*
Sequere. quid ais? nempe tu illius ſervos es? Ha. *planiſſume.*
Ba. *Quanti te emit?* Ha. *ſuarum in pugna virium victoria.*
Nam ego eram domi imperator ſummus in patria mea.
Ba. *An etiam ille unquam expugnavit carcerem patriam tuam?*
Ha. CONTUMELIAM *ſi dices, audies.* Ba. *quotumo die*
Ex Sicyone huc perveniſti? Ha. *altero ad meridiem.*
Ba. *Strenue me hercle iſti. quamvis pernix hic eſt homo!*
Ubi ſuram aſpicias, ſcias poſſe eum gerere craſſas compedes.
Quid ais? tune etiam cubitare ſolitus es in cunis puer?
Si. *Scilicet.* Ba. *etiamne facere ſolitus es. ſcin' quid loquar?*
Si. *Scilicet ſolitum eſſe.* Ha. *ſanine eſtis?* Ba. *quid hoc, quod te rogo?*
Noctu in vigiliam quando ibat miles, tum tu ibas ſimul?
Conveniebatne in vaginam tuam machæra militis?
Ha. *I in malam crucem.* Ba. *ire licebit tibi tamen hodie tempori.*
Ha. *Quin tu mulierem mihi emittis, aut reddis argentum?*
Ba. *mane.*

78. *Altero ad meridiem.*] Uno die integro & dimidio.

81. *In cunis puer.*] Hæc partim male corrigunt, partim non bene intelligunt docti viri. Nec enim obſcœnitatis ſignificatio in eo eſt, quod *cunæ* vocabulum alludat, ad eam vocem quæ honeſte nominari non poteſt, qua fœminæ ſunt; ſed ad ſolam cunarum motitationem reſpicit Comicus: *tune etiam cubitare ſolitus es in cunis puer?* id eſt, *tune etiam moveri ſolitus es?* hoc eſt, κινεῖσθαι. quo ſenſu κινεῖν Græci accipiant, ſolos eos latet, qui Græca vel primoribus labris nondum attigerunt. *Salmaſ.*

82. *Etiamne facere ſolitus es.*] Maluiſſem; *Scilicet.* Ba. *Etiamne ſolitus es puer? ſcin' quid loquar?* neque enim pueri meritorii faciunt, ſed patiuntur: ignorataque vis illius, *ſolitus.* Ab eadem mente, *conſuetum puerum*, quoque vocat Plautus Aſin. act. 3. ſc. 3. vſ. 113. & Lucret. *canes conſuetos*, abſolute, ſine præterea verbo; exemplo eodem, ſenſu alio. *At conſueta domi catulorum blanda propago, &c.* Gruter.

85. *Conveniebatne.*] Cato 21. cap. *Eo fiſtulam ferream indito, quæ in columellam conveniat & in cupam.* κολεὸς, *vagina.* Et ſane pars illa in nobis, quæ honeſte nominari non poteſt, inde dicta eſt. quo Plautus alludere videtur. *Scalig.*

89. *Hel-*

HA. *Quid, maneam ?* BA. *chlamydem hanc commemores quanti conducta'ſt.* HA. *quid eſt ?*
BA. *Quid meret machæra ?* HA. *helleborum hiſce hominibus eſt opus.*
BA. *Eho!* HA. *mitte.* BA. *quid mercedis petaſus hodie domino demeret ?*
HA. *Quid, domino ? quid ſomniatis ? mea quidem hæc habeo omnia,*
Meo peculio empta. BA. *nempe quod fœmina ſumma ſuſtinet.*
HA. *Uncti hi ſunt ſenes, fricari ſeſe ex antiquo volunt.*
BA. *Reſponde obſecro hercle hoc vero ſerio, quod te rogo :*
Quid meres ? Quantillo argento te conduxit Pſeudolus ?
HA. *Qui iſtic Pſeudolu'ſt ?* BA. *præceptor tuus, qui te hanc fallaciam*
Docuit, ut fallaciis hinc à me mulierem abduceres.
HA. *Quem tu Pſeudolum, quas tu mihi prædicas fallacias ?*
Quem ego hominem nullius coloris novi. BA. *non tu iſtinc abis ?*

89. *Helleborum hiſce.*] Elleborum inſaniæ curandæ perutilem eſſe, norunt Medici. Rud. *Ellebroſus ſum. G. at ego cerritus.* Hor. 2. Sat. 3.

Danda eſt ellebori multo pars maxima avaris. Turneb.

92. *Meo peculio.*] Ad eam rem dictum etiam in Phallicis : *Pulcre penſilibus peculiati.* Petronius in Satyrico Maſſilienſi: *prolatoque peculio ſtuprum rogare cœpit.* In vita Heliogabali leguntur *homines bene vaſati & majoris peculii.* *Vaſa* quoque in eam partem dicebant. Unde *vaſati* Lampridio, qui in Phallicis *bene peculiati.* Alludit Pl. Pœnulo :

Facio quod manifeſto mœchi haud ferme ſolent.

Mi: Quid eſt? St. refero vaſa ſalva. Græcorum imitatio. nam apud Medicos ea pars τὸ σκεῦος vocatur. Dicebant & *Res.* Arnobius lib. 5. *Artificii curas tum rebus adhibuiſſe perituris*, id eſt, genitalibus. in eodem : *Ocriculam imperaviſſe capiat, ut intelligeret, & cognoſceret, quid ſibi res vellent.* Loquitur de illis veretris quæ in foco à Tanaquile, aut Tanaquilis ancilla inventa fuerant. Idem in verſione Orphei carminum :

Objecitque oculis formatas inguinibus res.

Etiam in Gallia ità vulgo loquimur, honeſte rem fœdam circumloquentes. *Scal.*

Femina ſumma ſuſtinet.] Ut me breviter abſolvam; *femina* hic non mulierem, ſed *femora* ſignificant: quod cum non intellexiſſent nonnulli, *Suſtinent* in *ſuſtinet* perperam mutarunt. Quam quidem corporis partem ſumma ſuſtinent femina, nemo dubitat. Eam videlicet innuit, quam Graccho Corneliam dicit præbuiſſe Martialis, lib. 11. epigr. 105. Etiam Cælius Curio *femina* hic de interiore coxa interpretatur. *Canter.*

99. *Nullius coloris novi.*] Qui homo mihi plane eſt ita ignotus, ut id, quod nullo colore præditum eſt. Phædrus Fabul. 54. l. 3. *Unde illa ſcivit, niger an albus naſcerer ?* Apul. in Apolog. *Etiam libenter te, nuper uſque albus an ater eſſes, ignoravi.* quot ſummi contemptus indicium.

Nihil eſt hodie hîc Sycophantis quæſtus: proin' tu Pſeudolo
Nuncies, abduxiſſe alium prædam, qui occurrit prior
Harpax. HA. *is quidem edepol Harpax ego ſum.* BA. *immo*
edepol eſſe vis.
Purus putus hic ſycophanta eſt. HA. *ego tibi argentum dedi,*
Et dudum adveniens extemplo ſymbolum ſervo tuo,
Heri imagine obſignatam epiſtolam hîc ante oſtium.
BA. *Meo tu epiſtolam dediſti ſervo? cui ſervo?* HA. *Syro.*
BA. *Non confidit. ſycophanta hic nequam eſt: nugis medita-*
tur male.
Edepol hominem verberonem Pſeudolum, ut docte dolum
Commentu'ſt! tantundem argenti, quantum miles debuit,
Dedit huic, atque hominem exornavit, mulierem qui abdu-
ceret.
Nam illam epiſtolam ipſus verus Harpax huc ad me attulit.
HA. *Harpax ego vocor: ego ſervos ſum Macedonis* *Duez.* Macedonii militis.
militis:
Ego nec ſycophantioſe quicquam ago, nec maleſice,
Neque iſtum Pſeudolum mortalis qui ſit novi, neque ſcio.
SI. *Tu, niſi mirum'ſt, Leno, plane perdidiſti mulierem.*
BA. *Edepol næ iſtuc magis magiſque metuo, cum verba audio.*
SI. *Mihi quoque edepol jamdudum ille Syrus cor perfrige-*
facit.
Symbolum qui hoc accepit: mira ſunt! Pſeudolus *Pr. ed.* ſunt, ni Pſeud.
eſt. eho
Tu! qua facie fuit dudum, cui dediſti ſymbolum?
HA. *Rufus quidam, ventrioſus, craſſis ſuris, ſubniger,*
Magno capite, acutis oculis, ore rubicundo, admodum
Magnis pedibus. SI. *perdidiſti, poſtquam dixiſti pedes.*

107. *Nugis meditatur male.*] Neſcio an ſit Latinum *nugis malitari.* mihi ſine exemplo eſt. Niſi velis ita dictum *nugis meditari*, ut curare amicis, curare rebus alienis, quod alibi annoto. Certe nihil nos vetat legere; *nugas meditatur male.* Ait non eſſe ſatis confidentem, ut probum ſycophantam decet, cumque male meditatas nugas proferre. *Diſſald. Nugis meditatur male.*] Videtur ſcribendum: *Sycophanta hic nequam eſt, nugax, meditatus male.* Non bene edoctus ſuas partes. Perſ. 4. 2. *Satin' eſtis meditati.* 5. 4. *Tragici atque Comici Nunquam æque ſunt meditati.* Aut, ſi malis, *nugas meditatus male.* Gronovius.

122. SI.

Pſeudolus fuit ipſus. BA. *actum eſt de me. jam morior Simo.*
HA. *Hercle haud te ſinam emoriri, niſi argentum mihi redditur,*
Viginti minæ. SI. *atque etiam mihi aliæ viginti minæ.*
BA. *Auferetur id præmium à me, quod promiſi per jocum?*
SI. *DE IMPROBIS viris auferri præmium & prædam decet.*
BA. *Saltem Pſeudolum mihi dedas.* SI. *Pſeudolum ego dedam tibi?*
Quid deliquit? dixin' ab eo tibi ut caveres centies?
BA. *Perdidit me.* SI. *at me viginti modicis mulctavit minis.*
BA. *Quid nunc faciam?* HA. *ſi mihi argentum dederis, te ſuſpendito.*
BA. *Dî te perdant. ſequere ſis me ergo hac ad forum, ut ſolvam.* HA. *ſequor.*
BA. *Hodie ego peregrinos abſolvam, cras agam cum civibus.*
Pſeudolus mihi centuriata habuit capitis comitia,
Qui illum ad me hodie allegavit, mulierem qui abduceret.
Sequere tu nunc, ne exſpectetis dum hac domum redeam via.
Ita res geſta eſt: angiporta hæc certum eſt conſectarier.
HA. *Si graderere tantum, quantum loquere, jam eſſes ad forum.*
BA. *Certum'ſt mihi emortualem facere ex natali die.*

122. SI. *Perdidiſti, poſtquam.*] Hæc cum toto ſequente verſu Ballioni dandum. *Scriverius.*

126. *Quod promiſi per jocum.*] Jus civile ſtipulationes introduxit, & ex ſtipulatu actiones. ideoque ſtipulationes omnes fere ipſo jure ſic ex interrogatione & reſponſione ſubſiſtere intelligebantur, ut ad obligationem, etiam jocandi animo eſſent interpoſitæ, ipſo jure prodeſſent. *Reg.*

130. *Viginti commodis mulctavit minis.*] Ita poſt Lambinianam legunt ſequentes omnes editiones. At certum eſt, *commodis* non à libris ſed Lambino eſſe. Neque minus certum mihi eſt, eam lectionem nulla ratione defendi poſſe. Minæ, quibus quis mulctatur, non commodæ ſunt, ſed incommodæ. Veterr. lib. & Edd. habent *modicis.* Sed nec illud hic locum habet. Non enim Simo dicere vult: modicis, ſed immodicis minis eſſe mulctatum. Et omnino legendum puto; *immodicis.* Litera poſtrema vocis præcedentis, *viginti*, abſtulit ſequenti eandem litteram, nempe *i*, quomodo contracte ſcribitur *in* vel *im.* Sic ex *immodicis* factum eſt *modicis*, pro quo *immodicis* reſtituendum. Dicit autem ſe viginti mulctatum minis, nimium & ſupra modum eſſe mulctatum. *Boxhorn.* Sed vide Scaligerum de re nummaria pag. 25.

134. *Centuriata habuit, &c.*] Significat Pſeudoli conſilia omnibus artibus fuiſſe inſtructiſſima & callidiſſima. Alludit ad *Comitia centuriata*, quæ erant omnium maxima. *Curiata* enim & *Tributa* erant minora. *Lamb.*

ACTUS QUARTI SCENA OCTAVA.

SIMO.

Bene ego illum tetigi, bene autem ſervos inimicum ſuum.
Nunc mihi certum eſt, alio pacto Pſeudolo inſidias dare,
Quam in aliis Comœdiis fit, ubi cum ſtimulis aut flagris
Inſidiantur: at ego jam inultus promam viginti minas,
Quas promiſi, ſi effeciſſet, obviam ei ultro deferam.
Nimis illic mortalis doctus, nimis vorſutus, nimis malus.
Superavit Dolum Trojanum atque Ulyſſem Pſeudolus.
Nunc ibo intro, argentum promam: Pſeudolo inſidias dabo.

7. *Superavit Dolum Trojanum.*] *Dolum*, id eſt, Dolonem. Sic *Tranium* dixit pro *Tranionem* Moſtell. act. 1. 3. & *Electri* pro *Electrionis* Prologo Amphitruonis. Quod ſic accipiendum; ut per Dolonem Ballio intelligatur, per Ulyſſem Simo. Quemadmodum enim Dolo ſpeculator in caſtra Græcorum miſſus, ab Ulyſſe, qui & ipſe ſpeculatum venerat, interfectus eſt; ſic & Ballio à Simone factus. *Douza.*

ACTUS QUINTI SCENA PRIMA.

PSEUDOLUS.

Quid hoc? ſiccine hoc fit? pedes, ſtatin' an non?
An id voltis ut me hic jacentem aliquis tollat?
Nam hercle ſi cecidero, voſtrum erit flagitium,
Pergitin' pergere? ah, ſæviendum mihi

1. *Siccine hoc fit.*] *Siccine* forte hic ſecundus caſus eſt, *&* *ſiccuſne.* Pro *fit* ſcript. *ſit.* *Siccine hoc fit?* Eſtne ſobrii & ſicci, pedibus ita vacillare? Ebrii, ubi à poculis abſtinent, & ſolita aggrediuntur, & per ebrietatem impedimenta ſibi objici ſentiunt, mirari fere ſolent ſeſe ſiccos & ſobrios non eſſe. Poteſt tamen ferri lectio vulgata. *Boxh.* Vix eſt ſicci & ſobrii hæc ſcribere. Aſin. 1. 1. *Siccine hoc fit? foras me ex ædibus ejici.* Mirantur ebrii, non, ſe non eſſe ſiccos & ſobrios, ſed ſe plus bibiſſe, & majorem vim vini ſentire, quam putatant. Ut ille in Eunucho: *Attat! data hercle verba ſunt: vicit vinum quod bibi.* Gronovius.

4. *Pergitin' pergere.*] Pergitiſne vacillare? Sic & *Pergere ludos*, *Pergere iter*, *culpam*, *librum*, & hæc talia: pro in itinere, in libro perficiendo, in culpa pergere, eleganter & uſitatiſſime dicitur. *Palmer.* *Ah, ſæviendum mihi hodie eſt.*] Cum in Roveriano codice diſertim legi, *ſedendum*, teſtetur Lipſius; viſus mihi ſum veram lectionem ex his veſtigiis eruiſſe. Pro *ſedendum* reponendum, *ſed eundum.* *Sed eundum mihi Hodie eſt.* Pergitiſne pergere, ô pedes, in cadendo & vacillando? Atqui hodie maxime mihi eundum eſt, veſtro miniſterio opus habeo. *Boxhorn.* Difficile eſt dicere quam orationem tunc habuerit iſte ebrius; nulla enim tam ſtulta fingi poteſt, quin ebrio conveniat. Haud ſcio quam bonus ille Codex Roverii fuerit, ex quo Lipſius prompſit *ſedendum.* Si alii Codices conſentirent, probarem ſane conjecturam Clariſſ. Boxhornii legentis, *ſed eundum eſt.*

Hodie eſt. MAGNUM hoc vitium vino eſt,
Pedes captat primum. luctator doloſu'ſt.
Profecto edepol ego nunc probe abeo madulſa:
Ita victu excurato, ita mundiciis digne ah! Pont. ita mundiciis dignati, Itaque.
Itaque in loco feſtivo ſumus feſtive accepti.
Quid opus me multas agere ambages? hoc
Eſt homini quamobrem vitam amet. hic omnes
Voluptates; in hoc omnes venuſtates ſunt:
Deis proxumum eſſe arbitror. nam ubi amans complexu'ſt
Amantem, ubi labra ad labella adjungit,
Ubi alter alterum bilingui manifeſto
Inter ſe prehendunt: ubi mamma manicula
Opprimitur alia; aut ſi lubet, corpora
Conduplicant; manu candida cantharum dulciferum

eſt mihi. Si *ſæviendum* retineatur ex Camerarii exemplaribus, non alia erit ſententia, quam quæ vulgo affertur; ebrium iſtum ſævire in pedes ſuos voluiſſe, quia officium ſuum facere nollent. Sæviunt etiam qui verbis atrocibus & immoderatis in aliquem utuntur. *Ne ſævi magna ſacerdos* apud Virgilium. Satis bene convenit hæc oratio ebrioſo, & mentis ſuæ impoti. *Salmaſ. Sedendum mihi.*] Sane optimi codices, *ſæviendum.* Quod puto factum ex ignotiore: *cevendum.* Habes ſupra: *ſi conquiniſcet iſtic, ceveto ſimul.* Et ſolet facile ab turpiculis jocum petere. Sic in Caſina; *Faciundum eſt puerile officium, conquiniſcam ad ciſtulam.* Præterea fert vulgaris conſuetudo ſermonis, ut obſcœnis utantur, ubi nihil eſt obſcœni. Ut in illo Catulli: *Pædicabo ego vos, & irrumabo.* Hoc eſt, male habebo. Et *bene me ac diu ſupinum, &c.* Quantum video, oportet me hodie inclinari, cernuari, capite ſiſtere. *Gronovius.*

7. *Abeo madulſa.*] Feſtus: *Madulſa, ebrius: à Græco μαδᾶν deductum: vel quia ſit madidus vino.* Si hoc recte Feſtus, quis hærebit, quin recta mea correctio ſit; *probe habeo madulſa! Probe habeo,* id eſt, pulchre mihi eſt: vel etiam, *Ab eo madulſa.* Lipſius.

15. *Bilingui.*] Μασδαλωτῷ. *Scriverius.*

16. *Manicula.*] Parvam manum interpretantur. At ego jurare auſim, à mala manu hic eſſe, *manicula.* Si de manu ageretur, rectum eſſet *manicula.* Ubi manus manicula opprimitur alia. Cæterum agitur de mamma, ac proinde omnino legendum eſt, *mammicula. Ubi mamma mammicula Opprimitur alia. Mammicula* diminutivum à *mamma*; ut & *mamilla.* A *mamilla* etiam eſſe poſſit *mamillula*, & ſic hic legi. Nihil interim certius, quam aut *mammicula*, aut *mammillula*, quæ duo idem ſignificant, hic eſſe reponendum. Dulce eſt, inquit, ibi eſſe, ubi Veneris frequentantur complexus; ubi mamma alia mammillula ſuaviter premitur. *Boxhornius.* Nihil puto mutandum. Nihil notius in iſtis amantium nequitiis, quam mammillarum *oppreſſiunculæ* & pertractationes. Apud Apollonium de Jaſone & Medea, καλὰ μαρμαίροντα σήθεα παρθενικῆς. At ſi legitur, *mamma mammillula opprimitur alia*, hæc eſſet conduplicatio corporum, de qua ſtatim ſequitur; *aut ſi lubet, corpora conduplicant.* Salmaſ.

18. *Manu candida.*] Hæc veterum librorum ſcriptura eſt, quam non debuerant mutare viri docti. Conſtructio eſt

Propinare amiciſſumam amicitiam : neque ibi eſſe alium alii
Odio, ibi nec moleſtum, nec ſermonibus morologis uti :
Unguenta, atque odores lemniſcos, corollas dari dapſiles.
Non enim parcipromi victu cætero, ne quis me roget
Hoc ego modo, atque herus minor hanc diem ſumpſimus prothyme,
Poſtquam opus meum, ut volui, omne perpetravi, hoſtibus fugatis :
Illos accubantis, potantis, amantis, cum ſcortis
Reliqui, & meum ſcortum ibidem, cordi atque animo ſuo
Obſequentes. ſed poſtquam exſurrexi, orant med uti ſaltem.
Ad hunc me modum intuli, ut illis ſatisfacerem ex diſciplina ; quippe ego
Qui probe Ionica perdidici. ſed palliolatim amictus
Sic hac inceſſi ludibundus. plaudunt partim : clamitant me ut revortar.
Occepi denuo hoc modo volvi. idem amicæ dabam me meæ,
Ut me amaret : ubi circumvortor, cado : id fuit nenia ludo. *J. Gulielm.* ubi circumvortor.
Itaque dum enitor, pax ! jam pæne inquinavi pallium. nimiæ tum
Voluptati edepol fui, ob caſum datur cantharus, bibi. commuto

& ordo ; cantharum dulciferum candida manu propinare amiciſſimam ſalutem. Sententia eſt ; Diis proximum eſſe arbitror, ibi eſſe, ubi cantharus dulcifer candida manu propinat amiciſſimam ſalutem. Non ergo neceſſe erat hic hærere. *Boxhorn.*

21. *Lemniſcos.*] *Lemniſci ſunt faſciolæ purpureæ dependentes ex coronis. Solebant enim veteres coronas faſceis laneis ex purpura alligatas donare.* Feſtus.

29. *Ionica.*] V.N. Stich. 5.7. *Palliolatim.*] *Tunica palliolata* mixtum eſt genus veſtis, & formam quodammodo referens & uſum præſtans duarum, tunicæ & pallii. Utraque veſtis tam muliebris quam virilis. Quæ non male pallæ manicatæ dicuntur, quibus matronæ domi utuntur, & *mantelia cubicularia* vocant. *Caſaubon.*

31. *Occepi denuo.*] De ſaltatione Servum agere apparet, qua à ſe inſtauratam ait flagitatione ſodalium, & ut amicæ ſuæ bellus amaſius videretur. Ea cauſa non dubium mihi, quin recte correxerim, *Occepi denuo hoc modo volvi.* Volvi κινεῖσθαι, aptum tendenti ſaltationi verbum. *J. Gul.*

32. *Id fuit nænia ludo.*] Inepti ſunt interpretes, qui Pſeudolum hoc velle volunt ; is caſus cantus & carminis vicem fuit. Imo hoc vult ; is caſus huic ludo meo finem fecit. Notum eſt, næniam cani ſolitam iis, qui finierant vitam. Inde tracta loquendi ratione, hic nænia ludi eſſe dicitur ludi finis. *Boxhorn.*

33. *Pax.*] V. N. Mil. 3. 1.

36. *Fa-*

Ilico pallium, illud poſivi: unde huc exii, crapulam dum amoverem.
Nunc ab hero ad herum meum majorem venio fœdus commemoratum.
Aperite, aperite, heus Simoni me adeſſe, quis nunciate.

36. *Fœdus commemoratum.*] *Fœdus*, ſtipulatio eſt. *Commemorare* valet commonefacere, in memoriam revocare. *Acid.* Admonitum, quod ex pacto debeat. Sed dictione utitur magnifica. Tacitus 2. annal. *Inter quæ ab rege Parthorum Artabano legati venere: miſerat amicitiam ac fœdus memoraturos.* Idem lib. 4. *Antequam arma inciperent, miſere legatos amicitiam fœduſque memoraturos.* Cicero lib. 2. in Verrem: *legatum à Verre veniſſe, qui gratiam, amicitiam cognationemque commemoraret.* Livius lib. 27. *Carthalonem præfectum Punici præſidii, cum commemoratione paterni hoſpitii poſitis armis venientem.* Ovidius 7. Met. *fœduſque refert & jura parentum.* Gronov.

ACTUS QUINTI SCENA SECUNDA.

SIMO, PSEUDOLUS, BALLIO.

Vox viri peſſumi me exciet foras. ſed quid hoc? quo modo? quid tu video ego?
Ps. *Cum corona ebrium Pſeudolum tuum.* Si. *libere hercle hoc quidem. ſed vide ſtatum!*
Num mea gratia pertimeſcit? magis cogito, ſaeviter blanditerne alloquar.
Sed hoc me vetat vim facere nunc, quod fero, ſi qua in hoc ſpes ſita'ſt mihi.
Ps. *Vir malus viro optumo obviam it.* Si. *dî te ament, Pſeudole. phui! in malam crucem.*
Ps. *Cur ergo me afflictor?* Si. *quid tu, malum,* Dom. me afflictas. *ergo in os mihi ebrius irructas?*

1. *Quid tu video ego?*] Lege; *quo modo? quid? tun' video ego?* quomodo hic homo adſtat coronatus? quid fit? tene ego video? tune es, Pſeudole, qui corona ornatus es? *Boxhorn.*

2. *Cum corona.*] V. N. Amph. 3. 4. ꝟ. 16. *Libere hercle.*] Quaſi diceret, coronatus tu, quaſi jam manu emiſſus. nam manumiſſos coronatos diſertim affirmat Tertull. cap. 13.

4. *Si qua in hoc ſpes.*] Si forte aliquid ex pecunia promiſſa recipere poſſim, aut ſervare. *Taubman.*

Ps. *Molliter ſiſte nunc me, cave ne cadam: non vides me ut madide madeam?*

Si. *Quæ iſta hæc audacia eſt, te ſic interdius cum corolla ebrium incedere?* Ps. *lubet.*

Si. *Quid, lubet? pergin' ructare in os mihi?* Ps. *ſuavis ructus mihi eſt, ſic ſine modo.* y Gul. ſic ſine. i modo.

Si. *Credo equidem poteſſe te, ſcelus, Maßici montis uberrumos quattuor*

Fructus ebibere in hora una. Ps. *hiberna, addito.* Si. *haud male mones:*

Sed dic tamen, unde onuſtam celocem agere te prædicem? Ps. *cum tuo filio*

Perpotavi modo. ſed, Simo, ut probe tactus Ballio eſt! quæ tibi dixi, ut

Effecta reddidi! Si. *derides? peſſumus homo eſt.* Ps. *mulier hæc* y Gul. peſſum is homo iit.

Feci cum tuo filio libera accubet. Si. *omnia, ut quidque egiſti ordine,*

Scio. Ps. *quid ergo dubitas dare mihi argentum?* Si. *jus petis, fateor.*

Tene. Ps. *at negabas daturum eſſe te mihi, tamen das. onera hunc hominem, atque me*

Conſequere hac. Si. *ego iſtum onerem?* Ps. *onerabis, ſcio.* Si. *quid ego huic homini faciam?*

Satin' ultro & argentum aufert, & me irridet? Ps. *væ victis! vorte ergo humerum.*

11. *Fructus.*] Vindemias. *Hiberna.*] Scil. hora: quæ breviſſimæ ſunt. Atque ita ſtrenuior eſſem potor. *Cæl. Rhod.* lib. 12. cap. 9. Lect. antiq.

12. *Onuſtam celocem.*] Quod ἀναβάλλειν eſſet onus imponere & onerare, hinc eleganti tralatione de bibulis dicitur, qui celocem onerant & vino ſe implent. Inde *celocem onerare*, pro inebriare ſeſe, dixit hoc loco Comicus. Hinc ἀναπόβαλος mulier, quæ celocem libenter ſaburrat, bibula nempe & multibiba. V.N. Mil. 4. 1. v. 40. *Salmaſ.*

17. *Onera hunc hominem.*] Lambini expoſitio non convenit. Jam enim dederat argentum Senex illo verbo, *Tene.* Vult Pſeudolus Ballioni, quem nunc conſpicatur, ab hero illudi; & maledictis, aut alia re mala onerari. Mercatores *quibus eſt dictus dignus, oneremus uſque ambo.* Ita, *Conſequere hac*, ſcil. ad Ballionem, ad quem ibat. *Piſtoris.*

19. *Væ victis.*] *Væ victis*; (Titulus Satyræ Varronianæ) in Proverb. veniſſe exiſti-

Hem! BA. *hoc ego nunquam ratus ſum fore, me ut tibi fierem ſupplex.*

Heu heu heu! Ps. *deſine.* BA. *doleo.* Ps. *ni doleres tu, ego dolerem.*

BA. *Quid hoc? auferrene, Pſeudole, abs tuo hero?* Ps. *lubentiſſumo corde atque animo.* Piſt. auferesne Pſeud.

BA. *Non audes, quæſo, aliquam partem mihi gratiam facere hinc argenti?*

Ps. *Novi, me dices avidum eſſe. nam hinc nunquam eris nummo divitior.*

Neque te mei tergi miſereret, ſi hoc non hodie effeciſſem.

BA. *Erit ubi te ulciſcar, ſi vivo.* Ps. *quid minitare? habeo tergum.*

BA. *Age ſane,* Ps. *igitur redi.* BA. *quid redeam?* Ps. *redi modo, non eris deceptus.*

BA. *Redeo,* Ps. *ſimul mecum potatum.* BA. *egone eam?* Ps. *fac quod te jubeo.*

Si is, aut dimidium, aut plus etiam faxo hinc feres. BA. *eo, duc me quo vis.* Ps. *quid nunc?*

Nunquid iratus es aut mihi, aut filio, propter has res, Simo? SI. *nihil profecto.*

Ps. *I hac.* BA. *te ſequor. quin vocas ſpectatores ſimul?* Ps. *hercle me iſti*

Haud ſolent vocare, neque ergo ego iſtos. verum ſi voltis applaudere

ſtimatur, cum, Roma capta à Senonibus Gallis, aurum ex conventione & pacto app nderetur, ut recederent; quod iniquis ponderibus exigi à barbaris quæ-rente Ap. Claudio, Brennus rex Gallorum ad pondera adjecit gladium, & dixit, *Væ victis.* quem poſtea perſecutus Fur. Camillus, cum inſidiis circumventum concideret, & quereretur contra fœdus fieri, eadem voce remuneraſſe dicitur. Hoc autem vulgo Ballioni hic tribuunt. Sed cum ſit formula triumphantis, Pſeudolo adſcribendum, quibus Ballioni inſultet, ut & ſequentia verba, *Vorte ergo humerum. Hem!* Ut Ballionem averſum, utpote indignabundum, circumrotet illudendi cauſſa. Et hoc denotat *Hem.* hoc enim ipſo hominem rotat. *Piſtoris.*

21. *Ni doleres tu, &c.*] Niſi te Phœnicio intervortiſſem, quod promiſeram Simoni, in piſtrinum conditus eſſem. *Taubm.*

 33. Ia

Atque approbare hunc gregem & Fabulam, in craſtinum vos vocabo.

33. *In craſtinum, &c.*] Vos jam vocabo, ut cras nobiſcum potetis. Sic Mart, lib. 2. 37.
Cras te, Cæciliane, non vocavi.
Quaſi dicat, non in craſtinam, ſed in hodiernam cœnam te vocavi. Proverbii autem genus eſt, ut indicat titulus Varronianæ Satyræ: *Cras credo, hodie nihil.*

FINIS PSEUDOLI.

M. Accı Plauti

POENULUS.

DRAMATIS PERSONÆ.

AGORASTOCLES, *adoleſcens.*	ADVOCATI.
MILPHIO, *ſervos.*	COLLYBISCUS, *villicus.*
ADELPHASIUM, } *meretrices.*	SYNCERASTUS, *ſervos.*
ANTERASTILIS, } *meretrices.*	HANNO, *Pœnus.*
LYCUS, *leno.*	GIDDENEME, *nutrix.*
ANTHEMONIDES, *miles.*	PUER.

ARGUMENTUM, ut quibuſdam videtur, PRISCIANI.

Puer ſeptuennis ſurripitur Carthagine.
Oſor mulierum adoptat hunc emptum ſenex,
Et facit hæredem. ejus pueri *cognatæ duæ,*
Nutrixque earum raptæ. mercatur Lycus,
Vexatque amantem. at ille cum auro villicum
Lenoni obtrudit: ita eum furto alligat.
Venit Hanno Pœnus, gnatum hunc fratris repperit,
Suaſque agnoſcit, quas perdiderat, filias.

ALIUD ARGUMENTUM CAMERARII.

A Pœno Pœnulus eſt forma diminutionis. *Pœnus* autem φοῖνιξ. In Prologo & *Patruus* memoratur. nam Pœnus ille qui introducitur, patruus eſt adoleſcentis, cujus ſunt primæ partes in Fabula. res autem expoſita, talis eſt. Quidam adoleſcens Carthaginenſis furtim ſurreptus, avehitur Calydona in Ætoliam, & ibi venditur ſeni civi. hic adoptavit illum, & moriens reliquit hæredem. Amabat adoleſcens puellam popularem & cognatam: patrui enim ea filia erat, quod ipſe neſciebat. nam prædones ruri deprehenſas duas parvulas filias hujus, una cum nutrice abductas lenoni Calydonio vendiderant in Anactorio, quod nomen loci & oppidi fuit in Acarnania. Cum nihil æqui adoleſcens à Lenone de ſuis amoribus impetrare poſſet, uſus ſervi ſui conſilio, inſidias fecit Lenoni, ut ille furti manifeſti condemnaretur. Interea indicium fit, puellas eſſe Carthaginenſes ingenuas: & pater illarum, qui ubique gentium ipſas quærebat, advenit, & eas agnoſcit: & majorem natu nuptum dat fratris filio.

PRO-

PROLOGUS.

Mur. mihi imitari lubet.

Achillem Ariſtarchi mihi commentari lubet.
Inde mihi principium capiam ex ea Tragœdia.
Sileteque & tacete, atque animum advortite.
Audire jubet vos imperator hiſtricus.
Bonoque ut animo ſedeant in ſubſelliis,
Et qui eſurientes, & qui ſaturi venerint.
Qui ediſtis, multo feciſtis ſapientius:
Qui non ediſtis, ſaturi ſite fabulis.
Nam cui paratum'ſt quod edit, noſtrâ gratiâ,
Nimia eſt ſtultitia, ſeſſum impranſum incedere.
Exurge præco, fac populo audientiam.
Jamdudum exſpecto, ſi tuum officium ſcias.
Exerce vocem quam per vivis & colis.
Nam niſi clamabis, tacitum te obrepet fames.
Age nunc reſide, duplicem ut mercedem feras.
Bonum factum'ſt, edicta ut ſervetis mea.
Scortum exoletum ne quis in proſcenio
Sedeat, neu lictor verbum, aut virga muttiant,
Neu diſſignator præter os obambulet,
Neu ſeſſum ducat, dum hiſtrio in Scenâ ſiet.
Diu qui domi otioſi dormierunt, decet

1. A*chillem Ariſtarchi.*] Ariſtarchus Poëta tragicus, æqualis Euripidis, Tragœdiam *Achillem* ſcripſit: quam poſtea in Latinum tranſtulit Ennius, teſte Feſto, in *Prolato ære.* Verſus Homeri illi tantum admiſſi ſunt, quos Ariſtarchus probavit: Comœdiæ Terentii, quas Calliopius. ſic Tragœdia vetus Achilles Ariſtarchi: quod ab eo emendata eſſet. *Scalig.*

3. *Sileteque & tacete.*] Fronto: *Silet, cujus loquentis ſermo comprimitur:* ficto verbo ab *ſ.* litera, quæ nota ſilentii eſt. *Tacet, qui ne loqui quidem cœpit.*

14. *Tacitum obrepet fames.*] Tacitum eſuries. *Turneb.*

16. *Bonum factum'ſt.*] Formula ſolemnis, edictis præfigi ſolita, boni ominis cauſſa. *Briſſon.*

18. *Neu lictor, &c.*] Quemadmodum *Diſſignatores* in funere publico Lictores comitabantur ſeverioris imperii cauſſa & ordinis ſervandi: ſic in theatris. Nam qui hoc refert ad lictores magiſtratuum; errat. nullæ in hac hiſtrica Provincia eorum partes. *Lipſius.*

19. *Præter os obambulet.*] *Obambulare,* ultro citroque ambulare eſt hoc loco. Neque Douzæ ſententia audienda. *Præter os,* intellige hiſtrionis. *Boxh.*

21. *Diu qui domi otioſi, &c.*] Solebant enim ſpectatores ſummo mane, immo etiam vel nocte occupare locum. Suetonius Caligula cap. 26. *Inquietus*

fremitu

Animo æquo nunc ſtent, vel dormire temperent.
Servi ne obſideant. liberis ut ſit locus,
Vel æs pro capite dent: ſi id facere non queunt,
Domum abeant, vitent ancipiti infortunio:
Ne & hîc varientur virgis, & loris domi,
Si minus curaſſint, cum veniant heri domum.
Nutrices, pueros infanteis minutulos
Domi ut procurent, neu quæ ſpectatum afferant, Ald. neve ſpectatum.
Ne & ipſæ ſitiant, & pueri pereant fame:
Neve eſurientes hîc quaſi hœdi obvagiant.
Matronæ tacitæ ſpectent, tacitæ rideant,
Canora hîc voce ſua tinnire temperent.
Domum ſermones fabulandi conferant,
Ne & hîc viris ſint & domi moleſtiæ.
Quodque ad ludorum curatores attinet,
Ne palma detur quoiquam artifici injuriâ,
Neve ambitionis cauſſâ extrudantur foras,
Quo deteriores anteponantur bonis.
Et hoc quoque etiam, quod pæne oblitus fui,
Dum ludi fiunt, in popinam pediſequi
Irruptionem facite; nunc dum occaſio eſt,
Nunc dum ſcribilitæ æſtuant, occurrite. Alii, ſtribilitæ.
Hæc imperata quæ ſunt pro imperio hiſtrico,

fremitu gratuita in Circo loca de media nocte occupantium. Gruter.

24. *Æs pro capite.*] Indicat hic locus, receptum etiam fuiſſe priſco illo ævo, ut ſervi aliquid pro loco penderent, ſi ſederent. Hoc Græci ἐπὶ θέατρα appellaſſe videntur, quæ explicant in Callim. Scholiaſtæ, τὸ ὑπὲρ τοῦ ἰδεῖν δῶρον. Nec in ſervis tantum, ſed receptum hoc etiam in aliis è plebe, qui *Locariis* neſcio quid pro ſedibus pendebant. *Lipſius.* Sunt etiam, qui *æs pro capite dent* interpretentur, dato pretio libertatem à dominis emant. inter quos eſt Gruterus. *Taubmannus.*

34. *Domum ſermones fabulandi.*] Quam proclive eſt reſcribere *fabulando*, ajunt. Certe, ſi *domi* legeretur. Sed differunt *conferre ſermones fabulando*, & *domum conferre ſermones fabulandi.* Nam eſt alius ſermo fabulandi, alius objurgandi, alius orandi, alius deprecandi, alius literarum, ut Pſeud. 1. 1. 98. *Gronovius.*

38 *Ambitionis cauſſa.*] Gratificandi minus bonis cauſſa extrudantur meliores artifices.

43. *Scribillitæ.*] *Scribilita* vel *Scriblita*, genus placentæ. *Scriblita* eo fortaſſe appellata eſt, quod qui eam fingit, tanquam ſcribit: aut quod eſſet notis quibuſdam ſignata, & tanquam ſcripta videretur. *Turneb.*

47. Igna-

Bonum hercle factum, pro ſe quiſque ut meminerit.
Ad ARGUMENTUM nunc viciſſatim volo
Remigrare, aque ut mecum ſitis ignarures.
Ejus nunc regiones, limites, confinia
Determinabo: ei rei ego ſum factus finitor.
Sed niſi moleſtum eſt: nomen dare vobis volo
Comœdiai: ſin odio eſt, dicam tamen:
Siquidem licebit per illos, quibus eſt in manu.
CARCHEDONIUS vocatur hac Comœdia,
Latine Plautus PATRUUS PULTIPHAGONIDES.
Nomen jam habetis; nunc rationes cæteras
Accipite: nam argumentum hoc hîc cenſebitur.
Locus argumento'ſt ſuum ſibi proſcenium.
Vos juratores eſtis: quæſo, operam date.
Carthaginenſes fratres patrueles duo
Fuere, ſummo genere & ſummis divitiis:
Eorum alter vivit, alter eſt emortuus.
Propterea apud vos dico confidentius,
Quia mihi pollinctor dixit, qui eum pollinxerat.

47. *Ignarures.*] Iſtud *ignarures* ἀπροσδόκητον riſum excitavit: cum contrarium ejus exſpectaret populus. Et verum tamen dixit. nam ſane non minus ignorabat regiones, limites, confinia; quam ignariſſimus de populo. *Turneb.* V. N. Moſtell. 1. 2. 17.

52. *Quibus eſt in manu.*] V. N. Prol. Amph. ✝ſ. 80.

54. *Patruus Pultiphagonides.*] Latine inſcripſit Plautus Pœnulum. ergo *Pultiphagus*, Carchedonius eſt, ſeu Pœnus. Pœnos pultiphagos fuiſſe, argumento eſt puls, quæ à Pœnis Punica vocata eſt, cujus faciendæ rationem docet Cato. Non ergo *Pultiphagus* pro Romano intelligendus (quod vult doctiſſ. Turn.) ſed Pœnus; ut dictum. *Scaliger.* Mureto & aliis quibuſdam placebat legi, *Latine Plauti patruus pultiphagonidæ.* Quam lectionem nec probare poſſum, cum nimis longe abeat à ſcripta lectione omnium Codicum. Idem ſenſus manet ex vulgata, *Latine Plautus, patruus pultiphagonides.* Carchedonius Græce vocatur hæc Comœdia, Latine Plautus, inſcripſit ſcilicet, *patruus pultiphagonides*, id eſt, *patruus Pœnulus.* Non enim ſoli pultiphagi Romani, ſed etiam Pœni. Unde pultis genus apud Catonem, cui nomen *Punica.* Salmaſ.

57. *Proſcenium.*] Ita Lucr. lib. 4. *Poſt ſcenia vitæ*, eleganti tralatione appellat actiones, quas celant homines. Vox Romana civitate donata, ut *Prologus antelogium, elogium.* Gifan.

58. *Vos juratores eſtis.*] Non teſtes, ſed cenſores dicti *juratores*, qui jurejurando adigebant in cenſu cives. Vide quæ diximus 4. Obſerv. 3. Peſſime Diſſaldæus *viatores.* Gronovius.

63. *Pollinctor.*] Fulgentius *Pollinctor, quaſi pollutorum*, id eſt, *cadaverum unctor.* Quaſi *pellis unctor* dici puto, & *pollingere*
tanquam

Sed illi ſeni qui mortuus eſt, filius
Unicus qui fuerat, abditivus à patre,
Puer ſeptuennis ſurripitur Carthagine,
Sexennio prius quidem, quam moritur pater.
Quoniam periiſſe ſibi videt gnatum unicum,
Conjicitur ipſe in morbum ex ægritudine.
Facit illum hæredem fratrem patruelem ſuum.
Ipſe abiit ad Acheruntem ſine viatico.
Ille qui ſurripuit puerum, Calydonem avehit.
Vendit eum domino hîc diviti cuidam ſeni,
Cupienti liberorum, oſori mulierum.
Emit hoſpitalem is filium imprudens ſenex
Puerum illum, eumque adoptat ſibi pro filio:
Eumque hæredem fecit, cum ipſe obiit diem.
Is illic adoleſcens habitat in illiſce ædibus.
Revortor rurſus denuo Carthaginem:
Si quid mandare voltis aut curarier,
Argentum niſi qui dederit, nugas egerit.
Verum qui dederit, magis majores egerit.
Sed illi patruo hujus, qui vivit ſenex,
Carthaginenſi duæ fuere filiæ:
Altera quinquennis, altera quadrimula.
Cum nutrice una periere. à Magaribus

tanquam *pellem ungere*. Cadavera enim odoribus & aromatis omne genus ſparſa olim & peruncta, ad putorem illum lethalem abigendum. Tertull. de reſurrect. carnis: *Proinde & corpora medicata condimentis ſepulturæ, mauſoleis & monumentis ſequeſtrantur.* Turn. *Pollinctores* dicti, quod mortuis os polline oblinerent, ne livor appareret extincti. *Serv.* ad 9. *Æn.*

71. *Sine viatico.*] Jocatur. Solebant enim tumbis mortuorum imponere viaticum, aurum, & pretioſa vaſa; putantes ſine his animas nuſquam poſſe diverti. Ariſtophan. in Ran. duorum obulorum meminit, qui eſſent πορθμεῖον Charontis: poſtea ad triobulum excrevit. *Goldaſt.*

79. *Revortor rurſus.*] Ita Sueton. Cæſare: *Rurſus repetita Bithynia.* ita alibi: *Ergo igitur:* πάλιν αὖ, ὕϛερον αὖθις, &c. Quæ licet ſpeciem habens βαττολογίας, atque ἐκ παραλλήλου dicantur, uſitatiſſima tamen ſunt. *Caſaub.*

86. *A Megaribus.*] Id eſt, ab hortis, ad quos ambulatum iverant, volente & jubente patre. Erant enim *Megara*, locus in ipſa urbe Carthagine, hortis & arboribus conſitus. Appianus Punicis: χωρίον δ' ἐστὶν εὐμέγεθες ἐν τῇ πόλει τῇ Καρχηδόνι τὰ Μέγαρα, τῷ τείχει περιεζωσμένον. Paulo poſt: τὸ γὰρ χωρίον

Eas qui ſurripuit, in Anactorium devehit,
Venditque has omnes, & nutricem, & virgines,
Præſenti argento; homini, ſi leno eſt homo,
Quantum hominum terra ſuſtinet, ſacerrumo.
Voſmet nunc facite conjecturam cæterum,
Quid id ſit hominis cui Lyco nomen ſiet.
Is ex Anactorio, ubi prius habitaverat,
Huc commigravit in Calydonem haud diu,
Sui quæſti cauſa. is in illis habitat ædibus.
Earum hic adoleſcens alteram efflictim perit
Suam ſibi cognatam imprudens, neque ſcit quæ ea
Sit, neque eam unquam tetigit: ita eum leno macerat.
Neque quicquam cum ea fecit etiamnum ſtupri,
Neque duxit unquam, neque ille voluit mittere.
Quia amare cernit, tangere hominem volt bolo.
Illam minorem in concubinatum ſibi
Volt emere miles quidam, qui illam deperit.
Sed pater illarum Pœnus, poſtquam eas perdidit;
Marique terraque uſque quaque quæritat.
Ubi quamque in urbem eſt ingreſſus, ilico
Omnes meretrices, ubi quiſque habitant, invenit:
Dat aurum, ducit noctem: rogitat poſtibi

ρίον τὰ Μίγαρα ἐλαχανόδυτο, καὶ φυτῶν ὡραίων ἔγεμεν, αἱμασιαῖς τε καὶ θριγγοῖς βάτου, καὶ ἄλλοις ἀκάνθοις, καὶ ὀχετοῖς βαθεῖς ἐν ὕδατος ποικίλοις τε καὶ σκολιοῖς κατάπλεων ἦν. *Petitus.*

87. *Anactorium.*] Oppidum in Acarnania. *Lambin.*

90. *Sacerrumo.*] Servius ad illud Virgil. 3. Æn.

Auri ſacra fames.

Sacra, id eſt, exſecrabilis. Tractus ſermo ex more Gallorum. nam Maſſilienſes quoties peſtilentia laborabant, unus ſe ex pauperibus offerebat alendus anno integro publicis & purioribus cibis. hic poſtea ornatus verbenis & veſtibus ſacris circumducebatur per totam civitatem cum execrationibus, ut in ipſum reciderent mala civitatis: & ſic projiciebatur.

92. *Quoi luco nomen.*] Quaſi ex cujuſque nomine de moribus conjectura fieri poſſit. Sic Bacchid. *Adeon' me f. &c.* Sic ex nomine *Verris* augurabantur homines, fore ut ab eo Sicilia verreretur. *Muret.*

101. *Tangere hominem volt bolo.*] *Tangere bolo*, dictum, ut illud apud Non. *patrem argenti talento tetigi*, id eſt, circumveni. *Tangere* enim hic fallere & circumvenire eſt. Tale eſt Ter. Phorm. *Geta ferietur alio munere.* Argum. Trucul. *ingenti militem tangat bolo.* Tralatio ducta à piſcatoribus. *Turneb.*

116. *Du-*

Unde ſit, quojatis, captane an ſurrepta ſit,
Quo genere gnata, qui parentes fuerint.
Ita docte atque aſtu filias quærit ſuas.
Et is omnîs linguas ſcit: ſed diſſimulat ſciens
Se ſcire. Pœnus plane eſt; quid verbis opu'ſt?
Is heri huc in portum navi venit veſpere.
Pater harunc idem huic patruus adoleſcentulo eſt.
Jamne hoc tenetis? ſi tenetis, ducite.
Cave dirumpatis: quæſo, ſinite tranſigi.
Ehem? pæne oblitus ſum reliquom dicere.
Ille qui adoptavit hunc pro filio ſibi,
Is illi Pœno hujuſce patri hoſpes fuit.
Is hodie huc veniet, reperietque hîc filias:
Et hunc ſui fratris filium, ut quidem didici ego.
Ego ibo, ornabor: vos æquo animo noſcite.
Hic qui hodie veniet, reperiet ſuas filias,
Et hunc ſui fratris filium. dehinc cæterum
Valete, adeſte. ibo: alius nunc fieri volo.
Quod reſtat, reſtant alii, qui faciant palam.
Valete, atque adjuvate, ut vos ſervet Salus.

116. *Ducite.*] Alludit hoc loco ad ludum puerorum, qui ducebant ſparteam reſtem; & tamdiu trahebant, donec aut rumperent; aut alteruter, omiſſa funis prehenſione, in nates caderet. *Scaliger.* *Si tenetis, ducite.*] Neque in his verbis eſt obſcœnitas, & fruſtra laborant, ut verbum *ducite* aptent materiæ præſenti, quaſi oret, ut argumentum hoc audientia & patientia ducant, nec tinnitu abrumpant. Mera eſt vernilitas centies uſurpata auctori. *Teneri* dicitur, quod memoria comprehendimus: *teneri* etiam reſtis, cum ducitur. Ab illa ſignificatione incipit, ad hanc riſus & joci cauſa delabitur. Similiter in illo: *Cave dirumpatis:* quod ſi referas ad *ducite*, pergit quaſi de reſte loqueretur; ſi ad ſequens, ſonat quaſi nolit abrumpi actionem, antequam finita ſit. Similis luſus 3.1.63. *tenetis rem.* AD. *Vix quidem hercle, ita pauxilla eſt, digitulis primoribus.* Ubi reſponſio advocatorum nihil facit ad id, quo de agebatur, ſed jocus etiam eſt, petitus ex ambigua phraſi *rem tenere.* Vide ibi noſtra: neque enim intellexerunt. Et 3.5.19. *Si pultem, non recludet.* AD. *Panem frangito.* Nihil hoc quoque ad negotium inſtitutum: ſed quia *pultem* dicitur, & à *pultare*, & à *puls*, ſic ludit. Tale 1. 2. *Aſſum apud te eccum.* AD. *ego elixus ſis, volo.* Gronovius.

123. *Ornabor.*] Induam perſonam Comicam, & alius factus, in proſcenium prodibo.

126. *Valete, &c.*] Mos ſolitus Comicis bene precari publicis eorum rebus, qui attente eſſent audituri. Ita Prologo Aſin. *Ut vos item alias, pariter nunc Mars adjuvet.* Ubi *ars* pro *Mars* reponendum eſſe, male docuimus. Nam & mea mihi vineta cædenda ſunt. *Boxhorn.*

ACTUS PRIMI SCENA PRIMA.

AGORASTOCLES, MILPHIO.

SÆpe ego res multas tibi mandavi, Milphio,
Dubias, egenas, inopioſas conſilii,
Quas tu ſapienter, docte, & cordate, & cate
Mihi reddidiſti opiparas operâ tuâ.
Quibus pro benefactis fateor deberi tibi
Et libertatem & multas grates gratias.
MI. *Scitum'ſt, per tempus ſi obviam it, verbum vetus:*
Nam tuæ blanditiæ mihi ſunt, quod dici ſolet,
Gerræ germanæ, atque edepol liræ liræ.
Nunc mihi blandidicus es, heri in tergo meo
Très facile corios contriviſti bubulos.
AG. *At amans per amorem ſi quid feci, Milphio,*
Ignoſcere id te mihi æquom eſt. MI. *haud vidi magis,*
Et nunc ego amore pereo. ſine te verberem,
Item ut tu mihi feciſti, ob nullam noxiam:
Poſt id locorum tu mihi amanti ignoſcito.
AG. *Si tibi lubido eſt aut voluptati, ſino.*
Suſpende, vinci, verbera, auctor ſum, ſino.
MI. *Si auctoritatem poſtea defugeris,*
Ubi diſſolutus tu ſies, ego pendeam.

7. S*Citum eſt, &c.*] Verbum vetus illud eſt; *Gerræ germanæ, &c.* quod aperte oſtendunt illa, *quod dici ſolet.* Et quamvis illud, *Gerræ, liræ, &c.* tam magni momenti non ſit, ut tanta cum præfatione proferri debuerit, apparet tamen ſervum jocari; & quod magno conatu cœperat, in riſum deſinere: non aliter atque ipſe æſtimabat orationem adoleſcentis. Jam, *per tempus ſi obviam it*, eſt, ſi ſuo loco & tempore in mentem venit: aut ſi opportune objicitur in reſponſionibus. *Piſtor.*

9. *Liræ liræ.*] Plautus ſcripſerat, λῆροι λῆροι, vel *leroe, leroe.* *Delirus* autem & *delirare*, quod hic applicant, aliam originem habet, & credendum Velio Longo & Plinio lib. 18. c. 20. id à lira ruſtica eſſe deductum. Vide G. Voſſium in Etymologico. *Gronovius.*

13. *Haud vidi magis.*] Genus quoddam loquendi ironicum: quo utebantur, cum oſtendere volebant, id quod dixiſſet alius, ſibi non probari: neque ita eſſe, ut ille dixiſſet. Hic quidem perinde eſt, ac ſi diceret irridens Servus: *Nihil vidi unquam æquius.* cum ex contrario intelligi velit, iniquiſſimum eſſe. Dixerat quippe Adoleſcens, quod per amorem Servum verberaſſet pridie, *id ſibi ignoſci æquum eſſe.* Muretus. Vide N. Amphit. 2. 2.

19. *Si auctoritatem poſtea defugeris.*] V. N. Epid. 3. 2.

31. *Vin'*

AG. *Egone iſtuc auſim facere præſertim tibi?*
Quin ſi feriri video te, extemplo dolet.
MI. *Mihi quidem hercle.* AG. *immo mihi.* MI. *iſtuc mavelim.*
Sed quid nunc tibi vis? AG. *cur ego apud te mentiar?*
Amo immodeſte. MI. *meæ iſtuc ſcapulæ ſentiunt.*
AG. *At ego hanc vicinam dico Adelphaſium meam,*
Lenonis hujus meretricem majuſculam.
MI. *Jampridem equidem iſtuc ex te audivi.* AG. *differor*
Cupidine ejus. ſed lenone iſtoc Lyco
Illius domino non lutum'ſt lutulentius.
MI. *Vin' tu illi nequam dare nunc?* AG. *cupio.* MI. *en! me dato.*
AG. *Abi dierectus.* MI. *dic mihi vero ſerio:*
Vin' dare malum illi? AG. *cupio.* MI. *hem! eundem me dato.*
Utrumque faxo habebit, & nequam & malum.
AG. *Jocare.* MI. *vin' tu illam hodie ſine damno & diſpendio*
Tuo, tuam libertam facere? AG. *cupio, Milphio.*
MI. *Ego faciam ut facias. ſunt tibi intus aurei*
Trecenti nummi Philippii. AG. *ſexcenti quoque.*
MI. *Satis ſunt trecenti.* AG. *quid facturus?* MI. *tace.*
Totum lenonem tibi cum tota familia
Dabo hodie dono. AG. *quid facturus?* MI. *jam ſcies.*
Tuus Collybiſcus nunc in urbe'ſt villicus,
Eum hic non novit leno. ſatin' intellegis?
AG. *Intellego hercle: ſed quo evadas neſcio.*
MI. *Non ſcis?* AG. *non hercle.* MI. *at ego jam faxo ſcies.*
Ei dabitur aurum, ut ad lenonem deferat:
Dicatque ſe peregrinum eſſe ex alio oppido;

31. *Vin' tu illi nequam dare.*] Nequam veteres uſurpabant pro nequitia & malo, cum etiam in homine malo & improbo poneretur: unde jocus hic ex ambiguo cum enim dixiſſet, *vin' illi dare malum* & incommodare; ut, qui reſpondet, intellexit: quaſi tamen de ſe improbo ſervo locutus, præter exſpectationem ſubjecit! *En! me dato*, qui nequam ſum. *Turneb.*

32. *Abi dierectus.*] Vide notas Capteiv. act.3. ſcena.4. verſ. 103. Et Trin. 4. 2.

39. *Quid facturus.*] Jam dixerat Milphio quid eſſet facturus, nempe ſe totum lenonem cum tota familia hodie daturum dono. Sententia ergo & ordo poſcunt, ut hic ſcribatur; *qui id facturus?* quomodo id effectum dabis? *Boxhorn.*

Se amare velle, atque obſequi animo ſuo.
Locum ſibi velle liberum præberier,
Ubi nequam faciat clam, ne quis ſit arbiter.
Leno ad ſe accipiet auri cupidus ilico:
Celabit hominem & aurum. AG. *conſilium placet.*
MI. *Rogato, ſervos veneritne ad eum tuus.*
Ille me cenſebit quæri. continuo tibi
Negabit. quid tu dubitas, quin extempulo
Dupli tibi auri & hominis fur leno ſiet?
Neque id unde efficiat, habet. ubi in jus venerit,
Addicet Prætor familiam totam tibi:
Ita decipiemus foveâ lenonem Lycum.
AG. *Placet conſilium.* MI. *immo etiam ubi expolivero*
Magis, hoc tum demum dices: nunc etiam rude'ſt.
AG. *Ego in ædem Veneris eo, niſi quid vis, Milphio.*
Aphrodiſia hodie ſunt. MI. *ſcio hoc.* AG. *oculos volo*
Meos delectare munditiis meretriciis.
MI. *Hoc primum agamus, quod conſilium cepimus.*
Abeamus intro, ut Collybiſcum villicum
Hanc perdoceamus ut ferat fallaciam. y *Gul.* ut ferat fallaciam.
AG. *Quanquam Cupido in corde vorſatur, tamen*
Tibi auſcultabo. MI. *faciam ut facto gaudeas.*
Ineſt amoris macula huic homini in pectore,
Sine damno magno quæ elui neutiquam poteſt.
Itaque hic ſceleſtus eſt homo leno Lycus,
Quoi jam infortunii intenta balliſta eſt probe,
Quam ego haud multo poſt mittam è balliſtario.
Sed Adelphaſium eccam exit, atque Anteraſtilis.

49. *Locum ſibi velle liberum.*] *Locus liber*, ubi remotis interpellatoribus & arbitris, aliquis voluptati operam dare poteſt. *Turneb.* Vide & notas Aſinar. act. 5. ſc. 2. 17.

56. *Dupli tibi auri.*] Dupli pœna in eum conſtituatur, & auri, & hominis, id eſt, ſervi ſurrepti nomine. *Lambin.*

59. *Decipiemus fovea Lenonem*] Sumptum à ruſticis, qui cæca fovea facta, lupos capere ſolent.

60. *Expolivero.*] V. N. Aſin. 5. 2. 57.

71. *Elui neutiquam poteſt.*] Propriè macula enim eluitur. Atque hæc ſecum Milphio. V. N. Capt. 4. 1.

74. *Balliſtario.*] *Balliſtarium* locus eſt, unde balliſtæ mittebantur. Turnebus lib. 5. 6. V. N. Capt. 4. 2. Lipſius in Poliorc. lib. 3. cap. 2. non pro loco, ſed pro machina ipſa. *T.*

76. *Hæc*

Hæc eſt prior, quæ meum herum dementem facit.
Sed evocabo. heus, i foras, Agoraſtocles!
Si vis videre ludos jucundiſſumos.
AG. *Quid iſtuc tumulti' ſt, Milphio!* MI. *hem, amores tuos*
Si vis ſpectare. AG. *ô multa tibi Dî dent bona!*
Cum mihi hæc obtuliſti, tam lepidum ſpectaculum.

76. *Hæc eſt prior.*] Vult dicere; Adelphaſium, quam priorem nominaverat, amari ab hero ſuo Agaraſtocle. *Meurſius.*

ACTUS PRIMI SCENA SECUNDA.

ADELPHASIUM, ANTERAST. MILPHIO, AGORASTOCLES, ANCILLA.

NEgotii ſibi qui volet vim parare,
Navem & mulierem, hæc duo comparato.
Nam nullæ magis res duæ plus negotii
Habent, forte ſi occeperis exornare.
Neque unquam ſatis hæ duæ res ornantur,
Neque eis ulla ornandi ſatis ſatietas eſt.
Atque hæc ut loquor, nunc modo docta dico. Acid: nunc domi docta dico.
Nam nos uſque ab aurora ad hoc quod diei eſt,
Ex induſtria ambæ nunquam conceſſavimus
Lavari, aut fricari, aut tergeri, aut ornari,
Poliri, expoliri, pingi, fingi: & una
Binæ ſingulis quæ datæ nobis ancillæ,
Eæ nos lavando, eluendo, operam dederunt:
Aggerundaque aqua ſunt viri duo defeſſi.

14. A*Ggerundaque aqua, &c.*] Viri illi qui lavantibus meretricibus aquam aggerebant, Latine *aquarii* vel *aquarioli* vocitabantur. Spartian. in Comment. *aquam geſſit, ut lenonum miniſter,* id eſt, aquarius fuit. Feſtus: *aquarioli dicebantur mulierum impudicarum ſordidi aſſeclæ. Bacariones* etiam appellati iſti aquarioli, à bacarione, quod vaſis erat genus aquarii, longiore manubrio; *trullam quidam appellabant,* inquit Feſtus. Eo aquam in balneis hauriebant mediaſtini, quam ſuper lavantes jactarent & funderent, ad eos perfundendos & eluendos. Hinc *bacariones* aquarioli dicti, qui hujuſmodi munus obibant in domo lenonia, & lavantibus meretriculis miniſtrabant, in aqua aggerunda & effundenda. Gloſſæ: *bacario,* προσδιάκονος. Vas huic rei ſerviens in balneis, ἀρύταινα Græce, & ἀρύβαλλος dicebatur, ἀπὸ τοῦ ἀρύειν καὶ βάλλειν τὸ ὕδωρ, ut cenſet Pollux. inde & βαλλάδες & βαλλῶνες dicti. *Salmaſ.*

Apageſis, negotii quantum in muliere una eſt!
Sed vero duæ, ſat ſcio, maxumo uni
Populo, cui lubet, plus ſatis dare potis ſunt.
Quæ noctes dieſque omni in ætate ſemper
Ornantur, lavantur, tergentur, poliuntur.
Poſtremo, MODUS MULIEBRIS nullus eſt,
Neque unquam lavando & fricando ſcimus
*Facere * Nam quæ lavata eſt, niſi* — Mſ. clavata.
Perculta eſt, meo quidem animo, quaſi illauta eſt.
AN. *Miror equidem, ſoror, te iſtæc ſic fabulari,*
Quæ tam callida & docta ſis & faceta.
Nam cum ſedulo munditer nos habemus,
Vix ægreque amatorculos invenimus.
AD. *Ita eſt. verum hoc unum tamen cogitato:*
MODUS OMNIBUS in rebus, ſoror, optumum eſt habitu.
NIMIA OMNIA nimium exhibent negotium hominibus ex ſe.
AN. *Soror cogita, amabo, item nos perhiberi*
Quaſi ſalſa muriatica eſſe autumantur
Sine omni lepore, & ſine ſuavitate:
Niſi multa aqua uſque & diu macerantur,
Olent, ſalſa ſunt, tangere ut non velis. item nos
ſumus. — Vulg. nos ſumus Ejuſcemodi mulieres.
Ejus ſeminis mulieres ſunt inſulſæ

17. *Potis ſunt.*] Lego: *poteſſunt.* ut Ennius lib. 17. Annal.

Spero, ſi ſperes quicquam prodeſſe poteſſunt.

Nam *poteſſunt*; *ſunt potes.* Merula.

21. *Scimus facere.*] Scripti omnes libri habent, *facere enniam*, vel *en jam.* Scripſit proximo præcedente verſu: *Poſtremo modus muliebris nullus eſt.* Sequitur; *neque unquam lavando & fricando ſcimus facere em. Nam quæ elauta eſt.* Ubi *Em* poſuit ἀρχαϊκῶς pro eum, ut *ibus* pro iis. *Modus* inquit, *nullus eſt muliebris, neque eum ſcimus facere fricando & lavando.* Plautinum eſt, modum lavando facere, pro *modum lavandi.* Ita eum alibi ſcio loquutum. Sequitur, *Nam quæ elauta eſt.* Nam niſi modus adhibeatur lavandi, ea quæ nimis elauta eſt, nec tamen ſe perfectam putat, pro illauta eſt habenda. *Salmaſ.*

32. *Muriatica.*] Aliud eſt *muria*, aliud *garum.* Nam *muria* ex thynnorum, *garum* ex ſcombrorum tabe conficiebatur. quæ & liquaminis nomine, & liquotis ſociorum vocabatur. Et *muria* pauperum tantum erat: contra *garum* divitum; unde & *faſtoſum* à Martiale l. 13. epigram. 102. vocatur. A muria arida ταρίχη piſcium vocarunt Romani, quæ omnino uno nomine Septentrionalium lingua hodie dicuntur *Stok-fiſch.* Nam niſi diu aqua macerata, non coquuntur. *Scalig.*

Admodum, atque invenuſtæ ſine munditiâ & ſumptu.

MI. *Coqua eſt hæc quidem, Agoraſtocles, ut ego opinor:*
Scit muriatica ut maceret. AG. *quid moleſtus?*
AD. *Soror parce amabo: ſat eſt iſtuc alios dicere nobis,*
Ne noſmet noſtra etiam vitia loquamur.
AN. *Quieſco.* AD. *ergo amo te. ſed hoc nunc reſponde mihi.* J.Gal. Quieſco ergo. AD. amo te.
Sunt hîc omnia quæ ad Deûm pacem oportet adeſſe?
AN. *Omnia accuravi.* AG. *diem pulchrum & celebrem & venuſtatis plenum.*
Dignum Veneri, pol, cui ſunt Aphrodiſia hodie!
MI. *Ecquid gratiæ, cum huc foras te evocavi? jam non*
Me decet cado donari vini veteris? dic dari.
Nihil reſpondes? lingua huic excidit, ut ego opinor. quid hic malum,
Aſtans obſtipuiſti? AG. *ſine amem: ne obturba, ac tace.*
MI. *Taceo.* AG. *ſi tacuiſſes, jam iſtuc, Taceo, non natum foret.*
AN. *Eamus mea ſoror.* AD. *eho, amabo. quid illo nunc properas?* AN. *rogas?*
Quia herus nos apud ædem Veneris mantat. AD. *maneas pol. mane.*
Turba eſt nunc apud aram. an te ibi vis inter iſtas vorſarier Dous. an ibi vis.
Proſedas, piſtorum amicas, reliquias alicarias,
Miſeras, ſchœno delibutas, ſervolicolas ſordidas?

37. *Invenuſtæ.*] Gloſſat. *Venuſtus*, ἐπαφρόδιτος. ita *Invenuſtus*, pro eo, qui parum in amore felix eſt. *Muret.*

54. *Proſedas.*] *A proſedendo in meritoriis vel fornicibus*: Iſid. *Proſtibula* alibi hæ meretrices dicuntur, *quod ante ſtabulum ſtant, quæſtus diurni ac nocturni gratia*, ut ait Nonius: tametſi non ſemper ſteterint meretrices; interdum enim ſellis inſidebant: ut vel ex hoc Plauti *loco* liquet. Juven. Sat. 6.

Et dubitas alta Chionem deducere ſella?

Ubi commentator: *Inde ſellariæ dicuntur, &c.* VVouw. *Alicarias.*] *Alicariæ meretrices appellabantur in Campania, ſolitæ ante piſtrina Alicariorum verſari, quæſtus gratia.* Feſtus. Idem ibidem: *Alica dicitur, quod alit corpus.*

55. *Schœno delibutas, ſervolicolas.*] *Scœno*, ſine aſpiratione ſcribendum. nam Sabini dicebant *Scænum* pro *cœnum*: ut *ſcælum* pro *cælum*: & *ſcæna* pro *cæna*: ut ad Amph. act. 3. 1. annotavi. hinc *obſcænus*, ſcœno ſive cœno obnoxius: manifeſto retentus in compoſita voce Sabiniſmus. Quin immo & hoc argumento eſſe poteſt, quod eruditi lectores dictionem æquipollentem, ſed notiorem (*cœno*) ſub-

Quæ tibi olant ſtabulum, ſtatumque, ſellam & ſeſſibulum merum:
Quas adeo haud quiſquam unquam liber tetigit, neque duxit domum:
Servolorum ſordidulorum ſcorta diobolaria.
MI. *I in malam crucem: tun' audes etiam ſervos ſpernere?*
Propudium, quaſi bella ſit, quaſi eampſe reges ductitent.
En monſtrum mulieris! tantilla tanta verba funditat,
Quojus ego nebulæ cyatho ſeptem noctes non emam.
AG. *Dii immortales omnipotentes, quid eſt apud vos pulchrius?*
Quid habetis, qui mage immortales vos credam eſſe, quam ego ſiem?
Qui hæc tanta oculis bona concipio? nam Venus non eſt Venus.
Hanc equidem Venerem venerabor, me ut amet poſthac propitia.
Milphio, heus Milphio, ubi es! MI. *aſſum apud te eccum.*
AG. *ego elixus ſis volo.*
MI. *Enim vero, here, facis delicias.* AG. *de te quidem hæc didici omnia.*
MI. *Etiamne ut ames eam quam nunquam tetigeris? nihil illic quidem eſt.*
AG. *Deos quoque edepol & amo & metuo; quibus ego tamen abſtineo manus.*

ſubſtituerunt. Jam autem illa de *ſchœno*, unguento neſcio quo, meræ nugæ ſunt. Sane ut hic *ſcœno delibutas*, ita alibi *lutulentas* & *immundas* nominat. Trucul. act. 4. 4.

Blitea & lutea eſt meretrix, niſi quæ ſapit in vino ad rem ſuam.

Et Synceraſtus de Lenone inferius: *neque tam luteus, neque tam cœno collitus.* Non vero mirum voce Sabina eum uti, cum ex Macrobio diſcamus, Romanos multa Tuſcorum, Oſcorum, Sabinorumque finitimorum vocabula uſurpaſſe. *Meurſ.*

58. *Servolorum ſordidulorum ſcorta diobolaria.*] *Meretriculæ diobolares*, viliſſimi generis, quæque merebant binos obulos, hoc eſt, dupondium. id enim, ut opinor, Declamator apud Senec. innuit, VI. Controverſiarum. *Itane decem juvenes perierunt propter dupondios duos?* J. Gul.

62. *Quojus ego vel nebulæ cyatho.*] *Nebulam* pro re nihili ponebant: unde & *nebulones*. Perſius: *Grande locuturi nebulas Helicone leguntо*, id eſt, nugas & inania & nugacia Poëtarum figmenta, fumis & nebulis ſimillima. *Turn.*

67. *Aſſum.*] Conſulendum eſt auribus & materiæ. ita hic Plautus, quando jocatur, maluit *Aſſum* dicere quam *Adſum*: ut ſubinferret, *Elixum volo.* Scaliger.

68. *Delitias facis.*] Τρυφᾷς, rebus ſecundis elatus, jocaris. *Lamb.* *Enimvero here delicias.*] *Enim here.* V.C. Recte, *Scriverius.*

AN. *Heu ecaſtor, cum ornatum aſpicio noſtrum ambarum, pœnitet*
Exornatæ ut ſimus. AD. *immo vero ſane commode.*
Nam pro herili & noſtro quæſtu ſatis bene ornatæ ſumus.
Non enim POTEST QUÆSTUS *conſiſtere, ſi eum ſumptus ſuperat, ſoror.*
Eo illud ſatiu'ſt ſatis quod ſatis eſt, habitus plus quam ſat eſt. Duæ. habitu, quam plus quam ſat eſt.
AG. *Ita me Di ament, ut illa me amet malim, quam Di, Milphio.*
Nam illa mulier, lapidem ſilicem ſubigere, ut ſe amet, poteſt.
MI. *Pol id quidem haud mentire. nam tu es lapide ſilice ſtultior,*
Qui hanc ames. AG. *at vide ſis cum illa nunquam limavi caput.*
MI. *Curram igitur aliquo ad piſcinam, aut lacum, limum petam.*
AG. *Quid eo opu'ſt?* MI. *ego dicam: ut illi & tibi limem caput.*

75. *Eo illud ſatiu'ſt.*] Puto legendum. ac diſtinguendum minima mutatione, *Eo illud ſatius eſt ſatis. Quod ſatis eſt habitu, plus quam ſat eſt.* Non poteſt, inquit, quæſtus conſiſtere ſi eum ſumptus ſuperet. Ideo illud ſatis, ſatius eſt. Quod enim ſatis eſt habitu, plus quam ſat eſt. Ὀξύμωρον eſt comicum. Quod ſatis eſt habitu, ad habitum plus quam ſatis eſt. Ideo non tranſcendendus hic modus, intra quem conſiſtere debemus, ne ſumptus quæſtum ſuperet. *Salmaſ. Eo illud ſatius eſt.*] Suſpicor fuiſſe: *Eo illud ſatiu'ſt ſatis, quod ſatis eſt, habitus, plus quam ſatis. Illud ſatis habitus* & veſtimentorum, *quod ſatis eſt*, inquit: nam interdum τὸ *ſatis* minuit rem, & eſt quodammodo non ſatis. Ut quum Catoni de Re Ruſt. cap. 137. *bonus locus* eſt primus, *ſatis bonus* ſecundus, inde *tertius*. Quum eidem & Ciceroni in ſecundo de Officiis extremo *ſatis bene paſcere* eſt non tantum, quantum bene paſcere, ſed mediocriter, ut interpretatur Columel. præf. lib. 6. Et ad Atticum 2. ep. 19. *ſatis boni*, non tam boni quam boni ſimpliciter, & in 3. de Orat. 22. Orator *ſat bonus* intra bonum. Illud igitur *ſatis*, quod eſt, non minus juſto, ut interdum eſt, ſed *ſatis*, id eſt, omnino ſufficiens, *eſt ſatius, quam plus ſatis*, id eſt, τὸ πλέον τοῦ ἅλις, ſive quam id quod plus quam ſatis eſt, & juſtum deſiderium & modum excedit. *Gronovius.*

79. *Limavi caput.*] *Limare caput*, conjungere, Nonius interpretatur. Sed *conjungere* ex eo ſignificat, quod qui amatores cum amica caput jungunt, tanquam terunt & limant ſeſe mutuo fricando, dum oſculantur. Vetus Lex. *ſociare* explicat. *Turneb.*

81. *Ut illi limem caput.*] Jocatur ex ambiguo; quaſi Agoraſtocles *limare*, pro limo inquinare & conſpurcare accepiſſet.

AG. *I in malam rem.* MI. *ibi ſum equidem.* AG. *pergis?*
 MI. *taceo.* AG. *at perpetuo volo.*
MI. *Enimvero, here, meo me laceſſis ludo, & delicias facis.*
AN. *Satis nunc lepide ornatam credo, ſoror, te tibi viderier:*
Sed ubi exempla conferentur meretricum aliarum, ibi tibi
Erit cordolium, ſi quam ornatam melius forte conſpexeris.
AD. *Invidia in me nunquam innata'ſt, neque malitia, mea*
 ſoror:
BONO INGENIO ME eſſe ornatam, quam auro multo
 mavolo.
AURUM IN FORTUNA invenitur, natura ingenium
 bonum.
BONAM EGO QUAM beatam me eſſe nimio dici mavolo.
MERETRICEM PUDOREM gerere magis decet, quam
 purpuram:
Magiſque meretricem pudorem, quam aurum gerere con-
 decet.
PULCHRUM ORNATUM turpes mores pejus cœno colli-
 nunt.
LEPIDI MORES turpem ornatum facile factis comprobant.
AG. *Eho tu, vin' tu facinus facere lepidum & feſtivom?*
 MI. *volo.*
AG. *Poteſne mihi auſcultare?* MI. *poſſum.* AG. *abi domum,*
 ac ſuſpende te.
MI. *Quamobrem?* AG. *quia jam nunquam audibis verba tot*
 tam ſuavia.
Quid tibi opu'ſt vixiſſe? auſculta mihi modo, ac ſuſpende te.
MI. *Siquidem tu es mecum futurus pro uva paſſa penſilis.*

81. *At perpetuo volo.*] *Perpetuam taciturnitatem*, cum aliqua argutia interpreteris *mortem*. Alias nullas video delitias, quas facere dicitur Agoraſtocles. *Acidal.*

90. *Quam beatam.*] *Beatos* olim vocabant, qui abundarent opibus. Et Græci nonnunquam homines copioſos εὐδαίμονας vocant. Catull.

O quantum eſt hominum beatiorum!

Muret.

99. *Pro uva paſſa penſilis.*] Alludit ad uvas, quæ ſæpe ſuſpenduntur, ut paſſæ fiant. Horat. 2. Sat. 2.

— *Tum penſilis uva ſecundas*
Et nux ornabat menſas.

Turn. Sic auctor Priap. *Uvis aridior puella paſſis.* Et Græci hominem exſuccum ἀσταφίδα vocant. Lucill. *paſſos ſenes* dixit, Perſius *apricos*. Scalig.

105. *Ante*

AG. *At ego amo hanc.* MI. *at ego eſſe & bibere.* AD. *eho tu, quid ais?* AN. *quid, rogas?*

AD. *Viden' tu, pleni oculi ſordium qui erant, jam ſplendent mihi?*

AN. *Immo etiam in medio oculo paullum ſordet.* AD. *cedo ſis dexteram.*

AG. *Ut tu quidem hujus oculos illotis manibus tractes ac teras?*

AN. *Nimia nos ſocordia hodie tenuit.* AD. *qua de re, obſecro?*

AN. *Quia jam non dudum ante lucem ad ædem Veneris venimus?*

Primæ ut inferremus ignem in aram. AD. *ah! non facto'ſt opus* — Miſſ. prima cum ut inferr. Alter, prim. cum inf.

Quæ habent nocturna ora, noctu ſacruficatum ire occupant:
Priuſquam Venus expergiſcatur, prius deproperant ſedulo
Sacruficare. nam vigilante Venere ſi veniant eæ,
Ita ſunt turpes, credo ecaſtor Venerem ipſam è fano fugent.

AG. *Milphio.* MI. *edepol Milphionem miſerum. quid nunc vis tibi?*

AG. *Obſecro hercle, ut mulſa loquitur!* MI. *nihil niſi laterculos,*
Seſamum, papaveremque triticum, & frictas nuces.

AG. *Ecquid amare videor?* MI. *damnum, quod Mercurius minime amat.*

105. *Ante lucem,*] Et *officii* & *ſacri* cauſſa mature evigilandum fuit. *Caſaubonus.*

107. *Nocturna ora.*] Malim legere; *noctuina ora*; à noctuis avibus deformibus & inauſpicatis ita appellata; quomodo Curcul. act. 1. ſc. 3. *noctuini oculi* dicuntur. *Boxhorn.*

112. *Laterculos.*] *Laterculus* genus piſtorii operis, à forma, in quam fingitur, vocati. Sic Apul. 10. *hic panes, cruſtula, lucunculos, hamos, laterculos: plura ſcitamenta mellita.* Turneb.

113. *Seſamum, &c.*] *Seſamum*, vel principem locum obtinebat inter bellaria. *Papaverem* quoque ex eodem numero fuiſſe, patet vel ex Petronio: *Mellitos verborum globulos, & omnia dicta factaque tanquam papavere & ſeſamo ſparſa.* Jam ex *tritico* multa placentarum genera & olim fiebant, & hodie fiunt; & ut *amygdalæ*, ſic & *nuces frictæ* ex melle in ſecundis menſis apponebantur. Sic *cicer frictum*, ſic *fabam frictam* ex melle edebant. Dulcia igitur enumerat Servus, *non mulſis dictis* contraria: ut Lamb. delirat. *Muret.* Inde cum aliquid ſtudioſe politum ſignificare vellent, σησαμόεντα, & *papavere ac ſeſamo ſparſum* dicebant. *Scal.*

114. *Damnum quod Mercurius.*] Quippo

AG. *Namque edepol LUCRUM AMARE nullum amatorem addecet.*
AN. *Eamus, mea germana.* AD. *age ſis ut lubet. ſequere hac.* AN. *ſequor.*
AG. *Eunt hæ. quid ſi adeamus?* MI. *adeas.* AG. *primum prima ſalva ſis:* — *Ritterſ.* quid ſi adeamus ad eas? primum, &c.
Et ſecunda tu ſecundo ſalve in pretio: tertia
Salve extra pretium. ANC. *tum pol ego & OLEUM ET OPERAM PERDIDI.*
AG. *Quo te agis?* AD. *egone? in ædem Veneris.* AG. *quid eo?* AD. *ut Venerem propitiem.*
AG. *Eho, an irata eſt? propitia hercle eſt. vel ego pro illa ſpondeo.*
AD. *Quid tu agis? quid mihi moleſtus, obſecro?* AG. *ah! tam ſæviter.* — *al. ais.*
AD. *Mitte, amabo.* AG. *quid feſtinas? turba nunc illî eſt.* AD. *ſcio.*
Sunt illî aliæ, quas ſpectare ego, & me ſpectari volo.
AG. *Quî lubet ſpectare turpes, pulchram ſpectandam dare?*
AG. *Quia apud ædem Veneris hodie eſt mercatus meretricius.*
Eo conveniunt mercatores: ibi ego me oſtendi volo.
AG. *INVENDIBILI MERCE oportet ultro emptorem adducere,*
PROBA MERX FACILE emptorem reperit, tametſi in abſtruſo ſita eſt.
Quid ais tu? quando illî apud me mecum caput & corpus copulas?
AD. *Quo die Orcus ab Acheronte mortuos amiſerit.*

pe qui lucris præeſt, & mercatorum deus. V. N. Amphit. Prolog.

115. *Namque edepol lucrum, &c.*] Amantem enim oportet eſſe munificum, atque adeo profuſum.

119. *Ancil. tum pol ego & oleum & operam perdidi.*] De ornatu intelligo, quo ſe in feſto Aphrod. procul dubio Ancilla non minus eſſe pulcram voluit, quam hera. Ideo ait, ſi tam extra pretium ſum, operam perdidi, cum me ornavi. *Piſtoris.*

122. *Quid tu agis?*] Ita Camerariana. Amantum enim more eam attrectando morabatur. *Lambin:*

131. *Orcus ab Acheronte,*] Vide notas Moſtellar. act. 2. ſcen. 2. v'ſ. 68. *Nummi lymphatici.*] Antiquis *lymphare* idem quod *O'lucinare* erat, utrumque ἐκλυσσάζειν & furore corripi. ut enim à luco

AG. *Sunt mihi intus neſcio quot nummi aurei lymphatici.*

AD. *Deferto ad me, faxo actutum conſtiterit lymphaticum.*

MI. *Bellula hercle!* AG. *i directe in maxumam malam crucem.*

MI. *Quam magis aſpecto, tam magis eſt nimbata, & nugæ meræ.*

AD. *Segrega ſermonem. tadet.* AG. *age, ſuſtolle hoc amiculum.*

AD. *Pura ſum: comperce, amabo, me attrectare, Agoraſtocles.*

AG. *Quid agam nunc?* MI. *ſi ſapias, curam hanc facere compendi potes.*

AG. *Quid ego nunc te curem? quid agis, Milphio?* MI. *ecce odium meum.*

Quid me vis? AG. *cur mihi hæc irata eſt?* MI. *cur hæc irata eſt tibi?*

Cur ego id curem? namque iſtæc magis tua eſt curatio.

AG. *Jam hercle tu periſti, niſi illam mihi tam tranquillam facis,*

à luco *oblucinare* dicebant, quod lucos ſacros diis exiſtimarent, & qui in illis multum verſarentur, deorum occurſu & præſentia furore agitari: ſic eum, cui conſpectæ Nymphæ eſſent, νυμφόληπτον vocabant: & *Lymphatum*, furioſum, &c. Ergo *nummos lymphaticos* dixit Plautus νυμφιῶντας, qui in bulga continere ſe non poſſunt: quales prodigorum eſſe ſolent. *Heinſius.*

133. *Conſtiterit lymphaticum.*] Significat ſe nummos habere qui exire geſtiant, nec conſiſtere queant, ſed lymphatici ſint atque furioſi. Adelphaſium pollicetur medicinam, ſeque effecturam, ut ſi ad ſe deferantur lymphatici nummi, conſiſtant, quietique reddantur, ſanato furore & lymphatico morbo. Sic Cicero dicit, *Ejus mentem non conſiſtere*, qui furore & vecordia percitus eſt. qui enim furioſi ſunt, jactantur & agitantur, neque vel corpore vel animo conquieſcere poſſunt. *Turneb.*

135. *Eſt nimbata.*] *Nimbus* erat faſcia frontalis. nam cum frons parva inter formæ decora reputaretur, ut magnitudinem diſſimulare poſſent, nonnullæ formæ ſtudioſæ nimbis eam imminuebant. Arnob. lib. 2. *Laminas pertunderent aurium, imminuerent frontes nimbis, fuligine oculos inumbrarent.* Et hos ipſos *Nimbos* tam callide diſſimulabant, ut ægre cognoſci poſſent. Inde eſt, quod dicat hic Milphio, meretricem quo attentius intueretur, eo magis videri nimbatam. Imbuebant enim colore eodem, qui eſſet capillorum: unde *Faſciæ coloriſcæ.* Oſce à vetere Poëta nuncupantur, id eſt, *coloriæ.* Meurſ.

137. *Pura ſum.*] Dum jubet Agoraſtocles, ut amiculum, quod humum verrebat ſuſtollat; & ipſe illud tollere annitens, paullo licentius Adelphaſium attrectabat: quod ægre ferens puella, rogat, id ne faciat; cum ſit à viro pudica. *Lambinus.*

145. *Al-*

Quam mare eſt olim, cum ibi alcedo pullos educit ſuos.
MI. *Quid faciam?* AG. *exora, blandire, expalpa.* MI. *faciam ſedulo.*
Sed vide ſis, ne tu oratorem hunc pugnis pectas poſtea.
AG. *Non faciam.* AD. *nos eamus nunc. etiam morare? male facis.*
Bene promittis multa, ex multis omnia incaſſum cadunt.
Liberare juraviſti me haud ſemel, ſed centies.
Dum te exſpecto, neque uſquam aliam mihi paravi copiam:
Neque iſtuc uſquam apparet: ita nunc ſervio nihilo minus.
I, ſoror. abſcede tu à me. AG. *perii, eho! quid agis, Milphio?*
MI. *Mea voluptas, mea delitiæ, mea vita, mea amœnitas,*
Meus ocellus, meum labellum, mea ſalus, meum ſavium,
Meum mel, meum cor, mea coloſtra, meus molliculus caſeus.
AG. *Mene ego illæc patiar præſente dici? diſcrucior miſer,*
Niſi ego illum jubeo quadrigis curſim ad carnuficem rapi.
MI. *Noli, amabo, ſuccenſere hero meo cauſſâ meâ.*
Si non ego faxo, irata es, nimium pro te dabit:
Atque te faciet ut ſis civis Attica atque libera.
AD. *Quin abire ſinis? quid vis tibi? QUI BENE VOLUNT, bene vis item.* Lipſ. benefici ſient.

143. *Alcedo.*] Vide notas Caſin. Prol. verſ. 26.

154. *Coloſtra.*] *Coloſtra ſive Coloſtrum, lac novum in mammis.* Nonius. Mart. lib. 13. 38.

Subripuit paſtor quæ nondum ſtantibus hædis.
De primo matrum lacte coloſtra damus.

158. *Sine.* MI. *irata es nimium: argentum.*] Hoc Mureti eſt, quod Turnebus, cum in Mſſ. eidem perſonæ Milphioni totum hunc verſum adſcriptum hoc modo, *Ego faxo ſi non irata es nimium pro te dabit*, repeririſſet, voluerat, *nummulum pro ſe dabit*, cavillantis: nam, ſi inquit, nummulo uno potuiſſet liberari Adelphaſium, non diu ſerviſſet. Sed Turnebus diſerte explicat, ſua pecunia te redimet. Nec mirum foret παρὰ προσδοκίαν *nummulum* dicere ſervum, cum talentum dicere debuiſſet, modo conſtaret hoc vocabulo Plautum uſum. Interim intrudere *argentum* incivile eſt. Viderit Muretus, quibus in exoleſcentibus libris id repererit, quod non Lambinus in ſuis, non Gruterus in Pall. non ego in Academico. Ego veterem ſcripturam omnem ſartam tectam ſervandam cenſeo: *Ego faxo, ſi non irata es, nimium pro te dabit.* Cur enim non dicam *nimium* pro quantumvis ingenti ſumma? *Gronovius.*

160. *Bene vis item.*] Veterum librorum & vera ſcriptura eſt; *Bene viſitem.* Benevolentes mihi bene & blandis oculis aſpicio. Cum bonis & faventibus mihi bene ago. *Viſito* idem eſt, quod, *video. Viſere, viſitare, videre, cupide intueri.* Ita Gloſſæ Papiæ. *Boxhorn.* Recta eſt ſcriptura librorum, *Qui benevolunt bene viſitem.*

MI. *Si ante quidem mentitus eſt, nunc jam dehinc erit verax tibi.*
AD. *Abſcede hinc ſis, ſycophanta.* MI. *pareo. at ſcin' quomodo?*
Sine te exorem, ſine te prendam auriculis, ſine dem ſavium.
Jam hercule ego faciam plorantem illum, niſi te facio propitiam.
Atque hic me ne verberet (illud faciet, niſi te propitio)
Male formido: novi ego hujus mores moroſi malos.
Quamobrem, amabo, mea voluptas, ſine te exorarier.
AG. *Non ego homo trioboli ſum, niſi ego illi maſtigiæ*
Exturbo oculos atque dentes. hem voluptatem tibi,
Hem mel, hem cor, hem labellum, hem ſalutem, hem ſavium!
MI. *Impias, here, te: oratorem verberas.* AG. *jam iſtoc magis.*
Et jam ocellum addam, & labellum, & linguam. MI. *ecquid facies modi?*
AG. *Sicçine ego te orare juſſi?* MI. *quomodo ergo orem?* AG. *rogas?*
Sic enim diceres, ſceleſte: Hujus voluptas, te obſecro:
Hujus mel, hujus cor, hujus labellum, hujus lingua, hujus ſavium,

tem. Nec ſcribendum cum Turnebo, *bene vis item*, aut cum Lipſio, *benefici ſient.* Bene videam eos qui bene mihi volunt, non qui male. *Viſitare* antiquum pro ſimplici videre. Inde *inviſitata* ſæpius in libris vetuſtiſſimis optimorum auctorum occurrit, pro re quæ nunquam viſa eſt. *Inaudita atque inviſitata.* Pro quo apud Cæſarem, Ciceronem, Livium, & alios vulgo legitur; *inuſitata.* Salmaſ.

163. *Prendam auriculis.*] Inter cæteras antiquæ vetuſtatis blanditias, obſervandum eſt hoc oſculi genus: quo ſolebant pueri parentes aut alios, vel amantes inter ſe, alterius auribus apprehenſis, oſculari. Id illi χύτραν ſive *ollam* vocabant: credo quod in eo geſtu, ut caput ollæ, ita aures anſarum formam referre videbantur. Pollux lib. 10. Ἀσπάζοντα τῶν ὤτων φιλήζοντα τὴν χύτραν. *Ollam prehenſis oſculatur auribus, &c.* Inter Latinos hoc oſculi genus primum expreſſit Plautus hoc loco, & Aſin. 3.3. *prehende auriculis: compara labella cum labellis.* Canter.

165. *Ne verberet (illud faciet)*] Et hic Muretum ſecuti ſunt: atque ita ſane in codice Academico video. Non temere tamen eſt, quod Turnebi, Lambini, Camerariani codices conſentiunt exhibendo *illum faciat:* non quaſi hoc explicandum cenſeam, ut illi tentarunt, & infeliciter: ſed quod ſub hoc corrupto putem longe aliud latere. Vide an ſit, *Atque hic me ne verberabilem faciat, niſi te propitio, male formido.* Utitur eadem voce in Aulularia. *Gronovius.*

169. *Exturbo oculos.*] *Exſculpo.* Scriverius.

183. *Fieri*

Hujus coloſtra, hujus ſalus amœna, hujus feſtivitas,
Hujus coloſtra, hujus dulciculus caſeus, maſtigia,
Hujus cor, hujus ſtudium, hujus ſavium, maſtigia;
Omnia illa quæ dicebas tua eſſe, ea memorares mea.
MI. *Obſecro hercle te, voluptas hujus, atque odium meum:*
Hujus amica mammeata, mea inimica & malevola:
Oculus hujus, lippitudo mea: mel hujus, fel meum:
Ut tu huic irata ne ſis: aut ſi id fieri non poteſt.
AD. *Capias reſtim, ac te ſuſpendas cum hero & voſtra familia.*
MI. *Nam mihi jam video propter te victitandum ſorbilo,*
Itaque jam quaſi oſtreatum tergum ulceribus geſtito,
Propter amorem voſtrum. AD. *amabo, men' prohibere poſtulas,*
Ne te verberet, magis quam ne mendax me advorſum ſiet?
AN. *Aliquid huic reſponde, amabo, commode, ne incommodus*
Nobis ſit. nam detinet nos de noſtro negotio.
AD. *Verum etiam tibi hanc amittam noxiam unam, Agoraſtocles.*
Non ſum irata. AG. *non es?* AD. *non ſum.* AG. *da ergo, ut credam, ſavium.*
AD. *Mox dabo, cum ab re divina rediero.* AG. *i ergo ſtrenue.*
AD. *Sequere me ſoror.* AG. *atque audin' etiam? Veneri dicito*
Multam meis verbis ſalutem. AD. *dicam.* AG. *atque hoc audi.* AG. *quid eſt?*
AG. *Paucis verbis rem divinam facito. atque audin'? reſpice.*
Reſpexit. idem pol Venerem credo facturam tibi.

Lipſ. reſpice. AD. reſpexi. AG. idem pol.

183. *Fieri non poteſt.*] Adelphaſium iratā loquentem interpellat.

185. *Victitandum ſorbilo.*] Video mihi propter te vapulandum & gemendum. Suſpiria enim & gemitus vapulantium imitantur ſpiritum ſorbentium. *Turneb.* Rectum eſt, *victitandum ſorbilo.* à verbo ſorbeo, *ſorbilo* ſorbilare. Unde & nomen *ſorbilum* pro ſorbitione, ut à *monſtro* monſtrum, & ſimilia. *Salmaſ.*

191. *Verum.*] Adſentientis particula paſſim eſt, *Verum.* Ter. Eun. act. 2. ſc. 3. *Comites ſecuti ſcilicet ſunt virginem?* CH. *Verum.* Ubi Donatus notat, *Inceptivam* eſſe particulam, non *Relativam.* at, melius dicerent, *Affirmativam* eſſe. Frequens illi Comico: & valet idem prorſus, quod *imo.* Acidal.

ACTUS

ACTUS PRIMI SCENA TERTIA.

AGORASTOCLES, MILPHIO.

QUid nunc mihi es auctor, Milphio? MI. *ut me verberes,*
Atque auctionem facias. nam impuniſſume
Tibi quidem hercle vendere haſce ædis licet.
AG. *Quid jam?* MI. *majorem partem in ore habitas meo.*
AG. *Superſede iſtis verbis.* MI. *quid nunc vis tibi?*
AG. *Trecentos Philippos Collybiſco villico*
Dedi dudum, priuſquam me evocaſti foras.
Nunc obſecro te, Milphio, hanc per dexteram,
Perque hanc ſororem lævam, perque oculos tuos,
Perque meos amores, perque Adelphaſium meam,
Perque tuam libertatem. MI. *hem, nunc nihil obſecras.*
AG. *Mi Milphidiſce, mea commoditas, mea ſalus,*
Fac quod facturum te eſſe promiſiſti mihi,
Ut ego hunc lenonem perdam. MI. *perfacile id quidem eſt.*
I, adduce teſteis tecum. ego intus interim
Jam & ornamentis meis & ſycophantiis
Tuum exornabo villicum: propera atque abi.
AG. *Fugio.* MI. *meum eſt iſtuc magis officium, quam tuum.*
AG. *Egone! egone? ſi iſtuc lepide effexis!* MI. *i modo.*
AG. *Ut non ego te hodie!* MI. *abi modo.* AG. *emittam manu?*
MI. *I modo.* AG. *non hercle meream. ah!* MI. *vah! abi modo.*

4. MAjorem partem in ore habitas meo.] Hac lectione nihil certius unquam cortina Phœbi protulit. Cum enim Servus frequenter ab immodeſto illo amatore vapulans per indignationem dixiſſet, vende tandem has ædes tuas: demiratus inſolentiam dictionis; Qui tandem ædes? inquit adoleſcens. Nam, reſpondet ſervus, ego tibi pro ædibus ſim, in cujus ore pugni tui magnam partem ſic verſantur, ut habitare in eo videaris. Notum autem eſt, *Habitandi* verbum ita transferri, ut quibus in rebus quis frequens & multus eſt, *in iis habitare* dicatur. *Lipſius.*

9. *Sororem lævam.*] Lepida figura. Omnia enim paria vocabant *fratres* aut *ſorores*. Martialis lib. 14. epigr. 148. *lodices ſorores.* Auctor Moreti:

Interdum feſſæ ſuccedit læva ſorori;
Alternatque vices.

Tertullian. cap. 51. De Anima: *Corpus & anima ſorores ſubſtantiæ.* Gruter.

11. *Nihil obſecras.*] Servus eam obteſtationem vanam dicit, quia liber nunquam ſit futurus, & perpetuam ſibi ſervitutem ominatur. *Nihil*, eſt, fruſtra. *Acidalius.*

AG. *Quantum Acheronte'ſt mortuorum.* MI. *etiamne abis?*
AG. *Neque quantum aquæ eſt in mari.* MI. *abituruſne es?*
AG. *Neque nubis quantum.* MI. *pergin' pergere?*
AG. *Neque ſtella in cœlo.* MI. *pergin' aures tundere?*
AG. *Neque hoc, neque illuc, neque: enim vero ſerio.*
Neque hercle vero. quid opus eſt verbis? quippini!
Quod uno verbo dicere hîc quidvis licet,
Neque hercle vero ſerio. ſcin' quomodo?
Ita me dii amabunt. vin' bonâ dicam fide?
Quod hîc inter nos liceat. ita me Juppiter.
Scin' quam? vide tu. credin', quod ego fabuler?
MI. *Si nequeo facere ut abeas, egomet abiero.*
NAM ISTI QUIDEM HERCLE orationi Oedipo
Opus eſt conjectore, qui ſphyngi interpres fuit.
AG. *Illinc hinc iratus abiit. nunc mihi cautio eſt,*
Ne meamet culpa meo amori objexim moram.
Ibo atque arceſſam teſtîs: quando amor jubet
Meo obedientem me *eſſe ſervo liberum.*

22. *Quantum Acheronte eſt.*] Oratio eſt non tam perdite amantis, quam ſtudioſe nugax, & promittentis ita libertatem ſervo, ut tamen nulla nimis certa & religioſa affirmatione ad eam dandam velit adſtringi. Itaque fruſtra quærimus, quis unquam popoſcerit ſibi pro mercede, quantum eſt in Acherunte mortuorum, quantum aquarum in mari, quantum nubium in cœlo. Dicit enim hæc tantummodo, ut videatur aliquid dicere, quum dicat nihil. Fruſtra fingitur, eum deſiderare tantum ex Adelphaſio voluptatum & gaudiorum, quantum mortuorum Acherons, &c. Deſiderabat ille quidem hæc & imaginabatur eventura, ſi illa potiretur; ſed ea ſe deſiderare hic minime dicit, neque per illa adjurat. *Gronov.*

ACTUS SECUNDUS.

LYCUS, ANTHEMONIDES.

DI illum infelicent omnes, qui poſt hunc diem
Leno ullam Veneri umquam immolarit hoſtiam:
Quive illum turis granum ſacruficaverit.
Nam ego hodie infelix dîs meis iratiſſumis
Sex immolavi agnos, nec potui tamen
Propitiam Venerem facere uti eſſet mihi.

Quo-

Quoniam litare nequeo, abii illinc ilico
Iratus: vetui exta proſicarier:
Neque ea aſpicere volui, quoniam non bona
Aruſpex dixit, deam eſſe indignam credidi. Piſſ dea eſſe indigua credidi.
Eo pacto avaræ Veneri pulchre adii manum.
Quando id quod ſat erat, ſatis habere noluit.
Ego pauſam feci: ſic ago, ſic me decet.
Ego faxo poſthac dî deæque cæteri
Contentiores mage erunt, atque avidi minus,
Cum ſcibunt, Veneri ut adierit leno manum.
Condigne aruſpex, non homo trioboli,

7. L*Itare.*] Καλλιερεῖν, vel, ut ait Macrob. lib. 3. cap. 5. *facto ſacrificio numen placare.* Veteres eo verbo uſi, cum grata acceptaque diis ſacra fuiſſe intelligerent. *Sacrificare* igitur eſt offerre ſacrum, & veniam poſcere: *Litare* eſt propitiare, & votum impetrare: non quidem ἀπὸ τῆ λιτῶν, id eſt, *à precibus*: ſed à *luere*, id eſt, ſolvere. Varro Hecatombe: *In quo ego, ut puto, quoniam eſt luere ſolvere, lutavi.* Turneb.

8. *Proficarier.*] Exta cocta ſolebant proſecare: unde & *proſecta* dicebantur, ac partem adolebant, partem conſecrabant, ſacerdotibuſque dabant: partem ſibi apponebant. Sic luſtralibus extis veſcuntur apud Virgilium 8. Æn. Suet. in Auguſto, cap. 1. *ſemicruda exta rapta foco proſecuit.* Ovid. 6. Faſt.

Inde ubi libavit, proſecta ſub æthera ponit, &c.

Turnebus. Nonius: *Proſecta exta quæ aris dantur ex fibris pecudum diſſecta.* Facere autem dicuntur: quaſi probe ſeſe ultus ſit Leno; quod, cum non litaſſet, exta deo non reddiderit. *Turb.*

10. *Deam eſſe indignam.*] Taubman. & Gruterus tradunt ita Cam. Samb. Lamb. & Douzam edidiſſe: reliquos *deam*: ſed alterum reconditiorem antiquitatem ſapere. Silent autem diligenter de ſcriptis Palatinis: in quibus plane *deam* fuiſſe indicavit probavitque primum Pareus: poſtea mutavit ſententiam, quoniam infra 5. 3. 15. in altero cod. inventum ait *deum.* At præter ipſum nemo priorum illo loco auſus *deum* facere. Et credibile eſt τὸ *a* ſuperiori parte apertum illic fuiſſe, ut ſolet in nonnullis antiquis codicibus. In Acad. noſtro eſt *deam* utroque loco. Nec vel reconditior illa antiquitas vel auctoritas tantorum virorum, quibus libenter aſſurgimus, tantum apud nos poteſt, ut à veteri ſcriptura recta & proba recedamus. *Indignam* autem eſt non meritam. Aruſpex ajebat Veneri diſplicere ſacra: ego interpretabar ſacris diſplicere Venerem, & nolle ſe illi commoda præbere velut parum ea meritæ. *Gronovius.*

11. *Adii manum.*] Mihi videtur; *Adire manum alicui*, dici eum, qui, quod illi, tanquam in manum traditurus, oſtentet: cumque ille manum ad id capiendum, porrexerit, ſuam ipſe manum retro trahat, eumque inanem atque hiantem deſtituat. Hoc loco autem Leno; Venus, inquit, ut avara eſt, plures aſſidue à me hoſtias exſpectabat: ideoque litare me nolebat. at ego, ne proſecari quidem exta volui: eamque hiantem reliqui: & & ſic ei adii manum. *Muret.*

17. *Condigne aruſpex.*] Qui jungendum cenſent: *Veneri ut adierit leno manum condigne. Aruſpex*: & explicant, prout irata vel infeſta Venus de me merebatur; oſtendunt ſe nondum obſervaſſe, quomodo Plautus hac voce ſoleat uti,

 quod

Omnibus in extis ajebat portendi mihi
Malum damnumque, & deos eſſe iratos mihi,
Quid ei divini aut humani aquom eſt credere?
Mina mihi argenti dono poſtilla data eſt.
Sed quæſo ubinam illic reſtitit miles modo,
Qui hanc mihi donavit? quem ego vocavi ad prandium.
Sed eccum incedit. AN. *ita ut occepi dicere,*
Lenulle, de illac pugna pentethronica,
Qua ſexaginta millia hominum uno die
Volaticorum manibus occidi meis.
LY. *Eh! volaticorum hominum?* AN. *ita dico quidem.*
LY. *An, obſecro, uſquam ſunt homines volatici?*
AN. *Fuere; verum ego interfeci.* LY. *quomodo*
Potuiſti? AN. *dicam. viſcum legioni dedi,*
Fundaſque: eo praſternebant folia farferi.
LY. *Quoi rei?* AN. *ne ad fundas viſcus adhareſceret.*
LY. *Perge: optume hercle perjuras. quod poſtea?*
AN. *In fundas viſci indebant grandiculos globos,*
Eo illos volantes juſſi funditarier.
Quid multa verba? quemquem viſco offenderant,
Tam crebri ad terram accidebant quam pira.
Ut quiſque acciderat, eum necabam ilico

quod & ſupra jam prodiderunt. Juxta futilis & pari vanitate aruſpex, inquit. *Gronovius.*

25. *Lenulle.*] *Lenus* & *leno* veteres dicebant, unde *lenulus* diminutivum, & *lenullus*, quod eſt hoc loco. à *leno lenunculus*: à *lenus lenullus*, & verbum *lenare*. Iſidorus in Gloſſis: *lenullus*, *parvus lecator*, *lecare* idem quod ſcortari & lenocinari, à Græcó λαικᾶν & λαικάζειν. *Salmaſ.* *Lenulle, de illac pugna Pentethronica.*] Leno *Lenullus*, ut homo *homullus*. Deinde ſcribendum non *Pelethronica* cum Stephano, ſed vel *Pterornithica* cum Heraldo, vel nobiſcum *Ptenornithica.* Compoſuit vocem ex πτηνὸς & ὄρνις ὄρνιθος. *Gronovius.*

28. *Eh! volaticorum.*] Sic Gruterus, cum in Mſſ. eſſet, ut & in noſtro Acad. *Evolaticorum.* pro *Eu*, id eſt, *Heu.* quam non modo lamentantis, ſed & admirantis eſſe jam notarunt in hac fabula 5. 2. 147. & Rud. 2. 4. 2. *Gronovius.*

32. *Farferi.*] Feſtus: *Farferum, virgulti genus. Farferum* herba eſt *nymphea* non diſſimilis, tuſſilago noſtra βήχιον, populi albæ folio, ſed ampliore: quæ *ferranum* etiam & *farfugium* vocetur. Apulejus: *Folia ſunt farferi & nugæ meræ.* Turneb.

34. *Perjuras.*] *Perjurare*, pro mentiri ſimpliciter, ut infra act. 5. 4. AN. *dapignus, ni nunc perjures, &c.* Mil. act. 4. 2. *Hem ecaſtor hom. perjurum!* Merc. 2. 3. 1. Ut autem *perjurium* pro ſimplici mendacio: ſic infra act. 5. 2. *inceſtus* pro ſtupro. *Acidal.*

40. Tur-

Per cerebrum pinnâ ſua ſibi, quaſi turturem.
LY. *Si hercle iſtuc unquam factum eſt, tum me Juppiter*
Faciat, ut ſemper ſacruficem, nec unquam litem.
AN. *An mihi hac non credis?* LY. *credo, ut mihi eſt æquom*
credier.
Age eamus intro, dum exta referuntur. AN. *volo*
Narrare tibi etiam unam pugnam. LY. *nihil moror.*
AN. *Auſculta.* LY. *non hercle.* AN. *tuum jam elidam caput,*
Niſi auſcultas, aut is in malam crucem.
LY. *Malam crucem ibo potius.* AN. *certum ne eſt tibi?*
LY. *Certum.* AN. *tum tu igitur die bono Aphrodiſiis*
Addice tuam mihi meretricem minuſculam.
LY. *Ita res divina mihi fuit. res ſerias*
Omnes extollo ex hoc die in alium diem:
Profecto feſtos habeam decretum eſt mihi.
Nunc hinc eamus intro. ſequere hac me. AN. *ſequor.*
In hunc diem jam tuus ſum mercenarius.

40. *Turturem.*] Solet enim turdus, ut & attagen, aliæque aves, pennæ ſuæ acumine per cerebrum, qua cervix capiti committitur, ex diſciplina venatoria, adacto necari.

50. *Addice.*] Vende, & trade venditam. *Addicere* hic eſt venditoris: interdum eſt Prætoris. *Lambin.*

51. *Ita res divina mihi fuit.*] Vulgo *fuerit*, & continuantur hæc à milite. Sed *fuit* legendum, & hæc eſſe lenonis ex pr. Pal. recte notavit Gruterus; ſed quo ſenſu? Pareus: LY. *Ita res divina mihi fuit.* Quæ minime placet diſtinctio. Non vult enim Leno eam addicere hoc die, quia rem divinam fecerat, & ſic, ut malum ei damnumque portenderetur: eoque ſe omnes res ſerias in alium diem proferre. At quod ſequitur, *Profecto feſtos*, reddendum eſt militi, & legendum *Profeſtos*, quando Mſſ. *Profectos*: quod & alibi Plauto pro illo ſubjectum in ſcripto animadvertimus. Mihi, inquit Anthemonides, non eſt illa religio, ſed decretum, ut feſtos habeam profeſtos, id eſt, pro profeſtis. Inde leno: *Nunc eamus intro: ſequere hac me.* Gronov.

ACTUS TERTII SCENA PRIMA.

AGORASTOCLES, ADVOCATI.

ITA *me Dî ament*, TARDO AMICO *nihil eſt quicquam*
iniquius,
Præſertim homini AMANTI, QUI *quicquid agit, properat*
omnia.

Sicut ego hos duco advocatos, homines ſpiſſigradiſſumos,
Tardiores quam corbitæ ſunt in tranquillo mari.
Atque equidem hercle dedita opera amicos fugitavi ſenes.
Sciebam ætate tardiores, metui meo amori moram.
Nequicquam hos procos mihi elegi loripedis, tardiſſumos.
Quin ſi ituri eſtis hodie, ite, aut ite hinc in malam crucem.
Siccine oportet ire amicos homini amanti operam datum?
Nam iſte quidem gradus ſuccretu'ſt cribro pollinario,
Niſi cum pedicis condidiciſtis ſic hoc graſſari gradu.
AD. *Heus tu, quanquam nos videmur tibi plebei & pauperes,*
Si nec recte dicis nobis, dives de ſummo loco,
Divitem audacter ſolemus mactare infortunio.
Nec tibi nos obnoxii ſumus, iſtuc quid tu ames aut oderis:
Cum argentum pro capite dedimus, noſtrum dedimus, non tuum.
Liberos nos eſſe oportet: nos te nihili pendimus.
Ne tuo nos amori ſervos tuos eſſe addictos cenſeas.
LIBEROS HOMINES per urbem modico magis par eſt gradu

4. C*Orbitæ.*] Naves onerariæ, tardæ & grandes. ſic dictæ, quod earum malus præferebat corbem in ſummo faſtigio: ut etiamnum uſus obtinuit. V. N. Caſ. 4. 1. 2*c*.

7. *Procos.*] *Procorum* nomine intelligo adoleſcentes ea ætate, ut de uxore ducenda cogitare poſſint. Adoleſcens enim, qui properat, ſenes ſibi advocare noluerat: adoleſcentes ſumpſerat: ſed id ſibi nihil profuiſſe dicit: eum præ mollitia & delitiis, (ob id enim eos *procos* vocat) nihilo celerius incederent, quam ſenes. Idque ipſe ita perſpicue dicere videtur: ut mirer, non dico *Turnebum*, hominem perſpicaciſſimum, ſed quenquam omnino fuiſſe, qui aliter accipere potuerit. *Muret.*.

10. *Succretu'ſt cribro pollinario.*] Quod σακκίζειν dicebantur aſturcones & tolutares equi, quorum gradus in ambulando perinde minutus & creber, quaſi ſacco colatus eſſet & eliquatus (liquores enim per ſaccum dum exprimuntur, crebris & minutis guttis eunt) prorſus eadem metaphora, de minutiſſimo ac ſpiſſiſſimo gradu, dixit hoc loco Plautus, eum ſuccretum eſſe cribro pollinario. *Vegetius* de Perſicis equis, qui noſtris traquenariis ſimiles erant: *Perſici ſtatura & poſitione à cæteris equorum generibus non plurimum differunt, ſed ſolius ambulaturæ quadam gratia diſcernuntur à cæteris. Gradus eſt minutus & creber; & qui ſedentem delectet & erigat, nec arte doceatur, ſed naturæ veluti jure præſtetur.* Salmaſius. *Succretus eſt cribro pollinario.*] Errant, qui non ex ſeta confectum incerniculum, quo vibratur ſive excutitur pollen, intelligi volunt, ſed *cribrum* hic eſſe ipſam pollinem ſive farinam, quæ inter depſendum ſive ſubigendum lentiſſimæ ſit materiæ, humecta præſertim, & in fermento jacens: ut *mola* dicitur pro farre molito. Immo *gradus ſuccretus cribro pollinario*, eſt tam lentus ac ſpiſſus, quam tarde è cribro tali excernitur vel excretus & percolatus excidit flos ille tritici, pollen: quod videre licet quotidie in piſtrino fieri quam tardiſſime. *Gronovius.*

22. *Tu-*

Ire. ſervuli eſſe duco feſtinantem currere:
Præſertim in re populi placida, atque interfectis hoſtibus,
Non decet tumultuari. ſed ſi properabas magis,
Pridie nos te advocatos huc duxiſſe oportuit.
Ne tu opinere, haud quiſquam hodie noſtrum curret per vias.
Neque nos populus pro cerritis inſectabit lapidibus.
AG. *At ſi ad prandium me in ædem vos dixiſſem ducere,*
Vinceretis cervom curſu, vel clavatorem gradu.
Nunc vos quia mihi advocatos dixi, & teſtes ducere,
Podagroſi eſtis, ac viciſtis cochleam tarditudine.
AD. *An vero non juſta cauſſa eſt, quo curratur celeriter,*
Ubi bibas, edas de alieno, quantum velis uſque affatim?
Quod tu invitus nunquam reddas domino, de quo ederis.
Sed tamen quomodocunque, quanquam ſumus pauperculi,
Eſt domi, quod edimus: ne nos tam contemptim conteras.
Quidquid eſt pauxillulum illuc noſtrum, illud omne intus eſt:
Neque nos quemquam flagitamus, neque nos quiſquam flagitat.
Tuâ cauſſâ nemo noſtrorum eſt ſuos rupturus ramices.
AG. *Nimis iracundi eſtis: equidem hæc vobis dixi per jocum.*

22. *Tumultuari.*] Proprie dixit, *Tumultuari. Tumultus* enim quaſi *tumor multus.* Et attende Poëtæ Comicum artificium, quam diſſimulanter, & quaſi aliud agens, Romanorum res geſtas victoriaſque de Pœnis victis quæſitas, hic attigerit. *Douza.*

26. *Ædem.*] *Ædem* hic accipio ſacram, ex antiquorum ritu: qui ſacrificantes ad templa amicos vocare ſolebant convivatum. Exemplum eſt initio Rud. Et alias in templis convivia agitabantur: ut cum *Cœna popularis* celebraretur. de qua Trin. —— *quid tu, ſi in ædem ad Cœnam veneris, &c.* Acidal.

27. *Clavatorem gradu.*] Omnes Grammatici veteres citant: *& grallatorem gradu.* Sed minime dubium eſt, quin antiqui alicujus Grammatici interpretamentum in textum irrepſerit, pro vero verbo Plautino: nam qui *grallatorem* clavatorem eſſe erat interpretatus, anſam dedit huic mutationi faciendæ. *Clava* igitur colobathrum vel gralla; & *clavator* grallator. Poſtea *clava*, vel κλάπα, ut recentiores Græci dixere, pro quovis ligneo calceo dici cœpta eſt. *Salmaſ.*

32. *Quod tu invitus.*] Ad quod reddendum domino, à quo opipare exceptus es, nunquam cogaris. Ludit in vocabulo *alienus.* Qui aliena utenda accepit, ad reddendum cogi poteſt. Qui vero de alieno bibit & edit, aliena plane facit ſua, & ad reddendum cogi non poteſt. *Boxhorn.*

35. *Quicquid eſt pauxillulum.*] Quicquid nobis eſt, id omne domi eſt, nec aliunde petimus, ut quidem *Lamb.* explicat. Sed id non ſatis. Etiam ſuum id eſſe totum, quod habeant quantillum habeant, affirmant. Interpunges igitur: *Quicquid eſt pauxillulum illuc, noſtrum illud.* Acidal.

37. *Ramices.*] Vide notas Merc. act. 1. ſcen. 2. verſ. 27.

AD. *Per jocum itidem dictum habeto, quæ nos tibi reſpondimus.*
AG. *Obſecro hercle operam celocem hanc mihi, ne corbitam date:*
Attrepidate ſaltem, nam vos approperare haud poſtulo.
AD. *Si quid tu placide otioſeque agere vis, operam damus:*
Si properas, curſores melius't te advocatos ducere.
AG. *Scitis, rem narravi vobis, quod voſtra opera mihi opus ſiet,*
De lenone hoc, qui me amantem ludificatur tam diu,
Ei parata ut ſint inſidiæ de auro & de ſervo meo.
AD. *Omnia iſtæc ſcimus jam nos, ſi hi ſpectatores ſciant.*
Horunc hîc nunc cauſſa hæc agitur ſpectatorum Fabula:
Hos te ſatius eſt docere, ut, quando agas, quid agant, ſciant. *Acid.* quid ag.s, ſciant.
Nos tu ne curaſſis, ſcimus rem omnem: quippe omnes ſimul
Didicimus tecum una, ut reſpondere poſſimus tibi.
AG. *Ita profecto eſt. ſed agite igitur, ut ſciam vos ſcire rem*
Expedite, & mihi quæ dudum vobis dixi, dicite.
AD. *Itane tentas an ſciamus? non meminiſſe nos ratus,*
Quomodo trecentos Philippos Collybiſco villico
Dederis, quos deferret huc ad lenonem inimicum tuum;
Iſque ſe ut aſſimularet peregrinum eſſe aliunde, ex alio oppido,
Ubi is tetulerit, tu eo quæſitum ſervom adventes tuum
Cum pecunia. AG. *meminiſtis memoriter: ſervaſtis me.*
AD. *Ille negabit, Milphionem quæri cenſebit tuum:*
Id duplicabit omne furtum. leno addicetur tibi.
Ad eam rem nos eſſe teſtis vis tibi. AG. *tenetis rem.*
AD. *Vix quidem hercle, ita pauxilla eſt, digitulis primoribus,*

40. *Operam celocem.*] Alluſio ad *celocem* & *corbitam*: quarum hæc tarda; illa celeris eſt. V. N. Milite 4. 1.

41. *Attrepidate.*] *Adrepitate.* Scriverius. Senum eſt attrepidare, ac ſenili gradu approperare. V. N. Aul. act. 2. 3.

51. *Didicimus tecum.*] Fabulam Poëta docet: diſcunt Actores, & diſcunt ſimul, dum actionem periclitantur. quo facete hic alluſit Plautus. *J. Gul.*

61. *Addicetur.*] A prætore.

62. *Tenetis rem.*] Jocus in voce, *Rem.* Auſonius:

Imperium, Litem, Venerem cur una notat Res?

V. N. ſupra Prolog. & Pſeud. act. 4. 7.

63. *Vix quidem hercle.*] Jocus adhuc non perceptus. Crediderunt enim Lambino, qui per *rem* intelligit aliquid turpiculum, τὸ πέος videlicet. Quod inſulſiſſimum nec ulla hoc in loco eſt obſcœnitas. *Res* ſignificat aliquando negotium,

ali-

AG. *Hoc cito & curſim eſt agendum. propera jam quantum poteſt.*
AD. *Bene vale igitur : te advocatos melius celeris, ducere :*
Tardi ſumus nos. AG. *optume itis, peſſume her- cle dicitis.* (*Acid.* peſſime itis, optime her.)
Quin etiam deciderint vobis femina in talos velim. (*Dou.* feminas.)
AD. *At edepol nos tibi in lumbos linguam, atque oculos in ſolum.*
AG. *Eja, haud voſtrum eſt, iracundos eſſe, quod dixi joco.*
AD. NEC TUUM QUIDEM EST, *amicis per jocum injuſte loqui.*
AG. *Mittite iſtac : quid velim, vos ſcitis.* AD. *callemus probe :*
Lenonem perjurum ut perdas, id ſtudes. AG. *tenetis rem.*
Ecce opportune egrediuntur Milphio una & villicus.
Baſilice exornatus incedit, & fabre ad fallaciam.

aliquando pecuniam familiarem, patrimonium, ut *rem habere, rem confringere.* Introducuntur autem ubique hi advocati pauperes libertini. Itaque cum rogaſſet Agoraſtocles : *tenetis rem?* quod eſt, ſcitis quid agendum ſit : illi reſpondent, quaſi rogaſſet de ſtatu illorum & pecunia : Tenemus quidem, ſed vix hercle: et tenentur, quæ minimi modi ſunt, digitulis primoribus : ita pauxilla, tenuis, exigua eſt. Similiter ludit Curcul. act. 5. ſc. 2. *Magna res eſt.* PH. *Nulla eſt mihi : nam quam habui, abſumſi celeriter.* Gronovius.

66. *Optume itis.*] Contra plane vult Plautus. Itaque traducit *Acidalius:* AG. *peſſime itis, optume hercle dicitis.* Quaſi dicat : Lingua celeres, pedibus inertiſſimi eſtis. Sed Acidalius audiendus non eſt. Ironice loquitur Agoraſtocles. Optime itis, ſcilicet, qui tardi eſtis; certe peſſime dicitis. *Boxhorn.*

67. *Femina.*] V. N. Epid. 5. 2. & Pſeud. 4. 7.

ACTUS TERTII SCENA SECUNDA.

MILPHIO, COLLYBISCUS, AGORASTOCLES, ADVOCATI.

MI. *Jam tenes præcepta in corde.* CO. *pulchre.* MI. *vide ſis calleas.*
CO. *Quid opu'ſt verbis? callum aprugnum callere æque non ſinam.*
MI. *Fac modo ut condocta tibi ſint dicta ad hanc fallaciam.*

2. *Callum aprugnum.*] Vide notas Capt. act. 4. ſc. 3. vſ. 4.

3. *Condocta.*] In utroque verſu *condoctum* lego; non, *conductum*, & membranis adſtipulantibus & favente ſenſu. *Condocti* autem *Comici* ſunt, qui Fabulam, quam acturi ſunt, una fideliter addidicerunt, geſtumque agere ſciunt. Oportet enim hiſtriones peritos eſſe, & Fabulam ſimul edidiciſſe, antequam in proſcenium prodeant : quo, niſi fallor, reſpexit. *Turneb.* Cum fabulas ſuas proferebant ſpectandas, διδάσκειν eos dicebant: uti Latini, *docere fabulam.* Et qui productis

 ductis

Co. Quin edepol condoctior ſum, quam Tragœdi aut Comici.
Mi. Probus homo es. Ag. adeam propius. aſſunt te- Grut. adeamus propius.
ſtes. Mi. tot quidem
Non potuiſti adducere homines magis ad hanc rem idoneos.
Nam iſtorum nullus neſaſtu'ſt, comitiales ſunt meri:
Ibi habitant: ibi eos conſpicias, quam prætorem ſæpius.
Hodie juris coctiores non ſunt, qui lites creant,
Quam ſunt hi: qui ſi nihil eſt litium, lites ſerunt.
Ad. Dî te perdant. Mi. vos quidem hercle, commendo, quom
quiqui tamen,
Et bene & benigne facitis; quom hero amanti operam datis.
Sed iſti jam ſciunt, negotii quid ſit? Ag. omnem rem ordine.
Mi. Tum vos animum advortite igitur. hunc vos lenonem Ly-
cum

ductis in theatri coronam Poëmatis, de palma invicem certabant, non ἀνταγωνισταὶ proprie, ſed αὐλοδιδάσκαλοι vel αὐλότεχνοι nuncupabantur. *Palmer.*

7. *Nullus neſaſtus eſt.*] J. Rævard. Conject. lib. 2. cap. 20. Quem, inquit, Decemviri & JC. *inteſtabilem* vocant, is hoc loco *neſaſtus* dicitur. nam ſenſus eſt: His teſtibus non eſſe nefas teſtimonium perhibere: & ſic nec improbos, nec inteſtabiles eſſe: quandoquidem in comitio ſedulam quotidie perhibendis teſtimoniis dent operam. Immo ſimpliciter hoc vult, metaphora à diebus ducta. Adeo frequentes in foro ſunt, ut nullo unquam die abſtineant. Quia enim die nefaſto jus non dicebatur, ideo is dies quaſi in foro non eſſe, ſed forum quaſi fugere videbatur. Hoc, ait ſervus, non faciunt iſti; nunquam abſunt à foro: nunquam eximuntur. Et ita ſe explicat ipſe ſervus: *Ibi habitant: &c.* Piſtor.

9. *Coctiores.*] *Coctiores* legendum & ridiculum dictu, *juris coctiorem*, pro *juris doctiorem* dicere: quod urbanitate Comica conditum protulit, ambigui occaſione uſus. nam & jus culinarium coquitur; & *coctus* ac *recoctus* dicitur, qui in aliqua re tyro non eſt. *Turneb.*

10. *Lites ſerunt.*] Scripti habent, *lites emunt.* Et recte ita repoſuit Turnebus. Litium redemptores intelligit, ac depectores litium. Horum in jure fit mentio. *Salm.*

11. *Commendo.*] Non opus legere *cum eo* pro *commendo.* Ambigue luſit ſervus. Dixerant Advocati, *Di te perdant.* Servulus nequam ut in eorum caput hoc maledictum regereret, ita reſpondit, ut ſimul hanc imprecationem in eos retorqueret, & tamen illi hoc intelligere non poſſent, id dici; aut ſaltem ipſe excuſare poſſet nihil tale à ſe dictum. Prima verba reſponſionis eo trahi poſſunt, *vos quidem hercle*, nempe dii perdant; ſed ſtatim ſubjungit, *commendo*, ut intellectus defendere poſſet, ſe aliud dixiſſe. Quiqui, inquit, eſtis, certe vos commendo; utpote peritos & doctos juris, & litium creandarum. Deinde quod & bene ac benigne facerent, qui hero amanti hanc operam darent. *Salmaſ. Commendo.*] Sane in Acad. *commendo quiqui tamen.* Sed in neutro eſt Pall. qui haud dubie meliores: Sic enim prior, *hercle quo meo quin ti quiqui tamen:* alter, *hercle quo meo quam quiqui tamen.* Unde videtur ſcribendum: *Vos quidem hercule æquum, quom quiqui tamen.* Quæ verba non carent ea ambiguitate, quam certum eſt captaſſe Milphio-

Noviſtis. AD. *facile.* CO. *at ego pol eum qua ſit facie neſcio.*
Eum volo mihi demonſtretis hominem. AD. *nos curabimus.*
Satis præceptum. AG. *hic trecentos nummos numeratos habet.*
AD. *Ergo nos inſpicere oportet iſtuc aurum, Agoraſtocles,*
Ut ſciamus quid dicamus mox pro teſtimonio.
AG. *Agite, inſpicite: aurum eſt.* CO. *profecto, ſpectatores, Comicum:*
Macerato hoc pingues fiunt auro in barbaria boves.
Verum ad hanc rem agundam Philippum eſt. AD. *ita nos aſſimulabimus.*
CO. *Sed ita aſſimulatote, quaſi ego ſim peregrinus.* AD. *ſcilicet,*
Et quidem quaſi tu nobiſcum adveniens hodie oraveris:
Liberum ut commonſtraremus tibi locum & voluptarium;
Ubi ames, potes, pergræcêre. MI. *heu, edepol mortales malos!*
AG. *Ego enim docui.* MI. *quis te porro?* CO. *agite, intro abite, Agoraſtocles:*
Ne hîc vos mecum conſpicetur leno: neu fallacia
Præpedimentum objiciatur. MI. *hic homo ſapienter ſapit.*
Facite, quod jubet. AG. *abeamus. ſed vos! ſatis dictum'ſt?* CO. *abi.*
AG. *Abeo, quæſo, dii immortales.* CO. *quin abis?* AG. *abeo.* MI. *ſapis.*
CO. *St! tace.* AD. *quid eſt?* CO. *fores hæ fecerunt magnum flagitium modo.*
AD. *Quid id eſt flagitii?* CO. *crepuerunt clare.* AD. *dî te perduint.*
Pone nos recede. CO. *fiat.* AD. *nos priores ibimus.*

phionem. Nam τὰ *Vos quidem hercule æquum*, ſi referantur ad priora, intelligitur ſub his, *deos perdere:* ſi ad poſteriora, intelligitur, *facitis*, quum quicumque facitis & bene & benigne, quumque hero amanti datis operam. *Gronovius.*

20. *Comicum.*] *Comicum aurum* hic lupini ſunt. Et ſicut in Comœdia pro aureis nummis annumerantur lupini, ſic & pueri lupini grana pro nummis ſoliti ſunt habere, atque numerare, & inter æs & lupinum parum diſtinguere: atque idem hodieque in Italia luſitantes pueri, ementiri & æmulari lupinis nummos conſtat. *Muret.*

24. *Nobiſcum adveniens hodie oraveris.*] *Nobiſcum orare*, pro, *nos orare*, archaiſmus eſt. *Turneb.*

33. *Crepuerunt.*] Alludit ad crepitum ventris, qui non ſine flagitio in cœtu hominum editur. *Lambin.*

35. *Scur-*

Co. Faciunt, ſcurræ quod conſuêrant: pone ſeſe homines locant.
Ag. Illic homo eſt qui egreditur leno. Co. bonus eſt: nam ſimilis malo eſt.
Jam nunc ego illi egredienti ſanguinem exſugam procul.

35. *Scurræ,*] Vide notas Epid. act. 1. ſc. 1. vſ. 13. *Pone ſeſe homines.*] Qui antecedunt, & alios ſequi ſe jubent. *Scurræ* hic ſunt homines urbani (quos *aſſiduos cives* in Trin. vocat) militari hominum generi opponi antiquitus ſoliti: ut & inferius act. 5. ſc. 5. *Lindebrogius.*

36. *Bonus eſt: nam ſimilis, &c.*] Hæc quid ſibi vellent, videntur ignoraſſe Interpretes. Ideo tacent. Sententia eſt. Bonus leno eſt. Nam, quantum ex vultu ejus colligo, ſimilis malo, malus eſt. Bonus leno eſſe non poteſt, niſi ſit malus. *Bonus leno* ergo dicitur, ut *bonus ſutor, miles.* Bonus enim non tantum eſt, qui virtute excellit, ſed qui in eo quod facit, ſive malum id, ſive bonum ſit, virum ſeſe & eximium præſtat. Ex ambigua ſignificatione τȣ̃ *bonus* captatur jocus. Subintelligitur autem, *leno.* Boxh.

ACTUS TERTII SCENA TERTIA.

LYCUS, ADVOCATI, COLLYBISCUS.

Jam iſtuc ego revortar, Miles: convivas volo
Reperire nobis commodos, qui una ſient:
Interibi attulerint exta: atque eadem mulieres
Jam ab re divina credo apparebunt domi.
Sed quid huc tantum hominum incedunt? ecquidnam afferunt?
Et ille chlamydatus quiſnam eſt, qui ſequitur procul?
Ad. *Ætoli cives te ſalutamus, Lyce:*
Quanquam hanc ſalutem ferimus inviti tibi,
Et quanquam bene volumus leviter lenonibus.
Ly. *Fortunati omnes ſitis, quod certe ſcio.*
Nec fore, nec fortunam id ſituram fieri.
Ad. *ISTIC EST THESAURUS ſtultis in lingua ſitus,*
Ut quæſtui habeant male loqui melioribus.
Ly. *VIAM QUI neſcit, quâ deveniat ad mare,*
Eum oportet amnem quærere comitem ſibi.
Ego male loquendi vobis neſcivi viam:
Nunc vos mihi amnes eſtis: vos certum eſt ſequi.

2. *Commodos.*] Facetos, urbanos. Vide Lamb. ad Horat. 4. Od. 8.

12. *Iſtic eſt theſaurus, &c.*] Scita ſententia in maledicos ac velut Scyllæos canes. Vide Cæl. Rhodig. Antiq. lect. lib. 15. cap. 25.

15. *Amnem quærere.*] Amnes enim & flumina ut ex mari naſci, ita in mare velut reverti & exonerare ſe creduntur. *Boxhorn.*

20. *Tan-*

Si benedicetis, voſtrâ ripâ vos ſequar.
Si maledicetis, voſtro gradiar limite.
AD. *MALO BENEFACERE, tantundem eſt periculum,*
Quantum bono malefacere. LY. *quî vero?* AD. *ſcies.*
MALO SI QUID benefacias, id beneficium interit.
Bono ſi quid malefacias, ætatem expetit.
LY. *Facete dictum. ſed quid iſtuc ad me attinet?*
AD. *Quia nos honoris tui cauſſâ huc ad te venimus.*
Quanquam bene volumus leviter lenonibus.
LY. *Si quid boni apportatis, habeo gratiam.*
AD. *Boni de noſtro tibi nec ferimus, nec damus,*
Neque pollicemur, neque adeo volumus datum.
LY. *Credo hercle vobis, ita voſtra eſt benignitas.*
Sed quid nunc voltis? AD. *hunc chlamydatum quem vides,*
Ei Mars iratus eſt. CO. *capiti voſtro iſtuc quidem.*
AD. *Hunc nunc, Lyce, ad te diripiendum adducimus.*
CO. *Cum præda hic hodie incedet venator domum.*
Canes compellunt in plagas lepide Lycum.
LY. *Quis hic eſt?* AD. *neſcimus nos iſtum quidem qui ſiet.*
Niſi dudum à mani ut ad portum proceſſimus,
Atque iſtunc è navi exeuntem oneraria
Videmus. adiit ad nos extemplo exiens;
Salutat: reſpondemus. CO. *mortales malos!*
Ut ingrediuntur docte in ſycophantiam!
LY. *Quid deinde?* AD. *ſermonem nobiſcum ibi copulat.*
Ait ſe peregrinum eſſe hujus ignarum oppidi.
Locum ſibi velle liberum præberier,
Ubi nequam faciat. nos hominem ad te adduximus.

20. *Tantundem eſt periculum.*] *Tantundem, idem ipſum, ſimilitudo, figura ejuſdem rei, de qua agitur.* Ita Papias in Gloſſis. Et forte huc reſpexit. *Boxb.*

23. *Ætatem expedit.*] Id eſt, diu durat. nam vir bonus injuſte læſus non facile placatur, quin ſui doloris pœnas repetiverit. *Lambin.*

30. *Benignitas.*] Liberalitas. *εἰρωνικῶς* dictum. *L.*

32. *Ei Mars iratus eſt.*] Neque Lambinus, neque Acidalius hic audiendi. Mars iratus illi dicitur, qui adverſam bello fortunam expertus eſt. Talis hic fingitur, & apud Lenonem deſcribitur Collybiſcus. Mox enim fingitur & dicitur; militem eum fuiſſe in Sparta; inde aufugiſſe, quia oppidum capiebatur. *Boxhorn.*

34. CO. *Cum præda.*] Venationem ex ſen-

Tu, ſi te dii amant, agere tuam rem occaſio eſt.
LY. *Itane ille eſt cupiens?* AD. *aurum habet!* LY. *præda hæc mea eſt.*
AD. *Potare, amare volt.* LY. *locum lepidum dabo.*
AD. *At enim hic clam furtim eſſe volt, ne qui ſciant,*
Neve arbiter ſit. nam hic latro in Sparta fuit,
Ut quidem ipſe nobis dixit, apud regem Attalum.
Inde nunc aufugit, quoniam capitur oppidum.
CO. *Nimis lepide de latrone, de Sparta optume.*
LY. *Di deæque vobis multa bona dent, cum mihi*
Et bene præcipitis, & bonam prædam datis.
AD. *Immo ut ipſe nobis dixit, quo accures magis,*
Trecentos nummos Philippos portat præſidii.
LY. *Rex ſum, ſi ego illum hodie hominem ad me allexero.*
AD. *Quin hic quidem tuus eſt.* LY. *obſecro hercle hortamini,*
Ut devortatur ad me in hoſpitium optumum.
AD *Neque nos hortari, neque dehortari decet*
Hominem peregrinum: tuam rem tu ages, ſi ſapis.
Nos tibi palumbem ad aream uſque adduximus:
Nunc te illum melius capere, ſi captum eſſe vis.
LY. *Jamne itis?* CO. *quid, quod vobis mandavi, hoſpites?*
AD. *Cum illoc te melius tuam rem adoleſcens loqui.*

ſententia ſibi ſucceſſuram ait, ſemet δεικτικῶς venatorem faciens; Advocatos, cattes. *Piſtor.*

46. *Tu, ſi te dii amant.*] *Tu*, ſi non habet, quo referatur, non eſt novum. Sæpe Plautus orditur iis caſibus nominis vel pronominis orationem, ut aliud verbum deſtinaſſe reſponſurum videatur, quam quod poſtea reddit. In quo imitatur ſermonem quotidianum, non tam negligenter, quam ſubito, ut res fert, ex tempore & non ex præparato loquentium. Id hic tamen haud quaquam tam dure, quam interdum alibi. Nam quid proclivius, quam illud *Tu* ita exaudire, quaſi ſit, Heus tu: vel audi tu: vel Tu memento: vel Tu vigila & vide quid agas. Hæc interpretes jam viderunt: itaque ſero apparent cum ſuo *Tum* è Papiæ gloſſis. *Gronovius.*

53. *De Sparta optume.*] Neque ad flagra Spartanorum, neque ad furta auctorem puto alluſiſſe. *Latronis* nomen hic pro milite, ut alibi paſſim in Comœdia Romana: Latronem, id eſt, militem in Sparta fuiſſe ſignificat, capto eo oppido ad Attalum regem profugiſſe. Hic infra ipſe dicit ſe narraturum lenoni res Spartiaticas. Et *peregrinus Spartanus* infra vocatur act. 3. ſc. 5. *Salmaſ.*

57. *Præſidii.*] *Præſidium* eleganter pro commeatu ſive viatico poſitum, quod fami arcendæ eſt. ut Perſa, act. 1. ſc. 3. *Portare* igitur *nummos præſidii*, eſt in commeatum & ſumptum ſecum ferre. *J. Gul.*

68. Fr-

Illic eſt ad iſtas res probus, quas quæritas.
CO. *Videre equidem vos vellem, cum huic aurum darem.*
AD. *Illinc procul nos iſtuc inſpectabimus.*
CO. *Bonam dediſtis mihi operam.* LY. *it ad me lucrum.*
CO. *Illud quidem, quorſum aſinus cædit calcibus.*
LY. *Blande hominem compellabo. hoſpes hoſpitem*
Salutat: ſalvom te advenire gaudeo.
CO. *Multa tibi Dî dent bona, cum me ſalvom eſſe vis.*
LY. *Hoſpitium te ajunt quæritare.* CO. *quærito.*
LY. *Ita illi dixerunt, qui hinc à me abierunt modo,*
Te quæritare à muſcis. CO. *minime gentium.*
LY. *Quid ita?* CO. *quia à muſcis ſi mihi hoſpitium quærerem,*
Adveniens huc irem in carcerem rectâ viâ.
Ego id quæro hoſpitium, ubi ego curer mollius,
Quam regi Antiocho oculi curari ſolent.
LY. *Edepol næ tibi poſſum illum feſtivum dare,*
Siquidem potes eſſe pati te, in lepido loco,
In lecto lepide ſtrato, lepidam mulierem
Complexum contrectare te. CO. *is leno viam.*
LY. *Ubi tu Leucadio, Lesbio, Thaſio, Coo,*
Vetuſtate vino edentulo ætatem irriges:

68. *Videre, &c.*] Submiſſa voce loquitur. *Taubm.*

70. *It ad me lucrum.*] Varro: *Quod usque idem it, quod in aliquo conſiſtit pretium. idem usque it*, dictum vel de Præcone, qui ſemper vagatur, donec invenerit, in quo conſiſtat pretium: vel de mercede, quæ ſemper ἐπαμφοτερίζει, & incerta eſt, donec in eo mancupe conſiſtit, qui auctionem evicerit. Quo in ſignificatu Plautus dicit, *It ad me lucrum:* nimirum, ut in eo conſiſtat & quieſcat. *Scalig.*

71. *Quorſum aſinus cædit calcibus.*] Aſinus ferociens retro jactat calces. Significat igitur, lucrum non proverſum ad Lycum iturum, ſed veriùs retrorſum ab eodem abſceſſiturum. *Taubman.*

77. *A muſcis.*] Paraſitos & ejuſmodi nugas hominum, qui alienis conviviis non vocati ſuperveniebant, facete *muſcas* vocarunt. Ita interpretandi hi verſus, qui pleriſque ænigma videntur. Quærebat adoleſcens *hoſpitium à muſcis*, id eſt, liberum ab arbitris & adventoribus. id enim ſupra *Advocati* dixerant. Addit deinde ludens de carcere. nam certe in carcerem periculum non erat, ne qui invocatus veniret. Invenio ita locutos & Græcos. *Lipſius.*

81. *Antiocho oculi.*] Græca fabula eo tempore ſcripta eſt, quo Antiochus regnabat. Oculis fortaſſe ægrotabat. Quod ex hiſtoria illorum temporum notum tunc poëtæ fuit. *Salmaſ.*

87. *Vino edentulo.*] Lepide dictum, *Vinum ſine dentibus*; quaſi nimia vetuſtate. iiſdem verbis Alexis Comicus:

Ἔγω

Ibi te replebo uſque unguentûm echeumatis.
Quid multa verba? faciam, ubi tu laveris,
Ibi ut balneator faciat unguentariam.
Sed hæc latrocinantur quæ ego dixi omnia.
Co. *Quid ita?* Ly. *quia aurum poſcunt præſentarium.*
Co. *Quin hercle accipere tu non mavis, quam ego dare.*
Ly. *Quin ſequere me intro.* Co. *duc ergo me intro, addictum teneſ.*
Ad. *Quid ſi evocemus huc foras Agoraſtoclem,*
Ut ipſe teſtis ſit ſibi certiſſumus?
Heus tu! qui furem captas, egredere ocius,
Ut tute inſpectes aurum lenoni dare.

Ἔστι γ' ὅσον ἂν βυμώμεθ', ἴσως καὶ μάλα.
Ἡδύς γ' ὀδόντας οὐκ ἔχων ἤδη σαπρός.
Lipſius. Vinum vetus antiquis laudatum. In comparatione à ſenibus deſumpta, *edentulum* vocat Plautus, quia ut ſenibus dentes excidunt, ita vinum vetuſtum ſine dentibus eſt, id eſt, cruditatem acerbitatemque depoſuit. *Edentare, dentes excutere. Edentulus, ſine dentibus.* Ita Gloſſæ Papiæ. *Boxhorn.*

89. *Quid multa verba? faciam, ubi tu laveris, ibi.*] Ita unguentis balneum, in quo lavabis, effluere faciam, ut non balneum verum, unguentarii officina potius videri poſſit. Et ἀσυνήθει ſermonis uſitata eſt. *Quid multa verba?* Porro, *facere unguentariam*, ea ipſâ lege dictum, qua & *argentariam, topariam, vellaturam, medicinam facere, & pullariam*: denique & *ſcrutariam* dictitabant. *Douza.*

91. *Latrocinantur.*] V. N. Milit. 1. 1.

94. *Duc ergo me.*] Argute alludit ad judiciorum conſuetudinem, in quibus damnatus, ſi ſolvendo non ſit, addicitur adverſario, & ab illo domum abducitur. Aſin. 5. 2. *Judicatum me uxor abducit domum.* Nam *abducendi* verbum in ea re proprium. *J. Gul.*

Actus Tertii Scena Quarta.

Agoraſtocles, Advocati, Collybiscus, Lycus.

Quid eſt? quid voltis, teſtes? Ad. *ſpecta ad dexteram.*
Tuus ſervos aurum ipſi lenoni datat.
Co. *Age, accipe hoc ſis: hic ſunt numerati aurei*
Trecenti nummi, qui vocantur Philippei.
Hinc me procura, propere haſce abſumi volo.
Ly. *Edepol feciſti prodigum promum tibi.*
Age, eamus intro. Co. *te ſequor.* Ly. *age, age, ambula.*

6. *Prodigum promum.*] Non potuiſti eligere promum largiorem, quam ego ſum. *Lamb.*

Ibique reliqua alia fabulabimur. J.Gal. ibi, quæ reliqua alia, fabulabimur.
CO. *Eadem narrabo tibi res Spartiaticas.*
LY. *Quin ſequere me ergo.* CO. *abduc intro. addictum tenes.*
AG. *Quid nunc mihi auctores eſtis?* AD. *ut frugi ſies.*
AG. *Quid ſi animus eſſe non ſinit?* AD. *eſto ut ſinit.*
AG. *Vidiſtis, leno cum aurum accepit?* AD. *vidimus.*
AG. *Eum vos eſſe meum ſervom ſcitis?* AD. *ſcivimus.*
AG. *Rem advorſus populi ſæpe leges?* AD. *ſcivimus.*
AG. *Hem, iſtac volo ergo vos commeminiſſe omnia,*
Mox cum ad Prætorem uſus veniet. AD. *meminerimus.*
AG. *Quid ſi recenti re ædis pultem?* AD. *cenſeo.*
AG. *Si pultem, non recludet.* AD. *panem frangito.*
AG. *Si exierit leno, cenſetis hominem interrogem,*
Meus ſervos ſi ad eum venerit, nec ne? AD. *quippini?*
AD. *Cum auri ducentis nummis Philippis.* AD. *quippini?*
AG. *Ibi extemplo leno errabit.* AD. *qua de re?* AG. *rogas?*
Quia centum nummis minus dicetur. AD. *bene putas.*
AG. *Alium cenſebit quæritari.* AD. *ſcilicet.*
AG. *Extemplo denegabit.* AD. *juratus quidem.*
AG. *Homo furti ſeſe adſtringet.* AD. *haud dubium id quidem eſt.*
AG. *Quantum quantum ad eum erit delatum.* AD. *quippini?*
AG. *Dieſpiter vos perduit.* AD. *te quippini?*
AG. *Ibo & pultabo januam hanc.* AD. *ita quippini?*
AG. *Tacendi tempus eſt: nam crepuerunt fores.*

15. *Populi ſæpe leges.*] Non opus alia correctione hic verſus habet, ſed lectio tantum vetus reponi debet, quæ in meo Cantabrico Codice habetur; *Rem adverſus populi eſſe leges.* Salmaſ.

19. *Panem frangito.*] Jocus eſt in voce *pultem.* Dixerat Agoraſtocles; *Si pultem non recludet.* Quid ſi pultem, & non aperiat? Advocati, tanquam *pultem* accuſandi caſu dixiſſet Adoleſcens, & de pulte loqueretur, excipiunt; *panem frangito.* Id eſt, pedibus & pultando fores frangito, haud aliter, quam panis frangitur, ubi puls non datur. Mos enim veterum, *panem frangere.* Quod in Brixienſi editione legitur; *pede ædes frangito*, gloſſa eſt, ſive interpretantis ꝧ *panem frangito*, quomodo diſertim legunt Mſſ. Pall. *Boxhorn.*

20. *Si exierit leno.*] Videtur moris fuiſſe, ut quem quis furem eſſe sciret, eum teſtibus præſentibus interrogaret, Nunquid illa res apud illum eſſet; aut, Nunquid eam contrectaſſet? Si negaret, res teſtibus iiſdem præſentibus comperiebatur: ut hoc loco: item Scena ſeq. AG. *Hoc age ſis l. &c.* item aliquanto poſt AG. *Negaſne apud te eſſe aurum, &c.* Hotom.

Foras egredier video Lenonem Lycum.
Adeſte, quaſo. AD. *quippini?* quin *ſi voles,*
Operire capita, ne nos leno noverit,
Qui illi mala rei tanta fuimus illices.

35. *Illices.*] Vide notas Aſinar. act. 1. ſc. 3. ✝ſ. 68.

ACTUS TERTII SCENA QUINTA.

LYCUS, AGORASTOCLES, ADVOCATI.

SUſpendant omnes nunc jam ſe haruſpices.
Quid ego illis poſthac quod loquantur credam?
Qui in re divina dudum dicebant, mihi
Malum damnumque maxumum portendier,
Is explicavi meam rem poſtilla lucro.
AG. *Salvos ſis leno.* LY. *dî te ament, Agoraſtocles.*
AG. *Magis me benigne nunc ſalutas, quam antidhac.*
LY. *Tranquillitas evenit, quaſi navi in mari:*
UTCUNQUE EST VENTUS, exin velum vortitur.
AG. *Valeant apud te quas volo, atque haud te volo.*
LY. *Valent ut poſtulatum eſt, verum non tibi.*
AG. *Mitte ad me, ſodes, hodie Adelphaſium tuam,*
Die feſto celebri nobilique Aphrodiſiis.
LY. *Calidum prandiſti prandium hodie? dic mihi.*
AG. *Quid jam?* LY. *quia os nunc frigefactas, cum rogas.*

5. *IS explicavi.*] Id eſt, extendi & quaſi dilatavi, atque auxi. Sic Prolog. Amph. dixit, *expedire rationes.* Douza.

9. *Utrumque eſt ventus.*] A quacumque parte ventus flat, ad eam velum vertitur. Ita qualis eſt Fortuna, Talis eſt hominum animus, vultus, oratio. V. N. Epid. 1. 1.

11. *Non tibi.*] Chlamydato enim has puellas jam pretio deſtinarat. *Lamb.*

13. *Die feſto celebri.*] Non eſt ab interprete τὸ *feſto*, ut putarunt. Salluſtius in Bello Jugurthino: *in diem tertium conſtituunt, quod is feſtus celebratuſque per omnem Africam ludum & laſciviam magis quam formidinem oſtentabat.* Gronov.

15. *Nunc os frigefactas.*] Qui calidum prandet prandium, avide captata aura libenter os frigefactat, qui vero auram captat, nihil agit: ſic Agoraſtocles nihil agit rogando ad ſe mitti Adelphaſium. Sic putant ſe acute rem expediſſe. Sane qui auram captat pro corpore, is nihil agit: ſed qui auram captat, ut auram, nempe refrigerandi & recreandi ſui cauſa, is profecto aliquid agit, & ſe reſtitui ſentit. Alio & commodius reſpicit Plautus. *Frigida* dicuntur; in quibus parum eſt gratiæ, ſalis, facetiarum: ſic *frigidum ſchema, frigida urbanitas.* Sic igitur & *frigida* quæ ſine gratia excipiuntur, pro fatuis, inſulſis, inficetis audiuntur. Tam frigida,

AG. Hoc ageſis leno: ſervom eſſe audivi meum
Apud te. LY, apud me? nunquam factum reperies.
AG: Mentire. nam ad te venit, aurumque attulit.
Ita mihi renunciatum eſt, quibus credo ſatis.
LY. Malus es, captatum me advenis cum teſtibus.
Tuorum apud me nemo eſt, nec quicquam tui.
AG. Mementote illuc, Advocati. AD. meminimus.
LY. Ha ha he! jam teneo quid ſit, perſpexi modo.
Hi, qui illum dudum conciliaverunt mihi
Peregrinum Spartanum, id nunc his cerebrum uritur,
Me eſſe hos trecentos Philippos facturum lucri.
Nunc hunc inimicum quia eſſe ſciverunt mihi,
Eum allegaverunt, ſuum qui ſervom diceret
Cum auro eſſe apud me. compoſita eſt fallacia,
Ut eo me privent, atque inter ſe dividant.
LUPO AGNUM eripere poſtulant, nugas agunt.
AG: Negaſne apud te eſſe aurum, nec ſervom meum?
LY. Nego: & negando, ſi quid refert, ravio. Meurſ. annuo;
AD. Periſti leno. nam iſte eſt hujus villicus,
Quem tibi nos eſſe Spartiatem diximus,
Qui ad te trecentos modo Philippos detulit.
Idque adeo in iſtoc aurum ineſt marſupio.
LY. Væ voſtræ ætati! AD. id quidem in mundo eſt tuæ.
AG. Age, omitte actutum furcifer, marſupium:
Manifeſto fur es mihi. quæſo hercle operam date,

da, inquit, loqueris, ut ſi calido cibo raptim guſtato guttur aduſſiſſes, ad hæc verba id refrigerare poſſes. Sic & Rudente, 5. 2. *Os calet tibi: nunc id frigefactas.* Similiter ludit Martialis 3. 25. *Si temperari balneum cupis fervens, Roga, lavetur, rhetorem Sabineium: Neronianas is refrigerat thermas,* Et Gnathæna Diphilo, ψυχρόν γ' ἔχεις τὸν λάκκον ὁμολογουμένως, dicenti ſic reſpondit: τῶν σῶν δραμάτων γὰρ ἐπιμελῶς Εἰς αὐτὸν ἀεὶ τοὺς προλόγους ἐμβάλλομεν, apud Athenæum l. 13. *Gronovius.* *Frigefactas.*] J. Guliel. & Douza probant *frigidefactas*: qua voce, eodem plane ſenſu, uſus in Rud. act. 5. 2. vſ. 39. *Os calet tibi! num git frigidefactas?*

24. *Hi, qui illum, &c.*] Ii, quorum opera hic Spartanus ad me venit, moleſte jam ferunt, me hos CCC. Philippos lucrifacturum eſſe. Illud autem, *hi*, non habet, quo referatur, more Comico. *Turneb.*

33. *Ravio.*] Hoc eſt, contenta voce ad ravim uſque clamans pernego. *Turneb.*

39. *Age, omitte.*] Hinc *furem* dici *manifeſtum* non poſſe, poſt rem in deſtinatum locum perlatam, quamvis cum

Dum me videatis ſervom ab hoc abducere.
LY. *Nunc pol ego perii certo, haud arbitrario.*
Conſulto hoc factum eſt, mihi ut inſidiæ fierent.
Sed quid ego dubito fugere hinc in malam crucem,
Priuſquam obtorto collo ad prætorem trahor?
Eheu! quam ego habui ariolos aruſpices,
Qui ſi quid boni promittunt, pro ſpiſſo evenit:
Id quod mali promittunt præſentarium eſt.
Nunc ibo, amicos conſulam quo me modo
Suſpendere æquom cenſeant potiſſumum.

ipſa te deprehendatur: immo ne furem quidem eſſe: cum dolo malo rem alienam non contrectarit, docet *Hotomannus.*

42. *Haud arbitrario.*] Non eſt, quod quiſquam dicat ſe arbitrari me periiſſe, ſed poteſt hoc liquido dicere. L. Sticho 3. 2. *Perii plane, non obnoxie.* V. N. Amphit. 1. 1.

45. *Obtorto collo.*] *Rapere obtorto collo,* eſt veſte ad collum prehenſa gulam & fauces premere & angere, iiſque adſtrictis urgere & trahere. *Turnebus.*

47. *Pro ſpiſſo evenit.*] Id eſt, per quam tarde & ſero. Turneb. lib. 39. 2.

50. *Suſpendere.*] Non quærit remedium mali, ſed ſuſpendii genus; quaſi re omni jam deſperata.

ACTUS TERTII SCENA SEXTA.

AGORASTOCLES, COLLYBISCUS, ADVOCATI.

Age tu progredere, ut teſtes videant te ire iſtinc foras.
Eſtne hic ſervos meus? CO. *ſum me hercle vero, Agoraſtocles.*
AG. *Quid nunc ſceleſte leno?* AD. *quicum litigas,*
Abſceſſit. AG. *utinam hinc abierit malam crucem!*
AD. *Ita nos velle æquum eſt.* AG. *cras ſubſcribam homini dicam.*
CO. *Nunquid me?* AG. *abſcedas, ſumas ornatum tuum.*
CO. *Non ſum nequicquam miles factus: paululum*
Præda intus feci, dum lenonis familia
Dormitat: extis ſum ſatur factus probe.
Abſcedam hinc intro. AG. *factum a vobis comiter.*
Bonam dediſtis, Advocati, operam mihi.
Cras mane, quæſo, in Comitio eſtote obviam.

5. *Subſcribam dicam.*] Vide notas Aulular. act. 4. ſc. 10. ỷſ. 30.

6. *Ornatum tuum.*] Villici; depoſito hoc militari.

Tu ſequere me intro. vos valete. AD. *& tu vale.*
Injuriam illic inſignite poſtulat:
Noſtro ſervire nos ſibi cenſet cibô.
Verum ITA SUNT ISTI NOSTRI *divites:*
Si quid benefacias, levior plumâ eſt gratia:
Si quid peccatum'ſt, plumbeas iras gerunt.
Domos abeamus noſtras, ſultis, nunc jam:
Quando id, quoi rei operam dedimus, impetravimus,
Ut perderemus corruptorem civium.

12. *Eſtote obviam.*] Eſtote mihi præſto: ἐμοὶ ἀπαντᾶτε. Notat *Donat.* in Phormion. Terent. act. 2. ſc. 3. item act. 2. ſc. 1. *Adeſſe cauſa*, proprie dicuntur patroni & amici. Veteres enim *amicos* pro teſtibus & advocatis poſuerunt. Vide notas ſupra act. 1. ſc. 1. ℣ſ. 7. Et Epid. 3. 3. de *Comitio*, Menæchm. act. 4. 2.

14. *Inſignite, &c.*] Agoraſtocles aperte à nobis rem injuſtam poſtulat. V. N. Caſ. extr.

18. *Plumbeas.*] Graves & diuturnas. *Lamb.*

ACTUS QUARTI SCENA PRIMA.

MILPHIO.

Expecto quo pacto meæ technæ proceſſuræ ſient.
Studeo hunc lenonem perdere, velut meum herum miſerum macerat:
Is me autem porro verberat, incurſat pugnis, calcibus:
SERVIRE AMANTI, *miſeria eſt, præſertim qui, quod amat, caret.*
Attat! è fano recipere video ſe Synceraſtum
Lenonis ſervum: quid habeat ſermonis, auſcultabo.

ACTUS QUARTI SCENA SECUNDA.

SYNCERASTUS, MILPHIO.

Satis ſpectatum eſt Deos atque homines ejus negligere gratiam,
Cui homini herus eſt conſimilis, velut ego habeo nunc hujuſmodi.

2. *Cui homini herus.*] Oratio non ſatis accurata; utpote quæ pueri eſt parum attendentis, qui loquatur. Hoc tamen voluit; Notum eſſe, deos ei infeſtos eſſe, qui herum habeat hero ſuo conſimilem. *Lambin.*

Neque perjurior, neque pejor alter uſquam eſt gentium,
Quam herus meus eſt: neque tam luteus, neque tam cœno collitus.
Ita me Dî ament, vel in lautumiis, vel in piſtrino mavelim
Agere ætatem, præpeditus latera forti ferro mea,
Quam apud lenonem hunc ſervitutem colere. quid illuc eſt genus!
Quæ illic hominum corruptelæ fiunt! Dî voſtram fidem,
Quodvis genus ibi hominum videas, quaſi Acherontem veneris.
Equitem, peditem, libertinum, furem ac fugitivum velis. MSS. furem adfugitivum.
Verberatum, vinctum, addictum: qui habet quod det, ut homo eſt,
Omnia genera recipiuntur: itaque in totis ædibus
Tenebræ, latebræ: bibitur, eſtur: quaſi in popina, haud ſecus.
Ibi tu videas literatas fictiles epiſtolas,
Pice ſignatas: nomina inſunt cubitum longis literis.
Ita vinariorum habemus noſtra delectum domi. J Gal vinariorum.
M1. *Omnia edepol mira ſunt, niſi herus hunc heredem facit,*

5. *Lautumiis.*] Recte *lautumias*; quaſi λαοτομίας, *Lamb. Lautumiæ* ſunt loca lapidibus cæſis exſecta, in quæ noxii damnari ſolebant. Cujuſmodi erant lapidicinæ Syracuſis in Sicilia. *Aſcon. Pedian.*

14. *Epiſtolas.*] Teſtas ſeu amphoras litteris inſcriptas, *epiſtolas fictiles* appellat. Rud. *Urna litterata*; &, *enſiculus litteratus*. Vide interpretes ad illud Arbitri: *ſtatim allatæ ſunt amphoræ vitreæ diligenter gypſatæ, quarum in cervicibus pittacia erant affixa.* Idem: *Scedium affixum ampullis, cui inſcripta ætas vini.* Quas igitur noſter hic *epiſtolas* vocat; Ille πιττάκιον, & *ſcedium*: Gloſſæ, *Breves*, item *Epiſtolas breves*, & *medicas*: Horat. 1. Sat. 10. *Notas.* Ego *litteratas epiſtolas* hic ſimpliciter intelligo, γραμματικὰ ποτήρια Athenæi; quæ & uno verbo ἐπιστολαὶ ſint dictæ. *Meurſ.*

15. *Nomina.*] Scil. Conſulum, quibus condita erant vina.

16. *Vinariorum.*] Eſt à re militari quæſita tralatio in voce *Delectum.* Eo dico, ne quis forte de vaſorum vinariorum multitudine Synceraſtum loqui autumet, à *Lambino* inductus. *Douza.*

17. *Niſi hunc heredem facit.*] Invehuntur in inſcitiam illorum, qui ex hoc loco collegerunt, qui vivos laudant, ab iis heredes plerumque ſcribi. Ipſi ſic interpretantur: mirum, ſi hujus herus leno Lycus, qui haud dubie fallaciis meis jam moritur & interit, hunc ſervum non fecit hæredem: ita magnifica in hujus velut mortui laudem meditatur: credibile autem à nemine mortuum impenſius laudari, quam ab eo, qui eſt hæres inſtitutus. Et hoc parum ſcite. Non enim quaſvis laudes & ſermones honeſtos reſpicit auctor, ſed proprie laudationes funebres, quæ defunctis honoratis viris fiebant pro Roſtris, quod officium plerum-

Nam is quidem illi, ut meditatur, verba facit emortuo.
Et adire lubet hominem, & autem nimis eum auſculto libens.

Mſſ. Lamb. equinimis eum.

SY. *Hæc cum hîc video fieri, crucior pretiis emptos maxumis,*
Apud nos expeculiatos ſervos fieri ſuis heris.
Sed ad poſtremum nihil apparet. MALE PARTUM MALE DISPERIT.

MI. *Proinde habet hic orationem, quaſi ipſe ſit frugi bonæ,*
Qui ipſus hercle ignaviorem potis eſt facere ignaviam.

SY. *Nunc domum hæc ab æde Veneris refero vaſa, ubi hoſtiis*
Herus nequivit propitiare Venerem ſuo feſto die.

MI. *Lepidam Venerem!* SY. *nam meretrices noſtræ primis hoſtiis*
Venerem placavere extemplo. MI. *ô lepidam Venerem denuo!*

SY. *Nunc domum ibo.* MI. *heus, Syncerafte.* SY. *Synceraſtum qui vocat?*

MI. *Tuus amicus.* SY. *haud amice facis, qui cum onere offeras moram.*

MI. *At ob hanc rem tibi reddam operam, ubi voles, ubi juſſeris:*
Habe rem pactam. SY. *ſi futurum eſt, do tibi operam hanc.*
MI. *quomodo?*

SY. *Ut enim ubi mihi vapulandum eſt, tu corium ſufferas.*

rumque peragebant hæredes. Sic Tiberius novem annos natus defunctum patrem pro Roſtris laudavit, Caligula Tiberium, Claudium Nero. Omnia mira ſunt, inquit, niſi Lycus jam moriens (abierat enim cum his verbis; *amicos conſulam, quo me modo ſuſpendere æquum cenſeant potiſſimum*) eoque teſtamentum ordinans, hunc cum maxime hæredem facit: nam, ut loquitur, videtur ſecum meditari & commentari, quomodo mox eum, quum efferetur, laudaturus ſit. *Gronov.*

24 *Facere ignaviam.*] Qui ipſam Ignaviam id docere poſſet, quo ipſa fieri poſſet ignavior. *Boxhorn.*

27. *Primis hoſtiis.*] Hoc vult dicere: (de quo tamen Lambinus verbum nullum; haud magis utique, quam ſi Agenoriæ, non Veneris ſacris operatus litaſſet) Adelphaſium & Anteraſtilem Aphrodiſiis Venerem ſibi feciſſe volentem propitiam, id eſt, litaſſe, pacemque à patrona ſua ac veniam impetraſſe haud gravatim, idque *Primis*, hoc eſt, *Præcidaneis hoſtiis*, neque iis *ſuccidaneis* ſubjici porro opus fuiſſe. vide Feſtum. *Douza.*

33. *Corium.*] Tuum pro me tergum ſupponas. Ita Lambinus, & eum ſecuti alii, ſed peſſime, interpretantur. *Corius* hic ſignificat flagellum ex corio bubulo confectum. Ita ſupra, act. 3. *Tres facile corios contriviſti bubulos.* Alibi: *Jam tibi tuis meritis craſſus corius redditus eſt.* Boxhorn.

Mi. *Apage.* Sy. *neſcio quid viri ſis.* Mi. *malus ſum.* Sy. *tibi ſis.* Mi. *te volo.*

Sy. *At onus urget.* Mi. *at tu appone, & reſpice ad me.* Sy. *ſecero:*

Quanquam haud otium eſt. Mi. *ſalvos ſis, Synceraſte.* Sy. *ô Milphio,*

Dî omnes deæque ament! Mi. *quemnam hominem?* Sy. *nec te, nec me, Milphio:*

Neque herum meum adeo. Mi. *quem ament igitur?* Sy. *alium quem*libet.

Nam noſtrorum nemo dignus eſt. Mi. *lepide loquere.* Sy. *me decet.*

Mi. *Quid agis?* Sy. *facio quod manifeſto mœchi haud ferme ſolent.*

Mi. *Quid id eſt?* Sy. *refero vaſa ſalva.* Mi. *dî te & tuum herum perduint.*

Sy. *Me non perdant. illum ut perdant facere poſſim, ſi velim,*

Meum herum ut perdant: ni mihi metuam, Milphio. Mi. *quid id eſt? cedo.*

Sy. *Malus es.* Mi. *malus ſum.* Sy. *male mihi eſt.* Mi. *memorandum! eſſe aliter decet.*

34. *Te volo.*] Et hic jocus eſt ex ambiguitate, qua ſæpe ludit Plautus. Hæc enim verba ad præcedentia relata, ſignificant: Te volo tibi malum eſſe, tibi ipſum jumento tuo acceſſere ſupplicium: &, ut ſolent, utque accipit ſervus alter, te volo conventum. *Gronovius.*

41. *Vaſa.*] Facete ludit in ambiguo. Nam & *vaſa* omne inſtrumentum & ſupellectilem ſignificant, & eam partem, quæ honeſte interque res ſerias nominari non poteſt; quamque dea Bona à ſacello ſuo exulare voluit. hinc *bene vaſatos* Lamprid. dixit *probe mutoniatos.* In Carmine libero:

Hic legimus Circen Atlandiademque Calypſo,
Grandia Dulichii vaſa tuliſſe viri.

Plerumque autem accidebat, ut mœchis ἐπαυτοφώρῳ deprehenſis virilia amputarentur. *Turneb.*

42. *Me non perdant.*] Hæc ſcriptura eſt veterrimorum librorum. Neque cauſſa erat, cur eam ſollicitarent eruditi. Dixerat Milphio; Dii te & herum tuum perdant. Reſpondet Synceraſtus; Imo me Dii non perdent, ut mea ſuperſtitis, florentis, & non perditi opera, perdere poſſint herum meum. In mea enim manu eſt, perdere poſſe herum, ſi velim. *Boxhorn.*

44. *Malus ſum.*] Non injuria notantur interpretes, quod otioſe hoc prætermittant: Sed qui notat, numquid ipſe diligentior? Ludit, inquit, in vocabulo *malus.* Tu putas me eſſe *malum*, male tibi velle: ego autem malus ſum, id eſt, tam mutus, quam malus in navi: quaſi *Malo nautico* dixeris, ſit idem quod *La-*

Quid eſt quod male ſit? quoi domi eſt quod edis, quod ames affatim,
Neque triobulum ullum amicæ das, & ductas gratiis.
SY. *Dieſpiter me ſic amabit.* MI. *ut quidem edepol dignus es.*
SY. *Ut ego hanc familiam interire cupio.* MI. *adde operam, ſi cupis.*
SY. *SINE PENNIS volare haud facile'ſt. meæ alæ pennas non habent.*
MI. *Nolito edepol develliſſe, jam his duobus menſibus*
Volucres tibi erunt tuæ hirquinæ. SY. *i in malam rem.* MI. *i tu atque herus.*
SY. *Verum enim qui homo eum norit, cito homo pervorti poteſt.*

Grut. qui modo eum norit.

Lapidi dixeris. Quis hoc expectaſſet? aut quis inveniſſet alius? Quare autem non *malus* in ſilva potius quam *malus* in navi. At tu, ſi nugarum pœnitet, lege mecum: *Malis ſum.* Dixerat ante idem Milphio ✝ſ. 34. *Malus ſum*: quemadmodum in Ciſtellaria quoque de ſe ſervus 4. 2. *Bona fœmina & malus maſculus volunt te.* Hoc nunc ei reddit alter: Non audeo apud te confiteri: *malus es*, Reſpondet ille: Sic *ſum* malus, ſed *malis*: non bonis ſive omnino ſive ad commodum mihi heroque meo negotium. Sic infra: *Potin tu fieri ſubdolus.* HA. *Inimico poſſim.* Gron. *Memorandum.*] Mirantur hoc non placere, cum ſit venuſtiſſimum, ſi abſque diſtinctione cum ſequentibus conjungatur, id quod memoraturus es, in quo tibi male eſt, decet eſſe aliter, decet eſſe bene tibi, non male. Sed non habebant aſſuetas aures *ἰδιωτισμῷ* Romano, quem adamarunt Comici. Hac ipſa fabula 5. 2. *Memoradum mihi, ſi novi forte.* Ennius apud Ciceronem 4. Acad. *Iteradum eadem mi iſta mihi.* Et Cicero 2. Tuſc. *Iteradum eadem iſta mihi: non enim intelligo.* Habet & lib. 14. ad Attic. 14. Quæ ſequuntur, per interrogationem ſunt legenda: *eſſe aliter decet?* Et ludit iterum duplici ſententia; nimirum, an debet tibi aliter eſſe, quam eſſe tibi dicis, ſive male? & an decet tibi aliter eſſe, quam eſt, cui tam bene ſit? Prior ſenſus, ſi referas ad præcedentia: poſterior, ſi ad ſequentia: quibus efficit, ut alter priorem ſenſum non animadvertat. *Gronovius.*

45. *Quoi domi eſt, quod.*] Habitabat enim Syncerastus apud Lenonem. *Lipſius.*

50. *Nolito edepol develliſſe.*] Nequam plagitriba, præter omnem expectationem, ex docti dicti inſolentia riſum aucupatur, alludens ad pilos ſubalares, id eſt, primam illam & muſteam ſub alis ſive axillis erumpentem lanuginem, quem *florem* vocat Maro; quas *axillas* puer ille inveſtis aliovorſum applicatas pennarum inopiam pati, Adagionis ſpecie fuerat conqueſtus; eaſque ipſas brevi fore auguratur, ut volucres fiant, id eſt, flore illo Virgiliano, veluti plumis quibuſdam, veſtiantur. *Hircinas* contemptim appellat, ad *hircum ſubalarem* oblique reſpiciens. *Duez.*

52. *Qui homo eum norit.*] Quare vulgata lectio eſt inſulſiſſima? An quia non poteſt intelligi *ab eo cito homo perverti poteſt.* Ita tamen ſupra 3. 6. *Ita mihi renunciatum eſt, quibus credo ſatis.* Ubi juxta ſubaudimus *ab illis.* Perſa 2. 1. *Ejus amoris, quæ mandata ſunt, onerabo.* Certe ſi vox *homo* iteranda eſt (ut quum legunt,

Mi. Quid jam? Sy. quaſi tu tacere quicquam potis ſis. Mi. rectius
Tacitus tibi reſiſtam, quam quod dictum eſt malæ mulieri.
Sy. Animum inducam facile, ut tibi iſtuc credam, ni te noverim.
Mi. Crede audacter meo periculo. Sy. male credam, & credam tamen.
Mi. Scin' tu herum tuum meo hero eſſe inimicum capitalem? Sy. ſcio.
Mi. Propter amorem. Sy. omnem operam perdis. Mi. quid jam? Sy. quia doctum doces.
Mi. Quid ergo dubitas, quin lubenter tuo hero meus quod poſſiet
Facere, faciat male, ejus merito: tum autem ſi quid tu adjuvas,
Eo facilius poterit facere. Sy. at ego hoc metuo Milphio.
Mi. Quid eſt quod metuas? Sy. dum hero inſidias parem, ne à te perdeam:
Si herus meus me eſſe locutum cuiquam mortali ſciat,
Continuo is me ex Synceraſto crurifragium fecerit.

Qui hominem) longe melius de alio hic, de alio illic, quam de eodem pronuntiatur. *Domi* & *domo* non habent hic locum: *modo* non eſt neceſſe. *Gronov.*

54. *Tacitus tibi reſiſtam, quam quod.*] Nihil mutandum niſi ſcribatur, *Tacitus*, ut jam placuit doctis. Sed nihil neceſſe eſt. Subaudiendum, *magis*, ut ſæpe, præcipue cum ſequitur *quam. Tacitus magis tibi reſiſtam. Reſiſtere* eſt perſeverare, & ſtare in loco. Ut apud Poëtam *ſæpe reſiſtere equos*, de equis qui ab inceſſu deſiſtunt & ſtant. *Reſtare* eodem ſenſu accipitur. *Dum reſtat barbarus Hector*; dum reſiſtit, & in propugnando perſiſtit ac perſeverat. Ita enim *reſiſtere* pro *perſiſtere* accipitur, ut *remittere* pro *permittere* apud Tacitum & alios. Quod doctis jam notatum. *Salmaſ. Rectius tacitus.*] Nec *Tacitius* eſt legendum, nec in τῷ *Tacitus* τὸ *magis* intelligendum. nam ejus vicem hic adeſt τὸ *Rectius*, in quo adverbium illud continetur: eſt enim idem quod *magis recte. Reſiſtam* etſi habent codices, & poteſt explicari, malo tamen cum Palmerio & Acidalio *rem ſiſtam*, ut infra act. 5. 2. *Suam rem ſibi ſalvam ſiſtam.* Rem, quamcunque credideris, tacitus tibi recte ſervabo (nam quod ſiſti & redhiberi poteſt, ſervetur neceſſe eſt) magis hercle quam, quod dictum eſt malæ mulieri, ſervatur. Nec tamen repugnem, ſi malis, *Tacitum tibi reſiſtam*, vel *Tacitum tibi rem ſiſtam.* Gronovius.

62. *Parem, ne à te perdeam.*] Admitto Parei *paritem*, quam Mſſ. ambo *parilem*, Et extat hoc verbum Pſeudolo 1. 5. *Per doctos dolos paritas, ut auferas à me.* Dein lego, *ne à te pendeam.* Id eſt, ne ſalus mea non ſua nitatur vi, ſed ex te ſuſpenſa ſit: in tua poteſtate, in tuis manibus ſit, me quando velis perdere. Petronius: *Sine quo non potes vivere? ex cujus oſculo pendes?* Simul alludit ad ſupplicium ſervorum, qui pendentes plectebantur. Ut ſit, ne tua opera & beneficio, quoties tibi lubebit, pendeam, ſive in cruce ſive ad vapulandum. *Gronovius.*

76. *Duas*

Mi. Nunquam edepol mortalis quiſquam fiet è me certior,
Niſi hero meo uni indicaſſo, atque ei quoque, ut ne enunciet
Id eſſe facinus ex te ortum. Sy. male credam, & credam tamen,
Sed hoc tu tecum tacitum habeto. Mi. Fidei non melius creditur.
Loquere, locus occaſioque eſt, libere: hîc ſoli ſumus.
Sy. Herus ſi tuus volet facere frugem, meum herum perdet.
Mi. quî id poteſt?
Sy. Facile. Mi. fac ergo id facile noſcam, ut ille poſſit noſcere.
Sy. Quia Adelphaſium, quam herus deamat tuus, ingenua eſt.
Mi. quo modo?
Sy. Eodem, quo ſoror illius altera Anteraſtilis. Mi. ſed quî id credam? Sy. quia
Illas emit in Anactorio parvolas, duodeviginti minis,
De prædone Siculo. Mi. quanti? Sy. duodeviginti minis.
Mi. Duas illas? Sy. nutricem earum tertiam.
Et ille qui eas vendebat, dixit ſe furtivas vendere:
Ingenuas Carthagine ajebat eſſe. Mi. Dî voſtram fidem!
Nimium lepidum memoras facinus: nam herus meus Agoraſtocles
Ibidem gnatus, inde ſurreptus fere ſexennis, poſtibi
Qui eum ſurripuit, huc devexit, meoque hero cum hîc vendidit.
Is in divitias homo adoptavit hunc, cum diem obiit ſuum.
Sy. Omnia memoras. quo id facilius fiat, manu eas aſſerat
Suas populares, liberali cauſſâ. Mi. tacitus tace modo.

76. *Duas illi, &c.*] Camerariana; *Duas illas tanti quæſo emit. Sy. nutricem, &c.* quod auctoris arbitror geminum germanum, mutabam in *Duas illas tanti quæſo? Sy. imo & nutricem earum tertiam*, hoc ſenſu: Quod tu miraris, duas illas tam vili emptas; acceſſit etiam tertia: ita ut tres venierint octodecim minis; cum ſolemne alias pretium unius, ut minimum, triginta. *Acidal.*

84. *Liberali cauſſa.*] Adſerat eas in libertatem cauſſa liberali, id eſt, judicio ſeu actione de libertate. Ter. Adelph. act. 2. ſc. 1. *Nam ego illam liberali aſſero cauſſa manu.* ad quem locum Donatus; Ordo eſt: Ego liberali cauſſa manu aſſero. Et ſunt juris verba, à quibus etiam *Aſſertores* dicuntur, vindices alienæ libertatis. nam & cauſſa ipſa *Liberalis* dicitur, quæ actionem in ſe continet Libertatis. Ita Gloſſar. Feſt. & 12. Tabb. *Liberali manu aſſerere*, eſt liberali judicio natalibus reſtituere: καρπίζεσθαι, & *Aſſertor*: *vindex*, καρπιστής: & Gloſſ. καρπισμός, *Vindicta*, *Aſſertio*. inde καρπιστίαι; *vindiciæ ſecundum libertatem*.

86. *Unam*

SY. *Profecto AD INCITAS LENONEM REDIGET, ſi eas abduxerit.*

MI. *Quin prius diſperibit ſaxo, quam unam calcem civerit.*
Ita paratum eſt. SY. *ita Dî faxint, ne apud lenonem hunc ſerviam.*

MI. *Quin hercle collibertus meus faxo eris, ſi Dî volent.*

SY. *Ita Dî faxint. nunquid aliud me morare, Milphio?*

MI. *Valeas, beneque ut tibi ſit.* SY. *pol iſtuc tibi & hero tuo eſt in manu.*
Vale, & hæc cura, clanculum ut ſint dicta. MI. *non dictum eſt. vale.*

SI. *At enim nihil eſt, niſi, dum calet, hoc agitur.* MI. *lepidus, cum mones:*
Et hoc ita fiet. SY. *proba materies data eſt, ſi probum adhibes fabrum.*

MI. *Potin' ut taceas?* SY. *taceo atque abeo.* MI. *mihi commoditatem creas.*
Illic hinc abiit. Dî immortales meum herum ſervatum volunt,
Et hunc diſperditum lenonem: tantum eum inſtat exitii.
Satîne, priuſquam unum eſt injectum telum, tum inſtat alterum!
Ibo intro, hæc ut meo hero memorem. nam huc ſi ante ædes ſevocem,
Quæque audiviſtis modo, nunc ſi eadem hîc iterem, inſcitia'ſt.

86. *Unam calcem.*] De his dicemus in Trin. act. 2. ſc. 4. ✝. 136. Quibus hæc licet adjicias ex *Scalig.* Apud Græcos inquit, alia erat tabula calculorum: quippe quinque linearum. Itaque non in ultimis lineis erant *inciti calculi*, ſed in media. Quare cum alteruter ex luſoribus ad incitam lineam cogeretur, tunc movebat calculum ab eadem media linea, hoc dicto, κινῶ τ̃ ἀφ' ἱερῆς: nam linea illa vocabatur ἱερά: *Calcem* enim vocat hic *calculum*; alluditque ad Proverbium quod uſurpavit. Et ita Lucillius: *Naumachiam licet hæc, inquam, alveolumque putare, Et calces.* nam *calces* hic *calculi* manifeſto. Feſtus: *Calces, qui per diminutionem vocantur calculi.* Vides ergo, quomodo Pl. dixerit, *Ciere calces.* κινεῖν τὰς πεσσούς.

92. *Dum calet.*] Dum recens eſt; & occaſio præſto. Tralatio à ferro, quod, dum calet, tundendum eſt: ubi refrixit, fruſtra cuditur. *Lamb.*

Hero uni potius intus ero odio, quam hîc ſim vobis omnibus.
Dî immortales, quanta advenit calamitas
Hodie ad hunc lenonem! ſed ego nunc eſt, cum me moror.
Id negotium inſtitutum eſt, non datur ceſſatio.
Nam & hoc nocte conſulendum quod modo concreditum'ſt,
Et illud autem inſerviendum'ſt conſilium vernaculum.
Remora ſi ſit, qui malam rem mihi det, merito fecerit.
Nunc intro ibo: dum herus advenit à foro, opperiar domi.

100. *Intus ero odio.*] Non erat Milphio, narraturus rem gratam hero, ei odio futurus, ſed ſpectatoribus vel auditoribus rem jam dictam repetendo, ut crambe bis cocta ingrata eſt. Putem proinde legendum; *Hero uni potius intus ego*; nempe memorabo; *odio quam hic*, repetendo ſcilicet, quæ jam audiſtis, *ſim vobis omnibus.* Boxhorn. *Intus ero odio.*] Diſtinguunt: *Hero uni potius intus ero*, (quod ſit, memorabo) *odio quam hic*: neque enim qui rem gratam narraturus erat, hero poterat odio eſſe. Immo & qui rem gratam narrat, eadem ſæpius inculcando, tundendo, ſollicitando, ut occaſione utaris, poteſt eſſe odio. An non apud Terentium: *Ohe, jam deſine deos, uxor, gratulando obtundere, Tuum eſſe inventum gnatum: niſi illos tuo ex ingenio judicas, Ut nihil credas intelligere, niſi ſi idem dictum eſt centies.* Quid autem ſermunculi, *eſſe hero intus* pro memorare. *Gronovius.*

105. *Vernaculum.*] Id eſt, domeſticum illud & à nobis natum conſilium, à me ſervo adjuvandum. Ita Cic. *crimen domeſticum ac vernaculum.* Id. *ſapor vernaculus.* Id. *vernacula feſtivitas*; id eſt, domeſtica. Varro: *verbum vernaculum ac domi natum.* Id. *vinum*, item *uva vernacula.*

ACTUS QUINTI SCENA PRIMA.

HANNO loquitur Punice.

Y*Thalonim, vualonuth ſi chorathiſima comſyth,*
Chym lachchunyth munys thalmyctibari imiſci

1. Y*Thalonim, vualonuth.*] Punica hæc ſcripta erant ſine punctis vocalibus, ut & Hebræa ſive Phœnicia omnia. Librarii vero vocales pro ingenii & eruditionis ſuæ modulo ſubſtituerunt, falſo ſæpius quam factum vellem. Sunt autem reſcribenda Latinis literis, & diſtinguenda ad hunc modum:

Neth alonim, ualoneth, ſicor eth iſi macum ſoth:
Chyni lachchu, vultmimi, Sty almoth ibarti miſchi:
Liphoc anethy bymi Thu ad adin, bymi Thu,
Byrna rob, ſyllo bem alonim, ubymi ſyr, tolm:
Bythym othynoth athu: nelech an, tu das machon?
E ſed elle? brum tyſeleth chyli, ſcontem li, phel
Eth banim. Ys diber noth co noth Agoraſtocles:
Uthemuna tehy chora. ſed ucoch, ſoth noſe,
Bymu. Dchi ls ihi gebulim, laebit thumi:
Bady al ethe ra, ennyn, uaſlym mincoth niſim
Et alonim ualoneth: ſeccarati miſti attic, umaſſe,

Lipho canet hyth bynithii ad adin bynuthii.
Byrnarob ſyllo homalonin uby miſyrthoho
Bythlym mothym noctothii nelechanti daſchmachon
Yſidele brim tyfel yth chylys chon, tem, liphul
Uth bynim yſdibut thinno cuth nu Agoraſtocles
Ythe manet ihy chyrſae lycoch ſith naſo
Byuni id chil lubili gubylim laſibit thim
Bodyalyt herayn nyn nuys lym moncoth luſim
Exanolim volanus ſuccuratim miſti atticum eſſe
Concubitum à bello cutius beant lalacant chona enus es
Hujec ſilec paneſſe athidamaſcon alem induberte felono bu-thume
Celtum comucro lueni, at enim avoſo uber bent hyach Ariſtoclem

Conco biti miabel lo cutinibe ani: lo laccu tchina, anus is.
Hoi ccſi, lec po, naſſe athid amàs, con al emum diber Teſelon, ob, uthnone:
Cel tum: com ucra: lu enu: et oni mau oſe: ubar banthy ach Ariſtoclem.
At, aſſena china ſot, el ialeni, coſa lenum diber termi, cai: upſu aſpoti:
E od eanec lictor bo deſi aſſam lunnim coles.

Latine ita reddas licet;

Inclinate & advertite, ò DI Deaque, quorum ſub numine viri hujus civitatis ſunt:
Deprecationem & integritatem meam accipite. Duas filias generavi, robur meum:
Fato impulſus feci ut irent ſingulis Deorum diebus feſtis ad hortos,
Cum gaudio multo quod conturbavit Deus, & in die canticiſuit vacuitas:
Puellæ ſurreptæ abierunt: Quonam ibo thalamos omnes calcans?
Ubi eſt qui illas rapuit? ut tollam ineptitudines doloris mei, quas quaſi fructus producit mihi gignere & educare
Liberos. Dixerunt hic pro certo habitare Agoraſtoclem:
Eſt hoſpitalis teſſera, Saturni imago, (hanc fero).
Inter nos: Eſto aliquis finis itineris mei, quo tandem integritati meæ requies concedatur:
Ne ſolus, & miſer afflictuſque errem huc, illuc, quin potius in liberis meis innoxer, & rependam dona & oblationes
DIS Deabuſque, quos invocavi conſultores & adjutores mihi,
Ad luſtrandum domum meam à dolore, quo affectus ſum cum illos laudarem. Sed orationem non acceperunt; afflictiſſimuſque ſum & animum deſpondeo.
O ſpes mea, huc veni: & qui me cunque manet labor, perferre facito, animos ſume à veritate oraculi & reſponſorum Dei Taû, à divinationibus, & oſtentis, prodigiiſque:
Numero adimplere: erige te, & precare Utinam exaudiant: faceſſat dolor à patre religioſo, & dignoſcam fratris filium Ariſtoclem:
Attente audi lamentationem iſtam, Deus mea potentia, feſtina ad veritatem verbi exaltationis meæ, ò Deus, & ceſſabunt ſterquilinia mea.
Ecce deinceps de meis facultatibus honorem habebo, ſacrificans far DIs omnibus, & laudans.

Ita Petitus lib. 2. Miſcellaneorum, cap. 2. quem interpretationis hujus ſuæ rationem reddentem vide.

Et ſe te aneche naſoctelia elicos alemus duberter mi comps veſpiti
Aodeanec lictor bodes juſſum limnimcolus
Deos deaſque veneror, qui hanc urbem colunt,
Ut, quod de meâ re huc veni, rite venerim.
Meaſque ut gnatas, & mei fratris filium,
Reperire me ſiritis: dii voſtram fidem!
Quæ mihi ſurreptæ ſunt, & fratris filium.
Sed hic mihi antehac hoſpes Antidamas fuit.
Eum feciſſe ajunt, ſibi quod faciundum fuit.
Ejus filium hic prædicant eſſe Agoraſtoclem:
Deum hoſpitalem ac teſſeram mecum fero:
In hiſce habitare monſtratu'ſt regionibus.
Hos percontabor, qui huc egrediuntur foras.

19. *Fratris filium.*] Agoraſtoclem Jachonis fratris filium.

25. *Teſſeram.*] Apud antiquos hoſpitia erant privata; quæ magna erat neceſſitudo. Propterea *hoſpitium* perſæpe pro *amicitia* ponitur. Fuit autem antiqui moris teſſeram dari hoſpitibus dimidiatam, quam quicumque attuliſſet ad hoſpitem, continuo agnoſci poſſet & hoſpitio excipi, tanquam amicus & vetus hoſpes. Hoc autem jus neceſſitudinis ad poſteros tranſibat: propterea *teſſeram hoſpitalem* diligenter adſervabant. Qui autem jus hoſpitii violabat, is *teſſeram hoſpitalem confregiſſe* dicebatur: ut Ciſt. 2. 1. *Budæus.*

ACTUS QUINTI SCENA SECUNDA.

AGORASTOCLES, MILPHIO, HANNO.

AIn' tu tibi dixe Synceraſtum, Milphio,
Has eſſe ingenuas ambas ſurreptitias
Carthaginienſis? MI. *ajo, &, ſi frugi eſſe vis,*
Eas liberali jam aſſeres cauſſâ mânu.
Nam tuum flagitium'ſt tuas populareis te pati
Servire ante oculos, domi quæ fuerint liberæ.
HA. *Pro dî immortales obſecro voſtram fidem!*
Creta eſt profecto horum hominum oratio.
Quam orationem hanc aures dulcem devorant!

8. CReta.] Nego *cretam* per appoſitionem ſumi pro ſermone candido & fauſto. Arbitror potius Pœnum dicere, orationem Agoraſtoclis & Milph. eandem vim habere, quam creta. nam ut ea emaculantur veſtes, ſic illa omnes animo ſuo ablutas ſordes. Jam creta ſordidas veſtes nitidari ſolitas, ſcitur ex Plin. l. 35. 15. & 17. *Gruter.*

14. Im-

Ut mihi abſterſerunt omnem ſorditudinem!
AG. *Si ad eam rem teſtis habeam, faciam quod jubes.*
MI, *Quid tu mihi teſtis? quin tu inſiſtis fortiter.*
Aliqua fortuna fuerit adjutrix tibi.
AG. *INCIPERE MULTO EST, quam impetrare, facilius.*
MI. *Sed quænam illæc avis eſt, quæ huc cum tunicis advenit?*
Numnam it à balneis circumductus pallio?
Facies quidem edepol ***
Servos quidem edepol veteres antiquoſque habet.

Lamb. è Mſſ. Facies quidem edepol Punica eſt. gugga eſt homo.

AG. *Qui ſcis?* MI. *viden' homines ſarcinatos conſequi?*
Atque, ut opinor, digitos in manibus non habent.
AG. *Quid jam?* MI. *quia incedunt cum annulatis auribus!*
Adibo hoſce, atque appellabo Punice.
Si reſpondebunt, Punice pergam loqui:
Si non; tum ad horum mores linguam vortero.
Quid ais tu? ecquid adhuc commeminiſti Punice?
AG. *Nihil edepol. nam qui ſcire potui, dic mihi,*
Qui illinc ſexennis perierim Carthagine?
HA. *Pro di immortales! plurimi ad hunc modum*
Periere pueri liberi Carthagine.

14. *Imperrare.*] *Impetrare* ad exitum perducere ſive conſummare eſt. *Impetrare* & *perpetrare* ab antiquo verbo *patro* derivata ſunt. *Patrare* eſt conſummare; itaque *Patratio*, rei Venereæ conſummatio dicta eſt: hinc *Patres*, quod patratione peracta filios procreaſſent; teſte Iſidoro, & Cornuto ad illud Perſii;

— *Patranti fractus ocello.*

Gloſſar. vetus: *Patrat*, περαίνεται. *Durand.*

15. *Avis.*] *Avem* nominat Pœnum, ob manicas alarum inſtar utrinque penſiles libereque fluentes. *Manicatas* autem *tunicas* probro verti, diximus Pſeudolo. *Taubman.*

18. *Servos veteres antiquoſque.*] V. N. Moſtell. 2. 2. 45.

19. *Qui ſcis?*] Ajebat Milphio, ſervos illi Pœno vetulos eſſe: id unde ſciat rogatus, ipſos homines commonſtrat cum ſarcinis ſequentes. Jocatur autem in ſchema ſarcinatorum, qui ſub onere curvi incedentes, videntur ſenes aſſimulare ætatis pondere, quaſi Ætna depreſſos. *Acidal.*

21. *Annulatis auribus.*] Male audiebant apud Romanos barbari præſertim Pœni, qui aures perforatas habebant; neque mediocriter eos averſabantur. Lucilius:

Nequam eſt, aurum aures cujas vehementius ambit.

Unde jocus Cic. in Afrum: *Atqui aurem foratam habes, &c.*

43. *Mi-*

MI. *Quid ais tu ?* AG. *quid vis ?* MI. *vin' appellem hunc Punice ?*
AG. *An ſcis ?* MI. *nullus me eſt hodie Pœnus Punior.*
AG. *Adi atque appella, quid velit, quid venerit,*
Qui ſit, quojatis, unde ſit : ne parſeris.
MI. *Avo, quojates eſtis ? aut quo ex oppido ?*
HA. *Hanno muthumballe bechadreanech.*
AG. *Quid ait ?* MI. *Hannonem ſeſe ait Carthagine,*
Carthaginienſem Muthumballis filium.
HA. *Avo.* MI. *ſalutat.* HA. *donni.* MI. *doni volt tibi*
Dare hinc neſcio quid, audin' pollicerier ?
AG. *Saluta hunc rurſus Punice verbis meis.*
MI. *Avo donni, hic mihi tibi inquit verbis ſuis.*
HA. *Me bar bocca.* MI. *iſtuc tibi ſit potius quam mihi.*
AG. *Quid ait ?* MI. *miſeram eſſe prædicat buccam ſibi.*
Fortaſſe medicos nos eſſe arbitrarier.
AG. *Si* ita *eſt. nega eſſe, nolo ego errare hoſpitem.*
MI. *Audi tu rufen nuco iſtam.* AG. *ſic volo,*
Profecto vera cuncta huic expedirier.
Roga, nunquid opus ſit ? MI. *tu qui zonam non habes,*
Quid in hanc veniſtis urbem, aut quid quæritis ?
HA. *Muphurſa.* AG. *quid ait ?* HA. *mivulechianna.* AG. *quid venit ?*
MI. Non *audis ? mures Africanos prædicat*
In pompam ludis dare ſe velle ædilibus.
HA. *Laech lachananim limi nichot.* AG. *quid nunc ait ?*

43. *Miſeram buccam.*] Valde proprie *miſeram buccam* dixit pro mala & ægrota. nam & *miſer locus*, ὁ πεπονθὼς, & *miſerum latus* Horatio; *dens miſer* Marcello. *Miſer* autem ex Græco μοχθηρὸς, quod Æoles μυχθηρὸς dicebant. Latini enim τὸ χάμμα in σίγμα frequenter vertebant in his vocibus quas ex Græco mutuabantur. *Salmaſ.*

48. *Qui zonam non habes.*] *Zonam perdidit*, caſtrenſe Proverb. in ἀχρήματους. Horat.
Ibit eo, quo vis, qui zonam perdidit.
Sed in his Plauti verbis duplex eſt àlluſio: & ad veſtem Pœnorum more diſtinctam; & ad pecuniam, quæ in zona geſtatur, citra quam in urbe ſumptuoſa non ſat commode vivitur. *Eraſm.*

51. *Mures Africanos.*] Romani illi veteres ſimplicesque *Elephantem* vocarunt Bovem Lucam; *ſtruthiomem*, paſſerem marinum: *Camelopardalim*, ovem feram: *Pantheras*, mures Africanos: *Leones*, Urſos Numidicos ſive Libycos. *Lipſius.*

MI. *Ligulas canalis ait ſe advexiſſe & nuces:* Bonæ ligulæ venales.
Nunc orat, operam ut des ſibi, ut ea veneant.
AG. *Mercator credo eſt.* HA. *Iſam aruinam.* AG. *quid eſt?*
HA. *Palum erga dectha.* AG. *Milphio, quid nunc ait?*
MI. *Palas vendundas ſibi ait, & mergas datas,*
Ut hortum fodiat, atque ut frumentum metat.
Ad meſſim credo miſſus hic quidem tuam.
AG. *Quid iſtuc ad me?* MI. *certiorem te eſſe volui,*
Ne quid clam furtive accepiſſe cenſeas.
HA. *Muphonnium ſucorahim.* MI. *hem, cave ſi feceris,*
Quod hic te orat. AG. *quid ait, aut quid orat? expedi.*
MI. *Sub cratim uti jubeas ſeſe ſupponi, atque eo*
Lapides imponi multos, ut ſeſe neces.
HA. *Gunebel balſamenieraſan.* AG. *narra, quid eſt?*
Quid ait? MI. *non hercle nunc quidem quicquam ſcio.*
HA. *At ut ſcias nunc, dehinc Latine jam loquar.*
Servom hercle te eſſe oportet & nequam & malum,
Hominem peregrinum atque advenam qui irrideas.
MI. *At hercle te hominem & ſycophantam, & ſubdolum,*
Qui huc adveniſti nos captatum migdilybs,
Biſulcilingua, quaſi proſerpens beſtia.

54. *Ligulas canales.*] Pro *ligulas canales*, non mihi reponendum videtur, *ligulas vanales*. Non enim hic alludit ad Punica quæ Pœnulus protulit, *Lalech lib canauli mi nichot*. Servus nequam qui Punice neſciebat, loquentis Pœni verba ex ſolo ſono interpretatur. Diſtinguendum tantum puto ac legendum: *Ligilas, canales, ait ſe advexiſſe & nuces.* Qui ſunt *canales*? Nempe id quod Latine dicuntur. Sed deridiculi gratia ex ſono Punicæ vocis, canales etiam advexiſſe ait. Sic palas & mergas vendundas ſibi datas dixiſſe ait Pœnum, quia punice dixerat *Palu merga dectha*. Punica illa adhuc lucem deſiderant, poſt virorum doctorum operam in his explicandis poſitam. Sed otium nunc non eſt ea refutare, quæ perperam ab illis expoſita ſunt, & dare ſimul meliora. *Salm.*

58. *Palas.*] *Pala* interdum nomen eſt inſtrumenti ruſtici, quo terra foſſa vel egeritur, vel aggeritur. *Taubm.* *Mergas.*] *Mergæ, furculæ quibus acervi frugum fiunt: dictæ à volucribus mergis. quia ut illi ſe in aquam mergunt, dum piſces perſequuntur; ſic meſſores eas in fruges demergunt, ut elevare poſſint manipulos.* Feſtus.

65. *Sub cratim.*] Supplicii genus Karthaginenſibus uſitatum. quod Tacit. lib. De moribus German. ita commemorat: *Proditores & profugas arboribus ſuſpendunt: ignavos & imbecilles & corpore infames cœno ac palude, injecta inſuper crate mergunt, &c.* Livius lib. 4. *Ad vociferationem eorum, quos ſub crate necare juſſerat, concurſu facto.* Lambin.

73. *Migdilybs.*] *Migdilybs*, mixtus Libys eſt. ut illum mixti generis ſignificet, & bilinguem, id eſt, δίγλωττον & μιξάδα:

AG. *Maledicta hinc aufer : linguam compeſcas face.*
Maledicere huic tu temperabis, ſi ſapis.
Meis conſanguineis nolo te injuſte loqui.
Carthagini ego ſum natus, ut tu ſis ſciens.
HA. *O mi popularis, ſalve.* AG. *& tu edepol, quiſquis es.*
Et ſi quid opus eſt, quæſo, dic atque impera,
Popularitatis cauſſa. HA. *habeo gratiam.*
Verum ego hîc hoſpitium habeo : Antidamæ filium
Quæro, commonſtra, ſi noviſti Agoraſtoclem.
Ecquem adoleſcentem tu hîc noviſti Agoraſtoclem ?
AG. *Siquidem Antidamarchi quæris adoptatitium,* — *Acid.* ſiquidem tu Antidamæ hic quæris.
Ego ſum ipſus, quem tu quæris. HA. *hem! quid ego audio ?*
AG. *Antidamæ gnatum me eſſe.* HA. *ſi ita eſt, teſſeram*
Conferre ſi vis hoſpitalem, eccam attuli.
AG. *Agedum huc oſtende. eſt par probe : nam habeo domi.* — *Mſſ.* domum.
HA. *O mi hoſpes, ſalve multum : nam mihi tuus pater,*
Pater tuus ergo, hoſpes Antidamas fuit :
Hæc mihi hoſpitalis teſſera cum illo fuit.
AG. *Ergo hîc apud me hoſpitium tibi præbebitur.*
Nam haud repudio hoſpitium, neque Carthaginem,
Inde ſum oriundus. HA. *di dent tibi omnes quæ velis.*
Quid ais ? quî potuit fieri, ut Carthagini

χαίδες: quales erant Carthaginenſes; qui utebantur & lingua Tyriorum & Afrorum. Virg. 1. Æneid.

Quippe domum timet ambiguam Tyrioſque bilingues.

Duplici autem lingua qui utuntur, infideles & veteratores improbique habentur. itaque Hannonem, ut bilinguem, dicit eſſe *biſulca lingua quaſi proſerpentem beſtiam.* Turneb.

85. *Antidamarchi.*] Rectum eſt ſicut legitur *Antidamæ Demarchi*, ut repoſitum eſt à viris doctis. *Antidamarchi* nomen ſicut in anterioribus editionibus legebatur, ſtare non poteſt. Antidamæ adoptaticius fuit Agoraſtoclis, Antidamas porro Demarchi etiam fuit adoptivus filius. Ergo Agoraſtocles dicitur filius Antidamæ Demarchi, & ſubaudiendum eſt, ut in talibus tralaticium eſt, filii. *Salm.*

90. *Pater tuus ergo.*] Id eſt, pater tuus, inquam : ſcilicet ſunt quædam vocabula in Comicis, qui negligentiorem vulgi ſermonem imitantur, quorum vis occulta χαρακτηρικῶς oſtendi non poteſt. Cujuſmodi hic τὸ *ergo*: Milite 4. 1. 77. *ſicut.* Mercatore act. 1. 2. ỳſ. 9. *autem:* & ibid. 2. 2. ỳſ. 39. *ergo*: Perſa act. 2. 2. ỳſ. 39. *hodie:* & hujus generis alibî alia. *Lamb.*

Gnatus ſis, hic autem habuiſti Ætolum patrem?
AG. *Surreptus ſum illinc. hic me Antidamas hoſpes tuus*
Emit, & is me ſibi adoptavit filium.
HA. *Demarcho item ipſe fuit adoptatitius.*
Sed mitto de illo, & ad te redeo: dic mihi,
Ecquid meminiſti tuûm parentum nomina?
AG. *Patris atque matris memini.* HA. *memora dum mihi:*
Si novi forte, aut ſi ſunt cognati mihi.
AG. *Ampſigura mater mihi fuit, Iachon pater.*
HA. *Patrem atque matrem viverent vellem tibi!*
AG. *An mortui ſunt?* HA. *factum, quod ægre tuli.*
Nam mihi ſobrina Ampſigura tua mater fuit.
Pater tuus is erat frater patruelis meus,
Et is me hæredem fecit, cum ſuum obiit diem.
Quo me privatum ægre patior mortuo.
Sed ſi ita eſt, ut tu ſis Jachonis filius,
Signum eſſe oportet in manu læva tibi,
Ludenti puero quod momordit ſimia.
Oſtende, ut inſpiciam. aperi. AG. *vide, eccum adeſt?*
Mi patrue, ſalve. HA. *& tu ſalveto, Agoraſtocles.*
Iterum mihi gnatus videor, quia te repperi.
MI. *Pol iſtam rem vobis bene eveniſſe gaudeo.*
Et te moneri num nevis? HA. *ſane volo.*
MI. *Paterna oportet reddi filio bona.*
Æquom eſt habere hunc bona quæ poſſedit pater.
HA. *Haud poſtulo aliter: reſtituentur omnia.*
Suam rem ſibi ſalvam ſiſtam, ſi illo advenerit.
MI. *Facito ſis reddas, etſi hic habitabit tamen.*
HA. *Quin mea quoque iſte habebit, ſi quid me fuat.*
MI. *Feſtivom facinus venit mihi in mentem modo.*
HA. *Quid id eſt?* MI. *tuâ eſt opus opera.* HA. *dic mihi, quid lubet?*

Grut. oſtende. AG. inſpice jam. HA. ah, perii! AG. Dii! ecce adeſt.

125. *Si quid me fuat.*] Id eſt, ſi obiero mortem. Lucilius:
Si quid me fuerit humanitus, ut teneatis.
Cic. *ſi quid mihi humanitus accidiſſet.* De hac loquendi formula. vide etiam notas Trinum. Act. 1. ſc. 2. ℣ſ. 120.

132. *Amat*

Profecto uteris, ut voles, operam meam.
Quid eſt negoti? MI. *potin' tu fieri ſubdolus?*
HA. *Inimico poſſum, amico inſipientia eſt.*
MI. *Inimicus hercle eſt hujus.* HA. *male faxim lubens.*
MI. *Amat à lenone hic.* HA. *facere ſapienter puto.*
MI. *Leno hic habitat vicinus.* HA. *male faxim lubens.*
MI. *Ei duæ puellæ ſunt meretrices ſervolæ*
Sorores: earum hic alteram efflictim perit:
Neque eam inceſtavit unquam. HA. *acerba amatio eſt.*
MI. *Nunc leno ludificatur.* HA. *ſuum quæſtum colit.*
MI. *Hic illi malam rem dare volt.* HA. *frugi, ſi id facit.*
MI. *Nunc hoc conſilium capio, & hanc fabricam apparo.*
Ut te allegemus: filias dicas tuas,
Surreptaſque eſſe parvolas Carthagine,
Manuque liberali cauſsâ ambas aſſeras,
Quaſi filiæ tuæ ſint ambæ. intellegis?
HA. *Intelligo hercle, nam mihi item gnatæ duæ*
Cum nutrice una ſurreptæ ſunt parvolæ.
MI. *Lepide hercle aſſimulas. jam in principio id mihi placet.*
HA. *Pol magis, quam vellem.* MI. *heu! hercle mortalem catum,*
Malum, crudumque & callidum atque ſubdolum!
Ut afflet! quo illud geſtu faciat facilius.
Me quoque dolis jam ſuperat architectonem.
HA. *Sed earum nutrix, qua ſit facie, mihi expedi.*

132. *Amat à lenone.*] V. N. Pſeud. I. 2. *Amare à lenone*, eleganter dictum. Palm. Spicil. pag. 115.

136. *Inceſtavit.*] Id eſt, vitium attulit: *Lutatius* in 2. Statii Thebaid. ſcribit, Venerem ad non caſtas nuptias non venire cum ſuo cæſto, unde *inceſtum* dictum. Paulus lib. 39. de ritu nupt. *Inceſtum committere intelligitur, qui ex his quas legibus aut moribus prohibemur uxorem ducere, aliquem duxerit.* uterque vere. nam certe ſcortatio quævis paſſim in uſu nomine *inceſtus*. Servius ad 12. Æneid. *Inceſtus eſt quæcunque pollutio.* Fulgent. *Inceſtum ab eo venit quod eſt incaſſum.* Paſſer. Papias; *Inceſtare, coitu inquinare, polluere*, interpretatur. Boxhorn.

147. *Pol magis quam vellem.*] Certe, inquit, magis hæc aſſimulo, quam vellem. Non enim tam aſſimulata hæc ſunt, quam vera. Et utinam vera non eſſent! Boxhorn.

151. *Qua ſit.*] *Faciem* pro totius corporis coloriſque habitu dixit. neque enim *Facie* os tantum & oculi & genæ, id eſt, πρόσωπον notatur; ſed forma omnis & modus & factura quædam to-

MI. *Statura haud magna, corpore aquilo.* HA. *ipſa ea'ſt.*
MI. *Specie venuſta, ore parvo, atque oculis pernigris.* Parvo non eſt in Mſſ. ſed apud Gell. 13. 28.
HA. *Formam quidem hercle verbis depinxti mihi.*
MI. *Vin' eam videre?* HA. *filias malo meas.*
Sed i, atque evoca illam; ſi eæ meæ ſunt filiæ.
Si illarum eſt nutrix, me continuo novit.
MI. *Heus! ecquis hic eſt? nunciate ut prodeat*
Foras Giddeneme: eſt qui illam conventam eſſe volt.

tius corporis: à *faciendo*. de quo Agellius libro 13. 28.

152. *Corpore aquilo.*] *Aquilus color*, eſt fuſcus & ſubniger: ab aqua nominatus, cujus color neque albus neque niger, ſed incertus, vel etiam nigrior: unde *Aquilii* pronomen. Gloſſarium: *μέλαω*, ὡς λευκίλιος. Varro:

Atque Ægeus fluctu quam lavit ante aquilo,
Sævus ubi poſuit Neptuni filius urbem.

Aquilum fluctum, *μέλαν ὕδωρ*, Poëtæ. Scal.

ACTUS QUINTI SCENA TERTIA.

GIDDENEME, MILPHIO, HANNO, AGORASTOCLES, PUER.

QUis pultat? MI. *qui te proxumus eſt.* GI. *quid vis?* MI. *eho,*
Noviſtin' tu illunc tunicatum hominem, qui ſiet?
GI. *Nam quem ego aſpicio! Pro ſupreme Juppiter!*
Herus meus hic quidem eſt, mearum alumnarum pater,
Hanno Carthaginienſis. MI. *ecce autem malâ!*
Præſtigiator hic quidem Pœnus probus eſt,
Perduxit omnîs ad ſuam ſententiam.
GI. *O mi here, ſalve, Hanno, inſperatiſſume,*
Mihi tuiſque filiis, ſalve, atque eho
Mirari noli, neque me contemplarier.
Cognoſtin' Giddenemen ancillam tuam?
HA. *Novi. ſed ubi ſunt meæ gnatæ? id ſcire expeto.*
GI. *Apud ædem Veneris.* HA. *quid ibi faciunt? dic mihi.*
GI. *Aphrodiſia, hodie Veneris eſt feſtus dies:*

9. *Filiis*] Pro filiabus.

20. Mu-

Oratum ierunt deam, ut ſibi eſſet propitia.
MI. *Pol ſatis ſcio impetrarunt, quando hic hîc adeſt.*
AG. *Eho an hujus ſunt illæ filiæ?* GI. *ita ut prædicas.*
Tua pietas nobis plane auxilio fuit,
Cum huc adveniſti hodie in ipſo tempore.
Namque hodie earum mutarentur nomina,
Facerentque indignum genere quæſtum corpore.
PUER. *Handones illi havon bene ſi illi in muſtine.*
GI. *Me ipſi & eneſte dum & alamna ceſtinum.*
AG. *Quid illi locuti ſunt inter ſe? dic mihi.*
MI. *Matrem ſalutat hic ſuam, hæc autem hunc filium.*
HA. *Tace atque parce muliebri ſuppellectili.*
AG. *Quæ ea eſt ſuppellex?* HA. *clarus clamor ſine modo.*
Tu abduc hos intro, & una nutricem ſimul
Jube abire hanc ad te. AG. *fac quod imperat.*
MI. *Sed quis illas tibi monſtrabit?* AG. *ego doctiſſume.*
MI. *Abeo igitur.* AG. *facias modo, quam memores, mavelim.*
Patruo advenienti cœna curetur volo.
MI. *Lachanam vos! quos ego jam detrudam ad molas.* Grut. *verſus hos tres tribuit* Han.

20. *Mutarentur nomina.*] Mulieres, quæ ſtupri licentiam apud Ædiles profeſſæ meretricium inſtituerent quæſtum, nomen mutare conſueviſſe ex hoc Plauti loco conſtat. Præterea ex quæ capturis quæſtuique meretricio renunciabant, liberum ſibi ingenuumque nomen, priore illo cum perſona depoſito, aſſumere ſolitæ. Cellis etiam meretricum ſuperimpoſiti erant tituli; & meretricis nomen in fronte pependit. Tertull. *Nomen tuum pependit in fronte, pretia ſtupri accepiſti, & manus, quæ diu datura erat ſacra, capturas tuiſt, &c.* Douza.

33. *Lachanam.*] Punica hæc ſunt & in duas voces dividenda. *La Chanan* vos. Et *Chanan* pro *Chanaan* לא כנען. Non vos, inquit, reducam in Chanan patriam veſtram, ſed hic jam detrudam ad molas. Pœni in Africa Chananæi atque ita etiam ibi ſe vocari volebant, qui ex Chananæa oriundi quæ Græcis *φοινίκη*. Græci enim tam Phœnices Syriæ quam Africæ, qui eorum coloni, *φοίνικες* appellabant, Romani hos *Pœnos* ex Græco vocabulo *φοίνικης*. Verum ipſi, ut dixi, ne in Africa quidem ſe vocabant *Phœnices* aut Pœnos, ſed Chananæos. Teſtatur Auguſtinus in Epiſtolam ad Romanos, Hipponenſes Ruſticos cum interrogabantur qui eſſent, aut quo nomine appellarentur, reſpondiſſe, *Cananæos*. Ex hoc loco apparet, ipſam Africam quam incolebant, voluiſſe eſſe *Chanan* vel *Chanaan*, eodem cum antiqua patria nomine. Nam ſi ibi etiam *Chananæos* ſe vocabant, ipſa quoque regio *Cha-*

Inde porro ad puteum, atque ad robuſtum codicem.
Ego ſaxo hoſpitium hoc leviter laudabitis.
AG. *Audin tu patrue? dico, ne dictum neges:*
Tuam mihi majorem filiam deſpondeas.
HA. *Pactam rem habeto.* AG. *ſpondeſne igitur?* HA. *ſpondeo.*
AG. *Mi patrue ſalve: nam nunc es plane meus.*
Nunc demum ego cum illa fabulabor libere.
Nunc, patrue, ſi vis tuas videre filias,
Me ſequere. HA. *jamdudum equidem cupio, & te ſequor.*
AG. *Quid ſi eamus illis obviam?* HA. *at ne inter vias*
Præterbitamus, metuo. magne Juppiter,
Reſtitue certas mihi ex incertis nunc opes.
AG. *Ego quidem meos amores mecum confido fore.*
Sed eccas video ipſas. HA. *hacine ſunt meæ filiæ?*
Quantæ è quantillis jam ſunt factæ? AG. *ſcin' quid eſt?*
Græcæ ſunt hæ columnæ; ſuſtolli ſolent.

nam vocabatur. Puto itaque huic verſui nomen Pœni præponendum eſſe non Milphionis. Stephanus: χνὰ eſt φοινίκης, quod pro *Chanan* intelligendum. *Salmaſ.*

34. *Robuſtum codicem.*] *Robur, in carcere is locus, quo præcipitatur maleficorum genus; quod ante arcis robuſtis includebatur.* Feſtus. *Codicem* à Robore diverſum eſſe cenſeo, cum ſit ligneus ſtipes, quem alligati ſervi, qui deliquerant, trahebant, cuique inſidebant vincti; qui hodie apud nos appendi ſolet ſimiis. Propert. lib. 4. 7.

Codicis immundi vincula ſentit anus.

Turn.

43. *Inter vias.*] Id eſt, in via. Terent. Eun. 4. 2.

—— *cœpi mecum inter vias*
Aliam rem ex alia cogitare.

ad quod Donatus: *Inter vias,* figurate & nove.

49. *Græcæ ſunt hæ.*] Quidquid aliis placeat, mihi videtur hæc vera lectio. Neque longe abit vetus ſcriptura, quæ *Trecæ* habet. Scriptum erat Cræcæ pro Græcæ. Unde factum *Trecæ* ut T. & C. in libris ſæpe confunduntur. Nullæ ſunt Threcæ columnæ, ſed Græci operis omnes ferme quæ Romanis in pretio, Ionicæ, Doricæ, Atticæ & Corinthiæ. Ex lapideæ ſive marmoreæ fiebant, quæ in baſes ſuas cum ſuſtollerentur ita grandiores & celſiores evadebant. Hoc eſt quod ergo dicit de his puellis quæ è tantillis tantæ erant factæ, ſimiles eſſe ait Græcis columnis, quæ parvæ ſunt cum fiunt, ubi vero in baſin ſuam collocatæ ſunt, tum altæ & proceræ exiſtunt. In columnis ligneis hoc non fiebat. Nam columna ſimul ex baſi, ex eodem ligno conficiebatur. Videntur Punicæ columnæ è ligno factitari ſolitæ. Ideo Græcas iis opponit. Pœni in ligneis operibus præcipue clari. Unde Punicani lecti. Sed & in Moſtellaria de Pœno artifice, non de Romano hæc ſunt intelligenda: *Non enim hæc pultiphagus opifex opera fecit Barbarus.* Nam & in hac Fabula Prologo pultiphagonidem dixit pro Pœno. Hæc mea de hoc loco ſententia eſt. *Salmaſ.*
Græcæ ſunt columnæ.] Placet omnino *Græcæ*: non quaſi diverſæ à neſcio quibus Punicis: ſed quia elegans illarum

ſtructu-

MI. *Opinor hercle hodie quod ego dixi per jocum,*
Id eventurum eſſe & ſeverum & ſerium,
Ut hæc inveniantur hodie eſſe hujus filiæ.
AG. *Pol iſtud quidem jam certum eſt. tu iſtos, Milphio,*
Abduce intro: nos haſce hîc praſtolabimur.

ſtructura tota eſt Græcorum: & hinc nomina ſortiebantur. Plinius 36. 23. *Columellæ in æde denſius poſitæ craßiores videntur. Genera earum quatuor. Quæ ſextam partem altitudinis in craßitudine ima habent, Doricæ vocantur: quæ nonam, Ionicæ. Præter has ſunt, quæ vocantur Atticæ columnæ, quaternis angulis, pari laterum intervallo.* Hæ ſolent ſuſtolli, ſive ligneolæ ſint, ſive ſaxeæ; ſive baſin habeant diverſi generis, ſive ejuſdem: nam ideo fiunt columnæ, & nullum in alium uſum, quam ut erigantur. Itaque jocus eſt ſuaviſſimus. Miraris ex tam parvis, quum eas ultimum vidiſti, nunc tam magnas eſſe? ſunt inſtar, quibus vulgo utimur, Dorici aut Ionici operis columnarum: non fiunt, ut non erigantur. *Gronovius.*

ACTUS QUINTI SCENA QUARTA.

ANTHERASTILIS, ADELPHASIUM, AGORASTOCLES, HANNO.

FUit *hodie operæ pretium ejus qui amabilitati animum adjiceret,*
Oculis epulas dare, delubrum qui hodie ornatum eo viſere venit.
Deamavi ecaſtor illic ego hodie lepidiſſuma munera meretricum,
Digna diva venuſtiſſuma Venere: neque contempſi ejus opus hodie. Lipſ. opes hodie.
Tanta ibi copia venuſtatum aderat, in ſuo quæque loco ſita munde.
Arabius murrhinuſque omnis odor complebat. haud ſordere viſus eſt
Feſtus dies, Venus, nec tuum fanum: tantus ibi clientarum erat numerus,

2. O*Culis epulas dare.*] Sic auricularum eſcæ ſunt οἱ λόγοι, Poëmata vel orationes tritiſſimæ Græcis ὠταχεῖαι λέξεις, & ὠταχίαι καὶ ἑστιάσεις ἀκοῶν. *colligere eſcas auribus.* Caſaub. vide & Not. Aul. act. 3. 6. 1.

6. *Murrhinuſque.*] Recte. nam murrhata potio Deis ad pulvinaria addebatur, cum illorum feſtis delubrum ornaretur. Feſtus in *Murrhata.* Gutherius. V. N. Pſeud. 2. 4. vſ. 51.

Quæ ad Calydoniam venerant Venerem. certo enim, quod quidem ad nos duas — *Attinuit, præpotentes, pulchræ, paciſque potentes, ſoror fuimus:* ... *Ald.* Venerem Ac. certo enim, &c.

Attinuit, præpotentes, pulchræ, paciſque potentes, ſoror fuimus:
Neque ab juventute ibi irridiculo habitæ: quod pol, ſoror, ceteris omnibus factum eſt.

AD. *Malim iſtuc aliis ita videatur, quam uti tu te ſoror, collaudes.* AN. *ſpero equidem.*

AD. *Et pol ego; cum, ingeniis quibus ſumus atque aliæ cognoſco.*
Eo ſumus gnatæ genere, ut deceat nos eſſe à culpa caſtas:

HA. *Juppiter, qui genus colis aliſque hominum, per quem vivimus vitalem ævum,*
Quem penes ſpes vitæ ſunt hominum omnium, da diem hunc ſoſpitem, quæſo,
Rebus meis agundis: quibus annos multos carui, quaſque è patria
Perdidi parvas, redde his libertatem: invictæ præmium ut eſſe ſciam pietati.

AG. *Omnia faciet Juppiter faxo. nam mihi eſt obnoxius, & me metuit.*

HA. *Tace quæſo.* AG. *ne lacruma patrue.*

AN. *Ut volupe'ſt homini, mea ſoror, ſi quod agit, cluet victoria!*
Sicut hodie nos inter alias præſtitimus pulchritudine.

AD. *Stulta, ſoror, es magis, quam volo. an vero pulchra videre, obſecro,*
Si tibi illî non os oblitum eſt fuligine?

9. *Præpotentes.*] Pro formoſiſſimis. unde & *fortes* pro formoſis, & contra *pulcer* pro forti: *Satus Hercule pulcro Pulcer Aventino.* Paſſerat. *Paciſque potentes.*] Quæ potuimus pacem à Venere impetrare, &c. *Lamb.* V. N. Rud. 1. 5.

12. *Et pol ego, &c.*] Obſcurius dictum. Sententia eſt; Et ſane ego futurum confido, ut nos laudent atque commendent alii, præſertim cum recogito quibus nos ſimus ingeniis, hoc eſt, optimis, atque aliæ, nempe quibus ſint ingeniis, quamque corruptis. Nam poſt illa, *atque aliæ.*, ſubintelligendum, vel ἀπὸ τοῦ κοινοῦ repetendum, quibus ſunt ingeniis. ita omnia plana ſunt. *Boxhorn.*

14. *Colis.*] *Colere* veteres etiam dicebant, cum major minorem diligeret, ut Virg. Bucol. 3. *Ille colit terras.* ſcil. Juppiter. *Servius.* *Vitalem ævum.*] *Ævus* dixit & Lucret. 3.

— *Non omnem poßit durare per ævum.*

17. *Invictæ.*] In qua ſemper mali.

20. *Cluet victoria.*] Si in eo, quod agit, victoriâ clarus eſt & excellit. *Lambinus.*

23. *Os oblitum eſt fuligine.*] Marcellus: *Sublevit, ſignificat, illuſit, & pro ridiculo habuit. tractum à genere ludi, quo dormientibus ora pinguntur.* unde perſpicue dilu-

AG. *O Patrue, ô patrue mi patruiſſume!*
HA. *Quid eſt, fratris mei gnate? mi gnate, quid vis? expedi.*
AG. *At enim volo hoc agas.* HA. *at enim ago iſtuc.* AG. *patrue mi patruiſſume.*
HA. *Quid eſt?* AG. *eſt lepida & lauta: ut ſapit!*
HA. *Ingenium patris habet, quod ſapit.* *Acid.* quo ſapit.
AG. *Quæ res? jam diu edepol ſapientiam tuam abuſa eſt hæc quidem.*
Nunc hinc ſapit, hinc ſentit: quicquid ſapit, amore meo ſapit.
AD. *Non eo ſumus genere prognatæ, tametſi ſumus ſervæ, ſoror,*
Ut deceat facere nos quicquam, quod homo quiſquam irrideat.
MULTA SUNT MULIERUM VITIA: ſed hoc è multis maxumum eſt,
Cum ſibi nimis placent, nimiſque operam dant *ut placeant viris.*
ANT. *Nimiæ voluptati eſt, quod in extis noſtris portentum eſt, ſoror,*
Quodque aruſpex de ambabus dixit. AG. *velim de me aliquid dixerit.*
ANT. *Nos fore invito domino noſtro diebus paucis liberas.*
Id ego niſi quid dî aut parentes faxint, quid ſperem haud ſcio.
AG. *Mea fiducia hercle haruſpex, patrue, his promiſit, ſcio,* *Lipſ.* patruelis promiſit.
Libertatem, quia me amare hanc ſcit. AD. *ſoror ſequere hac.* AN. *ſequor.*
HA. *Priuſquam abitis, vos volo ambas. niſi piget, conſiſtite.*
AD. *Quis revocat?* AG. *qui bene volt vobis facere.* AD. *facere occaſio eſt.*
Sed quis homo eſt? AG. *amicus vobis.* AD. *qui quidem non inimicus eſt.*

dilucet, hoc pigmenti genus per joculum & luſum iis allini ſolere, quos aliis deridendos propinare volebant. idque turpiculis puellis potiſſimum, quas hoc contumeliæ genere à procaci juventute affici mos erat: credo ut hac quaſi cenſione monitæ, deformitatis ſuæ in memoriam revocarentur. *Donza.*

38. *Quid ſperem.*] Reſcribo, *quî ſperem*. Qua ratione, inquit, ſperare poſſim, neſcio. niſi tamen in diis aut parentibus opis aliquid nobis eſt. *J. Gulielm.*

54. *Si-*

AG. *Bonus eſt hic homo, mea voluptas.* AD. *pol iſtum malim, quam malum.*
AG. *Siquidem amicitia eſt habenda, cum hoc habenda eſt.* AD. *haud precor.*
AG. *Multa bona vobis facere volt.* AD. *bonus bonis benefeceris.* *Acid.* bonis benefecerit.
HA. *Gaudio ero vobis.* AD. *at edepol nos voluptati tibi.*
HA. *Libertatique.* AD. *iſto pretio tuas nos facile feceris.*
AG. *Patrue mi, ita me di amabunt, ut ego, ſi ſim Juppiter,*
Jam hercle ego illam uxorem ducam, & Junonem extrudam foras.
Ut pudice verba fecit! cogitate, & commode!
Ut modeſte orationem prabuit! certo hac mea eſt.
HA. *Sed ut aſtu ſum aggreſſus ad eas!* AG. *lepide hercle atque commode.*
HA. *Pergo etiam tentare?* AG. *in pauca confer: ſitiunt qui ſedent.*
HA. *Quid iſtic, quod faciundum eſt, cur non agimus? in jus vos voco.*
AG. *Nunc tene, patrue.* HA. *tu, frugi ſi bona es.* AG. *vin' ego hanc apprehendam?* HA. *tene.*
AD. *An patruus eſt, Agoraſtocles, tuus hic?* AG. *jam faxo ſcibis.*
Nunc pol ego te ulciſcar probe, nam faxo mea eris ſponſa.
HA. *Ite in jus, ne moramini.* AN. *anteſtare me atque duce.*
AG. *Ego te anteſtabor. poſtea hanc amabo, atque amplexabo:*
Sed illud quidem volui dicere, immo dixi hercle quod volebam.
HA. *Moramini: in jus vos voco, niſi honeſtiu'ſt prehendi.*
AD. *Quid in jus vocas nos? quid tibi debemus?* AG. *dice tu illi.*
AD. *Etiam me mea latrant canes?* AG. *at tu hercle alludiato:* *Lamb.* allatrant canes?

54. *Sitiunt qui ſedent.*] Scil. Spectatores. *Boxhorn.*

56. *Tu, frugi.*] Tu vero eas tene, ſi bonæ frugi es. ita quidem *Lamb.* Sed id non penetrat interiorem mentem. Jocus eſt in ambiguitate verbi *tenendi*, quod & inter venerea. *Acid.*

60. *Poſtea hanc amabo.*] Scil. Adelphaſium. voluit dicere, *anteſtabor.* Lambinus.

64. *Mea latrant canes.*] Lamb. maluit *allatrant* quod eſt in Pariſ. Acidalius

Dato mihi pro offa ſavium, pro oſſe linguam objicito:
Ita hanc canem faciam tibi oleo tranquilliorem.
HA. *Ite, ſi itis.* AD. *quid nos fecimus tibi?* HA. *fures eſtis ambæ.*
AD. *Noſne tibi?* HA. *vos, inquam.* AG. *atque ego ſcio.*
AD. *quid furti eſt id?* AG. *hunc rogato.*
HA. *Quia annos multo filias meas celaviſtis clam me:*
Atque equidem ingenuas, liberas, ſummoque genere gnatas.
AD. *Nunquam mecaſtor reperies tu iſtuc probrum penes nos.*
AG. *Da pignus, ni nunc perjures, in ſavium, uter utri det.*
AD. *Nihil tecum ago, abſcede obſecro.* AG. *atque hercle mecum agendum eſt.*
Nam hic patruus meus eſt: pro hoc mihi patronus ſim neceſſe eſt.
Ei prædicabo, quomodo vos furta faciatis multa:
Quoque modo hujuſce filias apud vos habeatis ſervas,
Quas vox ex patria liberas ſurreptas eſſe ſcitis.
AD. *Ubi ſunt eæ? aut quæ ſunt, obſecro?* AG. *ſatis ſunt maceratæ.*
HA. *Quin eloquar.* AG. *cenſeo hercle, patrue.* AD. *miſera timeo, quid*
Hoc ſit negotii, mea ſoror: ita ſtupida ſine animo aſto.
HA. *Advortite animum, mulieres: primum, ſi id fieri poſſit.*
Ne indigna indignis Dî darent, id ego evenire vellem:
Nunc quod boni mihi Dî dant, vobis voſtræque matri,
Eas Dîs eſt æquum gratias nos agere ſempiternas.
Cum noſtram pietatem approbant decorantque Dî immortales:
Vos meæ eſtis ambæ filiæ: & hic eſt cognatus voſter:
Hujuſce fratris filius, Agoraſtocles. AD. *amabo,*
Num hi falſo oblectant gaudio nos? AG. *at me ita Dii ſervent,*

malir Brix. *Etiam meæ in me latrant canes?* Vide tamen & Not. Capt. act. 3. 2. *Latrant canes.*] Etiamne ii, qui pro me facere debent, mihi adverſantur? *Alludiato.*] *Alludiare* dicuntur heri canibus ſuis, cum eis alludunt, cumque eos demulcent. Sticho, 2. 3. *alludiabo mulieri.*

65. *Pro oſſe linguam.*] De hoc oſculi genere, Aſin. 3. 3.

66. *Hanc canem.*] Me. *Oleo tranquilliorem.*] Hyperbole Proverbialis, in homines minime iracundos, lenique ingenio præditos. Non plane abludit Cic. *In noſtris inimicitiis me fore auricula infima ſcito molliorem.*

78. *Maceratæ.*] *Macerare*, idem hic, quod cruciare, torquere. *Boxhorn.*

82. *Ne indigna, &c.*] Uti vobis ſervitutem.

97. *Spe-*

Ut hic pater eſt voſter. date manus. AD. *ſalve inſperate nobis,*
Pater: te complecti nos ſine. HA. *cupita atque exſpectata.*
AN. *Pater ſalve: ambæ filiæ ſumus, amplectamur ambæ.*
AG. *Quis me amplectetur poſtea?* HA. *nunc ego ſum fortunatus.*
Multorum annorum miſerias nunc hâc voluptate ſedo.
AD. *Vix hoc videamur credere.* HA. *magis qui credatis dicam:*
Nam voſtra nutrix primum me cognovit. AD. *ubi ea, amabo, eſt?*
HA. *Apud hunc eſt.* AG. *quæſo, qui lubet tam diu tenere collum,*
Priuſquam te mihi deſponderit? AD. *omitto.* AG. *ſperata ſalve.* AD. *omitte*
Salutem. AG. *& tu altera.* AN. *nolo ego iſtuc: enicas me!*
HA. *Condamus alter alterum ergo in nervom brachialem.*
Quibus nunc in terra melius eſt? AG. *eveniunt digna dignis.*
Tandem huic cupitum contigit. ô Apella, ô Zeuxis pictor,
Cur numero eſtis mortui? hinc exemplum ut pingeretis.
Nam alios pictores nihil moror hujuſmodi tractare exempla.
HA. *Dî Deæque omnes, vobis habeo merito magnas gratias,*
Cum hac me lætitia tanta & tantis affeciſtis gaudiis,

97. *Sperata.*] *Sperata* dicebatur, quam procus ſperabat ſponſam ſuam fore. Turneb. lib. 10. 24. V. N. Amphit. ac imprimis Alb. Gentilem l. 2. cap. 11. de Nuptiis, ubi docet *Speratum* etiam dici ſponſum. *T. Omittes ſalutem.*] Non mihi videntur hic permutandæ perſonæ. Quod enim mirum putant ſalutem puellam ab amatore non velle, maxime cum morem geſſerit in eo ut parentis collum linqueret, ego non miror. Præ gaudio in quo ſunt ob inventum patrem, vix apud ſe ſunt, & neſciunt quid loquantur: tum pro *omitte* forſitan legendum, *omitti.* Turbatorem lætitiæ ſuæ Agoraſtoclem ita repellunt. Jubebat ut linqueret collum patris quem amplectebatur. Illa reſpondet, *omitte*, hoc ſine me ſic facere. Salutat deinde ſperatam ſuam, illa iterum dicit, *omitte ſalutem*, tu nos turbas. Tunc ad alteram ſalutandam tranſit, quæ & ſimiliter importunum hoc dicto ſubmovet; *nolo ego iſtuc, enicas me!* Et fortaſſe cum querebatur Agoraſtocles, quod non linqueret collum patris, voluit eam vi avellere; ideo dixit illi, *omitte.* Salmaſ.

99. *Condamus.*] Conjungamur inter nos mutuo brachiorum vinculo. *Lamb.* Iſthæc putem aptius dari poſſe juveni, quam patri; ut ſcilicet ſperatam ſuam amplexatus fuerit, reſpondeatque Adelphaſium: *eveniunt digna, &c.* iterumque dicat adoleſcens: *O Apella.* Gruter.

102. *Exemplum ut pingeretis.*] F. *petteretis.* Scriverius.

105. *Lætitia & gaudiis.*] *Gaudium*, eſt affectio animi modeſte & conſtanter ſe efferentis: *Lætitia* eſt exultatio quædam animi effuſe & inaniter clari, even-

tu

Ut meæ gnatæ ad me redirent in poteſtatem meam.
AD. *Mi pater, tua pietas plane nobis auxilio fuit.*
AG. *Patrue facito in memoriam habeas, tuam majorem filiam*
Mihi te deſpondiſſe. HA. *memini.* AG. *& dotis quid promiſeris.*

tu rei expetitæ. Hæc in quemvis cadit, illud in Sapientem, auctore *Senecâ*. Terentius: *Gaudia ſua ſi omnes homines conferant unum in locum, tamen, mea exſuperet lætitia.* Tamen confunduntur. *Popma.*

ACTUS QUINTI SCENA QUINTA.

ANTHEMONIDES, ADELPHASIUM, ANTHERASTILIS, HANNO, AGORASTOCLES.

SI ego minam non ultus fuero probe, quam lenoni dedi,
Tum profecto me ſibi habento ſcurræ ludificatui.
Is etiam me ad prandium ad ſe adduxit ignaviſſumus,
Ipſe abiit foras, me reliquit pro atrienſi in ædibus:
Ubi nec leno, neque illæ redeunt, nec quod edim quidquam datur:
Pro minore parte prandii pignus cepi, abii foras,
Si dedero, ære militari tetigero lenunculum.
Nactus eſt hominem, mina quem argenti circumduceret.
Sed mea amica nunc mihi irato obviam veniat velim.
Jam pol ego illam pugnis totam faciam ut ſit morula;
Ita replebo atritate, atrior multo ut ſiet,
Quam Ægyptii, aut qui cortinam ludis per Circum ferunt.

6. PRO *minore.*] Nihil mutari placet. Significat autem, ſe neſcio quid ex ædibus lenoniis, manticulatum eſſe. Pro parte, inquit, prandii minore, quam accepiſſem, ſi forte prandium, quod debebatur mihi, datum fuiſſet; pignus, quod majoris multo pretii eſt, ex ædibus lenoniis abſtuli. Hæc vera eſt hujus loci ſententia. *Douza* legebat; *pro mina experte prandii pignus cepi*; Sed cauſſa nulla eſt mutandi receptam lectionem. *Boxhornius.*

10. *Morula.*] Mſſ. & omnes meæ, præter Brix. habent, *merulea*, id eſt, tota nigra, ut *avis merula.* Turn.

12. *Cortinam ludis per, &c.*] Homines Sole perusti, qui vas aqua plenum ludis Circenſibus circumferunt, ut equos curſu defeſſos frigida aſpergant. *Lamb. Cortina* τρίπους & λέβης. eaque proprie, in qua lana ſuffecta ſuccos ebibit. Varro dictam vult à *corde*: at ego à rotunditate; quod, ut cortes, ita hæc rotunda eſſet. Hinc Ennius *cortinam* pro hemiſphærio cœli dixit:

Quaque freto cava cæruleo cortina receptat.

intelligit quæcunque continentur ὑπὸ τῇ οὐρανοῦ σκέπῃ; ut loquuntur Poëtæ. Servius in Ætna, pro theatri incurva parte, ſive etiam tholo dixiſſe videtur, *magni cortina theatri.* Scalig.

16. *Pro-*

AD. Tene ſis me arcte, mea voluptas: male ego metuo milvos.
Mala illa beſtia eſt: ne forte me auferat pullum tuum.
ANT. Ut nequeo te ſatis complecti, mi pater! AN. ego me moror.
Propemodum hoc obſonare prandium potero mihi.
Sed quid hoc eſt? quid hoc? quid hoc eſt? quid ego video? quomodo?
Quid hoc eſt conduplicationis? quæ hæc eſt congeminatio?
Quis hic homo eſt cum tunicis longis, quaſi puer cauponius?
Satin' ego oculis cerno? eſtne illæc mea amica Antheraſtilis?
Et ea certo eſt. jampridem ego me ſenſi nihili pendier.
Non pudet puellam amplexari baliolum in media via?
Jam hercle ego illum excruciandum totum carnufici dabo.
Sane genus hoc muliebroſum eſt tunicis demiſſitiis. Al., mulieroſum.
Sed adire certum eſt hanc ad amatricem Africam.
Heus tu, tibi dico mulier, ecquid te pudet?
Quid tibi negotii autem eſt cum iſtac, dic mihi?
HA. *Adoleſcens, ſalve.* AN. *nolo, nihil ad te attinet.*
Quid tibi hanc digito tactio eſt? HA. *quia mihi lubet.*
AN. *Lubet?* HA. *ita dico.* AN. *ligula, i in malam crucem.* Mſ. legula.
Tune hic amator audes eſſe, hallex viri?
Aut contrectare, quod mares homines amant?

16. *Propemodum hoc.*] Δεικτικῶς, eo, quod intus ſum furatus. *Lamb.*

22. *Baliolum.*] V. *bajolum.* Scriverius. Puto legi debere *Balliolum.* Ballio eſt leno & ita Græcis βαλλίων. Sed & βαλλάδες etiam dicebantur, ut olim notavi. à Ballio diminutum *Balliolus.* Nam & *Ballius* dixerunt pro *Ballio.* Ita *lenulus* à leno. *Albolus*, quod quidam hic reponunt, pro eo qui allio veſceretur, vix dici latine putem. *Salmaſ.*

24. *Tunicis demiſſitiis.*] *Laxæ togæ* & ad talos demiſſæ tunicæ probro erant, & argumenta libidinoſi & mollis animi. Cic. Invectiva 2. *Quos pexo capillo nitidos & imberbes, aut bene barbatos videtis, manicatis ac talaribus tunicis, velis amictos, non togis.* Horat. 1. Sat. 2. *Malthinus tunicis demiſſis ambulat.* Varro: *Cum etiam Thais Menandri tunicam demiſſam habeat ad talos.*

30. *Ligula.*] Pro *ligula* hic non poteſt reponi *lingulaca.* Nam ad virum ſermo eſt. Præterea verſus non fert. *Ligulam* voces de parvo homuncione, qui & in ſequenti verſu, *hallex viri* dicitur, quaſi pollex viri, qui non grandior eſſet pollice. Qui *Alex* legunt, & pro *halece* accipiunt ſive muria, falluntur. *Halec* enim vocatur non *hallex. Hallus* autem & *Hallex* eſt pollex pedis antiqua lingua Romana. *Salmaſ.*

33. Sar-

Deglupta mana, Sarrapis ſementium,
Maſtruga, ἀλς ἀγορᾶς ἅμη*: tum autem plenior* Mſ. Cen: balagoras.
Allî ulpicique, quam Romani remiges.
AG. *Num tibi, adoleſcens, malæ, aut dentes pruriunt,*
Qui huic es moleſtus, an malam rem quæritas?
AN. *Cur non adhibuiſti, dum iſtac loquereris, tympanum?*
Nam te cinædum eſſe arbitror magis, quam virum.
AG. *Scin', quam cinædus ſum? ite iſtinc, ſervi, foras:*
Efferte fuſtis. AN. *heus tu, ſi quid per jocum*
Dixi, nolito in ſerium convortere.
ANT. *Quid tibi lubido eſt, obſecro, Anthemonides,*
Loqui inclementer noſtro cognato & patri?
Nam hic noſter pater eſt, hic nos cognovit modo.
Et hunc ſui fratris filium. AN. *ita me Juppiter*
Bene amet, bene factum! gaudeo, & volupe'ſt mihi,
Siquidem quid *lenoni obtigit magni mali,*
Cumque è virtute vobis fortuna obtigit.
ANT. *Credibile ecaſtor dicit: crede huic, mi pater.*
HA. *Credo.* AG. *& ego credo. ſed eccum lenonem Lycum,*
Bonum virum, eccum video, ſe recipit domum.
HA. *Quis hic eſt?* AG. *utrumvis eſt, & leno & Lycus.*

33. *Sarrapis ſementium.*] In his verſibus Sarapis videtur vocari Pœnulus, non ſolum à faciei deformitate, quia Sarapis eſt Pluton, ſed etiam à veſte longa diſcincta, ut pingebatur Sarapis apud Ægyptios. Sic autem veſtiti Pœni cum tunicis demiſſitiis, non cinctis, & ſine pallio. Ideo purem etiam legi mox debere, & *ſine cinctio maſtrugæ*, id eſt, maſtruga non cincta. Forte etiam *Sarapus* legi poſſet, id eſt, Σαρᾶπους à trahendis pedibus, ut Pittacum olim vocatum eſſe à quibuſdam ſcribit, niſi fallor, Diogenes Laërtius. In ſequenti verſu ſcribendum exiſtimo; *Halagoras hama*, ἁλαγορὰ compoſitum de foro in quo ſal vænalis proponitur: *Hama* autem vas in quo vendebatur, quæ eſt σκάφη Græcorum. Vas oblongum fuit & cavum, haud abſimile rate ſcaphæ. Ita vocat Pœnum à ſtaturæ parvitate. Unde & *Hallix* vel *Hallex viri* ſupra appellatur. *Salmaſ. Deglupta manas.*] Mſſ. *mena.* Scribe *mæna.* Piſcis eſt vilis, ut anguilla, deglubi ſolitus, cum pararetur ad cibum. De quo vide inter prima ornamenta ſeculi numerandum, Nic. Heinſium in eruditiſſimo excurſu ad ſecundum Faſtorum Ovid. *Gron.*

34. *Plenior allî ulpicique.*] Nam victus remigum Romanorum erat cum pane nigro allium. *Ulpicum*, allii ſpecies eſt. In vett. edd. *Allî ulpici*, ſine copula. poteſt & epitheton eſſe allii, *ulpicum* quaſi dixerit, *Punicum allium.* Columelli l. 11. c. 3. *Ulpicum, quod quidam alium Punicum vocant. Græci autem* ἀφροσκόροδον *appellant, longe majoris eſt incrementi, quam allium.* Acid.

38. *Tympanum.*] Ut Galli Sacerdotes Cybeles, homines ſemiviri. *Taubm.*

57. *In-*

In ſervitute hic habuit filias tuas. Dousa. duas filias tuas.
Et mihi hic auri fur eſt. HA. *bellum hominem, quem noveris.*
AG. *Rapiamus in jus.* HA. *minume.* AG. *quapropter?*
HA. *quia*
Injuriarum multam dici ſatius eſt. Dousa. multam indici.

57. *Injuriarum multam dici.*] Non videtur veriſimile, videri injuriam Pœno quod Leno raperetur in jus, qui filias ejus in ſervitute habuiſſet. Sed nec eorum ſententiæ accedo qui putant legendum, *induci*, vel *duci*, quaſi duci & rapi opponantur. Nam de his qui ducebantur in jus, ſi cum aliqua vi & vexatione id fieret, ut fere ſemper ſolitum, ab adverſariis rapi in jus dicebatur. Obtorto enim collo ut plurimum ducebantur. Puto igitur retinendam lectionem quæ viris doctiſſimis placuit: *Injuriarum multam dici vel indici ſatius eſt.* Salm.

ACTUS QUINTI SCENA SEXTA.

LYCUS, AGORASTOCLES, HANNO, ANTHEMONIDES.

Decipitur nemo, mea quidem ſententia,
Qui ſuis amicis narrat recte res ſuas:
Nam omnibus amicis meis idem unum convenit,
Ut me ſuſpendam, ne addicar Agoraſtocli.
AG. *Leno eamus in jus.* LY. *obſecro te, Agoraſtocles,*
Suſpendere ut me liceat. HA. *Leno in jus te voco.*
LY. *Quid tibi mecum autem?* HA. *quia haſce ajo liberas*
Ingenuaſque eſſe filias ambas meas,
Quæ ſunt ſurreptæ cum nutrice parvolæ.
LY. *Jampridem equidem iſtuc ſcivi, & miratus fui,*
Neminem venire, qui iſtas aſſereret manu.
Meæ quidem profecto non ſunt. AN. *Leno, in jus eas.*
LY. *De prandio tu dicis: debetur, dabo.*
AG. *Duplum pro furto mihi opus eſt.* LY. *ſume hinc quidem.*
HA. *Et mihi ſuppliciis multis.* LY. *ſume hinc quid lubet.*
AN. *Et mihi quidem mina argenti.* LY. *ſume hinc quid lubet*
Collo rem ſolvam jam omnibus, quaſi bajolus.
AG. *Nunquid recuſas contra me?* LY. *adverſum quidem.* Turneb. haud verbum quidem.

14. *Sume hinc quidem.*] Δεικτικῶς. Significat ſe collo & ſuſpendio omnibus ſatis facturum. *Lambin.*

18. *Adverſum quidem.*] Scribendum: AG. *Nunquid recuſas contra?* LY. *Ne adverſum quidem.* Luſit in contra & adverſum.

Ag. *Ite igitur intro mulieres. ſed patrue mi,*
Tuam, ut dixiſti, mihi deſponde filiam.
Ha. *Haud aliter auſim.* An. *bene vale.* Ag. *& tu bene vale.*
An. *Leno! arrhabonem hoc pro mina mecum fero.*
Ly. *Perii hercle!* Ag. *immo haud multo poſt,*
cum in jus veneris. Mſſ. cum intus veneris.
Ly. *Quin egomet tibi me addico. quid Pratore opus eſt?*
Verum obſecro te, ut liceat ſimplum ſolvere.
Trecentos Philippos, credo, corradi poteſt:
Cras auctionem faciam. Ag. *tantiſper quidem,*
Ut ſis apud me lignea in cuſtodia.
Ly. *Fiat.* Ag. *ſequere intro, patrue mi, ut hunc feſtum diem*
Habeamus hilarem, hujus malo, & noſtro bono.
Multum valete: multa verba fecimus.
Malum poſtremo hoc omne ad lenonem redit.
Nunc quod poſtremum eſt condimentum Fabula,
Si placuit, plauſum poſtulat Comœdia.

ſum. Qui frigidus jocus, ſed Lenonis cum oſtenderet ſe non contrarium eſſe nec adverſarium voluntati Agoraſtoclis. *Sal.*

23. *Multo poſt, cum in jus.*] Tu qui te jam periiſſe dicis, multo magis id dices, quando in jus veneris. *Douza.*

POENULO SUPPOSITA.

Poſt *actus V. ſcenam VI. & ultimam, adjecerunt Vett. Editt. ſequentem ſcenam.*

AGORASTOCLES, LYCUS, HANNO, ADELPH. ANTHERAST. ANTHEMONIDES.

Quam rem agit is miles, quoi lubet patruo meo loqui inclementer?
Ne mirere, mulieres quod eum ſequuntur: modo cognovit filias
Suas eſſe haſce ambas. Ly. *hem, quod verbum aures meas tetigit!*
nunc perii!
Unde ha perierunt? Ag. *domo Carthaginienſes ſunt.* Ly. *at ego ſum*
perditus.
Illud ego metui ſemper, ne cognoſceret eas aliquis: quod nunc factum eſt.
Va miſero mihi! periere, opinor, duodeviginti mina, qui haſce emi.
Ag. *Et tu ipſe periiſti, Lyce: Carthaginienſes ſunt.* Ly. *at ego ſum*
perditus. Ha. *quis hic eſt?*
Utrum is eſt novelle novellicus, in ſervitute hic qui filias habuit duas?
Ag. *Et mihi auri fur eſt.* Ha. *bellum hominem, quem noveris: Leno,*
rapacem

Te eſſe ſemper credidi: verum etiam furacem, qui norunt magis LY. *accedam.*
Per ego te tua genua obſecro, & hunc cognatum quem tuum eſſe intelligo.
Quando boni eſtis, ut bonos facere addecet, facite & voſtro ſubvenitatis ſupplici.
Jam pridem equidem iſtas ſcivi eſſe liberas, & expectabam ſi quis eas ailereret manu.
Nam mea prorſus non ſunt. tum autem aurum tuum reddam, quod apud me eſt:
Et jusjurandum dabo, me malitioſe nihil feciſſe, Agoraſtocles.
AG. *Quod mihi par facere tamen egomet conſulam. omitte genua.* LY. *mitto.*
Si ita ſententia eſt. AG. *heus tu leno.* LY. *quid lenonem vis inter negotium?*
AG. *Utinam mihi argentum reddas, priuſquam hinc in nervom abducère.* LY. *dii*
Meliora faxint. AG. *ſic eſt, video: cœnabis foris: aurum, argentum, collum,*
Lenoſtris, te nunc debes ſimul. HA. *quid me hac re facere deceat, egomet*
Mecum cogito ſi volo hunc ulciſci, lites ſequar in alieno oppido:
Quantum audivi ingenium, & mores ejus quo pacto ſient. AD. *mi pater,*
Ne quid tibi cum iſtoc rei ſiet, te maxume obſecro. AN. *auſculta ſorori.*
Abi, disjunge inimicitias cum improbo. HA. *hoc ageſis leno: quanquam ego te*
Meruiſſe ut pereas, ſcio; non experiar tecum. AG. *neque ſi aurum mihi reddas, mecum*
Leno quando ex nervo emiſſus compingâre in carcerem. LY. *jam autem ut ſolet*
Ego, Pœne, tibi me purgatum volo, ſi quid dixi iratus advorſum
Animi tui ſententiam, id uti ignoſcas quæſo: & cum iſtas inveniſti filias,
Ita me dii ament, mihi volupta'ſt. HA. *ignoſco, & credo tibi.*
MI. *Leno, tu aut amicam mihi des facito, aut auri reddas mihi minam.*
LY. *Vin' tibicinam meam habere?* MI. *nihil moror tibicinam: neſcias,*
Utrum ei majores buccæ, an mammæ ſient. LY. *dabo quod placeat.*
AG. *Cura.* LY. *aurum cras ſat referam tuum.* AG. *facito in memoria habeas.*
LY. *Miles ſequere me.* MI. *ego vero ſequor.* AG. *quid ais, patrue? quando hinc ire cogitas*
Carthaginem? nam tecum una ire certum eſt. HA. *ubi primum potero.*
Ilico. AG. *dum auctionem facio, hic opus eſt aliquos ut maneas dies.*
HA. *Faciam ita ut vis.* AG. *ageſis eamus, nos curemus. Plaudite.*

FINIS POENULI.

M. ACCI

M. ACCI PLAUTI
P E R S A.

DRAMATIS PERSONÆ.

TOXILUS, SAGARISTIO, } *ſervi.*	LEMNISELENE, *meretrix*
SATURIO, *paraſitus.*	PÆGNIUM, *puer.*
SOPHOCLIDISCA, *ancilla.*	VIRGO.
	DORDALUS, *leno.*

ARGUMENTUM, ut quibuſdam videtur, PRISCIANI.

P *Rofecto domino ſuos amores Toxilus*
E *mit, atque curat, leno ut emittat manu,*
R *aptamque ut emeret de prædone virginem*
S *ubornata ſuadet ſui paraſiti filia:*
A *tque ita intricatum ludit potans Dordalum.*

ALIUD ARGUMENTUM CAMERARII.

ARgumentum Fabulæ eſt exile, amationis ſervilis; & jocoſum ac plauſibile in Lenonis circumventione. Etiam paraſiticæ levitatis exagitationem continet, dum Saturio filiam ſuam, cibi cauſa, non dubitat vendere. *Joſephus Juſtus Scaliger* Animadverſ. in Euſebium, pag. 130. Conſtat hominem ex Perſide πέρσην dici, & Latine *Perſam.* ſic Poëta Græcus, quiſque is fuit, unde Plautus *Perſam* fabulam ſuam vertit, ſine ullo dubio πέρσην illam inſcripſerat, & recte Plautus vertit *Perſam.* Ibi enim Paraſitus pro homine Perſa inducitur. At omnes edd. præ ſe ferunt *Perſam virginem* filiam Paraſiti vocatam fuiſſe. Tollatur ergo delirium. Nam *Perſa* eſt nomen gentilitium virile, non fœmininum.

ACTUS PRIMI SCENA PRIMA.

TOXILUS, SAGARISTIO.

QUi amans egens ingreſſus eſt princeps in amoris vias,
Superavit ærumnis is ſuis ærumnas Herculis:
Nam cum leone, & cum excetra, cum cervo, cum apro Ætolico,
Cum avibus Stymphalicis, cum Antæo deluctari mavelim,
Quam cum amore. ita fio miſer quærendo argento mutuo.
Nec quicquam, niſi, Non eſt, ſciunt mihi reſpondere, quos rogo.
SA. *QUI HERO SUO SERVIRE volt bene ſervos ſervitutem,*
Næ edepol illum multa in pectore ſuo collocare oportet,
Quæ hero placere cenſeat præſenti atque abſenti ſuo.
Ego neque libenter ſervio, neque ſatis ſum hero ex ſententia:
Sed quaſi lippo oculo me herus meus manum abſtinere haud quit tamen,
Quin mihi imperet, quin me ſuis negotiis præfulciat.
Quis illic eſt, qui contra me aſtat? TO. *quis hic eſt, qui contra me aſtat?*
Similis eſt Sagariſtionis. SA. *Toxilus hic quidem meus amicus eſt.*

1. P*Rinceps.*] Ita recte legitur. Neque cum Meurſio *princeps* in *priceps* aut *præceps* mutandum eſt. Sententia plana eſt. *Princeps* idem, quod, primum. Ejus, qui & amans & egens primum ingreſſus eſt amoris vias, ærumnæ ac labores ſuperant labores & ærumnas Herculis. Sub initium enim amanti & ſimul egenti maximæ difficultates devorandæ ſunt. Princeps enim in amoris vias ingreſſus hic dicitur, qui primum ámare cœpit. Cur, quæſo, inquit Meurſius, primus majores ærumnas hic exantlare dicitur, quam cæteri? Neque illam mentem Plauti eſſe, neque neceſſe eſſe id hic quærere, patet ex ſententia, quam reddidi. *Boxhorn.*

3. *Cum excetra.*] Id eſt, hydra, quam Heraclides Ponticus πολυκέφαλον ὕδραν appellat. Perſequitur labores Herculis & Lucret. lib. 5. ſub initium & Martial. lib. 9. 104. & Silius Italicus l. 3. & Diod. Siculus lib. 4. cap. 3.

4. *Cum Antæo deluctari.*] *Cum Antæo me deluctari*, ex Servio in Ecl. 10. *Scriverius.*

6. *Niſi non eſt.*] Trinum. 3. 3.

11. *Lippo oculo.*] *Uti tanquam lippo oculo.* Proverb. dicitur de re, qua carere non poſſumus, cum tamen damnoſa nobis ſit. Eleganter Plautus ad ſervos improbos traxit. *Alciat.* V. N. Bacch. act. 4. ſc. 8. vſ. 72.

12. *Præfulciat.*] Eſt pellepidum dicendi genus. Hinc ſervus fidelis & bonus *columen familiæ* dicitur, Phormione; quod ſcilicet rebus heri ſui fulcri & columinis vicem ſit. *J. Gul.*

19. Ni-

TO. *Is eſt profecto.* SA. *eum eſſe opinor.* TO. *congrediar*
SA. *contra aggrediar.*
TO. *O Sagariſtio, Dî ament te.* SA. *ô Toxile, dabunt Dî quæ*
exoptes.
Ut vales? TO. *ut queo.* SA. *quid agitur?* TO. *vivitur.*
SA. *Satin' ergo ex ſententia?* TO. *ſi eveniunt quæ exopto, ſatis.*
SA. *Nimis ſtulte amicis utere.* TO. *quid jam?* SA. *quia jam*
imperare oportet.
TO. *Mihi quidem tu jam eras mortuus, quia te non viſitavi.*
SA. *Negotium edepol.* TO. *ferreum fortaſſe.* SA. *pluſculum*
annum
Fui præferratus apud molas tribunus vapularis.
TO. *Vetus jam iſtæc militia eſt tua.* SA. *ſatin' tu uſque va-*
luiſti? TO. *haud probe.*
SA. *Ergo edepol palles.* TO. *ſaucius factus ſum: in Veneris*
prælio
Sagitta Cupido cor meum transfixit. SA. *jam ſervi hic amant?*
TO. *Quid ergo faciam? Dis ne advorſer? quaſi Titani cum*
Dis belligerem.
Quibus ſat eſſe non queam?
SA. *Vide modo, ulmeæ catapultæ tuum ne transfigant latus.*
TO. *Baſilice agito eleutheria.* SA. *quid jam?*
TO. *Quia herus peregre eſt.* SA. *ain' tu, peregre eſt?*
TO. *Si tute tibi bene eſſe potes pati, veni, vives mecum,*
Baſilico accipiêre victu. SA. *vah, jam ſcapulæ pruriunt,*
Quia te iſtæc audivi loqui. TO. *ſed hoc me unum excruciat.*
SA. *Quidnam id eſt?* TO. *hæc dies ſumma ho-* *Mſſ.* hæc de ſumma hodie eſt.
die eſt, mea amica ſitne libera,

19. *Nimis ſtulte amicis utere.*] Neſcis amicis uti.

21. *Ferreum.*] *Negotium ferreum* ſalſe appellat compedes. *Lamb.* *Pluſculum annum.*] Pluſculam ſeu majorem anni partem. *Douza.*

22. *Tribunus vapularis.*] Feſtivus jocus, cum alluſione, quaſi Tribunus militaris apud Nolam. Sic in Moſtell. ergaſtulos *genus ferratile* appellavit. *Lipſ.*

28. *Ulmeæ catapultæ.*] Virgæ ex ulmo. *Catapultas* dixit, ut in metaphora militari perſiſteret.

29. *Eleutheria.*] Regium in morem vivens, ob libertatem nactam feſtos dies agito. *Eleutheria*, feſta quæ celebrabantur Græcis in honorem Jovis Eleutherii: quem & σωτῆρα vocabant. *Lambin.*

32. *Scapulæ pruriunt.*] Scil. mihi. V. N. Mil. 2. 4. & Pſeud. 1. 1.

An ſempiternam ſervitutem ſerviat. SA. *quid nunc vis ergo?*
TO. Facere amicum *tibi me potis es ſempiternum.* SA. *quemadmodum?*
TO. *Ut mihi des nummos ſexcentos, quos pro capite illius pendam,*
Quos continuo tibi reponam in hoc triduo, aut quatriduo.
Age ſi benignus, ſubveni.
SA. *Qua confidentia rogare tu à me argentum tantum audes*
Impudens? quin ſi egomet totus veneam, vix recipi poteſſit
Quod tu me rogas. nam tu AQUAM à PUMICE nunc poſtulas,
Qui ipſus ſitiat. TO. *ſiccine hoc te mihi facere?* SA. *quid faciam?* TO. *rogaſne?*
Alicunde exora mutuum. SA. *tu fac idem quod rogas me.*
TO. *Quæſivi, nuſquam repperi.* SA. *quæram equidem, ſi quis credat.*
TO. *Nempe habeo in mundo.* SA. *ſi id domi eſſet mihi, jam pollicerer:* — Dom. habet in mundo.
Hoc meum eſt ut faciam ſedulo. TO. *quicquid erit, recipe te ad me.*
SA. *Quæ* re *tamen ego item ſedulo, ſi quid erit,* faciam *ut ſcias.*
TO. *Obſecro te, reſecro; operam da hanc mihi fidelem.* SA. *ab, odio me enicas.*
TO. *Amoris vitio, non meo, nunc tibi morologus fio.*
SA. *At pol ego abs te conceſſero.* TO. *jamne abis?* SA. *bene ambulato.*
Sed recipe te quam primum potes: cave ſuas mihi in quæſtione:
Uſque ero domi, dum excoxero lenoni malum.

37. *Pro capite.*] *Pro capite dare, numerare,* Servus dicitur, qui pro libertate dat. Sic Pſeud. 1.2. Pœnul. act. 3. 1. Vide Briſſon. lib. 3. de verborum ſignificat. *T.*

ACTUS PRIMI SCENA SECUNDA.

SATURIO.

Veterem atque antiquom quæſtum meum alimoniæ — *Grut.* quæſtum majorum meûm. *Mſſ.* quæſtum malo.
Servo atque obtineo, & magna cum cura colo.

1. *Veterem atque antiquom.*] Vide notas Moſtell. 2. 2. 45.

8. *Duris*

Nam nunquam quiſquam meorum majorum fuit,
Quin paraſitando paverint ventres ſuos:
Pater, avos, proavos, abavos, atavos, tritavos,
Quaſi mures ſemper edêre alienum cibum,
Neque edacitate eos quiſquam poterat vincere.
His cognomentum erat duris capitonibus.
Unde hunc ego quæſtum obtineo & majorum locum.
Neque quadruplari me volo: neque enim decet
Sine meo periculo ire aliena ereptum bona:
Neque illi, qui faciunt, mihi placent: plane loquor.
Nam publicæ rei cauſſa quicunque id facit
Magis, quam ſui quæſti, animus induci poteſt,
Eum eſſe civem & fidelem & bonum.
Sed legirupam qui damnet, det in publicum
Dimidium: atque etiam mea lege adſcribitor;

Douz. in eam legem adſcrib.

8. *Duris Capitonibus.*] *Durus* pro *impudente* etiam *& improbo*, antiquitus ponebatur. unde *duri capitones* hoc loco debent exponi, *Ore improbo, duro ferreoque* (ut Ter. Catullus & Lucill. loquuntur) hoc eſt, attrita perfrictaque fronte inſignite præditi; cujuſmodi habere Paraſitos convenit. alluſumque eſt ad *Capitonum* familiam Romæ haud incelebrem. nugatur *Lamb.* qui à pertinacia in comedendo eos putat dictos. *Douza.* Olim inter alia inſtrumenta perditi luxus, & matulæ in triclinia inferri ſolitæ; quas ſæpe, ubi incaluiſſent, in capita ſibi invicem illiſerunt. Hinc dicti propterea paraſiti, *duri capitones.* Caſaub.

10. *Quadruplari me.*] *Me*, abundat, id eſt; nolo quadruplator eſſe. Aſconius: *Quadruplatores, accuſatores ſive delatores criminum publicorum ſub pœna quadrupli: ſive, quod ipſi ex damnatorum bonis, quos accuſaverant, quartam partem conſequebantur.* Turneb. *Neque quadruplari me volo.*] Tranſcribunt jamdudum huc ex Marcello Donato, *quadruplari* hic non eſſe quadruplaturam facere: ſed paraſitum hoc dicere, ſe nolle ereptum ire aliena bona, *ne quadrupletur*, quod ſit, ne cogatur ad quadruplum ſolvendum: ſic Ulpianum dicere, l. 2. ff. de vi bon. rap. *In hac actione intra annum utilem verum pretium quadruplatur.* At ego nego *quadruplari* eſſe quadruplum ſolvere. Nec hoc ſenſu accipit Ulpianus, ſed primo & proprio, quo eſt quadruplum fieri, quemadmodum *duplicari* eſt duplum fieri. Præterea ſi veretur paraſitus ne ſolvat quadruplum, quomodo addit, *Sine ſuo periculo*? Non eſt dubium, quin dicat, ſe nolle accuſatorem vel delatorem eſſe, qui quæſtus tum multo erat uberrimus, & niſi manifeſtæ calumniæ convincerentur, ſine ſuo periculo è damnati bonis potiebantur parte. Quod quia invidioſum erat, ideo dicit *rapere* eos *aliena bona*, quod eſt non bono modo ad ſe transferre. An autem publicæ rei cauſa quiſquam poteſt ſe raptorem dicere? Non profecto, ſed quadruplatorem: quia reipublicæ intereſt puniri noxios & leges defendi: quam ſpeciem præferebant omnes accuſatores. Vide Ciceronem pro Sexto Roſcio cap. 20. & divinat. in Q. Cæcilium. cap. 21. *Gronovius.*

17. *Mea lege adſcribitor.*] Veteres quidem ſcripti & editi, *in ea lege*, unde alii, *in eam legem*, alii *in illa lege.* Sed recte Gruterus *mea lege*, id eſt, me ferente; ſi

 mihi

Ubi quadruplator quempiam injexit manum,
Tantidem ille illi rurſus injiciat manum,
Ubi æquâ parti prodeant ad Treſviros:
Si id fiat, ne iſti faxim uſquam appareant,
Qui hîc albo rete aliena oppugnant bona.
Sed ſumne ego ſtultus, qui rem curo publicam,
Ubi ſunt magiſtratus, quos curare oporteat?
Nunc huc introibo, viſam heſternas reliquias,
Quieverint recte, nec ne: num infuerit febris,
Opertane fuerint, ne quis obreptaverit.
Sed aperiuntur ædes, remorandus eſt gradus.

mihi legis de accuſatoribus ferendæ copia ſit. *Gronovius.*

19. *Tantidem ille.*] Tanta pœna propoſita: *vel*, tantidem lite æſtimanda. *Lambin.*

20. *Ubi æqua parti.*] Ut pari utrinque propoſito periculo ad prætorem eant. *parti* pro parte, Mænechm. act. 3. 2.

21. *Faxim.*] V. N. Aulul. 3. 5.

22. *Albo rete.*] *Albo rete* dixit Plautus, ut idem dicit, *homines creta ſeſe occultare*, (Aul. act. 4. ſc. 9.) & Ennius, *Medeam gypſatis manibus.* Quæ omnia tranſlatione dicta ſunt de iis, qui dolos ſuos prætextu exornant, & illis aliquam bonam cauſſam prætendunt, puta leges & jura, aut ſimile: quas fraudes *διαπροσώπους κ̀ διαπροφασίσους* Græci vocant. Nec vero metaphora eſt à piſcatione. Nam ſi ita eſſet, quomodo Pl. dixiſſet, *oppugnare*; non *captare*, aut *piſcari*? Nullum eſt *σχῆμα* in v. *oppugnare*, ſed allegoria eſt in v. *Reti.* Nam leges *retia* vocat. Illis enim homines illaqueantur, ut feræ pedicis aut caſſibus. *Albus*, ut dictum, *διαπροφασίστους* intelligit. Hæc eſt vera allegoriæ Plautinæ interpretatio. Nam Prov. non eſt: ſed potius λόγος ἐσχηματισμένος. *Scal.* *Albo rete.*] Locus & emendationum & explicationum fœcundus. In quo tamen ſolus aliquid vidiſſe videtur Guilelmius. Non enim alio fit hoc *albo*, quam Prætoris, in quo is edicta, actiones; interdicta propoſita habebat. Horum aliquid, de quibus ille ſcripſerat, *judicium dabo*, arripiebant accuſatores, & id migraſſe docebant, quos facerent reos: ita eorum oppugnabant bona. Ergo *albo oppugnant* eſt formulis & actionibus ex albo ſumptis. *Albo rete* vel *reti* per epexegeſin, id eſt, tanquam reti: ut cum alibi, *Operam hanc celocem mihi, non corbitam date*: item, *cor acetum acre in pectore.* Comparat album retibus; ut apud Ciceronem de haruſp. reſponſis: *Illaqueatus omnium legum periculis: irretitus odio bonorum.* Pro Milone: *illam belluam judicii laqueos declinantem.* Pro Cluentio: *Putant enim minus multos laqueos legum ac judiciorum ſibi propoſitos eſſe oportere.* At eſt, qui neget Latinum eſſe *retibus oppugnare.* At fruſtra negat. Sic Cynegeticorum ſcriptores, retia & plagas vocant *arma* venantum. Sic Manilius dicit, *pontum vinculis armare*, quod nihil aliud eſt, quam retibus ductis infeſtum piſcibus reddere; & fruſtra ſollicitant docti. *Gronovius.*

26. *Quieverint ne recte.*] Sic Mſſ. male ſubjecerunt; *Quæ invenerint recte, nec ne.* Quia enim adeſt matutinus, ut apparet ex ſc. ſequente v. 34. & adeſt viſum, loquitur de cibis, ut ſolemus loqui, quibus officium matutinum præſtamus decumbentibus; an recte quierint, num commotiunculam ſenſerint. Sic Milite 3. 1. *Priusquam lucet, aſſunt, rogitant, noctu ut ſomnum ceperim.* Gronovius.

7. *Com-*

ACTUS PRIMI SCENA TERTIA.

TOXILUS, SATURIO.

OMnem rem inveni, ut ſua ſibi pecunia
Hodie illam faciat leno libertam ſuam.
Sed eccum paraſitum, quojus mihi auxilio eſt opus.
Simulabo quaſi non videam, ita alliciam virum.
Curate iſtic vos, atque approperate ocius.
Ne mihi mora ſit quicquam, ubi ego intro advenero.
Commiſce mulſum; ſtruthea colutheaque appara,
Bene ut in ſcutris concaleant, & calamum injice.
Jam pol ille hîc aderit, credo, congerro meus.
SA. *Me dicit, euge!* TO. *lautum credo à balneis*
Jam hîc affuturum. SA. *ut ordine omnem rem tenet!*
TO. *Collyra facite ut madeant & colliphia:*

7. C*Ommiſce muſtum, &c.*] In muſto decoquebantur Coronea mala, & alii etiam odores eo adjiciebantur; de qua muſti conditura certum eſt hic Plautum loqui. *οἶνον κυδωνίτην* Græci vocant, qui ex muſto & Cydoneis malis componebatur. *γλύξις* in ea conditura Græci nominant, & de eadem loquitur totis his duobus verſibus. muſtum hic in ſcutris concalere ac fervere vult cum ſtrutheis malis, quæ de genere ſunt Cydoniorum malorum. alii cum illis eadem faciunt, & videtur Plautus *ſtruthea* pro Cydoneis malis dixiſſe. Sed quæ ſunt apud eum *coluthea*? legendum ego putarem: *ſtrutheaque lutea appara*, quæ ſunt lutei coloris & aurei. Addi jubet & *calamum* Plautus in id muſtum cum ſtrutheis. Columella: *ne obſiſtat id facere donec videbitur eliquatum omni fæce muſtum carere. tum, ſive mala Cydonia, quæ percocta ſublaturus ſit, ſeu quoſcunque voluerit convenientes odores adjiciat.* Salmaſ. *Coluteaque appara.*] Quia *ſtruthea* ſunt mala Cydonea, non videntur illis incommode jungi *colutea*, ſi accipiamus pro fructu arboris coluteæ, cujus eſt deſcriptio apud Throphraſtum de plantis l. 3. c. 17. Ἴδιον δὲ καὶ ἡ κολουτέα περὶ Λιπάραν. δένδρον μὲν εὐμέγεθες. τὸν δὲ καρπὸν φέρει ἐν λοβοῖς ἡλίκον φακός. Nec mirum arborem dici *coluteam*, fructum *coluteum*, ut olea & oleum. *Strutheorum* meminit Plinius lib. 15. cap. 11. & 14. *Gronovius.*

9. *Congerro.*] Feſtus: *Gerrones, leves & inepti, à cratibus dicti, quas Græci γέῤῥας appellant.* Inde *congerrones & congerra* ſunt. *Scal.* V. N. Aſin. 3. 3. 10.

12. *Collyræ facite.*] Senatus Grammaticorum ſtatuit, *Collyras* videri parvulos panes mundos, ſed & genus fictorum farinaceorum, quæ ut laganæ, interdum in ſartagine frigantur, interdum coctæ per ſe edantur, interdum ex jure comedantur. quod ſatis conſtat ex hoc Plauti loco: ſubjicit enim,

Tum niſi cremore craſſo eſt jus collyricum.

Jus enim collyricum ecquodnam aliud jus eſſe poteſt, quam ex quo collyræ eduntur. atque illud craſſius & unctius eſſe Paraſitus poſtulat.

Quaſi (inquit) *puream eſſe jus decet collyricum.* Turneb.

Collyræ hic omnino ſignificant panem, juri immerſum & incoctum. Vetuſtiſſimum Gloſſarium noſtrum Latino-Teudiſcum Mſ. *Collyridæ*, *Kiprochenez-*

broc

Ne mihi incocta detis. Sa. *rem loquitur meram:*
Nihil ſunt, cruda, niſi quas madidas glutias. P Edd. nihili ſunt cruda.
Tum niſi cremore craſſo eſt jus collyricum.
Nihil eſt macrum illud, epicrocum, pellucidum:
Quaſi juream eſſe jus decet collyricum.
Nolo in veſicam quod eat, in ventrem volo.
To. *Prope me hic neſcio quis loquitur.* Sa. *ô mi Juppiter*
Terreſtris, te coëpulonus compellat tuus.
To. *O Saturio, opportune adveniſti mihi.*
Sa. *Mendacium edepol dicis, atque haud te decet:*
Nam eſurio venio, non advenio Saturio.
To. *At edis! nam jam intus ventris fumant focula.* Mſ. lotus Veneris.
Calefieri juſſi reliquias. Sa. *pernam quidem*
Jus eſt apponi frigidam poſtridie.
To. *Ita fieri juſſi.* Sa. *ecquid alecis?* To. *vah, rogas?*
Sa. *Sapis multum ad Genium.* To. *ſed ecquid meminiſti, here,*
Qua de re ego tecum mentionem feceram?
Sa. *Memini: ut murana & conger ne calefierent.*

brot vulgo *ſoppen*, appellamus. *Boxhorn.* *Colliphia.*] Panes cum recenti caſeo commixti. *Lambin.*

16. *Epicrocum.*] Feſtus: *Epicrocum genus amiculi croco tinctum, tenue & pellucidum.* Gloſſar. *Epicrocum*, ἐσθῆτος εἶδος, ἢ χοίνιον διάφανον κατώτερον. Ut notat Scaliger. Hic metaphorice uſurpatur pro juſculi non crocei, ne quis erret, ſed tenuis & pellucidi genere. Alluſit huc Papias in Gloſſis; *Epicrocum, pellucidum.* Boxhorn.

17. *Quaſi juream.*] Jurea non eſt placenta. Jureæ vel Juriæ nomen legitur apud Varronem in libris de re Ruſtica, pro liquidiore quodam genere paſtæ, quæ catulis dabatur. Jus hac juria liquidius. Farina quippe erat cocta in aqua uſque craſſitiem majorem quam eſt juris. ea catulos nutriebant. *Salmaſ.*

18. *Nolo in veſicam.*] Cibum ſicciorem in ventrem, liquidiorem in veſicam deſcendere cenſuerunt. Varro; *In quo nobilius eſt Philippeum, quod accipimus, quam quod bibimus: cum alterum addamus in bulgam, alterum in veſicam.* Turnebus.

24. *Focula.*] *Focula*, inquit Nonius, *dicta ſunt nutrimenta, unde foculare* dicitur, & fovere.

30. *Ut murana.*] *Murana* ab Archeſtrato vocatur ἔγχελυς ἀπύρηνος, hoc eſt, *exoſſis*, quia donec adhuc eſt in mari, poſt brumam ad æquinoctium uſque vernum, eſt ἀνάκανθος. Dorioni autem dicitur πολύζωμος μύραινα, quod poſt id tempus, cum adverſis fluminibus è mari excipitur, habeat μίαν ἄκανθαν μόνην ὁμοίαν τῇ ὀνίσκου, τῇ καλουμένῃ γαλλαρίᾳ. quam quidem ἄκανθαν omnes Galli vocant *chordam*, quia incipit tunc callum facere, & ſemper ab eo tempore adverſis fluminibus obnititur, ut multæ etiam non ſolum ad capita magnorum fluviorum; ſed etiam in rivulis, qui in magnos fluvios exonerantur, inventæ ſint, neque unquam priſtinas ſedes repetant. *Scalig.*

31. Op-

Nam nimio meliùs oppectuntur frigida.
Sed quid ceſſamus prælium committere?
Dum mane eſt, omnes eſſe mortalis decet.
TO. *Nimis pæne mane'ſt.* SA. *MANE QUOD TU occœperis*
Negotium agere, id totum procedit diem.
TO. *Quæſo animum advorte: hoc enim jam here narravi tibi,*
Tecumque oravi, ut nummos ſexcentos mihi
Dares utendos mutuos. SA. *memini & ſcio,*
Et te me orare, & mihi non eſſe quod darem.
NIHILI PARASITUS eſt, quoi argentum domi eſt.
Lubido extemplo cœpere eſt convivium,
Tuburcinari de ſuo, ſi quid domi eſt.
Cynica eſſe è gente oportet paraſitum probe: Douz. paraſitum probum.
Ampullam, ſtrigilem, ſcaphium, ſoccos, pallium,
Marſupium habeat, inibi paulum præſidii,
Qui familiarem ſuam vitam oblectet modo. Y Gul oblectet domi.
TO. *Jam nolo argentum, filiam utendam tuam*
Mihi da. SA. *nunquam edepol quoiquam etiam utendam dedi.*
TO. *Non ad iſtoc quod tu inſimulas.* SA. *quid eam vis.* TO. *ſcies.*

31. *Oppectuntur.*] Digitis, quaſi pectine, circumcarpuntur & comeduntur. *Taubman.*

40. *Nihil paraſitus.*] Gnomam hanc non ſatis videntur percepiſſe interpretes. Hoc vult; Non bene paraſitatur, cui argentum eſt domi. Talis enim cum turburcinari poſſit de ſuo, aliis ſerviliter paraſitandi non habet neceſſitatem. Neceſſitas & domeſtica inopia facit paraſitos. Quo quis pauperior eſt, eo plerumque melior eſt paraſitus. *Boxhorn.*

43. *Cynica eſſe è gente.*] Hæc Douzæ conjectura eſt. Vulgo: *Cynicum eſſe egentem.* Mſſ. *Cynicum eſſe egentem.* Unde Guilelmius: *Cynicam eſſe gentem oportet paraſitûm*, poſtrema voce gignendi caſu plurativo accepta. Nimirum verebatur unum paraſitum vocari *gentem.* Et ſic tamen Virgilius lib. 10. *Vigilaſne deum gens Ænea? vigila & velis immitte rudentes.* Ergo retineatur ipſa ſcriptorum lectio; *Cynicûm eſſe gentem oportet paraſitum probe.* id eſt, oportet bona fide Cynicorum gentem, vel è genere eſſe. Aut ſi malis, *Cynicam eſſe gentem.* Gronovius.

45. *Ampullam, &c.*] *Ampulla* vas olearium eſt, quo in balneis ad unctiones uti ſolebant: ut & ſtrigilibus ibi ſe defricabant, deſtringebantque. Unde & αὐτολήκυθοι à Græcis vocabantur pauperes, qui ſibimetipſis ad balneas ampullam ferebant, cum ſervos ampulligeros non haberent. ſed *ſcaphium* vas eſt portorium. *Turneb.*

45. *Præſidii.*] V. N. Pœnul. act. 3. ſcen. 3. ✝ſ. 57.

46. *Oblecta modo.*] Nec *domi* corrigendum eſt, nec *modo*, ſemel poſitum, eſt interdum: ſed quod alioqui, tantummodo. Hoc enim dicit: qui tantummodo oblectet, ſuſtineat, toleret vitam, ſi quando domi inter familiam veſcendum ſit. *Gronovius.*

52. No-

Quia forma lepida & liberali eſt. SA. *res ita'ſt.*
TO. *Hic leno neque te novit neque gnatam tuam.*
SA. *Me ut quiſquam norit, niſi ille qui præbet cibum?*
TO. *Ita eſt, hoc tu mihi reperire argentum potes.*
SA. *Cupio hercle.* TO. *tum tu me ſine illam vendere.*
SA. *Tun' illam vendas?* TO. *immo alium allegavero*
Qui vendat, qui eſſe ſe peregrinum prædicet.
Siquidem hic leno nondum ſex menſes Megaribus
Huc eſt cum commigravit. SA. *pereunt reliquiæ.*
Poſterius iſtuc tamen poteſt. TO. *ſcin' quam poteſt?*
Nunquam hercle hodie hîc prius edis, ne fruſtra ſis,
Quam te hoc facturum, quod rogo, affirmas mihi.
Atque niſi gnatam tecum huc jam, quantum poteſt,
Adducis, exigam hercle ego te ex hac decuria.
Quid nunc? quid eſt? quin dicis, quid facturus ſis?
SA. *Quæſo, hercle, me quoque etiam vendas, ſi lubet.*
Dum ſaturum vendas. TO. *hoc ſi facturus, face.*
SA. *Faciam equidem, quæ vis.* TO. *bene facis, propera, abi domum:*
Præmonſtra docte, præcipe aſtu filiæ,
Quid fabuletur, ubi ſe natam prædicet.
Qui ſibi parentes fuerint, unde ſurrepta ſit:
Sed longe ab Athenis eſſe ſe gnatam autumet.
Et ut affleat, cum ea memoret. SA. *etiam tu taces?*
Ter tanto pejor ipſa eſt, quam illam tu eſſe vis.
TO. *Lepide hercle dicis. ſed ſcin', quid facias? cape*
Tunicam atque Zonam, & chlamydem afferto & cauſiam,
Quam ille habeat, qui hanc lenoni huic vendat. SA. *heu probe.*

52. *Norit.*] Simpliciter quidem uſurpat notionis verbum Saturio: ſed in nequiorem ſententiam detorquet Toxilus. V. N. Moſtell. 4. 2.

57. *Sex menſes.*] V. N. Aul. Prolog. *Megaribus.*] Pro', *Megaris*, metaplaſmo ſane mirifico: ſi locus mendo vacat. *Camerarius.* Sic eodem metaplaſmo veteres dicebant *Illuribus*. Sic & Lucan.

—— *Occurrat Iberibus alter.*

Silius:

Omnis Iber, omnis Latio ſub nomine miles.

Catullus:

Nunc Celtiber in Celtiberia terra.

Scalig. Vide notas Pœnuli Prol. ✠ C. 86.

63. *Decuria.*] Ordine, dignitatis gradu, &c. *Lambin.*

79. *Chorago.*] V. N. Trinum. 4. v. 2.

81. *Sed*

To. *Quaſi ſit peregrinus.* Sa. *laudo.* To. *& tu tuam gnatam tamen*
Ornatam adduce lepide in peregrinum modum.
Sa. *Unde ornamenta?* To. *abs chorago ſumito.*
Dare debet: præbenda Ædiles locaverunt.
Sa. *Jam faxo hic aderunt. ſed ego horum nihil ſcio.*
To. *Nihil hercle vero. nam ubi ego argentum accepero,*
Continuo tu illam à lenone aſſerito manu.
Sa. *Sibi habeat, ſi non extemplo ab eo abduxero.*
To. *Abi, & iſtuc cura. interibi ego puerum volo*
Mittere ad amicam meam, ut habeat animum bonum,
Me eſſe effecturum hodie. nimis longum loquor.

81. *Sed ego horum nihil ſcio.*] Hoc eſt, Ex re & mea & tua fuerit maxime, atque huic ſycophantiæ noſtræ vel imprimis conducit, ut ita me aſſimulem, quaſi ſim peregrinus, quaſique horum quæ præmonſtraſti mihi, nihil ſciam. Ita accipiendum, patet ex reſponſo Toxili, quod ſine interrogationis puncto ſcribendum, hoc modo: *Tox. Nihil h. vera.* Ut ſit Paraſitici conſilii ſuccidanea quaſi approbatio. *Douz.*

ACTUS SECUNDI SCENA PRIMA.

SOPHOCLIDISCA, LEMNISELENE.

Satis fuit indoctæ, immemori, inſipienti dicere toties.
Nimis tandem me quidem pro barda & pro ruſtica reor habitam
Eſſe abs te. quanquam ego vinum bibo, at mandata non conſuevi ſimul bibere
Una. me equidem jam ſatis tibi ſpectatam cenſueram eſſe, & meos mores.
Nam equidem te jam ſector quintum hunc annum: cum interim, credo,
Cucus ſi in ludum iret, potuiſſet jam fieri ut probe litteras ſciret,

1. *Immemori.*] *Immemor* interdum indocilem & hebetem ſignificat. Contra, *memor* docilem & dicto audientem illi, unde profeceris. Propertius: *Tu ſatius memorem Muſis imitare Philetam.* J. Gul.

2. *Barda.*] Ingenio tarda.

4. *Simul bibere Una.*] Sic Pœn. 3. 1. *Quippe omnes ſimul didicimus tecum una.*

5. *Sector.*] Multum & continuo ſequor. Donat. Phorm. act. 1. ſc. 2. *Sectari* proprie eſt, ut taurus buculam, ut aries ovem. Hinc etiam Philoſophorum ſectæ. T.

6. *Cuculus, ſi in ludum iret.*] *Canis* ſubſtituerant. ſed illud ex edd. quibuſdam anti-

Cum interim tu meum ingenium fans non edidiciſti; atque infans,
Potin' ut taceas? potin' ne moneas? memini & ſcio & calleo, & commemini.
Amas pol miſera: id tuus ſcatet animus. ego iſtuc placidum tibi — Palm. Id tuus caret animus.
Ut ſit, faciam. LE. *MISER EST QUI AMAT.*
SO. *Certo is quidem nihili eſt, qui nihil amat: quid ei homini opus vitâ eſt?*
Ire decet me, ut heræ obſequens ſiam, libera mea opera ocius ut ſit.
Conveniam hunc Toxilum: ejus aures quæ mandata ſunt onerabo.

antiquis retinendum cenſuit Gruterus, vel certe *cucus*, quod propius accedit ad Mſſ. quorum alter *cuis* alter *cujus*. (quemadmodum eſt etiam in membranis Academiæ) præſertim cum & apud Iſidorum lib. 12. cap. 7. ſit: *Cucos quos Hiſpani cuculos vocant*. Hoc poſtquam adamaſſet Pareus, diſplicuit auctori & comminiſcitur in authenticis fuiſſe *CUcus*: quo voluerint bis ponendam priorem ſyllabam. Apparet voluiſſe quoquo modo diſſentire, & quod ipſe in contextu auſus non eſſet, id neminem alium tentare. At valet illud in iis, quibus non poteſt aliter conſuli. Mihi vero dignus Plautus, qui non modo dixerit cuculum, ſed & *cucum*. Gronovius.

9. *Id tunc ſcatet animus.*] Cum videret Palmerius, quomodo dicatur *ſcatet*, ut ſpectet illud *placidum* (quæ ſcatent enim, fretum atque æſtum ac bullas aquæ fluctuantis imitari) debebat temperare atque adeo carere ſuo *caret*. Cælius ad Ciceronem de Curione tribuno violentiſſimo: *Ut ſpero & volo, & ſe fert ipſe, bonos & ſenatum malet: totus, ut nunc eſt, hic ſcaturit*. Gronovius.

ACTUS SECUNDI SCENA SECUNDA.

TOXILUS, PÆGNIUM, SOPHOCLIDISCA.

SAtin' hæc tibi ſunt plana & certa? ſatin' hæc meminiſti & tenes?
PÆ. *Melius, quam qui docuiſti.* TO. *ain' vero, verbereum caput?*
PÆ. *Ajo enimvero.* TO. *quid ergo dixi?* PÆ. *ego recte apud illam dixero.*
TO. *Non edepol ſcis.* PÆ. *da hercle pignus, ni omnia memini & ſcio.*
TO. *Equidem ſi ſcis tute, quot habeas hodie digitos in manu:*
Eodem

Eodem pignus tecum. P Æ. *audacter, ſi lubido eſt perdere.*
To. *Bona pax ſit potius.* P Æ. *tum tu igitur ſine me ire.* To. *&*
jubeo & ſino.
Sed ita volo te curare, ut domi ſis, cum ego te eſſe illi cenſeam.
P Æ. *Faciam.* To. *quo ergo is nunc?* P Æ. *domum: uti domi*
ſim, cum illi cenſeas.
To. *Scelus tu pueri es: atque ob iſtam rem ego aliquid* Dou. aliqui
te peculiabo.
P Æ. *Scio fidei hercle herili ut ſoleat impudicitia approbrari.*
Nec ſubigi queantur unquam, ut pro ea fide ha-
beant judicem. Piſt. habeant indicem.
To. *Abi modo.* P Æ. *ego laudabis faxo.* To. *ſed has tabbellas*
pægnium,
Ipſi Lemniſelenæ fac des, & quæ juſſi nunciato.
So. *Ceſſo ire ego, quo miſſa ſum?*
P Æ. *Eo ego.* To. *i ſane: ego domum ibo: face rem hanc cum*
cura geras.

6. E*Olem pignus tecum.*] Id eſt, ea de re auſim têcum pignore certare, me ſc. melius ſcire quot ſint mihi digiti in manu; quam tu, quod ego tibi dixi. *Diſſald.*

7. *Tum tu igitur ſine me ire.*] Pægnium cum tabellis mandatiſque à Toxilo ad Lemn. miſſus; poſt aliquantam verbôrum commutationem dimitti ſe poſtulans, ait tandem: *Tum igitur ſine me ire.* Cui reſpondet Tox.

—— *Et jubeo & ſino.*
Sed ita volo te curare, ut domi ſis, cum ego te eſſe illi cenſeam.

Septuoſa edictione inniuere volens, properato opus eſſe adeo, ut citius confectum ſit negotium, quam cuiquam inchoatum videatur: utque redux compareat prius, quam à Lemn. remiſſus cenſeatur Toxilo. Quod quidem jocoſum mandatum in ſerium convortens atque aliorſum interpretatus Puer, aſſimulat ſubdole domum rurſus vorſoriam capere decretum ſibi; neque quo juſſus erat, quoque intenderat antea, velle jam ulterius proficiſci: proinde ſic quaſi edixiſſet Toxilus: Uſque domi meæ præſtoleris volo, ut apud nos ſis, cum te apud Lemniſelenam eſſe arbitrabor. Igitur ſubjungit ſtatim, velut dicto ejuſdem obediens, Puer: *Faciam.* Cujus inopinæ vorſoriæ cauſſam demiratus Toxilus, quærit porro: *Quo ergo is nunc? &c.* Scio hæc longe aliter à Lambino enarrari. *Douza.*

10. *Peculiabo.*] Ludit in ambiguo. nam *Peculium* inter nequitiæ vocabula: Pſeud. act. 4. 7.
Mea hæc habeo omnia, meo peculio empta.
Ps. *Nempe quod femina ſumma ſuſtinet.*

17. *Marinus paſſer.*] E Feſto diſcimus *Paſſerem marinum eſſe ſtruthiocamelum.* Nam quod avis eſſet, *paſſerem* vocarunt, imitatione Græcorum, qui στρούθιον vocant; quod peregrinus & ultramarinus, *marinum*, hoc eſt, διαπόντιον. Sic *paſtinacam marinam* Celſus dixit, id eſt, peregrinam. Græcis στρουθὸς διαπόντιος, & στρουθὸς ἀραβικὸς, ſeu, λιβυκὸς, στρουθὸς μεγάλη. *Scalig.*

 19. *Pe-*

Vola curriculo. P*Æ. iſtuc marinus paſſer per Circum ſolet.*

Illic abiit hinc intro huc. ſed quis hæc, quæ me advorſum incedit?

So. *Pægnium hic quidem eſt.* P*Æ. Sophoclidiſca hæc peculiaris eſt ejus,*

Quo ego ſum miſſus. So. *Nullus eſſe hodie hoc puero pejor perhibetur.*

Compellabo. P*Æ. commorandum'ſt apud hanc obicem.* Dorſa. apud hanc inebram. Mſ. objeci.

So. *Pægnium, deliciæ pueri, ſalve, quid agis? ut vales?*

P*Æ. Sophoclidiſca, dî me amabunt.* So. *quid me? utrum?* P*Æ. hercle* neſcio.

Sed ſi ut digna es faciant, odio hercle habeant, & faciant male.

So. *Mitte male loqui.* P*Æ. cum ut digna es, dico, bene, non male loquor.*

So. *Quid agis?* P*Æ. fœminam ſceleſtam te aſtans contra contuor.*

So. *Certe equidem puerum pejorem, quam te, novi neminem.*

P*Æ. Quid mali facio? aut cui male dico?* So. *cui pol cumque occaſio eſt.*

P*Æ. Nemo homo unquam ita arbitratus eſt.* Po. *at pol multi eſſe ita ſciunt.*

P*Æ. Heja!* So. *heja!* P*Æ. tuo ex ingenio mores alienos probas.*

So. *Fateor ego profecto me eſſe, ut decet lenonis familiæ.*

P*Æ. Satis jam dictum habeo.* So. *ſed quid tu? confitere, ut te autumo?*

P*Æ. Fatear, ſi ita ſim.* So. *jam abi, viciſti.* P*Æ. abi nunc jam.* So. *ergo hoc mihi expedi,*

Quo agis? P*Æ. quo tu?* So. *dic tu: prior rogavi.* P*Æ. at poſt ſcies.*

So. *Eo ego hinc haud longe.* P*Æ. & quidem ego haud longe.* So. *quo ergo, ſcelus?*

19. *Peculiaris.*] Vide notas Aſinar. 3. 1. 39. & Capt. 5. 4. 16.

21. *Apud hanc obicem.*] Id eſt, quæ inſtar obicis remoram mihi incommode objectat. *T.*

30. *Probas.*] Metiris, æſtimas. *L.*

31. *Ut decet lenonis.*] *Decet* cum Dativo poſitum, id eſt, ut lenonis familiæ, vel ea, quæ in ejuſmodi domo, tanquam in lutulento cæno volutetur, condignum eſſe deputo. *Douza.*

32. *Ut te autumo.*] V. N. Menæchm. act. 2. 3.

PÆ. *Niſi ſciero prius ex te, tu ex me nunquam hoc, quod rogitas, ſcies.*
SO. *Nunquam ecaſtor hodie ſcibis, priuſquam ex te audivero.*
PÆ. *Itane eſt?* SO. *itane eſt?* PÆ. *mala es?* SO. *ſceleſtus.*
PÆ. *decet me.* SO. *me quidem haud decet.*
PÆ. *Quid ais? certumne eſt celare, quo iter facias, peſſuma?*
SO. *Offirmaſtin' occultare quo te immittas, peſſume?*
PÆ. *Par pari reſpondes dicto: abi jam, quando ita certa res eſt.*
Nihili facio ſcire. valeas. SO. *aſta.* PÆ. *at propero.* SO. *& pol ego item.* (*Mſſ Nihilo. Douz. So. at ſta.*)
PÆ. *Ecquid habes?* SO. *ecquid tu?* PÆ. *nihil equidem.* SO. *cedo manum ergo.* PÆ. *eſtne hæc manus?*
SO. *Ubi illa altera eſt furtifica læva?* PÆ. *domi. eccam huc nullam attuli.*
SO. *Habes neſcio quid.* PÆ. *ne me attrecta, ſubagitatrix.* SO. *ſin te amo?*
PÆ. *Male operam locas.* SO. *qui?* PÆ. *quia enim NIHIL AMAS, cum ingratum amas.*
SO. *Tempori hanc vigilare oportet formulam, atque ætatulam:*
Ne ubi capillus verſipellis fiat, fœde ſemper ſervias: (*Grut. ne, capillo verſipelle, fœd. &c.*)
Tu quidem haud etiam es octoginta pondo. PÆ. *at confidentia*
Illa militia militatur multo magis, quam pondere.

38. *Me quidem haud decet.*] Suſpicor potius, *haud dedecet.* Reddunt enim fere ſibi paria, nec apparet ratio, cur alteram perſonam non deceat malam eſſe. *Gron.*

42. *Aſta.*] Feſtivius legas diviſim, *At ſta.* D.

44. *Domi. eccam.*] Malim, *domi eccam! huc.* V. N. Milit. 3. 1. ✝ſ. 191.

46. *Ingratum.*] Jocus occultior. *Ingratus* vulgo tritum pro eo, qui immemor beneficii accepti, & mutuo amori non reſpondet. ſed & *invitum* ſignificat. Nihil agit, inquit Puer, cum me non volentem & invitum amas. Quod altera accipere poterat, tanquam dixiſſet, ingratum & non dignum amore. *Calvius.*

49. *Octoginta pondo.*] Ætatulæ ejus teneritudinem certis ponderibus ac librarum numero circumſcribens cum hæc dixiſſet Sophoclidiſca, ſubjicit ſtatim Puer: *at confidentia Illa militia militatur multo magis, quam pondere:* militiam Veneris intelligi volens. Atque hoc eſt, quod de ſe etiam Magiſter Amoris ille, in *Eroticis* haud indiſerte profitetur: *Pondere, non nervis corpora noſtra carent.* Douza.

Atque ego hanc nunc operam perdo. So. *quid jam?* Pæ. *quia perita prædico.*
Sed ego ceſſo. So. *mane.* Pæ. *moleſta es.* So. *ero quoque, niſi ſcio*
Quo agas te. Pæ. *ad vos.* So. *& pol ego ad vos.* Pæ. *quid eo?* So. *quid id ad te attinet?*
Pæ. *Enim non ibis nunc viciſſim, niſi ſcio.* So. *odioſus es.* Pæ. *lubet.*
Nunquam hercle iſtuc exterebrabis tu, ut ſis pejor, quam ego ſiem.
So. *Malitia certare tecum, miſeria eſt.* Pæ. *merx tu mala es.*
So. *Quid eſt quod metuas?* Pæ. *idem iſtuc, quod tu.* So. *dic ergo,* quid eſt?
Pæ. *Ne hoc cuiquam homini edicerem, omnes muti ut loquerentur prius.*
So. *Et edictum eſt magnopere mihi, ne cuiquam homini crederem:*
Omnes muti ut loquerentur prius hoc, quam ego. at tu hoc face:
Fide data credamus. Pæ. *novi.* OMNES SUNT *lenæ leviſidæ:*
Neque tippulæ levius pondus eſt quam fides lenonia.
So. *Dic, amabo.* Pæ. *dic, amabo.* So. *nolo ames.* Pæ. *facile impetras.*
So. *Tecum habeto.* Pæ. *& tu hoc taceto.* So. *tacitum erit.* Pæ. *celabitur.*
So. *Toxilo has fero tabellas tuo hero.* Pæ. *abi: eccillum domi.*
At ego hanc ad Lemniſelenem tuam heram obſignatam abietem.

51. *Petitæ.*] Id eſt, in palæſtra meretricia exercitatæ. *D.*

55. *Exterebrabis.*] Id eſt, vi extorquebis.

62. *Tippulæ.*] Feſtus; *Tippula, beſtiolæ genus ſex pedes habentis, ſed tantæ levitatis, ut ſuper aquam currens non deſidat.* Gloſſar. ἰφυδεὶς, ἑξάπυς ἐπινηχόμενοι τῷ ὕδατι. Gaza perperam *ἀσκαρίδας* vertit *tippulas.* ſiquidem *Tippullæ* non ſunt vermes, ſed potius aliud inſecti genus, quod ſemper in rivis & fontibus viſitur, ſumma celeritate ſuperficiem aquæ percurrens: quas vulgus Aquitanum & accolæ Garumnæ *Capras* vocant. Itaque dicta ſunt ἀπὸ τῶν τίφη. *Τίφαι* enim τὰ ἕλη, ubi ex verſari ſolent. Varro:

—— *Levis*
Tipulla lymphꝰn frigidos tranſit lacus.

Scalig.

66. *Abietem.*] Tabellas abiegnas. V. N. Bacch. 4. 4. 64. & Pſeud. 1. 1.

So. *Quid iſtic ſcriptum?* Pæ. *juxta tecum, ſi tu neſcis, neſcio.*
Niſi fortaſſe blanda verba. So. *abeo.* Pæ. *at ego abiero.*
So. *ambula.*

Actus Secundi Scena Tertia.

SAGARISTIO.

Jovi opulento, inclyto, Ope gnato, ſupremo, valido, viripotenti,
Opes, ſpes, bonas copias commodanti lubens meritoque vitulor:
Quia meo amico amiciter hanc commoditatis copiam
Danunt argenti mutui, uti egenti opem afferam: Lipſ. danit.
Quod ego non magis ſomniabam, neque opinabar, neque cenſebam,
Eam fore mihi occaſionem, ea nunc quaſi decidit de cœlo:
Nam herus meus me Eretriam miſit, domitos boves uti ſibi mercarer, Taſſ Erythiam.
Dedit argentum: nam ibi mercatum dixit eſſe die ſeptimi.
Stultus, qui hoc mihi daret argentum, cujus ingenium noverat.
Nam hoc argentum alibi abutar. boves quos emerem, non erant.
Nunc & amico meo proſperabo, & Genio meo multa bona faciam.
Diu quod bene erit, die uno abſolvam. tax tax tergo meo erit: non curo.
Nunc amico homini bobus domitis mea ex crumena largiar.

2. *Lubens meritoque vitulor.*] Verbum, *vitulari*, aptiſſime hic reponitur: & recte Nonius deducit *à vita*, quæ interdum lætitiam lubentiamque ſignat: unde dea hilaritatis præſes, *Vitula*. etiam *vivere*, lubentiis diffluere, hoc eſt, *vitulari*. Et induxit illum, ut ita arbitraretur, Nævius Lycurgo, qui ſi à vitulo derivaſſet, primam ſyllabam corripuiſſet, nunc produxit:

Ducite eo argutis linguis mutas quadrupedes,
Ut in venatu vitulantes ex ſuis
Locis nos mittant Pœnis decoratos, feris.

Neque aliter Ennius apud Feſtum;

Habet is coronam vitulans victoria.

Nam quod ibidem à *vitulo* deducitur, Longobardi mutilatoris ſomnium eſt, non Feſti oraculum. *J. Gulielm.* Varro tamen etiam à *vitulo* deducit: quod rectum puto. Id enim eſt μοσχᾷν Græce, apud Menandr. Hypobolimæo. *Scaliger.*

7. *Eretriam.*] Cujus & mentio Mercat. 3. 4. vſ. 61.

13. *Bobus domitis.*] Mire hic hallucinatur Lamb. ſed aut mihi cor bubulum eſt, aut dicit Sagariſtio: Nunc ego Toxilum donabo pecunia, quam impendere debebam boum emptioni. Similis locus ſtatim act. 2. 5. *Caveſis à cornu: boves* bini

Nam id demum lepidum eſt, triparcos homines, vetulos, avidos, aridos
Bene admordere, qui ſalinum ſervo obſignant cum ſale.
VIRTUS eſt, ubi occaſio admonet, diſpicere. quid faciet mihi?
Verberibus cædi juſſerit, compedes imponi. vapulet.
Ne ſibi me credat ſupplicem fore. væ illi! mihi jam nihil novi
Offerri poteſt, quin ſim peritus. ſed Toxili puerum Pægnium eccum.

bini hic ſunt in crumena. Induxit eum vox *largior* cum auferendi caſu. de quo multa alibi Douza. *Gruter.*

15. *Bene admordere.*] Inſigni damno afficere. Lamb. V. N. Moſtell. act. 1. 1. *Salinum cum ſale.*] Pro, ſalinum vas, in quo eſt ſal, non inane. Sicut Curcul. *ſinus cum vino*, pro, ſinus in quo eſt vinum. *Schepp.*

16. *Quid faciet mihi?*] Et hoc iis uſitatum loquendi genus, qui periculum aut minas alterius contemnant. Eunuch. *Quid faciam? quid mea autem? quid faciet mihi.* J. Gul.

17. *Vapulet.*] Hoc officium eſt ſervi nequam, verbera, compedes, omnia floccifacere; & ſuper etiam herum mandare malum. Quod, inquit, malum mihi dare herus poſſit? *vapulet.* Sic enim, quem inſigniter à ſe contemni oſtenderent, *vapulare* jubebant, ut Græci οἰμώζειν: in vulgato illo dicto libertæ: *Salve libertas: vapula Papiria.* Grut.

ACTUS SECUNDI SCENA QUARTA.

PÆGNIUM, SAGARISTIO.

PÆ. *Enſum meum, quod datum'ſt, confeci. nunc propero domum.* SA. *mane, etſi*
Properas, Pægnium, auſculta. PÆ. *emere oportet quem tibi obedire velis.*
SA. *At ſta.* PÆ. *exhibeas moleſtiam, ut opinor; ſi quid debeam?*
Qui nunc ſic tam es moleſtus. SA. *ſcelerate, etiam reſpicis?*
PÆ. *Scio ego quid ſim ætatis, eo iſtuc maledictum impune auferes.*
SA. *Ubi Toxilus eſt tuus herus?* PÆ. *ubi illi libet? neque te conſulit.*

5. *Scio ego quid ſim ætatis.*] Quis credat Lambino hæc ita interpretanti, ac ſi vellet Pægnium; Scio me puerum eſſe; & in eam ætatem cuivis licere impune maledicta conjicere; iccircò nihil quicquam aſperius tibi reſpondebo. Quis credat, cuivis impune licere maledictis aggredi puerilem ætatem? Ad pueritiam imbellem, invalidam, & pugnæ cum viris imparem puer reſpicit. Scio, inquit, infirma me eſſe ætate, ideo impune hoc maledictum jam auferes. Alias, ſi per ætatem & idoneas corporis vires liceret, maledicenti tibi injicerem manus. *Boxhorn.*

12. *Mer-*

SA. *Etiamne dicis, ubi ſit, venefice?* PÆ. *neſcio, inquam, ulmitriba tu*

SA. *Maledicis majori.* PÆ. *prior promeritus perpetiare.*

SERVAM operam, linguam liberam herus me juſſit habere.

SA. *Dicis ne mihi, ubi ſit Toxilus?* PÆ. *dico, ut perpetuo pereas.*

SA. *Cadêre hodie tu reſtibus.* PÆ. *tua quidem, cucule, cauſſa:*

Non hercle ſi os perciderim tibi, metuam, morticine.

SÆ. *Video ego te: jam incubitatus es.* PÆ. *ita ſum. quid id attinet ad te?*

At non ſum ita, ut tu, gratis. SA. *confidens.* PÆ. *ſum hercle vero.*

Nam ego me confido liberum fore, tu te nunquam ſperas.

SA. *Potin'; ut moleſtus ne ſies?* PÆ. *quod dicis, facere non quis.*

SA. *Abi in malam rem.* PÆ. *at tu domum: nam ibi tibi parata præs eſt.* *MS* præſto'ſt.

SA. *Vadatur hic me.* PÆ. *utinam vades deſint, in carcere ut ſis!*

SA. *Quid hoc?* PÆ. *quid eſt?* SA. *etiam, ſcelus, male loquere?*
PÆ. *tandem ut liceat,*

Cum ſervos ſis, ſervom tibi maledicere. SA. *itane? ſpecta*

Quid dedero. PÆ. *nihil: nam nihil habes.* SA. *di deaque me omnes perdant,*

12. *Morticine.*] *Morticina*, κενέβρεια dicebantur. Etiam *morticinus* convirium erat in tetros & exſangui facie homines: ut hic Græci vocant δημιωπρεπεῖς καὶ δημιοπλεκάκεις. Plutarchus interpretatur νεκρώδεις. ab eo *cadaveroſas facies*, Ter. Hec. act. 3. 4. Latini etiam vocant *Cerritos*, poſtea *Cerritos*, interpretantes illud δημιοπλεκάκεις. *Scalig.*

13. *Incubitatus.*] Nihil mutandum, cum ita omnes libri & editiones habeant. *Incubitatur* puer, cui Embaſicœtas incubat. Nolo hoc pluribus explicare. Et falluntur qui negant hoc verbi Latina moneta eſſe percuſſum. *Salmaſius.* *Incubitatus es.*] *Incurvatus*, Scriverius.

17. *Parata præs eſt.*] Id eſt, adeſt, vel præſto eſt, πάρεστι. Græcus interrogatus εἰ πάρεστι; reſpondet potius πάρειμι, quam πάρεσμεν. Sic Romanus interrogatus, an præſes? reſpondebat, *præs*; non, *præs ſum.* Feſtus inquit, *pradem* dictum eſſe, quod interrogatus à populo ſi præs eſſet; reſpondebat, *præs.* ſupple, *ſum.* *Præs eſſe* antiquitus ſignificat præſentem eſſe, παρεῖναι: unde ſupereſt Participium *præſens.* Scalig.

18. *Vadatur hic me.*] Hoc vult: Ille tam cito præcurrit, & me cogit ut ſequar, quaſi in judicium pertraheret. *Piſt.* de v. *Vadari.* V. N. Aul. 2. 4.

Niſi te hodie, ſi prehendero, deſigam in terram colaphis.

PÆ. *Amicus ſum, eveniant volo tibi quæ optas, atque id fiat ?*

Tu me deſigas, te cruci ipſum propediem affigent alii. Diſſ. eſſi-gant alii.

SA. *Quin te dî deæque, ſcis quid hinc porro dicturus fuerim,*

Ni lingua moderari queam. potin' abeas ? PÆ. *abigis facile.*

Nam umbra mea intus vapulat. SA. *ut iſtunc dî deæque perdant.*

Tanquam proſerpens beſtia, eſt bilinguis & ſceleſtus.

Hercle illum abiiſſe gaudeo : fores aperite. eccere autem Piſt. foris aperitur.

Quem convenire maxume cupiebam, egreditur intus.

22. *Colaphis.*] *Alapa* fit palma, id eſt, deducta & explicata manu : (noſter; *porrecta manu ferire.*) ῥάπισμα Græcis. Gloſſar. *Alapator*, ὁ χαυγητὴς. At *Colaphus* idem quod κόνδυλος, qui fit digitis compreſſis & in pugnum coactis. Ariſtophanes : κόνδυλον αὐτῷ δίδε, *pugnos ei ingere :* Demoſthenes : κονδύλους λαβεῖν. Ter. Adelph. act. 2. 1. *Plus quingentos colaphos infregit mihi :* quaſi cum fragore & ſonitu illiſit & inflixit.

24. *Propediem affigent alii.*] Forſan fuerit : *te cruci ipſum propediem affigent clavi.* Gronov.

28. *Bilinguis.*] Hoc loco garrulus & loquax erit; alias alius. Lamb. V. N. Pœn. 5. 2.

ACTUS SECUNDI SCENA QUINTA.

TOXILUS, SAGARISTIO, SOPHOCLIDISCA.

PAratum jam eſſe dicito, unde argentum ſit futurum :

Jubeto habere animum bonum, dic me illam amare multum :

Ubi ſe allevat, ibi me allevat : quæ dixi ut nunciares, Grut. ubi ſe adlevat, ibi me adlevat.

Satin' ea tenes? SO. *magis calleo, quam aprugnum callum callet.*

TO. *Propera, abi domum.* SA. *nunc ego huic graphice facetus fiam.*

Subnixis alis me inferam, atque amicibor glorioſe.

TO. *Sed quis hic anſatus ambulat ?* SA. *magnifice conſcreabor.*

2. A*Mare multum*] Amanter orare. V. N. Menæchm. act. 2. 3. & 3. 3.

3. *Allevat.*] *Allevare ſe*, eſt, ægritudinem remittere; atque adeo, quod modo dixit, *habere animum bonum*, qua forma & Cic. ad Attic. uſus : *Allevor, cum loquor tecum abſens.* Piſtor.

4. *Aprugnum.*] Pœnul. 3. 2. *&* 3.

7. *Conſcreabor.*] Ita Bryardus ; apud Lipſ. 2. Ep. Q. 4. nam in illo geſtu glorioſo exprimendo, etiam *conſcreatio* ſive *exſcreatio* adhibetur. Et notavimus alibi è Caſaub. in Theophr. *procul ſpuere, ſuiſſe ſignum eminentiæ.* Quintil. *clare exſcreari*.

To. *Sagariſtio hic quidem eſt. quid agitur, Sagariſtio? ut valetur?*
Ecquid, quod mandavi tibi? eſtne quid *in te ſpecula?* SA. *adito.*
Videbitur, factum volo: venito: præmoneto. *V.E* promoveto.
To. *Quid hoc hic in collo tibi tumet?* SA. *vomica'ſt, preſſare parce.* *Dous.*: hoc ſic.
Nam ubi qui mala tetigit manu, dolores cooriuntur.
To. *Quando iſtac innata'ſt nam tibi?* SA. *hodie.* To. *ſecari jubeas.*
SA. *Metuo ne immaturam ſecem, ne exhibeat plus negotii.*
To. *Inſpicere morbum tuum lubet.* SA. *abi, atque caveſis*
A cornu. To. *quid jam?* SA. *quia boves bini hic ſunt in crumena.*
To. *Emitte ſodes, ne enices fame, ſine ire paſtum,*
SA. *Enim metuo, ut poſſim in bubilem rejicere, ne vagentur.* *Acid.* in bubile.
To. *Ego rejiciam, habe animum bonum.* SA. *creditur: commodabo.*
Sequere hac ſis: argentum hic eſt, quod me dudum rogaſti.
To *Quid tu ais?* SA. *dominus me boves mercatum Eretriam miſit.*
Nunc mihi Eretria erit hæc tua domus. To. *nimis tu facete loquere.*
Atque ego omne argentum tibi actutum incolume redigam:
Nam jam omnes ſycophantias inſtruxi & comparavi,

re. Ita Ariſtophan. innuit, Oratores ſolitos ſcreari, Theſmoph. Σίγα. σιώπα, πρόσεχε τὸν νοῦν· χρέμπτεται γὰρ ἤδη, ὅπερ ποιοῦσ' οἱ ῥήτορες. *Taubm.* Mſſ. Camerarii habent, *conſtabor.* Vett. Codd. *conteſtabor.* Unde legendum puto; *magnifice contra ſtabo.* Magnifice reſiſtam Toxilo mihi obviam venienti. *Boxhornius.*

11. *Vomica.*] *Vomica* eſt abſceſſus malignus latens, puris plenus: ἀποστήματος εἶδος. Hic facete ſignificat crumenam, quam nummis prægnantem è collo gerebat Sagariſtio. *Taubm.*

12. *Mala manu.*] V.N. Amphit. 1. 1.

18. *Rejicere.*] Appoſite. Virgil. *à flumine reice capellas.* qui *reigere*, ab agendo, hic fingunt, ne audias. *Acidal.* *Ne vagentur.*] Vulgatum ita planum facio, Dixerat Toxilus: *Emitte boves.* Cui Sag. At metuo, ne, ſi emittam, longius vagentur, neque eos recipere facile poſſim. Huic mox operam in reducendis pollicetur Toxilus. Notum, boves extra bubile in paſcuis vagari, & ſæpe intercipi. In bubuli autem ſervantur. Manet itaque in metaphora. *Gruterus* noſter hic fruſtra ingenioſus fuit. *Piſtor.*

Quo pacto ab lenone auferam hoc argentum. SA. *tanto melior.*
TO. *Et mulier ut ſit libera, atque ipſe ultro det argentum.*
Sed ſequere me, ad eam rem uſus eſt tua mihi opera. SA. *utere ut vis.*

ACTUS TERTII SCENA PRIMA.

SATURIO, VIRGO.

QUæ res bene vortat mihi & tibi & ventri meo,
Perennitatiſque adeo huic perpetuo cibo,
Ut mihi ſuperſit, ſuppetat, ſuperſtitet:
Sequere hac, mea gnata, me, cum diis volentibus.
Quoi rei detur, ſcis, tenes, intellegis:
Communicavi tecum conſilia omnia.
Ea cauſſa ad hoc exemplum te exornavi ego.
Venibis tu hodie, virgo. VI. *amabo, mi pater,*
Quanquam libenter eſcis alienis ſtudes,
Tuin' ventris cauſâ filiam vendis tuam?
SA. *Mirum, quin regis Philippi cauſâ, aut Attali*
Te potius vendam, quam mea, quæ ſis mea.
VI. *Utrum tu pro ancilla me habes. an pro filia?*
SA. *Utrum hercle magis in ventris rem videbitur;*
Meum, opinor, imperium in te, non in me tibi' ſt.
VI. *Tua iſtac poteſtas eſt, pater; veruntamen,*
Quanquam res noſtræ ſunt, pater, pauperculæ,
Modice & modeſte melius eſt vitam vivere:
Nam SI AD PAUPERTATEM *admigrant infamia,*
Gravior paupertas fit, fides ſubleſtior.
SA. *Enimvero odioſa es.* VI. *non ſum, neque me eſſe arbitror,*

2. P*Erennitatiſque.*] *Cibum perennitatis* dixit cibum perennem. etſi *cibum Perennitatis* non damnem, quaſi alicujus deæ: malim tamen, *Perennitatique ad.* Acidal.

8. *Venibis.*] Venderis.

18. *Modice & modeſte.*] *Modicum* dictum, quaſi *medium.* Alii à *modo* deducunt: cum, auctore Nonio, *modicum* veteribus fuit *moderatum, quodque ſit cum modo.* Varro; *Sapiens & bonum ferre poteſt modice, ac malum fortiter ac leviter.* Scalig.

20. *Subleſtior.*] Id eſt, *levior, infirmior.* Feſtus atque idem ait, Plautus in Nervol. *vinum ſubleſtiſſimum* dixiſſe, quia infirmos faciat vel corpore vel animo. V. N. Bacchid. 3. 6.

Cum parva natu recte præcipio patri.
Nam INIMICI FAMAM non ita, ut nata eſt, ferunt,
SA. *Ferant, eantque in maxumam malam crucem,*
Non ego inimicitias omneis pluris æſtimo,
Quam menſa inanis nunc ſi apponatur mihi.
VI. *Pater, HOMINUM IMMORTALIS eſt infamia,*
Etiam tum vivit, cum eſſe credas mortuam.
SA. *Quid? metuis ne te vendam?* VI. *non metuo, pater,*
Verum inſimulari nolo. SA. *at nequicquam nevis.*
Meo modo iſtud potius fiet, quam tuo,
Fiat. quæ hæ res ſunt! VI. *cogita hoc verbum, pater:*
HERUS SI MINATUS eſt malum ſervo ſuo,
Tametetſi id futurum non eſt, ubi captum'ſt, flagrum,
Dum tunicas ponit, quanta afficitur miſeria!
Ego nunc, quod non futurum'ſt, formido tamen.
SA. *VIRGO ATQUE MULIER nulla erit, quin ſit mala,*
Quæ præter ſapiet, quam placet parentibus.
VI. *VIRGO ATQUE MULIER nulla erit quin ſit mala,*
Quæ reticet, ſi quid fieri perverſe videt.
SA. *Malo cavere melius eſt te.* VI. *at ſi non licet*
Cavere, quid agam? nam ego tibi cautum volo.
SA. *Maluſne ego ſum?* VI. *non es: neque me dignum'ſt dicere;*
Verum ei rei operam do, ne alii dicant quibus licet.
SA. *Dicat quod quiſque volt: ego de hac ſententia*
Nam demovebor. VI. *at, meo ſi liceat modo,*
Sapienter potius facias, quam ſtulte. SA. *lubet.*
VI. *Lubere per me tibi licere intellego:*

23. *Nam inimici.*] Inimici non ita de iis, quos oderunt loquuntur, ut res eſt; ſed ut ſuſpicantur, & ut probabiliter eis confingere licet. *Lambin.*

27. *Immortalis eſt infamia.*] Variis modis infamia quis notari poteſt; imprimis hominum opinione. Nam is, qui apud bonos & graves viros male audit, *infamis* dicitur; licet ei jure & legibus nulla irrogetur infamia. Itaque eum, qui reſtitutus eſt famæ, hac nota adhuc laborare exiſtimo: verumque eſſe, quod Plautus ait: *Hominum immortalis, &c.* Hinc Claudius Cæſar, cum cuidam notam appoſitam, deprecantibus familiaribus, ademiſſet; Litura tamen, inquit, exſtat. ſenties, remiſſa culpa, infamiæ prioris veſtigium manere. *Duarenus.*

38. *Quæ præter.*] Plus aut aliter. *Lambinus.*

42. *Cautum.*] Conſultum & proviſum. *L.*

Verum lubere haud lubeat, ſic liceat mihi.
SA. *Futura es dicto obediens, an non, patri?*
VI. *Futura.* SA. *ſcis nam, tibi quæ præcepi?* VI. *omnia.*
SA. *Et id, ut ſurrepta fueris?* VI. *docte calleo.*
SA. *Et qui parentes fuerint?* VI. *habeo in memoria,*
Neceſſitate me, mala ut ſiam, facis.
Verum videto, ubi me voles nuptum dare,
Ne hac fama faciat repudioſas nuptias.
SA. *Tace ſtulta, non tu nunc. hominum mores vides?*
Quojuſmodi hîc cum fama facile nubitur. Mſſ. cum mala.
DUM DOS SIT, nullum vitium vitio vortitur.
VI. *Ergo iſtuc facito, ut veniat in mentem tibi,*
Me eſſe indotatam. SA. *caveſis tu iſtuc dixeris.*
Pol deûm virtute dicam, & majorum meûm,
Ne te indotatam dicas, quoi dos ſit domi.
Librorum eccillum habeo plenum ſoracum.
Si hoc accuraſſis lepide, quoi rei operam damus,
Dabuntur dotis tibi inde ſexcenti logi,
Atque Attici omnes, nullum Siculum acceperis:
Cum hac dote poteris vel mendico nubere.

49. *Verum lubere.*] Hoc vult; Si mihi liceret lubere, id eſt, omnia pro libitu facere, profecto non lubeat, non placeat, quod tibi, mi pater, allubeſcit. Non luberet certe filiam vendere. *Boxhorn.*

57. *Nunc-hominum.*] *Nunc-hominum* ἀνθρώπων τῶν νῦν ὄντων. Sic Virg. *ante-malorum*, τῶν ἔμπροσθεν κακῶν, id eſt, præteritorum malorum. Tibul. *ante-comas*, τοὺς πρὶν κόμους. Catul. *olim-furores*, τοὺς πάλαι θυμούς. ita, *ſemper-lenitas*, apud Terent. Et *ſemper-deus*, apud Virgil. & *ſemper-pauper*, lib. 4. Diſtichorum Dionyſ. Catonis, unum verbum eſt. *Scalig.*

64. *Soracum.*] *Soracum* vel *Sarracum*, *genus vehiculi, quo ornamenta portantur Scenicorum.* Feſtus. Gloſſæ: ἁμάξα.

66. *Dabuntur dotis tibi inde ſexcenti logi.*] Filiæ dotem promittit ex artis ſuæ libris ſexcentos logos. Ridicule: ſed Homeri ſcil. exemplo, qui ſuæ quoque filiæ, propter inopiam, Cypria ſua carmina dediſſe in dotem perhibetur. quod ex Æliano cognoſcimus l. 9. c. 15. *Acidal.*

67. *Attici.*] Ita Cicero: *ſi litteras Græcas Athenis, non Lilybæi; Latinas Romæ, non in Sicilia didiciſſes.* Sed & Aſconius: *Dicit illum Græcas litteras ſimul Latinas in Sicilia didiciſſe: in ea inſula, quæ neutra lingua bene utatur. Ita enim Pl. in Perſa, Dabuntur, &c.* De *logis* V. N. Men. 5. 2. 29.

68. *Vel mendico.*] Pulcherrime, παρὰ προσδοκίαν, *mendicum* ſuppoſuit homini ditiſſimo. nam auditores expectabant, ut cum tam præclara dote nubi poſſe diceretur vel primori civitatis. at ille, mendici conditionem inveniri poſſe ait. In quo & ipſo honeſtiſſima ſenſus ambiguitas. dum enim hoc innuitur, vilitate

dotis

VI. *Quin tu me ducis, ſi quo ducturus, pater,*
Vel tu me vende, vel face quod tibi lubet.
SA. *Bonum æquumque oras. ſequere hâc.* VI. *dicto ſum audiens.*

dotis non niſi mendicum conciliatum iri, ſimul ejuſdem præſtantia commendari videtur: atque ita interpretari licet, quaſi tam opulenta ea dos ſit, ut ſi vel egentiſſimo nubat, tamen abunde habeat, unde familiam ſuſtentet. *Acidal.*

ACTUS TERTII SCENA SECUNDA.

DORDALUS.

Quidnam eſſe acturum hunc dicam vicinum meum,
Qui mihi juratus eſt ſeſe hodie argentum dare?
Quod ſi non dederit, atque hic dies præterierit,
Ego argentum, ille jusjurandum amiſerit.
Sed ibi concrepuit foris. quiſnam egreditur foras?

ACTUS TERTII SCENA TERTIA.

TOXILUS, DORDALUS.

Curate iſtuc intus: jam ego domum me recipiam.
DO. *Toxile, quid agitur?* TO. *eho, lutum lenonium,*
Commictum cœnum, ſterquilinium publicum:
Impure, inhoneſte, injure, illex, labes popli, Non. injurie.
Pecuniæ accipiter, avide atque invide,
Procax, rapax, trahax: trecentis verſibus
Tuas impuritias traloqui nemo poteſt.
Accipin' argentum? accipe ſis argentum, impudens,
Teneſis argentum: etiam tu argentum tenes?
Poſſum te facere, ut argentum accipias, lutum?
Qui niſi jurato mihi nihil auſus credere.
DO. *Sine reſpirare me, tibi ut reſpondeam.*
Vir ſumme populi, ſtabulum ſervitricium, Col. ſervitutium.

10. LUtum.] *Lutum* pro lutulentis hominibus poſuerunt: ut & *Cænum* pro cænoſis & turpiſſimis. Turneb. lib. 29. 17.

13. *Stabulum ſervitricium.*] Sic dici ſervum plenum tricarum, dolorum, captionum, ut ſit vocabulum factum à ſervis & tricis, inſolens & intolerandum exiſtimo. Longe tolerabilius Colerus *ſervitutium.* Fere tamen malim, *ſtabulum meretricium.* Nam & vox *ſtabulum* ad hanc rem aptior & ſequitur, *Scortorum liberator.* Niſi malis *ſtabulum ſervitricium*; qua voce & alibi utitur. *Gronov.*

14. Su-

Scortorum liberator, ſubiculum flagri,
Compedium tritor, piſtrinorum civitas,
Perenniſerve, lucro, edax, furax, fugax,
Cedo ſis mihi argentum, da mihi argentum, impudens!
Poſſum à te exigere argentum: argentum, inquam, cedo.
Quin tu mihi argentum reddis? nihilne te pudet?
Leno te argentum poſcit, ſolida ſervitus,
Pro liberanda amica, ut omnes audiant.
TO. *Tace obſecro hercle: næ tua vox valide valet.*
DO. *Referundæ ego habeo linguam natam gratiæ,*
Eodem mihi pretio ſal præhibetur, quo tibi.
Niſi me hæc defendet, nunquam delinget ſalem.
TO. *Jam omitto iratus eſſe: id tibi ſuccenſui,*
Quia te negabas credere argentum mihi.
DO. *Mirum, quin tibi ego crederem, ut idem mihi*
Faceres, quod partim faciunt argentarii;
Ubi quid credideris, citius extemplo à foro
Fugiunt, quam ex porta ludis cum emiſſu'ſt lepus.
TO. *Cape hoc ſis.* DO. *quin das?* TO. *nummi ſexcenti hic erunt*
Probi, numerati: fac ſit mulier libera,
Atque huc continuo adduce. DO. *jam faxo hîc erit.*

14. *Subiculum flagri.*] Aſſidue ſubjecte flagro. Lamb. At Gruterus ita vocatum ait, quod flagrum ipſum ſubigeret, qui alibi videlicet vocetur, *ulmorum Acheruns*, &c. Meurſius legit *ſudiculum flagri*, nam *ſudiculum* antiquis *flagelli genus erat*, *quod vapulantes* (ut ait Paulus Feſti mutilator) *ſudantes facit*. Sed ſudor ille ſanguis erat.

16. *Perenniſerve.*] *Perenniſervus*, qui perpetuo ſervit uni domino, auctore T. Popma. *Lurco.*] Feſtus: *Lura; os culei, vel etiam utris. unde Lurcones capacis gulæ homines & bonorum ſuorum conſumptores.* Et notat Scalig. *luram* pro ipſo *utre* Auſonium dixiſſe, qui Homer. ἀσκός. Nonius: *Lurcare eſt cum aviditate cibum ſumere.* Lucill. *Vivite lurcones, comedones vivite ventres.* Taubmann.

23. *Referundæ.*] Ad bene dicendum, ſi quis mihi prior benedixerit; & ad male dicendum, ſi laceſſerit. *Lamb.*

24. *Eodem.*] Tanti mihi conſtat victus, quanti tibi: tu ſervis domino, ego ei, qui me paſcit. mihi magis quam tu, gratis vivo. *Sal* convivii principium, & tenuiorum obſonium. *Lamb.*

25. *Niſi.*] Niſi lingua mea regerere poſſit maledicta, ne ſal quidem ei dabitur. quod noſter, *delingere ſalem*: Gr. ἅλας τρώγειν. *Caſaub.*

31. *Ex porta.*] In Caveis ſive Circo erant portæ (Varro *Oſtia* appellat) ad beſtias emittendas: quas hic Plautus notat. *Lipſius.*

35. Spe-

Non hercle, cui nunc hoc dem ſpectandum, ſcio.
To. *Fortaſſe metuis in manum concredere.*
Do. *Mirum. quin citius jam à foro argentarii*
Abeunt, quam in curſu rotula circumvortitur.
To. *Abi iſtac avorſis angiportis ad forum,*
Eadem iſtac facito mulier ad me tranſeat
Per hortum. Do. *jam hîc faxo aderit.* To. *at ne propalam.*
Do. *Sapienter ſane.* To. *ſupplicatum cras eat.*
Do. *Ita hercle vero.* To. *dum ſtas, reditum oportuit.*

35. *Spectandum.*] Neſcio cui hoc arg. dem ſpectandum, utrum probum ſit, nec ne. Donatus in Eun. act. 3. 5. annotat, hos, *ſpectatores pecuniæ*, id eſt, probatores dictos. Talis Menandro δοκιμαστὴς eſt. *Taubm.*

37. *Mirum quin.*] Scil. tibi in manum concredam. *Vel*, Mirum quin metuam, id eſt, omnino metuo. Sic enim Plautus ubique ea formula utitur: in qua fruſtra Lamb. ſe multis locis torquet. *Acidal.*

39. *Avorſis angiportis.*] *Travorſis* Scriverius.

42. *Supplicatum cras.*] Quaſi dicat; non hodie. Atque hinc colligere eſt morem antiquitus fuiſſe, ut ſervi pileo donati, ſive etiam ancillæ poſt manumiſſionem, ſupplicatum diis irent, quorum virtuti ac benignitati potiſſimum libertatem acceptam referrent ſuam: magno religionis ac pietatis argumento. *Dousa.*

ACTUS QUARTI SCENA PRIMA.

TOXILUS.

SI QUAM REM *accures ſobrie an frugaliter,*
Solet illa recte ſub manus ſuccedere.
Atque edepol, FERME UT QUISQUE REM *accurat ſuam,*
Sic ei procedunt poſt principia denique. *Acid.* Principio, ſic ei procedit poſt denique.
Si malus aut nequam'ſt, male res vortunt, quas agit:

2. S*Ub manus ſuccedere.*] Ex animi ſententia: quaſi eam manibus tractans ſuo arbitratu fingeret, ac in quamvis partem confirmaret. *L.* Milit. act. 3. 2. verſu ultimo.

4. *Poſt principia.*] Caſtrenſe proverbium eſt, *A poſtprincipiis incipere: In poſtprincipiis ſtare: In poſtprincipiis eſſe.* Varro loquens de diſciplinis Mathematicis apud Agellium: *Sed hæc*, inquit, *aut omnino non diſcimus, aut prius deſiſtimus, quam intelligamus, cur diſcenda ſint. Voluptas autem vel utilitas talium diſciplinarum in poſtprincipiis exiſtit, cum perfectæ abſolutæque ſunt: in principiis vero ipſis ineptæ & inſuaves videntur.* In quibus non ſolum uſus hujus Proverbii patet, ſed etiam explicatur Proverbium ipſum. Et ipſe Varro hic quoque exponit Proverb. cum ſubjungit; *id eſt, ab his potius temporibus quam ſuperioribus.* hoc & Plautus hoc loco uſurpavit. Et non disjuncta hæc, ſed conjuncta ſunt, *poſt-principia, &c.* Scalig.

Sin autem frugi'ſt, eveniunt frugaliter.
Hanc ego rem exorſus ſum facete & callide:
Igitur proventuram bene confido mihi.
Nunc ego lenonem ita hodie intricatum dabo,
Ut ipſus ſeſe, qua ſe expediat, neſciat.
Sagariſtio; heus exi, atque educe virginem,
Et iſtas tabellas, quas conſignavi tibi,
Quas tu attuliſti ab hero meo uſque è Perſia.

ACTUS QUARTI SCENA SECUNDA.

SAGARISTIO, TOXILUS.

NUnquid moror? To. *euge euge, exornatus baſilice?*
Tiara ornatum lepide condecorat tuum.
Tum hanc hoſpitam autem crepidula ut graphice decet!
Sed ſatin' eſtis meditati? Sa. *Tragici & Comici*
Nunquam æque ſunt meditati. To. *lepide hercle adjuvas.*
Sa. *Age illuc abſcede procul e conſpectu, & tace.*
Ubi cum lenone me videbis colloqui,
Id erit adeundi tempus: nunc agite, ite vos.

Mack. exornatus baſilice tiara! theatrum lepida condecoras ſchemâ.

2. T*iara ornatum.*] E vett. ſcriptura Priſciani hanc lect. eruo, quam germaniſſimam Plauti cenſeo:

Tiara ut lepidam lepide condecorat ſchemam!

Dicitur Tiara impoſita reliquum Perſicum habitum lepide condecorare. Nam *ſchema* pro habitu & ornatu Plautus accepit, quem Græca vox ipſa ſonat. itidem, ut in Prol. Amph. Nec me movet, quod vir magnus *ſchemam* ibi penulæ ſervilis genus interpretetur. *Tiaram* autem (ut hoc addam) diverſam à *Mitra* fuiſſe, & genus pileoli, quo Perſæ Chaldæique uſi ſint, docet Herodotus lib. 7. & D. Hieronymus ad cap. 3. Danielis.

4. *Tragici, &c.*] Vide N. Pœn. act. 3. 2. 4.

6. *Age illuc abſcede procul è conſpectu.*] Conjectura Douzæ F. & Acidalii: nam ſcripti & vett. edd. *Age illuc adſpice de procul in conſpectum.* Forte: *Age illic adſiſtito procul in conſpectus.* Gronovius.

ACTUS QUARTI SCENA TERTIA.

DORDALUS, TOXILUS.

CUi HOMINI DI PROPITII *ſunt, aliquid objiciunt lucri.*
Nam ego hodie compendî feci binos panes indies,
Ita ancilla mea quæ fuit hodie, ſua nunc eſt: argento vicit:

Jam

Jam hodie alienum cœnabit, nihil guſtabit de meo.
Summe probus? ſum lepidus civis, qui Atticam hodie civitatem
Maxumam majorem feci, atque auxi civi fœmina?
Sed ut & ego hodie fui benignus! ut ego multis credidi!
Nec ſatis a quiquam homine accepi: ita prorſum credebam omnibus.
Nec metuo quibus credidi hodie, ne quis mihi in jure abjuraſſit.
Bonus volo jam ex hoc die eſſe: quod neque fiet, neque fuit.
To. *Hunc ego hominem hodie in tranſennam doctis ducam dolis,*
Itaque huic inſidiæ paratæ ſunt probe: aggrediar virum.
Quid agis? Do. *credo?* To. *unde agis te, Dordale?* Do. *credo tibi.*
To. *Dî dent quæ velis: eho, an jam manu emiſiſti mulierem?*
Do. *Credo pol, credo, inquam, tibi.* To: *jam liberta auctus es?* Do. *enicas.*
Quin tibi me dico credere. To. *dic bona fide: jam libera eſt?*
Do. *I, i ad forum, ad Prætorem, exquire; ſiquidem credere mihi non vis:*
Libera, inquam, eſt: ecquid audis? To. *at tibi dî benefaciant omnes.*
Nunquam enim poſthac tibi, nec tuorum quod nolis, volam.
Do. *Abi, ne jura: ſatis credo.* To. *ubi nunc tua liberta'ſt?* Do. *apud te.* To. *ain',*
Apud me eſt? Do. *ajo, inquam: apud te eſt, inquam.* To. *ita me dî ament, ut ob iſtam rem*
Tibi multa bona inſtant à me: nam eſt res quædam, quam occultabam

7. B*Enignus.*] Id eſt, liberalis. Ter. Adelph. 5. 4 *blande dicere aut benigne facere*, id eſt, munificum eſſe. *T.*

8. *Nec ſatis, &c.*] Nec à quoquam ſponſorem accepi, cujus fidem ſecutus, crederem. *Lambin.*

11. *Tranſennam.*] *Tranſenna*, hic extentus funis, quo captantur aves. Vide notas Bacchid. act. 4. ſcen. 6. vſ. 227. Rud. 4. 7.

13. *Unde agis te?*] Vide notas Bacch. act. 5. ſc. 1. vſ. 20. *Credo tibi.*] Facete, poſtquam ab eo pecuniam accepit, dicit ſe ei credere. *Lambin.*

17. *Ad Prætorem.*] Hoc eo ſpectat, quod nomen manumiſſi in Acta olim referri moris erat, cauſſa etiam ſeu titulo manumiſſionis adſcripto. Poteſt etiam ad Prætoris *vindictam* referri. *Douza.*

Tibi dicere: nunc eam narrabo, unde tu pergrande lucrum facias:
Faciam ut mei memineris, dum vitam vivas. Do. *benedictis*
Tuis benefacta aures meæ auxilium expoſtulant.
To. *Tuum promeritum'ſt merito ut faciam. & ut me ſcias eſſe facturum,*
Tabellas tene has, pellege. Do. *hæ quid ad me?* To. *immo ad te attinent,*
Et tua refert. nam è Perſia ad me allatæ modo ſunt iſtæ à meo domino.
Do. *Quando?* To. *haud dudum.* Do. *quid iſtæc narrant?* To. *percunctare ex ipſis,*
Ipſæ tibi narrabunt. Do. *cedo ſane mihi.* To. *at clare recitato.*
Do. *Tace, dum pellego.* To. *haud verbum faciam.*
Do. *Salutem dicit Toxilo Timarchides,*
Et familiæ omni: ſi valetis, gaudeo.
Ego valeo recte, & rem gero, & facio lucrum.
Neque iſto redire his octo poſſum menſibus:
Itaque hic eſt, quod me detinet, negotium.
Eleuſipolim Perſæ cepêre urbem in Arabia,
Plenam bonarum rerum, atque antiquom oppidum:
Ea comparatur præda, ut fiat auctio
Publicitus. ea res me domo expertem facit:
Operam atque hoſpitium ego iſti præhiberi volo,
Qui tibi tabellas affert. cura, quæ is volet:
Nam is mihi honores ſuæ domi habuit maxumos.
Do. *Quid id ad me, aut ad meam rem refert, Perſæ quid rerum gerant,*

25. *Benedictis tuis benefacta.*] Conſtructio eſt; Aures meæ expoſtulant benedictis tuis auxilium benefacta tua, id eſt, ut benefactis tuis benedicta tua juventur, hæc illis faveant & reſpondeant. *Boxhorn.*

38. *Plenam bonarum.*] Sic Ennius de Athenis Atticis, verſu vere Tragico:

Adſta, atque Athenas antiquam opulentum oppidum
Contempla.

Nam *Bonas res*, pro *Opulentitate* ab antiquis, ſicut è contrario *Malas* pro *inopia* ac *egeſtate*, acceptas notum eſt. Trin. *Bonis tuis rebus meas res irrides malas.* Douza.

46. *Fa-*

Aut quid herus tuus? To. *tace ſtultiloque: neſcis quid inſtet*
boni.
Nequicquam tibi fortuna faculam lucrificam allu-
cere volt. Mſſ faculam lucificam.
Do. *Quæ iſtac fortuna lucrifica eſt?* To. *iſtas, quæ norunt,*
roga.
Ego tantundem ſcio, quantum tu, niſi quod pellegi prior.
Sed ut occœpiſti, ex tabellis noſce rem. Do. *bene me mones.*
Fac ſilentium. To. *nunc ad illud venies, quod refert tua.*
Do. *Iſte qui tabellas affert, adduxit ſimul*
Forma expetenda liberalem mulierem,
Furtivam, advectam ex Arabia penitiſſuma, Mſſ. Pal. adductam.
Eam te volo accurare, ut iſtîc veneat,
Ac ſuo periculo is emat, qui eam mercabitur:
Mancipio neque promittet, neque quiſquam dabit.
Probum & numeratum argentum ut accipiat, face.
Hæc cura, & hoſpes cura ut curetur. vale.
To. *Quid igitur, poſtquam recitaſti quod erat ceræ creditum,*
Jam mihi credis? Do. *ubi nunc ille'ſt hoſpes, qui haſce attulit?*
To. *Jam hîc credo aderit: arceſſit illam à navi.* Do. *nihil*
mihi opus eſt
Litibus, neque tricis. quamobrem ego argentum numerem foras?
Niſi mancipio accipio, quid eo mihi opus mercimonio?
To. *Tacen' an non taces? nunquam ego te tam eſſe matulam*
credidi.
Quid metuis? Do. *metuò hercle vero: ſenſi ego jam complures:*

46. *Faculam lucrificam.*] Allegoria, pro lucrifaciendi occaſionem & facultatem præbere, ſive adeo lucrum certum objicere. ſic Curcul. *Lucere cereum*, dixit. *Lambin.*

52. *Liberalem.*] Feſtus: *Liberales dicuntur non ſolum benigni, ſed etiam ingenuæ formæ homines.* Apul. 4. Met. *virginem filo liberalem, &c.*

55. *Ac ſuo periculo.*] Interdum paciſcebatur venditor, ne fugitivum aut erronem præſtaret. Nam & ita quandoque lex dicebatur, ut periculo ſuo emeret emptor. Servos autem, quorum nomine venditor nihil præſtaret, PILEATOS venum ſolitos ire, docet Agell. libro 7. 4. *Briſſon.* V. N. Curcul. act. 4. 2. Merc. 2. 3. & Trinum. 2. 4.

59. *Ceræ creditum.*] Id eſt, ſcriptum ceratis tabellis.

64. *Matulam.*] Vilem, inſulſum, meticuloſum, ignavum, vanum. *Indignus, qui ei matulam porrigat*: de vehementer inæqualibus. *Taubmann.*

Neque mihi haud imperito eveniet, tali ut in luto hæream.
To. *Nihil periculi videtur.* Do. *ſcio iſtuc, ſed metuo mihi.*
To. *Mea quidem iſtuc nihil refert; tuâ ego refero gratiâ.*
Ut tibi recte conciliandi primo facerem copiam.
Do. *Gratiam habeo. ſed* TE DE ALIIS, QUAM *alios de te ſuaviu'ſt*
Fieri doctos. To. *ne quis vero ex Barbaria penitiſſuma*
Perſequatur. etiam tu illam deſtinas? Do. *videam modo*
Mercimonium. To. *æqua dicis. ſed optume eccum ipſe advenit*
Hoſpes ille, qui has tabellas attulit. Do. *hiccine eſt?* To. *hic eſt.*
Do. *Haccine illa'ſt furtiva virgo?* To. *juxta tecum æque ſcio,*
Niſi quia aſpexi. equidem edepol liberali'ſt, quiſquis eſt.
Do. *Sat edepol concinna eſt facie.* To. *ut contemptim carnufex!*
Taciti contemplemur formam. Do. *laudo conſilium tuum.*

66. *Neque mihi haud imperito.*] Aut duplex negatio magis negat; aut ita conſtruendum: Neque mihi, utpote non imperito, eveniet. *Piſtor.*

67. *Sed metuo.*] Notat *Donatus* Ter. Adelph. conſuetudinem hanc eſſe Terentii, ut inducat etiam eos qui falluntur, aliquid ſapere: idemque à Plauto cum ſæpe alibi, tum hic obſervari. *Taub.*

68. *Refero.*] Renuncio.

72. *Perſequatur.*] Scil. metuendum eſt, ut ſit ironia. *L. Deſtinas.*] Non tu eam emere properas? Vide notas Epid. 2. 2. 92.

ACTUS QUARTI SCENA QUARTA.

SAGARISTIO, VIRGO, TOXILUS, DORDALUS.

SA. *Atin' Athenæ tibi viſæ fortunatæ atque opiparæ?*
VI. *Urbis ſpeciem vidi, hominum mores proſpexi parum.*
To. *Nunquid in principio ceſſavit verbum docte dicere?* Docte, verbum doctum.
Do. *Haud potui etiam in primo verbo perſpicere ſapientiam.*
SA. *Quid id quod vidiſti: ut munitum muro tibi viſum'ſt oppidum?*
VI. SI INCOLÆ BENE *ſunt morati, pulchre munitum arbitror.*
Perfidia & Peculatus ex urbe & Avaritia ſi exulant,
Quarta Invidia, quinta Ambitio, ſexta Obtrectatio,
Septimum Perjurium. To. *euge!* VI. *octava, Indiligentia:*

No-

Nona, Injuria: decimum, quod peſſumum aggreſſu, Scelus:
Hæc niſi inde aberunt, centuplex murus rebus ſervandis parum eſt.
To. *Quid ais tu?* Do. *quid vis?* To. *tu in illis es decem ſodalibus:*
Te in exilium ire hinc oportet. Do. *quid jam?* To. *quia perjurus es.*
Do. *Verba quidem haud indocte fecit.* To. *ex tuo inquam uſu eſt: eme hanc.*
Do. *Edepol qui cum hanc magis contemplo, magis placet.* To. *ſi hanc emeris,*
Dî immortales nullus leno te alter erit opulentior.
Evortes tuo arbitratu homines fundis, familiis.
Cum optumis viris rem habebis: gratiam cupient tuam: *Mſſ. Pal.* coucipient.
Venient ad te comiſſatum. Do. *at ego intromitti* non ſinam.
To. *At enim illi noctu occentabunt oſtium, exurent fores:*
Proinde tu tibi jubeas concludi ædes foribus ferreis:
Ferreas ædes commutes, limina indas ferrea:
Ferream ſeram atque annulum: ne ſi ferreo parſeris,
Ferreas tute tibi impingi jubeas craſſas compedîs.
Do. *I in malum cruciatum.* To. *i ſane, hanc eme atque auſculta mihi.*
Do. *Modo ut ſciam, quanti indicet.* To. *vin' huc vocem?*
Do. *ego illo acceſſero.*

10. S*Celus.*] *Facinus, Flagitium, Scelus,* hoc differunt: quod *Facinus* vi aut malitia committitur: *Flagitium* fit libidine, vel nequitia: unde *flagitioſi* dicuntur impudici, adulteri, ganeones, aleatores, facinoroſi, parricidæ, ſicarii, ſacrilegi, perjuri, &c. *Scelus*, utrumque comprehendit. Cic. Catil. 1. *Quod facinus à manibus unquam tuis, quod flagitium à toto corpore abfuit?* Popma.

20. *Occentabunt oſtium.*] Convicium tibi facient ante oſtium. Vide notas Merc. 2. 3. 73.

24. *Jubeas.*] Facito tibi fores ferreas, & ferrea cætera: ne ſi ſumptu deterritus, ferro peperceris, eadem opera tute tibi ferreas compedes impingas. *Lamb.* Alluſit autem ad cuſtodiam Danaës. Ovid. 3. Amor. el. 7. *Ærati poſtes, ferrea turris erat.* Propert. 2. el. 20. *Ferratam Danaës tranſiliamque domum.* Paſſerat.

25. *I ſane.*] Ambiguum. V. N. Mil. act. 2. ſcen. 3. vſ. 15.

 35. *Hoc*

To. *Quid ais, hoſpes?* Sa. *venio, adduco hanc, uti dudum dixeram.*
Nam heri in portum noctu navis venit: vanire hanc volo,
Si poteſt: ſi non poteſt, ire hinc volo quantum poteſt.
Do. *Salvos ſis, adoleſcens.* Sa. *ſiquidem hanc vendidero pretio ſuo.*
To. *Atqui aut hoc emptore vendes pulchre, aut alio non potes.*
Sa. *Eſne tu huic amicus?* To. *tanquam dî omnes qui cœlum colunt.*
Do. *Tum tu mihi es inimicus certus. nam* GENERI LENONIO
Nunquam ullus deus tam benignus fuit, qui fuerit propitius.
Sa. *Hoc age, opus ne'ſt hac tibi empta?* Do. *ſi tibi vaniſſe'ſt opus,*
Mihi quoque empta eſt: ſi tibi ſubiti nihil eſt, tantundem'ſt mihi.
Sa. *Indica, fac pretium.* Do. *tua merx eſt, tua indicatio eſt.*
To. *Æquom hic orat.* Sa. *vin' bene emere?* Do. *vin' tu pulchre vendere?*
To. *Ego ſcio hercle utrunque velle.* Do. *age, indica prognariter.* *Lamb.* prognariter.
Sa. *Prius dico: hanc mancupio nemo tibi dabit. jam ſcis?* Do. *ſcio.*
Indica, minimo daturus quî ſis, qui duci queat.
To. *Tace, tace, nimis tu quidem hercle homo ſtultus es pueriliter?*
Do. *Quid ita?* To. *quia enim te ex puella prius percontari volo,*
Quæ ad rem referunt. Do. *& quidem hercle tu me monuiſti haud male.*
Vide ſis, ego ille doctus leno pæne in foveam decidi,

35. *Hoc age.*] Τοῦτο πρᾶττε. Utimur, cum uni rei mentem adhiberi volumus, & animum adverti. *Taubm.*

37. *Indica.*] *Indicare* vendentis eſt: ut *mercari* & *liceri* emptoris. Aul. act. 2. 8. *Indicant caros.* Briſſon.

38. *Bene, pulchre.*] Cum lucro. V. N. Pſeud. act. 1. 3.

40. *Hanc mancupio.*] Hanc nemo ea lege tibi vendet, ut velit ſubire periculum evictionis. *T.*

41. *Qui duci.*] Ut à me emptore abduci queat. *Lambin.*

45. *In foveam decidi.*] Pæne deceptus & illaqueatus ſum. *Lambin.*

46. *Niſi*

Ni hic adeſſes. QUANTUM eſt adhibere hominem amicum, ubi quid geras!

TO. *Quo genere, aut qua in patria ſit nata, aut quibus parentibus;*

Ne temere hanc te emiſſe dicas ſuaſu atque impulſu meo.

Niſi moleſtum eſt, percontari hanc paucis hic volt. SA. *maxume,*

Suo arbitratu. TO. *quid ſtas? abi tute, atque ipſe itidem roga.*

Ut tibi percontari liceat quæ velis, etſi mihi.

Dixit dare poteſtatem ejus: ſed ego te malo tamen

Eum ipſum adire, ut ne contemnat te ille. DO. *ſatis recte mones.*

Hoſpes, volo ego hanc percontari. SA. *à terra ad cœlum, quid lubet.*

TO. *Jube dum ea huc accedat ad me.* SA. *i ſane, ac morem illi gere.*

Percontare, exquire quid vis. TO. *age, age nunc tu, i præ: vide*

Ut ingrediare auſpicato. DO. *liquidum eſt auſpicium.* TO. *tace.*

Concede ſis, jam ego illam adducam. DO. *age; ut rem eſſe in noſtram putas.*

TO. *Sequere me. adduco hanc: ſi quid vis ex hac percontarier.*

DO. *Enim volo te adeſſe.* TO. *haud poſſim, quin huic operam dem hoſpiti,*

Quoi herus juſſit. quid ſi hic non volt me adeſſe una. SA. *immo i modo.*

TO. *Do ego tibi operam.* DO. *TIBI ibidem das, ubi tu tuum amicum adjuvas.*

TO. *Exquire. heus tu, advigila.* VI. *ſatis eſt dictum: quanquam ego ſerva ſum,*

46. *Niſi hic adeſſes.*] Douza malit, *Niſi hic adeſſet.* ſcil. Toxilus.

54. *A terra.*] Ἀπ' οὐρανοῦ μέχρι γῆς. Quaſi dicat: quacunque de re: ab extremo initio uſque ad ſupremum finem. Proverb. *Taubm.*

56. *Age, age nunc tu, i præ: vide ut, &c.*] Hoc loco inextricabiles ſunt abſurditates: niſi ille verſus exturbetur, To. *Jubedum, &c.* aut alius de vett. lib. illi ſubjiciatur, qui ſententiam expleat expliceteque: aut Perſonæ plane aliter ordinentur. Nam quod Toxilus ad ſe nunc puellam vocat, prorſus ineptum eſt. Lenonis enim ea poſtulatio eſt. Sed ineptius ſubdit Sagariſtio, *I ſane, &c.* puellam iis alloqui viſus, quæ procul tamen abſtiterat; adeunda ultro, ut adduceretur. *Acidal.*

Scio ego officium meum, ut quæ rogitet, vera, ut accepi, eloquar. Grut. at quæ rogitet.
To. *Virgo, hic homo probus eſt.* Vi. *credo.* To. *non diu apud hunc ſervies.*
Vi. *Ita pol ſpero; ſi parentes facient officium ſuum.*
Do. *Nolo ego te mirari, ſi nos ex te percontabimur*
Aut patriam tuam, aut parentes. Vi. *cur ego id mirer, mi homo?*
Servitus mea mihi interdixit, ne quid mirer meum
Malum. To. *Dii iſtam perdant, ita cata eſt & callida.* Lamb. *malum meum,* To. *Noli flere.* Vi. *ah!* To. *dii.*
Habet cor! quam dicit quod opu'ſt! Do. *quid nomen tibi eſt?*
To. *Nunc metuo ne peccet.* Vi. *Lucridi nomen in patria fuit.*
To. *Nomen atque omen quantivis eſt pretii. quin tu hanc emis?*
Nimis pavebam ne peccaret. expedivit. Do. *ſi te emam,*
Mihi quoque Lucridem confido fore te. To. *tu ſi hanc emeris,*
Nunquam hercle hunc menſem vortentem, credo, ſervibit tibi.
Do. *Ita velim quidem hercle.* To. *optata ut eveniant, operam addito.*
Nihil adhuc peccavit etiam. Do. *ubi tu nata es?* Vi. *ut mihi*
Mater dixit, in culina, in angulo ad lævam manum.

71. *Habet cor.*] Cordata eſt. V. N. Epid. act. 3. 3.

73. *Nomen atque omen.*] Mos religionis priſcæ: quibus magnæ curæ in his talibus initiis, homines præeſſent, aut intereſſent *bono nomine*, id eſt, è quorum nominibus captari velut augurium aliquod poſſet proſperitatis & diuturnitatis. Talia ſunt *Salvius*, *Longinus*, *Statorius*, *&c.* Mala contra, è quibus triſte aliquod, infirmum, breve: ut *Curtius*, *Minutius*, *Furius*, *Hoſtilius*, *&c.* Tale vaticinium Lenonis hujus Plautini. *Lipſ.* Facit huc elegans locus Plutarchi in Nicia; ubi notat & obſervat ex Timæo, mali ominis fuiſſe Athenienſibus, quod ὁ ἀπὸ τῆς νίκης ἔχων τοὔνομα, ipſe ſcilicet Nicias, militiæ imperator electus, munus illud abnueret. *Boxhorn.*

74. *Expedivit.*] Cura me & metu liberavit. ad ſpectatores. *Lamb.*

76. *Menſem vortentem.*] Id eſt, menſem integrum. *L.* Turn. lib. 16. 13.

79. *In culina.*] Lepos in eo, quod rogata locum nativitatis, ædium ſignet: non quidem præter interrogationem, ſed unde alter nihilo certior. *Gruter.* Innuit ſimul venuſtiſſime verum ſitum, qui fuerat in utero matris, ſitum, & locum genitalem. In genitura quippe ut mares in uteri parte dextra, ita fœmellæ ad lævam ſive ſiniſtram materni uteri collocantur, ut Medici & Anatomici obſervant. *Boxhorn.*

86. Qui

To. *Hæc erit tibi fauſta meretrix: nata eſt in calido loco,*
Ubi rerum omnium bonarum copia eſt ſæpiſſume. *Acid.* copia eſt. Tox ſcitiſſime
Tactus eſt leno, qui rogarat, ubi nata eſſet, diceret. Tactus eſt leno.
Lepide luſit. Do. *at ego patriam te rogo quæ ſit tua.*
Vi. *Quæ mihi ſit, niſi hæc ubi nunc ſum?* Do. *at ego illam quæro, quæ fuit.*
Vi. *OMNE EGO PRO NIHILO eſſe duco, quod fuit, quando fuit:*
Tanquam hominem, quando animam efflavit, quid eum quæras qui fuit?
To. *Ita me Dî bene ament, ſapienter! atque equidem miſeret tamen.*
Do. *Sed tamen, Virgo, quæ patria eſt tua? age mihi actutum expedi: quid taces?*
Vi. *Dico equidem patriam. quandoquidem hîc ſervio, hæc patria eſt mea.*
To. *Jam de iſtoc rogare omitte. non vides nolle eloqui,*
Ne ſuarum ſe miſeriarum in memoriam inducas? Do. *quid eſt?*
Captuſne eſt pater? Vi. *non captus, ſed quod habuit, id perdidit.*
To. *Hæc erit bono genere nata, nihil ſcit, niſi verum loqui.*
Do. *Quis fuit? dic nomen.* Vi. *quid illum miſerum memorem qui fuit?*
Nunc & illum Miſerum & me Miſeram æquom eſt nominarier.
Do. *Quojuſmodi is in populo habitus eſt?* Vi. *nemo quiſquam acceptior:*
Servi liberique amabant. To. *hominem miſerum prædicas,*
Cum ipſus prope perditus eſt, & benevolentis perdidit.
Do. *Emam, opinor.* To. *etiam, Opinor?* Do. *ſummo genere eſſe arbitror.*

86. *Qui fuit.*] Mortuus eſt. V. N. Cap. act. 3. 3.

To. *Divitias tu ex iſtac facies.* Do. *ita di faxint.* To. *eme modo.*
Vi. *Jam hoc tibi dico : jam actutum ecaſtor meus pater, ubi me ſciet*
Veniſſe huc, aderit hic, & me abſentem redimet. To. *quid nunc?* Do. *quid eſt?*
Do. *Audin' quid ait?* Vi. *nam, etſi res ſunt fractæ, amici ſunt tamen.*
Do. *Ne ſis plora, libera eris actutum, ſi crebro cades,*
Vin' mea eſſe? Vi. *dum quidem ne nimis diu tua ſim, volo.*
To. *Satin' ut meminit libertatis! dabit hæc tibi grandes bolos.*
Age, ſi quid agis : ego ad hunc redeo, ſequere, reduco hanc tibi.
Do. *Adoleſcens, vin' vendere iſtanc?* Sa. *magis lubet, quam perdere.*
To. *Tum tu pauca in verba confer : qui datur, tanti indica.*
Sa. *Faciam ita, ut te velle video. ut emas, habe tibi centum minis.*
Do. *Nimium'ſt.* Sa. *octoginta.* Do. *nimium'ſt.* Sa. *nummus abeſſe hinc non poteſt,*
Quod nunc dicam. Do. *quid id eſt ergo? eloquere actutum, atque indica.*

102. *Veniſſe huc.*] D. F. legit *veniſſe hic*, id eſt, venditam eſſe.

104. *Si crebro cades.*] Id eſt, ſiquidem inclinari te crebro ac muliebris patientiæ legem accipere ſuſtinueris. Quomodo & nos in Belgis Veneres iſtiuſmodi *Curto calci inſiſtere* cavillantes, lepida ſane vernaculæ vocis compoſitione; *Kort ghehielt* perhibemus, quaſi dicas, *brevicalces.* Quo enim calcaneum brevius homini, eo ad reſupinandum accommodatior. Eaſdem etiam ab eadem cauſſa, *Comitiales eſſe*, hoc eſt, caſabundas dictabant. *Douza.* Recta eſt & proba lectio, *ſi crebro cades.* Cadere puellæ & mulieres dicebantur, quæ præbent viris. Non enim niſi reſupinatæ officium hoc faciunt. Unde apud Juvenalem, *aviam reſupinat amici.* Et vulgo dicimus in noſtro Idiomate talos curtos habere mulieres, quæ crebro ac libenter cadunt. Non enim magno impulſu opus eſt, ut reſupinentur. *Salmaſ.*

106. *Grandes bolos.*] Magno hæc erit tibi emolumento. *L.*

110. *Habe tibi centum minis.*] Ita eſt in Veneta Pap. at Mſ. pr. *habe trecentis minis.* ſecunda *habe trecentum minis.* Alii, *tercentum minis.* Sed quod edidimus videtur & *Meurſio* rectum : idque inde apparet, quod Dordalo lenone nimium id eſſe dictitante, *octoginta* dicat. nam alias nimis eſſet abſurdum à trecentis ſtatim ad octoginta deſcendere. Decepti autem ſunt iſtis Toxili verbis :

— *Abi, argumentum effer huc.*
Non edepol minis trecentis cara'ſt. feciſti lucri.

Gruterus.

3. Græc.]

SA. *Tuo periculo ſexaginta hæc datur argenti minis.*
DO. *Toxile, quid ago?* TO. *di deæque te agitant irati, ſcelus,*
Qui hanc non properes deſtinare. DO. *habeto.* TO. *heu, prædatus probe!*
Abi, argentum effer huc.
Non edepol minis trecentis cara'ſt: feciſti lucri.
SA. *Heus tu, etiam pro veſtimentis huc decem accedent minæ.*
DO. *Abſcedent enim, non accedent.* TO. *tace ſis, non tu illum vides*
Quærere anſam; infectum ut faciat? abiſne, atque argentum petis?
DO. *Heus, tu ſerva iſtum.* TO. *quin tu is intro?* DO. *abeo, atque argentum affero.*

ACTUS QUARTI SCENA QUINTA.

TOXILUS, SAGARISTIO, VIRGO.

EDepol dediſti, Virgo, operam allaudabilem, Codex adjutabilem.
Probam & ſapientem & ſobriam. VI. *SI QUID BONIS BONI FIT, eſſe idem & grave & gratum ſolet.*
TO. *Audin' tu, Perſa, ubi argentum ab hoc acceperis,*
Simulato quaſi eas prorſum in navem. SA. *ne doce.*
TO. *Per angiportum rurſum te ad me recipito*
Illâc per hortum. SA. *quod futurum eſt, prædicas.*
TO. *At ne cum argento protinam permutes domum:*
Moneo te. SA. *quod te dignum'ſt, me dignum eſſe vis.*
TO. *Tace, parce voci, præda progreditur foras.*

3. GRave.] *Grave* pro pretioſo & caro accipiunt Latini. Unde *grave donum* Symmacho. ita Græci βαρὺ: ut βαρύτιμον, *Salmaſ.*

4. *Perſa.*] Sagariſtio, qui Perſam mentiris.

5. *Prorſum.*] Quaſi proverſum, recta via.

ACTUS

ACTUS QUARTI SCENA SEXTA.

DORDALUS, SAGARISTIO, TOXILUS, VIRGO.

PRobati hîc argenti ſunt ſexaginta minæ,
Duobus nummis minus eſt. SA. *quid ei nummi ſciunt?*
DO. *Cruminam hanc emere, aut facere ut remigret domum.*
SA. *Ne non ſat eſſes leno, id metuebas miſer,*
Impure, avare, ne cruminam amitteres.
TO. *Sine, quæſo: quando leno'ſt, nihil mirum facit.*
DO. *Lucro faciundo ego auſpicavi in hunc diem:*
Nihil mihi tam parvi'ſt, quin me id pigeat perdere.
Age, accipe hoc ſis. SA. *hunc in collum, niſi piget,*
Impone. DO. *vero fiat.* SA. *nunquid cæterum*
Me voltis? TO. *quid tam properas:* SA. *ita negotium'ſt,*
Mandata quæ ſunt, volo deferre epiſtolas. Al. volo pergere.
Geminum autem fratrem ſervire audivi hîc meum,
Eum ego ut requiram atque ut redimam, volo.
TO. *Atque edepol tu me commonuiſti haud male.*
Videor vidiſſe hîc forma perſimilem tui,
Eadem ſtatura. SA. *quippe qui frater ſiet.*
DO. *Sed ſcire velimus, quod tibi nomen ſiet.*
TO. *Quid attinet nos ſcire?* SA. *auſculta ergo, ut ſcias:*
Vaniloquidorus, Virginiſvendonides,
Nugipolyloquides, Argentiexterebronides,
Tedigniloquides, Nummorum expalponides:
Quodſemelarripides, Nunquampoſteaeripides.

2. QUid ei nummi.] Quare abſunt? quid facere ſciunt? *Lambin.*

3. *Cruminam.*] Ut crumenam hanc emas; aut ſi duos iſtos nummos tibi dari etiam poſtulas, crumenam mihi reddas. *Lambin.*

4. *Ne non ſat.*] Sic Terent. Phorm. act. 3. ſc. 2. —— *Eja, ne parum leno ſies.* Ὑφῶν, id eſt, vereris ne non obtineas lenonum mores: ne non reſpondeat ſatis tuo nomini tuæque turpitudini *Gruter.*

12. *Mandata.*] Forte legendum, *Mandata quæ.* Sunt enim epiſtolæ, mandata. Heſychius: ἐπιστολαὶ, ἐντολαί. ita quoque Suidas exponit. Hinc putem, *cum mandatis mittere*, eſſe cum epiſtolis, in quibus mandata perſcripta, mittere. *Colerus.*

21. *Nugipolyloquidas.*] Mſſ. Camerarii habent, *Nugipiloquides.* Ea veſtigia ſequutus malim ſcribere; *Nugepililoquides*; vocabulo facto à *nugæ, pilus* & *loquor.* *Pili non facere* quid Latinis ſignificet, nemo neſcit. *Pilus*, res nihili. *Boxh.*

22. *Tedigniloquides.*] Ficta nomina Ariſtophanis more & Græcorum: pro

ſe

Do. *Heu hercle nomen multis modis ſcriptum'ſt tuum.*
Sa. *Ita ſunt Perſarum mores, longa nomina*
Contortiplicata habemus. nunquid cæterum
Voltis? Do. *vale.* Sa. *& vos: nam animus in navi'ſt meus.*
Do. *Cras ires potius, hodie hic cœnares. Vale.*

re præſenti tamen ſententiam præferre debent: itaque altero verſu legerim, *Techniloquides*, quaſi qui loquitur technas. *Lipſius.*

ACTUS QUARTI SCENA SEPTIMA.

TOXILUS, DORDALUS, SATURIO, VIRGO.

Poſtquam illic abiit, dicere hic quidvis licet.
Næ hic tibi dies illuxit lucrificabilis!
Nam non emiſti hanc, verum feciſti lucri.
Do. *Ille quidem jam ſcit, quid negotii geſſerit,*
Qui mihi furtivam meo periclo vendidit.
Argentum accepit, abiit. quid ego nunc ſcio
An jam aſſeratur hæc manu? quo illum ſequar?
In Perſas? nugas. To. *credidi gratum fore*
Beneficium meum apud te. Do. *immo equidem gratiam*
Tibi, Toxile, habeo: nam ſenſi te ſedulo
Mihi dare bonam operam. To. *tibin' ego? immo ſervii.* *Acid. tibin' ego? Do. immo ſerio.*
Do. *Attat oblitus ſum intus dudum edicere*
Quæ volui edicta, aſſerva hanc. To. *ſalva'ſt hæc quidem.*
Vi. *Pater nunc ceſſat.* To. *quid ſi admoneam?* Vi. *tempus eſt.*
To. *Heus, Saturio, exi. nunc eſt illa occaſio*
Inimicum ulciſci. Sa. *ecce me. nunquid moror?*
To. *Age, illuc abſcede procul è conſpectu.* Sa. *tace.*
To. *Ubi cum lenone me videbis colloqui,*
Tum turbam facito. Sa. *dictum ſapienti ſat eſt.*

ACTUS QUARTI SCENA OCTAVA.

DORDALUS, TOXILUS.

TRanſcidi lorîs omneis adveniens domi,
Ita mihi ſuppellex ſqualet, atque ædes meæ.
To. *Redis tu tandem?* Do. *redeo.* To. *næ ego hodie tibi*
Bonam vitam feci. Do. *fateor habere gratiam.*
To. *Num quippiam aliud me vis?* Do. *ut bene ſit tibi.*
To. *Pol iſtuc quidem jam ego omne uſurpabo domi:*
Nam jam inclinabo me cum liberta tua.

4. B*Onam vitam.*] Lambin. corrigit, *Bona multa feci.* Sed nihil neceſſe eſt hinc ejicere propriam & elegantem formulam; *Bonam vitam facere:* cum ſignificare vellent, in voluptatem & gaudium ſe opera alicujus conjectos. Caſin. 4. 4. *Venus multipotens bonam vitam mihi dediſti.* J. Gul.

7. *Jam inclinabo me.*] Fruſtra hic notant lenonum genus, ſalaciſſimum fuiſſe: non hæc dicit leno, ſed Toxilus, qui ab lenone amores ſuos redemerat. Fruſtra *inclinabo* hic detorquent in ſenſum turpem: nihil eſt enim aliud quam accumbam: id quod paullo poſt faciunt. *Gronovius.*

ACTUS QUARTI SCENA NONA.

SATURIO, DORDALUS, VIRGO.

NIſi ego illunc hominem perdo! Do. *perii!* Sa. *atque optume*
Eccum ipſum ante ædes. Vi. *ſalve multum, mi pater.*
Sa. *Salve, mea gnata.* Do. *hei, Perſa me peſſundedit.*
Vi. *Pater hic meus eſt.* Do. *hem! quid? Pater? perii oppido!*
Quid ego igitur ceſſo infelix lamentarier
Minas ſexaginta? Sa. *ego pol te faciam, ſcelus,*
Te quoque etiam ipſum ut lamenteris. Do. *occidi!*
Sa. *Age, ambula in jus, leno.* Do. *quid me in jus vocas?*
Sa. *Illî apud Prætorem dicam: ſed ego in jus voco.*
Do. *Nonne atteſtaris?* Sa. *tuan' ego cauſſa, carnufex,*
Quoiquam mortali libero aureis atteram?

9. I*Llî apud prætorem.*] Si reus non latitaret, ſed agendi ſecum Actori faceret poteſtatem, ſolebat poſtulationum die in jus ſequi adverſarium. cumque citatus reſpondiſſet, ſtatim Actor cauſam dicebat, ſuamque reo, ſedente pro tribunali Prætore, actionem edebat. Antequam autem in jus ventum eſſet, reo actionem edere Actorem olim cogi non ſolere, ex hoc Plauti loco probari poteſt. *Ravard.*

Qui hîc commercaris cives homines liberos.
DO. *Sine dicam.* SA. *nolo.* DO. *audi.* SA. *ſum ſurdus, ambula.*
Sequere hac, ſceleſta feles virginaria.
Sequere hac, mea nata, me uſque ad Prætorem. VI. *ſequor.*

10. *Tun' ego cauſſa.*] Homines enim infames, & inteſtabiles, ut fures aut lenones, ſine anteſtatione, injecta manu inviros in jus trahere licebat. *Douz.* V. N. Curc. act. 5. 3. 177.

14. *Sceleſta felles virginaria.*] Perſonas ita diſting. *Sequere hâc.* DO. *ſceleſta felles virginaria.* ſic apud Auſon. Ep. 69. *felles pullaria* eſt, *ſubulo* Lucillii, à rapiendis pueris ſive pullis.

Quis Marcus? Felles nuper pullaria dictus,
Corrupit totum qui puerile ſecus.

Sic Rud. 3. 4. *felles virginales* appellat lenones: tracto convicio à rapacitate ejus animalis. *Lipſius.*

ACTUS QUINTI SCENA PRIMA.

TOXILUS, SAGARISTIO, LEMNISELENE.

Hoſtibus victis, civibus ſalvis, re placida, pacibus perfectis,
Bello extincto, re bene geſta, integro exercitu & præſidiis,
Cum bene nos, Juppiter, juviſti, dîque alii omnes cœlipotentes,
Ea vobis grates habeo, atque ago: quia probe ſum ultus meum inimicum.
Nunc ob eam rem inter participes dividam prædam & participabo.
Ite foras: hîc volo ante oſtium & januam meos participes bene accipere.
Statuite hîc lectulos, ponite hîc quæ aſſolent. hîc ſtatui volo primum
Aquilam mihi: unde ego omnes hilaros, lubentes, lætificantes faciam ut fiant,

1. P*acibus perfectis.*] Conditionibus pacis tranſactis. Nonius: *Paces, plural. numero nove poſitum.* Varro, *conſtituere paces.*

4. *Ea.*] Ob ea, ob eam cauſſam. *L.*

7. *Statuite hic.*] Servilis convivii deſcriptio. Huc pertinet locus Aſinar. act. 5. 1. & 2. *Aſſolent.*] Flores, corollas, panem, obſonia, vinum, &c. *Lambinus.*

8. *Aquilam.*] Aquam duplicem initio ſtatim poni mos erat, Calidam, Frigidam. Faceta autem alluſio Comici ſervi, quaſi ad *Aquilam* etiam *militarem.* Lipſius. *Unde ego omnes hilaros.*] Lepidiſſimi verſus; ſed perobſcurus hic eſt, ob inſolentiam formulæ, *faciam hilaros ut fiant*; elegantis tamen, & in uno Plauto locis ſexcentis obviæ, Accuſandi caſu pro Nominandi poſito. Porro, *lubentes*, convivii verbum proprium eſt, cum fronte jam exporrecta jocandi & ſeſe exhilarandi cuique libido eſt. Ter. Adelph.

Quorum opera hæc mihi facilia factu facta ſunt, quæ volui effieri.

Nam IMPROBUS eſt homo, qui beneficium ſcit ſumere & reddere neſcit. Ms. alt. ſcit accipere.

LE. *Toxile mi, cur ego ſine te ſum? cur autem tu ſine me es?* TO. *agedum ergo,*

Accede, mea, ad me, atque amplectere ſis. LE. *ego vero. oh, nihil magis dulce'ſt!*

Sed, amabo, oculus meus, quin lectis nos actutum commendamus?

TO. *Omnia quæ tu vis, ea cupio.* LE. *mutua ſiunt à me.* TO. *age, age, age, ergo,*

Tu Sagaraſtio, accumbe in ſummo. SA. *ego nihil moror: cedo parem quem pepegi.*

TO. *Temperi.* SA. *mihi iſtuc temperi, ſero'ſt.* TO. *hoc age accumbe: hunc diem ſuavem*

Meum natalem agitemus amœnum: date aquam manibus: apponite menſam.

Do hanc tibi florentem florenti: tu hic eris dictatrix nobis. age, puere,

Hilarem ac lubentem fac te in nati nuptiis.

Sententia eſt: Jubet Toxilus lectulos ſtatui, cyathos, vinum, cætera quæ aſſolent, imprimis caldam temperando vino adponi: ut lubentia & hilaritate impleat omnes, quorum opera fallaciæ ex ſententia ſucceſſerint. *J. Gul.*

15. *Cedo parem.*] Quicquid alii dicant, aut mutent, placet quod Lambinus repoſuit; *cedo partem, quam pepegi.* Cedo, id, quod ex pacto mihi debes. *Boxhorn.* *Ego nihil moror.*] Hinc manifeſto dilucet ſummi lecti ordinem in diſcubitu honoratiorem habitum antiquitus, quoties non niſi biclinium, ut hic, ſtratum erat. His patratis, reliquum erat, ut menſa ante utrumque lectum collocaretur: id quod mox fieri imperat Toxilus. Quæ eadem poſt cibum ſumptum rurſus removebatur. Argumento eſt Maronianum illud:

Poſtquam epulis exempta fames, menſæque remotæ. Douza.

18. *Florentem, &c.*] Errat hic Lambinus. De *corolla* enim *flores*, non de puella Sagariſtioni oblata à Toxilo intelligendum. *Gruterus.* Ex illo, *do hanc tibi, &c.* probo, Magiſtros interdum ſola corollæ impoſitione dictos eſſe. Qui enim leges bibendi præſcribebant, *Magiſter* vulgo dicebatur: Varroni etiam *Modimperator*: Horatio *Arbiter*: Plauto *Dictator*. Græc. συμποσίαρχος, βασιλεὺς, στρατηγός. qua poſtrema voce & noſter uſus eſt, Sticho act. 5. ſc. 4. Hæc autem *Magiſteria* (ut Cicero vocat) ſeu *Regna vini* (ut Hor.) ſortiebantur & eligebant talis, in omni convivio. Et quanquam talorum jactus varii erant, *Venus, Canis, Senio, Chius*; tamen proprius fuit Magiſtro creando jactus Veneris: qui enim primus è convivis hanc jecerat, is *Magiſter*. Horat.

— *Quem*

A ſummo ſeptenis cyathis committe hos ludos. move manus; propera.

Pægnium, tarde cyathos mihi das, cedo ſane. Bene mihi, bene vobis, bene amicæ meæ.

Optatus hic mihi dies datus hodie'ſt ab dis, quia te licet liberam me amplecti. Douz. *delis*, me.

LE. *Tua factum opera* BENE *omnibus nobis, hoc mea manus tua poculum donat,*

Ut amantem amanti decet. TO. *cedo.* LE. *accipe.*

TO. *Bene ei qui invidet mihi,* *Acid.* qui non invidet mihi.

Et ei qui hoc gaudio gaudet.

— *Quem Venus arbitrum*
Dicet bibendi. —

Lipſius.

19. *Summo.*] V. N. Aſin. act. 5. ſc. 2. ✝ſ. 41. *Septenis cyathis committe.*] Non ad gymnicos ludos Plautus vetuſti moris non ignarus alluſit, ſed ad curules: quorum curſum olim apud Græcos non ſeptimo, ſed duodecimo ſpacio finitum, ex Pindaro ejuſque Scholiaſte; apud Romanos autem ſeptimo, paſſim docemur. *Faber.* *Committe hos.*] A metaphora ludorum Circenſium; qui dicuntur *committi*, cum factiones quadrigarum è carceribus emittuntur. ſic Varro: *Dominus maturo oxo cœnam committit.* Cicer. 3. de Fin. *Heri ludis commiſſis ex urbe profectus.* Nonius: *Committit*, id eſt, incipit. *Scaliger.*

ACTUS QUINTI SCENA SECUNDA.

DORDALUS, SAGARISTIO, LEMNISELENE, PÆGNIUM.

QUI *ſunt, qui erunt, quique fuerunt, quique futuri ſunt poſthac,*

Solus ego omnibus antideo facile, miſerrumus hominum ut vivam.

Perii, interii! peſſumus hic mihi dies hodie illuxit! corruptor

Ita me Toxilus perfabricavit, itaque meam rem divexavit.

Vehiculum argenti miſer ejeci, amiſi: neque quamobrem ejeci, habeo.

4. PErfabricavit.] Fabricis & dolis planiſſime perdidit. *Lamb.*

5. *Amiſi, &c.*] Mihi videtur ſcriptum fuiſſe, *verriculum argenti ejeci.* ut ſit idem, quod, *Aureo hamo piſcatus ſum.* (quod Proverb. ſeculo Auguſti poſtea celebratum eſt.) Hoc enim vult: Magnum argentum profudi, ſperans id mihi lucro futurum. nunc & pecuniam amiſi & id quod captabam. Quod *Acidalius* ad illud trahit, *Plauſtrum perculi*, vix quadrat. *Plauſtrum percellere* concinnius dicitur, quam *Plauſtrum ejicere.* *Ejicere* proprie dicitur de retibus piſcatorum.

Quî illum Perſam, atque omnes Perſas, atque etiam omnes perſonas
Male dî omnes perdant! ita miſer! Toxilus *hæc* mihi concivit. Piſ. ita miſera Toxilus hæc.
Quia ei fidem non habui argenti, eo mihi eas machinas molitu'ſt:
Quem pol ego ut non in cruciatum, atque in compedîs cogam, ſi vivam,
Siquidem huc unquam herus redierit ejus, quod ſpero. ſed quid ego aſpicio?
Hoc vide, quæ hæc fabula eſt? pol hîc quidem potant: aggrediar. ô bone vir
Salveto, & tu bona liberta. To. *Dordalus hic quidem eſt.* Sa. *quin jube adire.*
To. *Adi, ſi libet. agite, applaudamus. Dordale, homo lepidiſſume, ſalve.*
Locus hic tuus eſt, huc accumbe. ferte aquam pedibus. præben' tu puere?
Do. *Ne ſis me uno digito attigeris, ne te ad terram, ſcelus, affligam.*
Pu. *At tibi ego hoc continuo cyatho oculum excutiam tuum.*
Do. *Quid ais, crux, ſtimulorum tritor? quomodo me hodie vorſaviſti!*
Ut me in tricas conjeciſti! quomodo de Perſa manus mihi addita'ſt!

Quo etiam pertinebit illud: *neque, quamobrem ejeci, habeo.* Nec tam facile τὸ *amiſi* patitur ſe extrudi. Si autem me ſequeris, conſtant omnia. *Ejeci verriculum argenti,* id eſt, aureo hamo piſcatus ſum. *Amiſi* hamum, ut contingit nonnunquam piſcatoribus. *nec quamobrem ejeci, habeo,* id eſt, piſcis. quem captabam, evaſit: non ſum nactus quod petebam. Hoc proprie eſt, *aureo hamo piſcari.* Judicent eruditi. *Piſtoris.*

9. *Quem pol, &c.*] Oratio non eſt integra, ut quæ irati ſit hominis, aut rei novæ ſpectaculo commoti. *Lambin.*

11. *Fabula eſt?*] *Fabula* rem etiam geſtam notat. *Gruter.*

14. *Ferte aquam pedibus.*] Ridet lenonem: itaque dicit, *pedibus*; non, *manibus.* Lambinus. Lotio non ſolum Judæis, ſed & Gentibus ipſis uſitata. Quia enim in lectis diſcumbentes epulabantur, propterea prius depoſitis ſoleis lavabant: ne ſcilicet pulveroſis pedibus ſtrata inquinarent. *Scalig.*

17. *Vorſaviſti.*] *Verſare,* eſt idem fere quod vexare; hoc eſt, aliquem habere exercitum excruciatumque. V. N. Bacchid. 4. 5. 6.

18. *Ut me in tricas conjeciſti!*] *Tricæ* proprie pili; quia viles & nullius pretii, inde res ejuſmodi iſto nomine inſignitæ. Porro & funes vinculaque, ac tranſlate omnia

To. *Jurgium hinc auferas, ſi ſapias.* Do. *at bona liberta, hæc ſciviſti,*
Et me celaviſti? Le. *STULTITIA'ST, quoi bene eſſe licet, eum pravorti*
Litibus. poſterius iſtæc te magis par agere'ſt. Do. *uritur cor mihi.*
To. *Da illi cantharum: extingue ignem, ſi cor uritur, caput ne ardeſcat.*
Do. *Ludos me facitis, intellego.* To. *vin' cinædum novom tibi dari, Pægnium?*
Quin elude, ut ſoles, quando liber locu'ſt hic.
Hui, babæ! baſilice te intuliſti & facete.
Pæ. *Decet me facetum eſſe: & hunc irridere*
Lenonem lubido'ſt quando dignu'ſt.
To. *Perge ut cœperas.* Pæ. *hoc, leno, tibi.* Acid. hem, leno, tibi.
Do. *Perii, perculit me prope.* Pæ. *hem, ſerva rurſum.*
Do. *Delude ut lubet, herus dum hinc abeſt.*
Pæ. *Viden', ut tuis dictis pareo?*
Sed quin tu meis contra item dictis ſervis,
Atque hoc quod tibi ſuadeo, facis? Do. *quid eſt id?*
Pæ. *Reſtim tu tibi cape craſſam, ac ſuſpende te.*
Do. *Cave ſis me attingas: ne tibi hoc ſcipione*
Malum magnum dem. Pæ. *utere, te condono.*
To. *Jam jam, Pægnium, da pauſam* ***
Do. *Ego pol vos eradicabo.* Pæ. *at te ille, qui ſupra nos habitat,*

omnia impedimenta ita appellabantur: unde *intricare, extricare.* Non alia ratione uſurpat hic Plautus. *Meurſ.* *Manus eſt adita.*] Opinor *adire manum*, pro callide fruſtrari, ſumptum eſſe ab re athletica, in qua manum adire artis forſan præcipuæ fuerit & induſtriæ callidioris, ad adverſarium occupandum. *Acidal.*

20. *Prævorti Litibus.*] Id eſt, potius lites ſequi, ut loquitur Terent. vide & Plin. lib. 7. cap. 32. *Poſterius*, ſcil. lites ſequi.

23. *Ludos me facitis.*] *Illudere, ludificari, ludibrio habere*, ſæpe turpitudinis & obſcœnitatis ſignificationem habere: ut apud Græcos, ὑβρίζειν, ἐμπαίζειν, καταπαίζειν. Suet. in Tib. *Fœminarum capitibus illudere ſolitus.* Ter. Hecyra: — *Eam ludibrio habere.* Ad quod Donatus: *Honeſto verbo & pleno pudoris uſus eſt: & nove, pro vitiari.* Muret.

36. *Te condono.*] Tibi permitto, ut iſto ſcipione me feſias. Ridicule ita Lambinus. Tu dè *Magno malo* intelliges: quod cum Dordalus puero ſe daturum minaretur; ille recuſat, eoque munere ipſum condonat, ut ſibi fruatur. *Acidalius.*

37. *Da pauſam.*] Id eſt, quietem, finem. Ita *Pauſare*, Trin. act. 1. 2.

Qui tibi male volt, maleque faciet. non hi dicunt, verum ego.
To. *Age circumfer mulſum: bibere da uſque plenis cantharis.*
Jamdiu factum eſt poſtquam bibimus: nimis diu ſicci ſumus.
Do. *Dî faciant, ut id bibatis, quod vos nunquam tranſeat.*
Pæ. *Nequeo, leno, quin tibi ſaltem ſtaticulum* dem, *olim quem Hegea*
Faciebat. vide vero, ſi tibi ſatis placet. Sa. *me quoque volo*
Reddere, Diodorus quem olim faciebat in Ionia.
Do. *Malum ego vobis dabo, niſi abitis.* Sa. *etiam muttis impudens?*
Jam ego tibi, ſi me irritaßis, Perſam adducam denuo.
Do. *Jam taceo hercle. atque tu Perſa es, qui me uſque admutilaviſti ad cutem.*
To. *Tace ſtulte: hic ejus geminus eſt frater.* Do. *hiccine'ſt?* To. *ac geminiſſumus.*
Do. *Dî Deæque & te, & geminum fratrem excrucient.* Sa. *qui te perdidit:*
Nam ego nihil merui. Do. *at enim, quod ille meruit, tibi id obſit volo.*
To. *Agite, ſultis, hunc ludificemus, niſi non dignu'ſt.* Sa. *non opu'ſt.*
Le. *At me haud par eſt.* To. *eo credo, quia non inconciliavit, cum te emo.*

40. *Circumfer.*] *Circumferre potionem*, idem, quod in orbem præbere à ſummo. *Lipſius.*

42. *Quód vos nunquam.*] Venenum interpretatur Douza. Ei obloquuntur nullam eſſe cauſam, cur ſic accipiamus: veneni nullam fieri mentionem. Quaſi non innumera, quorum nulla fit mentio intelligendo accipiantur. Volunt ſimpliciter eſſe, quod ἐξερεῖν ſive excernere non poſſitis, ut ilia quaſi rumpantur. At quid eſt illud? aut venenum utique, aut pro veneno, vel eundem eventum habens quem venenum, ſive vi ſua, ſive ob aliam infirmitatem corporis. Itaque pugnare non debebant, ſed ſua jungere, ne ambo anguſte nimis locuti viderentur. Bibatis, cujus fœces priuſquam exornatis, pereatis. hoc eſt, quod ſit aut venenum aut pro veneno. *Gronovius.*

43. *Staticulum.*] *Staticuli* ſunt ſaltationes ſtatariæ quædam non proinde motoriæ: (Macrob. ex Catone, l. 3. 14.) quales erant in eo Chori genere, quod στάσιμον à Græcis vocatur. vel *Staticuli* à parte ſaltationis dicuntur, in qua *ſtatur*. Turneb. V. N. Sticho extrema. *Hegea* ille & *Diodorus* noti erant eo tempore ſaltatores, de quibus nihil legi niſi hic. *Salmaſ.*

45. *In Ionia.*] Vide Notas Sticho 5. 7.

53. *Quia non inconciliavit.*] Iterum Ironia eſt. Eo, credo, non debes eum ludi-

Le. *Attamen.* To. *non tamen : cave ergo ſis malo, & ſequere me.*
Te mihi dicto audientem eſſe addecet. nam hercle abſque me
Foret & meo præſidio, hic faceret te proſtibilem propediem.
Sed ITA PARS LIBERTINORUM *eſt, niſi patrono qui adverſatus eſt,*
Nec ſatis liber ſibi videtur, nec ſatis frugi, nec ſatis honeſtus :
Ni id efficit, ni ei male dixit, ni grato ingratus repertus eſt. *Tiſ.*Ni illi efficit.
Le. *Pol benefacta tua me hortantur, tuo ut imperio paream.*
To. *Ego ſum tibi patronus plane, qui huic pro te argentum dedi.*
Pro hiſce hunc volo ludificari. Le. *meo ego in loco ſedulo curabo.*
Do. *Certo illi homines mihi neſcio quid mali conſulunt, quod faciant.* Sa. *heus vos.*
To. *Quid ais ?* Sa. *hiccine Dordalus eſt leno,*
qui hic liberas virgines ? *Mſ. alt.* qui hic liberas virgines mercatur ?
Hiccine eſt qui fuit quondam fortis ? Do. *quæ hæc res eſt ? hei, colaphum icit.* *Taubmann.* κολαφίζει.
Malum vobis dabo. To. *at tibi nos dedimus, dabimuſque etiam.*
Do. *hei nates pervellit.*
Pæ. *Licet : diu ſæpe ſunt expuncta.* Do. *loquere tu etiam, fruſtum pueri ?*
Le. *Patrone, i intro, amabo, ad cœnam.* Do. *mea ignavia, tu nunc me irrides ?*

ludificare, quia de te bene meritus eſt; & quia, cum te emebam, non mihi adverſatus eſt ſcilicet. *Lambinus.* V. N. Trin. 1. 2.

54. *Attamen.* To. *non tamen ; cave.*] Sermo Lemniſel. interrumpitur. Non oggere mihi, inquit, tuum *Attamen*, ac mitte de priore hero, maloque cave, quam nunc meam meo dicto decet eſſe audientem. *Acidal.*

56. *Proſtibilem.*] V. N. Sticho 5. 6.

57. *Libertinorum.*] Pulcre expreſſit libertinorum mores : ut & Perſius Sat. 5. ubi vide Caſaub. pag. 413.

66. Do. *Hei nates pervellit.*] Non videtur hunc locum intellexiſſe Lambinus : in quo manifeſto ad Athenienſium παρατιλμὸν reſpectum eſt. de quo Suidas, & Ariſtophan. Pluto act. 1. ſcen. 2. ὁ δ' ἁλοὺς γε μοιχὸς διὰ σέ πως παρατέτιλται). *Meurſius.*

68. *Mea ignavia.*] Male hæc vulgo diſtinguuntur. Lege; *Mea ignavia tu nunc me irrides.* Per meam ignaviam & ſimplicitatem, dum me eludi paſſus ſum, factum eſt, ut jam me irrideas, ut me deridendi materia & occaſio tibi ſit oblata. *Boxhorn.*

LE. *Quiane te voco, bene ut tibi ſit?* DO. *nolo mihi bene eſſe.* LE. *ne ſit.*
TO. *Quid igitur, ſexcenti nummi quid agunt? quas turbas danunt!*
DO. *Male diſperii! ſciunt referre probe inimico gratiam.*
TO. *Satis ſumpſimus ſupplicii jam.* DO. *fateor, manus vobis do.* TO. *& poſt dabis*
Sub furcis. abi intro. SA. *in crucem.* DO. *an me hîc parum exercitum*
Hiſce me habent? TO. *conveniſſe te Toxilum memineris.*
Spectatores, bene valete: leno periit. Plaudite.

72. *Manus vobis do.*] *Dare manus*, eſt cedere, & fateri ſe inferiorem. Lucret. 2.

— Si tibi vera videtur,
Dede manus; aut ſi falſa eſt, accingere contra.

Utitur eo Cæſar, Cicero, Virgilius, alii. Hanc locutionem natam putem ab iis, qui manus afferunt vinciendas victoribus. Alii, à geſtu ſupplicantum. *Eraſm.*

75. *Plaudite.*] Mſſ. Camer. *Plaudite pantio.* Nos emendandum putamus; *Plaudite penſio.* Eſt autem *penſius* vox proba; Gloſſarium, quid ſignificet, explicat: *Penſius*, ἀνταναγογός. Quare vero Toxilus iſtud nomen ſibi ipſe imponat, & quam vere, tota nos docet Fabula. *Pretium.* Quod ſub finem Comœdiæ legitur in Mſſ. Camerarii, *plaudite pantio*, quid ſit, neſcio. Et illud *pantio* extra verſus menſuram excurrit. Alii divinent, qui poſſunt hariolari. *Salmaſ.*

FINIS PERSÆ.

RUDENS.

DRAMATIS PERSONÆ.

ARCTURUS, *Prologus.*
SCEPARNIO, *ſervus.*
PLEUSIDIPPUS, *adoleſcens.*
DÆMONES, *ſenex.*
PALÆSTRA, AMPELISCA, *mulieres.*
SACERDOS, *anus.*
PISCATORES.
TRACHALIO, *ſervus.*
LABRAX, *leno.*
CHARMIDES, *paraſitus.*
LORARII.
GRIPUS, *piſcator.*

ARGUMENTUM, ut quibuſdam videtur, PRISCIANI.

R *Eti piſcator de mari extraxit vidulum,*
U *bi erant herilis filiæ crepundia,*
D *ominum ad lenonem quæ ſurrepta venerat.*
E *a in clientelam ſuipte imprudens patris*
N *aufragio ejecta devenit: cognoſcitur,*
S *uoque amico Pleuſidippo jungitur.*

ALIUD ARGUMENTUM CAMERARII.

NOmen Fabulæ ex re inditum. Introducitur enim piſcator, qui in mari cepiſſet vidulum. Funes autem nauticos atque omnino grandiores, rudentes dixere, ſive à ſtrepitu, ſeu aliunde. ARGUMENTUM tale eſt. Amiſerat parvulam filiam civis quidam Athenienſis, ea venierat Lenoni Cyrenenſi. Pater hujus injuriis civium ſuorum ad inopiam redactus, Athenis ſeſe Cyrenas contulit. Puellam Atticam amat adoleſcens, & redimere vult: ſed Leno ſpe majoris lucri clanculum in Siciliam avehere illam parat. Navi autem fracta, hæc & altera quædam conſerva ipſius, ad littus Cyrenaicum in ſcapha referuntur: & Leno rejicitur fluctibus: omnibus, quæ ſecum auferre voluerat, bonis amiſſis. Repertas autem puellas ad fanum Veneris abducere vult. Quibus ſenex ille Atticus opem fert, ignarus adeſſe filiam ſuam. Supervenit adoleſcens, Lenonem in jus rapit. Senex filiam cognoſcit de crepundiis inditis in vidulum, quem ſervus ſenis illius de mari extraxerat captum reti. Tum proſpera contingunt omnibus omnia. Uxorem ducit puellam amatam adoleſcens: Lenoni pecunia redditur: & piſcatori conciliatur libertas.

* ARCTURUS,

PROLOGUS.

QUI gentes omnes, mariaque & terras movet,
Ejus ſum civis civitate cœlitum.
Ita ſum, ut videtis, ſplendens ſtella candida,
Signum quod ſemper tempore exoritur ſuo,
Hic atque in cœlo. nomen Arcturo eſt mihi.
Noctu ſum in cœlo clarus, atque inter deos:
Inter mortales ambulo interdius.
Et alia ſigna de cœlo ad terram accidunt. Dous. occidunt.
Qui eſt imperator divûm atque hominum Juppiter,
Is nos per gentîs alium alia diſparat, Lamb. alium in alia.
Hominum quî facta, mores, pietatem & fidem
Noſcamus: ut quemque adjuvet opulentia:
Qui falſas lites falſis teſtimoniis
Petunt: quique in jure abjurant pecuniam:
Eorum referimus nomina exſcripta ad Jovem.
COTIDIE ILLE ſcit, quis hîc quærat malum.
Qui hîc litem adipiſci poſtulant perjurio,
Mali res falſas qui impetrant apud judicem:
ITERUM ILLE EAM rem judicatam judicat,

* ARcturus proprie dicitur ad femur ſeu coxam Bootæ, quem & ἀρκτοφύλακα nominant. ſtella clara, tempeſtatem ciens occaſu ſuo, qui eſt autumnalis. Eſt & hiemalis veſpertinus. *Cam.*

4. *Tempore ſuo.*] Diebus XI. ante æquinoctium autumnale. ſic quidam; verum ego ſimpliciter intellego de tali ortu, quo per vices nunc in cœlo, nunc in terra adſit. *Acid.*

8. *Ad terram accidunt.*] Dicit: alia etiam Signa idem munus habere, ut noctu quidem in cœlo luceant, interdiu autem in terra obambulent, & facta hominum annotent, &c. alludit ſcilicet ad opinionem communem, qua obtinet, cæteros Deos de die cœlum fere tenere, de nocte vero verſari in terris. ergo quidquid die noctuque fit in orbe univerſo à mortalibus, minime latet cœleſtes. quare ſi qui ſuam non reverentur conſcientiam, & vereantur ſaltem tot teſtes Deos. *Taubm.*

12. *Ut quemque adjuvet opulentia.*] Quare hic *Opulentia* nomen ſit deæ opes largientis, cauſam nullus video. Qua ratione ad quemque veniant divitiæ, quibus juvantur homines. *Gronovius.*

14. *In jure abjurant.*] Apud Prætorem cum perjurio inficiantur. Curc. *qui abjurant, ſi quid creditum eſt.* Lamb.

20. Me

Majore multa multat, quam litem auferunt.
Bonos in aliis tabulis exſcriptos habet.
Atque hoc SCELESTI *in animum inducunt ſuum,*
Jovem ſe placare poſſe donis, hoſtiis:
Et operam & ſumptum perduunt: id eo fit, quia
NIHIL EI ACCEPTUM *eſt à perjuris ſupplicii.*
FACILIUS, SI QUI *pius eſt, à dîs ſupplicans,*
Quam qui ſceleſtus eſt, inveniet veniam ſibi.
ICCIRCO MONEO VOS EGO *hæc, qui eſtis boni,*
Quique ætatem agitis cum pietate & cum fide,
Retinete porro: poſt factum ut lætemini.
Nunc, huc qua cauſſa veni, argumentum eloquar.
Primum dum huic eſſe nomen urbi Diphilus
Cyrenas voluit. illîc habitat Dæmones
In agro atque villa proxuma propter mare;
Senex, qui huc Athenis exul venit, haud malus.
Neque is adeo propter malitiam patria caret:
Sed, dum alios ſervat, ſe impedivit interim.
Rem bene paratam comitate perdidit.
Huic filiola virgo periit parvola,

20. *Majore multa.*] Juppiter rem ab improbo judice contra leges & jusjurandum judicatam, iterum judicat & ſententiam latam corrigit: & eos, qui vicerunt, majore multa multat, quam ſit ea utilitas, quam ex lite eis condonata conſequantur. *Lambin.*

21. *Tabulis.*] Alluditur ad *diphteram*, in qua Juppiter omnium mortalium acta deſcribere fingitur à Poëtis. *Taubm.*

23. *Donis, hoſtiis.*] Donatus Eunuch. act. 5. ſc. ult. *Donum Deorum eſt: Præmium virorum fortium: Munus hominum.* Et conjunctio illa copulativa elegantiæ vel energiæ cauſſa: cum hic tum alibi ſæpiſſime prætermiſſa eſt. *Douza.* Mſſ. Palatini habent *omnibus oſtiis.* Quare hæc legenda & diſtinguenda puto hoc modo, *Sceleſti illi in animum inducunt ſuum, Jovem ſe placare poſſe; omnibus hoſtiis Et operam & ſumptum perduunt.* Sententia ita eſt aperta, ut explicationem non requirat. *Boxhorn.* Non ambo Mſſ. Palatini, ſed alter tantum: cui tamen accedit Academicus. At τὸ *illi* nec hic & neuter Pall. habent. *Gronovius.*

25. *Supplicii.*] *Supplicia*, pro precibus & ſupplicationibus, pro hoſtiis & ſacrificiis, ſæpe capiuntur. Salluſt. *In ſuppliciis deorum magnifici, domi parci, in amicos fideles erant.* Taubm.

36. *Malitiam.*] Videtur hic *malitiam* accipere, pro ea quam Græce *κακίαν* appellant. *Lamb.*

38. *Comitate.*] Dubitat Gruterus, an velit auctor, vel ſua perdidiſſe; dum aliis ſubvenit fidejuſſor, aut benefactor: vel eadem illa prodegiſſe inter ſcorta & paraſitos. Cæterum prius illud modo velle Plautum, ex ſequentibus ſatis eſt manifeſtum. Neque *comitatis* vocabulo aliud ſignificatur. *Boxhorn.*

Eam de prædone vir mercatur peſſumus,
Is eam huc Cyrenas leno advexit virginem.
Adoleſcens quidam civis hujus Atticus
Eam vidit ire è ludo fidicino domum. Mſ. è ludo fidicino.
Amare occœpit: ad lenonem devenit,
Minis triginta ſibi puellam deſtinat,
Datque arrhabonem, & jurejurando alligat.
Is leno, ut ſe æquum eſt, flocci non fecit fidem:
Neque, quod juratus, adoleſcenti dixerat.
Ei erat hoſpes, par illius, Siculus, ſenex
Sceleſtus, Agrigentinus, urbis proditor:
Is illius laudare inſit formam Virginis.
Et aliarum itidem, quæ ejus erant mulierculæ.
Inſit lenoni ſuadere, ut ſecum ſimul
Eat in Siciliam: ibi eſſe homines voluptarios
Dicit: poteſſe ibi fieri eum divitem:
Ibi eſſe quæſtum maxumum meretricibus.
Perſuadet. navis clanculum conducitur.
Quicquid erat, noctu in navem comportat domo
Leno: adoleſcenti, qui puellam ab eo emerat,
Ait ſeſe Veneri velle votum ſolvere.
Id hîc eſt fanum Veneris, & eo ad prandium
Vocavit adoleſcentem huc. ipſe hinc ilico
Conſcendit navem, avehit meretriculas.
Adoleſcenti alii narrant, ut res geſta ſit:
Lenonem abiviſſe. ad portum adoleſcens venit:
Illorum navis longe in altum abſceſſerat.
Ego, quoniam video virginem aſportarier,

43. *Ludo fidicino.*] Ubi fidibus canere diſcitur. *Ludus fidicinus*, ut Cic. *Modi tibicini*, in Oratore. *Camer.*

45. *Puellam deſtinat.*] *Deſtinatum* tripliciter dici poteſt, *Corde, Ore, Opere.* Et deſtinationem, ipſo opere, idem eſt cum ſponſalibus: quod patet ex hoc loco, & illo in Perſa: *Non properas hanc virginem deſtinare?* item Apul, l. 4. Mileſ. *Pacto jugali deſtinatus, &c.* Et videtur, *deſtinare* etiam eſſe, pro deſponſata arrhas dare. ſicuti *deſtinare* erat emere data arrha, & dilato in diem pretio. *Alb. Gentil.*

49. *Par illius.*] V. N. Perſa, act. 5. ſc. 1. ỽſ. 15.

56. *Quæſtum meretricibus.*] Pro eo, qui fit habendis meretricibus: vel, ex meretricibus, per lenocinium. infra act. 2. 6. *Acidal.*

69. In

Tetuli ei auxilium & lenoni exitium ſimul:
Increpui hibernum, & fluctus movi maritimos.
Nam Arcturus ſignum ſum omnium acerrumum:
Vehemens ſum exoriens, cum occido, vehementior.
Nunc ambo in ſaxo, leno atque hoſpes, ſimul
Sedent ejecti: navis confracta eſt ibus.
Illa autem virgo atque altera itidem ancillula,
De navi timidæ deſiluerunt in ſcapham.
Nunc eas ab ſaxo fluctus ad terram ferunt,
Ad villam illius, exul ubi habitat ſenex;
Quojus deturbavit ventus tectum & tegulas.
Et ſervos illic eſt ejus qui egreditur foras.
Adoleſcens huc jam adveniet quem videbitis,
Qui illam mercatu'ſt de lenone virginem.
Valete, ut hoſtes voſtri diffidant ſibi.

69. *Increpui hibernum.*] Id eſt, ajunt, ventos & fluctus hibernos: nam *increpo* non modo ſiguificat reprehendo, ſed & inclamo, invoco, provoco. Immo, *increpui hibernum*, eſt inſonui hiberno more: tempeſtatem feci, qualis ſolet eſſe, cum hiemat *Gronovius.*

74. *Virgo.*] Palæſtra. *Ancillula.*] Ampeliſca.

82. *Diffidant.*] Vide Notas Pœnul. Prolog.

ACTUS PRIMI SCENA PRIMA.

SCEPARNIO.

PRo dî immortales, tempeſtatem cujuſmodi
Neptunus vobis nocte hac miſit proxuma!
Detexit ventus villam. quid verbis opu'ſt?
Non ventus fuit: verum Alcumena Euripidi,
Ita omnîs de tecto deturbavit tegulas:
Illuſtriorîs fecit, feneſtraſque indidit.

4. *Alcumena Euripidi.*] Tragœdia Euripidis, nomine *Alcumena*: in qua cum Alcumena pariebat, Juppiter faciebat ſpurcam tempeſtatem oriri. *Euripidi*, genitivus antiquus, pro *Euripidis*, ut *Thucydidi*, *Thymarchidi*, &c. Lambin.

6. *Illuſtrioris.*] *Illuſtriores* propter lumen per rimas & feneſtras in tecto factas, tegulis vento dejectis immiſſum. *Taubm.* *Inluſtrioris fecit.*] Sic Mſſ. pro *Illuſtriores*. Cæterum non eſt mutandum, ut ſit, *illuſtrioris fecit*, vel, *illuſtriores fecit feneſtras: quin dedit*: nec loquitur Plautus quaſi priore verſu *ædes*, non *tegulas* nominaſſet. Sed loquitur prorſus reſpiciens

ciens ad *tegulas*, quæ dupliciter dicuntur: partim nempe, ut ſingulos imbrices ſignificent, partim ut tectum omne ex iis compoſitum. Ut in Milite 2.2. *Niſi hercle defregeritis talos, ut quemque in tegulis videritis alienum.* Et ſequente: *Simiam hodie ſum ſectatus noſtram in horum tegulis.* Plin. 35. 12. *tegularum extremis imbricibus.* Altera ſignificatione verſu priore, altera poſteriore Plautus accepit. Quum legis: *Ita omnes*, accipe ὑπερβολικῶς, quaſi eſſet, ita paſſim. *Gronovius.*

ACTUS PRIMI SCENA SECUNDA.

PLEUSIDIPPUS, DÆMONES, SCEPARNIO.

ET vos à voſtris abduxi negotiis,
Neque id proceſſit, qua vos duxi gratia,
Neque quivi lenonem ad portum prehendere.
Sed mea deſidia ſpem deſerere nolui:
Eo vos amici detinui diutius.
Nunc huc ad Veneris fanum venio viſere,
Ubi rem divinam ſe facturum dixerat.
SC. *Si ſapiam, hoc, quod me mactat, concinnem lutum.*
PL. *Prope me hinc neſcio quis loquitur.* DÆ. *heus, Sceparnio!*
SC. *Qui nominat me?* DÆ. *qui pro te argentum dedit.*
SC. *Quaſi me tuum eſſe ſervom dicas, Dæmones?*
DÆ. *Luto uſu'ſt multo, multam terram confode:*
Villam integundam intellego totam mihi:
Nam nunc perlucet ea, quam cribrum, crebrius.
PL. *Pater ſalveto, amboque adeo.* DÆ. *ſalvos ſies.*
SC. *Sed utrum tu mas an fœmina es, qui illum patrem*
Voces? PL. *vir ſum equidem.* DÆ. *quare vir porro patrem.*
Filiolam ego unam habui, eam unam perdidi.
Virile ſecus nunquam ullum habui. PL. *at DI DABUNT.* MSſ. Pa. virile ſexus.
SC. *Tibi quidem hercle, quiſquis es, magnum malum,*
Qui oratione hîc nos occupatos occupes.
PL. *Iſticcine vos habitatis?* SC. *quid tu id quæritas?*

8. M*Actat.*] Mactat, affligit. Ità interpretantur Gloſſæ veteres. Nihil ergo hic mutandum. *Boxhorn.* *Concinnem.*] Id eſt, *conficiam.* Nonius.

15. *Pater ſalveto.*] Sic vocat, ut ſenem juvenis. *L.*

19. *Virile ſecus.*] Varro lib. 6. *Secus pro ſexus, neutri generis, & unius caſus.* Ita Salluſt. lib. 2. Hoſtoriar. *Concurrentium undique virile & muliebre ſecus.* A. gell. libro tertio, *Quod ejus virile ſecus ſubacrum eſt.*

24. *Pro-*

An quo ſuratum mox venias, veſtigas loca? — *Dous. venias nox, id eſt, noctu.*
PL. *Peculioſum eſſe decet ſervom & probum,*
Quem hero præſente prætereat oratio; — *Piſ. Prævortato.*
Aut qui inclementer dicat homini libero.
SC. ET IMPUDICUM *& impudentem hominem addecet,*
Moleſtum ultro advenire ad alienam domum,
Cui debeatur nihil. DÆ. *tace, Sceparnio.*
Quid opus, adoleſcens? PL. *iſti infortunium,*
Qui præfeſtinet, ubi herus aſſit, præloqui.
Sed niſi moleſtum'ſt, paucis percontarier
Volo ego ex te. DÆ. *dabitur opera, atque in negotio.*
SC. *Quin tu in paludem is, exſicaſque arundines,*
Quî pertegamus villam, dum ſudum'ſt? DÆ. *tace.*
Tu, ſi quid opus eſt, dice. PL. *dic, quod te rogo.*
Ecquem tu hic hominem criſpum, incanum videris,
Malum, perjurum, palpatorem? DÆ. *plurimos.*
Nam ego propter ejuſmodi viros vivo miſer.
PL. *Hic dico in fanum Veneris qui mulierculas*
Duas ſecum adduxit: quique adornaret ſibi,
Ut rem divinam faciat aut hodie aut heri.
DÆ. *Non hercle, adoleſcens, jam hos dies compluſculos*
Quenquam iſtic vidi ſacruficare; neque poteſt
Clam me eſſe, ſi qui ſacruficant, ſemper petunt
Aquam hinc, aut ignem, aut vaſcula, aut cultrum, aut veru,
Aut aulam extarem, aut aliquid: quid verbis opu'ſt?

24. *Probum.*] Non puto quicquam mutandum in his verſibus. Sed ſic eos interpretor. Peculioſi ſervi ut plurimum ſunt audaces ad loquendum, etiam præſente domino. Sunt etiam probi ſervi. Nam ſervi nequam peculium non acquirunt. Ab eadem confidentia & audacia, quam facit peculium, illud etiam venit, quod homini libero tales ſervi audacter convitium dicant. Non multum differt quantum attinet ad audaciam, peculioſus ſervus à liberto opulento. *Salmaſ.*

34. *Exſicaſque.*] *Exſicare, præſicare,* pro *exſecare* dicebant. *Turn.* V. N. Curcul. act. 3. 1. 54.

37. *Incanum.*] Valde canum: vel canum, ſimpliciter. Virgil. 3. Georg. *Incanaque mente*, id eſt, cana. *Chariſ.*

47. *Aulam extarem.*] Ollam in qua exta coquuntur. Feſtus: *Aulicoqua exta dicebant, quæ in aulis coquebantur, id eſt, elixa.* Nam ſæpe torrebant. Virg. 2. Georg.

Pinguiaque in verubus torrebimus exta colurnis.

Varro: *Hæ ſunt, quarum in ſacrificiis exta*

Veneri paravi vaſa & puteum, non mihi.
Nunc intervallum jam hos dies multos fuit.
PL. *Ut verba præhibes, me periiſſe prædicas.*
DÆ. *Mea quidem hercle cauſſa ſalvus ſis, licet.*
SC. *Heus tu, qui fana ventris cauſſa circumis,*
Jubere melius eſt prandium ornari domi;
Fortaſſe tu huc vocatus es ad prandium.
Ille, qui vocavit, nullus venit. PL. *admodum.*
SC. *Nullum'ſt periculum te hinc ire impranſum domum.*
Cererem te melius quam Venerem ſectarier,
Amore hæc curat, tritico curat Ceres. Schopp. amori hæc curat.
PL. *Deludificavit me ille homo indignis modis.*
DÆ. *Pro dii immortales, quid illuc eſt, Sceparnio,*
Hominum ſecundum littus? SC. *ut mea eſt opinio,*
Propter viam illi ſunt vocati ad prandium.
DÆ. *Qui?* SC. *quia poſt cœnam, credo laverunt heri,* Diſſ laverunt, Here.
Confracta navis in mari eſt illis. DÆ. *ita eſt.*
SC. *At hercle nobis villa in terra & tegulæ.* DÆ. *hui!*
HOMUNCULI, QUANTI ESTIS! ejecti ut natant!

in olla, non in veru coquuntur. hinc & *olla extaris.* Et in antiquo Lexico, *Exſar* exponitur *olla, ubi exta coquuntur.* Turneb.

52. *Fana ventris cauſſa circumis.*] Βωμολόχος circumſcribitur. dicebantur autem βωμολόχοι propric ſcurræ, qui templa & aras frequentabant, ſacrificiorum nidorem ſecutii ut dicacitate ſua victum ſibi emerent, & ſacris ſcilicet epulis ventrem explerent. *Acid.*

58. *Amore hæc curat.*] Venus amore, Ceres cibo homines reficit & delectat. Schoppius leg. *amori.* Notat & Meurſ. non niſi cum Dativo extuliſſe τὸ *curo*, pro ἐπισκοπῶ. *Amore hæc curat.*] Mſſ. *Amorem.* Et cum utrovis modo alibi Plautus, non video quare utroque genere loquendi ludere non potuerit. Sed & Mſſ. Sambuci: *tritico com curat.* Ut ſuſpicari poſſis, *tritico concurat* dixiſſe. Bacch. 1.2. *Satis ut commode Pro dignitate obſonii hæc concuret cocus.* Gronovius.

62. *Propter viam.*] Jocus ex ambiguo. Sacrificium apud veteres fuit, quod vocabatur *Propter viam*, in eo ſi quid ex epulis ſuperfuiſſet, igne conſumi neceſſe erat. Feſtus: *Propter viam fit ſacrificium, quod eſt proficiſcendi gratia Herculi aut Sanco, qui ſcilicet idem eſt deus.* Significat Sceparnio, hos naufragium feciſſe omnium bonorum: ut illi, qui propter viam faciunt, omnes reliquias flammis conſumunt. *Turneb.*

63. *Poſt cœnam, &c.*] Putem velle ſervum, eos laviſſe priore veſpera, ut intereſſent maturius ſacrificio *Propter viam*, id enim fere fieri ſolitum illo caſu. *Gruter.*

Pl. *Ubi ſunt ii homines, obſecro?* Dæ. *hac ad dexteram,*
Viden' ſecundum littus? Pl. *video, ſequimini.*
Utinam ſit is, quem ego quæro, vir ſacerrumus!
Valete. Sc. *ſi non moneas, noſmet meminimus.*
Sed ô Palæmon, ſancte Neptuni comes,
Quique hercule illi ſocius eſſe diceris, Mſ. alt. qui Herculis ſoc. Alt. Hercule.
Quod facinus video. Dæ. *quid vides?* Sc. *mulierculas*
Video ſedenteis in ſcapha ſolas duas.
Ut afflictantur miſeræ! euge euge, perbene,
Ab ſaxo avortit fluctus ad littus ſcapham.
Neque gubernator unquam potuit. Grut. Non æque gubern.
Non vidiſſe undas me majoris cenſeo.
Salvæ ſunt, ſi illos fluctus devitaverint.
Nunc, nunc periculum'ſt, ejecit alteram,
At in vado'ſt. jam facile enabit. eugepæ! Diff. jam facie evadit.
Viden' alteram illam ut fluctus ejecit foras!
Surrexit: horſum ſe capeſſit: ſalva res.
Deſiluit hæc autem altera in terram e ſcapha.
Ut præ timore in genua in undas concidit!
Salva'ſt, evaſit ex aqua, jam in littore eſt.
Sed dextrovorſum avorſa it in malam crucem.
Hem, errabit illac hodie! Dæ. *quid id refert tua?*
Sc. *Si ad ſaxum quo capeſſit, ea deorſum cadit,* Lamb. ea deorſum cadat.
Errationis fecerit compendium.
Dæ. *Si tu de illarum cœnaturus veſperi es,*
Illis curandum cenſeo, Sceparnio:
Si apud me eſurus es, mihi dari operam volo.
Sc. *Bonum æquomque oras.* Dæ. *ſequere me hac ergo.*
Sc. *ſequor.*

69. *Sacerrumus.*] Id eſt, omnibus modis execrandus. V. N. Prol. ℣ſ. 90. Pœn.

70. *Moneas.*] Scilicet ut valeamus. *Lambin.*

77. *Neque gubernator unquam potuit.*] *Neque gubernator uſquam melius potuit.* Quaſi dicat: adeo feliciter ſcapha ad littus ſua ſponte appulit, ut nullus gubernator melius eandem regere potuiſſet. Gubernatorem non habuiſſe, ex iſtis patet:

Video ſedentes in ſcapha ſolas duas. Piſtor.

87. *Crucem.*] Vide notas Prol. Men. ℣ſ. 66.

91. *De illarum cœnaturus veſperi.*] Vide notas Milit. act. 4. 2. 5.

ACTUS PRIMI SCENA TERTIA.

PALÆSTRA.

NIMIO HOMINUM FORTUNÆ minus miſeræ memorantur,
Quam reapſe *experiundo iis datur acerbum!*
Hoc Deo complacitum eſt? me hoc ornatu ornatam,
In incertas regiones, timidam, ejectam?
Hanccine ego ad rem natam miſeram me memorabo?
Hanccine ego partem capio ob pietatem præcipuam?
Nam hoc mihi haud labori eſt laborem hunc potiri,
Si erga parentem aut deos me impiavi:
Sed id ſi parate curavi ut caverem,
Tum hoc mihi indecore, inique, immodeſte
Datis dî. nam quid habebunt ſibi igitur impii
Poſthac, ſi ad hunc modum eſt innoxiis honor
Apud vos? nam me, ſi ſciam feciſſe, *Meurſ.* vos nam me.
Aut parentes ſceleſte, minus me miſerer:
Sed herile ſcelus me ſollicitat: ejus me impietas male
Habet. is navem atque omnia perdidit in mari.
Hæc bonorum ejus ſunt reliquiæ: etiam, quæ ſimul
Vecta mecum in ſcapha'ſt, excidit. ego nunc ſola ſum.
Quæ ſi mihi foret ſalva ſaltem, labor
Lenior eſſet hic mihi ejus operâ. *Lamb.* Levior.
Nunc quam ſpem, aut opem, aut conſilii quid capeſſam?
Ita hic ſolis locis compotita ſum,
Hic ſaxa ſunt, hic mare ſonat, nec quiſquam
Homo mihi obviam venit.

6. P*Artem capio.*] Μοῖραν, *ſortem*. Ex antiquorum conſuetudine dictam; qui ſæpe à diis pietatis ſuæ in ipſos præmia mercedemque petebant: quod æquum eſſe videretur, à diis eos facilius aliquid impetrare, qui numina pie colerent. *Turneb.*

9. *Parate.*] Accurate, dedita opera. Vide Joh. Merceri Opion. l. 1. c. 9.

13. *Apud vos.*] Nihil eſt addendum. vult enim æquiore animo laturam calamitatem ſi aut ipſa peccaſſet enorme, aut adeo parentes ſuos. horum ſane delicta puniri etiam in liberis, notius eſt quam uti probari debeat. *Grut.*

14. *Minus me miſerer.*] Sic Epid. 4. 1. —— *quæ ipſa ſe miſeratur*, id eſt miſeram ſe dolenter prædicat. Tacit. *Planci gravem caſum facunde miſeratur*, id eſt, movendæ miſerationi commemorat.

15. *Sunt-*

Hoc quod induta ſum, ſummæ opes oppido,
Nec cibo, nec loco tecta quo ſim ſcio.
Quæ mihi eſt ſpes, qua me vivere velim?
Nec loci gnara ſum, nec diu hic fui.
Saltem aliquem velim, qui mihi ex his locis
Aut viam aut ſemitam monſtret: ita nunc hâc
An illac eam, incerta ſum conſilii:
Nec prope uſquam hic quidem cultum agrum conſpicor.
Algor, error, pavor, membra omnia tenent!
Hæc parentes haud mei ſcitis miſeri,
Me nunc miſeram ita eſſe uti ſum. libera ego
Prognata fui maxume, nequicquam fui.
Nunc quî minus ſervio, quam ſi forem ſerva nata?
Neque quicquam unquam iis profui, qui me ſibi eduxerunt.

25. *Summæ*] Ex conjectura leg. *ſunt meæ.* de puella naufraga, cui nihil reliqui erat, præter veſtitum. Ita act. 1. ſc. 5. ℣. 21. *Neque hoc amplius, quam quod vides, nobis quicquam eſt.* Hodie vulgi joco dicitur: *Cum ſubſilio, facultates omnes meæ commoventur.* Lipſius.

26. *Tecta.*] Nec ſcio cibum, nec ſcio locum, quo cibo, quo loco tecta ſim. *Gruter.*

30. *Viam aut ſemitam.*] Vide notas Caſin. act. 3. ſc. 5. ℣ſ. 40.

ACTUS PRIMI SCENA QUARTA.

AMPELISCA, PALAESTRA.

Quid mihi melius eſt, quid magis in rem eſt, quam corpore vitam ſecludam?
Ita male vivo atque ita mihi multæ in pectore ſunt curæ exanimales.
Nunc *dein vitæ haud parco:* PERDIDI SPEM, *qua me oblectabam.*
Omnia jam circumcurſavi, atque omnibus in latebris perreptavi
Quærere conſervam voce, oculis, auribus: ut perveſtigarem.
Neque eam uſquam invenio, neque quo eam, neque qua quæram conſultum'ſt,

1. *Vitam ſecludam.*] Idem eſt cum *excludere.* ſed præpoſita litera propter ſuavitatem, vel hiatum vitanſum; ergo notat heic *ſecernere, ſeparare.* Inde *ſecluſa ſacra* Feſto, myſteria arcana. *Paſſerat.*

2. *Exanimales.*] Tabificæ, βιοφθόροι, quæ ψυχολίποις exanimant. *Lamb.*

Neque quem rogitem reſponſorem, quenquam interea invenio.
Neque magis ſola terra ſunt, quam hac loca atque hæ regiones.
Neque ſi vivit, eam vivam unquam quin inveniam, deſiſtam.
PA. *Quænam vox mihi prope hic ſonat?* AM. *pertimui.*
Quis hîc loquitur prope? PA. *Spes bona obſecro ſubventa*
Mihi. AM. *mulier eſt, muliebris vox mihi ad aures*
Venit; an *eximes ex hoc miſeram metu?* Piſt. ea eximet ex.
PA. *Certo vox muliebris auris tetigit meas.*
Num Ampeliſca obſecro'ſt? AM. *ten' Palæſtra audio?*
PA. *Quin voco, ut me audiat, nomine illam ſuo.*
Ampeliſca! AM. *hem, quis eſt?* PA. *ego Palæſtra ſum.*
AM. *Dic, ubi es?* PA. *pol ego nunc in malis plurimis.*
AM. *Socia ſum, nec minor pars mea'ſt quam tua.*
Sed videre expeto te. PA. *mihi es æmula.*
AM. *Conſequamur gradu vocem. ubi es?* PA. *ecce me,*
Accede ad me, atque adi contra. AM. *fit ſedulo.*
PA. *Cedo manum.* AM. *accipe.* PA. *dic, viviſne, obſecro?*
AM. *Tu facis me quidem ut vivere nunc velim,*
Quando mihi te licet tangere: ut vix mihi
Credo ego hoc, te tenere! obſecro, amplectere,
Spes mea, ut me omnium jam laborum levas!
PA. *Occupas præloqui, quæ mea eſt oratio.*
Nunc abire hinc decet nos. AM. *quo, amabo, ibimus?*
PA. *Littus hoc perſequamur.* AM. *ſequor quo lubet.*
PA. *Siccine hîc cum uvida veſte graſſabimur?*
AM. *Hoc quod eſt, id neceſſarium eſt perpeti.*
Sed quid hoc, obſecro, eſt? PA. *quid?* AM. *viden', amabo,*
Fanum, videſne hoc? PA. *ubi eſt?* AM. *ad dexteram.*

8. *Neque magis ſolæ.*] Meurſius legit, *Neque magis ſola terræ ſola ſunt.* V. N. Bacch. act. 2. 3. & Trin. 4. 3.

20. *Mihi es æmula.*] *Ubi es æmula?* Scriverius.

28. *Occupas præloqui.*] *Occupare*, eſt prævenire & antevertere: Græc. φθάνειν. Ita Phædrus lib. 2. Fab.

Quoniam occupârat alter, ne primus forem:
Ne ſolus eſſet, ſtudui quod ſuperfuit.

Rittersh.

31. *Uvida cum veſte.*] Id eſt, humida. Lucret. 1. —*ſuſpenſæ in littore veſtes Uveſcunt*, id eſt, humeſcunt. *Graſſabimur.*] Id eſt, ambulabimus.

PA. Video decorum dis locum viderier. Douz. videor dec &c. tuer.
AM. Haud longe abeſſe oportet homines hinc, ita hic
Lepidu'ſt locus. nunc, quiſquis *eſt deus, veneror,*
Ut nos ex hac ærumna miſeras eximat,
Inopes, ærumnoſas ut aliquo auxilio adjuvet.

37. *Nunc, quiſquis eſt deus.*] Veteres ne errore laberentur, de nomine Dei alicujus certo dubitantes, dicere ſolebant: *Quiſquis es.* Virgil. 4. Æn. ℣ſ. 577.

— *Sequimur te Sancte, deorum*
Quiſquis es. Merula.

ACTUS PRIMI SCENA QUINTA.

SACERDOS, PALÆSTRA, AMPELISCA.

QUI ſunt, qui à patrona preces meæ expeteſſunt? Lamb. paces.
Nam vox precantum me huc foras excitavit.
Bonam atque obſequentem deam, atque haud gravatam
Patronam exſequuntur, benignamque multum.
PA. Jubemus te ſalvere, mater. SA. ſalvete
Puellæ. ſed unde vos ire cum uvida
Veſte dicam, obſecro, tam mœſtiter veſtitas?
PA. Ilico hinc imus haud longule ex hoc loco.
Verum longe hinc abeſt, unde huc vectæ ſumus.
SA. Nempe equo ligneo per vias cæruleas
Eſtis vectæ. PA. admodum. SA. ergo æquius vos erat
Candidatas venire hoſtiataſque. ad hoc
Fanum ad iſtunc modum non veniri ſolet.
PA. Quæ ne ejectæ è mari ſumus ambæ, obſecro,
Unde nos hoſtias agere voluiſti huc?
Nunc tibi amplectimur genua egentes opum,

2. *EXcitavit.*] V.N. Amphit. act. 1. 1.
5. *Salvere, mater.*] Solemne eſt compellantibus *matres* ſalutare. Petron. *Accedo aniculam quandam, quæ agreſte olus vendebat, Rogo, inquam mater nunquid ſcis ubi ego habitem, &c.* VVouw.
10. *Equo ligneo.*] Id eſt, navi. etiam Hom. Douza indice, naves ἁλὸς ἵππους appellat. Et vetus verſus eſt apud Chariſ. *Typhin aurigam celeris fecere carinæ.* Vid. Muret. lib. 1. Var. lect. cap. 10.
12. *Candidatas.*] Albati enim, id eſt, candida & pura veſte ad deos adibant. Perſ. Satyra 2.

— *Negato*
Juppiter hæc illi, quamvis te albata rogarit.

Caſaubon.
Hoſtiatas.] Hoſtiis inſtructas. *L.*
14. *Quæ ne ejectæ.*] V. N. Epid. 5. 2.

 17. Ne-

Quæ in locis neſciis neſcia ſpe ſumus,
Ut tuo recipias tecto, ſerveſque nos,
Miſerarumque te ambarum uti miſereat,
Quibus nec locus ullus, nec ſpes parata eſt,
Neque hoc amplius, quam quod vides, nobis quicquam'ſt.
SA. *Manus mihi date, exſurgite à genibus ambæ:*
Miſericordior nulla me eſt fœminarum.
Sed hic pauperes res ſunt inopeſque puellæ,
Egomet vix vitam colo: Veneri cibo meo
Servio. AM. *Veneris fanum, obſecro, hoc eſt?* SA. *fateor. ego*
Hujus fani ſacerdos clueo. verum, quicquid eſt,
Comiter fiet à me, quo noſtra copia *Mſ. ab.* quo nunc copia valebat. *Ab.* nos.
Valebit. ite hac mecum. PA. *amice benigneque*
Honorem, mater, noſtrûm habes. SA. *oportet.*

17. *Neſciis.*] Id eſt, in locis ignotis dubia & incerta ſpe. *Neſcium* paſſive poſuit, pro ignoto. Arminius apud Tacitum Annal. 1. in Oratione ad Cheruſcos; *Aliis gentibus ignorantia imperii Romani inexperta eſſe ſupplicia, neſcia tributa. Neſcia tributa*, ut hic *neſcia loca*, quæ ignorantur. Vide Agell. lib. 9. 12. item N. Capt. 2. 2. *Boxhorn.*

28. *Quo noſtra copia.*] Ita J. Gulid. & Lud. Carrio, id eſt, quantum potero ſciveroque. Sic Mercat. *facere certum pro copia & ſapientia, quæ te velle arbitrabor*, id eſt, ut ſeſe ferent res fortunæ & ſapientiæ.

30. *Habes.*] Tueris. *L.*

ACTUS SECUNDI SCENA PRIMA.

PISCATORES.

OMNIBUS MODIS, *qui pauperes ſunt homines, miſeri vivunt,*
Præſertim quibus nec quæſtus eſt, nec didicere artem ullam?
Neceſſitate, quicquid eſt domi, id ſat eſt habendum.
Nos jam de ornatu propemodum ut locupletes ſimus, *Schopp.* Vos jam de.
ſcitis.
Hiſce hami, atque hæ harundines ſunt nobis quæſtu & cultu.
Ex urbe ad mare huc prodimus pabulatum: *Lamb* Cotidie ex urbe.

5. H*Iſce.*] Pariſ. & Brix. edd. leg. *Hi ſchœni.* σχοινὸς enim funis juncuſque, unde piſcatores naſſas ſuas conficiunt. Hinc *ſchœnicula* dictæ meretrices, à juncis, quibus ſe præcingebant, ſic artem profitentes ſuam & facilitatem ſolvendæ zonæ ut obſervavit *Albericus Gentilis.*

Pro exercitu gymnaſtico & palaſtrico, hoc habemus,
Echinos, lepadas, oſtreas, balanos captamus, conchas,
Marinam urticam, muſculos, plaguſias, ſtriatas. Bryard. mytulos.
Poſt id piſcatum hamatilem & ſaxatilem aggredimur.
Cibum captamus è mari. ſin eventus non venit,
Neque quicquam captum eſt piſcium, ſalſi lautique pure
Domum redimus clanculum, dormimus incœnati.
Atque ut nunc valide fluctuat mare, nulla nobis ſpes eſt
Niſi quid concharum capſimus, incœnati ſumus Diſ. incœnati ſimus.
profecto.
Nunc Venerem hanc veneremur bonam, ut nos lepide adjuverit hodie.

8. *Lepadas.*] Λεπὰς, oſtrei genus eſt, quæ exteriore tantum parte concha tegitur: interiore & carnoſa ita ſcopulis adhæreſcit, tanquam oſculetur, & arctiſſime juncta vix divellatur. V. N. Caſ. 2. 8. 54.

9. *Plaguſias.*] Verſus oſtendit legi debere, *Plaguſias, ſtriatas*, vel potius, *placuſias*, πλακόεσσα πλακοῦσσα à latitudine. Inde Latinum *placuſſia*. Nam *pelaguſia* à pelago, ratio Græci nominis non fert. Immo πλακούσιος revera Græcum eſt. Nam ex πλακοῦς πλακοῦντος factum πλακούσιος, ut à Ῥαμνοῦς, Ῥαμνοῦντος, Ῥαμνούσιος, & ſimilia. Ergo legendum, *Placuſias ſtriatas*, à latitudine qualis eſt placentarum, quæ πλακοῦντες Græcis. *Salmaſius.*

10. *Hamatilem & ſaxatilem.*] In ſcopulis olim piſcatores piſcatum exercuere; quod ex Oppiano, Ariſtæneto, Petronio, Iſidoro, aliiſque patet. hinc Plautus dixit *Piſcatum ſaxatilem.* Meurſius.

12. *Salſi lautique.*] Jocus ex ambiguo. *Salſi*, non ſalibus, ſed aqua marina: *lauti*, non opiparis epulis, ſed madidi. *Pure*, dicit, quia aqua marina ſordes omnes abluit. *Lamb.* At tu mihi etiam vide quid *pure lautum* in Sacris ſit, Aulul. act. 2. 3. 3. quo alluſum arbitror. *Taubman.*

13. *Redimus clanculum.*] Nihil hic mutandum. Qui rebus pro voto geſtis domum redeunt, palam & læti ſe oſtendunt; qui vero re infecta latere, quam aſpici malunt, & clanculum ſe domum recipiunt. *Boxhorn.*

ACTUS SECUNDI SCENA SECUNDA.

TRACHALIO, PISCATORES.

ANimo advorſavi ſedulo, ne herum uſquam Diſ. animum adverſavi.
præterirem.
Nam cum modo exibat foras, ad portum ſe ajebat ire,
Me huc obviam juſſit ſibi venire ad Veneris fanum.
Sed quos perconter, commode eccos video aſtare: adibo.

Salvete fures maritimi, conchitæ, atque hamiotæ, Camb. Cod. ſalvete mures.
Famelica hominum natio, quid agitis? ut peritis?
PI. *Ut piſcatorem æquom eſt, fame, ſitique ſpeque.* TR. *ecquem adoleſcentem huc,*
Dum hîc aſtatis, ſtrenua facie, rubicundum, fortem, qui tres
Duceret chlamydatos cum machæriis, vidiſtis venire?
PI. *Nullum iſtâc facie, ut prædicas, veniſſe huc ſcimus.* TR. *ecquem*
Recalvom ac ſilonem ſenem, ſtatutum, ventrioſum,
Tortis ſuperciliis, contracta fronte, fraudulentum,
Deorum odium atque hominum, malum, mali vitii probrique plenum,
Qui duceret mulierculas duas ſecum ſatis venuſtas?
PI. *Cum iſtiuſmodi virtutibus operiſque natus qui ſit,*
Eum quidem ad carnuficem eſt æquius, quam ad Venerem commeare.
TR. *At ſi vidiſtis, dicite.* PI. *huc profecto nullus venit.*
Vale. TR. *valete! credidi: factum eſt quod ſuſpicabar.*
Data verba hero ſunt; leno abiit ſceleſtus exulatum.
In navem aſcendit, mulieres avexit, ariolus ſum.
Is huc herum etiam ad prandium vocavit ſceleris ſemen.
Nunc quid mihi meliu'ſt, quam ilico hîc operiar herum dum veniat?
Eâdem hæc ſacerdos Veneria ſi quid amplius ſcit,
Si videro, èxquiſivero: faciet me certiorem.

5. *Conchitæ atque hamiotæ.*] Vos, qui conchas legitis & hamo piſces captatis. *L.*

9. *Duceret chlamydatos, &c.*] Hic certe nugantur interpretes. Nam proprie chlamys, χλαμὺς, fuit veſtis militaris, pallio brevior ac ſtrictior, ut eſſet expeditior. Auctor Etymologici magni: χλαμὺς, τὸ ἀμφιφερὲς καὶ κυκλοειδὲς, τὸ ἐν συνηθείᾳ λεγόμενον σαγός. ἱμάτιον ὅπερ φοροῦσιν οἱ κηροφόροι. Κηροφόρους vocat militares homines, quaſi θανατηφόρους. Ut ſit idem Chlamys quod Sagum, indumentum militare. Ait ergo hic ſervus; Pleuſidippum herum ſuum ſecum duxiſſe tres homines militares, qui ſibi præſidio eſſent adverſus lenonem, quem è fuga volebat retrahere. *Diſſald.*

11. *Silonem.*] *Silo*, qui & *ſimus* Ciceroni, σιμὸς, qui naſum habet reſimum, id eſt, ſurſum verſus repandum, more ſimiæ. *Scalig.* *Statutum.*] Id eſt, magnæ ſtaturæ. V. N. Aſin. act. 2. 3. 21.

21. *Sceleris ſemen.*] Sceleris origo & artifex. *L.*

ACTUS SECUNDI SCENA TERTIA.

AMPELISCA, TRACHALIO.

INtellego: *hanc quæ proxuma eſt villam Veneris fano*
Pulſare juſſiſti, atque aquam rogare. TR. *cuja ad auris*
Vox mihi advolavit? AM. *obſecro, quis hic loquitur? quem ego video?*
TR. *Eſtne Ampeliſca hæc, quæ foras è fano egreditur?*
AM. *Eſtne hic Trachalio, quem conſpicor, calator Pleuſidippi?*
TR. *Ea eſt.* AM *is eſt. Trachalio, ſalve.* TR. *ſalve, Ampeliſca.*
Quid agis tu? AM. *ætatem haud mala male.* TR. *melius ominare.* Mſ. alt. malam.
AM. *VERUM OMNES ſapientes decet conferre & fabulari.*
Sed Pleuſidippus tuus herus ubi, amabo, eſt? TR. *eja vero,*
Quaſi non ſit intus! AM. *neque pol eſt, neque ullus quidem huc venit.*
TR. *Non venit?* AM. *vera prædicas.* TR. *non eſt meum, Ampeliſca.*
Sed quam mox coctum eſt prandium? AM. *quod prandium, obſecro te?*
TR. *Nempe rem divinam facitis hic.* AM. *quid ſomnias, amabo?*
TR. *Certe huc Labrax Pleuſidippum ad prandium vocavit*
Herum meum, herus voſter. AM. *pol haud miranda facta dicis.*
Si Deos decepit & homines, lenonum more fecit.
TR. *Non rem divinam facitis hic vos, neque herus?* AM. *ariolare.*
TR. *Quid tu agis hic igitur?* AM. *ex malis multis, metuque ſummo,*
Capitalique ex periculo, orbas auxiliique opumque huc
Recepit ad ſe Veneria hæc ſacerdos, me, & Palaſtram.
TR. *An hic Palæſtra'ſt, obſecro, heri mei amica?* AM. *certo.*
TR. *Ineſt lepos in nuncio tuo magnus, mea Ampeliſca.*

5. C*Alator.*] Id eſt, ſervus. Vide notas Pſeudol. act. 4. ſc. 2. v. 52.

12. *Coctum eſt prandium.*] V. N. Sticho 2. 1.

Sed iſtuc periculum perlubet quod fuerit vobis ſcire.
AM. *Confracta eſt, mi Trachalio, hac nocte navis nobis.*
TR. *Quid, navis? quæ iſtac fabula eſt?* AM. *non audiviſti, amabo,*
Quo pacto leno clanculum nos hinc auferre voluit Atid avehere voluit.
In Siciliam, & quicquid domi fuit, in navem impoſivit?
Ea nunc perierunt omnia. TR. *oh! Neptune lepide, ſalve:*
Nec te aleator ullus eſt ſapientior. profecto
Nimis lepide jeciſti bolum: perjurum perdidiſti.
Sed nunc ubi eſt leno Labrax? AM. *periit potando opinor.*
Neptunus magnis poculis hac nocte eum invitavit.
TR. *Credo, hercle, anancæo datum quod biberet. ut ego amo te,*
Mea Ampeliſca! ut dulcis es! ut mulſa dicta dicis!
Sed tu & Palæſtra quomodo ſalvæ eſtis? AM. *ſcibis faxo.*
E navi timidæ ambæ in ſcapham inſiluimus: quia videmus
Ad ſaxa navem ferrier, properans exſolvi reſtim:
Dum illi timent, nos cum ſcapha tempeſtas dextrovorſum

30. *Jeciſti bolum.*] *Jactus retis*, etiam *jactus* abſolute dicitur. Valerius Max. lib. 4. 1. *A piſcatoribus in Mileſia regione verriculum trahentibus, quidam jactum emerat.* ita & Græc. βόλος: quo verbo aleæ etiam jactus ſignificatur. unde hic jocus male ab aliquibus enarratus. *Perdere* autem perimere & evertere interdum ſignificat: unde jocus reſultat: & aleatores autem & piſcatores bolon jaciunt. Perdidiſti igitur, Neptune hominem perditiſſimum, id eſt, lenonem maxime perdendum: propterea, Neptune, aleam pulcre jeciſti; pulcerrimum jactum feciſti. Id. Curcul. act. 5. ſc. 2. *ſi vis tribus bolis vel in chlamydem, &c.* Ab hoc *cubolin* Græci Venereum jactum dicunt, qui in alea feliciſſimus. Cic. 1. De Divinat. *Bolus* priore producta fruſtum ſignificat. Ter. Heautont. *crucior, bolum tantum mihi eſſe ereptum ſubito è faucibus.* Budæus.

33. *Anancæo.*] *Anancæum* puto fuiſſe poculum magnum, quod in potandi certamine neceſſe eſſet, ebibere: quaſi ἀναγκαῖον. *Turneb.* Poëta vetus Ἀνάγκην vocat τὴν φρενῶν ἔκστασιν, cum poto liberalius vino, homo ſuæ ſpontis non eſt, neque mentis ſanæ: & hanc neceſſitatem vocant χλευκεῖαν: quia erat aliud olim *anancææ potionis* genus, cujus triſtis neceſſitas. Plautus, *periit potando, &c.* Alludit; vel ad ſorbitionem cicutæ neceſſariam, & fatalem ſontibus in Græciæ aliquot urbibus; vel ad hauſtum illum è flumine Lethæo, qui nemini mortalium non eſt neceſſarius. *Caſaubon.*

34. *Mulſa dicta.*] V. N. Pœn. 1. 2.

36. *E navi timidæ ambæ.*] Mſſ. ſine præpoſitione: *Navis timidæ.* Scioppius: *Navi timidæ.* Quid ſi retineamus ſcriptam lectionem? *Navis timidæ ambæ*, id eſt, navem timentes ambæ. Quemadmodum Ovidio Met. 5. *Emathion æqui cultor, timidusque deorum.* Horat. *Timidus procellæ.* Gronovius.

39. *Diſ-*

Differt ab illis, itaque nos ventiſque fluctibuſque
Jactatæ exemplis plurimis miſeræ perpetuam noctem,
Vix hodie ad littus pertulit nos ventus exanimatas.
TR. *Novi, Neptunus ita ſolet: quamvis faſtidioſus*
Ædilis eſt: ſi quæ improbæ ſunt merces, jactat omnes.
AM. *Væ capiti atque ætati tuæ!* TR. *tuo, mea Ampeliſca,*
Scivi lenonem facere hoc quod fecit: ſæpe dixi Dou. ſacturum hoc.
Capillum promittam optumum'ſt, occipiamque ariolari.
AM. *Caviſtis ergo tu atque herus, ne abiret, cum ſcibatis?*
TR. *Quid faceret?* AM. *ſi amabat, rogas quid faceret? aſſervaret*
Dies noctesque: in cuſtodiâ eſſet ſemper. verum ecaſtor
Ut multi fecit, ita probe curavit Pleuſidippus.
TR. *Cur tu iſtuc dicis?* AM. *res palam eſt.* TR. *ſcin' tu etiam. QUI IT LAVATUM*
IN BALINEAS, ibi cum ſedulo ſua veſtimenta ſervat,
Tamen ſurripiuntur: quippe qui, quem illorum obſervet, falſus eſt:
Fur facile, quem obſervet, videt: cuſtos, qui fur ſit, neſcit.
Sed duce me ad illam. ubi eſt? AM. *i ſane in Veneris fanum huc intro,*

39. *Differt.*] In diverſa aufert ab illis. *Lambin.*

42. *Quamvis faſtidioſus.*] Id eſt, admodum faſtidioſus. V. N. Pſeud. 4. 7.

43. *Ædilis eſt.*] Solebant enim Ædiles improbas merces in profluentem interdum jactare; ut edulia quæ putebant. De menſuris etiam cognoſcebant, quæ æquæ: iniquas frangebant. D. Hieronym. *Ab Ædilibus, quos ἀγορανόμους Græci appellant, vendentium coërcebatur rabies.* Turneb.

46. *Capillum promittam.*] Sic Tibul. lib. 2. 5.

Jactavit fuſa ſed caput ante coma.

Nam fanaticorum hic mos erat, ut capillum funderent. *Scalig.*

50. *Ut multifecit.*] *Multifacere*, hic idem quod *magnifacere*: eique opponitur *minoris facere*. dicitque; ex levi cura, quam ei herus impenderit, fidem facile facere, amicam in exiguo apud eum fuiſſe pretio. Poſſent verba illa compelli in unum, ſed forte non magis quam *lucrificare*, *ſumptifacere*, *compendifacere*: quod ultimum totis vocibus ſeparatum Bacchid. 2. 2. *compendi verba multa jam faciam tibi.* Taubm.

51. *Qui it lavatum.*] Vide Alciat. Parerg. l. 2. c. 38. Pet. Victor. Var. lect. l. 7. 17. & Muret. ad Carm. 30. Catulli: *O furum optime balneariorum.*

Sedentem flentemque opprimes. TR. *ut jam iſtuc mihi moleſtum eſt!*
Sed quid flet? AM. *ego dicam tibi: hoc ſeſe excruciat animi,*
Quia leno ad:mit ciſtulam ei, quam habebat; ubique habebat
Quî ſuos parentes noſcere poſſet: eam veretur
Ne perierit. TR. *ubi nam ea fuit ciſtellula?* AM. *ibidem in navi*
Concluſit ipſe in vidulum, ne copia eſſet ejus,
Qui ſuos parentes noſceret. TR. *ô facinus impudicum,*
Quam liberam eſſe oporteat, ſervire poſtulare!
AM. *Nunc eam cum navi ſcilicet abiviſſe peſſum in altum.*
Et aurum & argentum fuit lenonis omne ibidem.
Credo aliquem immerſiſſe, atque eum excepiſſe. id miſera mœſta'ſt,
Sibi eorum eveniſſe inopiam. TR. *jam iſtoc magis uſus facto'ſt,*
Ut eam intro, conſolerque eam, ne ſe ſic excruciet animi:
Nam MULTA PRÆTER ſpem ſcio multis bona eveniſſe.
AM. *At ego etiam, qui ſperaverint, ſpem decepiſſe multos.*
TR. *Ergo ANIMUS Æquus optumum eſt ærumnæ condimentum.*
Ego eo intro, niſi quid vis. AM. *eas: ego, quod mihi imperavit*
Sacerdos, id faciam, atque aquam hinc de proxumo rogabo.
Nam extemplo ſi verbis ſuis peterem, daturos dixit:
Neque digniorem cenſeo vidiſſe anum me quenquam,
Cui Deos atque homines cenſeam benefacere magis decere.
Ut lepide, ut liberaliter, ut honeſte, atque haud gravate
Timidas, egentes, uvidas, ejectas, exanimatas
Accepit ad ſeſe! haud ſecus, quam ſi ex ſe ſimus natæ:
Ut eapſe ſic ſuccincta aquam calefactat, ut lavemus!
Nunc ne moræ illi ſim, petam hinc aquam, unde mihi imperavit.
Heus, ecquis in villa'ſt? ecquis hoc recludit? ecquis prodit?

56. *Sedentem.*] Ritus adorationis, & eorum qui precabantur deos. Propert. lib. 2. *Ante tuoſque pedes illa ipſa adoperta ſedebit.* Item ſupplicum, & eorum, qui tutelæ ſui cauſſa confugiebant ad deûm aras. *Colvius.*

64. *Scilicet.*] *Scire licet*, perſpicuum eſt, eam demerſam in profundum. V.N. Pœn. act. 5. 2.

ACTUS SECUNDI SCENA QUARTA.

SCEPARNIO, AMPELISCA.

QUis eſt, qui noſtris tam proterve foribus facit injuriam?
AM. *Ego ſum.* SC. *hem, quid hoc boni eſt?*
heu, edepol ſpecie lepida mulier! — *Dous.* ſpecie lepida mulierem!
AM. *Salve, adoleſcens.* SC. *& tu multum ſalveto, adoleſcentula.*
AM. *Ad vos venio.* SC. *accipiam hoſpitio, ſi mox venis,* — *Pal.* nox.
Item ut affectam: nam nunc nihil eſt qui te inanem. — *Scal.* ut adfectata. *Car.* adfectas.
Sed quid ais, mea lepida, hilara? AM. *aha, nimium familiariter*
Me attrectas. SC. *pro dî immortales, Veneris effigia hæc quidem eſt.*
Ut in ocellis hilaritudo eſt! eja, corpus quojuſmodi!
Subvolturium; illud quidem, ſubaquilum volui dicere.
Vel papillæ quojuſmodi! tum quæ indoles in ſavio eſt?
AM. *Non ego ſum pollucta pago. potin' ut me abſtineas manum?* — *Dous.* polluta pago.

4. A*Ccipiam hoſpitio, &c.*] Locus multis eruditorum conjecturis vexatus eſt; præſertim illud verſu proximo; *qui te inanem.* quod nulla ratione poteſt defendi. Libri Palatini habent; *manem,* pro *inanem.* Unde ſcribendum conjiciebam, *maneam. Nam nunc nihil eſt qui te maneam*, id eſt, exſpectem. *Boxhorn.* Probo omnino conjecturam eorum qui reſcribunt, *Accipiam hoſpitio, ſi nox venis.* In altero verſu, *nihil eſt qui te inanem.* Illud *inanem* corruptum eſt, & cum Palatini Codices habeant *manem*, pro eo legendum *maneam* aut *mantem.* Et hoc verius. Nam hujus verbi ignoratio anſam loco corrumpendo dedit. *mantare* ſupra legitur, pro expectare in Moſtellaria. *Salmaſ.*

9. *Subvolturium.*] Corpus colore ſubnigro: vel, corpus alacritate & hilaritate, ad vulturii corporis ſimilitudinem prope accedens. *Lambin. Subaquilum.*] Quia aquilæ generoſiores ſunt vulturibus, hac correctione uſus eſt, ut quidem *Lambino* viſum. Quid *aquilus color* ſit, diximus Pœnul. 5. 2. 152. Quamvis Marcell. Donatus in Dilucidat. *aquilum colorem* non ab *aqua*, ſed ab *aquila* alite, cujus color ſit ſubniger, dictum cenſet. *Taubman.*

11. *Pollucta pago.*] Vult, ſe non eſſe ſcortum pagi publicum, vel tanquam dapem profanatam omnibus expoſitam; qualem, *publicam libidinis victimam*, vocat Tertullianus. *Scalig.* Turnebus, *polluctam pago*, interpretatur *communem atque expoſitam pago: ut in pollucto Herculis omnia exponebantur obviis.* Ea vero explicatio cum paullo duriuſcula Lipſio videretur, placuit duabus litteris mutantibus legi:

Non ego ſum polluta. appage, potin', &c. Quomodo idem in re ſimili: *pura ſum, comparce amabo me attrectare, Agoraſtocles.*

18. *Baſi-*

SC. *Non licet te ſicce placide bellam belle tangere?*
AM. *Otium ubi erit, tum tibi operam ludo & delitiæ dabo:*
Nunc, quamobrem huc ſum miſſa, amabo, vel tu mihi ajas, vel neges.
SC. *Quid nunc vis?* AM. *ſapienti ornatus, quid velim, indicium facit.*
SC. *Meus quoque hic ſapienti ornatus, quid velim, indicium facit.*
AM. *Hæc ſacerdos Veneris hinc me petere juſſit à vobis aquam.*
SC. *At ego baſilicus ſum: quem niſi oras, guttam non feres.*
Noſtro illum puteum periculo & ferramentis fodimus.
Niſi multis banditiis, à me gutta non ferri poteſt.
AM. *Cur tu aquam gravâre, amabo, quam hoſtis hoſti commodat?*
SC. *Cur tu operam gravâre mihi, quam civis civi commodat?*
AM. *Immo etiam tibi, mea voluptas, quæ voles faciam omnia.*
SC. *Eugepæ! ſalvus ſum! hæc jam me ſuam voluptatem vocat:*
Dabitur tibi aqua, ne nequicquam me ames. cedo mihi urnam.
AM. *cape.*
Propera, amabo, efferre. SC. *manta: jam hic ero, voluptas mea.*
AM. *Quid ſacerdoti me dicam hîc demoratam tam diu?*
Ut etiam nunc miſera timeo, ubi oculis intueor mare!
Sed quid ego miſera video procul in littore,
Meum herum lenonem Sicilienſemque hoſpitem.
Quos periiſſe ambos miſera cenſebam in mari.
Jam illud mali plus nobis vivit, quam ratæ.
Sed quid ego ceſſo fugere in fanum, ac dicere hæc
Palæſtræ, in aram uti confugiamus prius,
Quam huc ſceleſtus leno veniat, noſque hîc opprimat?
Confugiam hinc, res ita ſuppetit ſubito mihi.

18. *Baſilicus.*] Magnificus, & à quo nihil auferas, niſi vel per interpretem, vel ſupplici habitu. *Gruter.*

21. *Aquam gravare.*] *Gravare* dixit, pro gravate dare. ſicut Cicero, *præcidere alicui*, pro, præciſe negare. ſic Mil. *ut, quod cupiam, ne gravetur.* & Epid. *ne gravetur quod velis.* Schopp.

ACTUS

ACTUS SECUNDI SCENA QUINTA.

SCEPARNIO.

PRO dî immortales, in aqua nunquam credidi
Voluptatem ineſſe tantam! ut hanc traxi lubens!
Nimio minus altus puteus viſus eſt, quam prius.
Ut ſine labore hanc extraxi! præfiſcine,
Satis nequam ſum: utpote qui hodie inceperim
Amare. hem tibi aquam, mea tu bella. hem, ſic volo Mſſ. bellata.
Te ferre honeſte, ut ego fero: ut placeas mihi.
Sed ubi tu es, delicata? cape aquam hanc ſis. ubi es?
Amat hercle me, ut ego opinor: delituit mala.
Ubi tu es? etiamne hanc urnam acceptura es? ubi es?
Commodule melius: tandem vero ſerio.
Etiam acceptura es urnam hanc? ubi tu es gentium?
Nuſquam hercle equidem illam video: ludos me facit.
Apponam hercle urnam jam ego hanc in mediâ viâ.
Sed autem, quid ſi hanc hinc abſtulerit quiſpiam.
Sacram urnam Veneris? mihi exhibeat negotium.
Metuo hercle, ne illa mulier mihi inſidias locet,
Ut comprehendar cum ſacrâ urnâ Veneriâ.
Nempe optimo me *jure in vinculis enicet*
Magiſtratus, ſi quis me hanc habere viderit.
Nam hæc literata'ſt: ab ſe cantat cuia ſit. Mſſ. alt. eapſe cantat.
Jam hercle evocabo hinc hanc ſacerdotem foras,
Ut hanc accipiat urnam. accedam huc ad fores.
Heus ſis, Ptolemocratia, cape hanc urnam tibi:

4. P*Ræfiſcine.*] *Præfiſcine* germanum eſſe, docent illa etiam Aſin. 2. 4. 84. Quaſi dicat Servus: Vere ſine labore extraxi: neque enim jocum hic facio, aut faſcino. Nam *præfiſcine* eſt ſine invidia & ſine faſcino, &c, ut Soſipater interpretatur, *ἀβασκάντως. præ* enim hic negat. *Turneb.*

21. *Litterata eſt.*] Id eſt, litteris inſcripta eſt: vel potius Veneris imagine inſignita. unde ſacrificiis inſervire ſignificetur. id quod in omnibus Sacrorum vaſis obſervari ſolitum, ad Plinium ex Athenæo notat Hermol. Barbarus. Apul. quoque lib. 6. *lacinias auro litteratas* fingit Pſychen in Junonis fano vidiſſe, id eſt, litteris aureis inſcriptas. *Litteratum* Gr. *γραμματικὸν* vocatur, quicquid litteris inſcriptum eſt: &, *ποτήριον γραμματικὸν* meminit etiam Lexiphanes Luciani. *Caſaub.*

6. Cum

Muliercula hanc neſcio quæ huc ad me detulit.
Intro ferunda eſt. repperi negotium:
Siquidem his mihi ultro aggerunda etiam eſt aqua.

ACTUS SECUNDI SCENA SEXTA.

LABRAX, CHARMIDES.

QUI HOMO SESE *miſerum & mendicum volet,*
Neptuno credat ſeſe atque ætatem ſuam:
Nam ſi quis quid cum eo rei commiſcuit,
Ad hoc exemplum amittit ornatum domum.
Edepol Libertas lepida es, quæ nunquam pedem
Voluiſti in navem cum Hercule una imponere.
Sed ubi ille meus eſt hoſpes, qui me perdidit?
Atque eccum incedit. CH. *quo, malum, properas Labrax?*
Nam equidem te nequeo conſequi tam ſtrenue.
LA. *Utinam te prius quam oculis vidiſſem meis,*
Malo cruciatu in Siciliam perbiteres:
Quem propter hoc mihi obtigit miſero mali!
CH. *Utinam, cum in ædes me ad te adduxiſti tuas,*
In carcere illo potius cubuiſſem die!
Deoſque immortales quæſo, dum vivas, uti
Omnes tui ſimiles hoſpites habeas tibi.
LA. *Malam Fortunam in ædis te adduxi meas,*
Quid mihi ſceleſto tibi erat auſcultatio?
Quidve hinc abitio? quidve in navem inſcenſio?
Ubi perdidi etiam plus boni quam mihi fuit.
CH. *Pol minume miror, navis ſi fracta'ſt tibi,*
Scelus te, & ſceleſte parta quæ vexit bona.
LA. *Peſſum dediſti me blandimentis tuis.*

6. *Cum hercule.*] Quæ hæc libertas, quæ cum Hercule noluit navigare? Nugamenta mera. Lego ex vet. codd. *in navem mecum hercle una imponere.* Jocatur adhuc Leno in miſeria ſua, dicens, ſe mendicum factum, amiſiſſeque omnes fortunas ſuas naufragio; præter Libertatem, quæ ſecum pedem navim inferre noluerat. *Meurſ.* Quæ ſit illa Libertas neſcio, quæ nunquam voluit pedem cum Hercule una in navem imponere. Alludit ad aliquam fabulam quæ mihi ignota eſt. *Salmaſ.*

11. *Perbiteres.*] V. N. Capt. act. 3. 5. 35.

17. *Malam fortunam.*] V. N. Aulul. act. 1. 2. 22.

CH. *Sceleſtiorem cœnam cœnavi tuam,*
Quam quæ Thyeſtæ quondam antepoſita eſt, & Tereo.
LA. *Perii, animo male fit! contine, quæſo, caput.*
CH. *Pulmoneum edepol nimis velim vomitum vomas.*
LA. *Eheu Palæſtra atque Ampeliſca? ubi eſtis nunc?*
CH. *Piſcibus in alto credo præbent pabulum.*
LA. *Mendicitatem mihi obtuliſti opera tua,*
Dum tuis auſculto magnidicis mendaciis.
CH. *Bonam eſt quod habeas gratiam merito mihi,*
Qui te ex inſulſo ſalſum feci opera mea.
LA. *Quin tu hinc is à me in maxumam malam crucem.*
CH. *Eas: eaſque res agebam commodum.* *Diſſ.* Meas, tuaſque res agebam commodum.
LA. *Eheu, quis vivit me mortalis miſerior?*
CH. *Ego multo tanto miſerior, quam tu, Labrax.*
LA. *Quî?* CH. *quia ego indignus ſum, tu dignus, qui ſies.*
LA. *O ſcirpe, ſcirpe, laudo fortunas tuas,*
Qui ſemper ſervas gloriam aritudinis.
CH. *Equidem me ad velitationem exerceo:*
Nam omnia coruſca præ tremore fabulor.
LA. *Edepol, Neptune, es balneator frigidus:.*

25. *Thyeſtæ, &c.*] Fabula nota eſt, qua Atreus Thyeſtæ fratri ſuos liberos epulandos appoſuiſſe narratur. De Tereo, cui Progne uxor communem filium Itym comedendum objecit, vide vel Ovidii Metam. L. 6. Fab. 7. & ſeqq.

26. *Animo male fit.*] Λειποψυχῶ. ſignificat ſe vomiturire. *L.*

29. *Pabulum.*] Sic Petron.
—— *Regnum Neptuni pavit Ulyſſes.*
Nimirum, quod piſcibus in mari pabulum præbuerit toties, & ſuis & ſociorum naufragiis: apud Hom. *Douza.*

33. *Salſum.*] Jocus ex ambiguo. *Salſum* enim & urbanum ſignificat, & aqua marina imbutum. *L.*

35. *Eas: eaſque res.*] Mendoſa eſt ſcriptura Codicis Camerarii, *Das eaſque res.* Noc etiam probo ex ea legi, *meas tuaſque res.* Nunquam veteres imprecationem ſibi factam tacitam præterierunt, quin regererent in caput ejus qui eam feciſſet. Cum igitur Labrax Charmidi dixiſſet, *quin is hinc à me in maxumam malam crucem*, Reſpondet Charmides, *eas*, ſed figurate, quaſi alio ſenſu illud *eas* diceret, repetit ac dixit, *eaſque res agebam commodum.* Id eſt, eas res agebam commodum, hoc eſt, id agebam ut à te abirem. Hujus loquutionis figuratæ, qua regeritur in dicentem maledictio & imprecatio, multa exempla reperiuntur. *Salmaſ.*

39. *O ſcirpe.*] Leno ſe præ ſcirpo contemnit: quia ſi ſuis bonis contentus, ut ſcirpus ariditate ſua, fuiſſet; nunquam eo miſeriarum veniſſet. *Schoppius.* Laudat in ſcirpo, quod ne in mediis quidem aquis uveſcat. *Gruter.*

41. *Velitationem.*] *Velitatio, dicta eſt ultro citroque probrorum objectio: ab exemplo velitaris pugnæ.* Feſtus.

45. *Ther-*

Cum veſtimentis poſteaquam abs te abii, algeo.
Ne thermopolium quidem ullum inſtruit:
Ita ſalſam præbet potionem & frigidam.
CH. *Ut fortunati ſunt fabri ferrarii,*
Qui apud carbones aſſident! ſemper calent.
LA. *Utinam fortuna nunc anatina uterer,*
Uti cum exiviſſem ex aqua, arerem tamen!
CH. *Quid, ſi aliquo ad ludos me pro manduco locem?*
LA. *Quapropter?* CH. *quia pol clare crepito dentibus.*
Jure optumo me laviſſe arbitror.
LA. *Quî?* CH. *quia auderem tecum in navem aſcendere,*
Qui à fundamento mihi uſque moviſti mare.
LA. *Tibi auſcultavi, tu promittebas mihi*
Illic eſſe quæſtum maxumum meretricibus;
Ibi me corruere poſſe ajebas divitias.
CH. *Jam poſtulabas te, impurata belua,*
Totam Siciliam devoraturum inſulam.
LA. *Quænam balæna meum voravit vidulum,*
Aurum atque argentum ubi omne compactum fuit?
CH. *Eadem illa, credo, quæ meum marſupium,*

45. *Thermopolium.*] Vide notas Curcul. act. 2. ſc. 3. ℣ſ. 13. Trin. act. 4. 3.

49. *Fortuna anatina.*] Anates enim licet diu ſint in aquis: neque madent tamen, neque algent.

51. *Manduco.*] *Manducus* eſt μορμολυκεῖον, quod in ludis circumferebatur inter cæteras ridicularias & formidoloſas perſonas, magnis malis lateque dehiſcens, & clare crepitans dentibus: in Atellanis præſertim. Juvenalis Sat. 3.

—— Tandemque redit ad pulpita notum
Exodium; cum perſonæ pallentis hiatum
In gremio matris formidat ruſticus infans.

Dentes enim magnos, & voracitatem attribuebant nocturnis illis terriculamentis. Quo nomine factum, ut *Lamiam* puerorum infantium deglutricem fingerent. Etiam *Pythonem* pro terriculamento, & *Gorgonium* pro manduco dixerunt: quia γοργόνες cum magnis dentibus pingebantur. Lucilius:

Illo quid fiet Lamya, & Pytho oxyodontes, &c. Scaliger.

57. *Illi.*] In Sicilia. *L.*

58. *Corruere.*] Conjicere, coacervare, συναθροίζειν. Varro: *ſpicæ corruuntur in corbem.* Quod inde eſt, quia *Rutrum*, ſignificat, quod Græce χραπτίον. Varro: *Rutro caput diſplanavit.* Significat & *hoſtorium.* quod Græce ῥόζανον. Lucilius:

Frumentarium eſt, modium ſecum, atque rutellum
Unum adfert.

Ruere enim eſt modio cumulum adæquare. Cic. ad Attic. lib. 16. *De laudibus Dolabellæ deruam cumulum.* Horat. 2. Serm. 5. *Divitias æriſque acervos ruam.* Scalig.

64. *Sac-*

Quod plenum argenti fuit, in ſacciperio.
LA. *Eheu, redactus ſum uſque ad hanc unam tuniculam,*
Et ad hoc miſellum pallium. perii oppido!
CH. *Vel conſociare mihi quidem tecum licet:* Mſſ. Pal. conſciare.
Æquas habemus partes. LA. *ſaltem ſi mihi*
Muliercula eſſent ſalvæ, ſpes aliqua forent.
Nunc ſi me adoleſcens Pleuſidippus viderit,
A quo arrhabonem pro Palæſtrâ acceperam,
Jam ſe exhibebit hîc mihi negotium.
CH. *Quid, ſtulte, ploras? tibi quidem edepol copia'ſt,*
Dum lingua vivet, quî rem ſolvas omnibus.

64. *Sacciperio.*] *Sacciperium* majoris modi marſupium, à ſacco & pera: quod alia etiam recipere poſſet. *Camer.*
67. *Vel conſociare.*] Si quid mutandum eſſet, legerem ex veſtigiis veteris lectionis; *Vel conbinare mihi quidem tecum licet.* Salmaſ.

ACTUS SECUNDI SCENA SEPTIMA.

SCEPARNIO, CHARMIDES, LABRAX.

QUid illuc, obſecro, negotii, quod duæ mulierculæ
Hic in fano Veneris ſignum flentes amplexæ tenent?
Neſcio quem metuentes miſeræ, nocte hac vero proxuma Diſſ nocte hac vero proxuma ſe jactatas, atque ejectas hodie.
Se jactatas atque ejectas hodie eſſe ajunt è mari.
LA. *Obſecro hercle, adoleſcens ubi iſtæc ſunt, quas memoras, mulieres?*
SC. *Hîc in fano Veneris.* LA. *quot ſunt?* SC. *totidem quot ego & tu ſumus.*
LA. *Nempe, meæ.* SC. *nempe neſcio iſtuc.* LA. *qua ſunt facie?* SC. *ſcitula.*
Vel ego amare utramvis poſſim, ſi probe appotus fiem.
LA. *Nempe, puellæ?* SC. *nempe, moleſtus es: viſe, ſi lubet.*
LA. *Meas oportet intus eſſe hîc mulieres, mi Charmides.*

2. A*Mplexæ tenent.*] Qui magno adfectu & ſtudio deos colebant, aut in magno periculo erant, ut deorum fide tuti eſſent, aut à diis magni periculi liberationem petebant; aut aras, aut divum ſimulacra amplectebantur. Virgil. 2. Æn.
- *Et divûm amplexæ ſimulacra tenebant.*
Turneb.

Ch. *Juppiter te perdat, & ſi ſunt, & ſi non ſunt tamen.*
La. *Intro rumpam jam hunc in Veneris ſanum.* Ch. *in barathrum mavelim.*
Obſecro, hoſpes, da mihi aliquid, ubi condormiſcam loci.
Sc. *Iſtic ubi vis condormiſce: nemo prohibet, publicum eſt.*
Ch. *At vides me, ornatus ut ſim veſtimentis uvidis:*
Recipe me in tectum, da mihi veſtimenti aliquid aridi,
Dum mea areſcunt: in aliquo tibi referam gratiam.
Sc. *Tegillum eccillud mihi unum areſcit: id ſi vis, dabo:* Salm. mihi unum arcet.
Eodem amictus, eodem tectus eſſe ſoleo, ſi pluvit.
Tu iſtæc mihi dato: exareſcunt faxo. Ch. *eho, an te pœnitet,*
In mari quod elavi, ni hic in terra iterum eluam?
Sc. *Eluas tu an exungare, ciccum non interduim.* J Gul. Eluas tu, an emungare.
Tibi ego nunquam quicquam credam, niſi accepto pignore.
Tu vel ſuda, vel peri algu, vel tu ægrota, vel vale:
Barbarum hoſpitem mihi in ædes, nihil moror: ſat litium eſt.
Ch. *Jamne abis? venales illic ductitavit, quiſquis eſt:*
Non eſt miſericors. ſed quid ego hic aſto infelix, uvidus?
Quin abeo hinc in Veneris fanum, ut edormiſcam hanc crapulam,

18. *Tegillum.*] Id eſt, *cuculliunculum è ſcirpo factum.* Feſtus. *Tegillum* pro integumento corporis, ſeu veſte vili & plebeja frequentatum, conſtat etiam è Nonio. Apul. lib. 9. *Nonnulli exiguo tegillo tantummodo pubem intecti.* Porro adjicit Nonius, deminutum eſſe à *tecto*; recte. ſic enim à *recta*, quod itidem veſtis genus eſt, *regilla*: & *tecto* quoque veſtem ſignificari idem docet. *Taubm.*

21. *Elavi.*] Pellepide jocatur. Nam qui naufragium fecerat, elaviſſe ſe dicit: cum etiam *eluere* ſit amittere, perdere, conſumere. nam *in terra eluam*, eſt amittam & perdam. Aſinar. act. 1. 2. *in mari reperi, hic elavi bonis*: tranſlatio ducta eſt à balneis, in quibus luxu lavandi nequiores rem profligabant, & edebant. *Turnebus.*

22. *An exungare.*] V. N. Trin. 2. 4. J. Gul. tamen hic, inquit, malim legi: *eluas tu, an emungare. Ciccum non interduim.*] *Ciccum* eſt leve quiddam, ut *hilum.* Gloſſæ: *Ciccum* ῥοᾶς ὑμὴν. *Membrana tenuis, quæ eſt in malo Punico cellularum diſcrimen*, ut Varro ait. Heſych. κόκκος διαχώρισις. Gloſſarium H. Stephani: *Ciccum.* χοῦ κόκκος. quod Græci, οὐδὲ χοῦ: Latini, *nec ciccum*: & κόκκος eadem notione apud Græcos. Timon Syllographus,

Πτωχὸς μὲν φρένας εἰμὶ, νοῦ δὲ μοὶ οὐκ
ἔνι κόκκος.
Exſenſum mihi pectus, & haud hilum mihi mentis.

Lipſius.

26. *Venales.*] Servos venales hic homo ductitavit: eſt mango. Hoc eo dicit: quod mangones ſævi & inmiſericordes eſſe ſoleant. *Lambin.*

30. *Vnis*

Quam potavi præter animi, quam libuit, ſententiam.
Quaſi vinis Græcis Neptunus nobis ſuffudit mare:
Itaque alvom prodi ſperavit nobis ſalſis poculis.
Quid opu'ſt verbis? ſi invitare nos pauliſper pergeret,
Ibidem obdormiſſemus: nunc vix vivos amiſit domum.
Nunc lenonem, quid agit intus, viſam, convivam meum. Calid. quid agat intus.

30. *Vinis Græcis.*] Vinis Græcis, quæ travehebantur in titulum, ſolebant aquam marinam ſuffundere, præterquam Chiis. ad quem morem alludit Plautus. Vide Athen. lib. 1. & Plutarch. Διὰ τί τῷ οἴνῳ θάλασσαν παραχέουσι. *Lambin.*

31. *Prodiſperavit.*] Monſtrum hoc verbi eſt *prodiſperavit.* Mihi omnia tentanti viſum eſt diſpeſcere voces male coalitas:

Itaque alvum prodi ſperavit nobis ſalſis poculis.

Neptunus, ait, large ſane & prolixe nos accepit in mari: & ſperavit verba nobis dari poſſe, & alvum prodi ſalſis poculis: hoc eſt, futurum, ut potaremus largius, quam alvo vitæque adeo noſtræ conduceret. nam convivæ, cum dulcedine apparatus inducti pluſcule, aut comedunt aut bibunt, quam ſatis eſt, *prodi* dicuntur. Cic. lib. 7. epiſtola Galli; *Lex ſumptuaria quæ videtur* λιτότητα *attuliſſe, ea mihi fraudi fuit. Nam, dum volunt iſti lauti terra nata, quæ Lege excepta ſunt in honorem adducere, fungos, helvellas, herbas omnes ita condiunt, ut nihil poßit eſſe ſuavius. in eas cum incidiſſem in cœna augurali apud Lentulum, tanta me* διάῤῥοια *arripuit, ut hodie primum videar cœpiſſe conſiſtere.* Unicus is locus huic explicando. Nam ut Ciceroni *alvus prodita dulcedine eſcarum*, ita his pæniſſime *multitudine poculorum:* quæ ſi paululum continuaſſet διάῤῥοια major aliquanto, quam illa fuit Ciceronis, conſecuta eſſet. *Speravit prodi*, Helleniſmus eſt Plauto, Ciceroni, aliis uſitatiſſimus. *J. Gul.*

34. *Convivam.*] Naufragii ſocium. ridicule. *Lambin.*

ACTUS TERTII SCENA PRIMA.

DÆMONES.

MIRIS MODIS dî ludos faciunt hominibus,
MIRISQUE exemplis ſomnia in ſomnis danunt. J. Gul. omina in ſomnis.
Ne dormientes quidem ſinunt quieſcere.
Velut ego hac nocte, quæ præceſſit, proxuma
Mirum atque inſcitum ſomniavi ſomnium.
Ad hirundininum nidum viſa eſt ſimia
Aſcenſionem ut faceret, admolirier:
Neque eas eripere quibat inde. poſtibi

6. *HIrundininum.*] Hoc poſſeſſivum notat *Priſc.* lib. 2.

Videbatur ad me ſimia aggredirier,
Rogare, ſcalas ut darem utendas ſibi.
Ego ad hoc exemplum ſimiæ reſpondeo,
Natas ex Philomela atque ex Progne eſſe hirundines:
Ago cum illa, ne quid noceat meis popularibus.
Atque illa animo jam fieri ferocior, — *Ald.* atque illa nimio.
Videtur ultro mihi malum minitarier.
In jus vocat me. ibi ego neſcio quomodo
Iratus videor mediam arripere ſimiam:
Concludo in vincla beſtiam nequiſſumam.
Nunc quam ad rem dicam hoc attinere ſomnium,
Nunquam hodie quivi ad conjecturam evadere.
Sed quid hîc in Veneris fano — *Lamb.* in Veneris fano meæ viciniæ
Clamoris oritur? animus mirat. — Clamoris oritur?

12. *Natas ex.*] Confundit Plautus hanc metamorphoſin, Comica licentia, Vide *Pierii Valer.* Hieroglyph. lib. 2. *Douza.*

ACTUS TERTII SCENA SECUNDA.

TRACHALIO, DÆMONES.

PRo, Cyrenenſes populares! voſtram ego imploro fidem,
Agricolæ, accolæ, propinqui qui eſtis his regionibus,
Ferte opem inopiæ, atque exemplum peſſumum peſſundate,
Vindicate: ne impiorum potior ſit pollentia,
Quam innocentium, qui ſe ſcelere fieri nolunt nobiles.
Statuite exemplum impudenti, date pudori præmium. — *Lamb.* impudentiæ.
Facite hîc lege potius liceat, quam vi, victo vivere.
Currite huc in Veneris fanum: voſtram iterum imploro fidem,
Qui prope hîc adeſtis, quique auditis clamorem meum,
Ferte ſuppetias, qui Veneri, Veneriaque antiſtitæ
More antiquo in cuſtodiam ſuum commiſerunt caput,
Prætorquete injuriæ prius collum, quam ad vos perveniat.

10. F*erte ſuppetias.*] Et hæc quidem moris antiqui religioniſque prærogativa tam ſervis quam libertis hominibus competebat: ut hic apparet. *Hic aræ ſunt, hîc foci, hîc Dii penates, hîc ſacræ religionis cerimoniæ continentur. hoc perfugium eſt ita ſanctum omnibus, ut inde abripi neminem fas ſit.* Ræyard. V. N. Moſt. act. 5. 1. 45.

DÆ. *Quid iſtuc eſt negotii?* TR. *per ego te hac genua obteſtor, ſenex,*
Quiſquis es. DÆ. *quin tu ergo omitte genua, & quid ſit, mihi expedi,*
Quid *tumultues?* TR. *teque oro & quæſo, ſi ſperas tibi*
Hoc anno multum futurum ſirpe & laſerpitium,
Eamque eventuram exagogam Capuam ſalvam & ſoſpitem, Lamb. eamque venturam.
Atque ab lippitudine uſque ſiccitas ut ſit tibi.
DÆ. *Sanun' es?* TR. *ſeu tibi confidis fore multam magudarim,*
Ut te ne pigeat dare operam mihi, quod te orabo ſenex.
DÆ. *At ego te per crura & talos, tergumque obteſtor tuum,*
Si tibi ulmeam uberem eſſe ſperas virgidemiam,

13. *Obteſtor.*] *Obteſtatio, eſt precatio cum mentione earum rerum, per quas petimus.* Donatus.

16. *Sirpe & laſerpicium.*] Hoc loco Sirpe, ὅλος ὁ θάμνος σὺν τῇ ῥίζῃ: laſerpicium, ὀπὸς τοῦ σιλφίου. Σίρφι aut σίλφι *ſirpis* radicem vocaſſe videntur Cyrenenſes, apud quos naſcebatur: ex σίρφι Latini *ſirpe*: ex σίλφι Græci σίλφιον fecerunt. Etiam σέρφι legitur, unde *ſerpe*, & *laſerpicium* ὀπὸς σιλφίου, non planta, quaſi *lac ſerpicium*. Ex voce *laſerpicium* truncata, factum *laſer*, quod ὀπὸν proprie ſignificat Latinis; poſtea *laſer* & *laſerpicium* pro ipſa planta uſurparunt Plinius: *auctoritate clariſſimum laſerpicium, quod Græci σίλφιον appellant.* Et *laſerpiciferæ Cirenæ* Catullo. Ita & σίλφιον Græci aliquando pro ſucco ipſo poſuerunt; unde σιλφιωτὸν *laſere* inſperſa, quæ Latinis *laſerata*. Salmaſ.

17. *Exagogam.*] Id eſt, exportationem ſive evectionem eam, & eas merces Cyrenis aut ex Lybia exportatas, ſalvas Capuam venturas. *Lambin.*

19. *Magudarim.*] Veteres σίλφιον radicem appellarunt, ſemen vero μαγύδαριν. Pollux, τὸ δὲ σιλφίου σπέρμα καλεῖται μαγύδαρις. Nihil certius quam *magudarim* pro ſemine laſerpicii hoc loco poni. Si tibi confidis, inquit Trachalio, fore multam laſerpicii ſementem. cum enim magudaris ſemen ſit, prout multum eſt & abundans; ita bona laſerpicii annona laſeriſque, & contra. nam ex ſemine laſerpicium naſcebatur, ex laſerpicio ſemen, ut in aliis. Erat etiam *magudaris*, non laſerpicii ſemen tantummodo, ſed aliud etiam fruticis genus, quod in Syria, non etiam in Cyrenaïca proveniebat: verum de hac Syriaca magudari non poteſt accipi hic verſus Plautinus, ſed de ſemine laſerpicii. *Salm.*

22. *Si tibi ulmeam.*] Taubmannus & Gruterus: Ita Acidal. cogente ſententia. Vulgo, *Ut tibi*, & *ſperes*. Pareus: Mſſ. Pall. & pr. edd. *Ut tibi*: nullo ſenſu: ſequitur enim *Ut* v. 24. At, ô boni, non eſt hoc mutandum, & nulla cogit ſententia. Obteſtor te, ut tibi ulmeam uberem eſſe ſperas virgidemiam, dictum eſt, *Ut vos in veſtris voltis mercimoniis, &c. ita huic facietis.* Et, *Sicut tuum vis unicum gnatum tuæ, &c. ita te obteſtor.* Sed ſequitur τὸ *Ut* v. 24. alio ſenſu. Quid tum? Etiam Cicero ſic ſolet, diverſos ſignificatus ejus particulæ eodem in complexu orationis jungere. Vide 3. Obſerv. 6. *Gronovius.*

Et tibi eventuram hoc anno uberem meſſem mali,
Ut mihi iſtuc dicas negotii quid ſit, quod tumultues.
TR. *Quî lubet maledicere? equidem tibi bona exoptavi omnia.*
DÆ. *Bene equidem tibi dico, qui, te digna ut eveniant, precor.*
TR. *Obſecro, hoc pravortere ergo.* DÆ. *quid negotii eſt?*
TR. *mulieres*
Duæ innocentes hîc ſunt, tui indigentes auxilii,
Quibus advorſum jus, legeſque inſignite injuria hîc
Facta eſt, fitque in Veneris fano. tum ſacerdos Veneria Alter. ſ. idque in Veneris fano.
Indigne afflictatur. DÆ. *quis homo eſt tantâ confidentiâ,*
Qui ſacerdotem audeat violare? ſed eæ mulieres
Quæ ſunt? aut quid iis iniqui fit? TR. *ſi das operam, eloquar.*
Veneris ſignum ſunt amplexæ, nunc ***
Eas deripere volt. eas ambas eſſe oportet ***
DÆ. *Quis iſtic eſt, qui Deos tam parvipendit?*
TR. *Fraudis, ſceleris, parricidii, perjurii plenus,*
Legirupa, impudens, impurus, inverecundiſſumus:
Uno verbo abſolvam, Leno'ſt: quid illum porro prædicem?
DÆ. *Edepol infortunio hominem prædicas donabilem.*
TR. *Qui ſacerdoti ſceleſtus fauces interpreſſerit.*
DÆ. *At malo cum magno ſuo fecit hercle. ite iſtinc foras,*
Turbalio, Sparax, ubi eſtis? TR. *i, obſecro, intro, ſubveni*
Illis. DÆ. *iterum haud imperabo ſequimini hac.* Piſt. iterum haud imperabis.
TR. *age nunc jam,*
Jube oculos elidere, itidem ut ſepiis faciunt coqui.

32. *Sacerdotem audeat violare.*] Ei enim ordini eundem habuere honorem homines quem ipſis Deis. *Artemidorus* l. 2. c. 74.

34. *Nunc.*] Ita eſt in MſT. & edd. primis: quod *Camerarius* ad hoc exemplum expleri poſſe ſuſpicatus eſt: *Vir ſceleratiſſimus.* aut *Vir audaciſſimus.* Idem ad verſ. ſequentem attexit *liberas*: quod nuſquam alibi video. Ita tertium compleri poſſe cenſet tali clauſula: —— *Parvipendit? eloquere, obſecro.*

36. *Deos tam parvipendit.*] Forte addendum, *& deas.* Scriverius.

40. *Donabilem.*] Donandum, mutabilem. *L.*

43. *Turbalio, Sparax.*] Lorariorum nomina. utrumque Græcæ formæ: prius ἀπὸ τῆ τύρβης, τυρβαλίων. *tumultuator.* alterum ἀπὸ τῆ σπαράξεως, *lacerator.* Camer.

45. *Sepiis.*] Vide Notas Caſina 2. 8. 59.

2. Sa-

DÆ. *Proripite hominem pedibus huc, itidem quaſi occiſam ſuem.* Mſſ. alt m p. Porrigite.

TR. *Audio tumultum: opinor leno pugnis pectitur.*
Nimis velim improbiſſumo homini malas edentaverint.
Sed ecce ipſæ huc egrediuntur timidæ è fano mulieres.

ACTUS TERTII SCENA TERTIA.

PALÆSTRA, AMPELISCA, TRACHALIO.

N*Unc id eſt, cum omnium copiarum atque opum,*
Auxilii, præſidii, viduitas nos tenet;
Nec ulla ſpecula eſt, quæ ſalutem aſſerat:
Nec ſcimus quam in *partem ingredi perſequamur.*
Maxumo miſeræ *in metu nunc ſumus ambæ,*
Tanta *importunitas, tantaque injuria*
Facta in *nos eſt modo hîc intus ab noſtro hero;*
Qui *ſceleſtus ſacerdotem anum præcipem* Mſſ. præcipes.
Reppulit, propulit, per quam indignis modis,
Noſque ab Signo intimo vi deripuit ſua. Rittersh. vel diripuit ſumma.
Sed nunc ſeſe ut ferunt res fortunæque noſtræ,
Par eſt moriri. NEQUE EST MELIUS *morte, in malis*
Rebus, miſeris. TR. *quid eſt? quæ illæc oratio 'ſt?*
Ceſſo ego has conſolari? heus, Palæſtra! PA. *qui vocat?*
TR. *Heus, Ampeliſca!* AM. *obſecro, quis eſt qui vocat?*
PA. *Quis is eſt qui nominat?* TR. *ſi reſpexis, ſcies.*
PA. *O ſalutis meæ ſpes!* TR. *tace, ac bono animo es.*
Me vide. PA. *ſi modo id liceat, vis ne opprimat:*
Quæ vis, vim mihi afferam ipſa, adigit. TR. *ab, deſine. nimis inepta es.* Meurſ. TR. quæ vis? PA. vim mihi afferam, ipſa adigit.
AM. *Deſiſte dictis nunc jam miſeram me conſolari.*
PA. *Niſi quid re præſidium apparas, Trachalio, acta hæc res eſt:*
Certum 'ſt moriri, quam hunc pati graſſari *lenonem in me.*
Sed muliebri animo ſum tamen: miſera ubi venit *in mentem*

2. S*Alutem afferat.*] J. Gul. leg. *aſſerat.* Spes, inquit, ſalutem non affert, ſed promittit; animo certis rationibus inducto. *Aſſerere* autem confirmare eſt, cauſſis, cur ita ſentias, expoſitis.

Mihi mortis metus membra occupat edepol. TR. etſi *hoc acerbum,*
Bonum animum habete. PA. *nam, obſecro, unde animus mihi invenitur?*
TR. *Ne, inquam, timete: aſſidite hîc in arâ.* AM. *iſtæc quid ara*
Prodeſſe nobis plus *poteſt, quam ſignum in ſano hîc intus*
Veneris, quod amplexæ modo, unde abreptæ per vim miſeræ?
TR. *Sedete hîc modo: ego hinc vos tamen tutabor. aram habete hanc*
Vobis pro caſtris: mœnia hinc ego defenſabo.
Præſidio Veneris malitiæ lenonis contra incedam.
AM. *Tibi auſcultamus. &, Venus alma, ambæ te obſecramus,*
Aram amplexantes hanc tuam lacrimantes, genibus nixæ,
Nos in cuſtodiam tuam ut recipias, & tutere:
Illos ſceleſtos, qui tuum fecerunt fanum parvi,
Ut ulciſcare, *noſque ut hanc tua pace aram obſidere*
Patiare, quæ *elautæ ambæ ſumus opera Neptuni noctu:*
Ne inviſas *habeas neve iccirco nobis vitio vortas,*
Si quippiam'ſt minus quod bene eſſe lautum arbitrare.
TR. *Æquum has petere intellego: decet abs te id impetrari:*
Ignoſcere his te convenit: metus has, id ut faciant, ſubigit.
Te ex concha natam eſſe autumant: cave tu harum conchas ſpernas.
Sed optume eccum exit ſenex, patronus mihique & vobis.

Mſ. ego vos def. *Acid.* mœnia hinc: ego vos defenſabo.

30. *Mœnia.*] Habete aram hanc pro caſtris: ego caſtrorum iſtorum mœnia hinc defenſabo. nam alia ſunt caſtra, alia mœnia ipſorum. *Meurſ.*

42. *Te ex concha.*] Hoc examuſſim feſtiviſſimum & ſcita eſt Lipſii obſervatio; *Conchas* inter verba nequitiæ uſitatas antiquitus. neque id tamen propter id concharum genus quæ à conchigena illa alma Æneadum genetrice *Veneriarum* nomen ſortitæ, (quarum mentio eſt apud Senecam Epiſt.96.) ſed vero ob alterum illud potius, quod *virginalium* & *ſpuriorum* titulo venit Apuleio. Nec abhorrens ab hocce tralatitio dicendi genere idiotiſmus noſter. Ridicule vero ad conchas neſcio quas, puellis muneri dari ſolitas, hoc accommodat Lambinus & alter hominis Collega. *Douz.* *Cave tu harum conchas.*] *Concha* pro natura muliebri, cui ea non nimium abſimilis: alluſumque forte ad Græcum, quo marinæ conchæ χοιρίναι vocantur, tanquam dicas *porcinas.* Porca autem & χοῖρος inter verba nequitiæ. unde lepide in Acharnan. apud Ariſtophanem neſcio quis affirmat, *ſoli dearum Veneri porcum maxime ſacrum.* Occaſione hujus voculæ jucunda eſt narratio apud Macrob. lib. 1. cap. 6. Saturn. in fine. *Gruter.*

4. Tu

ACTUS TERTII SCENA QUARTA.

DÆMONES, LABRAX, MULIERES, LORARII, TRACHALIO.

EXi è fano, natum quantum eſt hominum ſacrilegiſſume.
Vos in aram abite ſeſſum. ſed ubi ſunt? TR. *huc reſpice.*
DÆ. *Optume.* LO. *iſtuc volueramus. jube modo accedat prope.*
DÆ. *Tune legirupionem hic nobis cum dîs facere poſtulas?*
Pugnum in os impinge. LA. *iniqua hæc patior cum pretio tuo.*
DÆ. *At etiam minitatur audax.* LA. *jus meum ereptum eſt mihi,*
Meas mihi ancillas invito me eripis. TR. ergo dato
De ſenatu Cyrenenſi quemvis opulentum arbitrum,
Si tuas eſſe oportet, nive eas eſſe oportet liberas,
Nive te in carcerem compingi eſt æquom, ætatemque ibi
Te uſque habitare, donec totum carcerem contriveris.
LA. *Non hodie iſti rei auſpicavi, ut cum furcifero fabuler.*
Te ego appello. DÆ. *cum iſtoc primum, qui te novit, diſputa.*
LA. *Tecum ago.* TR. *atqui mecum agendum'ſt. ſuntne illæ ancillæ tuæ?*
LA. *Sunt.* TR. *agedum ergo, tange utramvis digitulo minumo modo.*
LA. *Quid, ſi attigero?* TR. *extemplo hercle ego te follem pugilatorium*
Faciam, & pendentem incurſabo pugnis, perjuriſſume.

4. TUa' *legirupionem.*] Ita retinendum, contra Carrionem & Palmerium. Inepte tamen Interpres explicat. Nam *Legirupio* eſt nomen. *Facere diis*, eſt ſacrificare. Tune, inquit, putas licere tibi, ut una nobiſcum diis ſacrifices? *Gruterus.*

5. *Cum pretio.*] Eſt quod alias dicit, *magno cum malo tuo:* quaſi dicat minitans, non impune illi abiturum. Caſina:

Malo hercle veſtro tam verſuti vivitis.

Nam *Pretium* pro *pœna* à Poëtis identidem ponitur: Hor. 3. Odâ 24.

Et peccare nefas, aut pretium eſt mori.

Quemadmodum item è contrario, *pœna* pro *præmio* à Propert. accipitur lib. 3.

At poſtquam ſacra captiva eſt reddita pœna,
Fortem illum Æmoniis Hectora traxit equis. Douza.

12. *Auſpicavi,*] Non hodie hoc conſilium cepi, ut &c. Tractum à more veterum, qui nihil niſi auſpicato ſuſcipiebant. *Lambin.*

16. *Follem pugilatorium.*] *Follis pugilatorius* pila eſt coriacea, vento completa. *Pugilatorius* autem dictus, quod non palma ſed pugno percutiatur. Cæterum & follem ſuſpenſum pugnis infectabantur pugiles. *Taubm.*

LA. *Mihi non liceat meas ancillas Veneris de arâ abducere?*
DÆ. Non licet: ita *eſt lex apud nos.* LA. *mihi cum voſtris legibus*
Nihil eſt *commercii; equidem iſtas jam ambas educam foras.*
Tu ſenex, ſi iſtas amas, huc arido argento'ſt opus. *Piſt.* ſi iſtas ambis.
DÆ. *Hæ autem Veneri complacuerunt.* LA. *habeat, ſi argentum dabit.*
DÆ. *Do tibi argentum. nunc adeo ut ſcias meam ſententiam,* *Lamb.* Dem tibi argentum? modo adeo. *Diſſ.* Det tibi, &c. *ſcil. Venus.*
Occipito modo illis afferre vim joculo pauſillulum,
Ita hinc ego te ornatum amittam, tu ipſus te ut non noveris.
Vos adeo, ubi ego innuero vobis, ſi ne ei caput exoculaſſitis.
Quaſi murteta juncis, item ego vos virgis circumvinciam.
LA. *Vi agis mecum.* TR. *etiam vim opprobras, flagitii flagrantia?*
LA. *Tun', trifurcifer, mihi audes inclementer dicere?*
TR. *Fateor, ego trifurcifer ſum: tu es homo apprime probus.*
Num quî minus haſce eſſe oportet liberas? LA. *quid, liberas?*

21. *Si iſtas amas.*] In his manifeſtiſſima ἀλογία. Quomodo enim Labrax educturum ſe foras dicit mulierculas? cum omnia hæc non intra fanum, ſed exterius agantur, apud eam aram, quæ in publico erat præ foribus fani. Haud dubie Plautus ſcripſit:

—— *Equidem iſtas jam ambas abducam: uvidas*
Tu ſenex ſi iſtas amas, huic arido arg. eſt opus.

Ita infra ℣. 55. contemptim *uvidas* vocat; atque his *aridum arg.* opponitur. *Huic*, id eſt, mihi. Et quia *uvidas p.* leno dixit, eo ſenex ſubjungit excuſabundus; *Hæ autem Veneri complacuerunt:* quantumvis humidæ & incultæ. *Acid.* *Arido argento'ſt.*] Cur *argentum aridum*? An, quia hydrargyrum etiam eſt, id eſt, liquidum argentum, cujus in commerciis non eſt uſus? intervenit enim eis nummus ex ſicco & duro argento, non è liquido vivoque: ut dicat; Ad medicandum amorem tuum non liquido, ſed arido figuratoque argento eſt opus. An quod, ut fructus ſunt aridi & liquidi ſic & metalla? An è ſermone vulgi. quem effingit Comœdia, dictum eſt? ut enim hodie *ſiccum argentum* dicit vulgus: ſic *aridum* hic dici arbitror. quale & ſentitur magis, quod ſignatum eſt, propter aſperitatem. Nonius *purum & lucidum* interpretatur. *Turneb.* Acute hic multa Turnebus. at putarim potiſſimum meminiſſe *aridi*, quia ipſe *uvidus* totus. quod adeo moleſte ferret ſcilicet, ut uvida omnia execraretur etiam, vel uſque ad argentum, quod tale: & ſic tamen alluſit ad ſonum, qui in argento excocto & puro clarior & tinnulus magis, quam in vulgaris venæ. *Gruter.*

27. *Quaſi murteta.*] Faſciculi myrtorum junco colligati Veneri offerebantur. Eſt enim myrtus Veneri ſacra.

TR. *Atque heras tuas quidem, hercle, atque ex germana Graecia:*
Nam altera haec eſt nata Athenis ingenuis parentibus.
DÆ. *Quid ego ex te audio?* TR. *hanc Athenis eſſe natam liberam.*
DÆ. *Mea popularis, obſecro, haec eſt?* TR. *non tu Cyrenenſis es?*
DÆ. *Immo Athenis natus altuſque educatuſque Atticis.*
TR. *Obſecro, defende cives tuas, ſenex.* DÆ. *ô filia*
Mea! cum ego hanc video, mearum me abſens miſeriarum commones, Diſſ. miſeriarum commonet.
Trima quae periit mihi: jam tanta eſſet, ſi vivit, ſcio. Lipſ. tanta eſt.
LA. *Argentum ego pro iſtiſce ambabus, cujae erant, domino dedi:*
Quid mea refert, hae Athenis natae, an Thebis ſient,
Dum mihi recte ſervitutem ſerviant? TR. *itane impudens,*
Tune hîc felles virginalis liberos parentibus
Sublectos habebis, atque indigno quaeſtu conteres?
Nam huic alterae patria quae ſit, profecto neſcio:
Niſi ſcio probiorem hanc eſſe, quam te, impuratiſſume.
LA. *Tuae iſtae ſunt?* TR. *contende ergo, uter ſit tergo verior.* Diſſ. veran' iſtae ſunt? TR. contende tergo, uter ſit ergo verius.
Ni offerumentas habebis plures in tergo tuo,
Quam ulla navis longa clavos, tum ego ero mendaciſſumus:
Poſtea aſpicito meum, quando ego tuum inſpectavero,
Niſi erit tam ſincerum, ut quivis dicat ampullarius,
Optimum eſſe opere faciundo corium, & ſinceriſſimum.
Quid cauſſae eſt, quin virgis te uſque ad ſaturitatem ſauciem?
Quid illas ſpectas? quas ſi attigeris, oculos eripiam tibi.

43. *Felles virginalis.*] V. N. Perſa, act. 4. 9. Turneb. lib. 21. 12.

44. *Conteres.*] Id eſt, proſtitues. V. N. Capteiv. act. 4. 2. 108.

48. *Offerumentas.*] Eleganti joco ita appellat plagas & vibices, quae tergo offerrentur, atque ita imprimerentur, ut ſacris parietibus deorum donaria affigi ſolent. Feſtus: *Offerumenta ſunt, quae offerentur.* Douza.

51. *Ampullarius.*] Qui ampullas corio integit. Poſterior aetas ſcorteas ampullas vocabat *pilaſcas*. Iſid. gloſſae: *Pilaſca, vas vinarium ex corio*: Graecis ὄλπαι. Scholiaſtes Theocr. Pharmac. ὄλπη κυρίως ἡ δερματίνη λήκυθος. hinc lucem capit Plautus. Varro: *Antiquiſſimi in conviviis utres vini primo, poſtea tinas ponebant.* Lucill. *terginus calix*; Et Polluci ἀσκὸς inter vaſa vini conditoria eſt. *Wowver.*

LA. *Atquin, quia vetas, utramque jam mecum abducam ſimul.*
DÆ. *Quid facies?* LA. *Volcanum adducam, is Veneris eſt adverſarius.*
DÆ. *Quo illic it?* LA. *heus, ecquis hic eſt? heus!* DÆ. *ſi attigeris oſtium,*
Jam, hercle, tibi meſſis in ore fiet mergis pugneis. Mſ. mergis pugnis.
LO. *Nullum habemus ignem, ficis victitamus aridis.*
DÆ. *Ego dabo ignem, ſiquidem in capite tuo conflandi copia'ſt.*
LA. *Ibo, hercle, aliquo quæritatum ignem.* DÆ. *quid, cum inveneris?*
LA. *Ignem magnum hîc faciam.* DÆ. *quin ut humanum exuras tibi.*
LA. *Immo haſce ambas hîc in arâ, ut vivas, comburam.* DÆ. *id volo:*
Nam, hercle, ego te barba continuo arripiam, & in ignem conjiciam,
Teque ambuſtulatum objiciam magnis avibus pabulum.
Cum conjecturam egomet mecum facio, hæc illa eſt ſimia,
Quæ has hirundines ex nido volt eripere ingratiis,
Quod ego in ſomnis ſomniavi. TR. *ſcin' quid? tecum oro, ſenex,*
Ut illas ſerves, vim defendas, dum ego herum adduco meum.
DÆ. *Quære herum atque adduce.* TR. *at hic ne.* DÆ. *maxumo malo ſuo,*
Si attigerit, ſive occeptaſſit. TR. *cura.* DÆ. *curatum eſt, abi.* Daez. ſive occentaſſit.
TR. *Hunc quoque aſſerva ipſum, ne quo abitat. nam promiſimus,*
Carnifici aut talentum magnum, aut hunc hodie ſiſtere.

56. *Vulcanum adducam.*] V. N. Moſtell. act. 5. 1. 65.

58. *Mergis pugneis.*] V. N. Pœnul. act. 5. 2. 58.

62. *Ut humanum exuras tibi.*] Malim, *humanum exuras tibi*, quam *manum*. Non enim ſatis mali precaretur Lenoni, ſi manus cladem potius, quam mortem optaret. Feſtus autem ſcribit, *Humanum* eſſe ſacrificium, quod mortui cauſſa fiat. Ergo, *exurere ſibi humanum*, eſt ſe exurere. ſi quis tamen *manum* defendit, à me non oppugnabitur. *Turneb.*

65. *Magnis avibus.*] Hoc nomine rapaces aves intelligit, & cadavera appetentes. fere enim quæ rapto vivunt alites & viſcere, majoris ſunt formæ, quam aliæ aves; ut *vultures* & *aquilæ*. Turnebus.

70. *At hic ne.*] Scilicet ab ara abſtrahat.

ACTUS TERTII SCENA QUINTA.

DÆMONES, LABRAX, PALÆSTRA, AMPELISCA, LORARII.

UTrum tu, leno, cum malo libentius
Quieſcis, an ſic ſine malo, ſi copia eſt?
LA. *Ego, qua tu loquere, flocci non facio, ſenex.*
Meas quidem te invito, & Venere & ſummo Jove,
De ara capillo jam deripiam. DÆ. *tange dum.*
LA. *Tangam hercle vero.* DÆ. *agedum ergo, accede huc modo.*
LA. *Jube dum recedere iſtos ambo illuc modo.*
DÆ. *Immo ad te accedent.* LA. *non hercle egomet cenſeo.*
DÆ. *Quid ages, ſi accedent propius?* LA. *ego receſſero.*
Verum, ſenex, ſi te unquam in urbe offendero,
Nunquam hercle quiſquam me lenonem dixerit,
Si non te ludos peſſumos demiſero.
DÆ. *Facito iſtuc quod minitaris. ſed nunc interim*
Si illas attigeris, dabitur tibi magnum malum.
LA. *Quam magnum vero?* DÆ. *quantum lenoni ſat eſt.*
LA. *Minacias ego iſtas flocci non facio tuas.*
Equidem te invito jam ambas rapiam. DÆ. *tange dum.*
LA. *Tangam hercle vero.* DÆ. *tange: ſed ſcin, quomodo?*
I dum, Turbalio, curriculo affer
Duas clavas. LA. *clavas?* DÆ. *ſed probas, propera cito.*
Ego te hodie faxo recte acceptum, ut dignus es.
LA. *Eheu, ſceleſtus galeam in navi perdidi:*
Nunc mihi opportuna hic eſſet, ſalva ſi foret.
Licet ſaltem iſtas mihi appellare. DÆ. *non licet.*
Ehem optume edepol eccum clavator advenit!
LA. *Illud quidem, Edepol, tinnimentum eſt auribus.*

5. D*Eripiam.*] *Deripere*, eſt deorſum rapere vel trahere. Tibullus: *Sertaque de ſanctis deripuiſſe focis.* Sic *degredi*, pro *deſcendere*, apud Salluſt. Livium, Tacitum, Auſonium. Victorinus de Orthographia: *Degredi, de ſuperiore loco deſcendere.* Rittersh.

25. *Clavator.*] Qui clavam geſtat: κορυνήτης. De *ſervis clavigeris* vide Turn. lib. 13. 6.

26. *Tinnimentum.*] Clavam intelligit: quia, cum caput ea tunditur, aures tinnitum audiunt. *Turneb.*

Dæ. Age, accipe illanc alteram clavam, Sparax:
Age, alter iſtinc, alter hinc aſſiſtite.
Aſſiſtite ambo. ſic! audite nunc jam:
Si hercle illic illas hodie digito tetigerit
Invitas, ni iſtunc iſtis invitaſſitis — Meurſ. ni iſtunc iſtis exoculaſſitis.
Uſque adeo, donec, qua domum abeat, neſciat.
Periſtis ambo. ſi appellabit quempiam,
Vos reſpondetote iſtinc iſtarum vicem:
Sin ipſe abire hinc volet, quantum poteſt,
Extemplo amplectitote crura fuſtibus. — Acid. ampectitote.
La. Etiam me abire hinc non ſinent? Dæ. dixi ſatis.
Et ille ubi ſervos cum hero huc advenerit,
Qui herum arceſſivit, itote extemplo domum.
Curate hæc ſultis magna diligentia.
La. Heu, hercle, næ iſtic fana mutantur cito!
Jam hoc Herculi eſt, Veneris fanum quod fuit.
Ita duo deſtituit Signa hic cum clavis ſenex.
Non hercle quo hinc nunc gentium aufugiam ſcio,
Ita nunc mihi utrumque ſævit & terra & mare.
Palæſtra! Lo. quid vis? La. apage, controverſia eſt. — Acid. apage controverſia.
Hæc equidem Palæſtra, quæ reſpondit, non mea eſt.
Heus, Ampeliſca! Lo. caveſis infortunio.
La. Ut poteſt, ignavi homines ſatis recte monent.
Sed vobis dico, heus vos! num moleſtia eſt,

31. *Invitaſſitis.*] *Invitare* hic non eſt occidere, ſed accipere hoſpitio, immo & convivio: ut ſicut ibi homines adeo implebantur cibo ac potu, ut neſcirent, qua abirent domum; etiam heic impleri velit Lenonem fuſtibus, (ut loquitur Aul. act. 3. ſc. 3.) donec neſciat ubi ſit locorum. Sic in Amph. act. 1. 1. eadem figura, *accipere hoſpitio pugnæ:* item, *pugnos edere.* Et quid mirum? cum ſaturitate quis non ſecus lædatur quam ferro: non ſecus alienetur mente quam plagis. Theocr. eidyll. ἐςὶ ἢ πλαγαῖς μεθύων. *Gruter.*

42. *Herculi.*] Hoc eo dicit, quod Senex duos ſervos cum clavis adſtare juſſerat: ac ſi eſſent duæ ſtatuæ, clavas, in modum Herculis, gerentes. Silius lib. 3.
— *Clavigeri veneratur numinis aras.*
Taubmann.

43. *Deſtituit.*] Id eſt, ſtatuit. Cic. Epiſt Fam. *Deſtituit omnes ſervos ad menſam ante ſe.* Liv. lib. 7. *duo armati in medio deſtituuntur.* L.

46. *Controverſia.*] Nihil hic mutandum cum *Carrione.* nam dicit, ludi ſe ambiguitate vocis *Palæſtræ.* Sic Epid. act. 2. 2. *enim iſthæc captio eſt.* Grut.

53. *Craſſo*

Me adire ad illas propius? Lo. *nihil nobis quidem.*
La. *Nunquid moleſtum mihi erit?* Lo. *nihil, ſi caveris.*
La. *Quid eſt quod caveam?* Lo. *hem à craſſo infortunio.*
La. *Quæſo, hercle, abire ut liceat.* Lo. *abeas, ſi velis.*
La. *Bene hercle factum: habeo vobis gratiam.*
Non. accedam potius. Lo. *illic aſtato ilico.*
La. *Edepol proveni nequiter multis modis,*
Certum'ſt haſce hodie uſque obſidione vincere.

53. *Craſſo infortunio.*] Quod craſſæ hæ clavæ tibi dabunt. *Lambin.*
57. *Proveni nequiter.*] Apul. *Favet enim Rufino Æmilianus, & proventum cupit.* qui ſermo elegans & Plautinus. Atqui, *Bene provenisse: Recte provenisse,* dicuntur, qui re vel liberis aucti. In malam quoque partem ſumi, Nonius oſtendit. Apul. lib. 10. *At ille nequam ut poſſet de me ſuave provenire, lucro ſuo tantum contentus annuit.* Stewechius. V. N. Truc. 2. 4. 33. Menæchm. act. 5. 5.

ACTUS TERTII SCENA SEXTA.

PLEUSIDIPPUS, TRACHALIO, MULIERES, LABRAX, LORARII, CHARMIDES.

Meamne ille amicam leno vi, violentia,
De ara deripere Veneris voluit? Tr. *admodum.*
Pl. *Quin occidiſti extemplo?* Tr. *gladius non erat.*
Pl. *Caperes aut fuſtem, aut lapidem.* Tr. *quid ego, quaſi canem,*
Hominem inſectarer lapidibus nequiſſumum?
La. *Nunc pol ego perii! Pleuſidippus eccum adeſt:*
Converret jam hic me totum cum pulviſculo.
Pl. *Etiamne in ara tunc ſedebant mulieres,*
Cum ad me profectus ire? Tr. *ibidem nunc ſedent.* Dous. cum ad me profectus ires?
Pl. *Quis illas nunc illic ſervat?* Tr. *neſcio quis ſenex,*
Vicinus Veneris; is dedit operam optumam.
Is nunc cum ſervis ſervat: ego mandaveram.
Pl. *Duc me ad lenonem recta. ubi illic eſt homo?*
La. *Salve.* Pl. *nihil ſalutem moror. opta ocius,*

7. *Converret cum pulviſculo.*] V. N. Trucul. Prolog. vſ. 19.
11. *Vicinus Veneris.*] Pro ædi Veneris.
14. *Opta ocius.*] Id eſt, elige ocyus. *Optare* non tantum deſiderare ſignificat, ſed & eligere. quod & Donatus docet ad

Rapi te obtorto collo mavis, an trahi?
Utrum vis opta, dum licet. LA. *neutrum volo.*
PL. *Abi ſane ad littus curriculo, Trachalio:*
Jube illos in urbem ire obviam ad portum mihi,
Quos mecum duxi, hunc qui ad carnificem traderent.
Poſt huc redito, atque agitato hic cuſtodiam:
Ego hunc ſceleſtum in jus rapiam exulem.
Age, ambula in jus. LA. *quid ego deliqui?* PL. *rogas?*
Quin arrhabonem à me accepiſti ob mulierem, & Douz. quine arrabonem.
Eam hinc abduxiſti. LA. *non avexi.* PL. *cur negas?*
LA. *Quia pol provexi; avehere non quivi miſer.*
Equidem tibi me dixeram praſto fore
Apud Veneris fanum: quid muto? ſumne ibi?
PL. *In jure cauſſam dicito: hic verbum ſat eſt:*
Sequere. LA. *obſecro te, ſubveni, mi Charmides:*
Rapior obtorto collo. CH. *quis me nominat?*
LA. *Viden' me ut rapior?* CH. *video, atque inſpecto lubens.*
LA. *Non ſubvenire mihi audes?* CH. *quis homo te rapit?*
LA. *Adoleſcens Pleuſidippus.* CH. *ut nactu's, habe*
Bono animo: melius eſt te in nervom correpere.
Tibi obtigit quod plurimi exoptant ſibi.
LA. *Quid id eſt?* CH. *ut id quod quærant, inveniant ſibi.*

ad Terentianam Andriam. Inde *optio*, electio, αἵρεσις. Hinc & *adoptare aliquem*, pro in filium eligere. Quod & vetus Vocabuliſta voluit; *optare, eligere, in filium facere.* Sic enim apud eum legendum. *Boxhorn.*

15. *Obtorto collo.*] V. N. Pœnul. act. 3. 5. 45.

18. *Obviam ad portum.*] Vera lectio eſt: *ad forum.* Id liquet infra 4. 5. 10. ubi Dæmones ſervum Pleuſidippi juſſit exire ad forum arceſſitum herum. *Parens.* Videtur idem confirmari 5. 1. 2. *Quem ad recuperatores modo damnavit Pleuſidippus.* Gronovius. *Ad portum.*] Indubitato reſcribendum, *à portu.* cum nec ad portum adoleſcens erat: nec ire cogitabat, ſed potius in urbem: niſi ſi portus in urbe: Apella credat. *Acidal.*

19. *Carnuficem.*] *Carnificem* fuiſſe carceris cuſtodem, non Triumviros capitales vix dubitem. Idque adeo verum eſt, ut, *in carcerem*, &, *ad carnificem* trahere, uno eodemque ſenſu frequenter poſuerint veteres: ut hoc loco Plautus. Proinde veriſimilius eſt, Triumviros, carceris cuſtodes non fuiſſe, ſed curam cuſtodiæ carceris habuiſſe. *Revard.*

21. *In jus.*] Vide notas Menæch. act. 4. ſc. 2. ꝟſ. 19.

23. *Ob mulierem.*] Id eſt, pro muliere. Epid. *Dedin' tibi minas triginta ob filiam?* Aſin. *Ob aſinos ferre argentum.* D.

36. *Inveniant ſibi.*] Nempe & damnum & malum. Douz.

42. *Dum*

La. *Sequere, obſecro, me.* Ch. *pariter ſuades, qualis es.*
Tu in nervom rapere, eo me obſecras, ut te ſequar.
Etiam retentas? La. *perii!* Pl. *verum ſit velim!* Piſ. etiam me tentas?
Tu, mea Palaſtra & Ampeliſca, ibidem ilico
Manete, dum huc ego redeo. Lo. *equidem ſuadeo*
Ut ad nos abeant potius, dum recipis. Pl. *placet:*
• *Bene facitis.* La. *fures mihi eſtis.* Lo. *quid, fures?* Pl. *rape.*
La. *Oro, obſecro, Palaſtra.* Pl. *ſequere, carnufex.* Gul. Ora obſecro.
La. *Hoſpes.* Ch. *non ſum hoſpes: repudio hoſpitium tuum.*
La. *Siccine me ſpernis?* Ch. *ſic ago: ſemel bibo.* Lipſ. ſo mel bibo.
La. *Dî te inſelicent.* Ch. *iſti capiti dicito.*
Credo alium in aliam belluam hominem vortier,
Illic in columbum, credo, leno vortitur:
Nam in columbari collum haud multo poſt erit.
In nervom ille hodie nidamenta congeret.
Veruntamen ibo, ei advocatus ut fiem,
Si quî mea opera citius addici poteſt.

42. *Dum recipis.*] Donec eas recuperes. *Lamb.* Immo, dum redis. Alibi: *Quam mox te recipis tu?* Piſtor.

46. *Semel bibo.*] Non debuit mutari vera ſcriptura. De malo enim & infortunio, ut de potione aliqua ſæpe loquitur Plautus. Aulul. 2. 3.

Nam ecaſtor malum mœrorem metuo ne miſtum bibam.

Caſ. extrema: *Ut ſenex hoc eodem poculo, quo ego bibi, biberet.* Non lubet ergo Charmidi iterum cum Lenone bibere, neque ad eum devorti in hoſpitium: qui tam acidis poculis nuper in mari acceptus eſſet. ea cauſſa hoſpitii jus ei renunciat: ne ea malæ rei potio iterum ſibi bibenda ſit. Ita recte & venuſte interpretatus eſt J. Guilielmius. Gruteri, qui metaphoram à fullonibus tractam vult, ſententia, neque vera eſt, neque probari debebat poſtremis interpretibus. *Boxh.*

53. *Columbari.*]Ut κύφων eſt *numella*, nam utriuſque vocabuli eadem notatio eſt, illius à κύπτω, hujus, *à nuo*: ſic *columbar* genus eſt vinculi, cui collum inſeritur, *collariumque* vocatur hic ex parte: cum foramen ipſum vinculi *columbar* ſit. ſed & quia *columbaria* ſunt foramina in periſterotrophiis, ubi columbæ nidilantur, ſubdit ludens; *In nervom hodie ille nidamenta congeret.* ubi *nidamenta* ſunt flocci, pinnæ, muſcus, tomentum, pili, acus, cæteraque unde nidos aves parant: qua in ſignificatione *congerere* proprie etiam dicitur. Virgil. 3. Eclog.

—— *Aëriæ quo congeſſere palumbes.*

Id eſt, nidificavere. *Turneb.*

53. *Addici.*] Pleuſidippo à Prætore.

ACTUS QUARTI SCENA PRIMA.

DÆMONES.

BENE FACTUM & volupe eſt, hodie me his mulierculis
Tetuliſſe auxilium: jam clientas repperi;
Atque ambas forma ſcitula atque ætatula.
Sed uxor ſcelesta me omnibus ſervat modis,
Ne qui ſignificem quippiam mulierculis.
Sed Gripus ſervos noster, quid rerum gerat
Miror, de nocte qui abiit piſcatum ad mare.
Pol magis ſapiſſet, ſi dormiviſſet domi.
Nam nunc & operam ludos facit, & retia:
Ut tempestas eſt nunc atque ut noctu fuit:
In digitis hodie percoquam quod ceperit.
Ita fluctuare video vehementer mare.
Sed ad prandium uxor me vocat, redeo domum,
Jam meas opplebit aures ſua vaniloquentia. — *Grut* oppilabit. *quid.* *Aſſ* oppilebit.

5. NE *qui.*] Id eſt, aliquo modo. *Acidal.*

11. *In digitis.*] Proverbialis loquendi ratio, cujus uſus, cum quis nihil effectum dedit. In digitis nihil percoqui poteſt. Ergo nihil cepit, qui cepit, quod in digitis percoqui poteſt. Nihil in oculos compingi poteſt. Ergo nihil habet, qui dicitur habere quod in oculos poteſt compingi. quomodo vulgo etiam loquimur. *Boxhorn.*

ACTUS QUARTI SCENA SECUNDA.

GRIPUS.

NEptuno has ago meo patrono gratias,
Qui ſalſis locis incolit piſculentis,
Cum me ex ſuis pulchre ornatum expedivit
Templis reducem, plurima præda onuſtum
Salute horiæ, quæ in mari fluctuoſo
Piſcatu novo me uberi compotivit.

4. T*Emplis.*] V. N. Milit. act. 2. 5. 3.

5. *Salute horiæ.*] Id eſt, ſalva atque incolumi horia. ſic Bacchid. *ſalute noſtra.* Menæch. act. 1. 2. *Averti prædam ab hoſtibus noſtrum ſalute ſocium*, id eſt ſalvis noſtris ſociis. Eſt autem *horia*, navicula piſcatoria: ut docent Non. & Fulgentius. *Douza.*

6. *Compotivit.*] Id eſt, compotem fecit. Lipſ. & Guil. ſic ſupra: *Ita hic ſalis locis compotita ſum.*

Miroque modo atque incredibili hic piſcatus mihi
Lepide evenit: neque piſcium ullam unciam hodie
Pondo cepi, niſi hoc quod fero hic in rete.
Nam ut de nocte multa impigreque exſurrexi,
Lucrum præpoſui ſopori & quieti:
Tempeſtate ſæva experiri expetivi,
Paupertatem heri qui & meam ſententiam — y. Guſ. paupertatem qui heri mea ſententia Tolerarem.
Tolerarem, operâ haud fui parcus meâ. NIMIS HOMO
NIHILI EST, *qui piger eſt: nimiſque id genus odi ego male.*
VIGILARE DECET *hominem, qui volt ſua tempori conficere officia:*
Non enim illum exſpectare oportet, dum herus ſe ad ſuum ſuſcitet officium.
Nam qui dormiunt libenter, ſine lucro & cum malo quieſcunt.
Nam ego nunc mihi, qui impiger fui, repperi, ut piger, ſi velim, ſiem.
Hoc ego in mari, quicquid ineſt, reperi: quicquid ineſt, grave quidem eſt: aurum — Grut. quicquid ineſt grave quid ineſt.
Hîc ego ineſſe reor. nec mihi conſcius eſt ullus homo. nunc hæc tibi
Occaſio, Gripe, obtigit, ut liberet ex populo Prætor te. — Piſ extemplo Prætor.
Nunc ſic faciam, ſic conſilium eſt. ad herum ut veniam docte atque aſtute:
Pauxillatim pollicitabor pro capite argentum ut ſim liber.
Jam ubi liber ero, igitur demum inſtruam agrum, ædes, mancipia:
Navibus magnis m.rcaturam faciam: apud reges rex perhibebor:
Poſt animi cauſſâ mihi navem faciam, atque imitabor Stratonicum:

16. *Tempori.*] Id eſt, numero & celeriter.

22. *Ex populo Prætor.*] Ut Prætor te non ſolum liberum faciat vindicta, ſed etiam eximaris numero hominum inferioris loci atque ordinis. *Lambin.*

24. *Pro capite.*] V. N. Aul. act. 5. ſc. 1. ỳſ. 8.

27. *Poſt animi cauſſa mihi navem faciam.*] Tales, ſi uſum ſpectes, veterum Gallorum *paradæ*. item illa Neronis, de qua Plutarchus περὶ ἀοργησίας. Seneca

Oppida circumvectabor. ubi nobilitas mea erit clara,
Oppidum magnum communibo : ei ego urbi Gripo indam nomen,
Monimentum mea famæ & factis : ibique regnum magnum inſtituam.
Magnas res hic agito in mentem inſtruere. nunc hunc vidulum condam.
Sed hic rex cum aceto pranſurus eſt & ſale, ſine bono pulmento.

Cubiculatas & luſorias vocat. *Caſaubon.* *Stratonicum.*] *Stratonicus* fuit quæſtor regis Philippi, & deinde Alexandri Magni, homo prædives : quamobrem Græcis in Proverb. venit, ut, Latinis *Craſſus.* Auctor Diodorus in vita Alex. & Ælianus. *Lambinus* ait nomen eſſe fictum à Plauto : inſcite. *Donza.*

32. *Cum aceto.*] Jocoſe. Cum *rex* diceretur ſervus ; O bone, inquit, hic rex poſcam bibet, & ſalem pro obſonio delinget! *Lipſius.* Vide & Not. Curcul. act. 4. 4. 6.

ACTUS QUARTI SCENA TERTIA.

TRACHALIO, GRIPUS.

HEus, mane! GR. *quid maneam?* TR. *dum hanc tibi, quam trahis, rudentem complico.*
GR. *Mitte modo.* TR. *at, pol, ego te adjuvabo. nam* BONIS QUOD BENE FIT, *haud perit.* GR. *turbida tempeſtas heri fuit,*
Nihil habeo, adoleſcens, piſcium : ne tu mihi eſſe poſtules.
Non vides referre me uvidum rete, ſine ſquamoſo pecu? *Triſt. uvidum rete.*
TR. *Non edepol piſces expecto, quam tui ſermonis ſum indigens.*
GR. *Enicas jam me odio, quiſquis es.* TR. *non ſinam ego abire hinc te. mane.*
GR. *Cave ſis malo. quid tu, malum, nam me retrahis?* TR. *audi.*
GR. *Non audio.* TR. *at pol quin audies.* GR. *quin poſt loquere quid vis.*

1. RUdentem.] Vide ſupra Argumentum Camerarii in hanc Fabulam.

9. GR. *Quin poſt loquere.*] Ita pauxilla mutatione ſequor cætera Acidalium. Abſtrudere prædam cupiebat ante Gripus. Igitur ſermonem vult differri, & poſtea quidvis dici. In qua contentione vis eſt iteratarum utrinque particularum *quin.* Alter urget, ut ſtatim audiatur : idque valet, *Elho modo.* Taubm. *Quin poſt loquere.*] Ab Acidalio hoc accepit Gruterus. Mſſ. & vulgatæ antea : TR. *At pol quin*

Tr. *Eho, modo eſt opera pretium quod tibi ego narrare volo.*
Gr. *Eloquere, quid id eſt?* **Tr.** *vide num quiſpiam conſequitur prope nos.*
Gr. *Ecquid eſt quod mea referat?* **Tr.** *ſcilicet. ſed boni conſilii*
Ecquid in te mihi eſt? **Gr.** *quid negotii eſt, modo dic.* **Tr.** *dicam.*
Tace, ſi fidem modo das mihi te non fore infidum.
Gr. *Do fidem tibi, fidus ero, quiſquis es.* **Tr.** *audi. furtum ego vidi*
Qui faciebat: noveram dominum, id cui fiebat; poſt ad
Furem egomet devenio, feroque ei conditionem hoc pacto:
Ego iſtuc furtum ſcio cui factum eſt. nunc mihi ſi vis
Dare dimidium, indicium domino non faciam. is mihi nihil
Etiam reſpondit. quid inde æquum eſt dari mihi? dimidium
Volo ut dicas. **Gr.** *immo hercle etiam amplius: nam niſi dat, domino dicundum*
Cenſeo. **Tr.** *tuo conſilio faciam: nunc advorte animum;*
Namque hoc attinet omne ad te. **Gr.** *quid eſt factum?* **Tr.** *vidulum*
Iſtum, cujus ille eſt, novi ego hominem jampridem. **Gr.** *quid eſt?*
Tr. *Et quo pacto periit.* **Gr.** *at ego quo pacto inventu'ſt ſcio,*
Et qui invenit, hominem novi: & dominus qui nunc eſt, ſcio.
Nihilo pol pluris tuâ hoc, quam quanti illud refert mea.
Ego illum novi, cujus nunc eſt, tu illum, cujus antehac fuit.
Hunc homo feret à me nemo: ne tute ſperes potius. y *Gul. ſperes ocius.*
Tr. *non ferat,*
Si dominus veniat? **Gr.** *dominus huic nemo, ne fruſtra ſis,*
Niſi ego, nemo natu'ſt, hunc qui cepi in venatu meo.

quin audies poſt. Gr. *quin loquere.* Putem fuiſſe: Tr. *At pol quin audies.* Gr. *Pol quin loquere.* Gronovius.

23. *Vidulum iſtum.*] Comicum eſt: pro, jampridem novi hominem, cujus iſte vidulus eſt. *Lamb.* V.N. Epid. act. 4. 2.

29. *Potius.*] Guljelmii conjecturam plane rejicio. Vult enim; Nemo mortalium hoc à me auferet, nedum tu. Pſeudolo, act. 4. 1.

Nunquam edepol erit ille potior Harpax quam ego.

Aulul. act. 4. ſc. 10. *haud cauſificor, quin eam ego habeam potiſſimum:* & aliis millies. *Gruter.*

31. *In venatu meo.*] *Venatus* de piſcibus Homero etiam & Platoni dicitur. *G. Anſelmus.*

TR. *Itane vero?* GR. *ecquem eſſe dices in mari piſcem meum?*
Quos cum capio, ſiquidem cepi, mei ſunt; habeo pro meis:
Nec manu aſſeruntur, neque illinc partem quiſquam poſtulat.
In foro palam omnes vendo pro meis venalibus.
MARE QUIDEM commune certo'ſt omnibus. TR. *aſſentio,*
Qui minus hunc communem quæſo mihi eſſe oportet vidulum?
In mari inventu'ſt, commune eſt. GR. *næ impudenter impudens.*
Nam ſi iſtuc jus ſit, quod memoras, piſcatores perierint:
Quippe cum extemplo in macellum piſces prolati ſient,
Nemo emat: ſuam quiſque partem piſcium poſcat ſibi:
Dicat, in mari communi captos. TR. *quid ais, impudens?* *Priſc. in mare communi.*
Auſus etiam comparare vidulum cum piſcibus?
Eadem tandem res videtur? GR. *in manu non eſt meâ:*
Ubi demiſi retem atque hamum, quicquid hæſit, extraho.
Meum quod rete atque hami nacti ſunt, meum potiſſumum'ſt.
TR. *Immo hercle haud eſt, ſiquidem quod vas excepiſti.*
GR. *Philoſophe!*
TR. *Sed tu en unquam piſcatorem vidiſti, veneſice,*
Vidulum piſcem cepiſſe? aut protuliſſe ullum in forum?
Non enim tu hîc quidem occupabis omnîs quæſtus quos voles.
Et victorem & piſcatorem te eſſe, impure, poſtulas:

34. *Manu aſſeruntur.*] V. N. Pœnul. act. 4. ſc. 2. vſ. 84.

38. *In mari inventu'ſt, commune eſt.*] Mira Philoſophandi ratio. Quanquam enim jure gentium commune ſit mare, non tamen communia manent, quæ in mari inveniuntur aut capiuntur. Ideo enim etiam commune eſt mare, ut quæ in eo capiuntur propria fiant ſingulorum. Sed & neque recte argumentatum hic petit à vocabulo, *commune*. Neque enim ſequitur, commune omnibus eſt, igitur etiam eſt meum. Plato laudans in Republ. bonorum communionem, rationem addit; quia tum omnes quidem dicere poſſint; Hoc eſt meum, nemo autem reſpondere; Hoc non eſt tuum. Et ſic contentiones omnes, lites ac ſeditiones evaneſcere poſſe, ſtatuebat. Sed Ariſtoteles lib. 3. Polit. docet; fieri nequaquam poſſe ut unuſquiſque dicat de re communi; Hoc eſt meum: cum potius unicuique dicendum ſit, hoc eſt noſtrum. Quippe quod commune eſt, multitudinem ac communionem, non diſtinctionem aut proprietatem reſpicit. *Boxhorn.*

40. *Cum extemplo.*] More Græco dixit: ut ἐπειδὴ τάχιστα: pro *extemplo quam*: vel, *ſtatim quam*. Turneb.

47. *Philoſophe.*] Qui ſeria verba facit, hic dicitur *Philoſophus*. Taubm.

51. *Victorem.*] Recte hoc loco legitur, *victorem*, aut potius *vitorem*. Quod melius:

Vel te mihi monſtrare oportet, piſcis qui ſit vidulus,
Vel, quod in mari non natum eſt, neque habet ſquamas, ne feras.
GR. *Quid tu, nunquam audiviſti eſſe antehac vidulum piſcem?*
TR. *ſcelus.*
Nullus eſt. GR. *immo eſt profecto. ego, qui ſum piſcator, ſcio:*
Vero rare capitur: nullus minus ſæpe ad terram venit.
TR. *Nil agis: dare verba ſperas mihi te poſſe, furcifer.*
Quo colore eſt? GR. *hoc colore capiuntur pauxilluli.*
Sunt alii puniceo corio, magni item atque atri. TR. *ſcio.*
Tu hercle, opinor, in vidulum te piſcem convortes, niſi caves:
Fiet tibi puniceum corium, poſtea atrum denuo.
GR. *Quod ſcelus hodie hoc inveni!* TR. *verba facimus: it dies.*
Vide ſis, quojus arbitratu nos facere vis? GR. *viduli*
Arbitratu. TR. *ita enim vero? ſtultus es.* GR. *ſalve, Thales!*
TR. *Tu iſtunc hodie non feres, niſi das ſequeſtrum aut arbitrum,*
Quojus hæc res arbitratu fiat. GR. *quæſo ſanus es?*
TR. *Elleboroſus ſum.* GR. *ego cerritus, hunc non amittam tamen.*
TR. *Verbum adde etiam unum, jam in cerebro colaphos abſtrudam tuo.*
Ego jam hîc te, itidem quaſi penicillus novus exurgeri ſolet,
Ni hunc amittis, exurgebo quicquid humoris tibi'ſt. Dous. exugebo.
GR. *Tange: affligam ad terram te itidem, ut piſcem ſoleo polypum.*
Vis pugnare? TR. *quid opu'ſt? quin tu potius prædam divide.*

lius: Nam à *vio* vel *vieo*, *vitor*, *vitulæ*, *vimen*. Qui ex vimine texto utenſilia faciunt, *vitores*. Recte ita in Gloſſis ſcribitur, & in ſcriptis Codicibus hoc loco. *Salmaſ.*

59. *Puniceo.*] Cædere virgis; & ita corium tuum fiet rubrum, &c. *Taubm.* V. N. Pſeud. 1. 2. vſ. 92.

64. *Salve, Thales.*] Hoc expreſſum videtur ex illo Ariſtoph. in Avibus, ubi Geometræ mul a in Mathematicis differenti, reſpondet quidam: ἄνθρωπος Θαλῆς: quod & Scholiaſtes ἐν σχηματισμῷ dictum notat. *Dous.*

65. *Sequeſtrum.*] V. N. Merc. act. 4. ſc. 3. vſ. 36. Trucul. act. 2. 2.

67. *Cerritus.*] V. N. Men. act. 5. 4. 2. Amph. act. 2. 2. 143. *Elleboroſus.*] Id eſt, inſanus ſum. *L.*

68. *Abſtrudam.*] V. N. Perſ. 2. 4. 34.

69. *Penicillus.*] Cur autem hic *novus*? Exiſtimem quod *novus* plus humoris ſoleat imbibere, & ideo crebrius exugendus. *Piſtoris.*

GR. *Hinc tu, niſi malum, fruniſci nihil potes, ne poſtules.*
Abeo ego hinc. TR. *at ego hinc offlectam navem, ne quo abeas: mane.*
GR. *Si tu proreta iſti navi es, ego gubernator ero.* Eraſm. κυβερνήτης ero.
Mitte rudentem, ſceleſte. TR. *mittam: omitte vidulum.*
GR. *Nunquam, hercle, hinc hodie ramenta fies fortunatior.*
TR. *Non probare pernegando mihi potes, niſi pars datur,*
Aut ad arbitrum reditur, aut ſequeſtro ponitur.
GR. *Quemne ego excepi in mari?* TR. *at ego inſpectavi è litore.*
GR. *Mea opera, labore, & rete, & horia.* TR. *num qui minus,*
Si veniat nunc dominus, quojus eſt, ego qui inſpectavi procul,
Te hunc habere, fur ſum, quam tu? GR. *nihilo.* TR. *mane, maſtigia.*
Quo argumento ſocius non ſum, & fur ſum? fac dum ex te ſciam.
GR. *Neſcio. neque ego iſtas veſtras leges urbanas ſcio,*
Niſi quia, Hunc meum eſſe, dico. TR. *& ego item eſſe ajo meum.*
GR. *Mane jam: reperi rem, quo pacto nec fur, nec ſocius fies.*
TR. *Quo pacto?* GR. *ſine me hinc abire: tu abi tacitus tuam viam:*
Nec tu me quoiquam indicaßis, neque ego tibi quicquam dabo.

73. *Fruiſci.*] Cam. in ſuis libris reperiſſe ait, *fruniſci*: quod & Lamb. de ſuis affirmat, idque rectum cenſent. alludit prima editio *fruniſti* vulgo *fruiſti*. Certe in Gloſſis Papiæ idem verbum exſtat; *Fruniſor, fruniſcitur, fruitur, intereipit.* Boxhorn.

75. *Proreta.*] *Proreta* eſt, qui in prora & ventos aucupatur & captat, & eorum converſiones dicit in flectendis promontoriis gubernatori, quique rupes ſcopuloſque ne navis eis impingatur, proſpicit & explorat. Alluſit Claudianus ad Mallium;

——— *Excitus lentandis navita tonſis*
Præficitur lateri cuſtos hinc ardua proræ
Temperat & fluctus tempeſtateſque futuras
Edocet. Turneb.

Gubernator.] *Gubernator* ſedet in puppi. Uſurpatur autem Proverb. quoties aliquo in negotio neuter alteri vult cedere. *Douza.*

77. *Ramenta.*] *Ramentum* & *ramentam* dixerunt & *ſcobem*, quod humi cadit, cum lima aut ſcobina ſimilive inſtrumento aliquid atteritur. Affines ſunt voces *raſura* & *raſamen*. *Raſuram eboris* apud Veget. leges, quæ *ſcobs eburea* Scribonio Largo dicitur & *ferrago*, à ferra. ita Cæl. Aurelianus; *cum cervini cornu ferragine aſperſa, &c.* Græc. ψήγματα, πρίσματα, ξύσματα, ῥινήματα. *Iſ. Caſaub.*

86. *Hunc meum eſſe dico.*] Reſperit ſolemnem vindicationis morem; de quo *Briſſon.* Form. l. 5. pag. 374.

99. *Præ-*

Tu taceto, ego muſſitabo: hoc optumum atque æquiſſumum eſt.
Tr. *Ecquid conditionis audes ferre?* Gr. *jamdudum fero:*
Ut abeas, rudentem amittas, mihi moleſtus ne ſies.
Tr. *Mane, dum refero conditionem.* Gr. *te obſecro, hercle, auſer te modo.*
Tr. *Ecquem in his locis noviſti?* Gr. *oportet vicinos meos.*
Tr. *Ubi tu hîc habitas?* Gr. *porro illìc longe uſque in campis ultimis.*
Tr. *Vin' qui in hac villa habitat, ejus arbitratu fieri?* *Lamb.* rem ejus arbitratu fieri?
Gr. *Pauliſper remitte reſtem, dum concedo & conſulo.*
Tr. *Fiat.* Gr. *euge, ſalva res eſt: præda hæc perpetua eſt mea.*
Ad meum herum arbitrum vocat me, hîc intra præſepîs meas.
Nunquam, hercle, hodie abjudicabit ab ſuo triobolum.
Næ iſte haud ſcit quam conditionem tetulerit. ibo ad arbitrum.
Tr. *Quid igitur?* Gr. *quanquam iſtuc eſſe jus meum certo ſcio,*
Fiat iſtuc potius, quam nunc pugnem tecum. Tr. *nunc places.*
Gr. *Quanquam ad ignotum arbitrum me appellis; ſi adhibebit fidem,*
Et ſi eſt ignotus, notus: ſi non; notus, ignotiſſumus eſt.

99. *Præſepis.*] *Non ſolum ubi pecora pabulantur, ſed & omnia loca clauſa & tuta præſepia dicta.* Nonius. V. N. Curcul. 2. 1. 13.

Actus Quarti Scena Quarta.

Dæmones, Palæstra, Ampelisca, Trachalio, Gripus.

Serio, edepol, quanquam volo *vobis quæ voltis, mulieres,*
Metuo, propter vos, ne uxor mea me extrudat ædibus:
Quæ me pellices adduxiſſe dicet ante oculos ſuos.
Vos confugite in aram potius, quam ego. Mu. *miſeræ periimus.*
Dæ. *Ego vos ſalvas ſiſtam, ne timete. ſed quid vos foras* *Diſſ* ſed quia vos foras.

4. *Quam ego.*] Scil. in aram confugiam, præ ira uxoris ex ædibus tantum non extruſus. *Taubmann.*

Proſequimini? quoniam ego aſſum, faciet nemo injuriam.
Ite, inquam, domum ambo nunc jam ex præſidio præſides.
GR. *O here ſalve!* DÆ. *ſalve, Gripe. quid ſit?* TR. *tuuſne hic ſervos eſt?*
GR. *Haud pudet.* TR. *nihil ago tecum.* GR. *ergo abi hinc ſis.* TR. *quæſo reſponde, ſenex.*
Tuus hic ſervos eſt? DÆ. *meus eſt.* TR. *hem iſtuc optume, quando tuus eſt.*
Iterum te ſaluto. DÆ. *& ego te. tune es, qui haud multo prius*
Abiiſti hinc herum arceſſitum? TR. *ego is ſum.* DÆ. *quid nunc vis tibi?*
TR. *Nempe hic tuus eſt?* DÆ. *meus eſt.* TR. *iſtuc optime, quando tuu'ſt.*
DÆ. *Quid negoti'ſt?* TR. *vir ſceleſtus illic eſt.* DÆ. *quid fecit tibi*
Vir ſceleſtus? TR. *homini ego iſti talos ſuffringi volo.*
DÆ. *Quid eſt, qua de re litigatis nunc inter vos?* TR. *eloquar.*
GR. *Immo ego eloquar.* TR. *ego, opinor, rem faceſſo.* GR. *ſiquidem*
Sis pudicus, hinc faceſſas. DÆ. *Gripe, animum advorte, ac tace.*
GR. *Utin' iſtic prius dicat.* DÆ. *audi, loquere tu.* GR. *alieno'n prius,*
Quam tuo dabis orationem? TR. *ut nequitur comprimi!*

Dem. qui reum faceſſo, *id eſt, accuſo.*

7. *Ambo.*] Scil. Lorarii. nam mulieres maxime foris eſſe volebat. Ad geminos igitur Lor. hæc loquitur, quos act. 3. ſc. 5. Lenoni cuſtodes addiderat; qui, poſtquam Pleuſidippus Lenonem in jus rapuerat, domum reverſi erant. *Præſides* appellat, & *ex præſidio deduci*: quia ſupra in hoc conſtituerat, ut præſidio mulieribus eſſent. *Piſtor.*

9. GR. *Haud pudet.*] Peſſime hæc *Lambinus* explicat, cum germana & facillima ſententia iſta ſit. Interrogante Trachalione Dæmonem, Eſſetne is ipſius ſervus: ipſe pro hero occupat reſpondere, & ait affirmanter, *Haud pudet*, id eſt, ſum vero illius: neque mei pudet eum, ut eſſe ſuum neget. *Acidal.*

15. *Talos ſuffringi.*] V. N. Milit. act. 2. 2. ſ. 1.

17. *Ego, opinor, rem faceſſo.*] Sic Mſſ. & ſic diſtinguendum. Argumentum dicit; collectionem ex hoc argumento, ut cuivis obviam, relinquit audientibus: nimirum, Ergo priorem loqui me oportet. *Faceſſere rem*, ut *faceſſere negotium.* Non igitur opus, *qui rem:* non, *qui reum:* non, *Ego opinor. Rem faceſſo.* Gronovius.

18. *Sis pudicus.*] Id eſt, ſi quem habeas pudorem. Trinum. 3. 2.

20. *Ut nequitur comprimi.*] Quam difficile eſt Gripum comprimere! Apul. *Sola virginitate cum ſemel accepta reddi nequitur.* Taubmannus. V. N. Amph. 1. 1.

Ita ut occœpi dicere, illum quem dudum
Lenonem extruſiſti, hic ejus vidulum, eccillam. Lamb. dudum è ſano Veneris Lenonem.
GR. *Non habeo.* TR. *negas, quod oculis video?* GR. *at ne videas, velim.*
Habeo, non habeo. quid tu me curas, quid rerum geram?
TR. *QUOMODO HABEAS, illud refert, jurene anne injuria.*
GR. *Ni iſtum cepi, nulla cauſſa eſt quin me condones cruci:*
Si in mari reti apprehendi, qui tuum potius eſt, quam meum?
TR. *Verba dat. hoc modo res geſta eſt, ut ego dico.* GR. *quid tu ais?*
TR. *Quoad primarius vir dicat, comprime hunc ſis, ſi tuus eſt.*
GR. *Quid? tu idem mihi vis fieri, quod herus conſuevit tibi?*
Si ille te comprimere ſolitus, hic noſter nos non ſolet.
DÆ. *Verbo illo modo ille vicit. quid nunc tu vis? dic mihi.*
TR. *Equidem neque ego partem poſco mihi iſtiuc de iſtoc vidulo,*
Neque meum hodie eſſe unquam dixi. ſed iſtic ineſt ciſtellula
Hujus mulieris, quam dudum dixi fuiſſe liberam.
DÆ. *Nempe tu hanc dicis, quam eſſe ajebas dudum popularem meam.*
TR. *Admodum: & ea quæ olim parva geſtavit crepundia,*
Iſtic in iſtâ ciſtulâ inſunt, quæ iſtic ineſt in vidulo.
Hoc neque iſti uſus eſt, & illi miſeræ ſuppetias feret,
Si id dederit, qui ſuos parentes quærat. DÆ. *faciam ut det: tace.*
GR. *Nihil, hercle, ego ſum iſti daturus.* TR. *nihil peto, niſi ciſtulam,*
Et crepundia. GR. *quid ſi ea ſunt aurea?* TR *quid iſtic tuâ?*
Aurum auro expendetur; argentum argento exæquabitur.

29. *Quoad primarius vir.*] Notant interpretes, *primarium virum* dici accuſatorem, cujus primæ ſunt agendi partes: quas ſibi Trachalio vindicat. Ego ſimpliciter putem *virum primarium* hic dici, qui prior loqui occœpit. Primarius, prior, non modo dignitate & auctoritate, ſed agendi etiam ante dicendi ordine: qualis hic Trachalio. *Boxhorn.* Neutrum placet. Sed aut ſervus ridiculum ſe præbet *primarium virum* appellando: aut ſcribendum *Quod* pro *Quoad.* Rogat Gripus: *quid tu ais?* Ille reſpondet: nihil abſonum nec abſurdum, neque indignum quovis vel primario viro, ſi par eum occaſio deprehendiſſet: nempe, ut tu, Dæmones, hunc comprimas, ſi tuus eſt. *Gronovius.*

42. *Quid iſtic tua?*] *Iſtuc.* Scriverius.

56. *Hic*]

GR. *Fac ſis aurum ut videam, poſt ego faciam videas ciſtulam.*

DÆ. *Cave malo, ac tace tu: tu perge, ut occœpiſti dicere.*

TR. *UNUM te obſecro, ut te hujus commiſereſcat mulieris.*
Siquidem hic lenonis ejus eſt vidulus, quem ſuſpicor.
Hic niſi de opinione certum nihil dico tibi.

GR. *Viden' ſceleſtus ut aucupatur!* TR. *ſine me, ut occœpi, loqui.*
Si ſceleſti illius eſt hic, quojus dico, vidulus,
Hæ poterunt noviſſe: oſtendere his jube. GR. *ain' oſtendere?*

DÆ. *Haud iniquom dicit, Gripe, ut oſtendatur vidulus.*

GR. *Immo hercle inſignite inique.* DÆ. *qui dum?* GR. *quia ſi oſtendero,*
Continuo hunc noviſſe dicent ſcilicet. TR *ſcelerum caput,*
Ut tute es, item omnis cenſes eſſe? perjurii caput.

GR. *Omnia iſtac ego facile patior, dum hic hinc à me ſentiat.* Carrio *delet*, hinc,

TR. *Atqui nunc abs te ſtat: verum hinc ibit teſtimonium.*

DÆ. *Gripe, advorte animam. tu paucis expedi, quid poſtulas?*

TR. *Dixi equidem: ſed ſi parum intellexti, dicam denuo:*
Haſce ambas, ut dudum dixi, ita eſſe oportet liberas.
Hæc Athenis parva fuit virgo ſurrepta. GR. *dic mihi,*
Quid iſta ad vidulum pertinent, ſervæ ſint iſtæ an liberæ?

TR. *Omnia iterum vis memorari, ſcelus, ut defiat dies.*

DÆ. *Abſtine maledictis, & mihi, quod rogavi, dilue.*

TR. *Ciſtellam iſtic ineſſe oportet caudeam in iſto vidulo,* *Meurſ.* cauderam.
Ubi ſunt ſigna, qui parentes noſcere hæc poſſit ſuos,
Quibus cum parva Athenis periit, ſicuti dixi prius.

56. *Hinc.*] Scil. ex vidulo teſtimonium ſumendum. *Hinc à me ſentiat.*] Sententiam pro me ferat. *A me*, eſt, pro me. Contra: *Abs te*, eſt, contra te. Qui uſus ſane particulæ *ab* & *abs* venuſtus ac frequens, ſed non ubique intellectus. ut Trinum. act. 2. ſc. 1, *ab re conſulit.* Ubi Lambini contrariam interpretationem merito Douza explodit. *Acid.*

57. *Verum hinc ibit teſtimonium.*] Sic Douza, vel *dabit*. Vulgo *tibi*. Acidalius, *cibi*. MSſ. *ibi*. Videtur omnino verſum ita reſtitui oportere: *Ai ſi nunc abs te ſtat verum, hinc erit teſtimonium.* Duodecim tabulæ apud Feſtum in Portum: *Cui teſtimonium defuerit.* Gronovius.

65. *Caudeam.*] *Caudea ciſtella è junco, à ſimilitudine equinæ caudæ facta.* Feſtus.

70. Ta-

GR. *Juppiter te Dîque perdant. quid ais, vir veneſice?* *Dii quid ais, tri veneſice?*
Quid? iſta muta ſunt, quæ pro ſe fabulari non queant?
TR. *Eo tacent, quia TACITA BONA'ST MULIER ſemper, quam loquens.*
GR. *Tum pol tu pro oratione nec vir nec mulier mihi es.* *Mſſ. proportione nec vir.*
TR. *Quî dum?* GR, *quia enim neque loquens es, neque tacens unquam bonus.*
Quæſo, en unquam hodie licebit mihi loqui? DÆ. *ſi præter hac*
Verbum faxis hodie, ego tibi comminuam caput.
TR. *Ut id occœpi dicere, ſenex, eam, te quæſo, ciſtulam*
Ut jubeas hunc reddere illis: ob eam ſi quid poſtulat
Sibi mercedis, dabitur: aliud quicquid ibi eſt, habeat ſibi.
GR. *Nunc demum iſtuc dicis, quoniam jus meum eſſe intellegis:*
Dudum dimidiam petebas partem. TR. *immo etiam nunc peto.*
GR. *Vidi petere milvum, etiam cum nihil auferret tamen.*
DÆ. *Non ego te comprimere poſſum ſine malo?* GR. *ſi iſtic tacet,*
Ego tacebo: ſi iſte loquitur, ſine me pro re mea parte loqui.
DÆ. *Cedo modo mihi iſtum vidulum, Gripe.* GR. *concredam tibi.*
At ſi iſtorum nihil ſit, ut mihi reddas. DÆ. *reddetur.* GR. *tene.*
DÆ. *Audi nunc jam, Palæſtra atque Ampeliſca, hoc quod loquor.*
Eſtne hic vidulus, ubi ciſtellam tuam ineſſe ajebas? PA. *is eſt.*
GR. *Perii, hercle, ego miſer! ut, priuſquam plane aſpexit, ilico*

70. *Tacita bona eſt.*] Subintellige *magis*, vel *potius*. Sophocl. γυναιξὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει. L. D. Genus hoc loquendi Tacito percrebrum notat Lipſius, quem vide lib. 5. Epiſt. Quæſt. 23. itemque Menæch. act. 5. 1.

71. *Pro oratione.*] *Pro oratione*, id eſt, quantum ex oratione tua colligo: ut verba facis. Amph. 1. 1. *Meus pater nunc pro hujus verbis recte & ſapienter facit.* J. Gulielm.

80. *Vidi.*] Vidi milvium captare prædam, nec tamen capere. *Lamb.*

82. *Pro re mea parte loqui.*] Sic Academicus: ſic Gruterus edidit. Pareus τὸ *parte* cenſet inſiticium. Rittershuſius *parte*. Scribe: *meam partem*. Aſinar. 3. 1. *Ergo una pars orationis de die dabitur mihi.* PH. *Et meam partem loquendi & tuam trado tibi.* Milite 3. 1. *In commoditate abſtinere me apud convivas commode Commemini & meæ orationis juſtam partem perſequi.* Gronovius.

85. *Superſtitioſa.*] Id eſt, fatidica. V. N. Curcul. act. 3. 1. 27.

Eum eſſe dixit! PA. *faciam ego hanc rem planam tibi:* 7 Gul ex proclivi pl.
Ciſtellam iſtic ineſſe oportet caudeam in iſto vidulo.
Ibi ego dicam quicquid inerit nominatim, tu mihi
Nullus oſtenderis. ſi falſa dicam, fruſtra dixero.
Vos tamen iſtac, quicquid illîc inerit, vobis habebitis.
Sed ſi erunt vera, tum obſecro te, ut mea mihi reddantur. DÆ. *placet.*
Jus merum oras, meo quidem animo. TR. *ac meo, hercle.*
GR. *Quid ſi iſta aut ſuperſtitioſa, aut ariola eſt, atque omnia*
Quicquid inſit vera dicet? anne habebit ariola?
DÆ. *Non feret, niſi vera dicet: nequicquam ariolabitur.* Lamb non refert.
Solve vidulum ergo, ut quicquid ſit verum, quam primum ſciam.
GR. *Hoc habet: ſolutum eſt: ah, perii! video ciſtellam.* DÆ. *haccine eſt?*
PA. *Iſtac eſt. ô mei parentes, hîc vos concluſos gero!*
Huc opeſque ſpeſque voſtrum cognoſcendum condidi.
GR. *Tunc tibi, hercle, Deos iratos eſſe oportet, quiſquis es,*
Quæ parenteis in tam anguſtum tuos locum compegeris.
DÆ. *Gripe, accede huc, tua res agitur, tu puella, iſtinc procul*
Dicito, quid inſit, & qua facie, memorato omnia.
Si hercle tantillum peccaſſis, quod poſterius poſtules
Te ad verum converti, nugas, mulier, magnas egeris.
GR. *Jus bonum oras.* TR. *edepol haud orat te: nam tu injurius.*
DÆ. *Loquere nunc jam puella. Gripe animum advorte, ac tace.*
PA. *Sunt crepundia.* DÆ. *ecca video.* GR. *perii in primo prælio!*
Mane, ne oſtenderis. DÆ. *qua facie ſunt? reſponde ex ordine.*
PA. *Enſiculu'ſt aureolus primum literatus.* DÆ. *dice dum:*

99. *Hoc habet.*] *Hoc habet*, Gripus tralatitio more exultantium exclamat ſtatim à ſolutione, *Taubm.*

112. *Literatus.*] Literas inſcriptus. V. N. ſupra, 2. 5. 22.

In eo enſiculo litterarum quid eſt ? PA. *mei nomen patris.*
Poſt altrinſecus eſt ſecuricula ancipes, item aurea
Literata : ibi matris nomen in ſecuricula'ſt. DÆ. *mane.*
Dic, in enſiculo quid nomen eſt paternum ? PA. *Damones.*
DÆ. *Dî immortales, ubi loci ſunt ſpes meæ ?* GR. *immo edepol, meæ ?*
DÆ *Perge, te obſecro, continuo.* GR. *placide : aut ite in malam crucem.*
DÆ. *Loquere matris nomen hic in ſecuricula quid ſiet.*
PA. *Dædalis.* DÆ. *di me ſervatum cupiunt.* GR. *at me perditum.*
DÆ. *Filiam meam eſſe banc oportet, Gripe.* GR. *ſit per me quidem.*
Quî te Dî omnes perdant, qui me hodie oculis vidiſti tuis,
Meque adeo ſceleſtum, qui non circumſpexi centies
Prius, me ne quis inſpectaret, quam rete extraxi ex aqua.
PA. *Poſt eſt ſicilicula argenteola & duæ connexæ maniculæ, &*
Sucula. GR. *quin tu i dierecta cum ſucula & cum porculis.*
PA. *Et bulla aurea eſt, pater quam dedit mihi natali die.*
DÆ. *Ea eſt profecto. contineri, quin complectar, non queo.*
Filia mea, ſalve : ego is ſum, qui te produxi, pater :
Ego ſum Damones, & mater tua ecca hic intus Dædalis.

114. *Ancipes.*] Pro *anceps*, id eſt, utrinque ſecans. Priſcian. lib. 2. & 6.

120. *Dædalis.*] Ἀπὸ τοῦ δαιδάλλω Δαιδαλὶς, forma patronymici fœminini. *Camer.*

125. *Poſt eſt ſicilicula.*] *Seculæ*, falces ſunt Varroni à *ſecando*, & *ſicilire* deducitur, quod eſt tanquam *ſeculire* : inde *ſicilices*. Ennius,
Incedit veles vulgo ſicilicibus latis.
& per diminutionem, *ſiciliculæ*, parvula quædam ſpicula aut falculæ, quæ in crepundiis interdum puerorum habebantur. *Turneb.* Gloſſar. Sicila, σμίλα, δρεπάνιον *ſicilum.* ξυρὸν σκυτοτόμου *ſicila.* σμίλη χαρτοτόμος. Eſt autem vox magnæ Græciæ. eo nomine intelligebant quicquid ſecandi vim habet : inde *Sicilia* dicta, quia ab Italia abſecta. inde *ſicilire prata*, ſecare. Catull. *ſicelices* aut *ſicilices* cultra tonſoria vocat. *ſicilire* eſt cædere; *ſicilices* ſunt, quas in ſybinis aut lanceis, aut venabulis, αἰχμὰς Græci vocant. *Scalig.*

126. *I dierecta.*] Vide notas Capteiv. act. 3. ſc. 4. vſ. 103. Trin. act. 2. 4. *Cum ſucula & porculis.*] *Succulam* in torculari velut ſcrophæ ſimilitudine vocatam auguror, ut enim ſcropha vel ſuccula porculos habet, ut Plautus ait : eodem etiam modo ſuum hæc machina porculum habebat, &c. Cato cap. 19. *porculum in media ſuccula facite* : Atque hinc Plauti eruenda eſt ſententia. *Turneb.*

PA. *Salve, mi pater inſperate.* DÆ. *ſalve. ut te amplector libens!*
TR. *Volupe'ſt, cum iſtuc ex pietate veſtra vobis contigit.*
DÆ. *Capedum: hunc, ſi potes, fer intro vidulum, age Trachalio.*
TR. *Ecce Gripi ſcelera. cum iſtac res male evenit tibi,*
Gripe, gratulor. DÆ. *age, eamus, mea gnata, ad matrem tuam,*
Quæ ex te poterit argumentis hanc rem magis exquirere:
Quæ te magis tractavit, magiſque ſigna pernovit tua.
TR. *Eamus intro omnes, quando operam promiſcuam damus.*
PA. *Sequere me, Ampeliſca.* AM. *cum te Dii amant, voluptati eſt mihi.*
GR. *Sumne ego ſceleſtus, qui illunc hodie excepi vidulum?*
Aut cum excepi, qui non alicubi in ſolo abſtruſi loco?
Credebam edepol turbulentam prædam eventuram mihi,
Quia illa mihi tam turbulenta tempeſtate evenerat.
Credo edepol ego illic ineſſe auri & argenti largiter.
Quid melius eſt, quam ut hinc intro abeam, & me ſuſpendam clanculum,
Saltem tantiſper, dum abſcedat hac à me ægrimonia.

ACTUS QUARTI SCENA QUINTA.

DÆMONES,

PRo Dii immortales, quis me eſt fortunatior,
Qui ex improviſo filiam inveni meam?
SATIN' SI QUOI HOMINI Dei eſſe benefactum volunt,
Aliquo illud pacto obtingit optatum piis!
Ego hodie, qui neque ſperavi, neque credidi,
Is improviſo filiam inveni tamen:
Et eam de genere ſummo adoleſcenti dabo
Ingenuo, Athenienſi, & cognato meo.
Ego eum adeo arceſſi huc ad me quam primum volo,
Juſſique exire huc ejus ſervom, ut ad forum
Iret. nondum egreſſum eſſe eum, id miror tamen.

Acce-

Accedam opinor ad fores. quid conſpicor?
Uxor complexa collo retinet filiam:
Nimis pæne inepta atque odioſa ejus amatio eſt.

14. O*Dioſa ejus amatio eſt.*] Malim, *otioſa.* quippe qui poſtea objurget uxorem, quod otioſe amplexando filiam tempus terat. *Heinſius.*

ACTUS QUARTI SCENA SEXTA.

DÆMONES, TRACHALIO.

ALiquando oſculando melius eſt, uxor, pauſam fieri.
Atque adorna, ut rem divinam faciam, cum intro advenero,
Laribus familiaribus: cum auxerunt noſtram familiam.
Sunt domi agni & porci ſacres. ſed quid iſtum remoramini,
Mulieres, Trachalionem? atque optume eccum exit foras.
TR. *Ubi ubi erit, tamen jam inveſtigabo, & mecum ad te adducam ſimul*
Pleuſidippum. DÆ. *eloquere ut hæc res obtigit de filia:*
Eum rogato, ut relinquat alias res, & huc veniat. TR. *licet.*
DÆ. *Dicito daturum meam illi filiam uxorem.* TR. *licet.*
DÆ. *Et patrem ejus me noviſſe: & mihi eſſe cognatum.* TR. *licet.*
DÆ. *Sed propera.* TR. *licet.* DÆ. *jam hic fac ſit, cœna ut curetur.* TR. *licet.*
DÆ. *Omnian' licet?* TR. *licet, ſed ſcin' quid eſt, quod te volo?*
Quod promiſiſti ut memineris, hodie ut liber ſim. DÆ. *licet.*
TR. *Fac ut exores Pleuſidippum, ut me emittat* manu. DÆ. *licet.*
TR. *Et tua filia facito oret: facile exorabit.* DÆ. *licet.*

1. A*Liquando.*] Id eſt, tandem. ſic Cic. *collegi me aliquando.* Douza. in Præcid. ad Petron. lib. 2. 6. *Pauſam.*] V. N. Perſa act. 5. 2.

4. *Porci ſacres.*] Porci ſacris deſtinati appellabantur *ſacres.* Tibullus *myſticos* vocat. Ariſtoph. μυστηριακὸς & μυστικός. Turn. lib. 26. cap. 2. Vide notas Men. act. 2. 2. 15.

11. *Jam hic fac ſit.*] Omnino *ſit*, legendum, non, *ſis.* ut habent MSſ. & edd. Vult enim, ut herus ejus quamprimum ibi ſit, cujus cauſſa cœnam erat paraturus; & fortaſſis etiam nuptialem. *Acidal.*

Tr. *Atque ut mihi Ampeliſca nubat, ubi ego ſim liber.*
Dæ. *licet.*
Tr. *Atque ut gratum mihi beneficium factis experiar.*
Dæ. *licet.*
Tr. *Omnian' licet?* Dæ. *licet. tibi rurſum refero gratiam.*
Sed propera ire in urbem actutum, & recipe te huc rurſum.
Tr. *licet.*
Jam hic ero. tu interibi adorna cæterum, quod opus eſt.
Dæ. *licet.*
Tr. *Hercules iſtum infelicet cum ſua licentia,*
Ita meas replevit aures. quicquid memorabam, licet.

Actus Quarti Scena Septima.

GRIPUS, DÆMONES.

Quam mox licet te compellare, Dæmones?
Dæ. *Quid eſt negotii, Gripe?* Gr. *de illo vidulo*
Si ſapias, ſapias: HABEAS QUOD DI danunt boni. Piſt. ſi ſapias, capias.
Dæ. *Æquom videtur tibi, ut ego, alienum quod eſt,*
Meum eſſe dicam? Gr. *quodne ego inveni in mari?*
Dæ. *Tanto melius illi obtigit, qui perdidit:*
Tuum eſſe nihilo magis oportet vidulum.
Gr. *ISTO TU PAUPER ES, cum nimis ſancte pius.*
Dæ. *O Gripe Gripe, IN ÆTATE HOMINUM plurima*
Fiunt tranſennæ, ubi decipiuntur dolis.
Atque edepol in eas plerunque eſca imponitur:
Quam ſi quis avidus poſcit eſcam avariter, Thomſon. paſcit eſcam avariter.
Decipitur in tranſenna avaritia ſua
Ille qui conſulte, docte, atque aſtute cavet,
Diutine uti bene licet partum bene:

3. *Si ſapias, ſapias: habeas, quod di danunt.*] Piſtorius *capias* pro altero *ſapias.* Sed videtur potius delendum & ſcribendum: *ſi ſapias, habeas quod dei danunt boni.* Sic etiam melior fit verſus. *Gronovius.*

10. *Tranſenna.*] V.N. Bacchid. act. 4. ſc. 6. vſ. 22.

13. *Decipitur in tranſenna.*] Malim hic: *Excipitur in tranſenna:* Verbum proprium de illis qui ex inſidiis capiuntur. *Gronovius.*

Mihi iſtæc videtur præda prædatum irier,
Ut cum majore dote abeat quam advenerit.
Egone ut quod ad me allatum eſſe alienum ſciam,
Celem? minume iſtuc faciet noſter Dæmones. Acid. voſter Dæmones.
SEMPER CAVERE HOC ſapientes æquiſſumum eſt,
Ne conſcii ſint ipſi maleficiis ſuis. 7 Gul. maleficii ſuis.
Ego mihi cum luſi, nihil moror ullum lucrum.
GR. *SPECTAVI EGO pridem Comicos ad iſtum modum*
Sapienter dicta dicere, atque iis plaudier,
Cum illos ſapientis mores monſtrabant poplo.
Sed cum inde ſuam quiſque ibant diverſi domum,
Nullus erat illo pacto, ut illi juſſerant.
DÆ. *Abi intro, ne moleſtus, linguæ tempera.*
Ego daturus tibi nihil ſum, ne tu fruſtra ſis.
GR. *At ego Deos quæſo, ut quicquid in illo vidulo'ſt;*
Si aurum, ſi argentum eſt, omne id ut fiat cinis.
DÆ. *Illuc eſt, quod nos nequam ſervis utimur.*
Nam illic cum ſervo ſi quo congreſſus foret,
Et ipſum ſeſe & illum furti adſtringeret,
Dum prædam habere ſe cenſeret, interim

16. *Mihi iſtæc, &c.*] Nulla cauſa eſt, cur à recepta lectione cum *Schoppio* abeamus. Nam ſi aliquis it prædam prædatum, hoc eſt, ad prædam prædatum, ſive ſi aliquis prædam prædatur; præda omnino id erit, quod quis it prædatum; eoque recte dicitur, *præda itur prædatum*, hoc eſt, præda eſt, ob quod itur ad prædatum; ſeu, quod prædatur: hac voce accepta paſſive, ut olim deponentia capi ſolent. *Voſſius.* Mihi videbatur legi poſſe; *Mihi iſtac videtur præda prædatum irier, Ut cum majore dote abeat, quam advenerit.* Hæc, quam ad me detuliſti, præda ad prædam ire mihi videtur, Gripe. Nam cum majore dote abitura eſt, quam advenit. Ut alludat Dæmones ad dotem, qua agnitam & inveniam, occaſione capti viduli, filiam ſuam adoleſcenti ingenuo Athenienſi erat deſponſaturus. *Boxhorn.* Nihil mutandum, *iſthæc præda prædatum irier videtur.* Ubi *irier* pro *iri*, & *iri* pro ire. Sic *itur* in Duodecim tabulis pro it. *Fitur* notatum Priſciano pro fit. *Potiſtur* apud Virgilium legitur pro poteſt. *Salmaſius.*

22. *Cum luſi.*] Ego, cum me honeſte oblectem, lucrum contemno. Ita *Lamb.* ſed ridicule. Senſus eſt: Poſtquam mihi luſi; ſeu, poſtquam mihi non modo non damno, ſed & uſui fuit hic vidulus, inventa nempe filia, nullum præterea lucrum inde quæro. *Acidal.*

25. *Cum illos ſapientis mores.*] Vult: populum quidem in theatro probare meliora, plauſumque adeo dare, cum à Comico pronunciatur ſententia aliqua honeſtior: verum eundem populum, ut domum abiit, obtinere mores ſuos, neque facere in privato illud ipſum, quod voce manuque publice probaverat. *Taub.*

32. *Illuc eſt.*] Illa cauſſa eſt, quamobrem

Præda ipſus eſſet: præda prædam duceret.
Nunc hinc introibo, & ſacrificabo: poſtibi
Jubebo nobis cœnam continuo coqui.

obtem ſervos improbos habemus: nempe, quod connivemus eorum peccatis. *Lambin.*

36. *Præda ipſus eſſet.*] Quia addicendus eſſet dominus, aut noxæ dedendus noxali judicio. *Lambin.*

ACTUS QUARTI SCENA OCTAVA.

PLEUDISIPPUS, TRACHALIO.

ITerum mihi iſtæc omnia itera, mi anime, mi Trachalio,
Mi liberte, mi patrone, immo potius, mi pater.
Repperit patrem Palæſtra ſuum atque matrem? TR. *repperit.*
PL. *Et popularis eſt?* TR. *opinor.* PL. *& nuptura eſt mibi?*
TR. *ſuſpicor.*
PL. *Cenſen' hodie deſpondebit eam mihi, quæſo?* TR. *cenſeo.*
PL. *Quid, patri etiam gratulabor, cum illam invenit?* TR. *cenſeo.*
PL. *Quid, matri ejus?* TR. *cenſeo.* PL. *quid ergo cenſes?*
TR. *quod rogas,*
Cenſeo. PL. *dic ergo quanti cenſes?* TR. *egone? cenſeo.*
PL. *At ſume quidem, ne cenſionem ſemper facias.* Pont. at ſumma quidem: ne cenſ.
TR. *cenſeo.*

9. AT *ſume quidem.*] *At ſume quidem, ne cenſionem ſemper facias.* Ita omnino legendum, ſed aliter exponendum quam vulgo cenſent. Illud *ſume* referendum ad illa, *dic ergo quanti cenſes,* id eſt; quanti æſtimas. ubi æſtimatio facta eſt, nihil reſtat quam ſumere in venditione, de cujus æſtimatione ac pretio convenit. Cum toties illud verbi repetiiſſet *cenſeo*, ad id reſpondet quod dixerat, *quanti cenſes.* Immo, inquit, rem ſume quanti eam cenſes atque æſtimas, ne ſemper facias cenſionem. Luſit in ambiguo ſignificationis verbi *cenſeo*, ut ſæpe fit apud Plautum. *Salmaſius.* *At ſume quidem.*] *Sumo* Grutero eſt, abſumo; Piſtorio, eligo; Salmaſio, duco venditum & aufero. Turnebus, *Adſum equidem*: Lipſius, *Abſume quidem*: Pontanus, *At ſumma quidem.* Hunc proxime ſenſum acceſſiſſe puto. Sed *ſume* eſt id ipſum, quod ille vult *ſummo.* Trinum. 42. *Hem iſta ratio maxima eſt.* ST. *Non tibi illud apparere, ſi ſumas, poteſt.* Lucilius apud Nonium: *Hæc eſt ratio perverſa: æra ſumpta & ſubducta improbe.* *Sumere* igitur eſt ſubducere, ſummam facere. At *cenſere æra* eſt diſpungere; conſpicere, numquid digna ſint, quæ accipiantur & ſubſcribantur. Ut in Trucul. I. I. *Accipiat illico expenſa, neque cenſeat.* Quem habuerunt in promptu locum interpretes, ſed eo neſcierunt uti. Cum toties dixiſſet ſervus *Cenſeo*, *Sume tandem*, inquit herus: ſummam fac: ſatis cenſuiſti, vel diſpunxiſti rationem. *Gronovius.*

2. Re-

Pl. *Quid ſi curram?* Tr. *cenſeo.* Pl. *an ſic potius placide?*
Tr. *cenſeo.*
Pl. *Etiamne eam adveniens ſalutem?* Tr. *cenſeo.* Pl. *etiamne, ejus patrem?*
Tr. *Cenſeo.* Pl. *poſt ejus matrem?* Tr. *cenſeo.* Pl. *quid poſtea?*
Etiamne adveniens complectar ejus patrem? Tr. *non cenſeo.*
Pl. *Quid, matrem?* Tr. *non cenſeo.* Pl. *quid eampſe illam?*
Tr. *non cenſeo.*
Pl. *Perii! delectum dimiſit. nunc non cenſet, cum volo.*
Tr. *Sanus non es: ſequere.* Pl. *duc me, mi patrone quo libet.*

ACTUS QUINTI SCENA PRIMA.

LABRAX.

Quis me eſt mortalium miſerior, qui vivat alter hodie,
Quem ad recuperatores modo damnavit Pleuſidippus.
Abjudicata à me modo eſt Palæſtra. perditus ſum:
Nam lenonès ex gaudio credo eſſe procreatos,
Ita omnes mortales, ſi quid eſt mali lenoni, gaudent.
Nunc alteram illam, quæ mea eſt, viſam huc in Veneris fanum.
Saltem ut eam abducam, de bonis quod reſtat reliquiarum.

2. *Recuperatores.*] Vide Notas Bacch. act. 2. ſc. 3. vſ. 36.

Actus Quinti Scena Secunda.

GRIPUS, LABRAX.

Nunquam edepol hodie ad veſperam Gripum inſpicietis vivum,
Niſi vidulus mihi redditur. La. *perii, cum mentionem*
Fieri audio uſquam viduli, quaſi palo pectus tundat. Dem, tundar,

 4. F[illegible]

Gr. *Illic ſceleſtus liber eſt : ego qui in mari prehendi*
Rete atque excepi vidulum, dare ei negatis quicquam.
La. *Pro Dî immortales, ſuo mihi hic ſermone arrexit aures.*
Gr. *Cubitum, hercle, longis literis ſignabo jam uſque quaque,*
Si quis perdiderit vidulum cum auro atque argento multo,
Ad Gripum ut veniat. non feretis iſtum, ut poſtulatis.
La. *Meum, hercle, illic homo vidulum ſcit, qui habet, ut ego opinor.*
Adeundus mihi illic eſt homo : Dî, quæſo, ſubvenite.
Gr. *Quid me intro revocas ? hoc volo hic ante oſtium extergere.*
Nam hoc quidem pol è robigine, non è ferro factum eſt;
Ita quanto magis extergeo, rutilum atque tenuius fit :
Nam quidem hoc Vere natum eſt verum : ita in manibus conſeneſcit.
La. *Adoleſcens, ſalve.* Gr. *Dî te ament cum irraſo capite.*
La. *quid fit ?*

4. *Ego qui.*] Ἀνακόλουθον. nam, *ego*, quo referatur, non habet. *Lambertus.*

7. *Cubitum.*] Homines pauperculi in re tali compendium Præconis facere ſolebant. ut Gelaſimus in Sticho. Opulentiores vero præconem conducebant è publico, palamque per eos, ſi quid vellent, prædicari jubebant. Qui mos in hunc uſque diem nobis quaſi per manus traditus obſervatur. ut & ille alter, quo libellos indices ſive tabulas papyrinas, longis, decumanis ac capitalibus litteris ſcriptas baſilicarum vel templorum valvis, piliſque ac portis proponimus. Sunt autem *longæ litteræ* pro *in longum formatis productiſque* accipiendæ. Ad quas item Longam illam litteram ſingularem, quam ex ſe facturam ſibi Euclionis Staphyla minatur, referundam cenſeo. De *longis* item *litteris* & quidem cubitali modo etiam Pœnul. act. 4. 2.

Ibi tu videas litteratas fictiles epiſtolas,
Pice ſignatas : nomina inſunt cubitum longis litteris.

Douza. Vide notas Aular. act. 1. ſc. 1. ỳſ. 38.

15. *Vere natum eſt verum.*] Ludit in floribus & fructibus vernis, qui fugaces ſunt & in diem. cum contra plerique æſtivi & autumnales fructus in totum durent annum. *Veru* ergo, quod antiquo ſermone *verum* (ut *cornum*, *genum*) appellat, rubiginoſum dicit è vernis eſſe fructibus, & in manibus conſeneſcere. *Turneb.* Non eſt reponendum, *Venenatum* pro *vere natum*, quamvis ſic habeant Codices. Non enim poteſt huic loco convenire. At recte interpretantur viri docti illud, *vere natum.* Salmaſ.

16. *Cum irraſo capite.*] Qui è naufragio ſervati erant, radebant caput : in ſignum liberationis : ut hic *Longolius* notat. Quanquam illi potius in periculo, & tempeſtate jam invaleſcente caput radere, atque etiam ungues præcidere ſolebant. At enim cum Leno, ſupra ſcen. 1. *criſpus* dicatur, putem eum hic dici, *irraſo capite*, id eſt, non raſo : propter cincinnos in capillo criſpo. *Piſtoris.*

24. *Fa-*

GR. *Verum extergetur.* LA. *ut vales?* GR. *quid tu? num medicus, quaeſo, es?*
LA. *Immo edepol unâ literâ plus ſum, quam medicus.* GR. *tum tu*
Mendicus es? LA. *tetigiſti acu.* GR. *videtur digna forma.*
Sed quid tibi eſt? LA. *hâc proximâ nocte in mari elavi.*
Confracta eſt navis, perdidi, quicquid erat, miſer ibi omne.
GR. *Quid perdidiſti?* LA. *vidulum cum auro atque argento multo.*
GR. *Ecquid meminiſti in vidulo, qui perît, quid infuerit ibi?*
LA. *Quid refert, qui periit?* GR. *tamen ſi non hoc, aliud fabulemur.*
Quid ſi ego ſciam qui invenerit? volo ex te ſcire ſigna.
LA. *Nummi octingenti aurei in marſupio infuerunt.*
Praeterea centum denaria Philippea in paſceolo ſeorſus. *Mſſ.Pall.*centum mna Philippia.
GR. *Magna hercle praeda'ſt: largiter mercedis indipiſcar:*
Dii homines reſpiciunt. bene ego hinc praedatus ibo.
Profecto hujus eſt vidulus. perge alia tu expedire.
LA. *Talentum argenti commodum magnum inerat in crumina.*
Praeter a ſinus, epichyſis, cantharus, gaulus, cyathuſque.
GR. *Papae! divitias tu quidem habuiſti luculentas.*

24. *Fabulemur.*] Potentialis modus eſt; ne ſuaſionis in eo vim perperam arbitreris. *Acidal.*

27. *Paſceolo.*] Nonius: *Paſceolus ex aluta ſacculus.* à Graec. φασκώλιον & φάσκωλον. Suidas: φασκώλιον ἐςὶ μαρσύπιον. Aſconius vocat *Scorteas.* Eſt autem *paſceolus* ὑποκοριστικὸν à *paſcelo.* Meurſius.

29. *Dii me hominesque reſpiciunt.*] Ita Bacchid. *Tace modo: deus reſpiciet nos aliquis.* Alluditur ad *Fortunam Reſpicientem*, id eſt, felicem & propitiam. *Taubmannus.*

31. *Commodum.*] Vide notas Mercat. act. 2. ſc. 3. vſ. 101.

32. *Sinus.*] *Sinus* vel *ſinum*, vas ſinuoſum, rotundum & capace alvo. Virgil. Ecl. 7.

Sinum lactis, & haec tibi liba, Priape, quotannis
Expectare ſat eſt.

Graec. δῖνος. Alii *ſinum* interpretantur vas, quod vini ſtillicidio excipiundo ſiphunculis ſubjicitur, quod *excipulum* dicitur. *Taubm.* *Epichyſis.*] Vas vinarium, è quo in cyathos vinum affundebatur. *Turneb.* Ex Polluce conſtat, vaſis etiam coquinarii genus fuiſſe. *Scaliger.* *Gaulus.*] Vaſculum in formam cymbii. *Lambin.*

 36. *Pro-*

LA. *MISERUM iſtuc verbum & peſſumum eſt, Habuiſſe, & nihil habere.*

GR. *Quid dare velis, qui iſtac tibi inveſtiget indicetque?*
Eloquere propere celeriter. LA. *nummos trecentos.* GR. *tricas.*
LA. *Quadringentos.* GR. *tramas putridas.* LA. *quingentos.*
GR. *caſſam glandem.*
LA. *Sexcentos.* GR. *curculiunculos minutos fabulare.*
LA. *Dabo ſeptingentos.* GR. *os calet tibi: nunc id frigidefactas?*
LA. *Mille dabo nummos.* GR. *ſomnias.* LA. *nihil addo: abi.*
GR. *igitur audi:*
Si, hercle, abiero hinc, hîc non ero. LA. *vin' centum & mille?*
GR. *dormis.*
LA. *Eloquere quantum poſtules.* GR. *quo nihil invitus addas;*
Talentum magnum: non poteſt triobolum hinc abeſſe.
Proin tu vel ajas, vel neges. LA. *quid iſtic neceſſum eſt, video:*
Dabitur talentum. GR. *accede dum huc: Venus hac volo arroget te.*
LA. *Quod tibi libet, id mihi impera.* GR. *tange aram hanc Veneris.* LA. *tango.*

Alciat nunc git frigefactas.

36. *Propere celeriter.*] Gloſſulam ſapit. Vel ſcripſit forte Plautus, *Eloquere properiter.* qua voce alibi uſus, ut & ſimia ejus Apulejus. *Scriverius.*

37. *Tramas.*] Id eſt, fila putrida. V. N. Epid. 5. 1.

38. *Curculiunculos.*] Id eſt, res nullius uſus narras. V. N. Curcul.

39. *Num gis frigidefactas.*] Puto meliorem eſſe lectionem ſicut edidit Camerarius, *Os calet tibi, nunc id frigidefactas.* Pro quo diſparatim lectum eſt, *num cid* & pro eo factum *num gis.* Quæ ſcriptura nihili eſt. V. N. Pœn. 3. 5. *Salmaſ.*

43. *Talentum magnum.*] Vide notas Moſtell. act. 3. ſc. 1. verſ. 114.

45. *Arroget.*] Interroget, & tibi jusjurandum concepturo voce præeat. In ſtipulatione eſt *Adſtipulator* plerumque, ut in promiſſione *Adpromiſſor.* Stipulator rogat: adſtipulator adrogat, cujus vice nunc Venus erit, cujus in fano ad aram pactum conventum initur. *Turnebus.*

46. *Tange aram.*] Habetur hic formula Jurisjurandi corporaliter præſtiti conceptis verbis, & adverſario præeunte. Et notetur, jusjurandum aris tactis præſtitum, quod & Cic. pro Flacco indicat, cum ait: *Is ſi aram tenens juraret, crederet nemo.* Juvenal. Sat. 14.

Falſus erit teſtis: vendit perjuria ſumma
Exigua, Cereris tangens aramque pedemque.

Nam & ſacramentum dicturi & precaturi aras tangebant, vel tenebant. habebant

GR. *Per Venerem hanc jurandum eſt tibi.* LA. *quid jurem?*
GR. *quod jubebo.*
LA. *Prai verbis quid vis. id quod domi eſt, nunquam ulli ſupplicabo.*
GR. *Tene aram hanc.* LA. *teneo.* GR. *dejura, te mihi argentum daturum,*
Eodem die, viduli ubi ſis potitus. LA. *fiat.*
GR. LA *Venus Cyrenenſis teſtem te teſtor mihi,*
Si vidulum illum, quem ego in navi perdidi,
Cum auro atque argento ſalvom inveſtigavero,
Iſque in poteſtatem meam pervenerit.
GR. *Tum ego huic Gripo dico, inquito, & me tangito.*
LA. *Tum ego huic Gripo dico, Venus, ut tu audias.*
GR. LA. *Talentum argenti magnum continuo dabo.*
GR. *Si fraudaſſis; dicito, uti te in quaſtu tuo*
Venus eradicet caput atque ætatem tuam.
Tecum hoc habeto tamen, ubi juraveris.
LA. *Et illum ego advorſum, ſi quid peccaſſo, Venus,*
Veneror te, ut omnes miſeri lenones ſient.
GR. *Tamen fiet, etſi tu fidem ſervaveris.*
Tu hîc operire, jam ego faxo exibit ſenex:
Eum tu continuo vidulum repoſcito.
LA. *Si maxume mihi illum reddiderit vidulum,*
Non illi ego hodie debeo triobolum.
Meus arbitratus eſt, lingua quod juret mea.
Sed conticeſcam. eccum exit, & ducit ſenem.

bant enim aræ anſulas quaſdam, auctore *Scalig.* Briſſon.

48. *Id quod domi.*] Hoc quod habeo, & proprie meum eſt, nunquam aliunde ſupplex petam. Lenones enim perjuri. Allegoria. *Lambin.*

60. *Tecum hoc habeto*] Hanc tamen precationem diram tibi ſervato,eaque in tuum caput vertatur. *Lambin.*

ACTUS QUINTI SCENA TERTIA.

GRIPUS, DÆMONES, LABRAX.

Sequere hac: ubi iſtic leno eſt? heus tu, hem tibi, hic habet vidulum.

DÆ. Habeo, & fateor eſſe apud me: &, ſi tuus eſt, habeas tibi.

Omnia ut quicquid infuere, ita ſalva ſiſtentur tibi.

Tene, ſi tuus eſt. LA. ô Dî immortales! meus eſt. ſalve, vidule.

DÆ. Tuuſne eſt? LA. rogitas? ſiquidem hercle Jovis fuit, meus eſt tamen.

DÆ. Omnia inſunt ſalva: una iſtinc ciſtella excepta eſt modo

Cum crepundiis, quibuſcum hodie filiam inveni meam.

LA. Quam? DÆ. tua quæ fuit Palæſtra: ea filia inventa eſt mea..

LA. Bene mehercle factum eſt: cum iſtæc res tibi ex ſententia

Pulchre evenit, gaudeo. DÆ. iſtuc facile non credo tibi.

LA. Immo, hercle, ut ſcias gaudere me, mihi triobolum

Ob eam ne duis: condono te. DÆ. benigne edepol facis.

LA. Immo tu quidem hercle vero. GR. heus tu, jamne habes vidulum? *Miſſ.] jam habeas vidulum.*

LA. Habeo. GR. propera. LA. quid properabo? GR. reddere argentum mihi?

LA. Neque edepol tibi do, neque quicquam debeo. GR. quæ hæc factio eſt?

Non debes? LA. non hercle vero. GR. non tu juratus mihi es?

LA. Juratus ſum: & nunc jurabo, ſi quid voluptati eſt mihi.

JUS-

JUSIURANDUM rei ſervandæ, non perdendæ, conditum eſt.

GR. *Cedo ſis mihi talentum magnum argenti, perjuriſſume.*

DÆ. *Gripe, quod tu iſtum talentum poſcis?* GR. *juratu'ſt mihi*

Dare. LA. *libet jurare. tun' meo, Pontifex, perjurio es?*

DÆ. *Qua pro re argentum promiſit hic tibi?* GR. *ſi vidulum*

Iſtum redegiſſem in poteſtatem ejus, juratus dare

Mihi talentum magnum argenti. LA. *cedo qui cum habeam judicem,*

Ni dolo malo inſtipulatus ſis, nive etiam dum ſiem

Quinque & viginti natus annos. GR. *habe cum hoc.* LA. *alio'ſt opus.*

18. C*Onditum eſt.*] Inventum & comparatum eſt. Priſcos hac brevitate ſermonis elegantiſſ. ſæpe uſos, docet Lipſius Not. ad lib. 4. Taciti.

21. *Pontifex.*] Pro arbitro accipiendum, eoque qui quaſi pontificatum ſine ſuffragio populi gerens, jus ipſe ſumit ſibi de divinis humaniſque rebus ſtatuendi. *Douza.* Iſtud non ad ultionem vel juriſdictionem Pontificum retulerim, ſed ad criminis expiarionem, quæ à Pontifice quæri ſolebat. nam commiſſum piaculum dicebatur, cum id factum eſſet, cujus cauſſa hoſtiæ aut libamenta deberentur; ut fraus, ſcelus, aut flagitium purgaretur: quod ex Pontificum præcepto fiebar, ſi quid domeſtica religione piandum eſſet. *Guther. Tun' meo pontifex perjurio es.*] Rad. quoque Fornerius 6. Quot. 2. hinc conjicit de jurejurando pontifices cognoviſſe. Sed neque *pontificem* pro arbitro pati poſſum accipi, neque aut ulrionem juriſdictionemque fuiſſe Pontifici in perjuros, aut expiationem, quæ à pontifice fieri ſoleret, reſpici à Plauto puto: ſed ſacramentum, quod erat pœna perjurii inter litigantes. Erat enim *ſacramentum* pecunia apud Ponrificem depoſita ab illis, qui de alia re apud judicem contendebanr: victus perdebat ſuam, victor recipiebat. Cum autem juraret uterque, actor ſe non calumniari, à quo petebatur, ſe non inficiari calumniæ cauſa; contra quem pronunciabatur, etſi non damnaretur calumniæ, & ex animi ſui ſententia juraſſet, tamen ipſe eventus quodammodo faciebat perjurum: & hujus levitatis mulctam habebat amiſſum ſacramentum. *Tun' meo pontifex perjurio es,* hanc habet ſententiam: tibine ob id, tanquam pontifici, debetur ſacramentum. *Gronovius.*

24. *Cedo qui cum habeam.*] Senſus hic eſt: Quid is, quod dare juratus ſum, auferet à me judicio, ſi probaverim, te ſtipulatum eſſe, dolo malo: & per hoc ſtipulationem non valere: meque viginti quinque annis minorem eſſe, & ob id *Lætoriæ legis* beneficio uti poſſe? *Reward.*

26. *Habe cum hoc.*] Scil. judicem. Certato ſponſione cum Dæmone, non mecum. *Lamb.*

27. *Jam*

Dæ. *Jam ab iſto auferre haud ſinam, niſi iſtum condemnavero.*

Promiſiſti huic argentum? La. *fateor.* Dæ. *quod ſervo meo*

Promiſiſti, meum eſſe oportet: ne tu leno poſtules

Te hîc fide lenonia uti: non potes. Gr. *jam te ratus*

Nactum hominem quem defraudares. dandum huc argentum eſt probum:

Id ego continuo huic dabo, adeo me ut hic emittat manu.

Dæ. *Quando ergo erga te benignus fui, atque opera mea*

Hac tibi ſunt ſervata. Gr. *immo hercle mea, ne tu dicas tua.*

Dæ. *Si ſapies, tacebis; tum te mihi benigne itidem addecet,*

Benemerenti bene referre gratiam. La. *nempe pro meo* Acid pro tuo Jure.

Jure oras. Dæ. *mirum quin tuum jus meo periculo abs te expetam.*

Gr. *Salvos ſum: leno labaſcit: libertas portenditur.*

Dæ. *Vidulum iſtic ille invenit; illud mancipium meum eſt:* Dum vidulum illuc.

Ego tibi hunc porro ſervavi cum magnâ pecuniâ.

La. *Gratiam habeo, & de talento nulla cauſſa eſt quin feras,*

Quod iſti ſum juratus. Gr. *heus tu! mihi dato ergo, ſi ſapis.*

Dæ. *Tacen' an non?* Gr. *tu meam rem ſimulas agere, tibi mu* ** Ed. Pariſ tuam agis. Lam nunc commodus.

27. *Jam ab iſto.*] Quaſi dicat: volo de hac controverſia veſtra cognoſcere. niſi autem à me damnatus ſit Gripus, vidulum non auferes. *Lambin.*

35. *Tum te mihi.*] Continuat orationem à Gripo interruptam,

36. *Pro me Jure.*] Nempe cum dicis, me tibi gratiam referre oportere, vidulum mihi reddis. *Lambin.*

37. *Mirum quin, &c.*] Cum diſſimulatione urbana pronunciandum. Mirum, inquit, me tuum jus non cum damno meo perſequi! Quaſi dicat: ſtultum fuerit, jus tuum in meum damnum expetere. *Lambin.* V. N. Aul. act. 1. 2. & Moſtell. 2. 2.

39. *Mancipium meum.*] Gripus meus eſt: ita quod abs te ſtipulatus eſt, mihi debetur. *L.*

44. Nam

Non hercle iſtoc me intervortes, ſi aliam prædam perdidi.
DÆ. *Vapulabis, verbum ſi addes iſtuc unum.* GR. *vel hercle enica,*
Non tacebo unquam alio pacto, niſi talento comprimor.
LA. *Tibi operam hic quidem dat; taceto.* DÆ. *concede hoc tu leno.* LA. *licet.*
GR. *Palam age, nolo murmur ullum neque ſuſurrum fieri.*
DÆ. *Dic mihi, quanti illam emiſti tuam alteram mulierculam*
Ampeliſcam? LA. *mille nummos denumeravi.* DÆ. *vin' tibi*
Conditionem luculentam ferre me? LA. *ſane volo.*
DÆ. *Dividuom talentum faciam.* LA. *bene facias.* DÆ. *pro illa altera,*
Liberta ut ſit, dimidium tibi ſume, dimidium huic cedo.
LA. *Maxume.* DÆ. *pro illo dimidio ego Gripum emittam manu,*
Quem propter tu vidulum, & ego natam inveni. LA. *bene facis:*
Gratiam habeo magnam. GR. *quam mox mihi argentum ergo redditur?*
DÆ. *Res ſoluta eſt, Gripe. ego habeo.* GR. *hercle, at ego me mavolo.*
DÆ. *Nihil hercle hîc tibi eſt, ne tu ſperes. jurisjurandi volo*
Gratiam facias. GR. *perii hercle! niſi me ſuſpendo, occidi.*
Nunquam hercle iterum defraudabis me quidem poſt hunc diem.
DÆ. *Hîc hodie cœnato, leno.* LA. *fiat! conditio placet.*

44. *Non hercle iſtoc.*] Non hercle talentum argenti mihi debitum avertes à me, ſi maxime vidulus mihi ereptus eſt. *Lambin.*

58. *Jurisjurandi volo Gratiam.*] Gratia jurisjurandi ſolet aut ad delatum & ſuſceptum, aut ad præſtitum jusjurandum referri. Qui jusjurandum remittit, *Gratiam jurisjurandi facere dicitur*: qui præſtiti jurisjurandi religione aliquem liberat, is etiam jurisjurandi gratiam facit. Atque ex hoc Plauti loco evidenter apparet, cum id, quod juramento promiſſum eſt ultro, ſive (ut hic) pactione aliqua, remittitur, tunc etiam jurisjurandi gratiam fieri. Sueton. Tib. c. 35. *Equiti Rom. jurisjurandi gratiam fecit.* RæVard.

DÆ. *Sequimini intro. ſpectatores, vos quoque ad cœnam vocem,*
Ni daturus nihil ſim, neque ſit quicquam pollucti domi,
Neve adeo vocatos credam vos eſſe ad cœnam foras. Donz. Nive adeo.
Verum ſi voletis plauſum Fabulæ huic clarum dare,
Comiſſatum omnes venitote ad me ad annos ſedecim.
Vos hîc hodie cœnatote ambo. LA. *fiat.* DÆ. *plauſum date.*

63. *Pollucti.*] Si nobis eſſet cœna tam laute apparata, quam eſſe ſolet eorum, qui *votivum epulum* faciunt, vos vocarem. V. N. Stich. act. 2. 1. *Scalig.* Vereor ne heic lapſus ſit; certe improprie locutus eſt Plautus, exque uſu theatri: nam polluctum omne in fano conſumebatur. *Guiber.*

FINIS RUDENTIS.

M. ACCI PLAUTI
STICHUS.

DRAMATIS PERSONÆ.

PANEGYRIS, } *mulieres.*
PINACIUM, } *mulieres.*
ANTIPHO, *ſenex.*
GELASIMUS, *paraſitus.*
CROCOTIUM, *ancilla.*
DINACIUM, *puer.*
EPIGNOMUS.
STICHUS, *ſervus.*
PAMPHILIPPUS, *adoleſcens.*
SAGARINUS, *ſervus.*
STEPHANIUM, *ancilla.*

ARGUMENTUM, ut quibuſdam videtur, PRISCIANI.

S*Enex caſtigat filias, quod hæ viros*
T*am perſeverent peregrinantis pauperes*
I*ta ſuſtinere fratres, neque relinquere.*
C*ontraque verbis delenitur commodis,*
H*abere ut ſineret, quos ſemel nactæ forent.*
V*iri reveniunt opibus aucti trans mare,*
S*uam quiſque retinet: ac Sticho ludus datur.*

ALIUD ARGUMENTUM CAMERARII.

ARgumentum hujus Fabulæ eſt & leve & futile. Etſi in hac bonæ & præclaræ ſententiæ inſertæ ſunt: & *exemplum* proponitur egregium *fidei conjugalis*. Duo adoleſcentes fratres habebant duas ſorores conjuges. Dum vivunt in luxu & delitiis, rem familiarem perdunt. hanc recuperare ſtudent mercaturis faciendis. quod autem longo tempore abeſſent, vult pater filias, uxores illorum, aliis collocare; ſed illæ conſtanter refragantur. Redeunt illi re bene & feliciter geſta, & aucti opibus. itaque facile reconciliantur ſocero. Paraſitus autem, quo ſocio & adjutore rem amiſerant, ab illis repellitur, & ludibrio habetur. Sticho etiam ſervo poteſtas fit convivii agitandi cum altero ſervo Sagarino.

ACTUS

ACTUS PRIMI SCENA PRIMA.

PANEGYRIS, PINACIUM.

CRedo ego miſeram fuiſſe Penelopam,
Soror, ſuo ex animo; quæ tam diu vidua
Viro ſuo caruit. nam nos ejus animum
De noſtris factis noſcimus, quarum viri *Neurſ. de noſtris factis noſcimus.*
hinc abſunt,
Quorumque nos negotiis abſentum, ut eſt æquum,
Sollicitæ noctes & dies, ſoror, ſumus ſemper.
PI. NOSTRUM OFFICIUM *nos facere æquom eſt; neque*
Id magis facimus, quam nos monet pietas.
Sed hic, mea ſoror, aſſi-dum: multa volo tecum
Loqui de re viri. PA. *ſalvene, amabo?*
PI. *Spero quidem, & volo: ſed hoc, ſoror, crucior,*
Patrem tuum meumque adeo, unice qui unus
Civibus ex omnibus probus perhibetur,
Eum nunc improbi viri officio uti; *Lamb. viri officio fungi.*

2. V*Idua*] Verbum *vidua*, quod in Mſſ. & ed. omnibus eſt, ejecit *Muretus*: nullam ob cauſſam. Si putavit, non convenire: ſciat *viduam* dici, & quæ maritum adhuc habet, & quæ nunquam habuit. Seneca Agamem. ℣ſ. 157.

Decem per annos vidua reſpiciam virum?

Ibid. ℣ſ. 195.

An te morantur virgines viduæ domi?

Gruter.

4. *De noſtris factis.*] Lambinus expungit, *factis*, Gulielmius mutat *in facil.* δεξαίνως pro facile. Neuter recte. Proba eſt veterum librorum ſcriptura, *De noſtris factis noſcimus*, ſi bene interpreteris. *Noſtris* non conſtruendum eſt cum *factis*, ſed ſubintelligendum *animis*. *Factis* idem eſt, quod reapſe revera, experiendo. Penelopæ afflictum ob abſentiam mariti Ulyſſis animum, nos ex noſtris animis itidem eadem de cauſſa jam mœſtiſſimis facile metimur. *Boxhorn.*

10. *Salven' amabo.*] Perſuaſit pleriſque Donatus ad Terentii Eunuchum 5.5. dicendum eſſe, *Satin ſalve*, & poſterius vocabulum eſſe adverbium, quod ſignificet, *integre, commode, recte.* Addiderunt ſuppreſſum in eo eſſe verbum *agis*. Ego quidem memini apud Appulejum leg: *quam ſalve agis*; ſed id apud antiquiorem monſtrari mihi unum velim: aut ad illud, *Quid agis*, reſponderi uſquam, *ſalve.* Interim potius duco ſcribi: *Satin ſalvæ* ut intelligatur, *res ſunt*. Hoc jubenq; integra, *ſalva res eſt*, & *ſalvis rebus* toties frequentata. Sed & apud Livium Lucretia interrogata, *Satin ſalvæ*, non tantum reſpondet, *Minime*: quod majuſculis literis ponit Briſſonius, tanquam argumentum in interrogatione etiam adverbium eſſe, quod ille vult: ſed etiam *quid enim ſalvi eſt mulieri amiſſa pudicitia?* Ubi intelligas cum rogaretur, *ſalvæne res ſunt*, reſpondiſſe: *minime ſalvæ ſunt: quid enim rerum ſalvum eſt mulieri, &c.* At in Menæchmis 5. 2. *Salvæ ſis: ſalve advenio? ſalven arceſſi jubes?* Sed ineptum rogare ſenem, an ipſe ſalvus adveniat. Scribendum vero: *Salvæne advenio? ſalvan arceſſi jubes.* Gronovius.

19. *Divi-*

Viris qui tantas abſentibus noſtris
Facit injurias immerito,
Noſque ab his abducere volt.
Hæ res vitæ me, ſoror, ſaturant:
Hæ mihi dividiæ & ſenio ſunt.
PA. *Neu lacruma, ſoror; neu tuo id animo*
Fac, quod tibi tuus pater facere minatur.
Spes eſt eum melius facturum.
Novi ego illum: iſtac joculo dicit:
Neque ille ſibi mereat Perſarum
Montes, qui eſſe aurei perhibentur,
Uti iſtuc faciat, quod tu metuis.
Tamen ſi faciat, minume iraſci
Decet: neque id immerito eveniet.
Nam viri noſtri domo ut abierunt,
Hic tertius annus. PI. *ita ut memoras.*
PA. *Cum ipſi interea vivant, valeant;*
Ubi ſint, quid agant, ecquid agant,
Neque participant nos, neque redeunt.
PI. *An id doles, ſoror, quia illi ſuum officium*
Non colunt, cum tuum facis? PA. *ita pol.*
PI. *Tace ſis: cave ſis audiam ego iſtuc;*
Cave, poſthac ex te. PA. *nam quî jam?*
PI. *Quia pol meo animo* OMNES SAPIENTES
SUUM OFFICIUM *æquom eſt colere, & facere.*

19. *Dividia.*] V. N Bacchid. 4. 6. *Senio.*] Id eſt, tædio & odio. *Non.* V. N. act. 2. 1.

20. *Non tuo id animo.*] Non perceperunt Plauti mentem interpretes. Pater ultro ægre & male facere, filiaſque à maritis abſentibus abducere, aliiſque in matrimonium dare minabatur. Dixerat Pinacium; eas res vitæ ſe ſaturare, & ſenio ſibi ac dividiæ eſſe, animi ſui dolores lachrymis teſtata. Monet ergo eam Panegyris; ne querelis aut lachrymis ſe affligeret; neve propter irritas forte & vanas patris minas, certam animo ſuo ægritudinem adferret. Hæc vera eſt hujus loci ſententia. *Boxhorn.*

29. *Domo ut abierunt.*] Haud dubie alluſit ad antiquam legem, qua certum tempus abſentiæ viri fuit definitum. Sane ſimile quid de patre abſente relatum in jure eſt, in leg. 10. de Ritu Nupt. D. *Boxhorn.*

30. *Hic tertius annus.*] Utrum ejuſmodi abſentia legitimam cauſſam præſtet divortii, diſputat Hotoman. De Rit. Nupt. cap. 24.

40. *Tametſi es major.*] Acad. *tamen etſi es major.* Quam particulam & alibi Plauto docti viri reſtituerunt. *Gronovius.*

Quamobrem ego te hoc, ſoror, tametſi es major,
Moneo, ut tuum memineris officium.
Et ſi illi improbi ſint, atque aliter
Nos faciant, quam æquum eſt: tamen pol
Ne quid magis ſimus omnibus obnoxiæ opibus,
Noſtrum officium meminiſſe decet.
Pa. *Placet: taceo.* Pi. *at memineris facito.*
Pa. *Nolo ego, ſoror, me credi eſſe immemorem viri,*
Neque ille eos honores, mihi quos habuit, perdidit:
Nam mihi pol grata acceptaque hujus eſt benignitas:
Et me quidem hæc conditio nunc non pœnitet:
Neque eſt cur nunc ſtudeam has nuptias mutarier.
Verum poſtremo in patris poteſtate eſt ſitum:
FACIENDUM ID nobis quod parentes imperant.
Pi. *Scio, atque in cogitando mœrore augeor.*
Nam propemodum jam oſtendit ſuam ſententiam.
Pa. *Igitur quæramus, nobis quid facto uſus ſit.*

43. *Nos faciant.*] Lambinus legit; *in nos faciunt ſecus*, contra librorum omnium conſenſum. Aliter aliquem facere quam æquum eſt, haud minus Latine dicitur quam, *magni, plurimi, parvi aliquem facere.* Boxhorn. Nihil hæc ad propoſitum. Sed genus eſt loquendi, quale Trucul. 1. 2. 79. *Linguis dicta dulcia datis, corde amare facitis Amantes, ſi qui non danunt.* Gronovius.

44. *Obnoxiæ.*] Id eſt, affines ſive compotes noxæ. Salluſt. *Nobilitas obnoxia atque eo perculſa.* Douza.

50. *Hæc conditio.*] Conditio nuptiarum. Inde recepta formula; *conditione tua non utor.* Vide L. 1. de Divort. & Repud. *Boxhorn.*

52. *In patris poteſtate.*] Vide Hotoman. de Ritu Nupt. c. 24. *An coëmptione filia è patris poteſtate ſit emancipata.*

54. *In cogitando mœrore augeor.*] Qui volunt ἀδιαλείπτως eſſe *incogitando*, falluntur. Concedimus. Sed quare? Si enim *incogito*, Latine diceretur, ſignificaret idem quod non cogito. Id vero increpat Horatius, qui lib. 2. ep. 1. *Non fraudem ſocio puerove incogitat ullum Pupillo.* At illi putant, quod dixerunt, confirmari vocabulis *incogitantia, incogitans, incogitatus.* At id eſt argumentum fallax. Nam & *inviſus* eſt non conſpectus, nec tamen *invideo* non video: & *impaſtus* jejunus: at Columella 6. 5. *In ea loca perducendi ſunt, quibus nullum impaſcitur pecus:* & *incoctum dare* Plauto noſtro, nec tamen ſic *incoquo.* Sic etiam *indictum* eſt aliquando non dictum: at non *indico* taceo. Quid ſupereſt? nempe ſcribendum, *im cogitando:* hanc levem eſſe & prope nullam mutationem: *Im* ἀρχαϊκῶς pro *eum*, quod ſit patrem & patriam poteſtatem. Certe levis eſt, & nullius ponderis hæc mutatio. At qui ſapit, mutare caveat. Nam & ſic in Trinummo 2. 1. *Multas res ſimitu in meo corde vorſo, multum in cogitando dolorem adipiſcor.* Gell. 11. 16. cum diutius tacitus in cogitando fuiſſem. Dicit ſe ſcire, quæ dixerit ſoror, & creſcere ſibi mœrorem, dum cogitat. *Gronovius.*

Actus

ACTUS PRIMI SCENA SECUNDA.

ANTIPHO, PANEGYRIS, PINACIUM.

QUI MANET UT MONEATUR ſemper ſervos homo officium ſuum,
Nec voluntate id facere meminit, ſervos is habitu haud probus eſt.
Vos meminiſtis quotcalendis petere demenſum cibum,
Quî minus meminiſtis, quod opus ſit facto, facere in ædibus?
Jam quidem in ſuo quidque loco niſi erit mihi ſitum ſuppellectilis,
Cum ego revortar, vos monumentis commonefaciam bubulis.
Non homines habitare mecum mihi hîc videntur, ſed ſues.
Facite, ſultis, nitidæ ut ædes meæ ſint, cum redeam domum.
Jam ego domi adero: ad meam majorem filiam inviſo domum. Acid. filiam inviſo. domum Si quis.
Si quis me quæret, inde vocatote aliqui: aut jam egomet hîc ero.
PI. *Quid agimus, ſoror; ſi offirmabit pater advorſum nos?*
PA. *PATI*
NOS OPORTET quod ille faciat, cujus poteſtas plus poteſt.
AN. *Si manere hîc ſeſe malint potius, quam alio nubere,*
Non faciant. quid mihi opu'ſt decurſo ætatis ſpacio cum eis

2. *Voluntate, &c.*] *Voluntate meminit*, hoc eſt, ut loquitur alias, à ſe, ſua ſponte, nullo alio monente. *Diſſ'a'd.*

3. *Quotcalendis.*] Dictum, ut *quotannis, quotmenſibus, quotdiebus*: pro, ſingulis annis, menſibus, &c. Ulpianus. *Nihil intereſſe*, inquit, *utrum in annos ſingulos, vel quotannis: an in ſingulos menſes, vel quotmenſibus; an in ſingulos dies, an quotdiebus legetur.* Popma. *Demenſum.*] Donatus: *Servi quaternos modios accipiebant frumenti in menſem: & id Demenſum dicebatur. utrum à Menſe, an à metiendo, incertum eſt.* Ego à *dimetiendo* dictum non dubitem: quoniam certa menſura daretur. Juven.

Servorum ventres modio caſtigat iniquo
Ipſe quoque eſuriens.

Poteſt fieri, imo ſolet, ut honeſtiores pluſculum acciperent. Atque alia erant *Ruſtica* cibaria, alia *Urbana*. Et quia petebatur dabaturque ſingulis Calendis, Scriptores inferioris ævi *demenſum* pro ſtipendio, ſalario, honorario quolibet, vitæ ratione etiam uſurparunt. *Colv.*

6. *Vos monumentis.*] V. N. Moſt. 4. 1. Urbane lora è corio bubulo vocat *monumenta bubula*. nam à monendo dicuntur *monumenta*.

11. *Offirmabit.*] Gloſſæ; *Obfirmatum, firmum, decretum, obſtinatum.* Boxhornius.

14. *Decurſo ætatis ſpacio.*] Eleganter. *Spaciari* proprie eſt in ſtadio currere. nam τὸ ςάδιον Æoles vocabant σπάδιον: unde Latini, qui multum Æoles imitantur, fecerunt *Spatium* ſuum. Inde in Eleg. De obitu Mæcenat. *reſpacians*

Gerere bellum? cum nihil, quamobrem faciam, meruiſſe arbitrer?
Minume! nolo turbas. ſed hoc mihi optumum factu arbitror, Dem. minime volo turbas.
Principium ego quo pacto cum illis occipiam, id ratiocinor:
Utrum ego perplexim laceſſam oratione ad hunc modum,
Quaſi nunquam quicquam in eas ſimulem: quaſi nihil indaudiverim,
Eas in ſe meruiſſe culpam: an potius tentem leniter; Add. ac potius.
An minaciter? ſcio lites fore: ego meas novi optume.
PI. *Exorando, haud advorſando ſumendam operam cenſeo.*
Gratiam à patre ſi petimus, ſpero ab eo impetraſſere:
Advorſari ſine dedecore & ſcelere ſummo haud poſſumus.
Neque ego ſum factura; neque tu ut facias, conſilium dabo:
Verum ut exoremus. novi ego noſtros: exorabili'ſt.
AN. *Sic faciam: aſſimulabo quaſi aliquam culpam in ſeſe admiſerint.*
Perplexabiliter earum hodie perpavefaciam pectora:
Poſt id agam igitur deinde; ut animus meus erit, faciam palam. Acid. Prius id agam.
Multa, ſcio, facienda verba. ibo intro. ſed aperta eſt foris.
PI. *Certo enim mihi paternæ vocis ſonitus aures accidit.*
PA. *Is eſt ecaſtor. ferre advorſum hominem occupemus oſculum.* Dous. homini.
PI. *Salve, mi pater.* AN. *& vos ambæ. ilico agite, abſcedite.*
PI. *Oſculum.* AN. *ſat eſt oſculi mihi voſtri.* PI. *quî, amabo, pater?*
AN. *Quia ita meæ animæ ſalſura evenit.* PI. *aſſide hic, pater.*

equus dicitur qui finivit curriculum & ſpacium ſuum. *Scalig.*

19. *In eas ſimulem.*] Tmeſis: pro; *eas inſimulem.* Donatus ad illud Terent. Phorm. act. 2. 3. *Si herum inſimulabis avaritiæ, male audies.* notat: *Inſimulatio eſt & falſi & veri criminis incuſatio.* Lambin.

27. *Aſſimulabo quaſi aliquam culpam.*] Nihil tamen horum fecit poſtea. *Taubm.*

29. *Poſt id agam igitur: deinde, &c.*] *Poſt id agam igitur, deinde, ut animus meus erit, faciam palam.* Id eſt, ultimo, & poſtea omnia faciam palam, quid mihi animi ſit. *Salmaſ.*

35. *Salſura.*] Tranſlatio ad animum à palato, quod nimio ſale offenditur. *Douza.*

37. Mant

AN. *Non ſedeo iſtic: vos ſedete: ego ſedero in ſubſellio.*

PI. *Mane pulvinum.* AN. *bene procuras mihi: ſatis ſic fultum eſt mihi.*

PI. *Sine, pater.* AN. *quid opus eſt?* PI. *opus eſt.* AN. *morem tibi geram. atque hoc ſatis eſt.*

PI. *NUNQUAM enim NIMIS curare poſſunt ſuum parentem filiæ.*
Quem æquius eſt nos potiorem habere, quam te? poſtidea, pater,
Viros noſtros, quibus tu voluiſti eſſe nos matres familias?

AN. *Bonas ut æquom eſt facere, facitis: cum tamen abſentes viros*
Perinde habetis, quaſi præſentes ſint. PI. *PUDICITIA eſt, pater,*
Eos MAGNIFICARE, qui nos ſocias ſumpſerunt ſibi.

AN. *Nunquis hic eſt alienus noſtris dictis auceps auribus?*

PA. *Nullus, præter noſque teque.* AN. *voſtrum animum adhiberi volo.*
Nam ego ad vos nunc imperitus rerum, & morum mulierum,
Diſcipulus venio ad magiſtras. quibus matronas moribus,
Quæ optumæ ſunt, eſſe oportet? ſed utraque ut dicat mihi.

PA. *Quid iſtuc eſt, quod huc exquæſitum mulierum mores venis?*

AN. *Pol ego uxorem quæro, poſtquam voſtra mater mortua eſt.*

PA. *Facile invenies & pejorem & pejus moratam, pater,*
Quam illa fuit: meliorem neque tu reperies, neque Sol videt.

AN. *At ego ex te exquiro, atque ex iſtac tua ſorore.* PI. *edepol, pater,*
Scio, ut oportet eſſe, ſi ſint ita, ut ego æquum cenſeo.

AN. *Volo ſcire ergo, ut æquum cenſes.* PI. *ut per urbem cum ambulent,*
Omnibus os obturent, ne quis merito maledicat ſibi.

37. *Mane pulvinum.*] Exſpecta pulvinum qui ſupponatur.

41. *Matresfam.*] Quid *Matrona*, quid *Materfam.* docet Agellius lib. 18. 6.

44. *Magnificare.*] Pro magni facere. V. N. Pſeud. act. 4. 1. & Ciſtell. 1. 1. *Quia me colitis & magnificitis.*

57. *Omnibus os.*] Talis ſit omnium de iis exiſtumatio, ut nemo eis maledicere merito poſſit vel audeat. *Lamb.*

59. *Ubi.*]

AN. *Dic viciſſim nunc jam tu.* PI. *quid vis tibi dicam, pater?*
AN. *UBI FACILLIME SPECTATUR mulier, quæ ingenio eſt bono?*
PA. *Cui malefaciundi eſt poteſtas, quæ, ne faciat, id temperat.* Acid. Cum malef.
AN. *Haud male iſtuc. age tu altera; utra ſit conditio penſior, Virginemne an viduam habere?* PI. *quanta mea ſapientia eſt,*
E MALIS MULTIS malum quod minumum eſt, id minumnm eſt malum. Herald. id minime eſt malum.
QUI POTEST mulieres vitare, vitet: ut QUOTIDIE PRIDIE CAVEAT, NE FACIAT QUOD PIGEAT POSTRIDIE.
AN. *Quæ tibi MULIER videtur multo ſapientiſſuma?*
PA. *Quæ tamen, cum res ſecundæ ſunt, ſe poterit noſcere:*
Et illa quæ æquo animo patietur ſibi eſſe pejus, quam fuit.
AN. *Edepol vos lepide tentavi, voſtrumque ingenium ingenii.*

59. *Ubi.*] Qua in re exploratur? *Lambinus.*

61. *Penſior.*] V. N. Bacchid. act. 3. 2. 10.

63. *E malis multis, &c.*] Epicharmum, tradidit Ariſtoteles, interdum ſententias quaſdam ita conformaſſe, ut è contrariis conſtare viderentur: cum tamen in eis bis idem diceretur. Riſum autem commovet illa ſtultitiæ imitatio καὶ τὸ παρὰ προσδοκίαν: cum auditor, qui aliquid aliud expectabat, ſua ſe ſpe deluſum videt. Quo in genere Plautus frequenter ludit: & interdum ſine illa ſimulata contentione contrariorum ridiculi cauſſa ejuſmodi enunciationes ponit: in quibus, ut Dialecticorum more loquar, idem ſit τὸ κατηγορούμενον τοῦ ὑποκειμένου: idque nonnunquam paullo aliis, nonnunquam etiam plane iiſdem verbis. Sic in Curculione (act. 4. 4.) Leno: *Quoi homini dii ſunt propitii*: exſpectes, dum dicat, Ei omnia ſuccedunt ſub manum; aut aliquid ejuſmodi: at ille; *ei*, inquit, *non eſſe iratos puto.* Quod tale eſt, ac ſi quis diceret: *Vinum quod album eſt, nigrum non eſſe arbitror.* Itaque ridicule quidam illic acutus eſſe voluit, & argumentari eum à contrariis dixit. Simile illud quod eſt hoc loco:

E malis multis malum quod minimum eſt,
id minimum eſt malum.

Talia erant illa, quæ ridentur à Stoicis, *Si dies eſt, dies eſt. Eſt autem dies: Eſt igitur dies.* Cui enim dubium eſſe poteſt, quin quod malum minimum eſt, id ſit minimum malum? Sed ſunt quidam μωρόσοφοι, qui hæc perinde accipiunt, ac ſi ſerio à Plauto dicerentur. Simile eſt illud è principio Capt.

Hos, quos videtis ſtare hic captivos duos,
Illi qui ſtant, hi ſtant ambo, non ſedent.

Hoc enim dicit, eos captivos, qui illic ſtant in conſpectu omnium, eos igitur ſtare, non ſedere. Deinde quaſi res dubia ſit, aut teſtibus egeat, itidem riſus cauſſa. *Vos, vos*, inquit, *mihi teſtes eſtis, me verum loqui.* Muret.

69. *Ingenium ingenii.*] Vide notas Pœn. 5. 4. 12.

78. *La-*

Sed hoc eſt, quod ad vos venio, quodque eſſe ambas conventas volo.
Mihi auctores ita ſunt amici, ut vos hinc abducam domum.
Pa. *At enim nos, quarum res agitur, aliter auctores ſumus.*
Nam aut olim, niſi tibi placebant, non datas oportuit.
Aut nunc non æquom eſt abduci, pater, illiſce abſentibus.
An. *Voſne ego patiar cum mendicis nuptas, me vivo, viris?*
Pi. *Placet ille meus mihi mendicus: ſuus rex reginæ placet.*
Idem animus eſt in paupertate, qui olim in divitiis fuit.
An. *Voſne latrones & mendicos homines magnipenditis?*
Pa. *Non me tu argento dediſti, opinor, nuptum, ſed viro.*
An. *Quid? illos exſpectatis, qui abhinc jam abierunt triennium?*
Quin vos capitis conditionem ex peſſuma primariam?
Pa. *STULTITIA EST, pater, venatum ducere invitas canes.*
HOSTIS EST UXOR, invita quæ ad virum nuptum datur.
An. *Certumne eſt neutram voſtrarum perſequi imperium patris?*
Pi. *Perſequimur: nam quo dediſti nuptum, abire nolumus.*
An. *Bene valete: ibo, atque amicis voſtra conſilia eloquar.*
Pa. *Probiores credo arbitrabunt, ſi probis narraveris.*
An. *Curate igitur familiarem rem, ut poteſtis, optume.*
Pa. *Nunc placet, cum recte monſtras: nunc tibi auſcultabimus.*
Nunc, ſoror, abeamus intro. Pi. *immo interviſam prius domum.*
Si à viro tibi forte veniet nuncius, facito ut ſciam.
Pa. *Neque ego te celabo, neque tu me celaſſis quod ſcies.*
Eho, Crocotium, i, paraſitum Gelaſimum huc arceſſito:
Tecum adduce. nam illum ecaſtor mittere ad portum volo,
Si qua forte ex Aſiâ navis heri aut hodie venerit.
Nam dies totos apud portum ſervos unus aſſidet:
Sed tamen volo interviſi. propera. ac actutum redi.

78. *Latrones.*] Id eſt, Milites. V. N. Mil. 1. 1. 76.

81. *Conditionem.*] Vide notas Aulular. 3. 5. 2.

89. *Nunc placet.*] Lego: *nunc places.* Et neſcio an unquam aliter. Cui reſpondet, & tanquam adverſatur, *Non places.* Trucul. *Non places: in mutum confers culpam.* J. Gul.

ACTUS PRIMI SCENA TERTIA.

GELASIMUS, CROCOTIUM.

Famem fuiſſe ſuſpicor matrem mihi:
Nam poſtquam natus ſum, ſatur nunquam fui.
Quam ego matri meæ retuli invitiſſumus,
Eam mihi nunquam retulit mater gratiam.
Nam illa me in alvo menſes geſtavit decem,
At ego illam in alvo geſto plus annos decem.
Atque illa puerum me geſtavit parvolum,
Quo minus laboris illam cepiſſe exiſtimo:
At ego non pauxillulam in utero geſto famem,
Verum hercle multo maxumam & graviſſumam.
Uteri dolores mihi oboriuntur cotidie;
Sed matrem parere nequeo: neſcio quomodo.
Audivi ſæpe hoc volgo dicier,
Solere elephantum gravidam perpetuos decem
Eſſe annos. ejus ex ſemine hæc certo eſt Fames.
Nam jam complures annos utero hæret meo.
Nunc ſi ridiculum hominem quæret quiſpiam,

1. F*Amem fuiſſe, &c.*] Feſtiviſſime ridiculus eſt Gelaſimus, & nomen ſuum egregie tuetur; novo inauditoque exemplo *Famem* ſibi olim *matrem*, & nunc *filiam* eandem argutans: quam parere viciſſim nequeat tamen: & eo, de ingratitudine ipſius, ventriſque ſui inanitate pleni, diutina verminatione queritur. *Taubm.*

4. *Eam mihi nunquam.*] Hæc conjectura eſt Acidalii. Mſſ. *Quam ego matri meæ refero invitiſſimus, Neque retulit quam ego refero meæ matri Fami.* Unde τὸ *fami* tollendum non fuiſſe oſtendit Soſipater Chariſius, qui annotavit Plautum in Sticho dixiſſe *fami*. Pareus igitur id trajicit in priorem verſum, ſublato τῷ *refero.* Deinde neſcio quam bene, qui beneficium dat, à quo incipit benignitatis commercium, is dicatur retuliſſe gratiam. Suſpicor autem ita ſcriptum fuiſſe: *Gratiam ego matri meæ refero invitiſſimus. Nemo retulit; quod ego, meæ matri Fami.* Sic verſus conſtant, ſic ſenſus. Ex *Gram* facile potuit fieri *quam.* Neque mirum τὸ *refero*, quod adſcriptum erat, tanquam intelligendum in contextum migraſſe. *Gronovius.*

14. *Elephantum.*] Plin. 8. 10. *Decem annis geſtare in utero vulgus exiſtimat: Ariſtoteles biennio: nec amplius, quam ſemel gignere: vivere ducenis annis, & quoſdam trecenis. Juventa eorum à ſexageſimo incipit.*

17. *Nunc ſi ridiculum.*] Id eſt, paraſitum, qui vel agendo, vel patiendo ridiculum ſe aliis præbet. Qui ad morem præconum in mancipia haſtæ ſubjecta jocos & dicteria jactantium, alludi hic putant, nimis falluntur. Notum illud Juvenalis; Nihil durius in ſe habere paupertatem, quam quod ridiculos homines fa-

Venalis ego ſum cum ornamentis omnibus.
Inanimentis explementum quærito.
Gelaſimo nomen mihi indidit parvo pater:
Quia inde jam à pauxillo puero ridiculus fui.
Propter paupertatem adeo hoc nomen repperi;
Eo, quia PAUPERTAS fecit, ridiculus forem:
Nam ILLA OMNES ARTES PERDOCET, ubi quem attigit.
Per annonam caram dixit me natum pater:
Propterea, credo, nunc eſurio acrius.
Sed generi noſtro hæc reddita eſt benignitas,
Nulli negare ſoleo, ſi quis eſum me vocat.
Oratio una interiit hominum peſſume,
Atque optuma, hercle, meo animo, & ſcitiſſuma,
Qua ante utebantur, Veni illo ad cœnam! Sic face!
Promitte vero! Ne gravare! Eſt commodum!
Volo inquam fieri! Non amittam, quin eas!
Nunc repererunt ei verbo vicarium,
Nihili quidem, hercle, verbum ac viliſſumum,
Vocem te ad cœnam, niſi egomet cœnem foris.
Ei, hercle, ego verbo lumbos defractos velim,
Ni vere perierit, ſi cœnaßit domi. *Mſ.* domo.

faciat. Ipſe Gelaſimus infra;
Gelaſimo nomen mihi indidit parvo pater:
Quia inde jam à pauxillo puero ridiculus fui, &c.
Boxhorn.

18. *Cum ornamentis.*] Cicer. pro Seſtio: *Vivus, ut ajunt, & videns cum victu ſuo ac veſtitu publicatus.* Sic iſta duo conjungebant, cum perſonam cum rebus omnibus ſe vendere ſignificabant. Vendebant & ſervos cum *ornamentis*, id eſt, cum veſtitu, nonnunquam & ſi quid penoris ſibi inſtruxerant. Quod Plaut. eadem Fabula,
Meo cibo & veſtitu rem curo publicam;
dixit, iſta duo copulans. *Victum* & *cultum* etiam ſæpe conjungi reperias. *Turnebus.*

28. *Quis eſum me vocat.*] Sic Menæch. act. 3. 1. *Qui eſum neque vocantur, neque vocant.* *Vocare* ſolemne Romæ, verbum in invitationibus conviviorum fuiſſe, docuit luculentiſſime J. Gul. Veriſim. lib. 1. 18. Pl. Quæſt. in Amphit. c. 8. teſtimoniis Ciceronis, Juſtinian. J.C. & aliorum.

31. *Veni.*] Μίμησις orationis eorum, à quibus olim vocabantur. *Lamb.*

38. *Ni vere.*] Velim huic verbo, *Vocem te ad cœnam, niſi egomet cœnem foris,* lumbos defractos eſſe: niſi ille, qui id uſurpat, continuo pereat, ſi me eo deluſit, & domi nihilominus cœnet. Ita Piſtoris interpretatur, ſed male. *Perierit* ad *verbum*; *Vocem te ad cœnam, &c.* referendum eſt, non ad illum, qui eo utitur. Lumbis defractis eſſe, & plane periiſſe differunt. Hoc ergo vult; Huic verbo, *Vocem te ad cœnam, &c.* lumbos eſſe

Hæc verba ſubigunt me, mores ut barbaros
Diſcam, atque ut faciam præconis compendium; MS. præcones comp.
Itaque auctionem prædicem, ipſe ut veneam.
Cr. *Hic ille eſt Paraſitus quem arceſſitum miſſa ſum.*
Quæ loquitur, auſcultabo, priuſquam colloquar.
Ge. *Sed curioſi ſunt hîc quam plures mali,*
Alienas res qui curant ſtudio maxumo,
Quibus ipſis nulla eſt res, quam procurent, ſua:
Et quando quem auctionem facturum ſciunt,
Adeunt, perquirunt quid ſiet cauſſæ ilico:
Alienum æs cogat, an pararit prandium, Lipſ. pararit prælium.
Uxorin' ſit reddenda dos divortio?
Eos omnes, tametſi hercle haud indignos judico,
Qui ut multum miſeri ſint, laborent, nihil moror:
Dicam auctionis cauſſam, ut animo gaudeant,
(Nam CURIOSUS NEMO eſt, quin ſit molevolus,)
Ipſe egomet quamobrem auctionem prædicem:
Damna evenerunt maxuma miſero mihi,
Ita me mancupia miſerum affecerunt male,
Potationes plurimæ demortuæ:
Quot adeo cœnæ, quas deflevi, mortuæ!
Quot potiones mulſi! quot autem prandia!
Quæ inter continuum perdidi triênnium.

defractos velim; niſi id plane perierit, eo, qui id uſurpavit, non foris, ſed domi cœnante. Plerique enim obvii paraſitis foris ſeſe cœnaturos mentiebantur, ne domi cum edacibus & famelicis paraſitis cœnare cogerentur. Cum autem domi cœnarent, qui foris ſe cœnaturos mentiti erant, non tantum lumbis defractis erat, ſed omnino perierat illud verbum, quo ſe foris cœnaturos erant teſtati. In eo conſiſtit Plautinus hic jocus. *Boxhorn.*

41. *Itaque auctionem prædicem.*] Tanquam Præco res venales proclamem. V. N. Epid. 2. 2.

49. *Alienum æs cogat.*] Utrum ære alieno coactus auctionem faciat.

52. *Miſeri.*] Nam curioſus ultro miſeriam, ſuo labore, ſibi attrahit. *Taubmannus.*

54. *Nam curioſus.*] Sic Sueton. *Curioſum ac ſpeculatorem ratus.* Et proprie *curioſus* eſt πολυπράγμων. ita Plutarch. πᾶς πολυπράγμων κακοήθης. *Caſaub.* Porro pro ſententia hac Plautina inprimis facit Taciti locus fine Vitæ Agricolæ. ubi de Domitiano; *Per omne valetudinem ejus* (nempe Agricolæ) *crebrius, quam ex more principatus, per nuntios viſentis & libertorum primi & medicorum intimi venere; ſive cura illud, ſive inquiſitio erat.* Boxhorn.

63. *Con-*

Præ mœrore adeo miſer atque ægritudine
Conſenui: pæne ſum fame emortuus.
CR. *Ridiculus æque nullus eſt, quando eſurit.* Piſt. quam dum eſurit.
GE. *Nunc auctionem facere decretum eſt mihi:*
Foras neceſſum eſt quicquid habeo vendere.
Adeſte ſultis, præda erit præſentium.
Logos ridiculos vendo, agite, licemini.
Qui cœnâ poſcit? ecqui poſcit prandio?
Hercules te amabit prandio? cœnâ tibi?
Ehem annuiſtin'? nemo meliores dabit.
Nullis meliores eſſe paraſitos ſinam. Guil. paraſitis.
Vel unctiones Græcas, ſudatorias,
Vel alias malacas crapularias, Coler. malacas ampullarias.

63. *Conſenui.*] Hinc *ſenium* ponunt ἀπὸ κακότητος ἢ κακουχίας, ſine ſquallore & illuvie. Manilius:
Æternisque ſenes curis. Caſaub.

67. *Præda erit præſentium.*] Quaſi dicat: Non eſt, quod emptor quiſpiam belliſſima hac occaſione ſemel dilapſa, unquam porro ſpeculam ſibi faciat, ex hac Paraſitica auctione vel ramenta plumea ſe propenſiorem diſceſſurum. nihil enim quæſtus erit animo aut corpore abſentibus aliudve jam agentibus. Oppido quam ridicule, immo vere Paraſiticum in morem. *Lambinus* ſententiam Paraſiti non aſſecutus eſt. *Douza.*

68. *Licemini.*] Vide N. Menæch. 5. 9. 97.

69. *Qui cæna poſcit.*] Quis vult me data cæna emere. *L.*

70. *Hercules.*] Lego: *Hercules te ama. tibi prandio? cæna tibi?* Ridicule Herculem invocat, ut in auctione ſibi præſto ſit. & ita precatur, quaſi non tam ſibi ab illo, quam ipſi à ſemetipſo velit beneficium præſtari: ideoque ait, non, *me*, ſed *te ama.* Cur hoc? quia decimam ex auctione voverat Herculi. *Acid.* Non videtur ſtare poſſe lectio ſcriptorum Codicum, *prandia, cœnas tibi.* Lex enim metrica repugnat. Deinde verba illa, *nemo meliores dabit*, plane conſtat referenda eſſe ad ea quæ præcedunt: *Logos ridiculos vendo, agite, licemini.* Salmaſ. *Hercules te amabit. prandio? cœna tibi?*] Ita diſtinguendum cenſeo. Alloquitur quaſi aliquem de corona circumſtantium in auctione. Si redimas meos logos, amabit te Hercules. Quare? quia hujus tutelæ ſe ducebant paraſiti: quod & ipſe fingatur eſcæ maximæ (Vide Euripidis Alceſtim) & quia pollucttis Herculi nunquam deerant paraſiti. Inde in Curcul. *Invoco almam meam nutricem Herculem.* Nec mirandum Herculem dici nutricem: nam ſic & agrum dicit *nutricem* Trinum 2, 4, 111. Similiter ſequentia cum dicit, ab alio ad alium oculos circumfert, & ſignificat: tune prandio poſcis tibi tanquam pretio, quos vendo, logos? tune cœna? Sic &, *Ehem annuiſti?* quaſi aliquis licere viſus fuiſſet. Et huc pertinet Suetonii in Calig. cap. 28. *Aponio Saturnino inter ſubſellia dormitante monitum à Cajo præconem, ne prætorium virum crebro capitis motu nutantem ſibi præteriret.* Gronovius.

73. *Græcas.*] Quæ elegantiores erant, propter unguentorum copiam. *Lambin.* *Sudatorias.*] Solebant enim & Græci & Romani, priuſquam accubitum irent, in balneis ſudare & inungi. *Lambin.*

74. *Malacas.*] Molles, delicatas eiſque

Cavillationes, aſſentatiunculas,
Ac perjuratiunculas paraſiticas.
Rubiginoſam ſtrigilem, ampullam rubidam,
Paraſitum inanem, quo recondas reliquias.
Hæc veniſſe jam opus eſt, quantum poteſt.
Uti decumam partem Herculi polluceam.
CR. *Ecaſtor auctionem haud magni pretii!*
Adhæſit homini ad infimum ventrem fames.
Adibo hominem. GE. *quis hæc eſt, quæ advorſum it mihi?*
Epignomi ancilla hæc quidem eſt Crocotium.
CR. *Gelaſime, ſalve.* GE. *non eſt id nomen mihi.*
CR. *Certo mecaſtor id fuit nomen tibi.*
GE. *Fuit diſertim: verum id uſu perdidi:* (*Grut.* verum in uſu perdidi.)
Nunc Miccotrogus nomine ex vero vocor.
CR. *Heu ecaſtor, riſi te hodie multum.* GE. *quando, aut quo in loco?*
CR. *Hic cum auctionem prædicabas.* GE. *peſſuma,*
Ehon' audiviſti? CR. *te quidem digniſſimam.*
GE. *Quo nunc is?* CR. *ad te.* GE. *quid venis?* CR. *Panegyris*
Rogare juſſit te opere maxumo, (*Mſſ.* te ut opere. *unde Grut.* temet opere max.)
Mecum ſimitu ut ires ad ſeſe domum.
GE. *Ego illo mehercle vero eo, quantum poteſt.*
Jamne exta cocta ſunt? quot agnis fecerat?

que adhibendas, qui Veneri familiariores, quam Baccho. V. N. Mil. 3. 1. verſu 73. Bacch. act. 1. 38. *Crapularias.*] Unctiones, quæ adhibendæ ſunt iis, qui heſternam crapulam nondum exhalarunt.

77. *Strigilem.*] Strigilibus defricabantur veteres, poſteaquam uncti fuerant, & divites quidem à Paraſitis. *Scaliger.* Vide & N. Perſa act. 1. ſc. 3. verſu 44. *Ampullam rubidam.*] *Scorteæ ampullæ vetuſtate rugoſæ & coloris ejuſdem, Rubidæ dici ſolent.* Feſtus. V. N. Perſ. act. 1. 3. 44.

78. *Paraſitum inanem.*] Jocoſe de ſe, ut inani vaſe loquitur. *L.*

80. *Uti decumam, &c.*] Decimam partem bonorum Herculi conſecrabant veteres, cauſam reddit Plutarch. Quæſt. Rom. *Pollucere* autem ſacrificale verbum eſt, & reddentium libamenta diis. *Pollucibiliter cœnare*, id eſt, Salialiter, opipare & ſplendide: & *Polluctum* hujuſmodi cœna. Vide etiam N. Rud. 5. 3. verſ. 63. & N. Moſtell act. 1. ſc. 1. verſ. 25.

87. *Diſertim.*] Id eſt, plane.

88. *Miccotrogus.*] A μικκὸς, id eſt, μικρὸς, & τρώγειν, id eſt, *rodere*, quaſi *Pauciredus*. Convenit autem hoc verbum Paraſitis; qui, ut mures, aliena rodunt. *Taubm.*

96. *Exta cocta.*] V. N. Amph. 3. 3. 13. Mil. act. 3. 1. 118. Rud. act. 2. 3. *Quot agnis fecerat.*] Id eſt, ſacrificarat. Virg. *Cum faciam vitula.*

CR. Illa quidem nullum ſacrificavit. GE. quomodo?
Quid igitur me volt? CR. tritici modios decem
Rogare, opinor, te volt. GE. mene, ut ab ſe petam?
CR. Immo, hercle, ut abs te mutuum nobis dares.
GE. Negato eſſe quod dem, nec mu, nec mutuum, Dom. nec mihi, nec.
Neque aliud quicquam, niſi hoc quod habeo pallium.
Linguam quoque etiam venditariam.
CR. Hau, nulla tibi lingua eſt, quæ quidem dicat, Dabo?
GE. Veterem reliqui: eccam illam, quæ dicat, Cedo.
CR. Malum tibi Dî dent! GE. hæc eadem dicit tibi.
CR. Quid nunc, iturus, an non? GE. abi ſane domum.
Jam illo venturum dicito, propera, atque abi.
Demiror quid illæc me ad ſe arceſſi juſſerit,
Quæ nunquam juſſit me ad ſe arceſſi ante hunc diem,
Poſtquam vir abiit ejus miror quid ſiet,
Niſi ut periculum fiat, viſam quid velit.
Sed eccum Dinacium ejus puerum. hoc vide.
Satin' ut facete, atque ex picturâ aſtitit?
Næ iſte edepol vinum poculo pauxillulo
Sæpe exanclavit ſubmerum ſcitiſſume.

101. *Nec mu, nec mutuum.*] *Mu* minimum quid notare, inquit Varro 6. de Ling. Lat. reſpexitque interim ad *mutui* primam ſyllabam: quaſi ne illa quidem ipſi, ne dum totum *mutuum.* Gruterus.

103. *Venditariam.*] *Lingua venditaria,* ea eſt; non quæ vendit, ſed quæ vendere cupit. Nam *vendito*, non eſt frequenter vendo, ſed vendere *cupio.* Cic. Aruſp. Reſp. *Atque ei ſeſe, cui totus venierat, etiam vobis inſpectantibus venditaret*, id eſt, ſe ei vendere vellet. Talia multa ſunt, quæ Frequentativæ formæ cenſentur, cum ſint Deſiderativa. Sic *prendo*, non eſt prendo frequenter, ſed prendere cupio. *Capto*, capere deſidero: ita *dormito: oſtento*, oſtendere me in aliqua re volo. *Munito*, munire cupio, Cic. pro Roſc. Am. *Turneb.*

114. *Ex picturâ.*] Id eſt, *graphice, enſcheme:* ut alibi loquitur. V. N. Epid. act. 3. 3. 29.

116. *Submerum.*] Aliquantum merum, non admodum aqua dilutum. *Lambinus.*

ACTUS SECUNDI SCENA PRIMA.

DINACIUM, GELASIMUS.

MErcurius, Jovis qui nuncius perhibetur, nunquam æque patri

Suo

Suo nuncium lepidum attulit, quam ego nunc mea hera nunciabo.
Itaque onuſtum pectus porto lætitia lubentiaque:
Neque lubet, niſi glorioſe, quicquam proloqui. profecto
Amœnitates omnium venerum atque venuſtatum affero.
Ripiſque ſuperat mihi atque abundat pectus lætitia meum. Acid. Nimiſque.
Propterea, Dinacium, pedes hortare: honeſta dicta factis: Acid Propera, Din.
Nunc tibi poteſtas adipiſcendi eſt gloriam, laudem, decus,
Heraque egenti ſubveni: benefacta majorum tuorum exauge.
Quæ miſera exſpectatione eſt Epignomi adventus viri.
Proinde, ut decet, amat virum ſuum cupide. nunc expedi Dinacium.
Age, ut placet. curre ut lubet, cave quenquam floccifeceris.
Cubitis depulſa de viâ, tranquillam concinna viam.
Si rex obſtabit obviam, regem ipſum prius pervortito.
GE. *Quidnam dicam, Dinacium*
Laſcivibundum tam lubenter currere?
Harundinem fert, ſportulamque, & hamulum piſcarium.
DI. *Sed tandem, opinor, æquius eſt heram mihi eſſe ſupplicem,*
Atque oratores mittere ad me, donaque ex auro, & quadrigas
Quî vehar: nam pedibus ire non queo. ergo jam revortar.
Ad me iri & ſupplicari egomet mihi cenſeo æquom.
An vero nugas cenſeas; nihil eſſe quod ego nunc ſcio.
Tantum à portu apporto bonum, tam gaudium affero grande,
Vix ipſa domina hoc, niſi ſciat, exoptare à Dîs audeat.
Nunc ultro hoc deportem? haud placet: neque id vero officium arbitror.

3. L*ubentia.*] Vide notas Perſa, act. 5. ſc. 1. v. 8.

7. *Honeſta.*] *Honeſtare dicta factis*, valet *verba ad rem conferre.* Inhoneſta enim oratio eſt, cui fidem re non facias. *Palm.*

13. *Cubitis depulſa.*] *Perurgere*, eſt perrumpere turbam, ὠϛίζεσθαι: pro quo Horatius 2. Sat. 6. dixit: — *facienda injuria tardis.* In Ep. Epicuri non abſimile, τραχυλισὲς εἶμι ἀποθεῖσθαι. Plautus melius; *cubitis depulſa de via.* Scalig.

16. *Laſcivibundum.*] F. *lixabundum.* Feſtus: *Lixabundus, iter libere & prolixe faciens.* Scriverius.

33. *Tal-*

Hic hoc videtur mihi magis meo convenire huic nuncio. Acid. Sic hoc videtur.
Advorſum ut veniat, obſecret, ſe ut nuncio hoc impertiam.
SECUNDAS FORTUNAS decent ſuperbia.
Sed tandem cum recogito quî potuit ſcire hæc ſcire me?
Non enim poſſum, quin revortar, quin loquar, quin ediſſertem,
Heramque ex mœrore eximam, benefacta majorum meûm
Exaugeam, atque illam augeam ex inſperato opportuno modo. J. Gul. ex inſperato à portu bono.
Contundam facta Talthybii, contemnamque omnis nuncios: Palm. contemnamque.
Simulque ad curſuram meditabor me ad ludos Olympiæ.
Sed ſpacium hoc occidit: breve'ſt curriculo: quam me pœnitet! Acid. ſpacium hoc (occidit) breve.
Quid hoc? occluſam januam video, ibo & pultabo fores.
Aperite atque approperate, fores facite ut pateant, removete moram.
Nimis hæc res ſine cura geritur. vide, quamdudum hic aſto & pulto!
Somnon' operam datis? experiar, fores an cubiti, an pedes plus valeant.
Nimis vellem hæ fores herum fugiſſent, eâ cauſſâ ut haberent malum.

33. *Talthybii.*] *Talthybius* & *Eurybates*, nuncii & præcones in exercitu Græcorum. *Taubm. Contemnamque.*] Proprie dictum *contemnam*. Id verbum ſuperbiam indicat ex alto deſpicientium alios. Ter. Eun. *Hic ego illum contempſi præ me*. Itaque, Ulpiano auctore, à contemnendo *contumelia*: quæ aut fit, cum contemptum alicujus facto oſtendis: aut dicitur, cum verbis ſolis. Aſin. *Tu contumeliam alteri facies, tibi non dicatur?* J. Gul.

34. *Meditabor.*] *Meditari* pro exercere dictum Vegetio frequentiſſime, item Ciceroni, aliis, Virgil. Bucol. 1. *muſam meditaris avena*, id eſt, exerces: vel cantas, μελετᾷς: ut Serv. exponit, & Latinum inde deducit. Etiam μελετᾶν quandoque *declamare* ſignificat, apud Plutarch. in Cicerone. & lib. 2. Epigram. etiam *meditatio*, eadem notione eſt. *Stewech.*

35. *Sed ſpacium*] Id eſt, ſpacium hoc nimis cito confici poteſt; nimiſque breve eſt ad curſum Olympicum: vel ſpacium jam à me confectum & decurſum eſt. *Lambin.* Spacium ſive curriculum iſtud citius à me decurſum eſt, quam me curſuræ porro longioris tædium aut ſatietas cepit. *Douz.*

40. *Nimis vellem.*] Precatur foribus, quod putat eſſe ſummum flagitium; ab hero fugere: ut poſtea receptæ pœnas darent, quas ſolent fugitivi. *Lamb.*

45. *Piſca-*

Deſeſſus ſum pultando.
Hoc poſtremum eſt vobis.
GE. *Ibo atque hunc compellabo.*
Salvus ſis. DI. *& tu ſalve.*
GE. *Jam tu piſcator factus?*
DI. *Quampridem non ediſti?*
GE. *Unde is? quid fers? quid feſtinas?*
DI. *Tuâ QUOD NIHIL refert, ne*
Cures. GE. *quid iſtîc ineſt?*
DI. *Quas tu vides colubras?*
GE. *Quid tam iracundus?* DI. *ſi in te*
Pudor aſſit, non me appelles.
GE. *Poſſum ſcire ex te verum?*
DI. *Potes. hodie non cœnabis.*

45. *Piſcator factus.*] Quia harundinem & ſportulam, & hamum ferebat. *Lambin.*

50. *Quas tu vides colubras?*] Inſanum dicit eſſe Paraſitum puer, atque à Furiis & intemperiis agitari: ideoque ex eo quærit, quas colubras videat: quod Furiæ non tædis modo ardentibus, ſed colubris quoque ac ſerpentibus inſectari eos, quos agitabant, putabantur. *Muret.*

ACTUS SECUNDI SCENA SECUNDA.

PANEGYRIS, GELASIMUS, DINACIUM.

QUiſnam, obſecro, has frangit fores? ubi eſt?
Tun' hæc facis? tun' mihi huc hoſtis venis?
GE. *Salve, tuo arceſſitu venio huc.* PA. *ean' gratia fores effringis?*
GE. *Tuos inclama, tui delinquunt: ego quid me velles viſebam:*
Nam equidem harum miſerebat. DI. *ergo auxilium propere latum eſt.* Ritt. Nam me quidem.
PA. *Quiſnam hîc loquitur tam prope nos?* DI. *Dinacium.* PA. *ubi is eſt?*
DI. *Reſpice me, & relinque egentem paraſitum, Panegyris.*
PA. *Dinacium!* DI. *iſtuc indidere nomen majores mihi.*
PA. *Quid agis?* DI. *quid agam, rogitas?* PA. *quid ni rogitem?* DI. *quid mecum eſt tibi?*

PA. *Mein' faſtidis, propudioſe? eloquere propere, Dinacium.*
DI. *Jube me omittere igitur hos qui retinent.* PA. *qui retinent?*
DI. *rogas?*
Omnia membra laſſitudo mihi tenet. PA. *linguam quidem*
Sat ſcio tibi non tenere. DI. *ita celeri curriculo fui*
Propere à portu, tui honoris cauſâ. PA. *ecquid apportas boni?*
DI. *Nimio impertior multo tanta plus, quam ſperas.* PA. *ſalva ſum.*
DI. *At ego perii, quoi medullam laſſitudo perbibit.*
GE. *Quid ego, quoi miſero medullam ventris percepit fames.*
PA. *Ecquem conveniſti?* DI. *multos.* PA. *at virum ecquem?* DI. *plurimos?* — *Vulg.* quam plurimos.
Verum ex multis nequiorem nullum, quam hic eſt. GE. *quomodo?*
Jamdudum ego iſtum patior dicere injuſte mihi.
Præter hac ſi me irritaſſis. DI. *edepol, eſuries male.*
GE. *Animum inducam, ut iſtuc verum te elocutum eſſe arbitrer.*
DI. *Munditias volo fieri. efferte huc ſcopas, ſimulque arundinem,*
Ut operam omnem aranearum perdam & texturam improbem,
Dejiciamque earum omnis telas. GE. *miſera algebunt poſtea.*

10. MEn' *rogas propudioſe.*] Sic recentiores. Antiquæ editiones, *Men' faſtidis.* Mſſ. *Mihi in faſtidis.* Legendum: *Mein' faſtidis.* Ut in Aulul. 2. 2. *Abiit neque me certiorem fecit: faſtidit mei.* Scioppius. Mſſ. Acad. *Men infaſtidis.*

14. *Apportas.*] V.N. Moſtell. act. 2. 2.

15. *Nimio impertior multo tanta.*] Edit. Brix. & traduces, *tanto.* quod præfero, & junctim efferenda omnia, *Nimio multo tanto plus.* In qua forma ſunt aliquot gradus augmenti; *Plus, tanto plus, multo tanto plus, nimio multo tanto plus.* Non diſſimile Bacchid act. 4. 4. *nimio minus multo parum.* Frequentius tamen hæc junguntur, *nimio tanto plus:* ut in Bacchid. act. 1. 2. Frequentiſſime, *multo tantò*, cum gradu Comparativo. Apulejus Apol. *pari quidem ſtultitia, ſed multo tanto vanius & nequius excogitatum.* Acidal.

17. *Quid ego.*] V.N. Amphitr. act. 4. ſc. 3. vſ. 6.

24. *Texturam improbem.*] Sic Mſſ. pr. Cam. ut ædiles in mercibus & opificibus examinandis multa publice improbabant. Verbum enim hic eſt *improbem.* (non nomen, ut acceperat nonnemo fingens *improbis,*) cui contrarium *approbo.* Piſtoris & Gruterus. Facit huc illud Rud. 2. 3. *quamvis faſtidioſus ædilis eſt: ſi quæ improbæ ſunt merces, jactet omnes.* Gronovius. *Operam aranearum perdam.*] *Tergam* Nonius in Araneæ. Scriverius.

DI. *Quid illas itidem eſſe cenſes, quaſi te cum veſte unica?*
Cape illas ſcopas. GE. *capiam.* DI. *hoc egomet, tu hoc converre.* GE. *fecero.*
DI. *Ecquis huc effert naſiternam cum aqua?* GE. *ſine ſuffragio*
Populi tamen ædilitatem hic quidem gerit. DI. *age, tu ocius*
Pinge humum, conſperge ante ædîs. GE. *faciam.* Lipſ. Tinge humum.
DI. *factum oportuit.*
Ego hinc araneas de foribus dejiciam, & de pariete.
GE. *Edepol rem negotioſam!* PA. *quid ſit, nihil etiam ſcio;*
Niſi forte hoſpites venturi ſunt. DI. *lectos ſternite.*
GE. *Principium placet de lectis.* DI. *alii ligna cædite,*
Alii piſces depurgate, quos piſcator attulit; Lipſ. quos piſcatu rettuli.
Pernam & glandium dejicite. GE. *hic, hercle, homo nimium ſapit.*
PA. *Non ecaſtor ut ego opinor, ſatis heræ morem geris.*
DI. *Immo res omnîs relictas habeo, præ quod tu velis.*
PA. *Tum tu igitur, qua cauſſa miſſus es ad portum, mihi expedi.*
DI. *Dicam, poſtquam me miſiſti ad portum cum luci ſimul,*
Commodum radioſus ecce Sol ſuperabat ex mari,
Dum percontor portitores, ecquæ navis venerit
Ex Aſia; negant veniſſe: conſpicatus ſum interim
Cercurum, quo ego me majorem non vidiſſe cenſeo:
In portum vento ſecundo, velo paſſo pervenit:

28. *Naſiternam.*] *Naſiterna*, genus vaſis aquarii, anſati & patentis, quale eſt, quo equi poſt confecta ſpacia in Circenſibus perfundi ac recreari ſolent. (Pœnulo, act. 5. 5.) Ita dicta, quod tres *naſos*, hoc eſt, anſas haberet. ita Vatinianis calicibus aſſignat *naſos* Mart. & Juven. *Siccabis calicem naſorum quattuor.* Scaliger. *Sine ſuffragio.*] Uſurpatur, ubi quis in alieno negotio imperioſior. Cicero: *Sed quæro quid hac re turpius: quam ſine provocatione ſenator, ſine mandatis legatus?* Taubm.

30. *Pinge humum.*] Scil. floribus. Sic in Appendice Virgilii:
Ver pingit vario gemmantia prata colore.
Et Lucret. lib. 2.
—— *Pinguntque roſarum Floribus, &c.* Id eſt, variant ac diſtinguunt. Unde *Ver, pictorem mundi*, quidam vocavit eleganter.

41. *Commodum.*] Alciatus, *jam*, Lambinus, *tantum quod*, interpretantur.

44. *Cercurum.*] V. N. Mercat. 1. 1. 86.

45. *Velo paſſo.*] *Paſſo*, id eſt, *laxo & rugoſo.* Nonius. Recte atque ex nautica diſciplina Nonius, qui morem hunc habent, ut quotieſcunque portubus inſinuanda ſunt navigia, *pedem faciant* illico, laxentque velorum ſinus: ne vento ſecundo impetum navis adjuvante ſyrtibus ac pulvinis illiſa, vado adhæreſcant. *Douza.*

53. *Ebu-*

Alius alium percontamur. Cuja eſt navis? quid vehit?
Interim Epignomum conſpicio, tuum virum, & ſervom Stichum.
PA. *Hem, quid? Epignomum elocutus?* GE. *tuum virum, & vitam meam.*
DI. *Venit, inquam.* PA. *tun' eum ipſum vidiſti?* DI. *ita ego, libens.*
Argenti aurique advexit multum. PA. *nimis factum bene.*
GE. *Hercle vero capiam ſcopas, atque hoc converram libens.*
DI. *Lanam purpuramque multam.* GE. *hem, quî ventrem veſtiam?*
DI. *Lectos eburatos, auratos.* GE. *accubabo regie.*
DI. *Tum Babylonica periſtromata, conſutaque tapetia*
Advexit nimium bona rei. GE. *hercle rem geſtam bene!*
DI. *Poſt ut occœpi narrare, fidicinas, tibicinas,*
Sambucinas advexit ſecum formâ eximiâ. GE. *eugepæ!*
Quando adbibero, alludiabo: tum ſum ridiculiſſumus.
DI. *Poſtea unguenta multigenerum multa.* GE. *non vendo logos.*

53. *Eburatos.*] Sic Apul. *Ebore nitentes lecti.* Ex eo enim fiebant tam cubiculares, quam tricliniares. Varro: *Cum in eburato lecto ac purpurei operis toro, cubare videas ægrotum.* Colvius.

54. *Conſutaque tapetia.*] Al. *ſelluta.* Lege: *belluta.* Scriverius. *Conſutaque.*] *Conſuta tapetia* dixit hoc loco Plautus, quæ Græcis ῥαπτὰ, κεντητὰ, ῥαπτο-ποικιλτά. ῥαπιδοποιοὶ Græcis, οἱ ποικιλταὶ *qui acu faciunt*, ut de Phrygibus dicit Plinius. Tertullianus Phrygum in pingendis veſtibus artificium, & Babyloniorum in pingendis periſtromatis ita ſeparat, ut Phrygibus inſuendi artem, Babyloniis intexendi tribuat. Sane Babylonii ſtragulis veſtibus, quas pingebant, diverſos colores intexebant: ſed ars tamen hæc eorum pingendi acu tota peragebatur; quare non minus *inſuere*, quam *intexere* dici poſſent. nota illa Martialis:

— Babylonica picta ſuperbe
Texta Semiramia quæ variantur acu,

Verum etſi utrique acu uterentur, conſtat tamen diverſum Phrygionum, & eorum qui Babylonica variabant, plumariorum artificium fuiſſe, & in diverſis operibus artem eos exercuiſſe. *Salmaſ.* *Conſutaque tapetia.*] Mirum eſt in ſuendis tapetiis iſtis potuiſſe occupari magnos etiam viros, Scaligerum & Salmaſium. Ecce tibi, qui in vet. ed. reperit *ſella & tapetia*, & inde conſtituit *ſolla & tapetia.* Liber optimus, *perriſtromaton ſilla & tapetia.* Alter eodem modo, niſi quod *ſilla:* ut & Academicus. Quis hinc non videat faciendum: *periſtromata, conchyliata tapetia?* Ut Pſeudolo I. 2. 14. *belluata, conchyliata tapetia.* Ubi item caſtiſſimæ membranæ alteræ, *conſilias appetia:* alteræ, *conſilia tappetia.* Et item fruſtra eſt Gruterus cum *conſutis* ſuis. Qui autem *conſiliata* fecerunt, tenebantur errore pluſculorum doctorum virorum *conſilium* neſcio quid eſſe in tingenda purpura: à quo ſemper facile cavi, & poterant cavere illi, ſi Salmaſium ad Tertulliani Pallium legiſſent. *Gronov.*

Jam non facio auctionem. mihi obtigit hæreditas.
Malevoli perquiſitores auctionum perierint. Mſſ. Malivoli.
Hercules decumam eſſe adauctam, tibi quam vovi, gratulor.
DI. *Poſt autem advexit ſecum Paraſitos.* GE. *hei, perii miſer!*
DI. *Ridiculoſiſſumos.* GE. *reverram, hercle, hoc, quod converri modo.*
PA. *Vidiſtin' virum ſororis Pamphilippum?* DI. *non.* PA. *adeſt?*
DI. *Immo ajebant eum veniſſe ſimul. ſed ego huc citus*
Præcucurri, ut nunciarem nuncium exoptabilem.
GE. *Venales logi ſunt illi, quos negabam vendere;*
Ilico & meo malo eſt quod malevolentes gaudeant, Acid. Ilicet: meo malo.
Hercules ſane, qui Deus ſis, diſceſſiſſes non male.
PA. *I, i intro, Dinacium: jube famulos rem divinam mihi apparent.*
Bene vale. GE. *vin' adminiſtrem?* PA. *ſat ſervorum habeo domi.*
GE. *Enim vero, Gelaſime, opinor proveniſti futile,*
Si neque ille adeſt, neque hic, qui venit, quicquam ſubvenit.
Ibo intro ad libros & diſcam de dictis melioribus.
Nam ni illos homines expello, ego occidi planiſſume.

57. *Sambucinas.*] Inter cœnandum, acroamata omnis generis adhibebantur. Nam aut ſymphonia perſonabat Triclinium, aut inſtrumenta varia organaque concinebant: aut Tragœdiæ aut Comœdiæ Mimique agebantur: incendebantur odores naribus gratiſſimi. Menæch. act. 2. 3. *Sternite lectos: incendite odores.* Hinc apud Virgil. 1. Æneid. in convivio Didonis;

— Cithara crinitus Iopas
Perſonat aurata.

Et Livius lib. 29. *Tunc pſaltriæ ſambuciſtriæque, & convivalia ludionum oblectamenta, addita epulis.* Pius.

70. *Diſceſſiſſes.*] Decima ſcilicet adaucta tibi ex hæreditate, quam fruſtra cupidiſſime inhiaveram credulus. quam ſi ex ſententia utriuſque noſtrum cernere contigiſſet, næ tu pulcre ac baſilice decima iſta, quam vovi, mactus ac pollutus diſceſſiſſes. Lambinus Poëtæ mentem vidit. *Douza.*

72. *Adminiſtrem.*] V. N. Curc. 4. 1. 22.

73. *Proveniſti futile.*] Ut à facilis, facile, ita à futilis, *futile* adverbium eſt. *Proveniſti futile* nihil hic aliud ſignificat, quam; Nihil effeciſti, fruſtra es. *Boxhorn.*

ACTUS TERTII SCENA PRIMA.

EPIGNOMUS, STICHUS.

CUm bene re geſta ſalvos convortor domum,
Neptuno grates habeo & tempeſtatibus:

Simul

Simul Mercurio, qui me in mercimoniis
Juvit, lucriſque quadruplicavit rem meam.
Olim quos abiens affeci ægrimonia,
Eos nunc lætantes faciam adventu meo.
Nam jam Antiphonem conveni affinem meum,
Cumque eo reveni ex inimicitia in gratiam.
VIDETE, QUÆSO, quid poteſt pecunia!
Quoniam re bene geſta rediſſe me videt,
Magnaſque apportaviſſe divitias domum,
Sine advocatis ibidem in cercuro, in ſtega,
In amicitiam, atque in gratiam convortimus.
Et hic hodie apud me cœnat, & frater meus.
Nam heri ambo in uno portu fuimus. ſed mea
Hodie ſoluta eſt navis aliquanto prius.
Age, abduc has intro, quas mecum abduxi, Stiche.
ST. *Here, ſive ego taceam, ſeu loquar ſcio, ſcire te,* *Schopp.* ſi ego taceam, ſeu. *Feſt* ærumnulas mult.
Quam multas tecum miſerias multaverim.
Nunc hunc diem unum ex illis multis miſeriis
Volo me Eleutheriam capere advenientem domum.
EP. *Et jus & æquom poſtulas: ſumas, Stiche,*

12. S*Tega.*] Vide notas Bacch. act. 2. ſc. 3. ỷſ. 44.

19. *Multaverim.*] Id eſt, ἐξηριθμησάμην. Veteres enim *multare*, id eſt, numerare dicebant. quanquam proprie eſt πλειστηριάζειν in auctionibus, quod *polliceri* dicunt Latini. *Scalig.* Non poteſt ferri, *miſerias mulcare*, quamvis hoc loco, *mulcaverint* præferant libri pro *multaverint*. Nihil frequentius in libris occurrit, quam permutatio harum litterarum invicem. Hinc ſæpe ſcriptum invenitur *multare* pro *mulcare*. Multare eſt quod Græci dicunt πλειστηριάζειν. *Salmaſ. Miſerias multaverim.*] Quæ fingunt docti viri de *multare* pro numerare & πλειστηριάζειν, cupio magis credere, quam poſſum. Ab ἀμέλγω *mulgeo* eſt. Inde *mulceo*, quia mulcendo, fingendo, deducendo, ex uberibus lac elicitur. Hinc *mulctare* & *mulcare* pro *mulcitare*: utrumque proprie ac primum eſt mulcere nimis, ut doleat: dein diſtinxerunt, ut hoc eſſet tractim tangere verberibus: illud pœnæ cauſa ita mulcere, ut emulgeas partem ſanguinis viſcerum de patrefamilias: hoc eſt, bonorum: quæ iſta quoque appellatione contineri oſtendimus 4. Obſervat. 24. Hinc *mulcta*. Nec Sabinum aut Oſcum eſt hoc, ut Varro & Feſtus tradunt: niſi illi primi hæc omnia ex Græco fonte hauſerunt: neque à *multus*, quod à μάλα μάλιστα deſcendere puto: ſed *multa* & *multare* quidam maluerunt lenioris pronunciationis ergo. Hic igitur, niſi finxit verbum vel duriter tranſtulit joci cauſa (nam quodammodo plectuntur ærumnæ, cum ſuperantur & domantur) malim *mutaverim*, id eſt, alias poſt alias ſubierim ac toleraverim. *Gronovius.*

In hunc diem : te nihil moror, abi quo lubet.
Cadum tibi veteris vini propino. St. *papæ!*
Ducam hodie amicam. Ep. *vel decem, dum de tuo.*
Ubi cœnas hodie, ſi hanc rationem inſtituis?
St. *Amicam ego habeo Stephanium hinc ex proxumo,*
Tui fratris ancillam : eo condixi, in ſymbolam
Ad cœnam, ad ejus conſervom Sagarinum Syrum.
Eadem eſt amica ambobus, rivales ſumus.
Ep. *Age, abduc eas intro : hunc tibi dedo diem.*
St. *Meam culpam habeto, niſi probe excruciavero.*
Jam, hercle, ego per hortum amicam tranſibo meam, Acid. per hortum ad amicam tranſibo.
Mihi hanc occupatum noctem : eadem ſymbolam
Dabo, & jubebo ad Sagarinum cœnam coqui.
Aut egomet ibo atque obſonabo obſonium.
Atque id ne vos miremini, homines ſervolos
Potare, amare, atque ad cœnam condicere.
Licet hoc Athenis nobis. ſed cum cogito,
Potius quam in dividiam veniam, eſt etiam hic oſtium
Aliud poſticum noſtrarum harunce ædium.
(Poſticam partem magis utuntur ædium)
Eâ ibo obſonatum, eâdem referam obſonium

28. *Eo condixi.*] Ad Stephanium amicam communem. *Condicere*, apud JC. eſt denunciare. Hinc *Condicere cœnam*, cum quis alteri denunciat, ſe cum eo cœnaturum. ut convivæ, non convivatoris ſit. Cic. lib. I. Epiſt. F. 9. abſolute dixit; *cum mihi condixiſſet, cœnavit apud me.* Suetonius Claudio cap. 21. *velut ad ſubitam condictamque cœnulam invitare ſe populum dixerat.* qualis nimirum amicis, qui ſeipſos invitant, apponitur : quam idem non illepide *ſporiulam* vocabat. *Torrent.* de *ſymbola.* V. N. Epid. I. 2. 12.

32. *Meam culpam.*] Me accuſato, niſi ego hunc diem totum in Genio curando conſumſero. Quaſi dies videatur vexari cum eum potando, obſonando, ſcortando conterimus. *Lamb.*

37. *Atque id ne vos miremini.*] Excuſat Plautus, quod homines ſervulos potantes, amantes atque ad cœnam condicentes inducat in Scenam : quod mirum nemini videri debere dicit, in palliata præſertim Comœdia, & quæ Athenis geſta fingatur; qua in urbe ſervis talia patrare poteſtas ſemper fuit Quam rem Stichus tamen, Romæ ſe ſcilicet, haud Athenis eſſe, ſerio demum cogitans, potius, quam *in dividuam veniat*, id eſt, Romanis legibus, quæ iſta vetabant, fraudem faciat, unde periculum capitulo creet ſuo; igitur ſibi conſtitutum eſſe prædicat, nuſquam in publicum prodire; ſed partem ædium poſticam uti potius. *Douza.*

44. *Utro-*

Per hortum: utroque commeatus continet.
Ite hac ſecundum vos me: ego hunc lacero diem.

44. *Utroque.*] Ad alteras ædes ab alteris commeatus continuatus eſt. V. N. Mil. act. 2. 5. *Taubm.*

45. *Lacero diem.*] Nimium diu loquor, & verboſus diei moleſtiam creo: atque ita ſtulte garriendo eum excrucio. *Turneb. Secundum vos.*] *Secundum ire*, ſequi eſt. V. N. Mil. act. 4. 8.

Actus Tertii Scena Secunda.

GELASIMUS, EPIGNOMUS.

Libros inſpexi, tam confido, quam poteſt,
Me meum obtenturum regem ridiculis meis.
Nunc interviſi, jamne à portu advenerit,
Ut eum advenientem meis dictis deliniam.
Ep. *Hic quidem Gelaſimus eſt paraſitus, qui venit.*
Ge. *Auſpicio hodie optumo exivi foras;*
Muſtela murem abſtulit præter pedes.
Cum ſtrena obſcævavit, ſpectatum hoc mihi eſt.
Nam ut illa vitam repperit hodie ſibi,

1. *Libros inſpexi.*] Περὶ γελοίων, De ridiculis.

2. *Regem.*] Epignomum qui me alit. V. N. Aſin. extrema.

3. *Nunc interviſi.*] Lege; *Nunc interviſo jamne à portu advenerit.* Hoc enim agit Gelaſimus, ut interviſat an à portu advenerit Epignomus. Nondum interviſit. *Boxhorn.*

7. *Muſtela.*] Utrumque animal, & *muſtela domeſtica*, & *felis* inter ea fuit, quæ occurſu ſuo facerent auſpicium: quod Græci vocabant ἐνόδιον σύμβολον. Exemplum de muſtela hic eſt: de *fele* apud Terent. Atque hæc μαντικῆς doctrina proprie οἰκοσκοπικὴ dicebatur. *Caſaub.*

8. *Cum ſtrena.*] Pall. ambo, ſicut & edd. vett. habent, *obſcævavit*. Quod hic locum ſuum tueri non poteſt, neque poſtremis editoribus placere debebat. *Obſcævare* eſt malum omen offerre. Hic autem de bono agitur. Alii aliter atque aliter mutant. Non dubito quin pro *obſcævavit*, quæ librariorum feſtinantium ſcriptura eſt, Plautus ſcripſerit; *obcænavit*, id eſt, comedit. Eo verbo & uſus eſt noſter in fragmento, quod extat apud Varronem libro 6. de L. L. *De lumbo obcænabis.* Hoc ergo vult. Muſtela eum murem ſtrenue, aut avide comedit, devoravit. His oculis meis id vidi. *Obcænare*, ut *obſludere*, *obcedere*, & ejuſmodi alia apud Plautum *Boxh.* Probo unice conjecturam Clariſſ. Boxhornii, *cum ſtrenue obcænavit*, id eſt, comedit. Nam cœnare proprie eſt θοινᾶν. Vult autem comeſtum fuiſſe à muſtela murem, non obſonatum; quod aliud eſt. *Salm. Cum ſtrena obſcævavit.*] Id eſt, cum cibo ſcævam vel omen mihi fecit. Strenæ dicebantur, quæ mittebantur Calendis Januariis. Eæ autem maximam partem erant cibaria. Vide Libanium in Εὐφρασίᾳ Καλανδῶν. Inde & infra 5. 2. *Domum redeundi principium placet. Bona ſcæva ſtrenaque obviam occeſſit mihi.* Ea erat Stichus cum cado vini. *Gronovius.*

9. *Vitam.*] Id eſt, victum. V. N Trin. act. 2. 4.

Item me ſpero facturum. augurium hac facit.
Epignomus hîc quidem eſt, qui aſtat: ibo atque alloquar.
Epignome, ut ego te nunc conſpicio libens!
Ut præ lætitiâ lacrumæ præſiliunt mihi!
Valuiſtin' uſque? EP. *ſuſtentatum'ſt ſedulo.*
GE. *Bene atque amice dicis.* *Dî dent quæ velis.*
Propino tibi ſalutem plenis faucibus.
Cœnabis apud me, quoniam ſalvos advenis.
EP. *Vocata eſt opera nunc quidem: tam gratia eſt.*
GE. *Promitte.* EP. *certum eſt.* GE. *ſic fac, inquam.* EP. *certa res'ſt.*
GE. *Lubente me, hercle, facies.* EP. *idem ego iſtuc ſcio.*
Quando uſus veniet, fiet. GE. *nunc ergo uſus eſt.*
EP. *Non edepol poſſum.* GE. *quid gravare? cenſeo* Dous. cenſeas? Neſcio.
Eas: neſcio quid vero habeo in mundo. EP. *i modo,*
Alium convivam quærito tibi in hunc diem.
GE. *Quin tu promittis?* EP. *non graver, ſi poßiem.*
GE. *Unum quidem hercle certum promitto tibi:*
Libens accipiam, certo ſi promiſeris.
EP. *Valeas.* GE. *Certumne eſt?* EP. *certum, cœnabo domi.*
GE. *Quandoquidem* operam *tuam non vis promittere:*
Vin' ad te ad cœnam veniam? EP. *ſi poßim, velim:*

10. *Augurium hac facit.*] Auſpicium illi muſtela fecerat: Epignomus auſpicii fides & eventus erat, à quo victus reperiendus. Nam dum augurium ſuum commentatur ſecum, interim conſpicit Epignomum, quem noſcitans adit ſtatim & compellat. *Acidal.*

14. *Suſtentatum.*] *Suſtentare ſe*, eſt portare ſe, & bene valere, καὶ ἐῤῥῶσθαι. Ita Satyricus de eo, cui conſtabat valetudo, *Et pedibus me porto meis*, id eſt, bene valeo. Ita *vectare ſe*, ut *ſuſtentare ſe*, eſt de optima corporis conſtitutione dictum Latinis. *Scalig.*

18. *Nunc quidem.*] Schoppius legit, *Vocata eſt opera nunc quidem tam: gratia eſt.*

GE. *Promitte.* ut *tam* pro *tamen* ſit poſitum. ita Menæch. *Bene vocas. tam gratia eſt.* ut recte ibi Gulielm. Certe Schoppio adſtipulantur duo Mſſ. in quis, *tam gratiam eſt.* Taubm. *Tam gratia eſt.*] Verum hoc: neque ideo *Tam* hic cenſeo poſitum pro *Tamen:* ſed eſſe curtum loquendi genus, & intelligi, *quam ſi excepiſſes.* Senſus ſimilis apud Ovidium 11. Metam. 390. *Plena eſt promiſſi gratia veſtri.* Neque enim accipio cum Berſmanno: perfecta atque cumulata ſatis mihi eſt beneficii veſtri gratia, promiſſum à vobis hoſpitium: ſed, juxta magnam gratiam iniiſtis apud me promittendo auxilium adverſus vaſtatorem lupum, ac ſi tuliſſetis: neque lato indigeo & ejus gratiam vobis facio. *Gronovius.*

32. *Me*

Verum hic apud me cœnant alieni novem.
GE. *Haud poſtulo equidem me in lecto accumbere:*
Scis tu me eſſe imi ſubſellii virum.
EP. *At ii oratores ſunt populi ſummi viri,*
Ambracia veniunt huc legati publice. Clariſ. publicitus.
GE *Ergo oratores populi ſummates viri,*
Summi accumbent, ego infimatis infimus.
EP. *Haud æquom eſt te inter oratores accipi.*
GE. *Equidem hercle orator ſum, ſed procedit parum.*
EP. *Cras de reliquiis nos volo. multum vale.*
GE. *Perii hercle vero plane, nihil obnoxie.*

32. *Me in lecto.*] Accumbebant reclinata ſupera parte corporis in cubitum ſiniſtrum, infera in longum porrecta ac jacente: capite leviter erecto, dorſo à pulvillis modice ſuffulto. Sed quomodo, inquis, omnes æqua parte ad menſam pertingebant? Hoc modo. Primus decumbebat ad caput lecti: pedes porrigebantur pone dorſum ſecundi. Secundus vero occiput obvertebat ad umblicum primi, pulvillo interjecto; pedes jacebant ad tergum tertii:&ſic deinceps tertius; ſic quartus. De loco digniori. Is, qui primus & ad caput lecti decumbebat, *Summus* dicebatur: qui ad pedes, *Imus*: qui inter iſtos, *Medius*. Hinc illa Plauti, *Da puer ab ſummo, &c.* Et ſi tres convivæ in uno lecto; medius, digniſſimus Summus. *Lipſ.* Servi non in lecto, ſed in ſubſellio juxta lectum ſedentes veſci ſolebant. *Gruterus.* Vide Notas infra act. 5. 4. 21.

33. *Imi ſubſellii.*] Aſconius in Verrem: *Subſellia ſunt Tribunorum, Triumvirorum, Quæſtorum, & hujuſmodi minora exercentium; qui non in ſellis curulibus, nec tribunalibus, ſed in ſubſelliis conſidebant.* Varro l. 4. *Ut ſubſipere, quod non plane ſapit; quod non plane erat ſella, ſubſellium dictum.* Hinc ergo *imi ſubſellii virum* dixit Plautus. V. N. Capt. act. 3. ſc. 1. verſ. 11.

35. *Ambracia.*] Urbs eſt Epiri, ſeu Theſprotiæ potius. *Taubm.*

41. *Perii hercle vero plane, nihil obnoxie.*] Nec diſtinctio nec lectio ſollicitanda in hoc verſu, quem ſic producit ut hic ſcriptus eſt, Agellius lib. 7. cap. 17. ubi dicit Plautum hæc duo inter ſe tanquam contraria opponere, *plane* & *obnoxie*. Obnoxius qui ab alio pendet & quaſi ei ſubjectus. Qui ſui arbitrii & tutelæ eſt, res plane agit ut vult, & ſolide. Qui alteri obnoxius eſt, obnoxie, & minus integre, dum eum à quo pendet reſpectat. Sic *obnoxie perire* dicitur, qui non plane nec funditus perit, ſed aliquam ſpem ſalutis habet; ut illi qui non condemnati ſunt à judice ſui periculi, ut Latini dicunt, ſed ab illo ad quem appellatio datur. Judices ſupremi condemnant reum plane non obnoxie. At illi unde appellatio eſt, obnoxie, non plane poſſunt condemnare. *Salm.* *Nihil obnoxie.*] Docte ὁ πάνυ, ut ſemper: ſed & ſatis erudite Acidalius expoſuit, quid ſit *obnoxie perire*, nempe clementer, atque ita, ut ei, per quem ſic peris, obnoxius ſis, atque aliquam gratiam debeas. Ut in Epid. 5. 2. *arcte colliga: nihil vero obnoxioſe*, quaſi mihi parcas. Quanquam hoc ſit potius timide, trepidanter, cum reſpectu aliquo & metu, ut agunt homines prætrepidi atque obnoxii. Et ſic *nihil obnoxie* eſſet, nihil dubie. Videtur tamen illud *obnoxie* cum τῷ *perire* jungi non debere: nec id ſerium dicendi genus magis eſſe quam *potare pro Ilio*, & *pilæ factores* &

Uno Gelaſimo minus eſt, quam dudum fuit.
Certum eſt muſtelæ poſthac nunquam credere:
Nam incertiorem nullam novi beſtiam,
Quæ ne & ipſa decies in die mutat locum.
Eam auſpicavi ego in re capitali mea.
Certum eſt amicos convocare, ut conſulam
Qua lege nunc me eſurire oporteat.

medicinam facere, qui recreat cibo & ſimilia. *Obnoxius* eſt ob noxam, vel quam quis nocuit, vel quam ob quamcunque cauſam exſpectat, humilis, demiſſus, aliis ſubjectus. Hinc hic loquitur, quaſi & *obnoxia loca* dicerentur, quaſi humilia, ſervientia: & eam vocem hic applicando nihil aliud reſpicit quam τὸ *plane*. Planum enim eſt & æquale, non confragoſum, non declive, cum de loco dicitur. Itaque ſi referas ad τὸ *perii* eſt omnino; ſi ad ſequens, quaſi eſſet in plano loco. Aſinaria 3. 3. quum dixiſſet: *colloca cruminam in collo plane:* paullo poſt ſubjicit ſervus: *Nam iſtac proclive eſt, quod jubes me plane collocare.* Gronovius.

46. *Auſpicavi.*] Eam, ut auſpicium mihi faceret, ſumſi in re mea, quæ ad caput & ſalutem pertinet. *L.*

ACTUS QUARTI SCENA PRIMA.

ANTIPHO, PAMPHILIPPUS, EPIGNOMUS.

ITA me Dî bene ament, meaſque mihi bene ſervaſſint filias,
Ut mihi volupe'ſt, Pamphilippe, quia vos in patriam domum
Rediſſe video, bene geſta re, ambos, te & fratrem tuum.
PA. *Satis abs te accipiam, niſi videam mihi te amicum eſſe, Antipho.* Tou. Vades abs te accipiam.
Nunc quia te amicum mihi experior eſſe, creditur tibi.
AN. *Vocem ego te ad me ad cœnam, frater tuus niſi dixiſſet mihi,*
Te apud ſe cœnaturum eſſe hodie, cum me ad ſe ad cœnam vocat.
Et magis par fuerat me dare vobis cœnam advenientibus,
Quam me ad illum promittere, niſi nollem ei advorſarier.
Nunc me gratiam abs te inire verbis nihil deſidero:
Cras apud me eritis, & tu & ille, cum voſtris uxoribus.

4. S*atis abs te.*] Vide Notas Moſtellariæ 1. 3. 67.

5. *Creditur.*] Scilicet à me. quaſi dicat: Creditor fio tibi ſine prædibus: neque ſatisfactionem ullam deſidero, quam rem ipſam, qua te & amicum mihi, & benevolentem eſſe, ſatis compertum habeo. *Douz.*

PA. *Et apud me perendie. nam ille heri me jam vocaverat* MS. eat apud me.
In hunc diem. ſed ſatin' ego tecum pacificatus ſum, Antipho?
AN. *Quando ita rem geßiſtis, uti vos vellem, amicos atque addecet,*
Pax commerciumque eſt vobis mecum. nam hoc tu facito cogites,
Ut CUIQUE HOMINI RES parata eſt, firmi amici ſunt: ſi res laſſa labat,
Itidem amici collabaſcunt. RES AMICOS INVENIT.
EP. *Jam redeo. nimia eſt voluptas, ſi diu abfueris à domo,*
Domum ſi redieris, ſi tibi nulla eſt ægritudo animo obviam.
Nam ita me abſente familiarem rem uxor curavit meam,
Omnium me exilem atque inanem fecit ægritudinum. Lamb omnium me exulem.
Sed eccum fratrem Pamphilippum, incedit cum ſocero ſuo.
PA. *Quid agitur, Epignome?* EP. *quid tu? quamdudum in portum venis*
Huc? PA. *longiſſume.* EP. *poſtilla jam iſte eſt tranquillus tibi?*
AN. *Magis quam mare, quo ambo eſtis vecti.* EP. *facis ut alias res ſoles.*
Hodiene exoneramus navem, frater? PA. *clementer volo.*
Noſmet potius oneremus viciſſatim voluptatibus.
Quam mox cocta eſt cœna? impranſus ego ſum. EP. *abi intro ad me, & lava.*
PA. *Deos ſalutatum atque uxorem modo intro devortor domum.*

16. *Ut cuique homini res.*] Imo adulatores adverſa fortuna fugat, non amicos, quibus nullum pretium in amicitia placet, præter ipſam. Paupertas ſola amicos retinet & oſtendit in vero ſuo vultu. *T.*

18. *Jam redeo.*] Errat hic Lamb. Verba domo egredientis ſunt, ſed ad familiares pronunciata, quibus ſe mox rediturum affirmat. Nam forte fortuna incidit in Pamphilip. non deſtinato. *Acid.*

24. *Longiſſume.*] Dudum veni.

26. *Clementer.*] Non nimis propere.

27. *Oneremus.*] Feſtiviter & concinne. Etenim ad exonerationem, quæ præceſſerat, alluſum. Quam metaphoræ formam etiam Mil. act. 3. 1. amplexus eſt: *Onera te hilaritudine.* Douz. *Viciſſatim.*] Id eſt, per vices. *Non.*

29. *Deos ſalutatum.*] *Salutare deos,* pro Deos adorare. Vide Turneb. lib. 25. cap. 1.

33. *Quaſi*

Ep. *Apud nos eccilla feſtinat cum ſorore uxor tua.*
Pa. *Optumum eſt. jam iſtoc mora minus erit.* Ep. *jam ego apud te ero.*
An. *Priuſquam abis, præſente te huic apologum agere unum volo.*
Ep. *Maxume.* An. *fuit olim, quaſi ego ſum, ſenex: ei filiæ*
Duæ erant, quaſi nunc meæ ſunt: eæ erant duobus nuptæ fratribus,
Quaſi nunc meæ ſunt vobis. Pa. *miror, quo evaſuru' ſt apologus.*
An. *Erat minori illi adoleſcenti fidicina & tibicina;*
Peregre advexerat quaſi nunc tu: ſed ille erat cœlebs ſenex,
Quaſi ego nunc ſum. Pa. *perge porro. præſens hic quidem eſt apologus.*
An. *Deinde ſenex ille illi dixit, quojus erat tibicina,*
Quaſi ego nunc tibi dico. Pa. *auſculto, atque animum advorto ſedulo.*
An. *Ego tibi meam filiam, bene quî cum cubitares, dedi.*
Nunc mihi reddi ego æquom eſſe abs te, quî cum cubitem, cenſeo.
Pa. *Quis iſtuc dicit? an ille quaſi tu?* An. *quaſi ego nunc dico tibi.*
Immo duas dabo, inquit ille adoleſcens, una ſi parum eſt:
Et ſi duarum pœnitebit, inquit, addentur duæ.
Pa. *Quis iſtuc, quæſo? an ille, quaſi ego?* An. *is ipſe, quaſi tu;* tum *ſenex*
Ille, quaſi ego, ſi vis, inquit, quattuor ſane dato:
Dum equidem, hercle, quod edant addas: meum ne contruncent cibum.
Pa. *Videlicet parcum illum fuiſſe ſenem, qui dixerit:*

33. *Quaſi ego ſum.*] V.N.Epid. 3.3.7.

38. *Præſens hic.*] Scilicet, quia nos in re præſenti ſumus, in quorum perſonas Apologus iſte examuſſim convenit. *Taubm.*

45. *Is ipſe, quaſi tu.*] Is ipſe adoleſcens, quaſi tu ſenex, dixit illa ſuperiora. *L.*

49. *Videlicet.*] Bryardus legit: *qui hoc dixerit*; hoc ſenſu: Inique & ſordide nimis facere ſenem, qui ſuapte ſponte munificum ulterius porro ſumptibus onerare pergat. eſt enim proprie *Polliceri* apud JCtos, quum ultro offerimus, & *Pollicitatio* ſolius offerentis promiſſio. Unde recte eſt in Caſina act. 3.2. *Operam uxoris polliceor foras, quaſi catellæ.* Placet autem, ut cum interrogatione potius reſcribatur: *Qui eum cibum popoſcerit?* τὸ *Qui*, adverb. ut fiat ſcilicet. *Douz.*

Quoniam ille illi pollicetur, qui eum cibum popoſcerit.
AN. *Videlicet fuiſſe illum nequam adoleſcentem, qui ilico,*
Ubi ille poſcit, denegavit ſe dare granum tritici.
Hercle, quia æquom poſtulabat ille ſenex, quandoquidem
Filiæ illæ dederat dotem, accipere pro tibicina.
PA *Hercle, ille quidem certo adoleſcens docte vorſutus fuit,*
Qui ſeni illi concubinam dare dotatam noluit.
AN. *Senex quidem voluit, ſi poſſet indipiſci de cibo:*
Quia nequit, qua lege licuit, velle dixit fieri.
Fiat, ille inquit adoleſcens. facis benigne, inquit ſenex.
Habeon' rem factam? inquit. faciam ita, inquit, ut fieri voles.
Sed ego ibo intro, & gratulabor voſtrum adventum filiis.
Poſtea ibo lavatum in Pilum: ibi fovebo ſenectutem meam. — *Palm.* ibo lavatum à pila.
Poſt ubi lavero, otioſus vos opperiar accubans.
PA. *Graphicum mortalem Antiphonem: ut Apologum fecit, quam fabre!*
Ut jam nunc ſceleſtus eſſe ducit pro adoleſcentulo! — *Dorv.* ſeſe ducit pro adol.
Dabitur homini amica, noctu quæ in lecto accendet ſenem: — *Piſt.* accentet ſenem.
Namque, edepol, aliud quidem illi quid amica opus ſit, neſcio.
Sed quid agit paraſitus noſter Gelaſimus? etiam valet?
EP. *Vidi edepol hominem haud perdudum.* PA. *quid agit?* EP. *quod famelicus.*
PA. *Quin vocaſti hominem ad cœnam?* EP. *ne quid advemens perderem.*

51. *Videlicet fuiſſe illum.*] Mſ. uterque: *Videlicet non fuiſſe.* Forte: *Videlicet imo fuiſſe.* Corrigit enim, quod dixerat Pamphilippus: & hanc particulam non ſemper inchoare orationem ſupra notavimus. *Gronovius.*

57. *Indipiſci cibo.*] Cum puellis etiam alimoniam obtinere.

62. *Pilum.*]Malim legi; *Pyelum*, id eſt, balneum ſeu labrum. I. Pollux l. 10.16. Πύελος, *vas amplum, in quo veteres lavabant.* Lambin. Probo conjecturam Lambini legentis, ibo lavatum *in pyelum*, hoc eſt, πυελόν. Nihil verius. *Salmaſius.*

64. *Fabre.*] Id eſt, artificioſe. *L.*

66. *Accendet ſenem.*] Illo, *accendere* putat Pamphilippus Antiphoni, tanquam ſeni decrepito, amicam juvenculam nulli uſui eſſe, niſi ut eum complexu ſuo foveat & calefaciat: quod Davidi regi factum ex ſacra hiſtoria didicimus. *Accendere* igitur non erit hic libidinem alicui concitare, ſed vero corpus ſenile & egelidum fovere ac concalefacere. *Schop.*

70. *Ne quid advemens perderem.*] Oratio

Atque eccum tibi lupum in ſermone; præſens eſuriens adeſt.
PA. *Ludificemur hominem.* EP. *capti conſilii memorem mones.*

tio abrupta, Gelaſimo præter exſpectationem conſpecto. Plena eſſet; Non invitavi ad cœnam Gelaſimum, ne quid ſtatim adveniens perderem, meis ſumptibus cœna paraſito apparata. *Boxhorn.* *Ne quid adveniens.*] Male hic interrogationem facit Acidalius: ſed nec abrupta eſt oratio, quaſi Gelaſimo præter exſpectationem conſpecto. Reſponſio eſt integra, & minime obſcura, ad interrogationem: Cur non vocaſti? Ne quid ipſo in reditu perderem. Non poterat enim ignorare, qui rogabat, & malum hoc omen in principio eſſe: & quod in paraſitum impenditur, perdi. Itaque nihil plenius requirit oratio. *Gronov.*

71. *Lupum in ſermone,*] *Sermo* pro familiari colloquio. eadem eſt vis verbi *Fabula:* unde *fabulari:* quod & elegans & veteribus eſt pervulgatum, hodie vix notum in eo ſignificatu. hinc Terent. Adelph. act. 4. 1. *Lupus in fabula:* quod Plautus, *in ſermone.* Donatus & alii minus recte accipiunt. *Giſan.*

ACTUS QUARTI SCENA SECUNDA.

GELASIMUS, PAMPHILIPPUS, EPIGNOMUS.

SED ita quod occœpi narrare vobis, cum hic non affui,
Cum amicis deliberavi jam, & cum cognatis meis:
Ita mihi auctores fuere, ut egomet me hodie jugularem fame.
Sed videone ego Pamphilippum cum fratre Epignomo? atque is eſt.
Aggrediar hominem. ſperate Pamphilippe, ô ſpes mea,
O mea vita, ô mea voluptas, ſalve. ſalvom gaudeo,
Peregre te in patriam rediſſe ſalvom. PA. *ſalve, Gelaſime.*
GE. *Valuiſtin' bene?* PA. *ſuſtentavi ſedulo.* GE. *edepol, gaudeo.*
Edepol næ egomet mihi modiûm nunc mille eſſe argenti velim.
EP. *Quid eo tibi opus eſt?* GE. *hunc ad cœnam hercle ut vocem, te non vocem.*
EP. *Advorſum te fabulare illud quidem.* GE. *ambos ut vocem.*
EP. *Edepol te vocem libenter, ſi ſuperſiat locus.*

1. *SED ita quod occœpi.*] Nihil cauſæ eſt, cur iis adſtipulemur, qui huic ſcenæ principium deeſſe volunt. Haud dubie reſpexit Gelaſimus ad illa ultima ſcenæ ultimæ act. 3.

Certum eſt amicos convocare, ut conſulam,
Qua lege me nunc eſurire oporteat.

Hoc ergo vult hoc loco; Quod jam ante narrare vobis occœpi, convocavi amicos, ut conſulerem, qua lege me nunc eſurire oporteret. Interea autem dum ab ii à vobis, cum amicis convocatis deliberavi & decrevi, ut egomet me hodie fame jugularem. Nihil planius. *Boxhorn.*

8. Su-

GE. *Quin tu. ſtans obſtruſero aliquid ſtrenue.* EP. *immo unum hoc poteſt.*
GE. *Quid?* EP. *ubi convivæ abierint, tum venias.* GE. *væ ætati tuæ!*
EP. *Una lautum, non ad cœnam dico.* GE. *Dî te perduint!*
Quid ais, Pamphilippe? PA. *ad cœnam, hercle, alio promiſi foras.*
GE. *Quid, foras?* PA. *foras hercle vero.* GE. *quî, malum, tibi laſſo libet*
Foris cœnare? PA. *utrum tu cenſes?* GE. *jube domi cœnam coqui,*
Atque ad illum renunciari. PA. *ſolus cœnabo domi?*
GE. *Non enim ſolus. me vocato.* PA. *at ille ne ſuccenſeat,*
Meâ qui cauſâ ſumptum fecit. GE. *facile excuſari poteſt;*
Mihi modo auſculta: jube domi cœnam coqui. EP. *non me quidem*
Faciet auctore, hodie ut illum decipiat. GE. *non tu hinc abis?*
Niſi me non perſpicere cenſes quid agas, cave ſis tu tibi.
Nam illic homo tuam hæreditatem inhiat, quaſi eſuriens lupus.
Non tu ſcis, quam efflictentur homines noctu hîc in viâ?
PA. *Tanto plureis, qui defendant, ire advorſum juſſero.*
EP. *Non it, non it: quia tanto opere ſuades ne ebitat.* GE. *jube*
Domi mihi, tibi, tuæque uxori celeriter cœnam coqui.
Si, hercle, faxis, non opinor dices, deceptum fore.
PA. *Per hanc tibi cœnam incœnato, Gelaſime, eſſe hodie licet.*
GE. *Ibiſne ad cœnam foras?* PA. *apud fratrem cœno, in proxumo.*
GE. *Certumne eſt?* PA. *certum.* GE. *edepol te hodie lapide percuſſum velim.*

8. *Suſtentavi ſedulo.*] Vide Notas ſupra, 3. 2. 14.

13. *Quin tu, ſtans.*] Diſtingue; *Quin tu? ſtans obſtruſero aliquid.* Quin tu me invitas, etiamſi non ſuperfiat locus ad ſedendum. Stans etiam ſtrenue poſſum aliquid obſtruere. *Boxhorn.*

18. *Utrum tu cenſes?*] Scil. me domi cœnare an foris. *I.*

19. *Renunciari.*] Scilicet te non iturum.

31. *Per hanc tibi cœnam.*] Si nulla tibi alia cœna parata eſt, quam ea quæ domi noſtræ parabitur, incœnatus hodie dormies. *Lambin.*

33. *Lapide.*] De inſolentia Athenienſium

ſium

PA. *Non metuo : per hortum tranſibo , non prodibo in publicum.*
EP. *Quid agis, Gelaſime ?* GE. *oratores tu accipis : habeas tibi.*
EP. *Tua, pol, refert enim.* GE. *ſiquidem mea refert, opera utere,*
Poſce. EP. *edepol tibi , opinor , etiam uni locum conſpicor,*
Ubi accubes. PA. *ſane faciundum cenſeo.* GE. *ô lux oppidi !*
EP. *Si arte poteris accubare.* GE. *vel inter cuneos ferreos.*
Tantillum loci ubi catellus cubet , id mihi ſat eſt loci.
EP. *Exorabo aliquo modo. veni.* GE. *huccine ?* EP. *immo in carcerem;*
Nam hic quidem meliorem Genium tuum non facies. eamus, tu.
PA. *Deos ſalutabo modo , poſtea ad te continuo tranſeo.*
GE. *Quid igitur ?* EP. *dixi equidem, in carcerem ires.* GE. *quin juſſeris,*
Eo quoque ibo. EP. *Dî immortales ! hic quidem in ſummam crucem*
Cœna aut prandio perduci poteſt. GE. *ita ingenium meum eſt;*
Quîcumvis depugno multo facilius , quam cum Fame.
PA. *Non ergo is tu ? apud me ſatis ſpectata eſt mihi jam tua felicitas :*
Dum paraſitus mihi atque fratri fuiſti , rem confregimus.
Nunc ego nolo è Gelaſimo mihi te Catagelaſimum.
GE. *Jamne abiſti ? Gelaſime, vide, quid es capturus conſilii.*
Egone ? tune ? mihine ? tibine ? vides , ut annona eſt gravis !

ſium juvenum , vide notas Amphitr. act. 1. 1. 1. & Trinum. act. 2. 2.

36. *Opera utere, poſce.* EP. *edepol.*] Eleganter. Qui beneficium alicui offerebant, atque uti eum amicitia jubebant : his fere verbis id faciebant : *Tua opera eſt: utere, poſce.* Aul. act. 2. ſc. 1. Jam ergo Paraſitus , quod eum deceret , Epignomum poſcere ſuam operam , & uti ea in edendo jubet ; qui ipſi tam amicus ſit, quam quiſquam poſſit. *Palmer.*

39. *Inter cuneos.*] Id eſt , vel in arctiſſimo potero accumbere loco , qualis eſt inter cuneos , quibus aliquid duobus ſimul inditis & adactis, magis adſtringitur , vel duriſſimum lignum finditur & diſcluditur : tum enim inter duos ſic adactos patet tantum tenuiſſima rima. *Turneb.*

41. EP. *Exorabo aliquo.*] Recte. Epignomus enim erat convivator: & hic ab hoſpitibus ſuis aliquo modo ſe pollicetur impetraturum, ut arctius cubare velint , Gelaſimo recepto : ac ſimul eum venire jubet. Minime tamen ſerio, ſed magis ludificandi hominis eſurioſi. *Acidal.*

50. *Catagelaſimum.*] Nolo te è ridiculo & urbano riſum movente, fieri deridiculum & deriſui eſſe. *Lamb.*

51. *Abiſti.*] *Abiiſti* ἀντὶ τοῦ *obiiſti*, poſitum ſuſpicor. *Abitionem* enim pro morte δυσφημίας vitandæ , veteres uſurpaſſe, notum ex Feſto. ut ſemetipſum in-

Vides, benignitates hominum ut periere & prothymiæ:
Vides, ridiculos nihili fieri, atque ipſos paraſitarier.
Nunquam, edepol, me vivom quiſquam in craſtinum proſpiciet diem;
Nam mihi jam intus potione vincea onerabo gulam.
Neque ego hoc committam, ut homines mortuum me dicant fame.

interroget Paraſitus, quaſi ambigens, utrumne inter vivos an mortuos potius numerari porro debeat occiſiſſimus. *Douza.*

53. *Prothymiæ.*] Animorum alacritates, promptæ voluntates. Pſeud. act. 5. 1.

54. *Ipſos paraſitarier.*] A divitibus ut à paraſitis, captari ac lactari. *L.*

56. *Potione vincea.*] Lepide, ita me Deus amat, laqueum vocat *potionem vinceam*: ac potionem quidem, quod cum potum guttur ſoleat tranſmittere ipſi inditum, inditur & induitur ei laqueus, quaſi tranſmiſſuro: *vinceam* autem à vinciendo venuſte deflexit, & ad potionem *vineam* vel *vinaceam* interim eleganter alluſit, quod laqueo collum vinciatur. *Vincea,* (vel ut alii, *vicea*) continens eſt Feſto. *Turneb.*

ACTUS QUINTI SCENA PRIMA.

STICHUS.

MOre hoc fit, atque ſtulte, mea ſententia:
Si quem hominem exſpectant, eum ſolent proviſere:
Qui hercle illa cauſſa nihil ocius venit.
Idem ego nunc facio, qui proviſo Sagarinum,
Qui nihil ocius venit tamen hâc gratiâ. Cam. qui nihilo citius.
Jam hercle ego decumbam ſolus, ſi ille huc non venit.
Cadum modo hinc à me huc cum vino transferam:
Poſtea accumbam. quaſi ſenex tabeſcit dies.

ACTUS QUINTI SCENA SECUNDA.

SAGARINUS, STICHUS.

SAlvete Athenæ, quæ nutrices Græciæ.
Terra herilis patria, te video libens. Douz. Ut terra herilis patria.
Sed amica mea & conſerva quid agat Stephanium,
Cura eſt, ut valeat. nam Sticho mandaveram,
Salutem ut nunciaret; atque ei ut diceret,
Me hodie venturum, ut cœnam coqueret temperi.

1. *Salvete.*] Vide notas Bacch. act. 2. ſc. 1. v. 1.

Sed Stichus eſt hic quidem. ST. *feciſti, here, facetias,*
Cum hoc donaviſti dono tuum ſervom Stichum.
Pro Dî immortales, quot ego voluptates fero!
Quot riſiones, quot jocos, quot ſavia,
Saltationes, blanditias, prothymias!
SA. *Stiche.* ST. *hem.* SA. *quid fit?* ST. *euge, Sagarine lepidiſſume!*
Fero convivam Dionyſum mihique & tibi.
Namque edepol cœna dicta eſt, locus liber datus eſt
Mihi & tibi apud vos: nam apud nos eſt convivium.
Ibi voſter cœnat cum uxore adeo & Antipho.
Ibidem herus eſt noſter. hoc mihi dono datum'ſt.
SA. *Quis ſomniavit aurum?* ST. *quid id ad te attinet?*
Proin' tu lavare propera. SA. *lautus ſum.* ST. *optume:*
Sequere ergo hac me intro. SA. *ego vero ſequor.*
ST. *Volo eluamus hodie. peregrina omnia*
Relinque: Athenas nunc colamus: ſequere me.
SA. *Sequor, & domum redeundi principium placet.* *Acid.* redeunti.
Bona ſcæva ſtrenaque obviam occeſſit mihi.

16. *Ibi voſter cœnat.*] Nam convivium erat apud ipſum, Epignomum nempe, cujus ſervus iſte Stichus. Ita mox putidiſſime vulgatur, *Ibid. hoc eſt, noſter.* quod corrigendum: *Itidem herus es noſter.* Apud Epignomum herum ipſius, erant in convivio Sagarini herus Pamphilippus, cum uxore & Antiphone. Contra liber locus erat datus ſervis apud Pamphilip. ubi interea vicem heri Sagarinum ſibi & æque dominum convivii fore, Stichus ludibundus ait. *Acid: Et Antipho.*] Sic volunt dictum pro Antiphone: quemadmodum *Tranium* pro Tranione in Moſtellaria. Quaſi copula *Et* hic conjungeret neceſſario τὰ *Uxore & Antipho*, ac non *voſter & Antipho.* Ita enim prorſus accipiendum quaſi dictum eſſet: Ibi cœnat Antipho & veſter herus cum uxore. *Gronovius.*

18. *Quis ſomniavit.*] Turnebus hanc ſententiam facit: *Quis ſomniavit aurum,* id eſt, quis furatus eſt aurum? *Somniator*, inquit, idem qui *dormitator.* Addit deinde exemplum Trinummo, ubi *dormitator* nocturnum furem ſignificet, quæ omnia ſane illo viro indigna ſunt. Nam ſi ea ſententia ſpectaretur, reponendum fuit; *quis ſummanavit aurum? Summanare* enim, ſubducere & furari eſt. Sed mihi ſimpliciſſimum quod eſt, probatur: SA. *Quis obſonavit?* ST. *aurum: quid id &c.* Stichus, Cœna, inquit, dicta eſt, & vinum mihi dono datum. tum Sagarinus. Quis ergo, inquit, obſonavit? Nam de cado dixerat ſolum Stichus; de eſca nihil. *Palmer.*

21. *Volo eluamus.*] Quicquid peculii eſt, profundamus. *Lambin.*

24. *Bona ſcæva ſtrenaque.*] *Scæva* quid ſit, diximus Pſeud. act. 4. 7. 39. *Strenam vocamus*, inquit Feſtus, *quæ datur die religioſo, ominis boni gratia, à numero quo ſignificatur, alterum tertiumque venturum ſimilis commodi, veluti trenam, præpoſita S litera; ut in loco & lite ſolebant antiqui.*

ACTUS

ACTUS QUINTI SCENA TERTIA.

STEPHANIUM.

Mirum videri nemini voſtrum volo, ſpectatores,
Quid ego hinc, quæ illîc habito, exeam: faciam vos certiores.
Domo dudum huc arceſſita ſum quoniam nunciatum eſt, Gru. quoniam jam nunciatum eſt.
Iſtarum venturos viros. ibi feſtinamus omnes,
Lectis ſternendis ſtuduimus, munditiiſque apparandis.
Inter illud tamen negotium meis curavi amicis,
Sticho & conſervo Sagarino meo, cœna cocta ut eſſet.
Stichus obſonatus eſt. cæterum ego curando id allegavi.
Nunc ibo hinc, & amicos meos curabo hîc advenientes.

2. Hinc.] Ex ædibus Epignomi. *I.* 8. *Cæterum ego curando id allegavi.*] Cæteroqui ego aliquem privatum miſi, qui id curaret & coqueret. *Lambin.*

ACTUS QUINTI SCENA QUARTA.

SAGARINUS, STICHUS.

Agite, ite foras, ferte pompam. cado te præficio, Stiche.
Omnibus modis temperare certum'ſt noſtrum hodie convivium.
Ita me Dî ament, lepide accipiemur, cum hoc recipiamur in loco.
Quiſquis prætereat, comiſſatum volo vocari. ST. *convenit;*
Dum quidem, hercle, quiſque veniat cum vino ſuo. nam hinc quidem
Hodie polluctura, præter nos, jactura dabitur nemini.

6. *Hinc quidem hodie Polluctura præter nos jactura.*] Sic MSſ. *jactura.* inquio, non *jam*, ut fecit Camerarius: cui ſcilicet magnum pondus addiderunt, nihil aliud, quam quia ſic ſententia aperta eſt, ita ſe malle profeſſi. Ex Gutherio adſcribunt *pollucturam* eſſe partem Herculanam, quam Budæus male de ferali cœna interpretetur. Gruteri eſt *jacturam* reſpicere ad illorum iter maritimum: ubi ſcilicet abjiciebant in altum omne id, quod gravaret naves præſentaneo vectorum damno. Fuerunt etiam, qui ſub vocabulo *jactura* talorum jactum imaginarentur. Quæ omnia facile averſere. Scribendum, *Hac* pro *hinc*. *Polluctura* nihil eſt aliud quam epulum vel convivium. Quia enim qui decimam pollucerent Herculi, cœnam popularem dabant, ideò in Rudente extrema *pollucti nihil eſt*, dicit pro eo; quod eſt: nihil apparati ad cœnam: & hîc *polluctura*, convivium. Jacturæ autem eſt, ubi ſignificent largitiones & liberalitates in publi-

Noſmet inter nos miniſtremus, monotrophe. hoc convivium eſt
Pro opibus noſtris ſatis commodule, nucibus, fabulis, ficulis,
Olea in tryblio, lupilli comminuto cruſtulo. Turn. cum minuto cruſt.
Sat eſt. SERVO homini modeſte melius facere
ſumptum, quam ampliter.
SUUM quemque decet. quibus divitiæ domi ſunt, ſcaphio & cantharis,
Batiolis bibunt: at nos noſtro Samiolo poterio Turn. batiocis.
Tamen vivimus: nos tamen efficimus pro opibus noſtra mœnia.
SA.*Amicæ uter utrubi accumbamus?* ST. *abi tu ſane ſuperior.*
Atque adeo ut tu ſcire poßis, factum ego tecum divido.
Vide utram tibi libet etiamnum capere, cape provinciam.
SA. *Quid iſtuc eſt provinciæ?* ST. *utrum Fontinali an Libero*
Imperium te inhibere mavis? SA. *nimio liquido Libero.*
Sed amica mea & tua dum comit, dumque ſe exornat, nos volo
Tamen ludere inter nos. ſtrategum te facio huic convivio.

cum gratiam plebis promerendi ergo: quo in genere omnia erant proprie dicta *pollucta*: dei Herculis nomen prætexebant, cæterum homines colebant. De his jacturis vide 4. de pec. vet. cap. 4. Sic igitur *jacturam* dixit pro ſua cujuſque portione de illo, quod in commune conferebatur ac præbebatur. Jam intelligis rem plane, nihil obnoxie: *Hac quidem hodie Pollucturа præter nos jactura dabitur nemini.* id eſt: Hac cœna vel epulo præter nos, pars dabitur nemini. *Gronovius.*

7. *Monotrophe.*] Stichus Sagarinum appellat *monotrophum*, quod ſolus ſit, nec contubernalem habeat ancillam, nec vicarium: qui enim talis eſt, ipſe ſibi miniſter eſſe cogitur, ſoluſque veſcitur. *Turneb.* *Monotrophe* accipio, ut ſit adverbium, hoc ſenſu: Nos ſimus ipſi nobis miniſtri; ut ii, qui ſoli vivunt, miniſtroque carent. *G. Longol.*

12. *Batiolis bibunt.*] F. *Galiolis.* Vide Nonium in illa voce. Idem Nonius ex Plauti Colace *batiolarum aureatum* meminit in hac voce. *Scriverius.* *Samiolo.*] V. N. Bacch. act. 2. 2. 23.

13. *Pro opibus.*] Comicus in Servi perſona dicit, eorum imitatione qui pro ſuis opibus & facultatibus non deeſſe ſe Reipub. prædicant, ſed ſe munera facere dicunt, & de patrimonio fungendis muneribus impendere. *mœnia* enim pro *muneribus* dixit antique. *Turn.*

15. *Atque adeo ut tu ſcire poßis, factum.*] Pro *facto*, quod habent libri, non videtur legendum *pacto*. Nullum enim pactum heic intervenit. Sed optionem dat conſervo ſuo hic Stichus, utrum velit. Proba eſt ergo diſtinctio quæ in aliquot editionibus invenitur; *Atque adeo ut tu ſcire poßis factum, ego hoc tecum divido.* Salmaſ.

18. *Imperium te inhibere.*] *Fontinalis*, deus fontium: unde *Fontinalia*, vocata *ſacra.* *Imperium* autem *inhibere Fontinali* eſt in aqua imperium habere. Sententia eſt: Utrum aquæ an vino præeſſe mavis? Feſtus: *Fontinalia, fontium ſacra. unde & Romæ Fontinalis porta.* Tertullianus: *Fontinalis, dea fontium.* Turn. V.N. Bacch. act. 3. 3. 44.

20. *Ludere.*] V. N. Mil. act. 2. 2. 9. *Strategum.*] Vide Notas Perſ. act. 5. 1. 18.

21. In

ST. *Nimium lepide in mentem venit. potius in ſubſellio* — *Mſſ.* potius quam in ſubſellio Cynice accipimur, quam in lecticis.

Cynice accipiemur, quam in lectis. SA. *immo enim hîc magis eſt dulcius.*

Sed interim, ſtratege noſter cur hic ceſſat cantharus?

Vide, quot cyathos bibimus. SY. *tot, quot digiti ſunt tibi in manu.*

Cantio eſt Græca: ἢ πέντε πῖν', ἢ τρεῖς πῖν', ἢ μὴ τέτταρα. — *Turn.* ἢ τρία πῖν'.

SA. *Tibi propino decuma fonte: tibi tute inde, ſi ſapis.* — *Acid.* Tibi propinod eccum! a fonte tibi, &c.

21. *In ſubſellio.*] In humiliore ſede, Cynicorum more. Notum eſt veteres & Romanos & Græcos, non ſediſſe ad menſam, ſed accubuiſſe. Quem morem etiamnum pleruſque Oriens uſurpat. Aliter fuit vetuſtiſſimis illis & heroicis temporibus: nam & Homerus heroas ſuos & procos Penelopes ſedentes facit in convivio: & Catullus in nuptiis Pelei. Servi item, & ſordidi interdum Cynici Philoſophi ad menſam non accumbebant: quo reſpexit hic Plautus. immo & liberi ad fulcra lectorum pedeſque parentum *ſedentes* veſcebantur: quaſi luxuriæ ritus illi ætati ordinive non decorus. Vulgatus tamen mos erat, accumbere in lectis; & hic fere talis. In cœnaculo menſa collocabatur rotunda, humilis. inferiorum quidem hominum tripes, & ex ſimplici ligno; lautiorum citrea aut acerna, aut lamina argentea intecta: quam pes eburnus fabrefactus, puta in modum Pardi aut Leonis, ſuſtinebat. Circum menſam tres ut plurimum lecti erant; ex quo *Triclinii* nomen: vel duo etiam, quod Plautus *Biclinium* vocat. Ii porro lecti inſtruebantur aulæis, purpura aut alia veſte ſtragula, pro copia aut inopia convivatoris. Id ſub horam cœnæ fiebat, quæ erat ut plurimum diei nona. Sed priuſquam accumberent, togas mutabant veſtibus, quas à re *Cœnatoria* dixerunt. Tum etiam ſoleas pedibus demebant, ne lectum conſpurcarent. Occupabant autem terni aut plerumque quaterni unum lectum. Si plures, ſordidum habebatur. Ita fiebat, ut ex una communi menſa vix ſupra XII. veſcerentur. *Lipſ.* Jam de *modo accumbendi*, diximus ſupra act. 3. 2. 32.

22. *Magis dulcius.*] V. N. Menæch. Prolog.

25. *Cantio eſt Græca.*] Id eſt, *Aut quinque bibe, aut tres, aut non quattuor. Non quattuor* autem, id eſt, quinque. Hanc cantionem Euſtath. in lib. ἰῶτας ὀδόντας. explicat & Athenæus lib. 10. ſed aliter videntur, quam Plautus intelligere. Hic enim ad numerum cyathorum vini refert: ille ad aquæ & vini temperationem. Vide Notata ad Hor. 3. Odyſſ. 19. Quidam legunt non, ἢ μὴ τέτταρα, ſed καὶ ἢ μὴ τέτταρα, id eſt, *& ſemiquattuor*, id eſt, duo. Atque ita volunt ſignificare, Stichum velle bibi decem cyathos, quot litteris conſtet nomen amicæ ſuæ STEPHANIUM. V. N. Perſa. act. 5. 1. *Lambinus.*

26. *Tibi propino decuma.*] Ita Mſſ. ſec. & omn. vett. edd. at Mſſ. pr. *decumam à fonte*, quod valet, aquæ decima parte, auctore Turnebo. At vero Douza, Hanc, inquit, lectionem pro corrupta ducit Lipſius, ac reſtituendam hoc modo:

Tibi propino decem, affunde tu tibi inde, ſi ſapis.

Nihil melius occurrit quam Lipſii conjectura eamque unice probo. *Tibi propino decem. affunde tibi tute inde ſi ſapis.* Dixerat Stichus cantionem eſſe Græcam, ἢ πέντε πῖν', ἢ τρεῖς πῖν', ἢ μὴ τέτταρα.

Bene vos, bene nos, bene te, bene me, bene noſtram etiam Stephanium.
Sᴛ. *Bibe, ſi bibis.* Sᴀ. *non mora erit apud me.* Sᴛ. *edepol convivî ſat eſt,*
Modo noſtra huc amica accedat: id abeſt, aliud nihil abeſt.
Sᴀ. *Lepide hoc actum eſt, tibi propino cantharum: vini tu habes.*
Nimis vellem aliquid pulpamenti. Sᴛ. *ſi horum quæ aſſunt pœnitet,*
Nihil eſt, tene aquam. Sᴀ. *melius dicis: nihil moror cupedia.* Alim, merum jus dicis.
Bibe tibicen: age, ſi quid agis. bibendum, hercle, hoc eſt, ne nega.
Quid hic faſtidis? quod faciundum vides eſſe tibi, quin bibis?
Age, ſi quid agis: accipe, inquam. non hoc impendet publicum. Acid. non impedit hoc publicum.

Reſpondet Sagarinus, Ego vero tibi propino decem, quod duplum eſt, cum illa cantio quinque tantum bibenda pocula ad ſummum præcipiat. *Salm.*

30. *Lepide hoc actum.*] Sagariſtio biberat, & propinarat Sticho, ea lege, ut ipſe ſibi *à fonte*, id eſt, è cado, affunderet. Nunc tradit cantharum evacuatum, & ait; *Lepide hoc actum eſt; tibi propino cantharum:* tu vinum habes, quo iterum impleas. Stichum autem vinum in ſua poteſtate habuiſſe, apparet ex verſu, infra:

Si peccaßis, multam hic retinebo ilico,
Id eſt, multabo te vino, quod penes me. *Piſtor.*

31. *Pulpamenti.*] *Pulpamentum*, obſonium eſt lautum è pulpa, id eſt, parte carnoſiore animalis: verbi gratia, quæ pars eſt poſterior in lepore. *Lepus* enim (ut ſcribit Donatus) *ex parte ſui poſteriore pulpamentum præbet.* Hinc illud Livii Andronici dictum, à Terent. Eun. act. 3. ſc. 1. uſurpatum, *Lepus tute es: & pulpamentum quæris.* verbis tectum, te impudentiſſimum. quale illud apud Catull. *Ipſe olera olla legit.* Muretus.

32. *Cupedia.*] Feſtus: *Cupes & Cupedia antiqui lautiores cibos nominabant.* Cic. 3. Tuſc. *Ambitio, mulieroſitas, pervicacia, liguritio, vinolentia, cupedia, &c.* Iſidorus: *Cuppes, faſtidioſus eſt & cupidus.* Gloſſar. *Cupedius, κνιπός.* Et revera κνιπὸς eſt, quem *faſtidioſum* vocamus; qui non multa, ut voratores, ſed electilia edit: neque facile invenit, quod ad palatum faciat. *Scaliger.*

35. *Non hoc impendet publicum.*] Lambinus: hoc poculum, quod te bibere volo, nullum vectigal penſitabit. Acidalius legit: *non impedit hoc publicum:* quia in publico convivium agitatur, in propatulo tibicinem bibere juberi, eoque ipſo nihil debere impediri. Gruterus: in eo non ſunt ſitæ fortunæ publicæ. Acceſſit poſtremus, qui alia ſuis adferunt, aliena à Plauti mente ſcribere præfatus. Quæ iſta? *Hoc publicum*, inquit, eſt, Hæc res publica: & ſententia omnis: Hujus reipublicæ onus tibi non imminet aut incumbit. Ego autem eodem ordine hæc habeo, quo priora, dixiſſe autem Plautum puto: *Non hoc*, quod ſumti facimus, quodque tu in poculo ſumes, *impendet*, erogabit, *publicum:* non reſpublica gravabitur hac impenſa: non ærario aut rebus populi decedet hic ſumtus, ut ſine metu peculatus capere poſſis. Quod ſequitur: *Haud tuum iſtuc eſt te vereri;* non decet neque perſonam neque ordinem

Haud tuum iſtuc eſt te vereri. eripe ex ore tibias.
ST. *Ubi illic biberit, vel ſervato meum modum, vel tu dato.*
Nolo ego nos pro ſummo bibere; nulli relerimus poſtea:
Namque edepol, quamvis deſubito vel cadus vorti poteſt.
SA. *Quid igitur? quamquam gravatus fuiſti, non nocuit tamen.*
Age, tibicen, quando bibiſti, refer ad labias tibias. Virg. refer ad labia.
Suffla celeriter tibi buccas, quaſi proſerpens beſtia.
Agedum, Stiche, uter demutaßit, poculo multabitur. Cruq. uter demutaſſit poculo. multabitur.
ST. *Bonum jus dicis: IMPETRARE oportet, quia æquom poſtulas.* Schop. qui æquum poſtulat.
Age, ergo obſerva: ſi peccaßis, multam hîc retinebo ilico.
SA. *Optumum atque æquiſſumum oras.* ST. *hem tibi hoc primum omnium.*
Hæc facetia'ſt amare inter ſe rivales duos;
Uno canthara potare, & unum ſcortum ducere.
Hoc memorabil' eſt: ego tu ſum, tu es ego: uni animi ſumus:
Unam amicam amamus ambo: mecum ubi eſt, tecum eſt tamen.
Tecum ubi autem eſt, mecum ibi autem eſt: neuter utri invidet. Dorz. Tecum autem mihi eſt, mecum autem tibi eſt.
SA. *Ohe, jam ſatis! nolo obcædes: catuli ut ludant, nunc volo.*
Vin' amicam huc evocemus? ea ſaltabit. ST. *cenſeo.*
SA. *Mea ſuavis, amabilis, amœna Stephanium, ad amores tuos*
Foras egredere, ſatis mihi pulchra es. ST. *at enim pulcherruma.*

nem tuum, qui tibicen es genus merobibum & multibibum, verecundari ad ſumenda pocula. *Gronovius.*

38. *Nolo ego nos pro ſummo.*] Hic ſenſus eſt hujus loci. Nolo ego nos quaſi ultimum, & non amplius poſtea bibituros, bibere. Sic enim nulli releverimus, & quamvis deſubito cadus verti poteſt, immanibus iſtis poculis, quæ tanquam extrema hauriuntur. *Salmaſ.*

43. *Uter demutaßit.*] Id eſt, uter noſtrum ab hac lege diſceſſerit, pro multa poculum ei auferetur. *Lambin.* Excogitatum erat ludi genus poſt cœnam, quo non Magiſtri imperio ad bibendum cogebantur, ne nimium ebrietati indulgeretur: ſed ut ea coërceretur, nemo, niſi aliqua in re peccarat, calicem ducebat aut bibere, pœnæ & dedecoris eſſet, non invitationis aut magiſterii. *Turneb.*

48. *Potare & unum.*] Forte: *potare, & unum ſcortum ducere.* Scriverius.

49. *Uni animi ſumus.*] F. *unanimiſſumi.* Scriverius.

52. *Nolo obcædes.*] Nolo hic quicquam tragicum & cruentum, quodque cædes imitetur. malo ludum catellorum, qui inter ſe laſcive luſitant. *Turn.*

 10. *Va-*

SA. *Fac nos hilaros hilariores opera atque adventu tuo.*
Peregre advenientes te expetimus, Stephaniſcidium, mel meum;
Si amabilitas tibi noſtra placet, ſi tibi ambo accepti ſumus.

ACTUS QUINTI SCENA QUINTA.

STEPHANIUM, SAGARINUS, STICHUS.

Morem vobis geram, meæ deliciæ. nam ita me Venus amœna amet,
Ut ego hîc jamdudum exiſſem ſimitu vobiſcum foras.
Niſi me vobis exornare. nam ITA EST INGENIUM *muliebre,*
Bene cum lauta eſt, terſa, ornata, ficta eſt; infecta eſt tamen.
Nimioque ſibi mulier meretrix repperit odium ocius
Sua immunditia, quam in perpetuom ut placeat munditia ſua.
SA. *Nimium lepide fabulata eſt.* ST. *Veneris mera eſt oratio,*
Sagarine. SA. *quid eſt?* ST. *totus doleo.* SA *totus? tanto miſerior.*
STE. *Utrubi accumbo?* SA. *utrubi tu vis?* STE. *cum ambobus volo: nam ambos amo.*
STI. *Vapulat peculium: actum eſt, fugit hoc libertas caput.*
STE. *Date mihi locum ubi accumbam, amabo, ſiquidem placeo: tum mihi*
Cupio cum utroque mihi eſſe bene. ST. *diſpereo!* SA. *quid ais?* ST. *quid, ego?*
SA. *Ita me Dî ament, nunquam enim fiet hodie, hæc quin ſaltet tamen.*
Age mulſa mea, ſuavitudo, ſalta: ſaltabo ego ſimul.
ST. *Nunquam edepol me iſtoc vinces, quin ego ibi pruriam.*
STE. *Siquidem mihi ſaltandum eſt, tum vos date, bibat, tibicini.*
ST. *Et quidem nobis.* SA. *tene tibicen primum, poſtidea loci*
Si hoc eduxeris, proinde ut conſuetus antebac, celeriter MS. ſi hoc eduxerit.

10. V*Apulat peculium.*] Id eſt, minuitur & diſſipatur his nequitiis. Forte ſubeſt ambiguitas in dictione *Peculium*, & æs ſervile & verpam ſalacem pariter ſignificante. ſed quid ſi *Vapula peculium*, reſcribamus? ad exemplum, inquam, Proverbii veteris, *Vapula Papiria.* Douz.

19. Ca-

Lepidam & ſuavem cantationem aliquam occipito cinædicam,
Ubi perpruriſcamus uſque ex unguiculis. inde huc aquam.

19. *Cantionem cinædicam.*] *Cantionem cinædicam* vocat proterviorem libidinoſioremque pruritumque excitantem. *Turneb.*

20. *Uſque ex unguiculis.*] Ut uſque ab extremis partibus corporis toti flagremus. *Lambin.* *Inde huc.*] Infunde. Cur hæc Scena in plures diſcerpta ſit, olim cauſſam comminiſci nullam potui. nunc judicio factum arbitror: ut ſcilicet actio, inter iſtas potantium, ſaltantium, laſcivientium molitiones, luculentior & amplior eſſet, & Fabula alias non longa, ſic longior fieret. *Taubm.*

ACTUS QUINTI SCENA SEXTA.

EIDEM.

SA. *TEne tu hoc, educe: dudum haud placuit potio:*
Nunc minus gravate jam accipit, tene tu. interim
Meus oculus, da mihi ſuavium, dum illic bibit.
Proſtibili eſt autem ſtantem ſtanti ſavium Tum Proſtibuli.
Dare amicum amicæ. euge euge, ſic furi datur!
Quid igitur? quanquam gravatus, non nocuit tamen.
Age jam inflà buccas. ST. *nunc jam aliquid ſuaviter.*
Redde cantionem veteri pro vino novam:

4. PRoſtibili.] *Meretrix*; quæ & *Quæſtuaria*, πεζαλική, honeſtioris loci erat, quam *Proſtibulum*: cum illa tantum nocte (hinc *noctes* paſſim, pro concubitu & furto Venereo) ſui copiam faceret: hoc vero etiam die ſe publice & ubivis proſtituebat. *Fronto.* *Proſtibili eſt autem.*] *Poſſibile eſt tandem.* V. C. Scriverius.

5. *Furi datur.*] *Furi datur*, quod datur clam & propere. *Grut.*

7. *Nunc jam aliquid ſuaviter.*] *Nunc jam liquido ſuaviter Redde.* Scriverius.

ACTUS QUINTI SCENA SEPTIMA.

EIDEM.

SA. *QUi Ionicus aut cinædicus, qui hoc tale facere poſſiet?*
Si iſtoc me vorſu viceris, alio me provocato:

1. QUI *Ionicus aut.*] Hic *cinædici* nomen non eſſe infamis nefandique probri, à Nonio eſt annotatum; ſed in ſaltatore poni: ut & mox *cinædus contra Staticulis ſtare nobis non magis potis eſt, quam fungus imbri*: tamen & enervem fractumque & velut exoſſem tripudiatorem, eo nomine intelligi crediderim: cum in Aul. act. 3. 2. ſcribatur, *Ita fuſt.bus ſum mollior miſer magis, quam ullus cinædus.* *Ionicum* quoque *ſaltatorem* fere molliculum & effœminatum, delicatiuſque ſe moventem, interpreter: ut apud Hor. 3. Od. 6.

Fac tu hoc modo. ST. *at tu hoc modo.* SA. *babæ !* ST. *tatæ !*
S. *papæ !* ST. *pax !*
SA. *Nunc pariter ambo. omnes voco cinædos , contra*
Satis eſſe nobis non magis potis eſt , quam fungo imber.
Intro hinc abeamus. nunc jam ſaltatum ſatis pro vino'ſt.
Vos ſpectatores plaudite , atque ite ad vos comiſſatum.

Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo.

Tum, quod Ionum mores & ſaltationes petulantiores erant; tum, quòd (ſi id è propinqua repeti inſula placet, nec in Aſiam navigari) Siculi ſaltationem quandam, ut reor, blandam & voluptariam in honorem Dianæ celebrabant, *Ionicam* vocatam. Pollux lib.4. Onom. cap. 14. τὸ δ' ἰωνικὸν Ἀρτέμιδι ὠρχοῦντο Σικελιῶται μάλιστα. Cum autem, ut à Plutarcho ſcriptum eſt in Sympoſiacis, tres ſint ſaltationis partes, φορὰ, σχῆμα & δεῖξις, *Motus*, *Geſtus* & *Demonſtratio*: *Staticulos* ad quietem, quæ in geſtu & ſtatu eſt & in demonſtratione, pertinere crediderim, nec (ut opinor) injuria: *Verſus* ad motum. Eſt enim *Verſus & Orbis ſaltatorius*, ſpecies quædam motus, cujus multa genera tripudiatores frequentant. ſed iidem etiam ſæpe ſe verſant, in orbemque rotant. *Turneb.*

3. *Tatæ.*] Ἐκφάνησις ὀρχαϊκή *Chariſ.* *Pax!*] V. N. Mil. act. 3. 1. 213.

5. *Fungo imber.*] Jocus ſervilis; tanquam videlicet imber fungo nocere nequeat, munito primum capitis grandi cooperculo, deinde oriente ad radices arborum, ab imbre immunium. *Taubm.* Non video quid mutandum ſit in hoc verſu. Fungi ex imbribus naſcuntur, ſiccitate non proveniunt. Res ſatis clara eſt. *Salmaſ.*

7. *Ite ad nos.*] Facetiſſima & certiſſima eſt correctio; *atque ite ad vos comeſſatum.* Plaudere jubet ſpectatores Stichus, & ire comeſſatum; non tamen in hoc ſuum convivium, ſed ad ſemetipſos. Solent quidem ſpectatores & alibi vocari, ſed per jocum & oblique, nunquam ſerio & nuncupatim: tum vero ſemper eluditur illa vocatio rejectione in aliud tempus; Pſeudolo, Rudente. *Acidalius.*

FINIS STICHI.

M. ACCI PLAUTI
TRINUMMUS.

DRAMATIS PERSONÆ.

LUXURIA.	PHILTO, *ſenex.*
INOPIA.	LESBONICUS, *adoleſcens.*
MEGARONIDES, } *ſenes.*	STASIMUS, *ſervus.*
CALLICLES, } *ſenes.*	CHARMIDES, *ſenex.*
LYSITELES, *adoleſcens.*	SYCOPHANTA.

ARGUMENTUM, ut quibuſdam videtur, PRISCIANI.

T *Heſaurum abſtruſum abiens peregre Charmides,*
R *emque omnem amico Callicli mandat ſuo.*
I *ſtoc abſente male rem perdit filius.*
N *am & ædis vendit: has mercatur Callicles.*
V *irgo indotata ſoror iſtius poſcitur;*
M *inus quo cum invidia ei det dotem Callicles,*
M *andat qui dicat aurum ferre ſe à patre.*
V *t venit ad ædis, hunc deludit Charmides*
S *enex, ut rediit; quojus nubunt liberi.*

ALIUD ARGUMENTUM CAMERARII.

HÆc Fabula & elegans eſt, & exemplum boni ac fidelis Amici proponit: & abundat utilibus ſententiis. Commendatat liberos ſuos & rem familiarem Senex, ad mercatum abiens, amico. Interea aliis abſumptis, ædes etiam paternas venditurus erat filius perditus. In illis ædibus theſaurus defoſſus erat: id quia Senex is, cujus fidei omnia commiſſa fuerant, ſciebat, præmercatur ædes. Hoc nomine cum male audiret vulgo, caſtigatur ab amico quodam ſuo verbis. Sed facile defendit ſe, re explicata. Petebatur autem in matrimonium filia abſentis Senis ab adoleſcente nobili & divite: cui quærunt duo Senes, quomodo dotem dare poſſint, cum non vellent theſaurum indicare. Et devenitur ad fallaciam hanc, ut allegent quendam, qui quaſi à patre Virginis adveniat, & aureos Philippos M. afferat. Hunc forte rediens ante ædes convenit ille Senex pa er virginis, & ignarus omnium, quid rei ſit, miratur. Idem cognoſcit amicum ſuum emiſſe ædes: & fert inique. Sed mox omnibus exploratis, & fidem illius collaudat, & filiam adoleſcenti illi, cui erat deſponſa, tradit: & filio ignoſcit.

PRO-

PROLOGUS.

**LUXURIA & INOPIA.*

S Equere me, mea gnata, ut munus fungaris tuum.
In. Sequor; ſed finem fore quem dicam, neſcio.
Lu. Adeſt. hem, illæ ſunt ædes: i intro nunc jam.
Nunc, ne quis erret voſtrûm, paucis in viam
Deducam, ſiquidem operam dare promittitis.
Nunc primum igitur, quæ ego ſim, & quæ illa hæc ſiet,
Huc quæ abiit intro, dicam, ſi animum advortitis.
Primum mihi PLAUTUS nomen LUXURIÆ indidit:
Tum hanc mihi gnatam eſſe voluit INOPIAM.
Sed ea huc quid introierit impulſu meo,
Accipite, & date vacivas auris, dum eloquor.
Adoleſcens quidam eſt, qui in hiſce habitat ædibus:
Is rem paternam me adjutrice perdidit.
Quoniam ei, qui me aleret, nihil video eſſe reliqui,
Dedi meam gnatam, quîcum ætatem exigat.
Sed de argumento ne exſpectetis Fabulæ.
Senes qui huc venient, hi rem vobis aperient.
Huic nomen Græce eſt THESAURO Fabulæ:
Philemo ſcripſit, Plautus vortit barbare:
Nomen TRINUMMO fecit. nunc hoc vos rogat,
Ut liceat poſſidere hanc nomen Fabulam.
Tantum eſt. valete, adeſte cum ſilentio.

Lamb. Tum mihi natam hanc is eſſe voluit.

* L*Uxuria & Inopia.*] Trinummo διασκεύαστον fecit Plautus Prologum, quem ſane queas ἠθικὸν appellare, accommodatis ad Adoleſcentis nequitiam perſonis *Luxuriæ* atque *Inopiæ*. Quemadmodum in Rudente *Arcturi*: in Aul. *Laris familiaris*. Scalig.

3. *Adeſt.*] Lego: *Ades*, vel certe, *Adeſto*. nam ad ſe eam verbis & geſtu trahit, ut in domum Lesbonici intrudat. *J. Gulielm.*

14. *Quoniam.*] Id eſt, poſtquam. Non enim ratio datur, cur adoleſcens rem perdiderit: ſed illa perdita, poſtquam nil ſuperfuit, ei filiam ſuam Luxuria dicitur junxiſſe. infra act. 1. ſc. 2. vſ. 112. *Acid.*

15. *Meam gnatam, quicum.*] *Quicum* & *quocum* utrumque indeclinabile, tam plurali quam ſingulari numero, ablativi loco poſuerunt; omnibuſque adeo generibus ἀδιαφόρως accommodari poteſt: illi autem peccant largiter, qui pro *quicum* uſurpare *quibuſcum*, vel etiam *quiſcum*, in pluralibus dativis auſi. *Douza.* Vide lib. 2. Obſerv. cap. 6. *Gronovius.*

19. *Philemo.*] Menander & Philemo Theſaurum ſcripſerunt: quam Plautus vertit, & *Trinummum* inſcripſit. *Vortit barbare.*] Id eſt, Latine: nam *Barbari* dicebantur antiquitus omnes gentes, exceptis Græcis; ut ait Feſtus.

ACTUS

ACTUS PRIMI SCENA PRIMA.

MEGARONIDES.

NÆ AMICUM CASTIGARE *ob meritam* P.C. Me amicum.
noxiam,
Immune eſt facinus; verum in ætate utile
Et conducibile. nam ego amicum hodie meum
Concaſtigabo pro commerita noxia,
Invitus, nî me id invitet ut faciam fides.
Nam hic nimium morbus mores invaſit bonos,
Ita plerique omnîs jam ſunt intermortui.
Sed dum illi ægrotant, interim mores mali
Quaſi herba irrigua ſucreverunt uberrume.
NEQUE QUICQUAM *hic vile nunc eſt, niſi mores mali.*
Eorum licet jam meſſem metere maxumam,
Nimioque hîc pluris pauciorum gratiam
Faciunt pars hominum, quam id, quod proſit pluribus.
Ita vincunt illud conducibile gratiæ;
Quæ in rebus multis obſtant, odioſæque ſunt,
Remoramque faciunt, rei privatæ & publicæ.

2. I*Mmune.*] Nonius quidem, *Immune, ſine officio, ſine munere,* interpretatur: quaſi *Officioſo* contrarium. Feſtus contra, pro *improbo* dictum ſumere videtur. Sed neque Noniana explicatio ſatis Plautino argumento reſpondens; ni forte quis τὸ *Officio* pro *Beneficio* ab illo poſitum arguetur. Utut eſt, in obſcuro eſſe non poteſt, quidnam caſtigator iſte ſibi velit: cujus ego hanc eſſe ſententiam opinor: Amicum ob meritam noxiam concaſtigare, *immune* quidem *facinus* videri, id eſt, non haberi pro munere, ſive beneficio: cæterum ex re & uſu magis, quam ex ſententia peccantis eſſe; ejus dico, qui ab amico ſevere ac ſerio increpitus, officii ſui intempeſtive commonetur, fitque melior præceptis objurgatoris ſui. *Immune facinus* ergo nihil aliud fuerit, quam ingratum benefactum, ſive officium; parumque adeo ex lubidine ejus, cuja res agitur, & ad quem caſtigatio illa peculiariter pertinet. *Douza.* Veteribus Grammaticis *Munes* dicti amici, qui in unum conſenſum mutuis animis conſpirabant. Lucil. apud Non. *Munifices muneſque amicis noſtris videamur viri.* Sc. Gentil. *In ætate.*] Id eſt, interdum; vetere & eleganti genere dicendi. Turn. lib. 15. cap. 11. & lib. 26. cap. 16. utitur & infra act. 2. 4.

5. *Invitus ni me invitet.*] Invitus quidem eum caſtigabo: ſed fides, quam amico debeo, ſuadet cogitque ut id faciam. *Lambin.*

12. *Nimioque hic pluris.*] Pars hominum multo mavult gratiam inire à paucioribus, potentibus ſcilicet & divitibus; quam *pluribus,* id eſt, Reipubl. prodeſſe. *Lambin.*

ACTUS PRIMI SCENA SECUNDA.

CALLICLES, MEGARONIDES.

LArem corona noſtrum decorari volo.
Uxor, venerare: ut nobis hæc habitatio
Bona, fauſta, felix, fortunataque eveniat;
Teque ut quam primum poſſim, videam emortuam.
ME. *Hic ille eſt, ſenecta ætate qui factus eſt puer,*
Qui admiſit in ſe culpam caſtigabilem.
Aggrediar hominem. CA. *cuja vox prope me ſonat?*
ME. *Tui benevolentis, ſi ita es, ut ego volo:*
Sin aliter es, inimici atque irati tibi.
CA. *O amice ſalve, atque æqualis: ut vales,*
Megaronides? ME. *& tu edepol ſalve, Callicles.*
Valen'? valuiſtin'? CA. *valeo, & valui rectius.*
ME. *Quid agit tua uxor? ut valet?* CA. *pluſquam ego volo.*
ME. *Bene hercle eſt, illam tibi bene valere & vivere.*
CA. *Credo hercle te gaudere, ſi quid mihi mali eſt.*
ME. *Omnibus amicis quod mihi eſt, cupio eſſe idem.*
CA. *Eho, tua uxor quid agit?* ME. *immortalis eſt.*
Vivit, victuraque eſt. CA. *bene hercle nuncias,*
Deoſque oro, ut vitæ tuæ ſuperſtes ſuppetat.
ME. *Dum quidem hercle tecum nupta ſit, ſane velim.*
CA. *Vin' commutemus? tuam ego ducam, & tu meam?*
Faxo haud tantillum dederis verborum mihi.
ME. *Namque enim tu, credo, mihi imprudenti obrepſeris.*

1. L*Arem corona.*] Callicles abſentis amici Charmidæ domum, quam emerat à Lesbonico filio, immigrans mandat uxori, ut domeſticum deum, qui cuſtos ædium habebatur, exornet corona: quæ quidem in Latio è ſpicis & ariſtis, in Græcia è platano fiebat: eumque ut precetur, iſtam fortunet habitationem. Quod ex formula, quam præfabantur, ominis cauſſa ſumptum, QUOD BONUM, FAUSTUM, FELIX, FORTUNATUMQUE SIT. Lares ejuſmodi floreis ſertis redimitos, Tibullus l. 2. el. 1. *ornatos deos* vocat. *Taubm.*

5. *Senecta ætate.*] Ita *Senectum corpus* dixit Saluſt. 4. Hiſt. & *Senecta membra*, Lucr. lib. 3. V. N. Amph. act. 4. 2.

11. *Et tu edepol ſalve.*] Donatus ad illud Hec. act. 1. 2. *Salve mecaſtor*, notat, *Olim ſalutantes addidiſſe jusjurandum, ut ſedulo hoc facere viderentur.*

22. *Faxo haud tantillum.*] Verba mihi non dederis, neque me deceperis, ſi uxorem tradideris, mea accepta. *Lamb.*

23. *Neque enim tu credo.*] Hoc Gruterus ex una ut ait Pariſina admiſit,

quum

CA. *Næ tu hercle faxo haud ſcies quam rem egeris.*
ME. *Habeas, ut nactus:* NOTA MALA *res, optuma'ſt.*
Nam ego nunc ſi ignotam capiam, quid agam, neſciam.
Edepol, PROINDE UT BENE *vivitur,*
diu vivitur.

Acid. ut diu vivitur, bene v. aut proinde bene, ut diu v.

Sed hoc animum advorte atque aufer ridicularia:
Nam ego dedita opera huc ad te advenio. CA. *quid venis?*
ME. *Malis te ut verbis multis multum objurgitem.*
CA. *Men'?* ME. *num quis eſt hic alius præter me atque te?*
CA. *Nemo eſt.* ME. *quid igitur rogitas, tene objurgitem?*
Niſi tute mihi me cenſes dicturum male.
Nam ſi in te ægrotant artes antiquæ tuæ,
Sive immutare vis ingenium moribus,

Mſſ. Sin immutare.

Aut ſi demutant mores ingenium tuum,
Neque eos antiquos ſervas, aſt captas novos.
Omnibus amicis morbum tu incuties gravem,
Ut te videre audireque ægroti ſient.
CA. *Quî in mentem venit tibi iſtæc dicta dicere?*
ME. *Quia* OMNES BONOS BONASQUE *accurare ad-*
decet,
Suſpicionem & culpam ut ab ſe ſegregent.
CA. *Non poteſt utrumque fieri.* ME. *quapropter?* CA. *rogas?*
NE ADMITTAM *culpam, ego meo ſum promus pectori.*

quum cæteræ & Mſſ. *Namque enim tu.* Camerarius & Lambinus: *Nunquam tu.* Sed retinenda erat vetus lectio. *Namque enim*, ut ſæpe alibi, *Quia enim.* Deinde compendium eſt loquendi, in quo reticetur, quid facere nolis aut velis expoſita ſolum ratione, cur id facere velis aut nolis. quod alibi prolatis exemplis enarravimus. Perinde eſt igitur ac ſi dicat: Nolo commutare: nam ſi fecero, tum, opinor, me necopinantem circumveneris, priore tranſmiſſa. *Gronovius. Imprudenti obrepſeris.*] Inſcientem fefelleris.

32. ME. *Quid igitur rogitas.*] Captatus jocus in pronunciatione τȣ̃ *Mene?* quod Callicles non dubitantis affectu profert, ipſene, an alius ſit objurgandus: ſed admirantis. *Acidal.*

34. *Si in te ægrotant artes.*] *Artes* hoc loco ea ſunt, quæ Græcis ἐπιτηδεύματα, id eſt, *inſtituta, quæ ſtudioſe ſectamur.* Ita Ter. Andr. act. 1. 1. *artes* appellat fidem & taciturnitatem. quod Donatus laudat: cum antiqui *artes* & vitia & virtutes vocarint. Ita Horat. 3. Od. 3. *artes* vocat juſtitiam & conſtantiam. Sed & Ariſtoteles 2. Nicom. τῶν τεχνῶν nomine, virtutes amplectitur. *Muret.*

36. *Mores.*] Contagio morum ſeculi hujus. Seneca: *deſinit eſſe remedio locus, ubi quæ fuerant vitia MORES ſunt.*

44. *Meo ſum promus pectori.*] Eraſmus in epiſt. *Innocentiam præſtare poſſum: quid homines de me loquantur, non poſſum.*

47. *Jovi*

SUSPICIO EST in pectore aliena ſita.
Nam nunc ego ſi te ſurripuiſſe ſuſpicer,
Jovi coronam de capite, è Capitolio,
Quod in culmine aſtat ſummo: ſi id non feceris,
Atque id tamen mihi lubeat ſuſpicarier?
Quî tu id prohibere me potes, ne ſuſpicer?
Sed iſtuc negotii ſcire cupio, quicquid eſt.
ME. *Haben' tu amicum aut familiarem quempiam*
Cui pectus ſapiat? CA. *edepol haud dicam dolo,*
Sunt, quos ſcio eſſe amicos: ſunt, quos ſuſpicor:
Sunt, quorum ingenia atque animos non poſſum noſcere.
Ad amici partem, an ad inimici perveniant.
Sed tu ex amicis certis mihi es certiſſumus.
Si quid ſcis me feciſſe inſcite aut improbe,
Si id me non accuſas, tute ipſe objurgandus es. ME. *ſcio;*
Et, ſi alia huc cauſſa ad te adveni, aquom poſtulas.
CA. *Exſpecto ſi quid dicas.* ME. *primum dum omnium,*
Male dictitatur tibi volgo in ſermonibus:
Turpilucricupidum te vocant cives tui.
Tum autem ſunt alii, qui te volturium vocant:
Hoſteſne an cives comedis, parvipendere.
Hæc cum audio in te dicier, excrucior miſer.
CA. *Eſt, atque non eſt, mihi in manu, Megaronides.*
Quin dicant, non eſt: merito ut ne dicant, id eſt.
ME. *Fuitne hic tibi amicus Charmides!* CA. *eſt, & fuit.*

47. *Jovi coronam.*] V. N. Menæch. act. 5. 5. 38.

59. ME. *Scio: &, ſi alia.*] Scio, inquit Megaronides, officium meum eſſe ut te objurgem, ſi quid peccaſti: nec recuſo à te objurgari: ſed æquum poſtulas, ſi ego alia de cauſſa, quam ut tua tibi delicta indicem, proceſſi. *Piſtor.*

64. *Volturium.*] *Vultur*, ſeu *Vulturius*, avis eſt rapax. Senem igitur ob avaritiam, atque inexplebilem naturam ac ſordes, commune ſenectutis malum, vulturium vocat. Cicero Piſon. *Appellatus eſt hic Vulturius illius provinciæ (ſi diis placet) imperator.* Ibid. *Scaurus vulturius Reipub.* Taubmann.

65. *Hoſteſne an cives.*] Hoſtes è Varrone, *peregrinos* interpretor. ut Rudente act. 2. 4. & Curcul. act. 1. 1.

68. *Quin dicant, &c.*] Quaſi dicat: Ut mihi ne male dicant homines, prohibere non poſſum; neque enim id in manu & poteſtate mea eſt: hoc vero poſſum, ut ne merito meo dicant. itaque ait, *Eſt, atque non eſt, &c.* Muret. Var. lect. lib. 15. 12.

70. *Eon*

Id ita eſſe ut credas, rem tibi auctorem dabo.
Nam poſtquam hic ejus rem confregit filius,
Videtque ipſe ad paupertatem protractum eſſe ſe,
Suamque filiam eſſe adultam virginem,
Simul ejus matrem, ſuamque uxorem mortuam;
Quoniam hinc iturus eſt ipſe in Seleuciam,
Mihi commendavit virginem gnatam ſuam,
Et rem ſuam omnem, & illum corruptum filium.
Hæc, ſi mihi inimicus eſſet, credo, haud crederet.
ME. *Quid tu adoleſcentem, quem eſſe corruptum vides,*
Quî tuæ mandatus eſt fidei & fiduciæ,
Quin eum reſtituis? quin ad frugem corrigis?
Ei rei operam dare te fuerat aliquanto æquius,
Si quî probiorem facere poſſis, non uti
In eandem tute accederes infamiam,
Malumque ut ejus cum tuo miſceres malo.
CA. *Quid feci?* ME. *quod homo nequam.* CA. *non iſtuc meum eſt.*
ME. *Emiſtin' de adoleſcente has ædes? quid taces?*
Ubi nunc tute habitas. CA. *emi, atque argentum dedi*
Minas quadraginta adoleſcenti ipſi in manum.
ME. *Dediſti argentum?* CA. *factum: neque facti piget.*
ME. *Edepol fidei adoleſcentem mandatum malæ.*
Dediſtine hoc pacto ei gladium, quî ſe occideret?
Quid ſecus eſt, aut quid intereſt dare te in manus *Rittersh.* quid ſequius eſt.
Argentum amanti homini adoleſcenti, animi impoti,
Qui exædificaret ſuam inchoatam ignaviam?
CA. *Non ego illi argentum redderem?* ME. *non redderes:*
Neque de illo quicquam neque emeres, neque venderes;
Nec, quî deterior eſſet, faceres copiam.

70. *Rem tibi auctorem dabo.*] Id eſt, re ipſa oſtendero. Manil. lib. 2. *Ipſi res operi faciet pondusque fidemque.*

88. *Ubi nunc tute habitas.*] Ita hoc ſine interrogatione legendum. nam cohæret cum illis: Emiſtin' de adoleſcente has ædes? ſcil. ubi nunc tute habitas. Quî enim tam amicus neſcierit ubi Callicles habitet, qui hac occaſione in caſtigationem illius proſiluit? *Taubmannus.*

95. *Qui exædificaret.*] Tralatio. qua & Cicero utitur ad Attic. pro conſummaret & perficeret. *T.*

Inconciliaſtin' eum qui mandatu'ſt tibi?
Ille qui mandavit, eum exturbaſti ex ædibus?
Edepol mandatum pulchre, & curatum probe!
Credo huic tute: ſuam jam melius rem geſſerit.

J. Guil. Crede huic tutelam: ſuam melius rem geſſerat.

CA. *Subigis maledictis me tuis, Megaronides,*
Novo modo adeo, ut quod meæ concreditum eſt
Taciturnitati clam, fidei & fiduciæ,
Ne enunciarem cuiquam, neu facerem palam;
Uti mihi neceſſe ſit jam id tibi concredere.
ME. *Mihi quod credideris, ſumes, ubi poſiveris.*
CA. *Circumſpice dum te, ne quis aſſit arbiter*
Nobis: & quæſo identidem circumſpice.
ME. *Auſculto, ſi quid dicas.* CA. *ſi taceas, loquar,*
Quoniam hinc eſt profectus peregre Charmides,
Theſaurum mihi demonſtravit in hiſce ædibus,
Hîc in conclavi quodam. ſed circumſpice.
ME. *Nemo eſt.* CA. *nummorum Philippeûm ad tria millia.*
Id ſolus ſolum, per amicitiam & per fidem,
Flens me obſecravit, ſuo ne gnato crederem,
Neve cuiquam, unde ad eum id poſſet permanaſcere.
Nunc ſi ille huc ſalvus revenit, reddam ſuum ſibi:
Si quid eo fuerit, certo illius filiæ,
Quæ mihi mandata eſt, habeo dotem unde dem,

99. *Inconciliaſtin' eum.*] *Nonne per dolum decepiſti?* Feſtus. *Inconciliare* eſt diſſipare, ſeparare, divellere: quandoque, vendere: antiquis quoque decipere. *Alciat.* V. N. Moſtell. act. 3. 1.

108. *Sumes.*] Inde petes, tanquam depoſitum quoddam. *L.*

109. *Arbiter.*] V. N. Milit. act. 2. 2.

120. *Si quid eo fuerit, certo.*] Ita Pœn. *Quin mea quoque iſte habebit, ſi quid me fuat.* Cicero: *ſi quid humanitus ei acciderit*, id eſt, ſi mortuus fuerit. Veteres abſtinebant mentione *Mortis*, ne cogerentur δυσφημεῖν & *male ominari.* itaque *abitionem* pro morte dicebant: ut Græci οἴχεται. & cum aliquem vita ceſſiſſe indicarent, non id proprio nomine dicebant, ſed tantum hoc, *Vixit.* Ita, *Abiit*, pro periit. item, *Fuit.* Tertullianus: *Si de aliquo jam pridem defuncto tanquam vivo quis requirat, præ manu occurrit dicere; Abiit jam: &, reverti debet.* Ita Phædrus Fab. 77.

Abiturus illuc, quo priores abierunt.

Quæ ratio ſimilis, cum dicebant πλείονας, ἀντὶ τῶν τεθνηκότων. Oſtendit item *Sepulcreti* appellatio, τὸ πολυάνδριον. Ita *mortuos* meliori ſcæva & omine dicebant μακαρίτας. *Scalig.*

122. *Dignam*

Ut eam in ſe dignam conditionem collocem.
ME. *Pro Dî immortales, verbis paucis quam cito*
Alium feciſti me! alius ad te veneram.
Sed ut occepiſti, perge porro proloqui.
CA. *Quid tibi ego dicam? qui illius ſapientiam*
Et meam fidelitatem, & celata omnia
Pæne ille ignavos funditus peſſum dedit.
ME. *Quî dum?* CA. *quia rure dum ſum ego unos ſex dies,*
Me abſente atque inſciente, inconſultu meo,
Ædes venales haſce inſcribit literis.
ME. *Adeſurivit magis, & inhiavit acrius*
Lupus. obſervavit, dum dormitaret canes,
Gregem univerſum voluit totum avortere. *Alid.* voluit ſecum avertere.
CA. *Feciſſet edepol, ni hæc præſenſiſſet canes.*
Sed nunc rogare ego viciſſim te volo,
Quid fuit officium meum me facere, face ſciam.
Utrum indicare me ei theſaurum æquum fuit,
Advorſum quam ejus me obſecraviſſet pater;
An ego alium dominum paterer fieri hiſce ædibus?
Qui emiſſet, ejus eſſetne ea pecunia?
Emi egomet potius ædîs, argentum dedi
Theſauri cauſſa, ut ſalvom amico traderem.
Neque adeo haſce emi mihi, nec uſuræ meæ:
Illi redemi rurſum. à me argentum dedi.
Hæc ſunt, ſeu recte, ſeu pervorſe facta ſunt.
Egomet feciſſe confiteor, Megaronides.

122. *Dignam conditionem.*] Matrimonium ſplendore familiæ ſuæ dignum.

126. *Illius*] Patris.

128. *Ille.*] Lesbonicus filius.

131. *Inſcribit.*] Veteri more venalia prædia *proſcribebantur*, id propoſito divulgatoque libello venum ire, venumque exponi ſignificabantur. Ita hic Plautus, ita Cic. 3. Offic. *Claudius ædes, quas in Cælio monte habebat, proſcripſit, inſulam vendidit.* Quin & hoc idem in locandis ædibus ſervatum deprehendi, ut pendente de ædibus tabula proſcriberetur facienda locatio. Terent. Heautont. *Inſcripſi illico ædes mercede.* Cic. lib. 16. ad Attic. *Iſte locare incipit, non proſcripta neque edicta die.* Briſſon.

132. *Inhiavit.*] *Inhiandi* verbum abſolute, eſt appetere cupide, & tanquam ore aperto captare. V. N. Aulul. act. 2. 2. & Menæchm. act. 3. 1.

141. *Ejus eſſetne.*] Theſaurus enim in re empta inventus, cedit emptori, *Taubmann.*

144. *Uſuræ.*] Id eſt, uſui.

145. *Illi.*] Charmidi.

 149. *Haſci-*

Hem mea malefacta, hem meam avaritiam tibi!
Haſcine me propter res maledicta differunt?
ME. *Pauſa: viciſti caſtigatorem tuum:*
Occlûſti linguam: nihil eſt quî reſpondeam.
CA. *Nunc ego te quæſo, ut me opera & conſilio juves,*
Communiceſque hanc mecum meam provinciam. 7 *Gul.* Communiteſque hanc.
ME. *Polliceor operam.* CA. *ergo ubi eris paulo poſt?* ME. *domi.*
CA. *Nunquid vis?* ME. *cures tuam fidem.* CA. *fit ſedulo.*
ME. *Sed quid ais?* CA. *quid vis?* ME. *ubi nunc adoleſcens habet?*
CA. *Poſticulum hoc recepit, cum ædis vendidit.*
ME. *Iſtuc volebam ſcire. i ſane nunc jam.*
Sed quid ais? CA. *quid?* ME. *nunc virgo nempe apud te eſt.*
CA. *ita, eſt:*
Juxtaque eam curo cum mea. ME. *recte facis.*
CA. *Num, priuſquam abeo, me rogaturus?* ME. *vale.*
Nihil eſt profecto ſtultius, neque ſtolidius,
Neque mendaciloquius, neque argutum magis,
Neque confidentiloquius, neque perjurius,
Quam urbani aſſidui cives, quos ſcurras vocant.

149. *Haſcine me propter.*] Conjicio: *Haſcine mi propter res maledicta famas ferunt.* Scriv. *Maledicta differunt.*] Eſt recentiorum. Nam Mſſ. & vett. edd. *Haſcine me propter res maledictas famas ferunt.* Sic & Academicus. Unde faciendum potius, *maledicæ famæ ferunt*: vel *maledicis famis ferunt*, diximus, 4. Obſerv. 3. *Gronov.*

153. *Communiceſque hanc.*] Non eſt mutandum: nam *communicare* aliquid cum aliquo dicitur, non ſolum qui ſuam rem communem facit, ſed etiam qui alterius rem ut communem ſuſcipit: ut notavimus 4. Obſerv. 3. *Gronovius.*

156. *Habet.*] Id eſt, habitat.

157. *Poſticulum hoc recepit.*] Id eſt, poſteriorem domus partem *exceptam fecit*; Nonius: vel (ut Agell. lib. 17. cap. 6.) *cum ædes vendidit, particulam quandam, quæ poſt eas ædes erat, non vendidit, ſed retinuit. Recipere* antiquum verbum Juris eſt. Cicero l. 2. de Orat. *Dicet, te cum ædes venderes, ut in rutis quidem & cæſis ſolium tibi paternum recepiſſe.* quibus locis *Recipere* pro *Excipere* uſurpatur. *Budæus.* V. N. Aſinar. act. 1. ſc. 1. ỽſ. 72.

160. *Juxtaque.*] V. N. Aulul. act. 4. 7.

165. *Urbani aſſidui.*] *Aſſidui*, pro locupletibus, & facile munus facientibus. ſic vocati ab *aſſibus duendis*, id eſt, ære dando. Niſi ſi quis forte *Scurras*, id eſt, urbanos aſſiduos cives iſtos, ita dictos deputet, ab *aſſidendo*: ut ad conciliabula, vel potius deſidiabula referamus, in quibus hoc hominum genus aſſidue garriendo, famigerando abſentes, bonas horas peſſime collocare, totamque adeo ætatem ſuam, ſic quaſi peregrinantes diſperdere conſuevere. *Douza.* V. N. Epid. act. 1. 1. 13. *Urbani aſſidui cives.*] *Aſſiduus* non hic, ut in duodecim tabulis pro homine locuplete, de quo Gellius lib. 16.

cap.

Atque egomet me adeo, cum illis una ibidem trabo,
Qui illorum verbis falſis acceptor fui:
Qui omnia ſe ſimulant ſcire, nec quicquam ſciunt.
Quod quiſque in animo habet, aut habiturus eſt, ſciunt.
Sciunt id, quod in aurem rex regina dixerit.
Sciunt, quod Juno fabulata eſt cum Jove:
Quæ neque futura, neque facta ſunt, tamen illi ſciunt.
Falſon' an vero laudent, culpent, quem velint,
Non flocci faciunt: dum illud, quod lubeat, ſciant.
Omnes mortales hunc ajebant Calliclem
Indignum civitate hac eſſe & vivere, J. Gul. Indignum civitate, ac ſeſe viv.
Bonis qui hunc adoleſcentem evortiſſet ſuis.
Ego de eorum verbis famigeratorum inſcius,
Proſilui amicum caſtigatum innoxium.
Quod ſi exquiratur uſque ab ſtirpe auctoritas,
Unde quicquid auditum dicant, niſi id appareat,
Famigeratori res ſit cum damno & malo: Acid. Famigeratoris res ſit.

cap. 10. ſed junctim *Urbani aſſidui*, qui perpetuo urbis ſolum terunt, non majorem partem ruſticantur, ut honeſtiſſimi quique Romanorum. Vide de pecun. vet. lib. 4. cap. 9. *Gronovius.*

166. *Una ibidem trabo.*] Innuit ſeſe jure iiſdem accenſendum eſſe, quos modo exagitaverat ſcurras: aut ſaltem ab eorum moribus non adeo longe abeſſe; quod tam faciles eorum ſtultiloquentiæ aures dediſſet. Item infra act. 2. 4. ubi Lesbonicus cum ſervo rationem putat, quibus in rebus XL. minas ſumpſiſſet, reſpondet, *ibidem una trabo.* quibus ſignificat, ſe ibidem eſſe, & in eo, quantum ſcortis datum eſſet, ſupputando, etiam occupari. Tractum videri poſſit à vetulis pompæ alicui longæ immixtis, unaque cum aliis reptantibus. *Taubmannus.*

167. *Acceptor.*] Id eſt. approbator. *Lambin.*

168. *Qui omnia ſe ſimulant, &c.*] Vix puto quicquam de *Curioſis* ἐνωτιστῶν potuiſſe dici. Simul & illud notandum, quod ait de Junonis cum Jove colloquio, in eo ad Theocriti verſum de curioſitate mulierum videri Plautum alluſiſſe:

Πάντα γυναῖκες ἴσαντι, καὶ ὡς Ζεὺς ἠγάγεθ' Ἥραν.

Quo ſignificare voluit, eas tanto teneri cognoſcendarum rerum alienarum deſiderio, ut non humana tantum negotia omnia, ſed & divina myſteria accurate inveſtigent. Nam illud quidem conjugium Junonis & Jovis, etiam deos latuit, ut vult Homerus. *Canter.*

180. *Uſque à ſtirpe auctoritas.*] Plautus hic *auctoritatem* appellat ſententiam, quam quis primus eſt commentus, tametſi deinde per traduces in quam plurimos emanaverit. *Alciat.* *Uſque ab ſtirpe auctoritas.*] Hoc eſt, primus auctor. Cic. lib. 1. de divinat. *Principio Aſſyrii, ut ab ultimis auctoritatem repetam, obſervaverunt.* *Ab ſtirpe*, ut apud Ciceronem *ab ſtirpe interire*, apud Gellium *ab ſtirpe convellere.* Gronovius.

182. *Famigeratori res ſit cum.*] Uſitatum

Hoc ita ſi fiat, publico fiat bono.
Pauci ſint faxim, qui ſciant, quod neſciunt;
Occluſioremque habeant ſtultiloquentiam.

tum loquendi genus, in litibus & judiciis maxime, *Res mihi cum eo eſt.* De quibus hic Plautus cum ageret, occaſionem ſumpſit lepidiſſimi joci, *Res cum malo ei ſit:* pro quo uſitate dicimus, *Malum habeat.* J. Gul. *Famigeratori res ſit.*] Mſſ. *Famigerator ire ſit.* Lege: *Famigerator ille ſit.* Scriverius.

ACTUS SECUNDI SCENA PRIMA.

LYSITELES.

MUltas res ſimitu in meo corde vorſo, multum in cogitando
Dolorem indipiſcor: egomet me concoquo, & macero, & defetigo.
Magiſter mihi exercitor animus hinc eſt. ſed hoc non liquet, Lipſ. hic eſt.
Nec ſatis cogitatum eſt, utram potius harum mihi artem expeteſſam,
Utram ætati agundæ arbitrer firmiorem: amorin' me, an rei
Obſequi potius par ſiet: utra in parte plus voluptatis ſit vitæ,
Ad ætatem agundam. de hâc re mihi ſatis haud liquet. niſi hoc
Sic faciam opinor: utramque rem ſimul exputem: judex ſim,
Reuſque ad eam rem. ita faciam! ita placet! omnium primum
AMORIS ARTES ELOQUAR, quemadmodum expediant. NUNQUAM
AMOR QUENQUAM niſi cupidum hominem poſtulat ſe in plagas
Conjicere: eos cupit, eos conſectatur, ſubdole blanditur: ab re
Conſulit blandiloquentulus, harpago, mendax, cuppes, avarus,

1. *IN cogitando.*] V. N. Stich. 1. 1.

3. *Exercitor animus hinc eſt.*] Scitum eſt, qui Græce παιδοτρίβης dicitur, *magiſtrum exercitorem* appellari. Exercitores, Græcis *Progymnaſtæ* erant: quos Plinius in Paneg. & Seneca Epiſt. 15. *Græculos magiſtros* appellat. *Turneb.*

11. *Poſtulat ſe.*] V. N. Aul. act. 5. *Plagas.*] Retia.

12. *Eos cupit, &c.*] Scil. cupidos homines. Significat cordatus adoleſcens, Amorem ea cupidis & ſectatoribus ſuis ſuadere atque conſulere, quæ nihil minus, quam ex re ipſorum & uſu eſſe experiundo inveniantur. Lambinus hic longiſſime errat. *Douza.*

13. *Cuppes.*] Ganeo, cupediarumque amans. Brod. lib. 10. c. 16.

14. *Ele-*

Elegans, deſpoliator, latebricolarum hominum corruptor,
Blandus, inops, celati indagator. nam qui ab eo, quod amat,
Quam extemplo ſaviis ſagittatis percuſſus eſt, ilico res foras
Labitur, liquitur. Da mihi hoc, mel meum, ſi me amas, ſi audes. Rec. ſodes.
Ibi ille cuculus; Ocelle mi, fiat! & iſtuc, & ſi amplius vis dari,
Dabitur! ibi illa pendentem ferit: jam amplius orat, non ſat
Id eſt mali, ni amplius etiam, quod ebibit, quod comeſt,
Quod facit ſumpti. nox datur? ducitur familia tota;
Veſtiſpicæ, unctor, auri cuſtos, flabelliferæ, ſandaligerulæ,
Cantrices, ciſtellatrices, nuncii, renuncii, raptores panis & peni.
Fit ipſe, dum illis comis eſt, inops amator. hæc ego cum ago
Cum meo animo, & recolo, ubi qui eget, quam pretii ſit parvi;
apage te,

14. *Elegans.*] Nihil video; niſi, *Elegans* heic in vitio poſitum: nec aliter vetuſtiſſimi uſurpabant. Agellius lib. 11. cap. 2. *Elegans homo non dicebatur cum laude: ſed id fere verbum ad ætatem M. Catonis, vitii non laudis fuit, &c.* ita paullo poſt *Comis*, & alibi *Benignus*. Meurſ.

16. *Saviis ſagittatis.*] Eleganter dixit *ſavia ſagittata.* alias, *armata oſcula* vocantur, quum armis illis, quæ geſtare ſola per legem Corneliam licet, res geritur. ut contra, *inerma oſcula* ſunt, cum in unum omnia vota amantium non conjunguntur. *Palmer.*

17. *Si audes.*] Blandimento autem hoc temperabatur imperativum *Da*, auctore *Donato*. V. N. Aul. 2. 1. ✠ſ. 48.

18. *Ibi ille cuculus.*] Arbitror hoc ſpectare ad frequentem iterationem reſponſi illius amatorii, *Ocelle mi fiat.* quod amatori non minus ſæpe repetendum, quam Cuculo ſuum *cú cú Ibi ille cuculus*, ſcilicet auditur. V. N. Aſin. act. 5. ſc. 2. *Piſtoris.*

19. *Pendentem.*] Cura ſuſpenſum & incertum. *Lambin.* *Ferit.*] Scil. munere, id eſt, mulcat. Ter. Phorm. act. 1. 1. *Geta ferietur alio munere.* Lambin.

21. *Quod facit ſumpti.*] Ita hæc corrigo atque explico: *Quod facit ſumpti, datur: nox ducitur: familia tota, Veſtiſpic. &c.* Si, inquit, amatori ſuavium dedit ſcortum, illico res foras labitur, liquitur; ibi ille pendet de ſcalis, cæditur. Si alia verborum delinimenta addit, non munus ſolum, etiam quicquid ſumptus facit, amatoris diſpendium eſt. At nox ſi ducitur, tum vero exhauritur amator. *Palmer.*

22. *Veſtiſpicæ.*] Nonius *Veſtiſpici, id eſt, veſtium cuſtodes ſervi: quod frequenti diligentia veſtes inſpiciant.* Varro: *Tu domi videbis*, id eſt, *curabis.* Plautus: *Intus para, cura, vide. Veſtiſpici ſervi* aliter Latinis dicebantur *A veſte*, item in vet. Inſcript. *Ad veſtem*: uti, *ſervus à pedibus*, &, *ad pedes.* Popma. *Sandaligerulæ.*] Ancillæ quæ dominæ *ſandalia*, id eſt, crepidas & calceamenta ſexus iſtius altiora gerunt. *Victor. Sandalia*, calceamenta fœminarum divitum ſunt, & quidem (ut probat Pollux) elegantiſſima; interdum etiam aurea: quæ & ſua habebant repoſitoria, *σανδαλοθήκας* appellata. Hinc & ſervos ſandaligerulos habebant. *Turneb.*

Amor: non places: nihil te utor: quanquam ILLUD EST *DULCE, eſſe & bibere.*
AMOR AMARA DAT *tibi ſatis, quod ægre ſit fugit forum, fugat tuos*
Cognatos, fugat ipſe ſe à ſuo contuitu.
Neque enim eum ſibi amicum volunt dici. MILLE *modis amor ignorandu'ſt:*
Procul adhibendus eſt, atque abſtinendus. nam QUI IN AMOREM
PRÆCIPITAVIT, *pejus perit, quam ſi Saxo ſaliat. apage ſis amor!*
Tuas res tibi habe! amor, mihi amicus ne fuas unquam. ſunt tamen
Quos miſeros, maleque habeas, quos tibi obnoxios feciſti.
Certum'ſt ad frugem applicare animum: quanquam ibi animo
Labos grandis capitur. boni ſibi hæc expetunt, rem, fidem, honorem,
Gloriam & gratiam, hoc probis pretium'ſt: eo mihi magis lubet
Cum probis potius, quam cum improbis vivere vanidicis.

31. *Præcipitavit.*] Id eſt, præceps cecidit. V. N. Mil. act. 2. 6. *Saxo ſaliat.*] Scil. *Tarpejo.* Ita dicebant ſine alia additione. Lucretius:

— Sceleriſque luela
Carcer, & horribilis de ſaxo jactu' deorſum.

Tacitus lib. 2. L. *Pituanius ſaxo dejectus eſt.* Lipſ. Nihil tamen prohibet quin alludat ad Leucadiam petram & ſaltum Sapphicum. Virg. ecl. 8.

Præceps aërii ſpecula de montis in undas
Deferar.

Propert. 2. el. 17. *Nunc jacere è duro corpus juvat, impia ſaxo.* Paſſerat.

32. *Tuas res tibi habe.*] Verba in divortiis faciendis ſolemnia. V. N. Amphit. act. 3. 2.

ACTUS SECUNDI SCENA SECUNDA.

PHILTO, LYSITELES.

QUo illic homo foras ſe penetravit ex ædibus? LY. *pater, adſum.*
Impera quod vis: neque tibi ero in mora, neque latebroſe me abs tuo
Conſpectu occultabo. PH. *feceris par tuis cæteris factis, patrem*
Tuum ſi percoles. Per pietatem! nolo ego cum improbis te viris,
Gnate

Gnate mi, neque in viâ, neque in foro ullum ſermonem exſequi.
NOVI EGO HOC ſeculum, moribus quibus ſit. malus bonum malum
Eſſe volt, ut ſit ſui ſimilis: turbant, miſcent mores mali, rapax,
Avarus, invidus: ſacrum profanum, publicum privatum habent.
Hiulca gens. hæc ego doleo: hæc ſunt quæ me excruciant.
Hæc dies noctesque tibi canto, ut caveas. quod manu non queunt
Tangere, tantum fas habent, quo manus abſtineant:
Cætera rape, trahe, fuge, late. lacrumas hæc mihi, cum video,
Eliciunt, quia ego ad hoc genus hominum duravi. quin prius
Me ad plures penetravi? nam HI MORES MAIORUM laudant:
Eoſdem lutulant, quos collaudant. hiſce ego te artibus gratiam — *Thomſon* his ergo tu artibus gratiam fac.
Facio, neu colas, neu imbuas ingenium. meo modo & moribus vivito
Antiquis. quæ ego tibi præcipio, ea facito. nihil ego iſtos
Moror fatuos mores & turbidos, quibus boni dedecorant ſe. — *Cam.* facetos mores.
Hæc tibi, ſi mea imperia capeſſes, multa bona in pectore conſident.
LY. *Semper ego uſque ad hanc ætatem ab ineunte adoleſcentia,*
Tuis ſervivi ſervitutem imperiis & præceptis, pater.
Pro ingenio, ego me liberum eſſe ratus ſum; pro imperio, tuum.

9. *Hiulca gens.*] Avida, & quaſi hianti ore prædam captans. *Douza.*

13. *Quin prius.*] Legendum: *Quam prius*, pro, *priusquam*. Quia non mortuus ſum, priuſquam ad hoc corruptum ſeculum vitam produxi. Propert.

Quam prius abjunctos ſedula lavit equos.

Atticum: ἢ πρὶν, pro πρὶν ἤ. Ariſtoph. ἢ πρὶν γε τ' μυττωτὸν ὑμῶν ἰσχάδα; Ita *Quam potius* veteres dicebant, pro *potius quam*. *Plures* autem Græca notatione pro *mortuis* dicebant. quippe plures numero ſunt mortui quam vivi. *Scal.*

15. *Hiſce ego te artibus gratiam facio.*] Facile poſſum pati, ut ne his artibus te excolas, &c. Antiqua & in circulis tum uſitata loquendi forma: qua uſus & Salluſtius: *Qui mihi atque animo meo nullius unquam delicti gratiam feciſſem.* Taubmann.

16. *Moribus vivito antiquis.*] Omnes fere ſcriptores mores ſuorum temporum improbantes, antiqua tempora & mores laudarunt. ita Capteiv. act. 1. 2. *antiquis adoleſcens moribus.* ubi Not. vide ỳſ. 20.

19. *Confident.*] Pro confidere facient: ut *deſidere* in Apuleio. Vide N. Sticho act. 2. 2.

22. *Pro imperio tuo, meum.*] Reponi malim:

Meum animum tibi ſervitutem ſervire, æquom cenſui.
PH. *Qui homo cum animo inde ab ineunte ætate depugnat ſuo,*
Utrum is itane eſſe mavelit, ut eum animus æquom cenſeat;
An ita potius, ut parentes eum eſſe & cognati velint.
Si animus hominem perpulit, actum eſt; animo ſervibit, non ſibi: Lamb. perculit.
Sin ipſe animum perpulit; dum vivit, victor victorum cluet.
TU SI ANIMUM VICISTI, potius quam animus te, eſt quod gaudeas.
NIMIO SATIUS eſt, ut opu'ſt, te ita eſſe, quam ut animo lubet.
QUI animum vincunt, quam quos animus, ſemper probiores cluent.
LY. *Iſtæc ego mihi ſemper habui ætati tegumentum meæ,*
Ne penetrarem me uſquam, ubi eſſet damni conciliabulum,
Ne noctu irem obambulatum, neu ſuum adimerem alteri.
Neu tibi ægritudinem, pater, parerem, parſi ſedulo.
Sarta tecta tua præcepta uſque habui mea modeſtia.
PH. *Quid exprobras? bene quod feciſti, tibi feciſti, non mihi.*
Mihi quidem ætas acta eſt ferme, tua iſtuc refert maxume.
IS PROBUS EST, quem non pœnitet, quam probus ſit & frugi bonæ.

lini: *pro imperio, tuum. Meum an. &c. Tuum*, id eſt, quod ad imperium attinet, tibi me obnoxium, cætera liberum cenſui. *vel*: Pro ingenio liber ſum, pro imperio tuus. *Lipſius.*

27. *Si animus hominem.*] Si in hac pugna Libido hominem ſubegit, actum de illo eſt: & Libidini, non Rationi factus eſt ſervus. *Taubmann. Si animus hominem perpulit.*] Recte interpretantur, ſi libido hominem ſubegit. Sed hoc non eſt *perpulit*, ut vulgo habetur, neque *pepulit*, ut Mſſ. ſed omnino *perculit*, ut voluit Lambinus. Vide quæ diximus ad Livii lib. 3. cap. 30. *Gronovius.*

32. *Ætati tegumentum.*] Hæc ego ſemper habui inſtar tegumenti & clypei, quibus ætatem tegerem & munirem. Vide Notas Moſtell. act. 1. 2. *Lambinus.*

33. *Damni conciliabulum.*] Ubi damnum mihi poſſit conciliari.

34. *Ne noctu, &c.*] Vide Notas Amphitr. 1. 1. 1.

39. *Quem non pœnitet.*] Interpretantur, qui non invitus probus eſt; vel, qui conſtanter probus eſt. At hæc interpretatio neque generi loquendi neque vicinæ orationi convenit. Vidit aliquid Thomas Gataccerus Adverſ. cap. 29. ulterius nempe quiddam inſinuare Comicum formula illa: nimirum, ut ille, qui quantumvis probus fuerit, numquam ſe nimis probum vel fuiſſe vel eſſe reputet. Hoc ſane decebat velle Plautum, & hoc voluit, opinor: non pronunciat tamen, ut nunc verba ſignificant. Dicimus aliquem *pœnitere quam ſit*, vel *quantum ſiat*, qui non eſt contentus eo, quod eſt, vel quantum ſit:

non

Qui ipſus ſibi ſatis placet, nec probus eſt, nec frugi bonæ.
BENEFACTA benefactis aliis pertegito, ne perpluant.
QUI IPSUS SE contemnit, in eo eſt indoles induſtriæ.
LY. *Ob eam rem hæc, pater, autumavi: quia res quædam'ſt, quam volo*
Ego me abs te exorare. PH. *quid id eſt? veniam jam dare geſtio.*
LY. *Adoleſcenti huic genere ſummo, amico atque æquali meo,*
Minus qui caute & cogitate ſuam rem tractavit, pater,
Bene volo ego illi facere, ſi tu non nevis. PH. *nempe de tuo.*

non pœnitere, qui ſatis eo contentus eſt. Sic Terentius in Heaut. *At enim te, quantum hic operis fiat, pœnitet.* Sic enim ſcribendum facile aſſentior Guideto ob auctoritatem codicis Bembini, qui τὸ *dices* ignorat, & verba ſic ordinat. Idem Eunucho act. 5. ſc. 6. *An pœnitebat, flagitii te auctore quod feciſſet adoleſcens.* id eſt, parum videbatur flagitii? ſatis videbatur flagitii: non ſatis erat. Noſter Pſeud. 1. 3. *An pœnitet te, quanto hic fuerit uſui?* Trucul. 2. 6. *Pœnitetne te, quot ancillæ ſunt jam?* Milite 3. 2. *Nihil me pœnitet jam, quanto ſumtui fuerim tibi.* quod recte explicat Lambinus; Non parvo ſumtui jam videor tibi fuiſſe. Doctiſſimus Gataccerus hoc ἐρωτηματικῶς legendum cenſuerit cap. 30. Adverſ. Haud ego: nam cum dixiſſet ſenex obſonatum ſe ire, ut hoſpitem acciperet lepidis victibus, hic intercedens, At ego, inquit, ſatis jam tibi damnoſus fui. Si voluiſſet ἐρωτηματικῶς loqui, feciſſet: *Numquid te pœnitet jam quanto:* vel, *Eho, an te pœnitet, jam quanto.* Bacchid. 5. 2. *Satis, ſatis jam veſtri eſt convivii: me nihil pœnitet, ut ſim acceptus.* Cicero lib. 1. de Officiis: *tamdiu autem velle debebis, quoad te, quantum proficias, non pœnitebit.* id eſt, inquit Gataccerus, dum non ſatis adhuc profeciſſe te, quantumcunque profeceris, autumabis. Hæc non eſt ſententia Ciceronis, ſed, dum ſatis hoc præceptore te proficere ſenties. Libro 1. ad Att. ep. ult. *Vel quod à ſenatu, quanti fiam, me minime pœnitet.* Lib. 12. ep. 27. *Quod me ipſe per literas conſolatus ſum, non pœnitet me, quantum profecerim.* Livius lib. 4. *Nullum annum eſſe, quo non acie dimicetur, & tanquam pœniteat laboris, novum bellum parari.* hoc eſt, tanquam ſatis laboris non ſit. Ergo *quem non pœnitet, quam probus ſit & frugi bonæ*, eſt, qui ſatis ſibi videtur probus & frugi bonæ. At hæc ſententia prorſus eſt contraria illi, quæ ſequitur: *Qui ipſus ſibi ſatis placet, nec probus eſt, nec frugi bonæ.* Hoc verſu improbat φιλαυτίαν, priore probat. Immo ſi quid video, nec priore probavit; ſed invitis omnibus libris expungenda eſt particula negandi. Scripſit enim Plautus: *Is probus eſt, quem pœnitet, quam probus ſit & frugi bonæ.* Hoc eſt, qui, utcumque probus ſit, nondum ſibi ſatis placet, non ſatisfacit ſibi, ſed ſtudet uſque & laborat, ut ſe probiorem etiam præſtet. Hoc & duo alii, qui ſequuntur, verſus ſanciunt. *Gronovius.*

41. *Benefacta benefactis.*] Benefacta benefactis cumulato, ne quid vitii in animo innaſcatur. *L. Ne perpluant.*] V. N. Moſtell. act. 1. 2.

43. *Autumavi.*] Dixi. Vide Agell. lib. 15. cap. 3.

44. *Veniam jam dare geſtio.*] Geſtio permittere ut dicas. Sic Cornific. ad Herenn. lib. 4. *Veniam ad vos, ſi mihi Senatus det veniam*, Id eſt, ſi permittat. Nam, *veniam dare*, non eſt tantum parcere & ignoſcere alicujus culpæ & errato: ſed interdum permittere, ſinere, concedere. *Turneb.*

50. Pu-

LY. *De meo: nam quod tuum'ſt, meum'ſt: omne meum eſt autem tuum.*
PH. *Quid is, egetne?* LY. *eget.* PH. *habuitne rem?* LY. *habuit.* PH. *quî eam perdidit?*
Publiciſne affinis fuit, an maritumis negotiis?
Mercaturamne, an venales habuit, ubi rem perdidit?
LY. *Nihil iſtorum.* PH. *quid igitur?* LY. *per comitatem edepol, pater.*
Præterea aliquantum animi cauſſâ in deliciis diſperdidit.
PH. *Edepol hominem prædicatum ferme familiariter.*
Qui quidem nuſquam per virtutem rem confregit, atque eget,
Nihil moror eum tibi eſſe amicum cum ejuſmodi virtutibus.
LY. *Quia ſine omni malitia eſt, tolerare egeſtatem ejus volo.*
PH. DE MENDICO *male meretur, qui ei dat quod edit, aut quod bibat.*
Nam & illud quod dat, perdit, & illi producit vitam ad miſeriam.
Non eo hoc dico, quin quæ tu vis, ego velim, & faciam lubens:
Sed ego hoc verbum cum illi cuidam dico, præmonſtro tibi,
UT ITA TE *aliorum miſereſcat, ne tui alios miſereat.*
LY. *Deſerere illum, & dejuvare in rebus advorſis pudet.*
PH. *Pol* PUDERE QUAM *pigere præſtat, totidem literis.*
LY. *Edepol Deûm virtute dicam, pater, & majorum, & tua,*

50. *Publiciſne, &c.*] Publiciſne an maritimis negotiis ſeſe implicuit? *Lambinus.*

51. *Venales habuit.*] Qui *venales habent*, vænalicii ſunt & mangones; quos Plinius junctim *vænalicios mangones* appellat. Seneca; *mercator urbibus prodeſt, medicus ægris, mango vænalibus.* Gloſſæ: *vænalicius, σωματέμπορος. Salmaſius.*

53. *Per comitatem.*] V. N. Scena præced. ✠ſ. 14.

54. *Prædicatum ferme familiariter.*] *Prædicatum familiariter* eo dicit: quia turpem decoctionem æqualis ſui valde comiter & verecunda circumlocutione protulerat: ut appareret familiariſſimum illi eſſe. *Acidal.*

61. *Illi cuidam.*] Lesbonico.

63. *Dejuvare.*] Vetus editio, *deſinare:* fortaſſe melius. Gloſſarium: *Deſinator, ἀδοήτητος*: qui ſcilicet deſinit, deſtitutus ope. *Scalig.* V. N. Epid. act. 1. 1.

65. *Deûm virtute.*] Ita loquebantur. Solebant enim res proſperas diis & virtuti acceptas referre: contra, ſua omnia minora facere, & deorum erga ſe beneficentiam amplificare: ne ſibi ea attribuere viderentur, & in deos ingrati eſſe: neu eorum invidiam in ſe commoverent. Etſi nonnunquam etiam hominum virtutem tacitam non prætermittebant. Milite act. 3. 1. & alibi. Salluſtius: *virtute ac diis volentibus magni & opulenti eſtis.* Turneb.

Multa bona bene parta habemus. BENE SI *amico feceris,*
Ne pigeat feciſſe : ut potius pudeat , ſi non feceris.
PH. *De magnis divitiis ſi quid demas , plus fit , an minus ?*
LY. *Minus, pater. ſed* CIVI IMMUNIFICO SCIS *quid cantari ſolet ?*
Quod habes , ne habeas : & illud quod nunc non habes , habeas malum :
Quandoquidem nec tibi bene eſſe potes pati , nec alteri.
PH. *Scio equidem iſtuc ita ſolere fieri. verum, gnate mi,*
IS EST IMMUNIS , *cui nihil eſt , quî munus fungatur ſuum.*
LY. *Deûm virtute habemus, & quî noſmet utamur , pater,*
Et aliis quî comitati ſimus benevolentibus.
PH. *Non edepol tibi pernegare poſſum quicquam quod velis.*
Cujus egeſtatem tolerare vis ? loquere audacter patri.
LY. *Lesbonico huic adoleſcenti , Charmidæ filio,*
Qui illic habitat. PH. *qui comedit quod fuit , quod non fuit ?*
LY. *Ne opprobra, pater.* MULTA EVENIUNT *homini , quæ volt , quæ nevolt.*
PH. *Agedum, eloquere. quid dare illi nunc vis ?* LY. *nihil quicquam , pater.*
SAPIENTIÆ ÆTAS *condimentum'ſt :* SAPIENS *ætati cibus eſt.*
PH. *Mentire, edepol, gnate; atque id nunc facis haud conſuetudine.*
Nam SAPIENS *quidem pol ipſe fingit fortunam ſibi.*

73. *Is eſt immunis.*] Quiſnam ex illa Iſidori definitione interpretandum non videt ? referentis lib. Orig. XVI. *Amœna loca Verrius Flaccus dicta ait , quod ſine munere ſint, nec quicquam in his officii; quaſi amunia , id eſt , ſine fructu , unde nullus fructus exſolvitur.* Inde etiam nihil præſtantes , *Immunes* , vocantur. *Douza.*

75. *Et aliis quî comitati.*] Habemus, unde comes & liberales ſimus in benevolentiis.

81. *Agedum , eloquere.*] Ant. Muret. Var. lect. lib. 15. cap. 13. totum hunc locum & legit aliter & tranſponit : quem vide , ut & Acidalium.

82. *Sapientiæ, &c.*] Quod ait Lyſiteles ad excuſandum ſodalem , *Sapientiæ eſſe condimentum ætatem : & Sapientiam ætati cibum:* hanc ſententiam habet. Quidam cibi ſunt, qui recentes quidem non ſunt eſui : ſed reponi ſolent in longam uſionem , & muria aut aceto aut ſale aliiſque modis condiri. miteſcunt autem ac concoquuntur tempore, & ad veſcendum utiles fiunt. Sic ſapientiam ait in juvenibus immaturam eſſe : procedente ætate condiri ac mitigari , quaſique matureſcere. *Muret.*

85. *Eane*

Eone multa quæ nevolt eveniunt, niſi fictor malus ſiet.
Multa eſt opera opus ſicturæ, qui ſe fictorem probum
Vitæ agendæ eſſe expetit. LY. *ſed hic admodum adoleſcentulus.*

PH. *NON ÆTATE, verum ingenio adipiſcitur ſapientia.*
LY. *Tu modo ne me prohibeas accipere, ſi quid det mihi.*
PH. *An eo egeſtatem ejus tolerabis, ſi quid ab illo acceperis?*
LY. *Eo, pater.* PH. *pol, ego iſtam volo me rationem edoceas.*
LY. *licet.*
Scin' tu illum quo genere gnatus ſit? PH. *ſcio, apprime probo.*
LY. *Soror illi eſt adulta virgo grandis: eam cupio, pater,*
Ducere uxorem. PH. *ſine dote?* LY. *ſine dote.* PH. *uxorem?*
LY. *ita.*
Tua re ſalva. hoc pacto ab illo inibis ſummam gratiam:
Neque commodius ullo pacto ei poteris auxiliarier.
PH. *Egone indotatam te uxorem ut patiar?* LY. *patiundum eſt, pater:*
Et eo pacto addideris noſtræ lepidam famam familiæ.
PH. *Multa ego poſſum docta dicta, & quamvis facunde loqui:*
Hiſtoriam veterem atque antiquam hæc mea ſenectus ſuſtinet:
Verum ego quando te & amicitiam & gratiam in noſtram domum
Video allicere, etſi advorſatus tibi fui, iſtac judico.

Acid et ſi adverſatus tibi fui iſtuc ſedulo.

Tibi permitto, poſce, duce. LY. *Dî te ſervaſſint mihi.*
Sed adde ad iſtam gratiam unum. PH. *quid id eſt autem unum?* LY. *eloquar.*
Tute ad eum adeas, tute concilies, tute poſcas. PH. *eccere.*

85. *Eone multa quæ nevolt.*] Utrobique *ne* pro non uſurpans, venuſte dixit Plautus ut act. 5. 2. *niſi nevis.* Ait igitur; Ob id non multa, quæ non vult, eveniunt. *Turneb.*

86. *Multa eſt opera, &c.*] Opus eſt ei multa opera & cura fingendi ac laborandi, qui rationem vitæ recte degendæ ſibi fingere cogitat.

102. *Iſthæc judico.*] Id eſt, in illam partem cenſeo.

105. *Concilies, poſcas.*] *Conciliandi* vox ambigua. nam & de nuptiis legitimis, & de lenocinio dicitur. honeſte Ovid. *Non me nupſiſti conciliante ſene.* Apul. in Apol. *invitam eam conciliare.* Inhoneſte Suet. Jul. *Exiſtimatur Servilia ſuam filiam Tertiam Cæſari conciliaſſe.* Ovid. *Quo veniunt alii conciliante viri.* Turn.

109. *Le-*

LY. *Nimio citius tranſiges : firmum omne erit, quod tu egeris.*
Gravius erit tuum unum verbum ad eam rem, quam centum mea.
PH. *Ecce autem in benignitate hoc repperi negotium.*
Dabitur opera. LY. *lepidus vivis. hæ ſunt ædes : hîc habet.*
Lesbonico eſt nomen : age, rem cura : ego te opperiar domi.

109. *Lepidus vivis.*] Id eſt, lepidus es, præbeſque te erga me, filium tuum, patrem commodum : Catullus,

At tu inſula mala ac moleſta vivis.

Ita Amph. Prol. *Virtute dixit vos victores vivere*, id eſt, eſſe. *Douza.*

ACTUS SECUNDI SCENA TERTIA.

PHILTO.

NOn optuma hæc ſunt, neque ut ego æquom cenſeo :
Verum meliora ſunt, quam quæ deterruma.
Sed hoc unum conſolatur me atque animum meum,
Quia, QUI NIHIL ALIUD, niſi quod ſibi ſoli placet,
Conſulit advorſum filium, nugas agit :
Miſer ex animo fit : factius nihilo facit.
Suæ ſenectuti is acriorem hyemem parat,
Cum illanc importunam tempeſtatem conciet.
Sed aperiuntur ædes, quo ibam : commode
Ipſe exit Lesbonicus cum ſervo foras.

6. *FActius nihilo facit.*] Sic MSſ. non *ſectius*, non *ſequius*, non *ſatius*, ſed raptant invicem, quia de ſignificatu vocabuli altum taceatur : & ſic defunguntur, vocem eſſe plane ficticiam à faciendo. Hoc neminem opinor fugiebat. *Factius* igitur eſt magis factum, ut alibi *confoßiorem* dicit pro magis confoſſo, hac fabula *occluſiorem ſtultiloquentiam* : ut Cicero civitatem *conficientiſſimam litterarum* : Petronius, *excuſſiſſima palma pulſare.* Planius foret : *factius nihil facit*, id eſt, nihil magis reddit curatum & explicatum, nihil magis expedit, quam ſi concederet liberis, nec ſemper eorum voluptati repugnaret. Et ſic ſcripſiſſe Plautum crediderim. Etſi poteſt & explicari alterum. Qui ſemper adverſatus liberorum voluntati, nugas agit, facit redditque *factum magis nihilo*, id eſt, magis nihilum quam nihil. *Gronovius.*

ACTUS SECUNDI SCENA QUARTA.

LESBONICUS, STASIMUS, PHILTO.

MInus quindecim dies ſunt, cum pro hiſce ædibus
Minas quadraginta accepiſti à Callicle.

Eſtne

Eſtne hoc quod dico, Staſime? ST. *cum conſidero,*
Meminiſſe videor fieri. LE. *quid factum eſt eo?*
ST. *Comeſum, expotum, exutum, elotum in balineis.*
Piſcator, piſtor abſtulit, lanii, coqui,
Olitores, myropolæ, aucupes. conſit cito,
Quam ſi tu objicias formicis papaverem.
LE. *Minus hercle in hiſce rebus ſumptum eſt ſex minis.*
ST. *Quid, quod dediſti ſcortis?* LE. *ibidem una traho.*
ST. *Quid, quod ego defraudavi?* LE. *hem iſta ratio maxuma eſt.*
ST. *Non tibi illud apparere, ſi ſumas, poteſt:* Tam ſi ſumes, poteſt.
Niſi tu immortale rere eſſe argentum tibi.
Sero, atque ſtulte, prius quod cautum oportuit.
Poſtquam comedit rem, poſt rationem putat.
LE. *Nequaquam argenti ratio comparet tamen.*
ST. *Ratio quidem hercle apparet. argentum* οἴχεται.
Minas quadraginta accepiſti à Callicle,
Et ille ædis abs te accepit mancupio. LE. *admodum.*
PH. *Pol, opinor, affinis noſter ædes vendidit.*
Pater cum peregre veniet in porta eſt locus:
Niſi forte in ventrem filio correpſerit.

5. E*Xutum.*] Emendo: *exunctum.* Magnum luxus inſtrumentum cottidianæ veterum unctiones, lavationes. unde decoctorum verba, *eluere, exungere*, pro patrimonium luxu lancinare. Rud. act. 2. 7.

Eluas tu, an exungare: ciccum non interduim.

Exungere ergo, unguentis abſumere eſt: & ea vox myropolas ejus argenti, cujus rationem ſetio inſiſtit Lesbonicus, bonam partem abſtuliſſe ſignificat. *J. Gul.* *Elotum.*] Inde, *heluo*, ab *eluendo*, qui aſpiratur, ut aviditas magis exprobretur: fit enim vox incitatior, ut ait Feſtus. Nam & in balneis luxu lavandi rem profligabant. *Turneb.*

10. *Ibidem una traho.*] V. N. ſupra, act. 1. 2. 166.

12. *Si ſumas, poteſt.*] Vide ad Rudentem 4. 8. 9.

17. *Argentum, &c.*] *Argentum* οἴχεται, dictum ea forma, qua Paulus JC. dixit, *Pecuniam proficiſci*; vel Ulpianus, *Pecunias ire, redire, &c.* itemque Cicer. in Verr. *Pecuniam, qua via iverat, eadem ſemita revertiſſe, &c.* Scip. Gentil.

21. *In porta eſt locus.*] Foris & ſub dio habitandum ei eſt. vel, ut alii, mendicabit in porta trigemina: de qua in Captivis, act. 1. 1. 22. *Lamb.* *In porta eſt locus.*] Lucrifit pronomen *ei*, ut in illo, *Urbem quam ſtatuo veſtra eſt*, ſubauditur *ei.* In Amph. *Naucratem quem convenire volui, in navi non erat.* Reticetur *is.* Adde ad Livium 23. 15. Recte ergo Gruterus ſine ulla cauſa corrigi, *Patri.* Gron.

22. *Niſi forte in ventrem filio correpſerit.*] Nam cum filius pro domo pecunias recepiſſet, quas in ventrem congeſſerat, ſi Senex revertens ad ædes ſuas ire voluiſſet, in ventrem filii neceſſe habebat

ST. *Trapezitæ mille drachumarum Olympicûm,*
Quas de ratione debuiſti, reddita.
LE. *Nempe quas ſpopondi.* ST. *immo, quas dependi, inquito.*
Quas ſponſione pronuper tu exactus es *Scal. & Caſaub.* Quas ſponſiones.
Pro illo adoleſcente, quem tu ajebas eſſe divitem.
LE. *Factum.* ST. *ut quidem illud perierit.* LE. *factum id quoque eſt.*
Nam nunc eum vidi miſerum, & me ejus miſeritum'ſt.
ST. *Miſeret tè aliorum, tui te nec miſeret, nec pudet.*
PH. *Tempus adeundi eſt.* LE. *eſtne hic Philto, qui advenit?*
Is hercle eſt ipſus. ST. *edepol, næ ego iſtum velim*
Meum fieri ſervom cum ſuo peculio.
PH. *Herum atque ſervum plurimum Philto jubet*
Salvere; Lesbonicum & Staſimum. LE. *Dî duint*
Tibi, Philto, quæcunque optes. quid agit filius?
PH. *Bene volt tibi.* LE *edepol mutuom mecum facit.*
ST. *NEQUAM ILLUD verbum'ſt, Bene volt; niſi qui bene facit.*

bebat ire: etenim ille ædes devoraverat. *Alciatus.*

23. *Mille drachumarum.*] Fit *drachumæ*, ſicut *mina*, & *Alcumena*, interpoſita inter Conſonantes littera *i*, ſeu *u*. Quæ fuerint autem *drachmæ Olympicæ*, quæramus. Conſtat vero aliis in locis aliud drachmarum pretium fuiſſe, ſecundum quas & æſtimatio Talenti varia fuit. Fortaſſe verum, *Philippicum*, ut in Truculento. *Camer. Redditæ* poſitum eſt, quaſi dictum eſſet, *mille drachmæ.* ut ſpectarit illud, quod intelligitur; non, quibus verbis dicatur. *Lamb.*

25. *Quas dependi.*] Cicero 1. Fam. 8. *Dependendum tibi eſt, quod mihi pro illo ſpopondiſti.* Ad Att. 14. ep. 16. *Puto ſi quid in homine pudoris eſt, præſtaturum eum, ne pro ſe quodammodo dependatur.* Ad Brutum ep. 18. *Reipublicæ quod ſpoponderis, quemadmodum ſolvas, niſi is dependi facile patitur, pro quo ſpoponderis.* Quod autem ſequitur, *ſponſione*, dicitur quaſi eſſet, ex ſponſione, vel ſponſione facta. Non enim *ſponſiones*, quum una tantummodo eſſet, & pro uno, mille drachmarum. *Quas mille drachmas exactus es*, ut apud Cæcilium: *ego illud nihilominus exigor portorium.* Q. Metellus Numidicus apud A. Gellium, lib. 15. 14. *ſeſe maximas pecunias exactas eſſe.* Quæ jam olim huc recte applicuit Turnebus. Sed errat, quum ſimile putat Cælii lib. 8. fam. ep. 11. *ne quod furore Paulli ademtus eſſet boni, ſua culpa videretur amiſiſſe.* Legendum enim omnino *adeptus.* Vide ibi Manutium. *Gronovius.*

29. *Nam nunc eum.*] Ex hoc reſponſo apparet, Lesbonicum longe aliter accepiſſe dictum Staſimi, ac ſi Servus ſuus dixiſſet: *Ut quidem ille* (ſcilicet adoleſcens, pro quo ſpoponderas) *perierit.* Douza.

37. *Mutuum mecum facit.*] Id eſt, à me mutuo amatur. *Lambin.* Sed ego potius ad illud, *Bene vult*, Lesbonicum reſpexiſſe opinor. *Taubm.*

Ego quoque volo eſſe liber; nequicquam volo:
Hic poſtulet frugi eſſe; nugas poſtulet.
PH. *Meus gnatus me ad te miſit, inter ſe atque vos*
Affinitatem ut conciliarem & gratiam.
Tuam volt ſororem ducere uxorem. & mihi
Sententia eadem'ſt, & volo. LE. *hau! noſco tuum:* Lamb. haud noſco.
Bonis tuis rebus meas res irrides malas.
PH. *Homo ego ſum, homo tu es: ita me amabit Juppiter!*
Neque te deriſum veni, neque dignum puto.
Verum hoc, ut dixi, meus me oravit filius,
Ut tuam ſororem poſcerem uxorem ſibi.
LE. *MEARUM RERUM me noviſſe æquom'ſt ordinem.*
Cum voſtris noſtra non eſt æqua factio;
Affinitatem vobis aliam quærite.
ST. *Satin' tu ſanus mentis aut animi tui,*
Qui conditionem hanc repudies? nam illum tibi
Ferentarium eſſe amicum inventum intellego.
LE. *Abin hinc dierecte?* ST. *Si hercle ire occipiam, vetes.*
LE. *Niſi quid me aliud vis, Philto, reſpondi tibi.*
PH. *Benigniorem, Lesbonice, te mihi,*
Quam nunc experior eſſe, confido fore:
Nam & STULTE FACERE, & ſtulte fabularier,
Utrumque, Lesbonice, in ætate haud bonum'ſt.
ST. *Verum hercle hic dicit.* LE. *oculum ego effodiam tibi,*
Si verbum addideris. ST. *hercle quin dicam tamen.*
Nam ſi ſic non licebit, luſcus dixero.
PH. *Ita tu nunc dicis non eſſe æquiparabiles*

44. *Hau!*] *Hau*, interjectio turbatæ mentis, vel indignabundæ. *Camer.*

51. *Cum voſtris, &c.*] Veſtri ordinis hominibus, qui eſtis factioſi, id eſt, divites ac potentes, nos inopes tenueſque pares eſſe non poſſumus. *Taubm.*

55. *Ferentarium eſſe amicum.*] Plautus jocoſe *amicum ferentarium* vocat, qui repente opem fert & auxilium egenti amico. *J.Gul.* In ferentario amico, cum, qui ſubſidio futurus ſit, ſignificare videtur Plautus, & qui ſit auxilium laturus. ut mihi mirum videatur, quod Varro interpretetur *inanem*. Duxiſſe videtur interpretationem à levi armatura illorum equitum, quos dicit eſſe ferentarios vocatos: cum Plautus ad vocabulum potius alluſerit. ut & alio loco ſcribit; *Nulla eſt mihi ſalus dataria*: à dando. *Turneb.*

56. *Abin' hinc dierecte.*] Vide notas Capt. 3. 4. 103.

Voſtras cum noſtris factiones atque opes?
LE. *Dico.* PH. *quid nunc, ſi in ædem ad cœnam veneris,*
Atque ibi opulentus tibi par forte ut venerit, *Piſt.* forte obvenerit.
Appoſita ſit cœna, popularem quam vocant,
Si illî congeſtæ ſint epulæ à clientibus,
Si quid tibi placeat, quod illî congeſtum ſiet,
Edisne, an incœnatus cum opulento accubes?
LE. *Edim, niſi ille vetet.* ST. *at pol ego, etiamſi vetet,*
Edim, atque ambabus malis expletus vorem:
Et quod illi placeat, præripiam potiſſumum:
Neque illi concedam quicquam de vita mea.
VERECUNDARI NEMINEM apud menſam decet,
Nam ibi de divinis atque humanis cernitur.
PH. *Rem fabulare.* ST. *non tibi dicam dolo:*
Decedam ego illi de via, de ſemita,
De honore populi: verum quod ad ventrem attinet,
Non hercle hoc longe, niſi me pugnis vicerit.
Cœna hac annona eſt ſine ſacris hereditas.

66. *Opes opulentas.*] Veteres *oves* appellabant *opes.* hinc *opicerda, opilio.* deinde quia in multitudine pecorum, maxime ovium, divitias collocabant, ex eo *opes* dictæ etiam divitiæ. Similiter Græcis πολύμηλος, ad verbum eſt *opulentus.* Meurſ. V. N. Ciſtell. 2. 1.

67. *Ædem.*] Scil. ſacram aliquam. in his enim epulabantur. *Turneb.*

69. *Popularem quam vocant.*] *Cœna popularis* eſt epulum, quod populo datur. Nam, verbi gratia, in triumphis epulum populo interdum dabatur, & dabantur prandia: ut in Jul. Cæſare indicat Tranquillus. Sed & cum decimam Herculi ſolvebant, polluсto accipiebant populum. *Turneb.* A clientibus olim in æde ſacra convivium patronis apparari ſolitum, quod *Cœnam popularem* vocarunt. *Faber.*

76. *De vita mea.*] Id eſt, de victu: ut apud Terent. *Cui opera vita erat:* id eſt, qui ex opera ſua vivebat. Donatus: *Vita,* & mores ſignificat, & animam, & alimentum, & ſpatium vivendi. Ita βίος Græcis tum *vitam*, tum illud ipſum declarat, quo vitam tuemur. *Beza.*

77. *Verecundari neminem.*] Sic privatis ad me litteris magnus Scaliger; ſpectanda, inquit perſona eſt, nempe Paraſitus. In Senatu dicitur; *Nulla verecundia debet nos demovere à ſententia dicenda, ubi de rebus divinis & humanis agitur.* divinæ & humanæ res Paraſiti eſt eſca; & *menſa* ſenatus. Quo quid lepidius dici poteſt? Aliter accipias, perit omnis lepor. *Taubmann.*

82. *Hoc longe.*] Lego: *hoc ungue.* παροιμιώδης enim ſermo eſt; *Transverſum unguem alicui non cedere.* Nec movet me illud Moſtell. *Tu. non hoc longe Delphium.* Nam & illic emendandum cenſeo, *hoc ungue.* etſi alterum etiam illud commode & tanquam à demonſtrante, accipi poſſe ſcio. *Lipſius.* Sed vide ad Ciſtell. 2. 3. 39.

83. *Cœna hac annona eſt ſine ſacris hereditas.*] Lego: *Cœna hæc an non eſt ſ. ſ. h.*

Ph. SEMPER TU HOC *facito*, *Lesbonice*, *cogites*,
Id optumum eſſe, *tute uti ſis optumus*:
Si id nequeas, *ſaltem ut optumis ſis proxumus.*
Nunc conditionem hanc, *quam ego fero*, *& quam abs te peto*,
Dare atque accipere, *Lesbonice*, *te volo.*
Dei divites ſunt, *Deos decent opulentiæ*
Et factiones. verum NOS HOMUNCULI
SALILLUM ANIMÆ *qui cum extemplo amiſimus*, *Tum quam cum est.*
Æquo mendicus atque ille opulentiſſumus
Cenſetur, *cenſu ad Acherontem mortuus.*
St. *Mirum*, *ni tu illuc tecum divitias feras*,
Ubi mortuus ſis, *ita ſis ut nomen cluet.*
Ph. *Nunc ut ſcias hic factiones atque opes*

ἐρωτηματικῶς. *Hæreditas*, inquit, *ſine ſacris* eſt, cum hæres non adſciſcitur in ſacra & gentem. Cum ea hæreditate ludens, Servus cœnam comparat: ut item Capteivis. *Lipſius.* Probo omnino conjecturam eorum qui legerunt, *Cœna hæc an non eſt ſine ſacris hæreditas*? Nam annona non poteſt explicari, nec hic locum habere. *Salmaſius. Cœna hæc annona.*] Ego vero non probo ullam hic conjecturam, ſed retineo mordicus ſcripturam veterem cum explicatione Mureti. *Hæc annona*, eſt, ut nunc eſt annona, hujus temporis annona. Sic Livius, *horum magnificentia operum*; quæ nunc fiunt; *hæc licentia*, quæ nunc graſſatur. Vide ad lib. 24. 40. Cœna gratuita, ut nunc annona cara eſt, res tam rara eſt, quam hæreditas ſine oneroſis & ſumptuoſis ſacris. Captivis 4. 1. *Sine ſacris hæreditatem ſum aptus effertiſſimam.* Gronovius.

89. *Deos decet opulentia.*] Camerarianus *opulentiæ*. Ergo recte fecerunt: *deos decent opulentiæ*, quod cum recepiſſet Pareus, à Grutero increpitus rurſus mutavit. At eſt illud Plauti & in Bacchid. 3. 4. 23. *Antequam illa unquam meis opulentiis Ramenta fiat ignavior.* ſic infra 4. 3. *Veteres parſimoniæ.* ſic *famæ*, *gloriæ*, *memoriæ*, *miſericordiæ*. Sic alibi: *Secundæ res decent ſuperbiæ.* Gronovius.

90. *Nos homunculi ſalillum animæ.*] Sumus vaſculum ſalis, id eſt, ſumus corpuſcula animata. nam corpora noſtra ſunt tanquam animarum vaſcula. *Salillum animæ* dixit, fortaſſe tranſlatione ſermonis facti à menſis pauperum, quæ ſunt perquam tenues & ſine apparatu. eis enim ſal pro obſonio eſt. Horat. 2. Odâ 16.

Vivitur parvo bene, cui paternum
Splendet in menſa tenui ſalinum, *&c.*

Licet etiam dicere, Plautum eo ſpectaſſe, Animam corpori noſtro eſſe pro ſale. quemadmodum enim carnes pecudum ſi diu ſerventur ſine ſale, putreſcunt: ita & corpora efflata anima, putore corrumpuntur. *Lambin.*

95. *Ut nomen cluet.*] Opinor Servum hoc velle: Credo profecto te illuc (ad Acherontem) divitias tuas perlaturum: ubi demum (cum mortuus nimirum eris) ſis *ut nomen cluet*, id eſt, Philto. ut ſibi demum benignitatem tuam exerceas, & revera Philto ſis hominibus. nam ut nunc quidem es, in tantis divitiis ſatis parcus es: unde nominis tui ἔτυμον apud Orcum demum fortaſſis verum eſſe oſtendes. *Piſtor. Ita ſis ut nomen.*] Admitto interpretationem Piſtorii: ſed ut ei ſatis conveniant verba, ſcribo: *Ubi mortuus ſis*, *uti ſis*, *ut nomen cluet.* Gronovius.

96. *Hic.*] In noſtra familia. *L.*

111. Ne-

Non eſſe, neque nos tuam negligere gratiam.
Sine dote poſco, tuam ſororem filio.
Quæ res bene vortat! habeon' pactam? quid taces?
ST. *Pro Dî immortales, conditionem quojuſmodi!*
PH. *Quin fabulare, Dî bene vortant! ſpondeo.*
ST. *Eheu, ubi uſus nihil erat dicto, Spondeo*
Dicebat: nunc hic, quom opus eſt, non quit dicere.
LE. *Cum affinitate voſtra me arbitramini*
Dignum, habeo vobis, Philto, magnam gratiam.
Sed etſi hercle graviter cecidit ſtultitia mea,
Philto; eſt ager ſub urbe hîc nobis, eum dabo
Dotem ſorori: nam is de ſtultitia mea
Solus ſuperſit præter vitam reliquus.
PH. *Profecto dotem nihil moror.* LE. *certum'ſt dare.*
ST. *Noſtramne vis nutricem, here, quæ nos educat,*
Abalienare à nobis? cave ſis feceris.
Quid edemus noſmet poſtea? LE. *etiam tu taces?*
Tibi ego rationem reddam? ST. *plane periimus,*
Niſi quid ego comminiſcor. Philto te volo.
PH. *Si quid vis, Staſime?* ST. *huc concede aliquantum.*
PH. *licet.*
ST. *Arcano tibi ego hoc dico, ne ille ex te ſciat,*
Neve alius quiſquam. PH. *crede audacter quid lubet.*
ST. *Per deos atque homines dico, ne tu illunc agrum*
Tuum ſiris unquam fieri, neque gnati tui.
Ei rei argumentum dicam. PH. *audire edepol lubet.*
ST. *Primum omnium olim terra cum proſcinditur,*
In quinto quoque ſulco moriuntur boves.
PH. *Apage!* ST. *Acheruntis oſtium in noſtro'ſt agro,*

Sarac. ſed etſi hæc res cecidit.

111. *Noſtramne vis nutricem.*] Sic autem vocat agrum, cujus proventu tanquam nutrice alebantur. Apposite. Ita Artemidorus l. 1. c. 81. ait, Bonum eſſe opifici ſomniare de coitu cum matre: καὶ γὰρ τὴν τέχνην μητέρα καλεῖν ἔθος ἐστί, &c. Val. Maxim. l. 7. c. 6. *Siciliamque & Sardiniam, benigniſſimas urbis noſtræ nutrices, gradus & ſtabilimenta bellorum.* Gruter.

123. *Quinto quoque ſulco.*] *Quinto ſulco, ſexto, nono*; dicunt auctores: pro, *Serere quinquies, ſexies, novies aratum agrum.* Turneb.

124. *Acheruntis oſtium.*] Veteres, cum animas omnes ad inferos deſcendere pu-

 ta-

Tum vinum, priuſquam coactum'ſt, pendet putidum.
LE. *Conſuadet homini, credo, etſi ſceleſtus eſt;*
At mihi infidelis non eſt. ST. *audi cætera.*
Poſt id, frumenti quom alibi meſſis maxuma'ſt,
Tribus tantis illî minus redit, quam obſeveris.
PH. *Hem; iſtîc oportet obſeri mores malos,*
Si in obſerendo poſſint interfieri.
ST. *Neque unquam quiſquam eſt, quojus ille ager fuit,*
Quin peſſume ei res vorterit, quojum fuit.
Alii exulatum abierunt, alii emortui,
Alii ſe ſuſpendere. hem! nunc hic, cujus eſt
Ut ad incitas redactus! PH. *apage à me iſtum agrum.*
ST. *Magis apage dicas, ſi omnia à me audiveris.*
Nam fulguritæ ſunt hîc alternæ arbores.
Sues moriuntur anginâ acerrume.
Oves ſcabræ ſunt, tam glabræ, hem! quam hæc eſt manus.
Tum autem Syrorum, genus quod patientiſſumum eſt
Hominum, nemo extat, qui ibi ſex menſes vixerit:
Ita cuncti ſolſtitiali morbo decidunt.

tarent, multis locis eſſe *Oſtium Orci* credebant; ut quia ſpiracula erant, quæ odoris fœditate animam extorquebant, &c. Sed & in locis peſtilentibus *Oſtium Orci* eſſe dicebant: ut hoc loco. Feſtus: *Manalem lapidem*, ſeu potius *manal* ſive *manale*, eleganter *Oſtium manium* vocat. *Scaliger.*

125. *Tum vinum, &c.*] *Vinum pendens* ipſas uvas ſignificat, & vindemiam nondum collectam. Cui opponunt plerique è JCtis *Vinum doliare*, quod Cicero *vinum de dolio*, &, *vinum de cupa.* Sed enim *vinum doliare*, quod novum eſt, minoriſque ob id pretii, opponitur potius *vino diffuſo*, quod maturitatem habet & ſuavitatem. *Turneb.* *Vinum priuſquam coactum eſt.*] P. Scriverius ad Martialis Xenia legit, *coctum eſt*, quod cupide recepit Pareus. Sed male. Vide 4. Obſerv. cap. 3. *Gronovius.*

126. *Conſuadet.*] Servus abduxerat ſenem: ait herus, Eſt quidem apprime ſceleſtus noſter ille ſervus: tamen eum tam mihi arbitror fidelem, ut nihil ſuaſurus ſit, quod contra meam rem. *Gut.*

136. *Ad incitas redactus.*] Antiqui fines ſeu terminos, quos amplius promovere non eſt, *incitos* vocabant. Et qui eo rerum redacti erant, ut nullum certum rerum ſuarum conſilium capeſſere poſſent, *Ad incitas redacti* dicebantur. ubi ſubaudi *lineas*. Metaphora enim a ludo XII. ſcriptorum. nam cum ad ultimam lineam promoti erant calculi, tum is, cujus intererat, *Ad incitas lineas redactus*, calculi vero ipſi *inciti* dicebantur: quod annotat Iſidorus. *Scalig.* V. N. Pœnulo, act. 4. 2. 86.

138. *Fulguritæ.*] Quaſque ideo, non ſine ſumptu neceſſe erat, ea parte ramos exſcindere, qua de cœlo tactæ & eſſent. *Gutherius.*

143. *Solſtitiali morbo.*] Apud Plaut. quæſitum eſt, quis ſit *morbus ſolſtitialis.* Alii pro Comitiali intellexerunt: alii pro re-

Ph. *Credo ego iſtuc, Staſime, ita eſſe: ſed Campas genus*
Multo Syrorum jam antidit patientia.
Sed iſte eſt ager profecto, ut te audivi loqui,
Malos in quem omnes publice mitti decet.
Sicut fortunatorum memorant inſulas,
Quo cuncti, qui ætatem egerunt caſte ſuam,
Conveniant. contra iſtoc detrudi maleficos
Æquom videtur, qui quidem iſtius ſit modi.
St. *Hoſpitium eſt calamitatis. quid verbis opu'ſt?*
Quamvis malam rem quærens, illic reperias.
Ph. *At tu hercle & illi & alibi.* St. *cave ſis dixeris,*
Me tibi dixiſſe hoc. Ph. *dixiſti arcano ſatis.*
St. *Quin hic quidem cupit illum ab ſeſe abalienarier;*
Si quidem reperiri poſſet, cujus os ſublinat. *Acid.* ſi quem reperire.
Ph. *Meus quidem hercle nunquam fiet.* St. *ſi ſapies quidem.*
Lepide hercle de agro ego hunc ſenem deterrui:
Nam quî vivamus, nihil eſt, ſi illum amiſerit.
Ph. *Redeo ad te, Lesbonice.* Le. *dic ſodes mihi,*
Quid hic locutus tecum? Ph. *quid cenſes? homo'ſt?*
Volt fieri liber: verum, quod det, non habet.
Le. *Et ego eſſe locuples, verum nequicquam volo.*
St. *Licitum, ſi velles: nunc, quoniam nihil eſt, non licet.*
Le. *Quid tecum, Staſime?* St. *de iſtoc quod dixiſti modo,*
Si antea voluiſſes, eſſes: nunc ſero cupis.
Ph. *De dote mecum convenire nihil potes:*

repentino & ſubitaneo: ut etiam alibi (Pſeud. act. 1. 1.) *herba ſolſtitialis*, quæ nata ſtatim moritur. Turnebus pro ſolſtitiali morbo ardentiſſimas febres intellexit, quaſi illæ ſub ſolſtitio maxime vagentur. Sed etſi demus Turnebo, ſimiles febres Canicularibus diebus graſſari: attamen ſolſtitium à Canicula multorum dierum intervallo remotum eſt. Quare puto ego *Solſtitialem morbum* quemcunque pravum & letalem vocari. quaſi innuere velit ille Servus, neminem ibi potuiſſe ſextum menſem vivere, ſed ſtatim unumquemque tempore ſolſtitiali interire conſueviſſe. Etenim ſolſtitium periculoſum atque morboſum eſſe, unus ante omnes docuit Hippocrates libro De aëre, aquis, & locis. Poſt quem Ariſt. 1. Sect. Problem. idem confirmat. *Mercurialis.*

144. *Sed Campas genus.*] Nonius legit, *Campans*, id eſt, Campanum genus quos molles & libidinoſos fuiſſe conſtat. *Lambin.*

148. *Fortunatorum inſulas.*] Pingit has inſulas Muretus Var. lect. lib. 5. c. 1. Horat. Epod. 16.

Quid tibi lubet; tute agito cum nato meo.
Nunc tuam ſororem filio poſco meo.
Quæ res bene vortat. quid nunc? etiam conſulis.
LE. *Quid iſtic? quando ita vis, Di bene vortant! ſpondeo.*
PH. *Nunquam edepol cuiquam exſpectatus filius*
Natus, quam eſt illud Spondeo natum mihi.
ST. *Di fortunabunt voſtra conſilia!* PH. *ita volo.*
LE. *Sed, Staſime, abi huc ad meam ſororem: ad* Calliclem,
Dic hoc negotii quomodo actum eſt. ST. *ibitur.*
LE. *Et gratulator meæ ſorori.* ST. *ſcilicet.*
PH. *I hac, Lesbonice, mecum, ut coram nuptiis*
Dies conſtituatur: eadem hæc confirmabimus.
LE. *Tu iſtuc cura quod juſſi: ego jam hîc ero.*
Dic Callicli, me ut conveniat. ST. *quin tu i modo!*
LE. *De dote ut videat, quid opus ſit facto.* ST. *i modo!*
LE. *Nam certum'ſt me ſine dote haud dare.* ST. *quin tu i modo!*
LE *Neque enim illi damno unquam eſſe patiar.* ST. *abi modo!*
LE. *Meam negligentiam.* ST. *I modo!* LE. *ô pater!*
Æquum videtur quin quod peccârim. ST. *i modo!*
LE. *Potiſſumum mihi id obſit.* ST. *i modo!* LE. *ô pater!*
En unquam aſpiciam te? ST. *i modo, i modo, i modo!*
Tandem impetravi abiret. Dî voſtram fidem,
Edepol re geſta peſſume geſtam probe,

173. *Tam exſpectatus filius.*] Abeſt quidem *Tam* Mſſ. Pall. ſed retinent editiones primigeniæ, inquit Gruterus. Bene, bene: retineamus igitur & nos, ſubjicit Pareus. Immo male, male: & eat in maximam malam crucem. Nam & verſum corrumpit, qui expuncto eo probus eſt trimetros, & genus loquendi antiquum, toties qua Plauto qua aliis frequentatum vitiat. *Gronovius.*

182. *Dic Callicli.*] Indecore adoleſcens cupit ad ſe venire ſenem. Immo eam ſententiam non eſſe puto. nam alia fuit fortaſſe additurus, ni ſervus interrupiſſet, in hanc mentem: Dic Callicli, *ut*, ſeu quomodo me dotem ſorori quærere conveniat, atque ut ipſe de eadem videat: quod quidem diſerte ſubjungit. Quin immo nihil defuerit: &, *ut ne conveniat*, valere poteſt, *quomodo me deceat.* nam ſic & Merc. extr. *Itidem ut tempus anni, ætatem aliam aliud factum convenit.* Acidal.

191. *Geſtam probe.*] Hæc vera lectio. Ait: Edepol, etſi rem male hactenus geſſerimus, tamen in eo ſaltem probe geſta eſt, quod filia herilis in tam lautam familiam collocatur. Modo hoc etiam obtineri poſſit, ut ager ſalvus nobis maneat. Hoc enim vult ſervus, non, ut explicat

Siquidem ager nobis ſalvos eſt! etſi admodum
In ambiguo eſt etiam, nunc quid de hac re fuat.
Sed ſi alienatur, actum'ſt de collo meo. MSſ Sed id ſi alienatur.
Geſtandus peregre clypeus, galea, ſarcina:
Effugiet ex urbe, ubi erunt facta nuptiæ:
Ibit iſtàc aliquo in maxumam malam crucem Dous. Ibit iſtuc.
Latrocinatum, aut in Aſiam, aut in Ciliciam.
Ibo huc, quo mihi imperatum'ſt, etſi odi hanc domum,
Poſtquam exturbavit hic nos ex noſtris ædibus.

plicat Lambin. quaſi glorietur de agro ſervato: de quo adhuc dubitat. Ead. forma Sc. ſeq. *tanton' in re perdita Quam in re ſalva factus eſt frugalior?* Piſt.

198. *Latrocinatum.*] Id eſt, militatum. V. N. Mil. act. 1. 1.

ACTUS TERTII SCENA PRIMA.

CALLICLES, STASIMUS.

QUo modo tu iſtuc, Staſime, dixiſti? noſtrum herilem filium
Lesbonicum ſuam ſororem deſpopondiſſe? MSſ Cam deſpondiſſem.
ST. *hoc modo.*
CA. *Quoi homini deſpondit?* ST. *Lyſiteli Philtonis filio,*
Sine dote. CA. *ſine dote ille illam in tantas divitias dabit?*
Non credibile dicis. ST. *at tu edepol nullus creduas.*
Si hoc non credis, ego credidero. CA. *quid?* ST. *me nihili pendere.*
CA. *Quamdudum iſtuc, aut ubi actum'ſt?* ST. *illico hic ante oſtium.*
Tam modo, inquit Prænestinus. CA. *tanton' in re perditâ,*
Quam in re ſalvâ, Lesbonicus factus eſt frugalior?
ST. *Atque equidem ipſus ultro venit Philto oratum filio.*
CA. *Flagitium quidem hercle fiet, niſi dos dabitur virgini.*
Poſtremo edepol ego iſtam rem ad me attinere intellego.

1. N*Oſtrum herilem filium.*] Vel hic præſcribi debet nomen *Staſimi*, & legi ſine interrogatione: ut intelligamus, reſpondere Staſimum; *dixi, Noſtrum h. f. Lesb. ſ. ſ. deſpondiſſe.* vel legendum, *veſtrum herilem filium, &c.* vel hoc totum accipiendum τεχνικῶς, hoc pacto: Dixiſtine ita; Noſtrum h. f. &c. Hæccine ſunt tua verba, quæ mecum locutus es? Noſtrum h. filium. *Lambinus.*

8. *Tam modo.*] Id eſt, *modo.* Feſtus. Notat autem Prænestinorum barbariem, & irridet peregrinantem. *Scalig.*

Ibo ad meum caſtigatorem, atque ab eo conſilium petam.
ST. *Propemodum quid illic feſtinet ſentio, & ſubolet mihi.*
Ut agro evortat Lesbonicum, quando evortit ædibus.
O here Charmide, quam abſente te hîc tua res diſtrahitur tibi!
Utinam te rediſſe ſalvom videam, ut inimicos tuos
Ulciſcare ut mihi, ut erga te fui & ſum, referas gratiam!
NIMIUM DIFFICILE'ST REPERIRI *amicum, ita ut nomen cluet:*
Cui tuam cum rem crediderìs, ſine omni curâ dormias.
Sed generum noſtrum ire eccillum video cum affini ſuo.
Neſcio quid non ſatis inter eos convenit. celeri gradu
Eunt uterque. ille reprehendit hunc priorem pallio.
Haud illi euſcheme aſtiterunt. huc aliquantum abſceſſero.
Eſt lubido orationem audire duorum affinium.

19. *Ita ut nomen cluet.*] Hoc declarat ipſe Bacchid. act. 3. 2. *Homini amico, qui amicus eſt, ita uti nomen poſſidet*, id eſt, Cujus facta reſpondent nomini: & qui (ut Flaccus ait) *Id curat eſſe, quod audit*: nempe amicus non tantum Conſiliarius, verum maxime Ferentarius; hoc eſt, re ipſa, non logis juvans, ubi re opus eſt. *Douza.*

ACTUS TERTII SCENA SECUNDA.

LYSITELES, LESBONICUS, STASIMUS.

STa ilico, noli avorſari, neque te occultaſſis mihi.
LE. *Potin' ut me ire, quo profectus ſum, ſinas?* LY. *ſi rem tuam,*
Lesbonice, eſſe videatur, gloriæ aut famæ, ſinam.
LE. *Quod eſt facillumum, facis.* LY. *quid id eſt?* LE. *amico injuriam.*
LY. *Neque meum'ſt, neque facere didici.* LE. *indoctus quam docte facis!*
Quid faceres, ſi quis docuiſſet te, ut ſic odio eſſes mihi?
Qui bene cum ſimulas facere mihi te, male facis, male conſulis.
LY. *Egone?* LE. *tu næ.* LY. *quid male facio?* LE. *quod ego nolo, id cum facis.*
LY. *Tuæ rei bene conſulere cupio.* LE. *tu mihi es melior, quam egomet mihi?*

Sat ſapio, ſatis in rem quæ ſint meam ego conſpicio mihi.
LY. *An id eſt ſapere, ut qui beneficium benevolente repudies?*
LE. *NULLUM BENEFICIUM eſſe duco id, quod, cui facias, non placet.*
Scio ego & ſentio ipſe quid agam, neque à me officium migrat:
Nec tuis depellor dictis, quin rumori ſerviam.
LY. *Quid ais? (nam retineri nequeo, quin dicam ea quæ promeres)*
Itane tandem majores famam tradiderunt tibi tui,
Ut virtute eorum anteparta per flagitium perderes?
Atque honori poſterorum tuorum ut vindex fieres?
Tibi paterque avoſque facilem fecit & planam viam
Ad quærendum honorem: tu feciſti ut difficilis foret
Culpâ maxume & deſidiâ, tuiſque ſtultis moribus.
Præoptaviſti amorem tuum uti virtuti præponeres.
Nunc te hoc pacto credis poſſe obtegere errata? ah! non ita eſt,

Lamb. beneficium à benevolente.

12. N*Ullum beneficium.*] Præcedentia & ſequentia validiſſime convincunt, hæc ita diſtinguenda. Lyſiteles enim Lesbonico conſulit: & hic *rumori ſervire* nunc ſe dicit: ne in crimen apud populum veniat: quod diſertius infra exponit: LY. *Nolo ego mihi te tam proſpic.* vſ. 62. ſic nempe *rumori ſervit*, cum hanc infamiam cavet. Quanquam & aliter ſervire dici poſſit itidem rumori, qui poſt metuit; & præcavet aliam famigerationem: *Mea opera hinc proterritum te, &c.* vſ. 77. ſed tamen in Lesbon. hæc cautio hic magis convenit. *Acidal.*

13. *Neque à me officium.*] Mſſ. Cam. *neque in ſe officium.* Lego: *neque meum ſe officium migrat.* Ut Cicero 1. de divin. *credo, ne communia jura migrare videatur.* Agellius: *caſsita nidum migravit.* Schoppius.

18. *Ut vindex fieret?*] Lambinus & Douza legunt; *ut videx fieres?* quum in Mſſ. Camerario teſte, reſtet *vindex*; & retinet Petrus Valla, recteque vindicem exponit *ultorem.* Nempe, qui ulciſcitur, decus aufert: unde *vindicare*, auferre; *vindicta*, ablatio; *vindex*, qui aufert: ut ex vett. Gloſſis conſtat. Hæc firmantur eo, quod paulo poſt ſequitur:

Si iſtuc, ut conare, facis indicium tuum,
incendes genus.

Ubi *incendere* eſt, non *celebrius reddere*, ut Scalig. putabat (plane enim ſententia repugnat) ſed, quaſi incendio perdere & abſumere. *Voſſius.* *Ut vindex fieres.*] Neque *videx* Lambini admitto, neque conciliare ſtomacho meo poſſum, ut *vindicem honori poſterorum* eum credam Latine dici, qui poſteris decus aufert, quacunque ceruſſa oblinant. Nimirum non interrogatio eſt, neque conjungendus hic verſus, cum præcedenti, ſed cum ſequenti, hoc modo: *Atqui honori poſterorum tuorum ut vindex fieres, Tibi pater avoſque.* Id eſt, ut vindicares traderesque poſteris tuis honorem & decus, non tibi primo ea adquirenda erant, quod eſt difficilius, ſed ad eam rem planam tibi viam fecerant majores. Vide 4. Obſerv. c. 3. *Gronovius.*

27. *Qui*

Capeſſis virtutem animo, & corde expelle deſidiam tuo:
IN FORO OPERAM amicis da, haud in lecto amicæ, ut ſolitus es.
Atque ego iſtum agrum tibi relinqui ob eam rem enixe expeto:
Ut tibi ſit, quî te corrigere poſſis: ne omnino inopiam
Cives objectare poſſint tibi, quos tu inimicos habes.
LE. *Omnia ego iſtic quæ dixiſti ſcio, vel exſignavero:* *Vulg.* iſtæc quæ dixiſti.
Ut rem patriam & majorum gloriam fœdarim meûm.
SCIEBAM UT ESSE ME deceret; facere non quibam miſer,
Ita vi Veneris vinctus, otio captus in fraudem incidi:
Et tibi nunc, proinde ac merere, ſummas habeo gratias.
LY. *At operam perire meam ſic, & te hæc dicta corde ſpernere,*
Perpeti nequeo: ſimul me piget parum pudere te.
Et poſtremo NISI ME AUSCULTAS, atque hoc ut dico facis,
Tute pone te latebis facile, ne inveniat te honor:
In occulto jacebis, cum te maxume clarum voles.
Pernovi equidem, Lesbonice, imperitum tuum ingenium admodum.
Scio te ſponte non tuapte erraſſe, ſed amorem tibi
Pectus obſcuraſſe. atque ipſe amoris teneo omnes vias.
ITA EST AMOR; baliſta ut jacitur: nihil ſic celere eſt, neque volat,
Atque is mores hominum moros & moroſos efficit.
Minus placet, magis quod ſuadetur: quod diſſuadetur, placet.
Cum inopia'ſt, cupias; quando ejus copia'ſt, tum non velis.
Ille qui aſpellit, is compellit: ille qui conſuadet, vetat.

27. *Qui te corrigere poſſis.*] *Colligere* Scal. *Scriverius.*

29. *Vel exſignavero.*] Vulgatum omnino retinendum cenſeo. *Vel exſignavero*, valet exquiſite in charta conſignatum ordine recenſuero, ut rem confregerim. *Exſignare*, proprie e Commentario deſcribere & in ordinem redigere. unde in genere pro accurata recenſione accipitur. Livius lib. I. *Eique ſacra omnia exſcripta exſignataque tradidit. Exſignata,* nempe ex Commentario. *Piſtor. Vel exſignavero.*] Lege, *dixiſti ſcio ex ignatu.* Ut *exconſule, exquæſtore. Gnaturis* dicitur & *ignaturis* Arnob. *Vel exin a puero.* Scriverius.

37. *Tute pone te.*] V. N. Aulul. act. 4. ſc. 4. ÿſ. 10.

39. *Imperitum tuum ingenium.*] Nec peritum nec impeditum ſufficiendum eſſe quum recte ſeſe habeat antiqua ſcriptura, docuimus 4. Obſerv. 3. *Gronovius.*

47. In-

INSANUM EST MALUM in hoſpitium devorti ad Cupidinem.
Sed te moneo, hoc etiam atque etiam ut reputes, quid facere expetas.
Si iſtuc, ut conare, facis indicium, conare, tuum incendes genus.
Tum igitur tibi aqua erit cupido, genus quî reſtinguas tuum.
Atque erit, ſi nactus, proinde ut corde amantes ſunt cati;
Ne ſi intillam quidem relinques. genus quî congliſcat tuum.
LE. *Facile eſt inventu: DATUR IGNIS, tametſi ab inimicis petas.*
Sed tu objurgans me à peccatis, rapis deteriorem in viam.
Meam vis ſororem tibi dem: ſuades ſine dote. hoc non convenit;
Me, qui abuſus ſum tantam rem patriam, porro in divitiis
Eſſe, agrumque habere: egere illam autem; ut me merito oderit.
NUNQUAM ERIT alienis gravis, qui ſuis ſe concinnat levem.
Sicut dixi, faciam: nolo te jactari diutius.

47. *Inſanum eſt malum.*] Varro lib. 6. De Lingua Latina: *Plautus cum vehementer vellet dicere, dicit Inſane. quod inſani omnia faciunt vehementer. Hoſpitium.*] Locum liberum, ubi facias nequam. de *hoſpite Cupidine*, conſulendus Anacreon. Propert. 3. el. 24. *Hoſpitium tota nocte paravit Amor.* Paſſerat.

49. *Si iſtuc, ut conare, facis indicium.*] Sic vett. libri. Vulgo tranſpoſuerunt auctore Acidalio & Piſtorio: *ſi iſtuc, ut facis indicium, conare:* & explicationem afferunt alieniſſimam. Sed ſcribendum: *ut conere, faxis. Iſtuc*, quod dixerat v. 24. *Cape ſis virtutem animo:* & quæ ſequuntur. *Tuum incendes genus*, clarum & inſigne facies. Vide 4. Obſerv. 3. *Gronovius.*

51. *Cati.*] Putabat Alciatus *catus*, extrito *P.* uſurpaſſe Plautum hoc loco, pro *captus*, metri cauſa. quod minime verum putem. Quum non aliter *catum* hic dixerit Plautus, quam in Epidico, *conſilium catum*, aut Ennius, *cata dicta.* quod Varro interpretatur *acuta.* Unde & *Catonis* nomen factum. *Voſſius.*

53. *Facile eſt inventu.*] Hoc Lesbonici reſponſum ad parœmiam trahendum: *Altera manu fert aquam, altera ignem.* Quamvis enim hoc dicere videatur Comicus, ignem etiam ab inimicis utendum ſumi ſolere, ad frigus defendendum: aliud tamen diſſimulanter innuit: nimirum, ſi quis rei iratus ſuæ, cum Venere iſta Tibulliana, meſſes privatas combuſtum ire velit, ei porro homini uſtrinæ ejuſmodi concinnandæ materiam nullo unquam tempore defuturam; etiamſi mutuo illa vel ab inimiciſſimis ſit petenda. A quibus quid mirum, ſi ardor ille Vulcanius impetratu facillimus, quem hoc genus manu promptum geſtitat aſſidue: ob cauſſam, quam expoſui. non item de aqua; qui incendium reſtinguas. Et hæc germana eſt paradoxæ hujus ſententiæ declaratio, quicquid dicant Interpretes. *Douza.*

58. *Nunquam erit alienis.*] Lesbonicus de dote & agro decernit, nec amplius vult ſibi contra dici. tum alter ſtomachabundus proclamat, & validiſſima objectione adverſarium premit. Qua in re quidem languet ac jacet vulgatum *tanto; tandem* vero veget, & vegetat orationem. Cæterum Lesbonici dictum, am-

LY. *Tanto meliu'ſt te ſororis cauſsâ egeſtatem exſequi,*
Atque eum agrum me habere quam te, tua quî toleres mœnia?
LE. *Nolo ego mihi te tam proſpicere, quì meam egeſtatem leves,*
Sed ut inops infamis ne ſim: ne mihi hanc famam differant.
Me germanam meam ſororem in concubinatum tibi
Sic ſine dote dediſſe, magis quam in matrimonium.
Quis me improbior perhibeatur eſſe? hæc famigeratio (Dux. famiſeratio.)
Te honeſtet, me autem collutulet, ſi ſine dote duxeris:
Tibi ſit emolumentum honoris, mihi quod objectent, ſiet.
LY. *Quid, te Dictatorem cenſes fore, ſi abs te agrum acceperim?*
LE. *Neque volo, neque poſtulo, neque cenſeo: verum tamen*
IS EST HONOS homini pudico, meminiſſe officium ſuum.
LY. *Scio equidem te, animatus ut ſis: video, ſubolet, ſentio.*
Id agis, ut ubi affinitatem inter nos noſtram adſtrinxeris,
Atque eum agrum dederis, nec quicquam hîc tibi ſit, qui vitam colas,
Effugias ex urbe inanis, profugus patriam deſeras,
Cognatos, affinitatem, amicos, factis nuptiis:
Meâ operâ hinc proterritum te, meâque avaritiâ autument. (Gail. perterritum.)
Id me commiſſurum, ut patiar fieri, ne animum induxeris.

ambigui ſenſus eſt: & Lambiniana explicatio rei non ſatis apta. Aptior fuerit, ſi *gravem* interpeteris argutiuſcule gratum & acceptum, *levem* contra ingratum & minus carum, &c. Aptiſſima, eademque veriſſ. ſententia: Nunquam alienis moleſtus & odioſus erit, qui ſuis ſe tolerabilem præbet. Id in rem præſentem ita convenit, ut non poſſit aliud magis. Nam nolle ſe ſorori iniquum eſſe ait aut exoſum facere: & hoc qui ſtudeat in ſuos, eum idem facile cavere in alienos. *Acidalius.*

61. *Tua qui toleres mœnia.*] Unde tua *munia*, ut alii legunt, & ſumptus quotidianos tolerare ac ſuſtinere poſſis? *Lamb.*

63. *Differant.*] *Differre fama*, eſt malis ſermonibus differre. Vide notas Epid. 1. 2. 15.

68. *Emolumentum.*] *Emolumentum*, non tantum ſignificat quæſtum, aliquidve quod conducat: ſed etiam, quod operoſum eſt, ac magnum ſtudium requirit. hoc patet exemplis Varronis & Cæſaris. & hoc à nullo Grammatico explicatum. *Victor.*

69. *Quid, te dictatorem.*] Hoc eo pertinet, quod Lesb. dixerat, Lyſitelem apud homines honorem conſecuturum eſſe, ſi agrum non accipiat; ſe vero dedecus. Quid? inquit, ſi agrum mihi dederis, te Dictaturam conſecuturum putas? *Lambin.*

81. *Mul-*

St. *Non enim poſſum quin exclamem : Euge, euge Lyſiteles*
πάλιν.
Facile palmam habes! hic victus. VICIT TUA COMOEDIA.
Hic agit magis ex argumento, & verſus meliores facit.
Etiam ob ſtultitiam tuam te tueris? multam ab-
omina. Lipſ. tete veris multabo minis.
Le. *Quid tibi interpellatio aut in concilium huc acceſſio eſt?*
St. *Eodem pacto, quo huc acceſſi, abſceſſero.* Le. *i hac mecum*
domum,
Lyſiteles, ibi de iſtis rebus plura fabulabimur.
Ly. *Nihil ego in occulto agere ſoleo. meus ut animus eſt,*
eloquar:
Si mihi tua ſoror, ut ego æquum cenſeo, ita nuptum datur
Sine dote, neque tu hinc abiturus; quod meum erit, id erit tuum:
Sin aliter animatus es. bene quod agas eveniat tibi:
Ego amicus nunquam tibi ero alio pacto. ſic ſententia eſt.
St. *Abiit hercle ille quidem. ecquid audis, Lyſiteles? ego te volo.*
Hic quoque hinc abiit. Staſime, reſtas ſolus. quid ego nunc agam?
Niſi uti ſarcinam conſtringam, & clypeum ad dorſum accom-
modem:
Fulmentas jubeam ſuppingi ſoccis : non ſiſti
poteſt. Salmaſ. fulmenta jubeam ſuppingi ſoccos.
Video caculam militarem me futurum haud longius:
Aut aliquem ad regem in ſaginam herus ſe conjecit
meus. Par. conjexit.
Credo ad ſummos bellatores acrem fugitorem fore:

82. *Multum ad omnia.*] Diu eſt cum legendum hoc loco putavi;
Etiam ob ſtultitiam tuam te tueris? multabo mina.
Salmaſ.

88. *Neque tu hinc abiturus.*] Forte, *abituris* ab *abiturio*. Gronovius.

94. *Fulmentas.*] *Fulmenta* ſunt καττύματα quod & *Solum* Latinis. *Suppacta* κεκαττυμένα: & *ſuppingere* eſt ἥλους ἐμπηγνύειν in calceos. Etſi enim hic clavi non nominantur, manifeſtum tamen id eſt ex illo Bacchid. act. 2.3. ubi notat luxum veterum divitum, qui clavis argenteis vel aureis in hanc rem uſi. *Caſaub.* *Non ſiſti poteſt.*] Id eſt, actum eſt, periimus. Neque enim ceperunt interpretes. Vide ad Livium lib. 4. c. 12. *Gron.*

95. *Caculam.*] Gloſſæ vett. *Cacula*, δοῦλος στρατιώτου. Nonnullis & *Calones* dicuntur, qui militibus ligna ſuppeditabant: ut *Lixæ*, qui aquam, quam veteres *lixam* dixere. vel, *calones*, quia ligneas clavas pro tutela dominorum gerebant: nam *ligna* κᾶλα vocarunt. *Scalig.*

Et capturum ſpolia ibi illum qui meo hero advorſus venerit.
Egomet autem quom extemplo arcum mihi, & pharetram, & ſagittas ſumpſero,
Caſſidem in caput, dormibo placide in tabernaculo.
Ad forum ibo; nudius ſextus quoi talentum mutuum
Dedi, repoſcam, ut habeam mecum quod feram viaticum.

96. *In ſaginam.*] Vide notas Moſtell. act. 1. ſc. 1. ✝ſ. 62.

ACTUS TERTII SCENA TERTIA.

MEGARONIDES, CALLICLES.

UT mihi rem narras, Callicles, nullo modo
Poteſt fieri prorſus, quin dos detur virgini.
CA. *Namque hercle honeſte fieri ferme non poteſt,*
Ut eam perpetiar ire in matrimonium
Sine dote, cum ejus rem penes me habeam domi.
ME. *Parata dos domi'ſt, niſi exſpectare vis,*
Ut eam ſine dote frater nuptum collocet:
Poſt adeas tute Philtonem, & dotem dare
Te ei dicas: facere id ejus ob amicitiam patris.
Verum hoc ego vereor, ne iſtæc pollicitatio
Te in crimen populo ponat atque infamiam.
Non temere dicant te benignum virgini,
Datam tibi dotem, ei quam dares, ejus à patre.
Ex ea largitari te illi; neque ita, ut ſit data, incolumem te ſiſtere illi, & detraxe autument.
Nunc ſi opperiri vis adventum Charmidis,
Perlongum'ſt: huic ducenti interea abſceſſerit.

17. *Ducenti abſceſſerit.*] Recte quidem hæc mutila eſſe Lambinus vidit: ſed ipſius interpretatio locum hic nullum habet. Nam Lyſiteles eam ſibi jam ſine dote omni deſponderat: nec audire de dote quicquam volebat. Legendum puto; *huic ducenti interea abſceſſerit*: id eſt, dos abſcedet interea Lyſiteli puellam ducenti. nam dixerat ante Megaronides: ſi virgini dotem dederis ex pecunia, quam tibi pater ejus clam concredidit, dicent omnes, *Datam tibi dotem*, &c. Subjungit;

Nunc ſi operiri vis adventum Charmidis,
Perlongum eſt; huic ducenti interea abſceſſerit.

Vides itaque ad dotem referri debere. Proinde ac ſi dicat; Si operiri voles tantiſper, dum veniat Charmides, hic interea illam indotatam duxerit. Vel legendum, *hinc ducenda interea abſceſſerit*. Interea dum tu adventum patris præſtolatis,

CA. *Nam hercle omnia iſtæc veniunt in mentem mihi.*
ME. *Vide ſi hoc utibile magis atque in rem deputas,*
Ut adeam Lesbonicum, edoceam ut res ſe habet.
CA. *Ut ego nunc adoleſcenti theſaurum indicem*
Indomito, pleno amoris ac laſciviæ?
Minume minume hercle vero! nam certo ſcio
Locum quoque illum omnem, ubi ſitu'ſt, comederit:
Quem fodere metuo, ſonitum ne ille exaudiat,
Neu ipſam rem indaget, dotem dare ſi dixerim.
ME. *Quo pacto ergo igitur?* CA. *clam dos depromi poteſt:*
Dum occaſio ei rei reperiatur, interim
Ab amico alicunde argentum roges.
ME. *Potin' eſt ab amico alicunde exorari?* CA. *poteſt.*
ME. *Gerræ! næ tu illud verbum actutum inveneris,*
Mihi quidem hercle non eſt quod dem mutuom.
CA. *Malim hercle ut verum dicas, quam ut des mutuum.* *Lamb.* quam ut det.
ME. *Sed vide conſilium, ſi placet.* CA. *quid conſili'ſt?*
ME. *Scitum, ut ego opinor, conſilium inveni.* CA. *quid eſt?*
ME. *Homo conducatur aliquis jam, quantum poteſt,*
Quaſi ſit peregrinus. CA. *quid is ſcit facere poſtea?*
ME. *Is homo exornetur graphice in peregrinum modum,*
Ignota facies, quæ non viſitata ſit,
Falſidicum, confidentem. CA. *quid tum poſtea?*

ris, illa, quam ducere vult, hinc ex ædibus tuis in domum mariti abibit. Giſan. mavult, *ducendi materia abſceſſerit.* ſed certe alienum eſt. *Scopp.*

20. *Ut adeam Lesbonicum, edoceam, &c.*] Vera eſt lectio; *adeas.* nam conſilium Megaronidæ eſt, non ut ipſe, ſed Callicles adeat & edoceat adoleſcentem, ipſi enim cum illo nihil rei. Et huic ita ſuaſiſſe, patet ex ejus reſponſo. *Acid.*

29. *Roges.*] Malim legi, *roget.* ut ad Lesbonicum referatur, cujus erat dotare ſororem. Habebat enim adhuc agrum, ſub cujus pignore pecuniam mutuo ſumere poterat. Atque ita convenit id, quod Megaronidi ſubjicit, *Potin' eſt ab amico, &c.* Piſtor.

36. *Quantum poteſt.*] Id eſt, quam primum fieri poteſt. *L.*

39. *Quæ non viſitata ſit.*] Quæ non ſæpe in his locis conſpecta ſit. V. N. Epid. & Pſeud. act. 2. 4.

40. *Falſidicum confidentem.*] Etſi durius hæc cohærere videbantur: tamen ſcripturam vett. libr. noluimus temere mutare, præſertim has tot ſyllabas numeris exigentibus. *Camer.* Non debebant vett. Edd. hæc mutare in *falſidicus, confidenſque*, contra lib. conſenſum. Repetendum eſt ἀπὸ τοῦ κοινοῦ, *ſcit facere.* Ignota facies ſcit facere, aut facit, hominem falſidicum & confidentem. *Boxh.*

ME. *Quaſi ad adoleſcentem à patre ex Seleucia*
Veniat, ſalutem ei nunciet verbis patris,
Illum bene gerere rem, & valere & vivere,
Et eum rediturum actutum, ferat epiſtolas
Duas: eas nos conſignemus, quaſi ſint à patre:
Det alteram illi, dicat alteram tibi
Dare ſeſe velle. CA. *perge porro dicere.* *Lamb.* Dari ſe velle.
ME. *Seque aurum ferre virgini dotem à patre*
Dicat, patremque id juſſiſſe aurum tibi dare.
Tenes jam? CA. *propemodo! atque auſculto perlubens.*
ME. *Tum tu igitur demum id adoleſcenti aurum dabis,*
Ubi erit locata virgo in matrimonium.
CA. *Scite hercle ſane.* ME. *hoc, ubi theſaurum effoderis,*
Suſpicionem ab adoleſcente amoveris.
Cenſebit aurum eſſe à patre allatum tibi.
Tu de theſauro ſumes. CA. *ſatis ſcite & probe.*
Quanquam hoc me ætatis ſycophantari pudet.
Sed epiſtolas quando obſignatas afferet,
Siquidem obſignatas attulerit epiſtolas,
Nonne arbitraris eum adoleſcentem annuli
Paterni ſignum noviſſe? ME. *etiam tu taces?*
Sexcentæ ad eam rem cauſæ poſſunt colligi:
Illum quem habuit, perdidit, alium poſt fecit novom.
Jam ſi obſignatas non feret, dici hoc poteſt:
Apud portitorem eas reſignatas ſibi
Inſpectaſque eſſe. in hujuſmodi negotio
Diem ſermone terere, ſegnities mera'ſt.
Quamvis ſermones poſſunt longi texier.
Abi ad theſaurum jam confeſtim clanculum,
Servos, ancillas amove, atque audin'? CA. *quid eſt?*
ME. *Uxorem quoque ipſam hanc rem ut celes, face.*

50. *Tenes jam?* CA. *Propemodum.*] Haud aliter edd. vett. attamen Pall. ambo, *propemodo*, inquit Gruterus. Et recte. Nam hoc exſtat & Pſeud. 1. 3. *Sed ſcin' quid nos volumus?* BA. *Pol ego propemodo.* Et eſt comparatum, qualia *exadverſum*, *examuſſim*, *impræſentiarum* & ſimilia. Invenimus quoque in ſcriptis Livii exemplaribus. *Gronovius.*

82. *Quid*

Nam pol tacere nunquam quicquam 'ſt quod queat.
Quid nunc ſtas ? quin te hinc amoves, & te moves ?
Aperi, deprome inde auri ad hanc rem quod ſat eſt.
Continuo operito denuo : ſed clanculum,
Sicut præcepi : cunctos exturba ædibus.
CA. *Ita faciam.* ME. *at enim nimis longo ſermone utimur.*
Diem conficimus, quod jam properato 'ſt opus
Nihil eſt de ſigno quod vereare, me vide.
Lepida eſt illa cauſa, ut commemoravi dicere,
Apud portitores eſſe inſpectas. denique
Diei tempus non vides ? quid illum putas
Naturâ illâ atque ingenio ? jamdudum ebriu' ſt.
Quidvis probari poterit. tum, quod maxumum eſt,
Afferre, non petere hic ſe dicet. CA. *jam ſat eſt.*
ME. *Ego ſycophantam jam conduco de foro,*
Epiſtolaſque jam conſignabo duas,
Eumque huc ad adoleſcentem meditatum probe
Mittam. CA. *eo ego igitur intro ad officium meum.*
Tu iſtuc age. ME. *actum reddam.* * *Mſſ.* Cum actum reddam ; nugaces ſunt niſi. *Alt.* nugace ſunt niſi.

82. *Quid illum putas, &c.*] Ita diſtinguendum, hoc ſenſu : Cum ſit tam prope veſpera, vix eſt quod dubites, quin pro ea qua eſt natura atque ingenio, jam diu vino ſit depoſitus. Simile Apulejanum Apol. 1. *Quid ſit diei vides: dico Craſſum jamdudum ebrium ſtertere, &c.* Cæterum hinc notamus, litteras peregre latas, portitoribus commiſſas : utpote qui eas deinde curarent omnibus noti. Terent. Phorm. act. 1. 2.

Sed epiſtolam ab eo allatam eſſe audivi modo,
Et ad portitores eſſe delatam : hanc petam.

Gruter.

86. *Conduco de foro.*] V. N. Pœn. act. 3. 2.

89. *Ad officium meum.*] Ad effodiendum theſaurum. *Taubman.*

90. *Actum reddam.*] Ita verſum expleo : *actum reddam, nugas ſum niſi.* Niſi tibi hoc effectum lepide dedero, nugas ero. Teſtatur autem Chariſ. & Priſc. veteres dixiſſe, *hic, hæc & hoc nugas.* Gloſſæ : *Nugas*, ουτιδὸς, ἀτελής. Item, ουτιδὸς, *nugatorius, nugax, fœdus.* Sic Varro : *Quod ſi Actæon occupaſſet, & ipſe prius ſuos canes comediſſet, non nugas ſaltatoribus in theatro fieret.* Schopp Antiqui *S* & *X* permutabant : ut *nugas* pro *nugax* : *adaſſint* pro *adaxint, &c.* quemadmodum *X* & *C* propter affinitatem: ut *ſicus* pro *ſexus*, Rudente. *Popma.* Forte ſcribendum ; *nugaces ſunt niſi*, illi, nimirum, quibuſcum mihi res erit. *Boxh.*

ACTUS QUARTI SCENA PRIMA.

CHARMIDES.

Salſipotenti & multipotenti Jovis fratri, & Nerei Neptuni,
Lætus, lubens, laudes ago, & grates gratiaſque habeo, & fluctibus ſalſis,
Quos penes mei poteſtas, bonis meis quid foret, & meæ vitæ:
Quom ſuis me ex locis in patriam urbiſque mœnia reducem faciunt.
Atque ego, Neptune, tibi ante alios Deos gratias ago atque habeo ſummas.
Nam te omnes ſævomque ſeverumque atque avidis moribus commemorant,
Spurcificum, immanem, intolerandum, veſanum. contra operâ expertus:
Nam pol placido te & clementi meo uſque modo, ut volui, uſus ſum in alto.
Atque hanc tuam gloriam jam ante auribus acceperam, & nobiles apud homines,
Pauperibus te parcere ſolitum, divites damnare atque domare.
Abi, laudo: ſcis ordine, ut æquom'ſt,
Tractare homines. HOC DIS DIGNUM'ST, ſemper mendicis modeſti ſint.

1. *Salſipotenti, &c.*] Literarum ductum ſecuti, non dubitamus reſcribere hæc verba ad hunc modum:

Salſipotenti & multipotenti Jovis fratri Tænario Neptuno.

Tænarius dictus eſt Neptunus, à *Tænaro* Laconicæ promontorio, in quo erat ſacra Neptuno ædes: cujus quare hic meminerit Charmides, ratio peti poteſt ex cognomine, quo in Tænaro colebatur. de quo Suidas: Ταίναρος, ἀκρωτήριον Λακωνικῆς. ἔνθα καὶ Ποσειδῶνος ἱερὸν Ἀσφαλίου. *Petitus.* *Nerei Neptuni.*] Mendoſa ſine dubio ſunt in hoc verſu, *Nerei Neptuni.* Puto ſcribendum, *Nereine Neptuni*, id eſt, Nereine Neptuni uxore. Alia eſt, Nereine Martis uxor. *Nereine* vocatur Thetis poëtis. In tertio verſu lego ex veſtigiis antiquæ ſcripturæ:

Quos penes mei poteſtas, bonis meis quid foret, & meæ vitæ.

Quos, id eſt, Neptunum Jovis fratrem, & Nereinen ipſius uxorem. Immo ad fluctus, de quibus proxime ſequitur, id referendum, *Et fluctibus ſalſis.* Salmaſ. Forte etiam: *bonis meis quid foret & meâ vitâ.* Gronovius.

4. *Urbiſque mœnia reducem.*] Ita conjecit Camerarius, cum eſſet in Mſſ. *urbis cumam*, inquit Gruterus. Editiones priſcæ utrumque vocabulum prætericrunt. At ſuſpicor ſcribendum: *in patriam urbem incolumem reducem faciunt.* Cum inveniſſent librarii, *urbincolmen*, quibuſdam

Fidus fuiſti, infidum eſſe iterant. nam abſque foret te, ſat ſcio in alto
Diſtraxiſſent, Diſque tuliſſent ſatellites tui me miſerum fœde,
Bonaque omnia item una mecum paſſim cæruleos per campos.
Ita jam quaſi canes, haud ſecus, circumſtabant navem turbines venti:
Imbres fluctuſque atque procellæ infenſæ frangere malum,
Ruere antennas, ſcindere vela, ni tua pax propitia foret præſto.
Apage me ſis. deinde hinc certum'ſt otio me dare. ſatis partum habeo.
Quibus ærumnis deluctavi, filio dum divitias quæro!
Sed quis hic eſt, qui in plateam ingreditur cum novo ornatu ſpecieque
Simul? pol! quanquam domum cupio, opperiar hîc, quam gerat rem. Donat. quanquam domi cupio.

dam ductibus oblitteratis fecerunt, quod illic exſtat. *Gronovius.*

16. *Turbines venti.*] Junxit ſpeciem cum genere. V. N. Truc. act. 5. 1.

18. *Ruere.*] Ἐνεργητικῶς. Virg. 2. Georg. *& ruit atram Ad cœlum nubem.* item: *ruit omnia late.*

19. *Apage me.*] Sic habent Mſſ. & omnes Edd. Neque *me* in *te* mutandum eſt cum Acidalio. Apage, inquit, me à te, Neptune; mei meorumque cura tibi nulla in poſterum ſit. Satis multas mihi divitias comparavi. A mari dehinc abſtinebo. Nulla mihi dehinc res tecum erit. *Boxhorn.*

ACTUS QUARTI SCENA SECUNDA.

SYCOPHANTA, CHARMIDES.

Huic ego diei nomen TRINUMMO faciam: nam ego operam meam
Tribus nummis hodie locavi ad artes nugatorias.
Advenio ex Seleucia, Macedonia, Aſia, atque Arabia,
Quas ego neque oculis, neque pedibus unquam uſurpavi meis.
Viden' egeſtas quid negotii dat homini miſero mali!
Qui ego nunc ſubigor trium nummorum cauſſa, ut has epiſtolas

2. *Tribus nummis.*] Id eſt, minime. Lucian. δυ᾽ ὀβολῶν ἀποκηρύττειν, *duobus obolis vendere.*

4. *Quas ego neque oculis, &c.*] Valet *uſurpare*, crebro aliquid agere aut dicere: & ſæpiſſime à Cic. *uſurpare* pro *appellare* poſitum video, quod hodie ſatis tritum non eſt. Noſter vero dicit, *uſurpare oculis, uſurpare ſenſibus*, pro *videre, ſentire.* quæ multo minus ſunt nota. *Giſan.*

Dicam ab eo homine me accepiſſe, quem ego, qui ſit homo, neſcio,
Neque novi: neque natus, necne is ſuerit, id ſolide ſcio.
CH. *Pol hic quidem fungino genere eſt, capite ſe totum tegit:*
Illurica facies videtur hominis; eo ornatu advenit.
SY. *Ille qui me conduxit, ubi conduxit, abduxit domum.*
Quæ voluit, mihi dixit: docuit, & præmonſtravit prius,
Quomodo quicque agerem. nunc adeo, ſi quid ego addidero amplius,
Eo conductor melius de me nugas conciliaverit.
Ut ille me exornavit, ita ſum ornatus. ARGENTUM HOC FACIT.
Ipſe ornamenta à Chorago hæc ſumpſit ſuo periculo.
Nunc ego ſi potero ornamentis hominem circumducere,
Dabo operam: ut me eſſe ipſum plane ſycophantam ſentiat.
CH. *Quam magis ſpecto, minus placet mihi hominis facies. mira ſunt,*
Nî illic homo'ſt aut dormitator, aut ſector Zonarius.
Loca contemplat, circumſpectat ſeſe, atque ædîs noſcitat.
Credo edepol, quo mox furatum veniat, ſpeculatur loca. *Mſſ. Pall* quo nox furatum.
Magis lubido'ſt obſervare, quid agat: ei rei operam dabo.
SY. *Has regiones demonſtravit mihi ille conductor meus:*
Apud illas ædîs ſiſtendæ mihi ſunt ſycophantiæ.
Fores pultabo. CH. *ad noſtras ædes hic quidem habet rectam viam.*
Hercle opinor mihi advenienti hâc noctu agitandum eſt vigilias.
SY. *Aperite hoc, aperite. heus! ecquis his foribus tutelam gerit?*

9. *Fungino genere eſt.*] *Fungi* nihil ſunt aliud fere, quam caput. Reſpexit ad cauſiam ſeu petaſum, quem capite geſtabat. *Lambin.*

14. *Eo conductor melius.*] Si ea, quæ doctus ſum, expolivero, tanto melius conductor mea ôpera rem nugator am confecerit. *Lambin.*

16. *A Chorago.*] V.N. Curcul. act. 4. ſc. 1.

18. *Ut me eſſe ipſum.*] Ait ſe fore illum ipſum, pro quo ſit exornatus; verum, non fictum. *Taubman.*

20. *Dormitator.*] Id eſt, fur. Quemadmodum & Heſiodus ἡμερόκοιτον furem appellat: quod interdiu dormiat, noctu evigilet ad furandum. *Turneb.*

21. *Noſcitat.*] Noſcere conatur, explorat. V. N. Amphit. act. 2. ſc. 2. & Sticho 2. 1.

28. *Foribus tutelam gerit.*] Alloquitur *Oſtiarium*, qui, ut ait Ovid. *egreſſus introi-*

CH. *Quid, adoleſcens, quæris? quid vis? quid iſtas pultas?* SY. *heu ſenex!*
Cenſus cum juratori recte rationem dedi,
Lesbonicum hîc adoleſcentem quæro, in his regionibus
Ubi habitet, & item alterum ad iſtanc capitis albitudinem:
Calliclem ajebat vocari, qui has mihi dedit epiſtolas.
CH. *Meum gnatum hic quidem Lesbonicum quærit & amicum meum,*
Cui ego liberoſque bonaque commendavi, Calliclem.
SY. *Fac me, ſi ſcis, certiorem, hice homines ubi habitent, pater.*
CH. *Quid eos quæris? aut quis es? aut unde es? aut unde advenis?*
SY. *Multa ſimul rogitas! neſcio quid expediam potiſſumum.*
Sin unum quidquid ſingillatim & placide percunctabere,
Et meum nomen, & mea facta, & itinera ego faxo ſcias.
CH. *Faciam ita ut vis. agedum nomen tuum primum memora mihi.*
SY. *Magnum facinus incipiſſis petere.* CH. *quid ita?* SY. *quia, pater,*
Si ante lucem ire occipias à meo primo nomine,
Concubium ſit noctis, priuſquam ad poſtremum perveneris.
CH. *Opus face eſt & viatico ad tuum nomen, ut tu prædicas.*

troitusque videt. Erant autem *Janitores* ſive *Oſtiarii* iſti in catenis: idque priſco inſtituto, quod ex Ovid. Faſtor. libr. clarer. *Wouwer.*

30. *Cenſus cum juratori recte.*] Lego; *Cenſus ſum, juratori recte rationem dedi.* Per *juratorem* autem intellige, apud quem peregrini in portibus & nomina, & patriam, & negotia profiteri cogebantur. Ita dictus eſt, quod & ipſe juramento fidem ſuam Reipub. obſtringeret, qui alios ſub juramento cenſeret. Neque aliud hic quærendum. *Boxhorn.* Placuit conjectura Boxhornii, legentis, *Cenſus ſum, juratori recte rationem dedi.* Alioquin ferri etiam poteſt quod habent ſcripti codices; *Cenſus cum juratori recte rationem dedi.* Vox *conjurator* plane mendoſa eſt. *Salmaſ.* *Cenſus cum juratori.*] *Juratorem* eſſe ipſiſſimum Cenſorem, magiſtratum populi Romani, & legendum: *Cenſus cum juratore:* id eſt, quum cenſum edidi vel profeſſus ſum apud cenſorem, per intellectum verbi ſubſtantivi, docuimus 4. Obſerv. 4. *Gronovius.*

36. *Hice homines ubi.*] Mſſ. ambo: *hoſce homines*, non de nihilo, inquit Gruterus. Itaque hoc recepimus. Nihil enim frequentius hoc genere loquendi apud Plautum. Vide ad Senec. 4. de benef. 32. *Gronovius.*

45. *Opus face eſt & viatico.*] Legendum: *Opus facla eſt, & viatico*, vel, *Opus face eſt, & viatico.* Quod enim Sycophanta diceret, tantum operis eſſe in no-

SY. *Eſt minuſculum alterum, quaſi vaſculum vinarium.*
CH. *Hic homo ſolide ſycophanta eſt. quid ais tu, adoleſcens?* SY. *quid eſt?*
CH. *Eloquere, iſti tibi quid homines debent, quos tu quaritas?*
SY. *Pater iſtius adoleſcentis dedit has duas mihi epiſtolas*
Lesbonici. mihi eſt amicus. CH. *teneo hunc manifeſtarium.* Par. is mihi amicus.
Me ſibi epiſtolas dediſſe dicit. ludam hominem probe.
SY. *Ita ut occepi ſi animum advortas, dicam.* CH. *dabo operam tibi.*
SY. *Hanc me juſſit Lesbonico ſuo gnato dare epiſtolam.*
Et item hanc alteram ſuo amico Callicli juſſit dare.
CH. *Mihi quoque edepol, quom hic nugatur, contra nugari lubet.*
Ubi ipſe erat? SY. *bene rem gerebat.* CH. *ergo ubi?* SY. *in Seleucia.*
CH. *Ab ipſon' iſtas accepiſti?* SY. *è manibus dedit mihi ipſe in manus.*
CH. *Qua facie eſt homo?* SY. *ſeſquipede quidem eſt quam tu longior.*
CH. *Haret hac res: ſiquidem ego abſens ſum, quam praſens longior.*
Noviſtin' hominem? SY. *ridicule rogitas, quo cum una cibum*
Capere ſoleo. CH. *quid eſt ei nomen?* SY. *quod edepol homini probo.*
CH. *Lubet audire.* SY. *ille edepol! illi illi! va miſero mihi!* Palm. il il, edepol, il il.
CH. *Quid eſt negotii?* SY. *devoravi nomen imprudens modo.*
CH. *Non placet, qui amicos intra dentes concluſos habet.*
ST. *Atque etiam modo vorſabatur mihi in labris primoribus.*
CH. *Temperi huic hodie antereveni.* SY. *teneor manifeſto miſer.*

mine ſuo, ut, ſi ante lucem occipiat ire, concubia nocte venturus ſit: reſpondet Charmides, face & viatico ad nomen ejus opus eſſe, ut ſcilicet in tam longo itinere & victus ſuppetat, & in tenebris lumen. *Lipſius.*

59. CH. *Haret hac res.*] Tacite ſecum, vel ad ſpectatores hæc muſſitat Charmides. Ita Amp. 1.

Vir ego tuus ſim? ne me appella falſa falſo nomine.
So. *Haret hac res: ſiquidem hic jam mulier factus eſt ex viro.*

Taubm.

68. Iſtuc

Ch. *Jamne commentatus es nomen?* Sy. *Deûm hercle n:e atque hominum pudet.*
Ch. *Vide homo ut hominem noveris.* Sy. *tanquam me. fieri iſtuc ſolet,*
Quod in manu teneas atque oculis videas, id deſideres.
Literis recomminiſcar. C eſt principium nomini.
Ch. *Callicias?* Sy. *non eſt.* Ch. *Callippus?* Sy. *non eſt.* Ch. *Callidemides?*
Sy. *Non eſt.* Ch. *Callinicus?* Sy. *non eſt.* Ch. *Callimarchus?* Sy. *nil agis.* Mſſ. mihi.
Neque adeo edepol floccifacio: quando egomet memini mei.
Ch. *At enim multi Lesbonici ſunt hîc, niſi nomen patris*
Dices, non monſtrare poſſum iſtos homines, quos tu quæritas.
Quod ad exemplum eſt? conjectura ſi reperire poſſumus.
Sy. *Ad hoc exemplum eſt, Char.* Ch. *an Chares? an Charidemus? num Charmides?*
Sy. *Hem iſtic erit. quî iſtum Dî perdant.* Ch. *dixi ego jamdudum tibi:*
Te potius bene dicere æquom'ſt homini amico, quam male.
Sy. *Satin' intra labra atque dentes latuit vir minumi pretii?*
Ch. *NE MALE loquare abſenti amico.* Sy. *quid ergo ille ignaviſſumus* Lamb Ne male loquare ei, præſente amico.
Mihi latitabat? Ch. *ſi appellaſſes, reſpondiſſet, nomine.*
Sed ipſe ubi eſt? Sy. *pol illum reliqui ad Rhadamantem in Cecropia inſula.* Meurſ. Cercopia.
Ch. *Qui homo eſt me inſipientior, qui ipſe egomet, ubi ſim, quæritem?*
Sed nihil diſconducit huic rei. quid ais? Sy. *quid?* Ch. *hoc te rogo.*

68. *Iſtuc fieri ſolet.*] Præponunt hic Mſſ. aliam perſonam, teſte Grutero. Sed cenſet Piſt. relinquenda eſſe Trinummo, ut ſe excuſet quod nomen oblitus ſit. *T.*

70. *C eſt principium.*] C. eſt capitalis littera nominis. *Reminiſcentiam* vocant hanc figuram: cum per ambages ſimiles deducimur in memoriam rei, quæ nobis exciderat. *Scaliger.*

77. Sy. *Ad hoc exemplum eſt, Char. &c.*] Ita ingenioſiſſime reſtituit Palmerius. Quærit Charmides, ad quod exemplum ſit nomen: ſi forte ita tandem ad verum perveniri poſſet. Reſpondet, *Char.* eſſe initium. *Taubman.*

83. *In Cecropia.*] Nil mutandum eſt. Nomen inſulæ & inſula, ut ficta ſunt, & ejuſmodi alia paſſim apud Plautum. *Boxh.*

Quos locos adiſti? SY. *nimium miris modis mirabiles.*
CH. *Lubet audire, niſi moleſtum'ſt.* SY. *quin diſcupio dicere.*
Omnium primum in Pontum advecti ad Arabiam terram ſumus.
CH. *Eho! an etiam Arabia'ſt in Ponto?* SY. *eſt: non illac, ubi tus gignitur,*
Sed ubi abſinthium fit, atque cunila gallinacea.
CH. *Nimium graphicum hunc nugatorem! ſed ego ſum inſipientior,*
Qui egomet, unde redeam, hunc rogitem, quæ ego ſciam, atque hic neſciat:
Niſi quia lubet experiri, quo evaſuru'ſt denique.
Quid eſt tibi nomen, adoleſcens? SY. *Pax, id eſt nomen mihi:*
Hoc cotidianum'ſt. CH. *edepol nomen nugatorium:*
Quaſi dicas, ſi quid crediderim tibi, pax! periiſſe ilico.
Sed quid ais, quo inde iiſti porro? SY. *ſi animum advortas, eloquar.*

90. *Cunila Gallinacea.*] Κονίλη Græce origanum; unde Latinis *Cunila.* & *Conila.* Unde *Conila bubula*, ἡ βουκονίλη, vel βούτης ὀρίγανος, quod boves à ſcabie ſanos præſtaret. Sic ὀνίτης ὀρίγανος, *cunila aſinaria*, ab eadem fortaſſe cauſa, quod aſinorum ſcabiem emendaret. Alia fuit *Conila gallinacea*, id eſt, origanum gallinaceum. Plinius: *eſt alia cunila gallinacea appellata noſtris, Græcis origanum heracleoticum.* Forte quod galli gallinacei ſemen ejus appetant. *Salmaſius.*

96. *Pax! periiſſe illico.*] Paulo prius ſcribo; *Tax, id eſt nom. &c.* hic; *ſi quid crediderim tibi, tax periſſe ilico.* Ludit Sycophanta ex inſtituto ſuo, dicitque nomen ſibi quotidianum eſſe, *Tax*: id eſt, tanquam hominem *tagacem*, & qui *non bene utatur manu ſiniſtra*, ſe traduci à populo. inde eſt, quod reſpondet Charmides audito nomine, dixiſſe eum, furto illico periturum, ſi quid ejus fidei concrederet. Nam ut *pax* à *pago*, ita etiam *tax* à *tago* deducebant. Atque ut *tangere* pro furari uſurpabant, ita *tax* & pro *tactim* & pro *furtim.* Hic poſteriore notione extulit; priori, in Perſa act. 2. ſc. 3. *tax tax tergo meo erit.* Jam, quod paulo poſt Charmides iterum cum hoc modo compellat, nihil obſtat, ſi ibi ſcribamus, *heus, Pax, te, &c.* Nam utebantur hac dictione, cum aliquem compellarent, aut ſermonem ejus interpellarent. Terent. Heaut. act. 2. ſc. 3. CL. *pax. Syre m. &c.* Meurſ. *Pax* non videtur huic loco convenire. Hac enim particula utebantur cum finem facere vellent. Ut apud Terentium: *Unus in diem dum argentum eripio, pax nihil amplius. Tax* quod alii hic reponunt, magis convenit ſycophantæ tagaci. Nævius tamen in Agitatoria *tax pax* eodem ſenſu poſuit, quo apud Terentium *pax*, in his verſibus:

— *Age*
Ne te mihi advorſari dicas hunc unum diem
De meo ego illos ſi iam eſſe, tax pax poſtea
Currentes ego illos vendam, niſi tu vicero.

Salmaſ.

100. *Ho-*

Ad caput amnis, quod de cœlo exoritur ſub ſolio Jovis.
CH. *Sub ſolio Jovis?* SY. *ita dico.* CH. *è cœlo?* SY. *atque è medio quidem.*
CH. *Eho! an etiam in cœlum eſcendiſti?* SY. *immo horiola advecti ſumus.* Mſ. Cam. doriala. Par. immod horiola.
Uſque aqua advorſa per amnem. CH. *eho, an etiam vidiſti Jovem?*
SY. *Alii Dii iſſe ad villam ajebant ſervis depromptum cibum.*
Deinde *porro.* CH. *deinde porro nolo quicquam prædices.* Mſ Mande porro.
SY. Ego *hercle, ſi es moleſtus.* CH. *nam pudicum neminem* Schopp neminem a Manere oportet.
Eſſe oportet, qui abs terra ad cœlum pervenerit.
SY. *Dimittam, ut te velle video. ſed monſtra hoſce homines mihi.*
Hos ego quæro, quibus me oportet has deferre epiſtolas.
CH. *Quid ais tu nunc? ſi forte eum ipſum Charmidem conſpexeris:*
Illum, quem tibi iſtas dediſſe commemoras epiſtolas,
Noveriſne hominem? SY. *næ tu me edepol arbitrare beluam,*
Qui quidem non noviſſe poſſim, qui cum ætatem exegerim.
An ille tam eſſet ſtultus, qui mihi mille nummûm crederet
Philippeûm, quod me aurum deferre juſſit ad gnatum ſuum,
Atque ad amicum Calliclem, quoi rem ajebat mandaſſe hîc ſuam?
Mihi concrederet, niſi me ille & ego illum noſſem approbe?
CH. *Enimvero ego nunc Sycophantæ huic ſycophantari volo:*
Si hunc poſſum illo mille nummûm Philippo circumducere,
Quod ſibi me dediſſe dixit: quem ego, qui ſit homo, neſcio:

100. *Horiola.*] Quæ navis modica piſcatorum. V. Rud. act. 4. 2.

102. SY. *Alii dii.*] Ejuratis aliis lectionibus, quæ excogitari cunque poſſint, omnibus, ita reſcribendum, quanta poſſum adſeveratione contendo: *Alii Dii iſſe ad villam.* Ecquid enim lepidius fingi poteſt à nugatore iſto, quam ut de Jove interrogatus, cum non vidiſſe reſponſurus eſſet, ita diceret, abſente ipſo deos alios de ejus abitu ſibi retuliſſe. *Acidal.*

Neque oculis ante hunc diem unquam vidi: eine aurum crederem?
Cui, ſi capitis res ſiet, nummum nunquam credam plumbeum.
Aggrediundu'ſt hic homo mihi aſtu. heus, Pax, te tribus verbis volo.
SY. *Vel trecentis.* CH. *haben' tu id aurum, quod accepiſti à Charmide?*
SY. *Atque etiam Philippeûm, numeratum illius in menſa manu,*
Mille nummûm. CH. *nempe ab ipſo id accepiſti Charmide?*
SY. *Mirum quin ab avo ejus, aut proavo acciperem, qui ſunt mortui.*
CH. *Adoleſcens cedodum iſtuc aurum mihi.* SY. *quod ego aurum dem tibi?*
CH. *Quod à me te accepiſſe faſſus.* SY. *abs te accepiſſe?* CH. *ita loquor.*
SY. *Quis tu homo es?* CH. *qui mille nummûm tibi dedi, ego ſum Charmides.*
SY. *Neque edepol tu is es, neque hodie is unquam eris, auro huic quidem.* Dou. aurum hoc cui dem.
Abi ſis nugator: nugari nugatori poſtulas.
CH. *Charmides ego ſum.* SY. *nequicquam hercle es: nam nihil auri fero.*
Nimis argute obrepſiſti in eapſe occaſiuncula:
Poſtquam ego me aurum ferre dixi, poſt tu factus Charmides.
Prius tu non eras, quam auri feci mentionem. nihil agis.
Proin' tu te itidem, ut Charmidatus es, rurſum recharmida.

123. *In menſa.*] Apud trapezitam, in foro. *Lambin.*

125. *Mirum quin.*] V. N. Moſtell. act. 2. 2.

122. *Auro huic quidem.*] Sic omnes omnino habent edit. & Mſſ. Gam. Ait enim; ut in aliis rebus omnibus ſis Charmides; at non eris etiam iſti auro. *Grut.*

135. *Recharmida.*] Feſtive Plautus alludens ad Græci nominis (χαίρμη, *lætitia*) ſignificationem, Charmidem auri mentione interpoſita delectatum, & Charmidem profeſſum, jubet ſe *recharmidare*, hoc eſt, conceptam lætitiam & aſſumptum nomen deponere. *Durantius.* Simpliciter interpretor; Tu qui Charmidem te feciſti, rurſus te recharmida, Charmidem te eſſe nega. Nihil agis; nihil obtinebis nomine iſto falſo & tibi non competente. *Boxhorn.*

140. *Scri-*

CH. *Quis ego ſum igitur, ſiquidem is non ſum, qui ſum?*
SY. *quid id ad me attinet?*
Dum ille, ne ſis, quem ego eſſe nolo, ſis meâ cauſſâ qui lubet.
Prius non is eras, qui eras: nunc is factus, qui tum non eras.
CH. *Age ſi quid agis.* SY. *quid ego agam?* CH. *aurum redde.*
SY. *dormitas, ſenex.*
CH. *Faſſus Charmidem dediſſe aurum tibi.* SY. *ſcriptum quidem.*
CH. *Properas, an non properas abire actutum ab his regionibus*
Dormitator, priuſquam ego hîc te jubeo mulcari male?
SY. *Quamobrem?* CH. *quia illum quem ementitus es, ego ſum ipſus Charmides,*
Quem tibi epiſtolas dediſſe ajebas. SY. *eho! quaſo an tu is es?*
CH. *Is enimvero ſum.* SY. *ain' tu tandem, is ipſuſne es?*
CH. *ajo.* SY. *ipſus es?*
CH. *Ipſus, inquam, Charmides ſum.* SY. *ergo ipſuſne es?*
CH. *ipſiſſumus.*
Abi hinc ab oculis. SY. *enimvero ſero quoniam advenis,*
Vapulabis meo arbitratu & novorum ædilium.
CH. *At etiam maledicis?* SY. *immo, ſalvos quandoquidem advenis,*
Dî te perdant; etſi floccifacio, an periiſſes prius.

140. *Scriptum quidem.*] Quaſi dicat: Non ipſum aurum mihi dedit, ſed tantum auri ſummam in tabellis notatam. *Lambin.*

147. *Enimvero ſero quoniam.*] Jocus hic eſt, ſed cujus ſententia mihi quidem obſcura eſt, fortaſſis & aliis. nam cauſſa, cur vapularet Charmides, in adventu ſolo nulla eſt. itaque inclino legere, *enimvero ſero quoniam.* Nam ad hiſtrionum pœnas alludi manifeſtum eſt. Ii vero, ſi quid deliquerant in actione, vapulabant. In Ciſtellariæ epilogo:

— Ornamenta ponent. poſtidea loci
Qui deliquit, vapulabit: qui non deliquit, bibet.

In culpis autem fuiſſe, ſi quis ſerius quam oporteret, proſcenium ingrederetur, non dubium eſt. Hinc Sycophanta Charmidi minatur, qui Fabula jam magnam partem acta peregre domum venit, daturum eum pœnas, quod ſero venerit. *J. Gul.*

150. *Etſi floccifacio.*] Gratulaturus ſeni videbatur, cum inciperet, *ſalvos quand. advenis:* at τὸ δ᾽ ἀπροσδόκητον ſubjicit, *dis te perdant.* Quoniam incolumis hic veniſti, pereas, inquit: etſi mea cauſſa perire potueras etiam prius; nec ego floccum interduim, ſi id factum. Hæc germana eſt ſententia, joco lepidiſſ. conſtans. Tantum pro *ſi te* factum *etſi*, trajectis literis. Lambinus plane fruſtra eſt. *Acidal.*

160. Con-

Ego ob hanc operam argentum accepi: te macto inſortunio.
Cæterum qui ſis, qui non ſis, floccum non interduim.
Ibo ad illum, renunciabo qui mihi trîs nummos dedit,
Ut ſciat, ſe perdidiſſe. ego abeo, male vive & vale.
Quod dî te omnes advenientem peregre perdant, Charmides.
CH. *Poſtquam ille hinc abiit, poſt loquendi libere*
Videtur tempus veniſſe, atque occaſio.
Jamdudum meum ille pectus pungit aculeus,
Quid illi negotii fuerit ante ædîs meas.
Nam epiſtola illa mihi concenturiat metum
In corde, & illud mille nummûm quam rem agat.
NUNQUAM edepol TEMERE tinniit tintinnabulum;
Niſi qui illud tractat, aut movet, mutum eſt, tacet.
Sed quis hic eſt, qui huc in plateam curſuram incipit?
Lubet obſervare quid agat: huc conceſſero.

160. *Concenturiat.*] *Concenturiare* eſt cólligere: dictum à Centuriis, quæ ad ſuffragia conveniebant. utitur & Pſeud. act. 1. ſc. 5. Ita Terent. Phorm. act. 1. ſc. 4.

— *Ego in ſubſidiis hic ero Succenturiatus, ſi quid deficies.* Id eſt, ero ſucceſſor in locum deficientis, ad ſupplementum Centuriæ. A re militari. *Lambin.*

162. *Nunquam edepol.*] Quemadmodum tintinnabulum temere & ſine motu alieno, tinnire non ſolet: ita hic Sycophanta non temere, ſed ab alio ſubornatus ad ædes meas cum litteris venit. *Lambin.*

ACTUS QUARTI SCENA TERTIA.

STASIMUS, CHARMIDES.

STaſime, fac te propere celerem, recipe te ad dominum domum;
Ne ſubito metus exoriatur ſcapulis ſtultitia tua.
Adde gradum! appropera! jamdudum factum'ſt, cum abiſti domo.
Cave ſis tibi, ne bubuli in te cottabi crebri crepent,

4. N*E bubuli in te cottabi crebri.*] Græci in conviviis ſolebant è poculo reliquias vini arte quadam in terram elidere, ut ſonum redderent, vel (ut Cicero de eodem 1. Tuſcul.) *reſonaret*: idque κοτταβίζειν, *facere cottabum*, vocabant. Quo reſpiciens Plautus, *cottabos bubulos* facete vocat vel plagarum crepitus, qui eduntur, cum ſervi corio bubulo cæduntur: vel lora ipſa, quibus cæduntur. *Lipſius.*

Si abieris ab heri quaſtione : ne deſtiteris currere !
Ecce hominem te , Staſime , nihili ! ſatin' in thermopolio
Condalium es oblitus , poſtquam thermopotaſti gutturem ?
Recipe te, & recurre petere re recenti. CH. *huic, quiſquis eſt,*
Gurculio'ſt exercitor : is hunc hominem curſuram docet.
ST. *Quid , homo nihili , non pudet te ? tribuſne te poteriis*
Memoria eſſe oblitum ? an vero , quia cum frugi hominibus
Ibi bibiſti , qui ab alieno facile cohiberent manus ?
Theruchus fuit, Cerconicus, Crinnus, Cercobulus, Collabus, Palm. Cottabus, Occultenpidæ.
Oculicrepidæ , Cruricrepidæ , Ferriteri , Maſtigiæ.
Inter eoſne homines condalium te redipiſci poſtulas,
Quorum eorum unus ſurripuit currenti curſori ſolum ?
CH. *Ita me Dî ament, graphicum furem !* ST. *quid ego, quod periit , petam ?*
Niſi etiam laborem ad damnum apponam epithecam inſuper ? Lamb. hypothecam.
QUIN TU QUOD periit , periiſſe ducis ? cape vorſoriam.
Recipe te ad herum. CH. *non fugitivos eſt hic homo, commeminit domi.*

6. *Thermopolio.*] Vide notas Curcul. act. 2. 3. 14.

7. *Condalium.*] *Condulus*, vel *condalus* & *condalium* , annuli genus Feſto eſt, quem ſervos digitis geſſiſſe Cælius auctor eſt. ἀπὸ τῶν κονδύλων , à digitorum articulis, duco. Plautus quoque Fabulam Menandri Δακτύλιον cum verteret, *Condalium* eam nominavit. *Salmaſ. Thermopotaſti gutturem.*] Id eſt , poſtquam calida potione guttur proluiſti. *Turn.*

8. *Huic , quiſquis eſt , Gurculio'ſt exercitor.*] Putem hoc ab athletis ſumptum, quibus gymnaſtæ ſui & magiſtri exercitores. Quia igitur in brevitate illa proſcenii currebat Servulus & recurrebat, ſed lento & mimico curſu ; Senex ludit, & , Hunc hominem , inquit, tardus aliquis Gurgulio ad curſum exercuit : ita currit, nec procurrit. Non alia alluſione aut ſententia , ſupra dictum ; *magiſter exercitor animus hic eſt.* Lipſius.

13. *Theruchus, &c.*] Nomina Servulorum à Plauto conficta: quorum ἔτυμα inveſtigare , eſſet otio ſuo abuti. *Taubmannus.*

16. *Quorum eorum unus , &c.*] Ita verſute docti ſunt & exercitati in furto artifices, ut unus eorum ſurripuerit curſori, dum curreret, ſoleam calceamenti. *Solum* & infimum pedis calcaneum & calcei ſoleam ſignificat. Lucr. lib. 1. *Nullius loca trita ſolo , &c.* Martialis lib. 9. 75.

En mordere luto putre vetuſque ſolum.

Scalig. V. N. Bacchid. act. 2. 3.

17. *Graphicum.*] V. N. Epid. 3. 3. 25.

19. *Cape vorſoriam.*] Fito παλινδρόμος, *Da vela retrorſum* , ut loquitur Flaccus. Turneb. lib. 20. 4. *Verſoria* eſt funis quo velum vertitur. *T.*

31. *Obno-*

ST. *UTINAM VETERES MORES, veteres parſimoniæ*
Potius majori honori hîc eſſent, quam mores mali.
CH. *Dî immortales! baſilica hic quidem facinora inceptat loqui.*
Vetera quærit, vetera amare hunc, morem majorum, ſcias. Durz. more majorum.
ST. *Nam NUNC MORES NIHIL FACIUNT, quod licet, niſi quod lubet.*
AMBITIO jam more ſancta'ſt, libera'ſt à legibus:
Scuta jacere, fugereque hoſtes, more habent licentiam:
PETERE HONOREM pro flagitio, more fit. CH. *morem improbum.*
ST. *STRENUOS præterire, more fit.* CH. *nequam quidem.*
ST. *MORES LEGES perduxerunt jam in poteſtatem ſuam,*
Magis quis ſunt obnoxioſi, quam parentes liberis.
Eæ miſeræ etiam ad parietem ſunt fixæ clavis ferreis,
Ubi malos mores affigi nimio fuerat æquius.
CH. *Lubet adire atque appellare hunc: verum auſculto perlubens.*
Et metuo, ſi compellabo, ne aliam rem occipiat loqui.
ST. *Neque iſtis quicquam lege ſanctum'ſt. LEGES mori ſerviunt.*
Mores autem rapere properant, qua ſacrum, qua publicum.
CH. *Hercle iſtis malam rem magnam moribus dignum'ſt dari!*

31. *Obnoxioſi.*] *Obnoxioſus*, multum eſt obnoxius. ibique perverti jura omnia ſervus queritur: & præter alia, leges à moribus jam in ſuam poteſtatem perductas; cum ipſi contra legibus obnoxii eſſe debeant magis, quam hodie ſint parentes liberis ſuis, qui itidem parentibus eſſe potius debeant. Ita duplex eſt incuſatio, illæc directa in mores; hæc obliqua in liberos: quæ occultior fefellit hactenus: ſed quo occultior, eo acrior eſt, & ex tranſverſo vehementius mordet. Utrumque contra naturam eſt: Leges moribus, parentes liberis obnoxios eſſe. Quem ſenſum invidit uſurpatio vocis ejus, aut potius reliqua loquendi forma duplex. ſemel enim de jure, ut vocant, accipitur; iterum de facto: & prius in mores, alterum in parentes dictum. Vide Stich. act. 3. 2. 41. *Acidal.* Nihil mutandum. Tangit enim morem tum nimis communem & pervulgatum, patrum liberis ſuis præter æquum indulgentium. *Salmaſ.*

32. *Eæ miſeræ, &c.*] Quod leges ligneis vel æreis inciſæ tabulis ad parietem in foro affigantur, ut ab omnibus cognoſci poſſint, id Servulus urbane trahit in aliam partem, quaſi legibus fiat injuria, aut quaſi per leges ſupplicio afficiantur innocentes. Ita jocatur & Capt. 4. 3. *de pernis indemnatis.* Ant. Auguſtin.

37. *Qua ſacrum.*] *Qua, qua.* V. N. Mil. act. 4. 3.

39. *Nonne*

St. *Nonne hoc publice animum advorti? nam id genus hominum omnibus*
Univerſis eſt advorſum, atque omni populo male facit:
Male fidem ſervando: illis quoque abrogant etiam fidem,
Qui nihil meriti: quippe ex eorum ingenio ingenium horum probant.
Hoc quî in mentem venerit mihi, reipſa modo commonitus ſum.
SI QUIS MUTUOM quid dederit, fit pro proprio perditum.
Cum repetas, inimicum amicum beneficio invenis tuo.
Si mage exigere cupias, duarum rerum exoritur optio:
Vel illud, quod credideris, perdas; vel illum amicum amiſeris.
Ch. *Meus eſt hic quidem Staſimus ſervos.* St. *nam ego talentum mutuom*
Quod dederam, talento inimicum mihi emi, amicum vendidi.
Sed ego ſum inſipientior, qui rebus curem publicis
Potius, quam id quod proxumum'ſt, meo tergo tutelam geram.
Eo domum. Ch. *heus tu, adſta ilico: audi, heus tu.* St. *non ſto.* Ch. *at ego te ſtare volo.*
St. *Quid ſi egomet te velle nolo?* Ch. *ha nimium, Staſime, ſæviter!*
St. *Emere meliu'ſt, cui imperes.* Ch. *pol ego emi, atque argentum dedi.*
Sed ſi non dicto audiens eſt, quid ago? St. *damnum malum.* 7 *Gul.* da magnum malum.
Ch. *Bene mones: ita facere certum eſt.* St. *niſi quidem es obnoxius.*
Ch. *Si bonus eſt, obnoxius ſum: ſin ſecus eſt, faciam uti jubes.*

39. *Nonne hoc, &c.*] Nonne hoc publica animadverſione coërceri debet? *L.*

41. *Male fidem ſervando.*] Lamb. hoc ad Magiſtratus refert: minus appoſite. loquitur enim de debitoribus non ſolventibus; & ſtomachatur ſibi fidem in talento reddendo non ſervatam. Et ita, ait, malos debitores fidem non ſervando, facere, ut etiam iis, quí ſervaturi eſſent, tanto difficilius credatur. *Piſtor.*

55. *Dicto audiens eſt.*] Ita legendum uti & mox., *ſi bonus eſt*, &, *ſin ſecus eſt*; non *es*. Neque enim hoc de Staſimo, ſed de quovis indefinite capiendum: quod vel illud convincit: St. *Quid id ad me attinet, &c.* Ad verb. igitur *emi* non *te*, ſed *aliquem* ſubintelligendum. *Acidalius.*

56. *Niſi quidem es obnoxius.*] Cum hac exceptione quidem, niſi ſervo tuo, ob alia ejus recte facta, multum debeas. *Lamb.* Vide notas Stichi. 3. 2. 4.

St. *Quid id ad me attinet, bonis ne ſervis tu utare an malis?*
Ch. *Quia boni malique in ea re pars tibi eſt.* St. *partem alteram*
Tibi permitto, illam alteram ad me, quod boni eſt, apponito.
Ch. *Si eris meritus, fiet. ſed reſpice ad me huc: ego ſum Charmides.*
St. *Hem, quis eſt, qui mentionem facit homo hominis optumi?*
Ch. *Ipſe homo optumus.* St. *mare, terra, cælum, Di voſtram fidem!*
Satin' ego oculis plane video? eſtne ipſus, an non eſt? is eſt.
Certe is eſt, is eſt profecto. ô mi here exoptatiſſume,
Salve. Ch. *ſalve, Staſime.* St. *ſalvum te.* Ch. *ſcio & credo tibi.*
Sed omitto alia; hoc mihi reſponde. Liberi quid agunt mei, *Acid. ſed omitte alia.*
Quos reliqui hîc, filium atque filiam? St. *vivunt, valent.*
Ch. *Nempe uterque?* St. *uterque.* Ch. *Dî me ſalvom & ſervatum volunt.*
Cætera intus otioſe percunctabor quæ volo.
Eamus intro: ſequere. St. *quo tu te agis?* Ch. *quonam, niſi domum?*
St. *Hiccine nos habitare cenſes?* Ch. *ubinam ego alibi cenſeam?*
St. *Jam.* Ch. *quid jam?* St. *non ſunt noſtræ ædes iſtæ.* Ch. *quid ego ex te audio?*
St. *Vendidit tuus natus ædis.* Ch. *perii!* St. *præſentariis*
Argenti minis numeratis. Ch. *quot?* St. *quadraginta.* Ch. *occidi!*
Qui eas emit? Sa. *Callicles, cui tuam rem commendaveras,*
Is habitatum huc commigravit, noſque exturbavit foras.
Ch. *Ubi nunc filius meus habitat?* St. *hic, in hoc poſticulo.*
Ch. *Male diſperii!* St. *credidi ægre tibi id, ubi audiſſes, fore.*
Ch. *Ego miſer meis periculis ſum per maria maxuma*
Vectus capitali periculo, per prædones plurimos
Me ſervavi, ſalvos redii: nunc hîc diſperii miſer,

Propter

Propter eoſdem, quorum cauſſâ fui hac ætate exercitus.
Adimit animam mihi ægritudo. Staſime, tene me. ST. *viſne aquam*
Tibi petam? CH. *res quom animum agebat, tum eſſe offuſam oportuit.*

83. *Hac ætate.*] Nonius legit, *hoc ætate.* unde ſuſpicor ſcriptum, *hoc ætatis*, id eſt, ætate tam præcipiti atque effœta. Ut, *hoc noctis*, pro, nocte iam ſera ſive intempeſta. *Douza.*

85. *Res quom animam agebat.*] Cum res familiaris peribat. Ridicule ἄψυχον facit ἔμψυχον. *Taubman.*

ACTUS QUARTI SCENA QUARTA.

CALLICLES, CHARMIDES, STASIMUS.

Quid hoc hîc clamoris audio ante ædis meas?
CH. *O Callicles! ô Callicles! ô Callicles!*
Qualine amicò mea commendavì bona!
CA. *Probo & fideli, & fido, & cum magna fide;*
Et ſalve, & ſalvom te adveniſſe gaudeo.
CH. *Credo omnia iſtæc, ſi ita'ſt ut prædicas.*
Sed quis iſte eſt tuus ornatus? CA. *ego dicam tibi.*
Theſaurum èffodiebam intus, dotem, filiæ
Tuæ quæ daretur. ſed intus narrabo tibi
Et hoc & alia: ſequere. CH. *Staſime!* ST. *hem!* CH. *ſtrenue*
Curre in Piræeum, atque unum curriculum face.
Videbis jam illîc navem, qua advecti ſumus.
Jubeto Sangarionem, quæ imperavim, *MS.* Videto Sang.
Curare, ut efferantur: & tu ito ſimul.
Solutum'ſt portitori jam portorium.
ST. *Nihil eſt moræ.* CH. *i, i, ambula! actutum redi.*
ST. *Illîc ſum atque hic ſum.* CA. *ſequere tu hac me intro.* CH. *ſequor.*
ST. *Hic meo hero amicus ſolus firmus reſtitit,*
Neque demutavit animum de firma fide.
Quanquam labores multos *** *Lamb.* labores multos ipſe pertuli.
Sed hic unus, ut ego ſuſpicor, ſervat fidem.

Ob rem laborem eum ego cepiſſe cenſeo.

22. OB *rem.*] Non de ſe, aut ſuis laboribus Servus loquitur, ſed de Calliclis: ut apparet ult. verſu. ubi ſententiam veram aperiam emendatione, *Ab re lab.* Non enim hic convenit de re facienda. Alii ſunt labores, quos eum cepiſſe judicat *ab re*, id eſt, fruſtra, & non ex merito ipſius. Immerito enim calumniis exagitatum & oneratum infamia innuit, quam ille fide ſua ſibi pepererat; ut ex ſuperioribus clarum. Et huc etiam verborum defectorum ſenſus reſpexit, *Quanquam lab.* Acidal.

ACTUS QUINTI SCENA PRIMA.

LYSITELES.

HIc homo eſt omnium hominum præcipuus, voluptatibus
gaudiiſque antepotens:
Ita commoda, quæ cupio, eveniunt: quod ago, aſſequitur,
ſubeſt, — Acid. ſubit.
Subſequitur: ita gaudiis gaudium ſuppeditat.
Modo me Staſimus Lesbonici ſervos convenit: is
Mihi dixit, ſuum herum peregre huc adveniſſe Charmidem.
Nunc mihi is propere conveniendus eſt; ut, quæ cum ejus filio
Egi, ei rei fundus pater ſit potior. eo. ſed fores
Hæ ſonitu ſuo mihi moram objiciunt incommode.

1. HIC *homo.*] Seipſum intelligit δεικτικῶς. *Camer.*

7. *Ei rei fundus.*] Id eſt, auctor, Feſtus, Turneb. lib. 12. Ant. Auguſtinus ad Feſtum. Agellius lib. 16. cap. 8. Sigonius lib. 1. cap. 4. De antiq. jure Italiæ, ubì de induſtria hoc egit. Hotoman. lib. 2. Obſervat. cap. 5.

ACTUS QUINTI SCENA SECUNDA.

CHARMIDES, CALLICLES, LYSITELES, LESBONICUS.

NEque fuit, neque erit, neque eſſe quenquam hominum in terra dum arbitror, — Mſ hominum interdum arbitror.
Cui fides fidelitaſque amicum erga æquiparet ſuum:
Nam exædificaviſſet me ex his ædibus, abſque te foret.
CA. *SI QUID amicum erga bene feci, aut conſului fideliter,*
Non videor meruiſſe laudem: culpa caruiſſe arbitror.

3. EX*ædificaviſſet.*] Ejeciſſet me filius ædibus, ſi abſque te foret. Dictum *exædificare ex ædibus*, ut *expectorare ex animo*: οἴκῳ χωρεῖν εἶναι. *Lambinus.*

6. Pro-

Nam BENEFICIUM, homini proprium quod datur, proprium ſumpſerit:
Quod datum utendum eſt, id repetundi copia'ſt, quando velis.
CH. *Eſt ita, ut tu dicis. ſed ego hoc nequeo mirari ſatis,*
Eum ſororem deſpondiſſe ſuam in tam fortem familiam,
Lyſiteli quidem Philtonis filio. LY. *enim me nominat.*
CH. *Familiam optumam occupavit.* LY. *quid ego ceſſo hos colloqui?*
Sed maneam etiam opinor: namque hoc commodum orditur loqui.

6. *Proprium.*] Id eſt, perpetuum: nec timet ut ab ſe repetatur. Donatus, *data* repeti potuiſſe ait:& diſtinguit à *deditis.* Inſtit. *Dona*, niſi & fierent propria, ſic ſane revocabilia fuerint, non perpetua. Ita Lucr. l. 4. *amorem proprium* pro ſtabili & perpetuo dixit. Et Virgil. 1. Æneid. de uxore perpetua,

— *Propriamque dicabo.*

Idemque de ſtabilibus muneribus,

— *Propria hac ſi dona fuiſſent.*

Hotom. *Proſumpſerit.*] Ita legitur in Mſſ. Pall. Veteres Edd. habent; *proprium erit.* Inepte. Contrarium enim velle Comicum, ex ſequenti verſiculo apparet. Neque rectius eſt, quod inde fecit Camerarius: *proprium ſumpſerit. Proſumere* autem, quod pro *porro ſumere* hic poſitum alii arbitrantur, Latinum non eſt. Ego ductum ſcriptæ lectionis, *proſumſerit*, proxime ſequutus, legendum opinor; *proſum perit.* Diſtinguit inter duum generum beneficia. Quædam, inquit, propria facta accipientis, plane pereunt danti; quædam utenda data repetendi copia & poteſtas danti eſt, quando velit: ſcita plane & egregia ſententia. *Boxhorn.* Probo omnino conjecturam Boxhornii legentis;

Nam beneficium homini proprium quod datur, prorſum perit;
Quod datum eſt utendum, id repetendi copia'ſt quando velis.

Quod cui proprium datur, perire & ei alienari qui dedit certum eſt. Atque ita proprium à mutuo diſtinguitur. Hoc enim quod utendum datum eſt, ut fit in mutuo, non perit datori, ſed ejus repetendi copia eſt quando is velit. *Salmaſ. Proprium quod datur proſumpſerit.*] Ego vero omnino improbo hanc conjecturam. Nam quis ſanus dixit, beneficio quod datur, prorſum perire? Ne quidem ſemper, etſi in ingratum ceciderit, ut Cicero in libris de Officiis & Seneca recte diſputant. *Malo ſi quid benefacias, id beneficium interit*, inquit noſter Pœnul. 3. 3. non ergo, ſi bono. Poteſt autem quiſquam explicare illa duo genera beneficiorum, quorum alterum fit accipientis, alterum utendum datur? Immo poſterior verſus de nullo ſignificat beneficio. *Proſumere* autem, qui negat Latinum eſſe, neget etiam *Proſubigit* eſſe Latinum, quia id unus habet Virgilius, aut *prædelaſſat*, quia unus Ovidius. Immo eſt idem quod inſumere, ſumere, impendere, erogare. *Beneficium quod homini proprium datur*, ut in eo non ſit poteſtas poſtea ei qui dedit, *proſumpſerit*, alienarit, tranſcripſerit forſan is qui dedit, ut repetere nequeat: *at quod* non eſt datum beneficio, ſed tantummodo *datum utendum eſt*, ut tu mihi rem tuam crediſti, *id repetundi copia eſt, quando velis*: ut nunc tibi. Ad Liviam: *Vita data eſt utenda: data eſt ſine fœnore nobis Mutua.* Gronovius.

9. *Fortem.*] Id eſt, *divitem, copioſam.* Nonius. V. N. Mil. act. 4. 3. 13.

11. *Occupavit.*] *Invenit, poſſedit.* Nonius.

Ob rem laborem eum ego cepiſſe cenſeo.

22. OB *rem.*] Non de ſe, aut ſuis laboribus Servus loquitur, ſed de Calliclis: ut apparet ult. verſu. ubi ſententiam veram aperiam emendatione, *Ab re lab.* Non enim hic convenit de re facienda. Alii ſunt labores, quos eum cepiſſe judicat *ab re*, id eſt, fruſtra, & non ex merito ipſius. Immerito enim calumniis exagitatum & oneratum infamia innuit, quam ille fide ſua ſibi pepererat; ut ex ſuperioribus clarum. Et huc etiam verborum defectorum ſenſus reſpexit, *Quanquam lab.* Acidal.

ACTUS QUINTI SCENA PRIMA.

LYSITELES.

HIc homo eſt omnium hominum præcipuus, voluptatibus
gaudiiſque antepotens:
Ita commoda, quæ cupio, eveniunt: quod ago, aſſequitur,
ſubeſt, Acid. ſubit.
Subſequitur: ita gaudiis gaudium ſuppeditat.
Modo me Staſimus Lesbonici ſervos convenit: is
Mihi dixit, ſuum herum peregre huc adveniſſe Charmidem.
Nunc mihi is propere conveniendus eſt; ut, quæ cum ejus filio
Egi, ei rei fundus pater ſit potior. eo. ſed fores
Hæ ſonitu ſuo mihi moram objiciunt incommode.

1. HIC *homo.*] Seipſum intelligit δεικτικῶς. *Camer.*

7. *Ei rei fundus.*] Id eſt, auctor, Feſtus, Turneb. lib. 12. Ant. Auguſtinus ad Feſtum. Agellius lib. 16. cap. 8. Sigonius lib. 1. cap. 4. De antiq. jure Italiæ, ubi de induſtria hoc egit. Hotoman. lib. 2. Obſervat. cap. 5.

ACTUS QUINTI SCENA SECUNDA.

CHARMIDES, CALLICLES, LYSITELES, LESBONICUS.

NEque fuit, neque erit, neque eſſe quenquam hominum in terra dum arbitror, Mſſ hominum interdum arbitror.
Cui fides fidelitaſque amicum erga æquiparet ſuum:
Nam exædificaviſſet me ex his ædibus, abſque te foret.
CA. *SI QUID amicum erga bene feci, aut conſului fideliter,*
Non videor meruiſſe laudem: culpa caruiſſe arbitror.

3. EXædificaviſſet.] Ejeciſſet me filius ædibus, ſi abſque te foret. Dictum *exædificare ex ædibus*, ut *expectorare ex animo*: [illegible]. *Lambinus.*

6. *Pro-*

Nam BENEFICIUM, *homini proprium quod datur, proprium ſumpſerit:*
Quod datum utendum eſt, id repetundi copia'ſt, quando velis.
CH. *Eſt ita, ut tu dicis. ſed ego hoc nequeo mirari ſatis,*
Eum ſororem deſpondiſſe ſuam in tam fortem familiam,
Lyſiteli quidem Philtonis filio. LY. *enim me nominat.*
CH. *Familiam optumam occupavit.* LY. *quid ego ceſſo hos colloqui?*
Sed maneam etiam opinor: namque hoc commodum orditur loqui.

6. *Proprium.*] Id eſt, perpetuum: nec timet ut ab ſe repetatur. Donatus, *data* repeti potuiſſe ait:& diſtinguit à *deditis*. Inſtit. *Dona*, niſi & fierent propria, ſic ſane revocabilia fuerint, non perpetua. Ita Lucr. l. 4. *amorem proprium* pro ſtabili & perpetuo dixit. Et Virgil. 1. Æneid. de uxore perpetua,

— *Propriamque dicabo.*

Idemque de ſtabilibus muneribus,

— *Propria hac ſi dona fuiſſent.*

Hotom. *Proſumpſerit.*] Ita legitur in Mſſ. Pall. Veteres Edd. habent; *proprium erit*. Inepte. Contrarium enim velle Comicum, ex ſequenti verſiculo apparet. Neque rectius eſt, quod inde fecit Camerarius: *proprium ſumpſerit*. *Proſumere* autem, quod pro *porro ſumere* hic poſitum alii arbitrantur, Latinum non eſt. Ego ductum ſcripturæ lectionis, *proſumpſerit*, proxime ſequutus, legendum opinor; *prorſum perit*. Diſtinguit inter duum generum beneficia. Quædam, inquit, propria facta accipientis, plane pereunt danti; quædam utenda data repetendi copia & poteſtas danti eſt, quando velit: ſcita plane & egregia ſententia. *Boxhorn.* Probo omnino conjecturam Boxhornii legentis;

Nam beneficium homini proprium quod datur, prorſum perit;
Quod datum eſt utendum, id repetendi copia'ſt quando velis.

Quod cui proprium datur, perire & ei alienari qui dedit certum eſt. Atque ita proprium à mutuo diſtinguitur. Hoc enim quod utendum datum eſt, ut fit in mutuo, non perit datori, ſed ejus repetendi copia eſt quando is velit. *Salmaſ.* *Proprium quod datur proſumpſerit.*] Ego vero omnino improbo hanc conjecturam. Nam quis ſanus dixit, beneficio quod datur, prorſum perire? Ne quidem ſemper, etſi in ingratum ceciderit, ut Cicero in libris de Officiis & Seneca recte diſputant. *Malo ſi quid benefacias, id beneficium interit*, inquit noſter Pœnul. 3. 3. non ergo, ſi bono. Poteſt autem quiſquam explicare illa duo genera beneficiorum, quorum alterum fit accipientis, alterum utendum datur? Immo poſterior verſus de nullo ſignificat beneficio. *Proſumere* autem, qui negat Latinum eſſe, neget etiam *Proſubigit* eſſe Latinum, quia id unus habet Virgilius, aut *prædelaſſat*, quia unus Ovidius. Immo eſt idem quod inſumere, ſumere, impendere, erogare. *Beneficium quod homini proprium datur*, ut in eo non ſit poteſtas poſtea ei qui dedit, *proſumpſerit*, alienarit, tranſcripſerit forſan is qui dedit, ut repetere nequeat: *at quod* non eſt datum beneficio, ſed tantummodo *datum utendum eſt*, ut tu mihi rem tuam credidiſti, *id repetundi copia eſt, quando velis*: ut nunc tibi. Ad Liviam: *Vita data eſt utenda: data eſt ſine fœnore nobis Mutua.* Gronovius.

9. *Fortem.*] Id eſt, *divitem, copioſum*. Nonius. V. N. Mil. act. 4. 3. 13.

11. *Occupavit.*] *Invenit, poſſedit*. Nonius.

CH. *Vah!* CA. *quid eſt?* CH. *oblitus intus dudum tibi ſum dicere:*
Modo mihi advenienti nugator quidam acceſſit obviam,
Nimis pergraphicus ſycophanta: is mille nummûm ſe aureûm
Meo datu tibi ferre, & gnato Lesbonico ajebat meo:
Quem ego nec qui eſſet noram, neque eum ante uſquam conſpexi prius.
Sed quid rides? CA. *meo allegatu venit, quaſi qui aurum mihi*
Ferret abs te, quod darem tuæ gnatæ dotem: ut filius
Tuus, quando illi à me darem, eſſe allatum id abs te crederet.
Neu quî rem ipſam poſſet intelligere, & theſaurum tuum
Me eſſe penes, atque eum à me lege populi patrium poſceret.
CH. *Scite edepol.* CA. *Megaronides communis hoc meus & tuus*
Benevolens commentu'ſt. CH. *quin collaudo conſilium, & probo.*
LY. *Quid ego ineptus, dum ſermonem vereor interrumpere,*
Solus ſto; nec, quod conatus ſum agere, ago? homines colloquar.
CH. *Quis hic eſt, qui huc ad nos incedit?* LY. *Charmidem ſocerum ſuum*
Lyſiteles ſalutat. CH. *Dî dent tibi, Lyſiteles, quæ velis.*
CA. *Non ego ſum ſalutis dignus?* LY. *immo ſalve, Callicles.* MSS. ſalute dignus.
Hunc priorem æquom'ſt me habere. TUNICA PROPIOR PALLIO EST.
CH. *Deos volo conſilia veſtra recte vortere.*
Filiam meam tibi deſponſatam eſſe audio. LY. *niſi tu nevis.*
CH. *Immo haud nolo.* LY. *ſponden' ergo tuam gnatam uxorem mihi?*

21. *Neu qui.*] Id eſt, aliquo modo. & recte ita: quod vox *patrium* convincit: non, *quis*, quod tamen in Mſſ. & Edd. nemo enim alienus theſaurum repetere poterat. *Acid.*

26. *Salutis dignus?*] Ita Nonius; aitque metaplaſmum caſuum eſſe: at rectius J. Gul Helleniſmum: ἄξιος χαρᾶς, τιμῆς, ὑγιείας. ita Virgilius: — *Indignus avorum.* Ovid. 3. de Arte: *Curia conſilii quæ nunc digniſſima tanti.* Suet. Othone; *& prædicaret, ſolum ſucceſſionis imperii dignum.* Taubmann.

30. *Tunica pallio propior.*] Proverbium, quo ſignificatur, ex amicis nos aliis atque aliis magis eſſe devinctos, neque parem omnium habendam rationem. Pallium extrema veſtis apud Græcos, ut toga apud Rom. & tunicam tegebat: ideoque corpori propior tunica quam pallium. *Pim.*

33. *Sponden'.*] V. N. Aulul. act. 2. 2.

34. *Mille*

CH. *Spondeo, & mille auri Philippûm dotis.* LY. *dotem nihil moror.*
CH. *Si illa tibi placet, placenda dos quoque eſt, quam dat tibi.*
Poſtremo, quod vis, non duces; niſi illud quod non vis, feres.
CA. *Jus hic orat.* LY. *impetrabit te advocato atque arbitro.*
Iſtâc lege filiam tuam ſponden' mihi uxorem dari?
CH. *Spondeo.* CA. *& ego ſpondeo idem hoc.* LY. *oh! ſalvete affines mei.*
CH. *Atque edepol ſunt res, quas propter tibi tamen ſuccenſui.*
CA. *Quid ego feci?* CH. *meum corrumpi quia perpeſſus filium.*
CA. *Si id mea voluntate factum eſt, eſt quod mihi ſuccenſeas.*
Sed ſine me hoc abs te impetrare, quod volo. CH. *quid id eſt?* CA. *ſcies.*
Si quid ſtulte fecit, ut ea miſſa faciat omnia.
Quid quaſſas caput? CH. *cruciatur cor mihi, & metuo.* CA. *quidnam id eſt?*
CH. *Quom ille ita'ſt ut eſſe nolo, id crucior; metuo ſi tibi*
Denegem quod me oras, ne te leviorem erga me putes.
Non gravabor: faciam ita ut vis. CA. *probus es. eo, ut illum evocem.*
CH. *Miſerum'ſt male promerita, ut merita ſi mihi ulciſci non licet.*
CA. *Aperite hoc, aperite propere, & Lesbonicum, ſi domi'ſt, foras*
Evocate: ita ſubitu'ſt, propere quod eum conventum volo.

Alii, Evocate ita ſubito: eſt propter quod, &c.

LE. *Quis homo tam tumultuoſo ſonitu me excivit ſubito foras?*
CA. *Benevolens tuus atque amicu'ſt.* LE. *ſatin' ſalve? dic mihi.*

34. *Mille auri Philippûm dotis.*] V. N. Perſa 3. 1.

35. *Placenda.*] Mira locutio; *Placendus* à *placeo*. quaſi etiam dici poſſet; *ſtandus, ſedendus, ſurgendus*: à *ſto, ſedeo, ſurgo, &c.* de quo Priſc. lib. 8.

53. *Satine ſalve.*] Ita Ter. Eunuch. act. 5. 6. *Quid eſt? quid trepidas? ſatiſne ſalve?* ubi Donatus *Salve* interpretatur *integre, recte, commode.* citatque hunc Plaut. locum; & alium Salluſtii. utitur eo crebro Livius. Ita Apul. l. 1. Apol. *Puer ubi ſit, & quam ſalve agat, interrogat.* Dicebant etiam, *Rectene omnia?* Peregre enim redeuntibus, vel aliunde advenientibus, familiaris erat hæc interrogatio. Ita verbum diſcedentis erat, *Numquid vis?* Terent. Eun. act. 2. 3.

Dum hæc dicit, abiit hora. Rogo, NUMQUID VELIT.

CA. *Recte tuum patrem rediiſſe ſalvom peregre, gaudeo.*
LE. *Quis id ait?* CA. *ego.* LE. *tun' vidiſti?* CA. *& tute idem videas liceat.*
LE. *O pater, pater mi ſalve!* CH. *ſalve multum, gnate mi.*
LE. *Si quid tibi, pater, laboris?* CH. *nihil evenit, ne time:*
Bene re geſta ſalvos redeo: ſi tu modo frugi eſſe vis,
Hæc tibi pacta'ſt Calliclí *filia.* LE. *ego ducam, pater:*
Etiam & ſi quam aliam jubebis. CH. *quanquam tibi ſuccenſui.*
CA. *Miſeria* una *uni quidem homini'ſt affatim.* CH. *immo huic parum'ſt.*
Nam ſi pro peccatis centum ducat uxores, parum'ſt.
LE. *At jam poſthac temperabo.* CA. *dicis; ſi facias modo.*
LE. *Numquid cauſſa eſt, quin uxorem cras domum ducam?* CH. *optumum'ſt, licet.*
Tu in perendinum paratus ſis ut ducas. Plaudite.

Recte, inquit, abeo. Ubi Donatus: hoc eſt, *ſignifico me abire, &c.* Taubmann.

61. *Miſeria una uni quidem homini, &c.*] Vult Callicles ſatis dare ſupplicii Lesbonicum ducenda uxore. Et nota, in pœnam quaſi luxurioſis juvenibus datas olim uxores; fierique præcipit prudens. Educationis magiſter Plutarchus. *Lambin.*

FINIS TRINUMMI.

M. ACCI PLAUTI
TRUCULENTUS.

DRAMATIS PERSONÆ.

DINARCHUS, *adoleſcens.*
PHRONESIUM, *meretrix.*
GETA, *ſervos.*
CALLICLES, *ſenex.*
ASTAPHIUM, *ancilla.*
STRATILAX, *ſervos.*
STRATOPHANES, *miles.*
STRABAX, *adoleſcens, ruſticus.*
ANCILLA *altera.*

ARGUMENTUM, ut quibuſdam videtur, PRISCIANI.

T *Res unam pereunt adoleſcentes mulierem,*
R *ure unus, alter urbe, peregre tertius.*
U *tique iſta ingenti militem tangat bolo,*
C *lam ſuppoſuit ſibi clandeſtino editum.*
V *i magna ſervos eſt ac trucibus moribus,*
L *upæ ne rapiant domini parſimoniam.*
E *t is tamen molitur. Miles advenit,*
N *atique cauſſa dat propenſa munera.*
T *andem compreſſæ pater cognoſcit omnia.*
U *tque illam ducat, qui vitiarat, convenit:*
S *uumque is repetit à meretrice ſubditum.*

1. *Tres.*] Strabax, Dinarchus, Stratophanes.
3. *Bolo.*] V. N. Prolog. Pœn. item Rud. act. 2. 3.
6. *Parſimoniam.*] *Parſimonia* poſita, pro bonis ipſis comparſis.
8. *Propenſa.*] Id eſt, multa & ponderoſa.

ALIUD ARGUMENTUM CAMERARII.

HÆc Comœdia eſt altera, quam Ciceroni inprimis placuiſſe, de Catone intelligi poteſt, ut retulimus in Pſeudolo. Et quamvis mendoſiſſima & lacera ad nos pervenerit: tamen quaſi de ungue leonem, aut de culmo fruges æſtimant, ita de his reliquiis præſtantia hujus Fabulæ plane judicatur. *Argumentum* tale eſt. Meretrix quædam callida & aſtuta, & famulitio atque rebus omnibus ad fallacias & fraudes inſtructa, pellicit in amorem ſui tres adoleſcentes: unum urbanum, quem celeriter conficit: alterum ruſticum, qui profuſus eſt in dando: tertium militem, cujus ſtoliditate abuti, & quem compilare cupiens, ſimulat ſe ex ipſo eſſe gravidam: & hoc perſuadet credulo. Ut enim hoc genus faſtuoſum, ita & ſtolidum eſt. Erat ruſtico ſervus immitis & cui doleret corrumpi filium herilem: ſed & ille tamen mutatur, & deſinit eſſe ſævus ſeu *truculentus*, nam hinc nomen Fabulæ inditum eſt. Ut autem minus ſimplex argumentum eſſet, inſeritur & Virginis ſtuprum, compreſſæ per vim ab urbano, quæ cum filiolum peperiſſet, hunc meretrix ſibi ſuppoſuit allatum à tonſtrice. Ac re palam facta, virgo urbano nubit, & ille à meretrice puerum repetit, ac amores hos relinquit. Ita retinet meretrix par amatorum, ruſticum ac militem: & ludificando ac deſpoliando milite delicias facit. *Fabula* habet formam eorum poëmatum, quæ μίμους appellant. Eſt autem ita depravata & corrupta à librariis, ut aliquoties fuerit mihi in animo me editurum non eſſe illam. Scite vero, &, ut Plautus loquitur, nimis *graphice* expreſſa eſt levitas, & malitia & fraudulentia meretricia; & quantopere deſipiant in amore voluptatum illecebris ſimplices; & quod iſto genere hominum, quod ſe primum eſſe vult, & virtutis ac dignitatis poſſeſſionem propriam eſſe ducit, nihil reipſa plerunque ſit vanius, neque futilius.

PRO-

PROLOGUS.

PErparvam partem poſtulat Plautus loci
De voſtris magnis atque amœnis mœnibus,
Athenas quo ſine architectis conferat.
Quid nunc? daturin' eſtis, an non? annuunt.
Meditor equidem vobis me ablaturum ſine
Mora. quid ſi de voſtro quippiam orem? abnuunt.
En mehercle in vobis reſident mores priſtini,
Ad denegandum ut celeri lingua utamini.
Sed hoc agamus, qua huc ventum eſt gratia:
Athenæ iſtæ ſunto, ita ut hoc eſt proſcenium. Mſſ Athenis tracto.
Tantiſper dum tranſigimus hanc Comœdiam.
Hic habitat mulier, nomine quæ eſt Phroneſium.
Hæc hujus ſecli mores in ſe poſſidet,
Nunquam ab amatore ſuo poſtulat id quod datum eſt:

3. A*Thenas quo ſine architectis, &c.*] Vera hujus loci ſcriptura ut adſtruatur, obſervandum eſt, Plautum non contuliſſe totas Athenas in perparvam illam loci partem, quam poſtulabat; neque enim poterat tam parvo ambitu repræſentari urbs, quæ Roma ipſa non erat minor. Sed Athenarum regionem illam deformabat hæc Plauti ſcena, in qua res iſtæ, quæ hoc dramate repræſentantur, geſtæ dicebantur. Hinc fit, ut Plautus, qui Athenas ſe eo loci, quem poſtulaverat, conferre dicit, ne quis imprudens totas illum & ſolidas conferre putet, addit per ἐπανόρθωσιν, regionem illam populi Athenienſium, in qua res geſta. Sed fraudi fuit huic regioni, quod Græcum illius nomen Latinis literis eſt ſcriptum. Quod ita reſcribendum eſſe conjectura noſtra eſt: *Athenas quo ſine ἄκρως Πλωθεῖς conferas.* Πλωθεῖς ſunt Athenenſium δῆμος Ægeïdis tribus. Grammatici: Πλωθειά, δῆμος τῆς Αἰγηΐδος, ὅθεν ὁ δημότης Πλωθεύς, Hos in ſcenam ſuam ſe contuliſſe dicit Plautus, eoſque ἄκρως, id eſt, ſcenam ſuam repræſentare Plotheenſium regionem, eamque non totam, ſed extremam illius partem, in qua habitare fingitur Phroneſium meretrix. Conjecturam noſtram firmat verſus 10. quem ita ex Mſſ. legendum conjecimus:

Athenas arcto, ita ut hoc eſt proſcenium.

Quibus verbis ſignificat, ſe non totas & ſolidas Athenas contuliſſe; ſed arctaſſe, & partem aliquam, hoc eſt, regionem deformaſſe ſua ſcena, qua ſibi ad hanc docendam Comœdiam opus erat. *Petit.* Vitioſa prorſum eſt ſcriptura quæ in libris vetuſtis reperitur *accuſpetis* vel *arcuſpletis*, nihilque ex ea boni fieri poteſt, cum ſit veriſſima vulgata lectio. Sic enim citatur à Priſciano in libris de metris comicis, & ab aliis. Hujus ſenſus etiam planus & apertus. Athenas ſe Romam conferre ait ſine architectis, & poſtulat ad hoc ſibi dari partem parvam de Romanis ædificiis. Nam *mœnia* hic ſunt ædificia, non muri Quia Attica eſt fabula, & Attici Theatri, quæ per Plautum Romana facta eſt, Athenas ſic dicit ſe Romam tranſtuliſſe ſine architectis. Ita etiam legit Apulejus 4. Floridorum. *Salmaſius.*

19. *Cum*

Sed reliquum dat operam ne ſit reliquum,
Poſcendo atque auferendo, ut mos eſt mulierum.
Nam omnes id faciunt, cum ſe amari intellegunt.
Ea ſe peperiſſe puerum ſimulat Militi,
Quo citius rem ab eo auferat cum pulviſculo.
Quid multa? ætas huic ſi ſuperet mulieri,
Is cum anima ad eam habentiam everrerit. *Scalig.* habentiam omnem everrerit.

19. *Cum pulviſculo.*] V. N. Bacchid. act. 4. 4. 29. Nihil quicquam reliqui facere.

21. *Is cum anima.*] Leg.

Is cum anima ad eam habentiam ἔξω *everrerit.*

Omnibus Fabulis Græcas voces ponere amat Plautus: nulla magis, quam hac ipſa. Sed & illud ἔξω *everrerit*, bis terve hac Comœdia. quare, ut ſolet, in Argumento quoque ponitur. *Habentiam* pro poſſeſſionibus Claudius dixit quoque apud Nonium: *Animus eorum habentia inflatur.* Palmer. Mſſ. *his cum anima ad eum habentiæ* deinde pr. *erceteritur.* ſec. *erteteritur.* Gruterus. *Is cum anima ad eum.*] Lege: *Iſtam animam adeo jam agrestem quidem exerterit.* Scriverius.

ACTUS PRIMI SCENA PRIMA.

DINARCHUS.

NON OMNIS ÆTAS ad perdiſcendum ſat eſt
Amanti, dum id perdiſcat, quot pereat modis.
Neque eam rationem eapſe unquam edocet Venus,
Quam penes amantum ſumma ſummarum redit. *Tiſ.* Quam penes amantem.
Quot amans exemplis ludificetur, quot modis
Pereat, quotque exoretur exorabulis!
Quot illic blanditiæ, quot illic iracundiæ
Sunt! quot ſui pericla amanda! Di voſtram fidem, hui!
Quid perjerandum eſt etiam, præter munera! *Dom.* pejerandum.
Primum dum miros annua: is primus bolu'ſt.

4. SUmma ſummarum.] Id eſt, penes quam ſumma rerum amantum poteſtas eſt. *Summa ſummarum* eſt, cum in rationibus multa nomina & capita in unam ſummam rediguntur, ac ſi multis ſummis factis, omnia tandem in unum conſummantur: nam ut capita in ſummam, ſic ſummæ in ſummam ſummarum rediguntur. *Turneb.*

8. *Quot ſui pericla amanda.*] A Meurſio adoptavit Gruterus. Vett. edd. *quot ſunt perclamanda.* Mſſ. *quot ſui perclamanda.* Conjiciebam olim: *quot ſemi perdomanda*, id eſt, tædia devoranda. *Gronovius.*

10. *Primum dum*, &c.] Jam diu obſervarunt alii, Plautum amaſſe Græcas voces ponere hac Comœdia, ut illa ipſa teſtis eſt. Id factum à Comico hoc loco, quæ ita ſanatæ ſunt à nobis:

Primum dum meros: annuit, is primus bolu'ſt,

Abeam:

Ob eam tris noctes utor. interea loci
Aut ara, aut vinum, aut oleum, aut triticum
Tentat, benignuſne an bona frugi ſies.
Quaſi in piſcinam rete qui jaculum parat,
Quando abiit rete peſſum, tum adducit ſinum:
Sin jecit rete, piſces ne effugiant, cavet:
Dum huc dum illuc reti eos impedit
Piſces, uſque adeo donicum eduxit foras.
Itidem eſt amator. ſed id, quod oratur, dedit,
Atque eſt benignus potius quam frugi bona,

Mſſ. tum adducit infra. *Alter* add. *ſinſa.*

Scal. Tum hic tum illic irretitos impedit.

Abeam: tris noctes duco: interea loci, &c. Illud *duni meros* eſt, ὁμοῦ μ'' ἔρως: hoc vero *abeam*, eſt idem quod *habeam*; nec inſolens eſt excidiſſe aſpirationis notam. Senſus autem eſt: Ubi primum penetrat ſeſe intra pectus meum amor, annuit ſcortum, (is primus bolus eſt, quo cupidum amantem ineſcat; nam ſtatim ac amator ſe illam amare ſignificat, ea illi ſui copiam facit, quaſi amore victa, quo majorem ſibi ab imprudente conciliet.) ſeſe habeam: (vox iſta uſurpata noſtro non ſemel hoc ſenſu; ita apud Terent. Andr. *quis heri habuit Chryſidem?*) Ego vero imprudens & incautus amator treis, id eſt, aliquot noctes duco: interea meretrix, quæ me amoris ſui reti impeditum videt, aliquid ſibi dari orat & tentat. *Petitus.* Scribendum puto, *Primum domi res annua, is primus boluſt.* Rem domi annuam appellat annuum domus reditum, quem pro tribus noctibus dari queritur. Scenæ hujus vſ. 8. non minus corrupta prodigioſe ſunt iſta; *quotque pericla viandi.* Pro quibus in libris legitur, *quot ſui perclamanda.* Legendum: *Quot hui perciamanda! Dî veſtram fidem, hui.* Id eſt, quot voces doloris ac gemitus indices proferendæ ſunt. *Salmaſ. Primum dum miros annua.*] Sic alter codicum Camerarii: alter, *Primum dum miror annuus.* Hinc duæ mihi naſcebantur conjecturæ. Altera: *Primum dum penus annuus*; ut in Pſeudolo: *Niſi penus annuus hodie convenit.* Altera: *Primum dum merces annua: is primus bolu'ſt.* Solebant enim conducere annuas meretricum operas. Aſinar. 1. 3. *quid me æquum cenſes pro illa tibi dare, annum hunc perpetuum ne cum quiquam alio fiet.* Et 3. 3. *Opta annum hunc perpetuum mihi hujus operas.* & 4. 1. *Philenium ut ſecum eſſet noctes & dies Hunc annum totum.* Bacchid. 5. 1. *eam ſibi hunc annum conductam.* Fragmentum Plauti apud Nonium: *Ne à quoquam alio acciperes mercedem annuam, Niſi ab ſeſe, nec cum quiquam limares caput.* Et hoc magis placet. Niſi malis: *Primum ædium merces annua.* Lucianus Dial. Dorionis & Myrt. καὶ τὸ ἐνοίκιον καταβέβληκα ὑπὲρ ἡμῶν. *Gronovius.*

14. *Rete qui jaculum parat.*] Vide notas Aſinar. 1. 1. 87.

15. *Peſſum.*] V. N. Aul. 4. 1. & Moſtell. in fine. *Sinum.*] Laxitatem retis contrahit. *L.*

16. *Sin jecit rete.*] Sic Mſſ. quod tamen incommodum eſt, quia jam præceſſit: *abiit rete peſſum.* Et fruſtra explicant, ſi rete piſces cepit: neque enim illorum verborum hæc poteſt eſſe ſententia. Alii, *Sin icit rete.* Malim: *tum adducit ſinum, Qui jecit recte; piſces ne effugiant, cavet.* Gronovius.

20. *Benignus.*] Id eſt, prodigus. Horat. 1. Sat. 2. *Quippe benignus erat.* Vide Comment. Lamb. ad Horat. 1. Od. 17. & infra 1. 3.

21. *He-*

Adduntur noctes: interim ille HAMUM VORAT.
SI SEMEL AMORIS POCULUM accepit mere,
Eaque intra pectus ſe penetravit potio,
Extemplo & ipſus periit, & res, & fides.
Si iratum eſt ſcortum forte amatori ſuo,
Bis periit amator, ab re atque animo ſimul.
Sin alter alteri potior eſt, idem perit:
Si raras noctes ducit, ab animo perit:
Si increbravit, ipſus gaudet, res perit.
ITA diſciplina *in ædibus eſt lenoniis,*
Priuſquam unum dederis, centum quæ poſcat, parat.
Aut aurum periit, aut *conſciſſa pallula eſt,*
Aut empta ancilla, aut aliquod vaſum argenteum,
Aut vaſum aënum aliquod, aut lectus dapſilis,
Aut armariola Græca, aut aliquid ſemper eſt
Quod pereat, debeatque amans ſcorto ſuo.
Atque hæc celamus nos damna, una induſtria
Cum rem fidemque noſque noſmet perdimus,
Ne quid parentes, neu cognati ſentiant.
Quos cum celamus, ſi faximus conſcios,
Qui noſtræ ætati tempeſtivo temperint,
Unde anteparta demus poſtpartoribus,

21. *Hamum vorat.*] Vide notas Curc. act. 3. vſ. 61.

22. *Mere.*] V. N. Moſtell. 4. 2.

26. *Ab re atque animo.*] Quia bona ſua perdit, dum eam placare ſtudet, & anima cruciatur, quam diu puella irata eſt. *Lambin.*

27. *Sin alter alteri potior.*] Editio Taubmanni habet, *Sin alter alteri potitus eſt.* Sed omnino ſcribendum, *Sin alter alteri potius eſt, itidem perit.* Quod referendum ad id, quod præcedit, *Si iratum eſt ſcortum forte amatori ſuo, Bis perit amator.* Deinde ſubjungit, *Sin alter alteri potius eſt.* Sin alter alteri, hoc eſt, ſi ambo irati potius ſunt, & mutua offenſione alter in alterum commoti. Sed omnino vera eſt lectio Codicis mei Mſſ. *Sin alter alteri potior eſt.* Id eſt, ſi alter alterum amat. *Salmaſ.*

32. *Aut aurum.*] Hæ ſunt προφάσεις & cauſſæ, quas profert puella, quare nunquam deſinat poſcere. *Lamb.*

37. *Damna, una induſtria.*] Eſt à Camerario: quum vulgo deeſſet τὸ *una:* inveniſſet autem in Mſ. altero *clammina induſtria:* in altero, *dammina induſtria.* Quaſi ſit: quum eâdem, qua celamus illos induſtria, rem fidemque, & noſmet perditum imus. Cogitabam: *Atque hæc celamus nos, clam mira induſtria Dum rem fidemque:* Vel, *clam ſumma induſtria Dum rem.* Gronovius.

42. *Poſtpartoribus.*] Vulgatam ſcripturam, putarim ita exponi poſſe: Ne ea, quæ ante nos parta ſunt, demus iis,

qui

Faxim lenonum & ſcortorum ut *plus eſt*, minus
Et minus damnoſorum hominum, quam nunc ſunt, fiet.
Nam nunc lenonum & ſcortorum plus eſt fere,
Quam olim muſcarum eſt, cum caletur maxume.
Nam nuſquam alibi ſi ſunt; circum argentarias
Scorti lenones quaſi ſedent quotidie.
Ea nimia eſt ratio; quippe qui certo ſcio,
Æri plus ſcortorum eſſe jam quam ponderum:
Quos quidem quam ad rem dicam in argentariis
Referre habere, niſi pro tabulis, neſcio,
Ubi æra perſcribantur uſuraria:

qui poſt nos parant, atque acquirunt, hoc eſt, ſcortis & lenonibus, qui noſtro damno ſe locupletant, & ea, quæ nobis à parentibus quæſitá ſunt, ſibi acquirunt. Conqueritur hoc Senex Mercatore:

Lancinari valide ſuam rem; illius augerier.

Nempe illius poſtpartoris, qui à ſene quæſita ſibi denuo à filio acquirebat. *Piſtor.* Recta eſt lectio quæ in libris, & Editis etiam habetur, *Ut ne ante parta demus poſtpartoribus.* Per poſtpartores palam eſt ab eo intelligi lenones & meretrices, qui ante parta & paterna bona filiorum familias, ipſi poſt ſibi pariunt & acquirunt. *Salmaſ. Unde anteparta.*] Quid juvat vulgatam ante Camerarium explicari poſſe? quaſi qui à vetuſtiſſima ſcriptura receſſerunt, ſemper ſuppoſuiſſent, quod non poſſit explicari? Immo plerumque reddiderunt faciliora, quum illius minus planam ſententiam non aſſequerentur. Deinde poſſuntne rationem edere, quare *poſtpartores* ſint potius lenones & meretrices, ad quos vitio veniunt, quam hæredes ad quos lege? Ambo quidem ſcripti: *Unde anteparata.* Sed hanc particulam non ceperunt: ideo placuit *Ut ne:* ideo rejecerunt Turnebi explicationem. Sed τὸ *Unde* perſæpe Latinis eſt idem quod *à quo*, vel *à quibus.* Vide 4. Obſerv. 11. Sic hoc loco *unde demus*, eſt, à quibus moniti demus, à quorum ſtudio in temperando ætati noſtræ ad meliorem mentem revocati anteparta à majoribus bona demus illis, quibus jure poſt nos parta eſſe debent. *Gronovius.*

44. *Et minus damnoſorum hominum.*] *Damnoſi* hic accipi poſſunt, vel quibus multum inſumitur, quales ſunt meretrices lenoneſque: vel prodigi, ſumptuſque nullius rationem habentes. Veteres autem *damnum* proprie τὸ ἀνάλωμα interpretabantur: ut docuit ad Varron. Scaliger. Addo ego: ut δαπάνη, *dapnum*, prius, deinde *damnum* factum eſt: ita δαπανᾶν *dapinare*, Capt. act. 4. 2. *Æternum tibi dapinabo cibum.* Mutatur vero *a* in *i*: ut in ἀφάνναι, *apinæ.* Præterea *damnoſus* ea, qua dixi, notione in ſequentibus iſtis (ỳſ. 64.) intelligi debet:

Eadem poſtquam alium reperit, qui plus daret,
Damnoſiorem: me exinde amovit loco.

Taubman.

49. *Ea nimia.*] Inepte Lambin. cum hoc velit: Scortorum & lenonum nimis quam magnus eſt numerus. Rationes quibus ſcorta & lenones computantur, nimis magnæ ſunt. Ita Trin. act. 2. ſc. 4. *Quid, quod ego defraudavi! Ls. hem iſta ratio maxuma eſt.* Piſtoris.

50. *Ponderum.*] Quibus utuntur argentarii.

51. *Quos.*] Lenones & ſcorta.

52. *Referre.*] Attinere, utiles eſſe. *Lambin.*

54. *Æ-*

Accipiat ilico expenſa, neque cenſeat. Acid. Accepta dico, ex- penſa ne qui cenſeat.
Poſtremo in magno populo, in multis hominibus,
Re placida atque otioſa, victis hoſtibus,
Amare oportet omnes, qui quod dent, habent.
Nam mihi hæc meretrix, quæ hic habet, Phroneſium,
Suum nomen omne ex pectore exmovit meo,
Phroneſium. nam Phroneſis eſt ſapientia.
Nam me fuiſſe huic fateor ſummum atque intimum,
Quod amantis multo peſſumum eſt pecuniæ. Palm. Quoad amantis multa peſſum iit pecunia,
Eadem, poſtquam alium repperit, qui plus daret,
Damnoſiorem; me exinde amovit loco,
Quem infeſtum ac odioſum ſibi eſſe memorabat mala,
Babylonienſem militem: is nunc dicitur
Venturus peregre, eo nunc commenta eſt dolum,
Peperiſſe ſimulat ſeſe, ut me extrudat foras,
Atque ut cum ſolo pergræcetur milite:
Eum eſſe ſimulat militem puero patrem.
Quid iſti ſuppoſitum puerum opus peſſumæ?
Mihi verba retur dare ſeſe? an me cenſuit
Celare ſe poteſſe, gravida ſi foret?
Nam ego Lemno advenio Athenas nudius tertius,
Legatus hinc quo cum publico imperio fui.
Sed hæc quis mulier eſt? Aſtaphium eſt ancillula.
Cum ea quoque etiam mihi fuit commercium.

54. *Accipiat illico expenſa.*] Valet: ſi quid expenſi tulit, mox ferat, neque tam diu deſideat in argentariis, quaſi cenſum agat & accipiat, & cenſus tabulas Cenſoris more conficiendas curet. *Turneb.* *Neque cenſeat.*] Id eſt, non diſpungat, exigat, examinet, quaſi quædam non agniturus & deleturus, alia probaturus, ſed, ut ſunt, ſtatim ſubſcribat, omniaque agnoſcat. Ut ſupra in Rud. 4. 8. 9. *Gronovius.*

58. *Hic habet.*] Id eſt, habitat.

64. *Damnoſiorem.*] Vide ſupra v. 44. & Epid. act. 2. 3.

71. *Quid iſti, &c.*] Id eſt, quid iſti peſſimæ puero ſuppoſito eſt opus? *Taub.*

ACTUS PRIMI SCENA SECUNDA.

ASTAPHIUM, DINARCHUS.

AD fores auſcultato, adque ſerva has ædis,
Ne quis adventor gravior abeat quam adveniat:
Neu qui manus attulerit ſteriles intro ad nos,
Gravidas foras exportet. novi ego hominum mores,
Ita nunc adoleſcentes morati ſunt. quin ei
Ut ſimitu adveniunt ad ſcorta congerones,
Conſulta ſunt conſilia, quando intro advenerunt;
Unus eorum aliquis oſculum amicæ uſque oggerit.
Dum illi agunt quod agunt, *ſunt cæteri cleptæ* *
Sin videant quempiam ſe aſſervare, obludunt, qui custodem
Objectent per joculum & ludum: de noſtro ſæpe edunt, quod
Fartores faciunt; fit pol hoc: & pars ſpectatorum ſcitis,
Pol hæc vos me haud mentiri.
Ibi eſt ibus pugna & virtuti, de prædonibus prædam capere.
At nos rurſum lepide referimus gratiam furibus noſtris:
Nam ipſi vident, cum eorum aggerimus bona: quin etiam ultro ipſi aggerunt ad nos.

* *Douz.* Cleptæ lucrantur. vel harpagant.

1. A*Dque ſerva has ædis.*] Recepimus, quod totum eſt in Cam. ſecundo, ſeu Decurtato: niſi quod ibi: *adque ſervas ædis.* In altero, *adque adſervas ædis.* Et ita in Gruteri Notis corrigendum. Loquitur exiens ancilla ad aliam, quam domi relinquit, aut ad janitorem. Acad. *auſcultato atque aſſervabis ædis.* Gronovius.

2. *Adventor.*] V. N. infra act. 2. 7.

5. *Quin ei.*] Pro *ii.* *Ut ſimitu.*] Id eſt, ſimulatque.

6. *Congerones.*] Nonius: *Congerones,* à congerendo. Fulgentius: *Congerones, qui aliena ad ſe congregant. unde apud Romanos Gerones Brutiani dicti.* Idque verum eſſe duco: nam *Gerones* ſunt χειρεσοὶ, περικλῆπες, ut auctor Gloſſarii docet. *Scalig.*

7. *Conſulta, &c.*] Inita jam eis ſunt conſilia.

9. *Dum illi agunt quod agunt.*] Senſus eſt: Dum baſiator cum amica, quale etiam quale, agit in eum finem, ne animadvertat, quid cæteri agant, interim illi furantur. *Douza.* *Cæteri cleptæ.*] V. N. Pſeud. act. 1. 1.

10. *Obludunt, qui cuſtodem.*] Mſſ. ambo, *obludeant.* Scribendum igitur, vel *alludiant*, quo alibi quoque utitur, vel ad eandem formam fictum *obludeant*. Gron.

12. *Fartores faciunt.*] Nam de iis, quæ ad eos delata ſunt, ut farcimina conficiant, nonnihil detrahunt, eoque veſcuntur. *Lambin.*

14. *Ibi eſt ibus, &c.*] Tum putant ſibi de eo eſſe pugnandum, & ex eo virtutis famam conſecuturos, ſi de nobis prædentur. *Ibus*, pro iis. *L.*

DI. *Me illis quidem hæc verberat verbis, nam ego huic dona accongeſſi.*

Mſſ dona conceſſi Pr. dona adeceſſi.

AS. *Commemini jam pol ego eum ipſum, ſi domi erit, mecum adducam.*

DI. *Heus, manedum, Aſtaphium, priuſquam abis.* AS. *qui revocat?* DI. *ſcies:*

Reſpice huc. AS. *quis eſt?* DI. *vobis qui multa bona eſſe volt.* AS *dato, ſi eſſe vis.*

DI. *Faxo, erunt, reſpice huc modo.* AS. *io! enicas me miſeram, quiſquis es.*

DI. *Peſſuma, mane.*

AS. *I optume, odioſus es.*

Dinarchuſne illic eſt? atque is eſt. it ad nos. DI. *& tu fer contra manum, & pariter*

Gradere. AS. *tibi ſervio atque audiens ſum imperii.* DI. *tute quid agis?*

AS. *Valeo & validum teneo. peregre cum advenis, cœna detur.*

DI. *Benigne dicis.* AS. *at enim, amabo, ſine me ire quo juſſit.* DI. *eas.*

Sed quid ais? AS. *quid vis?* DI. *iſtic, quo iter inceptas, qui eſt? quem arceſſis?* AS. *Archivam*

Obſtetricem. DI. *mala fœmina es.* AS. *ſolens ſum: ea eſt diſciplina.*

DI. *Manifeſtam mendacii, mala, te teneo.* AS. *quid jam, amabo?*

DI. *Quia te adducturam huc dixeras eum ipſum, non eampſe.*

Nunc mulier facta eſt ex viro; mala es! AS. *præſtigiator!*

DI. *Sed tandem loquere. quis is homo eſt, Aſtaphium? novus amator?*

21. DI. *Faxo, erunt.*] Cum ancillula meretricio more benedicto contenta non eſſet, ſed rem & benefactum poſceret, Dinarchus, Faciam, inquit, bene: tu hoc modo reſpice. *J Gul*

24. *Atque is eſt, it ad nos.*] Audaculi fecerant: *huc adeas, niſi moleſtum eſt.* Sed Mſſ. alter: *Atque iſertas aduas liſſi ituli fert.* alter: *atque is eſtis aduas liſſi itiul fert.* Unde ſcribendum videtur: *Atque is eſt: is ad nos viſit.* DI. *Tu fer & contra.* Ut alibi, *viſere ad forum, viſere ad portum, viſere ad aliquem.* Gronovius.

26. *Cœna detur.*] V. N. Epid. act. 2. ſc. 2.

32. *Mulier facta eſt ex viro.*] Vide notas Amph. act. 2. ſc. 2. ỽ ſ. 182.

33. *Novuſne amator.*] Al. *nuuiſne amator?* Lege: *muniſne amator*, id eſt, liberalis. *Scriverius.*

As. *Nimis otioſum arbitror hominem eſſe* te. Di. *quianam arbitrare?*
As. *Quia tuo veſtimento & cibo alienis rebus curas.*
Di. *Vos me reddidiſtis otioſum.* As. *quid jam, amabo?* De. *ego expedibo:*
Rem perdidi apud vos. cum re meum negotium abſtuliſtis.
Si rem ſervaſſem, fuit ubi negotioſus eſſem.
As. *An tute bene rem publicam aut amoris alia lege*
Habere poſſe ſe poſtulas, quin tu otioſus fias?

35. *Rebus curas.*] V. N. Rudent. act. 1. 3.

39. *An tute bene rem publicam.*] Mihi duplex ſenſus occurrit. Primo, ut *otioſus* capiatur ea ſignificatione, qua Dinarchus ante uſus erat, cum dixit; *Vos me reddidiſtis otioſum.* Et nunc hoc vult: neque publica vectigalia neque amorem recte procedere, niſi is, qui operam dat, facultatibus ſpolietur. quod fit, cum publica nimis care conducuntur. quæ quidem frequens querela fuit Publicanorum. Et ita videtur intelligere Dinarchus in reſponſo, *Illa haud ego, h. p.* Aut *Reſpub.* capiatur in genere de ſtatu Reipub. totius: & tunc videtur dicere, quod Cicero pluribus expreſſit, pro Seſtio, cum ait: *Quid eſt propoſitum Reipub. gubernatoribus, quod intueri, & quo curſum ſuum dirigere debent? id quod eſt præſtantiſſimum maximeque optabile ſanis & bonis ac beatis, cum dignitate otium. Hoc qui efficiunt, ſummi viri & Conſervatores civitatis appellantur.* Idem, inquit Ancilla, in re amoris fit, ut amica amatorem *otioſum* reddat: ſed alio fine. Et in hoc eſt jocus. *Piſtor.*

40. *Quin tu otioſus fias.*] Haudquaquam admittere poſſum ſerio dici, quod vult Piſtorius, neque publica vectigalia neque amorem recte procedere, niſi is, qui operam iis dat, facultatibus ſpolietur. Immo *redempturis augebant patrimonia*, ut loquitur Livius, non ſpoliabantur facultatibus. Luſus in eo eſt, quod eodem vocabulo utens videtur contradicere Aſtaphium Dinarcho, ſed non contradicit ſenſu. Dinarchus *otioſum* dicit, qui rem, poſtquam fracta eſt, non habet curandam. At Aſtaphio *otioſus*, qui non facit quæſtum, qui non exercet negotium lucri cauſa, ſed ex prædiis & viſceribus patrimonii honeſte vivit: quales erant plerique olim, qui tractabant rempublicam. Livius lib. 21. ubi meminit legis, ne quis ſenator quive ſenatoris filius fuiſſet, maritimam navem, quæ plus quam trecentarum amphorarum eſſet, haberet: *Id ſatis habitum ad fructus ex agris vectandos: quæſtus omnis Patribus indecorus eſt viſus:* Menæch. 3. 1. *Nonne ad eam rem* (concionem) *otioſos homines decuit deligi.* Itaque τὸ *otioſus*, quum refertur ad rem amoris, poteſt quidem ſic accipi, ut vult Piſtorius, non poteſt autem, quum ad rempublicam. Neque reſpublica hic ſunt proprie vectigalia (eo demum trahit in ſequentibus Dinarchus) ſed quævis curatio, munus, adminiſtratio publicæ rei. Ubi rurſus peccat Piſtorius Ciceronis loco adhibito: nam ibi *otium* pax eſt & tranquillitas. Placet autem Acidalii: *Habere poſſe te poſtulas.* Qui enim poterat aliter ſubjicere Dinarchus: *Illa, haud ego, habuit publicum.* Ubi *illa* eſt Phroneſium. *Gronovius.*

41. *Habuit publicum.*] Populi Rom. *Vectigalia* erant è portubus, quæ *Portoria* dicebantur: à paſcuis, quæ *Scripturæ*: (quia Publicanus ſcribendo rationem cum paſtore conficiebat: ob quod & ager *Scripturarius* dicitur) ex arationibus, *quæ Decimæ.* Cic. pro Manil. *Neque ex portu, ex Decumis, neque ex Scriptura vectigal*

DI. *Illa, haud ego, habuit publicum: pervorſe interpretaris.*
Nam advorſum legem à me, ob meam ſcripturam, pecudem accepit
Æraque. AS. *idem quod tu facis, faciunt rei male gerentes:*
Ubi non eſt, ſcripturam unde dent, incuſant publicanos.
DI. *Male vortit res pecuaria mihi apud vos: nunc viciſſim*
Volo habere aratiunculam pro copia hic apud vos. Dou. apud hos.
AS. *Non arvus hic, ſed paſcuus eſt ager. ſi arationes*
Habituris, qui arari ſolent, ad pueros ire melius.
Hunc nos habemus publicum: illi alii ſunt publicani. Acid. illi alibi.
DI. *Utroſque percognovi utrobidem.* AS. *iſtoc pol tu otioſus,*
Cum & illic & hic pervorſus es. ſed utris cum rem eſſe mavis?
DI. *Procaciores eſtis vos, ſed illi perjurioſi.*
Illis perit quicquid datur, neque ipſis apparet quicquam.
Vos ſalt em, ſi quid quaritis, & bibitis & comeſtis.
Poſtremo illi ſunt improbi, vos nequam & glorioſa
Malaque. AS. quæ *in nos illoſque, ea omnia tibi dicis, Dinarche,*

conſervari poteſt. Id. 4. Verr. *Qui ſit iſte Verrutius, Mercator, an Arator, an Pecuarius.* Turneb.

42. *Pecudem accepit.*] Chariſius citat: *pecudem cepit.* rectius, ut mihi videtur: ſiquidem hanc Ulpiani diſtinctionem accipimus: Aliud eſt *capere*, aliud *accipere*. *Capere* cum effectu accipitur: *Accipere* eſt, ſi quis non ſic accepit, ut habeat. Ideoque non videtur quis capere, quod eſt reſtituturus. *Douza.*

43. *Æraque.*] *Æra* vocabant multam pecuniariam, quam portitores aut Scripturarii imponerent. *Lipſ.*

44. *Ubi non eſt, ſcripturam.*] *Scriptura* eſt illud, quod ideo datur, ut ager publicus alicui adſcribatur. Sentit: Ubi non eſt pecunia, quam dent amicæ, accuſant amicam. *Piſtor.*

46. *Aratiunculam.*] Id eſt, agellum conductum, quem arem. *Arationes* erant agri publici, qui aratoribus colendi dabantur, & tanquam locabantur, impoſitis decumis: aut denique agri etiam, qui decumas populo Romano pendebant. Nec tam aratores domini erant, quam Reipublicæ quidam coloni. Sic *arationes*, & *aratores*, in Verr. Cicero ſemper appellat agros decumanos, & eos, qui agros illos colebant. *Turneb.*

47. *Non arvus.*] Varro: *Ager arvus eſt, conſitus; paſcuus, florens.* Idem de re Ruſt. interpretatur *arvum*, quod aratum nec ſatum eſt. Alii *arvum* interpretantur *agrum ſationalem. Ager paſcuus* Ciceroni & Fab. *compaſcuus*, communis ad paſcenda pecora. *Turneb.*

48. *Habituris.*] Legendum eſt, ut editiones pleræque habent, *ſi arationes ambituris.* Neque tamen improbo ſcripturam veterum codicum, *ſi arationes habituris.* Id eſt, habere cupis. Sic verſu præcedenti dixit; *volo habere aratiunculam.* Abiturire ad arationes ferri non poteſt. ſi quis ſciat quid ſit hic aratio. *Salmaſ.*

52. *Procatiores.*] *Precari, paſcere eſſe unde & Proci, & Procaces meretrices: & verbum Procas, id eſt, poſcis.* Feſtus.

58. *Qui*

Et noſtram & illorum vicem. DI. *quî iſtuc?* AS. *rationem dicam:*
Quia Qui ALTERUM INCUSAT *probri, eum ipſum ſe intueri oportet.* Lipſius, eum ipſe.
Tu à nobis, ſapiens, nihil habes: nos nequam abs te habemus.
DI. *O Aſtaphium, haud iſtoc modo ſolita es me ante appellare,*
Sed blande: cum illuc, quod apud vos nunc eſt, apud me haberem.
AS. *Dum vivit, hominem noveris: ubi mortuus eſt, quieſcas.*
Te, dum vivebas, noveram. DI. *an me mortuum arbitrare?*
AS. *Quî potis eſt, amabo, planius? qui antehac amator ſummus*
Habitu'ſt, iſtunc ad amicam meras querimonias referre.
DI. *Voſtra hercle factum injuria, quæ properaviſtis olim*
Rapere. otioſe oportuit: diu ut eſſem incolumis vobis.
AS. *Amator ſimili'ſt oppidi hoſtilis.* DI. *quo argumento eſt?* AS. *quam-*
Primum expugnari poti'ſt amator, optumum eſt amicæ.
DI. *Ego fateor. ſed* LONGE *aliter eſt amicus atque amator.* Acid. longe alter.
Certe hercle QUAM VETERRUMUS *homini optumus eſt amicus.*
Non hercle occiderunt mihi etiam fundi & ædîs.
AS. *Cur, obſecro, ergo ante oſtium pro ignoto alienoque aſtas?*
I intro. haud alienus tu quidem es. nam ecaſtor neminem hodie
Mage amat corde atque animo ſuo, ſiquidem habes fundum atque ædîs.
DI. IN MELLE SUNT LINGUÆ *ſitæ voſtræ atque orationes*
Lacteque: corda felle ſunt lita, atque acerbo aceto.
E linguis dicta dulcia datis, corda amare facitis

58. *Qui alterum incuſat.*] Similis ſententia Pſeud. act. 4. 2.

59. *Tu à nobis.*] Tu, qui te ſapientem profiteris, nihil habes à nobis; nos, quas nequam & malas eſſe arguis, abs te habemus. *Lamb.*

61. *Apud me haberem.*] Ego huic verſui ſubjiciendum illum puto, qui à Priſciano citatur ex hac Comœdia:

Bona perdidi, mala reperi, factus ſum extimus à vobis.

Extimus ab extra, hoc eſt, alieniſſimus, excluſiſſimus. *Diſſald.*

62. *Dum vivit.*] Similis locus Pſeud. act. 1. 3.

Amantes, ſi qui non danunt. As. *non didici fabulare.*

Pœn. ſi qui dent, non habeant.

Di. *Non iſtæc mea benignitas docuit te fabulari,*
Sed iſti qui cum Geniis ſuis belligerant, parcipromi.
Mala es, atque eadem, quæ ſoles, inlecebra. As *ut exſpectatus*
Peregre adveniſti! Di. *nam obſecro?* As. *cupiebat te hera videre.*
Di. *Quid tandem?* As. *te unum ex omnibus amat.* Di. *euge, funde & ades,*
Per tempus ſubveniſtis mihi. ſed quid ais, Aſtaphium? As. *quid vis?*
Di. *Eſtne intus nunc Phroneſium?* As. *tibi quidem intus.*
Di. *Valetne?* As. *immo edepol melius credo fore, ubi te videbit.*
Di. *Hoc nobis vitium maximum eſt: CUM AMAMUS, tum perimus,*
Si illud, quod volumus, dicitur; palam cum mentiuntur,
Verum eſſe inſciti credimus: næ, ut in æſtu, mutuamur ira.
As. *Eja! haud ita'ſt res.* Di. *ain' tu, me amare?* As. *immo unice unum.*

Lamb. ain' tu me amari?

Di. *Peperiſſe eam audivi.* As. *ah, obſecro, tace Dinarche.* Di. *quid jam?*
As. *Horreſco miſera, mentio quoties fit partionis:*
Ita pæne tibi fuit Phroneſium. i intro jam, amabo,

8c. *Benignitas.*] Id eſt, beneficia, & liberalitas. Livius: *Præda erat largitor, & benignitatem per ſe gratam comitate adjuvabat. Benignus* idem valet, quod largus, liberalis, munificus: & dicitur proprie de eo, qui *bonis & dignis* largitur. interdum etiam tamen, qui *indignis.* Lamb.

81. *Qui cum Geniis belligerant.*] Qui ventri ſuo bellum indixerunt: qui Genios ſuos defraudant. *L.*

84. *Euge, funde.*] Quaſi dicat: Vobis habeo gratiam, quorum beneficio redibo in gratiam cum Phroneſio. *Lamb.*

90. *Næ, ut in æſtu, mutuamur ira.*] Corrupta ſunt hæc verba, *mutuamur ira.* Nec juverit, *tumultuamur.* omnino putaverim ſcribendum, *næ, ut in æſtu, mutamur mira.* Id eſt, miris modis mutamur, tanquam in æſtu, nos qui amamus. Nam modo amari credimus, & ſimul tranquilli ſumus, modo turbamur ſi alia menti opinio inciderit. Eadem loquutio ut in illis, *Multa manu tendens.* Si *ira* retinetur, tum legendum fuerit; *Ni, ut in æſtu, mutamur ira.* Id eſt, ni credimus eſſe quod mentiantur, iraſcimur & ut in æſtu, mutamur ira. Hanc veram puto hujus loci lectionem. *Salm. Ut in æſtu mutuamur ira.*] *Mutantur maria.* Scriverius.

94. *Fuit.*] Id eſt, parum abfuit, quin moreretur. *Fuiſſe*, pro, mori. V. N. Capt. act. 3. 3. *Scal.*

105. *Te*

Viſe illam, atque operire ibi: jam exibit, nam lavabat. *Mſſ.* nam lavabit.
DI. *Quid ais tu ? quæ nunquam fuit prægnas , qui parere potuit ?*
Nam equidem uterum illi , quod ſciam , nunquam extumere ſenſi.
AS. *Celabat , metuebatque te , ut ne ſibi perſuaderes*
Ut abortioni operam daret , puerumque ut enecaret.
DI. *Tum pol iſti puero quis eſt pater ?* AS. *Babylonienſis miles ,*
Cujus nunc iſta adventum expetit. immo adeo , ut nunciatum'ſt ,
Jam hic affuturum ajunt eum : nondum adveniſſe miror.
DI. *Ibo igitur intro ?* AS. *quippini ? tam audacter , quam domum ad te.*
Nam tu edepol noſter es etiam jam nunc, Dinarche. *Lamb.* Dinarche, hæres tu?
DI. *Quam mox*
Te recipis tu ? AS. *jam hic ero : prope eſt , profecta quo ſum.*
DI. *Redi vero actutum. ego interim te apud vos opperibor.*

105. *Te recipis tu ?* As *jam hic ero: prope.*] Turbavit non recte intellecta locutio , *profecta quo ſum.* quod eſt , quo inſtitui & incepi , ire : quod extat Aulul. act. 1. 2. ℣l. penult. & alibi. *Taubmann.*

ACTUS SECUNDI SCENA PRIMA.

ASTAPHIUM.

HA , ha , ha ! hercle quievi , quia introivit odium. tandem ſola ſum.
Nunc quidem meo arbitratu loquar libere quæ volam & quæ lubebit.

1. HErcle.]. Lego : *Ha ha ha he , ecere quievit , q* ut ex *he ecere*, fecerint, *hercle.* Hoc niſi aut tale quid faciemus, erit ſcilicet in Plauto monſtrum *Hercules* , quantum ne Hercules domuit unquam , ut in Comœdia mulier per Herculem dejeret. Negant enim Varro & Agellius , uſquam apud idoneum Scriptorem reperiri, aut, *mehercle*, fœminam dicere; aut, *mecaſtor*, virum. Et nefarium id ac piaculare adeo fuiſſe : quia fœminæ Herculaneo ſacrificio abſtinerent ; viri Eleuſinis Initiis. An id nos fugere, aut prius in cogitando Plautum potuiſſe; aut poſtea in diſcendo hiſtriones, aut demum in audiendo ſpectatores arbitramur ? *Palm.* *Sola ſum.*] V. N. Caſ. act. 2. 2.

Huic homini amanti mea hera apud nos dixit neniam de bonis:
Nam fundi & ædis obligatæ ſunt ob amoris prandium. verum
Apud hunc mea hera conſilia ſumma eloquitur libere: magiſque
Adeo ei conſiliarius hic amicus eſt, quam auxiliarius.
Dum fuit, dedit. nunc nihil habet. quod habebat, nos habemus:
Iſte nunc id habet, quod nos habuimus. humanum facinus factum eſt.
ACTUTUM FORTUNÆ ſolent mutarier. VARIA vita eſt.
Nos divitem cum meminimus, atque iſte pauperes nos.
Vorterunt ſeſe memoriæ: ſtultus ſit, qui id admiretur. 7 Gul. Vertit ſeſe rota viciſſim: ſtultus'ſt qui id admiretur.
Si eget, neceſſe eſt nos patiatur ali; ita æquom factu eſt.
Piaculum eſt, miſereri nos hominum rei male gerentum.
Bonis eſſe oportet dentibus lænam probam: arridere,
Quiſquis veniat, blandeque alloqui: male corde conſultare,
Bene loqui lingua. MERETRICEM eſſe ſimilem ſentis condecet,
Quemquam hominem attigerit profecto aut malum aut damnum dari.
Nunquam amatoris meretricem oportet cauſſam noſcere,

3. *Dixit neniam de bonis.*] *Neniam dixit*, idem eſt, quod, *ſupremum dixit: valedixit: abire juſſit.* Gloſſarium: *Neniæ*, ὕμνοι ἐπὶ τῶν νεκρῶν. Ib. *Neniæ*, ἐπιτάφιος ᾠδή. *Scalig.* V. N. Aſinar. act. 4. t.

4. *Ob amoris prandium.*] Id eſt, ob amorem. *L.*

8. *Quod nos habuimus.*] Scilicet, egeſtatem.

11. *Vorterunt ſeſe memoriæ.*] Nihil mutandum. Alluditur ad illud præcedens, *meminimus*: Verterunt ſeſe memoriæ. Nos illum divitem meminimus, nunc illum meminimus pauperem; ille nos meminit pauperes, nunc meminit divites & fortunæ ac conditionis lautioris. Stultus ſit, qui illas viciſſitudines admiretur. Si ipſe eget, neceſſe eſt ut cogitet æquum eſſe, ut nos ejus liberalitate alamur. *Boxhorn.*

14. *Dentibus.*] V. N. Moſtellar. act. 1. t.

18. *Nunquam*] Nunquam debet meretrix audire amatorem cauſſas afferentem, quare, ſi non largiatur, non debeat eum ejicere, & domum remittere, ut militem infrequentem. Ignominiæ, quibus boni honeſtique animi haud minus coërciti, quam pœnis, multiplices in militia Rom. fuere. Primum, Hordeum pro tritico datum. Cauſſa hujus rei, ut indigni viderentur communi militum cibo, ſed rejicerentur potius, jungerenturque cum jumentis. Alterum, cum ære privantur; & ſtipendium non procedit: atque hi dicebantur, *ære diruti.* Auſonius in Centon. præfert. *Procedere mihi inter frequentes ſtipendium jubebis; ſin aliter, Ære dirutum facies.* Bene, *inter frequentes.* nam qui *infrequens*, patiebatur hanc pœnam. *Infrequens*, ait Feſtus, *appellatur miles,*

Quin, ubi nihil det, pro infrequente eum mittas militia domum.
Nec unquam quiſquam probus erit amator, niſi qui rei inimicu'ſt ſua.
Nugæ ſunt, niſi quod modo cum dederit, dare jam lubeat denuo. Dovz. niſi qui, modo.
Is amatur hic apud nos, qui, quod dedit, id oblitu'ſt datum.
Dum habeat, tum amet: ubi nihil habeat, alium quæſtum cœpiat.
Æquo animo, ipſe ſi nihil habeat, aliis qui habent, det locum.
Probus eſt amator, qui relictis rebus rem perdit ſuam.
At nos male agere prædicant viri ſolere ſecum,
Noſque eſſe avaras quæſo, num qui male nos agimus tandem?
Nam ecaſtor NUNQUAM SATIS *dedit ſua quiſquam amicæ amator:*
Neque pol ſatis accepimus, neque ulla ſatis popoſcit.
Nam QUANDO STERILIS EST amator à datis, improbus eſt.
Si negat ſe habere quod det, ſoli pernoctandum eſt.
Nec ſatis accipimus, ſatis cum quod det, non habet.
Semper datores novos oportet quærere,
Qui de theſauris integris demunt, danunt.
Velut hic agreſtis eſt adoleſcens, qui hîc habet,
Nimis pol mortalis lepidus, nimiſque probus dator.
Sed is, clam patre, etiam hanc noctem illac Dovz. clam patrem.
Per hortum tranſilivit ad nos. eum volo convenire.
Sed eſt huic unus ſervos violentiſſumus,

miles, qui abeſt, abſuitque à ſignis. Cornif. ad Herenn. lib. 4. *Præterea, quod militiæ te infrequentem tradidiſti, &c.* Tertium, cum extra vallum & caſtra jubentur tendere. Cauſa fuit, quaſi indigni eſſent, qui inter vere milites agerent, projecti & objecti hoſti: idque interdum ſine tentoriis. Quartum, diſcinctos & turpi habitu proſtitui, nempe ut parum viros. Quintum, Mutare militiam: quod eſt, ab honeſtiori genere in humilius tranſcribi. Sunt & alia quædam minora: ut ſtantes cibum potumque capere. *Lipſ.* *Oportet cauſam noſcere.*] *Cauſas noſcere* dicebantur in delectu Magiſtratus populi Romani, quum audiebant eos, qui putabant ſe habere immunitatem & vacationem militiæ. Vide de pec. vet. lib. 4. cap. 3. *Gronovius.*

23. *Alium quæſtum.*] Quaſi vero qui amant, quæſtum rei familiaris faciant. Hic autem verſus corruptiſſime fragmentis infertur. *J. Gul.*

25. *Relictis.*] V. N. Epid. 4. 2.

39. *Unus.*] *Unus* pro quidam. V. N. Pœn. act. 5. 2.

Qui, ubi quamque noſtrarum videt prope ædis, V E. prope ædis haſce egrediens.
hac ſi aggredias,
Item ut de frumento anſeres, clamore abſterret, abigit.
Is item eſt agreſtis. ſed fores, quicquid eſt futurum, feriam.
Ecquis huic tutelam januæ gerit? ecquis intus exit?

ACTUS SECUNDI SCENA SECUNDA.

STRATILAX, ASTAPHIUM.

ST. *Quis illic eſt, qui tam proterve noſtras ædis arietat?*
AS. *Ego ſum, reſpice ad me.* ST. *quid, ego?*
nonne ego video? væ. tibi! Dum non te ego video?
Quid tibi ad haſce acceſſio eſt ædis prope, aut pultatio eſt?
AS. *Salve.* ST. *ſatis mihi eſt tuæ ſalutis: nihil moror: non ſalveo:*
Ægrotare malim quam eſſe tua ſalute ſanior.
Id volo ſcire. quid debetur hic tibi noſtræ domi. AS. *comprime.*
ST. *Spero meam quidem hercle: tu quæ ſolita es* Grut. tu quem ſolita es.
comprimas.
Imprudens per ridiculum ut ruſtico ſuadet ſtuprum!
AS. *Iram dixi.* ST. *ut eſſe cœpiſti, ſi dem, ſi eſt una altera.*
AS. *Nimis hic quidem TRUCULENTUS.* ST. *pergin' male*
loqui, mulier, mihi?
AS. *Quid tibi ego autem dico?* ST. *quia enim me TRUCU-*
LENTUM nominas.

1. PRoterve.] Immoderate ac ſuperbe. à proterendo. Nam protervus eſt, qui dum aliis obvius eſt, proterit, quod & tauri faciunt in appetitu coitus buculæ, in quam calent. *Paſſerat.*

4. *Non ſalveo.*] Comicus hic minus Latine, ex Perſona ruſtici & ex decoro, locutus eſt. ut Terentius Eun. act. 3. 1. *emoriri riſu.* ubi Donatus: *diſciplina eſt Comicis, ut ſtultas ſententias, ita etiam vitioſa verba, adſcribere ridiculis imperitiſque perſonis.* Parrhaſ.

7. *Tu quæ ſolita es.*] Venuſti joci ſententiam reſtituo, *te qui ſolitu'ſt comprimat.* Dixerat enim ancilla ruſtico inclamanti, *comprime*, vocem videlicet, aut iram: quod ille ſatis urbane convertens, Ego quidem, inquit, meam amicam comprimam; te alius, qui ſolet. Nam ita accepiſſe ruſticum, clarum ex ſequentibus:

Imprudens per ridiculum ut ruſtico ſuadet ſtuprum! Lipſ.

V. N. Rud. 4. 4.

9. *Ut eſſe cœpiſti.*] Locus haud dubie corruptus, quem ſic puto emendandum: *ut eſſe cœpiſti, quid dem ſi una eſt altera?* id eſt, quidvis dare paratus ſum, ſi eſt una altera tibi ſimilis, ut jam eſſe cœpiſti. *Salmaſ. Ut eſſe cœpiſti ſi dem.*] Codices, alter *cepſidem ſiſtun alterum*: alter, *ſidem ſi eſt una altera*: ut prodidit Pareus. Lego: *Ut es, pignus dem, ſi eſt, una altera.* Gronovius.

14. *Clari-*

Nunc adeo, niſi abis actutum, ac dicis, quid quæras, cito,
Jam, hercle, ego hîc te, mulier, quaſi ſus catulos, pedibus proteram.
AS. *Rus merum hoc quidem eſt.* ST. *pudendumne? tu vero clurinum pecus,*
Adveniſti huc ſiſtentatum cum exornatis oſſibus. Al. id te oſtentatum cum exorn.
Quia tibi inſuaſo infeciſti, propudioſa, pallulam.
An eo bella es, quia accepiſti? ar me advenias. AS. *nunc places.*
ST. *Quam me illi velim.* AS. *mentiris.* ST. *dicis quod te rogo?*
Mancupium quî accipias, geſta tecum penos annuos.
AS. *Dignis dant.* ST. *Laviniæ hîc ſunt, quas habes victorias?*

14. *Clurinum pecus.*] *Clurinum* probo, cum ita ſit in vett. ed. & Arnobius uſurparit: atque in Gloſſario legatur, *Clura, πίθηκος*: & dubium non ſit, quin veteres ita extulerint; ut *cordus* pro *condus*: *canimen* pro carmen: *genimen*, germen: *gnoma*, groma: *præcidanea*, præcidaria: *proletaneus*, proletarius, *architector*, architectus. Ita autem Aſtaphium Stratilax appellat, deformitatem ei exprobrans: nam homines deformes *Simiæ* per convitium audiebant. *Meurſ.* Gloſſæ Papiæ; *Clura vel clurinum ſimia dicitur.* Haud dubie, ut ſæpe alibi, reſpexit hunc Plauti locum. *Boxhorn.*

15. *Suſtentatum.*] Omnino puto legendum; *Adveniſti huc te oſtentatum cum exornatis oribus*, pro auribus; ut *oricilla* pro auricilla. ex quo fecerunt, *oſſibus.* Scriptum quoque vitioſe fuit, *te uſtentatum*, deinde *iſtentatum.* Inde illæ librorum corruptelæ. Sed ſenſus poſtulat ita legi, ut ſcripſimus. Et paulo poſt ſcribendum: *An eo bella es tu quia accepiſti armillas ac virias. Verias* ſcriptum erat pro *virias.* ex quo factum *venias.* Salmaſius.

16. *Inſuaſo.*] Feſtus: *Suaſum, color appellatur, qui fit ex ſtillicidio fumoſo in veſtimento albo. Plautus: Quia tibi ſuaſo infec. &c. Quidam autem legunt, inſuaſo. nec deſunt, qui dicant, omnem colorem, qui fiat inficiendo, ſuaſum vocari: quod quaſi perſuadetur in alium ex albo* (quid *alio*) *tranſire.* Etiam ego cenſeo, *inſuaſo* retinendum: cum Gloſſarium; *Inſuaſum, εἶδος ὀνυχελοκεχρωματισμένον* interpretetur: ſive, ut Scaliger emendat, *εἶδος ὀνυχέλου κεχρωματισμένου.* Et ſane hoc vult Feſtus, eſſe colorem ſimilem illi, qui eſt in illis trabibus, quas diutinus fumus infecit. *Gruter.*

19. *Mancupium qui accipias, geſta tecum penos annuos.*] Ita legi poteſt, quomodo locutum Plautum annotat Priſcianus. Sic quidem & modulo verſus & ſententiæ lepori conſuli videtur. Quid ſi tamen legamus, *Mancupium qui accipias, geſta tecum me, nos annulos.* ut illum ſervum, & ſe ſervam indicet: vel potius, *ahenos annulos*: ut fugitivum perſtringat, qui retrahendus ſit catenis: cum etiam *ferrei anuli* ſervitiorum eſſent, & *æris* nomine veniat ferrum. *Turn.*

20. *Laviniæ hic.*] Locus obſcurus. Alii volunt, alludi ad Laviniam Latini filiam, quam Æneas Turno ſuperato obtinuit, tanquam victoriæ præmium. quaſi Plautus ſignificet, in ædibus meretriciis eſſe Lavinias, quas cupide expetant amatores, quæque magno conſtent. Alii, *Lavinias mulieres* fuiſſe putant, quæ mundum muliebrem aliis locarent, accepto in dies ſingulos pretio. Alii dicunt, ſignificari, in ædibus meretriciis amatores bona ſua profundere: quaſi fiat alluſio ad illud, quod diximus ſupra (Trin. act. 2. 4.) de iis, qui balneis elavant bonis. Omnino hic mihi *hiſcendi eſt nulla pote-*

As. *Ne attigas me.* St. *tangam? ita me amabit ſarculum,*
Ut ego me ruri hamaxari mavelim patalem bovem,
Cumque eo ita noctem in ſtramentis pernoctare perpetem,
Quam tuas centum cœnatas noctes mihi dono dari.
Rus tu mihi opprobras? ut nacta es hominem, quem pudeat probri!
Sed quid apud noſtras negotii, mulier, eſt ædis tibi?
Quid tu hoc occurſas, in urbem quotieſcunque advenimus?
As. *Mulieres volo convenire voſtras.* St. *quas tu mulieres*
Mihi narras? ubi muſca nulla fœmina eſt in ædibus.
As. *Nullane iſtic mulier habitat?* St. *rus, inquam, abierunt. abi.*
As. *Quid clamas, inſane?* St. *abire hinc ni properas grandi gradu,*
Jam ego iſtos fictos, compoſitos, criſpos, cincinnos tuos
Unguentatos uſque ex cerebro expellam. As. *quanam gratia?* Scal. ex cerebro exvellam.
St. *Quia adeo fores noſtras unguentis uncta es auſa accedere,*
Quiaque iſtas buccas tam belle purpuriſſatas habes.
As. *Erubui mecaſtor miſera propter clamorem tuum.*
St. *Itane erubuiſti? quaſi vero corpori reliqueris*

poteſtas: ut verbis utar Lucretianis. *Lamb.* *Lavniæ hic ſunt.*] Locus deſperatus, ad quem nihil afferunt præter Lamias turres & pectines ſolis. Primum τὸ La. cenſeo adhæſiſſe voci ex nomine ruſtici, Stratilax, quum id integrum expreſſum fuiſſet, & quædam circa literæ evanuiſſent. Deinde lego: *veræne hic ſunt, quas habes viriolas.* Erant enim, ut nunc quoque ſunt, aliæ ex veris & pretioſis gemmis, aliæ mangonizatæ & nullius pretii. *Gronovius.*

22. *Hamaxari.*] *Hamaxari*, eſt plauſtrum trahere, auctore *Turn.* Malim exponi plauſtro jungere. Et hoc ſenſus requirit. Nam qui plauſtro trahitur à bobus, tantum moleſtiæ non percipit, quantum is, qui boves plauſtro jungere cogitur. Unde & *pernoctationis* meminit, quod proprium eorum qui ruri huic miniſterio præficiuntur. *Piſtor.* *Patalem bovem.*] Feſtus: *Patalem bovem Plautus appellat, cujus cornua diverſa ſunt, ac late patent.* Græci quoque ab eadem mente ejuſmodi boves vocarunt πεταλεῖς, ſive πέταλυς. Tales autem boves & plauſtris & aratris apti. *Scalig.*

29. *Muſca nulla fœmina.*] Propinqui & amici, qui gratioſi erant aut clari, deducere ſolebant candidatos, qui prenſatum ibant, ut petitio & gratiam & auctoritatem majorem haberet. Igitur cum A. Sempronius Longus cum fratre Vargulam eſſet complexus, Vargula ſcurriliter luſit, jubens abigi muſcas. *Muſcam nullam fœminæ*, pro *nulla fœmina* dixit venuſte Plautus ex vulgi ſermone. *Turnebus.*

35. *Purpuriſſatas.*] V. N. Moſtell. act. 1. 3. 104.

38. *Ulli.*]

Tuo poteſtatem coloris ulli capiendi, mala.
Buccas rubricæ; cera omne corpus intinxit tibi. Scal. buccas rubrica, cera omne corpus intinxti tibi.
Peſſumæ eſtis. AS. *quid eſt, quod vobis peſſumæ hæc* ***
ST. *Scio ego plus, quam me arbitrare ſcire.* AS. *quid id eſt, obſecro,*
Quod ſcias? ST. *herilis noſter filius apud vos Strabax*
Ut pereat, ut eum inliciatis in malam fraudem & præmium. MS iniciatis.
AS. *Sanus ſi videare, dicam. dicis contumeliam,*
Nemo hominum hîc perire ſolet apud nos. res perdunt ſuas.
Ubi perdidere res, abire hinc ſi volunt, nudis licet.
Ego non novi adoleſcentem voſtrum. ST. *veron'?* AS. *ſerio.*
ST. *Quin maceria illa ait, in horto quæ eſt, quæ in noctes ſingulas*
Latere fit minor, qua iſte ad vos damni permenſu'ſt viam?
AS. *Non mirum, vetus eſt maceria, lateres ſi veteres ruunt.*
ST. *Ain' tu, mala, lateres veteres ruere? nunquam edepol mihi*
Quiſquam homo mortalis poſthac duarum rerum creduit,
Ni iſta ego voſtra hero majori facta denarravero.
AS. *Eſtne ille violentus?* ST. *ſuam non enim ille meretriculis*
Muniendis rem coëgit, verum parſimoniæ
Duritiaque: quæ nunc ad vos jam exportatur, peſſumæ. Palm. parſimonia duritiaque.

38. *Ulli.*] Pro *ullius.* Priſ.

44. *Sanus ſi videare.*] Id eſt, ſi putarem te ſanum eſſe, dicerem, te contumeliam dicere: ſed quia pro ſtulto te habeo, non curo. Planiſſimum. Scalig. l. *Sanus ſi ſis, vide ne dixis contumeliam.* Sed profecto hæc aquila, quæ inconnivis oculis Solem fere intuetur, hic connixit. De Lambino minus mirum. Formula iſta eſt, qua duram ſententiam mollirer effert: aut alioqui circumloquitur, quod lubet aperte proferre. Tantundem hic eſt, ac ſi dixiſſet, *Non ſanus es.* ita alibi: *Si habeam dem*: pro nihil habeo quod dare queam. *Taubmann.*

50. *Vetus eſt maceria.*] Leg. *Non mirum eſt, vetuſta maceria, lat.* ut ſint ablativi abſolute poſiti. Eſt autem *maceria,* murus intermedius ex lapidibus ſine calce & cæmento congeſtus. Terentius: *Hanc in horto Maceriam jube dirui.* Ad quod Donatus; *Maceria dicitur paries *** nunc alicujus demacerata.* Taub. Lindenbrogius teſtatur in Mſ. eſſe *non altus.* Lege: *paries non altus de materato.* Gronovius.

52. *Duarum rerum.*] Omnis enim ſermo duobus monoſyllabis conſtat, *Eſt* & *Non.* Alciatus. Turn. *duarum rerum*, id eſt, divini & humani, quod verius. V.N. Amph. act. 2. 2. 40. *Taubm.*

55. *Muniendis.*] Lego; *ſuam. non enim il.* Deinde illud *Molliendis* ajo auctoribus libris falſi damnandum. nam optimus Vatic. *Moniendis*: duo alii, *Monendis.* ut certum habeam latere in hac ſcriptura

Hem tu, ô ſexungula! male viritis. egone hæc muſſitem?
Jam enim eccere ibo in forum, atque hæc facta narrabo ſeni.
Neque iſtuc in ſe geſſit, ergo coget exanimem mali.
AS. *Si ecaſtor hic homo ſinapi victitet, non cenſeam*
Tam eſſe triſtem poſſe. at pol hero benevolens ut is eſt ſuo!
Verum ego illum, quanquam violentus eſt, ſpero mutari poteſt
Blandimentis, ornamentis cæteris meretriciis. Morſ. ornamentis cæt.
VIDI equidem ex jumentis domita fieri, atque alias beluas.
Nunc ad heram revidebo. ſed eccum odium progreditur meum.
Triſtis exit. haud convenit etiam hic dum Phroneſium. Colv. avet convenire etiam hic dum Phroneſium.

ptura verbum vetuſtius. Placeret cum Scal. *Molendis.* Lucilius:

Hunc molere: illam autem ut frumentum vannere cunnis.

Lipſius.

57. *Hem tu, ô ſexungula!*] Hoc Palmerii maxime probo, nec potuit aptius in rapax illud genus. quomodo Aul. 3.6. *homines cum ſenis manibus* dixit; fures intelligens. *Taubm.* Lego, *Emptu, nexu, gula.* Et ſententia aperta; ſive ad ea referantur, quæ ſequuntur; ſive ad ea quæ antecedunt. Significat enim, amatores bona ſua perdere apud meretrices, emptionibus, obligationibus & comporationibus. *Scalig.*

59. *Neque iſtuc.*] Mihi legendum videtur; *Namque iſtuc ni ſuggeſſi, tergo coget examen mali.* Suadent id & ſententia & veſtigia Mſſ. ſi recte ſequaris. *Suggeſſi* pro ſuggeſſerim. Hero, inquit, ea, quæ hic geruntur, enarranda ſunt. Nam niſi id faciam, de tergo meo & corio actum eſt. Multorum malorum plagarumque examen in tergum meum cogetur. *Boxhorn.* *Neque iſtuc in ſe geſſit.*] Qui *ſuggeſſi* ſubſtituunt, ſententiam deprehenderunt: genus loquendi probare non poſſunt, quod eſt ſeriorum temporum. Scribe: *Namque iſtuc ſi ceſſet, tergo coget examen mali.* Si non fiat in tempore iſtud, in me cudetur faba. *Gronovius.*

60. *Sinapi victitet.*] V. N. Pſeud. 3.2. Vide Adag.

ACTUS SECUNDI SCENA TERTIA.

DINARCHUS, ASTAPHIUM.

PISCES *ego credo, qui uſque dum vivunt, lavant,*
Minus diu lavere, quam hæc lavat Phroneſium.
Si proinde amentur mulieres, diu quam lavant,
Omnes amantes balneatores ſient.
AS. *Non quis parumper durare, opperirier?*
DI. *Quin hercle laſſus jam ſum durando miſer.*

2. *LAvere.*] *Lavare* legendum: & Plautus à Varrone leviter reprehenditur, qui contra analogiam locutus ſit, & *lavare* dixerit, cum debuiſſet *lavari.* Turn.

5. *Quis.*] Id eſt, potes.

13. *Moræ*

As. *Mihi quoque præ laſſitudine opus eſt* ut *lavem.*
Di. *Sed obſecro, hercle, Aſtaphium, i intro, ac nuncia*
Me adeſſe. tu i propere, & ſuade jam ut ſatis laverit.
As. *Licet.* Di. *audin' etiam?* As. *quid vis?* Di. *Dî me perduint,*
Qui te revocavi: non tibi dicebam. i modo.
As. *Quid jam me revocabas, improbe nihilique homo?*
Quæ tibi mille paſſuum peperit moræ mora.
Di. *Sed quid hæc hic autem tamdiu ante ædîs ſtetit?*
Neſcio quem præſtolata eſt: credo, militem.
Illud eſt. vide ut jam quaſi volturii triduo
Prius prædivinant, quo die eſuri ſient:
Illum inhiant omnes: illi eſt animus omnibus.
Me nemo magis reſpiciet, ubi iſte huc venerit,
Quam ſi hinc ducentos annos fuerim mortuus.
UT REI ſervire ſuave eſt! væ miſero mihi!
Poſt factum plector, quia ante partum perdidi. *Scal.* Poſt factum flictor.
Verum nunc ſi qua mihi obtigerit hæreditas

13. *Moræ mora.*] Oratio conciſa, & ſic explenda: Quæ mora tantum moræ tibi peperit, quantum eſt mille paſſuum. Poſſet & legi, *moram*, vel *moras.* Acid. Puto ſcripſiſſe Plautum; *Quæ tibi mille paſſuum peperit, more, moram. More*, id eſt, ſtulte. Ita ſæpe alibi ludit Comicus. *Boxhorn.*

15. *Quem præſtolata eſt.*] Ter. Eun. act. 5. 5. *Quem præſtolare, Parmeno?* Ad quod Donatus; Nove, *Quem* dixit, non, *Cui præſtolare.* Cicero in Catilin. *Qui tibi ad forum præſtolarentur.* Notavit item Eugraphius, vetus Ter. Commentator: *Præſtolor*, eſt præſto ſum, appareo, id eſt, obſequor. *Taub.*

22. *Poſt factum plector.*] Fruſtra Gruterus, *flector*, interpretatur, ſententiam muto. Plautus non potuit aliter dicere quàm *plector.* Eſt enim hæc formula meritam pœnam poſt factum agnoſcentis. Phædrus fab. 30. *Tum de reliquis una: Merito plectimur.* Suetonius Veſpaſiano: *ut triumphi die fatigatus tarditate & tædio pompæ non reticuerit, merito ſe plecti, qui triumphum tam inepte ſenex concupiſſet.* Alludit Cornelius Nepos in Attico: *Neque tamen prius ille fortunam quam ſe ipſe finxit, qui cavit, ne qua in re jure plecteretur.* Cn. Matius ad Ciceronem: *Plecteris ergo, inquiunt, quando factum noſtrum improbare audes.* Cicero lib. 2. de Offic. *Multa præterea commemorarem nefaria in ſocios, ſi hoc uno ſol quicquam vidiſſet indignius. Jure igitur plectimur: niſi enim multorum impunita ſcelera tuliſſemus, nunquam ad unum tanta perveniſſet licentia.* Hinc intelligendum illud Ovidii 9. Met. 788. *Quod videt hæc lucem, quod nunc ego punior ipſa, Conſilium monitumque tuum eſt.* Sic enim legendum ex codice Ciofani. Hoc eſt, quod nunc ego poſt factum plector, quod in gravi angore ſum ob conſervatam filiam, id patior, quia tibi ſecundum quietem monitra parui. Quemadmodum *pœna* interdum eſt calamitas, dolor, ita *puniri* aut *plecti* eſt angi, dolere, male haberi. *Gronovius. Ante partum.*] Id eſt, patrimonium. V. N. ſupra act. 1. 1.

27. Ut

Magna atque luculenta, nunc poſtquam ſcio
Dulce atque amarum quid ſit ex pecunia.
Ita ego illam edepol ſervem, itaque parce victitem,
Ut nulla faxim cis dies paucos ſiet.
Ego iſtos, qui nunc me culpant, confutaverim.
Sed eſt vocis ſat: ſentio aperiri fores,
Quæ obſorbent quicquid venit intra peſſulos.

27. *Ut nulla faxim.*] Jocus παρὰ προσδοκίαν. Exſpectabat enim auditor, ut plane contrarium ſubjiceret. *Cis dies paucos* autem, eſt intra breve tempus, propediem. *Turneb.*

30. *Obſorbent.*] *Obſorbere* eſt totum ſorbere. Tale eſt apud Terent. Eunuch. *Patria obligurieras bona. Intra peſſulos.*] V. N. Curcul. 1. 2.

ACTUS SECUNDI SCENA QUARTA.

PHRONESIUM, DINARCHUS.

NUM *tibi nam, amabo, janua eſt mordax mea,*
Quo introire metuas, mea voluptas? DI. *ver vide:*
Ut tota floret! ut olet! ut nitide nitet!
PH. *Quî tam inficetus Lemno adveniens, qui tuæ*
Non des amicæ, Dinarche, ſuavium?
DI. *Vah! vapulo hercle ego nunc, atque adeo male.*
PH. *Quo te avortiſti?* DI. *ſalva ſis, Phroneſium.*
PH. *Salve: hic ne hodie cœnas, ſalvos cum advenis?*
DI. *Promiſi.* PH. *ubi cœnabis tu?* DI. *ubi tu juſſeris.*
Hic. PH. *me lubente facies.* DI. *edepol me magis.*
Nempe tu eris hodie mecum, mea Phroneſium.
PH. *Velim, ſi fieri poſſit.* DI. *cedo ſoleas mihi:*
Properate: auferte menſam. PH. *amabo, ſanun' es?* Durz. Properate auferre menſam.
DI. *Non edepol bibere poſſum jam, ita animo male eſt.*
PH. *Mane: aliquid fiet, ne abi.* DI. *ah! aſperſiſti aquam,*

1. J*Anua eſt mordax.*] Vide Not. Moſtell. 3. 2. 162.

4. *Lemno adveniens.*] V. N. Ciſtell. act. 2. 1. 16.

11. *Tu eris hodie mecum.*] *Violavit virginem, pro, vitiavit, dicebant. atque eadem modeſtia potius, Cum muliere fuiſſe, quam Concubuiſſe.* Varro.

12. *Cedo ſoleas.*] Vide Notas infra act. 2. 8. 1.

14. *Animo male.*] V. N. Amphit. act. 5. 1. 6.

15. *Aſperſiſti aquam.*] V. N. Epid. act. 4. 3.

16. *Dome*

Jam rediit animus. deme ſoleas: cedo, bibam.
PH. *Idem es ecaſtor qui ſoles. ſed dic mihi,*
Benene ambulaviſti? DI. *huc quidem hercle ad te bene,*
Quoniam tui videndi eſt copia. PH. *complectere.*
DI. *Libens. ah, hoc eſt mel melle dulci dulcius!*
Hoc tuis fortunis, Juppiter, praſtant mea.
PH. *Dane ſuavium?* DI. *immo vel decem.* PH. *haud iſtoc pauper es.*
Plus pollicere, quam ego à te poſtulo.
DI. *Utinam à principio rei item parſiſſem mea,*
Ut nunc reparcis ſuaviis! PH. *ſi quid tibi*
Compendii facere poſſim, factum edepol velim.
DI. *Jam laviſti?* PH. *jam pol mihi quidem atque oculis meis.*
Num tibi ſordere videor? DI. *non pol mihi quidem.*
Verum tempeſtas memini cum *quondam fuit,*
Cum inter nos ſorderemus unus alteri. *Diſſ.* cum uterque noſtrum ſorderemus alteri.
Sed quid ego facinus audivi adveniens tuum,
Quod tu hic, me abſente, novi negotii geſſeris?
Cumque bene proveniſti ſalva, gaudeo.
PH. *Tibi mea conſilia ſumma ſemper credidi.*
Equidem nec peperi puerum, nec pragnas fui,
Verum aſſimulavi me eſſe pragnatem, haud eram.
DI. *Quapropter, ô mea vita?* PH. *propter militem*
Babylonienſem, qui quaſi uxorem ſibi

16. *Deme ſoleas.*] Nam ante diſcubitum excalceari volebant, ne lectum conſpurcarent. Martialis: *Depoſui ſoleas, &c.* Ita Horatius de Naſidieno inter cœnam ſurgente: *Et ſoleas poſcit.* Taubm.

18. *Benene ambulaviſti.*] Formula quærens de incolumitate peregre venientis, pendet ab altera: *Bene ambula:* qua abeuntes dimittebant. In ſequentibus, avara mulier ſiniſtram ejus liberalitatem perſtringit, & egeſtatem objicit tacite, cum à ſuaviis non eſſe pauperem ait. Ibi contra ille parſimoniam ſuaviorum in ipſa incuſat: & ad ejus exemplum optat, olim rei item ſuæ ſe parſiſſe. *Acid.*

32. *Quod tu hic.*] Verſus hos, qui extra legem, ita reſtituo:

Quod tu hic abſente me novi negotii
Geſſeris; cumque bene proveniſti, gaudeo.

Illud, *ſalva*, quod ſententia non requirit, ejeci. non longe enim ſequitur: (act. 2. 6.)

Cum tu recte proveniſti, cumque es aucta liberis,
Gratulor.

Provenire bene, εὐτυχεῖν. *Nequiter provenire*, δυστυχεῖν. J. Gul. Non ſunt hi verſus extra legem, ſed juſtiſſimi, niſi quod *τὰ te novi*, anapæſtum faciunt. Itaque nihil mutandum. *Gronovius.*

 39. *Ha-*

Me habebat anno, dum hic fuit. DI. *ego ſenſeram.*
Sed quid iſtuc? quoi rei id te aſſimulare retulit?
PH. *Ut eſſet aliquis laqueus & redimiculum,*
Revorſionem ut ad me faceret denuo.
Nunc huc remiſit nuper ad me epiſtolam,
Seſe experturum, quanti ſeſe penderem:
Si, quod peperiſſem, id educarem ac tollerem:
Bona ſua me habiturum omnia. DI. *auſculto lubens.*
Quid denique agitis? PH *mater ancillas jubet,*
Quoniam jam decimus menſis adventat prope,
Aliam aliorſum ire, præmandare & quærere — Acid perconctari & quær.
Puerum aut puellam, qui ſupponantur mihi.
Quid multa verba faciam? tonſtricem Suram
Noviſti noſtram, quæ modo *erga ædes habet.*
DI. *Novi.* PH. *hæc una opera circumit per familias,*
Puerum veſtigat clanculum, ad me detulit.
Datum ſibi eſſe dixit. DI. *ô merces malæ!*
Eum nunc non illa peperit, quæ peperit prior,
Sed tu poſterior PH. *ordine omnem rem tenes.*
Nunc, ut præmiſit nuncium miles mihi,
Non multo poſt hic aderit. DI. *nunc tu te interim*
Quaſi pro puerpera hic procuras? PH. *quippini?*
Ubi ſine labore res geri pulchre poteſt,
AD SUUM QUEMQUE æquom eſt, quæſtum eſſe callidum.

39. *Habebat anno.*] Elegans dicendi genus, ſed in libris fere corruptum. valet autem, anno præterito: cui opponitur, *horno.* ita Amphit. Prol. *Lipſ.*

41. *Redimiculum.*] Elegantl & amœna inflexione ſermonis dictum eſt. cum enim redimiculo innexi implexique teneantur crines mulierum, *redimiculum* pro quodam vinculo & nodo, quo velut alligatus teneretur *miles Babyl.* id eſt, Græcus, qui Babylone ſtipendia meruerat, jucunda ſuavique tranſlatione dixit. Gloſſæ: καθιτής ἀναδεσμος. *Turneb.*

45. *Tollerem.*] V. N. Amph. act. 1. ſc. 3. vſ. 3.

52. *Quæ modo.*] Quis negabit legendum, *quæ modo erga ædes habet*, id eſt, è regione habitat. Nam *habere* pro *habitare*, notum iis, *qui nondum ære lavantur.* Lipſ. Mſſ. *quem erga adem ſeſe habet.* Lego: *quæ me erga ædes ecce habet. Erga me,* eſt, è regione ædium mearum. *Gron.*

61. *Pulcre poteſt.*] Τελεία ὑπόστασις μὴ diſparanda iſta: ut hic verſus ſpeciatim ad puerperium referatur, ſequens generatim proferatur de omni quæſtus genere & modo. *Acid.*

62. *Ad ſuum quemque.*] Similis ſententia eſt Aſin. act. 1. 3. & infra act. 5.

68. *Aſſi-*

DI. *Quid me futurum eſt, quando miles venerit?*
Relictuſne abs te vivam? PH. *ubi illud, quod volo,*
Habebo ab illo, facile inveniam, quomodo Cum facile invenero.
Divortium & diſcordiam inter nos parem.
Poſtidea ego tota tecum, mea voluptas, uſque ero
Aſſiduo. DI. *immo hercle vero accubuo mavelim.*
PH. *Quin Dîs ſacruficare hodie pro puero volo,*
Quinto die, quod fieri oportet. DI. *cenſeo.*
PH. *Non audes aliquod dare mihi munuſculum?*
DI. *Lucrum hercle videor facere mihi, voluptas mea,*
Ubi quippiam me poſcis. PH. *at ego, ubi abſtuli.*
DI. *Jam faxo hîc aderit: ſervolum huc mittam meum.*
PH. *Sic facito.* DI. *quicquid autem erit, boni conſulas.*
PH. *Ecaſtor munus te curaturum ſcio,*
Ut cujus me non pœniteat, mittas mihi.
DI. *Num quippiam me vis aliud?* PH. *ut, quando otium*
Tibi ſit, ad me reviſas. DI. *valeas.* PH. *vale.* Dum ad me interviſas.
DI. *Pro Dî immortales, non amantis mulieris,*
Sed ſociæ unanimantis, fidentis fuit
Officium facere, quod modo hæc fecit mihi.
Suppoſitionem pueri quæ mihi credidit,
Germanæ quod ſorori non credit ſoror.
Oſtendit ſeſe jam mihi medullitus,
Se mihi infidelem nunquam, ſe viva, fore. E V. dum vivat. Mſſ. ne vivat.
Egone illam ut non amem? egone illi ut non bene velim?
Me potius non amabo, quam huic deſit amor.

68. *Aſſiduo.*] Varro lib. 5. de L. Lat. *Frequentem operam dediſtis, apud Plautum valet, aſſiduam. itaque qui adeſt, adſiduus.* In eadem ſententia Q. Cic. in lib. De petitione conſulatus: *Jam aſſiduitatis nullum eſt præceptum: verbumque ipſum docet, quæ res ſit. Prodeſt quidem vehementer nunquam deeſſe, &c.* At Plautus etiam jocando extulit verum etymon, hoc loco. *Scaliger.*

70. *Quinto die.*] Qui dies quintus ἀμφιδρόμιος dicebatur, à ritu, quo curſim circa focum geſtabatur puer. Apud Græcos infans die quinto luſtrabatur: ſed apud Latinos octavo quidem puellæ, nono pueri: qui *dies luſtricus* dicebatur, Symmacho *luſtratus ſolemnitas.* item *Nominalis*, quia nomen tum illi indebatur. Tertullianus *Nominalia.* Greg. Nazianz. Ὀνομαστήρια dixit. *Scal.*

81. *Fidentis.*] Mihi fidem habentis. *Lambin.* *Sociæ unanimantis.*] *Unanimitus.* Scriverius.

Ego iſti non munus mittam? jam modo ex hoc loco Guil. è loco.
Jubebo ad iſtam quinque perferre minas:
Praterea obſonari duntaxat ad minam.
Multo illi potius bene erit, bene qua volt mihi,
Quam mihimet, omnia qui mihi facio mala.

89. *Ex loco.*] Ex loco, vel *è loco* eſt, quod Græci dicunt, αὐτόθεν. è loco *mittam*, αὐτόθεν πέμψω. unde αὐτόθεν καταβάλλειν è loco *ſolvere*, hoc eſt, præſenti pecunia: ſignificatio enim loci, brevitatem temporis notat. *Salmaſ.*

ACTUS SECUNDI SCENA QUINTA.

PHRONESIUM.

PUERO iſti date mammam. UT MISERÆ matres ſollicitaque
Ex animo ſunt, cruciunturque! edepol commentum male.
Cumque eam rem in corde agito, nimio minus perhibemur
Mala, quam ſumus ingenio. ego prima domi modo docta dictito.
Quanta eſt cura in animo, quantum corde capio dolorem,
Dolu: ne occidat morte pueri! mater dicta quod ſum, eo magis
Studeo vita, qua auſa ſum tantum clam dolum aggrediri, Mſſ. Cam. quæ hunc auſa ſum tantundem dolum adgrediar.
Lucri cauſſa avara probrum ſum exſecuta: alienos dolores
Mihi ſuppoſivi. NULLAM REM oportet doloſe aggrediri, niſi
Aſtute accurateque exſequare. voſmet jam videtis,
Ut ornata incedo: puerperio ego nunc me eſſe ægram aſſimulo.
MALE QUOD MULIER facere incepit, niſi id efficere perpetrat,
Id illi morbo, id illi ſenio eſt, ea illi miſera miſeria eſt.
Si bene facere incepit, ejus eam cito odium percipit.
Nimis quam pauca ſunt defeſſa, male qua facere occeperunt,
Nimis quam pauca efficiunt, ſi quid occeperint benefacere.
MULIERI nimio malefacere melius eſt onus, quam bene. Lamb. levius eſt onus.

4. MAlæ.] Id eſt, vafræ & aſtuta: quomodo *mala* & *malitia* cum hic ſtatim, tum alibi paſſim. *Acid.*

7. *Vita.*] Scilicet pueri: cujus opera *matris* nomen, meo bono maximo, inveni. *Taubm.*

17. *Mulieri nimio.*] Id eſt, Mulieri multo facilius eſt malefacere, quam benefa-

Ego, quod mala ſum, matris opera mala ſum, & meapte malitia:
Quæ me gravidam eſſe aſſimulavi militi Babylonio:
Eam nunc malitiam accuratam miles inveniat volo.
Iſte hic haud multo poſt credo aderit: nunc prius præcaveo ſciens:
Eumque gero *ornatum, ut gravida, quaſi puerperio cubem.* Grut. eomque ornata ornatum.
Date mihi huc ſtactam atque ignem in aram, ut venerem Lucinam meam,
Hic apponite, atque abite ab oculis. eho Pithecium,
Face ut accumbam: accede. adjutare ſic decet puerperam.
Soleas mihi duce, pallium injice in me huc, Archilis. Ubi es,
Aſtaphium? fer huc verbenam mihi, thus & bellaria.
Date aquam manibus. nunc ecaſtor ut veniret Miles velim.

nefacere. libri omnes, ut & MſT. Cam. ita conſtanter legunt. *Melius* hic eſt *levius*. nec *onus* mutandum eſt in *opus*: nam & Mil. act. 3. 1. *Procreare liberos, lepidum eſt onus*. Grut.

26. *Soleas mihi duce.*] Vulgo *date*. At quis credat, puerperam nudis pedibus proceſſiſſe? Certo certius eſt, legendum, *ſoleas mihi deme*. Volebat accumbere: ideo ſoleas ſibi demere jubet. Ita ſupra Dinarchus, cum in lectum ſe inſcendere velle ſimulat: *Jam rediit animus: deme ſoleas*. Contra, cum ſurgere volebant, poſcebant ſoleas. quod Phroneſ. facit, act. 2. 8. *Piſtor.*

27. *Thus & bellaria.*] Domi ſacra fiebant vulgo, infinitis de cauſſis, etiam ob puerperium. Varro lib. 2. de Vita pop. Rom. *Menſæ anteponebantur cum culignis ac vino, in qua, quæ veniebant ad fœtum amicæ gratulatum, Diis mactabant.* Tertull. de Anima: *Dum in partu Lucinæ at Dianæ ejulatur, dum per totam hebdomadem Junoni menſa proponitur; dum ultima die fata ſcribunda advocantur; quis non filii caput obſignat pro gentica, pro avita, pro publica aut privata devotione?* Guther.

ACTUS SECUNDI SCENA SEXTA.

STRATOPHANES, PHRONESIUM, ASTAPHIUM.

NE exſpectetis, ſpectatores, meas pugnas dum prædicem:
Manibus duelli prædicare ſoleo; haud in ſermonibus.
Scio ego multos memoraviſſe milites mendacium.
Et Homeronidæ Poëtillæ mille memorari poteſt,

2. *MAnibus duelli prædicare.*] *Præclare.* Scriverius.

4. *Et Homeronidæ.*] *Homeronida* nomen militis glorioſi, ex aliqua Comœdia tunc notum. *Poſt illam* habent libri. Unde eſt in editionibus *poſt illa*. Puto legendum una littera mutata, *Et Homeronidam, & poſt illum mille memorari poteſt.* Ὁμηρίδης eſt ῥαψῳδός. Unde & pro glorioſo ſumitur Græcis qui longas texit

Qui & convicti & condemnati falſis de pugnis ſient.
NON laudandus eſt quoi plus credit qui audit, quam qui videt.
Non placet, cum illi plus laudant qui audiunt, quam qui vident.
PLURIS EST oculatus teſtis unus, *quam auriti decem:*
Qui audiunt, audita dicunt; qui vident, plane ſciunt.
NON PLACET quem ſcurræ laudant, manipulares muſſitant:
Neque illi, quorum lingua gladiorum aciem præſtringit domi.
STRENUI nimio plus proſunt populo, quam arguti & cati.
Facile ſibi facunditatem virtus argutam invenit.

ῥαψῳδίας de ſuis facinoribus. Hinc Ὁμηρεδεῖν Heſychio ψεύδεσθαι: *Homeronida* pro Homerida Plauto nomen militis glorioſi. *Salmaſ. Et Homeronidæ.*] De Homeridis Strabo lib. 13. Ἀμφισβητοῦσι δὲ καὶ Ὁμήρου Χῖοι, μαρτύριον μὲν τοὺς Ὁμηρίδας καλουμένους, ἀπὸ δὲ τοῦ ἐκείνου γένους προχειριζόμενοι ὧν καὶ Πίνδαρος μέμνηται). Ὅθεν περ καὶ Ὁμηρίδαι ῥαπτῶν ἐπέων τὰ πόλλ' ἀοιδοί. Locus eſt in Nemeis oda 2. Ubi Scholiaſtes: Ὁμηρίδας ἔλεγον τὸ μὲν ἀρχαῖον, τοὺς ἀπὸ Ὁμήρου γένους. οἳ καὶ τὴν ποίησιν αὐτοῦ ἐκ διαδοχῆς ᾖδον· μετὰ δὲ ταῦτα καὶ ῥαψῳδοί, οὐκ ἔτι τὸ γένος εἰς Ὅμηρον ἀνάγοντες, ἐπιφανεῖς ἐγένοντο, οἱ περὶ Κύναιθον, οὕς φασι πολλὰ τῶν ἐπῶν ποιήσαντας ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Ὁμήρου ποίησιν. Quare poteſt placere: *Et Homeridæ poëtillæ*, hoc ſenſu: *Et Homeridæ* alicujus verſificatoris militum vel heroum *mille memorari poteſt, Qui & convicti & condemnati de falſis pugnis ſient.* Et illi qui apud Poëtas pro heroibus & bellatoribus introducuntur, multi poſſunt recenſeri, quibus illa laus falſo attribuatur. Potuit tamen finxiſſe *Homeronidem* ut *Glandionidam ſuillum*, *laridum pernonidem* in Menæchmis: & dixiſſe pro ipſo Homero. Atque adeo ut nihil recedamus à veteri ſcriptura: *Et Homeronidæ & poſt illa:* erit, Mille militum Homeri & poſt illa auctorum in ſcriptis laudatorum memorari poteſt, quibus magno mendacio tanta fortitudo adſcribitur. *Gronovius. Mille memorari poteſt.*] Rarius loquendi genus: pro mille memorari poſſunt. tale illud Pœnuli fine: *Trecentos nummos Philippos, credo, corradi poteſt.* Acid. *Et Homeronidæ Poëtillæ.*] *Et Homeridarum poſt illa.* Scriverius.

6. *Quoi plus credit.*] Ut Hiſtorici & Poëtæ: quibus plus credimus nos, qui audivimus, quam qui viderunt. *Lamb.*

~. *Non placet, cum.*] Non placet hoc mihi cum, qui audiunt aut legunt res ab Hiſtoricis aut Poëtis ſcriptas, plus laudant, quam qui rebus gerendis interfuerunt. *Lamb.*

10. *Scurræ.*] Homines urbani. V. N. Epid. act. 1. ſc. 1. verſ. 13. *Manipulares.*] Id eſt, militares homines. *Muſſitant.*] Tacent: non laudant. *L.*

11. *Quorum lingua.*] Rhetores & δημαγωγοὺς, id eſt, blandos populi rectores ſeu concionatores tangit. *Douz. Præſtringit.*] V. N. Mil. act. 1. ſc. 1. verſ. 4.

13. *Virtus argutam.*] Diſertam eloquentiam dicit virtute inveniri. Nam hic *argutus* eſt diſertus & eloquens, & illud ſignificatur, quod à Platone ſcriptum & à Cicerone relatum; Unumquemque in eo ſatis eſſe diſertum, quod ſciret, & quod recte facere poſſet. Probus, ad Bucolic. 4. Virgil. *Argutum* ab ἀργὸς dictum ait, id eſt, *celer.* quod arguti multum ac celeriter loquantur: unde & *arguta hirundo.* Turn.

14. Pro

SINE VIRTUTE *argutum civem mihi habeam pro præfica,*
Quæ alios collaudat, eapſe ſe vero non poteſt.
Nunc ad amicam, decumo menſe poſt, Athenas Atticas
Viſo, quam gravidam reliqui meo compreſſu, quid ea agat.
PH. *Vide quis loquitur.* AS. *jam propinque miles, mea Phroneſium,*
Tibi adeſt Stratophanes. nunc tibi opu'ſt, ægram ut tu te aſſimules. PH. *tace.*
Quid adhuc egeo tui, malum, ammonitricis? an me maleficio vincere eſt?
ST. *Peperit mulier, ut ego opinor.* AS. *vin' adeam hominem?* PH. *volo.*
ST. *Euge Aſtaphium eccam, it mihi advorſum.* AS. *ſalve ecaſtor, Stratophanes.*
Venire ſalvom. ST. *ſcio: ſed peperitne, obſecro, Phroneſium?*
AS. *Peperit puerum nimium lepidum.* ST. *ecquid mihi ſimili'ſt?* AS. *rogas?*
Quin ubi natu'ſt, machæram & clypeum poſcebat ſibi.
ST. *Meus eſt, ſcio jam de argumentis. nimium quidem ſimili'ſt. papæ!*
Jam magnu'ſt? jamne electat legionem, quam ſpoliare velit?
AS. *Here nudiusquintus natus quidem ille eſt.* ST. *quid poſtea?*
Inter tot dies quidem hercle jam actum aliquid oportuit.
Quid illi ex utero exitio eſt, priusquam poterat ire in prælium?
AS. *Conſequere atque illam ſaluta, & gratulare illi.* ST. *ſequor.*

14. *Pro præfica.*] Feſtus: *Præficæ dicuntur mulieres ad lamentandum mortuum conductæ, quæ dant cæteris modum plangendi, quaſi in hoc ipſum præfectæ.* Nævius: *Hæc quidem mehercle, opinor, præfica eſt, quæ ſic mortuum collaudat.* Gloſſæ; *Præfica*, ἡ πρὸ τῆς κλίνης ἐν τῇ ἐκφορᾷ κοπτομένη θρηνῳδὸς ἐπ' ἐκφορᾷ. *Scal.*

20. *Quid adhuc.*] Hunc verſum è veſtigiis monſtroſæ ſcripturæ Vatic. hoc loco inſerui. Cum enim propinquaret jam Miles, ſedula ancilla dominam officii monuit, ut callide & apposite ſimularet ægram puerperam. At illa quaſi indignata admoneri, ut quæ ſua ſponte nimium eſſet mala & aſtuta, Tace, inquit, &c. *Lipſ.*

21. *Vin' adeam hominem.*] Mſſ. *Vinadea aut hominem.* Scribe igitur: *Vin' adeam ad hominem*: quod etiam probat Gruterus. Sic Curcul. 2. 2. *Neque eum ad me adire, neque me magni pendere viſum eſt.* Et ſæpe alibi. Terentius Andr. act. 3. 3. 2. *Aliquot ad me adiere, ex te auditum qui ajebant hodie filiam, &c.* Ita certe in noſtris membranis. *Gronovius.*

 32. *Ab-*

PH. *Ubi illa, obſecro, eſt, quæ me hic reliquit atque abſtitit?*
AS. *Aſſum: adduco tibi exoptatum Stratophanem.* PH. *ubi is eſt, obſecro?*
ST. *Mars peregre adveniens ſalutat Nerienem uxorem ſuam.*
Cum tu recte provoniſti, cumque es aucta liberis,
Gratulor, cum mihi tibique magnum dediſti decus.
PH. *Salve, qui me interfeciſti pene & vita & lumine,*
Quique vim magni doloris per voluptatem tuam
Condidiſti in corpus, quo nunc etiam morbo miſera ſum.
ST. *Eja, haud ab re, mea voluptas, tibi obvenit iſtic labos:*
Filium peperiſti, qui ædîs ſpoliis opplebit tuas.
PH. *Multo ecaſtor magis oppletis opu' ſt tritici granariis;*
Ne, ille priuſquam ſpolia capiat, hic nos extinxit fames.
ST. *Habe bonum animum.* PH. *ſavium ſis pete hinc à me. nequeo caput*
Tollere, ita dolui, itaque ego nunc doleo: neque etiam queo
Pedibus mea ſponte ambulare. ST. *ſi plane ex medio mari*
Savium petere tuum jubeas, petere haud pigeat me, mel meum.
Id ita eſſe experta es, nuncque experiere, mea Phroneſium,
Me te amare. adduxi ancillas tibi eccas ex Suria duas:
Iis te dono. adduce hoc tu iſtas. ſed iſtæ reginæ domi
Suæ fuere ambæ: verum patriam ego excidi manu.
Iis te dono. PH. *pœnitetne te? quot ancillæ ſunt jam?*
Quine etiam ſuper adducas, quæ mihi comedint cibum? ST. *Hoc quidem*

32. *Abſtitit.*] V. N. Aſin. act. 2. 4.

34. *Nerienem.*] Martis uxorem. Agell. lib. 13. cap. 21. de hoc loco diſputat.

35. *Cum tu recte.*] V. N. ſupra act. 2. ſc. 4. v. 32.

36. *Magnum dediſti decus.*] V. N. Caſ. act. 2. 3. vſ. 21.

37. *Qui me interfeciſti.*] Homerus Il. λ. Agamemnonis vulnerati dolorem cum parturientis ὠδῖνα confert. Quos verſus Græce mulieres non ab Homero, ſed ab Homera ſcriptos eſſe dicebant, teſte Plutarcho. Ita Medea Euripidis apud Ennium:

Ter ſub armis malim vitam cernere,
Quam ſemel modo parere.

Taubni.

46. *Mea ſponte.*] Per me, meis viribus. *Lamb.*

53. *Quine et.*] Quaſi dicat: Paucæ tibi videntur tot ancillæ, quot mihi nunc ſunt, niſi tu plures adducas ultro eſtrices in ædes meas. *Lambinus.* V. N. Milit. act. 3. 1.

55. Ex

Hercle ſi ingratum eſt donum, cedo tu mihi iſtam, puere, perulam.
Hem, mea voluptas, attuli eccam pallulam ex parva Græcia tibi,
Tene tibi. PH. *hoccine mihi ob labores tantos tantillum dari?*
ST. *Perii hercle miſer: jam* mihi *auro contra conſtat filius.*
Etiamnum me vilipendit. ad id, purpuram ex Sara tibi
Attuli, & induvias Ponto amœnas. tene tibi, voluptas mea.
Accipe hoc, abduce haſce hinc è conſpectu Suras.
Ecquid amas me? PH. *nihil ecaſtor: neque meres.* ST. *nihilne huic ſat eſt?*
Ne mihi verbum quidem unum dixit. viginti minis
Vænire illac poſſe credo dona, quæ ei dono dedi.
Vehementer nunc mihi eſt irata: ſentio atque intellego.
Verum adibo. quid ais nunc tu? numne vis me, voluptas mea,
Quo vocatus ſum, ire ad cœnam? mox ad te huc cubitum ivero. *Palm nox ad te, id eſt, noctu.*
Quid taces? planiſſume edepol perii. ſed quid illuc boni eſt?
Quis homo eſt, qui inducit pompam tantam? certum'ſt quo ferant
Obſervare. huic credo fertur. verum jam ſcibo magis.

55. *Ex parva Græcia tibi.*] Sic Janus Palmerius Mellerus. Vett. edd. *ex pati gratia.* Mſſ. *experigratibi.* Scribe: *Attuli eccam pallulam ex Phrygia tibi.* Nonius: *Phrygiones.* * *Hoc Virgilius probat in lib.9. Vibis picta croco & ſplendenti murice veſtis. Titinnius Barbato: Phrygio fui primo beneque id opus ſcivi: reliqui acus aciaſque hero atque heræ noſtræ.* Plautus Menæchmis: *Pallam ad Phrygionem fert, confecto prandio.* Ibidem: *Quo ego rideam? P. Equidem ad Phrygionem cenſeo, i, pallam refer.* Ariſtophanes in Avibus: χλαῖναν τὸ ἀπώλεσ' ὁ μόχθηρος Φρυγίων ἐρίων. *Gronovius.* Vide Notas Mercat. act. 3. 1. 27.

57. *Auro contra.*] V. N. Epid. 3. 3. ỽſ. 30.

58. *Ad id, purpuram ex Sara tibi attuli, & induvias Ponto.*] *Ex Sara*, id eſt, ex Tyro. Tyrus enim *Sarra* dicta eſt, à piſce *Sar.* Itaque Servius ad illud Virg. 2. Georg.

Ut gemma bibat & Sarrano dormiat oſtro.

notat; per *oſtrum Tyrium* ſignificari à Virg. purpuram Tyriam. Et *Sarranæ tibiæ* dictæ ſunt, vel Tyriæ vel Africanæ. Denique Probus ait, Ennium dixiſſe, *Pœnos Sarra oriundos*, id eſt, Tyro. *Scalig.*

ACTUS SECUNDI SCENA SEPTIMA.

GETA, PHRONESIUM, STRATOPHANES.

ITE, ite hac ſimul, muli æris damnigeruli, foras gerones,
Bonorum hamaxagogæ. SATINNE *Qui* AMAT, *nequit quin nihili* — Lipſ. bonorum exagogæ.
Sit, atque improbis ſeſe artibus expoliat. nam hoc qui ſciam, ne quis
Id quærat ex me, domi eſt qui facit improba facta amator,
Qui bona ſua pro ſtercore habet, foras jubet ferri: metuit
Publicos. mundiſſumum ſit. puras ſibi eſſe volt ædes. — Lipſ. mundiſſumum ſit.
Domi quicquid habet, verritur ἔξω. quandoquidem ipſus perditum ſe it,
Secreto hercle equidem illum adjutabo. neque mea quidem
Opera unquam nihilominus propere, quam poteſt, peribit.
Nam jam de hoc obſonio, de mina una deminui
Modo quinque nummos: mihi detraxi partem Herculaneam.
Nam hoc aſſimile eſt, quaſi de fluvio qui aquam derivat ſibi,
Niſi derivetur, tamen omnis ea aqua abeat in mare.
Nam hoc in mare abit, miſereque perit ſine omni bona gratia. hac
Cum video fieri, ſuffuror, ſuppilo, de præda prædam
Capio. MERETRICEM *ego item eſſe reor, mare ut eſt: quod des devorat, nec unquam*

1. MUli æris.] Lego. *Ite ite hac ſimul heri damnigeruli.* Atque ſic & verſui melius conſulitur: &, *heri damnigerulos* vocat, qui damna, id eſt, impenſas heri ad meretricem deportarent, *damnumque* pro jactura ſumptuque dicitur, quomodo fere Horatius utitur. Sic *damnoſus*, qui multum ſumptus in re aliqua facit. Suetonius Nerone, cap. 31. *Non in alia re damnoſior, quam in ædificando.* Schopp. V. N. ſupra act. 1. 1. 44.
Foras gerones.] V. N. ſupra, 1. 2. 6.

6. *Publicos.*] Hos Ovidius 5. Faſt. *Ædiles-plebis* vocat. *Ant. Auguſtinus.*

11. *Herculaneam.*] *Nummus* hic valet duas drachmas: cum enim ita ſcribatur:

De minâ unâ deminui
Modo quinque nummos: mihi detraxi partem Herculaneam:

& Grammatici Græci tradant, *minam* centum eſſe drachmarum: partem autem Herculaneam conſtet decimam fuiſſe; *Nummus* erit quinquageſima pars minæ, ut drachma centeſima. ſic in nummo inerunt duæ drachmæ. Denarius tamen drachmam valet; cujus æſtimatione & pretio inferior multo eſt nummus. Igitur hic *nummus* eſt didrachmum, aliter quam vulgo loquentibus ſoleat uſurpari. nam vulgo *Seſtertius* eſt. *Turn.* V. N. Moſtell. 4. 2. 11.

17. Ser-

Abundat. at *hoc ſaltem ſervat mare : quod illi ſubeſt, apparet :* huic *des*
Quantumvis; nuſquam apparet, neque datori, neque acceptrici.
Velut meretrix meum herum miſerum ſua blanditia intulit in
Pauperiem, privavit bonis, luce, honore, atque amicis.
Attat eccam, adeſt propinque. credo audiiſſe hæc me loqui.
Pallida eſt, ut peperit puerum. alloquar, quaſi neſciam.
Jubeo vos ſalvere. PH. *noſter Geta, quid agis? ut vales?*
GE. *Valeo, & venio ad minus valentem; & melius qui valeat, fero.*
Herus meus, ocellus tuus, ad te ferre me hæc juſſit tibi
Dona, quæ illos ferre vides, & has quinque argenti minas.
PH. *Pol haud perit, quod illum, tantum amo.* GE. *juſſit orare, ut hæc grata haberes tibi.*
PH. *Grata æquaque ecaſtor habeo. jubeo auferri intro. i Cyame:*
Ecquid auditis hæc, quæ imperata ſunt? GE. *vaſa nolo auferant:*
Deſiccari lubet. PH. *impudens, mecaſtor, quanti eſt negotii?*
GE. *tun' bona fide,*

Scal. at hoc ſaltem ſervatum tibi æſtuat : eccum apparet.

Mſſ operare. *Palm.* juſſit opere orare. *Par.* abſecrare.

17. *Servat mare : quod illi.*] Comparat hic mari meretricem, ita tamen ut vel pejorem & voraciorem mari ipſo meretricem velit. Quod mari des, inquit, devorat. At hoc ſaltem ſervat quod devoravit, & quum illi ſubeſt apparet. Apparet quidem ipſi mari quod devoravit, quum illi ſubeſt, non autem apparet ei qui in mare aliquid jactavit. At meretrici quod dederis neque datori, neque acceptrici apparet. Si quid autem mari dederis, & in mare jeceris, non ipſi datori apparet, ſed ipſi mari tamen quod accepit apparet, quamvis non eo abundantius fiat. Sed illud ſervat ac retinet. At meretrix ſtatim conſumit quod accepit, atque ita nec datori, nec acceptrici apparet. Hic eſt ſenſus hujus loci Plautini. Verba deinde ipſa facile eſt conſtituere ex veſtigiis ſcripturæ veteris, hoc modo: *At hoc ſaltem ſervat injectum, illi ſub æſtu apparet.* Servat mare quod in mare jactum fuerat, & illi ipſi ſub æſtu apparet. Acceptori igitur apparet quod in mare projicitur, non datori. At meretrici datum, nec datori nec acceptrici apparet. *Salmaſ. Hoc ſaltem ſervat mare: quod.*] Nihil hic mutem, niſi *τὸ quod* in *τὸ cum*, ut volunt ſcripti. *Hoc*, intellige, quod eſt ab eo devoratum, quod recipit, *ſaltem ſervat mare : cum illi*, nempe mari *ſubeſt*, quod ſcilicet ab eo receptum ac devoratum eſt, *apparet*, id eſt, exſtat. Ut in Menæch. 1. 2. 16. *Gronovius.*

24. *Quî valeat, fero.*] *Quî*, pro, *ut!* Lambino non intellectum. Adfero, inquit, tibi ab hero meo dono aurum & obſonia, ut melius valeas. Sic Curcul. act. 4. 2. *Ecquid das, quî bene ſit?* Et Bacch. ſcen. 1. *Dato, quî bene ſit.* Schoppius.

30. *Deſiccari.*] Servus malus & joculator munera quæ ad meretricem ferebat, ſtatim intro rapi non vult : quaſique madeant, Soli oppanſa & expoſita, quo ſiccentur, ante fores ſub dio aliquandiu habenda cavillatur. *Turn.*

38. *Uſ-*

Tu ne ais impudentem me eſſe, ipſa quæ ſis ſtabulum flagitii?
PH. *Dic, amabo te, ubi eſt Dinarchus?* GE. *domi.* PH. *dic ob hæc dona, quæ*
Ad me miſerit, me illum amare plurimum omnium hominum:
Ergo meumque honorem illum habere omnium maxumum:
Atque, ut huc veniat, obſecrare. GE. *ilicet. ſed quis nam illic homo eſt,*
Qui ipſus ſe comeſt, triſtis, oculis malis? animo hercle homo ſuo eſt miſer,
Quiſquis eſt. PH. *dignus eſt mecaſtor.* GE. *quid eſt?* PH. *non noviſti, obſecro?*
Qui illic apud me erat, hujus pater pueri illic eſt. uſque ad jentaculum
Juſſit ali. manſi, auſcultavi, obſervavi. GE. *quem pernam,*
Novi hominem nihili. illic quæſo eſt? PH. *illic eſt.* GE. *me intuetur gemens.*
Traxit ex intimo ventre ſuſpirium. hoc vide, dentibus
Frendit: icit femur. num obſecro nam ariolus, qui ipſus ſe verberat?

Palm. delet: juſſit ali. manſi, auſcultavi, obſervavi.

38. *Uſque ad jentaculum.*] *Jentaculum* primus erat cibus apud Romanos, ut apud Græcos ἀκράτισμα: quem ſequebatur *Prandium*: deinde *Veſpernæ*: poſtremo *Cœna.* apud Græcos ἄριστον; deinde ἑσπέρισμα; poſtremo δεῖπνον. Queritur igitur hic Phroneſium, Militem aluiſſe puerum uſque ad jentaculum duntaxat. *Lamb.* Quid ſit *uſque ad jentaculum*, quod habent veteres edd. aut *ad rectaculum*, ut legunt libri, juxta ſcio cum ignariſſimis. Divinent qui meliores erunt arioli. Legendum in ſequenti verſu, ſine lacunæ nota, *quem pernovi hominem nihili.* Sic ſupra in Aulularia, *ut matronarum facta pernovit probe.* Salm. *Uſque ad jentaculum.*] Depoſitus & hic conclamatus locus. Scriptus alter, *uſque adectaculum*: alter *uſque ad iectaculum.* Quid ſi hoc ſub monſtro vocabuli lateat nomen loci, unde abſens miles juſſerat, quod natum eſſet tolli. act. 2. ſc. 4. *Nam huc remiſit nuper ad me epiſtolam, &c.* Proximum ſcripturæ antiquæ foret *uſque à Pentapoli juſſit ali.* Convenientem ſenſum patiuntur ſequentia: *manſi & exſpectavi* hominem, auſcultavi & audiens ei dicto fui, obſervavi quod in literis mandatum erat. In verbis Getæ nihil muto, ſed prorſus aſſentior Taubmanno tmeſin duplicem eſſe: *quem pernam novi hominem nihili?* id eſt, quemnam pernovi. Τὸ *nam* quidem ſæpiſſime Plautus ſic ſeparat ab eo cui cohæret. Et ſolent idem facere τῷ *per* in aliis. *Sic per mihi gratum.* Gronovius.

42. *Ariolus.*] Turneb. *Hariolum* hic abſolute pro furioſo accipit: quod ii ſoleant ſe interdum male mulcare. Gruterus, pro divinante: talis, enim, inquit, eorum habitus: ut patet ex iis, quæ de miniſtris matris-deûm, an Iſidis, narrat

ST. *Nunc ego meos animos violentos, meamque iram ex pectore*
Jam promam. loquere: unde es? quojus es? cur auſus inclementer
Mihi dicere? GE. *lubido eſt.* ST. *iſtuccine mihi reſpondes?*
GE. *Hoc. non ego te floccifacio.* ST. *quid tu? cur auſa es alium te*
Dicere amare hominem? PH. *lubitum eſt.* ST. *ain' tandem?*
iſtuc primum experiar.
Tun' tantilli doni cauſſa, olerum, atque eſcarum, & poſcarum,
Mæchum malacum, cincinnatum, umbraticolam, tympanotribam
Amas, hominem non nauci? GE. *quæ hæc res? mĕone hero tu, improbe,*
Maledicere audes, fons vitii & perjurii? ST. *verbum unum*
Adde iſtoc. jam hercle ego te hîc hac offatim conficiam. Mſ. officiam.
GE. *tange*
Modo; jam ego te hîc agnum faciam, & medium diſtruncabo. ſi tu
Ad legionem bellator clues, at ego in culina Ares.
PH. *Si æquom facias, adventores meos non incuſes: quorum mihi*

rat Apul. 8. Met. & veto etiam de bellenariis & fanaticis accipit Paſſerat. *Taubmannus.*

48. *Poſcarum.*] V. N. Mil. 3.2.23.

49. *Malacum.*] V. N. Bacch. act. 1. ſc. 1. vſ. 38. *Umbraticolam.*] *Umbraticola* hic dicitur mollis, qui in umbroſis locis degat, nec Solem pulveremque, ut homines militares, ferre ſoleat. *Turneb.* Curcul. act. 4.3. *Si hic me hodie umbraticus deriſerit.* Juvenal.

Sed genus ignavum, quod tecto gaudet & umbra.

Ita *Umbraticus doctor*, apud Petronium eſt ſcholaſticus. Tacitus lib. 14. Annal. *ſtudia in umbra educata*, id eſt, in Schola declamatoria; ut *Pichena* explicat. Ita *Umbratilis miles*, Ammiano lib. 18. *Umbraticum negotium*, Agell. lib. 3. 1. *Taubm.* *Tympanotribam.*] *Tympanotriba* hic enervatus & effæminatus eſt; quales erant Cybelæ ſacerdotes, & exſecti Matris deûm, manibus tympana pulſantes. Etiam apud Græcos in tympano homines torquebantur. hinc eum, qui ſæpe in eo per tormenta cruciatus ſit, vocatur *tympanotriba*. Turn. Sed hoc locum heic non habet, ubi malacus aliquis deſcribitur, cui tympanum convenit. *Gruter.*

50. *Offatim conficiam.*] Scribendum, *adde iſtoc, jam hercle ego te hic offatim officiam*, ut habent libri, hoc eſt, διαπερίζομαι. *Officiam* pro conficiam. Sic autem apud Ariſtophanem in Θεσμοφοριαζούσαις. Πρόσθεν μόνον. κἀγώ σε νὴ τὴν ἄρτεμιν τι δεξιοῖς. *Salmaſ.*

54. *In culina Ares.*] Geta è culina vetu allaturum minatur. Varro: *Si non plus teſticulorum offenderis quam in caſtrato pecore in Apulia, vincor non eſſe maſculum Arem.* Probaveris ipſum Martem non eſſe Maſculum, Proverbialiter dixit. Quid enim magis maſculum, quam deus belli præſes, & idem Veneris maritus? *Palmer.*

55. *Adventores meos non incuſes.*] *Adventores*, in cauponis & diverſoriis hoſpites: apud ſcorta, qui rei cauſa veniebant.

Dona accepta & grata habeo;tuaque ingrata,qua abs te accepi.
ST. *Tunc pol ego & donis privatus ſum, & perii!* GE. *plane*
iſtuc eſt.
Quid nunc ergo hic odioſe es, confeſſus omnibus reus?
ST. *Perii hercle hodie, niſi hunc à te abigo!* GE. *accede huc*
modo,
Adi huc modo. ST. *etiam, ſcelus viri, minitare? quem ego*
Oſſatim jam, jam, jam concipilabo. quid tibi hunc ventio eſt?
Quid tibi hanc aditio eſt? quid tibi hanc notio eſt, inquam,
Amicam meam? emoriere ocius, ſi manu niceris.
GE.*Quid, manu nicerim?* ST.*fac quod juſſi. ma-*
ne. jam ego te hic
Oſſatim conficiam. GE. *occidi! optumum eſt. captio eſt: iſtam*
Machæram longiorem habes, quam hæc eſt. ſed verum
Sine dum petere, ſiquidem belligerandum eſt tecum.
Ibo domum ego tecum, bellator, arbitrum æquom ceperim.
Sed ego ceſſo me hinc amoliri, ventre dum ſalvo licet?

Scal. ſi viam imbiteris. GE. *quid? viam imbiterim?*

bant. & ita, præter alios, Apulejus & Petronius. *Palm.*

61. *Concipilabo.*] Feſtus: *Concipilaſti, dictum à Nævio, pro, corripuiſti & involaſti.* Ad quod Scalig. *Concipilaſti*, idem ac compilaſti: ut *reciprocus, reprocus: recuperare, reparare, incitegere, integere.*

62. *Hanc aditio.*] Vide N. Epid. act. 2. 2.

63. *Manu niceris.*] *Nicere*, à quo deductum eſt *nictare*, quod nuſquam alibi, quod ſciam, reperitur, ſignificat ſignum facere: ut manum movere, aut ea minari. *Turn.* Cum alibi τὸ *nicere* non ſit invenire, putabam legendum; *manu iceris*, id eſt, ſi manu tetigeris. *Icere*, percutere, inquit Feſtus. *Boxhorn.*

65. *Occidi! optumum eſt.*] Lipſius, *occidi opt.* pro *eccedi.* Sed contrarium vult ſervus, abire potius quam obviam ire. Gruterus, *ocedet.* Forte: *Concedi optumum eſt.* quo verbo paſſim pro ſimplici utitur Plautus. Captiv. 3. 4. 25. Deinde malim: *ſed verum ſine domo petere.* Denique: *Ibi demum ego tecum.* Gronovius.

69. *Ventre dum ſalvo.*] Quem, niſi aufugio, Miles machæra perfoſſurus videtur. *Lamb.*

ACTUS SECUNDI SCENA OCTAVA.

PHRONESIUM, STRATOPHANES.

DAtin ſoleas? atque me intro actutum ducite:
Nam mihi de vento miſeræ condoluit caput.

1. D*Atin ſoleas.*] Romani non ſolebant in publico uti ſoleis; ſed vel in triclinio, vel in cubiculo: verum foris calceis. atque ea de cauſſa crimini vertit Cicero Verri, quod ſoleatus fuerit. *Stetit*, inquit, *ſoleatus Prætor pop. R. cum pallio purpureo tunicaque talari:* & tribulis conviva, apud Horat. 1. Ep. 13. *gerit ſub*

St. *Quid mihi futurum eſt, cui duæ ancillæ dolent,*
Quibus te donavi? jamne abiiſti? hem, ſic datur!
Quo pacto excludis? quæſo potin' planius,
Quam excluſus nunc ſum? pulchre ludificor. ſine.
Quantillo mihi opere nunc perſuaderi poteſt,
Ut ego ſuffringam hiſce talos totis ædibus.
Num quippiam avarûm mutat mores mulierum? Mſ. avarum ut ad.
Poſtquam filiolum peperit, animos ſuſtulit:
Nunc, quaſi mihi dicat, nec te jubeo, nec veto
Introire in ædis. at ego nolo, non eo.
Ego faxo dicat me, in diebus pauculis,
Crudum virum eſſe. ſequere me hac. verbum ſat eſt.

ſub dia ſoleas: & convivator Naſidienus 2. Sat. 8. *ſoleas poſcit.* meretricula apud Plaut. puerperam mentiens, *ſoleas poſcit.* act. 2. 4. & 8. Omninoque foris ſolea muliebre potius, quam virile calceamentum habebatur. Catullus de Lesbia:
— *arguta conſtitit in ſolea.*
Turn.

4. *Hem ſic datur.*] V. N. Menæchm. act. 4. 2.

8. *Hiſce ſuffringam.*] V. N. Mil. 2. 3.

14. *Crudum.*] *Impotentem*, iracundum & inhumanum ſignificat. Gloſſographi explicant ὠμόν: & ſic Latini interdum *crudum* accipiunt pro duro & inexorabili: ut hoc loco. *J. Gul.*

ACTUS TERTII SCENA PRIMA.

STRABAX, ASTAPHIUM.

RUS mane dudum hinc ire me juſſit pater,
Ut bubus glandem prandio depromerem.
Poſt illoc veni, quam advenit (ſi Dîs placet)
Ad villam argentum meo qui debebat patri,
Qui ovîs Tarentinas erat mercatus de patre.
Quærit patrem: dico eſſe in urbe. interrogo,
Quid eum velit, homo cruminam ſibi de collo detrahit;
Minas viginti mihi dat. accipio lubens.

2. B*ubus.*] Bubus glandem in pabulum dederunt veteres: ut docent Cato c. 54. & 60. *Bubus cibaria annua in juga ſingula lupini modios CXX. aut glandis modios CCLX.* Et Columella lib. 6. c. 3. & lib. 11. c. 2.

7. *Crumenam ſibi de collo detrahit.*] Crumenam enim à collo pendentem gerebant. Inde eſt *decollare:* quod proprie de marſupio dicitur, quod collo abeſt & perit. inde ſumitur pro οἴχεσθαι: ut cum, *ſpem decollare*, ait Varro. *Caſaub.* Sed vide Captiv. 3. 1. 37. *Cruminam ſibi de collo.*] Forte, *ibi.* Scriverius.

9. Pe-

Condo in crumenam. ille abiit : ego perperas, minas
Oves in crumena hac in urbem detuli.
Fuit edepol Mars meo periratus patri :
Nam oves illius haud longe abſunt à lupis.
Nunc ego iſtos mundulos urbanos amaſios
Hoc ictu exponam , atque omnes ejiciam foras.
Eradicare eſt certum cumprimis patrem,
Poſt id locorum matrem. nunc hodie eſſeram Al. nunc hodie feram.
Ad hanc argentum , quam mage amo quam matrem meam.
Tat ! ecquis eſt ? nulla eſt ? ecquis aperit hoc oſtium ?
As. *Quid iſtuc alienum eſt , amabo , mi Strabax :*
Qui non extemplo intres ? anne oportuit
Ita , te quidem qui es familiaris ? St. *ibitur.*
Ne me morari cenſeas. As. *lepide facis.*

9. *Perperas , minas.*] Ita Scaliger in Conjectaneis , ad illud Varronis lib. 2. De Re Ruſt. *ovem minam , id eſt , ventre glabro.* Ergo *mina ovis* eadem, quæ *apica. Apica* Græcum eſt : ἄπικος , hoc eſt, *glabra.* nam, πῖκος & πίκος in neutro, idem quod πέκος maſculino. *Perperæ*, ſunt ἄχρηστοι. *Scal.* Legendum: ——— *ego propere minas Ovis in crumena hac in u. d.* de pecunia enim , id eſt , de illis viginti minis , quas pro ovibus acceperat, ita ut de ovibus loquitur:eadem urbanitate , qua viginti item minas pro aſinis acceptas vocat *aſinos*, Aſin. act. 3. 2. Simul autem eo alludit, quod oves, quæ ventrem piloſum non habent, vocabant *oves minas* , aut *apicas.*. Erant illæ igitur plane *oves minæ :* neque enim piloſi ſunt nummi. Quod autem ſequitur: *Fuit edepol Mars meo , &c.* inde dictum eſt:quod lupas Marti ſacras putabant. Unde & hujus urbis (Romæ) conditores, quod à Marte geniti eſſent , aluiſſe dicitur lupa. *Lupas* etiam vocabant meretrices , à quibus non longe abeſſe dicit eas oves , quas ipſe tunc in crumena ferebat. *Muretus.*

13. *Amaſios.*] Hic verſus Diomedi in mentem fuit , quum ſcripſit : *Item de Amo veteres inchoativo modo dixerunt Amaſco. unde & Amaſios amatores dicebant: ut Pl. Truc. jucundulos amaſios.* ubi *mundulos* hinc emendandum. *Douza.*

14. *Hoc ictu exponam.*] Hac pecunia exturbabo rivales meos. Nota, *Exponere ictu*, pro, loco movere , de gradu dejicere. Caſ. act. 4. 4. *Pæne expoſivit cubito.* forſan à luctatoribus tranſlatum. *Acid.*

22. *Ne me morari.*] Vide Notas Mil. act. 4. 7. 10.

ACTUS TERTII SCENA SECUNDA.

STRATILAX , ASTAPHIUM.

MIRUM videtur , ruri herilem filium
Strabacem non rediiſſe , niſi ſi clanculum
Collapſus eſt hic corruptelam ſuam.

As. Jam

As. Jam pol illic me inclamabit, ſi aſpexerit.
St. Nimio minus ſævus jam ſum, Aſtaphium, quam fui:
Jam non ſum TRUCULENTUS: *noli metuere.*
Quid vis? As. *quid? tuam exſpecto* TRUCULENTIAM.
St. Dic; impera mihi, quid vis, & quo vis modo.
Novos omnes mores habeo, veteres perdidi.
Vel amare poſſum, vel jam ſcortum ducere.
As. Lepide mecaſtor nuncias. ſed dic mihi,
Habent? St. *paraſitum te fortaſſe dicere.*
As. Intellexiſti lepide quid ego dicerem.
St. Heus tu, jam, poſtquam in urbem crebro commoveo,
Dicax ſum factus, jam ſum cavillator probus.
As. Quid id eſt, amabo? iſtæcce ridicularia
Cavillationes vis fortaſſe dicere?
St. Ita, ut pauxillum differat à cavillulis. *Meurſ. differt a cavillibus.*
As. Sequere intro me, amabo, mea voluptas. St. *tene hoc tibi:*
Rabonem habeto, mecum ut hanc noctem ſies.
As. Perii! rabonem? quam eſſe dicam hanc beluam?

12. *Habent, &c.*] Omnino legendum:

As. Lepide mecaſtor, ſed dic mihi.
Haben'? St. paraſitum te fortaſſe dicere.

Ita, inquam, ſcribi debet, pro *habent*. Dixerat Stratilax, *novos omnes mores habeo, veteres perdidi.* Vix credula Aſtaphium rem ita ſe habere ut memorabat, interrogat an vere haberet novos mores. *Sed dic mihi haben'?* Verumne eſt quod dicis, habeſne veteres mores? Stolide argutus ruſticus Strabax, quaſi videretur intelligere quid illa vellet, reſpondet, *Paraſitum te fortaſſe dicere.* Fortaſſean, inquit, petis an Paraſitum habeam. Profuſi enim & diſſoluti adoleſcentes, paraſitos habebant. *Salmaſ.*

15. *Cavillator.*] Hos verſus in vitio eſſe, manifeſta res eſt ex ſequentibus. Ruſticum enim illum verbum aliquod abſurde & imperite pronunciaſſe, patet ex eo, quod urbana ancilla quaſi divinando mentem ejus perſequitur. Adde, quod ſecundus verſus in legem jambici trimetri committit ſyllaba abundanti. Muretus leg. cenſebat, (ita enim ſermone ab ipſo accepi.)

Dicax ſum factus, jam ſum villator probus.

Ruſticum enim illum truncaſſe capita dictionum patet. Probo [illegible]. Putarim tamen leg. *jam ſum cauliator probus.* Nam hominem à villa & rure ſumpſiſſe quiddam de copia domeſtica, & ad caulas ovium ſuarum alludentem, *cauliatorem*, pro *cavillatorem* dixiſſe, quidni probabile ſit? Et ad hoc exemplum verſum illum è ſequentibus emendarim: qui cæteroqui mire friget,

Ita ut pauxillum differat à caululis:

quo ruſticus quaſi ἐτυμολογεῖ ſuum illud, *Cauliator.* Lipſ.

16. *Iſtæcce ridicularia.*] Hæc Stratilaci tribuenda: ut explicet, & quidem conciſe & ſatis ruſtice, quid velit: nempe iſtæc ridicularia unde mentem ipſius demum percipiens ancilla, ſubjicit: *Cavillationes fortaſſe dicis.* Piſtor.

Quin tu arrabonem dicis? ST. *AR facio lucri:*
Ut Praneſtinis conia eſt ciconia.
AS. *Sequere, obſecro.* ST. *Strabacem hîc opperiar modo,*
Si ruri veniat. AS. *is quidem apud nos eſt hic Strabax:*
Modo rure venit. ST. *priuſne, quam ad matrem ſuam?*
Heu edepol hominem nihili! AS. *anne autem, ut ſoles?*
ST. *Immo nihil dico.* AS. *i intro, amabo, cedo manum.*
ST. *Tene. in tabernam ducor devorſoriam,*
Ubi male accipiar mea mihi pecunia.

23. *Conia.*] Taxat Præneſtinos, ut male Latinos. Talia ſunt, *Syria* pro *Aſſyria*: *Spania* pro *Hſpania*: ut diſcimus ex Capella & Gloſſario. *Stricul us* Arnobio, *Hiſtriculus* Tertulliano. Neque enim litteræ ſolum detractæ veteribus, verum etiam ſyllabæ integræ. *Meurſius.*

ACTUS QUARTI SCENA PRIMA.

DINARCHUS.

NEQUE *gnatu'ſt, neque progignetur, neque poteſt reperirier,*
Cui ego nunc dictum aut factum melius quam Veneri velim.
Dii magni! ut ego lætus ſum, & lætitia differor! ita
Ad me magna nunciavit Cyamus hodie gaudia: *Meurſ.* Geta meus
Mea dona deamata acceptaque habita eſſe apud Phroneſium.
Cum hoc jam volupe'ſt, tum hoc nimio magnæ mellinia mihi:
Militis odioſa ingrataque habita, totus gaudeo.
Mea pila eſt: ſi repudiatur miles, mulier mecum perit. *Taub.* mecum erit.

6. M*Ellinia.*] Dulcedini ſeu voluptati. *L.*

8. *Mea pila eſt.*] Illud, *mea pila eſt*, proverbialiter dictum & venuſte. Et meretrices, quæ ſe publicant, tanquam pilæ ſunt. Nævius Tarentilla:

— quaſi in foro pila
Ludens datatim dat ſe, & communem facit.

Aut, ſi non ipſæ pilæ; quaſi ludunt pila. Unde illud Afranii; *Datatim uxorem ut ludas*, (id eſt, uxorem tuam vulges.) tanquam de pila loquatur. Et hoc Pomponii: *Quod ille dicit, cum datatim in lecto tecum luſi*: tanquam de ea, qua cum ludas pila. *Grut.*

9. *Salvus ſum, &c.*] Græca iſta ſunt Latinis literis ſcripta, ita vero reſcribenda: *— pau, eu ri eni.*

Salvus ſum quia pereo: ſi non peream: pau. Dicit amator Dinarchus, ſe ſalvum eſſe, id eſt, Phroneſium ſuam pilam eſſe, quia pereat, ab re nimirum, quam ferri juſſerat ad meretricem. Addit, ſi non peream, ſcilicet à re, *pau, eu, ri, eni*: παῦ δὴ ῥεῖ, ἔνι. De ſe quicquam adverſi dicere religio fuit Dinarcho, ne omen fiat: utitur itaque ἀποσιωπήσει. ὃ γὰρ βούλεται δυσχερὲς εἰπεῖν οὐδέν. Dicit itaque ſibi ipſi παῦ, id eſt, deſine;

Salvus ſum, quia pereo: ſi non peream, plane interea m.
Nunc ſpeculabor quid ibi agatur: quis eat intro, qui foras
Veniat: procul hinc obſervabo, meis quid fortunis fuat:
Quia nihil habeo, unum animos movit mihi; omnia agam precario.

ne; εὖ ῥεῖ, bene eſt, & res ex voto animique ſententia ſuccedit, mea pila eſt, Phroneſium: ἶσα, (ἀντὶ τοῦ ἴσως) jus eſt & æquum. Nam dona ab illo acceperat Phroneſium non pænitenda. *Peritus. Plane interea m.*] *Eſuriam* pro veteri lectione hic locum habere non poteſt. Perditus adoleſcens qui perniciem ac damnum ſuum quærit, gaudet repudiatum militem ut ipſe recipiatur. Quod ſi fiat, ita ſe ſalvum futurum ait, ut tamen certo ſit periturus. *Salvus ſum, quia pereo*, quia pereo & addicor meretrici, ſalvus ſum. *Si non peream, plane interream.* Ita reſtituit Lambinus, meliore ſane ſenſu quam ſi legatur *eſuriam*. Nam hic amator à meretrice quam amabat, rejectus non poterat eſuriem timere. Immo meretricem amando & ductando, ei malo magis obnoxius fuiſſet. Pro eo libri habent, *pæne uriem*. Ex quo nihil facere certi poſſum. Divinent ſagaciores. Sequenti verſ. legendum eſt: *Obſervabo meis quid fortunis fuat*. Scriptum erat *mies* pro meis. Unde factum, *miles*. Salmaſ.

ACTUS QUARTI SCENA SECUNDA.

ASTAPHIUM, DINARCHUS.

LEPIDE *efficiam meum, hera, officium: vide intus modo ut tu tuum*
Item efficias. ama, id quod decet, rem tuam: iſtum exinani.
Nunc dum iſti lubet, dum habet, tempus ei rei ſecundes:
Prome venuſtatem amanti tuam, ut gaudia compares.
Ego interim hic reſtitrix his præſidedo; iſte dum ſic faciat — Scal. Ego interim hic rei triticeæ præſidebo.
Domum ad te exagogam: nec quenquam interim iſtoc ad vos,
Qui ſit odio, intromittam, tu perge ut lubet. ludin' iſtos?

3. EI *rei ſecundes.*] Id eſt tempus ei rei accommodes.

4. *Gaudia compares.*] Hunc verſum multis modis ſollicitarunt, ut perverterent viri docti, qui vim vocis illius *compares* parum attendebant. nam rectum eſt, *amanti gaudia comparare*, ut malum & dolorem inimico comparare, ita & *comparare* hoc loco ut παρασχεδιάζειν. Gloſſæ: *comparat*, κατασχεδιάζει. *Salmaſ.*

6. *Domum exagogam.*] Id eſt, dum rem paternam domo ad te exportet. *L.*

7. *Ludin' iſtos.*] Quod de hoc loco ſemper exiſtimavi, dicam: ſcribendum videri; *tu perge, ut lubet lud' iſtos*, aut *ludiſtos*. Modus ſane carminis non poſtulat aliter: cui numeros reſtituere hinc à me non ſentienti difficile ſit. ſed & occaſio mendi ex eo apparet, quod per libros vulgatur, *ludi iſto*, aut *ludin iſtos*. Neque ſane illa leviora ſunt, quæ à Cicerone referuntur in De Oratore, *vaſargenteis, paſſicrimbus, teſtifrictis, omnimodis.*

Di. *Qui eſt iſte? eja, Aſtaphium, indica:qui perit?* As.*amabo. hiccine tu*
Eras? Di. *moleſtuſne ſum?* As. *nunc magis quam fuiſti. nam niſi qui*
Nobis uſu eſt, nobis moleſtus, ſed, obſecro, da mî operam, ut
Narrem quæ volo. Di. *nam quid eſt? num mea refert?* As. *non mu. ſed*
Intus, bolos quos dat! Di. *quid? amator novus quiſpiam?*
As. *Integrum & plenum adorta eſt theſaurum.* *Lamb.adepta.*
Di. *quis eſt?* As. *eloquar.*
Sed tu taceto. noviſti tun' hunc Strabacem? Di. *quid ni?*
As. *Solus ſummam habet hic apud nos. nunc is eſt fundus nobis.*
Animo bono male rem gerit. Di. *perii hercle ego idem.* *7 Gal. ego quidem.*
As. *Stultus es, qui facta infecta facere verbis poſtules.*
Thetis quoque etiam in lamentando leſſum fecit filio. *Mſſ. leſſum.*
Di. *Non ego nunc intro ad vos mittar?* As. *quî dum quam miles magis?*
Di. *Quia enim plus dedi.* As. *plus enim es intromiſſus, cum dabas.*
Sine viciſſim, qui dant operam, ob id, quod dant, operis utier.
Literas didiciſti: quando ſcis, ſine alios diſcere.
Di. *Diſcant, dum mihi argumentari liceat, ni oblitus ſiem,* *Acil ne oblitus ſiem Quod didici.*
Quod dedi. As. *interea magiſter dum tu commentabere,*

dis. Palmerius. Forte legendum; *Tu perge, ut lubet, ludo in iſto.* Boxhorn.

8. *Qui perit.*] Ineptiſſime Lamb. explicat, an potius implicat. Senſus planus eſt: Dic mihi quis ille eſt, quem apud Phr. eſſe dicis? Quis eſt, qui perit? nam, ut tu quidem nunc verba facis, perditus eſt. *Piſtor.*

11. *Nam quid eſt? As. non mu. ſed, &c.*] Senſum non inelegantem elicio mutatione non magna:

DI. Nam quid eſt? num mea refert?
AST. non mu. ſet
Intus b.

Cum ancilla operam Dinarchi poſceret ad audiendum; ille ſperans de ſe illi aliquid mandatum, & forte ab amica exſpectari adventum ſuum. Quid, inquit, rei eſt? an aliquid ad me pertinet? Rejiciens tam ſtultam urbanitatem puella; Nihil ad te ait: ſed hera mea quos hieri bolos nacta eſt! *Non mu*, nihilum. Lucilius libr. Satirarum 11.

Non laudare hominem quemquam: neque mu facere unquam.

Guilielm.

15. *Solus ſummam.*] V. N. Menæch. act. 2. 3. *Fundus.*] *Fundus* hic pro fructuoſiſſimis prædiis capitur. Et optime convenit cum Varronis interpretatione, qui *fundum* inde dictum aſſerit, quod fundat quotannis plurima. *Nonius.*

28. *Erat*

Volt interim illa itidem commentari. DI. *quid?* AS. *rem accipere identidem.*
DI. *Dedi equidem hodie ei quinque argenti deferri minas,*
Praterea unam in obſonatum. AS. *idem iſtoc delatum ſcio.*
De eo nunc bene ſumus tua virtute. DI. *illine ut inimici mei* Dom. mea.
Bona iſtic edant? mortuum hercle me, quam ut id patiar, mavelim.
AS. *MAVELIM mihi inimicos invidere, quam me inimicis meis.*
Nam INVIDERE alii bene eſſe, tibi male eſſe, miſeria eſt.
Qui INVIDENT, egent: illi, quibus invidetur, rem habent.
Stultus es. DI. *quid eſt?* AS. *opperire.* DI. *quid jam?* AS. *quia pol mavelim.*
DI. *Non licet de obſonii* mna *me participem fieri?*
AS. *Si volebas participari, auferres dimidium domum.*
Nam itidem hic ut Acheronti ratio accepti ſcribitur,
Intro accipimus: quando acceptum eſt, non poteſt ferri foras:
Bene vale. DI. *reſiſte.* AS: *amitte, ſine.* DI. *amitto intro.* AS. *ad te quidem.* Dom. mittin' intro.
DI. *Immo iſtoc ad vos.* AS. *iri non poteſt.* DI. *nimium poteſt.* Mſſ. nimium pati.
Experiri ſine. AS. *immo opperire. vis eſt experirier.* Palm. Experiar ſine.
Dicam adeſſe, ni occupata eſt. DI. *reſiſte, hem!* AS. *fruſtra es.* DI. *redin',* Mſſ. reſiſtat ex ex fr. Grut. reſta. As. ei, ei, fr.

28. *Bene ſumus.*] V. N. Menæchm. act. 3. 2. 20.

36. *Ut Acheronti.*] Ut Orcus nunquam quicquam eorum, quæ accepit, *reſcribit*, id eſt, renumerat ſeu reddit: ſic neque meretrix. *Lamb.*

39. *Iri non poteſt.*] Scita & verſuta Aſtaphium negat introiri ad heram ſuam poſſe Dinarchum. At ego experiar potius, ait, & poſſe me arbitror. immo tu opperire potius, reſpondet illa. nam ſi experiare, vim facies: ego potius intus viſam, & ſi illi otium eſt, ad te renunciabo. Euntem reſiſtere adoleſcens jubet; illa fruſtra eam eſſe, ait; & ſimul, ne inhumanior videatur, herili imperio ſe vocari domum ait. *Vis eſt experiri*, facetiſſime dictum eſt. nam *experiundi* verbum de vi proprie dicitur, ſive ea civilis ſit judicii, ſive militaris armorum. Bacchid. *an ego tecum experiar vi majore?* Ter. Eun. *Omnia prius experiri ſapientem quam armis decet.* Grut.

An non? AS. *redeam. ſed vocat me, quæ in me plus poteſt,*
quam potes.
DI. *Uno verbo eloquar: Mittin' me intro?* AS. *mendax es, abi.*
Unum ajebas, ſed tria dixti verba, atque mendacia. Mſſ. dicidu.
DI. *Abiit: intro hinc ivit. ego ut hæc mihi patiar fieri?*
Jam hercle ego tibi, illecebra, ludos faciam clamore in via:
Quæ advorſum legem accepiſti à plurimis pecuniam.
Jam hercle apud omnes magiſtratus faxo erit nomen tuum:
Poſt id ego te manum injiciam quadrupli, venefica,
Suppoſtrix puerûm. ego edepol jam tua probra aperibo omnia.
Nihili me! perdidi omne quod fuit. fio impudens,
Nec mihi adeſt tantillum penſi jam, quos capiam calceos.
Sed quid ego hîc clamo? quid ſi me jubeat intromittier?
Conceptis, me non facturum, verbis jurem, ſi velit.
Nugæ ſunt. SI STIMULOS *pugnis cædis, manibus plus dolet.*
DE NIHILO *illi eſt iraſci, quæ te non flocci facit.*
Sed quid hoc eſt? pro Di immortales! Calliclem video ſenem,
Meus qui affinis fuit, ancillas duas conſtrictas ducere,
Alteram tonſtricem hujus, alteram ancillam ſuam.
Pertimui, poſtquam una cura cor meum movit *Pal. plus quam una, &c.*
modo.
Timeo, ne malefacta antiqua mea ſint inventa omnia.

46. *Ludos faciam clamore.*] Id eſt, *pipulo te differam ante ædes.* V. N. Aul. 3. 2. 32. Perſa. 4. 4.

51. *Fio impudens.*] Qui repoſcam quod dedi.

52. *Quos capiam, &c.*] Non ruſticitatis tantum, ſed etiam impudentiæ nota erat, calceis inconcinnius uti. Vide A-gell. libr. 13. cap. 20. Jam, quibus male laxus calceus hærebat in pede, dici ſoliti ſunt νεῖν ἐν τοῖς ὑποδήμασι, id eſt, *natare in ſoccis.* Ovid. Amoribus:

Nec vagus in laxa pes tibi pelle natet.

Sidonius:

Laxo pes natat altus in cothurno.

Caſaub.

ACTUS QUARTI SCENA TERTIA.

CALLICLES, ANCILLÆ, DINARCHUS.

EGONE *tibi male dicam, aut tibi adeo male velim? ut animus meu'ſt,*
Propemodum expertæ eſtis, quam ego ſim mitis tranquilluſque homo.

Rogi-

Rogitavi ego vos verberantes & pendentes ſimul:
Commemini, quo quicque pacto ſitis confeſſæ: ſcio.
Hic nunc volo ſcire eodem pacto, ſine malo fateamini.
Quanquam vos colubrino ingenio ambæ eſtis; edico prius,
Ne duplices habeatis linguas: ne ego bilingues vos necem:
Niſi ſi ad tintinnaculos vos voltis educi viros.
AN. *Vis ſubegit verum fateri, ita lora lædunt brachia.*
CA. *At, ſi verum mihi eritis faſſæ, vinclis exſolvemini.*
DI. *Etiam nunc, quid ſit negotii, falſus incertuſque ſum:*
Niſi quia timeo tamen. AN. *ego nec quid peccavi ſcio.*
CA. *Omnium primum diverſæ ſtate, hem ſic: iſtuc volo.*
Neve inter vos ſignificetis, ego ero paries. loquere tu.
AN. *Quid loquar?* CA. *quid puero factum eſt, mea quem peperit filia,* *Mſſ.* puero datum. *Grut.* puero dactum.
Meo nepoti? capita rerum mihi *expedite.* AN. *iſtæ dedi.*
CA. *Jam tace, accepiſtin' puerum tu ab hac.* AN. *accepi.* CA. *tace:*
Nihil moror præterea. ſatis eſt faſſa. AN. *inficias non eo.*
CA. *Jam livorem tute ſcapulis iſtoc concinnas tuis.*

3. VOS *verberantes.*] Puto ſcribendum:

Rogitavi ego vos verberans, pendentes ſimul.

Salmaſ.

Mſſ. *verberantis has:* alter, *verberantis has.* lege igitur: *verberans ambas pendentes ſimul.* Gronovius.

5. *Sine malo.*] *Malum* in Plauto & Cicer. frequenter plagas & dolorem ſignificat. *Langl.*

6. *Colubrino.*] Serpentino, aſtuto & vafre.

8. *Tintinnaculos.*] Tintinnaculi viri ſunt qui ferreas compedes indebant vinciendis, quia tintinnum edebant, dum eas accuderent pedibus. Sine fabro ut accommodari non poterant compeditorum pedibus, ita nec reſolvi ſine fabri ferrarii opera. A verbo *Tintino*, nomen *Tintinax* qui talem ſonum dedit, ut à *bibo bibax*. A Tintinnax autem Tintinnaculus, ut à *bibax*, bibaculus. Hinc *Tintinnaculi* viri. *Salmaſ.*

14. *Significetis.*] Nutu, aut nictu. *Taubm.* *Ero paries.*] Medius inter vos ſtabo. *Lamb.*

16. *Iſtæ dedi.*] Pro, *iſti*, ſcil. tonſtrici Phroneſii. *Taubm.*

19. *Jam livorem.*] Non placet expoſitio Lambini, ut quæ ſit contra proprietatem verbi *concinnare.* & cenſeo hoc eo reſpectu dici, quo vulnera cum jam ſanari incipiunt, livorem contrahunt; cum refricantur, non jam livere, ſed cruentari. Malim tamen reſcribere *levorem.* qua voce utitur & Lucr. lib. 4.

— *levor levore creatur.* & Plinius in charta etiam *levorem* ſpectari ait. Ut dicat: ingenua iſta confeſſione efficis, ut ſcapulæ tuæ quæ jam plagis aſperæ, &, ut alibi legitur, *oſtreata* ſunt, leves fiant: dum ſcilicet plagis novis non excitantur. *Piſtor.*

Conveniunt adhuc utriuſque verba. DI. *væ miſero mihi?*
Mea nunc facinora aperiuntur, clam quæ ſperavi fore.
CA. *Loquere tu: qui dare te huic puerum juſſit?* AN. *hera major mea.*
CA. *Quid tu? cur eum accepiſti.* AN. *hera mea rogavit me minor,*
Puer ut afferretur, eaque ut celarentur omnia.
CA. *Loquere tu. quid eo feciſti puero!* AN. *ad meam heram detuli.*
CA. *Quid eo puero tua hera fecit?* AN. *heræ meæ extemplo dedit.*
CA. *Cui malum, heræ?* AN. *duæ ſunt iſtæ.* CA. *cave tu, niſi quod te rogo, niſi*
Ea quæ exquiro. AN. *mater filiæ dono dedit, inquam.*
CA. *Plus quam dudum, inquam, loquere.* AN. *plus tu rogitas.*
CA. *reſponde ocius.*
Quid illa, cui donatus eſt? AN. *ſuppoſivit.* CA. *cui?* AN. *ſibi*
Pro filiolo. CA. *pro filiolo? Di obſecro voſtram fidem,*
Ut facilius alia, quam illa unde eſt, puerum alienum parit?
Hæc labore alieno puerum peperit ſine doloribus.
Puer quidem beatus: matres duas habet, & avias duas:
Jam metuo, patres quot fuerint. vide ſis facinus muliebre!
AN. *Magis pol hæc malitia pertinet ad viros, quam ad mulieres.*
Vir illam, non mulier prægnatem fecit. CA. *& idem ego iſtuc ſcio.*
Tu bona ei cuſtos fuiſti. AN. *PLUS poteſt qui plus valet.*
Vir erat, plus valebat, vicit: quod petebat, abſtulit.
CA. *Et tibi quidem hercle idem attulit magnum malum.*
AN. *De iſtoc ipſa, etſi tu taceas, reapſe experta intellego.*
CA. *Nunquam te facere hodie quivi, ut is quis eſſet diceres.*
AN. *Tacui: at nunc non taceo, quando adeſt, neceſſe eſt indicem.*
DI. *Lapideus ſum, commovere me miſer non audeo.*

23. *Minor.*] Phroneſium. nam hera major eſt Phroneſii mater. *Lambinus.*

41. *Non audeo.*] *Audere* pro *velle*, item *poſſe*, nove dictum; nam in communi ſignificatu capi hic non poſſe, argumento eſt illud, *Lapideus ſum:* & quia Dinarchi præſentia jam eſt præſentia. *Acid.* V. N. Menæch. 1. 2.

Res palam omnis eſt: meo illic nunc ſiunt capiti comitia,
Meum illuc facinus, mea ſtultitia eſt. timeo quam mox nominer.
CA. *Loquere, filiam meam quis integram ſtupraverit?*
AN. *Video ego te, propter mala facta qui es patronus parieti.*

Acid. propter male facta quojus patior onus parietis.

DI. *Neque vivus neque mortuus ſum: neque quid nunc faciam, ſcio.*
Neque ut hinc abeam, neque ut hunc adeam, ſcio: timore torpeo.
CA. *Dicin' an non?* AN. *Dinarchus: cui illam prius deſponderas.*
CA. *Ubi is homo eſt, quem dicis?* DI. *aſſum, Callicles, per tua obſecro*
Genua, ut tu iſtuc inſipienter factum ſapienter feras,
Mihique ignoſcas, quod animi impos vini vitio fecerim.
CA. *Non places. in mutum culpam confers, quod nequit loqui.*
Nam vinum, ſi fabulari poſſet, ſe defenderet.
NON VINUM hominibus *moderari, ſed vino* homines *ſolent,*
Qui quidem probi ſunt, verum, qui improbus eſt, ſive ſubbibit,
Sive adeo caret temeto, tamen ab ingenio eſt improbus.
DI. *Scio equidem, quæ nolo: multa mihi audienda obnoxia.*

Palm. audienda ob noxiam.

Ego tibi me obnoxium eſſe fateor, culpæ compotem.
AN. *Callicles, vide quæſo homini ne facias injuriam.*
REUS SOLUTUS *cauſſam dicit: teſtes vinctos attines.*
CA. *Solvite iſtas. agite, abite, tu domum, & tu autem domum:*

45. *Comitia.*] Vide Notas Pſeudol. act. 4. 7. 134.

48. *Video ego te.*] Ita conſtituendus eſt verſus:

AN. *Video ego te propter.* CA. *mala, quis?*
AN. *Qui eſt patronus parieti.*

Quis eſt ille quem propter me vides? Reſp. Qui eſt patronus parieti. *Salm.*

52. *Per tua obſecro.*] In genibus ſedes miſericordiæ eſt; atque ea, qui ſuppliciter precabantur, amplecti ſolebant. *Turneb.*

59. *Caret temeto.*] Sic Aſin. act. 4. 1. Et V. N. Aul. act. 2. 6. *Turneb. Carere temeto*, eſt, vinum non bibere. *Ab ingenio.*] V. N. Merc. act. 5. 4. 9.

60. *Obnoxia.*] Lego *ob noxiam. Noxia* eſt τὸ ἁμάρτημα. Qui peccavit autem, multa illi neceſſario audienda, quæ nollet. *Caſaub.*

61. *Culpæ compotem.*] Id eſt, affinem. *L.*

63. *Reus ſolutus cauſſam.*] Curtius l. 6. *Vincti hominis non ſupervacua ſolum ſed etiam inviſa defenſio eſt, quæ judicem non docere videtur, ſed arguere.*

 1. Bi-

Eloquere hæc heræ tuæ: puerum reddat, ſi quis eum petat.
Eamus, tu, in jus. Di. *quid vis in jus me ire? tu es Prætor mihi.*
Verum te obſecro, ut tuam gnatam des mihi uxorem, Callicles.
Ca. *Eundem pol te judicaſſe quidem iſtam rem intellego:*
Nam haud manſiſti, dum ego darem illam: tute ſumpſiſti tibi:
Nunc habeas ut nactus, verum hoc ego te multabo bolo:
Sex talenta magna à dote demam pro iſta inſcitia.
Di. *Bene agis mecum.* Ca. *filium iſtinc tuum te meliu'ſt repetere.*
Cæterum, uxorem, quam primum poteſt, abduce ex ædibus.
Ego adeo jam illi remittam nuncium affini meo:
Dicam ut aliam conditionem filio inveniat ſuo.
Di. *At ego ab hac puerum repoſcam, ne mox inficias eat.*
Nihil eſt. nam ipſa hæc ultro, ut factum eſt, fecit omnem rem palam.
Sed nimium pol opportune ecce ab ſeſe egreditur foras.
Næ iſta ſtimulum longum habet, quæ uſque illinc cor pungit meum!

Actus Quarti Scena Quarta.

PHRONESIUM, DINARCHUS, ASTAPHIUM.

B*LITEA & lutea eſt meretrix, niſi quæ ſapit in vino ad rem ſuam.*
Si alia membra vino madeant, cor ſit ſaltem ſobrium.
Nam mihi dividia eſt, tonſtricem meam ſic mulcatam male,
Ea dixit, eum Dinarchi puerum inventum filium.
Di. *Ubi id audivit, quam penes eſt mea omnis res & liberi.* *Grut.* Lubet adire. *Acid.* meis tutorem me.
Ph. *Video eccum, qui manſtutorem me adoptavit bonis.*
Di. *Mulier, adſum: profectu'ſt?* Ph. *quid agitur, voluptas mea?*

1. B*litea.*] Dicebantur Βλιτάδες, in contemptum. Βλιτάδες, inquiunt Grammatici, *αἱ εὐτελεῖς γυναῖκες*, id eſt, *nugatoriæ mulieres*, ut vocat Feſtus. Plinius: *Blitum iners videtur, ac ſine ſapore aut acrimonia ulla. unde convicium fœminis apud Menandrum faciunt mariti.* Scal.

6. *Manſtutorum me adoptavit.*] Ut *manceps* eſt, qui manu capit: ita *manſtutor* qui manu tuetur & tenet, quique poſſidet. *Turn.* Sed cur non dixit, *manſtutricem?*

DI. *Non voluptas. aufer nugas. nihil ego nunc de iſtac re ago.*
PH. *Scio mecaſtor quid velis, & quid poſtules, & quid petas.*
Me videre vis, & me te amare poſtulas: puerum petis.
DI. *Di immortales, ut planiloqua eſt! paucis ut rem ipſam attigit.*
PH. *Scio equidem ſponſam tibi eſſe, & filium ex ſponſa tua:*
Et tibi uxorem ducendam jam eſſe: alibi jam animum tuum.
Ut me quaſi pro derelicta ſis habiturus: ſed tamen
COGITATO, Mus puſillus quam ſit ſapiens beſtia,
Ætatem qui uni cubili nunquam committit ſuam.
Quia ſi unum oſtium obſideatur, aliud perfugium gerit. Pine, perfugium quærit.
DI. *Otium ubi erit, de iſtis rebus tum amplius tecum loquar.*
Nunc puerum redde. PH. *immo, amabo, ut hos dies aliquos ſinas*
Eum eſſe apud me. DI. *minume.* PH. *jam, amabo.* DI. *quid opu'ſt?* PH. *è re mea eſt.*
Triduum hoc ſaltem, dum aliquo Miles circumducitur.
In eam rem, ſi quid habebo, tibi quoque etiam proderit.
Si auferes puerum, à Milite omnis tum mihi ſpes animam efflaverit.
DI. *Factum cupio: nam re facere, ſi velim, non eſt locus.*
Nunc puero utere, & procura: quia unde procures, habes.
PH. *Multum amabo te ob iſtam rem mecaſtor. ubi domi metues malum,*
Fugito huc ad me: ſaltem amicus mihi eſto manubiarius.
DI. *Bene vale, Phroneſium.* PH. *jam me tuum oculum non vocas?*
DI. *Id quoque interim futatim nomen commemorabitur.*
PH. *Nunquid vis?* DI. *fac valeas. operæ ubi mihi erit, ad te venero.*

cem? ut honorificentius eſſet & ſignificantius: nam plus eſt mulieri partes viriles dare, quam muliebres; & honorificentior appellatio virilis, quam muliebris. *Lamb.*

15. *Mus puſillus, &c.*] Lactantius lib. De Ira Dei, cap. 7. *Sunt animalia, quæ latibulis ſuis diverſos & plures exitus pandant, ut ſi quod periculum inciderit, fuga pateat obſeſſis. quod non facerent, niſi ineſſet illis intelligentia & cogitatio.*

26. *Metues, &c.*] Jurgia ab uxore. *Lamb.*

32. *Ubi*

PH. *Ille quidem hinc abiit, abſceſſit: dicere hic quidvis licet.*
Verum eſt verbum, quod memoratur. UBI AMICI, *ibidem opus.*
*Propter hunc ſpes etiam ſe hodie * ri militem:*
Quem ego, ecaſtor, mage amo quam me, dum id, quod cupio, inde aufero.
Quæ cum multum abſtulimus, haud multum apparet, quod datum eſt.
Ita ſunt gloriæ meretricum. AS. *aha, tace!* PH. *quid eſt, obſecro?*
AS. *Adeſt pueri.* PH. *ſine eum ipſum adire huc: ſine, ſi is eſt modo.*
Sine eum ipſum adire, ut cupit, ad me hac rectà. ſi venerit,
Næ iſtum, ecaſtor, hodie aſtutis confectum fallaciis. *Acid.* confexim.

32. *Ubi amici, ibidem opus.*] Leg. *Ubi amici, eſſe ibidem opus.* Et ſic habent noſtri libri veteres: quibuſcum vulgati conſentiunt, ſententia plana & perſpicua. Significat enim, ubi ſunt amici, ibidem eſſe negotium & moleſtiam. Amicorum enim cauſſa nos interdum laborare neceſſe eſt: aut jus amicitiæ perdere. Aliorum vulgatorum ſcripturam; *Ubi amici, ibidem ſunt opes*; neque id quod ſequitur, neque verſus patitur. *Lamb.*

33. *Propter hunc, &c.*] Interpretes in his nimium ſupini, qui omnes ad unum in conſtituendo hoc loco commenti ſunt, dicere Phroneſium ſpem omnem, quam habebat de circumducendo milite, interiiſſe. Atqui id eſt præter mentem Plauti, cum prædixerit Phroneſium, ſibi ſpem eſſe, ſi puer apud ſe ſit, quod nunc illi conceſſit Dinarchus, aliquo poſſe circumduci militem. Quare reſcripſimus:

Propter hunc ſpes etiam eſt hodie tactum iri militem.

Senſus plenus & planus eſt. *Petitus.*

34. *Quem ego ecaſtor.*] Scilicet Dinarchum. Alii, Militem: & interpretantur; mage amo, magis me amare ſimulo. *Lamb.*

ACTUS QUINTUS.

STRATOPHANES, ASTAPHIUM, PHRONESIUM, STRABAX.

E*O mihi amare! fero ſupplicium damnis ad amicam meam.* *Lipſ.* Eo mihi amare! fero ſuppli.ium jam bis ad amicam.
Utut illud acceptum ſit, prius quod perdidi, hoc addam inſuper.
Sed quid? video heram atque ancillam ante ædis: adeunda eſt hæc mihi.
Quid hîc vos agitis? PH. *ne me appella.* ST. *nimium ſævis.* PH. *ſic ſine.*

Potin es ut mihi moleſtus ne ſies? ST. *quid, Aſtaphilitium, eſt?*
AS. *Merito ecaſtor tibi ſuccenſet.* PH. *egon'? atque iſti etiam parum*
Male volo. ST. *ego, mea voluptas, ſi quid peccavi prius,*
Supplicium ad te hanc minam fero auri. ſi mihi rides, eſpice. — Acid. niſi mihi credis, ſpece.
PH. *Manus vetat, priuſquam penes ſeſe habeat, quicquam credere*
Puero opu'ſt cibum, opus eſt matri autem quæ puerum lavit,
Opus nutrici autem, utrem ut habeat veteris vini largiter,
Ut dies noćteſque potet: opu'ſt igne, opus eſt carbonibus:
Faſciis opus eſt, pulvinis, cunis, incunabulis:
Oleum opus eſt, farina puero opus eſt, opu'ſt totum diem.
Nunquam hoc uno die efficiatur opus, quin opus ſemper ſiet.
Non enim poſſunt militares pueri ſetanio educier. — Lipſ. prutanio exducier.
ST. *Reſpice ergo, accipe hoc, quî iſtuc efficias opus.* PH. *cedo:*
Quanquam parum eſt. ST. *addam minam adhuc iſtic poſtea.* PH. *parum eſt.*
ST. *Tuo arbitratu, quod jubebis, id dabitur, da nunc ſavium.*
PH. *Mitte me, inquam, odioſus.* ST. *nihil ſit: non amor. teritur dies.*

6. A*Tque iſti etiam parum.*] Scil. præquam quod meretur. *D.*

10. *Matri autem.*] *Nutrix* etiam mater in Mercatore dicitur, & *obſtetrix* etiam mater. *Scalig.* Legendum; *Puero opus eſt cibum; opus eſt matri; ei item quæ puerum lavit.* quod & vidit Caſaubonus. Pueros recens natos lavabant: non poterat autem mater recenti partu id præſtare. De quo nemo poteſt dubitare. *Boxhorn.*

12. *Potet.*] Uti ſcil. lacte abundet.

13. *Faſciis, &c. incunabulis.*] Plautus hoc loco in infantili ſupellectile enumeranda, faſcias ab incunabulis diſtinguit: & fortaſſe faſciæ ſunt quibus involvebantur infantes & illigabantur; *incunabula* autem proprie lora aut vincula, quibus ad cunas ligabantur ne exciderent. *Salmaſ.* Vide notas Amph. act. 5. ſc. 1. vſ. 52.

16. *Setanio.*] Rectum judico, *ſetania* (vel, *ſetanio) educier. Setanium* enim, aut, *ſetania*; aut, ut apud Dioſcoridem & Theophraſtum legitur, *ſitanium* vel *ſitania* genus meſpili eſt in Italia frequens; cujus multis locis & apud Plinium mentio eſt. Hoc igitur dicit meretrix: non poſſe militares pueros vilibus & parvi pretii cibis educari: cujuſmodi eſt ſetania. Ac neſcio quo modo durat hodieque apud Italos idem loquendi genus in ſermone vulgi: ut ſi multa ac magna requiri ad aliquid efficiendum ſignificent, dicant; *Aliud requiri quam meſpila.* Eſt & cœpæ genus ſetania. *Muretus.*

Plus decem pondo amoris pauxilliſper perdidi.
PH. *Accipe hoc, atque auferto intro.* STR. *ubi mea amica eſt gentium?*
Neque ruri, neque hic operis quicquam facto: corrumpor ſitu;
Ita miſer cubando in lecto hic exſpectando obdurui.
Sed eccam video. heus amica, quid agis? ST. *quis illic homo?* (*MSſ* amicam. *Gr.* amica mi.)
PH. *Quem ego mecaſtor magis amo, quam te.* ST. *quam me? quomodo?*
PH. *Hoc modo, ut moleſtus ne ſies.* ST. *jam abis, poſtquam aurum habes?*
PH. *Condidi intro, quod dediſti.* STR. *ades amica, te alloquor.*
PH. *At ego ad te ibam.* STR. *ad me, delicia?* PH. *hercle vero ſerio.*
STR. *Quanquam ego tibi videor ſtultus, gaudere aliquî me volo.*
Nam quanquam es bella, malo tuo es, niſi tuo ego aliquî gaudeo.
PH. *Vine te amplectar, & ſavium dem?* STR. *quidvis face, gaudeam.*
ST. *Meoſne ante oculos ego illam patiar alios amplexarier?*
Mortuum hercle me duco ſatius, abſtine hoc, mulier, manum:
Niſi ſi te mea manubia machæra & hunc vis emori.
PH. *Nihil* φλυαρεῖν *ſatius eſt, miles, ſi te amari poſtulas,*
Auro, haud ferro deterrere potes, ne amet, Stratophanes. (*Acid.* potes me, ne amem, Str.)
ST. *Quî, malum, bella aut faceta es, quæ ames hominem iſtimodi?*
PH. *Venitne in mentem tibi, quod verbum in cavea dixit hiſtrio?*
OMNES HOMINES *ad ſuum quæſtum callent & faſtidiunt.*

35. *Mea manubia machæra & hunc vis emori.*] *Manubia machæra* vel ex manubiis comparata: vel potius fulminatrix; à manubiis Jovis. *Scalig.*

40. *Et faſtidiunt.*] *Tedulos* & *faſtidioſos* veteres vocabant, quibus palatum novis cibis reficiendum erat. Nam faſtidioſi ſtomachi ut conſuetis cibis gravantur, ita novorum guſtu levantur. Ergo eleganter dixit in eum ſenſum, *faſtidire nova pabula.* Ita Plautus hoc loco: *Omnes h. ad ſ. q. call. & faſtidiunt*, hoc eſt, quod vulgo dicimus, *delicati ſunt.* Scal. Vide de hoc loco 4. Obſerv. cap. 1. *Gronovius.*

42. *Quan-*

St. *Hunccine hominem te amplexari, tam horridum atque ſqualidum?*
Ph. *Quanquam hic horridu'ſt, quanquam hic ſqualidu'ſt, ſcitus bellum init.*
St. *Dedin' ego aurum?* Ph. *mihi? dediſti filio cibaria.*
Str. *Nunc, ſi hanc tecum eſſe ſperas, alia opu'ſt auri mina.*
St. *Malam rem his & magnam!* Str. *magno opere ſerva tibi viaticum.*
Quid iſta debet, niſi tria? St. *quæ tria nam?* Str. *unguenta, noctem, ſavium.*
Ph. *Par pari reſpondet. verum nunc ſaltem ſi amas, mihi*
Da tu de tuis deliciis ſummis quid pauxillulum.
St. *Quid id, ai, amabo, eſt, quod dem? dic dum: ſi ſuperet, feres.*
Ph. *Campas dicis: abi, abi: conſultavi iſtuc.* St. *mihi homo*
Cave faxis vulnus, tibi jam cui ſunt dentes ferrei.
Vulgo ad ſe omnes intromittit: abſtine iſtac tu manum.
Str. *Jam, hercle, jam magno tu vapula vir ſtrenuus.*
St. *Dedi ego huic aurum.* Str. *at ego argentum.* St. *at ego pallam & purpuram.*
Str. *At ego oves, & lanam: & alia multa quæ poſcet, dabo.*
Melius te minis certare mecum quam minaciis.
Ph. *Lepidus ecaſtor mortalis! Strabax mi, perge, obſecro.*
STULTUS atque inſanus damnis certant: nos ſalvæ ſumus.
St. *Age prior, tiro, da aliquid.* Str. *immo tu prior perde, & peri.*
St. *Hem tibi talentum argenti: Philippicum eſt: tene tibi.*

42. *Quanquam hic horridu'ſt.*] Jocus protervior eſt, ſed non indignus viroſa meretricula: cui non elegantes ſoli belli videntur, ſed illi cumprimis, qui in illo duello non ignavi ſunt. V. N. Mercat. act. 5. ſc. ult. quæ à Grutero annotavimus.

45. *Viaticum.*] Scil. in malam rem ituro.

51. *Dentes ferrei.*] Hoc dicit vel propter dentes ruſtici eminulos: vel, propter raſtros dentatos, quos manu tractabat. *Pius.*

58. *Stultus atque inſanus.*] Strabax & miles. *L.*

61. *Tan-*

PH. *Tanto melior : noſter eſto ; ſed de voſtro vivito.* *(times?*
ST. *Ubi eſt, quod tu das? ſolve zonas.* PH. *provocatur.* ST. *quid*
STR. *Tu peregrinus : hîc habito : timeo meos. non ego ambulo.*
Pecua ad hanc collo in crumina ego obligata defero.
ST. *Quid dedi ? ut diſtrinxi hominem !* STR. *immo ego vero, qui dedi.*
PH. *I nunc intro, amabo, & tu ergo hac mecum.* ST. *tu eris mecum quidem.* *Acid. & tu hac. St. ergo mecum tu eris? Ph. tecum quidem.*
STR. *Quid tu, quid ais ? cum hoccine?* ST. *ego poſterior dedi.*
PH. *Tu dediſti*, hic *jam daturus eſt : iſtuc habeo , hoc expeto.*
Verum utrique mos geratur amborum ex ſententia. *(datur.*
ST. *Fiat : ut rem gnatam video , hoc accipiundum eſt quod*
STR. *Meum quidem te lectum certe occupare non ſinam.*
PH. *Lepide mecaſtor aucupavi, atque ex mea ſententia :*
Meamque ut rem bene geſtam , voſtram rurſus bene geram.
Verum , *amabo , ſi quid animatu's facere , fac jam ut ſciam.*
Veneris cauſſâ applaudite : ejus hac in tutela eſt Fabula.
Spectatores , bene valete : PLAUDITE , *atque exſurgite.*

61. *Tanto melior.*] V. N. Rud. act. 1. ſc. 1. ℣. 6.

61. *Noſter eſto.*] V. N. Mil. act. 3. 3. & Pœn. act. 3. 6.

63. *Non ego ambulo.*] Quaſi dicat: Non ita vagus & erro ſum , ut tu es ; ſed ſtabilem certamque ſedem hic habeo. *Taubmannus.*

64. *Ego in crumina.*] Rectius *in nervina* legit Priſcianus. Fingit enim Plautus ſubinde ſub ruſticis perſonis vocabula ; atque ea ruſtica profecto : ut decoro ſero ſerviat. ſupra, act. 3. 2. *Caulatorem* , pro cavillatore , & *rabonem* pro arrabone. Itaque cum obærati & nexi in nervum raperentur, (Phormione ; *vereor ne iſtæc audacia in nervum erumpat denique)* atque ii homines ligati & obligati ſint ; pro , *crumina* vocabulum *nervinam* fecit , à nervo ſcilicet : quod obligatos numinos ferret. Hoc probari potuit , ut quod maxime. ſed enim in vet. codice Priſciani invenio , ut manu *Modii* ad oram libri notatum eſt , *nerumina :* quæ pura puta Plauti ſcriptura eſt. *Nerumina oves* ſunt vitioſæ & morboſæ, quæ ruminare nequeunt. quas ergo paulo ante *perperas minas oves* appellarat , eas nunc *pecua nerumina.* Et hoc quidem verius, *neruminas oves* eſſe, quas dixi. nam morbum eum ſæpe opiliones in pecu queruntur. Poterant tamen etiam videri *nerumina* , quæ rumen non habent : quas eſſe perpera neceſſe eſt. *Rumen* itaque pro mamma : quomodo olim in uſu fuiſſe Varro & Cato memoriæ produnt: unde *arumos* & *ſubrumos agnos* appellant. *Palm.*

65. *Ut diſtrinxi hominem.*] *Diſtrinxi hominem* , id eſt , ruſticum deduxi ad id, ut moliri ulterius nil poſſit. Cui ille; Immo ego , inquit, me potius deſtrinxi, qui mea in æmulationem tuam profudi. *Petr. Valla.*

72. *Aucupavi.*] Id eſt , *aucupata ſum: prædata ſum :* Nonius , hunc locum citans. Elegantem etiam paronomaſiam in *occupare* & *aucupare* notat. *Lamb.*

FINIS TRUCULENTI.

M. Acci Plauti FABULARUM FRAGMENTA,

SIVE

Loci Ex Amiſſis Plauti Comoediis maximam partem à Grammaticis citati.

HÆC FRAGMENTA, *& Comici (ut ſi dicam) Coloſſi σπαράγματα, Jac. Helias Græcarum literarum Doctor Regius à Georgio Fabricio Germano olim collecta, & poſtea (ut ait) à Petro Daniele Gallo alicubi correcta & auċta, Commentariis Lambinianis, quos ille ab auctoris morte Pariſiis edidit, adjecit. At enim vero, cuicuimodi ea ſint; necdum ſatis probe aut congeſta, aut digeſta, aut caſtigata animadvertet, qui de ſingulis paullo accuratius cogitaverit. Minati ſunt quidem viri docti, & publice etiam ab annis aliquammultis profeſſi, omnia ſe exactiora daturos. Sed, ut res docuit, Lucinam clamarunt, quod ille ait, fœtu nondum concepto. Eos autem dum ego exſpecto, nec mihi interim aliam copiam paro; ſit, ut hæc etiam Editio ab operis expedita, iterum aut ſine his Fragmentis, aut facie iſta priore ac deformi prodiret. Quod tamen utrumque & à Comico noſtro & à me Editore procul habendum cenſui. Aliis itaque cunctantibus, aut prorſus forte nolentibus, ego hanc operam ſumere coactus fui: quod in priori Editione à me fieri debuiſſe, per Epiſtolam Scaliger expoſtulaverat. Cumque ad finem ſpectaret Typographus, (nam Trinummus jam procedebat) relictis omnibus rebus, dieculas aliquot huic curæ impendi, & opera tumultuaria quod exhibeo, concinnavi. Nec ita me amo, aut ita in his mihi placeo, ut meliora non fieri potuiſſe aut poſſe, exiſtimem: Sed majus & otium & temporis ſpacium requiri ajo. Hoc Catone igitur, quod Auguſtus dicebat, pro tempore contenti ſimus.* Taubm.

†

ACARI STUDIUM.

Quam ego tanta pauperavi per dolum pecunia.

A*Cari ſtudium.*] Quid eſt illud *Acari ſtudium?* Editores olim emendarunt Α᾽χάρι *ſtudium.* Verum, *Hoc plus eſt negotii, inquit cocio.* Alius reſcripſit *Acharistio.* Sed Plautum hoc nomine Fabulam dediſſe non memini, neque alibi legere. *Taubm.*

†

ABROICUS.

Quaſi lupus ab armis valeo: clunes infractos gero.

Q*Uaſi, &c.*] Hunc verſum citant Feſtus & Nonius; ſed hic pro *infractos* habet *deſertos*: atque addit, eſſe ex Comœdia *Abroico*, ſive, ut legi debet, Α᾽γροίκῳ. Nam Α᾽γροῖκος erat inter Comœdias Plauto adſcriptas, ſed quas ei abjudicaret Varro; ut teſtis Gellius l. 3. cap. 3. *Voſſ.*

†

ADDICTUS.

Opus facere nimio quam dormire mavolo: veternum metuo.

†

ARTAMON.

Nunc mihi licet quidvis loqui: nemo adeſt ſuperſtes.

A*Rtamon.*] Fallor, an virum occupatum induxit; ut ita putaret, *Artemona*, quod perſonæ ibi nomen eſt? *Superſtes* autem præſentem ſignificat, auctore Feſto, & Servio, 3. Æneide. *Superſtites* interpretantur etiam litigatores, ſtantes ſupra fundum controverſum. *Polletus.*

ASTRABA.

Latine

CLITELLARIA.

A*Straba.*] *Aſtraba* vehiculum eſt παρὰ τὸ μὴ ϛρέφεσϑαι quo titulo & Plautus Fabulam inſcripſit, in qua mulieres in ejuſmodi vehiculis inductæ. *Probus in vita Virg.* Infinitis prope locis Plautum in *Ciſtellaria* citant Grammatici; cum tamen, quæ ipſi adducunt teſtimonia, deſiderentur in ea, quæ hodie exſtat ejus nominis Fabula. Unde quidam *Clitellaria*, *Siſinnaria*, aut neſcio quid nugarum, ſubſtituendum putarunt. Sed non ita faciendum erat. Parvum mendum eſt, quod hujus Fabulæ titulum occupavit: Nam *Clitellaria* pro *Ciſtellaria* legendum. Facilis vero fuit lapſus, ut in *Ciſtellariam* notiſſimam Fabulam degeneraret. Eſt autem eadem atque ea, quam Græco titulo inſcripſerat ASTRABAM. ἀϛράβη enim *clitella*. Sic invenies eundem Plautum citatum in *Lipargo*

Lipargo & *Paraſito-pigro*: Terentium in *Heautontimorumeno*, & *Seipſum-excruciante*, ut apud Ciceronem: Cæcilium *Nauclero*, vel *Portitore*: *Oboloſtate*, vel *Fœneratore*: *Harpazomene*, vel *Rapta*, *Hypobolimæo*, vel *Subditițio*. Laberium *Cropio*, vel *Sarcularia*: *Beloniſtria*, vel *Frugione*, *Scylace*, vel *Catularia*. Pomponium *Hetariſca* vel *Proſtibulo*. Varronem κερομαχίᾳ vel *Caprino-prælio*. Scalig.

SEQUERE, *ſequere Polybadiſce: meam ſpem te cupio conſequi.*
POLYB. Sequor hercule quidem. nam lubenter, mea ſperata, conſequor.

Axitioſæ annonam caram è vili concinnant viris.
Quaſi tollenonem aut pilum reciproces plana via.
Terebra tu quidem pertundis.
Dare pedibus protinam ſeſe ab his regionibus.
Terebratus multum ſit: & ſubſcudes addite.

Hæc hactenus titulo *ASTRABÆ* laudata ſunt ab Actoribus. nunc deinceps quæ ſequuntur, CLITELLARIÆ nomine citantur.

Non quaſi, ut hæc ſunt heic limaces lividæ,
Diobolares, ſcænicolæ, miraculæ,
Cum extritis talis, cum crotilis cruſculis,

5. A*Xitioſæ.*] Gloſſarium: Axites, ἀποτελεσμαλυργοί. Feſtus: *Axitioſi, factioſi dicebantur: cum plures una quid agerent facerentque. Axit autem pro egerit. unde axites mulieres, ſive dii, dicebantur una agentes.* Hoc autem convicio irati dimittebant ab ſe mulieres: *axioſa es.* Scaliger.

4. *Reciproces.*] Sane *Reciprocare* in hoc verſu nihil aliud, quam ſuſque deque: gremio erecto aut depreſſo geſtum ita componere, ut tolleno aut pilum Græcum videatur. *Taubm.*

8. *Limaces, diobolares, miraculæ.*] Cur *limaces* dictæ ſint *meretrices*, explicatum eſt Curculione act. 2. ſcena 1. 13. Cur *diobolares*, Pœnulo act. 1. 2. 58. *Miraculæ*, φοβηθρα exprimi puto, & μορμόνας. Poſſent, inquit, & *miraculæ* eſſe à miraculis. Feſtus: *Miracula, quæ nunc digna admiratione dicimus, antiqui in rebus turpibus ponebant.* Scaliger.

10. *Cum extritis talis.*] Qui erant *extritis talis*, λισποδίαι ab Athenienſibus dicebantur. Quanquam nonnulli dicunt λαισποδίας eos eſſe, qui ὀρθοπεπαιδευς habebant πόδας, ut ii ſunt, quos *Falcones* à veteribus vocatos eſſe teſtatur Feſtus. *Taubm.* *Cum crotilis cruſculis.*] Videtur κροτίλος fuiſſe, ut καῦλος. inde compoſitum *succrotilus*. In aliis etiam legitur *codellis cruſculis*. itidem pro cruſculis exilibus. Gloſſarium; *Perſilis*, μακροσκελής. Sic & in Ariſtotele notatum, quod eſſet ἰσχνοσκελής, id eſt, perſilis. nam ita Comici vocarunt. Eubulus Comicus κνηψίχου σκέλη. Contra, quibus infe-

riores

Capillo ſciſſo, atque exciſſatis auribus.
——— *quaſi tolleno, vel*
Pilum Græcum reciproces plana via.
Quæ niſi ſic biteris, nimium is vegrandi gradu.
Pol ad cubituram, mater, mage ſum exercita;
Reliquum, ad curſuram ſum tardiuſcula.

Meurſ. magis ſum exercita à te, quam ad curſuram. eo ſum tard.

Quid tuam amicam times, ne te manulea cajet.

Prohibet divitiis maxumis, dote altili atque opima.

Expurgabo herclè omnia ad raucam ravim.

Quæ quaſi carnuficis angiporta purgitans.
Intro ad bonam meretricem: adſtat ea in via

Sola: proſtibula ſane eſt ——

Meminere officium ſuum.

Potin' es tu homo facinus facere ſtrenuum?
N. Aliorum eſt affatim qui faciant. ſane ego
Me volo fortem perhiberier virum ——

Tun', tune igitur, mea matercula?

Germana mea ſororcula.

Si quidem imperes pro copia, pro recula,

Datores belliſſumi negotioli ſenecis ſoletis eſſe.

Adhinnire equulam poßim ego hanc, ſi detur ſola ſoli.

riores corporis partes erant craſſiores, κλημματίδας Αἰγυπτίας vocabant: quod de Zenone Stoico eſt dictum. *Caſaub.*

17. *Cajet.*] Cajatio, puerilis dicebatur cædes. *Turneb.*

†

BACCHARIA.

Quis eſt mortalis tanta fortuna affectus unquam,
Quam ego nunc ſum? cujus hæc ventri portatur pompa.

Vel

Vel nunc qui mihi in mari acipenſer latuit antehac,
Cujus ego latus in latebras reddam meis dentibus & manibus.

BIS COMPRESSA.

* BOEOTIA.

UT illum Dii perdant, primus qui horas repperit,
Quique adeo primus hîc ſtatuit ſolarium.
Qui mihi comminuit miſero articulatim diem.
Nam me puero uterus hic erat ſolarium Salm. puero venter.
Multo omnium iſtorum optumum & veriſſumum.
Ubi iſte monebat eſſe: niſi cum nihil erat.
Nunc etiam quod eſt, non eſt, niſi ſoli lubet. Salm. non eſtur, niſi.
Itaque adeo jam oppletum eſt oppidum ſolariis.
Major pars populi aridi reptant fame.

* BOEotia.] Βοιωτίαν ſcripſerat Antiphanes, quam Plautus vertit, vel quiſquis auctor illius fabulæ: nam Aquilii eſſe quidam dicebant. Varro eam Plauto vindicavit. Veriſſimum ego putem Plautum ῥῆσιν hanc Paraſiti, contra horas & horologia queritantis, palliatæ fabulæ adtexuiſſe ex temporum ſuorum uſu, & novitio illo invento. Sane, convenit tempus. Plautus in ſcena floruit ſcripſitque initio ſecundi belli Punici, circiter annum *V. C.* 535. Primum horologium Romæ in foro poſitum eſſe conſentiunt auctores anno poſt *V. C.* 499. Sed quod hoc loco ait ille Paraſitus, oppidum jam tum oppletum fuiſſe ſolatiis, haud ſatis video quomodo ſit accipiendum. certe ſi de urbe Roma loquitur, falſum dicit. Nam per eam ætatem unicum fuit Romæ horologium, quod ex Sicilia advectum eſt; cui & paruiſſe Romanos ſcribit Plinius. Sed Paraſiticam perſonam cogitanti, qui deridiculi cauſa omnia exaggerat, mira non videbitur, hæc de pluribus horologiis conqueſtio, cum unicum tantum eſſet in urbe. *Salm.*

†

CÆCUS ſive PRÆDONES.

NIHIL quicquam factum niſi fabre, nec-
quicquam poſitum ſine luco, auro, ebore, ar-
gento; purpura; picturis; ſpoliis, tum ſtatuis.
Neque eam à me invito unquam abduces.
Spectari ludos magnifice atque opulenter.
Peregre eſt.
Plure altero tanto, quanto ejus fundus eſt, velim.

Ita ſunt prædones, prorſum parcunt nemini.

Velim te arbitrari factum. R. ſedulum eſt: ſubmoventur hoſtes, removentur lapides.

Si non ſtrenue fatetur, ubi ſit aurum, membra ejus exſecemus ſerra.

Nihil feci ſecus quam me decet.

Quis tu es, qui ducis me? mu! perii hercle, Afer eſt.

†

CALCEOLUS.

MOLLUSCAM nucem ſuper ejus dixit impendere tegulas.

1. MOlluſcam, &c.] Macrobius Saturnalior. lib. 3. c. 18. *molluſcam nucem* interpretatur *Perſicum*: quod omnibus nucibus mollior ſit.

†

CARBONARIA.

SECUNDUM ipſam aram aurum abſcondidi.

Eſto pernam, ſumen ſueris, ſpectile, callum, glandia.

Patibulus ferar per urbem, deinde affigar cruci.

2 CAllum.] Vide notas Capt. act. 4. ſc. 3. ꝟ. 4.

3. *Affigar cruci.*] In ſervili illo ſupplicio transfigi manus & pedes ſolere, docent ſacræ Hiſtoriæ: & Apulejus clare lib. 4. *Paullatim Chryſeros adrepit, grandique clavo manum ducis noſtri, repente nixu fortiſſimo, ad oſtii tabulam adfigit, & exitiabili nexu patibulum relinquit.* Patibulum, id eſt, ita adfixum quemadmodum in patibulo ſontes ſolent. Quod eadem ſignificatione Plautus hoc loco dixit. Agnoſcit enim Nonius *Patibulum*, hic genere maſculino. Tamen in vulgatis ejus libris ſcribitur *Patibulum ferat per urbem*: ut ſentio, mendoſe: niſi tamen ſcribas, *ſuffigat cruci.* ita recidet res eodem. *Lipſ.*

†

*COLAX.

Batiolam auream octo pondo habebat, accipere noluit.

*COlax.] Κόλαξ in univerſum dicitur omnis adulator, quacunque mercede propoſita. Proprie tamen locum habet id verbi in eo, quem ψωμοκόλακα appellari Athenæus dixit. Eſt autem φερωνύμως ψωμοκόλαξ, qui gulæ gratia adulatur. At non omnes adulatores epulas præmii loco aucupantur. majora ſunt, quæ captant regum & principum aſſentatores. Propterea nemo Philoſophorum in adulationis definitione, mentionem fecit cibi, ſed generaliter τοῦ συμφέροντος. *Caſaub.*

Con-

†

COMMORIENTES.

—— *Saliam in puteum præcipes.*

†

* CONDALIUM.

Tam crepuſculo fere, ut amens, lampadas accendit.

* C*Ondalium.*] Noſter cum Menandri Fabulam Δακτύλιον verteret, CONDALIUM eam nominavit. Feſtus: *Condalus, annulus. Condalium, ſimiliter annuli genus.* Mirum vero eſt, Varronem, (ut ſcribit Agellius) *Condalium* & *Commorientes* Plauti eſſe negaſſe: cum Plauti eſſe Terentius etiam affirmet *Commorientes.* Taubm.

†

CORNICULARIA.

Facite olant ædes Arabice.

Qui regi latrocinatus decem annos Demetrio

Mercede.

Pulchrum & luculentum hodie evenit prælium.

Te obſecro, Lyde, pileum meum, mi ſodalis, mea ſalubritas.

Quid ceſſamus ludos facere? Circus noſter ecce adeſt.

Qui amant ancillam meam Hedylium oculitus.

Mihi Laverna in furtis celebraßis manus. Taub. celeraſſis manus.

2. Q*UI regi latrocinatus.*] *Latrones* dicti à latere: qui circum latera erant regi, atque ad latera habebant ferrum: qui poſtea à ſtipatione *ſtipatores* appellati, & qui conducti mercede; ea enim merces dicitur Græce λάτρον, Sane ut λάτρον *latronum*, ſic ſtips *ſtipatorum* eis nomen fecit. *Varro.*

6. *Quid ceſſamus ludos, &c.*] Quæ in vulgatis edd. huic verſui præponuntur, non ſunt Plauti, ſed verba Varronis, qui l. 4. de L. Lat. *Itaque dicunt milites ad vectim, quem circumeunt ludentes; Quid ceſſ.* Ita enim Fabula miles ludebatur, & pro circo erat, cum per ludibrium circumiretur. *LUDUNT* milites, qui palum ad terram deſtitutum ſeu vectim circumeant: vocentque illum ideo *Circum.* Ex qua circumitione Varro etymologiam ſuam probare conatur. Quanquam tranſlatio potius eſt. Quod autem hic vectim in terra deſtitutum eſſe cognoſcimus, quem milites circumeunt, fortaſſe eſt ex vulgato exercitamenti genere in militia veteri: quod milites ad palum ſe exercerent. Qui locus veteribus *Palaria* dicebatur, ut ait Chariſius. *Scalig.*

8. *Laverna.*] Vide notas Aul. act. 5. ſc. 2. vſ. 31.

Ita ſunt prædones, prorſum parcunt nemini.
Velim te arbitrari factum. R. ſedulum eſt: ſubmoventur hoſtes, removentur lapides.
Si non ſtrenue ſatetur, ubi ſit aurum, membra ejus exſecemus ſerra.
Nihil feci ſecus quam me decet.
Quis tu es, qui ducis me? mu! perii hercle, Afer eſt.

†

CALCEOLUS.

MOLLUSCAM nucem ſuper ejus dixit impendere tegulas.

1. MOlluſcam, &c.] Macrobius Saturnalior. lib. 3. c. 18. *molluſcam nucem* interpretatur *Perſicum:* quod omnibus nucibus mollior ſit.

†

CARBONARIA.

SECUNDUM ipſam aram aurum abſcondidi.
Eſto pernam, ſumen ſueris, ſpectile, callum, glandia.
Patibulus ferar per urbem, deinde affigar cruci.

2 CAllum.] Vide notas Capt. act. 4. ſc. 3. vſ. 4.

3. *Affigar cruci.*] In ſervili illo ſupplicio transfigi manus & pedes ſolere, docent ſacræ Hiſtoriæ: & Apulejus clare lib. 4. *Paullatim Chryſeros adrepit, grandique clavo manum ducis noſtri, repente nixu fortiſſimo, ad oſtii tabulam adfigit, & exitiabili nexu patibulum relinquit.* Patibulum, id eſt, ita adfixum quemadmodum in patibulo ſontes ſolent. Quod eadem ſignificatione Plautus hoc loco dixit. Agnoſcit enim Nonius *Patibulum,* hic genere maſculino. Tamen in vulgatis ejus libris ſcribitur *Patibulum ferat per urbem:* ut ſentio, mendoſe: niſi tamen ſcribas, *ſuffigat cruci.* ita recidet res eodem. *Lipſ.*

†

*COLAX.

Batiolam auream octo pondo habebat, accipere noluit.

*COlax.] Κόλαξ in univerſum dicitur omnis adulator, quacunque mercede propoſita. Proprie tamen locum habet id verbi in eo, quem ψωμοκόλακα appellari Athenæus dixit. Eſt autem φερωνύμως ψωμοκόλαξ, qui gulæ gratia adulatur. At non omnes adulatores epulas præmii loco aucupantur. majora ſunt, quæ captant regum & principum aſſentatores. Propterea nemo Philoſophorum in adulationis definitione, mentionem fecit cibi, ſed generaliter τοῦ συμφέροντος. *Caſaub.*

Con-

†

COMMORIENTES.

—— *Saliam in puteum præcipes.*

†

* CONDALIUM.

Tam crepuſculo fere, ut amens, lampadas accendit.

* CONDALIUM.] Noſter cum Menandri Fabulam Δακτύλιον verteret, CONDALIUM eam nominavit. Feſtus: *Condalus, annulus. Condalium, ſimiliter annuli genus.* Mirum vero eſt, Varronem, (ut ſcribit Agellius) *Condalium* & *Commorientes* Plauti eſſe negaſſe: cum Plauti eſſe Terentius etiam affirmet *Commorientes.* Taubm.

†

CORNICULARIA.

Facite olant ædes Arabice.
Qui regi latrocinatus decem annos Demetrio
Mercede.
Pulchrum & luculentum hodie evenit prælium.
Te obſecro, Lyde, pileum meum, mi ſodalis, mea ſalubritas.
Quid ceſſamus ludos facere? Circus noſter ecce adeſt.
Qui amant ancillam meam Hedylium oculitus.
Mihi Laverna in furtis celebraßis manus. *Taub.* celeraſſis manus.

2. QUI *regi latrocinatus.*] *Latrones* dicti à latere: qui circum latera erant regi, atque ad latera habebant ferrum: qui poſtea à ſtipatione *ſtipatores* appellati, & qui conducti mercede; ea enim merces dicitur Græce λάτρον, Sane ut λάτρον *latronum*, ſic ſtips *ſtipatorum* eis nomen fecit. *Varro.*

6. *Quid ceſſamus ludos, &c.*] Quæ in vulgatis edd. huic verſui præponuntur, non ſunt Plauti, ſed verba Varronis, qui l. 4. de L. Lat. *Itaque dicunt milites advectim, quem circumeunt ludentes; Quid ceſſ.* Ita enim Fabula miles ludebatur, & pro circo erat, cum per ludibrium circumiretur. *LUDUNT* milites, qui palum ad terram deſtitutum ſeu vectim circumeant: vocentque illum ideo *Circum.* Ex qua circumitione Varro etymologiam ſuam probare conatur. Quanquam tranſlatio potius eſt. Quod autem hic vectim in terra deſtitutum eſſe cognoſcimus, quem milites circumeunt, fortaſſe eſt ex vulgato exercitamenti genere in militia veteri: quod milites ad palum ſe exercerent. Qui locus veteribus *Palaria* dicebatur, ut ait Chariſius. *Scalig.*

8. *Laverna.*] Vide notas Aul. act. 3. ſc. 2. ℣ſ. 31.

†.

Dyscolus.

Virgo ſum: nondum didici verba nupta dicere.

1. V*Erba nupta.*] Feſtus: *Nupta verba dicebantur ab antiquis, quæ virginem dicere non licebat.* Ergo *nupta verba* ſunt obſcœna & *prætextata.* unde Petronio, *nuptias facere*, τὸ σιωποσιάζειν. Vide notas Caſina act.2. ſcen.8. ✝ſ.52.

†

Foeneratrix.

HEUS tu: in Barbaria quod dixiſſe dicitur
Liberta ſuæ patronæ, id ego dico tibi:
Liberta ſalve: VAPULA Papyria.

†

Fretum.

Hoc illud eſt
Quod arietini reſponſum magnis ludis dicitur:
PERIBO, SI NON FECERO: SI FAXO, VAPULAVERO. *Al.* vapularo.

†

Frivolaria. *Priſ.* Fribularia.

Commodo dictitemus.

Is mihi erat bilis, aqua intercus, tuſſis, febris querquera.

—— ſequimini hac
Sultis legiones omnes Lavernæ. ubi rorarii
Eſtis? en ſunt. ubi ſunt accenſi? ecce *

2. F*Ebris querquera.*] *Querquera febris,* dura ac gravis. quam quidam à *quercu* dictam putant: quod id genus arboris cum grave ſit ac durum, tum in ingentem evadat amplitudinem. Aurelius Opilius *frigidam* ait dici & cum horrore trementem. Santra eam ex Græco deducit: quia *tremorem* ejuſmodi κέρκερον vocant. unde dici etiam *carcerem.* Feſtus.

4. *Rorarii.*] *Rorarios milites vocabant, qui levi armatura primi prælium committebant: quod ut ante imbrem fere rorare ſolet, ſic illi ante gravem armaturam quod prodibant, rorarii dicti.* Feſtus.

5. *Accenſi.*] *Accenſi dicti quod Decurionibus & Centurionibus accenſebantur, id eſt, attribuebantur.* Varro. Alii *Adſcriptivos*, etiam vocarunt, item *Optiones.* diverſaque ipſis tributa ſunt munera. *Turneb.*

6. *Sub-*

Agito, ſubſidite omnes, quaſi ſolent triarii.
Nave agere oportet, quod agas, non ductarie.
Superaboque omnes argutando præficas.
—— tunc papillæ primitus
Fraterculabant: illud volui dicere,
Sororiabant. quid opus eſt verbis? &c.
O amice, ex multis mihi une Cephalio.
Strebula agnina tene.

6. *Subſidite omnes, quaſi triarii.*] *Subſidium dicebatur, quando milites ſubſidebant in extrema acie, labentique aciei ſuccurrebant. Quod genus militum conſtabat ex iis, qui emeruerant ſtipendia, & tamen retinebant locum in exercitu, quæ erat tertia acies, quæ dicebatur Triariorum.* Feſtus.

7. *Nave agere oportet.*] Feſtus: *Navus, celer ac ſtrenuus: à navium velocitate dictus.* Ergo, *nave agi*, eſt, cum navis remigio aut venris agitur. *Ductarie*, cum adverſo amne funibus trahitur. *Ductarie* ergo *agere*, eſt ῥυμουλκεῖν Nec omittendum quod eſt in Gloſſis: *Navitter*, ἀρετῇ. *Scalig.*

8. *Præficas.*] V. notas Truc. act. 2. ſc. 6. ỳſ. 14.

9. *Tunc papillæ primitus fraterculabant.*] Feſto mammæ puellarum *ſororiare* dicuntur, cum primum tumeſcunt: ut *fraterculare*, puerorum. Etiam inter laſciva & ἐρωτικὰ olim fuerunt *Frater* & *Soror*. Sic, ut puellæ eos, quibuſcum ſolitæ eſſent, & ut proprie dicatur, quibus dare conſneviſſent, *Fratres* vocarent: & contra Amatores ſuam comparem, cum qua caput limarent, (ut noſter alibi loquitur) *Sororem*. Lipſius.

†

GASTRION, vel GASTRON. *V.E.Geſtrio.*

Caro ſtrebula, vitellina eſt: cœnabis.

1. *CAro ſtrebula.*] *Carnis ſtrebulæ* meminit Feſtus: item & Arnobius lib. 7. Adverſ. Gentes: *Nonne placet carnem ſtrebulam nominare, quæ taurorum è coxendicibus demitur?* Videtur κωλῆ dicta à Græcis: ἰγνῦν ἀσκώλη ὀσφύδης. à qua curvatura & verſura dicta *ſtrebula*. στρεβλὸς enim curvus & pravus. unde *ſtribligo* depravara oratio, ὁ σολοικισμός. Videtur eſſe & quod ſcribit Heſychius. Κώπαρος, inquit, τὸ ὀπισθίδιον τοῦ βοὸς ἡ σὰρξ ὑπὲρ τοὺ ὄρχεις. *Taurum.*

†

HORTULUS.

Præco ibi adſit cum corona: quique liceat, veneat.

†

K A K I S T U S.

—— malo hunc alligari ad oriam;
Ut ſemper piſcetur, etſi ſit tempeſtas maxuma.

†

LENONES GEMINI.

Dolet hic puellus, ſeſe venum ducier. *Fiſt* olim huic puello.

†

M E D I C U S.

In conſpicillo adſervabam: pallium obſervabam.
Paraſito cum virgis caſeum radi poteſt.
Domi reliqui exoletam virginem.

1. *In conſpicillo.*] Vide notas Ciſtell. act. 1. ſc. 1. verſ. 93.

†

N E R V O L A R I A.

Scobinam ego lima actutum adraſi.
Scranciæ, ſcrupedæ, ſtrictivellæ, tantulæ. *Alii* ſtrictipellæ ſordidæ.
Prohibent, quom mœnia aliunde ego fungor mea.

2. SCraniæ.] In Nonio & Feſto legitur *Scraptæ*, id eſt, nugatoriæ & deſpiciendæ mulieres. in nonnullis *ſcraſiæ* & *ſcractiæ*. Et videtur Scaligero *ſcracere* olim dictum τὸ χρέμπτεσθαι. Turnebo dictæ videntur mulieres ab iis quæ *ſcrea* appellantur: id eſt, quæ quis ſcreare ſolet. ut *ſcraciæ* ſint, à ſcreando, quaſi *ſcreaciæ*; non minus quam ſcrea & ſputa contemnendæ. *Scrancia* poreſt & ſicca eſſe & arida, & exſcreando exhauſta. *Turneb.* *Scrupedæ.*] Quæ ægre incedunt: ab eo, quod qui per ſcrupos & lapillos incedunt, difficile ingrediuntur. Quæ ita ægre conſiſterent, veteres etiam *petreias* vocabant. Ega puto, inquit Scaliger, melius eſſe, ut dicamus Plautum, cum hæc ex Græco transferret, Græca quædam vocabula reſervaſſe. Itaque *ſcrupedas*, quaſi *crupedas* dictas: ut *tritavum*, *ſtritavum*, &c. κρούπεζα enim, quæ & κρούπεζαι, Græce dicuntur *ſculponeæ*. à quo homines duris pedibus & ligneis vocabantur κρουπέζοι, κρουπεζοι Vide Heſychium. *Turneb.* *Strictivellæ.*] Sunt quæ pſilothro, pumice & volſellis crebro utuntur, ad cilia caſtiganda, & cæteros pilos evellendos. vel, quæ calamiſtrorum uſu nimio pellem adurunt. Propterea dicebantur *incoctæ mulieres*. A qua ratione qui vibrabant capillos, homines molles & effeminatos vocat Strabo l. 14. καταπυρίστας. *Scalig.*

3. *Mœnia.*] *Mœnia ſua fungi*, eſt ſuo loco & ordine vitam recte, &, ut decet, tolerare. *Turneb.*

2. Tra-

Ociſſume nos liberi poßimus fieri.

Pollucte prodigum eſſe amatorem addecet.

Vinum ſublectiſſumum.

Inſanum valde uterque deamat.

†

PARASITUS PIGER. ſive, LIPARGUS.

INDE bene appotus primulo crepuſculo

Domum ire cœpi tramite recta via.

Ambo magna laude lauti: poſtremo ambo ſumus non nauci.

Addite lepades, echinos, oſtreas.

Nihil moror mihi fucum in alveo, apibus qui peredit cibum.

2. T*Ramite.*] *Trames* à tramеando quod ſcil. tranſverſi ſcandant vias rectas. *Taubm.*

4. *Addite lepades.*] Quid *lepades*, dictum Rudente act. 2. ſc. 1. ubi hæc eadem ad verbum fere legeris.

†

PHAGON.

Honos ſyncerаſto perit.

†

PLOCIONA.

Nam coloratam frontem habet, petilis labris.

1. P*Etilis.*] *Petilum* nihil aliud eſt, quam folium, detortum ex Græco *πέταλον*: ut à *τρυτάνη* *trutina*: *βυκάνη*, buccina: *μηχανή*, *machina*, & talia. Quia autem folia tenuia ſunt & exilia, inde tranſlate omnia ejuſmodi *petilia* vocabant. Inde etiam *Petilii* dicti, quod corpore eſſent gracili: quod genus homines etiam *Cingulos* nominatos invenimus. *Meurſ.*

†

SATURIO.

CATULINAM, carnem eſitaviſſe, hoc eſt, comediſſe Romanos, Plautus in SATURIONE refert.

Retrahi

Retrahi nequitur, quoquo progreſſa eſt ſemel.
Male tibi eveniſſe video. qui glaber erat tanquam rien.
Succenturia; centum require, qui te delectent domi.

3. N*Equitur.*] *Nequitum, & nequitur, pro non poſſe dicebant.* Feſtus.

4. *Rien.*] Feſtus: *Rienas antiqui vocabant nefrundines: quia Græci eos νεφροὺς dicunt.* Gloſſæ: *Rienoſus, νεφριτικός.*

5. *Succenturia.*] *Succenturiare, eſt explendæ centuriæ gratia ſupplere, ſubjicere.* Feſtus.

†

* SCYTHA LITURGUS.

MULIER es, uxor, Quoja, vir? ego novi, ſcio: axioſa es.
—— *Sin ea mihi inſignitos pueros pariat poſtea,*
Aut varum, aut valgum, aut compernem, aut pætum, aut brocchum filium. Xen. broncum.

*S*Chyta liturgus.*] Hæc fabula tranſlata eſt ex Antiphane, quem citat Athenæus ἐν σκύθῃ. λειτουργοὶ vero καὶ δημόσιοι ὑπηρέται vocabantur *Scythæ.* Et apparet apud Græcos, Scythas eundem ordinem tenuiſſe, quem apud nos Germani in ſtipandis Regum & Principum corporibus. λειτουργὸς quoque σκύθης introducitur ab Ariſtophane ἐν ἐκκλησιαζούσαις. Sane *Scythæ liturgi* nihil aliud erant quam *Stipatores,* & qui vocabantur olim *Latrones.* Scalig.

3. *Varum.*] *Varus,* qui diſtortis cruribus eſt, ut Horat. exponit: à loripede diverſum non eſt, contrarius vulgo βλαισὸς. *Junius. Pætum.*] *Pætus,* qui eſt oculis leviter declinaris, cuique huc atque illuc tremuli celeriter volvuntur. *Porph.*

†

TRIGEMINI.

NI *fugiſſem, medium credo præmorſiſſet.*

†

VIDULARIA.

UBI *quamque pedem videbat, ſuffurabatur omnis.*
Neſcio qui ſervos è myrteta proſiluit.
Paupera hac res eſt.

Oppoſita eſt claxendix. at ego dicam ſigni quid ſit.

Animum advortite ambo, ſi voltis, vidulum hic apponite.
Ego ſervabo, quaſi ſequeſtro detis: neutri reddibo, donicum
Res judicata erit hæc.

Haud fugio ſequeſtrum.

Inopiam, luctum, mœrorem, paupertatem, algum, famem.

Ejuſdem Bacchæ fecerunt noſtram navim Pentheum.

Nunc, ut apud ſequeſtrum vidulum poſivimus.

Nunc ſervos argentum à patre expalpabitur.

Immo id quod hæc noſtra eſt patria, & quod hic meus
Eſt pater, illic autem Soterinis eſt pater.

Malim moriri meos, quam mendicarier. boni miniſtrantur:
illum nunc irrident mali.

Signum recte comparebat: hujus contendi annulum.

Quid multa verba? plurimum luctavimus.

—— Jube hunc inſui culleo,
Atque in altum deportari, ſi vis annonam bonam.

Ibi ut piſcabar, fuſcina ici vidulum.

Nam audivi fœminam ego leonem ſemel parire.

4. *Oppoſita eſt claxendix.*] *Claxendix,* ſignificat concham, qua ſignum tegitur. *Taubm.*

15. *Malim moriri meos.*] Malebam: *Boni im miſerantur; illunc irrident mali.* Ut hic ſit αὐτολογία verſus prioris: Pauperi melius eſſe mori, quam mendicari. quia ſi moritur, miſericordiam à bonis; ſi perſeverat vivere, irriſum à malis conſequitur. *Lipſius.*

LOCI EX AMISSIS CITATI,

amiſſo etiam Comœdiæ nomine.

Epeum fumificum, qui legioni noſtræ habet coctum cibum.

Oggannuit odioſus omni totæ familiæ.

1. *Epeum fumificum.*] Vide not. Bacch. act. 4. 9. 13.

2. *Oggannuit.*] Ganniunt canes geſtientes ob herorum adventum; ut apud

lu-

Licet vos abire curriculo.

Jam tibi tuis meritis craſſus corius redditus eſt.

Dii bene vortant! tene cruminam: in ea erunt triginta minæ.

Nullam ego rem citiorem apud homines eſſe, quam famam reor.

Stultus eſt advorſum ætatem & capitis canitudinem.

Numnam mihi oculi cæcultant? eſtne hic noſter Hermio?

Ejuravit militiam.

Sic me ſubes cotidie, quaſi fiber ſalicem.

Herbam do.

Iniit te unquam febris?

Neque muneralem Legem, neque Lenoniam,

Rogata fuerit nec ne, floccid' æſtimo.

Perfidioſe captus, edepol nervo cervices probas.

Muriatica autem video in vaſis ſtagneis:

Lucretium, —— *gannitu vocis adulant.* Et Homero σαίνειν ſemper eſt geſtu quodam oris exprimere gaudium, ob amici aut alterius cari adventum. Hoc etiam voluit Pindarus in Pythiis: ἠδὴ μελλόντων παρμεγάλιρ@ ἀμφὶ γάλως γλυκὺς ἄρξειν χάριν. id eſt, ἠδὴ οἱ μελλόντι ἰζανόσαρ μήτηρ. Scal.

8. *Numnam mihi oculi.*] *Cæcultant, cæcis proximi ſunt oculorum acie obtuſa.* Feſtus.

9. *Ejuravit militiam.*] *Ejuratio ſignificat id, quod deſideretur, non poſſe præſtari.* Feſtus.

10. *Sic me ſubes.*] *Caſtor* & *Fiber*, idem eſt animal, dictus quoque *Canis Ponticus.* Dictus *Fiber*: quaſi *fimber*: quod in extremis fluminum oris, & tanquam fimbriis degat. Veteres extremum dixerunt *fibrum*: inde fibræ in animalibus & arborum radicibus. Hinc lux huic loco Plautino. Nam qui in fimbriis fluminum degit, ſalice delectatur. *Rittersh.*

11. *Herbam do.*] Feſtus: *Herbam do, cum ait Plautus, ſignificat, victum me fateor. quod eſt antiquæ & paſtoralis vitæ indicium. nam qui in prato, curſu aut viribus contendebant, cum ſuperati erant, ex eo ſolo, in quo certamen erat, decerptam herbam adverſario tradebant.* Nam nemo poterat dici victor, niſi prius is, quem viciſſet, ſe victum fateretur, & victorem agnoſceret. Ennius;

Qui vicit, non eſt victor; niſi victu' fatetur. Scal.

13. *Neque muneralem.*] Lex Cincia de donis & muneribus, non omnibus prohibuit munus accipere: ſed ob cauſam orandam, patrociniumque præſtandum. Ergo Lex ea tantum ob defenſam cauſſam donum accipere vetabat. *Taubmannus.*

15. *Nervo.*] V. N. Aulul. act. 4. ſc. 10. vſ. 13.

16. *Muriatica autem video.*] *Muriatica* quid ſint, diximus Pœnulo act. 1. ſc. 2. 52. *ſtagneis*, antiqua ſcriptura pro *ſtan-*

Bonam naritam, & camarum, & tagenia:
Echinos fartos, conchas piſcinarias.
Non ego te novi, navalis ſcriba, columbar impudens?
Nihil deconciliares illi: niſi quid Perſibus ſapis.
Sacrum an profanum habeas, parvipenditur.
Ulcetoſam, compeditam, ſubverbuſtam, ſordidam.
Glirium examina.
—— ſed leno egreditur foras.
Hinc ex occulto ſermonem ejus ſublegam.
Nec, machara, audes dentes frendere.
Floccipendo quid rerum geras.
Argentum hinc facite,
Clandeſtina ut celetur conſuetudo.
Properant prandium.
Quam folles taurini habent, cum liqueſcunt petræ, ferrum ubi ſit.
Non hic ut poßit, edit; ſed poſſe cupit, ut edat.
Fortaſſe ſe amare ſuſpicavêre,
Inſtare factum.
Egone illi venear?

ſtanneis. Quanquam Scaliger *ſtagneum vas* ſuſpicatur eſſe incruſtatum. cum *ſtagnare* fuerit ἐξεπιζωλῦν τὰ ἄγγη. quod vulgo in idiotiſmo noſtro *invitriare* dicimus. Sunt & qui *ſtagnea vaſa* interpretantur κασσιτέρινα. *Narita* dicitur oſtrei genus, quæ νηρίτια Græcis. *Camarum*, κάμμαρον eſt etiam apud Heſychium. *Tagenia*, itidem piſces ſunt, qui & τηγανιςαί. *Echinos fartos* vocat, qui farciebantur, hoc eſt, ſaginabantur in vivariis: ſicut *conchas Piſcinarias*, quæ in piſcinis. *Taub.*

19. *Non ego te novi.*] *Navalis ſcriba* dictum, tam propter *ſcribam*, quam propter *navalis*. quia & nautæ & id genus hominum male audit. Etiam apud Homerum *Navalis ſcriba* eſt convicium. Odyſſ. θ'.

Φόρτε τε μνήμων, καὶ ἐπίσκοπος ᾖσιν ὁδαίων.

hoc eſt, γραμματεὺς φόρτε, καὶ ἐφοδίων ταμίας. Jam, *Columbar impudens*, dictum eadem forma, qua Catullus mulierem proſtituti pudoris vocat *lupanar*: Lucillius *carcer* vocat eum, qui meruit in vincula conjici. *Columbaria* in navi ſunt ea, quibus remi eminent. dicta à ſimilitudine foraminum, in quibus par columborum nidificat. *Scalig.*

22. *Ulceroſam.*] *Subverbuſtam*, id eſt, verubus uſtam τὺς σιγματίας: quia notis inurebantur. *Taubm.*

39. *Nun-*

Inimicus eſto, donicum ego revenero.
Pedibus.
Corpus tuum virgis ulmeis inſcribam.
Nunquam ad civitatem venio, niſi cum infertur peplum.
Scelerare manus.
Ipſa ſibi avis mortem creat. *Eraſ.* mortem cacat.
Pro larvato te circumferam.
Paupera hæc eſt mulier.
—— *Si qua forte concio eſt,*
Ubi eum hietare nondum in mentem venit.
Cilix, Lyciſce, Soſia, Stiche, Parmeno,
Exite, & ferte fuſteis privos in manu.
Anus hæc in pellis periculum protenditur. *Salm.* tegiculum.
Cedite mihi.
Mecum habet patagus, morbus, æs.
Quid eſt hoc? rugat pallium, amictus non ſum commode.
—— *exi tu Dave,*
Age, ſparge. mundum eſſe hoc veſtibulum volo.
Venus ventura eſt noſtra. non hoc pulveret.
Regieſcit.
Pullaria.
Veſperna.
Neque ego ad menſam publicas res clamo, neque leges crepo.

39. *Nunquam ad civitatem.*] De hoc Minervæ peplo ſive palla, videantur quæ notavimus Mercatore ſcen. 1. act. 1. ỳ ſ. 67.

40. *Scelerare manus.*] *Scelerare manus*, pro, polluere, Plautinus ſermo, hodie non in uſu. *Serv.*

42. *Pro larvato te circumferam.*] V. N. Amphitr. act. 2. 2. 144.

50. *Mecum habet patagus.*] Apud veteres ad rem divinam pleraque ænea adhiberi ſolita, & in iis maxime ſacris, quibus delinire aliquos, aut devovere, aut denique exigere morbos volebant. *Macrob.*

55. *Regieſcit.*] *Regieſcit, apud Plautum ſignificat creſcit.* Feſtus.

56. *Pullaria.*] Feſtus dicit, *pullariam* à Plauto appellatam fuiſſe manum dexteram: à palpandis tentandiſque pullis ſive pueris. *Turn.*

3. *Herm*

LOCI EX COMOEDIIS,

Quæ exſtant, citati: qui tamen in noſtris hodie Codicibus nuſquam comparent.

AMPHITRUONE.

OPTUMO jure infringatur aula cineris in caput.
Ne tu poſtules matellam unam tibi aquæ infundi in caput.
Herus Amphitruo occupatus.
Quæ ſe adveniente morbo nunc medicum tibi.
Enim tu certe aut larvatus aut cerritus es.
Edepol hominem te miſerum! medicum quærita.
Quoique, me abſente, corpus volgavit ſuum.
Exjuraviſti te mihi dixe per jocum.
Qui nequeas noſtrorum uter ſit Amphitruo decernere.
Niſi hoc ita factum eſt, proinde ut factum eſſe autumo,
Non cauſſam dico. verum qui inſimulet probri?
Manifeſtum hunc obtorto collo teneo furem.
Ibi ſcrobes effodito duplos ſexagenos in dies.
At ego certe cruce & cruciatu mactabo: exi ô foras, maſtigia.

3. HErus, &c.] *Occupatus*, id eſt, impeditus. ut Græce dicitur ἀσχολεῖ, id eſt, vacuus non eſt. *Taubm.*

8. *Exjuraviſti.*] Vide notas Amph. act. 3. ſc. 3. ✝ſ. 17.

9. *Qui nequeo.*] V. N. Amph. 4. 3. ✝ſ. 3.

†

ASINARIA.

Qui etiam me miſerum famoſum flagitiis facit ſuis.
Heic aderit credo, congerro meus.

1. *Qui etiam, &c.*] Vide ſententiam J. Guiljelmii Aſinaria 5. 2. verſ. 25.

†

AULULARIA.

Nec noctu nec diu quietus unquam eam, nunc dormiam.

1. NEC *noctu.*] Quem in locum J. Guilelm. immittere ſatagat hoc fragmentum, vide apud ipſum & Notas Aulul. act. 1. ſc. 1. ✝ſ. 27.

—— *ſed leno egreditur foras.*
Hinc ex occulto ſermone ſatus ſublegam. Merc. ſermonem ejus.
Homo ebriolatus ſomno ſanari ſolet.
Qui mihi olera cruda ponunt, halec danunt.
Ego ecfodiebam in die denos ſcrobes.
Hic quidem pervicus cuſtodem addidit,
Pro illis crocotis, ſtrophiis, ſumptu uxoris.
Ut admomordi hominem.

myrtam, myrtum.

2. *Sed leno.*] Vide N. Aulular. 4. 5. ꝟſ. 6.
10. *Pro illis crocotis.*] Guljelmius Aul. act.3. ſc.5. ꝟſ.56. hunc impactum voluit: quem tu ibi vide. de *crocota*, Epidico act. 2. 2. 45.

†

C a p t e i v e i.

Fac fidele: cave fluxam fidem feras.
Pileum, quem habuit, deripuit, eumque ad cœlum tollit.
Auctionem facio paraſiticam.

1. F*Ac fidele.*] Poni & iſtud debet inter Fragmenta, quoniam nimis diſcrepat ab eis quæ extant Capt. ſc. 3. act. 2. ꝟſ. 79. *Taubm.*

†

C a s i n a.

Perii! illic habebit flocco jam homo lumbos meos.
Intro ad uxorem, ſufferamque meum tergum ob injuriam. Acid. ad injuriam,

†

B a c c h i d e s.

ILLA mei cognominis fuit.
—— *nam & ex mari timida ecce ego*
Pavitare ——
Quibus ingenium animi utibile, eſt modicum & ſine

4. Q*Vibus ingenium, &c.*] Horum hæc eſt ſententia; Eos utiliter ſuo ingenio uti, qui modeſti ſint, & laſcivia juvenili non exultent. *J. Guilelm.*

6. *Naſi-*

Vernilitate ——

Ecquis evocat cum naſiterna & cum aqua illum impuriſſumum?
Quæ ſodalem atque me exercitos habet.
Nam tu quidem quoivis excantare cor facile potes.
Vincla, virgæ, mole ſævitudo mala ſit pejor.
Cor meum, ſpes mea, mel meum, ſuavitudo, cibus, gaudium.

Limaces viri.

Ne à quoquam alio acciperes mercedem annuam
Niſi ab ſeſe: nec cum quiquam limares caput.

Cupido te conficit, anne amor?

Præneſtinum opinor eſſe: ita erat glorioſus.

Sin lenocinium forte collubitum eſt tibi,
Videas mercedis quid tibi eſt æquum dari,
Ne iſta ætate me ſectere gratiis.

Ulyſſem audivi fuiſſe ærumnoſiſſumum,
Qui annis viginti errans à patria abfuit:
Verum hic adoleſcens multo Ulyſſem anteit,
Qui ilico errat intra muros civicos.

6. *Naſiterna.*] Vide not. Stich. 2. 2. 28.

7. *Quæ ſodalem,*] *Exercitos*, id eſt, fatigatos. Salluſt. *exercito corpore.* Terentius: *Atque ex me hic natus non eſt, ſed ex fratre.* ubi Acron; Argute, inquit. nam per hanc conjunctionem tranſitum fecit ad narrationem. Cato: *Atque quanquam multa, &c.* Soſipater.

11. *Limaces viri.*] Collectores addiderant: *quod atterant & conſumant.* quod Nonii interpretamentum eſſe jam diu eſt cum monuit J. Guilelmius. Gruterus noſter adoleſcens, hoc fragmentum Aſinariæ impingebat, act. 3. 2. *Taubm.*

12. *Ne à quoquam.*] Vide Notas Mercatore 3. 1. 40. Pœnulo, act. 1. 2. 81.

14. *Cupido te, &c.*] Vide notas Curcul. act. 1. ſc. 1. ℣ſ. 13.

†

MOSTELLARIA.

SINE *juxta aram ſedeam, & dabo meliora conſilia.*

1. S*Ine juxta.*] Secundum Plautum *ſedere*, eſt conſilium capere: Nam & ipſa *conſilia* à ſedendo, quaſi *conſidia* dicta ſunt. Sedentium enim animi tranquilliores fiunt. *Servius.*

Ita ſunt prædones, prorſum parcunt nemini.

Velim te arbitrari factum. R. ſedulum eſt: ſubmoventur hoſtes, removentur lapides.

Si non ſtrenue ſatetur, ubi ſit aurum, membra ejus exſecemus ſerra.

Nihil feci ſecus quam me decet.

Quis tu es, qui ducis me? mu! perii hercle, Afer eſt.

†

Calceolus.

MOLLUSCAM nucem ſuper ejus dixit impendere tegulas.

1. *Molluſcam, &c.*] Macrobius Saturnalior. lib. 3. c. 18. *molluſcam nucem* interpretatur *Perſicum*: quod omnibus nucibus mollior ſit.

†

Carbonaria.

SECUNDUM ipſam aram aurum abſcondidi.

Eſto pernam, ſumen ſueris, ſpectile, callum, glandia.

Patibulus ferat per urbem, deinde affigar cruci.

2 *Callum.*] Vide notas Capt. act. 4. ſc. 3. ỹ. 4.

3. *Affigar cruci.*] In ſervili illo ſupplicio transfigi manus & pedes ſolere, docent ſacræ Hiſtoriæ: & Apulejus clare lib. 4. *Paullatim Chryſeros adrepit, grandique claro manum ducis noſtri, repente nixu fortiſſimo, ad oſtii tabulam adfigit, & exitiabili nexu patibulum relinquit.* Patibulum, id eſt, ita adfixum quemadmodum in patibulo ſontes ſolent. Quod eadem ſignificatione Plautus hoc loco dixit. Agnoſcit enim Nonius *Patibulum*, hic genere maſculino. Tamen in vulgatis ejus libris ſcribitur *Patibulum ferat per urbem*: ut ſentio, mendoſe: niſi tamen ſcribas, *ſuffigat cruci.* ita recidet res eodem. *Lipſ.*

†

*Colax.

Batiolam auream octo pondo habebat, accipere noluit.

* *Colax.*] Κόλαξ in univerſum dicitur omnis adulator, quacunque mercede propoſita. Proprie tamen locum habet id verbi in eo, quem ψωμοκόλακα appellari Athenæus dixit. Eſt autem φερωνύμως ψωμοκόλαξ, qui gulæ gratia adulatur. At non omnes adulatores epulas præmii loco aucupantur. majora ſunt, quæ captant regum & principum aſſentatores. Propterea nemo Philoſophorum in adulationis definitione, mentionem fecit cibi, ſed generaliter τοῦ συμφέροντος. *Caſaub.*

Com-

†

COMMORIENTES.

—— Saliam in puteum præcipes.

†

* CONDALIUM.

Tam crepuſculo fere, ut amens, lampadas accendit.

* CONDALIUM.] Noſter cum Menandri Fabulam Δακτύλιον verteret, CONDALIUM eam nominavit. Feſtus: *Condalus, annulus. Condalium, ſimiliter annuli genus.* Mirum vero eſt, Varronem, (ut ſcribit Agellius) *Condalium* & *Commorientes* Plauti eſſe negaſſe: cum Plauti eſſe Terentius etiam affirmet *Commorientes.* Taubm.

†

CORNICULARIA.

Facite olant ædes Arabice.
Qui regi latrocinatus decem annos Demetrio
Mercede.
Pulchrum & luculentum hodie evenit prælium.
Te obſecro, Lyde, pileum meum, mi ſodalis, mea ſalubritas.
Quid ceſſamus ludos facere? Circus noſter ecce adeſt.
Qui amant ancillam meam Hedylium oculitus.
Mihi Laverna in furtis celebraßis manus. Taub. celeraſſis manus.

2. QUI *regi latrocinatus.*] *Latrones* dicti à latere: qui circum latera erant regi, atque ad latera habebant ferrum: qui poſtea à ſtipatione *ſtipatores* appellati, & qui conducti mercede; ea enim merces dicitur Græce λάτρον, Sane ut λάτρον *latronum*, ſic ſtips *ſtipatorum* eis nomen fecit. *Varro.*

6. *Quid ceſſamus ludos, &c.*] Quæ in vulgatis edd. huic verſui præponuntur, non ſunt Plauti, ſed verba Varronis, qui l. 4. de L. Lat. *Itaque dicunt milites advectim, quem circumeunt ludentes; Quid ceſſ.* Ita enim Fabula miles ludebatur, & pro circo erat, cum per ludibrium circumiretur. *LUDUNT* milites, qui palum ad terram deſtitutum ſeu vectim circumeant: vocentque illum ideo *Circum.* Ex qua circumitione Varro etymologiam ſuam probare conatur. Quanquam tranſlatio potius eſt. Quod autem hic vectim in terra deſtitutum eſſe cognoſcimus, quem milites circumeunt, fortaſſe eſt ex vulgato exercitamenti genere in militia veteri: quod milites ad palum ſe exercerent. Qui locus veteribus *Palaria* dicebatur, ut ait Chariſius. *Scalig.*

8. *Laverna.*] Vide notas Aul. act. 5. ſc. 2. ꝟſ. 31.

†

DYSCOLUS.

Virgo ſum: nondum didici verba nupta dicere.

1. V*Erba nupta.*] Feſtus: *Nupta verba dicebantur ab antiquis, quæ virginem dicere non licebat.* Ergo *nupta verba* ſunt obſcœna & *prætextata.* unde Petronio, *nuptias facere*, τὸ συνουσιάζειν. Vide notas Caſina act. 2. ſcen. 8. ℣. 52.

†

FOENERATRIX.

HEUS tu: in Barbaria quod dixiſſe dicitur
Liberta ſuæ patronæ, id ego dico tibi:
Liberta ſalve: VAPULA Papyria.

†

FRETUM.

Hoc illud eſt
Quod arietini reſponſum magnis ludis dicitur:
PERIBO, SI NON FECERO: SI FAXO, VAPULAVERO. Al. vapularo.

†

FRIVOLARIA. *Priſ.* FRIBULARIA.

Commodo dictitemus.

Is mihi erat bilis, aqua intercus, tuſſis, febris querquera.

—— ſequimini hac
Sultis legiones omnes Lavernæ. ubi rorarii
Eſtis? en ſunt. ubi ſunt accenſi? ecce *

2. F*Ebris querquera.*] *Querquera febris*, dura ac gravis. quam quidam à *quercu* dictam putant: quod id genus arboris cum grave ſit ac durum, tum in ingentem evadat amplitudinem. Aurelius Opilius *frigidam* ait dici & cum horrore trementem. Santra eam ex Græco deducit: quia *tremorem* ejuſmodi κάρκαρον vocant. unde dici etiam *carcerem.* Feſtus.

4. *Rorarii.*] *Rorarios milites vocabant, qui levi armatura primi prælium committebant: quod ut ante imbrem fere rorare ſolet, ſic illi ante gravem armaturam quod prodibant, rorarii dicti.* Feſtus.

5. *Accenſi.*] *Accenſi dicti quod Decurionibus & Centurionibus accenſebantur, id eſt, attribuebantur.* Varro. Alii *Adſcriptivos*, etiam vocarunt, item *Optiones.* diverſaque ipſis tributa ſunt munera. *Taub.*

6. *Sub-*

Agito, ſubſidite omnes, quaſi ſolent triarii.
Nave agere oportet, quod agas, non ductarie.
Superaboque omnes argutando præficas.
—— tunc papillæ primitus
Fraterculabant: illud volui dicere,
Sororiabant. quid opus eſt verbis? &c.
O amice, ex multis mihi une Cephalio.
Strebula agnina tene.

6. *Subſidite omnes, quaſi triarii.*] *Subſidium dicebatur, quando milites ſubſidebant in extrema acie, labentique aciei ſuccurrebant. Quod genus militum conſtabat ex iis, qui emeruerant ſtipendia, & tamen retinebant locum in exercitu, quæ erat tertia acies, quæ dicebatur Triariorum.* Feſtus.

7. *Nave agere oportet.*] Feſtus: *Navus, celer ac ſtrenuus: à navium velocitate dictus.* Ergo, *nave agi*, eſt, cum navis remigio aut ventis agitur. *Ductarie*, cum adverſo amne funibus trahitur. *Ductarie* ergo *agere*, eſt ῥυμουλκεῖν Nec omittendum quod eſt in Gloſſis: *Navities*, ἀρετή. *Scalig.*

8. *Præficas.*] V. notas Truc. act. 2. ſc. 6. yſ. 14.

9. *Tunc papillæ primitus fraterculabant.*] Feſto mammæ puellarum *ſororiare* dicuntur, cum primum tumeſcunt: ut *fraterculare*, puerorum. Etiam inter laſciva & ἐρωτικὰ olim fuerunt *Frater* & *Soror*. Sic, ut puellæ eos, quibuſcum ſolitæ eſſent, & ut proprie dicatur, quibus dare conſuevissent, *Fratres* vocarent: & contra Amatores ſuam comparem, cum qua caput limarent, (ut noſter alibi loquitur) *Sororem*. Lipſius.

†

GASTRION, vel GASTRON. *V.E.Geſtrio.*

Caro ſtrebula, vitellina eſt: cœnabis.

1. *Caro ſtrebula.*] *Carnis ſtrebulæ* meminit Feſtus: item & Arnobius lib. 7. Adverſ. Gentes: *Nonne placet carnem ſtrebulam nominare, quæ taurorum è coxendicibus demitur?* Videtur κωλῆ dicta à Græcis: ἰγνῦν ἀγκύλη ὀσφύος. à qua curvatura & verſura dicta *ſtrebula*. στρεβλὸς enim curvus & pravus. unde *ſtribligo* depravata oratio, ὁ σολοικισμός. Videtur eſſe & quod ſcribit Heſychius. Κύπαρος, inquit, τὸ ὀπισθίδιον τοῦ βοὸς ἡ σάρξ ὑπὲρ τοῦ μηροῦ. *Turneb.*

†

HORTULUS.

Præco ibi adſit cum corona: quique liceat, veneat.

†

KAKISTUS.

—— malo hunc alligari ad oriam;
Ut ſemper piſcetur, etſi ſit tempeſtas maxuma.

†

LENONES GEMINI.

Dolet hic puellus, ſeſe venum ducier. Fuſt olim huic puello.

†

MEDICUS.

In conſpicillo adſervabam: pallium obſervabam.
Paraſito cum virgis caſeum radi poteſt.
Domi reliqui exoletam virginem.

1. *In conſpicillo.*] Vide no.as Ciſtell. act. 1. ſc. 1. verſ. 93.

†

NERVOLARIA.

Scobinam ego lima actutum adraſi.
Scrancia, ſcrupeda, ſtrictivellæ, tantulæ. Alii ſtricti-pellæ ſordidæ.
Prohibent, quom mœnia aliunde ego fungor mea.

2. S*Crantiæ.*] In Nonio & Feſto legitur *Scraptæ*, id eſt, nugatoriæ & deſpiciendæ mulieres. in nonnullis *ſcratia* & *ſcractia*. Et videtur Scaligero *ſcracere* olim dictum τὸ χρέμπτεσθαι. Turnebo dictæ videntur mulieres ab iis quæ *ſcrea* appellantur: id eſt, quæ quis ſcreare ſolet. ut *ſcreacia* ſint, à ſcreando, quaſi *ſcreacia*; non minus quam ſcrea & ſputa contemnendæ. *Scrancio* poteſt & ſicca eſſe & arida, & exſcreando exhauſta. *Taubm. Scrupedæ.*] Quæ ægre incedunt: ab eo, quod qui per ſcrupos & lapillos incedunt, difficile ingrediuntur. Quæ ita ægre conſiſterent, veteres etiam *petreias* vocabant. Ega puto, inquit Scaliger, melius eſſe, ut dicamus Plautum, cum hæc ex Græco transferret, Græca quædam vocabula reſervaſſe. Itaque *ſcrupedas*, quaſi *crupedas* dictas: ut *tritavus*, *ſtritavus*, &c. κρούπεζαι enim, quæ & κρούπεζα, Græce dicuntur *ſculponeæ*. à quo homines duris pedibus & ligneis vocabantur κρουπέζαι, κρουπέζοι. Vide Heſychium. *Taubm. Strictivellæ.*] Sunt quæ pſilothro, pumice & volſellis crebro utuntur, ad cilia caſtiganda, & cæteros pilos evellendos. vel, quæ calamiſtrorum uſu nimio pellem adurunt. Propterea dicebantur *incoctæ mulieres*. A qua ratione qui vibrabant capillos, homines molles & effæminatos vocat Strabo l. 14. κατακεκαυμένους. *Scalig.*

3. *Mœnia.*] *Mœnia ſua fungi*, eſt ſuo loco & ordine vitam recte, &, ut decet, tolerare. *Taubm.*

2. *Tra-*

Ociſſume nos liberi poſſimus fieri.

Pollucte prodigum eſſe amatorem addecet.

Vinum ſubleſtiſſumum.

Inſanum valde uterque deamat.

†

PARASITUS PIGER. ſive, LIPARGUS.

INDE bene appotus primulo crepuſculo
Domum ire cœpi tramite recta via.
Ambo magna laude lauti: poſtremo ambo ſumus non nauci.
Addite lepades, echinos, oſtreas.
Nihil moror mihi fucum in alveo, apibus qui peredit cibum.

2. T*Ramite.*] *Trames* à tramcando quod ſcil. tranſverſi ſcandant vias rectas. *Taubm.*

4. *Addite lepades.*] Quid *lepades*, dictum Rudente act. 2. ſc. 1. ubi hæc eadem ad verbum fere legeris.

†

PHAGON.

Honos ſyncerasto perit.

†

PLOCIONA.

Nam coloratam frontem habet, petilis labris.

1. P*Etilis.*] *Petilum* nihil alind eſt, quam folium, detortum ex Græco πέταλον: ut à τρυτάνη *trutina*: βυκάνη, buccina: μηχανὴ, *machina*, & talia. Quia autem folia tenuia ſunt & exilia, inde tranſlate omnia ejuſmodi *petilia* vocabant. Inde etiam *Petilii* dicti, quod corpore eſſent gracili: quod genus homines etiam *Cingulos* nominatos invenimus. *Meurſ.*

†

SATURIO.

C*ATULINAM, carnem eſitaviſſe, hoc eſt, comediſſe Romanos, Plautus in SATURIONE refert.*

Retrahi

Retrahi nequitur, quoquo progreſſa eſt ſemel.
Male tibi eveniſſe video. qui glaber erat tanquam rien.
Succenturia; centum require, qui te delectent domi.

3. NEquitur.] *Nequitum, & nequitur, pro non poſſe dicebant.* Feſtus.

4. *Rien.*] Feſtus: *Rienas antiqui vocabant nefrundines: quia Græci eos νεφροὺς dicunt.* Gloſſæ: *Rienoſus*, νεφριτικός.

5. *Succenturia.*] *Succenturiare, eſt explendæ centuriæ gratia ſupplere, ſubjicere.* Feſtus.

†

— * SCYTHA LITURGUS.

MULIER es, uxor, Quoja, vir? ego novi, ſcio: axioſa es.

—— Sin ea mihi inſignitos pueros pariat poſtea,
Aut varum, aut valgum, aut compernem, aut patum, aut brocchum filium. Xen. broncum.

*SChyta liturgus.] Hæc fabula tranſlata eſt ex Antiphane, quem citat Athenæus ἐν σκύθῃ. λειτουργοὶ vero καὶ δημόσιοι ὑπηρέται vocabantur *Scythæ.* Et apparet apud Græcos, Scythas eundem ordinem tenuiſſe, quem apud nos Germani in ſtipandis Regum & Principum corporibus. λειτουργὸς quoque σκύθης introducitur ab Ariſtophane ἐν ἐκκλησιαζούσαις. Sane *Scythæ liturgi* nihil aliud erant quam *Stipatores*, & qui vocabantur olim *Latrones.* Scalig.

3. *Varum.*] *Varus*, qui diſtortis cruribus eſt, ut Horat. exponit: à loripede diverſum non eſt, contrarius vulgo σφιβλόπυς. *Junius. Patum.*] *Patus*, qui eſt oculis leviter declinatis, cuique huc atque illuc tremuli celeriter volvuntur. *Porph.*

†

TRIGEMINI.

NI fugiſſem, medium credo præmorſiſſet.

†

VIDULARIA.

UBI quamque pedem videbat, ſuſſurabatur omnis.
Neſcio qui ſervos è myrteta proſiluit.
Paupera hæc res eſt.

Oppo-

Oppoſita eſt claxendix. at ego dicam ſigni quid ſit.
Animum advortite ambo, ſi voltis, vidulum hîc apponite.
Ego ſervabo, quaſi ſequeſtro detis: neutri reddibo, donicum
Res judicata erit hæc.
Haud fugio ſequeſtrum.
Inopiam, luctum, mœrorem, paupertatem, algum, famem.
Ejuſdem Bacchæ fecerunt noſtram navim Pentheum.
Nunc, ut apud ſequeſtrum vidulum poſivimus.
Nunc ſervos argentum à patre expalpabitur.
Immo id quod hæc noſtra eſt patria, & quod hic meus
Eſt pater, illic autem Soterinis eſt pater.
Malim moriri meos, quam mendicarier. boni miniſtrantur:
illum nunc irrident mali.
Signum recte comparebat: hujus contendi annulum.
Quid multa verba? plurimum luctavimus.
—— Jube hunc inſui culleo,
Atque in altum deportari, ſi vis annonam bonam.
Ibi ut piſcabar, fuſcina ici vidulum.
Nam audivi fœminam ego leonem ſemel parire.

4. OPpoſita eſt claxendix.] *Claxendix*, ſignificat concham, qua ſignum tegitur. *Taubm.*

15. *Malim moriri meos.*] Malebam: *Boni im miſerantur; illunc irrident mali.* Ut hic ſit αὐτολογία verſus prioris: Pauperi melius eſſe mori, quam mendicari. quia ſi moritur, miſericordiam à bonis; ſi perſeverat vivere, irriſum à malis conſequitur. *Lipſius.*

LOCI EX AMISSIS CITATI,

amiſſo etiam Comœdiæ nomine.

Epeum fumificum, qui legioni noſtræ habet coctum cibum.
Oggannuit odioſus omni totæ familiæ.

1. EPeum fumificum.] Vide not. Bacch. act. 4. 9. 13.

2. *Oggannuit.*] Ganniunt canes geſtientes ob herorum adventum: ut apud lu-

Licet vos abire curriculo.

Jam tibi tuis meritis craſſus corius redditus eſt.

Dii bene vortant! tene cruminam: in ea erunt triginta minæ.

Nullam ego rem citiorem apud homines eſſe, quam famam reor.

Stultus eſt advorſum ætatem & capitis canitudinem.

Numnam mihi oculi cæcultant? eſtne hic noſter Hermio?

Ejuravit militiam.

Sic me ſubes cotidie, quaſi fiber ſalicem.

Herbam do.

Iniit te unquam febris?

Neque muneralem Legem, neque Lenoniam,

Rogata fuerit nec ne, floccid' æſtimo.

Perfidioſe captus, edepol nervo cervices probas.

Muriatica autem video in vaſis ſtagneis:

Lucretium, —— *gannitu vocis adulant.* Et Homero σαίνειν ſemper eſt geſtu quodam oris exprimere gaudium, ob amici aut alterius cari adventum. Hoc etiam voluit Pindarus in Pythiis: κἀδ' μελλόντων παρμελίρῳ ἀμφὶ γέλως γλυκὺς ὦρσεν χάριν. id eſt, κἀδ' οἱ μελλόντε ἐξανίσατο μήτηρ. Scal.

8. *Numnam mihi oculi.*] *Cæcultant, vocis proximi ſunt oculorum acie obtuſa.* Feſtus.

9. *Ejuravit militiam.*] *Ejurare ſignificat id, quod deſideretur, non poſſe præſtari.* Feſtus.

10. *Sic me ſubes.*] *Caſtor* & *Fiber*, idem eſt animal, dictus quoque *Canis Ponticus*. Dictus *Fiber*: quaſi *fimber*: quod in extremis fluminum oris, & tanquam fimbriis degat. Veteres extremum dixerunt *fibrum*: inde fibræ in animalibus & arborum radicibus. Hinc lux huic loco Plautino. Nam qui in fimbriis fluminum degit, ſalice delectatur. *Rittersh.*

11. *Herbam do.*] Feſtus: *Herbam do, cum ait Plautus, ſignificat, victum me fateor. quod eſt antiquæ & paſtoralis vitæ indicium. nam qui in prato, curſu aut viribus contendebant, cum ſuperati erant, ex eo ſolo, in quo certamen erat, decerptam herbam adverſario tradebant.* Nam nemo poterat dici victor, niſi prius is, quem viciſſet, ſe victum fateretur, & victorem agnoſceret. Ennius;

Qui vicit, non eſt victor; niſi victu' fatetur. Scal.

13. *Neque muneralem.*] Lex Cincia de donis & muneribus, non omnibus prohibuit munus accipere: ſed ob cauſam orandam, patrociniumque præſtandum. Ergo Lex ea tantum ob defenſam cauſſam donum accipere vetabat. *Taubmannus.*

15. *Nervo.*] V. N. Aulul. act. 4. ſc. 10. vſ. 13.

16. *Muriatica autem video.*] *Muriatica* quid ſint, diximus Pœnulo act. 1. ſc. 2. 52. *ſtagneis*, antiqua ſcriptura pro *ſtan-*

Bonam naritam, & camarum, & tagenia:
Echinos fartos, conchas piſcinarias.
Non ego te novi, navalis ſcriba, columbar impudens?
Nihil deconciliares illi: niſi quid Perſibus ſapis.
Sacrum an profanum habeas, parvipenditur.
Ulceroſam, compeditam, ſubverbuſtam, ſordidam.
Glirium examina.
—— ſed leno egreditur foras.
Hinc ex occulto ſermonem ejus ſublegam.
Nec, machara, audes dentes frendere.
Floccipendo quid rerum geras.
Argentum hinc facite,
Clandeſtina ut celetur conſuetudo.
Properant prandium.
Quam folles taurini habent, cum liqueſcunt petræ, ferrum ubi ſit.
Non hic ut poßit, edit; ſed poſſe cupit, ut edat.
Fortaſſe ſe amare ſuſpicavêre,
Inſtare factum.
Egone illi venear?

ſtanneis. Quanquam Scaliger *ſtagneum vas* ſuſpicatur eſſe incruſtatum. cum *ſtagnare* fuerit ἀπὸ τοῦ κασσιτεροῦν τὰ ἄγγη. quod vulgo in idiotiſmo noſtro *invitriare* dicimus. Sunt & qui *ſtagnea vaſa* interpretantur κασσιτέρινα. *Narita* dicitur oſtrei genus, quæ νηρίτια Græcis. *Camarum*, κάμμαρος eſt etiam apud Heſychium. *Tagenia*, itidem piſces ſunt, qui & τηγανισταί. *Echinos fartos* vocat, qui farciebantur, hoc eſt, ſaginabantur in vivariis: ſicut *conchas Piſcinarias*, quæ in piſcinis. *Taub.*

19. *Non ego te novi.*] *Navalis ſcriba* dictum, tam propter *ſcribam*, quam propter *navalis*. quia & nautæ & id genus hominum male audit. Etiam apud Homerum *Navalis ſcriba* eſt convicium. Odyſſ. θ'.

Φόρτου τε μνήμων, καὶ ἐπίστροφος ᾖσιν ὁδαίων.

hoc eſt, γραμματεὺς φόρτου, καὶ ἐφοδίων ταμίας. Jam, *Columbar impudens*, dictum eadem forma, qua Catullus mulierem proſtituti pudoris vocat *lupanar*: Lucillius *carcer* vocat eum, qui meruit in vincula conjici. *Columbaria* in navi ſunt ea, quibus remi eminent. dicta à ſimilitudine foraminum, in quibus par columborum nidificat. *Scalig.*

22. *Ulceroſam.*] *Subverbuſtam*, id eſt, verubus uſtam τοὺς στιγματίας: quia notis inurebantur. *Taubm.*

39. *Nun-*

Inimicus eſto, donicum ego revenero.
Pedibus.

Corpus tuum virgis ulmeis inſcribam.

Nunquam ad civitatem venio, niſi cum infertur peplum.

Scelerare manus.

Ipſa ſibi avis mortem creat. Eraſ. mortem cacat.

Pro larvato te circumferam.

Paupera hæc eſt mulier.

—— Si qua forte concio eſt,
Ubi eum hietare nondum in mentem venit.
Cilix, Lyciſce, Soſia, Stiche, Parmeno,
Exite, & ferte fuſteis privos in manu.

Anus hæc in pellis periculum protenditur. Salm. tegiculum.

Cedite mihi.

Mecum habet patagus, morbus, as.

Quid eſt hoc? rugat pallium, amictus non ſum commode.
—— exi tu Dave,
Age, ſparge. mundum eſſe hoc veſtibulum volo.
Venus ventura eſt noſtra. non hoc pulveret.

Regieſcit.

Pullaria.

Veſperna.

Neque ego ad menſam publicas res clamo, neque leges crepo.

39. *Nunquam ad civitatem.*] De hoc Minervæ peplo ſive palla, videantur quæ notavimus Mercatore ſcen. 1. act. 1. vſ. 67.

40. *Scelerare manus.*] *Scelerare manus,* pro, polluere, Plautinus ſermo, hodie non in uſu. *Serv.*

42. *Pro larvato te circumferam.*] V. N. Amphitr. act. 1. 2. 144.

50. *Mecum habet patagus.*] Apud veteres ad rem divinam pleraque ænea adhiberi ſolita, & in iis maxime ſacris, quibus delinire aliquos, aut devovere, aut denique exigere morbos volebant. *Macrob.*

55. *Regieſcit.*] *Regieſcit, apud Plautum ſignificat creſcit.* Feſtus.

56. *Pullaria.*] Feſtus dicit, *pullariam* à Plauto appellatam fuiſſe manum dexteram: à palpandis tentandiſque pullis ſive pueris. *Turn.*

3. *Herus*

LOCI EX COMOEDIIS,

Quæ exſtant, citati: qui tamen in noſtris hodie Codicibus nuſquam comparent.

AMPHITRUONE.

OPTUMO jure infringatur aula cineris in caput.
Ne tu poſtules matellam unam tibi aquæ infundi in caput.
Herus Amphitruo occupatus.
Quæ ſe adveniente morbo nunc medicum tibi.
Enim tu certe aut larvatus aut cerritus es.
Edepol hominem te miſerum! medicum quærita.
Quoique, me abſente, corpus volgavit ſuum.
Exjuraviſti te mihi dixe per jocum.
Qui nequeas noſtrorum uter ſit Amphitruo decernere.
Niſi hoc ita factum eſt, proinde ut factum eſſe autumo,
Non cauſſam dico. verum qui inſimulet probri?
Manifeſtum hunc obtorto collo teneo furem.
Ibi ſcrobes effodito duplos ſexagenos in dies.
At ego certe cruce & cruciatu mactabo: exi ô foras, maſtigia.

3. HErus, &c.] *Occupatus*, id eſt, impeditus. ut Græce dicitur ἀσχολεῖ, id eſt, vacuus non eſt. *Taubm.*

8. *Exjuraviſti.*] Vide notas Amph. act. 3. ſc. 3. verſ. 17.

9. *Qui nequeo.*] V.N. Amph. 4. 3. verſ. 3.

†

ASINARIA.

Qui etiam me miſerum famoſum flagitiis facit ſuis.
Heic aderit credo, congerro meus.

1. *Qui etiam, &c.*] Vide ſententiam J. Guiljelmii Aſinaria 5. 2. verſ. 25.

†

AULULARIA.

Nec noctu nec diu quietus unquam eam, nunc dormiam.

1. NEC *noctu.*] Quem in locum J. Guilelm. immittere ſatagat hoc fragmentum, vide apud ipſum & Notas Aulul. act. 1. ſc. 1. verſ. 27.

—— ſed leno egreditur foras.
Hinc ex occulto ſermone ſatus ſublegam. Merc. ſermonem ejus.
Homo ebriolatus ſomno ſanari ſolet.
Qui mihi olera cruda ponunt, halec danunt.
Ego ecfodiebam in die denos ſcrobes.
Hic quidem pervicus cuſtodem addidit,
Pro illis crocotis, ſtrophiis, ſumptu uxoris.
Ut admomordi hominem.

myrtam, myrtum.

2. *Sed leno.*] Vide N. Aulular. 4. 5. ✝ſ. 6.
10. *Pro illis crocotis.*] Guljelmius Aul. act.3. ſc.5. ✝ſ.56. hunc impactum voluit: quem tu ibi vide. de *crocota*, Epidico act. 2. 2. 45.

✝

CAPTEIVEI.

Fac fidele: cave fluxam fidem feras.
Pileum, quem habuit, deripuit, eumque ad cœlum tollit.
Auctionem facio paraſiticam.

1. F*Ac fidele.*] Poni & iſtud debet inter Fragmenta, quoniam nimis diſcrepat ab eis quæ extant Capt. ſc. 3. act. 2. ✝ſ. 79. *Taubm.*

✝

CASINA.

Perii! illic habebit flocco jam homo lumbos meos.
Intro ad uxorem, ſufferamque meum tergum ob injuriam. Acid. ad injuriam.

✝

BACCHIDES.

ILLA mei cognominis fuit.
—— nam & ex mari timida ecce ego
Pavitare ——
Quibus ingenium animi utibile, eſt modicum & ſine

4. Q*Vibus ingenium, &c.*] Horum hæc eſt ſententia; Eos utiliter ſuo ingenio uti, qui modeſti ſint, & laſcivia juvenili non exultent. *J. Guilielm.*

6. Naſ-

Vernilitate ——

Ecquis evocat cum naſiterna & cum aqua illum impuriſſumum?
Quæ ſodalem atque me exercitos habet.
Nam tu quidem quoivis excantare cor facile potes.
Vincla, virgæ, mole ſævitudo mala ſit pejor.
Cor meum, ſpes mea, mel meum, ſuavitudo, cibus, gaudium.

Limaces viri.

Ne à quoquam alio acciperes mercedem annuam
Niſi ab ſeſe: nec cum quiquam limares caput.

Cupido te conficit, anne amor?
Prænestinum opinor eſſe: ita erat glorioſus.

Sin lenocinium forte collubitum eſt tibi,
Videas mercedis quid tibi eſt æquum dari,
Ne iſta ætate me ſectere gratiis.

Ulyſſem audivi fuiſſe ærumnoſiſſumum,
Qui annis viginti errans à patria abfuit:
Verum hic adoleſcens multo Ulyſſem anteit,
Qui ilico errat intra muros civicos.

6. *Naſiterna.*] Vide not. Stich. 2. 2. 28.

7. *Quæ ſodalem,*] *Exercitos*, id eſt, fatigatos. Salluſt. *exercito corpore.* Terentius: *Atque ex me hic natus non eſt, ſed ex fratre.* ubi Acron; Argute, inquit. nam per hanc conjunctionem tranſitum fecit ad narrationem. Cato: *Atque quanquam multa, &c.* Soſipater.

11. *Limaces viri.*] Collectores addiderant: *quod atterant & conſumant.* quod Nonii interpretamentum eſſe jam diu eſt cum monuit J. Guilelmius. Gruterus noſter adoleſcens, hoc fragmentum Aſinariæ impingebat, act. 3. 2. *Taubm.*

12. *Ne à quoquam.*] Vide Notas Mercatore 3. 1. 40. Pœnulo, act. 1. 2. 81.

14. *Cupido te, &c.*] Vide notas Curcul. act. 1. ſc. 1. vſ. 13.

†

MOSTELLARIA.

SINE *juxta aram ſedeam, & dabo meliora conſilia.*

1. S*ine juxta.*] Secundum Plautum *ſedere*, eſt conſilium capere: Nam & ipſa *conſilia* à ſedendo, quaſi *conſidia* dicta ſunt. Sedentium enim animi tranquilliores fiunt. *Servius.*

†

M I L E S.

ITA nos noſtramque familiam habes exercitam.
Modice ſapis.

2. MOdice ſapis.] Guilelmius fruſtum iſtud aptabat act. 5. ſc. 4. ℣ſ. 53. V. N. At Ioſias Mercerus rejiciebat in ultimam ſcenam ℣ſ.29. *magis ſapis.* Sed verius eſt, inquit, habuiſſe Nonium in animo locum 4. 5. ℣ſ. 15. *ac modice decet.* Taubm.

†

P S E U D O L U S.

Niſi carcerem aliquando effregeritis voſtram domum.

†

P OE N U L U S.

IMPORTUNA avis venit veſperi.

†

R U D E N S.

QUID murmurillas tecum, & te diſcrucias?
Aulas abſtulas.

2. AVlas abſtulas.] Diomedes lib. 1. pag. mihi 376. *abſtulas.* ut ſit Inſtans, abſtulo. Attulerunt & aliud ex Rudente fragmentum, ſed depravatiſſimum; quod à Cantero reſtitutum eſt act. 1. ſcen. 5. *Taubmannus.*

†

S T I C H U S.

Nonne hoc publicitus.

†

T R U C U L E N T U S.

BONA perdidi, mala repperi: factus ſum extimus à vobis.

F I N I S.

A01 1665397

INDEX

I N D E X
VOCUM VERBORUMQUE VETERUM,
& quibus aliis paullo abſtruſioribus, aut minus conſuetis, Plautus utitur.]

Primus numerus actum, ſecundus ſcenam, tertius verſum indicat.

A.

A *Me*, è domo mea, *Stich.* 5.1.17.
A me, de meo, *Pſeud.* 2.4.45.
A nobis, è domo noſtra, *Mil.* 2.3.68. *Merc.* 4.2.8.
Abditivus, ſejunctus, ſeparatus, *Pœn. Prol.* 65.
Abduce, pro abduc: antique, *Curc.* 5.3.14. *& alibi.*
Abominare, pro abominari: antique. *Trin.* 3.2.82
Abſcedere, *Pœn.* 1.2.162.
Abſtare, *Milite* 2.2.46.
Abſtulo, pro aufero. *Fr. Rud.*
Abſtinere ſe, *Milit.* 3.1.49. *& alibi.*
Abſumedo, fictum ab abſumendo, *Capt.* 4.3.3.
Abuſa, paſſive, *Aſin.* 1.3.44.
Abuti, cum accuſ. *Bacchid.* 2.3.126. *& alibi.*
† *Acceptor*, approbator, *Trin.* 1.2.167.
Accreduas, antiq. pro credas, *Aſin.* 5.2.4.
Accubuo, fictum ridiculi cauſa ab accubuus, *Truc.* 2.4.68.
Accurare, accurate operam dare, *Trin.* 1.2.41.
Accuraßis, pro accuraveris, *Pſeu.* 4.1.29.
Accuſitare, ab accuſo, *Moſtell.* 3.2.23.
Acheruns, mortuorum receptaculum, *Amph.* 5.1.26.
Acheruntem, adverbialiter, *Moſt.* 2.2.68.
Achilli, pro Achillis, antiq. *Bacch.* 4.9.14
Adaxint, pro adegerint, *Aul.* 1.1.11.
Adduce, addue, *Aſin.* 2.2.88. *& alibi.*
Adicere, adjicere, *Pœn.* 5.4.1.
Admiſſe, pro admiſiſſe, *Mil.* 4.7.4
† *Adoneum*, pro Adonin. *Men.* 1.2.35.
Ætatem, adverbialiter pro ſemper, *Aſin.* 2.2.8. *& ſæpius alibi.*
Ævus, pro ævum, antiq. *Pœn.* 5.4.14.
† *Afferre*, pro allaturum. *Curc.* 2.1.11.
† *Affinis*, gener, *Aul.* 3.4.14. *Truc.* 4.3.74.
Afformidare, *Bacc.* 4.10.
Aggredias, pro aggrediaris, antiq. *Truc.* 2.1.10.
Aggredire, pro aggredere, antiq. *Aſin.* 3.3.124.
Agoranomus, Græcum: Ædilis rerum venalium. *Capt.* 4.2.44. *Curc.* 2.3.6.
Albitudo, *Trin.* 4.2.32.
Algus, pro algu, *Fr. Vidul. verſ.* 9.
Alicariæ, à corpore alendo meretrices, *Pœn.* 1.2.54.
Alliatum, moretum, ab allio, cibi genus, *Moſt.* 1.1.45.
Alludiare, alludere, *Pœn.* 5.4.64. *& Stich.* 2.2.58.
Alteræ, pro alteri, antiq. *Rud.* 3.4.45.
Altilis dos, lauta, *Frag. Aſtrab. verſ.* 18.
Alterinſecus, altera ex parte, *Mil.* 2.5.36. *Merc.* 5.4.16.
Altrovorſum, verſus alteram partem, *Caſ.* 3.2.28.
Alvus, gen. maſc. *Pſeud.* 3.2.34.
Amaſſo, amavero. *Caſ.* 5.4.22.

Ambaledissi, pro arroſiſſe, *Merc.*2.1.15.
Amicibor, pro amiciar, antiq. *Perſ.*2.5.6.
Amiciter, clementer. *Perſ.* 2.3.3.
Amiſsis, amiſeris. *Bacch.*5.2.70.
† *Amittere*, omittere, *Amph.* 2.2.217. pro dimittere. *Captiv. Arg.* v. 7. & *Moſt.* 2.2.2.
Amoliri, paſſive, *Pſeud.* 3.2.67.
Amplectere, pro amplecti, antiq. *Rudente* 3.5.36.
Amuſsitata indoles, ad amuſſim facta, *Mil.* 3.1.38.
Ancipes, pro anceps, antiq. *Rud.*4.4.114.
Anima, pro oris halitu, *Aſin.* 5.2.43.
Anno, ante annum, *Men.* 1.3.22.
Antideo, pro anteeo, antiq. *Ciſt.*2.1.3.
Antidit, anteit, *Trin.* 2.4.145.
Antidhac, pro antehac, *paſsim.*
Aperibo, aperiam, antiq. *Truc.*4.2.50.
Apertare, ab aperio, *Men.* 5.5.12.
Apiſci, pro adipiſci, *Epid.*5.2.3.
Apolactizare, ex Græco: calcib. repellere, *Epid* 5. *Sc.*2. *v.*13.
Apollinis, vocativi caſus 1 antiq. *Men.* 5.2.118.
† *Apponere*, pro deponere, *Pœn.*4.2.35.
Appoſivi, appoſui, antiq. *Mil.*3.3.31.
Aquilus, fuſcus, *Pœn.*5.2.152.
Ares, Mars, Græcum, *Truc.*2.7.54.
Arbitrarem, arbitrarer, antiq. *Pſ.*4.2.57.
Arbitretur, paſſive, *Epid.*2.2.82.
Arbitrari fidem; pro habere, *Bacch.* 3. 6 41.
Architecton, Architectus, *Moſt.* 3.2.73.
Argutari, multum & celeriter loqui, *Frag. Frivolar.* v. 8.
Aritudo, *Rud.* 2. 6. 40.
Artua, pro artus, antiq. *Men.*5.2.102.
Aſpellere, depellere, *Merc.* 1.2.5.
† *Aſſentatio*, aſſenſio, *Bacch.* 3.3.7.
Aſſulatum, fruſtillatim. *Cap.* 4.2.52.
Aſtituere, apponere, *Capt.* 4. 2.66.
Aſtu, pro aſtute, *Perſ.* 1.3.68.
Atque, pro ſtatim, continuo, *Capt.* 3.1. 19 *Bacch.*2.3.45.
Atritas, ab ater, nigredo, *Pœn.*5.5.11.
Attigas, pro attingas, *Aſin.*2.2.116.
† *Attingunt*, pro attinent, *Merc.* 1. 1. 32.
† *Auſit*, pro auſus ſit, antiq. *Amph. Sup.* 2. v. 33.
Auſpicavi, pro auſpicatus ſum, antiq. *Perſ.* 4.6.7.
Autumare, dicere, narrare, *Amph.*1.1. 260. & *alibi.*
Axicia, forfex, à ſecando, *Curc.* 4.4.22.
Axitioſæ, factioſæ, antiq. *Fr. Aſtrab.* v. 3.

B.

B*Aliolus*, pro nigro. *Pœn.* 5.5.22.
Barbare, Latine, *Aſin. Prol.*11. *Trin. Pr.* 19.
Barbaria, Italia, *Pœn.* 3.2.21.
Barbarica lex, Romana, *Capt.* 3.1.32.
Barbarus, pro Romano, *Bacchid.* 1.2.15.
Bardus, tardus, ſtolidus, *Epid.* 3.3.40.
Batiola, poculi genus, *Stich.* 5.4.12.
Batuere, percutere, antiq. *Caſ.*2.8.62.
Baxea, calceamenti genus, *Men.*2.3.40.
Bdellium, planta pretioſiſſima, *Curc.*1.2.7
Belluata tapetia, in quibus pictæ belluæ, *Pſeud.*1.2.14.
Benedice, bonis verbis, *Aſin.* 1.3.54.
Benedicere, precari, *Mil.* 4.8.31. bene ominari, *Caſ.*2.5.38.
Benivolens, ſubſtantive, *Moſt.* 1.3.38. *Trin.*1.2.8.
† *Benignus*, prodigus. *Truc.*1.1.20.
Beſtia proſerpens, id eſt, ſerpens, *Stich.*5. 4.42. *Perſ.* 2.5.58.
Biſulcilingua, qui duplici lingua utitur, *Pœn.* 5.2.74.
Blandidicus, *Pœn.* 1. 1. 10.
Blandiloquentulus, *Trin.*2.1.13.
Blanditer, pro blande, antiq. *Aſin.*1.3.69.
Blanditia, in ſingul: *Bacch.*1.1.16. *Truc.* 2.7.19.
Blennus, ſtupidus, ignavus, *Bacch.*5.2.2.
Bliteus, fatuus, *Truc.* 4.4.1.
Blitum, oleris genus, *Pſeud.*3.2.26.
Boia, collare, equuleus, *Capt.* 4.2.108.
Bombax, interjectio, *Pſeud.*1.3.131.
Bombomachides, fictum ex Græco nomen, *Mil.*1.1.14.
Broncus, qui dentes prominentes habet, *Mil.*3.1.128.
Bubilis, pro bubile, antiq. *Perſ* 2 5.18.
Bubulcitari, bubulcum agere, *Moſt.* 1.1.50
Bucæda, qui bobus; id eſt, bubulis loris cæditur: fictum, *Moſt.*4.2.1.
Buccones, ſtolidi, *Bacch.* 5.1.2.
Bucculentus, fatuus, *Mercat.* 3.4.54.
Buſtirapus, nefarius convicium *Pſ.* 1.3.127

C. Cacula,

C.

Cacula, ſervus militaris, *Pſeud. Arg.* v. 4.
Caculiare, cæcutire, *Frag. amiſſ.* v.8.
Cajare, cædere, obſoletum, *Frag. Aſtrab.* v. 17.
Calator, ſervus, *Merc.*5.2.11.
Caletur, calet, *Capt.*1.1.12. *Truc.*2.1.46.
Camarum, piſcis genus, *Fr. amiſſ.* v. 17.
Canes, pro canis, antiq. *Moſt.*1.1.40. *Trin.*1.2.133.
Canitudo, canities, *Frag. amiſſ.* v.7.
Cantitres, *Trin.* 2.1.13.
Capere, coarguere, convincere, *Amph.* 2.2.189.
Capital, facinus capite luendum, *Men.* 1.1.16.
Capſit, cœperit, *Pſeud.*4.3.6.
Capſo, cœpero, *Bacch.*4.4.61.
Carere, carminare, *Menæch.* 5.2.46.
Carere, cum Accuſ. *Curc.* 1.2.46. *Pœn.* 4.1.4.
† *Carint*, pro careant, *Moſt.*4.1.1.
Carnifex, convicium, *Bacch.*4.6.15.
Caſare, caſum minari, *Mil.*3.2.42.
Caſteria, locus in navi reponendis remis & gubernaculis, *Aſin.*3.1.16.
Catagelaſimus, deridiculus, Græc. *Stich.* 4.2.60.
Catamitus, Ganymedes, *Men.* 1.2.35.
Cataractria, fictum nomen, *Pſ.*3.2.47.
Centauromachia, fictum, *Curc.* 3.75.
Cercurus, navis prægrandis, *Merc.*1.1.86.
Cerinum, cerei coloris, *Epid.*2.2.49.
Certare, certare, *Amph. Arg.* 2. v.3.
Cerritus, inſanus, *Men.*5.4.2. *Fr. Amp.* v.5.
Cette, date, excedire contractum, *Merc.* 5.4.4.
Choragium, inſtrumentum Comicum, *Capt. Prol.* v. 70.
Choragus, præfectus chori & apparatus ſcenici, *Perſ.*1.3.79.
† *Chryſo*, auro: Græc. *Bacch.*2.3.6.
Cincticulus, *Bacch.* 3.3.28.
† *Cire*, accuſat. *Bacch.*2.3.11.
Circa, pro Circe, *Epid.*4.2.34.
† *Clamo*, clare admoneo, *Bacch.*2.3.51.
Claror, claritudo, *Moſt.*3.1.112.
Clavator, qui geſtat clavam, *Rud.*3.5.25.
Cluarina, Dea quæ cluere facit, *Curc.*4.1.10.
Cluere, eſſe, antiq. *Amph.*2.2.16.
Clueri, dici, *Pſ.*4.1.12.
Cluninſtaridyſarchides, fictum nomen, *Mil.*1.1.14.
Coclites, qui alterutro oculorum carent, *Curc.*3.23.
Collaria, *collare*; vinculi genus, quo collum aſtringitur, *Capt.*2.2.107.
† *Colluunt*, contaminant, *Moſt.* 1.3.133.
Collus, pro collum, antiq. *Cap.*4.3.2.
Colluculare, luto deturpare, *Trin.*3.2.67.
† *Colubrinum*, aſtutum, *Truc.* 4.3.6.
Colutheа, bellaria, *Perſ.*1.3.7.
Columbar, foramen in navi unde remus eminet, *Fr. amiſſ.* v. 19.
Comedint, pro comedant, antiq. *Truc.* 2.6.53.
Comœdice, feſtive, *Mil.*2.2.58.
Commaritus, *Caſ.* 4.2.18.
Compectum, pro compactum, *Pſ.*1.5.129.
Compedita, compedibus vincta, *Fr. amiſſ.* v. 22.
Comperrere, *Pœn.*1.2.137.
Compernis, *Mil.* 3.1.128.
Conchitæ, qui conchas legunt, *Rud.*2.2.5.
Conripilare, pro compilare, antiq. *Truc.* 2.8.61.
† *Concilium*, pro cœtu, *Mil.* 2.2.94.
Conceduo, pro concredo, *Aul.*3.6.49.
Concurare, *Bacch.*1.2.23.
Condalium, annuli genus, *Trin.* 4.3.7.
Condormire, una dormire, *Moſt.* 2.2.55.
Conducibile, *Ciſt.* 1.1.80.
† *Confidentia*, duritia, *Aſin.*3.2.3.
Confidentiloquus, novum, *Trin.* 1.2.164.
Confirmitas, Conſtantia: novum. *Mil.* 2.2.34.
Congerones, qui congerunt aliena ad ſe: jocul. *Trin.*1.2.6.
Congerro, à gerris, cum quo familiariter nugamur; colluſor, *Perſ.*1.3.9. *Moſt.* 3.3.27
† *Congliſcat*, ſuſcitetur, *Trin.*3.2.52.
Conjector, Divinator, *Amph.*5.1.76.
Conjectrix, ſimiliter, *Mil.*3.1.99.
Conia, pro Ciconia, idiotiſmus, *Trucul.* 3.2.23.
Conquiniſcere, centuum ſe inflectere, ut ventrem exoneraturi faciunt, *Pſeud.* 1.2.75.

† *Conſequi*, meipſam ſequi, *Amph.*5.1.3.
Conſidere, active. *Trin.*2.2.19.
Conſpicillum, locus unde conſpici poteſt, *Ciſt.*1.1.93. & *Frag. Medic.* v.1.
Conſtare, ſimul ſtare, *Cur.*2.3.11.
† *Contemplo*, pro contemplor, antique, *Amph.*1.1.285.
† *Contente*, continenter, *Aſin.*1.1.63.
† *Conterere*, proſtituere, *Rud.*3.4.44.
† *Continuo*, pro, ſtatim, *Amph.*1.1.49.
Contui, contueri, *Aſin.*1.1.111.
Convenibo, pro conveniam, antique, *Caſ.* 3.2.18.
Copem, copioſum, antiq. *Bacch.*2.3.112.
Cordolium, dolor cordis, *Pœn.*1.2.86.
Corium, pro Corio, antiq. *Pœn.*1.1.11. & *alibi.*
Corbita, genus navis, *Caſ.*4.1.20.
Cottabi bubuli, plagarum crepitus: ridicularium, *Trin.*4.3.4.
Craſtini die, *Moſt.*4.1.25.
Creduam, credam, antiq. *Pœn.*3.5.2.
Creduis, credideris, *Amph.* 2.2.40.
Crocinum, croci unguentum, *Curc.*1.2.7.
Crocota, veſtis mulierum, *Frag. Aulul. verſ.*10.
Crocotula, *Epid.*2.2.47.
Crucifalus, in crucem ſaliens: fictum ad riſum, *Bacch.*2.3.128.
Crurifragium, *Pœn.*4.2.64.
Cruricrepida, ſimiliter fictum de ſervis, quorum crura compedibus crepant, *Trin.* 4.3.14.
Crux, qui cruciat, *Aul.*3.5.48. qui cruce dignus, *Perſ.*5.2.17.
Cubitiſsim, *Caſ.*5.2.37.
Cuculus, convicium in eos, qui alienas uxores ſectantur, *Aſin.*5.2.73.
Culpitare, *Ciſt.*2.1.19.
Cumatile, veſtimentum coloris marini, *Epid.*2.2.39.
Cunctare, pro cunctari, antiq. *Caſ.*2.2.13.
Curriculo, propere, *Perſ* 2.2.17. & *alibi.*
Cupediæ, lauti cibi, *Stich.*5.4.32.
Cupidus vini, *Pſeud.*1.2.50.
Cuppes, cupediarum avidus, *Trin.*2.1,13. *Truc.*2.1.13.
Curare, cum dativo, *Trin.*1.2.35.
Curaſsis, pro curaveris, *Moſt.*2.2.93.
Cuſtodibitur, pro cuſtodietur, *Capt.*3.5.7.
Cyathiſſare, à cyathis eſſe, *Men.*2.2.29.

D.

† D*Amnare*, damno afficere, *Trinum.* 4.1.10.
Damnigeruli, qui damno ſunt, damnoſi: fictum, *Truc.*2.7.1.
Damnoſus, paſſive, *Epid.*2.3.14.
Damnoſi, ſumptuoſi, *Curc.*4.1.11.
Daniſta, fœnerator, *Epid.*1.1.51.
Danunt, pro dant, antiq. *Moſt.*1.2.48. & *alibi.*
Dapinare, in dapes dare: fictum, *Capt.* 4.2.117.
Dapſilis, largus, munificus, *Moſt.*4.2. 66. *Pſeud.* 1.3.4.
Dare, pro dicere, *Bacch.*2.3.132. pro dedicare, *Curc.*3.69
Data, munera, *Aſin.*1.3.14. *Pſ.*1.3.72.
Datare, crebro dare, *Pſeud.*2.2.31.
Datatim ludere, de pila, *Curc.*2.3.17.
Datores, qui pilam dant, *Curc.*2.3.18.
Deartuatus, id eſt, per artus conciſus, pro decepto, *Capt.*3.4.108.
Deaſciari, pro decipi: jo culariter, *Mil.* 3.3.11.
Decet, cum dativo, antiq. *Amph.*2.2.188. & *alibi.*
Decolat ſpes, pro excidit, perit, *Caſ.*2.4.28.
Deconciliari, *Frag. amiſſ* v.20.
† *Defæcatus*, hilaris, *Aul.*1.2.1.
Defæcata, purgata, *Moſt.*1.3.2.
Defloccatus, pro calvus: joculariter, *Epid.*5.1.10.
Deformata, delineata, *Pſeud.*2.3.11.
Degerere, deferre, *Men.*5.1.41. Detrahere, *Aul.*2.1.33.
Deglupttus, recutitus, *Pœn.*5.5.33.
Dejerare, valde jurare, *Men.*5.2.63.
Dijungere, ſeparare, *Aſin.*3.3.75.
Dijuvare, non juvare, *Trin.*2.2.63.
Delenire, mentem adimere, *Ciſt.*2.1.41.
Delicatus, dicax, *Moſt.*4.2.32.
† *Delices*, pro indicas, *Mil.*3.2.30.
Delicia, in ſing. antiq. *Rud.*2.4.13.
Delicuum eſt, id eſt, deeſt, *Caſ.*2.2.33.
Deliquio eſſe, *Capt.*3.4.93.
Demarchus, tribunus, *Curc.*2.3.7.
Demenſum, paſſive, *Men. Prol.*14.
Demeret, demereretur, *Pſeud.*4.7.90.
Demiſsiciæ tunicæ, prolixæ, *Pœn.*5.5.14.
Demolibor, demoliar, *Bacch.*3.1.16.

† *Deuar-*

† *Denarrare*, *de* auget, pro plene enarrare. *Truc.* 2.2.53.
Denaſare, naſum adimere, *Cap.* 4.4.72.
Dentifrangibula, pugni: ridicularium, *Bacch.* 4.2.14.
Dentifrangibulus, qui dentes excutit: *Bacch.* 4.2.23.
Dentire, pro dolere: jocularirer, *Mil.* 1.1.34.
Depeculatum, paſſive, *Epid.* 3.4.83.
Depoſivi, pro depoſui, antiq. *Curc.* 4.3.4.
Derediculus, qui deridetur, *Mil.* 2.1.14.
† *Deripere*, deorſum rapere, *Rud.* 3.5.5.
Deriſores, paraſiti, *Capt.* 1.1.3.
† *Derogita*, dememora, *Aſin.* 2.2.60.
Deruncinatus, à runcina, pro decepto: jocularirer, *Capt.* 3.5.103.
Deſitum eſt, intermiſſum eſt, *Moſt.* 4.2.42.
Deſpexe, pro deſpexiſſe, *Mil.* 2.6.72.
Deſpuere, abominari, *Aſin.* 1.1.26.
Deſtinare, emere, *Epid. Arg.* 4.
† *Deſtituere*, ſtatuere, defigere, *Rud.* 3.5.43.
Deſudaſcitur, pro deſudatur, antique, *Bacch.* 1.53.
Devotare, execrari, *Caſ.* 2.6.36.
Dice, pro dic, *Curc.* 1.2.43. *Merc.* 1.2.47.
Dicta, id eſt, joci, *Capt.* 3.1.22.
Dicta, id eſt, mali ſermones, *Pſeud.* 1.3.125.
Die craſtini, craſtino die, *Moſt.* 4.1.25. *Septimi*, *Men.* 5.9.94.
Die, pro diei, *Amph.* 1.1.120.
Dierectus, diruptus, *Capt.* 3.4.103.
Dieſpiter, quaſi diei pater, de Jove, *Capt.* 4.4.1. *Pœn.* 4.2.7.
Differre, in diverſas partes ferre, *Curc.* 4.4.20.
Diobolaria ſcorta, quæ duobus obolis conciliari poſſunt, *Pœn.* 1.2.58.
Dionyſia, dies Baccho ſeſti, *Curc.* 5.2.45.
Dionyſius, Bacchus, *Stich.* 5.2.13.
Diſcavere, cavere, *Men.* 2.1.24.
Diſcidium, diſtractio, *Pſeud.* 1.1.68.
† *Diſciplina*, ſtudium, *Bacch.* 3.3.17.
Diſconducere, nocere, *Trin.* 4.2.85.
† *Diſcordabilis*, diſcors, *Capt.* 2.3.42.
Diſcupere, valde cupere, *Trin.* 4.2.87.
Diſertim, plane, *Stich.* 2.1.87.
Diſpaleſcere, palam fieri, *Bacch.* 4.9.123.
Diſpennere, extendere, ant. *Mil.* 5.1.14.
Diſsicit, pro diſſecat, antiq. *Cur.* 3.54.
Dividia, moleſtia, *Bacch.* 4.6.1. & 4.9.110.
Divitior, pro dirior, *Pſeud.* 5.2.24.
Dixu, pro dixeris, *Capt.* 1.2.46.
Doctus, aſtutus, *Bacch.* 4.4.43. & *alibi*.
Domi, pro domus, *Curc.* 4.2.32.
Domu, pro domo, *Mil.* 2.1.48.
Donicum, donec, antiq. *Aul.* 1.1.19. & *alibi*.
Dormibo, pro dormiam, antiq. *Trin.* 3.2.101.
Dorſus, pro dorſum, antiq. *Mil.* 2.4.44.
Drapeta, fugitivi, *Curc.* 2.3.11.
Ductus, deceptus, *Capt.* 4.2.7.
Ductarie, lente, tarde, *Frag. Frivolar.* v.7.
Dudum, modo, *Amph.* 2.1.73.
Duellator, bellator, *Capt. Prol.* 77.
Duelli, id eſt, in bello, *Truc.* 2.6.2.
Duim, pro dem, antiq. *Aul.* 4.6.6.
Duis, pro des, *Capt.* 2.2.133.
Duit, det, *Aul.* 1.1.23.
Duint, pro dederint, *Amph. Pr.* v.72.
Dulice, ſerviliter: ex Græco fictum, *Mil.* 2.2.58.
Duo, pro duos, *Moſt.* 3.2.89. *Pſeud.* 1.3.91.
† *Durare*, καρτερεῖν, continere, *Curc.* 1.3.19.
Duri capitones, fictum, *Perſ.* 1.2.8.
Dynamis olivi, Græc. pro copia, *Pſeud.* 1.2.77.

E.

EAmpſe, eam ipſam, antiq. *Truc.* 1.2.31. & *alibi*.
Eapſe, *Ciſt.* 1.2.17.
Ebriolatus, ebrius, *Frag. Aul.* v.6.
Ebrius ſaturitate, ſatur: thymelicum, *Capt.* 1.1.35.
Eccere, pro ecce. *Amph.* 2.1.4. & *alibi ſæpius*.
Eccheumata, effuſiones: Græcum, *Pœn.* 3.3.88.
Edepol certe, per pleonaſmum, *Bacch.* 1.3.20.
Edepol equidem, item pleonaſmus, *Amph.* 1.1.126.
Edentulum vinum, vetuſtum, per riſum. *Pœn.* 3.3.97.

Edictare, enunciare, *Amp.* 2.2.84. *& alibi.*
Edim, pro edam, antiq. *Aul.* 3.2.16.
Edis, pro edas, *Pœn.* 4.2.45.
Ediſſertare, diſerte & plane narrare, *Amph.* 2.1.53. *Caſ.* 5.2.31.
Educere, ebibere, *Amph.* 1.1.274.
Educere, educare, *Curc.* 4.2.32. *Tr.* 5.1.16.
Effexis, pro effeceris, *Caſ.* 3.5.63.
Effieri, pro fieri, *Perſ.* 5.1.9.
Effigia, pro effigies, *Rud.* 2.4.7.
Efflictim, valde, perdite, *Amph.* 1.3.20. *& ſæpe alibi.*
Effligere, peſſundare, *Aſin.* 4.2.9.
Egere, cum accuſat. antiq. *Men.* 1.2.12.
Electare, provocare, elicere, *Aſin.* 2.2.19. *Truc.* 2.6.27.
Electile, ſelectiſſimum, *Moſt.* 3.2.41.
Elegans, in malam partem, *Trin.* 2.1.14.
Eleutheria, feſta in honorem Jovis, *Perſ.* 1.1.29.
Elinguare, linguam præcidere, *Aul.* 2.2.72
Elleboroſus, inſanus, qui elleboro indiget, *Rud.* 3.3.67.
Ellum, en illum, *Curc.* 2.3.28.
Emere, devincire, *Aſin.* 1.1.57.
Emereri, paſſive, *Bacch.* 1.1.9.
† *Emicari*, erigi, *Aul.* 4.3.4.
Eminatio, pro minis, *Capt.* 4.2.19.
Emiſſitii oculi, curioſi, *Aul.* 1.1.2.
Emoliri, ad finem moliri, conficere, *Bacch.* 4.5.2.
Emporium, pro foro, *Amph.* 4.1.4.
En unquam, pro unquamne, antiq. *Trin.* 2.4.189.
Enicaſſo, pro enicavero, *Moſt.* 1.3.66.
Enim, abundat, *Aul.* 3.5.26. *Caſ.* 2.6.20. *& alibi. Bacch.* 4.4.51.
Enixe, valde, *Trin.* 3.2.26.
Epichyſis, vas vinarium: Græc. *Rud.* 5.2.32.
Epicrocum, genus amiculi croco tincti, *Perſ.* 1.3.16.
Epitheca, adjectio: Græc. *Trin.* 4.3.18.
Epityrum, caſei vel edulii genus ex variis herbis, *Mil.* 1.1.24.
Epius, Epeus equi Trojani faber, *Bacch.* 4.9.13.
Eradicari, omnibus ſpoliari, *Aul.* 2.4.21. *Bacch.* 1.2.17.
Eraditus, *Moſt.* 5.1.63.
Erga, è regione, *Truc.* 2.4.52.
Ergo, pro tamen, *Bacch.* 1.2.17.
Ergo, pro certe, *Aſ.* 2.2.49. *Mil.* 1.1.63.
Ergo, pro nempe, *Moſt.* 4.2.56.
Ergo igitur, pleonaſmus, *Trin.* 3.3.27.
Eſcendere, pro aſcendere, *Trin.* 4.2.100.
Eſpicere, pro aſpicere, *Truc.* 5.8.
Eſſe, pro edere, *Amph.* 1.1.154. *& alibi.*
Eſtur, pro editur, *Pœn.* 4.2.13. *Moſt.* 1.3.8
Eſurio. Nomen: qui eſurit, *Perſ.* 1.3.23.
† *Evax*, lætantis interjectio. *Curc.* 1.2.3.
Euripidi, pro Euripidis, antiq. *Rud.* 1.1.4.
Euſcheme, decore: ex Græco, *Mil.* 2.2.58. *Trin.* 3.1.24.
† *Exædificare*, perficere. *Trin.* 1.2.95.
Examuſſim, accurate, *Men. Prol.* 50.
Exanclare, exhaurire, *Stich.* 1.3.117.
Exagoga, exportatio, Græc. *Rud.* 3.2.17.
Exballiſtare, fictum, *Pſeud.* 2.1.10.
Excantare, incantare, *Frag. Bacch.* v. 8.
Excetra, hydra, *Pſeud.* 1.2.81. *Perſ.* 1.1.3.
Excluſiſſimus, ridicularium, *Men.* 4.3.24.
Excors, Stultus, *Mil.* 2.6.63.
† *Excuſſit*, pro excuſſerit, *Bacch.* 4.2.16.
Exdorſuare, dorſum eximere, *Aul.* 2.9.2.
† *Exigo*, ago, *Capt.* 5.4.12.
† *Exinanire*, ſpoliare, *Truc.* 4.2.2.
Exlecebra, ab eliciendo: novum, *Bacch.* 4.9.20.
Exmovere, *Truc.* 1.1.59.
Exobſecrare, exorare, *Aſin.* 1.3.93.
Exorabulum, fictum ab exorando, *Truc.* 1.1.6.
Exoſſare, oſſa eximere, *Aul.* 2.9.3.
Exoticum, peregrinum, *Epid.* 2.2.48.
Expalpare, adulando impetrare, *Pœn.* 1.2.144.
Expapillatum brachium, exſertum, *Mil.* 4.4.44.
† *Expetere*, pro accidere, *Amph.* 1.1.20.
Exſignare, deſcribere, *Trin.* 3.2.29.
Exſtinxit, pro exſtinxerit, antiq. *Truc.* 2.6.43.
Exſugebo, pro exugam, antiq. *Epid.* 2.2.5.
Extentare, experiri, *Bacch.* 4.2.3. *Moſt.* 3.1.66.
Extexere, ſpoliare, *Bacch.* 2.3.5.
Extimere, valde timere, *Moſt.* 2.2.92.
Extimus, ejectus, actus foras, *Fragm. Truc.* v. ult.
† *Extollo*, differo, *Pœn. act.* 2. v. 52.
† *Exurgeo*, exprimo, *Rud.* 4.3.70.

F. Fabri,

F.

Fabre, affabre, *Pœn.* 3.1.74. & *alibi.*
Fabula, diminut. à faba, *Stich.* 5.4.7.
Fabulari, loqui, *Amph.* 1.1.46.
Face, pro fac, *Aſin.* 1.1.77. & *alibi.*
Facere, id eſt, ſacrificare, *Aul.* 4.2.15. *Stich.* 1.3.97. *Rud.* 3.4.4.
† *Facerem*, te deluderem. *Aſin.* 3.3.88.
Facetia, *Stich.* 5.4.17
† *Facio*, fingo, *Aſin.* 2.2.84.
Factare, facere, *Truc.* 5.1.23.
† *Factio*, opulentia, *Ciſt.* 2.1.17. intoleranda potentia, *Bacch.* 4.7.2.
Falæ, turres ligneæ ad oppugnandum, *Moſt.* 2.1.10.
Fallo, cum Genit. *Epid.* 2.2.55.
Falſus, ſimulatus, *Capt.* 3.4.78.
Famigeratio, *Trin.* 3.2.66.
Famigeratores, qui ſpargunt rumores, *Truc.* 1.2.178.
Familia, de hiſtrionibus, *Men. Prol.* 74.
Fans, à fari, *Perſ.* 2.1.7.
Farferum, virgulti genus, *Pœn.* 2.3.2.
Faſtidire, ſuperbire, *Curc.* 5.2.34.
Faxem, pro feciſſem, antiq. *Pſ.* 1.5.84.
† *Femen*, femur interius, *Mil.* 2.2.48.
Ferratus, vinctus, *Bacch.* 4.6.11.
Ferratile genus, de ſervis vinctis: joculare, *Moſt.* 1.1.17.
Ferriteri, ſervi: joculare, *Trin.* 4.3.14.
Ferriterium, carcer: fictum per riſum, *Moſt.* 3.2.55.
Ferritribaces, ſervi: fictum ſimiliter, *Moſt.* 2.19.
Ferricrepidinæ inſulæ, fictum jo culariter, *Aſin.* 1.1.21.
Feſtuca, virga Prætoris manumittendis imponi ſolita, *Mil.* 4.1.15.
Fi, Imperat. à fio, *Curc.* 1.1.87.
Ficedulenſes, ridicularium, *Capt.* 1.2.60.
Filiis, filiabus, *Pœn.* 5.3.9. *Stich.* 4.1.161
Fingi, de mulieribus cum excoluntur, *Pœn.* 1.2.11.
Finitor, dimenſor, *Pœn. Prol.* 49.
Fite, Imp. à fio, *Curc.* 1.2.63.
Flagitium, id eſt, flagitatio, *Epid.* 3.4.78.
Flagitribæ, flagris triti, ſervi: ridic. *Pſeud.* 1.2.5.
Flemina, tumor circa pedes, *Epid.* 5.2.6.
Focula, ignis fomenta, *Capt.* 4.2.67.
Fodiri, pro fodi, *Mil.* 2.4.21.
Follitim, fictum à folle, *Epid.* 3.2.15.
Fontinalis, fontium Deus, *Stich.* 5.4.17.
Forare, perforare, *Moſt.* 1.1.53.
Foras gerones, fures: foras portantes, *Truc.* 2.7.1.
Forcillare, furca fulcire, *Pſeud.* 2.2.36.
Fortis, pulchra, *Bacch.* 2.2.38. *Mil.* 4.3.13
Fortis, dives, *Truc.* 5.2.9.
† *Forum*, pro forium, *Curc.* 1.3.1.
Fragunt, ἀρχ. pro, franguntur, *Amph.* 1.1.77.
Fraterculare, joculariter de mammis, *Fr. Frivol.* v.10.
Fraus, pro pœna, *Mil.* 2.3.23.
Frauſus, à fraudare, *Aſin.* 2.2.20.
Frigutire, geſtire, *Caſ.* 2.3.49.
Fruiſci, pro frui, antiq. *Rud.* 4.3.73.
Fuam, pro ſim, antiq. *Mil.* 2.6.112.
Fuas, *Capt.* 2.3.71.
Fuat, pro ſit, *Amph.* 3.4.2. & *alibi.*
† *Fue*, eſt ructum exprimentis, *Moſt.* 1. 1.37.
Fuiſſe, mortuum eſſe, *Capt.* 3.3.1. *Truc.* 1.2.94
Fullonica, fullonum ars, *Aſin.* 5.2.58.
Fulmentæ, clavi ſuppacti ſoccis, *Trin.* 3. 2.94.
Funditare, fundis peti, *Pœn.* 2.36.
Fundus rei, id eſt, autor, *Trin.* 5.1.7.
Fungor, cum accuſ. *Amph.* 2.2.197. & *alibi.*
Fungus, pro ſtolido, *Bacch.* 2.3.49.
Furfures, pro furfure, *Capt.* 4.2.27.
Furtificus, fur, *Epid.* 1.1.10.
Fuſti, pro fuſte, *Cap.* 4.2.116.
Fuſtitudinæ inſulæ, fictum à fuſtibus per jocum, *Aſin.* 1.1.21.
† *Futatim*, profuſim, *Truc.* 4.4.29.
Futile, futiliter, *Stich* 2.2.73.

G.

Gautum, fornix, cella meretricia, *Aſin.* 5.2.37.
Gallina, blandimentum amatorium. *Aſin.* 3.3.76.
Gaulus, vaſis genus, *Rud.* 5.2.32.
Geminiſſimus, jocular. *Perſ.* 5.2.49.
Geminus, *Men. Prol.* 26.
Gemiti, pro gemitus, antiq. *Aul.* 4.9.11.
Gerra, nugæ, *Aſin.* 3.3.10.

Gerulifigulus, fictum: qui fingit, quod ſpargat, *Bacch.*3.1.14.
Gerulus, bajulator, *Bacch.*4.9.79.
Geſtores, *Pſeud.*1.5.14.
Git, melanthium, *Rud.*5.2.39.
Gladium, in Gen. Neutr. *Caſ.*5.2.27.
Glandionida, pro glandio. fictum ridic. *Men.*1.3.27. *& alibi.*
† *Gnata*, nata, *Truc.* 5. *verſ.*70.
Glaucoma, ſuffuſio, *Mil.*2.1.70.
Gloria, pro fama, *Rud.*2.6.40.
Gloriæ, pluraliter, *Truc.*4.4.36.
Glorioſus, *Frag. Bacch. v.* 15.
Gnaruris, gnari, antiq. *Moſt.*1.2.17.
Glutire, vocare, *Perſ.*1.3.14.
Grandire, grandem facere, *Aul.*1.1.10.
Graphicus, ad unguē factus, *Epid.*3.3.29.
Graſſari, ambulare, incedere. *Rud.*1.4.31.
Grates, Gratiæ, *Pœn.*1.1.60.
† *Gratiam facere*, condonare, *Caſ.*2.6.21.
Gratiis, gratis, *Aſin.*1.3.42.
Graciis, fruſtra, *Aſin. Prol.*5.
Gravaſtellus, Senior, antiq. *Epid.*5.1.14.
Grex, de Hiſtrionibus, *Aſin. Prolog.*3. *& alibi.*
Gurguſtidonius, fictum ridic. *Mil.*1.1.13.
Guttur, in Maſcul. Gen. antiq. *Aul.*2.4.25. *& alibi.*

H.

Habentia, facultates, *Tr. Pr.*2 1.
Habere, habitare, *Aul. Prol.*5. *Bacch.* 1.2.6. *& alibi.*
Habere, educare, *Curc.*5.3.50.
† *Habere honorem*, morem gerere, *Aſin.* 1.1.66.
† *Habitior*, pinguior, *Epid.*1.1.8.
Habiturio, *Truc.*1.2.48.
Hæcce, pro hæ, *Moſt.*3.1.117.
Hæres, pro domino, *Men.*3.2.12.
Halec, in gen. Neutr. *Frag. Aulul. v.*7.
Halophanta, totus in mendaciis, *Curc.*4.1.2.
Hama, vas aquarium, *Mil.*3.2.42.
Hamatilis piſcatus, qui hamo capitur, *Rud.*2.1.10.
Hamaxagoge bonorum, qui vehiculis bona exportant, *Truc.*2.7.2.
Hamaxari, plauſtro jungere, *Tr.*2.2.22.
Hamiota, qui hamo piſces capit, *Rud.* 2.2.5.
Happaloſis, fictum aromatis nomen, *Pſeud.*3.2.47.
Harpagare, furari, *Aul.* 2.2.24. *& alibi.*
Harpagones, de avaris, *paſſim.*
Harunc, pro harum, *Mil* 4.2.25.
Hemina, ſextarii pars dimidia, *Mil.*3.2.18
Here, pro heri, *Capt.*1.2.2.
Herilis, pro filio herili, *Pſeud. Arg.*6.
Heuretes, inventor: Græc. *Pſeud.*2.4.9.
Hic vicinia, *Mil.* 2.3.2.
Hietare, patere, ab hio, *Men.*3.1.4.
Hilaritudo, *Ciſt.*1.1.56. *Mil.*3.1.83.
Hilarus, antiq. *Amph.*3.3.6.
Hira, inteſtinum, *Curc.* 2.1.23.
Hinnea, vaſis genus, *Amph.*1.1.273.
Hirundo, in blanditiis amatoriis, *Aſin.* 3.3.104.
Hiſter, pro hice, *Rud.*2.1.5.
Hoc, pro ideo, *Amph.*1.1.11. *&* 12. *&* 98
Hoc noctis, hac nocte, *Amph.* 1.1.2.
Hodie natus, qui natalem celebrat: joc. *Pſeud.*1.3.15.
Hadillus, blandimentum amatorium, *Aſin.*3.3.77.
Homeronides, Homeri imitator, *Tr.*2.6.4.
† *Homines*, pro ſervis, *Men.*5.5.49.
Horaeum, ſalſamenti genus, *Capt.*4.2.71.
Hordeia, piſcis genus, *Caſ.*2.8.60.
Horia, navicula piſcatoria, *Rud.* 4.2.5.
Horiola, diminutiv. *Trin.*4.2.100.
Hoſpes, de peregrino, *paſſim.*
Hoſtiatæ, hoſtiis inſtructæ, *Rud.*1.5.22.
Hoſtimentum, penſatio, *Aſin.*1.3.20.
Hoſtis, peregrinus, *Trin.*1.2.65.
Humana, res humanæ, *Capt.*2.2.54.

I.

Jam, pro ergo. *Epid.* 1.2.8.
Ibus, pro iis, antiq. *Curc.*4.2.20. *& alib.*
Identidem, frequenter, *Caſ.*5.1.11. *Bacch.* 3.3.75.
Jecur, in blanditiis, *Pœn.*1.2.178.
Jejunioſus, *Capt.* 3.1.6.
Igitur, pro dum, *Caſ.*2.2.43. pro, deinde. *Amph.*1.1.55.
Igitur, pro tum, *Moſt.*5.1.53. pro poſtea, *Aul.* 3.5.24. *Bacch.*3.4.17.
Igitur olim, pro olim, per pleonaſm. *Capt.*4.2.91.
Igitur demum, pro demum, *Amph.*1.1.11. tum demum, *Rud.*4.2.25.

Igitur deinde, pro deinde, *Stich.*1.2.29.
Ignariſſimus, *Pſeud.*4.7.62.
Ignaruris, pro ignarus, antiq. *Pœn.Pr.*47.
Ignavus, delicatus, mollis, *Caſ.*2.3.23.
Ignobilis, ignotus, *Pſeud.*3.2.9.
Ignorabilis, ignotus, *Pſeud.*2.1.18.
Ignotus, ignorans, *Men.*2.2.19.
Ilicet, deſperantis, *Ciſt.*4.2.17.
Illecebroſus, qui allicere poteſt, *Mil.*3.2.36.
Illectus, ſubſtantivè, ab illiciendo, *Bacch.*1.1.21.
Illex, qui illicit, de lenone, *Perſ.*3.3.4.
Illi, pro illis, & illic, *Amph. Prol.*133. *Capt.*1.1.2. *& alibi.*
Illic, pro ille, *Amph.*1.1.107.
Illix, avis allectrix, *Aſin.*1.3.68.
Illo, illuc, *Ampb.*1.1.42. & 48.
Illuc, pro illud, *Aul.*3.5.11.
Illuceſcere, active, *Bacch.*2.3.22.
Illurii, pro Illyrii, pop. *Men.*2.1.10.
Illutibilis, fœtidus, *Men.*1.2.57.
Illuvies, de impuro, *Moſt.*1.1.39.
Imbitere, inire, antiq. *Epid.*1.2.42.
Immemorabilis, *Ciſt.*2.2.3.
Immunis, qui ſine officio, *Trin.*2.2.73.
Immutabilis, valde immutatus, *Ep.*4.2.8.
Impendio, valde, *Aul. Prol.*18.
Imo edepol, per pleonaſmum, *Pſ.*4.7.102.
Impenſe, valde, *Epid.*4.1.39.
Impercere, pro parcere, *Amph.* 1. 3. 2. *Caſ.*4.4.12.
Impetrabilis, qui impetrare poteſt, *Moſt.*5.2.40.
Impetraſſere, pro impetraturum eſſe, *Aul.* 47.6.
Impetritum, pro impetratum: Augural. verbum, *Aſin.*2.1.11.
Impliciſcier, pro implicari, *Am.*2.2.97.
Impluviata veſtis, quadrata: joculare, *Epid.*2.2.40.
Impluvium, locus quadratus, quo impluit, *Amph.*5.1.56.
Impuniſſime, *Pœn.*1.3.2.
Impuratus, impurus, *Aul.*2.6.10. *Rud.*3.4.46.
Impuritia, *Perſ.*3.3.6.
Impurus, convitium, *Bacch.*4.8.43.
In, pro inter, *Aul.*3.5.12.
In luſtra, pro in luſtris, antiq. *Caſ.*2.3.26. *& ita alibi.*
In via, pro in viam, antiq. *Mil.*2.2.6.
In vino, inter pocula, *Truc.*4.4.1.
Inædificatio, *Mil.*2.2.55.
Inania, vacuitates, *Aul.*1.2.6.
Inaniloqus, ſurdo qui cantat, *Pſ.*1.3.24.
Inanimenta, inaniæ, *Stich.*1.3.19.
Inanis, famelicus, *Stich.*2.1.78.
Pauper, *Bacch.*3.4.19.
Sine onere, *Amph.*1.1.174.
Incertare, incertum facere, *Epid.*4.1.18.
Inceſtare, ſtuprare, *Pœn.*5.2.136.
Incipiſſe, incipere, antiq. *Capt.*2.1.19.
Inciteæ, lineæ, ad quas cum redacti in ludo calculi ſunt, moveri amplius haud poſſunt, *Pœn.*4.2.85. *Trin.*2.4.136.
Incœnis, incœnatus, *Caſ.*4.1.18.
Incogitabilis, inconſideratus, *Mil.*2.6.63.
Incomitiare, ita convitiari, *Curc.*3.30.
Incommodiſtici, jocularirer fictum ab incommodis, *Capt.*1.1.19.
Inconciliare, inimicum reddere, *Bacch.*3.6.22. pro decipere, *Trin.*1.2.29.
Inconſultu meo, ut injuſſu, *Trin.*1.2.130.
Incribrare, *Truc.*1.1.29.
Incredibilis, cui non credi debeat, *Bacch.*4.3.3.
Incubitatus, ſtupratus, *Perſ.*2.4.13.
Incuſare, pro accuſare, *Moſt.*3.2.24.
Indicare, pretium mercis dicere, *Perſ.*4.4.26.
Indidem, eodem loco, *Mil.*2.2.79. *Ciſt.*1.1.64.
Indiligens, *Moſt.*1.2.23.
Indiligenter, *Mil.*1.1.28.
Indipiſcet, pro adipiſcetur, *Aſin.*2.2.13.
Indipiſci, cum Genit. *Rud.*5.2.28.
Induſtrior, *Moſt.*1.2.71.
Indutus, cum accuſ. *Men.*1.3.8.
Induxis, pro induxeris, *Capt.*1.2.46.
Ineptia, *Merc.*1.1.26.
Infelicare, infelicem facere, *Epid.*1.1.11. *& alibi.*
Infelicitare, idem, *Caſ.*2.3.30.
Infimatis, ordinis infimi, *Stich.*3.2.37.
† *Infit*, incipit, *Aſin.*2.2.76.
Infuſcare merum, aqua diluere, *Ciſt.*1.1.20. *Mil.*2.6.46.
Ingeniatus, *Mil.*3.1.136.
Ingratiis, contra voluntatem, *Amph.*1.1.215. *& alibi.*

Ingratis,

Ingratis, idem. *Amph.*1.1.10.
Ingratus, invitus, *Perſ.* 2.2.46.
Inhiare, abſolute, pro appetere cupide, *Trin.* 1.2.132.
Injexit, pro injecerit, *Perſ.* 1.2.18.
Inibi, ibi, *Perſ.*1.3.45.
Inopinoſus, inops: novum, *Pœn.*1.1.2.
Inque, ab inquam, *Pſeud.* 1.6.124.
† *Inquiſitam*, inexploratam, *Amph.* 2.2.217.
Inſane, valde, *Bacch.* 4.4.1. *Mil.*1.1.24.
Inſanum, pro valde, *Moſt.* 3.3.5
Inſatietas, ſatietas inexplebilis, *Aul.* 3.5.13.
Inſcendere, pro navem conſcendere, *Mil.* 2.1.28.
Inſcitia, ſtultitia, *Curc.* 1.3.30.
Inſcitus, pro ſtulto, *Bacch.*4.10.2. *Moſt.* 1.3.51. & 5.2.14.
Inſectare, pro inſectari, antiq. *Capt.* 3.4.61.
Inſervire, cum accuſ. *Moſt.* 1.3.33.59.
Inſignite, inſigniter, *Caſ.* 5.4.31. *Mil.*2.6.77.
Inſimulare, crimen in aliquem fingere, *Aul.* 2.4.9. & *alibi.*
cum duplici Accuſ. *Amph.*2.2.229.
Inſimulari, in ſuſpicione eſſe, *Perſ.*3.1.30.
Inſomnia, vigiliæ, *Merc.*1.1.25.
Inſtat, cum accuſ. *Pœn.* 4.2.96. *Fr.amiſſ.* v.34.
Inſtipulari, pro ſtipulari, *Pſeud.*4.6.7.
Inſuaſum, color, ſimilis illi, quem ex diutino fumo trabes contrahunt, *Truc.*2.2.16
Inſultura, *Mil.*2.3.9.
Intellexes, intellexiſſes, *Ciſt.*2.3.83.
Intemperiæ, inſaniæ, *Aul.*1.1.32.
Inter, pro in, *Ciſt.*2.1.28.
Interbibere, exhaurire, *Aul.*3.6.22.
Interbitere, perire, antiq. *Moſt.*5.1.47.
Interdare, *Rud.*2.7.22.
Interdius, pro interdiu, *Aul.* 1.1.33. *Moſt.*2.1.14.
Interea loci, *Men.*3.1.1.
Interfieri, confici, abſumi, *Trin.*2.4.131.
Interibi, interea, *Capt.* 5.1.31.
Interinſiſtere, pro inſtare, *Capt.*4.2.14.
Interminare, *Mil.*2.3.42.
Interpoles vetulæ, quæ ſe interpolant. *Moſt.*1.3.117.
Interpres, adjutor, mediator, *Curc.* 3.64. & *alibi.*
Inteſtatus, caſtratus, *Mil.* 5.23.
Intus, pro in, *Mil.*2.6.55.
Inurgere, infundere, *Curc.*1.2.12.
Invitare, vitam adimere, *Caſ.*3.6.21.
Inuſus, negligentia, *Moſt.*1.2.64.
Iocabo, antique, *Caſ.*4.4.20.
Ioeus, pro nenia, *Bacch.*3.4.21.
Iovis, pro Jupiter, antiq. *Stich.*2.2.1.
Ipſiſſimus, fictum, *Trin.*4.2.146.
Ipſus, pro ipſe, *paſſim.*
Iſtactenus, pro hactenus, *Bacch.*1.2.58.
Iſtaec, pro iſtæ, *Moſt.*1.3.117.
Iſtæ, pro iſti, antiq. *Truc.*4.3.16.
Iſtimodi, iſtiuſmodi, *Truc.* 5.3.8.
† *Iſtoc*, iſti rei, *Curc.* 2.2.42.
Iſtuc, pro iſtud, *Amph.*2.1.81.
Ita, pro talis, *Men.*5.1.37. & *alibi.*
Itare, ire, *Moſt.*1.2.48.
Item, tales, *Pœn.*1.2.35.
Iterare, pro renunciare, *Amph.*1.1.56.
† *Iterari*, memorare, antiq. *Aſin.*3.2.21.
Itidem, ſimiliter, *Amph.*1.1.287.
Itiner, iter, *Merc.*5.2.72.
Iudicatus, damnatus, *Aſin.*5.2.87.
Iugula, ſtella Orion, *Amph.* 1.1.119.
Iunix, de meretrice juvencula, *Mil.* 2.3.33.
Iuratores, cenſores, *Pœn. Prol.*58.
Iurator, Cenſor, *Trin.*4.2.30.
Iurea, placenta, *Perſ.*1.3.17.
Ius, pro loco judicii, *Men.*4.2.19. *Rud.* 3.6.22. *Perſ.*4.3.9.
Ius eſt, juſtum eſt, *Aul.*4.10.17.
Iuvat, delectat, *Capt.*1.2.33.
Iuxta, æque, *Trin.*1.2.160, *Aul.*4.7.1.

L.

L*Abaſcere*, decipi, *Rud.*5.3.38.
Labiæ, labia, antiq. *Cap.* 4.3.3.
Labor, dolor, morbus, *Caſ.*2.6.63. *Curc.* 2.1.4. moleſtia, *Pſeud.* 2.4.2.
† *Laceras*, terit, conterit, *Aſin.*2.2.25.
† *Lacinia*, ſudarium, *Aſin.*3.2.41.
Lactare, à lacio, *Ciſt.*2.1.9.
Lacte, pro lac, antiq. *Men.* 5.9.30.
Lactem, in maſc. antiq. *Bacch.*5.2.16.
† *Lactes*, inteſtina, *Curc.* 2.3.4.
Lætus, propitius, *Amph. Prol.* 2.
Lamberare, ſcindere, *Pſ.*2.4.53.

Lamina, tormenti genus, *Aſin.*3.2.4.
Lanii, carnifices, *Pſeud.* 1.3.98.
Largibere, largieris, antiq. *Bacch.*4.7.30.
Largiloque, *Ciſt.*1.2.3.
Largiri, pro elargiri, ſuppeditare, *Aſin.* 5.2.82.
Largitari, *Trin.*3.3.14.
Laridum, lardum, *Capt.*4.2.67.
Larva, pro larvato ſive inſano: convicium, *Caſ.*3.4.2. *Merc.*5.4.20.
Larvæ, furiæ, *Aul.*4.4.15. *Capt.*3.4.66.
Larvatus, larvis agitatus, furioſus, *Men.* 5.4.2.
Latebricola, qui latebras amat, *Trin.*2.1.14.
Laterculi, dulciarii genus, *Pœn.*1.2.112.
Latrocinari, militem eſſe, *Mil.* 2.6.19. *Pœn.*3.3.91
Latrones, milites, *Curc.*4.3.16. *Mil.*1.1.74.
Latumiæ, lapidicinæ, *Capt.*3.5.78. *Pœn.* 4.2.5.
Lavavit, pro lavit, *Truc.*1.2.94.
Lavere, tertiæ conjug. *Amph.* 5.1.50. *Trin.*2.3.2.
Laverna, furum Dea, *Aul.*3.2.31. *Fr. Cornicul.* v.8.
Lautus, ex aqua madidus, *Rud.* 2.1.12.
Lectiſternator, qui lectos ſternit. *Pſeud.* 1.2.29.
Lectûs, in Genit. *Amph.*1.3.16.
Legâre, mandare, *Caſ.*1.1.11.
Legere, clanculum auſcultare, *Pſ.*1.4.21.
Legere quem pugno, id eſt, percutere: joculariter dictum, *Amph.*1.1.160.
Legirupa, legum violator, *Pſeud.*1.3.130.
Legirupio, idem, *Rud.*3.4.4.
Lembus, navicula piſcatoria, *Bacc.*2.3.45.
Lemniſci, faſciæ coronarum, *Pſ.*5.1.21.
Leniunt, pro leniuntur, *Mil.*2.6.100.
Lentus, tenax, *Men.*1.1.18.
Lenullus, diminut. à leno, *Pœn.* 2.25.
Leo fœmina, pro leæna, antiq. *Fragm. Vidul. verſ.*21.
Lepus, inter blandimenta, *Caſ.*1.50.
Lepades, genus conchæ, *Caſ.*3.1.5.
Leſſus, nenia, cantus funebris, *Truc.* 4.2.17.
Levare, cum Gen. *Rud.*1.4.27.
Libella, as: ſeu, pars denarii decima, *Capt.*5.1.7. *Caſ.*2.5.8. *Pſeud.* 1.1.96.
Libellus, citatio, *Curc.*1.3.6.
Libenter, jucunde, *Capt.*3.1.13.
Liberaſſo, liberavero, *Moſt.*1.3.66.
Liberi, de filia unica, *Aul.*4.10.6.
Liceßit, pro liceat, *Aſin.*3.3.13.
Ligurio, avide exedo, *Capt.*1.1.16.
Limaces, qui conſumunt, conterunt, *Fr. Bacch.* v.11.
Limbolarii, qui limbos veſtium pingunt, *Aul.*3.5.45.
Limuli, oculi obliqui, *Bacch.*5.2.12.
Linea, pro lino piſcatoris, *Moſt.*5.1.22.
Lingulaca, piſcis genus, *Caſ.*2.8.63.
Liquidiuſculus, ſerenus, *Mil.*3.1.70.
Liquidus, tranquillus, *Moſt.*3.2.64.
Liræ, nugæ, *Pœn.*1.1.9.
Literatus, ſtigmaticus: cui literæ inuſtæ, *Caſ.*2.6.49.
Literatum, quod inſcriptum literis eſt, *Rud.*4.4.112.
Locus, pro pudendo, *Caſ.*5.2.24.
Logi, nugæ, verba mera, *Men.*5.2.29. *Perſ.*3.1.66.
Lolliguncula, piſcis genus, *Caſ.* 2.8.59.
Longe, valde, *Moſt.*3.3.8.
Longule, *Men. Prol.* 63.
Longum, diu, *Epid.*5.1.58.
Loquitari, *Bacch.*4.7.5.
Lubentia, deliciarum præſes, *Aſin.*2.2.2.
Lubens, hilaris, *Aſin.*2.2.2. *Perſ.*5.1.8.
Lubenter, jucunde, *Aul.*3.6.1.
Lubido, pro voluntate, appetitu, *Epid.*2.2.56. *Perſ.* 5.2.27.
Luci, pro luce, *Amph.* 1.1.11. *Caſ.*4.2.7.
Lucrifugæ, qui lucrum fugiunt, *Pſ.*4.7.33
Lucripeta, qui lucrum appetit, *Moſt. Ar.*6.
Luculentus, dives, *Capt.*2.2.129.
Luculentum, plenum luce, *Moſt.*3.2.133.
Ludificabile, quod luditur, *Caſ.*4.1.3.
Ludificari, paſſive, *Mil.*2.6.10. *Bacch.*5.1.14. *& alibi.*
Lugubre, miſerabiliter, *Ciſt.*1.1.47.
Lumbifragium, fictum, *Amph.*1.1.298.
Lumen, vita, *Ciſt.* 3.1.2.
Lupæ, meretrices, *Epi.*3.3.22. *Trin.*3.1.12.
Lupillus, diminut. à lupinus, *Stich.*5.4.9.
Lupus, de avaro. *Trin.* 1.2.133.
Lurco, guloſus, *Perſ.*3.3.16.
Luſcitioſi, qui vel admoto lumine nihil videt; vel qui ſub veſperam clarius cernit, quam media luce, *Mil.*2.3.51.

Luſcus, unoculus, *Curc.* 4.2.19.
Luſtra, ganea, *Aſin. arg.* 8,
Luſtrari, verſari in ganeis, *Caſ.* 2.3.29.
Lutea, luto delibuta, *Truc.* 4.4.1.
Lutulare, inquinare, *Trin.* 2.2.15.
Lux, gen. male. *Aul.* 4.10.18. *Ciſt.* 2.1.49.
Lux, blandientis, *Capt.* 4.2.84.
Lydi, ſaltatores, *Curc.* 1.2.63.
Lymphaticum, ſubſtantive pro furore, *Pœn.* 1.2.133.

M.

MAcheria, gladioli, *Rud.* 2.2.9.
Machina, de dolis, *Mil.* 2.1.60. & *al.*
Macis, cortex aromaticus, *Pſ.* 3.2.45.
Macritudo, *Capt.* 1.2.32.
† *Mactat*, fatigat, enicat, *Rud.* 1.2.8.
Madefacere, inebriare, *Pſeud.* 1.2.51.
Madere, ebrium eſſe, *Moſt.* 1.4.7. *Men.* 2.2.51.
Madidus, ebrius, ebrietati deditus, *Amp.* 3.4.18. *Aſin.* 5.2.9.
Maduſa, ebrius, antiq. *Pſeud.* 5.1.7.
Mæſtitudo, pro mœrore & mœſtitia, *Aul.* 4.10.2.
Magaria, locus Carthagine, *Pœn. Prol.* 86.
Mage, pro magis, *Men.* 2.3.35.
Magiſterium, ductus, diſciplina, *Moſt.* 1.1.32. & *Bacch.* 1.2.40.
Magnai, pro magnæ, antiq. *Mil.* 2.1.25.
Magnidicus, *Mil.* 3.3.49.
Magnificare, magnifacere, *Men.* 2.3.20. *Stich.* 1.2.44.
Magudaris, radix ſilphii, *Rud.* 3.2.19.
Malaciſſare, mollire: ex Græco, *Bacch.* 1.1.31.
Malacus, *a*, *um*, mollis, delicatus: Græc. *Bacch.* 2.3.121. *Mil.* 3.1.74. *Sti.* 2.1.74.
† *Male*, care, diſpendioſe, *Amp.* 1.1.132.
Maledicatur, maledicitur, *Trin.* 1.2.61.
Malum, pro pœna, *Amph.* 2.2.110. & *alibi ſæpius.*
Malum, interjectio indignantis, *Caſ.* 1.1.3. & *alibi ſæpius.*
Mala, deformis, *Bacch.* 5.2.42.
Manceps, fidejuſſor, *Curc.* 4.2.29.
Mancupare, manu accipere, *Curc.* 4.2.10.
Manducus, *Rud.* 2.6.51.
Manere, exſpectare, *Amp.* 1.3.48. & *alib.*
Manicæ, vincula, *Aſin.* 2.2.38. *Cap.* 3.5.1.
Manicula, parva manus, *Pſeud.* 5.1.16.
Maniſeſtarius, manifeſtus, *Mil.* 2.5.34.
Manipulares, ejuſdem manipuli, *Moſt.* 1.3.154.
Manipulatim, gregatim, *Pſeud.* 1.2.48.
Manſtutor, qui manu turatur, *Truc.* 4.3.6.
Manſues, manſuetus, *Aſin.* 1.2.19.
Mantare, manere, antiq. *Moſt.* 1.2.35. *Pſeud.* 1.3.23.
Mantellum, pallium, *Cap.* 3.3.5.
Mantiſcinatus, vaticinatus: ex Græc. fictum. *Cap.* 2.4.116.
Manubiarius amicus, fructuoſus, non ex animo, qui ſpolia & manubias confert, *Truc.* 4.4.27.
Manulea, manica, *Fragm. Aſtrab.* 2.17.
Manulearius, qui manicas vendit & conficit, *Aul.* 3.5.37.
Manupretium, merces, *Men.* 3.3.20.
Manus, natura virilis, *Pſeud.* 3.1.18.
Mare, pro mari, *Mil.* 4.7.26.
Maſtruga, veſtis ſcortea, *Pœn.* 5.5.34.
† *Mater*, pro nutrice, *Men. Prol.* 19.
Materiarius, qui materiam ſuppeditat, *Mil.* 3.3.46.
Maturate, *Mil.* 4.2.101.
Me, pro mihi, antiq. *Bacch.* 3.6.36. & *al.*
Mecum, pro mihi, antiq. *Curc.* 1.2.49. *Merc.* 3.1.33. pro me, *Aſin.* 5.3.71.
Medicamentum, pro veneficio, *Pſ.* 3.2.81.
Medicari, cum accuſ. *Moſt.* 2.1.40.
Medicinæ, medicorum tabernæ, *Amph.* 4.1.5.
Medioxumus, medius, *Ciſt.* 2.1.36. & 2.3.67.
Meditari, exercere, *Stich.* 2.2.34.
† Memorare, *Pœn.* 4.2.18.
Meditatus, paſſive, *Pſeud.* 4.1.31.
Mel, blandientis, *Pœn.* 1.2.154.
Melina, ſcortea mantica, *Epid.* 1.1.21. Potio è melle, *Pſeud.* 2.4.51.
Melinum, quod mali cydonii colorem imitatur, *Epid* 2.2.49. pro fuci genere, *Moſt.* 1.3.107.
Melli, pro melle, *Truc.* 2.4.20.
Melliculum, blandimentum, *Caſ.* 4.4.14.
Mellilla, deminut. à melina, potione dulci, *Caſ.* 1.1.47.
Mellinia, dulcedo, *Truc.* 4.1.6.
Memini, cum acc. *Mil.* 4.9.1. *Trin.* 3.2.71.
Memoriter, callide, vel prompte, *Aſin.* 3.2.38.

Mendaciloquius, *Trin*.1.2.163.
Mendicari, pro mendicare, *Capt. Pr*.22.
Mendicitas, *Men*.1.3.21. *Rud*.2.6.30.
Mendicula, mendicis conveniens, *Epid*. 2.2.39.
Mepte, meipſum, *Men*.5.8.10.
Merenda, cibus poſt meridiem datus, *Moſt*.4.2.50
Merga, furculæ, *Pœn*.5.2.58.
Merobiba, *Curc*.1.1.77.
Mentibitur, pro mentietur, *Mil*.2.2.99.
Metreta, menſuræ genus, *Merc*.1.1.75.
Mi, cum plural. *Ciſt*.4.2.9.
Miccotrogus, Græc. *Stich*.2.1.82.
Migdilybs, Lybis miſtus: de Carthaginienſe bilingui, *Pœn*.5.2.73.
Milvina appetentia, *Men*.1.3.29.
Minæ oves, quæ glabro ventre ſunt, & hirtis opponuntur, *Truc*.3.1.9.
Minacia, *Mil*.2.4.21.
Miniſtrari, paſſive, *Frag. Vidul*. v.15.
† *Minitas*, pro miniiaris; *Capt*.3.5.85.
Mira, miranda, *Amph*.2.2.140. & 5.1.5.
Miſerari, pro miſereri, *Epid*.4.1.7.
Miſereſcere, *Ep*.4.1.1.
Miſericordia, plurativo numero, *Moſt*. 3.2.115.
Miſſiculare, crebro mittere, *Epid*.1.2.29.
Mittere, omittere, *Aul*.4.4.2. & *alibi*.
Modicum, id eſt, modeſtum. *Fr.Bacch*.v.4.
† *Modo*, arbitratu, *Amph*.1.1.66.
Mœnia, munera. *Stich*.5.4.13.*Tri*.3.2.61
Mœnitus, pro munitus, *Bacch*.4.9.2.
Molochinarii, qui malvæ colore tingunt, *Aul*.3.5.40.
Monedula, blandimentum amatorium, *Aſin*.3.3.104.
Monotrophe, ſine ancilla & vicario: Græce, *Stich*.5.4.7.
Mordices, dentes: jocular. *Aul*.2.2.57.
† *Mores*, pro morigeratione, *Moſt*. 1. 3.128.
Morigerare, morem gerere, *Amph*.3.3. 27. *Capt*.2.1.4.
Moriri, mori, *Aſin*.1.1.108.
Morologus, ſtulta loquens, *Perſ*.1.1.50.
Mors, pro ſene Acherontico, *Bacc*.5.2.33
Morticinus, tetet & exanguis, *Per*.2.4.12.
Mortualia, carmina decantata mortuis, *Aſin*.4.1.63.
Muccidus, ſtultus, *Epid*.1.1.63.
Mulcare, verberare: quaſi mollire verberibus, à mulceo, *Mil*.2.2.8.
Mulibroſus, effæminatus, *Pœn*.5.5.24.
Mulier, de ignavo, *Bacch*.4.8.4.
Mulier, convitium, *Amph*.2.2.206.
Multibiba, multum bibens, *Curc*.1.1.77. *Ciſt*.1.3.1.
Mulſa mea, blandimentum, *Caſ*.2.6.20.
Mulſum, mellitum vinum, *Aſin*.5.2.56.
Multare, à multum, pro numerare, antiq. *Stich*.3.1.19.
Multiloqua, *Ciſt*.1.3.1.
Multiloquium, *Merc*. 1.1.30.
Multimodis, varie, *Mil*.4.4.53.
Multus, qui multum facefſit negotii, *Men*.2.2.41.
Multa noſte, *Ciſt*.1.3.11.
Munditer, *Pœn*.1.2.26.
Munduli, qui nimium ſtudent munditiis, *Truc*.3.1.13.
Munerare, pro compenſaſſe, *Capt*.5.1.15.
Munerigeruli, qui portant munera, *Pſeud*. 1.2.48.
Munis, officioſus, gratus, *Merc*.1.1.104.
Muriatica, ſalſamenta, *Pœn*.1.2.32. *Fr. p*.1129. v.16.
Murmurillare, *Fr. Rud*. v.1.
Murrha, potio dulcis, *Aſin*.5.2.79.
Murricidus, joculare convitium in ignavum, *Epid*.3.1.12.
Murobrachtarius, qui calceamenta muliebria unguentis imbuit, *Aul*.3.5.37.
Murteta, myrtorum faſciculi, *Rud*.3.4.27
Muſca, de curioſo, *Merc*.2.3.26.
Muſculus, piſcis, *Rud*.2.1.9.
Muſſare, ſubmiſſa voce loqui, *Aul*.2.1. 12.
Muttire, mu tantum dicere, *Amph*.1.1. 225.
Muttitio, qui tantum mu dicit, *Amph*. 1.3.22.
Mutuari, alternati, *Truc*.1.2.89.
Mutuitare, geſtire, mutuari, *Merc*.1.1.52.
Myrteta, in G. F. pro myrteto, *Fr. Vidular*. v.2.

N.

Nam abundat, *Pœn*.5.3.3.
Nam, pro igitur, *Aſin*.1.1.29.
autem, *Aul*.1.1.3.
in tranſitione, *Moſt*.5.1.3.

 Nardi-

Nardinum, vinum nardinum, *Mil.* 3.3.11.
Narita, oſtrei genus, *Frag. amiſſ. v.*17.
Naſiterna, vaſis genus, à tribus naſis, ſive anſis appellatum, *Stich.*2.3.28.
Naſum, in gen. Neutr. *Amph.*1.1.288. *& alibi ſæpius.*
Natus, id eſt, homo, *Pſeud.*1.3.63.
Nautea, aqua de ſentina, *Caſ. Grex.* 7. *Aſin.*5.2.44.
Ne, pro utinam ne, *Moſt.*1.3.149.
Ne, pro non, *Moſt.*1.2.22. & 29.
Nec, pro non, *Moſt.*1.3.83.
† *Nec recte*, male, *Aſin.*1.3.3.
Neceßitate, neceſſario, *Perſ.*3.1.54.
Nefactus, homo inteſtabilis, *Pœn.*3.2.7.
Negaßim, negaverim, *Aſin.*2.4.96.
Nenia, nutricum cantus, *Pſeud.*5.1.32.
Nepa, Scorpius, *Caſ.*2.8.7.
Nequam, inutilis, *Aſin.*1.3.26.
† *Nequam homines*, ſervi, *Aſin.*1.1.18.
Nequitur, pro nequit, *Rud.*4.4.20. & 30. *Frag. Satur. v.*3.
† *Nequicquam*, impune, *Aſin.*3.3.108.
Neriene, uxor Martis, *Truc.*2.6.34.
Nervus, vinculi genus, *Aſin.*3.2.5.
Neſcius, paſſive, pro ignotus, *Rud.*1.5.17.
Nevelle, nolle, *Epid.*4.2.16. *& alibi.*
Neutrubi, nullibi, *Aul.*2.2.56.
† *Ni*, pro ne, *Men.*1.2.1.
Nicere, unde nictare, ſignum facere, *Truc.*2.7.63.
Nictare, oculis annuere, *Aſin.*4.1.39. *Men.*4.2.49.
Nidamenta, ex quibus nidus conficitur, *Rud.*3.6.51.
Nidor, de homine, qui nidorem ſequitur. *Moſt.*1.1.5.
Nihil, pro non, *Mil.*4.2.16.
Nimbata; nimbo, ſeu frontali faſcia tecta, *Pœn.*1.2.135.
† *Nimis*, valde, ἄγαν, *Amph.*1.1.63.
Nitere, de ovibus bene habitis, *Bacch.*5.2.6.
† *Niſi*, pro, ſed, *Stich.*1.3.113.
Nobilis, notus, *Pſeud.*4.2.9.
Nox, de concubitu, *Pœn.*1.2.62. *Truc.*1.1.21.
Noctu, pro nocte, *Amph.*1.1.116.
Noctuini oculi, glauci à noctuis: per jocum, *Curc.*1.3.35.
Nocturnus, Veſperus, *Amph.*1.1.116. deformis, *Pœn.*1.2.107.
Nomen, ſyngrapha debiti, *Aſin.*2.4.48.
Noſcitare, *Ciſt.*4.2.14. *& alibi.*
Noſter, noſtræ familiæ, *Mil.*2.5.21.
Notus, qui novit, *Pſeud.*4.2.39.
Nox, adverb. pro noctu, *Aſin.*3.3.7. *Rud.*2.4.4.
Nubere, meretricium exercere, *Ciſt.*1.1.45. de viro, *Pſeud.*1.3.80.
Nucifrangibula, dentes: joculare, *Bacch.*4.2.16.
Nugigeruli, vel, *nugivendi*, qui nugas circumferunt & vendunt, *Aul.*3.5.51.
Nugipolyloquides, fictum per jocum, *Perſ.*4.6.21.
Nullæ, pro nulli, antiq. *Mil.*3.1.207.
Nullus, pro non, *Aſin.*2.4.2.
† *Nullus eſt*, mortuus eſt. *Bacch.*2.2.16.
Numellæ, machina lignea, inter tormenta carnificum, *Aſin.*3.2.5.
Numero, nimis cito, *Caſ.*3.5.21. *Mil.*5.7.
Nunc-homines, qui nunc ſunt, *Perſ.*3.1.57.
Nunquam poſtea cripides, ad riſum fictum, *Perſ.*4.6.23.
Nupta, Sponſa, *Caſ.*4.4.1.
Nuptiæ, de concubitu, *Caſ.*2.8.52.
Nutricare, *Merc.*3.1.11.
Nutrix, de Hercule: per jocum, *Curc.*2.3.79. de agro, ſimiliter, *Trin.*2.4.111.

O.

OB, pro præter, *Truc.*1.2.42.
Ob induſtriam, de induſtria, *Capt.*4.3.7.
† *Ob mulierem*, pro muliere, *Rud.*3.6.13.
Ob cædes, cruenta facta, *Stich.*5.4.52.
Objexim, objecerim, *Pœn.*1.3.37.
Oblatratrix, de muliere, *Mil.*3.1.87.
Obludere, contra ludere, *Truc.*1.2.10.
Obnoxie, clementer, *Stich.*3.2.41.
Obnoxioſe, idem, *Epid.*5.2.30.
Obnoxioſus, obſequens, *Trin.*4.3.31.
Obnoxius, devinctus, *Capt.*2.1.20. *& alibi*, culpæ affinis, *Stich.*1.2.44.
Obrepere, fallere, *Trin.*1.2.23.
Obſcævare, malum omen afferre, *Aſin.*2.1.18.
Obſecratus, paſſive, *Aſin.*1.1.62.
Obſequioſus, *Capt.*2.3.58.

Obſtr-

Obſervare, cuſtodiam ædium agere, *Aſin*.2.2.7.
Obſidere, ſedere, *Pœn. Prol.* 23.
Obſipare, infundere. *Ciſt*.2.3.37.
Obſonare, obſonium emere, *Aul*.2.4.1. obſtrepere, *Pſeud*.1.2.74.
Obſorbere, deglutire, *Truc*.2.3.36.
Obſtinare, perſeveranti animo expetere, *Aul*.2.2.89.
Obſtrudere, tuburcinari, *Stich*. 4. 2. 13.
Occedere, obviam procedere, *Moſt*.5.2.4.
Occentare, convitium facere, *Perſ*.4.4.20. *Curc*.1.2.57.
Occepſo, occepero, *Amph*.2.2.41.
Occeptare, incipere, *Men*.5.5.18.
† *Occidiſtis*, corruiſtis, *Amph*.5.1.14.
Occillare, os pugnis frangere: ab occare, *Amph*. 1.1.28.
Occipio, incipio, *Amph*.1.1.121. *Ciſt*.1. 1.70.
Occiſiſſimus, jlocalariter fictum, *Caſ*.3. 5.52.
Occluſti, pro occluſiſti, *Trin*.1.2 151.
Occupare, antevertere, *Stich*.1.2.32.
Oculeus, plenus oculis, *Aul*.3.6.19.
Oculicrepidæ, quorum oculi pugnis crepant: fictum jocula riter, *Trinum*.4. 3.14.
Oculiſſimus, chariſſimus: fictum, *Curc*. 1.2.28.
Oculitus. *Frag. Cornic*. v.7.
Odroſici, odioſi, fictum, *Capt*.1.1.119
Offatim, particulatim: ab offa, *Truc*.2. 7.52.
Offerumentæ, de plagis & vibicibus, quæ tergo offeruntur: ridicularie, *Rud*.3. 3.4 48.
Officere, *Moſt*.2.1.13.
Offlectere, in contrarium flectere, *Rud*.3. 4.74.
Offucia, fucus, *Moſt*.1.3.106.
Olere, in tertia, *Moſt*.1.1.41.
Olfactare, *Men*.1.2.56.
Olim, ſuo tempore, *Mil*.1.1.2. de præterito, *Cap*.4.2.91. de futuro, *Trin*.2.4.122.
Ominator, conjector, *Amph*.2.2.90.
Omnis, pro totus, *Epid*.2.2.29.
Onager, aſinorum ductor, Græc. *Aſin*. *Prol*.10.
† *Onerare*, implere, *Cap*.4.2.47.
Onuſtus, ebrius, *Ciſt*.1.2.7.
Opificina, pro officina, *Mil*.3.3.7.
Opimitates, res ſecundæ, *Cap*.4.1.2.
Opiparus, lautus, *Capt* 4 1.2.
Opperſtere, circum carpere, de cibis, *Perſ*. 1.3.51.
Oppido, valde, *Aſin*.2.2.21. & *alibi*.
Opprimere, in facto deprehendere, *Aſin*. 5.2.27. & *alibi*.
Ops, Cybele, *Mil*.4.2.90.
Optare, velle, *Aſin*.3.3.18. *Aul*. *Prol*.11. *Perſ*.31.
Optata, vota. *Cap*.2.2.105.
Optati, vocati, *Aul*.3.1.1.
Ophthalmiam, piſcis genus, *Cap*.4.2.70.
Optio, adjutor, *Aſin*.1.1.88. Electio. *Caſ*.2.4.13.
Opulentiæ, divitiæ, *Bacch*.3.4.22.
Opulentitas. *Mil*.4.4.35.
Orator, rogator, *Amph*. *Prol*.34.
Orcus, Pluto, *Pſeud*.3.2.6.
Ordo, menſuræ modus, *Trin*.2.4.50.
Oſtreatum tergus, duratum verberibus, aut cavernoſum, plagis oſtrearum inſtar, *Pœn*.1.2.186.

P.

PAcet, antiq. *Perſ*.5.1.1.
Pacificatus, reconciliatus, *Stich*. 4. 1.13.
Pætus, qui limis aſpicit. *Mil*.3.1.128.
Pala, inſtrumentum ruſticum, *Pœn*. 5. 2.58.
Palitare, à palare, id eſt, errare, quod de ovibus proprie dicitur, *Bacch*.5.2.5.
Palpari, adulari, *Amph*.1.3.9.
Palpationes, adulationes, *Men*.4.2.43.
Palpatores, aſſentatores, *Men*.2.1.31.
Panſa, cui lati pedes, *Merc*.3.4.55.
Pantices, venter, *Pſeud*.1.2.51.
Papaver, in Maſc. Gen. *Trin*.1.4.8.
Pappare, edere, *Epid*.5.2.62.
Paratragœdiare, magnifica verba facere, *Pſeud*.2.4 17.
Parate, dedita opera, diligenter, *Rud*.1. 3.6.
Parcipromi, qui parce promunt, *Truc*.1. 2.89.
Pariſſimi, ſimillimi, *Curc*.4.2.20.
Paritare, parare, *Pſeud*.1.5.71.
Parire, pro parere, *Fr. Vidular*. v.21.

Parti, pro parte, antiq. *Men.* 3. 2. 14. *Perſ.* 1. 2. 20.

Participes, commilitones, *Moſt.* 1. 3. 154. *Pſeud.* 2. 1. 14.

Participare, certiorem facere, *Stich.* 1. 1. 33.

Partio, à parere, verbale, *Truc.* 1. 2. 93.

Partire, pro decidere controverſiam, *Amph.* 4. 3. 1.

Partitudo, pariundi tempus, *Aul.* 2. 3. 9.

Paſceolus, *Rud.* 5. 2. 27.

Paſſerculus, blandimentum, *Aſin.* 3. 3. 76.

Paſſum, vinum ex uvis paſſis, *Pſ.* 2. 4. 51.

Patagiarii, qui patagia conficiunt, *Aul.* 3. 5. 35.

Patagiata, veſtis patagiis, id eſt, aureis clavis, ſive plagulis exornata, *Epid.* 2. 2. 47.

Patagus, conquaſſatio capitis, *Frag. Amiſſ.* v. 50.

Patulæ boves, cujus cornua late patent, *Truc.* 2. 2. 22.

Pater, honoris vocabulum, cum junior ſeniorem compellat. *Moſt.* 4. 2. 36.

Patibulatus, qui patibulum ſeu furcam fert, *Moſt.* 1. 1. 53.

Patrice, ſplendide, patriciorum in morem, *Caſ.* 3. 6. 4.

Patriſſare, æmulari paternos mores, *Moſt.* 3. 1. 108.

Patrare, efficere, *Aſin.* 1. 1. 161.

Patruiſſimus, à patruo fictum, *Pœn.* 5. 4. 24.

Pauciloquium, *Merc.* 1. 1. 31.

Pauperare, privare, *Mil.* 3. 1. 134. *Pſeud.* 4. 7. 27.

Pauſa, finis, quies, *Perſ.* 5. 2. 37.

Pauſare, deſinere, *Trin.* 1. 2. 150.

Pauſillulum, *Rud.* 3. 4. 24.

Pauxillatim, *Rud.* 4. 2. 24. *Ep.* 2. 2. 63.

† *Pauxiliſper*, per particulas, *Truc.* 5. v. 21.

Pauxillulus, *Merc.* 1. 2. 81. *& alibi ſæpius.*

Pax, interjectio ſilentium imponentis, *Mil.* 3. 1. 213. *& alibi.*

Pecua, pro pecora, ab antiq. pecu, *Merc.* 3. 1. 11. *Truc.* 5. 64.

Peculiaris, quod in peculio cujuſque eſt, *Aul.* 3. 4. 7. *Aſin.* 3. 1. 87. *& alibi ſæpius.*

Peculiaris, de ſervo, qui ſectatur herilem filium filiamve, & iis præſto ſemper eſt, *Capt. Prol.* 20. & 5. 5. 16.

Peculioſus, peculio inſtructus, *Rud.* 1. 2. 23.

Pedatus, incurſus: quod pedibus fit, *Ciſt.* 2. 1. 50.

Pedes, pediculi, *Curc.* 4. 2. 14.

Pediſſequus, qui ſecundus it, *Mil.* 4. 2. 18.

Penetrare, active, pro ſe conferre aliquo, *Amph.* 1. 1. 94. *Bacch.* 1. 1. 33. *Men.* 2. 3. 49. *& alibi.*

Peniſſime, *Aul.* 4. 6. 2.

Penſior, melior, *Stich.* 1. 2. 61.

Perbitere, perire, antiq. *Pſeud.* 3. 1. 12.

† *Percipit*, occupat, *Amph.* 5. 1. 66.

† *Perdeam*, peream, *Pœn.* 4. 2. 62.

† *Perdocere*, perſuadere, *Capt.* 3. 5. 61.

Perdudum, *Stich.* 4. 1. 69.

Perduelles, hoſtes, *Amph.* 1. 1. 94. & 2. 2. 12.

Perduis, pro perdam, *Aul.* 4. 6. 6. *Amph.* 2. 2. 215. *Epid.* 1. 1. 64.

Perenniſervus, *Perſ.* 3. 3. 16.

Perenticida, qui peram, ſeu marſupium incidit: fictum jocularitet, *Epid.* 3. 2. 13.

Pergraphicus Comicum, *Trin.* 5. 2. 15.

Perhibere, præbere, *Merc* 3. 1. 46.

Periplectomeni, pro Periplectomenis, antiq. *Mil.* 4. 1. 22.

Periſtromata, velaria, *Pſeud.* 1. 2. 3.

Peritare, perire, *Capt.* 3. 5. 32.

Perjurius, pro perjurus, *Trin.* 1. 2. 164.

Perlecebræ, illecebræ, *Aſin.* 1. 2. 120.

Permanaſcere, permanare, *Trin.* 1. 2. 118.

Perniciter, protinus, *Amph.* 5. 1. 64.

Pernonida, obſonii genus, *Men.* 1. 3. 27.

Perplexabiliter, *Stich.* 1. 2. 28.

Perplexari, perplexe agere, *Aul.* 2. 2. 82.

Perplexim, perplexe, *Stich.* 1. 2. 18.

Perſibus, id eſt, peracutus: obſol. *Frag. amiſſ.* v. 20.

Perſolla, diminutiv. à perſona, *Curc.* 1. 3. 36.

Perſolus, plane ſolus, *Men.* 1. 2. 46.

Perſuaſtrices, quæ perſuadent, *Bacch.* 5. 2. 47.

Petilum, tenue: obſolet. *Fr. Plocim.* v. 1.

Pertractate, vulgari modo, *Capt. Pr.* 55.

Pervicus, pro pervicaci, antiq. *Fragm. Aulul.* v. 9.

Pes, Gen. fœm. pediculus, *Frag. amiſſ.* 37.

Petro, aries, Capt. 4. 2. 41.

Philippi

Philippi, nummi Philippei, *Pœn.*1.1.38. & 3.5.26.
Phroneſis ſapientia: Græc. *Truc.*1.1.60.
Phrygio, acupictor, *Aul.*3.5.34.
Phylaca, carcer: Græcum, *Cap.*3.5.93.
Phylaciſtæ, de artificibus, qui manu pretium expectant, appoſiti in atriis tanquam phylaciſtæ, ſive carceris cuſtodes, *Aul.*3.5.43.
† *Piari*, pro expiari, *Men* 2.2.17.
Piatrix, Saga, *Mil.*3.1.101.
Pici, gryphes, *Aul.*4.8.1.
† *Piem*, colam, *Aſin.*3.1.3.
Piſtorenſes, fictum a piſtoribus, *Capt.*1.2.57.
Pithecium, ſimiola: de deformi, *Mil.* 4.1.42.
Placentini, qui placentas conficiunt: fictum ad riſum, *Capt.*1.2.59.
Placide, clanculum, *Epid.*1.1.93.
Placitare, placere, *Bacch.*4.10.5.
Plagigeruli, ſervi: à plagis gerendis joculariter dicti, *Moſt.*4.1.19.
Plagipatidæ, qui plagas patiuntur: fictum ridic. *Capt.*3.1.12.
Plaguſiæ, piſcis genus, *Rud.*2.1.9.
Plumatile, delicatioris veſtis genus, ex plumis avium varie pictum, *Epid.*2.2.49.
Plures, mortui, *Trin.*2.2.14.
Pluſerit, pro plauſerit, antiq. *Caſ.Gr.*6.
Pluverat, pluerat, *Men. Prol.*63.
† *Poëta*, artifex, *Aſin.*4.1.3.
Polimenta, teſticuli porcini, *Men.*1.3.28.
Polindrum, fictum aroma, *Pſ.*3.2.43.
Pollingere, corpus mortui ungere, curare, *Pœn. Prol* 63.
Pollinctor, ibid & *Aſin.*5.2.60.
Pollucere, Herculi ſacrificare, *Sti.*2.1.80.
Pollucibiliter, opipare, ſumtuoſe, *Moſt* 1.1.23.
Pollunctum, ſplendide apparatum epulum, *Rud.*5.3.63.
Polluctus, repletus, *Curc.*1.3.37.
Polyplusius, valde dives: Græc. *Capt.*2.2.27.
Ponere, pro exponere, *Capt.*3.5.30.
Porcinarii, qui carni porcinæ præfecti, *Capt.*4.3.5.
Porricere, quaſi porro jacere in altare: verbum haruſpicum, *Pſeud.*1.3.32.
Portitor, publicanus, *Trin.*3.3.65. nauta, vector, *Aſin.*3.3.7.
Poſca, potus ex aceto & aqua confectus, *Truc.*2.7.48. *Mil.*3.2.23.
† *Poſcere clarius*, flagitare, *Curc.*3.9.
† *Poſtea*, præterea, *Merc.*2.3 36.
Poſtibi, poſtea, *Rud.*3.1.8. *Pœn.*4.2.80.
Poſticulum, poſticum, poſterior domus pars, *Moſt.*3.3.27. *Trin.*1.2.157.
Poſtidea, poſtea, *Aul.*1.2.40.
Poſtpartores, ſucceſſores, *Truc.*1.1.42.
Poſtprincipia, conſequentia, *Perſ.*4.1.4.
† *Poſtulat*, æquum putat, *Amph.*2.2.157.
† *Poſtulatio*, pro expoſtulatio, *Bacch.*3.3.45.
Poteſſe, poſſe, *Aul.*2.4.30. *Ciſt.*1.1.32
Poteſſit, poſſit, *Perſ.*1.1.41.
Poteſtur, poteſt, *Merc.*3.2.10.
Potiri, cum accuſ. *Aſin.*2.2.58. cum Gen. *Epid.*4.1.5.
Potivit, active, *Amph.*1.1.23.
Præbitere, præterire, *Epid.*3.4.1.
Præcantatrix, quæ incantando præcavet, *Mil.*3.1.98.
Præcipem, à præcipes, antiq. pro præcipitem, *Rud.*3.3.8.
Præferratus, ferro vinctus: de ſervo. *Perſ.*1.1.22.
Præfiſcine, ſine invidia & faſcino, *Rud.*2.5 4.
Præfiſcini, idem, *Aſin.*2.4.84.
Præhibere, præbere, *Men.*5.2.51. & *alibi.*
Præſagitur, pro præſagit, *Bacch.*4.4.28.
Præſegmina, quæ unguibus præſecantur, *Aul.*2.4.34.
Præſidere, præſidio eſſe, *Moſt.*5.1.47.
Præſentarius, præſens, *Moſt.*3.3.10. *Pœn.*3.3.92.
Præſenti nobis, pro coram nobis; antiq, *Amph.*2.2.194.
Præſepe, de domo, *Rud.*4.3.99.
Præſepis, Gen. fœm. *Curc.*2.1.14.
Præſidium, pro viatico, *Pœn.*3.3.51.
Præſtergo, prætterſa, *Pſeud.*1.2.31.
Præſtinare, emere, *Cap.*3.2.68. *Ep.*2.2.92.
† *Præter pedes*, ante pedes, *Stich.*3.2.7.
Privi, ſinguli, *Frag. Amiſſ.* v.37.
† *Prævortit*, revocat, *Amph.*5.1.17.
† *Pro imbre*, tanquam imber, *Moſt.*1.2.62.
† *Probant*, æſtimant, *Trin.*4.4.42.

Prodere alvum, *Rud.*2.7.31.
† *Profecto*, cum profectu, *Curc.*3.56.
† *Proficiſco*, pro proficiſcor. antiq. *Mil.*4.8.19.
Profundatus, fundatus. *Mil.*3.3.43.
Profundus, venter, qui impleri non poteſt, *Capt.*1.2.79.
Prognariter, ſtrenuè, conſtanter, *Perſ.*4.4.39.
Progrediri, progredi, *Caſ.*5.1.9.
Proinde, ſimilitudinis particula, *Amph.*2.2.125.
Prolectare, provocare, *Bacch.*3.6.38.
Promiſcam, promiſcue, antiq. *Pſ.*4.5.11.
† *Promiſit*, minatus eſt, *Aſin.*5.2.80.
Promptare, *Bacch.*3.3.61. *Pſ.*2.2.33.
Properare, activè, *Aul.*2.3.3. *Caſ.*2.8.57. & *alibi.*
Propola, qui primus vendit res, *Aul.*3.5.38
Propter, prope, juxtà. *Amph.*4.1.8. *Curc.*4.1.15.
Propter viam, Sacrificium quod proficiſcendi cauſſa Herculi fiebat. *Rud.*1.2.62.
Proprium, perpetuum, ſtabile. *Moſt.*1.3.68. *Merc.*2.3.4. *Trin.*5.2.6.
Proreta, qui in prora partes gerit, *Rud.*4.3.75.
Prorſum, *Perſ.*4.5.5. *Ciſt.*4.2.23.
Proſapia, familia, *Curc.*3.23.
Proſcenium, locus ante ſcenam, *Truc.* Pr.10.
Proſeda, proſtibula, *Pœn.*1.2.54.
† *Proſentio*, præſentio, *Mil.*4.4.16.
Proſtibula, vendibilis, *Frag. Aſtrab.* v.22.
Proſtibilis, vendibilis, *Perſ.*5.2.56.
Protelare, propellere. *Merc.* *Arg.*2.12.
Prothyme, alacriter: Græc. *Pſ.*5.1.23.
Prothymia, promptæ voluntates, *Stich.*4.2.53.
Protinam, continuè, *Curc.*2.3.84. & *alibi.*
† *Provocatur*, porro vocatur, accitur, *Bacch.*3.3.40.
Publici, Ædiles plebis, *Truc.*2.7.6.
Pudeo, *Caſ.*5.2.3
† *Purre*, pro puer, antiq. *Aſin.*2.3.2.
Pulverare, pulvere plenū eſſe, *Fr. amiſſ.*54.
Punior, magis Pœnus: fictum, *Pœn.*5.2.31.
† *Purgitant*, excuſant, *Aul.*4.10.23.
Purpuriſſatus, fucatus, *Truc.*2.2.35.
Purpuriſſum, fucus, *Moſt.*1.3.103.
† *Puta*, pro diſputa, *Amph.*2.1.45.
Putens, Locus ſervorum pœnæ deſtinatus: *Pœn.*5.3.34.
Putillus, blandimentum. *Aſin.*3.3.104.
Pugiliter, ut athletice, pro firmiter: fictum, *Epid.*1.1.18.
Pultiſagonides, de Pœno: pultem edens, *Moſt.*3.2.41.
Pultiſagus, item de Pœno fictum joculariter, *Pœn. Prol.*54.

Q.

QUadrantal, Vas quadratum, 43 capit ſextarios, amphora Græc. *Curc.*1.2.5.
Quadrupedare, quatuor pedibus incedere, *Capt.*4.2.34.
Quadruplari, crimina publica deferre: quod, qui id facerent, quartam ex damnatorum bonis partem conſequebantur, *Perſ.*1.2.10.
Quam extemplo, ſimul ac, *Trin.*2.1.16.
† *Quamvis*, valde admodum, *Men.*2.2.43.
† *Quando*, quoniam, *Amph.*1.1.34.
† *Quaſi*, fere, circiter, *Moſt.*3.2.94.
Quaque, quæcunque, *Aſin.*1.3.47.
Quæſere, orare, *Bacch.*2.2.1.
Quæſti, pro quæſtus, antiq. *Aul.*1.2.5. & *alibi.*
Querquera febris, dura ac gravis, *Frag. Frivol.* v.2.
† *Quemque*, pro quemcunque, *Mil.*2.2.1. & *Merc.*1.1.20.
Qui, reſpondet plurali, *Aul.*3.5.28.
† *Qui*, pro, qua, *Amph.*1.1.105. & item, pro, quare, *ibid.*2.2.60. item, pro, unde, *Aul.*2.8.7.
† *Quia*, pro quando, *Moſt.*1.1.49.
Quianam, quare, *Truc.*1.2.33.
† *Quinquageſies*, pro quinquagies, *Men.*5.9.99.
Quiqui, quiſquis, *Aul.*4.10.45.
† Quicumque, *Men.*5.9.97.
Quippiam, aliquanto, *Curc.*1.1.52.
Quis, fœmin. gen. *Aul.*2.1.16. *Ciſt.*2.3.66. *Mil.*4.1.22.

Quiſquis

Quiſque, cum plurali, *Capt.*3.2.2.
quicunque, *Merc.*1.1.20.
fœmin. gen. *Pœn. Prol.*107. *Rud.*4.4.102. *Ciſt.*2.3.66.
Quoad, pro quo, *Pſeud.*2.2.29.
quantum, *Aſin.*2.2.30.
Quod, abundat, *Amph.*2.1.66.
† *Quod*, propter quod, *Bacch.*2.2.19.
Quoi, pro cui, antiq. *Paſſim.*
Quotumus, quotus, *Pſeud.*4.2.7.
Quod-ſemel-arripides, fictum, *Perſ.*4.6.23.
† *Quoniam*, poſtquam, *Aul. Pr.*9.

R.

RAbo, pro arrabo : ruſticum, *Truc.*3.2.20.
Rallus, taræ texturæ, *Epid.*2.2.46.
Ramex, hernia, *Pœn.*3.1.37.
Rapacida, rapaces : fictum, *Aul.*2.7.8.
Ravis, raucitas, *Aul.*2.5.10. *Frag. Aſtrab.* v.19.
Rebitere, redire, *Capt.*2.3.49.
Receſſet, pro receſſiſſet, *Merc.*1.1.73.
Receſſim, retro, *Amph.*5.1.60.
Recharmidare, fictum, *Trin.*4.2.135.
† *Reconciliare*, recuperare, *Capt.*1.1.33.
† *Rectum*, integrum, *Bacch.*3.3.8.
Recuperatores, judices dati, commiſſarii, *Bacch.*2.3.36.
Reauſpicari, pro redire, *Capt.*3.5.109.
† *Reddere*, pro redditurum, *Aſin.*2.4.36.
pro reponere, *Moſt.*1.2.29.
Reddibo, pro reddam, antiq. *Caſ.*1.1.41. *Men.*5.7.49.
Redhibere, reddere, *Moſt.*3.1.113.
† *Referre*, attinere, *Truc.*1.1.52.
Remigio meo, id eſt, meo arbitratu & propriis opibus, *Mil.*3.1.152.
Regieſcit, creſcit: obſol. *Frag. Amiſſ.* v.55.
Reparcere, non parcere, *Truc.*2.4.25.
Repoſivi, repoſui, antiq. *Aſin.*3.1.16.
Reprehendere, retrahere e fuga, *Epid.*1.1.1. *& alibi.*
Requiritare, à requiro, *Moſt.*4.3.11.
† *Res*, idem quod cenſus, *Merc.*1.1.23.
item, intemperiæ, *ibid.*1.2.24.
Reſecrare, *Aul.*4.3.4. *Perſ.*1.1.46.
Reſipiſti, pro reſipuiſti, *Mil.*4.8.35.
Reſiſtere, ſiſtere, *Pœn.*4.2.54.
Reſpexis, reſpexeris, *Aul.*1.1.19.
Reſponſare, *Men.*4.2.57.
Reſtare, remanere, *Moſt.*5.2.50.
Reſtitare, reſiſtere, *Capt.*3.2.3.
Reſtio, reſti cædendus, *Moſt.*4.2.2.
Reſtitrix, quæ reſiſtit, *Truc.*4.2.2.
Recti, in ablativo, *Rud.*4.3.81.
Revidere, reviſere. *Truc.*2.2.65.
Rex, pro Domino, *Aſin.*5.2.69.
Rica, flammeum, ſive velum muliebre, *Epid.*2.2.48.
Ridicula, dicta quæ riſum exprimunt, *Stich.*3.2.2.
Ridicularia, idem. *Aſin.*2.2.63.
Ridiculi, *Capt.*3.1.17. *Stich.*4.2.54.
Ridiculiſſimus, *Stich.*2.3.58.
Rien, pro rene, *Frag. Satur.* v.4.
Rivinus, pro rivale, *Aſin. Arg.*6.
Robuſtus, *a*, *um*, pro robore ; quod ex robore eſt, *Curc.*5.3.14. *Pœn.*5.4.34.
† *Rogationes*, Plebiſcita, *Curc.*4.2.23.
† *Rogator*, ſtipulator, *Bacch.*4.7.34.
Rorarii, levis armaturæ milites, *Frag. Frivol.* v.4.
Rubrica, purpuriſſum, *Truc.*2.2.39.
Ruere, active, *Trin.*4.1.18.
Rumex, herbæ nomen, *Pſeud.*3.2.26.
Rumificare, rumore prædicare, *Amph.*2.2.46.
Rurare, ruri opus facere, *Capt.*1.1.16.
Rus, de homine ruſtico & inficeto, *Moſt.*1.1.39.

S.

SAburrata, probe ſaturæ. *Ciſt.*1.2.2.
Sacciperium, marſupium magnum, *Rud.*2.6.64.
Sacer, pro execrabili, *Bacch.*4.6.14.
Sacerrimus, maxime execrandus, *Moſt.*4.2.67.
Sacrilegiſſimus, *Rud.*3.4.1.
Sacres porci, puri, *Men.*2.2.16.
Sævitudo, *Frag. Bacch.* v.9.
Sagina, locus ſaginis deſtinatus, *Trin.*3.2.96.
Sal, pro ſapientia, *Caſ.*3.2.8.
Salſipotens, ſalſi, id eſt, maris potens : de Neptuno, *Trin.*4.1.1.
† *Saltem*, alias, *Amph.*1.1.283.
Salveo, ſalutem accipio : ruſtici verbum, *Truc.*2.2.4.

Salus, Dea, *Aſin.*3.3.123.
Salutigerulus, *Aul.*3.5.28.
Sambucina, quæ ſambuca canit, *Stich.*2.3.57.
Samiolus, fictilis: à ſamius, *Stich.*5.4.12.
Sancaptis, fictum aromatis genus, *Pſeud.*3.2.43.
Sandaligerula, quæ ſandalia gerunt, *Trin.*2.1.22.
Sane, ſaniter, *Amph.*1.1.292.
Sarcinator, qui compingit ſarcinas, *Aul.*3.5.41.
Sarcinatus, onuſtus ſarcina, *Pœn.*5.2.19.
Sarrire, noxias herbas evellere, *Capt.*4.5.5.
Sarſinatis, Sarſinas, *Moſt.*3.2.83.
Sartor, ſarritor, *Capt.*3.5.3.
Satias, *Pſeud.*1.3.100.
Saturitas, Dea, *Capt.*4.2.97.
Saxum, pro ſaxo Tarpejo, *Trin.*2.1.31.
Scæa, porta Trojana, *Bacch.*4.9.31.
Scæva, auſpicium, *Caſ.*5.4.4.
Schema, Gen. fœm. *Amph. Prol.* 117.
Scibo, pro ſciam, *Aſin.*1.1.13. *& alibi.*
Scipio, baculus, *Amph.*1.3.23.
Scis, ſcias, *Mil.*2.3.11.
Scratiæ, quaſi ſcreaciæ, à ſcreando, ut ſcrea & ſputa contemnendæ, *Frag. Nervolar.* 2.2.
Scripturam ſolvere publicanis, *Truc.*1.2.45.
Scrophipaſci, qui ſcrophas alunt, *Capt.*4.2.27.
Scrupedæ, ægre incedentes, *Fr. Nervol.*2.
Sculponeæ, ruſtici calceamenti genus, *Caſ.*2.8.61.
Scutarius, qui ſcuta conficit, *Ep.*1.1.35.
Scutigerulus, *Caſ.*2.3.44.
Scutra, patellæ, *Perſ.*1.3.8.
† *Secundare*, accommodare, *Truc.*4.2.3.
Semizonarius, qui ſemicinctia facit, *Aul.*3.5.42.
Senati, pro ſenatus, antiq. *Epid.*2.2.5.
Sequeſtre, *Merc.*4.3.36. *Vidular.* v.6.
Sequi, loqui, *Mil.*4.6.5.
Sequius, aliud, *Aul.*3.2.22.
Seriæ, vaſa fictilia, *Capt.*4.4.9.
Servare, cuſtodire, *Ciſt.*1.1.107.
† obſervare, *Aſin.*4.1.60. *& alibi.*
Servicolæ, de meretricibus ſervorum *Pœn.*1.2.55.
Seſamum, bellarii genus, *Pœn.*1.2.113.
Seſquiopus, *Capt.*3.5.67.
Si, pro an, *Mil.*3.1.10.
† pro ſive, *Capt.*1.2.5. *& alibi.*
Sicce, pro ſic: ut hicce, *Rud.*2.4.12.
Siccoculus, qui ſiccis oculis eſt, id eſt, qui non illacrimat temere, *Pſeud.*1.1.75.
Siccus, ſobrius, *Aſin.*5.2.7.
Siciliculà, parvula falx, *Rud.*4.4.125.
Siculus, pro ſtulto, *Perſ.*3.1.67.
Sicut, pro qualis, *Bacch.*3.6.20.
Sicyoni, pro Sycione, urbs in Peloponeſo prope Corinthum, *Ciſt.*1.3.8.
Siem, *Siet*, pro ſim, ſit, *Amph. Prol.*57. *Aſin.*2.2.81.
Silo, qui naſum repandum habet, *Rud.*2.2.11.
Simia, convitium, *Moſt.*4.2.4.
Simitu, pro ſimul, antiq. *Amph.*2.1.137. *Merc.*1.2.8. *Trinum.*2.1.1.
Simulare, pro inſimulare, *Stich.*1.2.19.
† *Simulter*, ſimiliter, *Pſeud.*1.3.148.
† *Sine*, minantis eſt, *Bacch.*4.7.13.
Singularius, *Capt.*1.2.3.
Singulum, in ſingulari, *Ciſt.*4.2.34.
Sinit, pro ſinat, *Curc.*1.1.27.
Sino, pro ſinu, *Curc.*1.2.13.
Sinus, vas ſinuoſum, *Truc.*1.1.15.
Sirempſe, ſimilem re ipſa, *Amph. Prol.*73.
Siris, pro ſiveris, *Epid.*3.3.19. *Bacch.*3.2.18.
Sirpicula, genus caniſtri, *Capt.*4.2.36.
Sis, imperativis additum per apocopen pro *ſi vis*, pene ſingulis paginis.
Siſtentare, pro oſtentare, antiq. *Truc.*2.2.15.
Sociennus, ſocius, *Aul.*4.4.32.
Socio fraudus, qui ſocios defraudat. *Pſ.*1.3.128.
Solæ, pro ſoli, *Mil.*4.2.28.
Solarium, locus, ubi in ſole apricabantur, *Mil.*2.3.69.
Horologium, *Fr. Bæot.* v.4. *&* 8.
Solearius, qui ſoleas, calceamenti genus, conficit, *Aul.*3.6.41.
Solum, pro calceamenti ſolea, *Bacch.*2.3.98.
Solus, ſolitarius, *Aul.*4.6.7.
Soracum, vehiculi genus, *Perſ.*3.1.64
Sorbere, inter dormiendum ronchos ducere, *Mil.*3.2.6.

Sorbitio, pro jure ſorbili, *Pſeud.*3.2.79.
Sorbilum, ſuſpirium, *Pœn.*1.2.185.
Sordidatus, ſordida veſte indutus, *Aſin.* 2.4.90.
Sortitudo, *Pœn.*5.2.10.
Sororiare, fictum de papillis puellarum, *Frag. Frivolar.* v.11.
Sorti, pro ſortire, *Caſ.*2.6.43.
Sortis, pro ſors, *Caſ.*2.6.28.
Sortito, per ſortem, *Merc.*1.2.25.
Sortitus, ſortiendi actus, *Caſ.*2.4.27.
Soſpitalis, ſalutaris, *Pſeud.*1.3.18.
Soſpitare, proſperare, *Aul.*3.6.10.
Soſpitari, ſervari, *Aſin.*3.3.93.
Specitur, ſpectatur, *Caſ.*3.1.2.
Spectile, caro ſuilla ſub umbilico, *Frag. Carbon.* v.2.
Specula, diminutiv. à Spes, *Caſ.*3.4.27.
Sperata, amica deſtinata matrimonio, *Amph.*2.2.43.
Spernere, disjungere, *Capt.*3.3.2.
Spes, Dea, *Bacch.*4.8.52.
Spicere, videre, *Mil.*3.1.110.
Spinther, armillæ genus, *Men.*3.3.5.
Spinturnicium, convicium in deformem: à ſpinturnice deformi & inauſpicata avi, *Mil.*4.1.42.
Spiſſigradiſſimus, tarde incedens, *Pœn.* 3.1.3.
Spiſſum, tardum, *Ciſt.*1.1.78.
Sportula, vas obſonatorium, *Men.*1.4.1.
Spurcidicus, ſpurcus; obſcœnus, *Capt. Prol.*56.
Spurcificus, ſævus, *Trin.*4.1.7.
Sputator, *Mil.*5.1.52.
Stacte, oleum è cinnamomo & myrrha ſudans, *Curc.*1.2.6.*Moſt.*1.3.151.
Stagnea vaſa, *Frag. Amiſſ.* v.16.
Stalagmium, inauris genus, *Men.*3.3.18.
Staticulus, ſaltatio ſtataria, *Perſ.*5.2.43.
Statim, fixe, *Amph.*1.1.120. Perſeveranter, *ſtudiosius. ibid.* v.84.
Statutus, magnæ ſtaturæ, *Rud.*2.2.11.
Status, pro habitu & poſitura gladiatoris, *Mil.*4.9.12.
Stega, navis tabulatum, *Bacch.*2.3.44.
Stercoreus, vituperium, *Mil.*2.1.12.
Sterquilinium, convitium in fœdum, *Perſ.*3.3.3.
Stimulum, in Gen. Neutr. *Men.*5.2.112.
Stirps, pro auctore, *Trin.*1.2.180.
Strategus, qui bibendi leges fert, *Stich.* 5.4.20.
Strategus, belli dux, Imperator: Græc. *Curc.*2.3.6.
Stratioticus, militaris: ex Græco, *Pſeud.* 2.2.9.
Strebula, caro quæ coxendicibus demitur, *Fragm. Gaſtrion.* v.1.
Striata, piſcis genus, *Rud.*2.1.9.
Striges, aves nocturnæ, *Pſeud.*3.2.31.
Strophiarius, qui ſtrophia conficit, *Aul.* 3.5.42.
Struix, ſtrues, exſtructio, *Men.*1.1.26.
Struthea, bellarii genus, ex malis cotoneis, *Perſ.*1.3.7.
Studioſus, cum Dat. *Mil.*3.1.207.
Stultiloquentia, *Trin.*1.2.185.
Stultiloquium, *Mil.*2.3.5.
Stultividus, ſtulte ſeu perverſe videns, *Mil.*2.3.64.
Suadela, eloquentia, *Ciſt.*2.3.24.
Suaviſudo, blanditia, *Stich.*5.5.14. *Fr. Bacchid.* v.10.
Subigitatio, laſciviuſcula attrectatio, *Capt. Grex.*2.
Subaquilum, fuſcum, *Rud.*2.4.9.
Subbaſilicani, qui ſub baſilicis ambulant, aut deſident, *Capt.*4.2.35.
Subcuſtos, *Mil.*3.2.54.
Subditivus, falſus, *Amph.*1.2.35. & 2. 2.198.
Subdiu, interdiu, *Moſt.*3.2.78.
Subes, ſubedis, *Fr. Amiſſ.* v.10.
Subiculum, quod ſubjicitur, *Perſ.*3.3.14.
Subigitare, verbum nequam, *Mil.*3.1.58.
Subleſtior, infirmior, levior, *Perſ.*3.1.20.
Subleſta fides, *Bacch.*3.6.13.
Subleſtiſſimum vinum, *Frag. Nervol.*6.
Sublingio, nomen: à ſublingendis patinis, *Pſeud.*3.2.103.
Submerus, non plane dilutus, *Stich.*2. 1.116.
Subminia, vel ſubrimia veſtis, *Epid.*2. 2.48.
Subniger, *Pſeud.*4.7.120.
Subrufus, *Capt.*3.4.115.
Subſcudes, retinacula lignea tabularum. *Frag. Aſtrab.* v.7.
Subtemen, interior panni pars, quæ ſtamini ſubeſt, *Merc.*3.1.20.
Subvenibo, pro ſubveniam, *Men.*5.7.20.

Subventare, *Rud.* 1.4.11.
Subverbuſta, ſtigmatica, *Fr. amiſſ.* 22.
Subvulturius, ſubniger, *Rud.* 2.4.9.
Succenturiare, ſupplere, *Trin.* 4.2.160.
Succidaneus, qui ſuccedendo velut alterius culpam luit, *Epid.* 1.2.37.
Succeſſa, quæ ſucceſſerunt bene, *Pſ. Pr.* 8.
Succidus, ſucci plenus, *Mil.* 3.1.192.
Succingulum, baltheus, *Men.* 1.3.17.
Sucula, machina in torculari, *Rud.* 4.4.126.
Suffarcinatus, *Curc.* 2.3.10.
Sufflatus, iratus, *Bacch.* 4.2.21.
Sultis, pro ſi vultis, in adhortat. *Men.* 2.2.75.
Summa, ſummus locus, *Truc.* 4.2.15. & 1.1.4.
Summanare, furari, *Curc.* 3.46.
Summanus, Deus ſummus manium, *Curc.* 3.43.
† *Sumo*, pro inſumo, impendo, *Mil.* 3.1.78
Sumptifacere, inſumendo perdere, *Caſ.* 2.7.2.
Superare, ſupereſſe, *Amph.* 2.2.77. *Caſ.* 5.2.2.
Superbia, in plurali, *Stich.* 2 2.28.
† *Superbia*, pro contumelia, *Ciſt.* 1.1.42.
Superſtes, præſens, *Frag. Artamon.* v. 1.
Superſtitare, ſuperſtitem eſſe, *Perſ.* 3.1.3.
Superſtitioſus, Ariolator, *Amph.* 1.1.167.
Supparaſitari, *Amph.* 1.3.17.
Supparus, linteum puellarum veſtimentum, *Epid.* 2.2.48.
Suppeditare, parem eſſe, *Aſin.* 2.4.7.
Suppilare, clam ſublegere, *Aſin.* 4.2.6.
Supplicium, ſupplicatio, *Rud. Prol.* 25.
Suppromus, coadjutor promi. *Mil.* 3.2.12.
Surgere, pro ſurrigere, *Epid. Grex.* 1.
Surpuit, pro ſurripuit, *Capt.* 3.5.102.
Surrepſit, pro ſurrepſerit, *Mil.* 2.3.62.
Suſpicare, pro ſuſpicari, *Caſ.* 2.6.42. & *alibi.*
Suſpiritus, anhelitus, *Merc.* 1.2.4.
Suſſilire, ſurſum ſalire, *Curc.* 1.2.63.
Suſtentare ſe, eſt tueri valetudinem, *Stich.* 3.2.14. & 4.2.8.
Suſum, pro ſurſum, antiq. *Ciſt.* 2.3.78.
Sutela, fallaciæ, *Caſ.* 1.1.7.
Suus ſibi, pro ſuus, *Capt. Prol.* 14.55. & *alibi ſæpius.*
Sycilatronidæ, fictum, *Mil.* 1.1.45.
Sycophantari, ſycophantias ſtruere, *Trin.* 3.3.57.
Sycophantioſe, *Pſeud.* 4.7.113.
Symbolus, teſſeræ genus, quo utebantur veteres in pactis conventis fidei faciendæ, *Bacch.* 2.3.29. *Pſ.* 1.1.53.
Syncraſtum, edulii genus, *Frag. Phagon.* 1.
Syngraphus, pactorum privata ſcriptura, *Aſin.* 1.3.85. & 4.1.1.
Syngraphus, diploma, quo libera commeandi facultas datur belli tempore, *Capt.* 2.3.90.

T.

Tacita, paſſive, quæ tacentur, *Aſin.* 4.2.17.
Taciturniſſimus, *Curc.* 1.1.20.
Tactio, cum Accuſativo: quemadmodum & alia iſtiuſmodi verbalia conſtrui ſolent apud noſtrum, *Aul.* 3.2.9. & 4.10.14. *Curc.* 5.2.27.
Tactu, pro tactui, antiq. *Aſin.* 2.2.50.
Tagenium, piſcis genus, *Frag. Amiſſ.* 17.
Tagis, pro tangis, antiq. *Aſin.* 2.2.106.
Talthybius, nuncius, *Stich.* 2.2.33.
Talus, ludus talorum, *Bacch.* 1.1.38.
† *Tamen*, pro quamvis, *Amph.* 1.3.44.
Tametſi, pro etſi & tamen, *Aul.* 4.10.38.
Tamuetſi, ſimiliter poſitum, *Mil.* 4.6.10. *Perſ.* 3.1.34. & *alibi.*
Tangere, pro fallere, *Epid.* 5.2.40. *Pſeud.* 1.1.118. & *alibi.*
Tanta mira, id eſt, tam mira, *Amph.* 5.1.5. *Caſ.* 3.5.4.
Tarmes, *Moſt.* 3.2.138.
Tecum, pro te, *Caſ.* 3.4.5. *Curc.* 3.62. pro tibi, *Capt.* 5.1.10.
Tedigniloquides, fictum, *Perſ.* 4.6.21.
Tegumentum, tranſlate pro præſidio, *Truc.* 2.2.32.
Temere, pro facile, *Bacch.* 1.1.52. fruſtra, *Trin.* 4.2.162.
Temetum, vinum, antiq. *Truc.* 4.3.59.
† *Temperi*, tempore ſuo, ant. *Per.* 5.1.16.
Temperint, pro temperent, antique, *Truc.* 1.1.41.
Templa, de mari, *Mil.* 2.5.3. *Rud.* 4.2.4.
† *Telo ſuo*, pro arte ſua, *Amph.* 1.1.113.
Tempori, tempeſtive, *Aul.* 3.3.6. *Moſt.* 1.4.2. numero, celeriter, mature, *Rud.* 4.2.16.

Tenus, laqueus qui tenditur, *Bacc*.4.6.23.
Terginum, ſcutica, *Pſeud*.1.2.21.
Tergus, Gen. Maſc. *Aſin*.2.2.53.
Termentum, detrimentum, *Bacch*.4.9.5.
Terveneficus, convitium, *Bacch*.4.7.15.
Teſticulari, crepare teſtes, *Amph*.2.2.193
Tetuli, pro tuli; antiq. *Amph*.2.2.84. *Men*.4.2.25.
Thalaſsicus, marinus: ex Græco, *Mil*. 4. 4.43.
Thales, ironice, *Rud*.4.3.64.
Thermopotare, calidum bibere: ex Græco Latinoque fictum verbum, *Trin*. 4. 3.7.
Theſaurochryſonicochryſides, fictum Comica licentia nomen, ex voce theſauri & aliis duobus uſitatis nominibus Chryſonicus, & Chryſis, *Capt*.2.2.35.
Theti, pro Thetide, *Epid*.1.1.33.
Tiara, cauſia, tegumentum capitis, *Perſ*. 4.2.2.
Tinnimentum, per jocum de clava: qua cum caput tunditur, aures tinniunt, *Rud*.3.5.26.
Tintinnaculi, tortores, ſive lorarii: fictum vocabulum à verberum crepitu, *Truc*.4.3.8.
Tipula, genus inſecti, *Perſ*.2.2.62.
Tis, pro tui, antiq. *Mil* 4.2.42.
Titanus, pro Titan: quo nomine appellati terræ filii, qui ſuperos oppugnaſſe finguntur, *Men*. 5. 2. 101. *Perſ*. 1. 1.26.
Titivillitium, res nihili, *Caſ*.2.5.39.
Tolleno, machina tollendis aquis, *Frag. Aſtrab*.2.4.
Tollit, in præterito perf. à tollo, antiq. *Fr. Captiv*. v.2.
Tolutim, glomeratim, *Aſin*.3.3.116.
Tondere, cum Ablativ. *Bacch*.2.3.8.
Tonſus, tonſura, *Amph*.1.1.288.
Torulus, cincinnus in conum conſertus, *Amph. Prol*. 144.
Tota, pro toti, *Frag. Amiſſ*.v.2.
Totum, pro omni, *Mil*.2.2.57.
Tractim, lente, *Amph*.1.1.157.
Tragula, telum hamatum: tralate de fallacia, *Pſeud*.1.4.14.
Trahax, à trahendo: de lenone, *Perſ*. 3.3.6.
Trahere, pro bibere, *Rud*.2.5.2.
Traloqui, à principio ad finem eloqui, *Perſ*.3.3.307.
Trama, filum, quod trameat in textura, *Rud*.5.2.37.
Tranſcædere, probe cædere, *Perſ*.4.8.1.
Tranſtinere, tranſverſum tenere, *Mil*.2. 5.58.
Tribunus, pro tributum, *Epid*.2.2.43.
Tricæ, nugæ, ſermo intricatus, *Curc*.5.2. 15. *Moſt*.3.1.45.
Trifurcifer, convitium, *Aul*.2.4.47.
Trigonus, piſcis, *Capt*.4.2.71.
Triparcus, valde parcus, *Perſ*.3.3.14.
Triſtis, pro irato, *Caſ*.2.3.14.
Triticeia, adject. pro triticeæ, antiq. *Caſ*.2.8.58.
Triveneſica, convitium, *Aul*.1.2.8.
Tryblium, patella, *Stich*.5.4.9.
Truculentia, morum atrocitas, *Truc*. 3. 2.7.
Truculentus, *Truc*.3.2.6.
Tuatim, tuo more: fictum, *Amph*.2.1.4.
Tuburcinari, raptim vorare, *Perſ*.1.3.42.
Tumulti, pro tumultus, antiq. *Caſ*.3.5. 22. *Pœn*. 1.1.79.
Turdetani, pro iis qui turdos vendunt: jocalariter, *Capt*.1.2.60.
Turgere, pro iratum eſſe, *Caſ*.2.5.17.
Turpilucricupidus, *Trin*.1.2.63.
Turpus, deformis, *Pœn*.1.2.110.
Turtur, penis, *Bacch*.1.1.35.
Tuſculum, à tus diminut. *Aul*.2.8.15.
Tutantur, paſſive, *Amph*.2.2.20.
Tyrannus, in bonam partem, *Curc*.2.3.6. *Pſeud*.2.4.12.
Tympanotriba, tympani pulſator: pro effœminato: quales erant ſacerdotes Cybeles, Tympana pulſantes, *Truc*. 2.7.49.

V.

VAcivitas, vacuitas, *Curc*.2.3.80.
Vacivus, a, um, vacuus, *Caſ. Prol*.29. 3.46. *& alibi*.
Vadari, in jus citare, *Aul*.2.2.40.
Vadatus, paſſive, *Bacch*.2.2.3.
Vadimonium, ſponſio de obeundo judicio, *Curc*.1.3.5.
Vaga, *Mil*.2.5.14.
Valentulus, validus, *Caſ*.4.4.26.
Valet, validus eſt, *Amph*.5.1.51.

Valetur, *Perſ.* 2.5.8.
Valgus, qui talos vitioſos, & diverſas ſuras habet, *Mil.* 3.1.227.
Valga ſavia, diſtorta labra, *Mil.* 2.1.16.
Vanidicus, *Trin.* 3.1.37.
Vaniloquentia, *Rud.* 3.1.14.
Vaniloquidorus, fictum nomen, *Perſ.* 4.6.20.
Vanitudo, *Capt.* 3.4.37.
Varus, qui diſtorta crura habet, *Mil.* 3.1.124.
Vaſa, pro obſcœno, *Pœn.* 4.2.41.
Vaſtities, defectus, *Pſeud.* 1.1.68.
Vaſum, vas. *Truc.* 1.1.33, 34.
Ubi ubi, ubicunque, *Aſin* 2.2.21. *Curc.* 1.2.3.
Vectari, deponentis forma, *Merc.* 1.1.76.
Velabrum, locus Romæ ubi oleariorum tabernæ, *Capt.* 3.1.29. *Curc.* 4.1.22.
Venatici, canes, *Capt.* 1.1.17.
Venatus, de piſcatu, *Rud.* 4.3.31.
Venditaria lingua, venalis, *Stich* 1.3.104.
Veneficus, convitium, *Rud.* 4.3.48.
Venerem, pro venerer, antiq. *Truc.* 2.5.23.
Venerium, pro jactu venerio in talorum ludo, *Aſin.* 5.2.55.
Ventricoſus, qui magnum ventrem habet, *Aſin* 2.3.20.
Verberabiliſſimus, qui dignus verberibus maxime, *Aul.* 3.4.6.
Verberantes, paſſive, id eſt, vapulantes, *Truc.* 4.3.3.
Verbum, proverbium, *Merc.* 4.4.31. *Pœn.* 1.1.7.
Verculum, diminut. à *ver*: blandimentum, *Caſ.* 4.4.15.
Veriverbium, veracitas verborum, *Capt.* 3.4.36.
Vernilitas, laſcivia, procacitas, *Frag. Bacch.* v.5.
Vero, pro certe, *Aſin.* 1.1.43.
pro igitur, *Epid.* 5.2.58.
Verſare, pro fallere, ludificari, *Curc.* 4.1.23. *Bacch.* 4.5.6. *Perſ.* 5.2.17.
Verſipellis, canus: per jocum, *Perſ.* 2.2.48.
Verutum, verutum, *Bacch.* 4.8.46.
Verum, veru, *Rud.* 5.2.15. & 17.
Vervex, de ſene amatore, *Caſ.* 3.2.5. *Men.* 3.3.6.
Veſperna, cœna, *Frag. amiſſ.* v.57.
Veſperugo, Heſperus, *Amph.* 1.1.119.
Veſtiſpica, quæ veſtes curat, *Trin.* 2.1.22.
Viaticatus, viatico inſtructus, *Me.* 2.1.30.
Viciſſatim, viciſſim, *Pœn.* *Prol.* 46.
per vices, *Stich.* 4.1.27.
Victi, pro victus, antiq. *Capt.* 4.2.75.
Viduitas, inopia, *Rud.* 3.3.2.
Vidulus, bulga ex corio, *Epid.* 1.1.20.
Vietor, lictor: à viendo, id eſt, vinciendo, ſive ligando, *Rud.* 4.3.51.
Vietus, languidus, enervatus, *Mer.* 2.2.20.
Vinarius, vinum vendens, *Aſin.* 2.4.30.
Vinnulus, illecebroſus, flexanimus: à *Vinno*, cincinno molliter flexo, *Aſin.* 1.3.70.
Vinum, convivium, compotatio, *Aſin.* 4.1.55.
Violaris, qui veſtes violæ colore tingunt, *Aul.* 3.5.36.
Violentus, durus, aſper, truculentus, *Truc.* 2.1.39. & 2.2.54. & 62.
Vir, pro marito, *Amph.* *Prol.* 111. & 1.3.4. & 2.2.8.
pro amatore, *Aſin.* 4.1.60.
Virgatores, qui virgis & loris ſervos cædunt, *Aſin.* 3.2.19.
Virgidemia, fictum, *Rud.* 3.2.22.
Virginarius, *a*, *um*, *Perſ.* 5.9.14.
Virginiſvendonides, fictum nomen, *Perſ.* 4.6.20.
Virile ſecus, *Rud.* 1.2.19.
Viripotens, potens, ſive pollens viribus, *Pleſ.* 2.3.1.
Viritim, in ſingulos viros, *Pſ.* 1.5.26.
† *Virtus*, pro dignitate, *Mil.* 3.1.130.
Vis, multitudo, *Epid.* 2.2.64.
Viſare, cum Dat. *Curc.* 2.3.18 *Pœn. Pr.* 25
Vitilena, vitii lena, quæ ad vitia allicit, *Moſt.* 1.3.56.
Vitium, pro culpa, *Aul.* 4.10.15.
Vitulari, lubentiis diffluere, *Perſ.* 2.3.2.
Vive, adverbialiter à vivus *Epid.* 2.2.98.
† *Vivere victores*, pro eſſe, *Amph. Pr.* 75.
Vixiſſe, pro mortuum eſſe, *Bacch.* 1.2.43. *Stich.* 5.7.2.
Ulli, pro ullius, antiq. *Truc* 2.2.38.
Ulmei, ulmis miſere cæſi: joculare, *Aſin.* 2.2.96.
Ulmitriba, de puero verberone, *Pr.* 2.4.7.
Ulpicum, allii ſpecies, *Pœn.* 5.5.35.
Ulyſſes, pro callido, *Pſ.* 4.6.1.
pro conſiliario, *Men.* 5.5.4.

Umbra-

Vmbraticola, mollis, *Truc*.2.2.49.
Vnanimans, unanimis, *Truc*.2.4.81.
Vne, vocativus, *Frag. Frivol*.v.12.
Vnguentaria, ars unguenta conficiendi, *Pœn*.3.3.90.
Vnanimi, unius animi, *Stich*.5.4.49.
Vnicus, ſumme dilectus, *Capt*.1.2.34.
† *Unumquidquid*, pro, unumquodque, *Trin*.4.2.39.
Unus, pro aliquis, *Aul*.1.1.38. *Moſt*.3.2.2. *Stich*.4.1.32. *& alibi.*
Vocare, ad cœnam invitare, *Men*.3.1.11. *Pſ*.5.2.31 *Truc*.2.6.66.
Volſella, à vellendo: inſtrumentum ad exſtirpandos à corpore pilos radicitus, τριχολαβοῖς, *Curc*.4.4.21.
Volturius, jactus nomen in talorum luſu, qui infelix, *Curc*.2.3.78.
Voluntate, id eſt, ſponte, *Mil*.2.5.40.
Volup, voluptas, *Men*.4.3.3.
Voluptabilis, qui voluptatem affert, *Epid*.1.1.19.
Voluptarii, qui voluptatibus ſtudent, *Men*.2.1.34.
Vomitus, de homine impuro, *Moſt*.3.1.120.
Vorſare, verſare, tractare, *Ciſt*.1.1.96.
Vorſum, in anteriorem partem; cui *rurſum* opponitur, *Amph*.5.1.60.
Vorſus, a vertendo: converſio in orbem inter ſaltandum, *Stich*.5.7.2.
Voſtrum, pro veſtri, *Men*.5.9.58.
Votitus, vetitus, *Aſin*.4.1.44.
Vpupa, de malleo: per jocum, *Capt*.5.4.7.
Vrbicapus, qui urbes capit. *Mil*.4.2.64.
Vri, angi, *Bacch*. 5.1.5.
† *Vſura*, uſus, *Trin*.1.2.144.
Vſuraria uxor, qua quis per libidinem utitur, *Amph. Arg*.1.3.
Vſus eſt, pro opus eſt, *Curc*. 3.13. *Ciſt*. 1.2.10. *Rud*.2.3.67. *Trin*.2.4.102.
Vſufacere, ut uſucapere, uſu venire, *Amph*.1.1.219.
Vt, pro qualis, *Amph. Prol*.104.
Vt ne, pro ne, *Aſin*.3.3.128, *Moſt*.5.1.12. *& alibi.*
Vtrumque, in Gen. Neutr. *Aul*.4.7.10.
Vti, Paſſive, *Mil*.3.1.84.
cum Accuſ. *Men*.4.2.1. *Pœn*.5.2.128.
Vtibilis, utilis, *Moſt*.4.1.2. *Trin*.3.3.19. *& alibi.*
Vtilitas, uſus, *Epid*.5.1.28.
Vtrobidem, *Truc*.1.2.50.
† *Vvidus*, humidus, *Rud*. 1.4.31.
Vulturius, vultur, *Moſt*. 3.2.145.146. 150. de avaro, *Trin*.1.2.64.

Z.

Z*Amia*, damnum: Græc. *Aul*.22.20.
Zona, pro marſupio, *Pœn*.5.2.48. *& alibi.*
Zonarius ſector, *Trin*.4.2.20.

FINIS.

INDEX

I N D E X

ANTIQUITATUM, RITUUM, ET Rerum imprimis memorabilium è Plauto & ei adjunctis Commentariis obſervatarum.

A.

ABjectæ *ædes, id eſt, vili venditæ.* Moſt. 3.3.3
Abjuratæ viri antiqua lege certum tempus fuit definitum. Stich.1.1.29
Acheruntis cruciamenta Veteres in tabulis depingebant, ut homines melius in officio continerentur, dum ea quaſi præſentia intuerentur. Capt.5.4.1
Actionis pro edendæ mos coram Prætore. Perſ.4.9.9
Accumbendi mos veterum deſcriptus, cum menſæ ſitu & forma, tricliniorumque ornatu & numero perſonarum in uno lecto. Stich.5.4.21
Acropoliſtis quæ? Epid.4.1.41
Addicti *fuerunt, qui cum non eſſent ſolvendo, creditoribus addicebantur.* Bacch. 5.2.87
Addicuntur *& deinde* abducuntur, *non tantum damnati in Judicio, ſed etiam venales.* Merc.3.4.31
Adeſſe dicuntur Advocati. Epid.3.2.15
Adimi. Mil.2.6.105
Adire ad aliquem. Truc.2.6.21
Adjumentum pro eo qui adjuvat. Epid.3.2.15
Adorea antiquis quid fuerit? Amp.1.1.38
Adpromiſſor *in promiſſione erat plerumque.* Rud.5.2.45
Adrogare *adſtipulatoris erat:* rogare *ſtipulatoris. Uterque enim in ſtipulatione erat,* ſtipulator *&* adſtipulator. ibid.
Adſtipulator in ſtipulatione erat plerumque, qui adrogabat, ut ſtipulator rogabat. ibid.
Advector. Aſin.2.2.92
Adulteriorum apud Rom. veteres pœna quæ? Amph.2.2.222
Advocatus, patronus, cognitor quid differant? Epid.3.3.42
Ædiles Ludis olim præerant, & jurabant, ſe illi, qui optime egiſſe viſus eſſet, palmam daturos. Prol.Amph.72
Ædilium, ἀγορανόμων Græce, officium erga vendentes improbas merces. Rud.2.3.43
Ægroti in templo Æſculapii interdum incubabant, ad remedia per ſomnium accipienda. Curc.1.1.62
Æquare ſortes. Caſ.2.6.35
Æra, *multa pecuniaria à portitoribus aut Scripturariis olim imponi ſolita.* Truc.1.2.43
Ærarium Roman. in templo Saturni olim erat, & cur? Aul 3.6.47. Bacch.2.3.73
Ære diruti *milites qui dicti?* Truc.2.1.18
Æs militare quod, & unde ſumptum? Aul.3.5.52
Æſtimatum dare. Capt.2.2.90
Ætate eadem. Amph.2.1.67
Agathocles quomodo ter regnum ſibi quaſi aſſeruerit? Men.2.3.58
Ager arvus, ager paſcuus & compaſcuus. Truc.1.2.47
Ager ſcripturarius qui dictus? Truc.1.2.41
Ἀ[illegible] *quid?* Truc.2.7.48
Albati; id eſt, candida & pura veſte ad Deos adibant veteres. Rud.1.5.12
Albo rete aliena oppugnare bona quid. Perſ. 1.2.22
Alexandrina polymita qualia? Pſeud.1.2.14
Alicariæ *meretrices unde dictæ?* Pœn.1.2.54
Alterplices *ψιλίμαλλοι veteribus dicti qui?* Ciſt.4.2.64
Ἀλώνητος δοῦλος, ſervus ſale emptus, *id eſt, vilis pretii ſervus.* Caſin.3.2.8.
Amantes olim per ſigna loquebantur. Aſin. 4.1.39
Amantium, cum non reciperentur à puellis intra ædes, ulciſcendi modus. Mer.2.3.74
Amare vinum & avere, differunt. Merc. 4.4.15
Amatores puellas, quas amabant, inter talorum jactus invocare ſolebant. Aſin. 5.2.55

Amato-

Amatorum ornatus qualis? Curc.1.1.2
Ambas boſce, id eſt, fores. Moſt.2.2.23
Amicus veterrimus homini optimus. Truc. 1.2.71
Amicum ita ut nomen cluet, reperiri difficile. Trin.3.1.19
Ἀμφιδρόμιος *dieebatur dies quintus puerperii, à ritu, quo curſim circa focum geſtabatur puer, & ſic luſtrabatur apud Gracos, apud Latinos vero octavo die puella, nono pueri.* Truc.2.4.70
Amphoræ menſura quanta? Merc.1.1.75
Ampulla quale vas? Perſ.1.3.44
Ampullam ſecum portabant peregre abeuntes, in quem uſum? Merc.5.2.86
Amyſtis qualis potio? Aul.2.4.12
Anancaum, poculum magnum, quod in potandi certamine neceſſo eſſet ebibere: quaſi ἀναγκαῖον. Rud.2.3,33
Angina qualis morbus? Moſt.1.3.61
Animus quomodo nonnunquam uſurpetur. Pſeud.1.3.8
Anno, id eſt, ante annum. Amph.Prol.91
Annonas meretricum operas conducebant. Truc.1.1.10
Annulo ſigillaricio obſignare res domi Romani ſolebant. Caſin.2.1.1
Annuli aurei ingenuorum duntaxat, non ſervorum erant. Caſin.3.5.63
Annus pro annona ſæpe dicitur. Moſt.1. 3.3
Ante ſolem exorientem. Bacch.3.3.20
Antiquum & vetus *quid differant.* Moſt. 2.2.45
Antiqua cur omnia noſtris meliora habita. Capt.1.2.20
Ἀφροδισιακὰ *marina omnia antiquis credita.* Caſin.2.8.59
Apollo proſtaterius *quaſi præſes in veſtibulo domus ab Athenienſibus cultus.* Bacch. 2. 1. 3
Apollinis προστατηρίου *vel* ἀγυιέως *ſtatua conſecrata antiquitus ante ædes ponebatur.* Merc.4.1.12
Apollinem ut ἀλεξίκακον *invocare ſolebant antiqui, quem &* Apellinem *quaſi mala apellentem, vocarunt.* Aul.2.8.24
Apparere. Men.2.1.14
Approbare quomodo Dii dicantur. Amph. Prol. 13
Aquam duplicem, calidam, frigidam, ſtatim initio convivii poni mos erat. Perſ. 5.1.8
Aquarii vel aquarioli *vocabantur lenonum miniſtri, qui lavantibus meretricibus aquam aggerebant.* Pœn.1.2.14
Aquilus color qualis & unde dictus. Rud. 2.4.9
ab *Ara neminem licebat vi abripere: ut tamen arcerentur inde, admovebant ignemq; atque ita non ab hominibus, ſed à Deo (Vulcano) amoveri credebantur.* Moſt. 5.1.65
Aram occupabant rei; unde abripi, aut in jus vocari non poterant. Moſt.5.1.45
Aræ non publicæ tantum in templis, ſed & in plateis viiſque erant antiquitus. Aul. 4.1.20
Aras tangebant vel tenebant ſacramentum dicturi & precaturi veteres. Rud.5.2.46
Araneæ quo omine à ſuperſtitioſis olim obſervatæ? Aul.1.2.9
Arationes *erant agri publici, qui aratoribus colendi dabantur, & locabantur impoſitis decumis, &c.* Truc.1.2.46
Arcadici aſini præcipue à veteribus quæſiti, iique ſoli pro optimis habiti. Aſin.2.2.67
Arcturi poſitus, ortus, tempus, & vis occaſus. Prol. Rud.
Argentarii ubi tabernas ſuas habuerint? Curc.4.1.19
Argentariorum qualis olim conditio, officium & commercia? Aſin.1.1.103
Ariſtarchus Poëta tragicus Homeri cenſor. Pœn. Prol.1
Ἄρεσον *quid?* Truc.2.7.38
Armare pontum vinculis. Perſ.1.2.22
Artes *antiqui & vitia & virtutes vocarunt.* Trin.1.2.34
Arvipendium *quid fuerit?* Mil.5.14
Arundo alas verberat. Bacch.1.1.17
Aſcriptivi *qui dicti?* Men.1.3.2
Aſſertores J. C. vindices alienæ libertatis. Pœn.4.2.84
Aſtraba quid? Fragm.Aſtrab.
Athenienſium mos, capillum habere congeſtum in conum. Prol.Amph.144
Athenis domus. Mil.2.5.41
Attici cives ubi negotiari ſolerent. Merc. 1.1.76

Atrien.

Atrienſis, *is qui Græcis* Ἀτριζίειος, Ἀτριζέχης. Pſeud.2.2.14
Atrienſes ſervi qui, & eorum officium? Aſin.2.1.16
Auctor, auctoritas *quo ſenſu?* Curc.4.2.12
Auctoritas ab ſtirpe. Trin.1.2.182
Averruncos Deos quando & quomodo veteres venerari ſolerent? Mil.2.4.41
Aves, pueris patriciis olim in deliciis quænam? Aſin.3.3.103
Augendi & mactandi *verbis in ſacrificiis utebantur olim, & cur?* Amph.4.2.14
Auguro & auguror quid differant? Ciſt.4.2.26
Aures perforatas qui habebant barbari, præſertim Pœni, apud Romanos male olim audiebant. Pœn.5.2.21
Auriculis prenſis oſculari, inter cæteras antiquæ vetuſtatis blanditias, ſolemne erat. Pœn.1.2.163
Aurum cur palleret, interrogatus Diogenes, quid reſponderit? Aulul.3.6.44
Aurichalcum quale æs? Curc.1.3.46
Auſpices nuptiarum antiquitus erant, quorum poſt vice Pronubi *adbibiti.* Caſin. Prol.86
Auſpicium occurſu ſuo ex ſuperſtitione veterum faciebant præter alia animalia muſtela domeſtica, & felis, *quod Græci vocabant,* ἐνόδιον σύμβολον. Stich.3.2.7
Auſpicia corvorum quæ fauſta infauſtave crediderint vani veteres? Aul.4.3.1
Auſpicia ſiniſtra unde fauſta credita? Epid.2.2.2
Αὐτολήκυθοι *Græcis qui dicti?* Perſ.1.3.44
Autolycus, pro fure cur? Bacch.2.3.4
Aut plus aut minus. Med.4.2.25
Auxilium eſſe alicui. Curc.2.2.17
Axites mulieres ſive dii qui? Aul.1.1.11
Axitioſi *olim qui dicti?* ibid.
Axitioſi *qui & unde dicti?* in fragment.

B.

B*Abylonii & Phryges olim ob artificium pingendi periſtromata & tapetia celebres.* Stic.2.2.54
Bacariones *aquarioli, qui lavantibus meretricibus aquam aggerebant?* Pœn.1.2.14
Bacchæ bacchanti adverſari impune haud licebat. Amph.2.2.73
Bacchanal exercere *inquiebant, quem delirare vellent dicere.* Supp.Amph.1.12
Bacchus, nec non Ceres, furorem hominibus immittere credebantur. Supp. Amph.2.62
Bacchi ſacra tertio quoque anno innovabantur; unde Trieterica *dicta.* Pſeud.1.1.107
Bacchi ſacra reconditiſſima erant: neque ulli, niſi initiato, cognita, unde qui illis intereſſe vellet, ſignum dare cæteris neceſſe habebat. Mil.4.2.25
Baliſta & Catapulta *quomodo differant?* Capt.4.2.16
Balnearum tres olim ædes vel cellæ; & quæ fuerint? Moſt.1.3.1
Baſilica *Romæ, ubi judicia, præſertim centumviralia, celebrata fuerunt.* Capt.4.2.35
Bene, pro valde aut multum. Moſt.4.2.51
Bellerophonteæ litteræ quales? Bacch.4.7.12
Bellum indicendi per feciales mos & formula Romanis uſitata. Amph.1.1.51
Bibendi leges in convivio præſcribentis olim nomina diverſa apud auctores, quæ? Perſ.5.1.18
Bibendi in conviviis vices talis ſortiri veteres ſolebant: talos mittentes ſcorta invocabant, ſuaſque amicas, fauſti ominis cauſa. Capt.1.1.1
Bivia, quæ Dea olim? Merc.5.2.24
Βλιτάδες. Truc.4.4.1
Bonæ Fortunæ *mentio quo ſenſu veteribus uſitata?* Aulul.1.2.22
Bonum factum'ſt! *Formula ſollennis, edictis præfigi ſolita, boni ominis cauſa.* Pœn.Prol.16
Boves glandibus paſti à veteribus. Truc.3.1.2
Βωμολόχοι *qui proprie dicti?* Rud.1.2.52
Bucæda. Moſt.4.2.1
Buſtirapi *qui dicti?* Pſeud.1.3.127

C. Caculæ

C.

CAculæ, calones, lixæ, qui & unde dicti? Trin.3.2.95
Caſtitio. Fr.Aſt.iab.17
Calatores dicebantur ſervi ἀπὸ τοῦ καλεῖν, miniſtri ſacrorum: erantque libertini. Pſeud.4.2.52
Calceis inconcinnius uti, non ruſticitatis tantum, ſed etiam impudentiæ nota erat. Truc.4.2.52
Calceorum veterum divitum luxuria. Trin. 3.2.54
Calceos & ſoccos ponebant qui erant accubituri. Moſt.2.1.37
Calculorum tabula apud Græcos qualis? Pœn.4.2.86
Calendæ omnes Junoni tributæ, ut & Idus omnes Jovi. Mil.3.1.97
Calendis Martiis Junoni, præcipue Matronæ, ſacrificabant; atque etiam munera ſibi invicem mißitare ſolebant, & cur? Mil.3.1.97
Calidum. Moſt.3.2.81
Calidum bibiſſe veteres tam vinum quam aquam, θερμοπώλια indicant. Mil.3. 2.19
Calida bibendi veteribus mos. Curc.2.3.14
Callus, lumbus aprugnus, veteribus in delitiis. Capt.4.3.4
Cambire, Græce ἀπὸ τοῦ ἀμείβεσθαι quid ſit? Aſin.1.1.103
Campani molles & libidinoſi olim. Trin.2. 4.144
Canaliculæ forenſes, homines pauperes dicti: quod circa canalem fori conſiſterent. Curc.4.1.15
Canis & catulus, genus quoddam vinculi, quo ſervi conſtringebantur. Curc.5.3. 13. Caſ.2.6.37
Canis convitium in mulieres latrantes frequens apud Græcos. Caſ.2.5.12
Canes veteres vocabant cuſtodes, & vice verſa. Mil.2.2.57
Canina ſcæva quid? Caſ.5.4.4
Cantare ante fores quomodo ſolerent, qui noctu comeſſatum ibant? Curc.1.2.60
Cantio Græca de numero poculorum bibendorum. Stich.5.4.25
Cantherius ab equo quid diſtet? Aul.3.5.21
Cantheriorum ſomnolentia qualis & unde? Mil.2.2.62
Capillum promittere fanaticis uſitatum fuit. Rud.2.3.46
Caput quando operire ſolerent? Moſt.2.1.77
Caput olim radere, unguesque præcidere ſolebant naufragi, in ſignum liberationis. Rud.5.2.16
Capitis aperiendi & operiendi mos Romanis qui olim? Curc.1.3.9
Capite operto aliiſque geſtibus ac ritibus ſalutare atque adorare Deos veteribus uſitatum. Amph.5.1.42
Capitolia vocabant qualiacumque templa grandia primoribus dicata Deis, etiam extra Italiam. Curc.2.2.19
Capitones duri Paraſiti olim dicti, unde? Perſ.1.2.8
Captare, orare, queri cum aliquo. Moſt.5. 1.21
Carbaſii deſcriptio. Amph.1.3.36
Carnifex carceris olim cuſtos: unde ad carnificem, idem quod in carcerem trahere. Triumviros autem curam Cuſtodiæ carceris habuiſſe veriſimile eſt. R.3.6.19
Carthaginienſes δίγλωττοι erant, lingua utentes & Tyriorum & Afrorum. Pœn. 5.2.73
Caſare. Mil.3.2.36
Caſteria, qui locus? Aſin.3.1.16
Catillatores qui dicti olim? Caſ.3.2.22
Catonei unde dicti? Ep.2.2.73
Cave canem januis inſcribi longis literis ſolitum, cur? Moſt.3.2.162
Cavea qui locus in amphitheatro, & unde dicta? Prol.Amph.68
Cavere cum aliquo. Pſeud.4.1.5
Caupones qui ſint & unde dicti? Aul.3. 5.35
Cauſa familiæ conſiſtit, pro, quæſtus ceſſat. Aſin.3.1.17
Cauſas noſcere ubi dicebatur? Truc.2.1.18
Celocem onerare, pro, inebriare ſeſe, quare? Pſeud.5.2.12
Cenſere ara. Rud.4.8.9
Cercurus navis Aſianæ prægrandis nomen. Merc.1.1.86
Cerealibus feſtis genio plus ſolito olim indulgebant. Unde Cereales menſæ, id eſt, opimæ. Men.1.1.25

Cereris vigiliæ quomodo celebrarentur à mulieribus, & cur noctu? Prol. Aul. 36
Cereri nuptias celebrare quo ritu ſolerent. Aul. 2.6.5
Cerriti *unde dicti?* Amph. 2.2.144
Ceſtus *quid?* Bacch. 1.1.36
Cevere & conquiniſcere. Pſeud. 5.1.4
Chananæoi Pœni ſe vocabant, quos Græci Φοίνικας. Pœn. 5.3.33
Charontis πορθμήϊον duo oboli, poſtea tres erant, quibus mortuos inſtruebant. Prol. Pœn. 71
Χαράνεια θύρα Athenis in quem uſum? Mil. 2.46.
Chartæ loco veteribus quid fuerit? B. 4.4.64
Chirographum & ſyngraphum quid differant? Aſin. 4.1.1
Chlamys idem quod Sagum, indumentum militare. Rud. 2.2.9
Chlamys *viatoria Veſtis*, chlamydati *qui peregre advenirent, ab habitu dicti.* Pſeud. 4.2.8.
Chorus quid? Curc. 4.1.1
Choragi officium quod? Curc. 4.1.1
Choragi hodie qui, & qui primitus? Curc. 4.1.1.
Chroma genus modulationis, quale? Aſin. 1.3.70.
Cibationis ordo ac nomina apud Romanos & Græcos. Truc. 2.7.38
Ciccum non interduim, *quid?* Rud. 2.7.22.
Cincto *uti veteres ſolebant, idque modeſtæ diſciplinæ erat argumentum: contra* diſcinctum *eſſe, mores diſſolutos arguebat.* Bacch. 3.3.28.
Ciniflones & Cinerarii. Mil. 4.2.10
Circumferre, *verbum Pontificale, pro* luſtrare, *qua ratione?* Amph. 2.2.144
Civem Romanam qui vitiarat; aut eam indotatam ducere, aut ſi hoc recuſaret, capitis argui conſuevit. Aul. 4.10.28
Civibus in patriam redeuntibus dabatur cœna. Amph. 1.1.8
Clarigatio quid? & ejus formula. Amph. 1.1.51
Clava, clavator, quid? Pœn. 3.1.27
Clavis Laconica qualis? Moſt. 2.1.57. & 79
Clavus & clavata veſtis antiquis in uſu qualis? Epid. 2.2.47
Cloacina *Dea unde dicta?* Curc. 4.1.10
Clurinum pecus, *quid?* Truc. 2.2.14
Cocio, *circumforaneus propola, qui ab aliis emit vili, quod carius vendat, & quidem præſente ſemper pecunia.* Aſin. 1.3.51
Cocio qui credit nihili eſt. *Proverbium ex more illius generis hominum.* Aſin. 1.3.51
Coclites *qui dicti?* Curc. 3.23
Cocus nundinalis, *unde & cur ſic dicatur?* Aul. 2.4.45
Cocos ſive coctores privatæ perſonæ non habentes domi, eos in foro conducebant. Aul. 2.4.1.
Coquum & Piſtorem apud aliquos eundem fuiſſe. Capt. 1.2.57
Codex, *ſtipes ligneus, quem alligati ſervi qui deliquerant, trahebant, cuique inſidebant vincti, &c.* Pœn. 5.3.34
Coëmtionalis ſenex. Bacch. 4.9.52
Cœna popularis *quale epulum?* Trin. 2.4.69. *in æde ſacra peragebatur antiquitus.* Pœn. 3.1.26
Cœna viatica *veteribus in uſu.* Bacch. 1.1.62
Cœnam terreſtrem & ſine ſanguine quam vocarint. Capt. 1.2.86
Cœnandi veterum mos adhibitis omnis generis acroamatibus. Stich. 2.2.57
Coire. Moſt. 1.4.14
Collaticia pecunia ſublevandi amicos pauperes, mos Græcorum pulcherrimus. Curc. 5.3.7
Collocandi defunctos ritus antiquus. Amph. 1.1.48
Collocatio defunctorum quo ritu olim fieret. Aul. 3.6.32
Columnæ Græcæ quales? Pœn 5.3.49
Colutea arbor. Perſ. 1.3.7
Comicum aurum *quid?* Pœn. 3.2.20
Comicis ſolitus mos, bene precari publicis eorum rebus, qui attente eſſent auditurs. Prol. Pœn. 128.
Comitatus matronarum in publicum prodeuntium olim frequens, qua de cauſa? Caſ. 2.2.1
Comites matronis ire ſi inhiberetur, non levis injuria erat. Amph. 3.2.48
Comitia centuriata *omnium erant maxi-*

ma,

ma, Curiata & Tributa *erant minora.* Pſeud.4.7.134
Comitiales homines qui? Curc.4.1.9
Commemorare fœdus. Pſeud.5.1.36
Commentare ora. Men.5.7.30
Commenti patres. Ciſt.1.1.42
Commodæ minæ. Merc.2.3.101
Communem locum *quem dixerint?* Caſ. Prol.19
Communicare aliquid cum aliquo. Trin.1.2.153
Compos copia. Capt.2.1.21
Computandi ritus antiquis frequentatus: qui non manus tantum occupabat, ſed & aſſumebat alias corporis partes. Mil. 2.2.48
Concenturiare, *id eſt, colligere, unde?* Trin.4.3.160
Conceptio & ſuſceptio quî differant? Amp. 5.2.9
Conceſſare. Aſin.2.2.24
Conchuliata tapetia. Stich.2.2.54
Conciliare *de nuptiis legitimis & de lenocinio dicitur.* Trin.2.2.105
Concurare. Rud.1.2.58
Condalus, condalium & condulus, *quale genus annuli.* Trin.4.3.7
Condicere *apud J.C. eſt denunciare.* condicere cœnam, *eſt convivæ denunciantis alteri ſe cum eo conviváturum.* Stich. 3.1.28
Condigne. Caſ.1.43
Conditio, & conditio conventa *quid?* Aul.3.5.2
Conditione tua non utor, *formula Repudii.* Aulul.3.5.2
Conducere cædendum annum. Aul.3.6.31
Conferre ſermones fabulando & conferre ſermones fabulandi differunt. Pœn. Prol. 34
Congii *menſura.* Aul.4.2.15
Conjectoribus, *id eſt, ſomniorum interpretibus, viros,* conjectricibus *mulieres uſos fuiſſe olim, ac ſexibus officia artium diſtincta fuiſſe.* Mil.3.1.99
Conjugum diſcordiæ concordiæque vices. Amph.3.3.57
Conquiſitores *olim ſpectatoribus appoſiti, & quodnam eorum officium.* Pr. Amp. 65. & 82
Conſcratio *ſive* exſcreatio *ad oſtendendam magnificentiam adhiberi ſolibat.* Perſ.2.5.7
Conſilium, quomodo faciam. Epid.1.1.80
Conſipere. Pſeud.3.1.3
Contemtui haberi. Aſin.1.1.63. Capt.1.2.73
Contumeliam facere, *Ciceroni improbata phraſis.* Aſin.2.4.82
Copia ſua nihil poteſſe. Ciſt.1.1.31
Copiæ cornu eleganti ſectione dicitur. Pſeud.2.3.4
Cora urbs Latii. Capt.4.2.101
Corbitam cibi comeſſe. Caſ.4.1.20
Cornucopia, non *cornucopia* dicitur. Pſ. 2. 3.4
Corrinam, *id eſt, Vas aqua plenum ludis Circenſibus circumferebant homines Sole perusti, ut equos curſu defeſſos frigida adſpergerent.* Pœn.5.5.12
Cottabum facere, κοττάβιζειν *quid?* Trin.4.3.4
Crabrones irritare quam periculoſum, teſte Plinio. Amph.2.2.75
Crebro cadere; & curto calci inſiſtere, quid? Perſ.4.4.104
Crepundiis additis olim exponi recens nati ſolebant, ex quibus jam adulti agnoſci poſſent. Ciſt.3.5
Creſphontis & Ariſtodemi filiorum ſortitio quomodo & qua de re fuerit facta? Caſ. 2.6.36
Creta obducendi veſtes mos. Aul.4.9.6
Creta ſordidæ uſtidari veſtes ſolebant olim. Pœn 5.2.8
Criminis habere fidem. Bacch.4.3.15
Crines capere *quid?* Moſt.1.3.69
Crucisalus & crucem inſilire *quid?* Mil. 2.3.8
Crumenam veteres de collo pendentem gerebant. Truc.3.1.7
Crurifragium, σκελοκοπία, *ſervorum peculiare quaſi ſupplicium, quomodo fieret.* Aſin.2.4.68
Cubandi in deorum illorum fanis quorum ope indigebant, mos veterum. Curc.1.1.62
Cuculi *olim etiam dicebantur in re parum honeſta deprehenſi.* Aſin.5.2.73
Cucus. Perſ.2.1.6
Cuia & cuias, differunt. Merc.4.3.20

Cultrum olim geſtare nulli niſi coquis licitum, quorum erat inſigne ac nota. Aul.3.2 3
Cultus improborum Deo non acceptus. Prol. Rud.22
Cunctus. Moſt.5.2.46
Cum ſudum eſt. Mil.1.1.2
Cupes & Cupedia *antiqui lautiores cibos nominabant.* Stich.5.4.32
Cupio te non mentiri, formula. Mil.3.1.184
Cuppes, *faſtidioſus & cupidus*, κνιπὸς. Stich.5.4.32
Cupidinis Amoriſque diſcrimen quod? Curc.1.1.3
Curare veſtimenta. Aſin.5.2.57
Curaſſis bene. Pſeud.1.3.3
Curiales unde dicti? Aul.2.2.2
Curiarum Magiſtri ſeu Curiones *olim qui?* Aul.2.2.3
Curioſus nemo, quin ſit malevolus, πᾶς πολυπράγμων κακοήθης. *Stich.* 1.3.54
Curioſi, *vulgi dicterium erat in graciles & macilentos: quaſi ii curis ſemet conficerent & macerarent.* Aul.3.6.26
Curioſorum & aliena judicantium deſcriptio. Trin.1.2.68
Curium infortunium *quid?* Pſeud.4.7.44.

D.

Damnatus in judicio, ſi ſolvendo non eſſet, addicebatur adverſario, & ab illo domum abducebatur. Pœn.3.3.94
Damnoſi mariti *qui?* Curc.4.1.24
Daniſtas inter & Trapezitas quid diſcriminis? Epid.1.2.39
Dare aliquam veniam, pro, alicui. Moſt.5.2.44
Datores & factores. Curc.2.3.18
Decet nobis & decet nos *quo diſcrimine veteres uſurparint?* Amph.2.2.188
Decimæ *ex arationibus vectigalia.* Truc.1.2.46
Decolat ſpes. Capt.3.1.37
Decollare proprie quid? Truc.3.1.7
Dedendi ſe in arbitratum Pop. R. ritus ac formula. Amph.1.1.71. & 102
De die, de nocte *quid ſignificent?* Aſin.4.2.16
Deduci. Mil.3.1.90
Defunctos alba Veſte indutos, èque penitiore ade in domus veſtibulum productos, ope collocandi ritus antiquus. Amph.1.1.14
Dei alicujus certo de nomine dubitantes veteres, ne errore laberentur, dicere ſolebant Quiſquis es. Rud.1.4.37
Deorum inſtinctu ſuggeri credebant veteres quicquid ex tempore dubitanti ſuggereretur. Moſt.3.1.136
Deos eſſe, *formula olim recepta clamabant.* Capt.2.2.63
Deos de die cœlum fere tenere, de nocte vero verſari in terris; præter ſtellas quæ verſa ſe vice habeant, veterum ſuperſtitio fuit. Rudent. Prol.8
Deos ſalutandi adorandique ritus atque geſtus antiquis uſitati qui? Amph.5.1.42
Delenimenta & delenifica dicta *quomodo ſumantur apud J.C.* Amph.2.2.214
Delirare, unde? Pœn.1.1 9
Demenſum ſervi quot calendis petere accipereque ſolebant: accipiebant autem quatuor modios in menſem. Stich.1.2.3
Dependere. Trin.2.4.25
Dependere & propendere, *duo extrema ſignificantia verba.* Aſin.2.2.39
Deponendi res cariſſimas in templis mos veterum. Bacch.2.3.73. *idque præſente populo.* Bacch.2.3.102
Depugnato prælio. Men.5.6.31
Deſpuebant veteres, quæ abominabantur ne evenirent. Aſin.4.1.24
Deſtinare puellam quot modis diceretur? Rud. Prol.45
Deſultores qui? Mil.2.3.9
De veſperi ſuo vivere. Mil.4.2.5
Deum adbibere in Tragœdia, itemque in Comœdia, quando liceat. Aul.Prol.2
Dextram prebendere comitatis & benevolentiæ indicium, maxime apud Græcos olim. Curc.2.3.60
Dextrovorſum ſe vertere olim ſolebant in ſalutandis & precandis Diis. Curc.1.1.70
Δημιόπρατοι καὶ δημιόπρακτοι *Græcis qui?* Perſ.2.4.14
Dixta quid? Pſeud.2.2.14

Diana

Dianæ Epheſiæ Sacerdotes quales & quomodo dicti fuerint? Bacch.2.3.74
Dictio *oraculum.* Men.5.2.18
Dictum pro imperio. Amph.Prol.21
Dierectus *quale vocabulum & quid ſignificet?* Capt.3.4.103
Dierectarii *qui?* Capt.3.4.103
Dies luſtricus, ἀμφιδρόμια, dies quintus, & quid eo fieret? Truculent.2.4.70
Dii bene vortant, *quando & cur veteres dicere ſolerent?* Curc.5.2.58
Dii conjugales quinam habiti? Aulul.2.8.15
Dii majorum gentium quot & quinam? Epid.5.1.4. medioxumi *qui?* Ciſt.2.1.36. patellarii *qui?* Ciſt.2.1.46.
Diis & virtuti res proſperas acceptas referre veteres ſolebant. Trin.2.2.65
Diphthera Jovis. Rud.Prol.21
Dircæ & Lyci tragicus exitus qui? Pſeud.1.2.65
Diſcidium & diſſidium *quid differant?* Mil.3.1.60
Diſcubituri excalceari volebant veteres, ne lectum conſpurcarent. Truc.2.4.16
Diſcumbendi in triclinio mos. Stich.3.2.32
Diſcus ludi genus apud veteres quomodo fieret? Bacch.1.1.34
Dives operis. Amph.1.1.16
Diviſores pecuniæ in ſingulis tribubus olim Romæ erant. Aul.2.2.3
Divortium viri ab uxore quibus verbis rituque fieret olim? Amph.3.2.47
Divortii formula: I foras mulier. Caſ.2.2.36
Domiducus *qui deus?* Aul.2.1.28
Dormitator, *qui Heſiodo ἡμερόκοιτος, id eſt fur, quare?* Trin.4.2.20
Dos dum ſit, nullum vitium vitio vortitur. Perſ.3.1.59
Dotalis ſervus, qui & receptitius, qui quondam? Aſin.1.1.72
Drachmis iri. Pſeud.3.2.19
Ducere & perducere inter venerea habentur. Aſin.1.3.12
Durare *quomodo dicantur fullones.* Aſin.5.2.57

E.

Eadem. Bacch.1.1.15
Ea gratia, pro, ob id gratia. Capt.2.2.108
Eboreæ æque ac ligneæ tabulæ, in quibus ſcriberent, veteribus fuerunt in uſu. Moſt.1.3.102
Educare & educere *quid differant?* Curc.4.2.32
Ejicere ex animo. Caſ.Prol.23
Elephanti graviditas & vita quot annorum? Stich.1.3.14
Eleutheria, *feſta quæ celebrabantur Græcis in honorem Iovis Eleutherii: quem & Σωτῆρα vocabant.* Perſ.1.1.29
Eloco pro illico. Epid.2.1.41
Emancipare. Bacch.1.1.59
Emori. Mil.3.1.125
Emtum niſi qui meliorem afferant. Capt.1.2.67
Emtus medio ſalis. Caſ.3.2.8
Enallage accuſativi. Capt.2.3.26
Epichyſis, *vas vinarium, è quo in cyathos vinum affundebatur.* Rud.5.2.32
Epidamno oppido cur Dyrrhachii nomen indiderint Romani? Men.2.1.39
Epiſtolæ fictiles *quid?* Pœn.4.2.14
Epiſtolæ quomodo obſignari olim ſolebant, & qua præmonitione ſolvi. Pſ.4.2.31
Epityrum *quale genus cibi?* Mil.1.1.24
Epulari in atrio veteres ſolebant. Pſ.2.2.14
Epulum populo quando & in quo loco antiquitus dari ſoleret? Trin.2.4.69
Equi Trojani magnitudo. Bacch.4.9.12
Equites in militia Romana, periclitantibus peditibus opem ferre ſolebant, etiam aliquando relictis equis. Amph.1.1.88
Ἔρανον & ἐρανίζειν *quid?* Curc.5.3.7
Eripere. Men.5.8.3
Eſcæ maximæ eſſe. Men.1.1.24
Eſca juvat. Moſt.3.2.2
Ἐπαρίστερα. Truc.2.7.38
Eſſe ab aliquo. Curc.3.82
Eſſi barbarico ritu. Caſ.3.6.19
Et eleganter poſitum. Mil.2.2.30
Eu lamentantis & admirantis vox. Pœn.2.28
Eventa *quas res vocarint veteres?* Capt.2.1.4
Εὕρετρον *quid?* Merc.3.4.78

Excidii Trojani ἀδεοχή. Bacch.4.9.1
Exercitores magiſtri, παιδοτρίβαι, *progymnaſtæ, Græculi magiſtri*. Trin.2.1.3
Excipere ſurem. Aul.4.10.45
Excipere, proprie de iis, qui inſidiis capiuntur. Rud.4.7.13
Exigere maculas. Capt.4.1.62
Exigi drachmam. Trin.2.4.26
Expedita rationes, & impeditæ quid? Amph. Prol.4.
Expetere in aliquem. Amph.3.2.15
Expeteſſere. Ciſt.1.1.14
Expretus. Bacch.3.3.42
Exſpectare. Moſt.1.3.31
Exta proſicari *quid?* Pœn.2.8
Exungere, elucre *quid?* Trin.2.4.5

F.

F*Abulam qui narraſſent*, ſe poſtea experrectos eſſe, *dicere ſolebant*. Amph. 2.2.105
Facere aliquam gratiam, pro, alicui. Moſt. 5.2.46
Facere aliquem amare. Stich.1.1.43
Facere nequiter. Moſt.2.1.63
Facere ſanguinem. Mil.1.1.8
Faceſſere rem. Rud.4.4.17
Facibus in nuptiis quot uterentur, & quo ſymbolo? Caſ.1.30
Factioſi *pro opulentis ſeu potentibus accepti ab antiquis*. Bacch 3.6.13
Falcones veteribus vocati quinam? Aſtrab. Fragm.10
Famæ maledicæ ſerunt. Trin.1.2.139
Familiæ *titulo cenſi antiquitus ſunt conditionis ſervæ homines: nimirum à* famulando. Epid.1.1.2
Faſces quot ſingulis Magiſtratibus prælati, & quid, quaque ex materia illi? Epid. 1.1.26
Fata advocare, ſcribere, occupare veteribus quid? Supp. Bacch. Prol.62
Feciales mittendi, antequam bellum ſuſciperetur, ad res repetendas, Romanorum mos. Amph.1.1.51
Felles virginaria, *lenonis agnomen, unde?* Perſ.4.9.14
Ferentarius amicus Planto quinam. Trin.2. 4.55
Feronia *libertorum dea*. Amph.1.1.306
Ferriterium ſtabulum. Perſ.3.3.13
Ferritribacis. Moſt.2.1.9
Feſtuca *idem, quod* vindicta, *nimirum virga Prætoris manumittendis à Lictore imponi ſolita, per quam* liber *quis fieri poteſt*, ingenuus *non poteſt*. Mil.4.1.15
Feſtus celebres dies. Pœn.3.5.13
Fidei *quo ritu ſacrificare veteres ſoliti?* Aul. 4.2.1
Fideles *ſubſtantive pro ſervis*. Capt.2.3.79
Fidelia *quale vas quondam?* Aul.4.3.15
Fidius, cujus ſacramentum ſanctiſſimum erat, qui Deus? Aſin.1.1.8
Filium familias minorem viginti quinque annis ſtipulari vetabat Lex Lætoria. Pſeud.1.3.69
Fini oſſum vel *oſſium*. Men.5.2.106
Fiſſorum implere caput fuſti. Aul.3.3.6
Flagellis madefactis in verberonum terga graſſari veteres ſolebant. Epid.1.2.18
Flemina *quid?* Epid.5.2.5
Fœdera ſanciendi ritus olim quis? Capt.3. 4.84
Fœminæ virgineſque honeſtioris ordinis quondam ſine pediſſequis in publicum nunquam prodibant, vitandæ ſuſpicionis culpaque ergo. Caſ.2.2.1
Follem obſtringere. Aul.2.4.23
Fontinalis, *Deus vel Dea fontium: unde* Fontinalia, *vocata ſacra*. Stich.5.4.17
Fores crepare *cur apud Plautum & Terentium toties dicantur?* Mil.2.1.74
Fors-fortuna *quid?* Bacch.4.8.75
Fortis *pro* pulchro *qua ratione?* Mi.4.3.13
Fortuna ab antiquis cenſebatur Spectatrix *atque* Hera hominum. Merc.3.4.12
Fortuna obſequens *Romæ culta*. Aſin.3 3.126
Fortunæ Reſpicientis *ædes, Romæ, juxta templum Jovis Victoris*. Capt.4.2.54
Forum extra ſuum, jure civili nemo judicem accipere cogitur: in ſuo autem debet. Et actor rei, non reus actoris forum ſequitur. Moſt.5.1.10
Foro merſi, *id eſt, ære alieno obruti: quia danistæ & fœneratores in foro olim*. Ep. 1.2.16
Fratres & ſorores *omnia vocabant paria veteres: ut duæ manus ſorores ſunt*. Pœn. 1.3.9

Fraudem

Fraudem facere legi. Mil.2.2.9
Frequentare aliquas. Ciſt.1.1.10
Frigefactare. Pœn.3.5.15
Frigida urbanitas. ibid.
Friguttire *quid?* Caſ.2.3.49
Frucinal *ſive* Fruginal *templum Veneris Frugi Romæ.* Mil.4.8.50
Fruſtrari *&* fruſtra eſſe *quid differant?* Amph.2.2.200
Fuci triplex color, quo ſe illinebant meretrices. Moſt.1.3.104
Fulmentæ *quid?* Trin.3.2.94
Fundus unde dictus? Truc.4.2.15
Fundorum in diem addictorum formula. Capt.1.2.76
Funeris apparatum ſuis ſumptibus ut præſtarent qui Libitinam exercebant, veſtes certo pretio cum iis contrahere ſolebant. Aul.3.6.32
Funerum ritus qui? Aſin.3.3.4
Furem præſentibus teſtibus interrogandi mos veterum. Pœn.3.4.20
Furoris præſides veteribus quinam crediti dii? Supp.Amph.1.12
Furti manifeſti actione quadrupli pœnam perſecuti ſunt olim. Curc.5.2.21

G.

G*Allorum Maſſilienſium mos in peſtilentia mala civitatis expiandi.* Pœn. Prol.90
Ganeum, *taberna meritoria, veteribus unde dictum?* Aſin.5.2.37
Gaudium & Lætitia quid differant? Pœn. 5.4.105
Gaulus, *vaſculum in formam cymbii.* Rud. 5.2.32
Genethliacos ſuper infantum fatis conſulendi mos veterum. Supp.Bacch.Prol.62
Genios ſuos *Paraſiti vocabant divites, ſub quorum clientela eſſent.* Capt.4.2.99
Gens interdum dicitur de uno. Perſ. 1. 3.43
Genua, in quibus Miſericordiæ ſedes, amplecti ſolebant, qui ſuppliciter precabantur. Truc.4.3.52
Gerræ vel *Gerræ* Bacchi famulæ. Mil. 3.1.102
Gerones, congerones *qui?* Truc.1.2.6
Gerulus veteribus quis? Bacch.3.1.14
Glandem bubus in pabulum dedere veteres. Truc.3.1.2
Glandionida pro glandio. Men.1.3.27
Gorgonius *pro* manduco. Rud.2.6.51
Gradus ſuccretus cribro pollinario. Pœn.3. 1.10
Græco more bibere *quid?* Moſt.1.1.21
Græca mercari fide, quid? Aſin.1.3.47
Gratiam alicujus velle vel negligere. Curc. 2.3.52
Gratum eſſe alicui, pro, bene poſitum beneficium eſſe. Amph.Prol.48
Gravida gratia. Capt.2.2.108

H.

H*Abere coctum cibum.* Merc.2.3.64
Hac annona. Trin.2.4.83
Hæredes defunctos pro Roſtris laudabant. Pœn.4.2.17
Hæreditas ſine & cum ſacris, *quid?* Capt.4.1.8
Hæreditas ſine ſacris *dicebatur quæ eſſet ſine ulla incommoda appendice.* Bacch.4. 9.52
Hæreditates primæ olim, & quæcumque inter plures dividenda erant, ſortitione diſtribui ſolebant. Caſ.2.6.22
Hallus *&* hallex, *pollex pedis, antiqua lingua Romana: unde* hallex viri *qui non grandior eſſet pollice.* Pœn.5.5.30
Halophanta quem ſignificet? Curc.4.1.2
Hama quale vas? Pœn.5.5.33
Hamaxari quid? Truc.2.2.22
Hecuba cur in canem converſa fingatur, caniſque forma pingi ſoleret? Men.5.1.14
Hecubæ hiſtoria, & ſepulcrum Cynoſſema *dictum.* Men.5.1.14
Heluo *unde derivetur?* Trin.2.4.5
Ἡμερηδαὶ καὶ ἐσπέραι qui? Epid.1.1.52
Hera ab antiquis Fortuna appellata. Merc. 3.4.12
Herculeo prognatus. Caſin.2.6.46
Hercules nutrix paraſitorum. Stic.1.3.70
Herculis ærumna ſexta quæ fuerit? Epid. 2.1.9
Herculi decimam bonorum partem conſecrare locupletes ſolebant, & cur? Bacch. 4. 4.15
Herculem cur invocarint peculiariter paraſiti? Curc.2.3.79

Herculem ut ἀλεξίκακον ac monſtrorum domitorem in terroribus invocare ſolebant. Moſt.2.2.95
Herculana pars quota? Truc.2.7.11
Herculaneo ſacrificio fœminæ abſtinebant, Eleuſiniis initiis viri. Truc.2.7.1
Hinc à me. Pſeud.1.5.89
Hircum ab aliis ſapere. Pſeud.2.4.48
Hirnea *vel potius* Irnia, *&* Erneum, *antiquis vas vinarium.* Amph.1.1.273
Hiſtriones, ſi quid deliquerant in actione, vapulabant. Ciſt.Caterv.4
Hiſtriones olim de victoria certaſſe; victoremque muneratum eſſe. Prol.Amph.65
Hoc longe. Ciſt.2.3.39
Hoc luciſcit. Curc.1.2.26
Homeridæ. Truc.2.6.4
Homeronides. Truc.2.6.4
Homerus filiæ ſuæ, propter inopiam, Cypria ſua carmina in dotem dediſſe perhibetur. Perſ.3.1.66
Hominis uſitata ſtatura quot pedum, pondus quot librarum? Aſin.2.2.31
Hominem dolo malo qui incluſerit, lege Iulia de vi publica tenetur. Bacch.5.2.49
Hora, *navicula piſcatoria.* Rud.4.2.5
Hornum ſimpliciter pro tempore horno. *Moſt.*1.3.3. pro hujus anni proventu. ibid.
Horologium unicum tantum Romæ quo tempore? Fragm.Bœot.5
Hoſpitia privata erant apud antiquos neceſſitudinis ac amicitiæ non vulgaris ſanctio: unde mos erat hoſpitibus teſſeram dari dimidiatam, quam quicunque attuliſſet ad hoſpitem, continuo agnoſci poſſet, & hoſpitio excipi tanquam amicus & vetus hoſpes. Pœn.5.1.26
Hoſpitia publica ut hodie, ſic & olim picturis inſigniri ſolita. Amph.1.1.140
Hoſtes *antiquitus appellabantur, qui* peregrini, *quod erant pari jure cum populo Romano: atque* hoſtire *ponebatur pro* æquare. Curc.1.1.5
Hoſtimentum quid, & unde dictum? Aſin.1.3.20

I.

IActura. Stich.5.4.6
Iactus Ventris, qui felix habebatur, quis fuerit? Aſin.5.2.55
Ientaculo olim ſoli pueri uſi, ut & hodie ſummo mane ſemper aliquid cibi capiunt. Curc.1.1.73
Ilicet *verbum ſolenne funerum, judiciorumque.* Aſin.3.3.4
Ilii tria fata quæ? Bacch.4.9.29
Illecebra. Mil.3.2.36
Immitis. Bacch.3.4.1
Immo, poſt poſitum. Capt.2.2.104
Impenſum. Bacch.3.2.10
Impendioſus. Bacch.3.2.10
Imperate exercitum. Capt.1.2.50
Imperatoris ante pugnam partes. Amph.1.1.74
Imperatoris in bello ductu & auſpiciis cuncta fieri par eſt. Amph.2.2.25
Imperatorem imperii diligentem eſſe oportet. Amph.1.3.6
Imperatorum ante prælium mutuum colloquium. Amph.1.1.69
Impluviata veſtis quæ? Epid.2.2.40
Imprecationem ſibi factam veteres nunquam præterierunt tacitam, quin regererint in caput ejus, qui eam feciſſet. Rud.2.6.35
Improbare texturam aranearum. Stich.2.2.24
Impudicitiam exprobrare, homini libero convitium graviſſimum erat. Aſin.2.4.64
Inceſtum *unde dictum?* Pœn.5.2.136
Incita linea, *ἱερὰ, apud Græcos erat media, quo cum luſor cogeretur, tunc movebat calculum ab ea linea, dicendo: κινῶ τὸν ἀφ' ἱερᾶς.* Pœn.4.2.86
Inciti *antiquitus quid? unde* ad incitas, *ſubaudi lineas,* redactus, *metaphora ducta à ludo XII. ſcriptorum.* Trin.2.4.136
In cogitando. Stich.1.1.54
Incomitiare *quid?* Curc.3.30
Inconciliare *antiquis decipere quoque ſignificabat.* Trin.1.2.99
Increpare hibernum. Rud.Prol.69
Incubitare *flagitii verbum.* Perſ.2.4.13
Incunabula *quid?* Amph.5.1.52
Inde ab initio. Merc.1.1.16
Indotatas uxores ſi ducerent opulentiores, quid commodi inde exiſteret? Aul.3.5.5
Infames & inteſtabiles, ut fures aut lenones, ſine atteſtatione, injecta manu, inviti in jus trahere licebat. Perſ.4.9.10

Infamia

Infamia hominum immortalis, qua ratione? Perſ.3.1.27.
Infantes olim, ſimul ac nati forent, humi deponebantur: ab humo vero pater tollebat, & in ſinum recipiebat: qui autem non tollebatur, pro abdicato & projectitio erat. Amph.1.3.3.
Infernales cruciatus veteres in tabulis depictos hominibus, quaſi præſentes intuendos, proponebant, ut eos melius in officio continerent. Capt.5.4.1.
Inhibere imperium. Bacch.3.3.44
Inimicis principium dato: *mos deprecandi ſcæva & infelicia veteribus ſolennis.* Merc.1.2.15
Injuriæ illatæ ſatisfactio quo ritu olim fierit. Amph.3.2.8
In jus vocatum non licuit veterum more quoquo modo in jus ducere. Curc.5.2.25
In mundo. Epid.5.1.12
In pannis, inopia vivit. Aſin.1.2.16
Inſignia ſervis & militibus inurebantur. Curc.3.29
Inſpicere. Men.1.2.32
Inſputandi mos in quo morbo? Capt.3.4.23
Inter ſacrum ſaxumque ſtare, *Proverbium unde?* Capt.3.4.84
Inteſtabilis *duplici ſenſu acceptum vocabulum.* Mil.5.23
Inteſtinum opus in ædibus. Pſeud.1.3.109
Invertere cadum. Mil.3.2.36
Invitandi ad prandium vel cœnam; & recuſandi formula veterum. Men.2.3.36
In vitta. Moſt.1.3.68
Iocum petere ab turpiculis ſolet Plautus. Pſeud.5.1.4
Ionica ſaltatio quæ qualiſque? Stich.5.7.1
Iovis juſtitia erga improbos quæ? Rud.Prol.
Iovem invocandi in actionibus inextricabilibus mos hiſtrionum. Amph.Prol.91
Iridem demiſſis in terram cornibus aquam è fontibus haurire Vetuſtas credidit. Curc.1.2.41
Irritum, & ratum facere, *augurii verba antiquitus.* Amph.3.2.44
Irrogare mulctam. Capt.2.1.7
Iſtoc verbo, pro, iſta re quæ dicta eſt, Curc.1.3.56
Iſtoc vilius. Curc.2.1.28
Iudex qui olim captus aut datus erat, is ſibi qui in conſilio eſſent amicos advocabat, ut verius & melius de re cognoſceret: iique ſubſelliis iiſdem conſidebant, ut & in Tribunali, qui à magiſtratibus advocabantur. Merc.4.3.34
Iudicatum duci. Aſin.5.2.87
Iudices de concilio dimittendi voce præconis Ilicet, *mos vetus.* Epid.5.2.19
Iudices delegari *quinam?* Bacch.2.3.36
Iudicii ſilentium quid? Amph. Supp. ſc. ult. 64
Iugula qualis ſtella. Amph.1.1.119
Iugum dicis cauſa imponi ſponſis conſuevit, ut ſocietatis individuæ admonerentur hoc ſymbolo. Curc.1.1.50
Iuno Calendaris *cur dicta?* Mil.3.1.97
Iuno Lucina à puerperis invocata, cur. Aul.4.7.11
Iunoni Iugæ *nomen unde.* Curc.1.1.50
Iupiter, rex Deorum, benefactorum omnium architectus & auctor. Amph.Prol.44
Iupiter quomodo quæ in terris geruntur, omnia reſciſcat, opinione Ethnica? Rud. Prol.8
Iurare verbis conceptis quid? Pſ.1.3.119
Iurator *pro cenſore.* Trin.4.2.30
Iurisjurandi formulæ conceptis verbis & præeunte adverſario cum ritu tangendi & tenendi aram. Rud.5.2.46
Iurisjurandi gratiam facere qui dicatur. Rud.5.3.58
Iurea *quid?* Perſ.1.3.17
Ius virorum ad mulieres. Caſ.2.2.21

K.

K*αλλιερεῖν quid?* Pœn.2.7
Κληδονιστικῆς ſive ominandi ſcientia à veteribus cultæ ſpecies tres, quæ. Pſeud.1.1.105

L.

L*Acones cur dicti* plagipatidæ? Capt.3.1.12
Laconicum *veſtis genus; quale?* Epid.2.2.50
Lacus Curtius. Curc.4.1.16
Latus viſo. Mil.2.4.34
Læva *manus ſervorum* furtifica *cur dicatur?* Epid.1.1.8
Lamia *pueros infantes deglutire fingebatur.* Rud.2.6.51
Lamiæ fabula. Aul.1.1.2

Lapis in quo præco prædicabat atque vendebat, locus eminens & tanquam ſuggeſtus. Bacch 4.7.1.7.

de *Lapide empti* pro *viliſſimis.* ibid.

Laqueri judicii. Perſ.1.2.22

Lar κατ' ἐξοχὴν *qui dictus?* Aul.2.8.15

Larem corona exornandi precandique, ut habitationem fortunaret, mos veterum. Trin.1.2.1

Lares Penateſque cur in ſuperliminibus Romanæ antiquitatis monumentis cum pilis depicti ſpectentur? Capt.Prol.25

Lares viales *qui dii & à quibus invocati.* Merc.5.2.24

Lares vicini & viales, *vicorum præſides, Græcis* θεοὶ ἀγυιεῖς, Apollo & Bacchus *erant.* Bacch.2.1.3

Laribus, à puellis corona olim ſuſpenſa, eaque inuſitata magnitudine. Aul.Prol.25

Laterculus *genus piſtoris operis, à forma in quam fingitur, vocati.* Pœn.1.2.112

Laternæ olim & ex cornu & ex veſica fiebant. Amph.1.1.185

Latomiis olim addicebant ſervos graviſſimas pœnas meritos. Capt.3.5.65

Latoriæ legis beneficium quod? Mil.1.1.74

Latrones, pro militibus, unde dicti? Mil. 1.1.74

Laverna à furibus culta Dea, qualis fuerit? Aul.3.2.31

Lautumiæ *ſunt loca lapidibus cæſis exſecta, in quæ noxii damnari ſolebant.* Pœn. 4. 2.5

Lectus cui incumbimus unde primum dictus? Amph.1.3.15

Lecti ſummi ordinem in diſcubitu honoratiorem habitum antiquitus, quoties non niſi biclinium ſtratum erat: & ante utrumque lectum collocatam menſam, quæ poſt cibum ſumptum rurſus removebatur. Perſ.5.1.15

Lecto convivantes diſcumbere quondam ſolebant. Amph.2.2.173

Lecti tam cubiculares, quam triclinares ex ebore fiebant olim lautioribus. Stich. 2. 53

Lex Barbarica *Plauto quæ?* Capt.3.1.32

Lex quina vicenaria *quæ?* Pſeud.1.3.69

Lex talaria. Mil.2.2.9

Lege Populi Rom. cautum fuit, ne cui noctu conticinio per urbem iter facere liceret: hoc qui faceret in carcerem compingebatur, &c. Amph.1.1.3

Leges ligneis vel æreis inciſæ tabulis ad parietem in foro affigebantur, ut ab omnibus cognoſci poſſent. Trin.4.3.32

Lemnia gens peſſime olim audiebat, ruſticitatis & inficetiæ vitio. Ciſt.2.1.16

Lenarum ingenium perfidum pluribus deſcriptum. Aſin.1.3.13

Lenonibus qualem habitum veteres attribuerint? Pſeud.4.2.23

Lenonius quæſtus aucupio quomodo ſimillimus? Aſin.1.3.67

Lenta materies. Mil.4.5.4

Λεπαδίαι *Athenienſibus qui dicti?* Frag. Aſtrab.10

Libandi ritus veteribus uſitatus. Curc. 1. 2.31

Libella *qualis fuerit nummulus?* Pſeud.1. 1.96

Libellam & aſſem *dicebant veteres, quando minimam pecuniam ſignificare volebant.* Capt.5.1.27

Libello, id eſt, edicto publice affixo citabantur latitantes. Curc.1.3.6

Libri homines qui ſe venales poſtularent, conſiſtere in Tuſco vico ſoliti. Cur.4.1.21

Libertatem ſervi ſingi interdum certo pretio, ex pacto ante cum dominis initio, redimere ſolebant, quod pretium vel è peculio, vel adventitio lucro ipſis erat. Aul.5.8

Liberti novi in toga, communi civium veſte quæ erat alba, apparebant. Caſ.2.8.10

Libertinarum ex ordine multæ meretrices olim; quia furtiva Veneris non vendicabantur in iis. Ciſt.1.1.46

Lictores magiſtratuum olim liberi non ſervi. Epid.1.1.26

Lictores comitabantur Diſſignatores tam in theatro, quam in funere publico, ſeverioris imperii, & ordinis ſervandi cauſa. Pœn.Prol.18

Lictores Triumvirûm octo, & eorum officium. Amph.1.1.7

Lirnoſis familiaris ὁ παλμὸς τῆς καρδίας, unde? Caſ.2.6.62

Limaces meretrices cur dictæ? Curc.2.1.13

Limare caput *quid?* Pœn.1.2.79

Limen domus tangere vel ingrediendo vel egre-

egrediendo, ominoſum putabatur. Caſ.4.4.1.

Limina coli & ſalutari ad inſtar numinum, ab Ethnicis olim ſolebant. Merc.5.1.1

Limentinus *qui Deus apud antiquos?* ibid.

Limulis adſpicere, *in laſcivia notus fuit, & per ludum objici ſolitum.* Bacch.5.2.12

Lingua Umbrorum V. in O. mutando dicit voltis *pro* vultis. Amph.Prol.1

Lini ab Hercule occiſi hiſtoria. Bacch.1.2.30

Litare & ſacrificare *quid differant.* Pœn.2.8

Lites ubi & apud quem diſcuti ſolerent. Men.4.2.19

Littera longa *inter Romanos qua ſit intelligenda?* Aul.1.1.38

Litteræ minutæ & contractiores lata fere denunciabant apud veteres. Bacch.4.9.63

Litteræ peregre lata portitoribus olim committebantur: utpote qui eas deinde curarent omnibus noti. Trin.3.3.82

Littera fronti olim ſceleratorum inſcribi ſolita, & quo id modo? Caſ.2.6.49

Litteras antequam legerent olim ſignum cognoſcere jubebantur, ne poſtea fictas dicerent. Bacch.4.6 19

Loca hominibus otioſis honeſtioribuſque maxime frequentata antiquitus quæ? Epid.2.2.16

Lolii noxa quæ? Mil.2.3.50

Longitudo loci & temporis confuſa. Men.1.2.64

Lotio ante diſcubitum non ſolum Judæis, ſed & Gentibus ipſis uſitata; & quare. Perſ.5.2.14

Lucus quid & unde dictus? Aul.4.6.8

Ludius, *id eſt, ſaltator, unde dictus?* Curc.1.2.63

• *Ludi genus poſt cœnam excogitatum erat veteribus, quo ut coërceretur ebrietas, nemo, niſi aliqua in re peccarat, calicem ducebat: ut bibere pœna & dedecoris eſſet, non invitationis.* Stich.5.4.43

Ludi funebres, hoc eſt Gladiatorii, in illuſtrium virorum funeribus Romæ, quaſi in publico luctu, ad rogum fieri conſuevere antiquitus. Amph.1.1.303

Ludorum curulium curſus olim apud Græcos duodecimo ſpatio, apud Romanos ſeptimo finiebatur. Perſ.5.1.19

Ludos literarios aut gymnaſia ad exorientem ſolem tantum, non ante, aperiri; claudi vero ante occaſum ſolis, lege cavit Solon. Bacch.3.3.22

Ludii *qui olim fuerint, & quare* volſi *dicantur à Plauto.* Aul.2.9.6

Lumbrici *metaphorice qui vocati?* Aul.4.4.1

Lunatici unde dicti? Supp.Amph.1.12

Lupus Marti ſacras putabant veteres. Truc.3.1.9

Luxurioſis olim juvenibus uxores quaſi in pœnam datæ. Trin.5.2.61

Lydorum filiæ ex meretricio quæſtu dotem ſibi comparare olim ſolitæ. Ciſt.2.3.20

Lymphare *quid?* Pœn.1.2.132

M.

M*Acharam ſeu gladium Græci & Romani in urbe non gerebant; at viatores.* Merc.5.2.85

Madida pro coctis. Men.1.3.29

Mæna deglupta. Pœn.5.5.33

Magiſterium. Bacch.1.2.40

Magiſter *olim vulgo dicebatur, qui bibendi leges præſcribebat in convivio, & eligebatur ſortiendo talis, cui creando propior erat jactus Veneris.* Perſ.5.1.18. ubi plura ejus Synonyma.

Magiſtri Curiarum Romæ olim qui? Aul.1.2.29. & 2.2.3

Magiſtro parere diſcipulum uſque ad eam ætatem, qua petere magiſtratus per leges licebat, oportuit olim. Bacch.3.3.34

Magiſtratum largitione vel ſimili pacto ambire, non erat olim impune. Amph.Prol.73

Magudaris quid? Rud.3.2.19

Majorem partem. Mil.2.1.16

Majores & minores heri qui? Aſin.2.2.63

Mala Punica contra gravidarum malaciam uſui. Amph.2.2.91

Mala meretrix. Mil.3.3.21

Mala res. Merc.3.4.30

Malleus ſapientior manubrio. Epid.3.4.88

Malum mœrore miſtum. Aul.2.3.12

Manal, manale, manalis lapis, *quid?* Trin.2.4.124

Manci-

Mancipia frugi ut ſervitutem exuerent, ſolebant peculium ſuum, quod ventre fraudato comparabant, pro capite olim numerare. Aul.5.8

Manducus, *μορμολυκεῖον, quod in ludis circumferebatur inter cæteras ridicularias & formidoloſas perſonas, &c.* Rud.2.6.51

Manicatæ tunicæ olim probro vertebantur. Pœn.5.2.15

Manſutor quid? Truc.4.4.6

Manum alicui adire *quid?* Pœn.2.11

Manus lavare in vivo flumine ante ſacrificia conſuevere veteres. Amph.5.1.42

Manumiſſi olim coronati. Pſeud.5.2.2

Manumiſſi nomen olim in Acta referri moris erat, cauſſa etiam ſeu titulo manumiſſionis adſcripto. Perſ.4.3.17

Manumiſſio duplex, juſta, injuſta, &c. Men.5.9.88

Manumittendi ritus olim quis? Aul.5.9

Mare quomodo omnibus commune? Rud.4.3.38

Maſſilienſium mores quales? Caſ.5.4.1

Mater Athenis Atticis. Mil.2.1.22

Materfamilias aut matrona ſine comite in publicum non prodibat. Amph.3.2.48

Matre à Thebis natus. Epid.5.1.29

Matronarum meretricumque ante rem divinam in Caſto *aut* Pervigilio Iſidis *purificationis ritus.* Aſin.4.1.61

Matronarum Romanarum ornatus quænam habuerit propria? Moſt.1.3.69

Mea lege, quid? Perſ.1.2.17

Media ætas. Aul.2.1.40

Medici veteres fuere etiam χειρουργοί. Men.5.3.9

Meditatus male. Pſeud.4.7.107

Megara, *erat locus in ipſa urbe Carthagine, hortis & arboribus conſitus.* Pœn. Prolog.86

Mehercule, *fœminam dicere, aut* mecaſtor, *virum, apud neminem idoneum ſcriptorem reperiri: & cur?* Truc.2.1.1

Memoradum. Pœn.4.2.44

Menſtruales epulas promiſcue ſingulis Calendis dabant Romani. Capt.3.1.23

Mentio *&* Repromiſſio *duæ ſtipulatus uxorii partes.* Aul.2.2.27

Mercurius quare ἐμπολαῖος & Cauponarius vocatus? Curc.2.3.13

Mercurii duo præcipua munera quæ? Amp. Prol.12

Meretricis & Proſtibuli diſcrimen. Stich.5.6.4

Meretrices lutea veſte introducta cur? Aſin.1.3.3

Meretrices illos heros ſuos *vocabant, quibus mercede addictæ operam dabant, aliæ in annum integrum, aliæ in menſem, aut aliud temporis ſpatium.* Mil.2.5.41

Meretricum digna elogia. Aſin.1.2.7

Meretriculæ olim, quot itinera una nocte confeciſſent, tot corollas ludicro cuipiam & minorum gentium Deo donabant. Aſin.4.1.59

Meretricium profitentes quæſtum nomen ſuum mutare ſolebant: earumque cellis ſuperimpoſiti erant tituli; & meretricis nomen in fronte pependit. Pœn.5.3.20

Meridies Deorum ſedes æſtimata olim. Epid.2.2.2

Metiam extra portam erat locus ſuppliciorum, & domus carnificum. Pſeud.1.3.97

Metiri aliquo, ſcil. viam. Pſeud.4.4.11

Metreta *quantæ menſuræ?* Merc.1.1.75

Miles centuriatus, expunctuſque, *ambo qui?* Curc.4.4.29

Milites ſub ſignis non poterant evagari, furari, latrocinari. Caſ.3.6.1

Milites Rom. infrequentes aut alio modo delinquentes quibus ignominiis coërciti aut puniti? Truc.2.1.18

Militibus, parta victoria, præmium frumentum erat quod dicebatur Adorea. Amph.1.1.38

Militares gradus, *quibus olim ex militiæ diſciplina iter facere miles ſolebat: tentabatur autem horis quinque æſtivis xx. millia paſſuum emetiri.* Pſeud.4.4.11

Militaturis adoleſcentibus primo ſtipendii anno cuſtodes dari ſoliti. Moſt.1.2.41

Mimi ſcurræ *&* urbani *cur dicti?* Epid.1.1.13

Minæ pondus. Truc.2.7.10. & ſeq.

Miraculæ meretrices cur dictæ? Fragm. Aſtrag.9

Miſericordiæ ſedes in genibus: quæ ideo ſupplicantes amplecti ſolebant. Truc.4.3.52

Mœnia

Mœnia mœnire, *pro ædificia ædificare antiquis.* Bacch.4.9.2
Mola ſalſa cujus uſus in ſacris olim, quid? Amph.2.2.108
Morbus ille qui inſputatur, quis? Capt.3.4.23
Morticinus, *convicium erat in tetros & exſangues facie homines.* Perſ.2.4.12
Mortis mentione veteres abſtinebant, ne cogerentur δυσφημεῖν *& male ominari. eam vero aliis verbis innuebant, ut* vixit, abiit, fuit, ſi quid me fuat, *&c.* Trin.1.2.120
Mortuum in veſtibulo ædium certo ritu collocandi mos vetus. Aul.3.6.32
Morum improbitas reprehenſa. Trin.4.3.28
Mulier facta ex viro. Amph.2.2.182
Mulieri ne credas, ne mortuæ quidem. *Dictum Diogenis.* Amph.2.2.205
Mulieris eitulus datur viro. Pſeud.2.4.19
Mulierum fidei & amoris erga viros abſentes graphicum exemplum. Stich.1.2.73
Multare *veteres dicebant pro* numerare. Stich.3.1.19
Multa ſunt mihi cum illo. Caſ.2.2.13
Murænæ natura. Perſ.1.3.30
Murænam exoſſandi modus qui? Amph.1.1.163
Murci *veteribus qui?* Epid.3.1.12
Murcia *murcorum, id eſt, ignavorum Dea.* ibid.
Mures Africanos *Romani veteres ſimpliciores vocabant Pantheras.* Pœn.5.2.51
Muria *à garo quid differat?* Pœn.1.2.32
Murrhata potio Deis ad pulvinaria addebatur, cum illorum feſtis delubrum ornaretur. Pœn.4.5.6
Mus ſapiens beſtia quo indicio? Tru.4.4.15
Muſca nulla fœmina eſt in ædibus, pro, nulla fœmina. Truc.2.2.29
Muſcæ & *Paraſiti olim & homines curioſi dicti: Ægyptiis in pictura* impudentiam *ſignificabat muſca.* Merc.2.3.26
Muſtum condire quomodo ſolitum? Perſ.1.3.7
Mutare quid cum aliquo. Capt.Prol.28
Mutare ſe quoquam, pro movere, Amph.1.1.18
Mutuum & fœnus quid differant? Aſin.1.1.3.95
Myrtus Veneri ſacra: ei enim faſciculi myrtorum junco colligati offerebantur. Rud.3.4.27

N.

N*Ævii poëtæ cuſtodia publica & liberatio qua de cauſa?* Mil.2.2.56
Nares iræ ſedem eſſe, ſicut frontem pudoris, lienem riſus, veterum fuit opinio. Supp.Amph 2.41
Naſci *aliquem quibus modis dicatur?* Pſeud.1.3.15
Naſiterna quid & unde dicta? Stic.2.2.28
Natali die veteres munera ab amicis clientibuſque accepere. Epid.5.1.33
Natales *antiqui omnes vocarunt dies, propter aliquam lætitiam inſignem, ſibi ſolennes.* Capt.4.2.111
Nauclери habitus antiquitus uſitatus. Mil.4.4.41
Neptunus Tænarius cur dictus? Trin.4.1.1
Neque enim, quia enim. Trin.1.2.23
Nereis Neptuni uxor, alias Thetis. Tru.4.1.1
Nerumina pecua, *quid ſignificet?* Truc.5.6.4
Nider. Moſt.1.1.5
Nihili homines *pro* eviratis, caſtratis. Mil.5.16
Nimbis frontem imminuere ſolebant meretrices olim, quia frons parva inter formæ decora reputabatur. Pœn.1.2.135
Niſi, pro ſed. Men.Prol.59
Nocturnus pro Lucifero ſumptus. Amph.1.1.116
Nomen rei ante accuſationem datis ſabellis apud Triumviros deferre ſolebant. Aſin.1.2.5
Nomen mutare ſolebant mulieres, quæ ſtupri licentiam apud Ædiles profeſſæ meretricium inſtituerent quæſtum. Quæ vero quæſtui illi renunciabant, liberum ſibi ingenuumque nomen, priore illo cum perſona depoſito aſſumere ſolitæ. Perſ.5.3.20
Nomine vocare Superiorem, contumeliam eſſe. Amph.1.3.45
Nomine bono *homines præeſſent aut intereſſent alicui negotio, veteribus magnæ erat curæ. Ex nominibus enim captari ſolebat augurium proſperitatis & diuturnitatis, &c.* Perſ.4.4.73

Nomina

Nomina ominoſa & mala vitabant Romani. Bacch.2.3.50
Nominalis dies quotus à puerperio? Truc. 2.4.70
Non impendet hoc publicum. Stich.5.4.35
Nova nupta olim non ſolum non contingebat pedibus limen domus, in quam deducebatur, ſed nec ejus qua exibat: idque ominis cauſa. Caſ.4.4.1
Novas nuptas in domum mariti traducendi mos ac ritus Romanorum. Aul.2.1.28
Nuces fricta ex melle, ut & amygdalæ, in ſecundis menſis apponebantur. Pœn.1.2. 113
Nugas *veteribus adjectivum gen. omnis pro* nugax, *X. in S. permutato. Græce* σικοφός. Trin.3.3.90
Nugivendi Plauto qui? Aul.3.5.55
Numero, *pro*, nimium cito, *cur dictum ſit antiquitus?* Mil.5.7
Nummi valor. Epid.1.1.52. Truc.2.7.10 & ſeq.
Nummi aurei valor. Aul.3.2.34. Men.1. 4.1. Pſeud.3.2.20
Nummi lymphatici *Plauto unde dicti?* Pœn.1.2.133
Nummos ſuos apud Trapezitas collocandi mos veterum. Curc.2.3.66
Nuptias facere *quo ſinſu dictum?* Caſ. 2. 8.52
Nuptias veteres à ſacrificiis Junoni, Veneri & Gratiis deſtinatis auſpicabantur. Aul. 2.3.3. & 3.6.43
Nutare, nictare, annuere, *verba amantium.* Aſin.4.1.39
Nutrire medici dicuntur. Men.1.1.23

O.

O*Bire diem.* Men. Prol.62
Oblucinare *antiquis quid?* Pœn.1.2. 132
Obnoxius, obnoxia loca, obnoxiè perire. Stich.3.2.41
Obtorto collo rapere *quid?* Pœn.3.5.45
Obvagulari *quid olim fuerit?* Aul.3.2.32
Occentare. Moſt.3.1.66
Occentare oſtium quid? Merc.2.3.73
Ocellæ *quinam vocati?* Curc.3.23
Oculata die emere *eſt præſenti pecunia emere.* Pſeud.1.3.67
Oculos dolere *quibus veteres dixerint, quibuſque Græci?* Aſin.5.1.4
Oculos glaucos Romani non perinde amabant: nigros autem magni faciebant. Curc.1.3.35
Offam facere. Mil.1.1.8
Offundere carmen. Caſ.4.3.8
O'χροσκοπικὴ, *ejuſque exemplum.* Stich. 3.2.7
O'μηείδας & ὁμηείδεῖν *quid?* Truc. 3.6.4
Ominationis ſuperſtitioſæ veteribus uſitatæ tres ſpecies quæ? Pſeud.1.1,105
Omnium rerum alicujus indigere. Ciſt. 1.1, 33
Onerare præceptis. Pſeud.2.4.74
Onus lepidum, id eſt, liberi. Mil.3.1.88
Opes *divitiæ unde & cur dictæ?* Trin. 2.4.66. & 68
Oppido, adverbium, unde ortum ſit? Amph. 1.1.143
O'πλήεια, *Græcis æs illud, quod ſervi & alii è plebe pro loco in theatro pendebant ævo illo priſco.* Pœn Prol.24
Optima, reſponſio ad quæſtionem, *numqua cauſa eſt*, pro, nulla. Capt.2.2.104
Optima ratione opes invenire. Merc.1.1.56
Optio obtinendi jus. Caſ.2.2.16
Opulentia. Trin.2.4 89
Oratores ut magnifice ſe gererent, inter alios geſtus etiam ſcreari ſolebant. Perſ.2.5.7
Orci nuptiæ quæ dictæ? Aul.2.6.5
Orgia quæ ſacra? Pſeud.1.1.107
Ornatrices, puellæ olim habebant in miniſterio, quæ crines diſponerent & quaſi à conſiliis formæ eſſent. Moſt.1.3.97
Oſculandi veterum modus quinam. Aſin.3. 3.78
Oſtium Orci veteres multis locis eſſe credebant, cum animas omnes ad inferos deſcendere putarent: præſertim vero in locis peſtilentibus. Trin.2.4.124
Otioſus. Truc.1.2.40
Ovis mina *eadem quæ* apica, *id eſt, glabra.* Truc.3.1.9
Oves generis Græci, *id eſt, Tarentinæ tectæ & pellitæ domi paſcebantur ob lanæ vellerisque præſtantiam.* Merc.3.1.26
Oves *veteres appellabant opes, hinc* opicerda, opilio. Truc.2.4.66

Pace

P.

PAce veſtra, tua, venio, ago, dico, &c. formula antiqua & elegans. Amph. Prol.32
Pacta quæ veteres rata eſſe volebant, per dexterarum complicationem ſtabiliebant, in ſignum fidei. Capt.2.3.82
Pactus conventi quid? Ciſt.1.1.42
Pædagogi olim à Præceptoribus quomodo diſtincti? Pſeud.1.5.32
Palliolata tunica qua veſtis? Pſeud.5.1.29
Pallium ἱμάτιον, à tunica χιτῶνι, quid differat? Aul.4.4.20
Pallium malacum, veſtimentum accubitorium veteribus in uſu. Bacch.1.1.38
Pallium in humeros rejiciendi mos vetus. Capt.4.1.12
Pallio in humeros conjecto & capite velato exprimebantur in Comœdiis & mimis fugitivi. Epid.2.2.10
Pallula ex Phrygia. Truc.2.6.35
Panathenæa magna quæ feriæ & quo ritu olim celebrarentur? Merc.1.1.67
Paniculæ tectoriæ ſunt lanugo arundinum, quas tectoriis miſcebant ut hodie tomenta. Mil.1.1.18
Panis ex coquendi ratione triplex quondam ſuit: furnaceus, teſtuaceus, & artopticius. Aul.2.9.4
Pantices & panticinari quid? Capt.4.2.16
Parare exilium alicui. Merc.5.2.92
Paraſiti in tutela Herculis. Stich. 1.3.70
Paraſitorum triplex olim genus. Capt.1.1.3
Paraſitorum ſervilis ingenii argumentum quod colaphos aliaque injurioſa devorare facile poſſent. Capt.1.1.20
Paraſitos profuſi & diſſoluti habebant adoleſcentes. Truc.3.2.12
Paritare inſidias. Pœn.4.2.62
Parra avis veteribus inauſpicata. Aſin. 2.1.12
Partem ſuam loqui. Rud.4.4. 82
Paſceolus, ex aluta ſacculus. Rud.5.2.27
Paſſer marinus dictus Struthiocamelus, cur? Perſ.2.2.17
Patagiata veſtis quæ? Epid.2.2.47
Patalis bos Plauto dictus quinam? Truc. 2.2.22
Pati bonum. Aſin.2.2.58
Pati nequeo. Aul.4.9.16
Patres unde dicti? Pœn.5.2.14
Patroni & clientes, proximi, adeſſe & ſupereſſe dicuntur. Moſt.2.1.60
Patrum alia quam matrum in filios indulgentia. Aſin.1.1.64
Pax, tax, vocularum ſignificatio & uſus. Trin.4.2.96
Pauper quomodo dives? Aul.1.2.10
Pauperes in ſuperiore cœnaculo ad tegulas habitabant. Amph.3.1.3
Peculatoriæ oves quæ? Aſin.3.1.37
Peculiares ſervi olim qui? Capteiv.5.4.16
Peculiares ſervos nuncupatos eſſe ſervos Vicarios. Capt.Prol.20
Peculium non enumerabile, pro nullo. Aſin. 2.4.90
Peculium, unde verbum peculiare, inter nequitia vocabula. Perſ.2.2.10
Pedem tenere, in navi, pedem facere quid? Merc.5.2.34
Pedes oleo ungere, antequam calceos induerent, mos erat veteribus. Merc.5.2.86
Pecuniæ ut deponerentur in ædibus ſacris olim ſuit moris. Aul.3.6.47
Penatum & larium in privatis ædibus diverſa, in quibus colebantur, ſedes. Aul.2.8.16
Pendere ab aliquo. Pœn.4.2.62
Pendere indemnatum. Capt.4.3.8
Penthei à Bacchis diſcerpti hiſtoria. Merc. 2.4.1
Penus annuus. Trin.1.1.10
Peplum, liber Ariſtotelis quem de Heroum tumulis confecit, cur ita dictus. Merc.1.1.67
Peplum Panathenaicis magnis Athenis, Minervæ conſecrari ſolitum, quale & qua pictura inſigne eſſe oportuerit? Merc. 1.1.67
Percellere plauſtrum. Epid.4.2.22
Perdita atque inventa indicandi mos vel per longas literas vel per præconem pro conditione perſonarum paupertularum ſive opulentiorum. Rud.5.2.7
Peredia & Perbibiſia. Curc.3.74
Peregre venientibus cœna dari ſolebat. Amph.2.2.33

Peregre advenientibus olim aqua ad lavandum calefiebat. Epid.5.1.47
Per fidem, *ſanctiſſimum olim erat jusjurandum.* Aul.4.10.42
Perfidia, μακρόσκελής. Aſtrab.Fr.v.10
Pergulæ *quæ loca olim?* Pſeud.1.2.79
Perire patriæ *J. Ctis quid?* Capt.3.4.5
Περισσοῦσθαι, *id eſt, circumferre poculum ab uno conviva ad alium in circulo ſolebant.* Moſt.1.4.33
Perſollæ nugæ *quid?* Curc.1.3.36
Pertergere. Pſeud.1.2.31
Pertinere, non *pertingere*, dicendum. Mil. 2.5.58
Petrones, *qui* & rupices, *qui?* Capt.4.2.42
Phaonis & Sapphûs hiſtoria. Mil.5.6.32
Phintias. Men.2.3.58
Phœnix præceptor Achillis. Bacch.1.2.48
Φοινίκη *Chananæa.* Pœn.5.3.33
Phylaſtica quis? Aul.3.5.44
Piacularis victima quid. Epid.1.2.36
Piaculares victimæ aliena mala excipiebant, & in pœnam ſuccedebant. Epid.1.2.36
Piatrices *apud veteres quæ; & quod ipſarum munus fuerit?* Mil.3.1.101
Pici atra ſonitu & malefici cruciari olim ſolebant. Capt.3.4.65
Picis divitias quare tribuat Plautus? Aul. 4.8.1
Picumnus *qui Deus habitus.* Aul.2.8.6
Pignus cum aliquo dare. Caſ.Prol.75
Pilaſca, ὄλπη, *quid?* Rud.3.4.51
Pilæ & effigies viriles & muliebres ex lana Compitalibus ſuſpendebantur in compitis; id quæ ſuperſtitione. Capt.Prol.22
Pila ludendi genera quæ olim? Curc.2.3.17
Pilum injicere, ſecurim injicere, *id eſt, impedimentum.* Moſt.3.1.43
Pilumnus *qui quondam Deus?* Aul.2.8.15
Pipulo differre aliquem, *quid ſit?* Aul. 3.2.32
Pirene ſons Muſis conſecratus ubi? Aul.3. 6.23
Piſces quibus in horoſpoſco, libidini ſore deditos, Aſtrologi præſagiunt. Caſ.2.8.59
Piſcis mollis carnis ac teſtacea omnia, inter ἀφροδισιακὰ *maximas habere vires.* Caſ.2.8.59
Piſtores olim qui & unde dicti? Ep.1.2.42
Piſtrinum unde dictum & qui locus? ibid.
Plane *non* obnoxie *perire oppoſite dictum quo ſenſu.* Stich.3.2.41
Plagipatidæ. Moſt 2.1.9
Plector poſt factum, formula. Truc.2.3.22
Plus debito qui petebant olim, cauſa cadebant. Moſt.3.1.122
Πλαυτῖς πλωτμέ. Truc.Prol.3
Plautus quando floruerit ſcripſeritque. Bœot. Fragm.
Pocillatores ſervos veteres habebant, quibus convivæ ſubinde dicebant πρόπιε χίλιας, miſce ut bibam. Men.2.2.29
Poculum quod Jupiter pretium concubitus Alcumenæ dedit, qualis fuerit, & ubi aſſervatum. Amph.1.3.36
Polentam pranſitare ſervi in piſtrino ſolebant. Aſin.1.1.20
Polimenta porcina, *id eſt, teſticuli porcorum antiquis in delitiis.* Men.1.3.28
Pollinctores & pollingere *quid & unde dicta.* Pœn.Prol.63
Polluceri, *de eſculentis decimam dare Herculi: & quod conſecratum fuerat,* polluctum *dicebatur.* Moſt.1.1.23
Polluctum *veteribus quid?* Curc.1.3.37 Rud.5.3.63
Pollucto veteres populum accipiebant, cum decimam Herculi ſolvebant. Trin.2.4.69
Pollucturæ *eſt pars Herculana.* St.5.4.6
Πολυάνδρειον *ſepulcretum cur veteres vocarint?* Trin.1.2.120
Polymitarii Alexandrini artificio olim celebres præ aliis cur? Pſeud.1.2.16
Pompa *proprie dicebatur ſolennis ille ritus quo quotannis Romæ, Circenſium diebus dii in carpentis traducebantur.* Mil. 1.1.67
Poni in ſententia. Epid.3.4.80
Pontifex perjurio alienus. Rud.5.3.21
Populi Romani diſcretio in varias claſſes, centurias juniorum & ſeniorum à Servio Tullio facta. Caſ.Prol.14
Porcus maxime ſoli dearum Veneri facer. Rud.3.3.42
Porci ſacres ſinceri *Laribus immolabantur, ab iis qui piaculum aliquod admiſerant: aut qui inſani fuerant: imo & quibus aucta erat liberorum prole familia.* Men.2.2.16

Poni-

Porriciendi verbum ſacrificantibus ſolenne fuit. Pſeud.1.3.32
Portiſculus. Aſin.2.1.15
Portitores qui? Men.1.2.8
Portitoria è portubus vectigalia. Truc.1.2.41
Poſca, id eſt, vinum acidum aqua mixtum pro vili plebecula venire ſolitum. Mil.3.2.23
Poſt meridiem non fere quicquam incipere ſolebant Romani, præſertim magiſtratus; nec paciſci. Moſt.3.1.19
Poſtumus non uno ſenſu dicitur. vide Aul.2.1.42
Potitii & Pinarii ſacerdotes Herculis. Bacch.1.2.15
Præconibus olim utebantur etiam ad conquirendas res amiſſas. Merc.3.4.78
Præda ex hoſtibus facta ad Quæſtores urbanos deferebatur. Bacch.4.9.152
Præficæ quæ mulieres? Truc.2.6.14
Præfiſcini vocis explicatio. Aſin.2.4.84 Rud.2.5.4
Præneſtini male Latini primas ſyllabas in multis vocabulis detruncabant, ut conia pro ciconia. Truc.3.2.23
Præs eſſe antiquitus dicebatur, præſentem eſſe. Perſ.2.4.17
Præſente & abſente nobis dixere veteres. Amph.2.2.194
Prætori, ſi quis alterum vadari cuperet, id primum indicandum, qui actionem & judices dare ſolebat. Aul.2.4.39
ad Prætorem ducere, & in jus vocare licebat, rapere non licebat, niſi ei, qui anteſtatus eſſet. Aul.4.10.30
Πραξιδίκη apud Græcos Dea à furibus invocata. Aul.3.2.31
Precationum ſolemnia verba antiquitus quæ? Curc.1.1.89
Primarius vir qui dicatur? Rud.4.4.29
Probant, ajunt, &c. ſcil. homines. Moſt.1.2.20
Pro copia gloriam habere. Aul.3.6.5
Profiteri ſe vel nomen. Capt.3.1.20
Proœmiari. Merc.1.1.16
Proletarii & contra Aſſidui qui? Mil.3.1.157
Prologo cur fabulæ nonnullæ careant? Curc.1.1.1
Propemodo. Trin.3.3.50
Propter viam ſacrificium erat apud veteres: in eo ſi quid ex epulis ſuperfuiſſet, igne conſumi neceſſe erat. Rud.1.2.62
Propudia Romani eos, quos Græci καθάρματα, vocarunt. Curc.1.3.34
Proreta, quis? Rud.4.3.75
Proſecta exta dicebantur olim, quæ aris dabantur ex fibris pecorum diſſecta. Pœn.2.8
Proſedæ meretrices unde dictæ. Pœn.1.2.54
Proſtibula per ludos publicos in Scenam introduci ſolebant, & exponi omnium non libidini ſolum, ſed licentiæ: idque non ſine ſolemni pompa, & cum prædicatione publica præconis. Caſ.Prol.81
Profumere. Trin.5.2.6
Ptenortica pugna. Pœn.2.25
Pudor antiquis ſæpe pro pœna. Pudor autem erat in culpæ confeſſione. Moſt.5.4.43
Puellæ appellantur non tantum innuptæ, ſed etiam nuptæ, quin & viduæ. Ciſt.2.3.77
Puellæ Veneri militantes, languidas corollas demptas ſuo capiti, Deo cuipiam in munus dedere. Aſin.3.1.59
Pueri lauti, id eſt, uncti terſe & ſplendide veſtiti prælucebant novæ nuptæ faces. Curc.1.1.9
Pueri meritorii ſive cinædi, ut internoſci poſſent, tunicas cum manicis more mulierum geſtabant; non aliter quam meretrices togas. Pſeud.2.4.48
Puerperæ ſacra Lucinæ faciebant domi. Truc.2.5.27
Puerperis formula invocationis ſolennis: Juno Lucina fer opem. Amph.5.1.9
Puerum ſibi eſſe. Curc.1.1.9
Pugnis memorandis meis, pro, memorando meas pugnas. Ep.3.3.52
Pulte ut plurimum uſi ſunt veteres Romani: per convitium Pultiphagi dicti. Moſt.3.2.143
Pultiphagi non Romani ſolum, ſed etiam Pœni. Pœn Prol.54
Pulvini navium. Caſ.3.2.27
Puniri, pro angi. Truc.2.3.22
Pura vaſa, pura veſtes, purum argentum quo ſenſu dicantur. Amph.3.2.65

Puras manus tam à ſordibus & illuvie, quam à cæde & ſanguine, in ſacris exigebant antiqui. Amph.5.1.42

Pure habere, ἁγνεύειν, ἁγνῶς ἔχειν, quid dixerint Latini & Græci? Aſin.4.1.61

Puteus, *erat hypogæum ſeu barathrum, pœnæ coquorum diſtinatus locus; quod genus λάκκους vocabant.* Aul.2.5.21

Putillus quid, & unde id nomen? Aſin.3.3.104

Q.

QUadrigæ albæ, Jovis ſunt, quæ celerrime per cœlum curriculo cenſentur ferri. Aſin.2.2.13

Quadruplari. Peiſ.2.1.10

Quæſtores urbani ærarium curabant, & manubias hoſtium prædaſque vendebant. Capr. Prol.34

Quaquam, pro, aliqua ex parte. Aul.1.2.24

Quid hoc, quod. Bacch.2.3.15

Quinquatrus Minervæ feſti dies, παναθήναια; unde dicti? Mil.3.1.98

Quiritatio & Iubilatio quorum? Curc.5.2.27

Quiritibus quinto quoque anno luſtrum ac cenſum civium Rom. nomina ſua referre jus erat. Capt. Prol.15.

R.

REcipere *pro* excipere *verbum juris.* Trin.1.2.157

Recipi ab orco. Ciſt.3.9

Recogitare. Capt.Prol.51

Recurare, de medicis dicitur. Men.1.1.23

Recte, pro nihil. Capr.2.2.105

Recuperatores *in privatis controverſiis à Prætore dari olim ſolebant, quos hodie* Judices delegatos *vocant.* Bacch.2.3.36

Redemtores datis ſponſoribus, & factis ſyngraphis ſuo periculo opus aliquod faciundum conducebant. Bacch 4.4.100

Reges, aut regia poteſtate omnes per epiſtolam, aut per nuncium fere adibantur. Mil.4.6.10

Religionem objicere *quid?* Merc.5.2.40

Reliquiæ pro ipſo cibo. Men.1.2.32

Reliquum accipere. Capt.Prol.16

Remigum Romanorum victus erat cum pane nigro allium. Pœn.5.5.35

Remiſſus exercitus. Capt.1.2.50

Reperire & reddere inimicum, differunt. Epid.1.2.6

Repudium olim adjecta cauſa fieri ſolebat. Merc.4.6.6

Rerum harum liber. Amph.Prol.105

Rerum omnium. Men.4.2.61

Res & pro negotio *&* patrimonio. Pœn.3.1.64

Res mihi cum eo eſt. uſitatum loquendi genus in litibus. Trin 1.2.182

Reſpublica, pro, curatione publicæ rei. Truc.1.2.40

Reſtio. Moſt.4.2.1

Rete albo oppugnare. Perſ.1.2.22

Robur, in carcere qui locus. Perſ.5.3.34

Robuſtus carcer, *arca ex robore facta in quam ſervi includebantur, pœnæ cauſa.* Curc.5.3.14

Rurationis dii qui? Capt.1.1.16

S.

SAcculus, *locus extra trigeminam portam, in quo pauperes ſtipem mendicantes ſedebant.* Capt.1.1 22

Sacer *pro* exſecrabilis, *unde?* Prolog. Pœn.90

Sacra domi olim fiebant vulgo, ob puerperium aliiſque infinitis de cauſis. Truc 2.5.27

Sacra hæreditaria ſoli cives Roman habebant, ex lege XII. Tab. Capt.4.1.8

Sacramentum, pro pecunia apud pontificem depoſita. Rud.5.3.21

Sacra veteres habuere privata, quæ ad heredem etiam tranſibant, idque ex lege, ut ſacra interirent. Bacch.4.9.58

Sacrorum inrrimendorum cauſa coemptiones quomodo fierent olim. Bacch.4.9.58 & ſeq.

Sacrorum in renovatione commovebantur ſimulacra. Pſeud.1.1.107

Sacrificantes olim de extis aliiſque reliquiis, domum ſecum adportatis, curabant. Amph.3.3.13.

Sacrificantes olim ad templa amicos vocare ſolebant convivatum. Pœn.3.1.26

Sacrifi-

Sacrificia olim comitabantur convivia, aut ſi convivium celebrare nollent, è victima partes ad amicos mittebant. Mil.3.1.118
Sacrificiorum veterum duplex cauſa, & quibus appellationibus ea deſtincta? Amph.3.3.11
Sacrificiis niſi peractis apud veteres neque uxor duci, neque ager arari poterat. Aul.2.3.3. & 3.6.43
Sal convivii principium & tenuiorum obſonium. Perſ.3.3.24
Salem hoſpitibus in menſa apponere moris fuit veteribus, in concordia optatæ ſymbolum. Curc.4.4.6
Saliſatio ſupercilii veteribus ominoſa. Pſ.1.1.105
Saltationis partes tres, ſecundum Plutarchum, quænam? Stich.5.7.1
Salvere & valere *jubebant veteres eos quos nunquam viſuri eſſent, adeoque & mortuos.* Capt.3.5.86
Salutandi locum vel regionem quam ingrediebantur veterum mos. Bach.2.1.1
Salutantes olim fere jusjurandum addiderunt, ut ſedulo id facere viderentur. Trin.1.2.11
Sapientia non ætate, verum ingenio adipiſcimur. Trin.2.2.88
Sapientiæ condimentum ætas quo ſenſu? Trin.2.2.82
Sara, *vel* Sarra *Tyrus dicta, unde?* Truc.2.6.58
Sarapis, qui Pluton, apud Ægyptios pingebatur veſte longa diſcincta, agnomen Pœno aptatum, quia Pœni ſic veſtiti, cum tunicis demiſſitiis, non cinctis, & ſine pallio. Pœn.5.5.33
Sarcire. Epid.3.4.19
Satagere rerum ſuarum. Bacch.4.3.23
Satin. Moſt.1.1.73
Satine ſalva? *interrogatio familiaris peregre redeuntibus, vel aliunde advenientibus.* Stich.1.1.10. Trin.5.2.53
Satis bonus, id eſt, mediocriter. *Pœn.*1.1.75
Satis facere injuria læſit quomodo olim ſolerent. Amph.3.2.8
Saturno liberos immolandi mos Carthaginienſium. Amph.Supp.1.2
Scævæ bona, *ſiniſtra auſpicia bona habebantur ave, ſcil. ſiniſtra.* Pſeud.4.7.39
Scaphium quale vas? Bacch.1.1.37
Scatet illud animus. Perſ.2.1.9
Scelerum magnorum pœna non tantum eorum authores, ſed & ſedes eorum comprehendere ſolebat. Mil.2.3.39
Schœniculæ *dictæ meretrices, à juncis, quibus ſe præcingebant: ſic artem profitentes ſuam & facilitatem ſolvendæ zonæ.* Rud.2.1.5
Scin quomodo? Aul.2.4.28
Scio quod, parum Latine dicitur. Aſin.1.1.37
Scita & faceta quomodo dicat Plautus. Bacch.2.2.31
Scorta in conviviis inter talorum jactus fuſti omnis cauſa invocabant vani veteres. Capt.1.1.1
Scriptura, *pecunia quænam?* Truc.1.2.44
Scripturæ *vectigalia è paſcuis dicta olim.* Truc.1.2.41
Sculponeæ *quid?* Caſ.2.8.61. & 3.5.63
Scurra quis dicatur. Epid.1.1.13
Sedere *ſolebant qui Deos precabantur, quique tutelæ ſuæ cauſa confugiebant ad Deûm aras.* Rud.2.3.56
Sedes in cavea ſervis & aliis è plebe priſco illo ævo redimendæ erant ære aliquo. Pœn. Prol.24
Sedulo facere. Merc.2.3.126
Semitales dii *iidem qui* lares viales. Merc.5.2.23
in Senatum qui non venerat, pignoribus captis multabatur. Men.3.1.9
Senes coëmptionales *quinam fuerint.* Bacch.4.9.52
Senta perdomare. Truc.1.1.6
Sepulcra ſua ſpargi aut perfundi iis, quæ viventes gratiſſima habuerant, optabant veteres. Curc.1.2.8
Sequeſtro poni quæ res olim ſolerent? Merc.4.3.36
Servare domum *veteribus quo ſenſu dictum.* Aul.1.2.3
Servus actor, quis. Aſin.2.4.53
Servus quo ritu olim manu mitterentur? Aul.5.9
Servi fugi officium erga herum ſuum. Amp.3.3.4

Servi frugi in herum fidelitas deſcripta. Aul.4.1.1
Servi frugi raro ultra quinquennium ſerviebant, quin ſe peculio ſuo redimerent. Aul.5.8
Servi olim rem ſcenicam tractabant, & male tractantes, ſervilibus pœnis afficiebantur. Amph Prol.26
Servi nati viliores, quam ſacti. Amph.1.1.24
Servi olim non in lecto, ſed in ſubſellio juxta lectum, ſedentes veſci ſolebant. Stich.3.2.32
Servi cum manumittebantur, raſo capite pileum accipiebant: idque in templo Feroniæ, libertorum deæ. Amph.1.1.306
Servi atque etiam ancillæ antiquo more poſt manumiſſionem pileo donati ſupplicatum diis ibant, quocum virtuti ac benignitati potiſſimum libertatem ſuam referrent acceptam. Perſ..3.3.42
Servi olim pendentes, pondere ad pedes alligato vapulabant, idque totam ſæpe noctem vel etiam diem. Aſin.2.2.37
Servi duo perſugia habebant Aram & Deprecatorem. Moſt.5.1.45
Servorum habitus in Comœdiis qui? Capt.4.1.12
Servorum mulieres non dicuntur uxores, ſed conjunctæ. Caſ.Prol.68
Servorum in piſtrino laborantium ærumnæ. Aſin.1.1.16
Servis Athenis potare, amare, atque ad cœnam condicere poteſtas ſemper fuit: quod Romæ legibus vetitum erat. Stich.3.1.37
Servos qui vendebant olim, paciſcebantur nonnunquam, ne fugitivos aut errones præſtarent: interdum & lex dicibatur, ut ſuo periculo emeret emptor. Et ii ſervi quorum nomine venditor nihil præſtaret, pileati venum ire ſolebant. Perſ.4.3.55
Serviis cognatio Jure civili nulla eſt. Capt.3.3.42
Serviles nuptiæ ex Jure Civili non ſunt juſtæ. Caſ.Prol.68
Servilium ſuppliciorum inſtrumenta varia uno quaſi catalogo recenſita. Aſin.3.2.4
Servitus privata quæ, quæque publica? Capt.2.2.84
Servientem bello captis, licet æque ac verna ſervirent, exprobrare antiquitus non licebat. Capt.3.4.59
Seſamum & papaver veteribus inter bellaria appoſita. Pœn.1.2.113
Seſtertium locus extra urbem qualis. Pſeud.1.3.97
Setanium vel ſitanium quid? Truc.5.16
Si, at. Merc.4.4.34
Si cine hoc fit? Pſeud.5.1.1
Si pro cum. Caſ.1.18
Sic datur. Men.4.1.40
Sic dedero. Aſin.2.4.33
Sicelices vel ſicilices quid? Rud.4.4.125
Sicilia unde dicta? ibid.
Sicilicula quid & unde dicta? ibid.
Siculorum ſermo olim qualis? Men.Prol.11
Signa antiquis qualia in uſu, & quomodo poſtea varie mutata. Amph.1.1.265
Silicernium, cœna feralis, nono die fieri ſolitum. Aul.2.4.45
Simulacra aut aras Divûm amplexandi ritus in caſu difficili. Rud.2.7.2
Sinus vel ſinum quale vas? Curc.1.1.75. Rud.5.2.32
Si quid opus fuerit, ſolennis Romanæ antiquitatis formula. Aſin.1.1.104
Siſtere capite cadum. Mil.3.2.36
Siſtere rem recte. Pœn.4.2.54
Siſti non poteſt. Trin.3.2.94
Soccis utebantur Comici actores. Ciſt.4.2.19
Solarium qui locus? Mil.2.3.69
Soleis Romani non ſolebant uti in publico, ſed in triclinio & cubiculo: foris autem calceis. Truc.2.8.1
Soleas ſibi demi accubituri jubebant: quas repoſcebant mox è lecto ſurgentes. Truc.2.5.26
Solis filia dicta incertis parentibus nata. Epid.4.2.34
Solſtitialis morbus quis Plauto? Truc.2.4.143
Somnia deprecari veteres ſolebant, pacemque ac veniam à Prodigiali Jove diiſque Averruncis, id eſt, malorum depulſoribus omni ſuppliciorum ac piamentorum genere exambire. Mil.2.4.41
Somnum meridie æſtivo tempore leviuſculum capere, mos erat veteribus, quem Varro ſomnum inſtitium appellat. Moſt.3.2.8

Soracum

Soracum *vel* Sarracum *genus vehiculi quo ornamenta portantur ſcenicorum.* Perſ. 3. 1.64
Soricina nænia *quid?* Bacch.4.8.48
Sororis pupilla mortuo patre frater legitimus tutor eſt. Curc.5.2.63
Sorti olim res variæ committebantur. Caſ. 2.6.22.
Sortes unde fierent? Caſ.2.6.22.&2.6.33. & 45
Species. Moſt.1.2.42
Spectaculorum tempore neque libellos dare, neque in jus vocare hominem fas erat. Caſ.Prol.27
Spectatores ludorum ſummo mane, immo etiam vel nocte occupare locum in cavea ſolebant. Pœn.Prol.21
Spectatorum qui gratiæ cauſſa plauſum hiſtrionibus tribuebant, mulcta. Amph. Prol 71
Spectatrix *atque* Hera hominum *Fortuna dicta.* Merc.3.4.12 & 5.2.1
Specula olim ex argento facta. Moſt.1.3.11
Speculorum uſus rectus qui? Epid.3.3.1
Spei & Matris Matutæ ædes Romæ, ubi? Pſeud.2.4.19
Sperata puella quæ. Amph.2.2.44
Spes *Dea Romæ à Collatino conſecrata.* Ciſt.4.1.18.
Spinther & armilla quid differant? Men. 3.3.4
Spinturnicium *nomen quadrupedis turpis figuræ, &c.* Mil.4.1.42
Sponſi olim candidati. Caſ.2.8.10
Sponſionum & ſtipulationum formulas certis verbis concipiebant Veteres, & fere ordiebantur à ſi, ſive, nî, nive. Curc. 1.1.4
Stabulum ſervitricium quid & unde dictum. Perſ.3.3.13
Staticulus quid? Perſ.5.2.43
Statura commoda, qualis. Aſin.2.3.21
Status *vocabatur modus quo gladiatores ſe componebant ad ſe defendendum & alterum petendum: unde* ſtare in ſtatu, in gradu, *&c.* Mil.4.9.12
Status dies cum hoſte quis. Curc.1.1.5
Stellarum munus opinione veterum Ethnicorum communi. Rud.Prol.6
Sternutatio veteribus ominoſa. Pſ.1.1.105
Stipulari ſolere. Curc.4.1.12
Stipulationes etiamſi jocandi animo interpoſitæ, ipſo jure ad obligationem proſunt. Pſeud.4.7.126
Stiena *quid & unde dicta.* Stich. 3.2.8. & 5.2.24
Strigilibus deſpicabantur veteres, poſteaquam uncti fuerant, & divites quidem à paraſitis. Stich.1.3.77
Strigones *vel* ſtrigores *qui?* Bacch.2.3. 46
Stultus, ſtolidus, fatuus *quid differant?* Bacch.5.1.2
Suaſum, inſuaſum *quid?* Truc.2.2.16
Subbaſilicani *qui.* Capt.4.2.35
Sub cratim ſuppoſitio, Carthaginienſibus ſupplicii genus. Pœn.5.2.65
Subſellia quorum. Stich.3.2.33
Subtemen & ſubtegmen *quid differant.* Merc. 3.1.20
Subverſari. Curc.4.2.24
Sudare in balneis & inungi & Græci ſolebant & Romani, priuſquam accubitum irent. Stich.1.3.73
Sumere æra. Rud.4.8.0
Summa ſummarum quid. Truc.1.1.4
Summanare, *ſubducere & furari eſt.* Stich.5.2.18
Summanus *qui deus.* Curc.3.48
Sumptuariæ leges in republ. neceſſariæ cur. Epid.2.2.44
Supercilii palpitatio veteribus ominoſa. Pſeud.1.1.105
Superfœtatio mulierum etiam antiquis haud impoſſibilis credita. Amph.1.2.19
Superſtes *pro* litigatore *qua ratione.* Artam. Frag.
Superſtitioſus pro divino *ſeu* ariolo. Curc. 3.27
Supparus qualis veſtis. Epid.2.2.48
Supplicantium olim non tantum capita erant velata, ſed & vittis manus. Amph.1.1. 101
Supplicia pleraque apud Romanos extra portas ſumi cur ſolita. Mil.2.4.6
Supremam dicere alieni. Aſin.3.3.4
Symbola quid. Epid.1.2.22
Symbolorum in pactis conventis, loco tabellarum & ſyngraphorum, apud Græcos uſus. Bacch.2.3.29

Συμπόσιον cur Græci dixerint, quod Latini convivium. Men.5.1.42

T.

T*Abellæ veterum ex qua materia.* Bacch. 4.4.64
Tacitum auferre. Aſin.4.2.7
Talenta quinquaginta Attica quantam noſtratis pecuniæ ſummam faciant. Amph. Supp.3.41
Talentum magnum quantum & cur ſic dictum. Ciſt.2.3.19. Moſt.3.1.114
Talorum jactus nomina quæ. Perſ.5.1.18
Talorum jactus qua ſuperſtitione olim peragerétur. Aſin.5.2.55
Talthybius & Eurybates, *nuncii & præcones in exercitu Græcorum.* Stich.2.1.33
Tam eleganter omiſſum. Trin 2.4.173
Tam gratia eſt. Stich.3.2.18
Tangere tractim. Amph.1.1.157
Tapetia Alexandrina quo artificio fierent. Pſeud.2.2.14
Tax, pax *vocularum ſignificatio & uſus.* Trin.4.2.96
Tegere, pro tueri. Pſeud.1.3.117
Tegulæ & ſingulos imbrices & tectum omne ſignificant. Rud.1.1.6
Templorum olim publici & armati erant cuſtodes propter depoſitas ibi res cariſſimas. Bacch.2.3.79
in *Templis deorum apud Rom. plerumque habebatur ſenatus.* Moſt.5.1.55
Tinere. Pœn.Prol.116
Terram tangendi ritus ſuperſtitioſus. Moſt. 2.2.37
Terriculamenta puerorum. Rud.2.6.51
Teſſera hoſpitalis quid fuerit apud priſcos. Pœn.5.1.25
Teſſeram hoſpitalem confregiſſe *dicebatur qui jus hoſpitii violaſſit.* Ciſt.2.1.37. Pœn. 5.1.25
Teſtes facere. Curc.4.4.9
Teſtimonium cui deerat olim contra adverſarium, quid permiſſu Decemvirûm fecerit? Aul.3.2.32
Teſtimonia cœca, *quænam JCti vocent?* Pſeud.1.3.67
Theatri & amphitheatri uſus diverſus. Curc. 5.2.47
Theſaurus in re empta cedit emptori. Trin. 1.2.141.
Theſauros in ſepulchris condebant veteres. Pſeud. 1.3.19
Theſſali veneficiis & magicis artibus infames. Amph.4 3.9
Thermopolium apud veteres quis locus: Cur. 2.3.13. Pſeud.2.4.52. Trin.4.3.6
Θεσμοφόρια *Cereris quomodo peragerentur.* Aul.Prol.36
Theſſala pro *venefica.* Epid.3.2.21
Thymi uſus, præſertim in Attica, ubi plurimus & optimus naſcebatur, pro condimento apud veteres frequens. Bacch. 5. 2.10
Tiara *genus pileoli, à mitra diverſum, quo Perſæ Chaldæique uſi.* Perſ.4.2.2
Tibi παρέλκει. Epid. 3.1.8
Timidus navis, deorum, &c. Rud.2.3.36
Tinnitus auris veteribus ominoſus. Pſeud. 1.1.105
Tintinnabulum *vehiculi genus male creditum.* Pſeud.1.3.98
Tintinnaculi viri qui, & unde dicti? Truc. 4.3.1
Tithoni longæva vita. Men.5.2.101
Tittivillitium. Caſ.2.5.39
Titubare. Men.1.2.32
Tollere fabulam quis dicatur. Mil.2.3.22
Tondi duo genera Græcis, σκάφιον, & κῆπος. Capt 2.2.18
Tractare contumelia afficere. Mil.2.6.10
Tragula teli genus quale. Caſ.2.4.18
Tranquillus locus. Epid.3.4 8
Tranſire in gentem & ſacra, *quo ſenſu olim diceretur.* Capt.4 1.8
Tranſtinere. Mil 2.5.58
Trapezitæ ſaturi poti. Pſeud.1.3.62
Tribuni ærarii qui. Aul.3.3.53
Triumviri capitales octo olim lictoribus ſtipati. Amph.1.1.7
Trua & Trulla qualia vaſa? Amph.Supp. 3.21
Tunica *Plauti ævo communis Romæ ſervorum veſtis: at temporibus Imperatorum* penulæ *ſervis in uſu fuêre.* Amph. 1.1.213
Tunica propior pallio, *Proverb.* Trin. 5.2.30

Tunica

Tunica demiſſitia, id eſt, ad talos demiſſa, & laxa toga olim prolixo erant, & argumenta libidinoſi & mollis animi. Pœn. 5.5.21
Turbare naves. Bacch.2.3.59
Turdus aliaque aves quomodo ex diſciplina venatoria necari ſoleant. Pœn.2.40
Tympanotriba Plauto quis? Truc.2.7.49

V.

V*Adari & convadari quid.* Aul 2.4.39
Vadari ſi quem quis volebat, libello eum deſcribere, & ſubſcriptionem à Prætore petere, moris erat. Aul.2.4.39
Væ victis! *quale proverbium & unde ortum.* Pſeud.5.2.19
Vapulare, male explicatum verberare. Aſin.2.3.26.
Vargulæ jocus ſcurrilis in A. Sempronium Longum & fratrem ejus. Truc.2.2.29
Vaſa ex orichalco cinere eluuntur. Mil.4. 2.10
Vaſa ſacrorum, quibus ad rem divinam utebantur, ſumptuoſiora fuiſſe cuivis facile familiæ paulo locupletiori. Capt. 2. 2.32
Ubi quidque. Aul.2.2.21
Vecticularii, perfoſſores parietum, effractores, τειχωρύχοι, *furum ſynonyma.* Pſeud.4.2.23
Vectigalia populi Romani unde fuerint? Truc.1.2.41
Velabrum qui locus Romæ, & unde dictum? Capt.3.1.29
Velatis manibus victi victores orare ſoliti. Amph.1.1.101
Venales ædes vel prædia veteri more inſcribebantur literis, vel proſcribebantur propoſito devulgatoque libello. Trin. 1.2. 131
Venales enim ornamentis omnibus olim ſignificabantur perſonæ, quas vendere volebant, id eſt, eum vestitu & ſi quid penorio ſibi inſtruxerant ſervi. Stich.1.3.18. & ſeq.
Venalitii & mangones, σωματέμποροι, *qui venales habent.* Trin.2.3.31
Venditionis formula veteribus uſitata. Merc.5.2.61
Venus frugi *dia Romæ, cujus templum* Frucinal *ſive* Frugiral: *ea autem honeſtis præſidere credebatur.* Mil.4.8.50
Veneri libare quomodo ſolerent veteres. Curc.1.2.31
Verba multa, quæ Frequentativæ formæ cenſentur, Deſiderativa potius ſunt, ut venditio, *&c.* Stich.1.3.103
Verberabilis. Pœn.1.2.165
Verſoria *quid?* Merc.5.2.34
Vertumnus qui deus. Moſt.3.1.109
Vertumni Dei poteſtas quæ veteribus credita. Curc.5.2.58
Vervecinam carnem agninæ cur prætulerint Paraſiti olim. Capt.4.2.39
Veſperi in Saburra majore res furtiva venundabantur. Mil.4.2.5
Viſpeругo. Amph.1.1.119
Veſtium varia genera rariis nominibus indigitata. Epid.2.2.46
Veſtiſpici ſervi, *veſtium Cuſtodes.* Trin. 2.1.22
Via decedere magiſtratibus qua voce juſſus olim populus? Aul.3.1.2
Viaticum, *aurum & pretioſa vaſa, tumbis mortuorum imponere ſolebant, & cur?* Pœn.Prol.71
Viatica cœna *quibus & quando in uſu.* Bacch.1.1.62
Vicini lares *qui & cur ſic dicti.* Bacch. 2.1.3
Victimæ & minima exta *opponuntur.* Pſeud.1.3.95
Videlicet Solonim. Aſin.3.3.9
Videre multum ad ſe & ſua. Mil.3.1.122
Vidua etiam de ea dicitur, quæ virum nunquam habuit. Stich.1.1.2
Vilius inteſtinis venire. Curc.2.1.28
Vindex honori poſterorum. Trin.3.2.18
Vindicta, *virga prætoria, ſervi contacti manumittebantur.* Curc.1.3.56
Vinum pendens, vinum doliare & diffuſum quænam? Trin.2.4.125
Vinis Græcis, quæ travehebantur in titulum, ſolebant aquam marinam ſuffundere, præterquam Chiis. Rud.2.7.30
Vinnula ſive vinnulata vox, qualis & unde dicta. Aſin.1.3.70
Virginem qui vitiaſſit, hunc Leges jubebant aut dotare eam, aut uxorem ducere. Aul.4.9.53

Viriolæ vera. Truc.2.2.220.
Virum poſt divortium JCtos appellaſſe inimicum. Amph.3.2.19
Virtutis omnis meta mediocritas. Aſin. 1.1.63
in *Viſcerationibus, ſingulis qui aderant, certa pars cibi dabatur.* Pſeud.1.5.26
Vis hæc eſt *exclamare ſolebant in atroci injuria veteres.* Capt.3.5.92
Vis ſi cui aliqua fiebat, ſolebat is, ſiquidem ruri egerit, jubilare: *ſin vero in Romana civitate civis eſſet,* quiritare, *quod eſt Quirites conclamare.* Curc. 5.2.27
Vita, βίος *quot modis accipiatur.* Trin. 2.4.76
Vitii civi Romanæ illati pœna qua? Aul. 4.10.28
Vitula *dea hilaritatis præſes.* Perſ.2.3.2
Vituperare omen. Caſ.2.6.58
Ulmeis virgis ſervi olim cædebantur. Aſin. 2.2.72
Unctiones, lavationes cottidianæ veterum, magnum luxus inſtrumentum. Trin.2.4.5
Unde pro à quo vel quibus. Truc.1.1.42
Upupa *quale inſtrumentum.* Capt.5.4.7
Urbani aſſidui cives. Trin.1.3.164
Urbare *vel* urnare *quid.* Bacch.2.3.59
Uſuraria mulier quæ? Amph. Prol.108
Ut nunc eſt. Mil.3.1.216
Ut illum conſes. Curc.1.1.59
Ut pro quamvis. Pſeud.3.1.18
Ut eleganter repetitum. Bacch.4.6.18
Ut ſpiras. Rud 3.2.22
Ut ratio redditur. Men.1.3.123
Vultus ſe turbans. Epid.4.1.33
Uxores olim juvenibus luxurioſis quaſi in pœnam datæ. Trin.3.2.61

Z.

ZOnam perdidit, *caſtrenſe proverbium in ἀχρηματους.* Pœn.5 2.48
Zonam ſumere viatores ſolebant ut & milites; in qua condebant pecuniam. Merc. 5.2.83
Ζῶσαι *pro* induere *veteribus.* Merc. 5.2.84

INDEX
AUCTORUM EMENDATORUM
AUT
EXPLICATORUM.

APulejus explicatus. *Moſt.*1.1.5
Auſonius emendatus. *Pſeud.* 1.1.4
Cœlius in epiſt. Cicer. emendatus. *Trin.* 2.4.25
Cicero emendatus. *Pſ.*1.1.4. *Bacc.*3.3.42
Cornutus apud Fulgent. emendatus. *Caſ.*2.5.39.
Feſtus emendatus. *Bacch.*3.3.42
Florus tentatus. *Moſt.*5.2.46
Juſtinus emendatus. *Aſin.*3.3.4
Livius explicatus. *Stich.*1.1.10
Lucretius emendatus. *Pſeud.*1.2.31
Manilius explicatus. *Perſ.*1.2.22
Ovidius explicatus. *Stich.*3.2.18. *Truc.*2.3.22
Statius emendatus. *Aul.*2.2.2
Terentius emendatus. *Truc.*2.6.21
defenſus. *Bacch.* 2.3.15. & 4.6.18. *Moſt.*3.3.3

FINIS.

A01 1465 397
21